LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 1 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3384

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՆՃԱՔԸ ԴԱՐՁՈՒՑԻՆ «ՍԱՆՃԱՔԸ ՇԷՐԻՖ»

Մինչ Փարիզի թերթերը շատոնց մոռցած են Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի վէճը, թուրք մամուլը կը շարունակէ զայն արծարծել ամէն օր, արիւն պղտորել ամենագռեհիկ խուժանավարութեամբ: ճիշդ այնպէս ինչպէս այն օրերուն, երբ համաձայնութիւն չէր գոյացած, տակաւին, Ժընեւի մէջ:

Ընթերցողները կը յիշեն անցուդարձը: Երկար ձգձգումներէ վերջ, յունուար 27ին կարելի եղաւ բանաձեւ մը քուէարկել Ազգաժողովին մէջ, եւ մանրամասնութիւններու ճշդումը յետաձգուեցաւ մասնագէտներու խորհուրդի մը:

Այս ժողովն ալ գումարուեցաւ վերջերս, փետրուար 25ին, մասնակցութեամբ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն, ինչպէս եւ անգլիացի, պելժիացի եւ հոլանտացի մասնագէտներու: Ու մինչ արդիւնքին կը սպասուէր, պատուիրակները լուիկ-մնջիկ իրենց տեղերը վերադարձան:

Ի՞նչ եղած է խորհրդակցութեանց արդիւնքը: Վերջնապէս խմբագրուա՞ծ է վիճելի շրջանին կազմական կանոնագիրը: Ճշդուա՞ծ է անոր իրաւական վիճակը, համաձայն յունուար 27ի բանաձեւին:

Վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին այս մասին: Գիտենք, միայն, որ Ա. Գ. Խորհուրդը այս խնդիրը նորէն պիտի քննէ յառաջիկայ մայիսին, հաստատելու համար Ալէքսանտրէթի հիմնական օրէնքը:

Մինչ այս մինչ այն, Սուրիոյ թերթերը սեւ լուրեր կը տարածեն, իսկ Թուրքերն ալ կրակին վրայ իւղ կը լեցնեն:

Գաղափար մը տուած ըլլալու համար, նոյնութեամբ կ'արտատպենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, քաղելով սուրիական մամուլէն.

—«Ժընեւէն կը հաղորդեն թէ սուրիական պատուիրակութեան եւ թուրք պատուիրակներու միջեւ բանակցութիւնները շատ բուռն հանգամանք մը ստացան: Թուրքերը կը պահանջեն որ Իսքէնտէրունի Սանճաքը ունենայ իր մասնաւոր դրօշը՝ մահիկով եւ աստղով եւ կ'ուզեն պարտադրել իրենց կողմէ պատրաստուած կազմական կանոնագիրը:

Սուրիական պատուիրակութիւնը բացարձակապէս կը մերժէ այդ առաջարկները, նկատելով որ Սուրիոյ գերիշխանութիւնը Սանճաքի վրայ այդ կերպով կասկածելի կը դառնայ: Ճէմիլ Մէրտէմ պէյ յայտարարած է որ իր կառավարութիւնն ու սուրիացի ժողովուրդը վճռած են կանգ չառնել զոհողութեանց առջեւ, պաշտպանելու համար Սուրիոյ անտեղիտալի իրաւունքները: «Մենք Թուրքիոյ հանդէպ որ եւ է թշնամութիւն չենք սնուցաներ: Ընդհակառակն կ'ուզենք բարեկամական ամէնէն անկեղծ յարաբերութիւնները մշակել անոր հետ, պայմանաւ սակայն որ ինքն ալ նոյն ոգին ցոյց տայ մեզի հանդէպ», յայտարարած է Սուրիոյ վարչապետը ֆրանսացի լրագրողներուն:

Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը ի զօրու պիտի դառնայ ներկայ տարուան սկիզբէն սկսեալ: Այս մասին որոշ հասկացողութիւն մը գոյացած է Ճէմիլ Մէրտէմ պէյի եւ Պ. Պլումի միջեւ. որով, սոյն դաշնագրի վաւերացման յետաձգումը որ եւ է վնաս պիտի չպատճառէ Սուրիոյ»:

Այս տեղեկութիւնը հաղորդուած էր մարտ 19ին: Աւելի վերջը, մարտ 24ին, արաբական թերթերը ծանուցանելով մասնագէտներու ժողովին յետաձգումը, յուսահատական կը գտնէին կացութիւնը:

Այսպէս, Պէյրութի «Էլ Նահար» լրագիրը հաստատելով պաշտօնական շրջանակներու մտահոգութիւնը, կը գրէր.

—«Ժընեւի բանակցութեանց յետաձգման պատճառը մինչեւ հիմա յայտնի չէր: Սակայն, սուրիական պատուիրակութենէն կառավարութեան հասած նամակէ մը կը հասկցուի որ Թուրքիա բոլորովին նոր պահանջներ ներկայացուցած է: Ֆրանսա ընդունած էր թուրք կառավարութեան պահանջները՝ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան, թրքական լեզուի պաշտօնականացման եւ Իսքէնտէրունի նաւահանգիստին գործածութեան շուրջ: Այս անգամ սակայն Թուրքիա կը պահանջէ որ այդ բոլորէն զատ, Իսքէնտէրունի Սանճաքը Թուրքիոյ մաս նկատուի եւ թրքական սահմանադրութիւնն ու օրէնքները ի զօրու դառնան այդ հողամասի վրայ: Կը պահանջէ նաեւ որ Իսքէնտէրունի Սանճաքին երեսփոխանները մասնակցին Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովին:

Այս բոլորը ցոյց կուտան որ Թուրքիոյ նպատակն է բանակցութիւնները ձախողեցնել եւ Սուրիան նեղ կացութեան մը մատնել»:

Դժուար է երաշխաւորել այս լուրերուն վաւերականութիւնը: Սակայն եւ այնպէս, կարգ մը երեւոյթներ կը հաստատեն թէ Թուրքիա ամէն խաղ ու դաւ կը փորձէ, վիճելի շրջանը իր իշխանութեան տակ ձգելու համար:

Այս հիմնական առաջադրութեամբ ալ, նորէն շարժման մէջ դրուած է թրքական մամուլը, քնարեր հէքեաթներով, որոնք ամէն օր կը նորոգուին, բայց միշտ իրարու կը նմանին:

Սանճաքը, զոր Թուրքերը «Հաթայ» կը կոչեն, այլեւս դարձեր է տեսակ մը «սանճաքը շէրիֆ» (նուիրական դրօշ), որ կ'ոգեւորէ ամբոխը, միեւնոյն ատեն սրել տալով անոր ակռաները:

Եւ կը տեսնէք թէ թուրք մամուլը ինչ նրբութեամբ կը վարէ պայքարը, անդադար չոյելով խուժանային տրամադրութիւնները,— «Սանճաքին կիները 80,000 դրօշներ շինած են.— Ֆրանսացիները զէնք եւ համազգեստ կը բաժնեն Դաշնակներուն,— Թուրքերուն ձեռնակապ կ'անցընեն, անոնց տուները կրակի կուտան» եւայլն:

Այսպէս ալ պիտի շարունակուի մինչեւ Ազգաժողովին յաջորդ նիստը, մանաւանդ եթէ Ֆրանսան կլանուած մնայ ներքին հոգերով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

«Թան»ի Հռոմի թղթակիցը, որ նախապէս Պոլսոյ թղթակիցն էր, հետեւեալ կերպով կը բացատրէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած դաշնագրին բուն պատճառները.—

Երկար տարիներով, Փաշական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Հռոմի կառավարութիւնը ջանաց կարեւոր դիրքեր գրաւել ամբողջ արեւելեան Միջերկրականի մէջ, մինչեւ Սեւ Ծով: Այն ատեն սա տեսակէտն ունէր թէ Իտալիա ամբողջովին Ռուսաստանէն, Կովկասէն եւ ուրիշ դրացի երկիրներէ կախում պիտի ունենար ցորենի, քարիւղի եւ նոյնիսկ ածուխի համար, եթէ պարենաւորումը վտանգուէր Միջերկրականի կողմէն: Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ մինչեւ վերջին տարիներս Եւրոպայի կացութիւնը բնագդաբար Իտալիան մղեց բարեկամութիւններ ապահովելու արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ խուսափելու Սուէզի եւ Ճիպրալթարի հարկեցուցիչ անցքերէն: Ահա թէ ինչու համաձայնեցաւ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ եւ իր յարաբերութիւնները զօրեղապէս ամրացուց Խ. Միութեան հետ, կարծես թէ կ'ուզէր Ռուսաստանէն ճարել իր ցորենն ու քարիւղը, միջազգային բարդութեանց պարագային:

Այս քաղաքականութիւնը ձախողանքի մը յանգեցաւ, Փաշականութեան եւ Համայնավարութեան հակամարտութեան պատճառով: Այն ատեն էր որ ծրագրուեցաւ Եուկոսլավիոյ հետ մերձեցում հաստատելու քաղաքականութիւնը: Յայտնի է թէ Եուկոսլավիոյ տնտեսութիւնը լրացուցիչն է Իտալիոյ տնտեսութեան: Իրականին մէջ, միջազգային բարդութեան մը պարագային Իտալիոյ նախատեսած պարենաւորման գօտին այժմ կ'ընդգրկէ ամբողջ Պալքանները: Պուլկարիան ալ մաս կը կազմէ անոր, համաձայնութիւն կնքելով Եուկոսլավիոյ հետ որ Իտալիոյ բարեկամն է: Կ'ընդգրկէ նաեւ Ռումանիան: Հաւանաբար այժմ այս ուղղութեամբ պիտի ընթանան Իտալիոյ ջանքերը:

Ուրիշ պատճառ մը կը կազմէ աշխարհագրական եւ զինուորական տեսակէտը: Եթէ Ադրիականը վէճի շրջան մը մնար երկու երկիրներուն համար, թշնամութեան մը պարագային Իտալիա կրնար բացորոշապէս աննպաստ դիրքի մը մէջ գտնուիլ: Ամէնքս ալ գիտենք որ Ադրիականի արեւելեան մասը, այսինքն եուկոսլաւ ափը ի բնէ ամրացուած է, բաղդատելով արեւմտեան, այսինքն իտալական ափին հետ: Անդին կը գտնուին ամուր ժայռեր, բերդեր, ծովածոցեր, հարիւրաւոր կղզեակներ, աղդին՝ աւազ, ծանծաղուտ, ճշմարիտ նաւակայաններ: Այնպէս որ, Պելկրատի համաձայնութիւնը կ'ապահովէ Իտալիոյ այդ ծովեզերքին ամբողջ կէսը, ամէնէն դժուարապաշտպանելին եւ ամէնէն խոցելին: Ուրեմն տնտեսական եւ ռազմագիտական պատճառներ մեծապէս ազդած են քաղաքականութեան վրայ:

Պելկրատի համաձայնութիւնը նպաստաւոր կը համարուի այն իմաստով որ ո եւ է վնաս չի հասցներ կնքուած զինակցութեանց եւ դաշնագիրներու: Ֆրանքօ-եուկոսլաւ զինակցութիւնը, Փոքր Համաձայնութիւնը, Պալքանեան Միութիւնը կը մնան: Միայն մէկ նոր տարր կայ,— իտալեւ-եուկոսլաւ ձգտումին անհետացումը, նոյնիսկ հունգարական վերաքննութեան նուազումը մէկ երրորդ համեմատութեամբ՝ Պալքաններու համար: Ուրեմն վտանգ մը պակաս, յոյս մը աւելի: Միւս կողմէ, Պելկրատի համաձայնութիւնը կը համարուի մեկնակէտ մը ապագայ համաձայնութեանց համար:

Նախարարական խորհուրդը երէկ զբաղեցաւ միջազգային կարգ մը խնդիրներով

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, քննելու համար շարք մը միջազգային խնդիրներ որոնք մասնաւոր կարեւորութիւն կը ներկայացնեն Ֆրանսայի համար: Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց Սպանիոյ հետ կապուած խնդիրներու մասին, պարզելով այն նոր տագնապը որ ծագեցաւ օտար կամաւորները ետ կանչելու առթիւ: Ցետոյ խօսեցաւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ տիրող դիւանագիտական գործունէութեան մասին, որ աչքի կը զարնէ մէկ ամիսէ ի վեր: Շատ մը այցելութիւններ փոխանակուեցան Փրակայի եւ Պելկրատի միջեւ, բայց ամէնէն կարեւորը Իտալիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնն է: Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը պատճառ պիտի ըլլայ որ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները վերաքննեն իրենց դիրքը: Ֆրանսա, որ ուշադրութեամբ կը հետեւի Կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու կացութեան, չի կրնար անտարբեր մնալ այս նոր իրողութեանց հանդէպ:

Ժողովը զբաղեցաւ նաեւ Քլիշիի դէպքին հետ կապուած խնդիրներով, ինչպէս եւ ոստիկանութեան վերակազմութեամբ:

Սպանիական ճակատին վրայ

Անգլիական կառավարութիւնը պատասխանելով զօր. Ֆրանքոյի ազդարարութեան, որ կը յայտնէր թէ պիտի բռնուին անգլիական դրօշ պարզած նաւերը, ուժգնօրէն բողոքեց երեք նաւերու խուզարկութեան դէմ: Անգլիա միշտ կուսակից կը մնայ ծովերու ազատութեան եւ ի հարկին մարտանաւերը շարժման մէջ պիտի դնէ, եթէ դպչին անգլիական դրօշ պարզած նաւերուն: Իսկ Սպանիոյ ապստամբները դիտել կուտան թէ մաքսանենգ նաւեր կը չահագործեն անգլիական դրօշը:

*** Նոր լուրերու համաձայն, 1150 Սպանիացիներ ձերբակալուած են Թէթուանի մէջ (Մարոք), իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան մը: Ցիսուն հոգի անմիջապէս գնդակահարուած են: Դաւադրութիւնը մատնած է իտալացի օդանաւորդ մը: Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ Թէթուան գացած է: Սպանիոյ ապստամբները կը հերքեն այս լուրերը, բայց կը խոստովանին թէ Զօր. Ֆրանքոյի բանակին ձախակողմեան տարրերէն 250 հոգի ձերբակալուած են եւ գրեթէ կէսը գնդակահարուած, Վալլատոլիտի մէջ:

Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին Քորտովայի ճակատին վրայ, ձեռք անցընելու համար հանքային կեդրոնները: Կառավարական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ հանրապետական բանակը գործողութեանց նախաձեռնութիւնն ստանձնած է բոլոր ճակատներուն վրայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՉ ԻՍԿ ԼՈՒՐ ՈՒՆԷՐ …

Անգլիացի գրագէտ մը, Նօէլ Քաուըրտ, իր յուշերուն մէջ կը պատմէ թէ ինչպէս իրեն օգնութեան հասաւ Մայքըլ Արլէն (Տիգրան Գույումճեան), 1924ին, երբ մեկենասի մը կարօտը կը քաշէր:

—«Երբ կրկին անգամ ըլլալով աչքէ կ'անցընէի հասցէներու տետրակս, հանդիպեցայ Մայքըլ Արլէն անունին: Գրեթէ տարիէ մը ի վեր զինք չէի տեսած, եւ այդ ժամանակաշրջանին՝ «Կանաչ գլխարկը» հրատարակուած էր եւ մեծ սպառումով կը ծախուէր: Ցիշեցի վերջին քանի մը օրերու մեր պատահական հանդիպումները:

«Ցաջողութիւնը դեռ նոր սկսած էր իրեն համար, եւ չքաւորութեան ընդգայնութիւնը անշուշտ ան ունէր տակաւին: Անմիջապէս հեռաձայնեցի իրեն, եւ ան ինձմէ խնդրեց այդ իրիկուն իրեն հետ ընթրել Էմպէսիի մէջ:

«Զմեռնային եղանակի սկզբնաւորութեան, հաճելի իրիկուն մըն էր: «Քօքթէյլ» խմեցինք նոր զարդանըկարուած ըմպելարանին մէջ եւ բարեհամբոյր արհամարհանքով ժպտեցանք ի տես նոր զարդանկարուած յաճախորդներուն: Ճաշի կէսին, հոգերս պարզեցի, եւ առանց նոյնիսկ գլխս հարցափորձելու թատերախաղին մասին կամ զգուշաւոր պայմաններ դնելու դրամը վերադարձնելու մասին, չէքի թուղթ մը բերել տուաւ եւ անմիջապէս երկու հարիւր ոսկինոց չէք մը գրեց»:

Այսպէ՛ս է մեր պատմութիւնը: Այսպէ՛ս է Հայը,— միշտ պատրաստ՝ ծառայելու, օգնելու, երբ օտարն է դիմացը կամ գլխուն վերեւ:

Չեմ գիտեր քանի՞ տուղէն կայսր եւ զօրավար եղած ենք, վառ պահելու համար բիւզանդական կայսրութեան արեւը:

Հայ զօրավարներ չէի՞ն որ պանծացուցին ցարական աշխարհակալութեան դրօշը:

Հանգուցեալ Պապը Ալին շատոնց փլած կ'ըլլար արքունի փողերանոցով, եթէ անոր պատուանդան չկազմէին հայկական դիւանագիտութիւնն ու տնտեսավարութիւնը:

Այո, միշտ պատրաստ ե՛ւ փառք ե՛ւ պատիւ եւ դրամ, ի հարկին կեանքն ալ ընծայելու օտարին:

Իսկ երբ կարգը կուգայ համեստ նրագ մը նարելու մեր տնակին, օգնելու հարազատին, կա՛մ լուր ունեցած չենք ըլլար, կամ ուշ մնացած կ'ըլլանք, եւ կամ նժարին մէջ կը դնենք չոր ու ցամաք «եան» մը:

Ութ-ինը տարի առաջ, երբ այս թերթը բուռն պայքար մը բացաւ անոնց դէմ որ ծուռ մեկներ էին Մայքըլ Արլէնի մէկ բացատրութիւնը, աշխատակից մը կը ներկայանայ անգլիագիր գրագէտին եւ հպարտօրէն կը յայտնէ թէ հայերէնի թարգմանուած է «Կանանչ գլխարկը»:

— Իրա՞ւ կ'ըսէք, հաճեցէք հատ մը ղրկել տալ մայրիկիս, շատ պիտի ուրախանայ:

ՎԱՀԷ

Ամէն օր ձեռնարկ մը…

«Ճիւմհուրիյէթ»ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Վերջերս 200է աւելի միլիններ եւ ֆրանսացի 3 սպայ Դամասկոսէն Բէսիւլայի ղրկուած են: Այդ սպաներուն հրամանին տակ գտնուած զինուորները բոլորն ալ Հայեր են:

Անթաքիոյ եւ Գըրղխանի մէջ ձերբակալեալ 25 Թուրքեր ձեռնակապերով եւ վզակապերով Հալէպ ղրկուած են: Ժողովուրդը ազդուած է:

Հինգ հազար համայնավար Լիբանանի մէջ?

Պէյրութի Լը Ժուռ թերթը կը գրէ.—

Երկու շաբաթ առաջ ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր երկու համայնավար երիտասարդներ, երբ կը փորձէին նաւահանգիստին առջեւ խարսխած «Թէմէրիասիս» խորհրդային բեռնանաւով մեկնելու համար նաւակ նստիլ: Ձերբակալեալները, որոնք մանրակրկիտ խուզարկութեան մը ենթարկուած էին, իրենց վրայ կը կրէին համայնավարական զինանշաններ, թռուցիկներ եւ գրքոյկներ:

Այս միջադէպին հետեւանքով հարցաքննիչ դատաւոր Պ. Հասան Քապալան քննութիւն մը բացաւ, եւ երեւան եկաւ որ Լիբանանի համայնավարներուն թիւը 5000ը կը գերազանցէ: Այս 5000 կարմրուկները բաժնուած են 500 բջիջներու, ուրիշ խօսքով խումբերու:

Ասկէ զատ կը հաւաստուի թէ բջիջներու ցանցը կը տարածուի Լիբանանի բոլոր շրջաններուն մէջ, բացի Քէսրուանէն: Բջիջները կը գործեն մեծ գաղտնապահութեամբ եւ իրարմէ բոլորովին անկախ:

Անոնք կ'ենթարկուին կեդրոնական կոմիտէի մը եւ կուսակցական խնդիրներու քննութեանց միջոցին իւրաքանչիւրը ներկայացուցիչ մը կը ղրկէ բջիջներու ներկայացուցչական ժողովին:

Կը կարծուի թէ հովանաւորեալ երկիրներուն մէջ միայն երեք Շրջանային կոմիտէներ գոյութիւն ունին, մին Պէյրութի մէջ, երկրորդը Դամասկոսի մէջ, իսկ երրորդը Հիւս. Սուրիոյ մէջ:

Հարցաքննութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ թէ վերջերս կարմրուկները հանգանակութեան ձեռնարկած էին, համայնավարական թերթ մը հրատարակելու համար:

«Փախէ՛ք, միայն կ'արձակեն…»

Գրած էինք թէ մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուած է, Փարիզի ոստիկանութիւնը արդիւնացնելու եւ աւելի զօրացնելու համար: Այս որոշումը տրուեցաւ իբրեւ հետեւանք Քլիշիի արիւնոտ խռովութեանց, ուր հինգ հոգի մեռան եւ ուրիշ բազմաթիւ քաղաքացիներ վիրաւորուեցան:

Ցանձնաժողովը զանազան միջոցներ կը խորհի, որպէսզի եթէ ոստիկաները թշնամական ցոյցի մը հանդիպին, չստիպուին զէնք պարպել եւ արիւն թափել: Առաջարկուած միջոցներէն մէկն է անջնջելի մելան մը արձակել ցուցարարներուն վրայ: Այս մելանին հետքը կրնայ օրերով մնալ: Առաջարկուած է նաեւ արտասուաբեր կազ կամ «ակլիւլօիտ»է գնդակ արձակել, պատուարներ կազմել փոխադրելի փշաթելերէ եւն.:

175,000 բանուորներ ճամբայ կը շինեն Եթովպիոյ մէջ

Իտալիոյ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը Եթովպիա գնաց, քննական պտոյտ մը կատարելու համար: Իր գլխաւոր նպատակն է աչքէ անցընել նոր ճամբաներու շինութիւնը, որուն վրայ կ'աշխատին 175,000 իտալացի եւ տեղացի բանուորներ: Իբրեւ առաջին ծրագիր պիտի շինուի 145 մղոն ճամբայ, 16,500,000 անգլ. ոսկի ծախքով: Մինչեւ որ ճամբաները գործածելի դառնան, գաղթականներու տեղաւորումը մեծ համեմատութիւններ չի կրնար ստանալ: Կը յուսացուի մինչեւ 1939 լրացնել ամէնէն կարեւոր ճամբաները, որոնք Ատտիս Ապէպան, Հարրարը եւ Կոնտարը պիտի կապեն Կարմիր Ծովուն հետ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԻՐԵՆՔ ԶԻՐԵՆՔ Կ'ԱՐԴԱՐԱՑՆԵՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ

«Հ. Կոչնակ» մարտ 6ի թիւով խիստ յատկանշական պատասխան մը տըւած է Բարեգործականի մասին մեր գրած վերջին խմբագրականներուն:

Այդ պատասխանը գրողը ապահովաբար Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի տէր ու տիրական անձն է, որ անկասկած գլխաւոր պատասխանատուներէն մէկն է այդ կազմակերպութեան ներկայ ողբալի վիճակին: Բնական է, որ անիկա, իր խիղճը հանգստացնելու համար, մասնաւոր պէտք մը զգար արդարացնելու իր եւ իր ընկերներու ընթացքը:

Ըստ «Հ. Կոչնակ»ի՝ Բարեգործականի վարիչները Բարեգործականի որբանոցներու եւ վարժարաններու մէջ սկսած են հալածել Դաշնակցական ուսուցիչները այն պատճառով միայն, որ անոնք «կուսակցական փըրոփականտ» կ'ընեն եղեր, այսինքն՝ մատաղ մտքերու մէջ կը սերմանեն եղեր «Դաշնակցական դաւանանքը», որ իբր թէ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ «ատելութիւն ներկայ Հայաստանի դէմ, ըմբոստութիւն հոգեւոր իշխանութեանց դէմ եւ հալածանք Հ. Բ. Միութեան դէմ»:

Հասկնալի է, որ Բարեգործականի վարիչները չէին կրնար հանդուրժել այդպիսի բան մը եւ ստիպուած են եղեր նախ, «աշխատիլ քաղցրութեամբ դարմանելու չարիքը՝ Դաշնակցական պաշտօնեաները խրատելով որ զգուշանան կուսակցական քարոզչութենէ» եւ, երբ այդ չէ օգնած, հալածանք են սկսած Դաշնակցական ուսուցիչներու դէմ:

Հետաքրքրական է, որ այս տեսակ բացատրութիւն մը տուողը Բարեգործականի Ռամկավար մէկ վարիչն է, որ իր երկարամեայ գործունէութեան ընթացքին, այդ կազմակերպութեան մէջ երբեք չուզեց հրաժարիլ ամենամոլեռանդ ու նեղմիտ կուսակցական «փրոփականտէ», երբեք չզադրեցաւ իր շուրջը սերմանելէ ռամկավար ծանօթ «դաւանանքը», երբեք չզադրեցաւ ատելութիւն հրահրելէ դէպի հայ ժողովուրդի միակ մարտական կազմակերպութիւնը, երբեք չզադրեցաւ անհաշտ ու պառակտիչ պայքար մղելէ ազատատենչ հայութեան դէմ եւ միաժամանակ սարկամտօրէն փառաբանեց խորհրդային կոչուած օտար բռնակալութիւնը:

Դաշնակցական ուսուցիչները կուսակցական փրոփականտի մէջ մեղադրող Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի վարիչը կը մոռնայ տարիներու իր ռամկավար թունալից քարոզչութիւնը Բարեգործականի դրամներով, կը մոռնայ մանաւանդ վերջին երեք-չորս տարիներու ընթացքին բոլշեւիկ գրգռիչներու հետ «միացեալ ճակատով» իր գործելը Դաշնակցութեան դէմ. կը մոռնայ, որ ինքն իսկ պաշտօնի կոչած եւ իբր գործիչ պահած է Ամերիկայի մէջ Պ. Սելեանի նման ակնյայտնի բոլշեւիկ մը, կը մոռնայ, որ իր մոլեգին հակադաշնակցական ընթացքով աւիթ տուած է նոյն իսկ Տոքթ. Եարտըմեանի նման ռամկավար ընկերներու եւ Տէր Պետրոսեանի նման անկուսակցականներու բուռն կերպով բողոքելու իրեն դէմ:

Սակայն, եթէ պահ մը ընդունինք նոյն իսկ, թէ անցեալի մէջ Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի վարիչը անմեղ հրեշտակի մը պէս պահած է ինքզինքը, «Հ. Կոչնակ»ի իր վերջին խմբագրականին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան «դաւանանք»ի մասին յայտնած իր արտառոց եւ զրպարտիչ մտքերը միանգամայն բաւական պէտք է ըլլային ցոյց տալու համար, թէ նման կոյր, աչառու, նեղմիտ եւ թունալից ռամկավար կուսակցականի մը չի կրնար ըլլալ եւ պէտք չէ ըլլայ պատասխանատու մենատէր վարիչը Ամերիկայի շրջանի Բարեգործականին, որ դեռ յաւակնութիւն ունի ինքզինքը չէզոք, անկուսակցական կազմակերպութիւն մը կոչելու:

×

Անկարելի չէ հարկաւ, որ Բարեգործականի որբանոցներուն կամ վարժարաններուն մէջ տարիներ առաջ պաշտօնավարող դաշնակցական ուսուցիչներէն ոմանք քարոզած ըլլան Դաշնակցական գաղափարներ այնպիսի ձեւով մը, որ նկատուէր իբր «կուսակցական փրոփականտ»: Բայց մի՞թէ կարելի է հաւատալ, որ բոլոր Դաշնակցական ուսուցիչներն ալ նոյն «մեղքը» գործած ըլլան: Եւ, սակայն, բոլոր Դաշնակցական եւ նոյն իսկ Դաշնակցութեան համակիր ուսուցիչները անխտիր հալածանքի ենթարկուեցան Բարեգործականի որբանոցներուն եւ վարժարաններուն մէջ:

Իրողութիւնն այն է, որ իր այդ հաստատութեանց վերաբերմամբ Բարեգործականը որդեգրած է ամենադաժան տեսակի տարամերժ կուսակցական քաղաքականութիւն մը, այն է հալածելով Դաշնակցականները՝ կը վարձէ միայն ռամկավար ու համայնավար ուսուցիչներ եւ անոնց միջոցով մեր մատաղ սերունդի մտքերուն մէջ կ'աշխատի սերմանել ատելութիւն դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, սարկամտութիւն օտար բռնակալութեան հանդէպ եւ նախապաշարում ու արհամարհանք դէպի հայ ազգային իտէալները, դէպի հայ ժողովրդի հոգեւոր, քաղաքական ու տնտեսական ազատագրութիւնը:

Ուրիշ խօսքով՝ Բարեգործականի վարիչները, կը ձգտին իրենց հսկողութեան ենթակայ հաստատութեանց մէջ արմատախիլ ընել դաշնակցական գաղափարները, որոնք իրականին մէջ ազգային գաղափարներ են, եւ միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնող ձեւով մը սերմանել ռամկավար ու համայնավար կուսակցական գաղափարներ, նախապաշարումներ եւ զրպարտութիւններ:

Իսկ եթէ «Հ. Կոչնակ» փորձէ պաշտպանել ռամկավար եւ համայնավար ուսուցիչներու պաշտօնավարութիւնը Բարեգործականի որբանոցներու եւ վարժարաններու մէջ ըսելով թէ անոնք չեն զբաղիր կուսակցական փրոփականտայով, այդ պարագային պիտի հարցնենք՝

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ Դաշնակցականներու կամ Դաշնակցութեան համակիրներու մէջ չգտնուեցաւ ու չի գտնուիր մէկ հատիկ ուսուցիչ մը իսկ, որ ռամկավար եւ համայնավար ուսուցիչներուն նման ընդունակ ըլլար Բարեգործականի հաստատութեանց մէջ չընելու կուսակցական փրոփականտ:

Մի՞թէ ակներեւ չէ, որ «Հ. Կոչնակ»ի խմբագիր եղող Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի ռամկավար վարիչը գիտակցաբար կը կեղծէ, երբ մէկ կողմէն, ուժգնօրէն կը չեշտէ Բարեգործականէն հալածուած Դաշնակցականներու կուսակցական փրոփականտը եւ, միւս կողմէ, ամէն կերպով կը ծածկէ Բարեգործականի մէջ գործող ռամկավարներու եւ համայնավարներու կուսակցական քարոզչութիւնն ու դաւերը, կարծես անոնք բոլորն ալ անմեղ հրեշտակներ ըլլային:

Մի՞թէ ակներեւ չէ դեռ, որ Բարեգործականը ոչ չէզոք եւ ոչ ալ անկուսակցական, այլ կատաղի հակադաշնակցական կազմակերպութիւն մըն է, որ «չէզոք» եւ «անկուսակցական» քօղին տակ կ'ուզէ մոլորեցնել հայ հասարակութեան իրապէս չէզոք եւ անկուսակցական տարրերը եւ կեղծիքով լծել զանոնք ռամկավարներու եւ մասամբ համայնավարներու կուսակցական կառքին:

Կար ժամանակ մը, երբ Բարեգործականի վարիչները զգուշութեամբ շարժելով կը յաջողէին մոլորեցնել ու իրենց ցանցին մէջ ձգել շատեր: Սակայն, այժմ, տարիներու կուսակցական պայքարներուն մէջ անոնց դիմակները վար են առնուած, եւ ամէնէն միամիտներն անգամ կը տեսնեն թէ ինչ տեսակ կուսակցական դաւադիրներ են Բարեգործականի վարիչները եւ ուր կը տանին անոնք այդ կազմակերպութիւնը:

Դժբախտաբար, Բարեգործականի անկումն ու քայքայումը անոնք այնքան հեռու են տարած արդէն, որ այժմ միայն արմատական փոփոխութիւն մը Բարեգործականի վարիչ մարմնի եւ քաղաքականութեան մէջ կրնայ փրկել այդ կազմակերպութիւնը սպառիչ կործանումէ:

«Հ. Կոչնակ» ի զուր կը զրպարտէ Դաշնակցականները, որ իբր թէ անոնք այժմ բանի միջոցներու կը դիմեն Բարեգործականի ձեռնարկները ձախողեցնելու համար: Այդ նեղութեան պէտք չկայ երբեք: Բարեգործականի ռամկավար վարիչները, որ փաստօրէն անոր մեծագոյն թշնամիներն են, արդէն մեծ թափով առաջ կը տանին անոր քայքայման գործը:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ՔԱՆԻ՞ ԳՐԱՏՈՒՆ ԿԱՅ

Շթութկարտի մէջ կը հրատարակուի Համաշխարհային գրավաճառութեան անունով պարբերաթերթ մը, որ կը հրատարակէ հետեւեալ վիճակագրութիւնը աշխարհի 5 մեծ երկիրներուն մէջ գոյութիւն ունեցող գրատուներու մասին.—

	Գրավաճառ	Բնակչ. միլիոն
Գերմանիա	15.000	63
Մ. Նահանգներ	6000	126
Անգլիա	10.000	43
Իտալիա	3000	43
Ֆրանսա	60.000	42

Այս ցուցակէն կը հասկցուի որ ամէնէն ընթերցասէրը Ֆրանսացին է: Ֆրանսայի մէջ մէկ գրատուն կ'իյնայ 700 բնակիչ, մինչ Գերմանիոյ մէջ՝ 4200 բնակիչի, Մ. Նահանգներու մէջ 21.000 բնակիչի, Անգլիոյ մէջ՝ 4300 բնակիչի, Իտալիոյ մէջ՝ 14.334 բնակիչի մէկ գրատուն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԺԱՄ ԹՈՐԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

«Մատամա մատամին, մէօսէօ» ... կը շփոթինք վայրկեան մը եւ մենք մեզ Ֆրանսա կը կարծենք: Մեր շփոթութիւնը կարճ կը տեւէ. «փաքինօօ» պոռալով բեռնակիրը պայուսակը կը վերցնէ մեր ձեռքէն: Կ'արթննանք, Իտալիա ենք եւ աւելի ճիշդը Թորինօ: Նահանգի եւ քաղաքի պարզ փոփոխութիւն մը. Լոմպարտիայէն անցած ենք Փիէմօնթէ, Միլանոյէն Թորինօ որ իր վեց հարիւր հազար բնակիչով, Հիւսիսային Իտալիոյ երեք կարեւոր քաղաքներէն մէկն է:

Նշանաւոր են այս քաղաքին ինքնաշարժի ու շոքոլայի ճարտարարուեստները ինչպէս նաեւ գինիներու զանազանութիւնը: Պիտի յիշենք միայն Ճինզանօն որ ծանօթ է բոլորին: Մաքուր ու ուղիղ ճամբաներով այս քաղաքը, որուն շէնքերու մեծամասնութիւնը կառուցուած ֆրանսական ոճով, օժտուած է բնութեան բոլոր գեղեցկութիւններով: Փօ եւ Տօրա գետերը իրենց կապոյտով քաղաքը կը բաժնեն երեք մասի, իսկ Ալպեան լեռները կը կազմեն քաղաքին հորիզոնը: Վերջապէս այստեղ կարելի է գինովնալ վերջալոյսով մը:

Անցեալին Թորինօն եղած է Իտալական Թագաւորութեան առաջին մայրաքաղաքը: Այստեղ է որ Գամիլլօ Պէնսօ Գավուր կ'որոճար իր հայրենասէրի քաղաքական ծրագիրները եւ կը ծրագրէր ներկայ իտալական կայսրութիւնը: Մենք պիտի ուզէինք մօտեցնել Թորինօն Երեւանին, եւ սակայն մեր փափաքին հակառակ, պիտի ընդունինք որ եթէ այստեղ Գավուրի մը կարելի էր ապրիլ ու գործել, անդին մեր դժբախտ հայրենիքին սահմաններուն վրայ, անհանդուրժելի գտան նոյնիսկ Սթալինի աչքին լոյսը, աջ բազուկը, աւելցուցէք դեռ ինչ որ կ'ուզէք, Աղասի Խանջեանը, երբ կը փորձէր արդար դատ մը պաշտպանել:

Թողունք անցեալը, պատմութիւնը ու զբաղինք ներկայով: Ինչպէս ամէն իտալական քաղաք, Թորինօն ալ ունի իր նորութիւնները. լուծուած կը գտնենք խնդիրներ որ սերունդներ զբաղեցուցած են առանց արդիւնքի մը յանգելու, իսկ ներկայիս արդէն իրականութիւն են: Ուրիշ անգամներ ալ գտնուած ենք Թորինօ: Առաջին անգամ 13 տարի առաջ խումբ մը հայ, իտալացի, պուլկար ու սուրիացի գաղթականներով: Բոլորն ալ օրուան հոգերով ծանրաբեռնուած, նոր հայրենիք մը կը փնտռէին: Երկրորդ անգամ, ինը տարի առաջ այցելութեան եկած էինք մեր որբուհիներուն: Այդ շրջանին կային նաեւ կարեւոր թիւով հայ ուսանողներ: Այսօր այդ բազմաթիւ գաղութէն մնացած են հազիւ 25 հոգի: Ուսանողներ չկան, որբուհիները մեկնած են: Հայկական կեանք, կազմակերպութիւն չկայ: Գաղութին անդամները, որոնց մէջ չեն պակսիր նաեւ ազգային տեսակէտով նշանաւոր անուններ, համալսարան աւարտած դիրքի տէր հայրենակիցներ են: Կ'ապրին կղզիացած ու կը զբաղին իրենց գործերով կամ իրար խայթելով: Հաճոյքով չէ որ կը գրենք այս տողերը երբ կը մտաբերենք մեր ժողովուրդին վիճակը, եւ այն իտէալը որուն համար այնքան զոհեր տուինք:

Իտալացի բարեկամ ընտանիքի մը մօտ կը հանդիպինք բժիշկ Եփրեմեանին, նախկին նախագահ Միլանոյի Հայ Ուս. Միութեան: Մեր երիտասարդ հայրենակիցը կը խորհի հաստատուիլ Եգիպտոս ուր ազգային գործերու նուիրուելու կարելիութիւններ կը տեսնէ: Կը ջանանք զինքը համոզել թէ իր այդ գնահատելի փափաքին կրնայ գոհացում տալ սկսելով իր գործը Թորինոյէն ... Կը տեսնուինք նաեւ ատամնաբոյժ Թուղճեանին հետ, մարզիկ եւ աշխատակից «Ցառաջ»ին: Հաստատուած է վերջնապէս Թորինօ: Բարեբախտաբար ակռայի ցաւ չունինք, բայց կան մեր ընդհանուրին ցաւերը եւ անոնց վրայ կը հրաւիրենք մեր մարզիկ հայրենակցին ուշադրութիւնը: Կը տեսնուինք նաեւ կովկասահայ հաշուակալ Պետրեսեանին հետ որ մեզ կուտայ մեր հայրենակիցներուն զբաղմունքներուն ու թիւին մասին տեղեկութիւններ: Պիտի ուզէինք հանդիպիլ նաեւ գաղութին հին անդամներուն, բայց ժամանակի սղութիւնը մեզ թոյլ չի տար ուրիշ այցելութիւններ կատարելու: Մեկնելէ առաջ կը հանդիպինք փրոֆ. Բարվիսին, իտալացի լրագրող, որ վերջերս շարք մը յօդուածներով պարզեց հայկական դատը եւ ներկայացուց Հայերուն զոհողութիւնները ի նպաստ դաշնակից բանակներուն: Փրոֆէսէօրը մեզ կը խօսի իր գործերուն վրայ, ցոյց կուտայ Պօղոս Նուպարէն 1924ին ստացած նամակ մը, կը խնդրէ որ նոր նիւթ տրամադրենք իրեն, որպէսզի կրկին կարենայ զբաղիլ մեր գործերով: Կը խոստանանք մեր կարելին ընել ու ձեռքը սեղմելով կը վազենք կայարան: Գաւառ մը չէնցած, վերջին նայուածք մը վերջալոյսին ու շոգեկառքը կը մեկնի:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

Ռուսներ ցուցահանդէսին մէջ

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ Փարիզ ղրկուած է, անջատ կտորներով հսկայ յուշարձան մը, որ պիտի զետեղուի Միջազգ. Ցուցահանդէսին մէջ, խորհրդային տաղաւարին վրայ: Այս յուշարձանին հեղինակն է Տիկ. Մուխինա,— յուշարձանը կը ներկայացնէ երկու երիտասարդներ, բանուոր մը եւ գեղջկուհի մը (կոլխոզնիկ), որ երկինք կը բարձրացնեն խորհրդային զինանշանը, մուրճ-մանգաղ:

Երկու երիտասարդները կը նմանին հսկաներու, 25 մեթր հասակով: Բանուորին ձեռքին երկարութիւնն է 8.5 մեթր, գլխուն մեծութիւնը՝ 2 մեթր, ոտքերունը՝ 3 մեթր: Ամբողջովին շինուած է մետաղով մը որ չի ժանգոտիր: Կը կշռէ 75 թոն:

Պատրաստուած է Մոսկուայի մեքենական շինութեանց արհեստանոցին մէջ: Վրան աշխատած են 160 բանուորներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԹՈՒՐՔԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

ԽՄԲ.— Միւմթազ Ֆայիք կը շարունակէ իր տպաւորութիւնները գրի առնել Թուրքիոյ զանազան վայրերէն: Անկէ առաջ հրատարակեցինք մը, թարգմանաբար: Ստորեւ՝ մը եւս.—

Քիւչիւք Ճէրճիֆ գիւղն ենք: Կը խօսիմ մխթարին հետ:

— Ամուսնացա՞ծ ես, կը հարցնեմ:

— Ոչ. բայց, պիտի ամուսնանամ:

— Ո՞վ պիտի առնես:

— Բարեկամ մը ունիմ. ունի քոյր մը, ես ալ քոյր մը ունիմ, պիտի փոխանակենք:

— Դուն բաւական տարիքոտ ես. ի՞նչ ամուրի ես մնացեր ցարդ:

— Ոչ կալուած ունիմ, ոչ ապրանք, միայն քոյր մը:

Զարմացայ շիտակը: Մարտինէն Հիւսէյինի ճամբան երիտասարդ մըն ալ նոյն բանը ըսաւ ինծի: Անոնք միշտ այսպէս իրենց քոյրե՞րը կը փոխանակեն:

Արդեօք ի՞նչպէս կը պսակուին, մտածեցի: Նո՞ր թէ հին ձեւով:

Հարցուցի.

— Հարսանիքը ի՞նչպէս կ'ըլլայ, ո՞վ կը պսակէ ձեզ:

— Ոչ ոք: Երբ երկու կողմերը համաձայնին, գիւղին մեծաւորը աղօթք մը կ'ընէ:

— Այդքա՞ն:

— Այո ... ուրիշ ի՞նչ:

Քիւչիւք Ճէրճիֆ գիւղին մխթարը ոչ արդի պսակի, ոչ ալ իմամի պսակէն տեղեակ է ...

— Ձեր մէջ երկու կին ունեցողներ կա՞ն:

— Կ'երդնում որ չկայ ...

— Շիտակ ըսէ ...

— Հա՛ ոչ. բայց ուրիշ գիւղեր կան:

— Անոնք հինէ՞ն ամուսնացած են:

— Հինէն ալ կան, նոր առնողներ ալ կան:

— Ուրեմն, եթէ ուզես դուն ալ երկրորդ կին մը կրնաս առնել:

— Ինչո՞ւ չկարենամ, կը բաւէ որ քոյր մը ունենամ եւ կամ դրամ:

Քիւչիւք Ճէրճիֆ գիւղի մխթարին այս խօսքերուն մէջ մեծ ճշմարտութիւն մը կարդացի ես:

Ան չի գիտեր նոյն իսկ թէ օրէնքը արգիլած է երկու կին ունենալ: Երբ մաքսանենգութեան մասին հարցուցի, անմիջապէս ժխտեց, որովհետեւ գիտէ թէ արգիլուած է. բայց երկու կին ունենալու արգելքին անտեղեակ ըլլալով, սովորականի նման կը բարբառի:

Ըսինք որ կրթական գործավարութեան նոր ծրագրով, շատ քիչ ատեն մեր գիւղերը պիտի թափանցէ ուսումը:

Կուսակալութիւնները պիտի սկսին իբրեւ «էօկիւթմէն» (ուսուցիչ) պատրաստել, մասնաւոր դասընթացքներով, չաւուշները: Անոնք կոչուած են գիւղերու մէջ գիւղացիներուն ուսում ջամբելու, գիւղացին պէտք ունի կարդալ գրելէն զատ, քաղաքակիրթ կեանքն ու քաղաքակիրթ ուսումը անհրաժեշտ ձեւով սորվելու: Ահա այս կարեւոր պարտականութիւնն է որ պիտի կատարեն գիւղի ուսուցիչները:

Այսպէս մեր գիւղերուն մէջ, որոնք այժմ ինքնագլուխ են մնացած, մար-

ՔԻՉ ՄԸ ԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գիտնականները մինչեւ այսօր չեն կրցած բացատրել յատկատեսութեան երեւոյթները, որոնց պատճառը կը վերագրուի ենթագիտակցութեան (subconscience) եւ անոր ըրած տպաւորութիւններուն: Արդարեւ, կան ենթականեր, որոնք օժտուած են յատկատեսութեամբ, անոնց քով ենթագիտակցութիւնը աւելի զօրաւոր է քան թէ գիտակցութիւնը: Ենթագիտակից եսը կը կրէ անձերէ եւ առարկաներէ բխած հոսանքներուն կամ ճառագայթումներուն ազդեցութիւնը, որոնք նոյնութեամբ կը պատկերանան յատկատեսին ենթագիտակցութեան մէջ: Ան արթուն վիճակի մէջ կը տեսնէ անցեալ, ներկայ ու ապագայ իրերն ու դէպքերը, որոնք առնչութիւն ունին ենթակային հետ: Առարկայ մը շօշափելով, հոտուըտալով կամ իր ճակատին վրայ դնելով, կրնայ երեւան հանել այդ առարկային ծագումը, անոր գտնուած տեղը, եւ տեսնել այն կարեւոր դէպքերն ու տեսարանները, որոնց լուռ վկայ հանդիսացած է այդ առարկան: Կան որ ջուրի, հայելիի կամ փայլուն առարկայի մը վրայ նայելով, կը տեսնեն հեռաւոր անձեր կամ անծանօթ դէմքեր:

Յատկատեսութեան կարողութիւնը զարգացնելով, կրնայ հետզհետէ զարգանալ եւ մատնանիշ ընել բացառիկ կարողութիւն մը: Կան յատկատեսներ, որոնք կրնան լսել նաեւ հեռաւոր ձայներ, ժամանակին, միջոցին եւ նիւթին մէջէն, անթել հեռագիրի ընդունարանին նման:

Պէտք չէ կարծել թէ ամէն յատկատես կրնայ որոշ կերպով տեսնել իր անգիտակից եսին մէջ պատկերացած դէպքերն ու տեսարանները, որոնք երբեմն անորոշ ու խառնակ տեսլերեւոյթով մը կը ներկայանան: Այդ պարագային յատկատեսին գուշակութիւնը տպտամ ու անորոշ արդիւնք մը կուտայ: Աւելորդ կը համարիմ խօսիլ հօս կեղծ գուշակներու եւ շառլաթաններու մասին, որոնք հին ժամանակներու մէջ, ինչպէս նաեւ ներկայիս չարաչար գործածած են իրենց կարողութիւնը, շահագործելով ոչ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու կամ պարզամիտ մարդոց տգիտութիւնն ու միամտութիւնը:

Պրիւսէլի մէջ տարիներէ ի վեր կ'ապրի Լակրանժ անունով յիսնամեայ անուս, անխնամ մազերով եւ սովորական արտաքինով կին մը, որ օժտուած է յատկատեսութեան բացառիկ կարողութեամբ: Յիշեալը գործածուած որ եւ է առարկայ իր ձեռքին մէջ շօշափելով եւ հոտուըտալով, անոր տէրը, ի՞նչ է զբաղումը, պիտի յաջողի՞ իր գործերուն մէջ, սիրոյ մէջ, պիտի ճամբորդէ՞ թէ ոչ, առո՞ղջ է թէ հիւանդ, ի՞նչ հիւանդութենէ կը տառապի, ի՞նչ պէտք է ընել բժշկուելու համար եթէ հոգեկան կամ ջղային որ եւ է տկարութենէ կը տառապի, ներկայացուած առարկան եթէ հնութիւն մըն է ո՞ւր գտնուած է եւ քանի՞ տարուան հնութիւն ունի, եւն. եւն. հարցումներ՝ որոնց ամէնուն կը պատասխանէ յաճախ այնքան ճշդութեամբ որ զարմանք կը պատճառէ ամէնէն թերահաւատներուն անգամ:

Տիկին Լակրանժ իր տան մէջ ամէն օր կ'ընդունի բազմաթիւ այցելուներ եւ շաբաթը մէկ երկու անգամ ներկայ կը գտնուի հրապարակային բանախօսութիւններու, ուր կը կատարէ իր փորձերը խուռներամ բազմութիւններու ներկայութեան, զարմանք ու հիացում պատճառելով ամէնուն: Այս տողերը ստորագրողն ալ քանիցս ներկայ գտնուած է այդ փորձերուն եւ անձամբ համոզում գոյացուցած անոնց ստուգութեան ու վաւերականութեան մասին, թէեւ պէտք է խոստովանիլ թէ երբեմն անտրամադիր վիճակի մէջ կամ ֆիզիքական յոգնութեան պատճառաւ, փորձերը սպասուած արդիւնքը չեն տար:

Բազմաթիւ գուշակութիւններու մէջէն յիշեմ յատկանշական օրինակ մը՝ որուն ես ալ ականատես եղած եմ:

Նախապէս հրապարակային փորձի մը առեն կին մը Տիկ. Լակրանժին ներկայացուց գործածական մէկ առարկան իր ամուսինին, որ գործով մեկնած էր Ֆրանսական գաղթավայրերը, եւ երկար ժամանակէ ի վեր անկէ որ եւ է լուր առած չըլլալով, հաստատ համոզում գոյացուցած էր թէ մեռած է ան:

Տիկ. Լակրանժ, այդ առարկան ձեռքին մէջ սեղմելով եւ լաւ մը հոտուըտալով, ըսաւ թէ ներկայիս իր ամուսինը ինքնաշարժով կը ճամբորդէ հարաւային Ֆրանսայի մէջ եւ տասը օրէն բոլորովին անակնկալ կերպով Պրիւսէլ պիտի գայ:

Արդարեւ, ճիշդ տասը օր վերջ, ամուսինը առանց նախապէս լուր տալու իր կնոջ, կը զարնէ տունին զանգակը: Կինը երբ դուռը կը բանայ, զարմացումով կը տեսնէ որ եկողը իր ամուսինն է եւ աննկարագրելի խանդավառութեամբ կ'ընդունի զայն:

Յաջորդ հրապարակային բանախօսութեան, այր ու կին եկան եւ Տիկ. Լակրանժին յայտարարեցին թէ իր գուշակութիւնը իրականացած էր:

Իմ քաղած մասնաւոր տեղեկութեանս համաձայն, Տիկ. Լակրանժ տղայ հասակէ օժտուած է եղեր արտակարգ կարողութեամբ: Փոքր տարիքի մէջ, երբ իր մօր ընկերակցութեամբ կ'այցելէ եղեր ազգականներու եւ բարեկամներու տուներ, ներկաներու ձեռքերը կարգաւ թօթվելէ ետք, կը բարեւէ եղեր նաեւ անտեսանելի մարդիկ: Այդ մասին մօրը կողմէ իրեն եղած դիտողութիւններուն, ամենայն պարզութեամբ կը պատասխանէ եղեր.— «Մայրիկ, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, շուրջս մարդիկ կը տեսնեմ»:

Օր մը դպրոցին մէջ դրօսանքի ատեն կռիւ կ'ընէ իրեն տարեկից ընկերուհիի մը հետ: Բարկութեան պահուն, խօսքը անոր ուղղելով, զայրոյթով կը պոռայ երեսին.

— «Արդէն հայրդ վաղը պիտի մեռնի»:

Արդարեւ, յաջորդ օրը այդ աղջկան հայրը յանկարծամահ կ'ըլլայ: Տնօրէնութիւնը վերահաստատ ըլլալով միջադէպին, ծնողքներու պահանջին վրայ վարժարանէն կ'արձակէ այդ փոքրիկ կանխահաս գուշակուհին:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

դիկ ոչ թէ երկու, այլ հինգ կին ալ կ'առնեն: Ասոնք ուղղողը մե՞նք պիտի ըլլանք:

Ըսենք, սակայն, որ մենք այս ցաւալի իրողութեան մէջ յանցաւոր չենք: Նախկին կայսրութեան ժառանգութիւնները այնքան դիւրին չեն ջնջուիր: Մենք զայն կրնանք մաքրել՝ ուսումն ու մշակոյթը տարածելով երկրին ամէն կողմերը:

Մխթարին հարցուցի.

— Ո՞ւր է քու անձնագիրդ (նուֆուս):

— Չունիմ:

— Լաւ, ինծի ցոյց տուր մէկը գիւղէն, որ անձնագիր ունենայ:

— Ոչ ոք ունի. կ'երդնում:

— Գիւղացիները արձանագրուած չե՞ն:

— Ես ի՞նչ գիտնամ ...

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

— o —

Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Մոսկուայի թերթերէն, որոնք կը վկայեն թէ ո՛րքան կը յառաջդիմէ խորհրդային երկիրը կրթական ասպարէզի մէջ.—

Ներկայ եղանք նախակրթարանի մը քննութեան: Տեղի կ'ունենար ուղղագրութեան քննութիւնը: Քննիչը, ակնոցը անցընելէ վերջ, ըսաւ.

— Այս ի՞նչ է, Մազունին:

Մազունինի ուղղագրութիւնը ընդվզեցուցիչ էր: Իր ընկերները քիչ մը աւելի լաւ էին, օրինակ՝ Պոպով 40 սխալ ունէր 40 տողի մէջ, Մարվին՝ 26 սխալ, Շիկալեւա՝ 23, Մարակուլին՝ 15:

— Կեցցէ՛ Մարակուլինը, ըսաւ քննիչը: Եկուր, Մարակուլին, համբուրեմ քեզ, դուն լաւ լեզուագէտ մը կրնաս ըլլալ:

Եւ քննիչը համբուրեց Մարակուլինի ... մօրուքը:

Մի զարմանաք, Մարակուլին եւ ընկերները նախակրթարանի ուսուցիչներ են, որոնք կը հետեւին, իրենց ուսումը կատարելագործելու համար, մասնաւոր դասընթացքի մը: Մազունին, որ 40 տողի մէջ 93 սխալ ունէր, նախակրթարանի տնօրէնն էր (Իզվեստիա):

** Տագանրոգի մէջ, կրթական քննիչը հրահանգ տուաւ ստուգել տեղական վարժարաններու աշխարհագրութեան ուսուցիչներուն կարողութիւնը:

— Ի՞նչ է Ճափոնը:

— Ցամաք է:

— Ի՞նչ գիտէք Հնդկաստանի մասին:

— Հնդկաստան ... կը գտնուի Ափրիկէի մէջ:

— Ինչո՞ւ Ափրիկէի մէջ ըլլայ եւ ոչ ուրիշ տեղ:

— Որովհետեւ տաք երկիր մըն է, ուր խափշիկներ կը բնակին: Ճափոնի մէկ գաղութն է:

— Ո՞ւր կը թափի Վոլկան:

— Արալի ծովուն մէջ:

Երբ դիտել տրուեցաւ որ ուսուցիչները լաւ պատրաստուած չեն քննութեանց, ուսուցիչները պատասխանեցին.— «Բայց ի՞նչպէս կ'ուզէք որ պատրաստուինք, երբ մեզ կ'աշխատցնեն կոլխոզներու դիւանին մէջ, կարելի չէ ինքնաշխատութեան նուիրուիլ» (Կոմունիստ Կրթութիւնը):

Այս վերջին խորհրդային պարբերաթերթէն կը քաղենք հետեւեալ վկայութիւնն ալ.— Արհեստագիտական քիմիաբանութեան Մէնտէլիեւ ուսումնարանին մէջ, քննութիւն մը կատարուեցաւ ուսանողներու ընդհ. զարգացման մասին.

— Ո՞վ էր Լէոնարտօ տի Վինչին:

— Պապ մը:

— Ո՞վ է Խեղճ Լիզային հեղինակը:

— Դէմեան Բեդնի:

— Ո՞վ էր Իդիպոս:

— Աւստրալիոյ մէջ տեսակ մը բան է:

— Ի՞նչ գիտէք Սպարտայի մասին:

— Սոկրատին կինն է:

— Թեհրանը ո՞ր երկրի մայրաքաղաքն է:

— Փարակուէյի:

— Ըսէք եւրոպական հինգ պետութիւններ:

— Գերմանիա, Անգլիա, Շուէտ, Թուրքիա, Միջագետք, Պրազիլիա:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕՅԻ ՄԷՋ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ (Մարսէյլ).— Շաբաթական 40 ժամը կը գործադրուի մարտ 8էն սկսեալ, քիմիական գործարանին մէջ: Մենք բանուորներս մինչեւ այսօր ոչ գանգատ ունեցած ենք, ոչ ալ գործարանը դրաւելու միտք, շնորհիւ մեր Պելժիացի գործարանատիրոջ ազնուութեան: Ինչ որ պահանջեցինք, սիրով ընդունեց: Միայն շաբաթական 40 ժամի մասին մեր փափաքը յայտնեցինք Պ. Սօլվէին, որ օրավարձքի յաւելումները կատարած էր ինքնաբերաբար, իսկ վճարովի արձակուրդը երկու շաբթի փոխարէն նշանակած երեք շաբաթ: Քառասուն ժամուան հաստատումի առաջին շաբթին առթիւ, երբ կէսօրէն վերջը բոլոր բանուորները ազատ էին, Պ. Սօլվէն 25.000 ֆրանք տրամադրեց եւ պարահանդէս մը սարքել տուաւ առատ կեր ու խումով, միայն իր բոլոր բանուորներուն եւ անոնց ընտանիք-զաւակներուն համար: Մինչեւ լոյս նուագ եւ պարեր եւ մրցումներ տեղի ունեցան եւ շահող ներկաները նուէրներ ստացան: Բոլորս շնորհակալութիւն յայտնելով ուրախ զուարթ մեկնեցանք լուսաբացին: Կայ ուրիշ գործարան մը, որ ֆրանսական ընկերութեան մը կը պատկանի եւ մօտ է մեր հաստատութեան: Այս երկու գործարաններու բանուորները միասնաբար մարտ 20-ին 48 ժամուան օրէնքին թաղումը կատարեցին, իբրեւ գերեզման նշանակելով Ռօն գետը: Թաղումը կատարուեցաւ հետեւեալ ձեւով,— Պելժիական գործարանին բանուորները հաւաքուեցան միւս գործարանին բանուորներու թաղամասին մէջ: 48 ժամուան դագաղը պատրաստեր էին, երբ երկու գործարանին բանուորները միացան: Դագաղին առջեւ կեցած էր դրօշակիր խումբը, իսկ ետեւը՝ նըւագախումբը, որուն ետեւէն կուգար ժողովուրդի թափօրը: Դագաղին երեք անկիւնը օտարներ տեղ բռնած էին, իսկ միայն մէկ անկիւնը Ֆրանսացի, երբ դագաղը վերցուցին, թափօրը շարժեցաւ «Ինթէրնասիոնալ»ը երգելով եւ առաջացաւ դէպի պելժիական բանուորներու թաղը: Ապա ուղղուեցաւ դէպի Ռօն գետը, որ հազիւ կէս քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունի: Երբ հասան գետափը, կէս ժամու չափ դըբաւոր ճառեր կարդացին, յետոյ դագաղը տեղաւորեցին շոգեմակոյկի մը մէջ ու յառաջացան դէպի գետին խորը: Դագաղին վրայ կարմիր տառերով գրուած էր,— «Աստ հանգչի քառասունըութ ժամը»: Մինչ մահերգը կը հնչէր, երեք անգամ դագաղը օրօրելէ վերջ նետեցին ջուրը: Շոգեմակոյկը վերադարձաւ բերելով օրօրոց մը, որուն մէջ գրուած էր պուպրիկ մը, ուռենիի ճիւղերով շրջապատուած: Շաբաթական քառասուն ժամըն էր, Ռօն գետէն գնած: Այս անգամ նորածինը վերցնելով նոյն ցնծութեամբ ճամբայ ելան դէպի քաղաքապետարանը եւ այնտեղ մկրտեցին 40 ժամը: Մկրտութենէն վերջը բացօթեայ ճառեր խօսեցան հինգ հոգի, երկուքը աջակողմեան, երեքը ձախակողմեան:

Եղիազար Զատուրեան

ՆՈՐ ՀԱՅՆՈՑ ՄԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

— —

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ յունական կառավարութիւնը որոշած է քանդել Ֆիֆսի, Լիփազմայի եւն. գաղթակայանները: Քանդումը սկսած է արդէն, եւ ձեռնարկներ կը կատարուին գաղթականները այլուր տեղաւորելու համար: «Հորիզոն» հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.—

Նոր գետեղման տեսակէտով, առաջին կարեւոր քայլը առնուած է արդէն: Ֆիքսի Ժողովրդական Թաղ. Խորհուրդը, որուն կ'անդամակցին ձեռներէց եւ եռանդուն ազգայիններ, բրած է՝ ամէնուն կողմէ մեծապէս գնահատուած կարգադրութիւն մը, որ կոչուած է ապահովելու 200 հայ ընտանիքներու անմիջական եւ վերջնական գետեղումը մայրաքաղաքին մէջ:

Այսպէս, Պրահամի անունով կոչուած թաղամասին մօտերը եւ Վուլիազմէնի նորաբաց պողոտային վըրայ գնուած է արդէն մօտաւորապէս 60.000 տեղական քառակուսի արշին (34 արտավար) տարածութեամբ ընդարձակ հողամաս մը, ուր պիտի կրնան պատսպարուիլ 200 ընտանիքներ:

Հողամասը գնուած է 1.100.000 դրախմիի, որ պիտի վճարուի մասնավճարներով, մէկ ու կէս տարուան ընթացքին: Իւրաքանչիւր ընտանիքի պիտի յատկացուի 250 քառակուսի արշին հող, որ պիտի արժէ մօտաւորապէս 6500 դրախմի (արշինը՝ 25 դրախմիէն) ու նաեւ ամբողջ գումարին 3000ը պիտի վճարէ կանխիկ, իսկ մնացածը՝ մէկ ու կէս տարիէն: Ամբողջ գումարները կը կեդրոնանան Ժող. Թաղականութեան մօտ, որ պատասխանատու է հողատիրոջ առջեւ:

Այս վերջինը, հիմնուելիք թաղի եկեղեցիին ու դպրոցին համար ձրի տրամադրած է 1750 քառակուսի արշին տարածութեամբ հողամաս մը:

Փողոցներու բաժանումները ըլլալէն վերջ, մնացած հողային տարածութիւնը պիտի զատուի քառանկիւն մասերու, որոնք, իրենց դիրքին համեմատ պիտի բաժնուին երեք աստիճաններու, համապատասխան գինեբով: Իսկ հողերու բաշխումը ի վերջոյ պիտի կատարուի վիճակով:

Գնուած հողամասը տեղւոյն վրայ ջուր չունի, բայց Ուլէնի ջուրը այնքան մօտէն կ'անցնի, որ կարելի պիտի ըլլայ գլուխ հանել նաեւ ջրաբաշխական ցանցը: Նոյնը նաեւ ելեկտրական հոսանքին համար, իսկ երթեւեկի դիւրութիւնը կայ: Օթօպիւսները կ'անցնին այս հողամասին շատ մօտէն:

Մինչեւ հիմա, արդէն իսկ արձանագրուած եւ առաջին մասնավճարները վճարած են 150 ընտանիքներ: Այս օրերս կը վերջանան արձանագրութիւնները, ուրիշ 50 ըստանիքներու մասնակցութեամբ:

Ֆիքսի գաղթակայանը բնակիլը պայման չէ, այս հողամասին վրայ տունի մը տեղ դնելու համար: Անպէս որ ուրիշ գաղթակայաններէ ընտանիքներ ալ հողեր գնած են այնտեղ: Բոլոր գնողները պատրաստ են անմիջապէս սկսելու նաեւ տուներու եւ խանութներու շինութիւնը, այնպէս որ 1—2 տարիէն, թիւ մը չըշահագործուած հող չպիտի մնայ այս նոր թաղամասին մէջ:

Այժմ, Ժող. Թաղականութիւնը կը ջանայ ստանալ մայրաքաղաքի յատակագծի ապասարկութեան արտօնութիւնը, որպէսզի թոյլատրուի թաղամաս մը ստեղծել Աթէնքի այդ կէտին վրայ: Դիմումներ եղած են արդէն եւ խնամատարական նախարարութիւնը խոստացած է միջնորդել հաղորդակցութեանց նախարարութեան մօտ, յատակագծի արտօնութիւնը ստանալու համար: Այս արտօնութիւնը ըստացուելուն եւ կառուցուելիք բնակարաններուն ձեւը ճշդուելուն պէս շինութիւնները պիտի սկսին:

Հիմնելի թաղամասին մէջ հող գընելու ցանկութիւն ունեցողներու թիւը երթալով կը մեծնայ, այնպէս որ Ժող. Թաղականութիւնը, ապահովաբար անոր մերձակայ ուրիշ հողեր ալ գնելու պիտի ելլէ մօտ ժամանակէն:

ՕՐ. ԱՆԺԵԼ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

եւ

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Նշանուած

Վալանս, 14 մարտ 1937

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բոլոր հիմնարկներն ու պաշտոնատար անձինք պարտաւոր են կատարել այդ յանձնաժողովների պահանջները եւ նրանց ներկայացնել անհրաժեշտ նիւթեր եւ փաստաթղթեր:

Յօդ. 34. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորը չի կարող դատական պատասխանատւութեան կանչուել կամ ձերբակալուել առանց ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի համաձայնութեան, իսկ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանների միջեւ ընկած ժամանակաշրջանում — առանց ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութեան համաձայնութեան:

Յօդ. 35. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի լիազօրութիւնները լրանալուց յետոյ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութիւնը նշանակում է նոր ընտրութիւններ՝ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի լիազօրութիւնները լըրանալուց ոչ ուշ քան երկու ամսուայ ընթացքում:

Յօդ. 36. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի լիազօրութիւնները լրանալուց յետոյ, ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութիւնը պահպանում է իր լիազօրութիւնները, մինչեւ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նոր Նախագահութիւն կազմելը:

Յօդ. 37. Հայկական ԽՍՀ նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդը հրաւիրւում է ՀԽՍՀ նախկին կազմի Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութեան կողմից՝ ոչ ուշ, քան ընտրութիւններից մէկ ամիս յետոյ:

Յօդ. 38. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը կազմում է Հայկական ԽՍՀ կառավարութիւն — Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդ:

Յօդ. 39. Հայկական ԽՍՀ օրէնքները, ինչպէս նաեւ Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութեան հրամանագրերն ու մեկնաբանութիւնները, Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի որոշումներն ու կարգադրութիւնները հրապարակւում են հայերէն, ռուսերէն եւ ադրբէջաներէն:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀ. ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

Յօդ. 40. Հայկական ԽՍՀի պետական իշխանութեան բարձրագոյն գործադիր եւ կարգադրիչ մարմինը հանդիսանում է Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը:

Յօդ. 41. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը պատասխանատու է Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի առաջ եւ հաշուետու է նրան, իսկ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նստաշրջանների միջեւ ընկած ժամանակաշրջանում ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի Նախագահութեան առաջ, որին հաշուետու է:

Յօդ. 42. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը ԽՍՀՄի եւ Հայկական ԽՍՀ օրէնքների, ԽՍՀՄի Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի որոշումների ու կարգադրութիւնների հիման վրայ եւ ի կատարումն այդ օրէնքների, որոշումների ու կարգադրութիւնների՝ հրատարակում է որոշումներ ու կարգադրութիւններ եւ ստուգում է նրանց կատարումը:

Յօդ. 43. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի որոշումների ու կարգադրութիւնների կատարումը պարտադիր է Հայկական ԽՍՀ ամբողջ հողամասում:

Յօդ. 44. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը՝

Ա) Միաւորում եւ ուղղութիւն է տալիս ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների եւ իր գերատեսչութեան ենթակայ տնտեսական ու կուլտուրական այլ հիմնարկների աշխատանքին, միաւորում եւ ստուգում է ընդհանուր միութենական Ժողովրդական կոմիսարիատների լիազօրների աշխատանքը.

Բ) Միջոցներ է ձեռք առնում ժողովրդա-տնտեսական պլանն իրագործելու.

Գ) Միջոցներ է ձեռք առնում ՀԽՍՀ պետական եւ տեղական պիւտճէներն իրագործելու.

Դ) Միջոցներ է ձեռք առնում հասարակական կարգն ապահովելու, պետութեան շահերը պաշտպանելու եւ քաղաքացիների իրաւունքները պահպանելու համար.

Ե) Ղեկավարում եւ ստուգում է աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային եւ քաղաքային խորհուրդների գործադիր կոմիտէների աշխատանքը.

Զ) Անհրաժեշտ դէպքերում կազմում է ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին կից տնտեսական եւ կուլտուրական շինարարութեան գործերի յատուկ կոմիտէներ եւ գլխաւոր վարչութիւններ:

Յօդ. 45. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդն իրաւունք ունի կասեցնել աշխատաւորների պատգամաւորների քաղաքային եւ շրջանային Խորհուրդների որոշումներն ու կարգադրութիւնները, վերացնել աշխատաւորների պատգամաւորների քաղաքային եւ շրջանային Խորհուրդների գործադիր կոմիտէների որոշումներն ու կարգադրութիւնները:

Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդն իրաւունք ունի վերացնելու ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների հրամաններն ու հրահանգները:

Յօդ. 46. Հայկական ԽՍՀ կառավարութիւնը կամ Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարը, որոնց ուղղուած է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորների հարցապնդումը, պարտաւոր են ոչ ուշ քան երեք օրուան ընթացքում գրաւոր կամ բանաւոր պատասխան տալ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդում:

(Շար.)

(4)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (238)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Զարքաշ գիւղացիի համար, ձմեռուան ամիսները հանգստի շրջան մը կը կազմեն, երբ ակամայ կը բանտարկուի գիւղին մէջ: Եթէ կարելի ըլլար, պիտի ըսէինք, որ այդ ամիսները գիւղացիի վայելքի ամիսներն են, երբ նշանտուքները եւ հարսնիքները տեղի կ'ունենան, Բարեկենդանը կուգայ, Ծնունդի տօնական օրերը հոգեկան բաւականութիւն կը պատճառեն, երբ անուանակոչութեան օրերը իրարու կը յաջորդեն: Գիւղացիք ձմեռուան երկար իրիկունները իրարու սաքու երթալով կ'անցընեն ժամանակը:

Այո, ձմեռուան ամիսները իրական վայելքի շրջան մը կրնան ըլլալ, եթէ միայն վայելելու արժանի բան մը ունենար հայ գիւղացին: 1896 Թուականի ընդհանուր կոտորածն ու անոր յաջորդող թալանը սրբած տարած էին Վասպուրականի հայութեան տնտեսութեան հիմերը: Գարուն ու ամառ չարաչար աշխատելէ վերջ, հազիւ կալոցի ժամանակ կը հասնէր, չես գիտեր ո՞րտեղէն իրարու ետեւէ կը բուսնէին գիւղացիի գլխուն հարկահանը, միւլթազիմը, քաղքցի վաչխառուն, ամէն մէկը իր բաժինը պահանջելով: Հազիւ այնքան մը կը մընար գիւղացիին, որ ճըժ ու պժերով սովէ չկոտորուէր:

Քաղաքի եւ Այգեստանի բնակչութիւնը համեմատաբար տանելի կեանք մը կ'անցընէր ձմեռուան ամիսներուն: Պազարի մէջ խանութ ունեցողները, կամ ուրիշի հաշուին աշխատողները Այգեստանէն ամէն առտու քաղաքամէջ կ'իջնային, երեկոյեան մութը չկոխած վերադառնալով: Թէեւ քաղաքի մէջ ալ ընդհանուր աղքատութիւն մը կը տիրէր, սակայն ամէն պարագայի տակ գիւղերու եւ քաղաքի չքաւորներու տարբերութիւնը շատ մեծ էր:

Երբ խստաշունչ ձմրան գիւղացին ու քաղաքացին իրենց տները կը քաշուէին, ինչպէս խլուրդը իր պատնը, դուրսը բաց դաշտերուն, խոր խոր ձորերուն մէջ միայն սովահար գայլերը կ'երեւէին, մէկ ալ թափառական փէտայիներու խումբերը, որոնք բուք ու բորանի մէջէն գիւղէ գիւղ կը ճամբորդէին, բոլորովին անտարբեր սարսափելի ցուրտին ու փոթորիկներուն: Մասնաւորաբար 1908ի ձմրան այդ խմբերու երթեւեկը աչքի զարնող թափ մը ստացեր էր: Ութ տասը անձերէ բաղկացած յեղափոխական խմբերը, դիւցերները տեղէ տեղ շարժելով, հայկական գիւղերը կը մտնէին՝ ստիպելով ժողովուրդը որ զինուի, զէնք ունեցողները կը վարժեցնէին, զինուորական ուժեր կը կազմակերպէին:

Անօրինակ ոգեւորութեան օրեր էին: Սակաւաթիւ ունեւորներու կողքին, որոնք հաշտ աչքով չէին նայեր ազգային շարժման վրայ, աղքատ ժողովուրդը, դանակը ոսկորին պայքարի մէջ էր: Մասնաւորաբար քաղաքի եւ գիւղական երիտասարդութիւնը անհամբերութեամբ կը սպասէր ընդհանուր ապստամբութեան պայթելուն, որու համար տարիներով պատրաստուած էին: Ամէն գիւղ ունէր իր համայնական զէնքը, զէնքի պահեստը, զինուորական խումբը, խմբի ղեկավարը, տեղական գործադիրը, շրջանի մարմինը, շալակաւորներու տասնեակը, սուրհանդակը:

Յեղափոխական խմբի մը մուտքը տօնական ազդեցութիւն մը կ'ունենար գիւղի մէջ: Ընդհանրապէս եկեղեցին կը լինէր հաւաքման վայրը, ուր նոր եկող խմբապետը օրերով զինուորական վարժութիւններ ընել կուտար գիւղի զինուորցուներուն, մինչ ամբողջ գիւղացիք հաւաքուած՝ կը դիտէին իրենց զաւակներու վարժութիւնները, խառն զգացումներով տոգորուած: Ունեւորները աւելի թերահաւատ՝ կը սարսափէին մտածելով, որ իրենց կարողութիւնը, ունեցած չունեցածը կրնայ մէկ անգամով կորսուիլ, ինչպէս եղաւ 1896 Թուականին, երբ Թուրք կառավարութեան դրդումով եւ քաջալերութեամբ Քրտերու վոհմակները յանկարծ ինկան անպաշտպան հայ գիւղերու վրայ ու տարին ամէն ինչ, մինչեւ տան դռները եւ առաստաղի գերանները: Զըքաւոր գիւղացիներու համար սակայն հաշիւը մէկ էր, բան չէր մնացեր, որ կորսնցնէին, հետեւաբար անհամբեր կը սպասէին մեծ օրուան գալուն:

Այս ժողովրդական ոգեւորութիւնը քիչ մը զինուորութեան ձեւ առած էր: Հինգ կամ վեց կտոր զէնք ունեցող գիւղ մը կը ծրագրէր շրջանի քրտական գիւղերու դէմ ելլել: Դարեր շարունակ զէնքի հետ գործ չունեցող Հայը, որուն արգիլուած էր նոյն իսկ դանակ մը ունենալ, սկսաւ երեխայական յափշտակութեամբ զէնքի հետ խաղալ: Դեռ թշնամիի դէմ հրացան մը չարձակած՝ անզգուշութեան հետեւանքով վնասուողներ եղան, նոյն իսկ քանի մը երիտասարդներ մահացան: Բայց այդ արգելք մը չէր, որ ամբողջ Վասպուրականը չապրէր անսահման ոգեւորութեան օրեր:

Ձմեռուան պատճառով Պարսկաստանի վրայով զէնքի փոխադրութիւնը կանգ չէր առած: Ընդհակառակն՝ ամէն տարուընէ աւելի եռանդով զէնքը եւ ռազմամթերքը գիւղէ գիւղ կը փոխադրուէր, հետզհետէ կեդրոնանալով քաղաքի մէջ կամ շուրջը, ուր կը գտնուէին յեղափոխական ղեկավարները:

Ցունուարի երկրորդ շաբթուն այնքան սպասուած բժշկապետ Զախարովի խումբը տաժանելի ճամբորդութենէ մը ետք, վերջապէս հասաւ Վան, Իգտիր-Պայազիտ ճամբով:

Վան հասնելով, Զախարովի խումբը ուղղակի Ռուսաց հիւպատոսարանը իջաւ:

Վան հասնելուն յաջորդ օրը բժշկապետ Զախարով եւ ընկերները Ռուսաց հիւպատոսի առաջնորդութեամբ ներկայացան Վանի կուսակալին եւ բարձր պաշտօնէութեան, որոնք թրքական սիրալիրութեամբ ընդունեցին հիւրերը՝ խոստանալով ամէն հնարաւոր աջակցութիւն, որ բընաւ կատարելու յօժար չէին սակայն: Թուրք ժողովուրդը, ինչպէս միշտ, օտարներու ներկայութիւնը անհանդուրժելի համարելով, Զախարովի խմբի հանդէպ սկիզբէն իսկ թշնամական դիրք մը բռնեց, մասնաւորաբար հիւանդանոց բանալու գաղափարին դէմ, որ անհանդուրժելի նորութիւն մըն էր իրենց համար: Նահանգի կեդրոնական քաղաք Վանը, թէեւ մօտաւորապէս քառասուն հազար բընակչութիւն ունէր, բայց հազիւ երկու զինուորական բժիշկներ կային, որոնք անգործութեան պատճառով ի-րենք զիրենք հարբեցողութեան տըւած էին: Թուրքը իր էութեամբ նորութիւններու հակառակ, կը խրտչէր Ամերիկեան հիւանդանոցէն օգտուելու գաղափարէն իսկ եւ կը բաւականանար մոլլաներու պատրաստած նուսխաներով կամ տնավարի դեղերով:

Անշուշտ Վանի Թուրքերու հակառակութեան մէջ, որոշ դեր մը կը կատարէր Ամերիկեան հիւանդանոցի, կամ բժշկապետ Զախարովի եւ ընկերներու քրիստոնեայ ըլլալու հանգամանքը: Ասոնք պարզապէս անհաւատներ էին իրենց հասկացողութեամբ եւ ուղղափառ մահմետականութեան թշնամիներ:

Պոլսոյ կեդրոնական կառավարութիւնն ալ որ միայն դիւանագիտական ճնշման ազդեցութեան տակ համաձայներ էր Զախարովի խմբի Վան անցնելուն, թրքական երկերեսանի քաղաքականութեան հետեւելով, մինչ մէկ կողմէն կը թոյլատրէր անոնց մուտքը եւ հիւանդանոց մը բանալու ծրագիրը, միւս կողմէն՝ Վանի նահանգապետին կը հրահանգէր աչալուրջ արթնութեամբ հետեւիլ օտարականներու ամէն մէկ քայլին, ամէն հնարաւոր դժուարութիւններով պաշարել զանոնք, մինչեւ որ ձեռնթափ ըլլային հիւանդանոց բանալու գաղափարէն եւ ստիպուած հեռանային երկրէն:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Կանտի նորէն մէջտեղ կ'ելլէ

Ծանր տագնապ մը ծագած է Հնդկաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք նոր սահմանադրութեան գործադրութեան, որ կը սկսի այսօր, ապրիլ 1:

Նոր օրէնքին համաձայն, բրիտանական Հնդկաստանի 11 նահանգներուն մէջ, որ վերածուած են դաշնակցային պետութեան, պատասխանատու նախարարները պիտի ընտրուին խորհրդարանէն: Ամէն ինքնավար նահանգի մէջ պիտի գործէ խորհրդարանական դրութիւնը, սակայն կառավարիչները վեթոյի իրաւունք ունին: Արդ, վերջին ընտրութեանց մէջ հնդիկ ազգայնականները, որոնց առաջնորդն է հռչակաւոր Կանտին, մեծ յաղթանակ մը շահեցան 11 նահանգներէն վեցին մէջ: Ընտրուած երեսփոխանները ժողով գումարելով, որոշեցին կայս. կառավարութեան աջակցիլ այն պայմանով որ Անգլիացի կառավարիչները չգործադրեն վեթոյի իրաւունքը: Հնդկաստանի կառավարութիւնը մերժեց այս պայմանը եւ հիմա հնդիկ ազգայնականները չեն ուզեր ստանձնել իշխանութիւնը՝ վեց նահանգներուն մէջ:

Օգտուելով այս կացութենէն, Կանտի ասպարէզ իջած է նորէն: Առջի օր ճառ մը խօսելով, ազդարարեց.

—«Սուրին իշխանութիւնը պիտի վերսկսի, կարելի է ամէն վտանգէ վախնալ, երբ մարդիկ կը մերժեն նկատի առնել մեծամասնութեան կամքը: Այդ սահմանադրութիւնը ինքնավարութիւն չի տար նահանգներուն: Բրիտանական կառավարութիւնը չպահեց իր խոստումներուն ոգին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ փակուեցաւ երէկ, 31 մարտ: Հասոյթները ծախքերէն աւելի եղած են 5 միլիոն ոսկի: Նոր ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 855 միլիոն ոսկիի գումար մը (85 միլիառ 500 միլիոն ֆրանք), ինչ որ 5 միլիառ 700 միլիոն ֆր.ի յաւելում մը կը ներկայացնէ նախորդին վրայ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ հովուական թուղթ մը ուղղելով Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ ընդհ. տարագիրներուն, բացարձակապէս կը դատապարտէ համայնավարութիւնը, իբրեւ «ամենամեծ թշնամին կաթոլիկ եկեղեցւոյ»:

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ԶՕՐ. ԼՈՒՏԷՆՏՈՐՖ ՀԱՇՏՈՒԵՑԱՆ, երկու ժամուան խօսակցութենէ մը վերջ: Զօրավարը առաջին առթիւ ջերմապէս համակիր էր հիթլէրական շարժման, յետոյ յուսախաբ ըլլալով քէն պահեց: Բայց այժմ թիւրիմացութիւնները հարթուած են եւ կը կարծուի թէ զօրավարը պիտի կրնայ տիրական դեր մը կատարել գերմանական բանակին մէջ:

ԱՊՐԻԼ 6Ը «Բանակի Օր» հռչակուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, նախագահ Րուզվէլթի հրամանով: Այդ օրն էր որ Մ. Նահանգները մասնակցեցան մեծ պատերազմին (1917):

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց Ժան Ժաքոպիի «Լէնին»ը եւ Անրի Պարպիւսի «Սթալին»ը, վնասակար գտնելով «հանրային ապահովութեան համար»:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ բուռն յօդուածներ հրատարակեց Հռոմի Իլ Թէվէրէ թերթը, ինչ որ մեծ զարմանք կը պատճառէ, որովհետեւ ֆաշական կառավարութիւնը երբեք չէ քաջալերած հակահրէական պայքարը: Վերջերս երբ Մուսոլինի Տրիպոլիս այցելեց, երկու Հրեաներ խարազանի բռնուեցան, որովհետեւ շաբաթ օր չէին բացած իրենց խանութները, հակառակ նոր հրամանագրի մը: Սակայն եւ այնպէս, կառավարական շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ առանք պատահական երեւոյթներ են եւ որ եւ է միտք չկայ հակահրէական քաղաքականութիւն վարելու:

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ, Պ. Փոթէմքին, Խ. Միութեան արտաքին գործավարի օգնական պիտի նշանակուի, յաջորդելով Պ. Քրէսթինսքիի, որ պիտի փոխադրուի դատական պաշտօնատուն: Ուրիշ փոփոխութիւններ ալ պիտի կատարուին արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ: Վերջերս վէճ մը ծագած ըլլալով, Քրէսթինսքի առաջարկած էր յարաբերութիւնները կանոնաւորել Գերմանիոյ հետ, մինչ Լիթվինովի կուսակիցները կառչած կը մնան ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին: Մինչ կը կարծուէր թէ Լիթվինով պիտի հրաժարի, ճիշդ հակառակը պատահեցաւ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ կեդրոնը յանձնարարած էր Զուիցերիացի երիտասարդի մը՝ տեղեկութիւններ հաղորդել Ֆրանսայի արեւելեան եւ հարաւային շրջանի զինուորական օդակայաններու մասին: Երիտասարդը այս առթիւ քանի մը անգամ Ֆրանսա եկած գացած էր, բայց առջի օր ձերբակալուեցաւ Պազէլի մէջ եւ ամէն բան խոստովանեցաւ: Յայտնեց թէ ամսական 1200 զուիցերիական ֆրանքէն աւելի կը ստանար (6000 ֆր. ֆրանք):

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ԼԻՆՏՊԷՐԿ, որ Եգիպտոսէն Հնդկաստան անցած էր վերջերս եւ այժմ Անգլիա կը վերադառնայ, Հալէպէն ճամբայ ելաւ դէպի Հռոդոս եւ Աթէնք, փոխանակ Պոլիս հանդիպելու:

ՓԱՐԻԶ - ՀԷՆՏԷՅ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ, որ կը սուրար 120 քիլոմեթր արագութեամբ, ծանր արկածի մը հանդիպեցաւ Տաքսի մօտ: Շոգեկառքին չորս վակոնները գիծէն դուրս ելլելով, նետուեցան 8 մեթր անդին, առուակի մը մէջ: Մէկ հոգի մեռաւ, 50 — 60 հոգի վիրաւորուեցան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը 3 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ. 45 Բիւ տը լա Տէֆանս: Կը հրաւիրուին անդամները ու համակիրները: Ներկայ կ'ըլլայ Ընդ. Տ. Պաղտասարեան եւ կը խօսի Միութեան նպատակներու շուրջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամներն ու անդամուհիները 3 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն:

ՆՊԱՍՏԱՑՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ
10 — 25 մարտ 937

ՀԱԼԷՊ, Ա. Խ. իշխանեան Ա. Գ. — 65:
ՊՈՐՏՕ, Գործ. — 235: Վճարեցինք Շ. Ն.ին:
ՓՐԱԿԱ, Եկ. — 148.15:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Քէօս. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա. — 100:
ՄՈՆՖԷՐԱՆ, Աղ. — 140:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 320:
ՇԱՎԻԼ, Եկ. Հող. — 20:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ. — 915:
ԹՈՒՆՈՒԶ, Պ. Վ. — 25:
ՓԱՐԻԶ (9), Ժ. Մ. — 17.50:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թէր. — 35:
ՍԷՆ ԺԸՆԸՎԻԷՎ, Իշխ. Ա. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ. — 810:
ՌՈՎՆԷ, Կիլ. — 200:
ՊՈՄՕՆ, Գործ. — 230.05:
ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ, Գ. Մ. — 35:
ԻՍԻ, Ֆարշ. — 50:
ԼԱՖՐԷԹ, Օ. Ն. — 35:
ՌՕԱՆ, Պօղ. — 35:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ, Գործ. — 354:
ԼԻՈՆ, Գործ. — 892.40:
ԱԼՊԻ, Իսպ. — 140:
ՇԱՍ, Պ. Ա. — 25:
ՍԱԼԻՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, Ի. Զատ. — 140:
ՏՐԻՊՈԼԻՍ, Հ. Ս. — 79:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղի կ'ունենայ 2 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Café Voltaire սրահին մէջ, 1 Place de l'Odéon. Métro Odéon.

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Մշակութային ձեռնարկները Հանրապետական Հայաստանի մէջ:

Գեղարուեստական բաժին՝ ՕՐ. Ա. ՍՌԱՖԵԼԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ԹԱՖԱՆԱՍԵԱՆ (դաշնակ), ՕՐ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 2 ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ «Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օր»ուան եւ սանուհիներու «Արաքս» միութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Cascade du Lac սրահը, Անկէնի լճին դէմ,
Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.:

ԱՊՐԻԼ ՅԱ ՆԸՄԷԿ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ.— 18 Ապրիլ, կիրակի երեկոյ, **Salle Poissonnière**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին հայ եւ ֆրանսացի մեծ արուեստագէտներու կողմէ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՎԱԼԱՆՍ.— 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ:
ԼԻՈՆ.— 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ:

Ընկերահամակրական Խնջոյք—Հաւկթախաղ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
4 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ 12,
Հայ երիտասարդաց Միութեան Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Paris.
Մէթրօ Poissonnière կամ Gare du Nord
Հաւկթախաղ, գեղարուեստական բաժին, հայկ. եւ եւրոպական պարեր:
ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐ.:

Կ. Խաչի Օր Վիէնի մէջ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ
Կը նախագահէ՝ Հայր. Կ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ
Դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ պար, խմբերգ եւ արտասանութիւն:
Կը ներկայացուի՝ «ԽԷԶՈՅԻՆ ԹՈՒԶԸ» (զաւեշտ):
Մուտք՝ 2 ֆր.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՀԻՒԱՆԴ-ՏԷՍ
կատակերգութիւնը մէկ արարով:
Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ: ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ:
Մուտք՝ 3 ֆրանք:

Պարահանդէս գեղեցկագոյն աչքերու

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին,
24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Calilée. Paris (16)
Նախագահութեամբ ԶԱՐԷՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ
ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ
Գօթիյեռն եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:
Գնահատիչ մարմնոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կեսարիոյ Հայր. Միութեան Տիկիններու բաժնին կողմէ,
3 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս,
8 rue Jean-Goujon, Metro Rond-Point Champs-Elysées
Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր: Նուագ, երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւ անակնկալներ:
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ ՅԱՏՈՒԿ ՍՐԱՀԻ ՄԷՋ
6 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ
Եկէք զուարճանալ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ եւ քաջալերել Կեսարացի կնոջ իր հասարակական գործունէութեան մէջ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շավիլի Դպրոցական Վարչութեան կողմէ, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին, 4 ապրիլ, կիրակի ժամը 4 — 12, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 23, Rue du Côteau: Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր:
Մուտք 5 ֆրանք
Հաղորդ. միջ.— շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ օթօպիւս թիւ 1 իջնել Մէրի:

Բացման հանդէս

«Հայ Արծիւ» սեփական Ակումբին, տեղի կ'ունենայ 4 Ապրիլ կիրակի, ժամը 3.30ին, իր սեփական հաւաքատեղիին մէջ.
22 Rue Richer, Paris (9)

X

«Հայ Արծիւ» Ակումբին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ ներկայանալ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 7.30էն սկսեալ:

«Միփան-Կոմիտաս» Երգչախումբի

ՃԵՐԹԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ-ՃԱԽԱՔՈՅԹԸ

Տեղի կ'ունենայ, 2 ապրիլ, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ,
8 Rue Bossuet, Place Lafayette. Փարիզ
Եւրոպական պարեր, գեղարուեստական բաժին, մեներգ, արտասանութիւն, խմբական երգեր եւ անակնկալներ Միութեան անդամներուն կողմէ:
Մուտք՝ ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ քրոջս աղջիկը Մաքրուհի (Չօտէմիշցի Էլիզա Պէյօղլեանի աղջիկը) որ Իզմիրի դէպքէն յետոյ մեկնեցաւ Հիւսիսային Ամերիկա: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Madame Yeranouhi Nouridjanian, 13, Rue des Plantes, Kremlin-Bicètre (Seine), France: Կը խնդրուի «Հայրենիք»էն արտատպել:

— Կը փնտռուի Նիր Իսթ Րըլիֆի Սեբասիոյ որբանոցի որբերէն Ագշէհիրցի (Գոնիա) Երուանդ Պօտուրեան, որ 1925ին մեկնած է Յունաստանէն: Այժմ կը գտնուի Եգիպտոս: Իր հասցէն իմացնել իր եղբօր՝ Օննիկ Պօտուրեանի, 13, Rue Drouot, Paris (9). «Յուսաբեր»էն կը խնդրուի արտատպել:

Գրիգոր Հացագործեան (Խարբերդցի) կը փնտռէ Պ. Նազարէթ Հինտոյեանը (Այնթապցի) որ կը կարծուի թէ ներկայիս Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի: (Միասին Հալէպ գտնուած են Հոգեւոր Շրջանակի մէջ): Իմացնել հետեւեալ հասցէին. M. Krikor Hatzakortsian, 129 rue Lafayette, Vienne (Isère) France:

«Արմէնիա»էն կը խնդրուի արտատպել:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՍՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 2 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3385

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՊԷՍԶԻ ԿԱՊԵՐԸ ՉԹՈՒԼՆԱՆ...

Տարիներու ձգձգումէն վերջը, ուր բարեացակամութիւնը մեծ տեղ կը բռնէր, յունական կառավարութիւնը որոշեց քանդել Աթէնքի եւ Պիրէոնի գաղթակայանները,— մասնաւորապէս Ֆիքսը եւ Լիփազման։

Պէտք է խոստովանիլ որ երկուքն ալ, ինչպէս միւսները, Սեւանիկէն մինչեւ Կրետէ, արատ մը կը կազմէին թէ բարեզարդութեան եւ թէ առողջապահութեան տեսակէտով ։

Փոքր Ասիոյ աղէտէն վերջը, երբ աւելի քան մէկ միլիոն գաղթականներ Յունաստան թափեցան, ամբողջ բազմութիւններ տեղաւորուեցան ո՛ւր որ տրամադրելի տեղ կրնային գտնել։ Աղքին ամայի տարածութիւն մը՝ լերան ստորոտը, անդին՝ փլփլկած գործարան մը՝ սառի կամ օճառի, ածուխի մթերանոց մը, կիսաւեր խան մը, մզկիթի մը բակը, արտ մը, փարանկա մը (զօրանոց)...

Բախտաւոր կը համարուէին անոնք որ կրցեր էին առանձին խրճիթներ կամ խշտեակներ գտնել։ Մեծամասնութիւնը ստիպուած էր գլխու տեղ մը ճարել բակի մը, գետնայարկի մը որ եւ է անկիւնը, եւ պատեր հիւսել՝ քուրջի, թուղթի, թիթեղի կտորներով։ Այսպէս կազմուած «սենեակ»ները ամէն բան էին,— հիւրանոց, ննջարան, լուացարան, աշխատանոց, խոհանոց ։

Ժամանակի ընթացքին, կառավարութիւնը ամբողջ գիւղեր եւ քաղաքներ շինեց, յոյն գաղթականներու տեղաւորման համար, իսկ հայկական բազմութիւնները իրենց գլուխը քարին տալով, աշխատեցան կա՛մ տնակներ շինել եղած տեղին վրայ, կամ քիչ մը բարեկարգել ձեռք ձգուած բնակարանը եւ կամ ուրիշ տեղ փոխադրուիլ ։

Ամէն պարագայի մէջ, մեծամասնութիւնը մնաց իր ինկած տեղին վրայ։

Այսպէս, Ֆիքսը (Տէրկութի, մայրաքաղաքէն 20 վայրկեան հեռու), որ մինչեւ 6 - 7000 հայութիւն ունեցած է, միշտ մնաց հոծ, թէեւ շատեր հեռացան կամ Հայաստան գացին։ Լիփազման, Պիրէոնի մօտ, նոյնպէս, թէեւ ոչ նոյնքան բազմամարդ։ Հին Քոքինիան ինքն իր մէջ լուծուեցաւ, երբ 80,000 հոգինոց քաղաք մը շինուեցաւ կառավարութեան աջակցութեամբ։

Արդ, բրիչը սկսած է գործել, արդէն, երկու հայաշատ գաղթակայաններուն մէջ եւ երկուքն ալ պատմութեան պիտի անցնին, շատ չանցած ։

Ինչպէս ամէն տեղ, այս երկու «Հայնոց»ներուն մէջ ալ ինքնապաշտպանութեան բնազդը, միշտ արթուն, արդէն սկսեր է ելք փնտռել։ Եւ փնտռել այն ուղղութեամբ որ՝ նորէն կարենան համախումբ ապրիլ, ինչպէս 1922էն ի վեր։

Այս առթիւ, մենք առիթ ունեցանք հաղորդելու կարգ մը կագդուրիչ տեղեկութիւններ։

Ֆիքսի մէջ, որ կը գտնուի Աթէնքի ամէնէն գեղեցիկ եւ բանուկ պողոտային վրայ, կազմուած է ժողովրդական յանձնախումբ մը, հող գնելու եւ նոր Հայնոց մը կառուցանելու համար։ Գտնուած է հողն ալ, նորաբաց պողոտայի մը վրայ, 60,000 քառակուսի կանգուն տարածութեամբ, ուր պիտի կրնան տեղաւորուիլ 200 ընտանիքներ։

Ինչպէս կը գրէր Սելանիկի «Հորիզոն»ը, հողը գնուած է 1,100,000 տրախմիի, որ պիտի վճարուի մաս - մաս, մէկուկէս տարուան ընթացքին։ Իւրաքանչիւր ընտանիքի պիտի յատկացուի 250 քառակուսի կանգուն, որ պիտի արժէ մօտաւորապէս 6500 տրախմի (1000 – 1200 ֆրանք), 3000ը կանխիկ վճարելի։ Առաջին առթիւ իսկ արձանագրուած էին 150 ընտանիքներ, եւ մնացեալ 50ը եւս լրացած ըլլալու է մինչեւ հիմա ։

Այս ուղղութեամբ կ'աշխատին, նաեւ, Լիփազմայի մէջ ։ Մանրամասնութիւններ չունինք, բայց Աթէնքի թերթերէն իմացանք թէ այնտեղ ալ յարմար հողեր գտնուած են, նոյնպէս համախումբ տեղաւորուելու համար։

Ինչպէս Ֆիքսի, նոյնպէս Լիփազմայի մէջ կան բազմաթիւ անճար ընտանիքներ։ Օրինակ, Լիփազմայի մէջ հաշուած են թէ հազիւ 100 ընտանիքներ ի վիճակի են սեփական ծախքով բնակարաններ շինելու, իսկ 400 ընտանիքներ անկարող են։ Տեղական յանձնախումբը 400 համեստ տնակներու (1 սենեակ եւ մէկ խոհանոց) շինութեան համար կը նախատեսէ 10 միլիոն տրախմի ։

Այս նոր տագնապին լուծման առթիւ, Աթէնքի մէջ զանազան խորհրդակցութիւններ կատարուած եւ ծրագիրներ մշակուած են։ Միեւնոյն ատեն անհամութիւններ ալ ծագած են, երկու ճակատի բաժնելով գաղթակայաններու ժողովուրդը ։

Որքան կրցանք հետեւիլ, բոլոր ծրագիրներուն մէջ ալ յոյսեր դրուած են արտասահմանի աջակցութեան վրայ։ Եւ մասնաւորապէս կը մատնանշուի Բարեգործականը — ի՛նչ միամտութիւն։

Մենք տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու այս մասին։ Բայց պարզելով այսքանը, կը փորձուինք հարցնել.— ի՞նչ կը խորհին անոնք որ, նոյն գաղթակայաններուն մէջ կը բնակէին տարիներ առաջ, եւ այժմ Ֆրանսա փոխադրուած, աւելի չէն վիճակ մը կը ներկայացնեն ։

Աւելի բաց խօսելով, քի՞չ թիւ մը կը կազմեն այն Յունահայերը որ կրնային 1000 ֆրանքի վարկ մը բանալ, ընտանիք մը փրկելու համար ։

Եթէ ճիշդ է որ ունեցողը չունեցողին պիտի օգնէ,ահաւասիկ պատեհութիւն մը՝ եղբայրաբար ձեռք երկարելու անճարին։ Տնակի մը հիմը դնել, ֆրանքներ փոխ տալով, որպէսզի կապերը չթուլնան եւ հոծ համայնքներ ոտքի տակ չերթան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսա եւս ազդարարութիւն մը ուղղեց Զօր. Ֆրանքոյի

Անգլիայէն վերջը, Ֆրանսա եւս ուժգին ազդարարութիւն մը ուղղեց Զօր. Ֆրանքոյի, յայտնելով թէ ֆրանսական տորմիղը պաշտպանողական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ եւ ի հարկին պիտի գրաւէ ապստամբներու նաւերը, եթէ Սպանիոյ ազգայնականները շարունակեն ֆրանսական նաւեր բռնել եւ խուզարկել ։

Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպոս այս որոշումը նախարարական խորհուրդին հաղորդեց առջի օր, երբ զեկուցում կուտար միջազգային կացութեան մասին։ Զեկուցման մեծ մասը կը վերաբերէր սպանիական պատերազմին։ Ֆրանսական ազդարարութիւնը մասնաւորապէս կապ ունի «Իմէրէթի» շոգենաւին ռմբակոծութեան հետ, որ կատարուեցաւ ազգայնական մարտանաւի մը կողմէ ։ Հաստատուած է նաեւ որ վերջերս ապստամբ մարտանաւեր երեւցած են ֆրանսական ջուրերու մէջ ։

Շարունակելով իր զեկուցումը, Պ. Տէլպոս յայտնեց թէ կացութիւնը բաւական բարւոքած է այն օրէն ի վեր երբ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, ի հարկին պաշտպանելու համար Սպանիոյ ծովեզերքը։ Նախարարը բացատրեց թէ այլեւս անհրաժեշտ չէ այդպիսի տնօրինութիւն մը, քանի որ յոյս կայ համաձայնութեան մը յանգելու եւ կամաւորները ետ կանչելու։ Ինչ կը վերաբերի Լոնտոնի իտալական դեսպանին այն յայտարարութեան թէ Իտալիա ետ պիտի չկանչէ իր կամաւորները, մինչեւ պատերազմին վախճանը, Պ. Տէլպոս ըսաւ թէ վերջերս տեսակցութիւն մը ունեցած է Փարիզի իտալական դեսպանին հետ, որ յայտնած է թէ Լոնտոնի դեսպանը այդ խօսքն արտասանած է առանց հրահանգ ստանալու Հռոմէն ։

Նախարարը հաւաստեց թէ ապրիլ 10ին կատարելապէս իրական պիտի դառնայ Սպանիոյ համար ծրագրուած հսկողութիւնը, թէ կամաւորներու եւ թէ ռազմամթերքի փոխադրութեան համար։ Յոյս կայ նաեւ ձեւ մը գտնելու արդէն գացած կամաւորները ետ կանչելու համար, թէեւ շարք մը խոչընդոտներ կը դժուարացնեն հարցին լուծումը ։

Խօսելով ուրիշ հարցերու մասին, Պ. Տէլպոս բացատրեց թէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը հետեւանք է երկու տարիէ ի վեր կատարուած բանակցութեանց եւ թէ կրնայ օգնել խաղաղութիւնը ամրապնդելու։ Այդ համաձայնութիւնը չի նշանակեր թէ Եուկոսլավիա տրամադրութիւն ունի քաշուելու Փոքր Համաձայնութենէն ։

*** Նախարարական խորհուրդի նոյն նիստին մէջ ընտրուեցաւ այն պատուիրակութիւնը որ Մոնթրէօ պիտի երթայ, Եգիպտոսի օտարականներու իրաւական կացութեան մասին խորհրդակցելու համար, քանի որ առանձնաշնորհները պիտի ջնջուին ։

Աշխատանքի նախարարը ժողովին ներկայացուց կարգ մը հրամանագիրներ, որոնք շաբաթական 40ժամուան կը վերածեն աշխատանքը՝ փոքրաքանակ առեւտուրի (բացի նպարեղէնէ), ինչպէս եւ դրամատուններու, ապահովագրութեանց, խնայողական սնտուկներու, թուղթի եւն. գործարաններուն մէջ ։

ԻՏԱԼԻԱ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ...

Պ. Տինօ Ալֆիէրի, Իտալիոյ մամուլի եւ քարոզչութեան նախարարը, չորեքշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունելով օտար թղթակիցները, պատասխանեց կարգ մը հարցումներու ։

Ա. ՀԱՐՑՈՒՄ.—Ճի՞շդ է թէ նոր պատրաստութիւններ կը տեսնուին, կամաւորներ ղրկելու համար Սպանիա ։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Ճիշդ չէ։ Կարելի է վճռապէս հերքել։

Հ.— Ի՞նչ է Իտալիոյ դիրքը Սպանիոյ կացութեան հանդէպ ։

Պ.— Իտալիոյ դիրքը չէ փոխուած, կը մնայ այն ինչ որ է,— չմիջամտել, համաձայն Լոնտոնի ժողովին որոշման ։ Բայց եթէ ուրիշ երկիրներ եւ պետութիւններ շարունակեն կամաւորներու վաշտեր ղրկել Սպանիա, այն ատեն իտալական կառավարութիւնը պիտի վերաքննէ իր դիրքը։ Անըմբռնելի է որ զսպողական միջոցներ ձեռք առնուին միայն մէկ կողմէն, ի նպաստ այն ուժերուն որ կ'ուզեն բոլշեւիկացնել Սպանիան։ Պատերազմը շատոնց վերջացած պիտի ըլլար, փրկելով Սպանիան, եթէ սկիզբէն իսկ ընդունուէին Իտալիոյ առաջարկած միջոցները։

Այս առթիւ նախարարը իր օգնականին հարցնելէ վերջ, յայտնեց թէ առ առաւելն հազար իտալացի կամաւորներ սպաննուած ըլլալու են Մատրիտի առջեւ, վերջին ճակատամարտներու ընթացքին ։

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Երէկ, հինգշաբթի, բացուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց խորհրդաժողովը՝ Պելկրատի մէջ։ Կ'ըսուի թէ սովորական օրակարգէն զատ, երեք պետութիւնները պիտի քննեն զինուորական դաշինքի մը խնդիրը, ի հարկին մեքենաբար օգնելու համար իրարու, եթէ յարձակում կատարուի առանց տեղի տրուելու։ Ֆրանսական կառավարութիւնը այսպիսի թելադրութիւն մը ըրած էր ամիսներ առաջ, բայց Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա մինչեւ հիմա մերժած են պատասխանել։ Այս անգամ առաջարկը պիտի ներկայացնէ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը։ Սակայն հաւանական չի գտնուիր որ Եուկոսլավիա ընդունի, որովհետեւ այդպիսի դաշինք մը պիտի դժուարացնէ իր յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ։ Ասկէ զատ, այդպիսի դաշինք մը պիտի հակասէ այն համաձայնութեան որ դեռ անցեալ շաբթու կնքուեցաւ Իտալիոյ հետ։ Ուրեմն ինքնին ջուրը կ'իյնայ զինուորական դաշինքի ծրագիրը։

ՃԱՓՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ լուծուեցաւ անակնկալ հրամանագրով մը, զինուորական տարրին ճնշումով, որ կը ձգտի պառակտել քաղաքական կուսակցութիւնները եւ դիկտատուրա հաստատել ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Գործազրկութեան նպաստը օրական 2 ֆր. կ'ըլլայ Սէնի նահանգին մէջ

Պ. Մառան, Սէնի նահանգային ժողովին նախագահը եւ ելմտացոյցի տեղեկաբերը չորեքշաբթի օր վարչապետութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Ժիւլ Մոքի դիմելով, կարգադրեցին գործազրկութեան նպաստի յաւելման մանրամասնութիւնները։ Յաւելումը պիտի ըլլայ հետեւեալ համեմատութեամբ.— օրական 2 ֆրանք՝ գործազուրկին համար, 1 ֆրանք՝ կողակցին, 50 սանթիմ՝ իւրաքանչիւր զաւկի համար ։

*** «Իւմանիթէ» եւս ուրախութեամբ հաղորդելով այս կարգադրութիւնը, կը գրէ թէ համայնավար ներկայացուցիչները կատաղօրէն պայքարեցան ժողովին մէջ, ընդունիլ տալու համար յաւելումը։ Նահանգային ժողովին աշխատանքի եւ գործազրկութեան յանձնախումբը միաձայնութեամբ քուէարկեց յաւելումը, ելմտական յանձնախումբը հաւանութիւն յայտնեց, պայմանաւ որ պետութիւնն ալ պաշտօնապէս ստանձնէ իր բաժինը։ Այդ հարցն ալ կարգադրուած է չորեքշաբթի օրէն ի վեր, որով Սէնի նահանգին գործազուրկները պիտի կրնան օգտուիլ յաւելումէն ։

Աշխատանքի վէճեր կը շարունակուին

Փոխադրութեանց պաշտօնեաներու եւ բանուորներու Դաշնակցութիւնը «անընդունելի եւ անգործադրելի» գտնելով շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին գործադրութեան եղանակը, պատրաստութիւններ կը տեսնէ 24 ժամուան ընդհ. գործադուլ մը հռչակելու։ Բայց, որոշում տալէ առաջ, պատուիրակութիւն մը ղրկեց վարչապետարան, բանակցելու համար ։

*** Ջափու վրայ դերձակներու (այրերու) գործադուլը վերջացաւ ։ Համաձայնութիւն գոյացաւ հետեւեալ հիմերուն վրայ.— որ եւ է պատիժ պիտի չտրուի գործադուլի համար, պիտի դադրին կատարուած հետապնդումները, 40 ժամուան օրէնքը պիտի գործադրուի շաբաթը հինգ օր եւ օրական 8 ժամ աշխատելու պայմանով. իսկ աշխատավարձքի խնդիրը յանձնուած է իրաւարարի մը որ մօտերս պիտի արձակէ իր վճիռը ։

Այս վէճը հազիւ կարգադրուած, այժմ ալ կարուհիները եւ կիներու դերձակները գլուխ վերցուցած են։ Անոնց ներկայացուցիչները ժողով գումարեցին առջի օր եւ զեկուցումը լսելէ վերջ, անբաւական գտան 10 առ հարիւր յաւելումը ։

*** Հանրակառքի եւ ուրիշ փոխադրութեանց աշխատաւորները գործադուլ հռչակեցին Վալանսի մէջ ։

*** «Մաթէն» կը գրէ թէ ցուցահանդէսի բանուորները ամէն բան ժամանակին հասցնելու համար, հիմակուընէ պայման կը դնեն որ գործ ճարուի իրենց, որպէսզի պարապ չմնան ցուցահանդէսին բացումէն վերջ ։

«Եղբայրութիւն եւ ազատութիւն մեռան, գոնէ հաւասարութիւնը պահենք»

Գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութիւնը պատճառ եղաւ որ տարօրինակ վէճ մը բացուի կառավարութեան եւ Լա Ռօշէլի տեղական իշխանութեանց միջեւ։ Կուսակցութեան անդամները կ'ուզէին մասնաւոր ժողով մը գումարել, բայց որովհետեւ Ժողովրդական Ճակատը հակացոյց մը սարքած էր, նահանգապետը արգիլեց, իբրեւ ներկայացուցիչը կեդրոնական կառավարութեան։ Ասոր վրայ տը լա Ռօքի կուսակցութիւնը փորձեց անտեսել արգելքը եւ երբ 100 անդամներ հաւաքուեցան ուրիշ սրահի մը մէջ։ Նահանգապետին հրամանով սրահը պարպուեցաւ եւ ներկաներուն անունները արձանագրուեցան, հետապնդումներ կատարելու համար։ Քաղաքապետն ալ իր կարգին արգիլեց բոլոր քաղաքական միթինկները՝ իր իրաւասութեան սահմանին մէջ։ Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագրին մէջ քաղաքապետը կ'ըսէ.

— «Բոլոր քաղաքացիները պէտք է հաւասար ըլլան օրէնքին առջեւ։ Արդ, ժողովի ազատութիւնը գոյութիւն չունի այլեւս, քանի որ նոյնիսկ մասնաւոր հաւաքոյթները չեն թոյլատրուիր, եթէ քաղաքական կուսակցութիւն մը կ'ընդդիմանայ անոնց։ Քանի որ թէ եղբայրութիւնը եւ թէ ազատութիւնը մեռեալ տառ են այսօր, շատ աւելի պատճառ ունինք պահպանելու հաւասարութիւնը»։

Մոսկուա կ'ուզէ պաշտպանել Ռումանիան

Լոնտոնի թերթերը լաւատեղեակ աղբիւրէ կ'իմանան թէ Խ. Միութիւնը իրաւապէս պիտի ճանչնայ Պեսարապիոյ կցումը Ռումանիոյ։ Այդ պարագային, վերջնապէս լուծուած պիտի ըլլայ խնդիր մը որ 18 տարիէ ի վեր բազմաթիւ դժուարութիւններ պատճառած է Պուքրէշի եւ Մոսկուայի միջեւ ։

Կ'ըսուի թէ Փարիզի եւ Փրակայի ճնշումին տակ, Մոսկուա յանձն առած է համակերպիլ Պեսարապիոյ կորուստին, շահելու համար Ռումանիոյ իրական բարեկամութիւնը։ Փոխադարձաբար Ռումանիան ալ յանձն պիտի առնէ դադրեցնել ֆաշական կազմակերպութեանց կողմէ մղուած հակախորհրդային պայքարը։

*** Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այս տեղեկութիւնները։

Երկրորդ հնգամեակին արդիւնքներ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին եւ կառավարութեան հրատարակած տեղեկագրին համաձայն, այս տարի յաջողութեամբ կը լրանայ երկրորդ հնգամեակը։ Անցեալ տարի ճարտարարուեստական արտադրութիւնը աւելցած է 28 առ հարիւր, բաղդատելով 1935ի հետ, մինչդեռ ծրագրով նախատեսուած էր 23 առ հարիւր։ Ծանր, թեթեւ եւ տեղական արտադրութիւնները եւ պարենաւորման ճարտարարուեստութիւնը գերազանցած են ծրագրեալ թիւերը, կարեւոր յաջողութիւններ ունեցած է նաեւ հողագործութիւնը, հակառակ ծանր երաշտներուն։ Առեւտրական գործառնութիւնները աւելցած են 30 առ հարիւր։ Տեղեկագիրը շարք մը թերակատարումներ ալ կը մատնանշէ, ածուխի, քարիւղի եւ ուրիշ ճարտարարուեստութեանց մէջ ։

Նոր ծրագիր մը կազմուած է, անցեալ տարուան վրայ 20 առ հարիւր աւելի արտադրելու համար 1937ին։ Այդ ծրագիրը կը նախատեսէ աւելի քան 150,000,000 թոն ածուխ, 32,000,000 թոն քարիւղ, 16,000,000 թոն ձոյլ երկաթ, 20,000 թոն պղպատ, 220,000 ինքնաշարժ, 900,000 հեծելանիւ, 1,000,000 կրամոֆոն, 4,330,000,000 նարտա բամպակի հիւսուածեղէն ։

Ուկրայնացիներու ձերբակալում Լեհաստանի մէջ

Լեհական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց «Ուկրայնական Խաղախներու» ազգ. կազմակերպութեան վարիչը, գնդ. Վոլոշին եւ իր 43 կուսակիցները, իբրեւ յեղափոխական դաւադիրներ։ Կ'ըսուի թէ կազմակերպութիւնը 700 անդամներ ունի եւ հաստատուած է զինուորական հիման վրայ, գլուխ հանելու համար Ուկրայնայի փրկութիւնը ։ Ոստիկանութիւնը 120 հրացան եւ բաւական քանակութեամբ ռազմանիւթ գրաւեց խուզարկութեան ատեն։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՈՒՐԻՇ ԹԵՐԻՆԵՐ

Էնկիւրի, ուրեմն, կը ջանայ գիւղէն (գինուորներէն) հայթայթել գիւղին համար անհրաժեշտ «էօկրէթմէն»ն-ը, տարիներու երկարատեւ փորձերէն յուսախաբ ըլլալով զանոնք քաղաքէն կամ վարժարանէն հայթայթելու իր ճիգին մէջ։

Ան ունի, սակայն, ուրիշ դժուարութիւններ՝ որոնք պէտք է հարթուին։

Թուրքիոյ մէջ, կը գրէ Թուրքերէն «Թան», 1.800.000 դպրոցականներ կան, որոնցմէ միայն 600.000ը դպրոց կը յաճախէին։

Որովհետեւ, ոչ դպրոց կար, ոչ ալ ուսուցիչ։

Ուրեմն, հարկ էր դպրոցներ շինել եւ ուսուցիչներ պատրաստել։

Էնկիւրի գոհ է, այլ եւս, որ գտած է երկրորդը։ Հանրապետական եւ արդիական երկրի մը համար, որ «մարդկային քաղաքակրթութեան մայրն է եղած», ինչ պատուաբեր իրողութիւն է գիւղէն ելած անտաշ տասնապետը կամ չավուշը դասընթացք մը անցընել ու գիւղ վերադառնալ իբրեւ ուսուցիչ։ Այս բառը երբեք այսքան հեղինուած չէր։ Ու երբեք, որ եւ է պետութեան մէջ, կրթական գործը այսքան ծիծաղելի ձեւով ըմբռնուած կամ կիրարկուած չէր։

Թողունք, սակայն։ Էնկիւրի, կ'ըսէնք, ունի նաեւ շէնքերու հոգ մը։ Այս ուղղութեամբ քաղաքներու թէ գիւղերու մէջ բաւական ճիգ թափուեցաւ։

Բայց, կրկին լսենք «Թան»ը. — «... Եւ սակայն, գիւղական դպրոցներու խնդրին մէջ կայ նաեւ գիւղերուն ցրուած ըլլալու պարագան։ 18 հազար գիւղեր ի վիճակի չեն սեփական դպրոց պահելու։ Ատոնց համար, կամ քանի մը գիւղերու յատուկ եւ կեդրոնական վայրերու մէջ դպրոցներ պէտք է բանալ եւ կամ ցրուած գիւղերը պէտք է համախմբել։ Կրթութիւնը միայն այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ գիւղ տանիլ»։

Ուրիշ խօսքով, ուրեմն, խնդիրը դրուած է սապէս. — Դպրո՞ցը գիւղ տանիլ, թէ գիւղը... դպրոց։

«Թան»ի աշխատակիցը բաւական խելքի... մօտ բան կ'ըսէ, առաջարկելով գիւղերը իրար բերել։ Առաջարկին այս անդրբնականութիւնը կը մատնէ, արդէն, թէ որքան անլուծելի դժուարութեան առջեւ է Էնկիւրի։ Այս դժուարութեան մասին մենք խօսած ենք, այս սիւնակներուն մէջ, ուրիշ առթիւ ալ։ Իսկ Միւմթազ Ֆայիք, Թուրք լրագրողը, որ Անատոլուի մէջ իր պտոյտները կը նկարագրէր, նոյն իսկ Իզմիրի եւ ուրիշ մօտակայ շրջաններու մէջ, դպրոցէ զուրկ գիւղերու վիճակը կը մատնանշէր (թարգմանաբար տուինք ատեն)։

Թուրքիոյ մէջ, դպրոցներու մասին կան ուրիշ դժգոհութիւններ։

Ատոնց մին է դասագիրքերու պարագան։

Եւ որովհետեւ այս կէտին մէջ փաստերը եւ խոստովանութիւնները աւելի կ'արժեն, քան մեկնաբանութիւնները, կը նախընտրենք թարգմանաբար տալ ուրիշ Թուրքերէն թերթի մը հաստատումները. —

«Նախակրթարաններու, նոյն իսկ միջնակարգ վարժարաններու գիրքերը հետեւեալ ախտը ունին.

Ա) Գիրքերը մանկավարժական դրութեամբ գրուած չեն։

Բ) Կրթ. յանձնախումբը, երբ գիրքերն է ընտրած, նախընտրութիւն տըւած է գրականութեան եւ ոչ թէ մանկավարժութեան։

Գ) Գիրքերը ոչ միայն մեթոտով պատրաստուած չեն, այլ եւ մեթոտով չեն աւանդուիր։

Դ) Դպրոցներուն լաբորաթուարները գէրոյի աստիճանն ունին։

«Դարմանելու համար այս հիւանդութիւնը, բաւական չէ նստիլ՝ նոր ծրագիրներ մշակել։ Ատիկա արմատական լուծում չէ։ Ամէն բանէ առաջ հարկ է փոխել մտայնութիւնը։ «Ներկայ պայմաններուն մէջ այսքանը կրնանք ընել...»։ Ոչ. ներկայ պայմաններով ատեն մը կը բաւականանանք, բայց, այս ժամանակաշրջանին է որ պիտի ստեղծենք վաղուան բոլոր կարելիութիւնները։ Հանրապետական կրթական վարչութիւնը տասնըհինգ տարուան կեանք մը ունի։ Եթէ այս գործին երէկ սկսած ըլլայինք, այսօր արդիւնքները պիտի տեսնէինք»։

Բայց, առնուազն տասը տարի է որ այս գանգատները կը յեղյեղուին Թուրք մամուլին մէջ։ Թղթատեցէք «Ցառաջ»ի հաւաքածոն, ու պիտի տեսնէք որ միշտ նոյն ախտէն են խօսած, միշտ նոր ծրագիրներ են մշակուած ու միշտ ալ արդիւնքները չեն տեսած։

Ընենք ուրիշ մէջբերում մը եւս՝ Ատըրզ Եաղըճի ստորագրութեամբ յօդուածէ մը. —

«Դպրոցական դասագիրքերու լեզուն մանկական չէ։ Նիւթերը գրի առնուած չեն տղոց մտաւոր մակարդակին համաձայն։ Օրինակները տղոց շրջապատէն չեն։ Այդ պատճառով ալ, դպրոցական գիրքերը օգտակար չեն դառնար։

«Ասկէ զատ, մեր դպրոցները մեր տղոց ընթերցումի սէրը չեն տար։ Հանրապետական վարչաձեւը կեանքին մէջ նետեց հարիւր հազարաւոր ընթացաւարտներ։ Հակառակ ատոր՝ լրագիր, պարբերաթերթ եւ գիրք կարդացողներու թիւը բնաւ չաւելցաւ։ Մինչդեռ, դպրոցին առաջին պարտականութիւնն է տղուն ընթերցումի սէրը տալ»։

Ուրեմն կացութիւն մը, որ երբեք մխիթարական չէ։

Հակառակ պարտադիր ուսման օրէնքին, տղոց նկատելի մէկ զանգուածը դպրոց չի յաճախեր, գիւղերուն գրեթէ կէսը ի վիճակի չէ դպրոց պահելու, ուսուցիչներ չկան ու Էնկիւրի անյոյս է զանոնք ունենալու տեսակէտէն, կրթական գործը որոշուած է վստահիլ գիւղացի տասնապետներով, դասագիրքերը երբեք մանկավարժական չեն եւ շէնքեր չըկան շատ տեղեր։

Ահա ամփոփ պատկերը Թուրքիոյ կրթական վիճակին։

Աշխէ դուրս՝ բոլոր բնաւածներն ու բնաւելիքները անբովանդակ եւ ուռուցիկ արտայայտութիւններ են։ Պետութիւնը իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է երկրին տնտեսութեան ու բանակին վրայ։ Իր ելմտացոյցը ծանրաբեռնուած է, եւ հնարաւորութիւն չունի կրթական գործին յատկացնելու գումարներ, որոնցմով կարելի ըլլայ այս բարոյական ճախճախուտը վերցնել եւ նոր դպրոցներ մը յառաջ բերել։

Երբ նկատի ունենանք, սակայն, թէ դպրոցը խարիսխը պէտք է ըլլայ ոչ միայն երկրի կրթական - մշակութային կեանքին, այլ եւ քամալականութեան «սեւ շրջանին» դէմ կառուց-ուելիք նոր շրջանին, պարզ կը դառնայ թէ Թուրքիա որքան մեծ վէրք մը ունի, որուն ախտաճանաչումը կայ, բայց դարմանումի կարելիութիւններ կը պակսին։

«Բանբեր» - տասնապետը քամալականութեան ձայնը գիւղ պիտի տանի այն չափով, ինչ չափով որ ինք ընդունակ է լսելու։ Իսկ դասընթացքը գինքը պիտի դարձնէ դատարկ գըլուխով Թուխակ մը միայն, որ ի վիճակի պիտի ըլլայ յեղյեղելու, բայց երբեք՝ ներշնչելու կամ հաղորդելու։

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, Էնկիւրի ստիպուած է գոհանալ առով։ Ու Թուրքիոյ կրթական գործը պիտի շարունակէ մնալ նոյն անմխիթար ու թշուառ վիճակին մէջ։

Անպահովաբար պիտի ստեղծուի այսպէս աննախանձելի պատկեր մը։

Կեդրոնական քաղաքներ օր օրի պիտի բարելաւեն, անշուշտ, իրենց կրթական կեանքը։ Տարիները պիտի փոխեն զանոնք։ Նորը՝ հետզհետէ՝ պիտի արմատանար հոն։ Բայց, բոլոր այն վայրերը, ուր հնարաւորութիւնը պիտի պակսի՝ շէնքի, ուսուցիչի եւ պիտանիի, վիճակը պիտի մնայ գրեթէ նոյնը, հետեւապէս եւ՝ երկրին մէջ պիտի խորանայ անջրպետը ծանծաղուտին ու փոփոխականին կամ կրթեալ՝ նորոգեալին միջեւ։

Այս իրողութիւնը, որ շատ արագօրէն երեւան սկսած է գալ քամալական Թուրքիոյ մէջ, արդիւնք է, դարձեալ, նոր վարչաձեւին ու անոր ըստեղծած պայմաններուն։

Թուրքիա չկրցաւ կրթական թափը միահամուռ կերպով տալ երկրին ամէն կողմը։ Իսկ ատիկա պզտիկ թերութիւն մը չէ երկրի մը համար, որ պետական նոր շէնք մը կառուցա-

ԳԱԼ ՏԱՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ...

1938 յունուար 22ին, Փրակայի գերման դեսպանը վերջնագիր մը պիտի տայ չեխ կառավարութեան։ Չեխ կառավարութիւնը մեղադրուած է թէ ուժ կուտայ դաւադրութեան մը, Հիթլէրի կեանքին դէմ։ Գերման կառավարութիւնը, այս մեղադրանքին ուժով, կը պահանջէ որ երկրէն վտարուին բոլոր համայնավարները, ու գերմանական իշխանութեանց յանձնուին գերման քաղաքական տարագիրները։

Գերմանիա, արդէն աւարտած վերազինութեան իր երկրաշունչ ծրագիրը, ահաւոր ուժ մը դարձած էր իր սքանչելի բանակով, քիմիական ճարտարարուեստով, ստորերկրեայ օդանաւային կայաններով։ Ահա այս ըսպառազէն կառավարութիւնն է, որ գալ տարի, ճիշդ 22 յունուարին, վերջնագիր պիտի տայ Փրակայի։ Կասկած չկայ, որ չեխ կառավարութիւնը պիտի մերժէ գոհացում տալ Գերմանիոյ։

Եւ ահա գերման գաղտնի ոստիկանութեան հրահանգով, քօլավարժըլոտեներ ռումբով պիտի պայթեցնեն Փրակայի ստորերկրեայ ապաստանները, որոնք շինուած էին բանուորներուն արիւն - քրտինքով, պաշտպանելու համար մայրաքաղաքին բնակչութիւնը օդանաւերու յարձակման դէմ։ Նոյն ժամուն գերմանական օդային տորմիղը կ'անցնի սահմանը, բայց դեռ Փրակա չհասած՝ կռիւի կը բռնուի չեխական երկինքին մէջ։ Գերմանական յարձակող օդային տորմիղը 4 անգամ աւելի մեծ է թիւով, հաշուելով չեխական ամբողջ օդատորմիղը։ Չեխերը հերոսական դիմադրութիւն մը կը փորձեն, բայց եւ այնպէս կը պարտուին եւ գերմանական օդատորմիղը քիչ վերջ կ'երեւի չեխ մայրաքաղաքին վրայ։ Փրակա դժոխքի է վերածուած, — բնակչութիւնը կրակներու մէջ խելակորոյս, կիներ ու երեխաներ արիւններու մէջ հոգեվարք։ Չեխ մարտակոցները անընդհատ կրակ կը փսխեն երկինքն ի վեր, գերման օդանաւերը հրձիգ ու հեղձուցիչ ռումբեր կը տեղան վար։ Ժամ մը վերջ ամբողջ քաղաքը հիմնայատակ կը կործանի, մինչ գերմանական բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի ցերեկ եւ կը գրաւէ ամբողջ Չեխիան։

Վէպ մըն է այս, հեղինակը՝ Ֆաուլըր Րայթ։ Քիչ մը կը յիշեցնէ Ուէլսի գրականութիւնը։ Սակայն իր այս վէպը բոլոր նախորդներէն կը զանազանուի ոչ թէ մարգարէաշունչ երեւակայութեամբ, այլ քաղաքական մթնոլորտին հաղորդակցութեամբ։ Ֆաուլըր Րայթ կ'ըսէ թէ այս վէպը գրելէ առաջ երկար քննութիւն մը կատարած է քաղաքական ու զինուորական շրջանակներու մէջ։ Որոշ է թէ պատերազմի պատրաստութիւն կը տեսնուի ամենուրեք, եւ պետութիւնները, մեծ ու պզտիկ, կը սպառազինուին տենդագին, — ատիկա կը տեսնուի մահկանացուի աչքերով, վկայութեան պէտք չկայ։ Ինչ որ չենք գիտեր տակաւին, այն է թէ պատերազմի խորշակը ո՞ր ուղղութեամբ պիտի փչէ։ Ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէ թէ պատերազմի առաջին զոհը պիտի ըլլայ փոքրիկ Չեխիան, որովհետեւ Գերմանիա իր աչքերը ուղղած է դէպի ռուսական հողերը։ Եւ այնքան պատրաստուած է այդ ուղղութեամբ, որ Ժաք Պանվիլ կը գրէր թէ «Գերմանացիները առաջին գրոհով պիտի գրաւեն Փրական, տակաւին Ռուսիոյ զօրաշարժը չկրցած մինչ Ֆրանսա պիտի տնտնայ վիճաբանութիւններով»։ Աւելի յատկանշական է չեխ զօրավարի մը կարծիքը. — «Երբ գերման բանակը յառաջ խաղայ Պոհեմական դաշտերէն, ես գիւի պիտի իյնամ տակաւին գիշերանոցս չհանած»։

Արդարեւ, Գերմանիոյ պատրաստութիւնները այնպէս են կատարուած, որ պատերազմին սկիզբը եւ Չեխիոյ գրաւումը տեղի ունենայ կայծակի արագութեամբ։

Ֆաուլըր Րայթ, ուրեմն, պարզ երեւակայութեամբ չէ որ կը գծէ իր տոամը, — գալ տարուան պատերազմը։

Իր վէպին գլխաւոր հերոս ընտրած է անգլիացի դեսպան մը եւ բրիտանական գաղտնի ոստիկանութեան գործակալ մը, որոնք կը թաղուին Փրակայի աւերակներուն տակ, — այնքան չանթահարիչ է գերման յարձակող օդատորմին հրամանատար՝ հարիւրապետ Տիւրէրի ռմբակոծումը։ Շանթահարիչ, որովհետեւ, ըստ գերմանական արդի ռազմագիտութեան, «մարդկային է միայն այն պատերազմը, որ կարճ կը տեւէ, հետեւաբար տեղի կ'ունենայ շանթահարումի մը նման»։ Այդ շանթահարիչ, ուրեմն «մարդկային» պատերազմին նըմուշը՝ Չեխիոյ գրաւումը մէկ օրւան մէջ։ Գերմանները կը մեղադրեն Չեխերը, որ պատճառ դարձան իրենց դժբախտութեան, փոխանակ ենթարկուելու Գերմանիոյ՝ իրենց բախտը կապեցին հեռաւոր պետութեանց։

Փրակայի գրաւումէն վերջ, գերման կառավարութիւնը կը հրատարակէ հետեւեալ յայտարարութիւնը. — «Գերմանական կառավարութիւնը կը ցաւի որ ստիպուեցաւ խզել իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Չեխօսլովաքիոյ հետ։

Այժմ ձեռք առնուած են այնպիսի միջոցներ, որոնք կը պահպանեն եւրոպայի խաղաղութիւնը, ինչպէս եւ Գերմանիոյ պատիւը եւ ապահովութիւնը։

Գերմանական կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ կը յարգէ բարեկամ եւ չէզոք երկիրներու հողային ամբողջականութիւնն ու ազատութիւնը»։

Կէս օրը չանցած, նոր յայտարարութիւն մը. —

«Ոչ եւս է Չեխօսլովաքիան։ Պոհեմիոյ, Մորավիոյ, Սլովաքիոյ եւ կիրները միացուած են գերմանական կայսրութեան, բացի այն հողամասերէն, որոնք կցուած են Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի, ինչպէս կը պարտադրէր արդարութիւնը։ Այս առաւօտ Զօր. Վաչէք անձնատուր եղաւ, անոնց պայմանի, իբր բոլոր զինուորներով, եւ յանձնուեցաւ Զօր. Հոֆի։ Երկիրը խաղաղած է, միայն արեւելեան սահմանին մօտ տեղի ունեցան տեղական ապստամբութիւններ, զորս զսպեցինք, վերահաստատելով հանրային բարեկարգութիւնը»։

Պատերազմի այս առաջին հանգրուանին կը յաջորդէ, «ակնթարթի մը մէջ» Չեխօսլովաքիոյ գրաւումէն վերջ, Անգլիոյ միջամտութեան պատմութիւնը։ Ռուսիա չի կրնար կռուիլ տակաւին, որովհետեւ զօրաշարժը վերջացած չէ, Ֆրանսա կը վարանի տակաւին՝ բուռն վիճաբանութիւններու անձնատուր։ Նոր մտահոգութիւն ցոյց կուտայ նաեւ Անգլիա, տեսնելով նոր կացութիւնը, զոր ստեղծեցին գերմանական զէնքերը։ Բայց միւս կողմէ գերմանական օդային ահարկու տորմիղը սպառնալիք մը դէպ Անգլիոյ, որ խոհեմութիւն կը համարի չէզոք մնալ։ Արտաքին նախարարը կը յայտարարէ, թարգմանելով հանդիսանալով հանրային կարծիքին.

— Ցիմարութիւն պիտի ըլլար կռուիլ Գերմանիոյ հետ Չեխերուն համար։

Ժամ մը վերջ դահլիճը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է, եւ դարձեալ արտաքին նոյն նախարարն է, որ կը հաղորդէ իր պաշտօնակիցներուն.

— Պարոններ, ծանրակշիռ հարց մը դրուած է մեր առջեւ։ Գերման դեսպանը ճիշդ հիմա ինձ յանձնեց վերջնագիր մը։ Կը պահանջէ յայտնել թէ

նելու յաւակնութիւնը ունի եւ կ'ուզէ նոր իրաւակարգ մը տեւականացնել՝ բռնի ուժին տեղ գիտակցական հաւանութեան մը վստահելով գայն։

Այս դժբախտ իրողութեան առջեւ առնուազն ծիծաղելի չէ՞ որ Շիւքրիւ Քայա, դեռ քանի մը օր առաջ, Իզմիր այցելութեան առթիւ, երբ խաղողի արտածման համար գումարուած ժողովի մը առջեւ կը խօսէր՝ իրար խառնելով, տեղի անտեղի, արտաքին ու Թուրքիոյ անցեալ քաղաքականութեան դերը եւ «100 տարի առաջ Թուրքերու ամենամեծ թիւով ազգ մը ըլլալը» եւն., կ'եզրակացնէր իմաստակօրէն. — «Մենք պատմութենէն ժառանգ մը ունինք, այն է մեր մարդկային ձգտումները եւ մեր քաղաքակրթական գաղափարները մեր սահմաններէն դուրս տանիլ ու տարածել։ Մեր սահմանները մեր մտքի թըռիչքին նեղ կուգան ... Պատմութիւնը մեզի ցոյց տուած է շատ մեծ ժամանակաշրջաններ։ Վաղն ալ նման ապագայ մը կը սպասէ Թուրքերուն»։

Շողոքթ մը չէ անշուշտ Շիւքրիւ Քայան, բայց մեծամտութեան այս ծայրայեղութիւնը շատ հեռու չէ շողոքթութենէ ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՍԵՒՈՒԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ(*)

Զ.

Ցոյժ ցաւալի է յայտնել, որ երբ Փարիզի մէջ աջ ու ձախ յաճախակի կարեւոր դիմումներ կատարուելով, Մուրատեան վարժարանին վերաբացումը յաջողեցնելու գործին կը հետամուտուէր, նոյն ատեն լուր կը տարածուէր, թէ Ս. Ղազարի բարեհամբաւ կղզեակին մէջ անհամաձայնութեան, անսիրելութեան (չըսեմ անմիաբանութեան) ցեցն ու ուտիճը բոյն դնել սկսած էին։

Թէ վարդապետ վարդապետի հետ գժտուած կ'ապրի եղեր, փողոցը իրարու երես չնայելու, իրարու ողջոյն չտալու աստիճան։

Թէ՝ տպարանին վարիչ վարդապետ մը, պաշտօնէ արձակուելուն համար սրտմտելով, առեր քալեր է վանքէն, տպարանի հասոյթներէն ալ կարեւոր մաս մը հարկաւ անխղճօրէն իւրացնելով։

Թէ՝ ուրիշ մը, չգիտեմ ո՞ւր տեղ, հրապարակաւ բսած ըլլայ, որ՝ երբ կարենայ վանքին եկամուտներէն մէկ միլիոն լիրէ կրծոտ գրպանել, նոյն օրն իսկ ի սպառ պիտի հեռանայ միաբանութենէն, զուցէ երթալ, իր «էլօլիզ»ին հետ ժամանակը անցընելու...

Թէ՝ այլ իմն բարեծաղիկ վարդապետ մը, (որ այլ եւս վտարուած է) նենգ ու խորամանկ օձ մը, գաղտնածածուկ վատ լրտեսի դերին մէջ, գիրեր ուղղելով Հռոմի կարտինալական ժողովին, Միաբանութեան վրայ յոռի զրպարտութիւններ կը յերիւրէ եղեր եւ զայն իբրեւ ոչ - կաթոլիկ ներկայացնելով կը թելադրէ եղեր՝ որ 1. Վանքին Սահմանադրութիւնը քննուի ու փոփոխութեան ենթարկուի ի բարեկարգութիւն !!!?, որ՝ 2. Աբբահայրը ցկեանս չընտրուի, այլ 5 կամ 6 տարուան համար, այն ալ եպիսկոպոս չըլլալու պայմանաւ (*), որ՝ 3. Լատին եպիսկոպոսի մը հսկողութիւնը եւ հակակշիռը միշտ անպակաս ըլլայ վանքին վրայէն, որ՝ 4. Այս ինչ կամ այն ինչ միաբանը հեռացուին ու փակուին լատին վանքին մէջ, եւ այլ շատ մը անճոռնի ու վատոգի առաջարկներ, որոնց վրայ չարժեր ծանրանալ ...

Ի լուր այս սուտ կամ իրաւ տարաձայնութիւններուն, ես՝ իբրեւ անկեղծ բարեկամ վանքին, համարձակութիւնն ունեցայ՝ փոխ - Աթոռակալ Հ. Մինաս Վ. Նուրիխան Մերունի պատուական բարեկամիս (այժմ հանգուցեալ) ուղղել՝ 1925 նոյեմբերին, մասնաւոր գիր մը, որուն մէջ պարզելով Միաբանութեան մասին լսուած տխրագդեցիկ լուրերը եւ միանգամայն տեղեկացնելով Փարիզի մէջ բացուելիք Մուրատեան վարժարանին համար տեղի ունեցած ժողովներն ու աշխատութիւնները, կը խնդրէի՝ որ Մխիթարեան ուխտին նուիրուած վարդապետներ եւ կենսային անմիաբանութեան որոմ ցանող արարքներէ, սիրէին իրար իբրեւ եղբայր, ըլլային՝ մի սիրտ եւ մի հոգի, չաղարտէին Մեծն Մխիթար Աբբահօր սըրբազան յիշատակը, եւ Մուրատեան վարժարանի վերահաստատման կարեւոր գործին յաջողութեանը օժանդակող ըլլային։

Հ. Մինաս Նուրիխանի յղած այս նամակիս հետ, Հ. Գաբրիէլ Վ. Նահապետեան սիրելագոյն բարեկամիս ալ կը գրէի երկտող մը, որպէսզի ինքն ալ գիտակ ըլլար, վասն զի բուն Աթոռակալ - Տեղակալ վարդապետը Հ. Յովհաննէս Թորոսեան վանքին վերաբերեալ գործերու համար Հռոմ գտնուելուն, վստահ էր՝ թէ իր փոխանորդը եւ երիցագոյն վարդապետներ անոր պակասը զգալի չէին ըներ եւ ազդեցութիւն կ'ունենան զարտուղութեան մը մէջ ինկած Միաբանակիցները կարգապահութեան հրաւիրելու։

Հ. Գաբրիէլ՝ 1925 դեկտեմբեր 6ին կը պատուէր զիս երկար պատասխանով մը, որուն մէկ պարբերութիւնը զիս կարի յոյժ զարմացնելով կը զարմացնէր, ահաւասիկ. -

« Ամենայարգելի եւ սիրելի Դոկտոր,

« Ձեր առ Աթոռակալ Հ. Մինաս Վ. գրած նամակը մէջտեղ չելաւ, ես ստիպուած հարցուցի թէ այդպիսի թուղթ մը ընդունա՞ծ էք: Այո, ասաց. ճովն ալ Հ. Աւետիքը կար, հարցի՝ ի՞նչ գրած էր դոկտորը, ի՞նչ է բովանդակութիւնը. ասաց՝ որ խրատ գրած է. դէ լաւ՝ ասացի, կարդայինք, լսէինք: Հ. Աւետիք (խօսողչմիջ լինելով), ինչ կը վայելէ աշխարհականի մը, մեզի՝ վարդապետներուս խըրատ կարդալ, ուրիշ անգամ ալ ըլլալու այս բանը։ Ասեմ, ի՞նչ վնաս ունի, բարեկամ մարդ՝ սրտցաւութեամբ մեր բարւոյն՝ իրեն փափաքն յայտներ է, եթէ ճշմարիտ բաներ գրած է ընդունենք, եթէ ընդունայն՝ բանի տեղ դնելու չէ: Հ. Մինաս ասաց՝ որ լաւ բաներ գրած է, եւ ասաց՝ որ ժողովի մէջ միայն զայն կարդացի եւ Դիւանը դրինք: Ասի՝ զոնէ ես կարդայի. խոստացաւ տալ. տեսնենք ե՞րբ, զի Հ. Յոհանի նանկն ինկած է, իբրեւ ընդհանուր քարտուղարի։ Փոյթ չէ, կը գուշակեմ թէ ի՞նչ գրած կրնաք ըլլալ »։

Անմիջապէս որ սոյն տողերը կարդացի, վրաս վախ մը եկաւ !!! սկսայ դողդղալ !!! որով փութացի իսկոյն գրել Հ. Գաբրիէլին եւ խնդրել ինձ պաշտպան կանգնիլ, զի մի գուցէ Հ. Աւետիք, որ Գազազեան կը յորջորջուէր, եւլէր յանկարծ զիս բանադրել, այն պարզ պատճառով, թէ՝ ես, աշխարհական մեղաւոր, մանաւանդ ոչ - կաթոլիկ մը!!! յանդգնած էի վարդապետներու խրատ կարդալ, վարդապետներու՝ օրինազանց եւ ուխտադրուժ, որոնց կարգին Հ. Աւետիք միայն եւ միայն զուցէ առանց աշխարհականութեան սեմին վրայ ոտք դրած ըլլալու, անդստին յորովայնէ մօր իւրոյ քահանայ, վարդապետ էր ծնած, եւ նշանակուած՝ որ ամուլ ագիտափառութեամբ ծերանար վանքին մէջ, առանց կարեւոր ուսումնասիրութեան կամ աշխատութեան հետամուտ ըլլալու (*)։

Սակայն՝ վանքին մէջ տիրող անհաճոյ պատահարները, որոնք Աթոռակալ Հ. Յովհաննէս Վ. Թորոսեանի գովելի խոհականութեամբը շուտով վերջ գտան, արգելք չեղան որ Փարիզի մէջ սկսուած գործելակերպը կասէր։

×

Ուստի 1926 ապրիլին Նորատունկեանի տունը գումարուած կարեւոր ժողովի մը մէջ որոշուեցաւ։

1.— Գրել Վենետիկ եւ մանրամասն տեղեկութիւններ հարցնել Փարիզի նախկին Մուրատեան վարժարանի մասին։

2.— Պատրաստել խնդրագիր մը եւ ուղղել զայն Հռոմ Ս. Պապին, եւ մի թուելով այն թանկագին ծառայութիւնները զորս Մխիթարեան Միաբանութիւնները մատուցած են Հայ Գրի եւ մտքի զարգացումին, դերսել՝ որ բարեհաճի հրաման տալ, որպէսզի Ս. Ղազարի Միաբանութիւնը ընտրէր վերջապէս իր Աբբահայրը եւ ձեռնադրուէր այն իսկոյն եպիսկոպոս, ինչ որ կ'ունենար իր անժխտելի առաւելութիւնները եւ վանքին շուքը կը յաւելուր։

Սոյն ժողովին ներկայ էին՝ բարեկամս՝ Պ. Առաքէլ Սարուխան, Արշակ Չօպանեան, ես եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ իրաւագէտ Փիլիպպոսեան (այժմ մեռած), որուն յանձնուեցաւ գրի առնել նախատեսուած խնդրագիրը։

Երկու օր յետոյ Փիլիպպոսեան պատրաստած էր բան մը, սակայն շատ տափակ, որուն ոչ ոք հաւանեցաւ եւ Սարուխան ինքը յանձն առաւ նոր մը շարադրել։

Պ. Ա. Սարուխան ստիպուած ըլլալով մեկնիլ Պրիւքսէլ, հոն արդարեւ պատրաստեց խիստ պատշաճ ու գեղեցիկ խնդրագիր մը, զոր մեծահամբաւ Մէսրիէ հայասէր կարտինալն ալ կարդալէ եւ անոր հաւանութեանը արժանացնելէ յետոյ, յղած էր Փարիզ, Գաբրիէլ Նորատունկեանին։

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(*) Անցեալ տարիի նոյեմբերէն ի վեր չկրցայ շարունակել այս աշխատութիւնը, զոր այսօր վերսկսելով կը յուսամ աւարտել շուտով: Նախորդ յօդուածները տես ՅԱՌԱՋ 1936, ապրիլ 30, յունիս 12 եւ 17, եւ օգոստոս 12 եւ նոյեմբեր 18ի թիւերը։

(*) Յայտնի է որ այլեւս Աբբահայրը ժամանակի մը համար կ'ընտրուի, ու եպիսկոպոս չի ձեռնադրուիր, ըստ Վատիկանի մէջ քննուած նոր Սահմանադրութեան։

(*) 1930ին երբ Վենետիկ կը գտնուէի, վանքին մէջ իմացայ թէ Հ. Աւետիք ծանր հիւանդ էր, Տիկին մը՝ որ վարդապետին ազգականն է եղեր, հոն գտնուելով ուզեց որ զիս Սան Ջենոն տանէր Հ. Աւետիքը քննելու. սիրով յանձն առի երթալ յաջորդ օրը, բայց նոյն գիշերը դժբախտաբար Հ. Աւետիք առ Աստուած էր փոխած։

Յ. Վ. Յ. Թ.

չէզոք պիտի մնա՞նք, երբ եւրոպա-կան պետութիւն մը յարձակում գործէ Գերմանիոյ վրայ, Ջեխիան կցած է Գերմանիոյ վրայ, Ջեխիան կցած ըլլալուն համար գերմանական կայսրութեան: Պատասխանը պէտք է տրուի մինչեւ երեկոյեան ժամը 5:

Նախարարները անձկագին կը նայէին ժամացոյցին,— 18 վայրկեանէն կ'աւարտի վերջնագրին պայմանաժամը:

— Իսկ եթէ մերժենք պատասխանել այդքան կարճ պայմանաժամի մը մէջ...:

— Մերժումը պիտի համարուի պատերազմի յայտարարութիւն, իր բոլոր հետեւանքները աչք առած: Դեսպանը հասկցուց, որ գերմանական օդային տորմիղը իր ներկայութիւնը պիտի հաստատէ, իբրեւ պատասխան, ժամը ութէն առաջ: Ուրեմն 3 ժամ 18 վայրկեան վերջ:

Նախարար մը կը թելադրէ չէզոք մնալ, որպէսզի ընդհանուր պատերազմի չվերածուի կռիւը:

Արտաքին նախարարը կ'աւելցնէ թէ գերման դեսպանը կը պահանջէ որ երաշխիք տրուի չէզոքութեան մասին: Օրինակ, Ճիպրալթարի նեղուցը եւ Սուէզի ջրանցքը պէտք է դրուին Գերմանիոյ հակակշռին տակ, մինչեւ որ ընդհ. պատերազմին վտանգը անհետանայ: Այդ երկուքը պիտի վերադարձուին խաղաղութիւնը վերահաստատուածին պէս, որովհետեւ անոնք Գերմանիոյ համար որեւէ արժէք չեն ներկայացներ խաղաղութեան շրջանին, բայց այս խռովեալ պահուն՝ Գերմանիա կ'ուզէ Միջերկրականի մէջ փակուած պահել Թշնամի պետութեանց նաւատորմը:

Ծանր էր պահանջուած երաշխիքը: Գերմանիոյ յանձնել Հնդկաստանի ճամբաներուն բանալիները,— Ճիպրալթարն ու Սուէզը, կարելի չէ: Բայց սարսա՛փը օդային յարձակումի մը: Ի՞նչ ընել: Նախարարները կարծես անդամալուծուած են, մինչ ժամացոյցին սլաքը, անպիտանը, կը ցատկռտէ մարախի պէս: Պայմանաժամը մօտ է աւարտելու, 5 վայրկեան մնաց, 3 վայրկեան ...

Հոս կ'աւարտի վէպը: Ի՞նչ որոշեց Անգլիա, ի՞նչ տեղի ունեցաւ վերջը ?

Կ'իմանաք գալ տարի, երբ պատերազմն սկսի, 22 յունուար 1938ին, Ջեխիոյ չանթահարիչ գրաւումով ...

ՊԱԼԶԱՔԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Քանի մը տարի առաջ, Վախթանկովի Թատրոնը (Մոսկուա) փորձեց բեմադրել Պալզաքի Մարդկային կատակերգութիւնը, սակայն ձախողեցաւ:

Նկատելով որ Պալզաքը շատ ժողովրդական է Ռուսիոյ մէջ, խորհրդային ուրիշ թատրոն մը վերջերս ներկայացուց Պալզաքի մէկ ուրիշ գործը, — Մօրուն, տռամ մը 5 արարուածով: Այս տռամը առաջին անգամ ներկայացուած է, Փարիզի մէջ, 1848ին, հեղինակին կենդանութեանը: Թուրկենիեւ ներկայ էր Պալզաքի այդ գործին բեմադրութիւններէն մէկուն, եւ այնքան տպաւորուած, որ նոյն ներշնչումով գրեց Մէկ ամիս գիւղի մէջ կատակերգութիւնը: Խորհ. քննադատները, խօսելով Մօրուն գտած յաջողութեան մասին, կը յիշատակեն Թուրկենիեւի կրած ազդեցութիւնը:

ԳՆԱ ՄԵՌԻՐ, ԵԿՈՒՐ ՄԻՐԵՄ...

— . —

ԹԱՒՐԻԶ.— Զորրորդ տարին է, որ խղճիս վրայ մի ծանրութիւն է բարդուել:

Բայց, լաւ է ուշ քան երբեք:

Խօսքս տարաբախտ նկարիչ Յովհաննէս Տէր Գէորգեանի մասին է, որ մեռաւ Թոքախտից 1933 սեպտեմբեր 15ին Փայաջուկում, էն գիւղում, ուր ծնած է մեր մեծ վիպասան Րաֆֆին:

Յովհաննէսը տաղանդաւոր նկարիչ էր, սակայն, ո՞վ իմացաւ իր մահը: Ցաւ ի սիրտ պիտի ասել, որ իրեն շրջապատից բացի ոչ ոք:

Թոքախտից հիւծուած 25 տարեկան Յովհաննէսը 1930ին Խ. Ռուսաստանից գալիս է ծննդավայրը Սալմաստ, նիւթական ծանր վիճակում: Դժբախտ նկարիչը, փոխանակ լաւ սնունդ ստանալու, մաքուր օդի մէջ մնալու, հացի համար հարկադրւում է աշխատել Շահփուրի (նոյն Թիւին շինուած քաղաք է) ցեխից շինուած, խոնաւ ու ցուրտ մի խանութում, զուրկ մինչեւ անգամ լոյսից (ապակիների փոխարէն թղթեր էին փակցուածդռներին): Դժբախտ նկարիչը այնտեղ անց է կացնում երեք ու կէս ծանր, տաժանելի տարիներ: Շատ քիչ այցելուներ ունէր: Խանութ-նկարչատուն մտնողը նրա նկարներին «թամաշա» անելու կ'երթար:

Ոսկրացած մատներով նա վրձինը կը շարժէր կտաւի վրայ ու կ'անիծէր միշտ իր հիւանդութիւնն ու նիւթական անձկութիւնը, որոնք խանգարում են իրեն մեծ նկարիչ դառնալու: Այո, նա վստահ էր իր ուժերի վրայ եւ յաճախ կը կրկնէր. — Ես պայմաններում նկարե՞լ. հնարաւո՞ր է արդեօք. տեղդ ցուրտ, մութ ու խոնաւ, ինքդ հիւանդ, սնունդդ պակաս, դիշերային հանգստից զուրկ եւն.եւն. բայց ես նկարում եմ ... Արեանս վերջին կաթիլներով եմ նկարում ...

Ջղաձգօրէն ու յուզուած նորէն վրձինը կը մօտեցնէր նկարին ու կը շարունակէր իր կիսատ նկարը, հազիւ լսելի ռուսերէն լեզուով անէծքը շրթերին՝ — «Հրմ, պրօկլեատաեա ժիզն» ...

Մերթ ընդ մերթ հազը կը խեղդէր դժբախտին. նա պահ մը կը հեռանար կտաւից ու վերստին կը մօտենար արցունքոտ աչքերով ...

Ահա այսպիսի դժնդակ պայմաններից յետոյ մեր նկարչի արտադրած գեղեցիկ նկարները կը շարունակեն երկար տարիներ շատ ընտանիքների յարկերի տակ առաջնակարգ տեղ գրաւել ու գեղարուեստասէրների ուշադրութիւնը գրաւել:

** Ի դէպ կ'ուզէի նաեւ երկու խօսք աւելցնել Սալմաստի երիտասարդութեան մասին:

Վերջին տարիներս Սալմաստի երիտասարդութիւնը իր պարապ ժամերը յատկացնում է երաժշտական գործիքներ շինելու:

Առաջին անգամ երբ ինձ ցոյց տուին նոր շինուած մի ջութակ ես դժուարութեամբ համոզուեցի, որ այդ ջութակը տեղական է եւ տունը շինուած է: Մանաւանդ հետաքրքրական է երբ հնարում են բոլորովին նոր ձեւի գործիքներ, այնպէս որ անկարող ես գործիքին նայիլ եւ չհիանալ երիտասարդի հ...[illegible]թեան վրայ:

Հայը ցիրուցան, բայց հոգին տոկուն է եւ ստեղծագործող:

ՍԵԴՐԱՔ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Զատկի իրիկունը Սալ տ'Օրթիքիւլթիւրի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Սափրիչներու ցուցահանդէս - պարահանդէսը:

«Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Օնոսեանի նուագեց հայկական գեղեցիկ կտորներ, բսկսելով «Յառաջ Նահատակ»էն: Օր. Մ. Նիզամեան երգեց Կոմիտասէն եւ Ալէմշահէն: Փոքրիկն Անժել Նիզամեան, զգայուն կերպով նուագեց դաշնակի վրայ Մոցարտէն եւ Ալպէնիթէն:

Միութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Պ. Թութճեան: Պ. Ստեփանեան երկու բառով բացատրեց Միութեան նպատակը:

Յետոյ խօսք առաւ ֆրանսացի Ազատ Դպրոցի նախագահ Պ. Ժ.Ժաքէ: «Այս վեցերորդ կամ եօթներորդ անգամն է որ, ներկայ կ'ըլլամ Հ. Ս. Միութեան հանդէսներուն: Ձեզ կը վստահեցնեմ որ միշտ ալ գոհ մեկնած եմ: Կը հաւատամ նաեւ որ Հայը ուր որ ալ գտնուի, իր արուեստը զարգացնելու ուժ եւ ձիրք ունի: Շնորհաւորելով իր գործունէութիւնը, ուրախ պիտի ըլլայի որ հետզհետէ աւելի ընդարձակէ եւ փայլ տայ անոր ամէն մէկ ճիւղին»:

Անկէ վերջ ցուցադրուեցան 10 - 15 օրինակ մազեր այլ եւ այլ գոյներով: Իւրաքանչիւրը կը պատկերացնէր հեղինակին կարողութիւնը: Աչքի զարնող նորութիւններ կը պակսէին:

Միջանկեալ ընտրուեցաւ Սափրիչներու Միութեան «գեղեցկութեան թագուհին»: Նախապէս որոշուած «Սաթենիկ իշխանուհի» տիտղոսով բեմ հրաւիրուեցաւ «թագուհին», Օր. Վերժին Շահրազեան, 24 տարեկան, կեսարացի: Առաջին պատուոյ օրիորդ ընտրուեցաւ Օր. Հերմինէ Հայկ Յակոբեան, 17 տարեկան, Մեծ Նոր գիւղացի, իսկ երկրորդ՝ Օր. Մարի Ալեքսանեան, 16 տարեկան, Օրթա գիւղացի (Պրուսա):

Միութեան փոխ - նախագահ Պ. Զալըմեան, որ կը հսկէր արարողութեան, յանկարծ փայլուն թուղթէ ծրար մը բեմէն ժողովուրդին ցուցնելով յայտարարեց. — Այս ծրարը «թագուհի»ի պսակն է: Բայց ձեզմէ որ եւ է մէկը չի կրնար գուշակել պարունակութիւնը: Մէկ վայրկեան լռութիւն:

Ու պարոնը երբ ծրարը բացաւ, յանկարծ երեւցան մէկուկէս մեթր երկայնութեամբ երեք եռագոյն դրօշներ: Խլացուցիչ ծափերու մէջ, իւրաքանչիւրը թագուհիներու ուսերէն մինչեւ մէջքը կապելէ յետոյ, Պ. Զալըմեան յայտարարեց.

— Այսօր, Հ. Ս. Սափրիչներու Միութիւնը անհուն գոհունակութեամբ կուգայ պատուել 1937ի «Հայ Թագուհին» այս պաշտելի եռագոյնով: Ասկէ աւելի գեղեցիկ թագ ո՞ր Հայ դրօշակի «Հայ Թագուհի»ն չի կրնար ըլլալ: Եռագոյնը անոր պաշտպանն է: Մեր արիւնը, մեր հոգին, մեր պատիւը այն է, մերը՝ մինչեւ յաւիտեան»:

Տեղատարափ ծափերու մէջ, «հուռաներն» ու «ապրի»ները խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին այդ ընդարձակ սրահին մէջ: Միութեան անունով մէկ մէկ ծաղկեփունջ նուիրուեցաւ իւրաքանչիւրին:

«Սաթենիկ իշխանուհի»ն իր «պատւոյ ընկերուհի»ներու հետ՝ զարդարուած եռագոյնով, առաջնորդուեցաւ յարակից սենեակը լուսանկարուելու համար: Մինչ «Եփրատ» կը հնչեցնէր «Լուսին չկար»ը:

Պ.

Օր. ԱԼԻՍ ԳԸԼՃԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ՄԵԼԻՔ ԴԱԻԻԹ
 Նշանուած
Կնքահայրութեամբ ընկ. Միսաք Միրզէի
Մարսէյլ 28 մարտ 1937

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ Է 8000 ՏՈԼԱՐԸ

— . —

Հօկի Սաքրամէնթոյի մասնաճիւղի քարտուղար Արտաշէս Պէրպէրպաշեան Ֆրէզնոյի «Մշակ» թերթին մէջ հրատարակած գրութեամբ մը կ'ամբաստանէ Ամերիկայի Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը թէ՝ ան փճացուցած է 8000 տոլար, որ Խորհ. Հայաստանի անունով հաւաքուած էր շինարարութեան համար:

«Մենք որ ծանօթ ենք Հօկի ներքին գործերուն՝ շարունակ բողոքած ենք այդ կեդրոնին դէմ, թէ այդ դրամները պէտք է գործածուին հայրենիքի շինարարութեան եւ ոչ թէ «Բանուոր»ի եւ այլոց ամսականներուն»:

Խօսելով Քալիֆորնիոյ Հօկի մասնաճիւղերու մասին, բողոքող Պէրպէրպաշեան կը գրէ.

«Այս շրջանին մեր տասը մասնաճիւղերէն եւ ոչ մէկը մէկ փէնի Հօկի Կեդր. Վարչութեան ղրկած է կազմակերպութեան ձեռնարկներէն հաւաքուած գումարներէն:

«Այս մասնաճիւղերը ուրեմն մէկ տարուան մէջ ի նպաստ Հայաստանի ղրկած, սակայն վերաշինութեան անունով բեմերուն վրայ պոռալով կը ճայթին: Պէտք է ըսեն թէ ո՞ւր դացեր են հաւաքուած գումարները»:

«ՎԵՂԱՐԱՒՈՐ ՀԵՐՈՍ»ԻՆ ՄԱՀԸ

— . —

Մարտ 10ին, Երուսաղէմի վանքի իր սենեակին մէջ 15 ամիսներու տկարութենէ մը յետոյ—որուն ընթացքին առարկայ եղաւ միշտ Միաբանութեան եւ իր հայրենակիցներու ջերմ սիրոյն եւ գուրգուրանքին — վախճանած է Զէյթունի վեղարաւոր հերոսը, Բարթողիմէոս Ծ. վրդ. Թագաճեան, շրջապատուած Միաբանութեան երէց եւ կրտսեր անդամներէն, ու իր հայրենակիցներէն, որոնք արցունքով կը հսկէին իր մահիճին շուրջը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդ. 47. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը կազմւում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի կողմից հետեւեալ կազմով.

ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահ,

ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահի տեղակալներ,

Պետական Պլանային Յանձնաժողովի նախագահ.

ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարներ՝
Սննդի արդիւնաբերութեան:
Թեթեւ արդիւնաբերութեան,
Անտառային արդիւնաբերութեան,
Հողագործութեան,
Ֆինանսների,
Ներքին առեւտրի,
Ներքին գործերի,
Արդարադատութեան,
Առողջապահութեան,
Լուսաւորութեան,
Տեղական արդիւնաբերութեան,
Կոմունալ տնտեսութեան,
Սոցիալական ապահովութեան:
ԽՍՀՄի մթերումի կոմիտէի լիազօր,

Ընդհ. Միութենական ժողովրդական կոմիսարիատների լիազօրներ:

Յօդ. 48. Հայկական ԽՍՀ ժողովրդական կոմիսարները ղեկավարում են պետական կառավարման այն ճիւղերը, որոնք վերաբերում են Հայկական ԽՍՀ իրաւասութեանը:

Յօդ. 49. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական կոմիսարները համապատասխան ժողովրդական կոմիսարիատների իրաւասութեան սահմաններում՝ ԽՍՀՄի եւ ՀԽՍՀ օրէնքների, ԽՍՀՄի և ՀԽՍՀԺողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդների որոշումների ու կարգադրութիւնների եւ միութենական - հանրապետական ժողովրդական կոմիսարիատների հրամանների ու հրահանգների հիման վրայ եւ ի կատարումն այդ օրէնքների, որոշումների, կարգադրութիւնների, հրամանների ու հրահանգների՝ հրատարակում են հրամաններ ու հրահանգներ եւ ստուգում են նրանց կատարումը:

Յօդ. 50. Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական կոմիսարիատները լինում են միութենական -հանրապետական կամ հանրապետական:

Յօդ. 51. Հայկական ԽՍՀ միութենական - հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատները ղեկավարում են Հայկական ԽՍՀ պետական կառավարման իրենց յանձնարարուած ճիւղերը, ենթարկուելով, ինչպէս Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին, նոյնպէս եւ ԽՍՀՄի համապատասխան միութենական - հանրապետական ժողովրդական կոմիսարիատին:

Յօդ. 52. Հայկական ԽՍՀ հանրապետական Ժողովրդական Կոմիսարիատները ղեկավարում են պետական կառավարման իրենց յանձնարարուած ճիւղերը, ենթարկուելով անմիջականօրէն Հայկական ԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին:

Յօդ. 53. Հայկական ԽՍՀ միութենական հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատների թիւին են պատկանում Հայկական ԽՍՀի հետեւեալ ժողովրդական Կոմիսարիատները՝
Սննդի արդիւնաբերութեան,
Թեթեւ արդիւնաբերութեան,
Անտառային արդիւնաբերութեան,
Հողագործութեան,
Ֆինանսների,
Ներքին առեւտրի,
Ներքին գործերի,
Արդարադատութեան,
Առողջապահութեան:

Յօդ. 54. Հայկական ԽՍՀ հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատների թիւին են պատկանում Հայկական ԽՍՀի հետեւեալ Ժողովրդական Կոմիսարիատները՝
Լուսաւորութեան,
Տեղական արդիւնաբերութեան,
Կոմունալ տնտեսութեան,
Սոցիալական ապահովութեան:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

Յօդ. 55. Պետական իշխանութեան մարմինները շրջաններում, քաղաքներում, աւաններում եւ գիւղերում հանդիսանում են աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդները:

Յօդ. 56. Աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային, քաղաքային, խոշոր քաղաքներում ռայոնական, աւանային եւ գիւղական Խորհուրդները ընտրում են համապատասխան շրջանի, քաղաքի, ռայոնի, աւանի եւ գիւղի աշխատաւորները, երկու տարի ժամանակով:

Յօդ. 57. Աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդները (շրջանի, քաղաքի, ռայոնի, աւանի, գիւղի) ղեկավարում են իրենց տերիտորիայի կուլտուրական - քաղաքական շինարարութիւնը, սահմանում են տեղական պիւտճէն, ղեկավարում են իրենց ենթակայ կառավարման մարմինների գործունէութիւնը, ապահովում են պետական կարգի պահպանումը, աջակցում են երկրի պաշտպանութեան ուժեղացմանը, ապահովում են օրէնքների կատարումը եւ քաղաքացիների իրաւունքների պահպանումը:

Յօդ. 58. Աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդները որոշումներ են ընդունում եւ կարգադրութիւններ են անում ԽՍՀՄի եւ ՀԽՍՀի օրէնքներով իրենց տրուած իրաւունքների սահմաններում:

(5)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (239)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Զախարովի եւ ընկերներուն գալու երկրորդ օրն իսկ, Լեւոնը այդ մասին արդէն լսած, Գարեգինի եւ Ներսէսի հետ խորհրդակցելէ վերջ հետեւեալ նամակը գրեց բժիշկին.

«Ձեր եւ ձեր ընկերներու գալուստը բարի: Ուրախ ենք, որ վերջապէս հասաք եւ կը պատրաստուիք անմիջապէս գործի անցնիլ: Մենք, մեր հնարաւոր օժանդակութիւնը սիրով պիտի բերենք ձեր գործին: Միայն հարկաւոր է ծայրայեղ զգուշութեամբ շարժիլ: Կառավարութիւնը անշուշտ ձեր ամէն քայլին պիտի հետեւի: Մեզ հետ տեսնուիլ առայժմ մի փորձէք: Յարմար ատենին մենք ինքներս ձեզ հետ տեսնուելու յարմարութիւններ կը ստեղծենք:

«Աշխատեցէք կուսակալի հետ սիրալիր յարաբերութիւն պահել՝ առանց խաբուելու անոր քաղցր լեզուէն: Մի մոռնաք, որ Տաճկաստան էք, եւ թուրք պաշտօնեայի մը հետ է ձեր գործը: Անոնք վարպետ են առանց զգացնելու՝ խաբել, բարեկամօրէն դաւաճանել, անմեղօրէն ժպտելով մահացու դանակ մը կոխել ետեւէն: Մեր ընկերներէն Գարեգինը ձեր խորհրդականը կը լինի: Շարժեցէք անոր խորհուրդներով: Ճեմարանական մըն է, ռուսերէն կը խօսի, լաւ կը ճանչնայ տեղացիներն ու թուրք պաշտօնէութիւնը: Վստահ ենք որ ձեզ շատ օգտակար կը լինի:

«Յաջողութիւն ձեր գործին: Ջերմօրէն կը բարեւենք ձեզ եւ ձեր ընկերները:

ԼԵՒՈՆ»:

Յաջորդ երեկոյեան, տեղացի աչքի զարնող Հայերու նման, Գարեգինն ալ Լեւոնի նամակը գրպանը դրած՝ «բարի եկաք»ի գնաց ռուսական հիւանդանոցը ուր կը մնային նորեկ հիւրերը:

Շքեղօրէն զարդարուած ընդունարանը գրեթէ լեցուած էր հիւրերով: Ոմանք հետաքրքրութենէ մղուած, շատերն ալ ապագայ հնարաւոր շահ մը ունենալու յոյսով՝ բարեկամանալու եկած էին նորեկ հիւրերուն:

Գարեգինը երբ ներս մտաւ, հիւպատոսը որպէս նախածանօթ, սիրալիր կերպով բարեւեց Գարեգինը ու անոր թեւը մտած՝ մօտեցաւ բժշկապետ Զախարովին, որ հիւրերով շրջապատուած, կոտրտուած հայերէնով մը կը փորձէր անոնց հետ խօսիլ:

— Պարոն բժիշկ, ձեզ կը ներկայացնեմ մեր քաղաքի մտաւորական երիտասարդներէն մէկը, Պարոն Գարեգինը: Էջմիածնի Ճեմարանն աւարտած է, գիտէ ռուսերէն: Անվերապահ կը յանձնարարեմ ձեզ որպէս տեղացի մը, որուն խորհուրդներուն կարելի է հետեւիլ:

— Շատ ուրախ եմ,— ջերմօրէն Գարեգինի ձեռքը թօթվելով՝ ըսաւ բժշկապետ Զախարովը եւ քովի աթոռը ցոյց տուաւ.— Խնդրեմ, նստէ՛ք: Ինչպէս կը տեսնէք, իմ խեղճուկ հայերէնով ի զուր կը փորձեմ ինքզինքս հասկնալի դարձնել ձեր հայրենակիցներուն:

— Ոչինչ, շուտով կը վարժուիք,— նոյնպէս ռուսերէն պատասխանեց Գարեգինը՝ յարմար առիթ մը սպասելով, որ բժշկին յանձնէ Լեւոնի նամակը:

— Խնդրեմ ծանօթացէք,— եւ Զախարովը Գարեգինին ներկայացուց երիտասարդ մը,— իմ օգնականը, բժիշկ Վասիլիյ Արկատեւիչ Պաւլով:

Երկու երիտասարդները իրարու ձեռք սեղմեցին:

— Տիկին Աւետեան, շարունակեց Զախարովը,— մօտը նստած կնոջ դառնալով,— մեր ապագայ հիւանդանոցի աւագ հիւանդապահուհին է, իսկ մեր միւս ընկերուհին դժբախտաբար ներկայ չէ, քիչ անհանգիստ լինելու պատճառով:

— Շատ ուրախ եմ,— ու մանկամարդ տիկինը Գարեգինի մօտ տեղաւորուելով՝ ոգեւորութեամբ սկսաւ խօսիլ,— սքանչացած եմ ձեր երկրի բնական գեղեցկութեամբ: Գերմանիոյ մէջ մենք նման տեսարաններ չունինք, նոյն իսկ գեղեցիկ Կովկասը չի կրնար մրցիլ ձեր երկրի հետ:Փոքր տարածութեան մը վրայ, հսկայական բարձրութեամբ սարեր՝ անընդմախոր ձորեր, վեր բարձրացած ուղղաձիգ կողերով, սիրուն փոքր դաշտեր, ու երկնքի նման կապոյտ լիճը: Անչափ ուրախ եմ որ եկայ ... հիմա չէ, բայց գարնան պիտի բարձրանամ ձեր սարերը ... հրաշալի երկիր մըն է ... Ափսոս միայն ...

Ու Տիկ. Աւետեանը վախնալով որ արդէն շատ բան ըսաւ, խոհեմութիւն համարեց լռել:

— Այո, տիկին, այստեղ պէտք է զգոյշ լինիլ,— տիկնոջ միտքը գուշակելով՝ ժպիտով մը պատասխանեց Գարեգինը,— պէտք է գիտնալ լռել: Տաճկաստանի մէջ ապրելու համար՝ լռելը անհրաժեշտ պայման մըն է ...

Ընդհանուր խօսակցութիւն մը ծայր առաւ, երբ քոնսիւլը շատ զբաղած լինելը պատրուակելով՝ սրահէն հեռացաւ: Անշուշտ տեղացիները շատ հետաքրքրուած էին բացուելիք հիւանդանոցներով: Շատեր, քաղաքի հասարակ նախախնամական պարգեւ մը կը համարէին այդ: Ուրիշներ՝ կուլտուրական մեծ բարիք մը: Բոլորն ալ սրտցաւօրէն խորհուրդներ կուտային, մանաւանդ ամէն մէկը հիւանդանոցի շէնքի համար ամէնէն յարմարը տեղը կ'առաջարկէր եւ իր պատրաստակամութիւնը՝ անձնուիրաբար օգնելու կովկասահայ եղբայրներուն, որոնք տեղական սովորութիւններուն անծանօթ էին ...

Ժամը տասնին մօտ հիւրերը կամաց կամաց սկսան ցրուիլ: Գարեգինը ամենավերջին մեկնողներէն մէկը եղաւ: Երբ մօտեցաւ Զախարովին «մնաք բարով» ըսելու, հազիւ լսելի ձայնով, ռուսերէն ըսաւ.

— Կարեւոր նամակ մը ունիմ ձեզի յանձնելիք ...

— Շատ լաւ,— նոյն ձեւով պատասխանեց բժիշկը եւ որպէս թէ Գարեգինը ճանապարհ դնելու համար՝ անոր թեւը մտած, խօսակցելով դահլիճէն դուրս ելաւ:

— Վաղը նորէն ձեզի կը հանդիպիմ,— նամակը բժիշկի ափին մէջ սահեցնելով ըսաւ Գարեգինը,— առայժմ, գիշեր բարի:

— Գիշեր բարի,— եւ Զախարովը անմիջապէս դահլիճը վերադարձաւ, ուր քանի մը հիւրեր դեռ կը յամառէին մնալ:

Կէս ժամ վերջը բոլոր հիւրերը մեկնած էին: Բժշկապետ Զախարովին ու բժիշկ Պաւլովը երբ երկրորդ յարկը իրենց յատկացուած ննջարանը կը բարձրանային, Զախարովը չորս կողմը զգուշութեամբ նայելէ վերջ կամաց մը փսփսաց ընկերոջը ականջին.

— Վասիլիյ Արկատեւիչ, կարծեմ մերոնց հետ կապ հաստատեցի արդէն:

— Ի՞նչպէս,— զարմացած հարցուց բժիշկ Պաւլովը:

— Նամակ մը ստացայ:

— Ե՞րբ, ո՞վ բերաւ:

— Պարոն Գարեգինը ...

— Համակրելի երիտասարդ մը կ'երեւի: Իսկ նամակը ի՞նչ կ'ըսէ ...

— Դեռ չեմ կարդացեր,— ու բժշկապետ Զախարովը՝ յանկարծ ընկերոջ թեւը բռնելով կանգնեցաւ:

— Զար սատանայ, վայ թէ հայերէն գրուած լինի:

— Սոնիան կարծեմ հայերէն կարդալ գիտէ:

— Անշուշտ, վերջին երկու տարուան մէջ սովրեցաւ, բայց այժմ քնած կը լինի:

— Դեռ մէկ սենեակ բարձրանանք:

Բժշկապետ Զախարովը թիկնեղ, բարձրահասակ, միջին տարիքի մարդ մըն էր, նուրբ դիմագծով եւ ազնուական շարժուձեւերով, իսկ ընկերը՝ հազիւ 32 տարեկան, միջահասակ երիտասարդ մը, անկասկածելի ռուսական դիմագծով մը:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պ. Ռաքովսքի, Փարիզի նախկին դեսպանը, ձերբակալուեցաւ մարտ 31ին, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ Թրոցքիական եւ մեղսակից Սթալինի դէմ սարքուած մահափորձին։ Իսկ տասը գերման բոլշեւիկներ որոնք քննադատեր էին Սթալինի քաղաքականութիւնը, դատապարտուեցան աքսորի։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ 30,000 ԳՆՉՈՒՆԵՐՈՒՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Մաթիաս Քվիք, մեռած ըլլալով, մեծ հանդիսաւորութեամբ թաղուեցաւ երեքշաբթի օր, Վարշաւայի կաթոլիկներու գերեզմանատան մէջ։ Հազարաւոր քաղաքացիներ կը հետեւէին արարողութեան եւ ոստիկանութիւնը դժուարաւ կրցաւ ճամբայ բանալ սգաւորներուն համար։ Մինչեւ անգամ գերեզմաններ կոխոտուեցան եւ ծառեր խորտակուեցան։ Գահաժառանգը 16 տարեկան ըլլալով, հօրեղբայրը պիտի վարէ խնամակալութիւնը։ Պաշտօնի անցնելէ անմիջապէս վերջ, խնամակալը յայտնեց թէ Հռոմ պիտի երթայ, Մուսոլինիի հետ բանակցելու եւ Գնչուները Եթովպիա փոխադրելու համար։ Արդէն իսկ նամակներ գրած է «Առաջնորդ»ին։ Խնամակալը կ'ըսէ թէ շատ մը Գնչուներ զզուած են թափառական կեանքէն եւ պատրաստ են տուն-տեղ ըլլալու, եթէ յարմար երկիր մը յատկացուի։

ՃԱՓՈՆՑԻ ԼՐՏԵՍ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Տունին մէջ խուզարկութիւն կատարուելով, սնտուկի մը կեղծ յատակէն հանեցին ամերիկեան ամրութեանց քարտէսներ եւ ուրիշ գաղտնիքներ։ Լրտեսը, որ Ամերիկա կը բնակի 40 տարիէ ի վեր, ձերբակալուեցաւ երբ կը սպասնէր ուրիշ Ճափոնցի մը, փողը ճեղքելով։

«ԵԹԷ ԴՐԱՄ ՉՈՒՆԻՔ, ՀՈՂ ՏՈՒԷՔ» — Այս իմաստով առաջարկ մը ներկայացուեցաւ Մ. Նահանգներու Ծերակոյտին մէջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատերազմական պարտքերուն առթիւ, որոնք անվճար կը մնան տարիներէ ի վեր։ Առաջարկին հեղինակը նկատի ունի Քանատայի շրջանը, ուր սեփականութիւններ ունին թէ Անգլիա եւ թէ Ֆրանսա։

38,000,000 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻԻ ձոյլ ոսկի պիտի փոխադրուի Խ. Միութենէն Լոնտոն, մաս-մաս։ Առաջին բեռը, 5,000,000 ոսկի, արդէն հասած եւ Ամերիկա ղրկուած է, ծախուելու համար։ Այս ոսկի պահեստին մէկ մասը պիտի գործածուի վճարելու համար Անգլիոյ մէջ գնուած ձգախէժի եւ մետաղներու փոխարժէքը։

ԱՏՏԻՍ-ԱՊԷՊԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, բազմաթիւ առեւտրական տուներ փակուած են վերջին դէպքերու հետեւանքով։ Մասնաւորապէս փակուած է հնդիկ մեծ առեւտրականին, Մուհամմէտ Ալիի հաստատութիւնը եւ 18 օր պայմանաժամ տրուած է, հաշուեյարդար կատարելու համար։ Կ'ըսուի թէ հաստատութիւնը կապ ունէր անգլիական Ինթէլլիճընսին հետ։ Հաստատութիւնը անգլիական ըլլալով, Հռոմի դեսպանը դիմում կատարեց Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան, բայց խուսափողական պատասխաններ տուին, միայն հաշուեյարդարի պայմանաժամը երկարաձգելով։ Այս առթիւ բուռն վէճ մը բացուած է իտալական եւ անգլիական թերթերուն միջեւ։ Վերջինները կը պնդեն թէ ջարդեր կատարուած են, Ատտիս-Ապէպայի մահափորձին առթիւ։ Իտալական մամուլը կը խոստովանի թէ մահափորձին յաջորդ օրը, «կարճ կապեցին ամէն նկատում, ինչպէս պիտի ընէր ուրիշ որ եւ է գաղթային պետութիւն», եւ այս առթիւ ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ Անգլիոյ դէմ։

Պ. Պապիկեան, 10 Avenue Felix Faure. Sevran (S. et O.) France, մեզի կը հաղորդէ

ՕՐ. ՄԱՌԻ ԱՄԲԱԿՈՒՄԵԱՆԻ (Էֆիրճեցի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 31 մարտ, չորեքշաբթի գիշեր, Փիթիէ հիւանդանոցին մէջ։

Թաղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այսօր, ուրբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Փիթիէի հիւանդանոցին մէջ, 22 րիւ Պրիւան, Փարիզ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէյի գերեզմանատունը։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼԷ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղի կ'ունենայ 2 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Café Voltaire սրահին մէջ, 1 Place de l'Odéon, Métro Odéon.

Կը նախագահէ ՏԻԱՐ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Մշակոյթային ձեռնարկները Հանրապետական Հայաստանի մէջ։

Գեղարուեստական բաժին՝ ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (երգ). ՕՐ. ԹԱՇՃԵԱՆ (դաշնակ), ՕՐ. ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ (արտասանութիւն).

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք՝ 2 ֆր.։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վ.րջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ

կատակերգութիւնը մէկ արարով։

Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ։ ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ։

Մուտք՝ 3 ֆրանք։

Ընկերահամախմբական Խնջոյք—Հաւկթախաղ

Զ. Ո. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ 12,

Հայ երիտասարդաց Միութեան Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Paris.

մեթրօ Poissonnière կամ Gare du Nord

Հաւկթախաղ, գեղարուեստական բաժին, հայկ. եւ եւրոպական պարեր։

ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐ.։

Կ. Խաչի Օրը Վիենի մէջ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ Հայր. Կ. ՏԷՐՄՈՎՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Դպրոցի փոքրիկներուն կողմէ պար, խմբերգ եւ արտասանութիւն։

Կը ներկայացուի «ԽԷԶՈՅԻՆ ԹՈՒԶԸ» (զաւեշտ)։

Մուտք՝ 2 ֆր.։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շավիլի Դպրոցական Վարչութեան կողմէ, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին, 4 ապրիլ, կիրակի ժամը 4 — 12, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 23, Rue du Côteau։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Մուտք 5 ֆրանք

Հաղորդ. միջ. — շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ օթօպիւս թիւ 1 իջնել Մէրի։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կեսարիոյ Հայր. Միութեան Տիկիններու բաժնին կողմէ,

3 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

8 rue Jean-Goujon. Metro Rond-Point Champs-Elysées

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր։ Նուագ, երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւ անակնկալներ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ ՅԱՏՈՒԿ ՍՐԱՀԻ ՄԷՋ

6 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Եկէք զուարճանալ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ եւ քաջալերել կեսարացի կիներու իր հասարակական գործունէութեան մէջ։

Բացման հանդէս

«Հայ Արծիւ» սեփական Ակումբին, տեղի կ'ունենայ 4 Ապրիլ կիրակի, ժամը 3.30ին, իր սեփական հաւաքատեղիին մէջ.

22 Rue Richer. Paris (9)

×

«Հայ Արծիւ» Ակումբին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ ներկայանալ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 7.30էն սկսեալ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Վաղը, շաբաթ, 3 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, տեղի կ'ունենայ Մարսէյլի ԼԻՍԷ ՄԻԽԶԻԳԱԼԻՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ-ՕՏԻՏՈՐԻՈՆԸ, ԺԻՄՆԱԶԻ մէջ (Rue du Théâtre Français)։ Կը մասնակցին բազմաթիւ հայ փոքրիկներ եւ պատանիներ, ջութակահար Պ. ՑԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ լաւագոյն աշակերտներէն։ Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆր.։

Թատերական Ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Համաչարսանճագի Վերաշինաց եւ Զարսանճագի Երիտասարդաց Միութեան եւ մասնակցութեամբ Արաքս երգչախումբի տեղի պիտի ունենայ 4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շաքրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիբս, Մարսէյլ։

Կը ներկայացուի Վ. Տատրեանի ԲԱՐԵՒ ՏԷՐ ՊԱՊԱ

Մուտք՝ 4 եւ 8 ֆր.։

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ եւ 18 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին,

Կ. Խաչի Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ (օփերէթ 4 արար)

Միրայօժար ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ տեղւոյն սիրողներուն եւ ծանօթ նուագախումբի։ Օփերէթի համար մասնաւոր հագուստ, տէքոր եւ հարսանեկան տեսարան։

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.։

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ

(Aigle d'Arménie)

Պահել ու զարգացնել ընկերական եւ իրերօգնութեան կապը իրարու մէջ։

Պաշտպանել իր անդամակիցներուն բարոյական եւ ընկերային շահերը։

Հիմնուած 1936ին, Récépissé de déclaration No. 1929, le 8 Juillet 1936

Նպատակն է հայ նորահաս սերունդին մէջ զարգացնել ընդհանուր մարմնակրթանքը։

Մշակել երգի ճաշակը։

Տեղի կ'ունենան՝ երգչախումբի փորձեր (երեքշաբթի), մարմնամարզ (հինգշաբթի), երեկոյթներ (շաբաթ), ֆրանսերէնի դասեր (հինգշաբթի առաւօտները)

Տեղեկութեանց համար դիմել Ակումբին կեդրոնը, հիմնադիր Ա. Լ. Անձեանի, 22, Rue Richer, Salle des Réunions, Paris:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին երրորդ թիւը, (Մարտի) հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Խմբ. ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ.—Մկրտիչ Պարսամեան, ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷ.— Վ. Մալէզեան, ՄԹՆՇԱՂ.— Հրաչ Սարգիսեան, ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ.— Ա. Սարեան, ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՕ.— Սփինքս, ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՇԱՔԱԹԸ.— Զարմէն, ԱՐՁԱԿ ՔԵՐԹՈՒԱԾ.— Ա. Աղնաւոր, Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ.— Լ. Հ. Երէց ՔԱՖԻ.— Ա. Այազեան, ԳԻՐՔԵՐ ԴԷՄՔԵՐ.

Զվճարող բաժանորդներէն կը խնդրուի վճարել իրենց բաժնեգինները։

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք Արտասահմանի համար 40 ֆրանք։ Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը 3 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Րիւ տը լա Տէֆանս։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընդ. Տ. Պաղտասարեան եւ կը խօսի Միութեան նպատակներու շուրջ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամներն ու անդամուհիները 3 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին ի դպրոցին մէջ կա եւ որ օրակարգ. վարչութեան ընտրութիւն։

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

2.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

1912ի վերջն էր, երեք սուլթանուհիներուն անունով, Պոլսոյ նախնական դատարանին քաղաքային առաջին ճիւղին առջեւ բացի դատ մը, որ, — տրուած ըլլալով երկու կողմերու պետական եւ ընկերային դիրքը, դատին առիթ տուող դէպքերուն պատմական դրոշմը, ինչպէս նաեւ դատավարութեան ընթացքին յուզուած խնդիրներուն ախտաճանաչման նկարագիրը, — թերեւս նախընթաց ունեցած չըլլայ Թուրքիոյ դատական տարեգրութիւններուն մէջ։

Դատախազ կողմը, արդէլափակման մէջ մեռած գահընկէց թագաւորի մը աղջիկները... Դատախազեալ կողմը՝ նոյն թագաւորին գահը յափշտակող Ապտիւլ Համիտ եւ իր կարգին Ապտիւլ Համիտի հարստութիւնը յափշտակող ելեւմտական նախարարութիւնը... Պահանջուած գումարը՝ մէկ միլիոն ոսկի, որ կը ներկայացնէր Սուլթան Մուրատի 30 տարուան տաբեթոշակները, սահմանուած՝ 1876ի հեղափոխական ժողովի մասնաւոր մէկ օրէնքովը, բայց ամբողջովին գանձուած եւ իւրացուած Ապտիւլ Համիտի կողմէ... Դատախազեալներուն իբր փոխանորդ՝ դատարան ներկայացաւ փաստաբան, միանգամայն եռեփոխան, Մահմուտ Մահիր էֆէնտի եւ ընկերը Գուստաւի էֆէնտի։ Կարդացուեցաւ սուլթանուհիներուն խնդրագիրը. անմիջապէս յետոյ խօսք առի եւ դատին խորը մտնելէ առաջ, կոչ մը ուղղեցի նախագահին եւ միւս երկու դատաւորներուն։ «Այս դատը հասարակ դատ մը չէ, ըսի, ոչ ալ իմ պատասխանատուութիւնս՝ հասարակ պատասխանատուութիւն մը։ Նշաններ կ'երեւան թէ ձեր վրայ ճնշում պիտի բանեցնեն վիժեցնել տալու համար սուլթանուհիներուն իրաւունքը։ Դուք պիտի նեղուիք ձեր դատաւորի անկողմնակալութեանը մէջ եւ ձեր քաղաքացիական քաջութիւնը դառն փորձերու պիտի ենթարկուի։ Սուլթան Մուրատի զաւակները կը սիրեն յուսալ թէ Ապտիւլ Համիտի հրամանովը Միտհատ փաշան եւ ընկերները իբր Սուլթան Ազիզի սպանիչ մահուան դատապարտող ատրկահոգի դատաւորներուն ամօթալի յիշատակը պիտի կրնաք մոռցնել տալ՝ պարկեշտ մարդու եւ անողոք դատաւորի ոգի ցոյց տալով»։

«Դատարանը, հաստատեց նախագահը ուժեղ ձայնով մը, օրէնքի հրամանին միայն պիտի անսայ»։

Յետոյ, կրկին խօսք առնելով, դատին ծագում տուող պարագաները պարզեցի։ Մահիր էֆէնտի յետաձգում պահանջեց դատին հիմնական կէտերը ուսումնասիրելու եւ իր պաշտպանողականը պատրաստելու համար։ Հաւանեցայ։

Մէկ ամիս վերջ — նշանակուած օրը — կրկին յետաձգում պահանջեց՝ միեւնոյն պատրուակով։ Դժկամակելով համակերպեցայ։ Բայց, երբ, երրորդ անգամ ըլլալով կրկնեց միեւնոյն յանկերգը՝ «Ոչ», պատասխանեցի։ Հակառակորդին նպատակը սին պատրուակներով դատավարութիւնը խափանել էր, մինչ կարելի էր երեւակայել փաստաբան մը, որ այս տեսակ կարեւոր դատ մը վրան առնէ՝ առանց խնդիրը ուսումնասիրած ըլլալու եւ դատարան ներկայանալ, առանց հիմնապէս պատրաստուած ըլլալու, ըսի։ Այդ պահուն նախագահին երկու կողմը նստող դատաւորները ծռեցան դէպի անոր թիկնաթոռը եւ սկսան խօսիլ ականջին. խօսակցութիւնը երկարեցաւ, նախագահը նեղացած երեւոյթ ունէր, քաշուեցան խորհրդակցութեան սենեակը, ժամերով չերեւցան։ Վերջապէս, իրիկուան մօտ, հաղորդեցին որոշում մը, մեծամասնութեամբ տրուած, որուն համեմատ դատը կը յետաձգուէր երկու ամսով։ Նշանները մեր կողմին աննպաստ կ'երեւային...

(6) (Շար.)

ԽՄԲ.— Տես Յառաջ 23 մարտ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 3 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3386

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԹԱԼԻՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԽՐԱՏԵԼ...

Կը յիշէք անշուշտ,— «Հանճարափայլ Առաջնորդ»ը պատմական ճառ մը խօսած էր Կեդր. Կոմիտէի լիագումար նիստին մէջ, կուսակցական եւ պետական կեանքի զանազան երեւոյթներու մասին :

Ճառը խօսած էր մարտ 3ին, բայց եւրոպական մամուլին հաղորդուեցաւ մարտ 28ին :

Նոյն «արագութեամբ», Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը ապրիլ 1ին կը հաղորդէ փակման ճառը, որ խօսուած է մարտ 5ին եւ որուն ամփոփումը դեռ երէկ երեւցաւ եւրոպական մամուլին մէջ :

Զքրքրենք այս արտակարգ յապաղման պատճառները, եւ անմիջապէս անցնինք ճառին բովանդակութեան, որ կը կազմէ հաւաքածոյ մը՝ պիտանի եւ անպիտան գիտելեաց :

Ինչպէս նախորդը, այս ճառն ալ մասնաւորապէս կը ծանրանայ Թրոցքիական շարժումին վրայ, անոր համեմատ բանաձեւելու համար դասերն ու մանաւանդ խրատները :

Եւ ինկապէս, խրատական մը կը կազմէ Սթալինի այս ճառը, արթնութեան հետ, չափաւորութիւն քարոզելու համար: Կը թուի թէ նորէն իր ականջին հասած են ըմբոստացուցիչ «քեալլադէօզութիւններ», կուսակցական եւ վարչական մաքրագործումներու առթիւ, ինչպէս, տարիներ առաջ, երբ նոր կը հաստատուէին հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ) :

Այսպէս է որ, հարցումը տալով եւ պատասխանն ալ ետեւէն հասցնելով, կը յանձնարարէ՝ Թրոցքիականները դատած եւ վտարած ատեն, խիրաքանչիւր պարագայ քննել առանձին:

Իր կարծիքով, պէտք չէ միեւնոյն գծին վրայ դնել, զարնել եւ արմատախիլ ոչնչացնել ճշմարիտ Թրոցքիականները, եւ անոնք որ երբեմն կապեր ունեցած են այդ շարժման հետ, բայց երկար ատենէ ի վեր բաժնուած են:

— «Մեր պատասխանատու ընկերներուն մէջ կան որոշ թիւով նախկին թրոցքիականներ որոնք շատոնց ազատած են այդ կապերէն եւ պայքար կը մղեն թրոցքիականութեան դէմ, ոչ պակաս եւ նոյնիսկ աւելի լաւ քան մեր կարգ մը պատասխանատու ընկերները որոնք նախապէս առիթ չեն ունեցած այն կողմը հակելու : Ապուշութիւն պիտի ըլլար այժմ վարկաբեկել այդպիսի ընկերները »:

Աւելի ազդու օրինակ մը տալու համար, Սթալին յայտարարեց թէ 1927ի քուէարկութեան ատեն առ առաւելն 12,000 հոգի երեւան ելան իբրեւ համակիր Թրոցքիականութեան, մինչդեռ տասնեակ հազարաւորներ վտարուած են կուսակցութենէն :

Քանի մը հատուածներ եւս իր խրատներէն, որոնք չափէն աւելի «հայրական» կ'երեւան, բաղդատելով իր բուն գործերուն հետ :

1. Պէտք է ջնջել նեպոտականութիւնը, բոլոր բանուորներն ընտրելով կարողութեան եւ քաղաքական արժանիքի հիման վրայ:
2. Լսեցէք ժողովուրդին ձայնը, փոխանակ ձեր գրասենեակներուն մէջ նստելու եւ հրամաններ արձակելու :
3. Մէկդի դրէք անսիրտ վերաբերումը անհատ անդամներու հանդէպ, վտարումներ կատարած ատեն:
4. Սխալներու ճանաչումը վտանգաւոր չէ, այլ կ'օգնէ դարմանները գտնելու :
5. Կատարուած գործը պէտք է վերստուգման ենթարկուի ոչ թէ վերէն, այլ զանգուածներու քննադատութեամբ :
6. «Գործը լաւ վարել՝ կը նշանակէ լուծում գտնել խնդիրներուն: Արդ, կարելի չէ արդար լուծում մը գտնել առանց նկատի առնելու զանգուածներուն փորձառութիւնը, քանի որ անոնք իրենց ուսերուն վրայ կը կրեն մեր ղեկավարութեան արդիւնքները: Խնդիրներուն արդար լուծում մը գտնելու համար, անհրաժեշտ է միացնել ղեկավարներուն եւ զանգուածներուն փորձառութիւնը »:

Աւելորդ է կրկնել թէ այս բոլոր թելադրութիւններն ու խրատները կապ ունին նոր սահմանադրութեան հետ, որուն գործադրութիւնը բազմաթիւ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, հաստատուած կարգուսարքին մէջ :

Դժուարութիւնները ակներեւ են մանաւանդ անոր համար որ, թուղթի վրայ մշակուած սահմանադրութիւնը շատ բան կը խոստանայ ինչպէս ռուս ժողովուրդին, նոյնպէս 11 «դաշնակից հանրապետութեանց »:

Եթէ զանգուածները տարին հաւատան, կրնան փորձուիլ քիչ մը լայն շունչ առնելու : Ամէն պարագայի մէջ, կրնան դեր մը կատարել յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ, քանի որ բոլշեւիկեան կուսակցութեան անդամներուն թիւը 2 – 3 միլիոնէն աւելի չէ, 165 միլիոնին մէջ :

Իսկ իրականին մէջ, Սթալին եւ իր ողջ ձգած սակաւաթիւ ղեկավարները գիտեն թէ ի՛նչպէս պիտի գործադրուի սահմանադրութիւնը, որպէսզի անսասան մնայ « տէր ու պաշտպան Առաջնորդ»ին գահը, նոյն իսկ աւելի ամրացնելով անոր պատուանդանը :

Խրատները անհրաժեշտ են իբրեւ օրօր, պարբերաբար, վարագուրելու համար աչքերը, որպէսզի կարելի ըլլայ շունչ առնել մէկ անակնկալէն միւսը :

Դեռ թարմ են 29 գնդակահարութեանց ցնցումները, եւ դեռ երրորդ դատ մը կարգի կը սպասէ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Բացատրութիւններ կը պահանջուին Եուկոսլաւիայէն

Ինչպէս հաղորդած էինք, հինգշաբթի օր Պելկրատի մէջ բացուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցին երեք պետութեանց արտաքին նախարարները: Առաջին ժողովն է այս, անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր: Արդ, վերջին վեց ամսուան միջոցին Եուկոսլաւիա միակողմանի դաշինքներ կնքած ըլլալով Պուլկարիոյ եւ Իտալիոյ հետ, գրեթէ հրջեցաւ թէ Փոքր Համաձայնութիւնը խախտած է :

Այս տեսակէտով իսկ, մասնաւոր կարեւորութիւն կը ստանար Պելկրատի խորհրդաժողովը: Թէեւ պաշտօնական զեկոյցները լաւատես կ'արտայայտուին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ժողովը բաւական յուզումնալից եղած է: Ժողովը հազիւ բացուած, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Քրոֆթա զանգատեցաւ թէ Եուկոսլաւիա չեղած է ընկալեալ սովորութիւններէն, նախապէս լուր չտալով Իտալիոյ հետ ծրագրուած դաշինքի մասին: Ցետոյ հասկցուեցած է թէ անշուշտ միեւնոյն սխալները պիտի չկրկնուին, երբ դաշնագիր մըն ալ Հունգարիոյ հետ կնքուի :

Իսկ պաշտօնական տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ Եուկոսլաւիոյ նախարարին բացատրութիւնները բաւական համարուելով, ժողովը հաստատեց թէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ դաշնագիրը չի խախտեր Փոքր Համաձայնութեան միջեւ կնքուած յանձնառութիւնները:

Երեք արտաքին նախարարները յետոյ զբաղեցան միջազգային խնդիրներով եւ մասնաւորապէս Եւրոպայի կացութեամբ : Սպանիական հարցին առթիւ, խորհրդաժողովը նորէն քննեց Եւրոպայի ապահովութեան կազմակերպութեան խնդիրը: Օրակարգին վրայ կը գտնուէին նաեւ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ խնդիրները: Այս առթիւ նորէն հաստատուեցաւ թէ երեք պետութիւնները,— Ռումանիա, Եուկոսլաւիա եւ Չեխոսլովաքիա, հակառակ են նոր Լոքառնոյի մը :

Սպանիական ճակատին վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ըմբոստները յառաջ կը խաղան Պիլպաոյի ճակատին վրայ, իսկ կառավարական զօրքը մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէ Պուրկոսի նահանգին մէջ, ուր կը գտնուի ապստամբներուն մայրաքաղաքը: Երկու կողմերն ալ յաջողութիւններ կը հաղորդեն: Ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ դէպի Պիլպաօ յառաջխաղացութիւնը սկսաւ գաղտնապէս, առտուն արշալոյսին: Վաթսուն օդանաւեր ռմբակոծեցին կառավարական դիրքերը, մինչ հետեւակազօրքը արագօրէն յառաջ կը խաղար: Պասքեան լեռնականները կատաղի դիմադրութիւն մը ցոյց տուին : Հեռագրի մը համաձայն, ապստամբները միայն 36 քիլոմեթր հեռու են Պիլպաոյէն :

Զօր. Մոլա օգնական զօրք ստացած է, մօտ 15,000 հոգի: Մատրիտի ճակատին վրայ եւս բուռն կռիւներ կը մղուին: Կառավարական զօրքը նոր դիրքեր գրաւած է Կուատալախարայի ճակատին վրայ :

*** Ֆրանսայի ծովային նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, ազդարարելով թէ ֆրանսական մարտանաւերը ի հարկին զինու զօրութեամբ պիտի պաշտպանեն իրենց նաւերը՝ սպանիական մարտանաւերուն դէմ եւ Ֆրանսայի ծովեզերեայ մարտկոցները կրակ պիտի բանան, եթէ սպանիական մարտանաւեր գործեն ֆրանսական ջուրերուն մէջ: Այս ազդարարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց միջազգային շրջանակներու մէջ, մասնաւորապէս ուղղուած ըլլալով ապստամբներուն դէմ :

*** Փարիզի սպանիական դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց ֆրանսական կառավարութեան, յայտնելով թէ Իտալիա խախտած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 10րդ յօդուածը, քանի որ իտալացի զինուորներ կը գտնուին սպանիական ցամաքին վրայ: Բողոքագիրը խմբագրուած է ուժգին բառերով, բայց չի խօսիր Ա. Դ. Խորհուրդը արտակարգ նիստի մը հրաւիրելու մասին, որովհետեւ վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին թէ Ֆրանսա եւ թէ Անգլիա հասկցուցած են որ համաձայն չեն ժընեւ փոխադրելու սպանիական խնդիրը: Նոյնիմաստ բողոքագիր մըն ալ անգլիական կառավարութեան յանձնուած է :

Արաբ ապստամբիչի մը ապառնալիքները

Փախստական Քաւուքճի, որ ինքզինքը կ'անուանէ «Պաղեստինի արաբ ապստամբիչ խումբերուն հրամանատարը», իր կենսագրութիւնը գրել տուաւ արաբերէն թերթերու մէջ, ինչ որ դժգոհութիւն կը պատճառէ նոյնիսկ արաբ վարիչներուն :

Եղած հրատարակութենէն կ'երեւայ որ Քաւուքճի Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն դէմ կը դաւադրէր Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, 1925էն սկսեալ : «Հրամանատար»ը կը յայտարարէ թէ մինչեւ որ Արաբներու տրտունջներուն գոհացում չտրուի, նոր ապստամբութիւն մը պիտի պայթի 18 ամիսէն, շատ աւելի ծանր քան նախորդը:

Քաւուքճի թրքական բանակին մէջ ծառայած է Մեծ Պատերազմին, մասնակցած է Տիւրզիներու ապստամբութեան Ֆրանսայի դէմ (1925), Արաբիա փախած եւ միացած է Իպն Սաուտի դէմ սարքուած ըմբոստութեան մը, աքսորուած է, յետոյ Իրաքի բանակին մէջ ծառայած, եւ վերջերս ալ Իտալիոյ դէմ կռուած՝ Եթովպիոյ մէջ: 1934ին խումբ մը արաբ երեւելիներու ներկայացուցած է ծրագիր մը՝ Սուրիան եւ Պաղեստինը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հոգատարութիւններէն ազատելու համար: Իրաքի, Սուրիոյ եւ Անդրյորդանանի մէջ կազմակերպած հրոսախումբերը կը գործածէր յեղափոխութիւն մը յարուցանելու Պաղեստինի մէջ :

ՄԻՒՇԻՐ ԻԶԶԷԹ ՓԱՇԱ, օսմ. կայսրութեան հին փառքերէն մէկը, մեռաւ Պոլսոյ մէջ: 73 տարեկան էր: Զինադադարին մեծ - եպարքոս նշանակուեցաւ Սուլթան Վահիտէտտինի կողմէ: Ներքին եւ արտ. նախարար էր քամալական իշխանութեան հաստատումէն առաջ, բայց չյարեցաւ նոր շարժումին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾՐԱՐԸ Կ'ԱՌՆԷԻՆ, ՃԵՐՄԱԿ ԷՐ, ԵՏ ՂՐԿԵՑԻՆ՝ ՍԵՒՑԱԻ

— . —

Կը ճանչնա՞ք Հ. Մկրտիչ Պօտուրեանը,— վարդապետ, մատենագիր, հրապարակագիր, քարոզիչ, հեղինակ «Հայկական Հանրագիտակ»ի մը, ուր ուզածդ կրնաս գրել եւ տպել տալ, էժէ - պակաս տիտղոսներով, իբրեւ երեւելի մարդ, հասցէդ ալ՝ տակը:

Միշտ աշխոյժ եւ հնարամիտ, մեր բարեկամը մանրանկար թերթ մը կը հրատարակէ Պուքրէշի մէջ, «Հայ Մամուլ» (շաբաթաթերթ, քառակուսի ծալլուած) :

Երէկ, տիւանդորրի պահուն, ինչպէս կը գրէին պատերազմէն առաջ, աչքէ անցուցի վերջին թիւը, եւ ի՞նչ տեսնեմ,— սե՛ւ լուր մը Հայաստանէն :

Խորագիրն անգամ սարսուռ կ'ազդէ.— «Սեւ գիրը Խ. Հայաստանէն ». վրան ալ «տխուր իրողութիւններ» : Հապա խմբագրակա՞նը ...

Նոյնութեամբ կ'արտատպեմ, որպէսզի իմանաք թէ «բանը ինչումն է».

— « Ոչ նամակ մըն է, ոչ ալ Խ. Հայաստանէն:

Կը յիշեն մեր ընթերցողները թէ 1935ին որքան հոգեկան հրճուանք զգացինք երբ մեր Երեւան մայրաքաղաքէն առաջին նամակը առինք: Գրապալատին դիրեկտորն էր որ կը գրէր. այդ նամակը եւ ուրիշներ՝ ուրախութեամբ հաղորդեցինք մեր ընթերցողներուն :

Գիրքեր ու թերթեր կ'ընդունէինք այդ շրջանին, ու մենք փոխադարձ կը ղրկէինք մեր Գրապալատին: Մեր մեծ մեծ բանասէր լեզուաբան փրօֆ. Աճառեան, բաց քարդով ու հին ուղղագրութեամբ կը թղթակցէր մեզ հետ. այդ ատենները Խ. Հայաստանի դէմ արտայայտուողները կը դատապարտէինք: Իսկ հիմա՞:

Ես կը ստանամ իմ մէկ տպագրական առաքումը : Մոսկուան մեր ու մեր Երեւանի մէջտեղը կեցած իբրեւ պահակ՝ հայ անմեղ գիրն իսկ թոյլ չի տար որ մեր երկրին հասնի. ու յանձնարարեալ ծրարը ետ կուգայ ...

Խանճեանի մահէն եւ մեր հայրենասէր գրագէտներու շնորհազրկումէն ետք ոչ միայն մեր, այլ եւ Ռամկ. Ազատական թերթերը կոտրած սրտով կը վերաբերուին Խ. Հայաստանի հանդէպ: Զօպանեանէն աւելի ո՞վ կար Խ. Հայաստանի սերտօրէն եւ խանդավառանքով փարող, եւ ա՞յժմ:

Մենք որ հեռու մայրենի հողէն՝ հայրենիքէն եկած թերթերով կը խանդավառուէինք, այսօր հայ ոգիէ զուրկ ղեկավարներու շնորհիւ այդ հոգեկան սնունդէն ալ զրկուած կը մնանք :

Ցաւալի իրականութիւն » (28 մարտ) :

Լուսաբանուեցաք, ուրեմն:

Քանի վարդապետին նամակներն ու գիրքերը Երեւան կը հասնէին, եւ փոխադարձաբար ծրարներ՝ իրեն, լա՛ւ էր կացութիւնը: Իսկ հիմա երբ ետ կը ղրկեն, սեւցաւ: Մանաւանդ որ, ետ ղրկողն ալ Մոսկուան է:

Ցիմարական չէ՞ Մոսկուայի այս արարքը:

Ահա նոր թշնամի մըն ալ շահեցաւ, — հակայեղափոխական, թրոցքիստ - զինովիեւական, բուրժուա - նացիոնալիստ, դաշնակ - մենշեւիկ, իմպերիալիզմի ագէնտ Պօտուրեան ...

Մոսկուան ալ, Երեւանն ալ կրնային հարիւրներով բանտարկել, աքսորել, մինչեւ անգամ գնդակահարել եւ ուրիշ «յեղափոխական» շահատակութիւններ կատարել: Այդ բոլորը ոչինչ: Սակայն ծրար ետ ղրկել ...

— « Մոսկուան մեր ու մեր Երեւանի մէջտեղը կեցած իբրեւ պահակ՝ հայ անմեղ գիրն իսկ թոյլ չի տար որ մեր երկիրն հասնի ... »

Հէյ վա՜խ, վարդապետ, լա՛ց, լա՛ց, ինկապէս որ «դումանն պատեց Ալագեազ »:

ՎԱՀԷ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒՄԸ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Սէնի նահանգային ժողովը եւ կառավարութիւնը համաձայնած են, աւելցնելու համար գործազրկութեան նպաստը՝ նահանգին մէջ (օրական 2 փրանք գործազուրկին, 1 փրանք՝ կնոջը, 50 սանթ. իւրաքանչիւր զաւկին) :

Երէկուան թերթերը հաստատելով այս տեղեկութիւնը, կը գրեն թէ Սէնի նահանգապետը հրամանագիր մը պիտի հրատարակէ այս մասին. իսկ յաւելումը պիտի հաստատուի կառավարական հրամանագրով մը, գործադրուելու համար ամբողջ երկրին մէջ :

ՑՈՐԵՆԻ ՑԱՆՔԻ ՅԱՊԱՂՈՒՄԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«Ոճիր պետութեան շահերուն դէմ»

« Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական օրկանը, խմբագրականով մը կ'ազդարարէ հարաւային շրջանի կուսակցական եւ տեղական իշխանութեանց թէ գարնան ցանքերու որ եւ է նոր յապաղում պիտի համարուի «ոճիր պետութեան շահերուն դէմ» :

Ինկապէս, ցանքերու ձգձգումը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ, որոնք կը վախնան թէ հարիւր հազարաւոր թոն ցորեն պիտի կորսուի այս տարուան հունձքին համար, պարզապէս այս պատճառով:

Այս տարի գարունը բացառապէս կանուխ սկսաւ հարաւային Ռուսաստանի մէջ, եւ օդին վիճակը այնքան նպաստաւոր է որ հարաւային Ուկրայնայի եւ հիւսիսային Կովկասի մէջ ցանքը կրնար լրանալ մարտի վերջը: Մինչդեռ մարտ 25ին անցեալ տարի ցանուած տարածութեան մէկ չորրորդը միայն ցանուած էր,— 5,500,000 արտավար, փոխան 20,000,000ի: Այժմ վտանգը այն է որ տաք եւ չոր եղանակը կանուխէն կը սպառնայ այդ շրջաններուն: Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Ազովի շրջանին մէջ (Սեւ ծով) որուն մաս կը կազմեն Քուպանի Խազախներու ցորենաշատ տափաստանները եւ Տոնի տափաստանին մէկ մասը, տարեկան ցանքի ծրագրին մէկ ութերորդը միայն կատարուած է: Կառավարական շրջանակները շատ ջղագրգռուած են անցեալ տարուան հունձքին անբաւականութեան պատճառով: Այս տարի աւելի ծանր է մտահոգութիւնը: Այս առթիւ թղթակիցը դիտել կուտայ թէ տեղական պաշտօնեաները այնքան զբաղած էին իրենց եւ ուրիշներու թերակատարումները մատնանշելով եւ բանաձեւեր քուէարկելով որ, ժամանակ չունեցան իրական աշխատանքի համար :

— • —

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ մայիս 26ի նիստին մէջ պիտի ընդունի Եգիպտոսի թեկնածութիւնը, իբրեւ անկախ պետութիւն: Այս առթիւ կը կարծուի թէ ժողովականները առիթէն պիտի օգտուին, ճանչնալու համար Եթովպիոյ իտալական կայսրութիւնը (կցումը Իտալիոյ) : Արդէն կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն այն պետութիւնները որոնք փաստօրէն ճանչցած են այս իրականութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա պիտի չմասնակցի Ազգաժողովին աշխատանքներուն, մինչեւ որ ճանաչման խնդիրը չլուծուի :

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ԱԻԱԶԱՆԸ

ԹԱՓԱՆՑՈՒՄԻ ԵՒ ՁՈՒԼՈՒՄԻ ՃԻԳԸ

Քաղաքական ներքին անհանդստութիւնները մէկ կողմէ, ու փոքրամասնութիւններու հարցը միւս կողմէ, Հանրապետական Թուրքիոյ կառավարութիւնը ստիպեցին, որ Էնկիւրի որդեգրէ տեղաւորման եւ ձուլումի արագ աշխատանք մը։

Անտարակոյս ճիշդ չէ իրարու կապել ներքին գետնի վրայ փորձուած Թափանցումի այդ ճիգը եւ արտաքին պղեցութիւններու հետ մէկտեղ ներքին ներդաշնակութիւններ ապահովելու ներդաղթի վերջին իրարանցումները։ Բայց խորք մը կայ, որ ընդհանուր քաղաքականութեան մը բնոյթը կուտայ երկու ճակատի վրայ փորձուած լարախաղացութեան։

Թափանցումի եւ ձուլումի ճիգն է տեւկա, զոր Էնկիւրի նուիրագործեց վերջին սահմանադրական բարեփոխումներով։

Այդ բարեփոխումներու էականը, որ կը վերաբերի վերեւ մատնանշուած երկու ճակատներուն ալ, ազգայնականութեան ընդլայնուած, վերջնական ու ձեւաւորուած մուտքն է քամալական առաջադրութիւններու կարգին։ Ազգայնական ներքին ճակատին վրայ, ու ազգայնօրէն տրամադրուած արտաքին գետնի վրայ։

Իսլամ ցեղակիցներու խնդիրը, մասնաւորաբար արեւելեան նահանգներու մէջ, հին ցաւ է, զոր Էնկիւրի կ'ուզէ միանգամ ընդմիշտ դարմանել։ Վերջին տասնամեակին, այդ մտահոգութեամբ ամէն աշխատանք թափեց, — զէնքով, սպառնալիքով, փափկութեամբ, խօսքով կամ խոստումներով։ Այլ սակայն իրականութիւնը ապերախտ եղաւ, ու այդ շրջանի բնակչութիւնը չողի վրայ մընաց միշտ։

Գործնական, — քամալական Ազգ. Մեծ Ժողովը միջոցներու մէջ խտիր չըրաւ, ու քուէարկեց տեղաւորման օրէնքը, որ մանրամասնօրէն կը սահմանադծէ իսլամ ցեղակիցներու բնակութեան վայրերը եւ բաժան բաժան կ'ընէ զանգուածները։

Առանձնապէս, ընդհանուր լիազօրուած շրջաններ (միւֆէթթիշլիք) ըստեղծուեցան արեւելեան նահանգներու մէջ, ուր պէտք էր կասեցնել ապագայի վտանգը, զինուորական սարսափով։ Եւ ընդհանուր իրարանցումով մը, ներքին նահանգներու բնակչութիւնը տեղափոխուեցաւ, գաղթեց կամ աքսորուեցաւ։

Քամալական յեղաշրջումը 10—13 տարուան մէջ ձեւական ու մակերեսային փոփոխութիւններ միայն ապահովեց Թուրք կառավարութեան, որ օսմանցիի մտայնութիւն ունի տակաւին իր մեծամասնութեան մէջ, մասնաւորաբար զինուորական մեծերու դասուն, որ գլխովին հակառակ է Աթաթուրքի քաղաքականութեան։

Գլխարկի մուտքը չփոխեց գլուխները, գրերու փոփոխութիւնը վաղուան կամ աւելի ուշ ապագայի սերունդին համար միայն ապահովեց սորվելու կարելիութիւն մը։ Այդ իսկ սահմանափակ, — որովհետեւ Անատոլուն իր մեծով ու պզտիկով կը սիրէ տգիտութիւնը ուսանիլ ... Մեծ զանգուածը, որ Պոլսէն ու Իզմիրէն անդին կ'ապրի, հին քունով կը քնանայ տակաւին ու հին մտայնութեամբ կը գործէ։

Անատոլուն նոյն թշուառութիւնը կը ներկայացնէ այսօր, վկայութեամբ նոյն ինքն Թուրք խմբագիրներուն, որոնք մեծ յօյսերով կը մտնեն խորերը եւ յուսախաբ կը դառնան խմբագրատուն։ Անտարակոյս Էնկիւրի կ'արգիլէ բացատրուիլ ու արտայայտուիլ, բայց անգամ այդ գրութեան մէջ մամուլը կը սպրդեցնէ իր ըսելիքը, ու թէեւ զսպուած ու կծկըւած, դուրս կուտայ ցաւ։

Նիզամէտտին Նազիֆ, Թուրք մամուլի չփացած տղան, հիասթափուած ու տխուր, վերջերս յուսահատական կանչերով լեցուց թերթերն ու հանդէսները, իր մեղքը լալով բացէ ի բաց, թէ «Անատոլուն կը մեռնի օրէ օր, հետաքրքրուող չկայ, գիւղացին դժգոհ է, կրթական նոր ճիգ չկայ ու մէտրէսէները կը բանին, տըգէտ է ժողովուրդը ու տակաւին Քամալէն աւելի իր Ալլահին ու Գուրանին կապուած»։

Անշուշտ որ կեդրոնը կ'անդրադառնայ ամայութեան եւ գալիք անպատեհութիւններուն ու կը փորձէ խափանել չարիքը։ Վերջին չորս տարուան ընթացքին խմբակներ դէս ու դէն շրջագայեցան։ Նոյն ինքն Ըսմէթ մօտիկ ըրաւ գիւղացիին ողբն ու կոծը, [illegible] ու ապստամբութեան չարժառիթներ, որոնք կը հասուննան ու կը պայթին ժամանակին հետ։ Մամուլը մէկ ձայնի արձագանգ տուաւ — «Անատոլուի բարօրութեան ու բարգաւաճման» եւ «գիւղացիի գոհունակութեան», նոյն իսկ գիւղացիներու Ուլուս Թերթուկը (որ կապ չունի Անգարայի «Ուլուս»ին հետ), որ Քամալին ու Ըսմէթին նկարներով կը խօսէր ժողովուրդին, քարոզութեան միջոց մըն էր, սին խոստումներով փչուած եւ ուռուցիկ։ Կարդացող կա՞յ, կրնա՞յ կարդալ նոյն այդ խեղճուկրակ ու թշուառ զանգուածը։ — Կասկածելի է, որովհետեւ, տգիտութիւնը մէկդի, գործաւորը փաստ կ'ուզէ ու կրցած է գնահատել, համտեսել խօսքի արժէքը, «զարնել ակռաներուն», ինչպէս պիտի ըսէր ինքը։

Ծարահատ ու յապաղած, Էնկիւրի այսօր տնտեսական միջոցներով ու քաղաքական ազդեցութիւններով կ'ուզէ չլացնել իր Թափթիւքները եւ անոնց հետ միատեղ խառնել ու լուծել իսլամ ցեղակիցներու պատկանելի թիւը, որ սակայն աշխատելու չատ ալ ընդունակ չէ։

Այսպէս է որ հողային խոստումներ ըրաւ անցեալ տարի, Ազգ. Մեծ Ժողովի բեմէն, եւ եղբայրութեան սրտագրաւ բանաձեւ մը ուղղեց։

— «Արեւելեան նահանգներու եւ Անատոլուի մէջ ոչ Քիւրտ, ոչ Լազ, ոչ ալ Չէրքէզներ կան ներկայիս, այլ միայն Թուրքեր, որոնք միասնաբար ու համերաշխ կ'ապրին, կ'աշխատին ու կ'արգիւնաբերեն։ Գիւղացին ամէն տանէնք աւելի արտադրող է այսօր եւ ցեղային հակառակութիւններու հետքն իսկ չկայ»։

Այս չուտասելուկին անմիջապէս վերջն էր որ Ազգ. Ժողովը նկատի ունեցաւ գիւղացիի բերքերուն արտա[illegible] եւ սատա սպառումի հարցը։ Ու տակաւին հող է եւ կ'որոճայ։

Ինչ որ խոշոր ու տեւական արդիւնք էր Թրքական Թափանցումի եւ ձուլումի քաղաքականութեան, կրօնքի անտեսումն էր (լայիքութիւն) եւ աղանդներու արգիլքը։ Հոս էր որ աւելի լայն բացուեցաւ Էնկիւրիի աչքը, եւ վերջին սահմանադրութեամբ, տասնակուն քանի մը ամիս առաջ, աչքի փոշի ցանեց «կրօնքի ազատութիւն» չեչտելով, ու չմոռնալով յիշել «գիւղացիներու տնտես. միջոցներ ստեղծելու» պարագան։ Պայմանաւ որ ոեւ է կերպով անհաշտ չըլլան երկրի շահերուն եւ քաղաքական սկզբունքներուն»։

Ձուլումի այս մտահոգութեան հետ անմիջական կապ ունէր Պալքաններու մէջ ցրուած Թուրք գաղթականութեան ցեղային գոյութեան հարցը։ Մանաւանդ որ այդ գիւղացիներու հսկայ զանգուածը, մէկուկէս երկու միլիոն մօտ, իր ապրած երկրի բարքերով կը ներշնչուի ու ազգային տեսակէտ ալ կը խորհի տարբեր սիրտով։

Թուրքիա, հետեւաբար, կ'ուզէ ապահովել Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ արդէն «տեղական ազգանք» դարձած Թրքութիւնը, մէկէ աւելի շահեր ակնկալելով այդ գործէն։

Միջոցներ ունի՞, պիտի կարենա՞յ յաջողիլ իր երազին մէջ։ Անկարելի կամ գոնէ դժուար կը թուի շրջանի մը մէջ, երբ նիւթապէս հիւանդ է եւ կազմակերպական տեսակէտէ՝ թոյլ ու անկարգ։ Արդէն ունեցած - չունեցած հազիւ մէկ մասը կ'ապահովէ իր սպառազինումի խոշոր ախորժակին ... այդ տարբեր հարց է։

Էնկիւրի կ'ուզէ այդ գաղթականութեամբ (որ կենսունակ է, արտադրող եւ գործունեայ) ներարկել իր բթացած ու թոյլ գիւղացին։

Ապահովել զանգուած մը որ պիտի արտադրէ ու սպառէ, անմարդ ու խոպան հողերու վրայ։

Աւելցնել հողային համեմատութեամբ ցանցառ բնակչութիւնը, եւ այս կերպով խփել նախ օտարին «ցանկութիւններ սնուցանող աչքը» ...

Ու տակաւին քողածածուկ ընել ամայութիւնը, եւ դիմագրաւել արեւելքէն գալիք որ եւ է փոթորիկ ... ապագային մէջ։

X

Ներդաշնակութի՞ւն, մտաւոր եւ հոգեկան թրքացո՞ւմ, վտանգը վերջնապէս խափանելու ճի՞գ։

— Բոլորն ալ։

Էնկիւրի կը հաւատայ ներքին ճակատի վրայ հանդարտութիւն եւ կատարեալ թրքացում ապահովելու իր ճիգին եւ կը խորհի թէ տեւկա թիկունք պիտի դառնայ իր արտաքին քաղաքականութեան էական ձգտումներուն ալ։

Իսկ ցեղային տեսակէտէն, անհրաժեշտ կը նկատէ որ փոքրամասնութիւնները եւս գան նոյն հովանոցին տակ, ամբողջացնելու համար «Թրքական ընդհանուր դիմագիծը»։

Թէ ինչ կ'ընէ այդ ուղղութեամբ, — այդ ալ առանձին։

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ՊԵԼԺ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՇՆՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան»ի Պրիւքսէլի թղթակիցը կը նկարագրէ այն թշուառութիւնը, որուն մատնուած է պելժ մտաւորականութիւնը, ինչպէս զայն դարմանելու հսկայական ճիգը, զոր կը կատարեն Պելժիոյ Համալսարանական Կրթութեան Օժանդակ Ընկերութիւնը, — հաստատուած 17 տարիէ ի վեր, — եւ Գիտ. Ազգ. Պրպտումներու Հիմնարկութիւնը, — հաստատուած 10 տարիէ ի վեր։ Շնորհիւ այս կազմակերպութիւններուն օժանդակութեան, բազմաթիւ երիտասարդներ կրցած են չարունակել իրենց համալսարանական ուսումը։ Ճիշդ է թէ նիւթական օժանդակութիւնը յաճախ ուսանողը կը զրկէ կեանքի դժուարութիւնները լիուլի ճանչնալու, խոչընդոտները դիմագրաւելու կարողութենէն, զոր երիտասարդը կը ստանայ միայն՝ երբ կ'իյնայ ընկերային բիրտ պայքարներու յորձանքին մէջ։ Այսուհանդերձ նիւթական օժանդակութիւնը պահանջ մըն է ուսանող երիտասարդութեան ընձեռելու համար ամփոփուիլ իր մտաւորական մարզանքին մէջ, առանց սպասելու կամ ցրուելու իր ուժերը։

Համալսարաններու օժանդակող այդ կազմակերպութիւնները տնտեսական տագնապի վերջին տարիներուն մասնաւորաբար ուսումնասիրեցին թէ ի՞նչ պէտք է ընել աւելցնելու համար համալսարանականներու թիւը (որովհետեւ այդ թիւին նուազումը պիտի նշանակէր երկրին մտաւորական կարողութիւններուն նուազումը), ի՞նչ պէտք է ընել աշխատանք եւ ապրուստի միջոց հայթայթելու համար անգործ մտաւորականներուն։

Առաջին նպատակին հասած են արդէն։ Ներկայիս պելժիական համալսարաններու բնակչութիւնը քառորդ չափով մը աւելի է 1913—1914 տարեշրջանի ուսանողութեան թիւէն։ Եւ ահա երկրին մէջ կը վխտան փաստաբանները, փիլիսոփաները, ճարտարագէտները, գիտականները, դրագէտները։ Բժիշկները եւս չատ են ... քաղաքներու մէջ միայն, գիւղերու մէջ բժիշկի սով կայ։ Ճարտարագէտները եւ քիմիագէտները կրնան որ եւ է աշխատանք գտնել, միւսները՝ ոչ։ Այս համալսարանականները, միշտ անգործ, չեն ուզեր սակայն երթալ աշխատիլ պելժիական գաղթավայրերու մէջ։

Այս կացութեան առջեւ, Թելադրուեցաւ որոշ փոփոխութեան ենթարկել ուսման ծրագիրները։ Խիստ քննութեան ենթարկել ընթացաւարտները, չխճողելու համար համալսարանականներու բազմութիւնը մակաբոյծներով։ Որով թէ համալսարանականներուն տրուած ուսման չափանիշը կը բարձրանայ, թէ բաղձալի զտում մը կ'ենթարկուին, տկարները չեն խլեր օժտուածներուն հացը։ Ուսման ծրագրի փոփոխութենէն եւ քննութեանց դժուարութիւնէն զատ, թելադրուած է նաեւ թեկնածուներու մտաւորական պաշարին եւ ընդհանուր զարգացման ցուցադրութիւնը կատարել զատախօսութեամբ մը, որ ամէն համալսարանաւարտի պիտի առաջարկուի, որոշ նիւթի մը շուրջ, մօտ կէս ժամ տեւողութեամբ։ Ժիւրի մը պիտի հաստատէ թէ պսակաւոր երիտասարդը որքան «լեցուն» է, որքան պաշար հաւաքած է։

Հիմնուած է նոյնպէս համալսարանական վիճակագրական դիւան մը, երիտասարդութեան ցոյց տալու համար ասպարէզներու խճողումը կամ նօսրացումը, պաշտօնի մատուցումներու չատութիւնը կամ նուազութիւնը։ Որով ամէն երիտասարդ առիթ կ'ունենայ ընտրելու այն ասպարէզը, ուր հացի պայքարը սաստիկ չէ եւ պաշտօն մը գտնելու հաւանականութիւնը չատ է։

Ցետոյ ջանք կը թափուի, զարկ տալու համար ճարտարարուեստին, հողագործութեան եւ առեւտուրին, հիմնել գիտական ուսումնասիրութեանց կեդրոններ, պաշտօնի կոչելով երիտասարդ համալսարանականներ, օգտագործելով անոնց կարողութիւնը եւ մտքի թարմութիւնը։ Կը թելադրուի դիւանագիտական առաքելութեանց՝ գործի կանչել երիտասարդ մտաւորականներ, որ աշխատին իրենց հովանաւորութեան տակ, Հանրային մատենադարաններու եւ պետական դիւաններուն՝ գործի կանչել երիտասարդ անգործ համալսարանականները պատրաստելու համար դրացուցակները, եւն.։

Այս ձեւով, ոչ միայն համալսարանները լաւ պատրաստուած ուժեր կուտան, այլ եւ համալսարանաւարտներն ալ անգործ չեն մնար, հետեւաբար երկրին մտաւորական մակարդակը միշտ բարձր կը մնայ։

Երեւակայեցէք որ տնտեսական տագնապին ամէնէն սաստիկ տարիներուն, երբ դեռ հիմնուած չէին ընկերային կազմակերպութիւններ՝ դիմագրաւելու համար տագնապը, Պելժիա դահավէժ անկում մը ցոյց կուտար դէպի «ուսման պրոլետարականացում», (այսինքն մտաւորական կարողութիւններու չքաւորութիւն)։ Այդ շրջանին, 9000 կը հաշուէին անգործ ուսուցիչներու թիւը, բազմաթիւ ճարտարագէտներ նախամեծար կը համարէին կամաւոր գրուիլ բանակին մէջ՝ անօթի չմնալու համար, հարիւրաւոր փաստաբաններ ոստիկանութեան մէջ մտան, վկայեալ ճարտարագէտներ՝ Հանրակառքի մէջ տոմսակավաճառ դարձան կամ հանքերու մէջ մտան։

Եւ եթէ այսօր նուազած է այս դժբախտներուն թիւը, պատճառն այն է որ վերը յիշուած երկու կազմակերպութիւնները հսկայական աշխատանք թափեցին։ Եւ խոշոր գումարներ չարժման մէջ դրին։

Համալսարանական Կրթութեան Օժանդակ Ընկերութիւնը ունէր 61.750 հազար ֆրանքի դրամագլուխ մը։ 16 տարուան մէջ 2.036 համալսարանականներու տուաւ 14.147.888 ֆրանք, 304 երիտասարդ համալսարանականներու տուաւ 2.167.000 ֆրանք որպէսզի յաճախեն օտար համալսարաններ, 6.693.000 ֆրանք տուաւ երիտասարդ մտաւորականներու, որպէսզի պրպտումներ կատարեն, 6,122 000 ֆրանք տուաւ գիտական հրատարակութիւններու համար։ Ասկէ զատ 60 միլիոն ֆրանք հիմնադրամով ընկերակցութիւն մը պելժ երիտասարդ համալսարանաւարտներ կը ղրկէր Մ. Նահանգները, գիտական առաքելութիւններով եւ կատարելագործուելու համար ճարտարագիտական ասպարէզի մէջ։

Իսկ Գիտական Ուսումնասիրութեանց Ազգ. Հիմնադրամի Ընկերութիւնը, որ 126 միլիոն ֆրանք դրամագլուխ ունէր, անընդհատ դրամ բաշխեց, երկրին մտաւորական ուժեր պատրաստելու համար, — 214 երիտասարդ գիտականներու վարկ բացաւ 4.492,000 ֆրանք, որպէսզի [illegible] իրենց աշխատանքները, 10.475 000 ֆրանք տուաւ գիտական պրպտումներու համար։

Այսպէս է որ Պելժիա կրնայ պարծիլ թէ Եւրոպայի ամէնէն մտաւորական ժողովուրդներէն մին է։ Իր այս օրինակը ցոյց կուտայ թէ ժողովուրդի մը մէջ մտաւորական ուժեր պատրաստելու համար կը պահանջուին ահագին ճիգեր եւ հսկայական գումարներ։

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Հերա դիցուհին մայրն է մեր այերին, որ մանաւանդ այերք ձեւին տակ լայն գործածութիւն ունի բանաստեղծական աշխարհին մէջ։ Այնպէս որ, բուն գործածութեան նայելով, օդ կ'առնուի աւելի իբրեւ հոմանիշ կլիմայի, օդի վիճակին — արեւային, անձրեւային, ցուրտ, բարեխառն, եւ այեր, այերք հոմանիշն է այն պարունակին, որ եթերային երկինքը կ'անջատէ երկրաւոր մթնոլորտէն։ Հերա արդէն, իբրեւ անձնաւորուած անունը այդ պարունակին, իր իգարուն պտղաբերութիւնը կ'արժեցնէ միջնորդութեամբ Զեւսի կամ Արամազդի, որ տիեզերական լինելութեան արուական է, Հրէական Եհովային պէս։ — Իբրեւ հետաքրքրութիւն միայն մատնանիշ կ'ընեմ հոս օգտակարութիւնը այերքին նոր գործածութեան, որ կրնայ սովորական դառնալ ժամանակին հետ։ Ցորմէհետէ սաւառնակին դիւտը ցամաքային ուղիներու դուռ կամ ասպարէզ բացաւ օդին մէջ, եւ ունեցանք հետզհետէ օդատորմիղ, օդային կամ օդի նախարար, օդային կարգադրութիւններ, կարծես տրամաբանութիւնը պէտք է մղէ մեզ օգտուիլ այերքէն եւ ընդհանրացնել անոր գործածութիւնը, քանի որ մանաւանդ, օդային, օդի բացատրութիւնները մինչեւ ցարդ առնուած են մեր մէջ սին, սնոտի, անիրական իմաստով — օդային խօսքեր, եւն. եւն.։ Ասկէց զատ, պէտք է գիտնալ թէ մօտ է ժամանակը երբ բուն այերքէն աւելի վեր գիտութիւնը կարող պիտի ըլլայ եթերին մէջ ճախրեցնել իր այերագնացը, անհունին տարերային դաշտերը, ծածկութիւնները կորզելու նպատակով։ Այսպէս՝ օդային նախարար ըսելու տեղ լաւագոյն կրնայ համարուիլ այերային կամ այերքին նախարարը, ըստ այնմ այերատորմ կամ այերային տորմիղ, եւն. ինչպէս կ'ըլլայ Ֆրանսերէնի եւ անգլիերէնի մէջ, air, օդի բացատրութեան վերապահելով climat, climate։ Գերմաներէնի մէջ ալ լուծուած է այս խնդիրը, Wetter (օդ), Luft (այերք), երկրորդը միայն գործածուելով սպառազինութեան կարգին։

Քանի որ տեղն է, կրնանք յիշեցնել թէ օդը արմատականն է յօդել զօդել (կապել) բային, ինչպէս զատ բառը արմատն է (յ) հատանել զատանել բային։ — Աստուած, ինչ օտար արմատէ ալ յղացուած ըլլայ, կը մնայ մեծ հաստատածը Հայ ժողովուրդին, քանի որ ունինք հաստատածը (ստեղծուած), հաստիչ (ստեղծող) եւ պարզօրէն իսկ հաստ, որմէ նաեւ աստ կամ աստիք (ոյժ), աստեւոր (ուժով)։

Հ եւ Ց փոխանակ բաղաձայնի կարելի է կոչել կիսաձայն եւ իրաւունքով, որովհետեւ այս երկու տառերը կրնան հնչուիլ չունչի ձեւով առանց ուրիշ ձայնաւորի օգնութեան, ինչպէս կ'ըլլայ մեր միւս բաղաձայններուն համար, որոնք չեն հնչուիր առանց ձայնաւորի, ինչպէս բ, գ, դ, թ, ժ, այլովքն հանդերձ։ Եւ յաճախ ըսինք արդէն, թէ այդ երկու կիսաձայնները մեծամասնով կրնան զանց առնուիլ բառերուն վրայէն՝ որոնց կցուած կցուած են, հեղուկ (եղկ), հեղգ (դարձեալ եղկ), հրիտակ (կըտակ), հորդ (որդ, ճամբորդ, փոխանակ ճանապարհորդի), յաղաղս (աղաղ, աղաղաւ), հաւատ, յաւատ (աւատ), հետ, յետ, յետոյ (ետք, ետեւ), հիւսել (իւսել), հոյզ, յոյզ (ոյզ), յառաջ (առաջ)։

Միշտ հարկ կը զգամ լեզուին նախնական ծանօթութիւններու այսպիսի օրինակներով դպրոցին պակասը լեցնել մեր նորագոյն, վերջին սերունդին խանդավառ տարրին համար, որովհետեւ քաջ գիտեմ, սիրելի Արազ, թէ այդ կայտառ տարրը, իր ազգասիրական կայթատօներուն մէջ, համամիտ է սա պարզուկ դեգոնին.—

Ու երբ օր մը Հայ բարբառին
Արձագանգը մարի յանկարծ
Լըռէ գեղգեղն իր խռովքին —
Ըսէ՛ք — կորա՛ւ ազգը անդարձ ...

Հոյլ ի հոյլ իմաստ պարունակող այս քառեակին առթիւ, Արազը անգամ կը ցատկէ իր Պեգասոսին նիւսը եւ, հերարձակ, կը ձայնէ ամպրոպ. — «Այդ օրերուն մի՛ սպասէք» ...

Եւ արդէն հետզհետէ ստուարացող փաղանգը Հայալեզու – քաղցրալեզու գրողներու, որոնք Ցառաջի էջերը կը [illegible], հաւաստիք մըն է Արազով փոխանցուած ճշմարտութեան։— Բայց փութանք հագնիլ փարժապետի վերարկուն ...

Հոլովներու ճապաղումէն զգուշացնենք մեր հետեւորդները, սիրելի Արազ։ Կը տեսնեմ ահա ... «գիւղացւոյ» փոխանակ գիւղացիի։ Ծառերուն համար մեղք գործած կ'ըլլանք եղածին չափ միօրինակ հոլովումի քարողութեամբ։ Բայց, ասպարէզ կը կարդամ, թէ յայտնի անճաշակութիւն մը, անհամութիւն մըն է ըսել — Գիւղացւոյ մը զաւակը, փոխանակ գիւղացիի մը զաւակին։ Եւ դարմանալի երեւոյթ մը ականատես կ'ըլլամ — Ցառաջի բոլոր լաւագոյն գրողները նշանակալից նոյնութիւն մը կը ցուցադրեն առանց բռնազբօսումի եւ վերապահումի։ Եւ անոնցմէ կը հանեմ եւ գլխաւորաբար հոլովումի նոյնաձեւ տարազը, ինչ ինչ բացառութիւններով, որոնք ըստ ինքեան յարգի են գործածողներուն հեղինակաւոր հանդամանքին չնորհիւ։

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր մարտ 21ին թէեւ ... ուշ, բայց եւ այնպէս ծայրէ ի ծայր լեցուած էր Փուասոնիէռի սրահը։ Հանդէսին բացումը կատարեց Շրջ. Վարչութեան ատենապետը Օր. Ֆլօրա, նախագահը Տօքթ. Վ. Թորգոմեան բժշկական գործունէութեան մը ենթարկուած ըլլալով։ Օր... որդը ամփոփ կերպով բացատրեց Կ. Խաչի օրուան նշանակութիւնը եւ ընդհ. տեղեկութիւններ տուաւ ... եռանդուն եւ օգտաշատ կազմակերպութեան աշխատանքին մասին։

«Տասը շրջանային վարչութիւններ փռուած աշխարհի հինգ ցամաքներուն վրայ, մտած ամէն մէկ անկիւն ուր հայկական բոյն մը կայ, ինչ ... եւ ինչ աշխատանք են վերցուցեր իրենց կանացի դիւրաբեկ ուսերուն վրայ։ Հայուն ամէն մէկ ցաւը իր ... ձայնանիշը ունի այս Միութեան սրտին մէջ, ամէն դիմում սրտցաւ ժպիտով մըն է որ կը դիմաւորուի անոր ... ջան անդամուհիներուն կողմէ։ Իր ... վայելած ժողովրդականութիւնը եւ համակրութիւնը ամէնէն շօշափելի ապացոյցներն են եւ ամէնէն ազդու վկայութիւնը իր կատարած գործին։ Ահա Ֆրանսայի շրջանը 21 մասնաճիւղերով եւ 1000 անդամուհիներով, բոլորն ալ կապուած կենդանի գործի մը, — դարմանատուն, դպրոց, ... նուհիներու խումբեր, օդափոխութեան կայան եւն.։ Եւ այս ... աշխատանքը հազիւ ութ տարուան պատմութիւն մը ունի։ Վստահ եմ որ մեր ժողովուրդը գիտէ գնահատել։ Անոր լումաներով եւ նուէրներով պիտի կրկնապատկուի Կ. Խաչի գործը հարիւրաւոր հայ մանուկներու ապահովելով իրենց մայրենի լեզուին ուսուցումը, աղքատիկ հիւանդներու դեղ ու դարմանը եւ ... խեղճ երեխաներու սնունդը եւ կենսատու արեւը»։

Օրուան բանախօսը Պ. Ա. Խաչ...եան գեղեցիկ ճառով մը պատկերացուց Կապոյտ Խաչին բազմաչափ ... ծանր աշխատանքը, մասնաւորաբար ծանրանալով այն գլխաւոր յատկանիշներուն վրայ որ զայն կը զատեն միւս նմանօրինակ բարենպատակ միութիւններէն։

«Չեմ ուզեր խօսիլ ոչ անոր դարմանատուններու, ոչ բաժնած նպաստներու, ոչ ալ ըրած զանազան օգնութիւններուն վրայ։ Ես երբեք ուշադրաւ պարագաներ միայն կ'ուզեմ ցոյց տալ ձեզի համոզելու համար որ նմանը չունի այս Միութիւնը։ Ան միակն է որ ... ցած է 8—10 հազար հայ կիներ հաւաքել միեւնոյն դրօշին, միեւնոյն իտէալին շուրջ, ստեղծելով հսկայ կազմակերպութիւն մը, Ամերիկայէն մինչեւ հեռաւոր Աւստրալիա։ Միակն է ան որ հանրային աշխատանքի լայն ասպարէզ է ստեղծած հայ կնոջ համար։ Միակն է որ իր շարքերուն մէջ ունի ոչ թէ ապրուստի եւ կեանքի անհրաժեշտ պայմաններն ու ... գիտակցութիւնը չգիտցող կիներ, ինչպէս է ուրիշ ազգերու մէջ, այլ առաւելապէս ժողովուրդի այն զաւակները որոնք իրենց տունը, իրենց զաւակները կերակրելու մտահոգութեամբ տագնապած, կ'աշխատին օրն ի բուն յաճախ գիշերները իրենց հանգստեան հազուագիւտ ժամերը նուիրելով Կ. Խաչին։ Միակն է դարձեալ ան որ ... խորապէս զգալով հայ կնոջ պատասխանատուութեան բաժինը ... ջարդին դէմ, մեծ քաջութեամբ կ'աշխատի նոր սերունդի ֆիզիքական եւ բարոյական պահպանման համար։ Այս բոլորին փոխարէն ի՞նչ կը ... ան մենէ. — Համեստ անդամավճար մը, քաջալերութիւն եւ համակրութիւն իր ձեռնարկներուն ... մար։ Գիտնանք ուրեմն գնահատել մեր ժրաջան տիկիններն ու օրիորդները, որպէսզի անոնք ալ կրկնապատկեն իրենց ջանքերը»։

Օր. Ա. Առաքելեանի երկու գեղեցիկ երգերէն վերջ, որոնք երգուեցան ... բացառիկ յաջողութեամբ, Պ. Բ. Զարդարեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Վահագն»ը, խոր զգացումով եւ նուրբ արուեստով մը։

Փարիզի մանուկներու վերջը ... հած էր իր անակնկալը, եւ ինչ ... լի անակնկալ, — երկու սիրուն ... եւ չներ՝ իր անդամ - անդամուհիներէն կազմուած սիրողներու խումբի կողմէ։

Առաջինը, Հնարամիտ վարժապետը ներկայացուեցաւ Պ. ... (Ցակոբ աղա), Պ. Ցովիկ Եղիազարեանի (Պ. Վահրամ), Պ. Արամի (Սուրբեան էֆէնտի), եւ տիկին Փաֆաճեանի (Սուրբիկ Հանըմի) կողմէ ... նպաստելի յաջողութեամբ։ ... չէր հաւատալ թէ բոլորն ալ ...

անգամ բեմի վրայ ոտք կը դնէին. այնքան բնական էր իրենց խաղը եւ հաճելի :

Երկրորդն էր «Թանկագին համբոյր»ը, դերակատարութեամբ Պ. Ս. Թորոսեանի (Պիրիւլկին), Պ. Պետրոս Եղիազարեան (Ուտոչկին), Օր. Ցաս. մէկ Պետրոսեան (Տիկին Ուտոչկին) եւ Օր. Գըլըճեան (Նաստիա) : Հոս արդէն փորձուած եւ համակրելի դերասան մը կար յանձին Պ. Ս. Թորոսեանի որ ստանձնած էր խաղին ծանրութիւնը : Միւս երեք դերակատարները ոչ միայն յաջողութեամբ կատարեցին իրենց բաժինը, այլեւ չզգացուցին ոչ Պ. Թորոսեանի եւ ոչ ալ հանդիսականներուն թէ նոր են լծուած այդ ապերախտ եւ դժուարին աշխատանքին, Կ. Խաչի սիրոյն :

Երկու խաղերն ալ որոնք կուշտ ու կուռ խնդացուցին ներկաները եւ գնահատուեցան ջերմ ծափերով : Փափաքելի էր որ այդ փոքրիկ խումբը չյրուէին իրենց այս առաջին փորձէն վերջ եւ շարունակէին Կ. Խաչը օժտել մնայուն սիրողներու խումբով մը :

Ժամը 8ին արդէն պարերը սկսած էին : Մինչեւ կէս գիշեր ոչ ոք մտքէն անցուց մեկնիլ : Երանի՜ Փարիզի մասնաճիւղին յոյսերը հասոյթի տեսակէտով ալ յաջողութեամբ պսակուած ըլլային :

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

— . —

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս կոչը, յառաջիկային անդրադառնալու համար :

Հայրենակիցներ, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնս՝ իր կազմութեան երկրորդ տարուան սեմին վրայ կանգնած, պարտք կը զգայ բարոյական հակիրճ տեղեկագրով մը կոչ ուղղելու Փարիզի եւ շրջանի հայ երիտասարդութեան, որպէսզի ան ազգային պարտք մը նկատէ՝ իր շուրջ հաւաքուելով իր աշխատակցութեան բաժինը բերելու այն նպատակի իրագործման որ է, Հայ երիտասարդութեան մտաւոր եւ ֆիզիքական բարձրացումը :

Միութիւնս՝ հիմնուած անցեալ տարուանսկիզբը, Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութեամբ եւ նիւթական օժանդակութեամբ, վաւերացուած ֆրանսական կառավարութենէն, համեստ ծրագրով մը սա-պարզէ իջաւ, կազմակերպուելով, լծուելով համագաղութային ազգապահպանման կենսական գործին :

Մէկ տարուան կարճ շրջանը բաւական եղաւ որ Միութեանս շուրջ հաւաքուի Փարիզի հայ երիտասարդութեան մէկ կարեւոր մասը : Մեր շարքերը կը ստուարանան հետզհետէ նոր անդամագրութիւններով : Մեր Ա.ին քայլերուն մէջ իսկ մեր գտած քաջալերութիւնը՝ մղիչ ոյժ մը կը դառնայ մեզ որ հետզհետէ գործադրութեան դնենք մր ծրագրի բոլոր տրամադրութիւնները :

Միութիւնս ունենալով իր սեփական ակումբը, Փարիզի կեդրոնական մէկ թաղին մէջ)8, Rue Boussuet,Paris), հետզհետէ ղայն կը կահաւորէ եւ կ՚օժտէ ընթերցասրահով մը, ճոխացնելով իր դեղեցիկ մատենադարանը որ կոչուած է ըլլալու փարիզահայ մտաւորականութեան ժամադրավայրը :

« Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ», կ՚ըսէ առածը, այս ճշմարտութիւնմըն է որ չէր կարելի անտես առնել, ահա թէ ինչո՞ւ Միութիւնս բծախնդիր է իր անդամներուն, ինչպէս մտաւոր նոյնպէս ֆիզիքական զարգացման : Մօտաւոր ժամանակի մը մէջ, իր ընդարձակ շէնքին մէջ կ՚ունենայ արդիական կահաւորումով օժտուած մարմնամարզական սրահ մը, սարքելով մարմնակրթանքի դասախօսութեանց շարք մը :

Մտաւոր եւ ֆիզիքական զարգացման առընթեր երիտասարդութեան համար անհրաժեշտ ըլլալով զանազան զբօսանքներ, արդէն իսկ շատ մը խաղերու համար սարքաւորուած են սրահներ, որպէսզի հայ պատանին կամ երիտասարդը տարբեր հաճելի զբօսանքներու վայելքն ալ ունենայ :

Միութեանս ծրագրին մէկ կարեւոր մասը արդէն իրականութիւն է : Գրական պարբերական երեկոյթներու շարք մը հաստատած ենք, որոնք տեղի կ՚ունենան հինգշաբթի երեկոները, պատմական եւ գրական նիւթերու շուրջ : Դասախօսութիւններէ վերջ պարի բաժին մը՝ համեմուած գեղարուեստական կտորներէ, զուարթութիւն կը ստեղծէ հաւաքուած երկսեռ երիտասարդութեան մէջ :

Այս սեղմ էջը բաւական չէ մեր ծրագիրը նոյնութեամբ պարզելու հոս : Անհրաժեշտ կը նկատենք սակայն յայտնելու թէ մեր Միութիւնը կազմուած ըլլալով բացարձակապէս չէզոք գետնի վրայ, մէկ նպատակ միայն ունինք. մեր ակումբը դարձնել՝ «Ազգին Տունը» ուր հայ երիտասարդութիւնը առանց կուսակցական եւ դաւանական խտրութեան դայ հայ ազգային մթնոլորտի մը մէջ իր մտաւոր սնունդը փնտռելու, Հայ շնչելու եւ Հայ զգալու ինքզինքը, դառնալու համար մեր սիրելի հայրենիքին գիտակից քաղաքացին :

Երիտասարդ ընկերներ, բացարձակապէս ազգապահպանման նուիրական գործին շուրջ կազմած մեր ծրագրին գործադրութեան մէջ հարկ է որ հաւաքուինք բոլորս անխտիր, ձեռք ձեռքի, միացեալ ճակատով դիմադրաւելու եւ պայքարելու այն աղէտին դէմ, որ կը կոչուի՝ այլասերում :

« Ոյժը Միութեան մէջ է» : Երբ եւ իցէ այս իմաստուն խօսքը այնքան ճիշդ չէ հնչած՝ որքան այժմ, մեր գաղթականի սա անկազմակերպ վիճակին մէջ, ուր տխուր է իրականութիւնը :

Մեր ձեռնարկը մեզ պիտի առաջնորդէ համագաղթային երիտասարդութեան կազմակերպութեան մը ու նուիրական գործին :

Ձեռք երկարեցէք մեզ :

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ԲԱՐՔԵՐ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ի զուր չէ որ բժշկական միտք մը ըսեր է մեր տարագիր ժողովուրդի դժբախտութեան օրերուն.

— Այս ժողովուրդը ցաւը վերջը պիտի զգայ, այսինքն, վէրքին ահաւորութիւնը վերջը պիտի տեսնէ :

Եւ իսկապէս, Թուրքը միայն չկոտորեց, այլեւ մեր բարոյական նկարագիրը խաթարեց :

Անցեալները երկու հայրենակիցներ վէճի կը բռնուին, գրեթէ անարժէք գործի մը համար, մէկը՝ գործաւոր՝ ֆրանսացի գործատիրոջ, միւսը գործատէր - սեփականատէր : Այսպէս է, այսպէս չէ, մեր Պ. սեփականատէրը յոխորտալով թէ ինք ֆրանսահպատակ է, իրեն «ոչ ոք կրնայ դպչիլ », ետեւէն կը յարձակի եւ գլխէն ծանրապէս կը վիրաւորէ իր արենակից բայց «հայմաթլօս» հայրենակիցը, մինչեւ իսկ տարճանակ քաշելու յանդգնութիւնը կ՚ունենայ …

Մեր դժբախտ «հայմաթլօս»ը, որ դեռ նոր էր բոյն շինած, ամուսնացած, կը խենթենայ շատ չանցած եւ յետոյ կը մեռնի …

Մեր «ֆրանսացի» հայրենակիցը իր պատիժը պիտի կրէ՞ թէ ոչ, այդ չէ գիս հետաքրքրողը, այլ ֆրանսահպատակ ըլլալու իր յոխորտանքը եւ այդ առթիւ ամէն ստորնութիւն, բռնութիւն գործելու «ազատութիւն»ը :

Ուրիշ մըն ալ նոյն ձեւի սպառնալիքով շատ անարժէք վէճի մը առթիւ, ապաւինելով իր ֆրանսացի բարեկամ փաստաբանին, կը յայտարարէր թէ պիտի խաւարեցնէ այնքան խոստմնալից երիտասարդի մը արեւը :

Պոռոտախօսութիւն՝ անկասկած : Արեւելեան յիմար ունակութիւն որ մեզի ժառանգ մնաց Թուրքէն, ու հոս, տակաւին կրել նոյն վարնոց նկարագիրը, խորհելով թէ ֆրանսացի բարեկամ մը զէնք կը փրկէ իր գործած ոճիրէն, խորհիլ թէ հպատակ ըլլալով իր տխմարութիւնը կը մնայ անպատիժ,— Թրքավարի մը տայնութիւն է միայն :

Ի՞նչ զարչելի ունակութիւն է, — հպատակութիւն կամ ազգային դիմագիծ փոխելով, սպառնալ եղբօրը …

Կ. Պօլիկեան

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն դոնապան, քու հսկողութեանդ կը վստահիմ, իմ բացակայութեանս չեմ ուզեր որ սա դիմացի երիտասարդը իմ յարկաբաժինս մտնէ :

Մէկ շաբաթ վերջը վերադառնալով.

— Ի՞նչ անցաւ դարձաւ իմ բացակայութեանս :

— Պէտք եղած հսկողութիւնը կատարեցի, պարոն, այդ երիտասարդը այս տունէն ներս չմտաւ, միայն տիկինդ երբեմն անոր կ՚այցելէր, այս մասին հսկողութիւն պատուիրած չէ իք :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Կեդր. Ցանձնաժողովի ձեռնարկին ընդհատումէն վերջ (1936 հոկտ. 4) ստացուած են հետեւեալ գումարները, ինչպէս հաղորդած է - ինք մարտ 23ի յայտարարութեամբ.—

Ա. Ահարոնեան, Մարսէյլ,	200
Տիլանեան, Ջուիզերիա	100
Աջեան	50
Ոմն Ա. (Ա. Խ.ի միջոցաւ)	200
» Գ. » »	300
Ա. Զաքրեան, Քազապլանքա	100
Աղեքսանտրիայմէն Պ. Ս. Ստեփանեանի միջոցաւ	851
Համանայի Սանօթօրիումի հիւանդները	110
Տիգրան Օնոսեան	30
Թ. Տօրունեան, Թուլոն	30
Ա. Ս. (Բ. անգամ)	50
Մանուկ Ֆէրմանեան, Հալէպ	20
Մ. Աւագեան, Վիվիէ	5
Փ. Մանուկեան, Վիէն	50
Եզեկիէլեան, Սէվրան	10
Մարսէյլէն, Ա. Քէօսէեանի միջոցաւ (335 ֆրանք).—	
Ա. Քէօսէեան	100
Եաղնեան եղբարք	100
Մ. Աւտոյեան	10
Խ. Պօզոսեան	25
Ց. Տէրոյեան	20
Լ. Մանուէլեան	10
Ց. Ջրահեան	10
Գ. Ցովսէփեան	10
Սալոնօ Ջորի Հայր. Միութ. Վիէնէն, ընկ. Ն. Խաչիկեան միջոցաւ (370 ֆր.).—	50
Կարապետ Մուրատեան	50
Մովսէս Կարապետեան	50
Պետրոս Մանուկեան	50
Ներսէս Խաչիկեան	50
Արամ Պարոնեան	25
Գրիգոր Տէր-Խաչատուրեան	25
Սերոբ Արամեան	25
Սարգիս Հայրապետեան	25
Ցակոբ Մկրեան	20
Ոմն	15
Ս. Թէրզիպաշեան	20
Կ. Փէլիվանեան	15
Գումար՝	2811
1936 հոկտ. 4ի գումարը՝	11685
Ընդհ. գումար՝ Ֆր.	14,496

Աղեքսանդրիոյ ցանկին մանրամասնութիւնները.—

Պ. Պ. Սեպուհ Ստեփանեան 200 ե. գերմանական դահեկան ողջ, Ցակոբ Գըլըճեան 100, Կարօ Ցակոբեան 100, Ցովսէփ Գամպուրեան 100, Պասմաճեան եղբարք 50, Լեւոն Արփիարեան 25, Եղիազար Տէյիրմէնճեան 25, Կարապետ Աստուածատուրեան 25, Լեւոն Ճիյէրճեան 25, Կարապետ Գավաֆեան 25, Գրիգոր Մամուրեան 25, Փրոֆ. Զարեհ Փիրանեան (Ֆլօրիտա) 40, Ցոխիկեան եղբ. 50 : Գումար՝ 790 ե, դ. ողջ: 851 ֆր. Ֆր.:

ԾԻԾԱՂ

— Ի՞նչ է այս, ձեր բերած գինիին շիշին մէջ ողջ ճանճ մը կայ :

— Պարոն, ճանճին ողջ մնալը կ՚ապացուցանէ թէ մեր գինին անվնաս է առողջութեան :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդ. 59. Աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային, քաղաքային, ռայոնական, աւանային եւ գիւղական Խորհուրդների գործադիր ու կարգադրիչ մարմիններ են հանդիսանում նրանց կողմից ընտրուող գործադիր կոմիտէները, կազմուած՝ նախագահից, նրա տեղակալներից, քարտուղարից եւ անդամներից :

Յօդ. 60. Փոքր բնակավայրերի աշխատաւորների պատգամաւորների աւանային եւ գիւղական Խորհուրդների գործադիր եւ կարգադրիչ մարմիններն են հանդիսանում նրանց կողմից ընտրուող նախագահը, նրա տեղակալը եւ քարտուղարը :

Յօդ. 61. Աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդների (շրջանի, քաղաքի, ռայոնի, աւանի, գիւղի) գործադիր կոմիտէներն իրենց տերիտորիայի կուլտուրական - քաղաքական եւ տնտեսական շինարարութիւնը ղեկավարում են աշխատաւորների պատգամաւորների համապատասխան Խորհուրդների եւ վերադաս պետական մարմինների որոշումների հիման վրայ :

Յօդ. 62. Աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային Խորհուրդների գործադիր կոմիտէները շրջանային Խորհուրդների նիստեր հրաւիրում են տարեկան ոչ պակաս, քան 6 անգամ :

Յօդ. 63. Աշխատաւորների պատգամաւորների քաղաքային, ռայոնական, աւանային եւ գիւղական Խորհուրդների նիստեր (պլենումներ) հրաւիրւում են ամսական ոչ պակաս, քան մէկ անգամ :

Յօդ. 64. Աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային, քաղաքային եւ ռայոնական Խորհուրդներն իրենց նիստերի ժամանակ ժողովը վարելու համար ընտրում են նախագահ եւ քարտուղար :

Յօդ. 65. Գիւղական Խորհրդի նիստերը հրաւիրում եւ վարում է գիւղական Խորհրդի նախագահը :

Յօդ. 66. Աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդների գործադիր մարմիններն անմիջականօրէն հաշուետու են ինչպէս աշխատաւորների պատգամաւորների այն խորհրդի առաջ, որն ընտրել է նրանց, նոյնպէս եւ աշխատաւորների պատգամաւորների վերադաս Խորհրդի գործադիր մարմնի առաջ :

Յօդ. 67. Աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդների վերադաս գործադիր կոմիտէներն իրաւունք ունեն վերացնելու ստորադաս գործադիր կոմիտէների որոշումներն ու կարգադրութիւնները եւ կասեցնել աշխատաւորների պատգամաւորների ստորադաս Խորհուրդների որոշումներն ու կարգադրութիւնները :

Յօդ. 68. Աշխատաւորների պատգամաւորների վերադաս Խորհուրդներն իրաւունք ունեն վերացնել աշխատաւորների պատգամաւորների ստորադաս Խորհուրդների եւ նրանց գործադիր կոմիտէների որոշումներն ու կարգադրութիւնները :

Յօդ. 69. Աշխատաւորների շրջանային Խորհուրդները կազմակերպում են գործադիր կոմիտէների հետեւեալ բաժինները՝

Հողային,
Ժողովրդական կրթութեան,
Ֆինանսական,
Ներքին առեւտրի,
Առողջապահութեան,
Սոցիալական ապահովութեան,
Ընդհանուր,
Ճանապարհային.
Պլանային յանձնաժողով :

Կադրերի սեկտոր՝ գործադիր կոմիտէի նախագահին կից :

Եւ բացի այդ, շրջանի տնտեսութեան առանձնայատկութիւններին համապատասխան եւ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան հաստատմամբ, աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային Խորհուրդները կազմակերպում են կոմունալ եւ տեղական արդիւնաբերութեան բաժիններ :

Յօդ. 70. Շրջանի պայմաններին համապատասխան, ԽՍՀՄ ի եւ ՀԽՍՀի օրէնքների հիման վրայ եւ ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան հաստատմամբ, Ներքին գործերի Ժողովրդական Կոմիսարիատն աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային Խորհուրդներին կից կազմակերպում է իր վարչութիւնները :

Յօդ. 71. Աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային Խորհուրդների բաժիններն իրենց գործունէութեան ընթացքում ենթարկւում են ինչպէս աշխատաւորների եւ նրա գործադիր կոմիտէին, նոյնպէս եւ ՀԽՍՀ համապատասխան Ժողովրդական Կոմիսարիատին :

Յօդ. 72. Աշխատաւորների պատգամաւորների քաղաքային խորհուրդները կազմակերպում են գործադիր կոմիտէների հետեւեալ բաժինները՝

Ֆինանսական,
Կոմունալ տնտեսութեան,
Ներքին առեւտրի,
Առողջապահութեան,
Ժողովրդական կրթութեան,
Սոցիալական ապահովութեան,
Ընդհանուր,
Պլանային յանձնաժողով :

Կադրերի սեկտոր՝ գործադիր կոմիտէի նախագահին կից :

Եւ բացի այդ, քաղաքի արդիւնաբերութեան առանձնայատկութիւններին, քաղաքային եւ միջքաղաքային տնտեսութեան համապատասխան, տեղական արդիւնաբերութեան եւ հողային բաժիններ :

(6)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (240)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Սենեակի դուռը խնամքով գոցելէ վերջ, երբ երկու ընկերները առանձին մնացին, Զախարովը գրպանէն դուրս բերաւ նամակը, պատռեց պահարանը, որու վրայ հասցէ չէր գրուած : Աչք մը նետելով նամակի վրայ՝ ուրախացած ըսաւ ընկերոջը.

— Նամակը մաքուր ռուսերէն գրուած է…

— Ի՞նչ կ՚ըսէք :

— Այո՛ :

— Կարդա՛, տեսնենք:

Ընթերցողին ծանօթ նամակը կարդալէ վերջ, Զախարովը թուղթը մոտեցուց մոմին : Նամակը վայրկեանի մը մէջ բռնելով փճացաւ :

— Հիմա աւելի հանդիստ կրնանք լինել,— ժպտելով խօսքը ուղղեց բժիշկ Զախարովը,— մեր վրայ հսկող աչքեր շատ կան : Բացի Թուրք կառավարութենէն մենք պէտք է հաշուի առնենք եւ մեր պատուական հիւպատոսը, որ անշուշտ մեր մասին պիտի տեղեկագրէ Փեթերպուրկ :

— Իսկ այդ Լեւո՞նը, այդ այն անձնաւորութի՞ւնն է, որու մասին մեզ յայտնեցին Թիֆլիս …

— Միեւնոյնը :

— Շատ կ՚ուզէի անոր հանդիպիլ :

— Անշուշտ շուտով կը տեսնուինք :

Զախարովի հետ ունեցած առաջին հանդիպումէն վերջ, Գարեգինը գրեթէ ամէն օր, ազատ ժամերուն անոնց հետ կ՚անցընէր ժամանակը : Գարեգինի ցուցմունքով Մահմուտ Աղի զօրանոցի ճիշդ դիմացը գտնուող անկիւնի տունը վարձուեցաւ, այն մտքով, որ եթէ հեռաւոր թաղի մը մէջ բնակին նորեկները՝ կառավարութիւնը շատ աւելի խստութեամբ պիտի հետեւի անոնց ամէն քայլին, քան եթէ այդքան հրապարակային տեղ մը բնակէին, ինչպիսին էր Խաչ Փողանը, պետական պահակատան դէմ դիմացը :

Երրորդ այցելութեան ժամանակ միայն Գարեգինը հնարաւորութիւն ունեցաւ հանդիպելու Զախարովի խմբի չորրորդ անդամի հետ, որ, ինչպէս նախօրօք ըսինք, պաղառութեան մը հետեւանքով սենեակէն դուրս չէր գար :

— Ա՛յ, ահաւասիկ մեր չորրորդութեան հոգին,— բարեսրտաբար ժպտելով բժշկապետ Զախարովը ընդառաջ գնաց օրիորդի մը, որ շալ մը ուսերուն առած՝ դահլիճի վրայ բացուող կողմնակի սենեակէ մը դուրս ելաւ, — ծանօթացէք, պարոն Գարեգին … Սոնիա Ասլանով, մեր հիւանդանոցի մանկաբարձուհին :

Աղջիկը մտերմօրէն ձեռքը երկնցուց Գարեգինին, որ կարկամած՝ կարծես տեղէն չէր կրնար երերալ, այնքան որ շլացեր էր Սոնիայի արտակարգ գեղեցկութենէն :

— Ձեր մասին լսեր եմ արդէն, մեր յարգելի բժիշկը պատմեց,— հայերէն սկսաւ խօսիլ Սոնիան,— կը ցաւիմ, որ աւելի շուտ չկրցայ հանդիպիլ ձեզ … տկար էի :

Կարծես Սոնիա Ասլանովը ընթերցողին կրկին անգամ ծանօթացնելու կարիք չկայ : Միեւնոյն աղջիկն էր, որուն վերջին անգամ հանդիպեցանք Արսէնեաններու տանը :

Լեւոնի եւ Մոսոյի Թիֆլիսէն հեռանալէն շաբաթ մը վերջը, Սոնիան մեկնած էր Մոսկուա ուսանելու : Հակառակ հօր թախանձագին նամակներուն, մանկաբարձութեան ճիւղին էր հետեւած, օր առաջ աւարտելու եւ Կովկաս վերադառնալու ցանկութեամբ : Ուսանողութեան երրորդ տարին, աւարտական քննութիւններէն առաջ պատահաբար հանդիպած էր բժշկապետ Զախարովին, որ Մոսկուայի մէջ ծանօթ անուն մըն էր : Առա-

ջին իսկ հանդիպումէն, զիրար գնահատող ծանօթութիւն մը ծայր տըւաւ անոնց մէջ, որ վերջէն սերտ բարեկամութեան մը փոխուեցաւ : Միասին ծրագրեցին Թրքահայաստանի որ եւ իցէ անկիւնը հիւանդանոց մը բանալու ձեռնարկը : Երբ Թրքական կառավարութենէն անհրաժեշտ թոյլտուութիւնը ստացան, Սոնիան եւ Զախարովը անմիջապէս վերադարձան Թիֆլիս, ուր Պետր Կարպովիչ Ասլանովը, աղջիկը այդ ձեռնարկէն ձեռք քաշել տալէ յուսահատած, պատրաստակամութիւն յայտնեց նախնական բոլոր ծախքերը հոգալ անձնական գրպանէն, հիւանդանոցի շէնքի կառուցման ալ մասնակցելու խոստումով :

Սոնիան արտաքինով գրեթէ չէր փոխուած, նոյն գեղեցիկ աչքերը, նոյն փղոսկրեայ մորթը, նոյն սլացիկ հասակը, բայց ինչ որ չկար այլ եւս այդ անոր դէմքի մանկական, զըւարթ արտայայտութիւնն էր :

Զախարովը եւ ընկերները նոր վարձուած տունը փոխադրուելէ վերջ, Գարեգինը ամենօրեայ հիւր մը դարձաւ անոնց, թէ որպէս մէկը, որուն կրնային վստահիլ եւ թէ որպէս հաճելի խօսակից մը, որու հետ կարելի էր ազատօրէն խօսիլ : Բժշկապետը իր ընկերներով դեռ գործի չէր սկսած, սպասելով Պոլսէն գալիք կայսերական ֆէրմանին, որ սակայն կ՚ուշանար, թէեւ կուսակալը կը հաւաստիացնէր

որ շատ շուտով կուգայ :

Ինչպէս ըսինք, Գարեգինը ամէն օր կը հանդիպէր Զախարովին եւ ժամերով կը մնար անոնց հետ : Բացի գործի ընդհանուր հետաքրքրութենէն՝ Գարեգինի ամէնօրեայ այցելութիւնները ունէին եւ անձնական դրդապատճառ մը : Ճիշդ է որ Գարեգինը նոյն իսկ ինքնիրեն չէր խոստովաներ, բայց եւ այնպէս ան ոտքով գլխով սիրահարուած էր :

Սոնիան մտերմօրէն կը տեսնուէր Գարեգինի հետ : Երբեմն ժամերով առանձին կը մնային : Գարեգինը մանրամասնօրէն կը ծանօթացնէր աղջիկը յեղափոխական շարժման, իրենց կատարած աշխատանքներուն. կը խօսէր իրենց ծրագիրներու եւ հնարաւոր ապստամբական ընդհանուր շարժման մասին, որ միաժամանակ պիտի բռնկէր Վասպուրականի եւ Տարօնի մէջ : Սոնիան դէմքի կեդրոնացած արտայայտութեամբ մտիկ կ՚ընէր Գարեգինի խօսքերուն, ներքուստ ուրախանալով, որ ինք պատմական շրջանի մը, Երկրի կը մտնէր, որ մեծ դէպքերու ականատես եւ օժանդակող մը պիտի լինէր :

Անգամ մը, երբ Գարեգինը աւելի հանգամանօրէն խօսեցաւ ապստամբութեան ծրագրի մասին, Սոնիան քանի մը րոպէ մտածելէ վերջ, կարծես երկմտելով հարցուց.

— Ըսէք խնդրեմ, այդպիսի մեծ ծրագիր մը յաջողցնելու համար, կարող ղեկավարներ ունի՞ք :

— Այսինքն թէ ի՞նչպէս …

— Որ կարողանան զինուած ժողովուրդը ղեկավարել ոչ թէ միայն ցուցմունքներով, այլեւ անձնապէս անոնց ղեկավարութիւնը ստանձնելով :

— Օրիորդ, մենք բաւական թիւով փորձուած խմբապետներ ունինք …

— Անշուշտ ունիք, բայց իմ հարցըս ատոնց չի վերաբերիր … ա՛յ, ես ըսել կ՚ուզեմ թէ՝ ունի՞ք մէկ երկու մարդիկ, որ կարողանան այդ խմբապետները ղեկավարել, ընդհանուր ուղղութիւն տալ ապստամբական շարժումին … կարծեմ կը հասկնաք, թէ ի՞նչ ըսել կ՚ուզեմ :

— Կը հասկնամ, օրիորդ … անշուշտ մենք ունինք ղեկավար մարմին մը, բայց ձեր փնտռածը այդ չէ, դուք ղեկավար կը փնտռէք : Անշուշտ դժուար է ըսել թէ ղեկավար մարմնի ո՞ր անդամը ապստամբութեան մը պարագային իրապէս ուղղութիւն տըւողը պիտի դառնայ … Ի հարկէ ես միայն կարծիք մը կրնամ յայտնել, ապագան է որ պիտի ցոյց տայ իսկական ղեկավարը : Իմ կարծիքով, Լեւոնը կամ Վահէն … այս երկուքէն մէկը …

— Գիտեմ, պարոն Վահէին անգամ մը հարեւանցի կերպով ծանօթացեր եմ Արսէնեաններու մօտ … այն ժամանակ ես շատ ալ չէի հետաքրքրուեր հայկական խնդիրներով …

(Շար.)

Տիւրքիներուն դժգոհութիւնը Սուրիոյ դէմ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն Թանի, ապրիլ 1 թուականով.— Վերջերս անհամաձայնութիւններ ծագեցան սուրիական կառավարութեան եւ Ճէպէլը Տրիւզի երեւելիներուն միջեւ: Այս վերջինները տիւրզի կառավարիչի մը անուանումը կը պահանջէին: Ներկայ Սուրիացի կառավարիչը, Նասիպ պէյ Ալպաքրի Դամասկոս գնաց, իր կառավարութեան իմացնելու համար այս պարագան, իբրեւ փոխանորդ ձգելով ներքին գործերու տիւրզի տեսուչը: Այս միջոցին չարժման վարիչը, Հասան պէյ էլ Աթրաշ, աքսորական Սուլթան փաշա էլ Աթրաշի աջակցութեան դիմեց, եւ նախորդ յեղափոխութեան վարիչը չափաւորութեան խորհուրդ տուաւ: Սուլթան էլ Աթրաշ այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Աժանս Հավասի Թղթակցին.— «Իբրեւ պետը Սուրիոյ յեղափոխութեան, ես բացատրեցի ազգականիս թէ մեր հիմնական նպատակը պէտք է ըլլայ Սուրիոյ միութիւնը եւ թէ Ճէպէլը Տրիւզի շահը կը կայանայ այդ միութեան մէջ»:

Հակառակ այս իմաստուն խորհուրդին, երեւելեաց ժողովը պահանջեց որ կառավարիչ նշանակուի Հասան պէյ էլ Աթրաշ: Դամասկոսի կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, միտքերը հանդարտեցնելու եւ թիւրիմացութիւնները փարատելու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 15,000,000 փամփուշտ ապսպրած էր Նորվեկեան գործարաններու, բայց կառավարութիւնը արգիլեց գործադրութիւնը, երբ 4 միլիոնը Օսլօ հասաւ, չոգենաւ դրուելու համար: Այս արգելքին պատճառ կը համարուի միջազգային կացութիւնը: Նորվեկիոյ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ, սակայն չի կրնար յայտնել:

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ ՊԱՂՏԱՏ հասաւ գեղանի Գերմանուհի մը, որ նշանուած է Իրաքի ապայակոյտի նախագահին՝ Զօր. Պէքիր Սըտքըի հետ: Մինչեւ սահմանագլուխ դիմաւորելու գացած էր սպայ մը: Համաձայն իսլամական սովորութեան, աղջկան անունը չի յայտնուիր: Պէքիր Սըտքը զայն գտած էր Վիէննայի մէջ, անցեալ ամառ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ Դ. վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ ապրիլ 15ին, ժամը 17.30ին (եւ ոչ թէ ժամը 21ին, ինչպէս նախորդ վիճակահանութեանց ատեն):

ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆ մը երեւան հանուեցաւ Փարիզ-Նիս չոգեկառքի տոմսակներուն մէջ: Տարիներէ ի վեր վերադարձի տոմսակներ կը տրուէին, չնորհիւ զանազան մեղսակցութեանց:

ԻՏԱԼԱՑԻ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Ֆուրիօ Նիքլօ ապրիլ 1ին կոտրեց արագութեան համաշխարհային մրցանիշը, ժամական միջինը հասցնելով 517 քիլոմեթր 836ի: Նախորդ մրցանիշը կը պատկանէր Ֆրանսացի Անուի, որ 1935 օգոստոս 10ին կտրած էր ժամական 476 քիլ. 316:

ՆՈՊԷԼԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ թեկնածու առաջարկուած է Կանտի, Հնդիկներու հռչակաւոր առաջնորդը:

16 ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ, Մորիս Պոռւառ, 1914ին իր մեծ եղբօր ինքնութեան թուղթերը գողնալով, զինուոր գացած էր, հայրենիքին ծառայելու համար: Երեք եղբայրները մեռան ռազմադաշտին վրայ, հայրը՝ սրտի ցաւէն՝ իսկ ինքն՝ ալ յիմարանոց մը ինկաւ ուր մնաց չորս տարի վերջը: Մայրն ալ վշտէն մեռաւ եւ մնաց միայն աղջիկ մը: Այս քաջ տղուն յիշատակը յարգելու համար նամակադրոշմ մը հրապարակ հանուեցաւ:

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ծառայողները ժողով մը գումարելով, որոշեցին պնդել հետեւեալ պահանջներուն վրայ.— Ցաւելում աշխատավարձքի, ջնջում սնունդի եւ պարգեւի (փուռպուառ):

Կառավարական իրաւարարը 12 առ հարիւր յաւելում որոշեց փոխադրութեանց բանուորներուն համար:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

Տեղի կ'ունենայ 14 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3ին,

SALLE DE GÉOGRAPHIE սրահին մէջ, 184 Bld. St. Germain

կը խօսի ֆրանսերէն Պ. ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

նիւթ ունենալով «La guerre Arménienne et ses enseignements 1914—1921»

Տեղի կ'ունենայ փոքրիկ գեղարուեստական բաժին:

[illegible]

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը 3 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ, 45 Րիւ տը լա Տէֆանս: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները: Ներկայ կ'ըլլայ Ընդ. Տ. Պաղտասարեան եւ կը խօսի Միութեան նպատակներու շուրջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամներն ու անդամուհիները 3 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իրիկնոցին մէջ: կարեւոր օրակարգ: վարչութեան ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած

Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՀԻՒԱՆԴ-ՏԷՄ

կատակերգութիւնը մէկ արարով:

Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ: ԹԱՌ ՌԻ ՊԱՐ:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պանեէօ-Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

կիրակի, 11 Ապրիլ, ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,

CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, **25bis Ave. de la République Montrouge,** մեթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

կը ներկայացուի երկու զաւեշտ սիրողներու կողմէ:

Կ'երգէ ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ, կ'արտասանէ ՕՐ. ՍՕՆԻԱ:

Արտասանութիւն, պարեր սան-սանուհիներէ:

ԺԱԶ **GARIO-CANTI** — ԹԱՌ ԳԱՐԵԳԻՆ — ՊԻՒՖԷ

Մուտք՝ 5 ֆր., երախաներու 2 ֆր.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շավիլի Դպրոցական Վարչութեան կողմէ, ի նպաստ տեղւոյն մանկապարտէզին, 4 ապրիլ, կիրակի ժամը 4 — 12, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 23, Rue du Côteau: Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Մուտք 5 ֆրանք

Հաղորդ. միջ.— շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ օթօպիւս թիւ 1 իջնել Մէրի:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կեսարիոյ Հայր. Միութեան Տիկիններու բաժնին կողմէ,

3 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 9էն մինչեւ լոյս,

8 rue Jean-Goujon, Metro Rond-Point Champs-Elysées

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր: Նուագ, երգ, արտասանութիւն, ֆանթէզի եւ անակնկալներ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՈՒԱԳ ՅԱՏՈՒԿ ՍՐԱՀԻ ՄԷՋ

6 ՀՈԳԻՆՈՑ ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Եկէք զուարճանալ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մը մէջ եւ քաջալերել կեսարացի կնոջ իր հասարակական գործունէութեան մէջ:

Բացման հանդէս

«Հայ Արծիւ» սեփական Ակումբին, տեղի կ'ունենայ 4 Ապրիլ կիրակի, ժամը 3.30ին, իր սեփական հաւաքատեղիին մէջ.

22 **Rue Richer, Paris (9)**

×

«Հայ Արծիւ» Ակումբին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ ներկայանալ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 7.30էն սկսեալ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՕՆԱԼԻ սրահին մէջ 230 Շըմէն տը լա Մատրակ, Մարսէյլ:

Աղամեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ ԱՐԱՊՕ:

Թատերական Ներկայացում

Նախաձեռնութեամբ Համաչարսանճագի Վերաշինաց եւ Չարսանճագի Երիտասարդաց Միութեան եւ մասնակցութեամբ Արաքս երգչախումբի տեղի պիտի ունենայ 4 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիբս, Մարսէյլ:

կը ներկայացուի Վ. Տատրեանի ԲԱՐԵՒ ՏԷՐ ՊԱՊԱ

Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վարժ ափիէսէօր մը մօտակայ գաւառի մը համար: Տեւական եւ ապահով գործ: Գործատեղիի մէջ

Պայմաններու համար դիմել Պ. Տէր-Ներսէսեանի,

8 Rue des Panoyaux, Փարիզ (20), մեթրօ Ménilmontant.

Արեւելեան նուագի սիրահարներուն

Այս կիրակի առաւօտ. 10էն սկսեալ Պ. Զ. ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ սրճարանին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, կը նուագեն՝ ՔԷՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՅԱԿՈԲ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. կապոյտ խաչի Երջ. վարչութիւնը Զատկի առթիւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սանուհիներուն նուիրած է 70 չէօրէկ, իսկ Անարատ Յղութեան քոյրերու վարժարանին (Սէն-կրասիէն եւ Առնուվիլ) 60 չէօրէկ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. կապոյտ խաչի Երջ. վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Հանրմօզլուեանէ (Parfumerie Rosine) 15 շիշ օտըքօլօներ:

×

Ինծի պատահած ինքնաշարժի արկածին առթիւ, մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Համախարբերդցիական միութեան Ֆր. Երջ. վարչութեան եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ ամէն անոնց որոնք գրաւոր կամ անձամբ իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին:

Տէր եւ Տիկ. Ն. Թէպոյեան

Վալանս 31 Մարտ 937

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 8 Ապրիլ հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ): Դասախօս՝ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ Հայկական խնդիրը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

2.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Երկու ամիս յետոյ նոյն դատարանը: Դատասրահին դուռը փակ է տակաւին: Նրբանցքներուն մէջ ամբոխը, հետաքրքիր, բոլորակ կազմած է փաստաբաններու համաստեղութեան մը շուրջ, ուր անմիջապէս չանցնիր Մահիր էֆէնտի, իր փաթթոցին ճիւնի ճերմակութիւնովը: Մեր հակառակորդը, մերկացած կ'երեւի իր սովորական զոռոզութենէն: Համարատուութիւն ընող պաշտօնեայի մը համեստ ձեւերն առեր է: Բացատրութիւններ կուտայ, գլխու եւ ձեռքի ակնածալից շարժումներով ընդմիջուած, ուրիշ փաստաբանի մը՝ դաժանադէմ եւ ամբարտաւան՝ որուն հեղինակութեանը առջեւ կը կքին, կ'ըստորնանան, կը փոշիանան, չքախումբին միւս անդամները ... Բերնէ բերան, ամբոխին մէջ, կը հրջի անունը այդ նշանաւոր մարդուն, որուն կերպարանքը կը յիշեցնէ հին Ասորեստանի տղեղ ու պժգալի կուռքերը ... Մէջիտ պէյ ... Մէջիտ պէյ ... Տիրող կուսակցութեան leaderն է ան, երեսփոխանական ժողովին մէջ. մէկը ուրեմն անոնցմէ, որ ճկոյթի շարժումով մը կրնան անձրեւ տեղացնել կամ օդը պայծառացնել: Սիւնի մը կռթընած՝ կը դիտեմ այդ ամէնը, կը զգամ թէ կատաղի պիտի ըլլայ կռիւը, բայց փառք Տիրոջ: վախը երբեք բնակած չէ իմ մէջս: Դատասրահին դուռը կը բացուի. բարապանին թթու ձայնը կը լեցնէ նրբանցքները, «Սուլթան Ապտիւլ Համիտ ... Ելեւմտական նախարարութիւն ... Սուլթան Մուրատ» եւայլն եւայլն ...

Մեզ կը կանչեն: Ամբոխը կը խուժէ դատասրահէն ներս: Ահա նախագահը, որուն համակրելի դէմքը սովորականէն աւելի գունատ է, իրեն կը հետեւին միւս երկու դատաւորները, որոնք, չգիտեմ ինչո՞ւ, վրաս մեռելաթաղի տպաւորութիւն կ'ընեն: Գերեզմաններու լռութիւն սրահին մէջ:

Նախագահը հակառակորդ կողմին ուղղելով խօսքը, «Անցեալ նիստին ձեզի վերջնական պայմանաժամ տրուած էր, ձեր պաշտպանողականը պատրաստելու համար, խօսեցէք»: Մէկէն՝ ամէնուն աչքը կը յառի Մէջիտ պէյի վրայ, որ իր ապայակոյտը կազմող պաշտպան փաստաբաններու հիացական եւ քծնողական նայուածքներովը խնկարկուած՝ կը կրթնցնէ ձեռքերը դրասեղանին եւ յամր ու չափուած շարժումներու կ'ենթարկէ իր տձեւ եւ ոսկրոտ մարմինը, մինչեւ որ վերջապէս ոտքի կը կանգնի: «Այս վերջերս միայն փաստաբան անուանուեցայ այս դատին համար, որուն կարեւորութիւնը մեծ է: Ուսումնասիրութիւններս չկրցայ աւարտել տակաւին. կը խնդրեմ որ դատը յետաձգուի ամիսով մը»:

Նախագահը իմ կողմս դառնալով. «Նէ՞ տէրսինիզ Խոսրովեան էֆէնտի» (Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն Խոսրովեան): Արտայայտուեցայ բուռն զայրոյթով. «ամօթ» բառը կ'արտասանէի, երբ նախագահը ընդմիջեց. «ամօթ որո՞ւ համար»: «Ամօթ, արդարութիւնը այսպէս նախատողներուն համար», պատասխանեցի: Առաջին նիստին մէջ բոլոր այս ճնշումներու հաւանականութեանը վրայ խօսեր էի. դէպքերը դժբախտաբար եկան պէտք եղածէն աւելի հաստատել գուշակութիւններս: Ձեր դատարանը արդարութեան տաճար մըն է դրական լեզուի մէջ. այս մարդիկը կ'ուզեն որ ան փոխուի կատակերգութեան թատրոնի մը»: Մէջիտ պէյ զիս ընդմիջելով «այս մարդիկը» (պու ատամլար) բացատրութիւնը որո՞ւ ուղղել կ'ուզէ, հարցուց երեսի. ժողովի աւագանիին (մէճլիսը Մէպուսան էէնապիրինէ) պատասխանեցի, այն աւագանիին, որ այս պահուս հոս փոխադրուած է սարսափի տակ պահելու համար դատաւորները»: Նախագահին աջ ու ձախ կողմը բազմող դատաւորները նորէն սկսան ոգեւորութիւն ցոյց տալ. նախագահին հետ կը խօսէին, բաներ մը կը հասկցնէին, գլուխնին, ձեռքերնին ալ շարժումի մէջ դնելով: Կռահեցի, որոշումը տրուած էր. մէկ ամիս յետաձգում՝ մեծամասնութեամբ: Նշանները երթալով կը վատթարանային մեզի համար:

(6) (Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 4 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3387

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐ...

«Խ. Հայաստան» ստացանք երէկ, մարտ 5էն 22: Եւ դարձուցինք աջ ու ձախ, փնտռելու համար ոչ թէ աւետաբեր լուրեր — այդ էջը շատոնց փակած ենք — այլ որ եւ է խօսք՝ որ ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունենայ հայկական իրականութեան հետ:

Տօ՛ն է նորէն,— յորդահոսան ցնծութիւն, ծափ ու ծնծղայ, ժողով, ճառ, բանաձեւ, բոցավառ ողջոյն: Մարտ 18ին բացուեր է «Հայկական ԽՍՀ Խորհուրդների արտակարգ 9րդ համագումար», վաւերացնելու համար նոր Սահմանադրութիւնը: Եւ, ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, ոտքերը գետնէն կտրած, աչքերը հեռու մորուն, միայն բերաններն ու ձեռքերն են որ կը բանին անդադար, կը գործեն «հարուածային կարգով»:

Ահա համագումարին Գ. նիստը. «վարչապետ» Գուլոյեանն է որ կը զեկուցանէ, եւ, ըստ ընկալեալ սովորութեան, կը յայտնէ «հանճարեղ առաջնորդ մեծ Սթալին»ի անունը (իր բառերն են):

Ու թերթը կ'արձանագրէ չեղագիր.

— «Երբ հնչում է ընկեր Ստալինի անունը, դահլիճը ոտքի կանգնած բուռն օվացիա է սարքում ընկեր Ստալինի հասցէին, լսւում են «ուռա» բացականչութիւններ»: («Խ. Հ.» 21 մարտ):

Ճառախօսը շարունակելով զեկուցումը, կը չէշտէ. — «Հայ ժողովուրդը գնում է իր բարեկեցութեան, իր երջանկութեան, սոցիալիզմի կառուցման ճանապարհով: Դրա համար ամէնէն առաջ պարտական է ժողովուրդների առաջնորդ, մեր մեծ ուսուցիչ ու հայր Ստալինի»:

Ու թերթը նորէն կը յիշեցնէ.

— «Դահլիճը ոտքի կանգնած օվացիա է սարքում ընկեր Ստալինի հասցէին. «ուռա» բացականչութիւններ»:

Կարելի՞ է Սթալինը յիշել եւ մոռնալ անոր «լաւագոյն աշակերտը», «Անդրկովկասի բոլշեւիկների մարտական ղեկավար» ընկեր Բերիան»:

Եւ դահլիճը նորէն ոտքի կանգնած, «օվացիա է սարքում» ի պատիւ Աղասի Խանջեանի դահիճին:

Բայց, հայկական կեանքի մէջ, ե՞րբ է պատահած որ ողբերգութիւն մը խառնուած չըլլայ ամէնէն «չքեղ եւ աննախընթաց» խեղկատակութեան:

Այս միեւնոյն նիստին մէջ, օրակարգի անցնելէ առաջ, կը կարդացուի լիազօրագիրներու յանձնաժողովին զեկուցումը, որ կ'առաջարկէ.

— «Համագումարի կազմից հեռացնել Արամայիս Երզնկեանին, Արտօ Եղիազարեանին, Դանուշ Շահվէրտեանին եւ Խաչիկ Դէմիրչեանին, որոնք մերկացուած են որպէս ժողովրդի թշնամիներ ու հակայեղափոխականներ: Համագումարը միաձայն ընդունում է առաջարկը»:

Ուրեմն, ոչ իսկ ժողովի մասնակցելու իրաւունք ունին անոնք որ գործօն դեր կատարած էին, կարմրցնելու համար մինչեւ Հայաստանը, անոնք որ գայն կը կառավարէին 16 տարիէ ի վեր:

Սակայն ողբերգութիւնը չի վերջանար այստեղ:

Համագումարի Գ. նիստէն մէկ օր առաջ, մարտ 20ին, «Խ. Հայաստան» առաջին էջին մէջ, գլխագիր եւ երեք սիւնակի վրայ կը հրատարակէր երկու «պատմական փաստաթուղթեր», մէկը՝ Լենինի կողմէ, ուղղուած Երեւանի Յեղ. Կոմիտէին, 1920 դեկտ. 2ին, միւսը՝ Սթալինի կողմէ, 1920 դեկտ. 4ին:

Թոյլ տուէք արտատպել երկուքն ալ, իբրեւ վաւերական պատմութիւնը ոճիրի մը որ իր նմանը չունի յեղափոխական շարժումներու պատմութեան մէջ:

Ահա Լէնինի ողջոյնը.—

Ցանձին ձեզ՝ ողջունում եմ իմպերիալիզմի լծից ազատուած աշխատաւորական խորհրդային Հայաստանին: Չեմ կասկածում որ դուք գործ կը դնէք ամէն ջանք՝ եղբայրական համերաշխութիւն հաստատելու Հայաստանի, Թուրքիայի եւ Ադրբէջանի աշխատաւորութեան միջեւ:

Եւ ահա միւսը, աւելի պիղծ եւ չնական. գարշելի հեգնութիւն մը, սկսելով խորագիրէն,— «Կեցցէ՛ Խորհրդային Հայաստանը»:

Տանջուած ու բազմաչարչար, Անտանտի ու Դաշնակների շնորհիւ սովի, քայքայման եւ գաղթի մատնուած Հայաստանը, բոլոր «բարեկամների» կողմից այդ խաբուած Հայաստանն, այժմ ձեռք է բերել իր ազատութիւնը նրանով, որ իրեն յայտարարել է խորհրդային երկիր:

Ոչ Անգլիայի՝ հայկական շահերի այդ «դարաւոր պաշտպանի» կեղծ հաւաստիացումները, ոչ Վիլսոնի տխրահռչակ 14 կէտերը, ոչ էլ Ազգերի Լիկայի մեծադղորդ խոստումները՝ Հայաստանի կառավարման նրա «մանտադով» հանդերձ՝ չկարողացան (եւ չէին կարող) Հայաստանը փրկել կոտորածից ու ֆիզիքական բնաջնջումից, միայն խորհրդային իշխանութեան գաղափարը Հայաստանին բերեց խաղաղութիւն եւ ազգային վերածնունդի հնարաւորութիւն:

Ներկայումս Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանը գտնւում է Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան ձեռքին:

Հայաստանի եւ նրան շրջապատող մուսուլմանների միջեւ գոյութիւն ունեցող դարաւոր թշնամանքը լուծւեց մի հարւածով՝ Հայաստանի, Թիւրքիայի ու Ադրբէջանի աշխատաւորների միջեւ եղբայրական համերաշխութիւն հաստատելու միջոցով:

Թող գիտենան բոլորը, ով պէտք է գիտենայ, որ այսպէս կոչուած հայկական «պրոբլէմը», որի վրայ ապարդիւն կերպով գլուխ էին ջարդում իմպերիալիստական դիպլոմատիայի հին գայլերը, լուծելու կարողութիւն ունեցաւ միայն խորհրդային իշխանութիւնը:

Կեցցէ՛ խորհրդային Հայաստանը»:

Որ եւ է խորհրդածութիւն աւելորդ անդին՝ պիտի խաթարէր պատկերին հարազատութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉՈՒԶԵՐ ԸՆԴԱՐՁԱԿԵԼ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

—— o ——

Պերլինի մէջ ուրախ են՝ որ Ֆրանսա պարտուեցաւ

—— . ——

Փոքր Համաձայնութեան երեք արտաքին նախարարներուն խորհրդաժողովը վերջացաւ ուրբաթ օր, տեւելով միայն երկու օր: Շատ մը խնդիրներու կարգին, երեք նախարարները քննեցին նաեւ Հունգարիոյ հաւասարութեան եւ վերազինման իրաւունքը: Վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին այս մասին, բայց կը թուի թէ Փոքր Համաձայնութիւնը տրամադիր է սկզբունքով ճանչնալու Հունգարիոյ իրաւունքներու հաւասարութիւնը, պայմանաւ որ կարգ մը երաշխիքներ տրուին ապահովութեան մասին:

Օրակարգին մաս կը կազմէր ուրիշ կարեւոր խնդիր մը,— Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութիւնները տարածել յարձակման բոլոր պարագաներուն վրայ եւ Ֆրանսան ալ կապել հաւաքական ապահովութեան այս դրութեան: Սակայն Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՆՊԱՏԱԿԱՅԱՐՄԱՐ ՉԷ ԱՅԴՊԻՍԻ ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄ ՄԸ, ՔԱՆԻ ՈՐ ԿՐՆԱՅ ՑԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ ԶԳՏՈՒՄՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԳՐՈՒԻԼ, ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ: Հետեւաբար, խորհրդաժողովը որոշեց գոհանալ արձանագրելով հարցին ներկայ վիճակը: Այս խնդիրը արծարծեց Չեխոսլովաքիա, բայց այն չուզեր բռնանալ Եուկոսլաւիոյ վրայ: Այս վերջինը կը կարծէ թէ դժուար է հաւաքական ապահովութեան մասնաւոր դրութիւն մը հաստատել կեդր. Եւրոպայի մէջ, առանց նըկատի առնելու արեւմտեան Եւրոպայի դաշինքին (նոր Լոքառնօ) խնդիրը եւ առանց Անգլիոյ գործակցութեան:

Այս տեղեկութիւնը քաղած է Աժանս Հավաս: Ուրիշ աղբիւրներ ալ հաստատելով տրուած որոշումը, կը գրեն.— Փոխադարձ աջակցութեան յանձնառութեանց ընդլայնումի ծրագրին հետ, Ֆրանսա թելադրած էր փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը կնքել Փոքր Համաձայնութեան հետ: Այս տեսակէտը յատկապէս պաշտպանեց Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչը, բայց մերժուեցաւ:

Ժողովէն վերջը հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը, որ շատ երկար է, աւելի շատ ընդհանուր խօսքեր կը պարունակէ քան որոշ իրողութիւններ: Կ'ըսէ թէ կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ երեք պետութեանց մէջ, արտաքին քաղաքականութեան ընդհանուր սկզբունքներու մասին, թէ յարաբերութիւնները կը զարգանան բնական ընթացքով, համաձայն 1933 փետրուար 16ի դաշինքին, թէ Փոքր Համաձայնութիւնը հաւատարիմ կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան, թէ երեք պետութիւնները պատրաստ են բարելաւելու իրենց յարաբերութիւնները միւս պետութեանց, մասնաւորապէս Իտալիոյ, Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ հետ եւն.: Այս առթիւ խորհրդաժողովը «գոհունակութեամբ» կ'արձանագրէ Եուկոսլաւիոյ կնքած դաշնագիրները՝ Պուլկարիոյ եւ Իտալիոյ հետ, վստահ թէ անոնք պիտի նպաստեն խաղաղութիւնը ամրապնդելու:

*** Պերլինի մէջ ցնծութեամբ կ'արձանագրեն «Ֆրանսական քաղաքականութեան ձախողումը Պելկրատի մէջ»: Թերթերը մասնաւորապէս կը չեշտեն թէ խորհրդաժողովը մերժած է ֆրանքօ-չեխական ծրագիրը՝ փոխադարձ օգնութեան յանձնառութեանց ընդարձակման մասին: Այս մերժումը կը վերագրուի Եուկոսլաւիոյ, «որ չուզեր խրիլ զինակցութիւններու ցանցի մը մէջ ուր Խ. Միութիւնը այնքան տիրական դեր կը կատարէ»: Մամուլը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ նաեւ այն պարագան որ Փոքր Համաձայնութիւնը վճռապէս հակառակ է Հապսպուրկներու գահուն վերահաստատման՝ Աւստրիոյ մէջ: Այս դիրքն ալ կը վերագրուի Եուկոսլաւիոյ նախաձեռնութեան:

Քաոս կեդր. Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ

Փարիզի թերթերը կը հաստատեն թէ Եուկոսլաւիոյ վարիչներուն ակնարկը գլխաւորապէս ուղղուած է դէպի Գերմանիա, որուն հետ համախորհուրդ կը գործէ Իտալիա: Ամէն պարագայի մէջ, Պելկրատի խորհրդաժողովը պարտութիւն մը կը համարուի Ֆրանսայի քաղաքականութեան համար՝ թէ Արեւելեան Եւրոպայի եւ թէ Պալքաններու մէջ: Ճիշդ է որ Եուկոսլաւիա ոչ թէ մերժած, այլ անորոշ ժամանակով յետաձգած է փոխադարձ օգնութեան դաշինքին ընդլայնումը, բայց այդ կը նշանակէ թէ ուզած է հին ցաւ մը յայտնել Ֆրանսայի: Ինչպէս կը բացատրէ արմատական պաշտօնաթերթը, երբ Եուկոսլաւիա փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը առաջարկեց Ֆրանսային, պաշտպանուելու համար Իտալիոյ դէմ, Ֆրանսա չուզեց յանձնառութեան տակ մտնել Հռոմի դէմ: Այսօր Ֆրանսան է որ Եուկոսլաւիոյ կ'առաջարկէ փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը, որուն հետեւանքը պիտի ըլլար ճակատիլ Գերմանիոյ դէմ: Ուրեմն Պելկրատ «վերադարձուց Ֆրանսայի դրամը», մերժելով յանձնառութեան տակ մտնել, ինչպէս ժամանակին մերժած էր Ֆրանսա: «Հետեւաբար քաոսը պիտի շեշտուի արեւելեան Եւրոպայի եւ Պալքաններու մէջ, քանի որ իւրաքանչիւր երկիր կը վերստանայ իր գործելու ազատութիւնը եւ կը ջանայ իր շահերը կարելի եղածին չափ յարմարցնել օրը օրին, մէկը Պերլինի, մէկը Հռոմի, միւսը Փարիզի հետ: Հակառակ այս բոլորին, Փարիզ - Լոնտոն առանցքը, որ այսօր կ'արհամարհուի Պելկրատի կողմէ, պիտի վերագտնէ իր ամբողջ հեղինակութիւնը, եթէ ընդհարում մը ծագի. որովհետեւ միայն Ֆրանսա եւ Անգլիա են որ հողային նպատակներ չեն հետապնդեր Պալքաններու մէջ: Բայց, ինչպէս պատահեցաւ 1914ին, այն ատեն կարելի չէ կանխաւ որ եւ է բան կազմակերպել իբրեւ պաշտպանութիւն»:

Ցուցահանդէսը պիտի բացուի Մայիս 2ին

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ ցուցահանդէսին հանդիսաւոր բացումը պիտի կատարուի մայիս 2ին, սակայն ժողովուրդը պիտի ընդունուի մայիս 15ին: Նոյն իսկ եթէ բոլոր շինութիւնները աւարտած ըլլան, ինչ որ հաւանական չի թուիր, առ նուազն 15 օր պիտի անցնի, մինչեւ որ ամէն բան կազմ եւ պատրաստ ըլլայ:

—— o ——

ԻՏԱԼԱՀՊԱՏԱԿ ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ ներկայացուցիչ պիտի ունենան Իտալիոյ խորհրդարանին մէջ, մասնակցելու համար երկրին ընդհ. կեանքին: Ինչպէս կը յիշուի, Մուսոլինի խոստումներ տուած էր Իսլամներուն, Ափրիկեան Տրիպոլիս այցելած ատեն: Այդ հաւաստիքներուն վրայ, կառավարութիւնը կարգ մը ծրագիրներ կը մշակէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԱՐՈ՛ՑԿ, ԽԱՐՈ՛ՑԿ

— . —

— «Ի՞նչ կը կարդայ նոր սերունդը», կը հարցնէ Սելանիկի «Հորիզոն»ը, սրտցաւ խմբագրականով մը (28 մարտ):

Ու բացատրելով թէ «հայ գրականութիւնը ունի գոհարազարդ հատորներ, որոնք կրնան մրցիլ օտար գրական արժէքներու հետ», կը պատասխանէ սրտաբեկ.

— «Մեր երիտասարդութեան, հասած կամ հասնող սերունդին համար գոյութիւն չունին այդ արժէքները, չկայ այդ գրականութիւնը: Աւելորդ է ան այդ ամէնուն համար: Զգենք ինքնապարգացումը,— պարզ հետաքրքրութեան համար ալ չի կարդար ան հայ գրականութեան տիտաններ: Գաղափար իսկ չունի Վարուժանի մը անհասանելի մեծութեան մասին: Չի ճանչնար Զօհրապը: Չէ հետաքրքրուած Ռուբէն Զարդարեանով: Կտորներ կարդացած է Ահարոնեանի յեղափոխական գրականութենէն, բայց չէ ճաշակած անոր յետպատերազմեան գոհարները: Սիամանթօն լսած է հանդէսներու առթիւ միայն, արտասանողներու բերնէն եւ չէ հասկցած: Րաֆֆին վրայ նայած է իբրեւ սովորական վիպագիր մը: Գեղամին, Հրանդին կամ Թլկատինցիին անունն իսկ չէ լսած: Արտաշէս Յարութիւնեանն ու Տիգրան Չէօկիւրեանը փակ մատեաններ են իրեն համար: Չէ կարդացած «Խոնարհներ»ու Քիւֆէճեան — Օշականը: Կոստան Զարեանը գոյութիւն չունի իրեն համար: Ու գոյութիւն չունի դրագէտ - բանաստեղծ Նարդունին»:

Աւդին, «Կեանք եւ Արուեստ» յիշելով ֆրանսերէն գրքին սպառնացող վտանգը — շարժանկար, ձայնասփիւռ եւ ուրիշ հրապոյրներ — կը հարցնէ նոյն անձկութեամբ (թիւ 3, մարտ).

— «ՀԱՊԱ ՀԱՅ ԳԻ՞ՐՔԸ... որուն համար «վտանգուած» բառը շատ թեթեւ է:

«...Ամէնէն հեղինակաւոր հեղինակը չի համարձակիր նոր գիրք մը լոյս ընծայել, եւ լաւագոյն պարագային ալ, գիրքերը դարակներու մէջ, փոշիներու ծանրութեան տակ անճանաչելի կը մնան»:

Եւ ճարահատ հարցարան մը կը բանայ, հրաւէր ուղղելով իր աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն, որ պատասխանեն.

— «Գոյութիւն ունի՞, կամ կրնա՞յ գոյութիւն ունենալ որ եւ է մարմին, որ գիրքով եւ անոր տարածումով զբաղի, եւ իր ներկայ վիճակին բերէ համեմատական բարելաւում մը»:

Թէեւ որ եւ է պարզեւ խոստացուած չէ, բայց անշուշտ զրաւէրներ պիտի փութան պատասխանել, «ի սէր ազգութեան»:

Իմ խոնարհ կարծիքով, հարցը կարելի է լուծել այսպէս.—

1. Կը կազմուի ներկայացուցչական մարմին մը, նախագահութեամբ վեթերան գրավաճառ Պօղոս Պալենցի եւ առաջնորդութեամբ գահաժառանգ Հրանտ Սամուէլի:

2. Կը գնուի հող մը՝ Սէնի ափը, ցուցահանդէսի բաժնին մէջ, խարոյկի մը բոլոր յարմարութիւններով:

3. Կը հաւաքուին հայերէն բոլոր գիրքերը, եւ, ցուցահանդէսին բացման օրը, հանդիսաւոր պատարագէ մը վերջը, կրակի կը տրուին բոլորը մէկ:

4. Եթէ, այդ օրը, «ազգասէրներ» գտնուին կրակէն բան փախցնելու համար, կը դատապարտուին նորէն տըպելու եւ ծախելու ինչ որ թըցուցած են:

ՎԱՀԷ

Յ. Գ.— Վերջին պահուն խղճահարութիւն մը ունեցայ: Նկատելով որ հայերէն գիրքը ընդհանրապէս մէկ անգամ կը տպուի, կ'առաջարկեմ կրակի տալ ոչ թէ բուն գիրքերը, այլ անոնց կողքերը, հանգամանքութեամբ տպելով հազարական օրինակ՝ իւրաքանչիւրէն:

Հազարաւոր երիտասարդներ այդ օրը միայն եւ այդ ձեւով պիտի լսեն թէ «սա մեր Հայերն ալ» գիրք ունին: Եւ թերեւս խելքի գան, եթէ Ամերիկացի շրջիկ մը չփորձուի բոլորը ծախու առնել, իբրեւ արեւելեան հնութիւն:

Դ. ՇԱՀՎԷՐԴԵԱՆ ԱԼ ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ...

«Խ. Հայաստան»ի մարտ 21ի թիւէն կ'իմանանք թէ հռչակաւոր Դանուշ Շահվէրտեանն ալ հակայեղափոխական համարուելով, դուրս հանուած է 9րդ համագումարէն: (Տես այսօրուան խմբագրականը):

Պաղեստինը երկու մասի պիտի բաժնեն

«Տէյլի Հէրըլտ», աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը, կը գրէ թէ անցեալ տարի Պաղեստին ղրկուած արքայական յանձնաժողովը երկու ծրագիրներ կ'ուսումնասիրէ, երկիրը Հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ բաժնելու համար: Առաջին ծրագրին համաձայն, հրէական ինքնավար գաղթապետութիւն մը պիտի հաստատուի, մաս կազմելով բրիտանական կայսրութեան, եւ միւս կողմէ՝ արաբական անկախ պետութիւն մը: Երկրորդ ծրագրով, Պաղեստին պիտի վերածուի դաշնակցային պետութեան մը, հրէական եւ արաբական նահանգներով: Հայֆայի նաւահանգիստը, ուր կը յանգի Մուսուլի նաւթուղին, պիտի դառնայ չէզոք շրջան մը, Մեծն Բրիտանիոյ տիրապետութեան տակ:

Ամէն պարագայի մէջ, արքայական յանձնաժողովը իր եզրակացութիւնները պիտի հաղորդէ ապրիլի վերջերը:

Ի՞նչպէս պիտի ջնջուին Եգիպտոսի առանձնաշնորհները

Ապրիլ 12ին Մոնթրէօյի մէջ (Զուիցերիա) կը բացուի միջազգային խորհրդաժողով մը, վերջ տալու համար օտարներու վայելած առանձնաշնորհներուն (կապիտիւլասիոն): Ժողովին պիտի մասնակցին Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Տանիմարքա, Յունաստան, Իտալիա, Հոլանտա, Նորվեկիա, Փորթուկալ, Սպանիա, Շուէտ եւ Մ. Նահանգները: Միւս պետութիւններէն Գերմանիա, Աւստրիա եւ Խ. Միութիւնը պատերազմի պատճառաւ կորսնցուցին իրենց առանձնաշնորհեալ դիրքը. բայց եւ այնպէս հրաւիրուած են եգիպտական կառավարութեան կողմէ, ինչպէս նաեւ Զուիցերիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ Եուկոսլաւիա: Ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի մասնակցին պարզ դիտողներ ղրկելով: Կը կարծուի թէ ժողովին պիտի մասնակցին հարիւրի չափ պատուիրակներ եւ մասնագէտներ: Ժողովը պիտի գումարուի այն պալատին մէջ ուր տեղի ունեցաւ Նեղուցներու խորհրդաժողովը, անցեալ տարի: Եգիպտական պատուիրակութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուի վարչապետ Նահաս փաշա, պիտի հասնի ապրիլ 7ին:

Կը հաւաստեն թէ եգիպտական պատուիրակութիւնը հետեւեալ միջոցները պիտի առաջարկէ, փոխարինելու համար առանձնաշնորհները.—

1. Բանակցիլ եւ դաշնագիր մը կնքել պետութեանց հետ, ապահովելով Եգիպտոսի օտար բնակիչներուն առեւտուրի, կրօնի, բնակութեան, տեղափոխութեան, ընկերակցութեան, ուսման եւն. ազատութիւնը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ
ԻՐ ԽԱՐԽԱՓՈՒՄՆԵՐԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 21 մարտ.— «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է այն աղաղակը — «Ես պարտուած եմ» — զոր արձակեց կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան, անցեալ սեպտեմբերին Նիւ Եորքի մէջ գումարուած այն երեսփոխանական ժողովին առջեւ, որ կը բխէր 1933ի Մարթինիք Օթէլի խեղկատակութենէն:

Այդ աղաղակէն յետոյ — որուն բոլորովին տարբեր նշանակութիւն կը փորձէ տալ Երուսաղէմի «Սիոն»ը — կաթող. պատուիրակի ներկայութիւնը դարձաւ անիմաստ, եւ ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը անոր հանդէպ հասաւ իր սառուցման կէտին:

Ամիսներու բանակցութիւնները, միջամտութիւնները, երկուստեք կատարուած զիջումներն ու խոստումները յօդս ցնդեցան ճիշդ այն վայրկեանին, երբ անոնց արդիւնաւորութիւնը կը յուսային շատ մը միամիտներ: Այդ աղաղակէն առաջ եւ անմիջապէս յետոյ կատարուած ուրիշ խոստումներ եւ ծրագիրներ նմանապէս չիրագործուեցան: Առ այժմ չենք ուզեր մանրամասնութեանց մէջ մտնել:

Հակառակ իր կրած այս ահաւոր պարտութեան՝ կաթող. նուիրակը շարունակեց իր նախկին յարաբերութիւնները: Սպառնալիքներ՝ մէկ կողմէ, հաճոյակատարութիւն՝ միւս կողմէն: Ոչ մէկ փոփոխութիւն իր ընթացքին մէջ: Շարունակեց հեռու մնալ այն հայ եկեղեցիներէն ու համայնքներէն, որոնց չէր մօտեցած այդ պարտութենէն առաջ: Աւելին. սպառնաց գրաւել այս ու այն եկեղեցին եւ յանձնել զանոնք այդ համայնքներու հակառակորդ կողմին, որմէ կրած էր իր ահաւոր պարտութիւնը:

Մէկ խօսքով, իր ներկայութեամբ նուիրակը ոչ մէկ փոփոխութիւն կրցաւ յառաջ բերել Ամերիկայի Հայ Եկեղեցւոյ արեւելեան թեմին մէջ: Միայն պատճառ դարձաւ որ կիրքերը վերստին բորբոքին ու հրահրուին:

Այս պայմաններուն մէջ էր, որ ան ճամբայ ելաւ դէպի Քալիֆորնիոյ թեմը, որ նոյնպէս պառակտուած է— իրականին մէջ աւելի Արեւելքի թեմէն առաջ, թէեւ բարդութիւնները չստացան Արեւելքի սաստկութիւնը:

Ճանապարհին՝ նուիրակը այցելեց զանազան գաղութներ: Այս տեղերուն մէջ ալ ան կոնակ դարձուց հայ համայնքներու որոշ հատուածներուն՝ որոնք ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը կազմեն: Այստեղերուն մէջ ալ ան շրջապատուեցաւ Մարթինիքեաններու կողմէ:

Շատ բնական էր որ այսպիսի կողմնակալ ընթացք մը արգիլէր ժողովուրդին այնպիսի ընդունելութիւն, որուն արժանի է Հայ Եկեղեցւոյ հայրապետին ներկայացուցիչը: Եւ նուիրակը վայելեց միմիայն այս կամ այն առեւտրականին եւ կամ փոքրաթիւ խումբի մը հիւրասիրութիւնը: Բայց, մնաց անծանօթ ժողովուրդին, ու ժողովուրդն անոր: Արեւելքէն մինչեւ Քալիֆորնիա, հարիւրաւոր գաղութներու մէջէն, Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցիչը անցաւ սովորական ճամբորդի մը պէս ...

Քանի մը շաբաթներ առաջ ան վերջապէս հասաւ Քալիֆորնիա, ուր ինչպէս ըսինք, թեմը արեւելեան թեմէն առաջ պառակտուած էր:

Քալիֆորնիոյ թեմի առանձին կազմակերպութիւնը խաղ մըն էր ռամկավարներու կողմէ՝ տկարացնելու համար դիրքը Ամերիկահայ թեմի նախկին առաջնորդ Տիրայր արք.ի: Շատ փորձեր կատարուած էին 1922էն առաջ — սկսած Բարգէն եպիսկ. Կիւլէսէրեանէն — անջատելու Քալիֆորնիոյ եկեղեցիները Արեւելեան շրջանէն: Քալիֆորնիոյ եկեղեցիները իրենց բոլոր շրջանային ժողովներուն մէջ այս առաջարկը ետ մղած էին: Վերջապէս 1927—28ին ռամկավարները յաջողեցան այս խաղին մէջ: Հիմնեցին առանձին առաջնորդութիւն մը եւ հրաւիրեցին Գարեգին եպիսկ. Խաչատրեանը, որ հազիւ թէ հասած Քալիֆորնիա, իր դէմ գտաւ այն մարդիկը, որոնք հիմնած էին առաջնորդութիւնը եւ հրաւիրած զինք իբրեւ առաջնորդ: Ես անձամբ ծանօթ եմ այն անտանելի կացութեան որուն մատնուեցաւ Գարեգին եպ.ը, իր պաշտօնավարութեան առաջին տարիէն սկսած: Եպիսկ.ը պահեց իր բարեկամական դիրքը բոլոր կազմակերպութեանց հանդէպ անխտիր, եւ գործնականապէս աջակցեցաւ Բարեգործականի ձեռնարկներուն:

Այս բաւական չէր ռամկավար աղաներուն համար, որոնք կ'ուզէին խախտել Առաջնորդարանի անկախութիւնը եւ գործածել զայն իրենց ուզածին պէս: Ժողովուրդը կանգնեցաւ Առաջնորդի կողքին: Ռամկավար հոգաբարձուները սկսան դաւադրութեան եւ գործակցելով «Հօկ»եան տարրերու՝ Էջմիածնի վրայ ճնշում բանեցուցին ու վերջապէս յաջողեցան հեռացնել Գարեգին եպիսկոպոսը:

Մանրամասնութիւնները այս դէպքերուն տրուած են Քալիֆորնիոյ Առաջնորդարանի 1934ի ընդարձակ տեղեկագրին, ինչպէս նաեւ Ա. Պարտիզեանի «Հայ Եկեղեցւոյ տագնապը» անուն գործին մէջ:

Քաշուեցաւ Գարեգին եպ.ը, բայց հարցը չլուծուեցաւ: Ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութեան իրաւունքները, նուիրականացած հայ եկեղեցւոյ դարաւոր ժողովրդապետութեան աւանդութիւններով եւ օրէնքներով, անտեսուեցաւ Էջմիածնի կողմէ, որ ընդառաջ երթալով խումբ մը մարդոց դաւերուն, հրաժարեցուց նախապէս իր կողմէ իբր առաջնորդ. փոխանորդ կարգուած Քասիմեան վարդապետը, եւ հաստատեց Կեդր. Վարչութիւն մը, գլխաւորութեամբ տգէտ տէրտէրի մը, որ չէր կրցած պարզ հովուութեան պաշտօն մը գտնել Արեւելքի բազմաթիւ հայ գաղութներուն մէջ:

Քալիֆորնիոյ մէջ կան երկու եկեղեցիներ— Ֆրէզնոյի եւ Լոս Անճէլըսի: Ֆրէզնոյի եկեղեցիին շուրջ խմբուած են մօտակայ բազմաթիւ գաղութները՝ կեդրոն ունենալով Ֆրէզնոյի հայութիւնը: Այս եկեղեցին իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կանգնած է Հայ եկեղեցւոյ ժողովրդապետական իրաւունքներու պաշտպանութեան տեսակէտին վրայ եւ ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի այսպէս կոչուած «Հայրապետահաստատ Կեդր. Վարչութեան» հետ:

Ֆրէզնոյի եկեղեցին միակ հայ եկեղեցին է, որ կը պահէ իր ամբողջութիւնը Քալիֆորնիոյ մէջ: Առանց անոր՝ կարելի չէ երեւակայել Քալիֆորնիոյ թեմ:

Միւս եկեղեցին, Լոս Անճէլըսինը, պառակտուած է: Ռամկավար հոգաբարձութիւնը յաջողած է եկեղեցիի շէնքը իր ձեռքը պահել, բայց ոչ համայնքը:

Կաթող. նուիրակը գնաց հարթելու «թիւրիմացութիւնները» եւ Քալիֆորնիոյ թեմին միասնականութիւնը վերահաստատելու: Իր լաւ շարժառիթները կասկածի տակ չենք դներ: Բայց իր առած քայլերը համերաշխ չեն այդ լաւ շարժառիթներուն հետ:

Ան միշտ կը շարունակէ իր ընթացքը: Մտերմական է անոնց հետ, որոնք դէմ են Հայ եկեղեցւոյ ժողովրդապետական աւանդութիւններուն եւ օրէնքներուն, ու կեղծաւորաբար կը ջատագովեն կաթողիկոսին «վեհապետական» իրաւասութիւնները: Այնտեղ ալ նուիրակը շրջապատուած է այս վերջիններով եւ չուզեր յարաբերիլ միւսներուն հետ: Սպառնալիքներ կը կարդայ անոնց որ չեն ճանչնար այսպէս կոչուած «հայրապետահաստատ Կեդր. Վարչութիւնը» եւ իր տուիլակ առաջնորդ. տեղապահը: Եթէ խղճալի չգտնէինք, պիտի ըսէինք թէ նուիրակը խակապէս ծիծաղելի դերի մը մէջ մտած է: Իր սպառնալիքները այնտեղ եւս կ'արհամարհուին, ինչպէս արհամարհուեցան Արեւելեան թեմին մէջ: Այդ արհամարհանքը կը բխի այն պարզ իրողութենէն, որ ան չկրցաւ արժեցնել իր առաքելական պաշտօնը, եւ դարձաւ կողմ՝ եկեղեցիի վէճին մէջ: Իր այս քաղաքականութեան պատճառներուն պրպտումն ու մեկնութիւնը շատ հեռուները պիտի տանէին մեզ:

Այսքան ըսենք միայն, որ նման խարխափումներով կաթող. պատուիրակը Քալիֆորնիոյ մէջ ալ տեղ պիտի չհասնի ինչպէս չհասաւ Արեւելքի մէջ: Ու վերջ ի վերջոյ բոլոր կողմերու, թէ եկեղեցական հատուածներուն եւ թէ Էջմիածնի եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ այն թէ Գարեգին արք.ի առաքելութիւնը պարզ շռայլութիւնն մըն էր ...

ԹՂԹԱԿԻՑ

Յ. Գ.— Իբրեւ նոր բան աւելցնեմ թէ մինչ նուիրակը ոտք չկոխեց որ եւ է հայ եկեղեցի, որ չէր ճանչնար Արեւելքի «հայրապետահաստատ Առաջնորդարանը», Քալիֆորնիոյ մէջ նոյնպատուիրակը ամէն կիրակի կը պատարագէ Ֆրէզնոյի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, որ նմանապէս չի ճանչնար Քալիֆորնիոյ «հայրապետահաստատ Առաջնորդութիւնը»: Այս անտեղեակութեան պատճառը այն է որ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիէն զատ Հայ Առաքել. եկեղեցի գոյութիւն չունի այդ հայկական մեծ կեդրոնին մէջ:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն բժիշկ, ի՞նչպէս գտաք մեր հիւանդը:

— Հոգ մի ընէք իմ դարմանումս անվրճելի է, կամ հիւանդութիւնը կ'անհետանայ կամ հիւանդը:

ՐԱՖՖԻՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած ենք, այս տարի հոկտեմբերին պիտի տօնուի Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը: Փարիզի մէջ ալ պատրաստութիւններ կը տեսնուին, նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի: Վերջերս Պէյրութի Հայ Ճեմարանին մէջ հաւաքոյթ մը սարքուած ըլլալով՝ ընկ. Ն. Աղբալեան հետեւեալ բանախօսութիւնը կատարեց Րաֆֆիի ստեղծագործութեան մասին (ամփոփում).—

Մինչեւ Րաֆֆին Հայոց վիպագրութիւնը կը ներկայացնէր Թաղիադեանը: «Տէր կեցո զՀայս»ի հեղինակը: Անոր գործերը հէքեաթի կերպարանք ունեցող գործեր են, ու յօրինուածքը միջնադարեան վէպերու յօրինուածքն է, միայն անունններն են հայկական: Այդ վիճակի մէջ իսկ Թաղիադեանի գործը մի քայլ առաջ է նախորդէն, այն տեսակէտով՝ որ իրմէ առաջ վիպային գրութիւններ չկային: Վէպի դերը կը խաղային, օրինակ, «Պղնձէ Քաղաքին Պատմութիւնը» կամ ուրիշ օտար լեզուներէ թարգմանուած հէքեաթներ:

Այնուհետեւ վիպական հետաքրքրութիւն կ'արթնցնէր «Ցայսմաւուրք»ը, որ սուրբերու կեանքը կը պատմէ, եւ յաճախ կենցաղական գծեր տեղ կը գտնեն այնտեղ:

Ասոնք էին գրական արտադրութեանց այն տեսակները, որոնք վէպի տեղը կը բռնէին: Բազմաթիւ էին բերանացի զրոյցները:

Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն յայտնութիւն մը եղաւ բովանդակ հայութեան համար իբր վիպագրութիւն: Ան կը ներկայացնէր գիւղական միջավայրը. ու կը ներկայացնէր գիւղական բարբառով: Կը ներկայացնէր գիւղական դէմքեր եւ կենդանի մարդիկ, օրինակ՝ Մօսին, գիւղի քահանան, գիւղապետը: Խօսելով ռուս եւ պարսկական պատերազմի մասին, ան կը ներկայացնէր նաեւ պատմական յիշատակարան մը: Կուտար կենցաղական լայն պատկերներ, նկարագրելով շահագործումները, հարստահարութիւնները, ընթացիկ կեանքի սովորութիւնները: Այնուհետեւ ազգային ցաւերու հանդէպ անկեղծ ու վարակիչ մորմոք կը ներկայացնէր: Հոյակապ նկարագրութիւններ՝ տեսարաններու, հին ու նոր քաղաքներու եւ բերդերու: Մէջ ընդ մէջ խառնուած են իր կենսագրական գծերը: Կը տեսնենք քաջութեան տեսարաններ. կը ներկայացնէ քաջութեան տիպար երիտասարդ մը՝ Աղասին:

Տեղ տեղ իր արձակը կշռոյթ ունի: Այս ամէնը խառն եւ ձոյլ: Իր գործը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ իր ժամանակին վրայ ու այժմ ալ ունի:

Անոր ընթերցման ազդեցութեան տակ տաղանդաւոր երիտասարդներ գիտակից դարձան իրենց կոչումին:

Այս է մեծագոյն դերը վէպի ձեւով, որ գոյութիւն ունէր Րաֆֆիէն առաջ, սակայն անիկա վէպ չէ մեր սովորական ըմբռնումով:

Րաֆֆին 1855ին սկսած է վէպ մը գրել՝ «Սալբի»ն, որ լոյս է տեսած իր մահէն շատ վերջ: Հրատարակիչները կ'ըսեն թէ ինքնուրոյն է այդ գրուածքը, սակայն եթէ նկատի ունենանք, որ «Վէրք Հայաստանի»ն գրուած է 1848ին եւ նախ քան տպագրութիւնը ձեռագիր ընդօրինակութիւններով շրջան է ըրած ժողովուրդին մէջ, անկարելի չէ որ Րաֆֆին ծանօթացած ըլլայ անոր եւ ազդեցութեան տակ սկսած ըլլայ Սալբին, մանաւանդ որ Սալբին բոլորովին ձեւուած է «Վէրք Հայաստանի»ի վրայ:

Որով մենք կարող ենք Րաֆֆին համարել Խ. Աբովեանի գործի շարունակողը:

Միեւնոյն ազգագրական հետաքրքրութիւնը, նոյն ռազմաշունչ հերոսի տիպը, որ կը համապատասխանէ Աբովեանի Աղասիին. նորութիւն է սակայն Սալբիի մէջ ազատատենչ աղջկան մը տիպը՝ որ Աբովեանը չէ ըստեղծած, որովհետեւ ան կէտ առ կէտ կը հետեւի իրականութեան եւ չունի Րաֆֆիի հարուստ երեւակայութիւնը:

Այստեղ ալ ուշադրութեան կեդրոնը գիւղացիական կեանքն է, բայց սկսած այն տեղէն, ուր կանգ է առած Աբովեանը:

Րաֆֆին նոր շրջան մը մտցուց վիպագրութեան մէջ, Պարսկահայաստանը:

Նոր ժողովուրդներու կեանքը վիպագրութեան նիւթ դարձուց, Պարսիկներու կեանքը:

Դուրս ելաւ գիւղական շրջանակէն եւ վէպի նիւթ դարձուց նաեւ քաղաքի կեանքը իր «Ոսկի Աքաղաղ»ին մէջ, ինչ որ նորութիւն էր:

Իր «Խաչագողի Յիշատակարան»ով բարոյագրական վէպի հիմը դրաւ:

Այնուհետեւ Րաֆֆին ստեղծեց պատմական վիպագրութեան նոր ձեւ մը:

Եւ վերջապէս, ընդհանրապէս վիպագրութեան նոր ձեւ մը ստեղծեց Հայոց գրականութեան մէջ, ծրագրային ձեւը, ինչպէս օրինակ «Խենթ»ն ու «Ջալալէդդին»ը: Որով Րաֆֆին Հայոց վիպագրութեան սահմանները ընդհանրապէս լայնցուց:

Իրմէ է որ սկիզբ կ'առնէ այն ուղղութիւնը, որով յետագային զարգացաւ Հայոց վիպագրութիւնը: Ոմանք քաղաքի կեանքի ուսումնասիրութիւնը դարձուցին իրենց մասնագիտութիւնը, ինչպէս օրինակ Շիրվանզադէն: Ուրիշներ ծրագրային վէպի ուղղութեամբ գնացին, ինչպէս օրինակ Ահարոնեանը:

Կը տեսնենք ուրեմն որ Րաֆֆին եղած է բազմակողմանի եւ շատ ուղղութիւններու համար նախատիպ մը:

Ուրիշ մարզի մը մէջ ալ աչքի ընկնող դեր է խաղցած Րաֆֆին: Իր «Խամսայի Մելիքութիւնները»ով անյայտութենէն դուրս է բերած նորագոյն ժամանակներու քաղաքական թանկագին փաստեր:

Այս բոլոր գրական գործերուն մէջ դիտելով Րաֆֆին իբր հեղինակ, ես կ'ըսեմ որ անոր հիմնական յատկանիշն է պայծառ եւ ուժեղ երեւակայութիւնը: Իր տեսիլքները շօշափելի են, իր ծրագրած տիպարները այնքան կենդանի են, որ թէեւ գիտակցութիւնդ կ'ըսէ որ անոնք իրականութեան մէջ չկան, բայց չես կարող չըհաւատալ անոնց իրականութեան: Հազիւ նշմարելի հետքերու վրայով իր երեւակայութիւնը այնքան կ'ուժեղացնէ եւ կը խորացնէ տիպարներն ու դէպքերը, որ կը դարձնէ շօշափելի:

Րաֆֆիի երկրորդ յատկանիշն է քնարական շունչը որ զեղում մը չէ, զգացումներու պոռթկում մը չէ, այլ ամբողջ գրուածքը կը թափանցէ. ներ[illegible]ական ու լարուած ներշնչում մըն է, որ առաջին տողէն կը սկսի եւ կը մնայ միշտ թրթռուն մինչեւ վերջին վերջակէտը: Այսպէս ըսենք՝ կը պատմէ երաժշտական գործիքի մը յարատեւ ընկերակցութեամբ: Ասոր հետեւանքով Րաֆֆիի ոճը բաբախուն է մարդկային զարկերակի մը պէս: Ան իր երեւակայութեան ուժին շնորհիւ կը սաւառնի իր դիտած կեանքին վրայ, ուստի իր քնարական շունչը կ'ողողէ իր ամբողջ գործը:

Գալով իր վիպական յօրինուածքին, իր պատմելու եղանակը արեւելեան է: Անշուշտ ան ծանօթ է ռուսական վէպերուն, սակայն այդ ճամբով չընթանար: Պատմելու կերպը տէրվիշներու պատմելու կերպն է, որոնք իրենց պատմութիւնը կը կտրեն ամենահետաքրքրական տեղը ու կը սկսին դրամ հաւաքել: Րաֆֆին ալ իւրաքանչիւր հատուածի վերջը կը թողու հետաքրքրական կէտ մը անորոշ եւ կը ստիպէ որ շարունակես ընթերցումը: Ասով ան կը դառնայ յափշտակիչ եւ գրաւող պատմիչ:

Իր երեւակայութեան զօրութեան զուգընթաց են իր մաքի զօրութիւնն ու պայծառութիւնը: Բայց իր միտքը դարձած է միշտ դէպի դէպքերը. ան հոգեբան չէ, խուզարկու չէ մարդկային հոգիին, սակայն գլխաւոր պատճառներէն մէկն է իր յաջողութեան, որովհետեւ իր գործերուն մէջ դէպքերը իրար կը յաջորդեն եւ կը ղեկավարուին իմացական զսպանակներով: Ոչ թէ բնազդական շարժումներու անորոշ արտայայտութիւններ են, ուր մարդու միտքը կը կորսուի, այլ ծրագրուած գործեր են որ կ'իրագործուին, ամէնէն ընթացիկ եւ սովորական պատճառներն են առաջ բերող դիպուածներուն:

Ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէս միշտ որոշ են անոր գրքերուն մէջ: Որովհետեւ Րաֆֆիի միտքը դարձած է դէպի դէպքերը՝ եւ ոչ թէ երկարաշունչ նկարագրութիւնները, ասոր համար ալ ան յափշտակիչ գրող մըն է բոլորի համար: Նրբամիտներուն կը բերէ հանգիստ, երեխաներուն եւ պատանիներուն համար արդէն վայելք մըն է Րաֆֆիի ընթերցումը:

Մտքի եւ երեւակայութեան պայծառութիւնը եւ ուժը կ'անդրադառնան նաեւ իր լեզուին վրայ: Իր լեզուն վերին աստիճանի պարզ է, պարզութիւնը կազմուած է կարճ խօսքերէ, մերկ, գոյական ու շատ քիչ ան[illegible]դամ ածականներ:

Տամններու անհուն բազմութիւն մը գրուած է իր գործերուն մէջ: Իր մաքերն ալ կը դառնան առածներու պէս, կարճ ու յստակ: Ներշնչումը, որով ան միշտ լեցուն է, թափ կը հայթայթէ իր խօսքերուն եւ երաժշտական կշռոյթ, որ յաճախ թուարկութեան կերպարանք կը ստանայ. տեսակ մը հետեւողական եւ համաչափ կրկնութիւններու շարան մը կը կազմէ, որ ամէնէն անմշակ մտքին վրայ կը դրոշմէ կացութիւնը, որ կը նկարագրէ Րաֆֆին, ու անիկա մեծապէս կը նպաստէ Րաֆֆիի յաջողութեան, անճիդ՝ որովհետեւ կուտայ վայելք:

Մութը, խաւարը Րաֆֆիի օրկանական թշնամի են:

Այս բոլորը կ'անդրադառնայ իր նկարագրին վրայ, կամ եթէ կ'ուզէք իր տաղանդը արտայայտութիւնն է իր նկարագրին: Ան թշնամի է ամէն բանի որ խաւար է: Ասոր շնորհիւ է որ ան կը տեսնէ մեր կեանքի բոլոր հիմնական խնդիրները եւ կը գծէ այն իտէալը, դէպի ուր բնազդաբար կը ձգտի Հայոց ազգը: Այս տեսակէտէն իր տաղանդը կարելի է համարել մարգարէական:

Մեռած է ասկէ մօտ յիսուն տարի առաջ, բայց հինցած չէ որովհետեւ մեր քաղաքական զարգացման հիմնական փուլը կը կազմէ, Հայը անոր գործին միջոցով միայն կարող է հայանալ: Նա անմահ է եւ անմահ պիտի մնայ, ինչպէս որ է պատմական դէպքը: Ով որ գիտէ Հայոց անցեալը, անպայման պիտի հանդիպի Րաֆֆիի հոյակապ դէմքին եւ պէտք է խոնարհէ իր գլուխը անոր յիշատակին առջեւ:

ՕՏԱՐ ԷՋԵՐ

ՆԿԱՐԻՉԸ

Ան հասաւ ինքնաշարժով եւ անմիջապէս բարձրացաւ սանդուղներէն, մէկուն նման, որ վարժուած է ուշադրութիւն հրաւիրելու: Կը կրէր ծաղկեփունջ մը, որուն նմանը հազուադէպօրէն կարելի է տեսնել այլ մարդու մը ձեռքը: Անցաւ սրահին մէջտեղէն եւ ուղղուեցաւ դէպի ծածկուած սեղանը:

Սպասարկողները յարգալիր խոնարհութիւն կ'ընեն,— կը սպասեն անոր, սեղանին վրայ դրուած են երկու բաժակներ: Անուանի մարդը ծաղիկները կը թողու սեղանին վրայ եւ կ'ուղղուի դէպի հեռախօսը, կրկին կը վերադառնայ շուտով, ակնարկ մը կը նետէ զարդարուած սեղանին, կը շարժէ գլուխը ...

Կուգայ սպասարկողը՝ ծաղիկներն ու վարդերը առած: Ծառան կը նայի եռեւ, կը տանի ետ ծաղկամանը, որուն, ինչպէս կ'երեւի, չի հանդուրժեր այցելուն: Ան կը բերէ քանի մը ուրիշ՝ բարձր ու նուրբ բղուկներ, այն տեսակներէն, որոնցմէ կը գործածեն ծաղկավաճառները: Այն ատեն, նկարիչը կ'երթայ անձամբ եւ խոհանոցէն կը լսուի զայրացած խնդուք մը ու առարկութիւն. կը վերադառնայ սրահ՝ թաղարներով ու սանով, եւ կը բաժնէ սեղանին վրայի ծաղիկները:

Կը նստի, կը դիտէ նախաճաշը,— մութ կարմիր խեչեփառ՝ դրուած ճափոնական կապոյտ ամանի մը մէջ, կը բանայ գինիի շիշերը ... Կը կանգնի ոտքի ու իրարու կը զարնէ ձեռքերը: Կ'ուղղուի դէպի հեռախօսը եւ փակ խցիկէն կը լսուի խեղդուկ ձայն մը, բայց ոչինչ կը հասկցուի խօսուածէն:

Կ'երեւի նոր սպասարկող մը՝ կողով մը բռնած: Նկարիչը կը նայի պտուղներուն, ծառան եւս կը նայի զարմացումէն պապանձած: Եղանակին առաջին պտուղներն են, ճիւղեր ամբողջ՝ տանձերով ու տերեւներով, ծիրաններ ու բոլորը դրուած փոքրիկ կողովին մէջ, ինչպէս կը դնեն նորածին մանուկները օրօրոցին մէջ, նկարիչը զանոնք կը բաշխէ սեղանին վրայ՝ հոս ու հոն:

Ծառաները կը բերեն ապուրը: Նկարիչը ոտքի կ'ելլէ: Հագած է մինչեւ ծունկերն իջած կարճ տաբատ՝ բոլոր երիտասարդներուն նման, բայց միթէ չի՞ տեսներ որ ծունկերը կը ծալլուին քիչ մը: Կ'երթայ դէպի հեռախօսը ու հիմա կ'երեւի, իրապէս, քիչ մը կորաքամակ: Այս անգամ աւելի երկար կը մնայ հեռախօսին քով, ու կարծես կը խօսի մէկուն հետ փակ խցիկին մէջ, ուրկէ լսելի կ'ըլլայ միայն միօրինակ ու խուլ ձայն մը:

Ահաւասիկ ան կրկին կուգայ եւ կ'ուղղուի դէպի սեղան՝ յոգնած քայլերով, որովհետեւ իրապէս կը դժուարանայ քալել,— ու կը նստի ապուրի ամանին առջեւ, կ'առնէ դգալը, բայց անմիջապէս կը թողու զայն տեղը եւ դառնալով քովը, կը նայի հայելիին ...

Պատուհանին ներքեւ կը տարածուի ծովը՝ նաւահանգստային մեծ կառուցումներով, եւ աշնանային օդին մէջ կը զգացուի այն անփոփոխ շէշտը որ այնքան լաւ ծանօթ է իրեն: Շոգենաւերու ծուխը մասնաւոր ձեւով մը կը բարձրանայ, եւ լուսաւորութեան մէջ խորհուրդ մը կայ զոր կը զգան պըտըտողները: Արտակարգօրէն կը հասնի այն բոլորին որ կը գտնուի իր առջեւ:

Զօր ձեռքը անհանդարտօրէն կը շարժի եւ ինքնամփոփ կը շարժէ գլուխը: Ոչ ոք ի վիճակի է նկատելու: Ոչ ոք ի վիճակի է լրացումին տանիլ զայն:

Երիտասարդ ու շիկահեր աղջիկ մը կ'անցնի մօտէն ու նկարիչը կը բարձրացնէ գլուխը ծանրօրէն: Բան մը կը խօսի իր մէջ ու անմիջապէս կը մարի, ճիշդ այնպէս ինչպէս կը պատահի մեզի՝ ամէն անգամ որ կին մը կ'անցնի մեր քովէն: Քիչ յետոյ ան շունչ մը կ'առնէ ու կը սկսի մտածել այլ բաներու մասին:

Նաւակ մը թեթեւօրէն կը քշուի թիերով, կուրացուցիչ սպիտակ գիծի մը նման, կարծես թրթուր մը ըլլար, որ միաժամանակ կը շարժի իր բոլոր ոտքերուն վրայ: Առագաստանաւերը կը գծեն շրջանակներ՝ փչելով շոգի եւ իրենց ետեւ կը թողուն սեւ ծուխի ծուէններ: Մեծ շոգենաւեր են կեցած քարափին առջեւ: Կրակարբեր տեսիլքներ կը յայտնուին օդին մէջ,— ատիկա, պարզապէս տարօրինակ խաղ մըն է, անհաւատալի գոյներով: Ձայն մը կը յածի ծովուն վրայ, ամէն ինչ կը շարժի, իսկ ժամանակը կ'անցնի եւ,

— Աստուած իմ, — երկինքի գոյնը կարծես կը փոխուի՝ երբ ակնարկդ կ'ուղղես հոն:

Ան կրկին կը շարժէ գլուխը, ափովը գոցելով բերանը եւ մօրուքը: Մըտասոյզ կը դիտէ բնութեան աննշան երեւոյթները, քանի որ իր ամբողջ կեանքը յատկացուցած է տեսնել սորվելու ու միայն հիմա կը մտածէ թէ երբեք առիթ պիտի չունենայ զայն պատկերելու: Ան կը գիտակցի գոյներու գեղեցկութեան, իր անզօրութեան եւ խորունկ համակերպութեամբ մը կը շարժէ գլուխը ..

Մտախոհ՝ գինի կը լեցնէ գաւաթին, կը վարանի պահ մը եւ զայն կ'ըմպէ ամբողջովին: Ու վերջին անգամն ըլլալով կ'ուղղուի դէպի հեռախօսը՝ բոլորովին անվստահ քայլերով:

Ո՛չ, կին պէտք չկայ:

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Հեղինակը, Ի. Իէնսէն՝ Տանըմարքացի անուանի գրագէտ մըն է: Ունի բազմաթիւ պատմուածքներ եւ վէպեր: Գրած է նաեւ բանաստեղծութիւններ եւ թատերգութիւններ: Այս պատմուածքը թարգմանուած է իր «Զրոյցներ» հաւաքածոյէն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ՄՈՒՍԱՅԻՆ ՀԵՏ

ԶԳԱՑԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի՛ օրիորդ, վստահ եղէք որ պիտ՛ կարդամ սիրով
Եթէ ինձ գրէք երկար նամակներ նրբին բառերով,
Թէ իմ սիրազեղ կեանքըս պիտ՛ հրեղէն եղնիկի՛ նըման
Կարկաչովն ամբիծ ձեր հնչուն անուան:

Օ՛, ամէն իրկուն, երբ լինն Իտալեան ըսկըսի հեծել,
Ես պիտի շրջիմ ժայռերէն կախուող ըստուերներուն մէջ,
Տենչամ որ հոգիս հակի իմ անֆուն ֆընարիս անվերջ,
Ձեր ֆոյր սրտին հետ խօսելո՛ւ համար:

Ձեր ներկայութիւնն, որ մեղմ է հանգոյն ամպի՛ շարժումին,
Այժմ կ'ողողէ զիս պահերովն երկչոտ անցնող ժամերուն.
Կը թըւի ըլլալ ձեր դէմքը սիրուն, եւ ձեր նայուածքին՝
Բացուածքը կապոյտ անուրջ մը թըրթռուն:

Նաւակը ափին կը սպասէ ինծի, թեւնակներն արդէն
Կը շարժին ըշտապ, եւ ջուրերուն մէջ ծառախիտ ծայրեր
Եւ թուփեր իրենց մարմինն են փըռեր. կ'արբըննան լէնէ՝
Տակաւ ֆըմայֆոտ հովերն անհամբեր:

Պիտ՛ տենչայի՞ք դուք ըլլալ իմ կողքին, մունջ՝ աստղի՛ն նըման,
Եւ մելամաղձոտ ինչպէս այծեամն է ֆարայրի ծոցին.
Եւ պիտ՛ ցանկայի՞ք որ իմ մատներուս թափշըն ոսկեման
Հըպէր մեղմօրէն ձեր մետաֆս ծամին:

Օ՛, լըճին վըրայ կարծես կը վազեն լոյսէ ոգինե՛ր,
Կարծես ալիքներ կը դիմեն դէպ՛ ինձ, որոնց կատարին
Փոֆրիկ փրփուրներ կ'ոստոստեն շողէ պարովն երկնային,
Եւ լըռութիւնն ինձ կը հըծծէ խօսֆեր:

Եկո՛ւր Հայուհի, կը սահի նաւակն ափունֆէ՛ ափունֆ,
Երկնի ծայրերէն կ'իջնեն ջուրին մէջ աստղի բեկորներ,
Ո՛րֆան հանդարտ է իրկունն այս անմայր, եւ ո՛րֆան տարբեր
Ձայներու հիւծիլն արցո՛ւնֆ առ արցունֆ:

Օ՛, թող որ սահին ձեր ճակտին վըրայ իմ որբ մատներուս
Երանութեան թովքն եւ իմ ներշնչման յոյզերն լուսազէս,
Գոցէ՛ խոր աչֆերդ, եւ թող դալկահար շըթներուդ սնդուս
Շուրջ ծաղկին ցոլֆեր, բանաստե՛ղծ իմ ես:

Կը զգամ որ հոգիս կը սիրէ՛ հոգիդ, եւ ըզգացումն այս
Կը վարէ նաւակս, ուր մինակ իմ ես անոյշ թախիծով.
Ուռենիներ կան եւ լալահառաչ նիւղեր մեղմիոլով
Ցածող ալիֆէ ալիֆ հեզանազ:

Եթէ նաւակն իմ յանկարծ կանգ առնէր թեւին տակ ժայռին,
Եւ ըլլայիֆ դուֆ խոտերուն մէջ զով ջուրի՛ պէս փռուած,
Լըֆէի թեւնակն, եւ սիրակարօտ ակնարկով յուզուած
Դիտէի գըծերն ձեր մատղաշ մարմնին:

Կողերուս տակ այժմ կը հալին սիրոյ տրտմութեան շիթեր,
Այս զարնանամուտ երեկոյեան մէջ սիրելն ի՛նչ ֆաղցր է,
Շրթներուս դիմաց կ'անցնին զմրուխտէ շըրթունֆներ երեր,
Մինչ սրտիս դիմաց սիրտ մը կը հսկէ:

Այժմ խաւարն անծայր կը փըռէ թեւերն ափերուն վըրայ,
Փոֆրիկ լապտերներ կը կայծկըլտան յար շողիւնով նըրբին,
Օրը կը մեռնի գըլուխը հակած լուսնին, որ հիմա՝
Ջուրերուն վըրայ կ'երկըննայ լըռին:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հիթլէրի կեանքը

—o—

Կուսակցական եւ ընկերային պայքարներու մէջ, մամուլը յաճախ կ'առնէ կորնթարդ կամ գոգաւոր հայելիի մը ձեւը՝ երբ հարկ ըլլայ ներկայացնել հակառակորդը,— եւ այս վերջինը կը դառնայ տխեղծ, հրէշային եւ երբեք իրական:

Հիթլէրի մասին եւս, ձախակողմեան թերթերը եւ ֆրանսական ցեղային ատելութիւններըկատարեցին կորնթարդ կամ գոգաւոր հայելիի մը դերը: Կանխակալ կարծիքներու եւ ընկերային վարդապետութիւններու բռնապետութենէն անկախ, կ'արժէ ներկայացնել Հիթլէրի կեանքը ինչպէս որ է, (պիտի հետեւինք Անտրէ Պէօքլէրի տուած կենսագրութեան, վրայէն սրբելով թշնամական խեղկատակութիւնները) .—

Հիթլէրի մեծ հայրը կը կոչուէր Ալոյիզ Շիքլկրուպէր: Նախ կօշկակար, յետոյ մաքսապետ: Շիքլկրուպէրի մայրը իր պաւկին տուած էր իր մականունը,— հայրը, ագարակապանի մը մօտ ծառայ, մերժած էր ճանչնալ իր որդին: Շիքլկրուպէր ամուսնացաւ երկու անգամ, բայց կորսնցուց երկու կիներն ալ,— տարիքը առած էր արդէն բաւական, երբ ծանօթացաւ Օր. Քլարա Փէօլցէլի, իրմէ 22 տարեկան փոքր: Տիկին Փէօլցէլ չդժկամակեցաւ կնութեան տալու իր աղջիկը, բայց պայման դրաւ որ փեսան փոխէ իր խրթնահնչուն անունը, եւ առնէ աղջկան մականունը, Հետլեր կամ Հիթլէր:

6 Ցունուար 1877ին, Շիքլկրուպէր արդէն կը կոչուէր Հիթլէր,— վայելուչ Աւստրիացի մը, միջնահերձ աղուոր մօրուքով:

20 ապրիլ 1889ին, ուրեմն պսակադրութենէն 12 տարի վերջ, Հիթլէր, որ կը բնակէր պավարիական սահմանագլուխին վրայ, Պրաունաւի մէջ, մանչ զաւակ մը ունեցաւ:

Ատոլֆ Հիթլէր կոչեցին զայն:

Արիւնով՝ Գերմանացի, քաղաքացիութեամբ՝ Աւստրիացի, Գերմանիոյ ապագայ «առաջնորդը» ըստ ոմանց կը կրէր ... հրէական արիւն: Այսպիսի զրոյցներ պակաս չեն սակայն բոլոր այն մարդոց մասին, որոնք նշանաւորեցան, պատմութեան մէջ, իրենց հակահրէական պայքարով, (գինիէն դարձած քացախի հայկական ասացուածքին ձեւով): Անհիմն է սակայն այդ զրոյցը, որքան ալ 1871ին Փոլնայի մէջ ապրող Հրեայ մը ցոյց տրուի Հիթլէր անունով, կամ Մոզէս Հիթլէր մը դեռ այժմ կենդանի ի Լեհաստան:

Մաքսապետին տղան, փոքրիկ Հիթլէրը, շատ կը սիրէր «պատերազմ խաղալ»: Պատանի՝ լափելով կը կարդար 1870ի պատերազմին պատմութիւնը: Դպրոցին մէջ ունեցաւ գերմանապաշտ ուսուցիչ մը, որ կը սիրէր աւստրիական դպրոցին դասաքանները թնդացնել Տէօյչլանտ Իւպէր ալլէս ... քայլերգով:

Սկիզբները Հիթլէր շատ տարուած էր նկարչութեամբ եւ ճարտարապետութեամբ: Հայրը մեռած էր 1903ին: Մօրը արտօնութեամբ, 2 տարի վերջ, ներկայացաւ Վիէննայի Գեղարուեստից վարժարանի մուտք քննութեան, նախ իբրեւ թեկնածու նկարչութեան: Չյաջողեցաւ քննութեան մէջ, ուզեց հետեւիլ ճարտարապետութեան, բայց նախակրթարանի վկայական չունէր ու մերժուեցաւ: Պէտք է խոստովանիլ, որ զուրկ չէր տաղանդէ,— քննութիւնը չափանիշ չէ:

Կը վերադառնայ մօրը մօտ: 17 տարեկան էր, երբ կը մեռնի մայրը: Բոլորովին թշուառ եւ անտերունչ, ճամբայ կ'ելլէ դարձեալ դէպի Վիէննա, ապրելու համար գործ մը գտնելու նպատակով: Ամէն աշխատանք կը փորձէ, մասնաւորաբար որմնադիրներու մօտ աշկերտութիւն կ'ընէ, երբ գործ չունի եւ ոչ ալ ուտելիք՝ կը խառնուի թափառաշրջիկներուն, կը գիշերէ կամուրջներու տակ, կ'ապրի ծայր աստիճան թշուառութեան մէջ, «կը վայելէ անտուն եւ անլուայ մարդոց մարմինին հոտը», առանց երբեք թոյլ տալու որ իր հոգեկան դառնութիւնը զինք նետէ մարքսիստ ընկերվարականներու գիրկը,— Հիթլէր այդ օրերէն կը վարժուի մտածել պայքարի մը մասին, բայց ոչ յանուն մարքսիստներու ընկերվարութեան, այլ՝ ազգային ընկերվարութեան:

Հիթլէր, իր թշուառութեան մէջ իսկ, կրցաւ պահել իր հոգեկան անկախութիւնը,— չեղաւ այն շատերէն, որոնք, կրաւորականութեամբ մը, կը թողուն որ իրենց հոգին լեցուի չմարսուած դառնութիւններով, ուրիշին շահուն պոռալու տենչով, անհարազատ ճառախօսութեամբ: Հիթլէր իր ճաչակն ունէր եւ իր գաղափարները: Այնքան որ իր բախտակիցները չէին սիրեր զինք, կը հեգնէին երաժշտութիւն ու ճարտարապետութիւն սիրող այս պրոլետարը, որ «կաթ կը խմէր», իր սենեակին մէջ կը փակուէր պարապ ժամերուն՝ ընթերցանութեան համար, պոչ կը կապէր Օփերային դռներուն առջեւ: Անհասկնալի կը գտնէին զինքը, որովհետեւ դէմ կ'արտայայտուէր գործատէրերուն եւ ընկերվարական կուսակցութեան առաջնորդներուն, քաղքենիներուն եւ Հապսպուրկի միապետներուն:

Հիթլէր, այդ շրջանին, ցոյց կուտար ընթերցումներու անյագ ծարաւ մը, ֆիզիքական եւ բարոյական զարմանալի կորով մը, ժուժկալութիւն մը՝ ամէն բան իր ներքին իտէալին զոհելու առաջադրութեամբ:

1912ին կը մեկնի Միւնիխ,— այլեւս որոշած է ապրիլ Գերմանիոյ մէջ: Այնուհետեւ կ'ապրի աւելի եւս քաշուած, ինքնամփոփ, իր մտաւորական պաշարը աւելցնելու մտահոգութեամբ:

Ոմանք զինուորական դասալքութեան պատրուակ մը կը փնտռեն Հիթլէրի ճամբորդութեան մէջ դէպի Գերմանիա: Մինչդեռ հաստատուած է, որ զօրակոչի ժամանակ եւ 3 անգամ յանձնախումբ մը զինուորական ծառայութենէ ազատ կացուցած է զինք՝ «թոքերու տկարութեան պատճառով»: Թէ դասալիք մը չէր, կը հաստատուի անով որ ընդհ. պատերազմին սկիզբը խնդրագիր մը տուաւ Պավարիոյ թագաւորին, կամաւոր ընդունուելու համար բանակին մէջ: Խնդրանքը կ'ընդունուի, բանակին մէջ կը մտնէ, զինուորական մարզանք կը կատարէ եւ 1915ին կը մեկնի ռազմաճակատ: Կը վիրաւորուի, կը դարմանուի, դարձեալ ճակատ կը մեկնի, երկրորդ անգամ մըն ալ կը վիրաւորուի, տեսողութիւնը ժամանակ մը կորսնցնելու աստիճան եւ երկաթեայ խաչի պատուանշանը կը ստանայ:

Պատերազմէն վերջ կը մնայ զինուորական ծառայութեան մէջ: Պաշտօն կը ստանայ քննութիւն կատարելու յեղափոխական շարժումներու մասին: Կը դատապարտէ բազմաթիւ յեղափոխականներ, որոնք կ'աշխատէին քայքայել բանակը: Այդ շրջանին է, որ կը նշմարուի իր խօսելու դիւրութիւնը, ինչպէս եւ կատաղի թշնամութիւնը մարքսիստներու դէմ: Նոր առաքելութիւն մը կը տրուի իրեն, այս անգամ: Միւնիխի մէջ հաստատուած, կ'աշխատի «բանակին միտքը մաքրագործել մարքսեան մանրէներէն»: Քաղաքական խմբակցութիւնները իրենց կարգին ամէն ճիգ կը թափէին թափանցելու երիտասարդներու եւ զինուորներու շրջանակներէն ներս: 1919ին, երբ քննութիւն մը կը կատարէր Գերման բանուորական կուսակցութեան մասին, որ կը պայքարէր մարքսեան թափանցումին դէմ, յանկարծ փափաք յայտնեց անդամագրուելու այդ կուսակցութեան: Շուտով առաջնակարգ դիրք գրաւեց անոնց մէջ շնորհիւ իր հռետորի ձիրքերուն: Եւ ահա այս կուսակցութիւնը դարձաւ ամպիոն մը իր միտքերը պարզելու, իր ուզած ուղղութիւնը տալով անոր՝ մարքսիստներու դէմ պայքարի ելլելու, կազմակերպելու իր առաջին «գրոհ»ները: Այդ գրոհներէն վերադարձին, կը խմէր ձաւարով պատրաստուած իր ապուրը կամ թաս մը կաթ, քիչ մը քաղցրաւենիք, (ոչ կը ծխէր, ոչ կը ճնկէր, ոչ ալ միս կ'ուտէր), ու քալելով կ'երթար իր սենեակը՝ խորհրդածելու կամ կարդալու:

«Գերման բանուորական կուսակցութիւնը» կը յառաջդիմէր հսկայաքայլ,— իր հռետոր առաջնորդը մեծ նուաճումներ կը կատարէր ամէն օր:

Դեկտեմբեր 20ին, Հիթլէր խմբագրապետ դարձաւ Միւնիխի մէկ թերթին, Վոլքիշէ Պէօպախթէր, թերեւս շնորհիւ զինուորական իշխանութեան աջակցութեան: Լուտէնտորֆ եւս, հակաընկերվարական բայց եւ ազգայնական (գերմանական հեթանոսութեան վերածնունդին կողմնակից), ուժ կուտար իրեն: Ցաջորդ տարի Հիթլէր գնաց Պերլին, ուր նոր յենարաններ եւ համակիրներ գտաւ: Կուսակցութեան մէջ իր յաջողութիւնները նախանձորդներ ստեղծեցին,— նախագահը, Տրէքսլէր, էնթրիկ մը լարեց իր դէմ: Հիթլէր լուր առնելով՝ վերադարձաւ Պերլինէն եւ հրաժարական տուաւ կուսակցութենէն: Փոթորիկ բարձրացաւ կուսակցութեան ծոցին մէջ,— ի՞նչպէս կորսնցնել նման հռետոր մը, որ թերթ ալ ունի եւ համակիրներու բազմութիւն մը: Տրէքսլէր, պարտուած, ներողութիւն խնդրեց եւ Հիթլէրը կանչեց իր գործին գլուխը: Հիթլէր զայն անուանարկեց, վռնտեց, եւ կուսակցութենէն պահանջեց լիազօրութիւն վեց տարուան համար, եթէ կ'ուզէին որ մնայ իրենց մէջ: Եւ ահա պայքար մը սկսաւ իր դէմ,— Թռուցիկներ եւ յօդուածներ լոյս տեսան, յայտարարելով թէ Հիթլէր Աւստրիացի է, Գերմանացի չէ, թէ ցեղային ծագումով Հրեայ է, թէ կապեր ունի լրտեսհի մը հետ:

Հիթլէր պատասխանեց իր թերթով եւ այնպիսի լեզուով մը, որ հակառակորդները լռեցին: Ու նշանակուեցաւ նախագահ «Գերման բանուորական կուսակցութեան», ամէն լիազօրութիւն իր ձեռքին մէջ:

Այդ կուսակցութեան ուղիով, զայն կազմակերպելով ուզածին պէս, զայն պայքարի մէջ նետելով ամենայն խիզախութեամբ, ու շնորհիւ իր լեզուին ու գրչին՝ Հիթլէր հասաւ Գերմանիոյ առաջնորդի դիրքին:

Հայաստանեան առակաւոր բանք

—•—

Երկընֆումը՝ թէ աստղ
Թամաշա կայ՝ սէյրան կայ,
Կանայֆ սանդուխ կը դնեն
Որ տեսնեն թէ հոն ի՛նչ կայ:

X

Հաստ ու բարակը մէկ գին,
Ափսո՛ս բարակ մանողին,
Մութն ու ճերմակը մէկ գին,
Ափսո՛ս ճերմակ վառողին:

X

Փորձանաւոր մարդու հալը
Փորձանաւորը կ'իմանայ.
Գետին ընկած մարդու հալը
Գետին ընկածը կ'իմանայ:

X

Հաւուն մէկն ի յաղբիւսէն
Մարգըրիտ մի էր գըտեր.
Մէ՛ղֆ, ասաց, դորա տեսֆին,
Ինֆը զարեհատ պիտէր:

X

Ամէն բանի հա՛ ասողը,
Ամէն բանի չէ՛ ասողը,
Ցորեն ու կորեկ ծեծողին
Քովը կեցող՝ «ըհ» ասողը:

X

Ինչ տեղ հաց՝
Ինչ տեղ զինի,
Այնտեղ կաց,
Այնտեղ ֆընի՛:

X

Ո՛ր ջուրն որ ինձ կը խեղդի՝
Ես անոր մեծ ծով կ'ասեմ,
Ո՛վ ծարւիս մին կաթ կըբի,
Ես անոր զէր կով կ'ասեմ:

X

Կատակը անուշ պիտի՝
Քանց ֆաղցըր զինին անուշ,
Կատակն անչափ որ լինի՝
Կը խօսէ չար ֆան ըզփուշ:

X

Դեբձանը բըռներ զըրնա,
Կը հասնիս կըծիկին մօտ,
Խօսֆին ծայրն առ զըրնա,
Կը հասնիս սըրտիկին մօտ:

X

Թէ ուղտը պարել սովրի,
Արջը կար կարել սովրի,
Մեր Քիւրտն ալ մեր աշխարհը
Կառավարել կը սովրի:

ԳԱԲ. ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Սոնիայի դէմքը թեթեւ մը կարմրեցաւ, եւ աչքերը վար առած՝ քանի մը վայրկեան լռեց եւ յետոյ շարունակեց.

— Հետաքրքիր պիտի լինի կրկին հանդիպիլ պարոն Վահէին: Կարծեմ ըսիք, թէ ան լեռնային շրջանը կը մնայ ...

— Այո, բայց փետրուար 4ին քաղաք պիտի գայ, ինչպէս նաեւ բոլոր ղործիչներն ու զինուորական խմբապետները, ընդհանուր խորհրդակցութիւն մը ունենալու համար:

— Շատ հետաքրքրիր պիտի լինի: Երանի կարողանայի ներկայ լինել ...

— Թերեւս լինիք: Պարոն բժշկապետը պիտի մասնակցի մե՛ր ժողովին: Հարազատ վանքը պիտի հաւաքուինք..

— Ա՛յ, այդ սիրուն բախտաւորութիւն մը պիտի լինի ինձ եւ ընկերներուս համար, թէ պատմական վանքը կը տեսնենք եւ թէ յեղափոխական ղեկավարները: Այդ մասին պիտի խնդրեմ որ սիրելի բժշկապետը մեզ չմոռնայ:

Դառնանք մեր խօսակցութեան, պարոն Վահէն կը ճանչնամ: Իսկ այդ ձեր Պարոն Լեւոնը ի՞նչ մարդ է ...

— Շատ դժուարին հարցում մը տըւիք,— բարձրաձայն ծիծաղելով պատասխանեց Գարեգինը՝ մինչ Սոնիան զարմացած տըւու այդ անսպասելի պոռթկումէն, յօնքերը կիտած՝ անոր կը նայէր:

— Կ'երեւի հետաքրքիր պատմութիւն մը կը պատմէք, պարոն Գարեգին,— ըսաւ տիկին Աւետեանը՝ ըժիշկ Պաւլովի հետ մօտենալով երկու խօսակիցներուն,— չե՞նք խանգարեր..

— Անշուշտ ոչ, բայց տիկին, իրապէս պատմութիւն մը չէ որ կը պատմէի ... Օրիորդ Սոնիան շատ դըժուարին հարց մը տուաւ:

— Ի՞նչ հարց,— հետաքրքրուած հարցուց տիկին Աւետեանը:

— Օրիորդը կուզէ իմանալ, թէ մեր Լեւոնը ի՞նչ տիպի մարդ է:

— Շատ հետաքրքիր է լսել այդ մասին ձեր կարծիքը, պարոն Գարեգին: Երեւակայեցէք, ամբողջ ճանապարհին, Հայ թէ Քիւրտ գիւղերու մէջ այդ մարդու անունը կուտային, անհաւատալի պատմութիւններ կը պատմէին անոր մասին: Իրօք, ի՞նչ մարդ է այդ պարոն Լեւոնը: Դուք, անշուշտ որպէս մօտ ընկերը ...

— Դժուար հարց մըն է, Տիկին Աւետեան,— ծիծաղը դադրեցնելով պատասխանեց Գարեգինը,— եթէ Քիւրտի մը կամ Թուրքի մը հարցնելու լինիք, անոնք պիտի ներկայացնեն Լեւոնը անսիրտ, արիւնարբու գազան մը, կատաղի վագր մը, որ հաճոյք կը զգայ՝ աջ ու ձախ աւերներ գործելով: Կառավարութեան աչքին ան վտանգաւոր ապստամբ մըն է, կախաղան բարձրանալու արժանի, օրէնքէ դուրս ձգուած մէկը, զոր որ եւ է մէկը կրնայ բռնել կամ սպաննել, հինգ հարիւր թրքական ոսկի նուէր ստանալով կառավարութենէն: Իսկ եթէ Հայու մը կարծիքը հարցնէք, ան պիտի ներկայացնէ Լեւոնը որպէս ժողովուրդի պահապան հրեշտակ մը, պաշտամունքի արժանի հերոս մը: Կը տեսնէ՞ք որ,— ժպտելով վրայ բերաւ Գարեգինը,— դժուար է երկու խօսքով վճիռ մը արձակել անոր մասին: Ցանուսի նման երկու դէմք ունի Լեւոնը:

— Այդ հաշուով, բացի Հայերէն, մնացած ցեղերը կ'ատեն այդ մարդը: Բայց ես կը զարմանամ, որ Քիւրտերն իսկ անոր գովքը կ'երգեն, գէթ այդպէս ըսին մեզի ...

— Այդ արդէն բոլորովին տարբեր հարց է,— բացատրեց Գարեգինը,— Քիւրտը ներկայիս որքան ալ որ այլասերած՝ դարձեալ որոշ չափով մը պահած է ցեղային ասպետական գիծերը: Քրտի համար կռուի մէջ կարճութիւնը, անվախութիւնը, յանդգնութիւնը, մարդու ամենամեծ առաքինութիւնները կը համարուին, անկախ անոր այս կամ այն ազգութեան պատկանելէն: Հետեւաբար Լեւոնի մէջ անոնք նախ եւ առաջ կտրիճ տղամարդը կը տեսնեն, յետոյ միայն անոր թշնամի լինելը ...

— Ճանապարհին մեզ այն գիւղը ցուցուցին, ուր վերջերս Լեւոնը մեծ կռիւ մը ունեցեր էր,— խօսեցաւ բժ. Պաւլովը, որ մինչ այդ՝ ուշադրութեամբ կը հետեւէր Գարեգինի խօսքերուն,— Հայ գիւղացիք հպարտութեամբ կը պատմէին, թէ Լեւոնը եւ իր եօթանասունի մօտ ընկերները երկու հազար Քրտերու եւ թրքական կանոնաւոր զօրքի դէմ կռուած էին՝ սարսափելի ջարդ մը տալով անոնց ... Անշուշտ ժողովուրդը ընդհանրապէս կը սիրէ չափազանցել, իր սիրած հերոսի արժէքը բարձրացնելու համար թշնամիի թիւը կը բազմապատկէ: Ինծի կը թուի, թէ այդ պատմութիւնները վերապահութեամբ պէտք է լսել: Սոնիա՛, ի՞նչ էր անունը այն գիւղին, ուր կռիւը տեղի ունեցած էր..

— Ղլճա,— վրայ բերաւ Գարեգինը.— գիւղը այժմ աւերակ է, Քրտերը թալլեցին եւ այրեցին տները: Ինչ կը վերաբերի կռուող կողմերու ուժերուն, ինչ որ լսած էք, բացարձակ ճշմարտութիւն է: Մեր կռիւներուն մէջ միակ առաւելութիւն մը ունեցեր են ֆէտայիներու խմբերը: Այդ՝ դիրքն է եւ պաշտպանողական կռիւը, իսկ մնացած բոլոր առաւելութիւնները թշնամիի կողմն են եղած: Ես կրնայի ձեզ կռուի մը մասին պատմել, ուր տասնըհինգ ֆէտայիներու դէմ երկու հազար կռուող գտնուած է ...

— Բայց այդ անկարելիութիւն է, այդ հաշուով, ձեր ֆէտայիներէն ամէն մէկը գերբնական հերոս մը համարելու է:

— Ոչ, պարզապէս կեանքէ ձեռք քաշած գաղափարական կռուողներ, հոգեկան վիճակ մը, որմէ զուրկ է թշնամին: Ահա իրական տարբերութիւնը երկուքի միջեւ:

— Իսկ արտաքին տեսքով ինչի՞ նման է այդ ձեր Պարոն Լեւոնը,— խորամանկ ժպիտ մը դէմքին, հարցուց տիկին Աւետեանը.— Գիտէ՞ք, պարոն Գարեգին, մեզ, կանանցս համար տղամարդու արտաքին երեւոյթը առաջնակարգ նշանակութիւն ունի, իսկ հոգեկան, մտաւորական կարողութիւնները երկրորդական կարգի վրայ կուգան ...

Գարեգինի մինչ այդ ուրախ տրամադրութիւնը կարծես մէկէն փճացաւ: Մէկ քանի վայրկեան լռեց ու ապա շատ հանդարտ ձայնով մը սկսաւ խօսիլ, կարծես արտասանած ամէն մէկ բառը կշռելով.

— Մեզ՝ տղամարդոցս համար, մարդու արտաքինը այնքան ալ հետաքրքրական չէ ... Կը կարծեմ, որ Լեւոնը առաջ շնորհալի արտաքինով երիտասարդ մը եղած լինելու է, բայց չեմ գիտեր ուստե՞ղ եւ ի՞նչպէս զարհուրելի արկած մը կ'անցընէ: Անոր հետեւանքով, այժմ կաղ է եւ ձախ թեւը ազատօրէն չի կրնար շարժել .. կերպով մը հաշմանդամ վիճակ մը ունի ...

— Տխուր պատկեր մը գծեցիք ձեր հերոսին համար,— ծիծաղելով ըսաւ տիկին Աւետեանը, մինչ Սոնիան ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր.— ես ու Սոնիան արդէն սիրահարուած էինք ձեր հերոսին: Գէթ մեր խաթեր համար ըսէք որ գեղեցիկ դէմք ունի՞,— կատակեց տիկին Աւետեանը՝ աչք ընելով Սոնիային:

— Մեծ յօժարութեամբ կ'ուզէի ձեզ բաւականութիւն պատճառել,— նոյնպէս կատակի տալով պատասխանեց Գարեգինը,— բայց իրողութիւնն այն է, որ Լեւոնը այդ արկածի ժամանակ դէմքին գրեթէ մէկ մասը կը կորսնցնէ ... Պատկերի մնացած մասը ինքներդ կը տեսնէք, երբ հանդիպիք անոր ...

— Ափսո՛ս,— իրապէս տխրած՝ ըսաւ տիկին Աւետեանը.— չեմ գիտեր, թէ ինչո՞ւ համար, բայց ես հերոսը միշտ ուժեղ, յաղթանդամ, գեղեցիկ տղամարդ մը կ'երեւակայեմ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

2. Կազմակերպել մասնաւոր ոստիկանութիւն մը, պաշտպանելու համար օտարականներու կեանքը եւ գոյքը :

3. Ջնջել հարկային առանձնաշնորհները եւ հաստատել պետական խոր-հուրդ մը կամ վարչական ատեան մը, լուծելու համար տուրքերու վերաբեր-եալ վէճերը :

4. Հաստատել փոխանցման շրջան մը, խառն դատարաններու գործու-նէութեան համար, ղանոնք բարեփոխելով մասամբ :

Ո՞վ ինչ ունի Եգիպտոսի մէջ

Տասներկու առանձնաշնորհեալ պետութիւններէն հինգը էական շահեր ունին Եգիպտոսի մէջ: 1904էն ի վեր, երբ Ֆրանսա հրաժարեցաւ իր քաղաքա-կան իրաւունքներէն, միայն Մեծն Բրիտանիա քաղաքական շահեր ունի Նե-ղոսի հովիտին մէջ: Այդ շահերը կատարելապէս ճշդուած եւ օրինապէս նուի-րագործուած 1936 օգոստոս 26ի անգլեւեգիպտական դաշնագրով : Սակայն Եթովպիոյ գրաւումը եւ Իտալիոյ իսլամական նոր քաղաքականութիւնը պատ-ճառ դարձած են որ Հռոմ աւելի մօտէն հետաքրքրուի Եգիպտոսով, որ քաղա-քական, մտաւոր եւ բարոյական կարեւոր կեդրոն մըն է իսլամութեան հա-մար, ափրիկեան թէ ասիական: Բայց Անգլիոյ հետ, որ խնամակալ պետու-թենէ մը կը վերածուի գերակշիռ պետութեան մը, ելմտական, տնտեսական, մշակութային եւ իրաւագիտական ահագին շահեր ունին Ֆրանսա (24,500 հը-պատակ), Իտալիա (52,500), Յունաստան (76,264) : Փոքրիկ Պելժիան ալ (481 հպատակ) մեծ գումարներ շահարկած է (հանրակառք, կալուածական ընկե-րութիւններ, դրամատուններ) :

Աշխատաւորական վէճեր

Աշխատաւորական շրջանակները հետզհետէ անհամբեր կ'երեւան, տրտն-ջալով 40 ժամի օրէնքին գործադրութեան յապաղումներուն դէմ : Փոխադրու-թեանց աշխատաւորները միշտ կը սպառնան գործադուլ հռչակել, եթէ կա-ռավարութիւնը գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը չընէ : Նպարեղէններու աշ-խատաւորները անցի օր պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետարան, խնդրելու համար որ փութացնեն 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը : Պ. Լէօն Պլում պատասխանեց թէ շարք մը հրամանագիրներ պատրաստուած են եւ Ազգ. Տնտեսական Խորհուրդին վաւերացման պիտի ենթարկուին ապրիլ 25էն առաջ: Ինչ կը վերաբերի պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարան-ներու, 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան եղանակները կ'ուսումնասիր-ուին այս միջոցին եւ կը յուսացուի հրամանագիրները վաւերացնել մայիսէն առաջ :

Այս առթիւ ըսենք որ արմատականները տհաճութեամբ կը դիտեն կառա-վարութեան վրայ ի գործ դրուած ճնշումը, ինչպէս եւ արհեստակցական միութեանց ղեկոյցներուն եւ բանաձեւերուն հրամայական շեշտը: Անոնց թեր-թերը դիտել կուտան թէ բանուորները աւելի կը դժուարացնեն կառավարու-թեան դիրքը եւ եթէ այսպէս շարունակուի իրենց դիկտատորական շեշտը, կրնայ խախտել կառավարական ճակատը :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, ըմ-բոստները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Պիլպաօ: Կ'ըսուի թէ Զօր. Մոլա բազմաթիւ գերիներ բռնած է: Կառավարական աղբիւրէ յաղթանակներ կը ծանուցանեն Քորտովայի ճակատին վրայ :

ԱՏՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ առեւտրական մեծ տունը, Մուհամմէտ Ալի, որուն կեդրոնը կը գտնուի Պոմպէյ եւ որ մասնաճիւղեր ունի Եթովպիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, սկսաւ հաշուեյարդարի ենթարկել իր գործերը: Ինչպէս գրած էինք, իտալական իշխանութիւնը կարճ պայմանաժամ մը նշանակած եւ արտաքսման հրամանագիր հանած է, ամբաստանելով թէ այս անգլեւհնդիկ հաստատութիւնը զէնք ճարած է Հապէշներուն եւ վերջերս ալ օտար դրամնե-րու առեւտուր կ'ընէր: Այս առթիւ էր որ բուռն պայքար մը բացուեցաւ Լոն-տոնի եւ Հռոմի թերթերուն միջեւ :

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած ըլլալով Մ. Նահանգներուն մէջ, խորհրդարանը որոշեց քննութիւն մը բանալ: Այս առթիւ կատարուած վիճարանութեանց ընթացքին, երեսփոխան մը յայտարարեց թէ պատրաստ է անուններով յիշելու 125 լրտեսներ, որոնք կ'աշխատին Փաշական վարչաձեւ հաստատել Մ. Նահանգներուն մէջ : Մասնաւորապէս կ'ամբաս-տանուի Ֆրից Քուն անուն Գերմանացի մը, որ Տիթրոյթ կը բնակի եւ ղեկա-վարը կը համարուի 200,000 հոգինոց կազմակերպութեան մը :

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԱՑՈՅՑԻՆ գործադրութիւնը սկսաւ երէկ, շաբաթ կէս գիշերին (մէկ ժամ առաջ) :

450,000 ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ գործադուլ հռչակեցին Մ. Նահանգներուն մէջ, ուրբաթ օր, բայց անմիջապէս վերսկսան աշխատանքը, գոհացում ստացած ըլլալով: Աշխատավարձքի յաւելումը ընդունուեցաւ, բայց շաբաթական 30 ժամուան աշխատանքի եւ տարեկան 200 օրուան աշխատանքի ապահովու-թեան պահանջները յետաձգուեցան: Գործադուլները կը շարունակուին ուրիշ ապարէզներու մէջ :

8 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, 30 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Լոնտոնի մէկ արուարձա-նին մէջ, երկու ելեկտրական կառախումբեր ընդհարած ըլլալով, կամուրջի մը վրայ: Վիրաւորներէն 13ին վիճակը շատ ծանր է :

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ 14ամեակը տօնուեցաւ երէկ, շաբաթ: Իբր 8000 օդաչուներ հաւաքուեցան Հռոմի հրապարակին վը-րայ, իսկ այսօր, կիրակի, մեծ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի, օդագնա-ցութեան մարզանքներով: Իտալիոյ օդանաւային բանակը կը բաղկանայ 4087 սպաներէ: 1940 յունուար 1ին այս թիւը պիտի բարձրանայ 7670ի: Իսկ ենթասպաները, որ 8150 հոգի են, երեք տարի վերջը պիտի հասնին 12,700ի:

ՅԻՇԱՏԱԿ ԲԻՒՐԱՒՈՐ
ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՄԵՐՈՑ

Համաձայն Մայր - Աթոռի կարգա-դրութեան եւ վիճակիս Կաթ. Պատ-ուիրակ Սրբազանի յանձնարարու-թեան ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԻՆ նշանակուած ըլ-լալով որպէս անշարժ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ համաշխարհային պատերազմի ըն-թացքին ՄԵՐ ԲԻՒՐԱՒՈՐ ՆԱՀԱՏԱԿ-ՆԵՐՈՒՆ.— Այսօր կիրակի, ապրիլ 4, առաջնորդութեանս բոլոր եկեղե-ցիներուն մէջ կը մատուցուի Ս. Պա-տարագ եւ կը կատարուի հոգեհան-գստեան պաշտօն :

Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր եկեղեց-ւոյ արարողութեանց կը նախագահէ Պատուիրակ Սրբազանը, եւ կը խօսի՝ նիւթ ունենալով «ՄԵՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵ-ՐՈՒ ՊԱՏԳԱՄԸ» :

Կը հրաւիրուի Վիճակիս ամբողջ Հայութիւնը իր պաշտօնական մար-միններով եւ բոլոր կազմակերպու-թիւններով՝ ներկայ ըլլալու սոյն ար-տայոյտ պաշտամունքներուն եւ յար-գելու յաւիտենական յիշատակը մեր անմոռանալի նահատակներուն :

Առաջնորդարան Հայրապետական
Ֆրանսահայոց

ՖՈՒԹՊՈԼ

Այսօր, կիրակի, 4 Ապրիլ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կը մրցի S. A. C. Montatainsի Ա.ին հետ, որ կը գտնուի Փարիզէն 55 քլմ. հեռու դէպի հիւսիս, Oise նահանգին մէջ եւ որուն ախոյեանն է:

Ժամադրութիւն 12ին, Gare du Nord: Շոգեկառքը կը մեկնի 12,34:

Պահեստի խումբը կը մեկնի 41 քլմ. դէպի հարաւ, Mennecy, մրցելու տեղւոյն Ա. խումբին դէմ: Ժամադրութիւն 11.45 Gare de Lyon, Շոգեկառքը կը մեկնի 12.18:

Մ. ԵՐԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ու-նենայ 8 Ապրիլ հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ):
Դասախօս՝ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ.
Նիւթ՝ Հայկական խնդիրը:

Ընկերահաւաքական Խնջոյք—Հաւկթախաղ

Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, կիրակի, ժամը 3էն մինչեւ 12,
Հայ երիտասարդաց Միութեան Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Paris.
մէթրօ Poissonnière կամ Gare du Nord
Հաւկթախաղ, գեղարուեստական բաժին, հայկ. եւ եւրոպական պարեր:
Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ
ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐ.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած
Փարիզի Հարաւ. շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» միութեան կողմէ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ,
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
ՀԻՒԱՆԴ ... Ս
կատակերգութիւնը մէկ արարով:
Արտասանութիւններ, խմբերգներ, անակնկալներ: ԹԱՌ ՈՒ ՊԱՐ,
Մուտք՝ 3 ֆրանք:

Պատանիներու գեղեցկագոյն աչքերու

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին,
24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée. Paris (16)
Նախագահութեամբ ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ
ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ
Գոթիյոն եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:
Գնահատիչ մարմնոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շավիլի Դպրոցական Վարչութեան կողմէ, ի նպաստ տեղւոյն մանկա-պարտէզին, 4 ապրիլ, կիրակի ժամը 4 — 12, Ecusson Bleuի սրահին մէջ, 23, Rue du Côteau: Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պա-րեր: Մուտք 5 ֆրանք

Հաղորդ. միջ.— շոգեկառք Սէն Լազարէն եւ օթօպիւս թիւ 1 իջնել Մէրի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգ. Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ԷՆԹԷՐՆԱՍԻՕՆԱԼԻ սրահին մէջ
230 Շըմէն տը լա Մատրակ, Մարսէյլ:
Ադամեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ ԱՐՍԱՊՕ:

Բացման հանդէս

«Հայ Արծիւ» սեփական Ակումբին, տեղի կ'ունենայ Այսօր կիրակի, ժամը 3.30ին, իր սեփական հաւաքատեղիին մէջ.
22 Rue Richer. Paris (9)

×

«Հայ Արծիւ» Ակումբին անդամագրուիլ փափաքողները կրնան դիմել վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ ներկայանալ չորեքշաբթի երեկոները ժամը 7.30էն սկսեալ:

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթ

կազմակերպուած Ատաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ
2 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15,30էն մինչեւ կէս գիշեր:
Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter rue St. Didier
մէթրօ Victor-Hugo եւ Trocadero
Ընտիր օրքէսթր, ճաշ եւ անակնկալներ:
Մուտք՝ 7,50 եւ 10 ֆր.:

Արեւելեան նուագի սիրահարներուն

Այսօր կիրակի առաւօտ ժ.10էն սկսեալ Պ. Զ. ՄԻՐԶԱՅԵԱՆԻ սրճարանին մէջ, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ, կը նուագեն՝ ՔԷՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՅԱԿՈԲ:

Արեւելեան պարուհի: Անխարդախ օղի՝ առաջնակարգ աղանդերներով :

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ԱՊՐԻԼ
MARDI 6 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3388

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 սանթիմ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԵՄՆ ԿԵՂԾ ԴՐԱՄ ԿԸ ՔՇԷԻՆ...

Շարժանկարի արագութեամբ կը կերպարանափոխուի Խ. Միութեան, անոր իւրաքանչիւր հանրապետութեան կամ ինքնավար շրջանի ղեկավարութեան պատկերը։

Տարիներով փառաբանուած համբաւներ, շողշողուն դէմքեր, կուռքեր կը սեւնան իրարու ետեւէ, կը քշուին, կ'իյնան թաւալգլոր։ Ամբողջ շքախումբեր պատմութեան կ'անցնին իբրեւ հասարակ դաւաճաններ ու սրիկաներ, կազմելով «ամենածանր զազրելի դաւաճանութիւններու խայտառակ շղթան»։ (Փրավտա)։

Փաստերը կրնաք առնել ու շարել որ եւ է երկրամասէ կամ ժողովուրդէ,— միշտ նոյն ողբերգութիւնն է որ կը պարզուի, քամնելի, անհաւատալի, անըմբռնելի միօրինակութեամբ։

Եւ ամբողջ պատկերը մէկ բան կ'ըսէ.— Անոնք որ բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը հիմնեցին տարիներ առաջ, անոնք որ խորհրդային իշխանութիւնը հաստատեցին, անոնք որ համաշխարհային յեղափոխութեան կրակը վառեցին եւ տիրաբար իշխեցին առնուազն 15—20 տարի, զանազան ճակատներու վրայ, մեծ մասով, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ մաքսանենգներ կամ դրամանենգներ էին...

Կարելի չէ ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ, զատ-զատ քննելով, դիտելով անկեալներն ու դաւաճանները, կալանաւորներն ու գնդակահարեալները, աքսորականներն ու կասկածելիները։

Յիշեցէք նախ գոց եղած անունները,— Թրոցքի, Զինովիեւ, Քամենեւ, Ռիքով, Թոմսքի,— բոլշեւիկեան կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյին անդրանիկ անդամները՝ Լէնինի եւ Ստալինի հետ։

Այս շքախումբէն Թրոցքի, կարմիր բանակին կազմակերպիչն ու վարիչը, դաւաճաններուն դաւաճանը կը համարուի այլեւս, եւ իր անունին սկզբնատառն իսկ բաւական է, արտասանողը կրակը ձգելու համար։ Զինովիեւ եւ Քամենեւ գնդակահարուեցան ուրիշ 14 երեւելիներու հետ, բոլորն ալ գործօն եւ հեղինակաւոր անդամները կուսակցութեան։ Թոմսկին անձնասպան եղաւ, երբ կը փորձէին ձերբակալել, իսկ Ռիքով արդէն զատի տակ է։

Անցեալ յունուարին դատուեցաւ երկրորդ շարք մը, որուն գլուխը կը գտնուէր Ռատէք, Ստալինի արտաքին քաղաքականութեան խորհրդականը, «բոցեղէն գրիչ»ը, որուն խօսքը իբրեւ պատգամ կ'ընդունուէր միջազգային քաղաքականութեան մէջ։

Այս շարքէն ալ 13 հոգի գնդակահարուեցան իբրեւ «կաշառածուներ, սրիկաներ, օձեր, լկտի արարածներ, երկերեսանի դաւաճաններ»։

Կարճ կը կապենք մնացեալ անուններն ու յարակից մանրամասնութիւնները, անցնելու համար նորագոյն յայտնութեան,— Չեկայի ամենակարող նախագահին՝ Եակոտայի ձերբակալման եւ Պուխարինի ու Ռիքովի վտարման։

Մանրամասնութիւններ կը պակսին, Եակոտայի մեղքերու մասին։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ամբաստանեալը «ոճիրներ գործած է իր պաշտօնավարութեան ընթացքին»։ Եթէ հաւատանք լրագրական տեղեկութեանց, Եակոտա վիթխարի գումարներ ստացած ըլլալով հանդերձ, Սպիտակ ծով—Լէնինկրատ ջրանցքին շինութեան համար, չարաչար շահագործած հազարաւոր քաղաքական յանցաւորներ եւ զանոնք կէս կուշտ կէս անօթի ձգելով ահագին հարստութիւն դիզած է։

Հարկ է սպասել դատավարութեան, իմանալու համար ամբողջ գաղտնիքը,— եթէ սակայն պիտի յայտնեն։

Այլապէս պերճախօս է միւս երկու ամբաստանեալներուն՝ Ռիքովի եւ Պուխարինի դէմ բացուած պայքարը։

Տեղական թերթերը դեռ նոր կը խօսին այդ մասին, հաղորդելով «Իզվեստիա»յի մէջ հրատարակած մերկացումները։

«Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, մարտ 13-ին հրատարակեց շնդալից ամբաստանագիր մը,— «Պուխարինի եւ Ռիքովի պայքարը Լէնինի եւ կուսակցութեան դէմ», որ անմիջապէս թարգմանուեցաւ բոլոր լեզուներով, ինչպէս եւ Երեւանի մէջ («Խ. Հայաստան» 14 մարտ)։

Յօդուածագիրը «պատմական ակնարկ մը» նետելով երկու ամբաստանեալներուն անցեալ գործունէութեան վրայ, կը ջանայ ապացուցանել թէ երկուքն ալ սկիզբէն ի վեր եղած են հակայեղափոխական, հակալէնինեան, հակակուսակցական եւ դեռ ինչ որ կրնաք մտածել՝ սեւցնելու համար։

Այդ ամբաստանագրէն կ'իմանանք թէ՝ Պուխարին, որ դեռ երէկ ամէնէն վաւերական տեսաբանը կը համարուէր եւ ամէնէն տաղանդաւոր ղեկավարը՝ խորհրդային մամուլին, առաջին օրէն իսկ «անկայուն» եւ կասկածելի տիպար մը համարուած է նոյն ինքն Լէնինի կողմէ, եւ բազմաթիւ ապացուցութիւններ տուած։

Միւսը, Ռիքով, «նոյնպէս բազմիցս պայքար է մղել Լէնինի եւ կուսակցութեան դէմ»։

Այս երկուքը եւ իրենց հետեւորդները իբրեւ աջեր, նոյնքան ոճրագործ եւ դաւաճան կը հռչակուին, այսօր, որքան միւսները,— Թրոցքի, Զինովիեւ եւ ընկ.։

— «Ինչ վերաբերում է աջերին, ապա նրանք նոյնպէս դադարել են քաղաքական հոսանք լինելուց, նոյնպէս դարձել են ժողովրդի թշնամիների մոլեգին բանդա (հրոսախումբ), անհաշտելիօրէն թշնամի մարքսիզմ-լէնինիզմին, պատրաստ ամէն բանի եւ ամէն տեսակ ոճիրների ընդդէմ մեր հայրենիքի»։ (Փրավտա, 13 մարտ)։

Կը նշանակէ թէ բոլշեւիկեան ղեկավարութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կեղծ դրամ կը քշէր 1917էն ի վեր, կուսակցական թէ պետական ասպարէզին մէջ, առանց ազգի կամ տարբերի խտրութեան։ (Յիշեցէք Երեւանի սեւ ցանկն ալ ...)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՉԵԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Վորոշիլով վերջնագի՞ր տուած է

Նորէն վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հասնին Խ. Միութեան ներքին կացութեան մասին։ Պաշտօնական տեղեկութիւններէն զատ, բազմաթիւ թերթերու մէջ կ'երեւան ծանրակշիռ լուրեր, որոնց վաւերականութիւնը դժուար է ստուգել։ Ուստի կը հաղորդենք իրենց աղբիւրներով։

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ռիկայէն, կիրակի օրուան թուականով.—

Երկու թշնամի բանակներ կը ճակատին իրարու դէմ։ Չեկային եւ կարմիր բանակին միջեւ երկար ատենէ ի վեր տիրող թաքուն մրցակցութիւնը ծանր ընդհարման մը յանգած է։ Մարաջախտ Վորոշիլով, կարմիր բանակին սպարապետը, բողոքած է Չեկայի (Կէփէու) նախագահ Եէժովի դէմ որ կը փորձէր ձերբակալել բազմաթիւ սպաներ, իբրեւ Թրոցքիական ամբաստանելով զանոնք։ Կարմիր բանակին սպայակոյտը մերժած է թոյլ տալ որ Չեկան ձերբակալութիւններ կատարէ, յայտարարելով թէ իր քննութեանց համաձայն, կասկածելի սպաներուն դէմ եղած միակ մեղադրանքը այն է որ անոնք համակիր են Գերմանիոյ։ Իր քննութիւններէն վերջը, ընդհ. սպայակոյտը խնդրած է Վորոշիլովէն՝ հետեւեալ խնդրանքները ներկայացնել Ստալինի.—

1.— Պէտք է ջնջուի Կէփէուին հսկողութիւնը կարմիր բանակին վրայ։

2.— Իւրաքանչիւր վաշտի յատկացուած քաղաքական հրահանգիչները պէտք է այսուհետեւ իրենց տեղեկագիրները ղրկեն կարմիր բանակի սպայակոյտին, եւ ոչ թէ Չեկային։

3.— Պէտք է երեք բարձրաստիճան սպաներ անդամ նշանակել ազգ. պաշտպանութեան խորհուրդին, որ մինչեւ հիմա ամբողջովին կը բաղկանայ համայնավարներէ։

4.— Կառավարական նոր մարմին մը պէտք է նշանակել, հսկելու համար բանակին եւ անոր կազմակերպութեան վրայ։ Այս մարմնին անդամները պէտք է ընտրուին ընդհ. սպայակոյտին հաւանութեամբ եւ ուղղակի պատասխանատու ըլլան Քաղաքական Բիւրոյին, որ կուսակցութեան ամենաբարձր օրկանն է։

Սպայակոյտը խնդրած է նաեւ հեռացնել Չէկային նախագահը՝ Եէժովը, բայց Վորոշիլով մերժած է, միեւնոյն ատեն յայտնելով Ստալինի թէ անոր մեղադրանքները սպաներու դէմ՝ կազմալուծիչ ազդեցութիւն կը գործեն բանակին վրայ։ Իր կարծիքով, ծանր սխալ մըն է Թրոցքիական կոչել սպաներ որոնք հիացում կը յայտնեն Գերմանիոյ զինուորական կազմակերպութեան մասին։

*** Թղթակիցը այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդելով Չեկայի բանակին կազմակերպութեան մասին, կը գրէ թէ անոր թիւը կը հասնի 240,000ի, որոնց 40,000ը կեդրոնացած են Մոսկուայի մէջ։ Իսկ բուն կարմիր բանակին Մոսկուայի պահակազօրքը կը բաղկանայ 90,000 զինուորներէ։ Հանդերձանքի եւ սպառազինութեան տեսակէտով Չեկային զինուորները անհամեմատ աւելի բարձր են եւ աւելի վստահելի կը համարուին։

*** Թղթակիցը հաստատելով Եակոտայի ձերբակալութիւնը, հաւանական կը գտնէ որ դատավարութիւնը շատ կարճ տեւէ եւ կատարուի գաղտնի, քանի որ ամբաստանեալը շատ ծանրակշիռ գաղտնիքներ գիտէ։

Պուխարին սկիզբէն ի վեր հակայեղափոխական էր...

Խորհրդային թերթերը սկսած են շարք-շարք յօդուածներ հրատարակել, ապացուցանելու համար թէ նախկին վարչապետ Ռիքով եւ հռչակաւոր տեսաբան-հրապարակագիր Պուխարին սկիզբէն իսկ հակայեղափոխականներ եղած են։ Կառավարական պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա», առաջին գրութիւնը նուիրած է իր նախկին տնօրէնին, Պուխարինի, եւ կը ջանայ ոչնչացնել անոր բոլշեւիկեան տեսաբանի համբաւը։ Կ'ըսէ թէ անոր բոլոր աշխատանքները տոգորուած են քաղքենի աշխարհահայեացքով եւ որ եւ է կապ չունին համայնավարութեան հետ։ Պուխարին երբեք ուղղափառ մարքսեան մը եղած չէ եւ միշտ խորթ է «դիալեկտիկական մատերիալիզմ»ին։ Իրականին մէջ ան մանր քաղքենի մտաւորական մըն է։ Եւ, երբեք չէ գնահատած ռուս ժողովուրդը, երբեք ցարին կողմէ շահագործուած բազմութիւններու համար չէ ունեցած Լէնինի ջերմ սէրը։ Երբ Լէնին գրեց իր հռչակաւոր յօդուածը Մեծ Ռուսերու ազգային հպարտութեան մասին, Պուխարին ընկերվար հայրենասիրութիւն կոչեց այդ յօդուածը։

Այս յայտնութիւններէն վերջ, «Իզվեստիա» կը թուէ Պուխարինի քաղաքական եւ գաղափարական վէճերը Լէնինի հետ, սկսելով 1909էն։ «Ան զանազան առիթներով խաբած է Լէնինը, միացած՝ Փիաթաքովի եւ Թրոցքիի հետ։ Ան ընդդիմացած է Լէնինի՝ Պրէսթ-Լիթովսքի դաշնագրին ստորագրութեան ատեն։ Ան չի հաւատար թէ կարելի է ընկերվարութիւն կառուցանել միայն մէկ երկրի մէջ»։

Դեռ շարունակելի են մեղքերու այս մերկացումները ...

40 ԺԱՄՈՒԱՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԸՆԴՀԱՆՐԱՆԱՅ

Շաբաթ օր շարք մը հրամանագիրներ հրատարակուեցան, որոնց համաձայն շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը կը տարածուի ուրիշ ասպարէզներու մէջ ալ։

Երէկ, երկուշաբթի, օրէնքը պարտաւորիչ դարձաւ բոլոր մանր առեւտուրներուն մէջ, բացի ուտեստի ճիւղէն, որու մասին առանձին կարգադրութիւն պիտի ըլլայ։

Փարիզի մէջ, բոլոր մեծ վաճառատուները գոց պիտի ըլլան կիրակի եւ երկուշաբթի։

Ապրիլ 12էն սկսեալ, դրամատուններու, սակարանի եւ ապահովագրական ընկերութեանց պաշտօնեաները պիտի չաշխատին շաբաթ եւ կիրակի, կամ կիրակի եւ երկուշաբթի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԷԿ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

օտարականներու հպատակութեան մասին

Դատական նախարար Պ. Մարք Ռիւքար շաբաթ օր նախագահեց Վոժցիներու Փարիզի եղբայրական միութեան տարեկան հացկերոյթին։ Այս առթիւ խօսելով օտարականներու հպատակութեան մասին, նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Ես ուզեցի որ ստացական հպատակութեան (նաթիւրալիզասիօն) քաղաքականութիւնը ամէն բանէ առաջ նկատի առնէ ազգային պաշտպանութեան հարցը։ Արդ, առանց յուզումի չէր որ հետեւելով Վոժի շրջանին զինուորացուներու բժշկական քննութեան, ամէն տարի կը հաշուէի նօսրացած, բաց մնացած դասերը։ Ուստի, կառավարութեան մէջ ստանձնելով դատական նախարարի պաշտօնը, խորհեցայ թէ մեր պաշտպաններուն թիւը աւելցնելու համար, անհրաժեշտ է դիւրացնել ֆրանսական հպատակութիւնը բոլոր անոնց որ 30 տարեկանէն վար են, չափահաս, քաջառողջ եւ պարկեշտ, ընդունակ զինեալ ծառայութեան։ Մէկ տարի առաջ, դատական իշխանութիւնը ամէն ամիս ֆրանսական բանակին կուտար 250 զինուորցու։ Ես կրցայ կրկնապատկել այս թիւը մինչեւ 1936 դեկտեմբեր 31։ Անկէ ի վեր, կրցայ անցնիլ 600ը, այսինքն ամիսը մէկ վաշտ։ Ուրախ եմ ձեզի հաղորդելու այս լուրը, իբրեւ Արեւմտեան արեւելեան շրջաններու։ Խորհեցէք, սիրելի բարեկամներ եւ հայրենակիցներ, որ զինուորացուներու այս թիւը մէկ տարուան մէջ վեց անգամ աւելի է քան Վոժի մեր սիրելի եւ քաջարի նահանգին նորագիրներու գունդը։

ԵԱԿՕՏԱ, ՉԷԿԱՅԻՆ ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐԻՉԸ

դատի կանչուած

Շնդալից դատավարութիւն մը եւս Մոսկուայի մէջ ...

Եակոտա, ամենակալ Չեկայի հռչակաւոր վարիչը, որ գնդակահարել տուաւ Զինովիեւը եւ ուրիշ 15 երեւելիներ, դատի քաշուած է։ Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կ'ըսէ թէ Հանրի Կրիկորեւիչ Եակոտայի ոճիրները երեւան հանուած ըլլալով, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի Նախագահութիւնը որոշեց արձակել զայն Թղթատարական գործավարութեան պաշտօնէն եւ դատի յանձնել իր գործը։

Եակոտայի աստղը նսեմանալ սկսած էր Զինովիեւ եւ ընկ. դատավարութեան օրերէն (1936 օգոստոս)։ Մեղադրուելով յանցապարտ զանցառութեամբ եւ կասկածելի ապիկարութեամբ, հարկադրուեցաւ լքել ներքին գործավարութիւնը եւ նշանակուեցաւ Թղթատարական գործավար։ 1937 յունուարին, պետական ապահովութեան ընդհ. վերատեսուչի իր իրաւասութիւնը փոխանցուեցաւ Եէժովի, իսկ ինք հանգստեան կոչուեցաւ Ռատէքի եւ ընկերներու դատավարութեան ատեն, ինչ որ կը չէզոքէր իր շնորհազրկութիւնը։ Իսկ այժմ արդէն ամբաստանեալ է։

Եակոտա Չեկայի մարմնացումը եղած է։ Այդ զարհուրելի պաշտօնատունը մտաւ 1920ին, երբ 29 տարեկան էր եւ այնտեղ շինեց իր ասպարէզը։ Չեկան (արտակարգ յանձնաժողով) յետոյ կոչուեցաւ Կէփէու եւ ի վերջոյ ներքին գործավարութիւն, սակայն Եակոտա միշտ անոր մաս կը կազմէր։ Հետզհետէ բարձրանալով բոլոր աստիճանները, դեր-նախագահ, յետոյ նախագահ դարձաւ այդ հաստատութեան, երբ մեռաւ անոր վարիչը, Մենժինսքի։ 1920էն 1936, ամբողջ 16 տարի նոյնացաւ Չեկային հետ, եւ տարակոյս չկայ թէ իր անկումը ահագին տպաւորութիւն պիտի գործէ Խ. Միութեան մէջ, ուր ամէնէն երկիւղալի եւ ատելի մարդը կը համարուէր։

*** Լեհական թերթերը կը գրեն թէ նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Ստալինի դէմ, շնորհիւ կնոջ մը խոստովանութեանց։ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, այս կինը մեռած գտնուեր է Լէնինկրատի մէկ պանդոկին մէջ, դաւադիրներու ձերբակալութեան յաջորդ օրը։

Տորիօ նոր վարագոյր մը կը բանայ

Ժաք Տորիօ, Սէն-Տընիի քաղաքապետը, որ վերջերս երեսփ. ժողովին առաջարկած էր քննիչ յանձնախումբ մը կազմել, քաղաքական կուսակցութեանց եկամուտի աղբիւրները ճշդելու համար եւ կը պնդէր թէ Ֆրանսայի համայնավարները 250 միլիոն ֆրանք ստացած են Մոսկուայէն, նոր յայտնութիւններ կը խոստանայ։ Թերթերուն հաղորդած զեկոյցով մը կ'ըսէ թէ համայնավարները տասանորդ մը կը գանձէին իրենց վարած քաղաքապետութեանց սնտուկներէն։ Ինքն ալ՝ երբ կը գտնուէր համայնավար քաղաքապետութեանց միութեան գլուխը, ստիպուեր է լուծել երկու ընկերութիւններ որոնց նպատակն էր առ հարիւր բաժին մը գանձել քաղաքապետութեանց ծախքերէն։

Զօր. Ըմէք եւ Թ. Ր. Արաս Պելկրատ կ'երթան

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Ըմէք եւ Թ. Ր. Արաս Պելկրատ պիտի երթան ապրիլ 11ին, փոխադարձ այցելութիւն մը տալու համար Եուկոսլավիոյ վարչապետին որ Էնգիւրի գացած էր անցեալ սեպտեմբերին։ Բայց այս այցելութիւնը միայն արարողական հանգամանք պիտի չունենայ, այլ մաս պիտի կազմէ այն այցելութեանց որ տեղի ունեցած են կամ պիտի ունենան Եուկոսլավիոյ մայրաքաղաքին մէջ, դիւանագիտական առաջնակարգ կեդրոնի մը վերածելով Պելկրատը։ Մեկնելէ առաջ, Զօր. Ըմէք Էնկիւրիի մէջ պիտի ընդունի Ռումանիոյ վարչապետը, Պ. Թաթարէսքու, որ պիտի հասնի ապրիլ 6ին։

Չեխոսլովաքիոյ նախագահը Պելկրատի մէջ

Երէկ, երկուշաբթի, Պելկրատ հասաւ Չեխոսլովաքիոյ Հանրապետութեան նախագահը, Պ. Պէնէշ։ Շաբաթներէ ի վեր մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին, ընդունելութեան համար։ Հիւրին բնակութեան յատկացուած է արքայական նախկին պալատը։ Բոլոր փողոցները դրօշազարդուած էին եւ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած էին կարգապահութեան համար։

Նախագահին կ'ընկերանայ իր արտաքին նախարարը։ Այս այցելութիւնը մասնաւոր արժէք ունի անոր համար որ, կը կատարուի Եուկոսլավիոյ եւ Իտալիոյ համաձայնութենէն անմիջապէս վերջը։ Պ. Պէնէշ նախագահութենէն առաջ արտաքին նախարար էր եւ խանդավառ ախոյեան մը՝ Փոքր Համաձայնութեան որ կը տկարանայ այժմ։

*** Գերմանական թերթերը դիտել կուտան թէ արեւելեան Եւրոպայի քաղաքականութեան կեդրոնը Փրակայէն փոխադրուած է Պելկրատ, ինչ որ կ'ապացուցանէ ֆրանսական ազդեցութեան տկարացումը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՄՈՒՐՃԻՆ ՈՒ ՍԱԼԻՆ ՄԻՋԵՒ

Իտալեւռուկոսլաւ դաշնագիրը, որ այնքան արագ ու այնքան վճռական ձեւով մը ստորագրուեցաւ, կոչուած է մեծ ազդեցութիւն գործելու ընդհանրապէս միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու քաղաքական կեանքին, բայց մասնաւորապէս Արեւելեան Միջերկրականի ու Մերձաւոր Արեւելքի ապագայ իրադարձութիւններուն վրայ:

Մուսոլինիի այցելութիւնը՝ Ափրիկէ, իր խօսած ճառը՝ վերադարձին, Սպանիոյ մէջ իտալական գունդերուն մասին Հռոմի կորուկ յայտարարութիւնը եւ անգլիական մամուլի՝ Իտալիոյ մասին ունեցած արտայայտութիւնները ցոյց կուտան, թէ Միջերկրականի մրցակցութիւնը ոչ միայն վերջ գտած չէ անգլեւիտալական «ճէնթլմէնական համաձայնութեամբ» այլ եւ, ընդհակառակն, օրէ օր աւելի իմաստ կը ստանայ Իտալիոյ Առաջնորդին կողմէ Պոլնի ըսուած այն խօսքը թէ «ես ու դուն չենք կրնար սեղմուիլ Միջերկրականի մէջ» ...

Իտալեւռուկոսլաւ դաշինքը նշանակութիւն ունի երեք կողմերով:

Առաջին.— Կը հարուածէ Փոքր Համաձայնութիւնը եւ մանաւանդ Պալքանեան ուխտը, քանի որ Եուկոսլավիան առանցքն է այդ երկու խմբաւորումներուն: Հռոմ - Պելկրատ դաշինքը, որ կը նախատեսէ «ընդհանուր սահմաններու պաշտպանութենէն» զատ, «վտանգի մը պարագային գործակցութիւն մը՝ փոխադարձ հասկացողութեամբ», օղակի մէջ կ'առնէ այն հողամասը որ Եուկոսլավիոյ եւ Իտալիոյ արեւմտեան ընդհանուր սահմանէն կը սկսի ու կ'երկարի մինչեւ Ափրիկեան ափունքը եւ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ ծովեզերքը:

Այս օղակը աւելի կը շեշտուի, երբ նկատի ունենանք որ Իտալիա, Արեւելեան Միջերկրականի իր գերակայութեան համար ու Սիկիլեան զօրեղ անցքը, ամրացած կղզիով, որ անգլիական նաւատորմին համար գրեթէ անկարելի կը դարձնէ ինքզինքը պարտադրել Ադրիականէն մինչեւ Փոքր Ասիական ափունքը:

Այդ շրջագիծը առաւելապէս իտալական կը դառնայ վաղը, եթէ Սպանիոյ մէջ կռիւը ունենայ ազգայնականներուն համար նպաստաւոր ելք մը, որ, իրականին մէջ, պիտի նշանակէ իտալեւգերման գործակցութեան նոր խարիսխի մը ստեղծումը Միջերկրականի մուտքին:

Իրերու այս վիճակին մէջ, ուրեմն, Հռոմ - Պելկրատ համաձայնութիւնը, որ ընդգծենք, դժգոհանք ստեղծեց ոչ միայն Փրակայի, Պուքրէշի եւ Փարիզի, այլ եւ Լոնտոնի մէջ, փաստօրէն չեղեալ կը դարձնէ այն ուխտը, զոր յաջողեցաւ, ամիսներ առաջ, Անգլիա կնքել Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ հետ, իբրեւ պատուար կամ օղակ Իտալիոյ դէմ:

Եուկոսլավիա իր նոր համաձայնութեամբ ինքզինքը կ'ազատէ այդ ուխտով իրեն ինկած պարտաւորութենէն, եւ, ընդհակառակն, կը մօտենայ Իտալիոյ, ճիշդ այնպէս ինչպէս փաստօրէն հեռացաւ Պալքանեան ուխտէն՝ մօտենալով Պուլկարիոյ:

Բնորոշեցինք այս աշխարհագրական ու քաղաքական շրջագիծը, վասնզի Թուրքիան, մասնաւորապէս Մոնթրէօյէն եւ Եթովպիոյ գրաւումէն վերջ, Միջերկրականի ճակատէն իր ապահովումը երաշխաւորուած կը նկատէր Անգլիոյ հովանաւորումովը, եւ անոր միջոցաւ, Միջերկրականեան ուխտին կնքումովը, որուն միացած էր Եուկոսլավիա Հռոմին հետ ունեցած իր ոչ - բարեկամական յարաբերութեան բերումով:

Կասկած չկայ թէ Միջերկրականեան ուխտին չորրորդ պետութիւնը՝ Յունաստան, որ կ'իյնայ վերեւ գծուած օղակէն ասդին,— հետեւապէս եւ իտալական ուժի շրջագծին մէջ,— պիտի ջանայ առնուազն իր չէզոքութեան վերադառնալ, մնացած ըլլալով մէկ կողմէ Իտալիոյ, կողմէն Եուկոսլավիոյ եւ հիւս.-արեւելքէն Պուլկարիոյ միջեւ: Աթէնք, որ աւանդօրէն կապուած է Անգլիոյ, այժմ ինքզինքը կը գտնէ հիմնովին փոխուած կացութեան մը առջեւ: Մինչեւ 1936, Իտալիա ծովուն դարձուցած չէր իր քաղաքական դէմքը: Հռոմէական կայսրութեան ծրագրին հետ վերածնաւ նոյն այդ կայսրութեան միջերկրականեան քաղաքականութիւնը: Մինչեւ այդ՝ Իտալիա ոչ մէկ յաւակնութիւն երեւան կը բերէր Միջերկրականի մասին: Այդ պատճառաւ ալ բարեկամ մըն էր Անգլիոյ համար, որ կը գերիշխէր այդ ծովուն: Աղէկ՝ Բրիտանիոյ պայքարը՝ Ռուսիոյ հետ, երկար տարիներ, Տարտանէլի մասին: Աղէկ, նաեւ, Յունաստանի աւանդական կապը Անգլիոյ հետ:

Բայց, այն օրէն ասդին, երբ Իտալիա սկսաւ բացայայտօրէն իրենը նկատել Միջերկրականի գոնէ արեւելեան մասը, Անգլիա ստիպուեցաւ փոխել իր միջերկրականեան քաղաքականութիւնը: Նախ՝ Տարտանէլը ուզեց բաց պահել՝ Իտալիոյ դէմ Ռուսիան քաշելով արեւելեան Միջերկրական: Թուրքիոյ ուժ տուաւ՝ այդ նպատակը աւելի դիւրացնելու համար: Իսկ աղէկ զուրս, տեղւոյն վրայ, փնտռեց ուժեր ու գտաւ, այս անգամ ոչ թէ զանոնք հովանաւորելու, այլ անոնց հետ զինակցելու համար՝ ի նպաստ իր վտանգուող դիրքին պահպանման:

Հիմա, որ կ'ըսէինք Իտալիա աւելի ամուր կը կոխէ արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ աւելի նուազ կը դարձնէ Անգլիոյ ազդեցութիւնը բայց մանաւանդ կարելիութիւնները՝ հոն, շատ հասկնալի է թէ ինչու Լոնտոն Տարտանէլի մասին իր դարաւոր քաղաքականութիւնը կը փոխէ: Բոլոր անոնք որ Թուրքիայով կը շահագրգռուէին, մտահոգ էին Անգլիոյ քաղաքականութեան այս թրքանպաստ փոփոխումէն: Մինչդեռ իրականին մէջ, Տարտանէլի շուրջ պայքարին մէջ, Անգլիան հիմա փոխարինած է Իտալիան, քանի որ Իտալիա զայն կը ձգտի փոխարինել — իբրեւ գերիշխող— Միջերկրականի իր աւազանին մէջ: Աղէկ՝ իր ընդդիմութիւնը Մոնթրէօյի համաձայնութեան:

Ռիւշտի Արասի Հռոմ այցելութեան առթիւ ջանացինք պարզել թէ երեւոյթներէն պէտք չէ դատել ու հոդ պէտք չէ տեսնել թրքական յաջողութիւն մը կամ ի նպաստ Թուրքիոյ իտալական հակում մը:

Իրողութիւնը այն է, որ Իտալիա՝ թէ իբրեւ Միջերկրականեան եւ թէ իբրեւ հակաբոլշեւիկ - ֆաշական, կրկնակի պատճառներ ունի Ռուսիան մղելու եւ արեւելեան Եւրոպայէն եւ Արեւելեան Միջերկրականէն:

Գերմանիոյ հետ գործակցաբար՝ այդ քաղաքականութեան փորձերն ու արդիւնքները կը տեսնենք Արեւել. Եւրոպայի մէջ: Արեւել. Միջերկրականի համար՝ նոյն փորձն է զոր կ'ընէ Հռոմ՝ ջանալով ջնջել տալ Տարտանէլէն զուրս գալու մասին Մոնթրէօյով Թուրքիոյ կողմէ Ռուսիոյ տրուած իրաւասութիւնները:

Ուրեմն, կացութիւնը կը մնայ այն ինչ որ էր դարեր առաջ:

Երկու ուժեր են որ արեւելեան Միջերկրականի մէջ կը պայքարին,— Իտալիա եւ Ռուսիա, մինչ առաջ կը պայքարէին Անգլիա եւ Ռուսիա:

Այդ երկու ուժերուն մէջտեղն ինկած է Թուրքիան, ինչպէս առաջ էր՝ օսմ. կայսրութիւնը:

Ան այսօր Ռուսիոյ հետ է, ինչպէս կ'ըլլար երբեմն: Վաղը կրնայ Իտալիոյ հակելու, ինչպէս կը հակէր Անգլիոյ՝ սուլթաններու օրով: Բայց, անզօր է ունենալու իր որոշ դիրքը:

Իտալեւռուկոսլաւ դաշնագրով ու նաեւ այն օղակով զոր գծեցինք վերը, Անգլիա քիչ մը եւս կը հեռանայ արեւելեան Միջերկրականէն, ինչ որ կը նշանակէ քիչ մը աւելի զգացում մը այնտեղ Իտալիոյ:

Անգլիոյ հեռացումով, սակայն,— երբ մանաւանդ փաստօրէն կը ջնջուի նաեւ Միջերկրականեան ուխտը՝ իտալեւսերպ դաշինքով,— Թուրքիա կը մնայ առանձինն Իտալիոյ դէմ՝ իր կռնակին ունենալով առ այժմ, Ռուսիան:

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Թուրքիոյ համար չափազանց աննպաստ է Եուկոսլավիոյ մերձեցումը Իտալիոյ: Այնքան որ Էնկիւրի ստիպուած է կամ ճակատիլ Իտալիոյ դէմ, եւ կամ զիջիլ — ոչ թէ հակցուիլ: Զիջիլ՝ այն մտքով, որ իր ու Հռոմի միջեւ գոյութիւն ունեցող գլխաւոր արգելքը,— Մոնթրէօյով Ռուսիոյ տրուած իրաւասութիւնը՝ Տարտանէլէն զուրս գալու մասին,— չեղեալ նկատէ: Իսկ Թուրքիան անզօր է առնելու այդ քայլը, որովհետեւ ատիկա պիտի նշանակէր հրաժարիլ Ռուսիոյ հետ զինակցութենէն եւ դիրք բռնել անոր դէմ:

Կը տեսնուի, որ փաստօրէն, ինչպէս կ'ըսէինք նախապատերազմեան պայքարն է՝ Թուրքիոյ կռնակին վրայ:

Իտալիա օրէ օր խրամ մը աւելի կ'ապահովէ իրեն: Եւ օրէ օր բան մը կը նուազեցնէ բրիտանական պատնէշներէն: Երբ նկատի ունենանք որ Անգլիա շարժելու մէջ շատ ալ հաշիւ չունի (ու կը զինուի, շարժելու հարկադրանքին չենթարկուելու համար), հասկնալի կը դառնայ թէ ինչու Թուրքիա ամէնէն աւելի մտահոգ է Պելկրատ - Հռոմ մերձեցումէն, որ յաջորդեց Պելկրատ - Սոֆիա մերձեցումին:

Կը հաստատուի թէ Չիանօ Էնկիւրի պիտի երթայ:

Ատիկա երբեք ենթադրել չի կրնար տալ թէ նպաստաւոր այցելութիւն մը կ'ըլլայ Թուրքիոյ համար: Կրնան նաեւ արտաքին շպար մը տալ այդ այցելութեան, ըստ Էնկիւրիի սովորութեան:

Եուկոսլավիոյ վարչապետն ալ գընաց Էնկիւրի, բայց հազիւ վերադարձած խախտեցաւ պալքանեան ուխտը:

Մենք կը հաւատանք նոյն իսկ որ հիմա Չիանօ աւելի մեծ պատճառ ունի երթալու Էնկիւրի, քանի որ պատեհութիւն կը ներկայանայ աւելի ուժով խօսելու:

Կամ աւելի ճշտուած ձեւով դնելու հարցը Թամալի առջեւ,— ինծի հետ կամ ինծի դէմ...

Այո, Թուրքիա կը գտնուի մուրճին ու սալին միջեւ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Ի՞ՆՉՈՒ «ՔԱՐՈՒՂԱՐ» ԵՒ ՈՉ "ՆԱԽԱՐԱՐ"

«Յառաջ»ի Վահէն, իր «Օրը Օրին» սիւնակին մէջ «Ենթաքարտուղար» խորագրին ներքեւ (փետր. 26) պէտք է տեսեր ամերիկահայ թերթերուն թելադրել թէ ինչ բառ գործածելու են ամերիկեան կառավարութեան «դահլիճ»ի անդամներուն մասին խօսելու ժամանակ: Այսպէս.—

«Չեմ գիտեր առաջին անգամ ո՛վ սորվեցուց, բայց անոնք մինչեւ այսօր ալ, անմիտ համերաշխութեամբ մը, կը յամառին «քարտուղար» դարձնել Մ. Նահանգներու ԴԱՀԼԻՃին (ընդգծումը իմս է, Ա. Պ.) բոլոր անդամները,— «պետական քարտուղար» (Secretary of State կամ State Secretary, որ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆ է: (Այս ընդգծումը Վահէինն է: Ա. Պ.), «Աշխատանքի քարտուղար», «ծովային քարտուղար», «գանձային քարտուղար» եւն.»:

Առաջին անգամը չէ որ «Յառաջ»ի այս սիւնակին մէջ այս դիտողութիւնը կը կատարուի: Մօտաւորապէս 10 տարի առաջ էր որ առաջին անգամ տեսայ զայն, բայց թէ անկէ ի վեր քանի անգամ կրկնուած է, չեմ գիտեր: Առաջին անգամին մտածեցի քանի մը տող գրել «Յառաջ»ին եւ ներկայացնել այն պատճառը կամ պատճառները, որոնք ստիպած են ամերիկահայ թերթերը «անմիտ համերաշխութեամբ մը» գործածել «Քարտուղար» բառը փոխանակ «Նախարար»ի՝ իբր ածական Մ. Նահանգներու դահլիճի անդամներուն: Դժբախտաբար այդ յօդուածը յանձն չառի այն ժամանակ: Դժբախտաբար, ըսի, որովհետեւ, ինչպէս կ'երեւի «Յառաջ»ի Վահէն տասնեակ տարիներով սրտնեղութիւն ունեցած է Ամերիկայի հայ թերթերը աչքէ անցընելու ժամանակ «քարտուղար»ը բազմած տեսնելով «նախարար»ին տեղ:

Խօսքը մէջերնիս, ես ալ նման սրտնեղութիւններ ունիմ այս կամ այն բառին ի տես եւ անունին ի լուր: Անձնապէս զգալով թէ որքան կը չարչարուի Վահէն մեր երեսէն, որ աներես կերպով կը շարունակենք «քարտուղար»ը պահել «նախարար»ի աթոռին վրայ, այս քանի մը տողերը կը գրեմ, յուսալով թէ անոնք կամաց կամաց պիտի դարմանեն իր սրտնեղութիւնը:

Նկատեցէք վերը, որ ես դահլիճ բառը ընդգծած էի: Վահէի սրտնեղութեան ակն ու աղբիւրը այդ դահլիճն է: Պիտի զարմանա՞ք, երբ ըսեմ թէ այդպիսի բան գոյութիւն չունի ամերիկեան կառավարական դրութեան մէջ: Անունը կայ, ամանումը չկայ: Անունը կայ, ճիշդ է: Բայց հաստատութիւնը գոյութիւն չունի այն իմաստով, որ կը խօսինք անգլիական կամ ֆրանսական դահլիճի մասին: Ամերիկեան սահմանադրութիւնը այդպիսի հաստատութիւն մը ստեղծած չէ: Գործադիր իշխանութիւնը կեդրոնացած է նախագահին անձին վրայ: Այլ խօսքով՝ Մ. Նահանգներու նախագահը Մ. Նահանգներու գործադիր իշխանութիւնն է, ամբողջ կառավարութիւնը: Նախագահէն զուրս ոչ մէկ անձ իբրեւ գործադիր իշխանութեան ներկայացուցիչ գոյութիւն ունի ամերիկեան պետական դրութեան մէջ:

Նախագահը իր աշխատանքները բաժնած է, եւ իւրաքանչիւր բաժնի պետ նշանակած է անձ մը, որ կը կոչուի Secretary, եւ իր բոլոր աշխատանքները կը կատարէ նախագահին անունով, ու պատասխանատու է միայն անոր: Նախագահը իւրաքանչիւր բաժնի պետին հետ կը տեսնուի առանձինն, եւ պէտք չունի դահլիճի միւս անդամներուն կարծիքն առնելու: Ուրիշ խօսքով Մ. Նահանգներու Նախագահը պարտաւորուած չէ հաւաքական խորհրդակցութեան կոչելու իր «դահլիճ»ի անդամները, թէեւ եթէ ուզէ կրնայ, ինչպէս կրնայ խորհրդակցութեան կոչել որ եւ է այլ խումբ մը մարդիկ: Ու իսկապէս մենք հազուադէպ պարագաներու տակ միայն կ'իմանանք թէ «դահլիճ»ի անդամները հաւաքուած են: Այս պարագաներուն մեծ մասն ալ աւելի շատ ընկերական կամ ընկերային հանդամանք ունին,— երեկոյթ, պարահանդէս, հիւրասիրութիւն,— եւ ոչ քաղաքական, կառավարական:

Քիչ մը աւելի յստակ դարձնելու համար ամերիկեան «դահլիճ»ի պատկերը, ըսենք որ նախ անոր բոլոր անդամները կը նշանակուին նախագահին կողմէ, եւ ոչ մէկ կապ ունին Քոնկրէսին հետ (կոչենք զայն խորհրդարան), որ բոլորովին տարբեր օրէնսդրական հաստատութիւն մըն է անգլիական եւ ֆրանսական խորհրդարաններէն: (Մեր «խորհրդարան» բառը ընդհանուր իմաստ ունի, կարելի է գործածել զայն թէ Պարլամէնթին եւ Քոնկրէսին համար, բայց կարելի չէ գործածել թէ պարլամէնթի եւ թէ քոնկրէսի համար նոյն մտքով, որովհետեւ պարլամէնթական սիստեմը, ինչպէս կը հասկցուի Անգլիոյ ու Ֆրանսայի մէջ, բոլորովին տարբեր է congressional systemէն, որ ամերիկեանն է):

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ դահլիճը, կամ կառավարութիւնը կը բխի Օրէնսդրական տունէն, Պարլամէնթէն կամ Երեսփ. Ժողովէն: Բրիտանական պարլամէնթին մէջ մեծամասնութիւն կազմող կուսակցութիւնը կը կազմէ կառավարութիւնը, որուն բոլոր անդամները պէտք է անդամ ըլլան օրէնսդրական մարմնին: Եթէ չեմ սխալիր օրէնքը նոյնն է նաեւ Ֆրանսական կառավարութեան կազմութեան համար: Մանրամասնութեանց մէջ մտնելու հարկ չկայ, խօսելու համար պլոքներու մասին: Էականն այն է որ կառավարութիւնը Անգլիոյ թէ Ֆրանսայի մէջ կը բխի օրէնսդրական մարմնէն — դահլիճին անդամները անդամ են պարլամէնթին, կը մասնակցին անոր նիստերուն, եւ իրենց գլխաւորած բաժանմունքներու վերաբերեալ հարցերը նախարարները անձամբ կը ներկայացնեն խորհրդարանին կամ պարլամէնթին: Կառավարութիւնը այնքան ատեն իր գոյութիւնը կը պահէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, որքան ատեն որ կը վայելէ խորհրդարանին մեծամասնութեան վստահութիւնը: Որոշ պարագաներու մէջ, երբ կառավարութիւնը անել կացութեան մը կը մատնուի կամ պետական լուրջ հարցի մը առջեւ, կառավարական փոփոխութիւն մը անհրաժեշտ կը նկատուի, այս օրէնսդրական ժողովները (կամ տուները) կը լուծուին (Անգլիոյ մէջ Թագաւորին անունով, իսկ Ֆրանսայի մէջ նախագահին կողմէ Ծերակոյտին համաձայնութեամբ) եւ ժողովուրդը կը կազմէ նոր օրէնսդրական ժողով մը, այս ալ իր կարգին՝ նոր կառավարութիւն մը:

Ամերիկայի մէջ կառավարութիւնը կը կազմուի բոլորովին տարբեր պայմաններու մէջ: Կառավարութիւնը բոլորովին անկախ է օրէնսդրական ժողովէն: Ժողովուրդը չորս տարին անգամ մը կ'ընտրէ գործադիր իշխանութիւնը, որ Քոնկրէսին կը ներկայացնէ երկրին վիճակը եւ պէտքերը ու կը յանձնարարէ վաւերացնել այս կամ այն առաջադրութիւնը: Քոնկրէսը կրնայ միաձայնութեամբ մերժել նախագահին առաջարկները, ծրագիրները, բայց չի կրնար զայն իր տեղէն շարժել: Նախագահը իր դահլիճը կը կազմէ անձերէ, որոնք կրնան բոլորովին սիրելի չըլլալ Քոնկրէսին: Պայման է որ նախագահին «դահլիճ»ին անդամները անդամ չըլլան օրէնսդիր մարմնին: Եւ դահլիճի անդամները ոչ մէկ պարագայի տակ, Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի նախարարներուն օրինակով, կրնան մասնակցիլ օրէնսդրական մարմի նիստերուն, ոչ իսկ կրնան իրենց բաժիններու վերաբերեալ հարցերը ներկայացնել Քոնկրէսին անձնապէս կամ զանոնք պաշտպանել անոր առջեւ: Այդ բոլոր խնդիրները կը ներկայացուին ուղղակի նախագահին կողմէ, իսկ անոնց պաշտպանութիւնը կը յանձնուի կառավարական կուսակցութեան ներկայացուցիչներուն, Քոնկրէսը եթէ պէտք զգայ, կը կանչէ նախագահին «քարտուղար»ները եւ անոնց տեսակէտները կ'առնէ որոշ յանձնախումբերու միջոցով:

Օրէնսդրական տունը եւ գործադիր իշխանութիւնը ընտրուած ըլլալով ժողովուրդէն, անոնց ոչ մէկը միւսին պաշտօնավարութեան շրջանին վրայ ազդեցութիւն ունի: Քոնկրէսը չի կրնար կառավարութիւնը փոխել կամ նախագահը եւ կամ անոր «քարտուղար»ը հրաժարեցնել, բացի այն բացառիկ պարագայէն, երբ նախագահը կամ իր մէկ քարտուղարը կ'ամբաստանուի պետական ծանր յանցանքով, (Այս պարագային օրէնսդրական մարմինը կը վերածուի դատական մարմնի, որ իր վճիռը կուտայ երկու երրորդի մեծամասնութեամբ): Ոչ ալ նախագահը կրնայ լուծել Քոնկրէսը: Երկուքն ալ կը շարունակեն իրենց աշխատանքները, եթէ Քոնկրէսը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, նոյն իսկ ամբողջութեամբ, կազմուած ըլլայ կառավարութեան կամ նախագահի հակառակորդ կուսակցութեան կողմէ: Այստեղ կ'արձանագրենք փաստերը, առանց խօսելու այս դրութեան անպատեհութեանց մասին:

Ի մի բան՝ ամերիկեան կառավարութիւն ըսելով պէտք է հասկնանք ինքը՝ նախագահը, որ թէ դահլիճ է, թէ նախարարապետ կամ վարչապետ (Նկատեցէք որ այդ անունով պաշտօնեայ մը գոյութիւն չունի ամերիկեան դահլիճին մէջ) եւ թէ նախարար ու նախարարներ: Ան իր աշխատանքները բաժնած է եւ իւրաքանչիւր բաժինի գլուխ դրած է անձ մը, որ միմիայն իրեն պատասխանատու է, ինչպէս վերը ըսինք եւ չունի որ եւ է առանձնաշնորհ, զոր կը վայելեն Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի կառավարութեան անդամները: Նախագահը իր ուզած ժամանակը կրնայ հեռացնել զանոնք մէկ առ մէկ, կամ բոլորը միասին, ինչպէս ըրաւ Ճէքսըն, եւ ոչ ոք կրնայ նախագահը արգիլել նման քայլէ մը: «Դահլիճ»ին բոլոր անդամները կրնան անհամաձայն գտնուիլ նախագահին հետ, բայց նախագահը կ'ընէ իր ուզածը, ինչպէս ըրաւ նախագահ Լինքըն:

Ինչպէս վերը ըսինք, ամերիկեան կառավարական դրութեան մէջ «դահլիճ»ը գոյութիւն չունի: Անուանական կոչում մըն է այդ: Ամերիկեան դահլիճը իրապէս իրարմէ անկախ անձերու խումբի մը տրուած անունն է: Անոնք չունին հաւաքական քաղաքականութիւն կամ հաւաքական պատասխանատուութիւն: Արժէք չունին անոնք օրէնսդրական մարմնին առջեւ, ինչպէս ունին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ: Անոնք անհատապէս ենթակայ են նախագահին եւ անհատապէս պատասխանատու միայն անոր: Բոլոր կառավարական հարցերը կը վճռուին նախագահին կողմէ, եւ ան է միակ ու անձնապէս պատասխանատուն:

Ամփոփելով, ամերիկեան «դահլիճ»ը եւրոպական իմաստով կառավարութիւն մը չէ, այլ խումբ մը իրարմէ անկախ կառավարական բաժիններու պետեր, որոնք չունին եւրոպական դահլիճներու անդամներուն ոչ առանձնաշնորհները, եւ ոչ ալ իրաւասութիւնները: Անոնք ministerներ չեն այլ secretaryները դահլիճի բոլոր ministerներուն, նախարարներուն իրաւասութիւնները վայելող անձին — նախագահին:

Այս է պատճառը, որ Ամերիկայի հայ թերթերը յամառօրէն կը գործածեն «Քարտուղար» ասութիւնը երբ կը խօսին ամերիկեան դահլիճի անդամներուն մասին, եւ նախարար կը կոչեն մեր միւս հայ թերթերուն նման Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դահլիճի անդամները:

Այս երկար բացատրութենէն յետոյ՝ եթէ Վահէ «քարտուղար»էն աւելի յարմար բառ մը դրկէ ամերիկահայ թերթերուն՝ իր խոստանալ ուզած մրցանակը ինք պիտի շահի:

ԱՐՄԷՆ ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Թանի թղթակիցը, Մ. Վիլար, կը գրէ Պէյրութէն.—

Սուրիոյ մէջ կացութիւնը կը մնայ անորոշ: Հանրային կարծիքը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի այն խօսակցութիւններուն, զորս Սուրիոյ նախարարները, Ճէմիլ Մարտամ պէյ եւ Սատալլա Ճապրի, կը կատարեն Փարիզի եւ Ժընեւի մէջ, իրենց նպաստաւոր փոփոխութիւն մը մտցնելու համար այն համաձայնագրին մէջ, որով կը լուծուէր Աղեքսանտրէթի հարցը:

Եթէ սուրիական նախարարները, միջազգային շրջանակներու հետ իրենց շփումներուն ընթացքին, կրցան տարակայօրէն չափել այն դժուարութիւնները, (զորս Ֆրանսա կրեց համաձայնութենէն առաջ բացուած վիճարանութեանց ընթացքին՝ իր ստանձնած առաքելութեան պատճառով), ինչպէս նաեւ ձեռք ձգուած արդիւնքին կարեւորութիւնը, չի կարծուիր որ Սուրիոյ բնակչութիւնը, մանաւորաբար համալսարանական երիտասարդութիւնը տրամադիր ըլլան ճանչնալու համաձայնութեան շօշափելի առաւելութիւնները, եւ ընդունելու պահանջուած զոհողութիւնները: Բանագնացներուն աշխատանքները ազդեցութիւն չըրին մեղմացնելու տեսակէտով ժողովրդական դժգոհութիւնը, զոր կը հրահրեն մամուլի մէջ երեւցած կարգ մը յօդուածներ, ինչպէս եւ դրդութիւնը, զոր ցոյց կուտան հայրենասէր երիտասարդները: Բանագնացները, Եւրոպայէն վերադարձին, ստիպուած պիտի ըլլան դիմագրաւելու եւ պարտութեան մատնելու այս դժգոհութիւնը, որ երբեք զինաթափ չեղաւ իրենց բացակայութեան ժամանակ: Պէտք է ընդունիլ, որ միտքերու այս բորբոքած վիճակին մէջ, ու նկատի առնելով ազգայնականներու պլոքին փափուկ կացութիւնը, որուն մէջ կազմուեցաւ ներկայ դահլիճը, այնքան ալ դիւրին գործ չէ այդ:

Արդ, ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ զանգուածը, անդարձ կանգնած միջազգային իրականութեանց առջեւ: Դժուար է ըսել, սակայն չի կարծուիր որ նախարարական բանակցութեանց արդիւնքը եւ բանագնացներու անձնական հեղինակութիւնը բաւական ըլլան խաղաղեցնելու հանրային կարծիքը եւ հեռացնելու անհամաձայնութեան ամէն սպառնալիք՝ ընդմէջ ազգայնականներու պլոքին ղեկավարներուն եւ իրենց իսկ շարքերուն: Մնաց որ շարքերը առաջին օրերու խանդավառութիւնն ու համակրանքը չեն մատներ այլ եւս հանդէպ իրենց ղեկավարներուն: Յաճախորդներու մեծ թիւ մը յուսախաբ է ներկայիս, որովհետեւ չիրագործուեցան խոստումները, որ ազգայնականներու շահած յաղթանակի օրերուն շռայլուեցան իրենց: Պաշտօնեաները, որոնք, կամայ թէ ակամայ, իրենց աթոռները տուին պլոքին թեկնածուներուն, գացին ստուարացնելու շարքերը ընդդիմադիրներուն, որոնք աշխուժիւ կը կազմակերպուին քաղաքներու մէջ եւ օր ըստ օրէ դժգոհներու նոր բազմութիւն մը կը շահին: Միւս կողմէ, համալսարանական երիտասարդութիւնը, որ հետզհետէ կը ձգտի ստանձնելու հանրային կարծիքին ղեկավարութիւնը եւ անոր պարտադրելու անհաշտ ազգայնականութեան մը սկզբունքները, բացէ ի բաց պայքար կը մղէ կառավարութեան դէմ: Գաւառներուն մէջ կառավարութիւնը կորսնցուցած է իր ժողովրդականութիւնը,— վարչական ցանցին մէջ կատարուած փոփոխութիւնները եւ «երկաթէ շապիկներու» պատճառած քանի մը ցաւալի միջադէպերը զաղջութիւն մը դրին գիւղական բնակչութեան ազգայնական զգացումներուն մէջ: Վերջապէս, հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, ուր ազգայնական պլոքը տաժանելի յաղթանակ մը տարած էր վերջին ընտրութեանց ժամանակ, այժմ կը մատնանշուի անուրանալի հակազդեցութիւն մը ընդդէմ այն կուսակցութեան, որ կը գտնուի իշխանութեան գլուխը:

Ահա այն աննպաստ պարագաները, որոնց դէմ պիտի հարկադրուին ճակատիլ Սուրիոյ նախարարները: Անկէ զատ, այն ճառերը, զորս արտասանեցին անոնք Սուրիայէն չմեկնած,— այդ ճառերուն մէջ անդրդուելիութեան արտայայտութիւնները իրենց,— չեն պիտի վերյիշեցուին հարկաւ,— չեն կրնար միջոց ծառայել Ճէմիլ Մարտամ պէյին եւ Սատալլա Ճապրիին, որ Սուրիոյ ժողովուրդին ընդունիլ

տան Ժընեւեան համաձայնութեան անխուսափելի պարտադրութիւնները:

Այսուհանդերձ, կարելի է յուսալ, որ պարագաներու ծանրութեան առջեւ՝ Սուրիոյ բնակչութեան գլխաւոր տարրերը կ'ըմբռնեն թէ ինչ վըտանգ կը ներկայացնէ կառավարական տագնապ մը: Արդարեւ կառավարական տագնապ պիտի ստեղծուի, եթէ ներկայ խմբակը քաշուի իշխանութենէն: Ու դժուար է ըսել թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ նոր կառավարութիւն մը կազմել ընդդիմադիրներէն, որոնք թէեւ յաղթական, բայց ներկայացուցիչ չունին խորհրդարանին մէջ: Ենթադրելով որ ընդդիմադիրները սոսնձնեցին իշխանութիւնը, իբրեւ թշնամի Աղեքսանդրէթի համաձայնութեան, որ հետեւանք էր ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին, անոնք պիտի մերժեն նաեւ հաշտուիլ հովանաւորութեան հետ: Պէտք է ըսել որ հովանաւորութեան հարցը միշտ ալ պիտի հանդիպի դժուարութիւններու, որոնց վրայ կ'արժէ ծանրանալ: Փետրուար 12ի միջադէպերը Հալէպի մէջ, Փետրուար 25ի կռիւները Լաթաքիոյ մէջ, ուր «երկաթէ շապիկները» յարձակեցան զօրքին վրայ, կը մատնեն գրգռութիւնը երիտասարդութեան, որուն յանդգնութիւնն ու լրբութիւնը կը սպառնան աւելի եւս ծանրացնել ներկայ ժամու դժուարութիւնները: Այս երիտասարդներուն յարձակողական դիրքը հանդէպ ոչ միայն Փրանսական զինուորական իշխանութեան, այլ եւ իրենց իսկ հայրենակիցներուն, կրնայ դժուարութեան մատնել Փրանքօ-սուրիական համաձայնութիւնը: Անոնք շարունակաբար նորանոր խռովութիւններ կը յարուցանեն, դժուարացնելով կառավարութեան գործը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, չի կարծուիր որ կառավարութիւնը, առանց ծանր պատասխանատուութիւններ ստանձնելու, դեռ երկար ատեն թոյլ տայ գոյութեան այնպիսի կազմակերպութեան մը, որ ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ պետութիւն մը ստեղծել պետութեան մէջ, եւ որ կրնայ սկիզբ դառնալ, եթէ դարման մը չտարուի, Սուրիոյ տակնուվրայութեան:

(Թղթակիցը այնուհետեւ կը խօսի Լիբանանի կացութեան մասին, այն պատկերը յայտնելով թէ Լիբանան կը դիմէ դէպի խաղաղութիւն, — կիրքերը դադրած են այնտեղ եւ համերաշխութիւն մը ստեղծուած է զանազան ցեղերու եւ համայնքներու միջեւ, առանց կրօնի խտրութեան):

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ ՔԱՀԱՆԱՅ

Փարիզի Հոգեւոր Հովիւ Վռամշապուհ եպիսկ. վերջերս քահանայ ձեռնադրեց ուսուցիչ Պ. Աւետիս Փայլակը, կոչելով Տէր Աղէկ: Նորընծան, որ աւագ շաբաթ երեկոյ մատոյց իր անդրանիկ պատարագը Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, բնիկ Մարաշցի է եւ երկար տարիներ ուսուցչական պաշտօն վարած Պոլսոյ եւ Սուրիոյ մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ՝ ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐՈՎ

Պուքրէշի Արազը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ կրթական գործի մասին.—

Պուքրէշի ազգային վարժարանը ունի երկու բաժանումներ, մէկը կեդրոնին, իսկ միւսը՝ Օպօռ կոչուած հայաշատ շրջանին մէջ: Կը պահէ՝ մանկապարտէզ եւ նախակրթարանի 3 դասարաններ Օպօռի մէջ եւ մանկապարտէզ ու նախակրթարանի 7 դասարաններ՝ կեդրոնին մէջ:

Օպօռի բաժանումը կը յաճախեն 138 երկսեռ աշակերտներ, որոնց 28ը մանկապարտէզի սաներ են: Կեդրոնի մանկապարտէզը եւ նախակրթարանի երկսեռ աշակերտներու թիւն է 222, որոնց 16ը՝ մանկապարտէզի սաներ: Ուրեմն, 1936—37 տարեշրջանին, Պուքրէշի ազգային վարժարանի աշակերտներու ընդհանուր թիւն է 360:

1920ին, երբ տակաւին հայ գաղթականներ Ռումանիա չէին ապաստանած, այս թիւը 90 էր: 1923ին հասած է 263ի, 1932ին՝ 405ի, 1935ին իջած է 375ի, 15 հոգի եւս պակսելու համար 1936 — 37 տարեշրջանին: Այժմու 360 թիւը տարեմուտին արձանագրուածն է եւ հետեւաբար փոփոխութեան ենթակայ է տարեշրջանի ընթացքին:

Ազգային վարժարանը անհրաժեշտ հոգածութիւնը ցոյց կուտայ նաեւ ոչ-բարեկեցիկ սաներու հանդէպ: Այս մասին գաղափար մը կուտան հետեւեալ թիւերը.—

Վարժարանը ունի 129 ձրի սաներ, 82 ձրի ճաշողներ, 50 կէս եւ մէկ երրորդ գինով ճաշողներ, 36 ձրի գիրք ստացողներ, 48 ձրի կօշիկ ստացողներ, 47 ձրի զգեստ ստացողներ եւ 34 ձրի ձկան իւղ ստացողներ:

Այս կրթական հիմնարկութեան տարեկան պիւտճէն, 1936ի ընթացքին հասած է 1,178,000 լէյի, որուն 407,000ը հայթայթած է Պուքրէշի Թաղ. Խորհուրդը, 348,000ը գոյացած է 1936ի տարեկան պարահանդէսին (ի նպաստ ազգային վարժարանին), 311,000ը կրթական թոշակներէ, 75,000ը զանազան հասոյթներէ, եւն.:

Ծախքի բաժինը մեծ մասամբ կը բռնէ ուսուցիչներու տարեթոշակը՝ 916,000 լէյ: Աշակերտական ճաշարանին համար ալ յատկացուած է 68 հազար լէյի գումար մը:

Հոգաբարձութեան տարեկան կարեւորագոյն եւ ամէնէն հասութաբեր ձեռնարկն է «Արեւելեան պարահանդէսը», որմէ, այս տարի, 400,000 լէյի զուտ շահ մը ապահովուած է: (Միայն ամերիկեան աճուրդէ մը գոյացած է 40,000 լէյ եւ շամփանեայի տաղաւարէն՝ 60,000):

ԾԻԾԱՂ

Գինով մը կէս գիշերին սրճարան մը կը մտնէ եւ Պօթէնը պահանջելով, կը սկսի բան մը փնտռել: Գինեպանը կը հարցնէ թէ ի՞նչ կը փնտռէ այդքան մեծ ուշադրութեամբ: Գինովը խեղդուկ ձայնով մը,— հասցէս կը փնտռեմ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԶՕՐԱՇԱՐԺԻ ԱՏԵՆ ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԵՒ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԲԱՆԱԿԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրքերէն Թանի Անգարայի թղթակիցը կը գրէ.—

Զինուորական նոր առաջարկներ խմբագրուած են, որոնք պիտի ներկայացուին Ազգ. Մեծ Ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանին, Մարտէն վերջ:

Որոշուած է որ մասնակի կամ ընդհանուր զօրաշարժներու պարագային, ենթակայ հողին վրայ գտնուող բոլոր կալուածներն ու ամբողջ բնակչութիւնը ենթարկուին բանակի հրամաններուն: Ամէն ոք պարտաւոր է օգնել բանակին ու տրամադրել իր ինչքն ու կարելի միջոցները:

Տրուած կալուածներու փոխարէն, կալուածատէրերուն պիտի տրուին թուղթեր,— եւ վնասի պարագային, օրէնքի սահմանադրումներու համաձայն դրամով պիտի փոխարինուի ամէն բան:

Բանակը կրնայ ձեռքի տակ առնել ինչ որ օգտակար ու էական կը նկատէ իրեն համար: Զինուորին համար ուտելիք, խմելիք, զգեստ, կենդանիներուն սնունդ, փոխադր. ու եւ է միջոց (ինքնաշարժ, կառք, եւն.), շինուածանիւթ,— բոլորը պէտք է տրամադրուին երկրին պաշտպանութեան: Նոյն ձեւով պիտի օգտագործուին մարդիկն ալ: Ծառայութեան պիտի կոչուի ամէն ոք իր ուժերուն եւ կարողութեան համաձայն:

Արհեստանոցներու եւ աշխատանոցներու մէջ, զինուորական նիւթերու պատրաստութեան պիտի լծուի բանակը: Այս գործը պիտի ղեկավարուի Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարութեան որոշած մէկ քննիչին հսկողութեան տակ:

Մասնակի կամ ընդհանուր զօրաշարժի պարագային բոլոր արհեստանոցներու եւ գործարաններու աշխատաւորները պէտք է ենթարկուին բանակի հրամանին: Պէտք է տրամադրուի ամէն բան,—գործիք, մեքենայ, աշխատաւոր, շինուածանիւթ, եւն.:

Ամէն կարգի նախանիւթ, բերք կամ արտադրութիւն, նոյն ձեւով պէտք է տրուի զինուորականութեան:

Երբ բանակին կամ զօրախումբերուն չեն բաւեր զօրանոցները, պատերազմական նախարարութիւնը զօրքերը պիտի տեղաւորէ տուներու մէջ: Իսկ երբ չեն բաւեր տուները, պիտի տրամադրուին խանութներն ու վաճառատուները:

Մասնաւոր խմբակ մը պիտի պատրաստէ ցանկը տրամադրելի եւ գործածուելու յարմար բոլոր շէնքերուն, տուներուն, վաճառատուներուն եւ աշխատանոցներուն:

Առանձին բնակող աղջիկներու կամ այրի կիներու մօտ զինուորները պիտի չկրնան բնակիլ:

Օրինագիծը կը մանրամասնէ օգտագործելի բոլոր միջոցներն ու նիւթերը: Փոխադրական բոլոր միջոցները, ինքնաշարժ, կառք, եւն.:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԼԻՈՆ - ՄԱՐՍԷՅԼ Հ. Մ. Ը. Մ.ՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարզասէր հայ երիտասարդութիւնը մէկ ամիսէ ի վեր անհամբեր կը սպասէր այս մրցումին, որ տեղի ունեցաւ կիրակի 28 Մարտ, խանդավառ մթնոլորտի մէջ, հակառակ օդին անյարմարութեան:

Մրցումը եղաւ իրապէս եղբայրական եւ հետաքրքրական: Երկու կողմերն ալ իրենց գեղեցիկ խաղարկութեամբ արժանացան բուռն ծափերու: Մարսէյլի խաղացողները բոլորն ալ անթերի էին, բայց ամենափայլուն խաղացողն էր կեդրոնական միջնապահ Յ. Գէորգեան, նոյնպէս անթերի էին Լիոնցիները, սակայն մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւէին իրենց կեդրոնական յառաջապահը եւ բերդապահը: Դժբախտաբար տեղատարափ անձրեւի հետեւանքով, մրցումը դադրեցաւ սահմանուած ժամանակէն 25 վայրկեան առաջ, 5ով 1, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթանակով:

Նոյն երեկոյեան Հ. Մ. Ը. Մ.ը ի պատիւ իր Լիոնի եղբայրներուն տուաւ երեկոյթ - պարահանդէս մը, նախագահութեամբ Պ. Տիրան Թէքէեանի, որ ֆրանսերէն ճառով մը խրախուսեց մեր մարզիկները, բացատրեց մարզանքին առողջապահական դերը: Ապա շնորհաւորեց Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը, որ ձեռնարկած էր այդ օրուան մրցումին՝ մաղթեց որ ան շարունակէ այսպիսի մրցումներ կազմակերպել բոլոր այն քաղաքներուն հետ ուր կան հայկական խումբեր: Այս ձեւով հայ երիտասարդութիւնը կ'ըլլայ յարաճուն շփման մէջ եւ չի կորսնցներ իր ազգային դիմագիծը:

Պ. Թէքէեան իր ճառը վերջացուց բացագանչելով.— «Հայ երիտասարդներ, ձեզմէ շատերը քաղաքացի եղած են այս հիւրընկալ երկրին մէջ, աշխատեցէք ըլլալ այս երկրի օրինակելի զաւակներուն պէս, աշխատեցէք նոյնթափով ըլլալ օգտակար նաեւ այն հայրենիքին որ կը կոչուի Հայաստան»:

Պարահանդէսը անցաւ շատ յաջող, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս, յաջող էին նաեւ հայկական եւ ֆրանսական գեղարուեստական բաժինները, որոնց ընթացքին Պ. Համբարձումեան գեղեցկօրէն արտասանեց Յ. Թումանեանի «Հին օրհնութիւնը»: Պարահանդէսէն յետոյ Մարսէյլի եւ Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամները եւ խումբ մը համակիրներ բոլորուած սեղաններու շուրջ ըսին հայրենաբաղձ երգեր, արտասանութիւններ եւ մաղթանքներ եւ առտուան ժամը 7ին դժուարաւ կրցան բաժնուիլ եղբայրական ուրախ մթնոլորտէն:

** Կիրակի եւ երկուշաբթի տեղի ունեցաւ ամբողջ Մարսէյլի պատանեկան խումբերու (junior) տարեկան բաժակի մրցումը, որուն կը մասնակցէին քանի աւելի ֆրանսական խումբեր: Այս երկու օրուան ընթացքին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիներու խումբը յաղթելով յիշեալ քան խումբերուն, շահեցաւ արծաթեայ բաժակը նուիրուած ծանօթ փաստաբան Պ. Rodolphe Polakի կողմէ եւ վեց արծաթեայ չքանշաններ:

Ապրին հայ պատանիները:

Վարդան Քիւփէլեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յօդ. 73. Աշխատաւորների պատգամաւորների քաղաքային Խորհուրդների բաժիններն իրենց գործունէութեան ընթացքում ենթարկւում են ինչպէս աշխատաւորների պատգամաւորների քաղաքային Խորհրդին եւ նրա գործադիր կոմիտէին, նոյնպէս եւ աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային Խորհրդի համապատասխան բաժնին կամ անմիջապէս ՀԽՍՀ համապատասխան ժողովրդական կոմիսարիատին:

Յօդ. 74. Աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային, քաղաքային, ռայոնական, աւանային եւ գիւղական Խորհուրդների լիազօրութիւնները լրանալուց յետոյ, նրանց գործադիր եւ կարգադրիչ մարմինները պահպանում են իրենց լիազօրութիւնները մինչեւ նորընտիր Խորհուրդների կողմից նոր գործադիր ու կարգադրիչ մարմինների կազմուելը:

ԳԼՈՒԽ Զ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

Յօդ. 75. Հայկական ԽՍՀի պիւտճէն կազմւում է ՀԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի կողմից եւ ներկայացւում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդին ի հաստատութիւն:

Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի կողմից հաստատուած պետական պիւտճէն հրապարակւում է ի գիտութիւն ընդհանուրի:

Յօդ. 76. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդն ընտրում է Պիւտճէտային յանձնաժողով, որ զեկուցում է Գերագոյն Խորհրդին իր եզրակացութիւնը Հայկական ԽՍՀի Պետական պիւտճէի մասին:

Յօդ. 77. Հայկական ԽՍՀի պետական պիւտճէի կատարման հաշուետուութիւնը հաստատւում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի կողմից եւ հրապարակւում է ի գիտութիւն ընդհանուրի:

Յօդ. 78. Շրջանային, քաղաքային եւ գիւղական Խորհուրդների պիւտճէի մէջ մտնում են տեղական տնտեսութիւնից ստացած եկամուտները, նրանց տերիտորիայի վրայ ստացած պետական եկամուտների մասհանումները, ինչպէս նաեւ տեղական հարկերից եւ տուրքերից գոյացած մուտքերը՝ ԽՍՀՄի եւ ՀԽՍՀի օրէնսդրութեամբ սահմանուած չափերով:

ԳԼՈՒԽ Է.

ԴԱՏԱՐԱՆ ԵՒ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆ

Յօդ. 79. Արդարադատութիւնը ՀԽՍ Հանրապետութեան մէջ իրագործւում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Դատարանի, ԽՍՀՄի Գերագոյն Խորհրդի որոշմամբ ստեղծուող՝ ԽՍՀՄի յատուկ դատարանների եւ ժողովրդական դատարանների միջոցով:

Յօդ. 80. Գործերի քննարկումը ՀԽՍՀի բոլոր դատարաններում կատարւում է ժողովրդական ատենակալների մասնակցութեամբ, բացի օրէնքով յատկապէս նախատեսուած դէպքերից:

Յօդ. 81. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Դատարանը հանդիսանում է ՀԽՍՀի դատական բարձրագոյն մարմինը: ՀԽՍՀ Գերագոյն Դատարանի վրայ դրւում է ՀԽՍՀի բոլոր դատական մարմինների դատական գործունէութեան հսկողութիւնը:

Յօդ. 82. Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն դատարանն ընտրւում է ՀԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի կողմից հինգ տարի ժամանակով:

Յօդ. 83. Ժողովրդական դատարաններն ընտրւում են շրջանի քաղաքացիների կողմից ընդհանուր, ուղղակի եւ հաւասար ընտրական իրաւունքի հիման վրայ, գաղտնի քուէարկութեամբ— երեք տարի ժամանակով:

Յօդ. 84. ՀԽՍՀ դատավարութիւնը կատարւում է հայերէն, իսկ ռուսական կամ ադրբէջանական բնակչութեան մեծամասնութիւն ունեցող շրջաններում համապատասխանօրէն՝ ռուսերէն կամ ադրբէջաներէն: Բնակչութեան մեծամասնութեան լեզուին չտիրապետող անձերի համար ապահովւում է լիակատար ծանօթացումը գործի նիւթերին՝ թարգմանի միջոցով, ինչպէս նաեւ դատարանում մայրենի լեզուով հանդէս գալու իրաւունքը:

Յօդ. 85. Գործերի քննութիւնը ՀԽՍՀ բոլոր դատարաններում, որչափով օրէնքը բացառութիւններ չի նախատեսում, կատարւում է դռնբաց, ապահովելով մեղադրեալի պաշտպանութեան իրաւունքը:

Յօդ. 86. Դատաւորներն անկախ են եւ միայն օրէնքին են ենթարկւում:

Յօդ. 87. ՀԽՍՀ տերիտորիայի վրայ ՀԽՍՀ բոլոր Ժողովրդական Կոմիսարիատների եւ նրանց գերատեսչութեան հիմնարկների հաւասարապէս առանձին պաշտօնատար անձերի եւ քաղաքացիների կողմից օրէնքները ճշգրիտ կերպով կատարելու բարձրագոյն հսկողութիւնն իրականացւում է ինչպէս ԽՍՀՄի դատախազի կողմից անմիջականօրէն, նոյնպէս եւ ՀԽՍՀ դատախազի միջոցով:

Յօդ. 88. ՀԽՍՀ դատախազին նշանակում է ԽՍՀՄի դատախազը հինգ տարի ժամանակով:

Յօդ. 89. Շրջանային եւ քաղաքային դատախազներին նշանակում է ՀԽՍՀ դատախազը ԽՍՀՄի դատախազի հաստատմամբ, հինգ տարի ժամանակով:

Յօդ. 90. Դատախազութեան մարմիններն իրենց ֆունկցիաներն իրականացնում են անկախ տեղական որ եւ է մարմնից, ենթարկուելով միայն ԽՍՀՄի դատախազին:

(7)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (242)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Տիկին, Լեւոնը յաղթանդամ է, շատ յանդուգն, եւ անմարդկային լինելու աստիճան ուժեղ: Այնպէս որ շատ տխրելու պատճառ մը չունիք: Ձեր երեւակայած հերոսի յատկութիւններէն շատերը Լեւոնն ունի:

— Իսկ չըսի՞ք, թէ ո՞ւր տեղացի է, — հանդարտօրէն հարցուց Սոնիան. — ինչպէս բժիշկը յայտնեց, շատ լաւ ռուսերէն գիտէ: Թերեւս Կովկասէ՞ն եկած է:

— Ճիշդը, չեմ գիտեր, օրիորդ ...

— Ի՞նչպէս, միթէ ձեր մօտ ընկերոջ ինչ տեղացի լինելը ձեզ յայտնի չէ, — զարմացած հարցուց բժիշկ Պաւլովը:

— Ո՛չ, չեմ գիտեր, երբեք չեմ հարցուցած ... Ընդհանրապէս Լեւոնը անձնական հարցերու շուրջ չի սիրեր խօսիլ ... Մենք ալ այդ մասին խօսելէ կը խուսափինք ... Բայց չեմ կարծեր, թէ ձեր ենթադրութիւնը ճիշդ լինի:

— Որքան լսեր եմ, Պարսկաստանցի է— Սալմաստի գաւառէն:

— Թերեւս Կովկաս ուսում առած լինի ... Կը պատմեն, որ երեխայութեան ժամանակ թոնիրը ինկած՝ կամ նման պատահարի մը հանդիպեր է, կիսովին այրուելով:

— Այդ մա՞րդը յեղափոխական շարժման ղեկավարն է,— հարցուց Պաւլովը՝ աչքերը խոշոր խոշոր բացած:

— Այո՛, չենք սխալիր եթէ այդպէս որակենք զայն:

— Ես շատ ուրախ պիտի լինիմ անոր ձեռքը սեղմելու,— ոգեւորուած ըսաւ բժիշկ Պաւլովը,— հը՞, դո՞ւք ինչ կ'ըսէք, տիկի՛ն, օրիո՛րդ:

Տիկին Աւետեանը անորոշ արտայայտութեամբ դէմքը ծամռեց, իսկ Սոնիան բոպէ մը մտածելէ վերջ ըսկաւ խօսիլ՝ խօսքը մասնաւորապար ոչ ոքի ուղղելով.

— Մարդու գործն է կարեւոր ... գեղեցիկ թէ տգեղ, տկարակազմ թէ յաղթանդամ, երբ մէկը կրնայ ամբողջ ժողովուրդ մը կապել իրեն, երբ ոգեւորութեան աղբիւր մը կը դառնայ անոր համար, ապա ուրեմն այդ մարդը բարոյական մեծ արժէք մը ունի, կռուելի նկարագիր մը ... Ժողովուրդը հեշտութեամբ չի հերոսացներ. ան բնազդօրէն կը գտնէ մեծութիւնը, որու մէջ ալ որ թաղուած լինի, մինչ մենք, մտաւորականներս, մեր որպէս թէ առողջ դատողութեամբ, շատ անգամ կոյր մարդու նման առանց նշմարելու՝ կ'անցնինք իրական մեծութիւններու քովէն ...

Այդ գիշեր ուշ ժամանակ մեկնեցաւ Գարեգինը: Ամէն անգամ որ դուրս կուգար այդ տնէն, կարծես իր էութենէն ակամայ բան մը կը ձգէր հոն: Իսկ թէ ի՞նչ բան էր հոն ձգածը՝ այդ շատ ալ պարզ չէր իրեն համար: Ձեռքերը վերարկուի գրպանները կոխած, գլխահակ՝ ծանր ծանր կը քալէր Գարեգինը, ձիւնով ծածկուած փողոցով: Զարմանքով կ'անդրադառնար, որ մէկ շաբաթուան ընթացքին ինք փոխուեր էր, Զախարովի տան ջերմ մթնոլորտը գարնան նման ծաղկեցուցեր էր իր կեանքը, նոր տրամադրութիւն առաջացնելով հոգւոյն մէջ, որ առաջ չկար:

Գարեգինը, որքան ալ որ կ'աշխատէր ինքզինք համոզելու, որ իր նոր տրամադրութեան ստեղծուելուն մէջ Սոնիան մասնաւոր դեր մը չունէր, բայց ամբողջ ճանապարհի ընթացքին ակամայ կը մտածէր անոր մասին. կարծես անոր պատկերը կ'ընկերակցէր իրեն: Յանկարծ կանգ առաւ ծիծաղելով, այնքա՞ն էր տարուած իր մտածումով, որ իր սեփական տան առջեւով անցեր էր առանց նկատելու: «Հը՞, մեր տղայ», ինքնիրեն խօսեցաւ Գարեգինը, «չըլնի՞ թէ սիրահարած ես», ու ետ դառնալով, տան դուռը բացաւ, բարձրացաւ երկրորդ յարկի իր սենեակը, լամպը մարեց եւ անկողին մտաւ:

Բայց ամբողջ գիշեր Գարեգինի աչքերը չգոցուեցան: Մինչեւ լոյս կը մտածէր Սոնիայի մասին:

×

Ամբողջ շաբաթ մը Գարեգին չէր եղած Լեւոնի մօտ: Յաջորդ իրիկուն, նախօրօք իմանալով անոր ուրտեղ գտնուիլը, Ներսէսի հետ գնաց՝ զայն տեսնելու: Որքան մեծ եղաւ իր զարմանքը, երբ սենեակի դռնէն ներս մտնելով Լեւոնի մօտ գտաւ Եկաւեանը, որու Պարսկաստանէն գալու մասին լուր չունէր: Մանկութեան ընկերներ էին, միեւնոյն թաղի զաւակներ:

Մինչ Գարեգին ու Ներսէս՝ Եկաւեանի հետ համբուրուելով տաք խօսակցութեան մը բռնուած էին, Լեւոնը շորերը կը փոխէր, Մոսոյի օգնութեամբ քրտական զգեստ հագնելով:

— Մոսօ՛, դու ալ պատրաստուէ,— ու Լեւոնը մօտեցաւ երեք ընկերներուն,— շաբաթ մը եղաւ որ չէք երեւցած: Կ'երեւի, հետաքրքիր բաներ ունիք պատմելու: Դժբախտաբար, ես հիմա ճամբայ պիտի ելլեմ ...

— Նորէն ո՞ւր բարով,— Լեւոնի թեւէն բռնելով հարցուց Գարեգինը, — բայց ես քեզ հետ խօսելիք ունիմ:

Զախարովը յանձնարարեց ինչ որ ...

— Սիրելի՛ս, յայտնէ Եկաւեանին, միասին կը խորհրդակցիք, ես ժամանակ չունիմ: Ուրեմն, այդպէս, — խօսքը ուղղեց Եկաւեանին, — փետրուարի չորսի գիշերը Վարագայ վանքը պիտի լինինք: Տէ, ես գացի ...

— Տօ, մարդ Աստուծոյ, մէկ յայտնէ թէ ո՞ւր կ'երթաս այսքան աճապարանքով:

Լեւոնը դրան մէջէն գլուխը դարձնելով ըսաւ.

— Եկաւեանը կը պատմէ: Մոսօ, պատրա՞ստ ես. ուրեմն, երթանք:

Երբ Լեւոնն ու Մոսօն գացին, Գարեգինը հարցական նայեցաւ Եկաւեանին:

— Նորէն ո՞ւր կ'երթայ:

Եկաւեանը երկու խօսքով բացատրեց որ Խարականիս գիւղի մէջ մեծ քանակութեամբ ապրանք դիզուած է, որ Ղզլճայ գիւղի քանդուելու պատճառով, Խարականիսցիք կը դժուարանան ապրանքը մինչեւ Մոկներ հասցնել, որ բաւական երկար եւ անապահով ճանապարհ մըն է: Լեւոնը քանի մը ընկերներով կ'երթայ, որպէսզի տեղին վրայ հարկաւոր կարգադրութիւնները ընէ:

— Տօ՛, եղբայր պատուական, — բարկացաւ Ներսէսը,— մէկ ուրիշը չէ՞ր կարելի ճամբել ...

— Ես ալ միեւնոյն նկատողութիւնը ըրի,— բացատրեց Եկաւեանը, — թէեւ խօսքը մէջերնիս, Լեւոնի ներկայութիւնը տարբեր ազդեցութիւն կը ձգէ գիւղացիներու վրայ: Ժողովուրդը առանց այլեւայլի կը հպատակի անոր կարգադրութիւններուն:

— Անշուշտ ես ալ այդ գիտեմ, բայց յանկարծ որ բան մը պատահի:

— Ձիւն ձմեռ, ի՞նչ կարող է պատահիլ ... է, տղաք, մէկ ան ըսէք տեսնենք, ի՞նչ կայ չկայ, Վանը կարօտցեր էի:

— Վանը իր տեղն է, մենք ալ շնորհիւ վեհափառ Սուլթանին ողջ ու առողջ ենք, թէեւ կախաղանի ստուերի տակ կ'ապրինք: Նորութիւնը քու քովն է, դրսէն դու կուգաս: Հոս մնացողներուս համար Պարսկաստանն ալ պատ արտասահման է:

— Գարեգին, պատմելիք բաներ շատ կան, կ'իմանաք քանի մը օրէն, երբ կը հաւաքուինք Վարագայ վանքը: Հիմա, տղաք, դուք ան ըսէք. այս երկու տարուան մէջ ո՞վ մեռաւ, ո՞վ ողջ մնաց ... Երեք օր եղաւ գալս, էս անիրաւ Լեւոնը չձգեց, որ նոյն իսկ մեր տունը երթամ, մէկ մերոնք տեսնեմ:

Բժշկապետ Զախարովի եւ ընկերներու գալէն մօտ երեք շաբաթ անցած էր, եւ սակայն Պոլսէն սպասուած կայսերական հրամանագիրը կ'ուշանար: Հակառակ նահանգապետի սիրալիր ընդունելութիւններուն, ոչ մէկ դրական քայլ առնուած էր այդ ուղղութեամբ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Սենատականները կը պահանջեն լուծել...

Շաբաթ օր Փարիզի սէնատորներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին եւ պահանջեց լուծել վերակազմուած «խաչի-ֆեր» կազմակերպութիւնները (դլուխն ըլլալով գնդ. տը լա Ռոքի եւ Տօրիոյի կուսակցութիւնները):

Այս առթիւ հրատարակուած գեկոյցը կ'ըսէ թէ վարչապետը կրկնեց իր նախկին յայտարարութիւնը, յիշեցնելով թէ դատական իշխանութեան կ'իյնայ քննել խնդիրը եւ պարզ ու պատշաճ որոշումը տալ:

Սէնատորներու միութիւնը ժողովի հրաւիրուած է ապրիլ 13ին, եւ այս առթիւ պիտի ճշդէ իր դիրքը:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

80,000 Իտալացիներ եւ Գերմանացիներ ցամաք պիտի հանուին...

Միշտ հակասական են սպանիական ճակատէն հասած լուրերը: Կառավարական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ զօրքը կարեւոր դիրք մը գրաւած է Քորտովայէն 30 քիլոմեթր հեռու: Իսկ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ անհելի ամրակնդութեան մը հետեւանքով, Զօր. Մոլայի զօրքը յաջողեցաւ խուճապի մատնել հիւսիսային ճակատի կարմիր զինուորները, որոնք սկսած են պարպել Տուրանկօն: Քաղաքին բնակիչները կը պարպուին: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ ամերիկեան շոգենաւ մը 50,000 հրացան եւ 50,000,000 փամփուշտ փոխադրած է Պիլպաօ, ինչ որ պիտի օգնէ դիմադրութիւնը շարունակելու: Այս ապրանքը բեռցուած է Լէհաստանէն: Այս լուրը հաղորդուած է ազգայնական աղբիւրէ. իսկ դիմացի կողմէն կը ծանուցանեն թէ 80,000 գերման եւ իտալացի զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Պալէարեան կղզիներուն մէջ, առաջին առթիւ Վալենցիա ելլելու եւ Պարսելոնան պաշարելու համար ...

*** Կառավարութիւնը հրամանագրով մը դրօշի տակ հրաւիրեց արտասահման հաստատուած սպանիացի զինուորցուները, որոնք ազատ կը համարուէին մինչեւ հիմա:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ տարեդարձին առթիւ, Մուսոլինի կիրակի առտու աչքէ անցուց 300 օդանաւեր ու սաւառնակներ, ինչպէս եւ 10,000 օդաչուներ: Այս առթիւ յետ մահու ոսկի եւ արծաթ շքանշաններ բաժնեց զանազան պարագաներու մէջ զոհուած օդանաւորդներու:

ՄԱՐՈՔԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍՈՒԼԹԱՆԸ, Մուլէյ Հաֆիտ, որ Ֆրանսա կը բնակէր մեծ պատերազմէն ի վեր, մեռաւ Անկէն-լէ-Պէնի մէջ: Ծնած էր 1875ին: Երկար ատեն կռուած էր Ֆրանսայի դէմ, մինչեւ որ, 1912 մայիս 25ին Ֆէս հասաւ Զօր. Լիօթէ եւ զինու զօրութեամբ Ֆրանսայի հովանաւորութեան ենթարկեց Մարոքը: Մուլէյ Հաֆիտ նախապէս Սպանիա ապաստանած էր, բայց յետոյ Ֆրանսա հրաւիրուեցաւ եւ այստեղ ալ մեռաւ:

ԹՐՈՑՔԻ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՊԻՏԻ ԱՐԴԱՐԱՑՆԷ ամերիկեան ատեանի մը առջեւ, իր իսկ պահանջով, խորհրդային իշխանութեան կողմէ եղած ամբաստանութեանց դէմ: Ատեանը գործի պիտի ձեռնարկէ քանի մը օրէն:

10,535 *ՔԻԼՈՄԵԹՐ ՃԱՄԲԱՅ* պիտի շինուի 1937ին, Ուկրայնայի մէջ եւ 2145 քիլոմեթր ալ պիտի նորոգուի, բոլորն ալ՝ ասֆալթական նկատումներով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, կառավարութիւնը 2,350,360,000 փրանքի վարկ մը բացաւ, բաժնելով զանազան նախարարութեանց միջեւ: Առողջապահական նախարարութեան յատկացուած է 389,360,000 փրանք, հիւանդանոցներ, բուժարաններ, ապաքինարաններ, յիմարանոցներ եւ զանազան պատսպարաններ, ջուրի ճամբաներ, արձակուրդի կայաններ եւայլն կառուցանելու համար: Օդանաւային նախարարութիւնը պիտի ծախսէ 267 միլիոն, օդակայաններ, դպրոցներ, մարզարաններ եւն. շինելու համար: Իսկ հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան սահմանուած է 896 միլիոն փրանք, բազմաթիւ շինութեանց համար: Ներքին նախարարութեան ալ յատկացուած է 796 միլիոն փրանք:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ներքին գործավարը վերադառնալով հարաւային ճակատէն (Սուրիա), յայտներ է թէ «կարեւոր միջոցներ պիտի մտածուին, յեղուղական դէպքերու դէմ եւ սահմանագլուխին ապահովութեան համար»:

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ կազմութեան առթիւ, Թուրք թերթերը կը գրեն թէ «բանակին մէջ մասնաւորաբար Հայեր պիտի գտնուին»... Գրգռիչ տեղեկութիւնները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

Տեղի կ'ունենայ 11 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3ին,

SALLE DE GÉOGRAPHIE սրահին մէջ, 184 Bld. St. Germain

կը խօսի ֆրանսերէն Պ. ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

նիւթ ունենալով «La guerre Arménienne et ses enseignements 1914—1921»

Տեղի կ'ունենայ փոքրիկ գեղարուեստական բաժին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԷ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ՅՈՎՀ. ՔԱՋՐԵԱՆ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեան.— Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր.— Յ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ՝ Անդրանիկը Սիւնեաց երկրում (վերջ).— Գր. ԹՈՐՈՍԵԱՆ՝ Ղարա Մելիք.— Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ՝ Վ. Փափազեանի յուշերի առթիւ, Հայ հայդուկական բանակցութիւններ, հին թուղթեր.— Գէորգեան ճեմարանի մեծ դէպքը՝ ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ Գ. Նարաւունկեան, Հ.Գ. Մէնէվիշեան,— Մի ճշգում.— Գիրք եւ Մամուլ.— Հայաստանի գիտական գրականութիւնը.— Հայ հանրագիտակ.— Լ. Լուսաճանեանի գործերը.— Գրախօսական.— Լ. Ասլանեան (Լաս) «Հարցականի ուղիներով» Ս. Վ.ի խմբագրութեան կողմից: Յաւելուած.— Վահրամ Լոպ. Մանկունի. «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի ձեռքով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը Ն. Կակոսեանին՝ 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson (Seine).

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի կ'ունենայ 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս,

PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ:

Parc des Expositions, Porte de Versailles:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վաճագն խումբի ընկերական ժողովը 8 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, Ծաճիրկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիբս, Մարսէյլ. կարեւոր օրակարգ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ «Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օր»ուան եւ սանուհիներու «Արաքս» միութեան 3րդ տարեկիցին առթիւ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

Cascade du Lacի սրահը, Անկէնի լճին դէմ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պանթէօ-Բաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

կիրակի, 11 Ապրիլ, ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,

CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25bis Ave. de la République Montrouge, մեթրօ Porte d'Orléansի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտ սիրողներու կողմէ:

Կ'երգէ ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱՋԵԱՆ, կ'արտասանէ ՕՐ. ՍՕՆԻԱ:

Արտասանութիւն, պարեր սան. սանուհիներէ:

ԺԱԶ GARIO-CANTI — ԹԱՌ ԳԱՐԵԳԻՆ — ՊԻՒՖԷ

Մուտք՝ 5 ֆր., երախաներու 2 ֆր.:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

կազմակերպուած Զ. Ե. Ո. Միութեան Վալանսի Մ.ճիւղին կողմէ

10 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Foyer de Théâtreի մէջ,

(Պետական Թատրոնի սրահը):

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.: Մուտք 1 ֆր.:

ՌՕՄԱՆԻ ՄՇԶ.— 11 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին:

Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած Վալանսի Զ. Ե. Ո. Միութեան կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին, 13bis rue Boucherieի սրահին մէջ:

կը ներկայացուի Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻՆ (5 ԱՐԱՐ)

Գիներ՝ 4, 3 եւ 2 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ եւ 18 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին,

Կ. Խաչի Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ (օփերէթ 4 արար)

Սիրայօժար ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ տեղւոյս սիրողներուն եւ ծանօթ նուագախումբի: Օփերեթի համար մասնաւոր հագուստ, տէքոր եւ հարսանեկան տեսարան:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.: փոքրիկներու՝ 1 ֆր.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ ԱԿՈՒՄԲԻ ՍՐԱՀԸ

Ուրախ ենք յայտնելու մեր Ակումբին բոլոր համակիրներուն եւ անդամներուն թէ՝ Հայ Արծիւ Ակումբը վերջապէս ունեցաւ իր սեփական կեդրոնատեղին, 22, Rue Richer, Paris (9), ուր այսուհետեւ տեղի պիտի ունենան իր հաւաքոյթները եւ ժողովները:

Ակումբը բաւական ընդարձակ է եւ ունի հետեւեալ բաժանումները.—

ա) Հանդերձարան: բ) Գրասենեակ: գ) Դասարան: դ) Հաւաքատեղի: ե) Լուացարան եւ ճեմիշ:

Դասարան եւ հաւաքատեղի՝ հարկ եղած ատեն միացնելով կը կազմեն ընդարձակ սրահ մը, ուր կարելի է սարքել դասախօսութիւններ, հանդէսներ եւայլն: Սրահները լուսաւորուած են ելեկտրական առատ լոյսերով:

Հանդերձարանը օժտուած է ճարմանակներով:

Գրասենեակը, ուր տեղի կ'ունենան նաեւ վարչութեան ժողովները, կահաւորուած է արեւելեան սատափագարդ կարասիներով եւ արեւելեան գորգերով: Իսկ սրահին պատերը զարդարուած են, իւղանկար պատկերներով եւ արեւելեան ձեռագործներով:

Ակումբին վարչութիւնը որոշած է սրահին պատերը հետզհետէ զարդարել հայկական ձեռագործներով, հայ յայտնի ազգայիններու նկարներով, հայ արուեստի ձեռակերտներու պատկերներով եւայլն:

Ակումբը գտնուելով կեդրոն թաղի մէջ, մեծապէս կը դիւրացնէ երթեւեկը:

Արդէն սկսած են Ակումբին դասախօսութիւնները:

Երգի դասերը տեղի կ'ունենան շաբաթը մէկ անգամ, չորեքշաբթի օրերը: Մարզանքի դասերը՝ երկուշաբթի օրերը:

Հաւաքոյթներ ամէն շաբաթ իրիկուն, որոնց միջոցին տեղի պիտի ունենան պարեր եւ դասախօսութիւններ: Պարերու համար արդէն սրահը ունի իր սեփական դաշնակը:

Անդամագրուելու համար պէտք է դիմել երեքշաբթի օրերը միայն, ժամը 20.30էն մինչեւ 24:

Ակումբս որոշած է նաեւ հայերէնի դասընթացք մը հաստատել 8էն 13 տարեկան պատանիներու համար, հինգշաբթի օրերը, ժամը առտուան 9էն մինչեւ կէսօր: Հայերէնի դասերը ձրի են: Արձանագրութեանց համար դիմել Ակումբիս վերոյիշեալ հասցէին եւ կամ անձամբ երեքշաբթի գիշերները, ժամը 20.30էն կէս գիշեր:

Հայ Արծիւ Ակումբին գլխաւոր նպատակն է Հայը Հայ պահել, Հայը առողջ պահել եւ Հայը կարգապահ դարձնել:

Հայ Արծիւ Ակումբի Վարչութիւն

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 8 Ապրիլ հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ):

Դասախօս՝ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Հայկական խնդիրը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին երրորդ թիւը, (Մարտի) հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Խմբ. ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ,— Մկրտիչ Պարսամեան, ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷ.— Վ. Մալէզեան, ՄԹՆՇԱՂ.— Հրաչ Սարգիսեան, ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՊՈՒՇԿԻՆ.— Ա. Սարեան, ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՕ.— Սփինքս, ԼՈՒՍԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԸ.— Զարմէն, ԱՐՇԱԿ ՔԵՐԹՈՒԽԱՆ.— Ա. Ադնաւոր, Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ.— Հ. Հ. Երէց ԲԱՖՖԻ.— Ա. Այազեան, ԳԻՐՔԵՐ ԴԷՄՔԵՐ:

Չվճարող բաժանորդներէն կը խնդրուի վճարել իրենց բաժնեգինները: Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 փրանք, Արտասահմանի համար 40 փրանք: Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER HAGOPIAN

17, Rue Doudeauville, PARIS (18)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Նիւր Իսթ Բրիթէն Սիրայի որբանոցի որբերէն Աղէքսանցի (Պոլիս) Երուանդ Պօտուրեան, որ 1925ին մեկնած է Յունաստանէն: Այժմ կը գտնուի Եգիպտոս: Իր հօրեղբայրը կը խնդրէ՝ Օննիկ Պօտուրեանի, 13, Rue Drouot, Paris (9). «Յուսաբեր»էն կը խնդրուի արտատպել:

— Սալմաստցի Տիկին Ֆաննի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թուապէտ Մուշեղ Մելիք Ցակոբեանը, որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ, իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran), Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 7 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3389 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԱՌՆԱԼ՝ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՀԱՍՏԱՏԵԼ

Քիչ անդին պիտի կարդաք թարգմանութիւն մը՝ Պոլսոյ «Սօն Փոստա» թերթէն։

Պէտք է ամբողջ բնագիրը տեսնել, իմանալու համար թէ ինչքան թոյն կը հոսի Թուրք թերթին իւրաքանչիւր տողէն ու բառէն։

Առաջին էջ, երեք սիւնակի վրայ, կը կարդանք հետեւեալ խորագիրները, խոշոր տառերով.

— « ՍՈՒՏԻ ԾՐԱԳԻՐ, ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ, ԳՐԳՌՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ։ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՒՔԱԼԵՑ ՆՈՐԷՆ»։

Ցետոյ լուրին բովանդակութիւնը, նոյնքան գրգռիչ արտայայտութիւններով,— « ՆՈՐԷՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻ՞Ր ՄԸ ՊԻՏԻ ՀԱՆԵՆ »։

Մնացեալը պիտի կարդաք արդէն, գարշելի խեղաթիւրումներով եւ քօղարկեալ սպառնալիքներով,— «Թուրքիա պիտի գիտնայ համբերել. մինչեւ այն ատեն Դաշնակները թող չարունակեն...»։

Ցօղուածագիրը, Մ. Պ.— անշուշտ ան որ վերջերս կարգ մը յուչեր հրատարակեց հայաջինջ սարսափներու մասին, (Թալէաթ, Էնվէր, Ջաւէտ պատրիարք, Վարդգէս եւն.), «Յառաջ»ին ալ բաժին մը կը հանէ իր յարձակողականին մէջ։ Կ'ըսէ թէ «Յառաջ» «երկու - երեք շաբաթ առաջ շատ մը բաներ գրած է Թուրքիոյ դէմ»։ Եւ փոխանակ թարգմանելու ինչ որ գրած ենք, քանի մը տողեր կը սահեցնէ, յանդելու համար իր ուզած եզրակացութեան։

«Յառաջ»ը բազմաթիւ խմբագրականներ եւ ուրիշ գրութիւններ հրատարակած է Սանճաքի մասին, միեւնոյն ատեն տեղ տալով Թրքական հէքեաթներուն, որոնք օրն ի բուն կը տեղան կարկուտի պէս, անպարտկելի մեղքեր պարտկելու ճիգով։ «Սօն Փոստա» անշուշտ օրը օրին թարգմանել տուած է զանոնք, եւ գիտէ, կ'իմրանէ թէ ինչ ըսել կ'ուզենք։

Դատելով իր խօսքերէն, «երկու-երեք շաբաթ առաջ գրուած շատ մը բաներ»ը ապահովաբար կ'ակնարկեն «Յառաջ»ի մարտ 2 թուակիր խմբագրականին,— « Թուրքիոյ խաղերն ու դաւերը Արեւելքի մէջ»։

Թուրքիոյ բոլոր «Սօն Փոստա»ները գլուխ գլխի տալով, կառավարութիւնն ալ իրենց գլխուն վրայ նստեցնելով, կրնա՞ն հերքել ինչ որ մատնանշուած է այդ խմբագրականին մէջ։

Սո՞ւտ է որ Թուրք մամուլն ու գործակալները ամէնէն գրգռիչ խարդախութիւնները կը կատարեն, քնարեր սուտեր կը հիւսեն ու կը տարածեն Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի շրջանին մէջ, արիւն պղտորելու, ցեղ ցեղի դէմ հանելու, Հայերն ու Արաբները իրար ձգելու, ահ ու սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծելու համար։

Սո՞ւտ է որ, Սանճաքին վէճէն շատ առաջ, նոյն Թուրք մամուլն ու գործակալները տարիներով թոյն հոսեցուցին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, թերթեր եւ պաշտօնեաներ կաշառեցին, երկրին հանրային կարծիքը հայ գաղթականութեան դէմ դարձնելու համար։

Սո՞ւտ է որ Թուրք յայտնի եւ գաղտնի գործակալներ տարիներէ ի վեր, բայց մանաւանդ վերջերս ամէն խաղ ու դաւ կը փորձեն, տեղական իշխանութիւնները լարելու համար հայ ժողովուրդին դէմ, Պաղեստինէն մինչեւ Իրաք եւ աւելի հեռուները։

«Սօն Փոստա»ները կրնա՞ն ժխտել թէ՝ Էնկիւրի իր դիւանագիտական ձեռնարկներուն առթիւ, երբ որ եւ է բանակցութիւն կը կատարէ այս կամ այն պետութեան հետ, միշտ աչքի առջեւ ունի հայկական տարրը։ Այսինքն, ձեւ մը կը գտնէ տեղական իշխանութիւնը մոլորեցնելու, զանազան պղտոր ծրագիրներ թելադրելու համար։

Ի հարկէ աւելորդ է այսպիսի հարցումներ ուղղել մամուլի մը, որ երէկ ալ նոյն լեզուն կը բանեցնէր։

Այդ մամուլը երէկ փրփուր կը տեղար գլխուդ եւ արիւն փրփրել կուտար քեզի, երբ կը գրէր թէ Ապտիւլ Համիտ արիւնարբու գազան մըն է եւ Եըլտըզը՝ արիւնազանդ որջ մը։ Իսկ երբ ժամանակները փոխուեցան, նոյն այդ մամուլը Եըլտըզն ու Պապը Ալին վերածեց հասարակ անտառականոցներու կամ պղրանոցներու, Համիտն ու արքունիքը, իշխաններն ու փաշաներն ալ դարձնելով վայրագ եւ ցոփակեաց անասուններ։

Թուրք մամուլը ե՞րբ ունեցաւ բարոյական մը, գոնէ քննական միտք, որպէսզի փորձէր դէպքերը վերլուծել այնպէս ինչպէս որ են կամ եղած են, եւ ոչ թէ այնպէս ինչպէս որ կը հրամայեն օրուան իշխանաւորները։

Համիտի, Իթթիհատի թէ Աթաթիւրքի օրով, Թուրք մամուլը միշտ ալ կազմած է լրացուցիչ օղակը օրուան կարգ ու սարքին։ Պարզապէս կամակատար մը, իշխանութեան ուզած մթնոլորտը ստեղծելու, անոր գաղտնի ծրագիրները վարագուրելու եւ տարփողելու համար։

Այս պարագային ալ — Սանճաքի այս չարաբաստիկ հարցին մէջ, Թուրք մամուլը ի զուր կը փորձէ պարտկել իր կառավարութեան բուն ծրագիրը, իր բութ սլաքները ուղղելով միայն «Դաշնակ»ներուն դէմ։

1920ի աշնան, երբ Գարապէքիր Քեազիմ Հայաստան կ'արշաւէր, այն ատեն ալ կ'ըսէին — եւ հայ բոլշեւիկներն ալ կը կրկնէին — թէ գործողութիւնը ուղղուած է Դաշնակ իշխանութեան դէմ։ Եւ սակայն երբ ժամը հասաւ, ոչ Դաշնակ հարցուցին, ոչ ալ հընչակ։ Ճիշդ ինչպէս 1915ին, երբ իբրեւ թէ պաշտպանողական միջոցներ ձեռք պիտի առնէին «քոմիթէճի»ներու դէմ։

« Սօն Փոստա»ները երբ կը սպառնան, «համբերելու» իմաստութեամբ, ուրիշ բան չեն ըներ եթէ ոչ հաստատել ինչ որ կը յիշեցնենք տարիներէ ի վեր։

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Լուպիանքայի բանտը կը լեցուի Չեկայի գործակալներով

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կարմիր բանակին եւ Չեկային միջեւ երեւան եկած ծանր հակամարտութեանց հետեւանքով, անհամբերութեամբ կը սպասուի Եակոտայի, Ռիքովի եւ Պուխարինի դատավարութեան։ Շատեր կը կարծեն թէ Չեկային նախորդ վարիչը ատեան պիտի չհանուի, որովհետեւ շատ մը նեղացուցիչ գաղտնիքներ գիտէ։ Եակոտա երբ Կէփէուին պետն էր, տասնեակ հազարաւոր լրտեսներ ունէր բոլոր գործավարութեանց, ինչպէս եւ ճարտարագործական կեդրոններու եւ արտասահմանի խորհրդային գրասենեակներու մէջ։

Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ ելք պիտի ունենայ կարմիր բանակին եւ Չեկայի բանակին հրամանատարութեան միջեւ ծագած պայքարը։ Ամէն օր կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան Քրէմլինի մէջ, Սթալինի, սպարապետ Վորոշիլովի եւ Չեկայի նախագահ Եէժովի միջեւ։ Կ'ըսուի թէ Վորոշիլով ամբողջ ուժը թափած է, ապացուցանելու թէ Չեկային հսկողութեան տակ բանող զինագործարանները բազմաթիւ ռումբեր չինած են որոնց չափը չի համապատասխաներ խորհրդային թնդանօթներու չափին։ Մարաջախտին կարծիքով, զինագործարաններու 1936ի արտադրութեան 20 առ հարիւրը պէտք է ոչնչացնել այս իսկ պատճառով։ Եէժովէն բացատրութիւն պահանջուած է թէ ի՛նչպէս կ'ըլլայ որ Չեկան չէ ձերբակալած խափանարարները։ Եէժով ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգած է իր նախորդին՝ Եակոտայի վրայ։

Իր գոյութենէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Լուպիանքայի բանտը այսօր լեցուած է Չեկայի պաշտօնեաներով։

Զրոյց կը շրջի թէ հաղորդակցութեանց նախարարը, Քականովիչ եւս աչքէ ինկած է, կարմիր բանակին սպայակոյտը զանգատած ըլլալով թէ խորհրդային երկաթուղիները «աղետալի» վիճակի մը մէջ կը գտնուին։

ՉԵԿԱՅԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ բազմութիւններ ուրախութիւն կը յայտնեն

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Եակոտա, Չեկային աճարկու վարիչը, որուն աստղը խաւարած էր անցեալ օգոստոսէն ի վեր, ձերբակալուած է եւ պիտի դատուի մօտերս։

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին այս որոշումը խոր տպաւորութիւն գործեց Խ. Միութեան մէջ։ Ժողովուրդը, որ սրտանց կ'ատէր այս հրէշը, թէ ուրախութիւն եւ թէ զարմանք կը յայտնէ։ Ուրեմն այն մարդը որ կը դողացնէր ամբողջ Ռուսաստանը, եւ որ դէպի բանտ կամ մահ առաջնորդած էր այնքան մարդիկ, ինքն ալ պիտի ճաշակէ Լուպիանքայի բանտին «անուշութիւնները»։ Այս Լեթոնացի Հրեան, որ Չեկան կը մարմնացնէր ժողովուրդի աչքին, իր բոլոր ուժով ընդդիմացած էր այդ հաստատութեան բարեփոխման, գոնէ օրինակութեան եւ հակակշռի հաստատման։ Ան իրեն համար չինած էր անհրաժեշտ մարդու, գաղտնի ոստիկանութեան մասնագէտի մը անունը, անփոխարինելի՝ իր թղթածրարներու գիտութեամբ եւ անվրիպելի չէկիստի հոտառութեամբ։ Իր պետը, Մէնժինսքի, հիւանդ ըլլալով, կը ձգէր որ ուզածը ընէ։ Ինքն էր որ կազմակերպեց Թրոցքին եւ անոր կուսակիցները Ալմա - Ալթա աքսորելու գործը։ Դարձեալ ինքն էր որ Ռուսաստանէն Պոլիս, Իշխանաց կղզիները քշեց Թրոցքին։ Ինքն էր որ դաժանօրէն զսպեց գիւղականխռովութիւնները՝ հաւաքական տնտեսութեանց հաստատման առաջին տարիներուն։ Ինք պետն էր Չեկային աշխատանքի բանակավայրերուն եւ դատապարտեալներու այն բանակներուն որոնք փորեցին Պալթիկէն Սպիտակ ծով եւ Վոլկայէն Մոսկուա երկարող ջրանցքները։ Ան միշտ կը տեսնուէր Սթալինի եւ ուրիշ վարիչներու կողքին, պաշտօնական յուղարկաւորութեանց ատեն, Կարմիր Հրապարակին վրայ։ Իր դիրքը շատ ամուր կը համարուէր, եւ սակայն իր հրաժարեցման համակերպեցաւ առանց դիմադրութեան։

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ գաղտնի կը պահեն Եակոտայի դէմ եղած ամբաստանութիւնները։ Հաւանական է որ իր պաշտօնանկութենէն վերջ, Կէփէուի դիւանաթուղթերուն մէջ գտնուած ըլլան վտանգաւոր թուղթեր։ Ըսողներ կան թէ Ռատէք ծանր յայտնութիւններ ըրած է իր մասին։ Ստոյգ է որ առաջին հնգամեակին սկիզբը ուժ տուաւ Ռիքովի նման աջակողմեաններու։ Անկէ ի վեր դաւադրա՞ծ է Սթալինի դէմ, պարզապէս արթնութեան վրիպո՞ւմ ունեցած է թրոցքիականութեան յարաճուն հոսանքին առջեւ, եւ կամ աւելի՞ խոր պատասխանատուութիւններ ունի,— կարելի չէ որոշ պատասխան տալ այս հարցերուն։

*** Այս տեղեկութիւնները կը քաղենք «Թան»ի թղթակցին հեռագրէն։ « Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Մոսկուայի թղթակիցն ալ խօսելով Եակոտայի ձերբակալման մասին, կը գրէ թէ կիրակի օրն ի բուն ժպտուն բազմութիւններ պոչ կազմեր էին, «Իզվեստիա» մը ձեռք ձգելու եւ Եակոտայի անկումին լուրը կարդալու համար։ Ամէն տեղ լուրը ողջունեցաւ պզուշաւոր գոհունակութեամբ։ Շնորհալից յայտնութիւններ կը սպասուին, եթէ դատավարութիւնը տեղի ունենայ հրապարակաւ։

Լոնտոնի թերթին թղթակիցը կ'ըսէ թէ Եակոտա գաղտնապէս կ'օգնէր աջ թեւի ընդդիմադիրներուն, Ռիքովի եւ Պուխարինի, երբ անոնք կը քննադատէին Սթալինի բռնի համայնացումը՝ 1922 — 30ին։ Եակոտա այս գործը կը կատարէր անոնց հաղորդելով գիւղացիական խռովութիւնները, որոնց զսպումը իրեն կ'իյնար, եւ արջառի ու արմտիքի ահագին կորուստը։ Կը թուի թէ գաղտնապէս մասնակցած է նաեւ Սթալինի դէմ ուղղուած խօսակցութեանց, «սեւ աշուն»ին, 1933ի սովէն առաջ։ Բայց եւ այնպէս յաջողած էր իր հետքերը պահել, երեւան հանելով «Ռութինի դաւը», որուն մէջ զինակահարուեցան քանի մը կարմիր փրոֆէսէօրներ, իսկ Զինովիեւ, Քամէնեւ եւ ուրիշներ աքսորուեցան։

Հակառակ հաւաքական տնտեսութեանց դէմ գաղտնապէս ցոյց տուած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՑՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՆԱԽԱՐԱՐ

*Յառաջ*ի խանդուն աշխատակիցը, ընկ. Արմէն Պարտիզեան, յոգնութիւն կրած էր Մ. Նահանգներու սահմանադրական կարգ ու սարքը բացատրելու, որպէսզի համոզուինք թէ ամերիկահայ թերթերը իրաւունք ունին նախարարները «քարտուղար» թարգմանելու։ (Տես երէկուան «*Յառաջ*»ը)։

Համբերութեամբ կարդացի այդ գրութիւնը։ Բայց, անգամ մը եւս համոզուեցայ թէ՝ պարզապէս ընկալեալ սովորութիւն մըն է որ բառացի «պետական Քարտուղար» թարգմանել կուտայ Secretary of Stateը կամ State Secretaryն.

Այս հիման վրայ ալ, կը թարգմանուին զանձային *քարտուղար*, աշխատանքի *քարտուղար*, ծովային *քարտուղար* եւն.։

Եւ, զարմանալի բան, բոլորն ալ « պետական» ըլլալով հանդերձ, իրենց «պետական քարտուղարը» կը նշանակէ արտաքին գործերու նախարար։ Իսկ State Departmentը՝ «պետական Բաժանմունք»։ (որո՞ւ միտքէն կրնար անցնիլ թէ ... արտաքին գործերու պաշտօնատունն է)։

Ոչ, սիրելի Արմէն, սահմանադրական օրէնքները, գործադիր եւ օրէնսդրական իշխանութեանց իրաւասութիւնները, վարչական դրութիւնները կը տարբերին երկրէ երկիր, բայց կան հանգամանքներ, նուիրագործուած տիտղոսներ որոնք հասարակաց են ամէն տեղի համար։

Եթէ, Մ. Նահանգներու սահմանադրութեամբ, գործադիր իշխանութիւնը կեդրոնացած է նախագահին ձեռքը կամ կառավարութիւնը ան կը կազմէ, այդ չի նշանակեր թէ իր գործակիցները նախարարներ չեն, այլ քարտուղարներ։

Մուսոլինին ալ ատեն մը 5 — 6 նախարարութիւն կեդրոնացուցած էր իր վրայ, եւ իրականին մէջ ինքն է որ կը վարէ գործերը, բայց ունի կառավարութիւն մը, որուն անդամները նախարար կը կոչուին։

Նոյնպէս Հիթլերը, որ շատ աւելի սեղմած է օղակները։ Կամ Աթաթիւրքը, որ իր նախարարները անուանեց «գործավար» (*վէքիլ*), հետեւողութեամբ Մոսկուայի եւ այժմ կը կոչէ «*պաշ պագան*», «*իչ պագան*», «*տիշ պագան*»։

Մ. Նահանգներու Secretaryն տեսականօրէն ինչ իրաւասութիւններ ալ ունենայ, իրականին մէջ նախարարի մը հանգամանքն ունի եւ անոր պաշտօնն է որ կը վարէ։

Եւ մենք ամէն օր կը կարդանք, ֆրանսերէն թէ անգլերէն թերթերու մէջ, որ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը այսինչ ծանուցագիրը ներկայացուց, ծովային նախարարը ծրագիր մը կազմեց նաւատորմի յաւելման համար, զանձային նախարարը յայտարարեց, դրամներու արժեզրկման մասին եւն.։

Անոնք ալ ճիշդ մեզի պէս կը թարգմանեն բառերը։

Արտաքին նախարար Քէլլօկը չէ՞ր, որ Փարիզ եկաւ եւ դաշնագիրստորագրեց Պրիանի հետ։ Ի՞նչ ըսել է « պետական քարտուղար»։ Այժմ ալ Հըլը չէ՞ որ ծրագիրներ կ'որոճայ, նոյն հանգամանքով։

Եթէ ամերիկեան սովորութեան հետեւինք, ինչո՞ւ առեւտրական նախարարութիւն պիտի թարգմանենք Անգլիոյ Board of Tradeը, որ ունի իր նախագահը եւ որ իրականին մէջ առեւտրական նախարարն է։

Եւ ինչո՞ւ Chancellor of the Exchequer կը կոչուի ելմտական նախարարը։

Ատեն մը Կովկասի մէջ կ'առարկէին թէ Հայոց պատմութեամբ, մեր «նախարար»ը ուրիշ բան է, «մինիստր»ը ուրիշ։

Եւ կը ստիպուէինք բացատրել թէ՝ դարե՛ր անցած են այդ օրերէն ի վեր, իսկ հայկական մամուլն ու սահմանադրական գիտելիքները շատոնց բոլորած են հարիւր տարին ...

Ընկեր Արմէն ինծի կը վերապահէ մրցանակը, եթէ կարենամ «քարտուղար»էն աւելի յարմար բառ մը դրկել։

Կրնայի դրկել։ Բայց ինչո՞ւ։ Նոր բառս մըն ալ ե՞ս ստեղծեմ, երբ մէջտեղն են պաշտօնն ալ, բառն ալ, եւ աշխարհի բոլոր թերթերը — նոյնիսկ թուրքերէնները — նոյն ձեւով կը թարգմանեն, եւ միայն ամերիկահայ թերթերն են որ կը յամառին նուիրագործել տարիներ առաջ գործուած սխալ մը։

ՎԱՀԷ

ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

«Թուրքիա համբերող է»

Պոլսոյ *Սօն Փոստա* լրագիրը կը գրէ գրգռիչ խորագիրներու տակ (1ապրիլ)։ Աւելորդ է բացատրել թէ հարցը կը վերաբերի Ալէքսանտրէթի Սանճաքին.—

«Հաթայի խնդրին մէջ մենք ականատես կ'ըլլանք հետզհետէ պարզուող երեւոյթի մը, այն է՝ Դաշնակներու բարեկամութիւնը Ֆրանսայի հետ։

« Լա Սիրի» վերջերս Հայերու ի նպաստ յօդուած մը գրած էր։ Նոյն օրերուն, Սուրիոյ ազգայնական թերթերն ալ, ներշնչուելով Ֆրանսայէն, իբրեւ եղբայր կ'ընդունէին Հայերը։ Միւս կողմէ, ժամանակէ մը ի վեր կը տեսնուի որ, Ֆրանսացիները Հաթայի մէջ իբրեւ գրգռիչ եւ ահաբեկիչ կը գործածեն Հայերը։ Իսկ Փարիզ հրատարակուող Դաշնակներու օրկանը Թուրքիոյ դէմ կը գրէ։ «Յառաջ» անունով այս թերթը, Հաթայի խնդրին առթիւ, երկու - երեք շաբաթ առաջ շատ մը բաներ գրած է Թուրքիոյ դէմ։ Աւելորդ պիտի ըլլար պատմել գրածը. ամէն մարդ կրնայ գուշակել.— Թուրքիա գաղտնի նպատակներ ունի եւ ուժ կուտայ Սանճաքի հարցին, իրականացնելու համար զանոնք։ Ան կ'ուզէ մինչեւ Պաղեստին երկարել իր ձեռքը եւն. եւն.։ Բացայայտ կերպով կը պարզուի Փրանքեւդաշնակ ծրագիր մը.— Սուտի, զրպարտութեան, գրգռութեան ծրագիր։

Բայց Թուրքիա ալ ունի իր ծրագիրը ասոր դէմ.— Համբերել մինչեւ վերջին վայրկեանը։ Դաշնակներուն ալ իմաց տանք թէ, վերջ ի վերջոյ պիտի տեսնեն որ Թուրքիոյ հետ է ամբողջ աշխարհի հանրային կարծիքը։ Ֆրանսացիք մեր դէմը թող հանեն հայկական նոր հարց մը Սուրիոյ մէջ, Դաշնակներն ալ թող չհրաժարին իրենց նպատակներէն։ Թուրքիա պիտի գիտնայ համբերել. որովհետեւ գիտենք թէ համբերութիւնը յաջողութեան պայման է, եւ յաջողութեան լաւագոյն միջոցն է մանաւանդ միջազգային հարցերու մէջ։

Այո, Թուրքիա պիտի գիտնայ համբերել. իսկ մինչեւ այն ատեն Դաշնակները թող չարունակեն չնութիւն ընել ուրացողներուն, թուչուն որսալու համար իրենց արիւնոտ բերաններով »։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄՈՒԱՆ աշխատանքի գործադրութիւնը, որ երկուշաբթի օր սկսաւ մանր առեւտրականներու համար, կարգ մը դժուարութիւններ պատճառած ըլլալով, գիր մը ներկայացուեցաւ վարչապետին, յանուն 350,000 մանր եւ միջակ առեւտրականներու։ Ինչպէս գրած էինք, երկուշաբթի օր փակ էին մեծ առեւտրականները եւ քաղաքը նորօրինակ երեւոյթ մը կը պարզէր։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն։ Ապստամբները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Պիլպաօ, դժուարին գետնի մը վրայ։ Կառավարական զօրքը նոր յաջողութիւններ շահեցաւ Քորտովայի ճակատին վրայ։

ԹՈՒՐՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անցեալ շաբթու Հռոմէն հաղորդեցին թէ Իտալիոյ արտաքին գործոց նախարար կոմս Չիանօ մօտ ատենէն պիտի մեկնի Էնկիւրի:

Դժուար չէ գուշակել, թէ այս ճամբորդութիւնը նպատակ ունի խորացնելու եւ զօրացնելու քանի մը շաբաթ առաջ Միլանոյի մէջ սկսուած Թուրքեւիտալական նոր բարեկամութիւնը, տալու համար անոր աւելի հաստատուն ու տեւական հանգամանք մը: Հարկաւ, անկարելի է երեւակայել, թէ կոմս Չիանօ պիտի փորձուէր նման ճամբորդութեան մը ձեռնարկելու, եթէ Թուրք կառավարութիւնը նախօրօք որոշ վստահութիւն ներշնչած չըլլար իրեն, թէ ան Էնկիւրիէն ձեռնունայն պիտի չվերադառնայ:

Ուշագրաւ պարագայ մը: Եթէ Ալեքսանտրէթի սանճաքի շուրջը եղած Թուրքեւֆրանսական սուր վէճի ատեն Թուրքերն էին, որ մասնաւոր նախանձախնդրութիւն ցոյց տուին բարեկամանալու Իտալացիներուն հետ, այժմ, երբ Թուրքերը յաջողած են արդէն Ֆրանսացիներէն կորզել կարեւոր զիջումներ Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ, Իտալացիները աւելի եռանդ կը սպառեն, ըստ երեւոյթին, իրենց կողմը գրաւելու Թուրքերը:

Եւ ատիկա հասկնալի է մինդամայն, որքան աւելի կը սպառազինուի Անգլիա, այնքան աւելի Իտալիա պէտք կը զգայ զինակիցներ գտնելու իրեն համար Միջերկրականի մէջ:

Մուսոլինիի ներկայ ճամբորդութիւնը դէպի Տրիպոլիս ցոյց կուտայ որոշապէս, թէ որքան Իտալիա մտահոգ է իր դիրքերով հանդէպ Անգլիոյ եւ թէ որքան մեծ ճիգ կ'ընէ բարեկամանալու իսլամական ժողովուրդներուն հետ, իր դիրքերը Անգլիոյ դէմ զօրացնել կարենալու համար: Մուսոլինի անկերեւ կերպով սկսած է սիրաշահիլ ոչ միայն Թրքական, այլ եւ համարաբական շարժման ղեկավարներուն հետ՝ Անգլիոյ դէմ զանոնք թշնամացնելու համար:

Սակայն, Իտալիոյ դիկտատորը չի կրնար միաժամանակ բարեկամանալ թէ Թուրքերուն եւ թէ Արաբներուն հետ, որոնց շահերը հակամարտ են, ինչպէս որ այնքան ցցուն կերպով երեւան բերաւ Ալեքսանտրէթի սանճաքին շուրջ ծագած վէճը: Եւ կասկած չկայ, որ աւելի յետոյ Թուրքեւարաբական յարաբերութիւնները աւելի պիտի ձգուին, քանի որ Էնկիւրի աչք ունի ոչ միայն Ալեքսանտրէթի սանճաքի, այլ եւ ամբողջ հիւս. Սուրիոյ վրայ:

Արդ՝ եթէ Մուսոլինի ուժ տայ Թուրքերու ձգտումներուն, չպիտի կրնայ չահիլ Արաբներու վստահութիւնն ու բարեկամութիւնը: Եւ, ընդհակառակն, եթէ Մուսոլինի որոշած է իր կողմը գրաւել արաբական ժողովուրդները, պիտի ստիպուի խուսափիլ անոնց շահերուն վնասող քայլերէ եւ, հետեւաբար, չպիտի կրնայ Թուրքերուն գոհացում տալ ու անոնց տեւական բարեկամութիւնը շահիլ:

X

Իտալական խորհրդարանի անդամ Էնրիկօ Ինսաբատօ, որ Մերձ. Արեւելքի գործերուն մէջ լաւատեղեակ անձ մը կը նկատուի, «Կաւկազ» թերթի վերջին (փետրուար) թիւին մէջ տուած է նշանակալից յօդուած մը, որ նուիրուած է Թուրքեւիտալական յարաբերութիւններուն եւ որ կը շօշափէ նաեւ կովկասեան ազգերու ազատութեան խնդիրը:

Էնրիկօ Ինսաբատօ կը պնդէ, թէ Իտալիա եւ Թուրքիա ընդհանուր շահեր ունին եւ բնական դաշնակիցներ են եւ թէ երկուքն ալ իրարու պէտք ունին՝ իրենց կենսական շահերը պաշտպանելու համար: Իտալիոյ համար Թուրքիա կարեւոր է իբրեւ պետութիւն մը, որուն ձեռքն են դէպի Սեւ ծով տանող Նեղուցները. իսկ Թուրքիոյ համար ալ Իտալիա կարեւոր է իբր պետութիւն մը, որ կրնայ օգնել իրեն իրագործելու իր ազգային նպատակները ոչ միայն Սուրիոյ (Հալէպի վիլայէթ), այլ եւ Կովկասի վերաբերմամբ:

Մասնաւորապէս ուշագրաւ են իտալական քաղաքագէտի հետեւեալ տողերը.—

«Թուրքիա պէտք է հնարաւորութիւն ունենայ ինքզինքը պաշտպանելու ցամաքի կողմէն, Ալեքսանտրէթն ու Քիւրտիստանը կարեւոր են, բայց անոնք պաշտպանութեան համար կարեւորագոյնները չեն, Թուրքիոյ կենսական շահերու տեսակէտով ամէնէն խոցելի կողմը Կովկասն է: Միայն կովկասեան լեռնաշղթայի բարձունքներէն Թուրքիա կրնայ պաշտպանել ինքզինքը, բայց ոչ երբեք Արտահանէն կամ Իգտիրէն»:

Ուրիշ խօսքով իտալական քաղաքագէտը ցոյց կուտայ Թուրքերուն Կովկասի ճամբան եւ կը խոստանայ օգնելու անոնց անջատելու Կովկասը Ռուսաստանէն:

Ծիշդ է, Էնրիկօ Ինսաբատօ կը խօսի Կովկասի ժողովուրդներու եւ մասնաւորապէս Վրացիներու, Հայերու եւ Ազրբէջանցիներու «անկախութեան» մասին: Սակայն, որոշ է, թէ անիկա նկատի ունի այնպիսի «անկախ» Կովկաս մը, որ Թրքական հակակշիռին տակ ըլլայ, եւ Թուրքիա ի վիճակի ըլլայ ինքզինքը պաշտպանելու «կովկասեան լեռներու բարձունքներէն եւ ոչ թէ Արտահանէն ու Իգտիրէն»:

Ասիկա կը նշանակէ, թէ Իտալացիք կ'ուզեն մղել Թուրքերը դէպի Կովկաս, որ ըսել է՝ ընդդէմ Խորհ. Միութեան: Իտալացիք պարզապէս կը ձգտին բաժնել Թուրքերը իրենց բոլշեւիկ բարեկամներէն եւ Թուրքերու հետ միասին միացեալ ճակատ մը կազմել Խորհրդային կառավարութեան դէմ, ինչ որ կը ձգտին նաեւ ընել Իտալացիներու դաշնակից Գերմանիան ու Ճափոնը:

Այս կապակցութեամբ ուշագրաւ է նաեւ իտալացի քաղաքագէտի յայտնած այն միտքը, թէ՝ «Իտալիոյ թափանցումը Ասիոյ սիրտը կարող է կատարուել Մարքօ Փոլոյի գացած ճամբայով, բայց ոչ երբեք Միջագետքով, Սուէզով կամ Սինկափուրով»:

Այսինքն՝ փաշական Իտալիա Փոքր Ասիոյ ճամբով պիտի չարժի Ասիոյ աւելի խորերը, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ Իտալիա աչք ունի նաեւ Թուրքիոյ վրայ, զոր իրեն դաշնակից դարձնելով՝ կ'ուզէ դիւրացնել իր թափանցումը դէպի Ասիոյ սիրտը:

Արդ՝ եթէ Թուրքիա եւ մէկ Իտալացիներու բարեկամական ձեռքը, պիտի ուղղակի դառնայ Իտալիոյ նըւաճողական ձգտումներուն առարկան. իսկ եթէ Իտալիոյ հետ բարեկամ ու դաշնակից ըլլայ, պիտի դառնայ Իտալիոյ ենթակայ պետութիւն մը:

Այս երկու ճամբաներէն ո՞ըը պիտի նախընտրէ Թուրքիա,— հարց մըն է, որուն պատասխանը կը թուի թէ իրենք՝ Թուրքերն ալ տակաւին տուած չեն եւ դեռ պիտի խուսափին տալէ վերջնապէս, մինչեւ որ միջազգային իրադարձութիւնները աւելի պարզեն կացութիւնը:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒՑԵՐԻԱՅԷՆ

«ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԾԱՂԸ»

—.—

Վաղամեռիկ Պետրոս Դուրեանը շատ լաւ սահմանած է աշխարհը եւ անոր իրադարձութիւնները՝ իրական բանաստեղծներու ինքնայատուկ զգացողութեամբ մը տեսնելով ու դատելով:

Կարծէք վերջին քսանամեակը դլեց անցաւ, անհեթեթութեան եւ անտրամաբանութեան մարզին մէջ, բոլոր Դուրեաններու երեւակայածը եւ նախազգացածը:

Արդարեւ՝ դիտենք մեր շուրջը, ամէն օր կը տեսնենք գլուխ գործոց այլանդակութիւններ եւ մտածումներ: Խօսքս մեր ազգին չի վերաբերիր, ան արդէն կորած է անհեթեթութեանց մրցանիշը, շատ մը պարագաներու մէջ: Այլ կ'ուզեմ մատնանիշ ընել օտար երկիրներու, մասնաւորապէս քաղաքակիրթ կոչուած ժողովուրդներու այլանդակութիւնները:

Առաջին հակասութիւն մը «արդարութիւն» բառին հասկացողութեան մէջ:

Արդարութիւնը կը ներկայացնենք աչքերը կապուած, մէկ ձեռքին մէջ սուր մը, միւսին մէջ նժար մը բռնած հուժկու կնոջ մը ձեւին տակ: Մինչդեռ իրականութեան մէջ ան շատ վատ է եւ աւելին՝ աչքերը բաց են: Այնպէս որ շատ լաւ կը տեսնէ իր պաշտպանելիք շահերը եւ չափելիքները իր ծուռ կշիռովը: Այս է պատճառը որ մէկ երկրէն միւսը «տիկին արդարութիւնը» խորապէս կը տարբերի:

Արդարութիւն՝ անուն մը որ սխալ գործածուած է փոխաբերական իմաստով «օրէնք» բառին տեղ:

Ամէն օրէնք արդարութիւն չի տար եւ ամէն «արդարութեան պալատ»ի մէջ արդարութիւն չէ որ կը բաժնուի, այլ օրէնքը կը գործադրուի:

Ուրեմն՝ առաջին անհեթեթութիւն, օրէնքը շփոթել արդարութեան հետ: Եւ ատիկա սերունդէ սերունդ, դարէ դար, քաղաքակրթութենէ քաղաքակրթութիւն, մինչեւ այսօր, հասնելու համար ներկայի «արդարութեան» անճարակութեան եւ օրէնքի անօրէնութեան:

Ուրիշ գլխաւոր անհեթեթութիւն մը՝ «կառավարութիւն» բառին հասկացողութեան մէջ:

Մինչդեռ կառավարութիւնները կը կազմուին ժողովուրդներու ծառայելու համար, այս ալ տեսակ մը աղաւաղումով, ժողովուրդները դարձուցած է կառավարութեան ծառայ եւ ստրուկ: Այնքան որ սա վերջին տարիները նոյն իսկ տեսանք կառավարութիւններ առանց ժողովուրդի:

Ահա մարդկային ընկերութեան երկու գլխաւոր անհեթեթութիւնները,— օրէնք եւ արդարութիւն, ժողովուրդ եւ կառավարութիւն:

Այսքան սխալ ըմբռնումներու վրայ հաստատուած մարդկային ընկերութենէն աւելի լաւ վիճակ սպասելը անշուշտ սխալ պիտի ըլլար: Այսպիսի հիմերու վրայ բարձրացած աշխարհէ մը ի՞նչ կարելի է սպասել, եթէ ոչ նոր անհեթեթութիւններ:

Վաճառական եմ, երբ տարուան վերջը կ'ունենամ մեծ բացեր եւ յանձնարարութիւններս չեմ կատարեր ատենին, «տիկին արդարութիւնը» գիս սնանկ կը հռչակէ եւ նոյն իսկ օրէնքը պատիժներ կը տնօրինէ: Սակայն նոյն այդ օրէնքը եւ «արդարութիւնը» թոյլ կուտան եւ կը նուիրագործեն «կառավարութեան» տարեկանհսկայ բացերը որոնցերեսէն ժողովուրդը կը տուժէ:

Քանի խորանանք մանրամասնութիւններուն մէջ, այնքան պիտի խըրինք անհեթեթութեանց մէջ:

Ո՞վ չէ լսած Ժընեւի անունը. մանաւանդ որ հոն է անհեթեթութեանց վառարանը, Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Արդ, սոյն քաղաքին մէկ հրապարակին վրայ նշանախօսք մը կայ, գեղեցիկ եւ վեհանձն:

«Ժընեւ՝ քաղաք ապաստանարան»:

Սակայն փորձեցէք հոն ապաստան փնտռել եւ կամ աւելի դիւրին՝ հարցուցէք սա 50 հայ որբերուն, իրենց տրուած «ապաստանարան»ին մասին:

Բոլորովին անհեթեթութեան մէջ չիյնալու համար, լաւ կ'ըլլար գոնէ ծածկել այդ նշանախօսքը:

Ամէն տեղ կը գանգատին անգործութենէ թէ հազարաւորներ ստիպուած են պարապ պտտիլ, գործի պակասութեան պատճառաւ: Եւ երբ պատահմամբ գործ մը կը բացուի եւ կամ շինութեան մը կը ձեռնարկուի, անմիջապէս կը ջանան գործածել ճարտարարուեստի վերջին նորաձեւ գործիքը, որ կը կատարէ տասնեակ մը բանուորներու գործը մէկ մինակը: Եւ յետոյ կը զարմանան թէ անգործութիւնը չի նուազիր:

Ամբողջ ժողովուրդներ մխրճուեր են մինչեւ կոկորդը անտրամաբանութեան մէջ:

Տեսէք՝ կեդրոնական Եւրոպայի սա փոքրիկ երկիրը, որ սերունդներ շարունակ աշխարհը խլացուցեր է իր ազատութեան եւ ռամկավարութեան շեփորովը: Արդ, գիտէ՞ք որ այս երկրի քաղաքացին նոյն իսկ ազատ չէ, իր երկրին մէջ իսկ ուզած տեղը աշխատելու եւ կամ հաստատուելու: Ցիւրիխցի գործաւորը չի կրնար գալ Ժընեւի մէջ աշխատիլ եւ փոխադարձաբար, որպէս թէ օտար մը ըլլար: Եւ անհեթեթութիւնը հոն է որ, երբ պէտք ըլլայ, նոյն այդ Ցիւրիխցին պէտք է ինքզինքը զոհէ, Ժընեւը օտարէն պաշտպանելու համար:

Զուիցերիան՝ քանի որ անոր մասին կը խօսինք, փակ երկիր մըն է մեզի, Հայերուս համար:Թերեւս աւելի դիւրին ըլլայ արքայութիւն մտնել քան Զուիցերիա: Այն քանի մը տարաբախտ Հայերը, որոնք հոս գտնուելու յանցանքը գործած են, պարտին դրամական երաշխաւորութիւն մը տալ, իբրեւ թէ առաւ-փախուստներ ըլլային եւ կամ առժամապէս ազատ ձգուած չարագործներ: Կը ճանչնամ Հայ մը որ աւելի քան երեսուն տարի է կը բնակի Զուիցերիա, որ ատենին տուած էր իբրեւ երաշխաւորութիւն արժեթղթեր: Ան՝ Հայ գործի մարդու հեռատեսութեամբ ասկից շատ առաջ, երբ տակաւին այս արժեթղթերը հարիւրին առ հարիւր կը պահէին իրենց արժէքները, առաջարկած էր զանոնք ծախել եւ տեղը հնչուն դրամ տալ իբրեւ երաշխաւորութիւն: Մնաց որ տարրական տրամաբանութիւնն իսկ այդ կը պահանջէր: Այս առաջարկը մերժուեցաւ, հասաւ դրամի անկումը եւ արժեթղթերը կորսնցուցին 25 առ հարիւր իրենց արժէքները: Եւ ահա ոստիկանութիւնը նամակով մը կ'իմացնէ հայրենակցին թէ կորսուած 25 առ հարիւր արժէքը պէտք է նորէն վճարէ, ամբողջացնելու համար տրուած երաշխաւորութեան արժէքը …

Բայց բանաստեղծը շատոնց գրած է.

— «Աստուծոյ ծաղրն է այս աշխարհս ալ արդէն»:

ՊԵՐՃ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—•—

Այս նիւթի մասին շահեկան դասախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր, Սալ Վոլթէրի մէջ, նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութեան:

Օրուան նախագահը, Տոքթ. Հրաչ Զարդարեան, երեկոյթին բացումը կատարելով, բացատրեց թէ 1918—20ի ողբերգական այլ եւ հերոսական պայմաններուն մէջ անգամ Հայ ժողովուրդը կրցած է ստեղծագործել, մշակութային ձեռնարկներ հիմնել, որոնք յետագային հիմ ծառայած են ուրիշ կերտումներու: Ցետոյ գեղեցիկ արտասանութիւն մը կատարեց Օր. Գազազեան, եւ բեմ հրաւիրուեցաւ դասախօսը, Ս. Վրացեան:

Ահաւասիկ դասախօսութեան ամփոփումը.—

Ինչպէս Թրքահայաստանի համար մշակութային կեդրոնը Պոլիսն էր, ռուսական Հայաստանի համար ալ Թիֆլիսն էր: Ներկայ Հայաստանի մէջ, բառին բուն առումով մշակոյթ գոյութիւն չունէր. կային 300ի չափ նախնական դպրոցներ եւ 6 հատ ալ երկրորդական դպրոցներ: Իբրեւ տպարան կար Էջմիածնի տպարանը, իսկ իբրեւ թերթ՝ քանի մը թերթեր Էջմիածնի (Արարատ), Երեւանի եւ Ալեքսանդրապոլի մէջ: Գրական երեկոյթներ գոյութիւն չունէին, ինչպէս նաեւ պարբերականներ: Չկար նաեւ մնայուն թատրոն, այլ միայն շրջուն դերասանական խումբեր: Ոչ նկարչական ցուցահանդէս, ո՛չ ալ կանոնաւոր երգչախումբ: Ոչ գրական կամ գրողներու միութիւններ, իբրեւ մշակոյթի անբաժան մասը կազմող ազդակներ: Ահա այս էր վիճակը նախ քան Հ. Հ. անկախութիւնը: Ցետոյ եկան պատերազմները, յեղափոխութիւնը եւ եղածն ալ կործանեցաւ, Էջմիածինը փակուեցաւ, ամէն բան հարթուեցաւ: Ինչպէս դրամագլուխը, նոյնպէս մշակոյթի օրրանները կը գտնուէին Հայաստանէն դուրս, Թիֆլիս, Բագու: Իրենց հոգեկան եւ մտաւոր պահանջներուն գոհացման համար, Հայերը կը փախչէին այս քաոս-անապատէն դէպի աւելի լուսաւոր կեդրոններ: Ի՞նչ գործեր կատարեց Հանրապետական կառավարութիւնը, երկուքուկէս տարուան ընթացքին:

Ողբերգական պայմաններու մէջ, ժողովուրդը մէկ ձեռքով պետութիւն կը կառուցանէր, միւս ձեռքով մշակոյթ կը ստեղծէր: Համաձայն պետական վիճակագրութեան, 1919ի ուսումնական տարեշրջանի վերջը կային 435 դպրոցներ 38.000 աշակերտներով, 20 երկրորդական վարժարան նախնական, համալսարան, գաղթական, պետական (նախկին ռուսական) դպրոցներ: 1920—21ի ուսումնական ծրագրով, պիտի բացուէին 1500 դպրոցներ, այդ ծանր պայմաններուն մէջ: Բացուած կային մօտաւորապէս 1000 դպրոցներ 60.000 աշակերտներով: 20 դպրոցներու մէջ կար 5160 աշակերտ, մօտ 400 ուսուցիչներով (միջնակարգ դպրոցներ): Նոյնպէս ծրագրուած էր հիմնել մասնագիտական դպրոցներ (Ալեքսանդրապոլ): Երեւանի մէջ ունէինք գիմնազիական եւ արհեստագիտական վարժարաններ եւ ժողովրդական համալսարան: Միջնակարգ վարժարաններ բացուած էին Դիլիջանի եւ Ղարաքիլիսէի մէջ: Վերաբացուեցաւ Էջմիածնի ճեմարանը: Կազմուած էին խնը կրթական շրջաններ, կրթական նախարարութեան հսկողութեան տակ, որու կից կար նաեւ Ուսումնական Խորհուրդ: Ժողովուրդը կը մասնակցէր կրթական ծախքերուն: Մասնագիտական դպրոցները պետութեան ձեռքն էին: Փրոֆ. Ղամբարով միջազգային համբաւի տէր գիտնական մը եւ ուրիշ մասնագէտ գիտնականներ հրաւիրուած էին համալսարան, ուր հիմա եւս շատերը կը շարունակեն դասաւանդել: Անդրանիկ համալսարանին բացումը կատարուեցաւ 1920 յունուար 31ին, Ալեքսանդրապոլի մէջ: Բոլոր քաղաքներէն մասնաւոր շոգեկառքերով եկեր էին, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ օտար ներկայացուցիչներ, նաեւ հանրապետական նախարարներն ու գլխաւոր գիտնականները, գրական դէմքերը: Խօսք առաւ Փրոֆ. Ղամբարով, յետոյ նախարարներ եւ յետոյ անգլիական ներկայացուցիչը, որ ըսաւ.— «Այս համալսարանին բացումը այնքան կարեւոր է, որքան Հայաստանի փաստական ճանաչումը»: Խօսեցաւ նաեւ գնդ. Հասքէլը: Ս. Տիգրանեան կարդաց մօտ 200 հեռագիրներ: Խօսք առին նաեւ բոլոր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: Ցետոյ հանդէսը շարունակուեցաւ բազմահազար ժողովրդի ներկայութեամբ եւ բանաձեւ մը կազմուեցաւ, որ կը պահանջէր փութացնել Թրքահայկ. խնդրին լուծումը: Անցնելով գրականութեան եւ մամուլի աշխատանքներուն, 1920ին ունէինք 12 տպարան լաւ կազմակերպուած, հրատարակուեցան 50 գիրքեր, նաեւ քանի պարբերականներ: Երեւանի մէջ «Յառաջ» օրաթերթը, «Հայաստանի Աշխատաւոր», չորս շաբաթաթերթեր, զինուորական թերթ, «Հայաստանի կոօպերացիա», ուսանողական ամսաթերթ: Նաեւ Կարս, Ալեքսանդրապոլ, Գորիս ունէինք տեղական թերթեր: Գրական խոշոր ձեռնարկներու հնարաւորութիւն չկար, ինչպէս չկար ամբողջ Ռուսահայաստանի մէջ, այդ շրջանին: Գոյութիւն ունէին նաեւ գրական միութիւն, երիտասարդական, հրատարակչական, Թիֆլիսի Նոր Հանդէսը: Գրականութեան օժանդակութեան գործը ամփոփուած էր Հանր…

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՌՈՒՐՔԻ ԼԿՆՐՑՐՎ

—•—

Ճէլլատօղլու … կը շակուիմ, Ճէլլատօղլո՞ւ ենք հասած: Մեծ ցանկութիւն մը ունիմ տեսնելու այս վայրը, որ ամենավտանգաւոր տեղն է այս նահանգին, ջերմի կեդրոն է եւ որուն բնակչութիւնը զոհեր ու զոհեր տուած է …

Պատուհանէն դուրս կը նայիմ : Ընդարձակ դաշտ մը առջեւնիս որուն ծայրը անտեսանելի է:

— Հո՞ս է Ճէլլատօղլուն:

— Այո :

— Այս վայրին ջուրը ո՞ւր է :

— Ծառերուն տակ ամբողջ ճահիճ է :

— Չէ՞ որ չորցուցած էին այդ ճահիճը: Այդպէս կ'ըսէին ու կը գրէին:

— 1935 մայիս մէկին սկսան չորցնել: Լիճին մեծ մասը չորցուցին, քիչ մը անդին պիտի տեսնէք ջրանցքները: Բայց, դեռ շատ ժամանակի կը կարօտի ամբողջովին չորցնելը: Դեռ շատ կը տեւէ:

Այս ծանօթութիւնը ինծի կուտայ ուղեկից մը:

— Դուք լաւ կը ճանչնա՞ք այս կողմերը:

— Ես այս տեղացի եմ ու երկար տարիներ, պաշտօնի բերումով, այս նահանգին մէջ երկար ճամբորդութիւններ եմ ըրած: Այս շրջանին մէջ կատարուած գործերէն ամէնէն կարեւորը այս լիճին չորցնելն է: Անպայման այս շրջանի մահերուն թիւը պիտի նուազի՝ ճահիճները չորցնելէ վերջ:

Կ'անցնինք ջրանցքներուն եռեւէն:

Շոգեկառքը այնքան դանդաղ կ'ընթանայ, որ ներքին մղում մը կ'ունենամ դուրս նետուելու եւ եռեւէն հըրելու … Երբ կ'ըսեմ ուղեկիցներուն, կը պատասխանեն .

— Այդ պարագային, փապուղիին ծայրը աւելի պիտի նեղուինք:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ հոն շատ երկար կը սպասէ շոգեկառքը: Վայրաշարժը շոգեկառքը կը բաժնէ երկուքի եւ երկու անգամ կ'անցնի փապուղիէն :Մէկ անգամէն չի կրնար այս վակոնները քաշել:

— Ի՞նչ տեսակ վայրաշարժեր են : Ինչո՞ւ մեծ մեքենաներ չեն բանեցներ հոս:

— Գիծը այդպէս է, փապուղին ալ: Անգամ մը մեծ մեքենայ մըն են անցուցեր, փապուղիին մէջ, հնոցպանն ու վարիչը ծուխէն խեղդուեր են:

Մենք այն վակոնին մէջ ենք, որ երկրորդ անգամ կ'անցնի փապուղիէն: Ուղեցի իջնել վակոնէն: Սանդուղները այնքան տաքցեր էին որ կարծես կրակի վրայ կը կոխեմ: Վակոններուն շուրջ բազմութիւն մը որ շատ անհոգ է իր հագուստ կապուստին: Կրկին վակոն բարձրացայ:

Աստուած իմ, սա երիտասարդ կինը որ կապոյտ չարշաֆի մը մէջ է ու դէմը նստած է՝ չի՞ մեղքնար ինքզինքին: Զարմանալի՛ բան: Ամբողջ ճամբուն տեւողութեան մէկ անգամ դէմքը չբացաւ, հանգիստ չունէր չառաւ: Ի՞նչ ըսել հապա քովս նստող երիտասարդ մօր մը, որ ձեռքերը սեւ ձեռնոց ունի, անոնց վրայ մատանիներ է շարած եւ ձեռնոցները բնաւ ձեռքերէն չի հաներ, … իսկ անոր քով ալ սեւ ուրուական մը, որուն միայն մէկ աչքը կ'երեւի՝ ամբողջ մարմինէն …

Քիչ առաջ, երբ մարդիկ սափորներ ըրձեռքերնին նստեր էին, քաղաքացիի մը հեգնանքովը նայեցայ իրենց:: Հիմա ես եմ մեղքնալիքը: Կարծեմ Թոպալլի մէջ մեր կերած քէպապները շատ աղի էին: Բերանս չորցած է: Երանի ջուր ունեցողներուն: Կը կարծէք թէ ճաշարան-վակոն մը կ'ունենար շոգեկառքը, քանի որ ցերեկը կը ճամբորդէի: Թերեւս ծիծաղելի թուի այս ենթադրութիւնը՝ իմ ընթերցողներուս: Թող ներողամիտ ըլլան:

Թուրքիոյ մէջ առաջին ճամբորդութիւնս է ասիկա: Թերեւս 50 անգամ ճամբորդած եմ Սէմփլոն ճեպընթացով, շատ մի խնդաք վրաս ու տգիտութեանս ներեցէք …

Հակառակ իմ տանջանքիս, ես կը խորհիմ ուրիշ բանի մասին,— ի՞նչ երեսով կ'ուզենք որ զբօսաշրջիկներ գան մեր երկիրը, երբ մանաւանդ այսպէս են մեր ճամբաները …

Մարդը որ քովս է նստած, կարծես կը կռահէ ինչ որ ես կը մտածեմ .

— Այս փապուղին պիտի լայնցուի, կ'ըսէ :

Վերջապէս վայրաշարժը եկաւ: Ասիկա հասկցայ շոգեկառքին երերալէն: Քիչ վերջ շարժեցանք: Կ'ընթանանք …

Փապուղի՛ …

Աման, գոցեցէք պատուհանները, վակոնը ծուխով ու մուրով լեցուեցաւ:: Տաքը ամէն բոպէ կը սաստկանայ: Կարծես տարի մը կը տեւէ: Պատուհաններէն լոյս մը կը թափանցէ՝ նախ աղօտ, յետոյ մաքուր:

Ազատած ենք:

Նազիլլի պիտի հասնինք ժամը 3ին:

Առնուազն երկուքուկէս ժամուան ճամբայ ունինք: Ինչո՞ւ ժամանակացոյցին համաձայն չընթանար շոգեկառքը:

— Ելլող իջնողը շատ է, անոր համար:

Նազիլլի: Կանգ կ'առնեմ վակոնին սանդուղին վրայ ու շուրջս կը նայիմ: Մեզի սպասողներ կա՞ն արդեօք Այո. ահա կը մօտենան: Նազիլլիի նորակառոյց գործարանին ճարտարագէտներէն Ազմի ծանօթութիւններ կուտայ մեզի.

— Հարկ է որ մէկ տարուան ընթացքին գործարանը հիմնուի եւ մեքենաները զետեղուին:

— Կարելի պիտի չըլլա՞յ:

— Մենք կը ջանանք հասցնել, բայց չգիտեմ՝ պիտի հասնի՞ որովհետեւ հոս բանուորի տագնապ կայ:

— Բանուորի տագնա՞պ: Զարմանալի բան: Մինչդեռ Պոլսոյ նման մեծ քաղաքներու մէջ մարդիկ կը գանգատին անգործութենէն:

— Չեմ գիտեր թէ Թուրքիոյ մէջ անգործութիւն կա՞յ: Բայց, եթէ գործաւորները շատ ըլլային, հոս կուգային:

— Արդեօք լուր ունի՞ն թէ դուք բանուորի պէտք ունիք: Եթէ լուր ունենային, անպայման կուգային:

Հեռուէն կ'երեւի ընդարձակ տարածութիւն մը: Աջին ու ձախին ագիւսէ շէնքեր: Երիտասարդ ռուս երկրաչափ մը որ մեզի կ'ընկերանայ, կ'ըսէ թէ այս քոմպինան կը նմանի կեամբիի քոմպինային ու երկուքն ալ շինուած են սովետական գործարաններուն օրինակով: Ցետոյ, ցոյց տալով գիծը, կաւելցնէ թէ այդ շէնքերն բանուորներու համար կը շինուին:

ՄԻՒՄԹԱԶ ՖԱՅԻՔ

(Թան - Միլլիյէթ)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

կրթ. նախարարութեան ձեռքը։ Ան - պաշտօն էին դասախօսութիւններ, հանդէսներ։ Հրաւիրուած էին Լէօն, Ց. Թումանեանը եւ ուրիշներ։

Արտեստի ասպարէզը տխուր վի - ճակի մէջ էր. իրրեւ կարեւոր երե - ւոյթ, հանրապետ. ընթացքին այս ճիւղն ալ կազմակերպուեցաւ, Երեւա - նի մէջ հաստատուեցաւ թատերական - երաժշտական վարժարան, ձեռնար - կուեցաւ պետական թատրոնի մը հաստատման։ Դերասան Զարիֆեանի ջանքերով համախմբուեցան բոլոր յայտնի դերասանները։ Երաժշտանո - ցի բացման համար պետական նպաստ տրուեցաւ եւ հրաւիրուեցան ռուս հե - ղինակութիւններ՝ Թիֆլիսէն, Ի - վանով, որ սակայն չկրցան զբաղիլ, յետագայ դէպքերու հետեւանքով։ 1920էն բացուեցաւ անդրանիկ նկար - չական ցուցահանդէսը, յայտնի հայ նկարիչներու եւ շատ մեծ յաջողու - թիւն ունեցաւ։ 20էն Ալեքսանդրապո - լի մէջ բացուեցաւ գեղարուեստական դպրոց մը եւ կատարուեցան թանգա - րանի նախնական աշխատանքներ։ Փրոֆ. Թամանեանը պատրաստեց Հայաստանի բնակավայրերու գեղա - զարդումի ծրագիրը, համաձայն ար - դիական պահանջներու։

Նաեւ ձեռնարկուած էր արձանա - գրելու եւ պահպանելու հնութիւննե - րը, Անիի մէջ եւ այլուր։ Տեղի ունե - ցաւ ազգագրական եւ մարդաբանա - կան թանգարանի հիմնարկութիւնը եւ Թիֆլիսէն Եր. Լալայեանի 10.000 հա - տոր գիրքերը յատկացուեցան պետա - կան մատենադարանին։ Նուէրներ ըս - տացուեցան Թիֆլիսէն, Պոլսէն եւն.։

Մարզական գետնի վրայ եւս ար - դիւնաւոր աշխատանքներ կատար - ուեցան։ Հ.Մ.Ը.Մ.ի գործիչներ ե - կած էին Պոլսէն եւ 1920ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ թափօր մը, 5000 աշխերու մասնակցութեամբ։

Հիմնուած էին զանազան միու - թիւններ իրաւաբանական, բժշկական, մարզական, գիւղատնտեսական, հայու - հեաց միութիւն, ինչպէս եւ ճատրակ խաղացողներու միութիւն։

Ս. Հայաստանի շատ մը մշակութա - յին ձեռնարկներու հիմքը դրուած եւ ծրագրուած էր հանրապետական շր - ջանէն։ Օրէնսդրութիւնը, լեզուն, դպրոցը, համալսարանը, երաժշտա - նոցը, մամուլը եւն. այս բոլորի կազ - մակերպութեան ծնունդը տեղի ունե - ցաւ Հ. Հ. ժամանակ։ Եթէ չատերը կ'ուրանանայս պարագան,կուզայ ժա - մանակը, երբ մարդիկ անաչառօրէն քննելով դէպքերը, պիտի խոստովա - նին ճշմարտութիւնը։ Ինչ փոփոխու - թեան ալ ենթարկուի այսուհետեւ, փաստը այն է որ Հայաստանի մշակոյ - թը հիմնուեցաւ Հանրապետութեան ժամանակ (Ծափեր)»։

Բանախօսութենէն վերջ երգեց Օր. Աստղիկ Առաքելեան, նախ «Քէլէր ցո - լեր»ը, ապա «Միրանի ծառ»ը եւ «Քէ - լէ քէլէ»,ջերմապէս գնահատուելով։

Նախագահը հրաւիրեց ներկաները հարցեր տալու եւ չարք մը լուսաբա - նութիւններէ վերջ, փակուեցաւ երե - կոյթը, նախագահին շնորհակալու - թեան խօսքերով։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Գիտութեանց Ակադեմիան սկսած է պատրաստել Հայաստանի աշխարհա - գրական բառարանը, որու նիւթերու մէկ մասը պատրաստ է արդէն։

Բառարանը պիտի ունենայ մէկ քա - նի բաժիններ,— վարչատնտեսական, ուր ցոյց պիտի տրուին Հայաստանի քաղաքները, շրջանային կեդրոնները եւ գիւղերը, ինչպէս նաեւ բնակչու - թեան աճումը 1897էն մինչեւ 1937։ Ցեառյ երկրաբանական - ֆիզիքական բաժին, ուր ցոյց պիտի տրուին Հա - յաստանի հողային կազմութիւնը, լեռները, լիճերը, գետերը, կլիման, եւն.։

Մասնաւոր բաժնի մը մէջ պիտի ներկայացուին Հայաստանի տնտե - սական կեանքը, գործարանները, ա - ռեւտուրը, երկաթուղին, ցամաքա - յին եւ օդային հաղորդակցութեան միջոցները, հաւաքական գիւղատնտե - սութիւնները եւն.։

Բառարանը պիտի ունենայ նաեւ գիտութեան, մշակոյթի եւ արուեստի ընդարձակ բաժին մը, ուր ցոյց պի - տի տրուին Հայաստանի կատարած նուաճումները այդ ասպարէզներուն մէջ։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Մարտ ամսուան վերջը Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հայաստանի բժշկա - գիտական համագումարը։ Հրատա - րակուած զեկոյցներէն կը տեղեկա - նանք, որ երկրին մէջ կը գործեն 680 բժիշկներ, 578ը շրջանաւարտ՝ Երե - ւանի Բժշ. Համալսարանէն,— կը նշանակէ մեծամասնութիւնը երիտա - սարդներ են։

Համագումարի մէկ նիստին մէջ, առողջապահական գործավարութեան մայրերու եւ մանուկներու պաշտպա - նութեան բաժնին վարիչ Լ. Խարման - դարեան զեկոյց մը տուաւ վիժումի հարցին մասին։

Ինչպէս յայտնի է, վերջերս Ռու - սիա արգիլեց վիժումը, (առաջ ար - գելք չկար)։ Այս արգելքին հետե - ւանքով, ծննդաբերութիւններու թի - ւը աւելցած է Հայաստանի մէջ։Խար - մանդարեանի զեկոյցէն կուտանք կա - րեւոր մասերը.—

Անցեալ տարի մայրատուներու չի - նութեան համար ունէինք 3 միլիոն 958.000 րուբլի վարկ, այս տարի՝ 6 միլիոն րուբլի։ Հայաստանի 18 շր - ջաններուն մէջ, յղի կիներու բժշկ. քննութեանցմօտ հիմնած ենքվիժումի յանձնաժողովներ, որոնք անհրաժեշտ բժշկ. քննութենէն վերջ միայն կ'ար - տօնեն վիժումը։ Առանց այդ արտօ - նութեան, վիժումի ամէն դէպք կ'են - թարկուի հետապնդումի։ Սաստիկ պայքար մը բացած ենք տատմէրնե - րուն եւ գաղտնի վիժում կատարող - ներուն դէմ։ Ամէն յղի կին կը գտ - նուի մասնաւոր հսկողութեան մը տակ, մինչեւ իր ծննդաբերութիւնը։ Մայրութեան պաշտպան բժշկ. յանձ - նաժողովները յղի կիներուն ցոյց պի - տի տան անհրաժեշտ օգնութիւնը։ Բազմազաւակ մայրերուն օժանդակե - լու համար՝ պիտի ընդարձակուի մանկական մսուրներու ցանցը։

Գ. Աղբալեան, յանուն կանխարգե - լիչ բժշկական սպասարկութեան, զե - կոյց մը տուաւ քաղաքի եւ գիւղի հի - ւանդանոցներուն մասին։ Ցոյց տուաւ հիւանդանոցներու սպասարկութեան եւ կահաւորումի վերաբերեալ թերու - թիւնները։ Ներկայիս Հայաստանի քաղաքներուն մէջ կը գործեն 28 հի - ւանդանոցներ 1946 մահճակալներով, իսկ գիւղերու մէջ՝ 23 հիւանդանոց - ներ 432 մահճակալներով։ Հիւանդնե - րու անունդի սպասարկութիւնը գոհա - ցուցիչ է։

Փրոֆ. Եոլեան խօսեցաւ արեան փոխներարկումի կայաններուն մա - սին։ Ծնչաեց որ կարճ ժամանակուան մը մէջ մեծ նուաճումներ կատար - ուած են,— կայաններ հաստատուած են Երեւանի, Լէնինականի, Ղափանի, Ալլահվերդիի, Կիրովականի, Սեւ - փանւանի եւ այլ շրջաններու մէջ։ Արեան փոխներարկումի այս սպա - սարկութեան շնորհիւ որոշ չափով նուազած են մահացութեան դէպքե - րը։ Սակայն կարելի չէ ըսել թէ չու - նինք այլ եւս ընելիք, դեռ կարեւոր պահանջներ կան, օրինակ՝ հարկ է հիմնել արեան փոխներարկումի ու - սումնարան մը, աշխատանոցներ, հի - ւանդանոցներ եւ մասնաճիւղեր։։

Բժիշկ Արէլ Ալեքսանեան ընդար - ձակ զեկոյց մը կարդաց համաճարակ - ներու դէմ կազմակերպուելիք պայքա - րին մասին։ Շնորհիւ մինչեւ այժմ կատարուած պայքարին, Հայաստանի մէջէն իսպառ անհետացած է ծաղ - կախտը, որ ահագին զոհեր կը տա - նէր, հազուադէպ են կեցծամաչին ու բծաւոր ժանտատենդը։ Ջերմախտը բոլորովին անհետացած չէ տակաւին։ Եթէ առաջ 10 հազար բնակիչէն 1100ը վարակուած էր մալարիայով, այժմ նուազած է այդ թիւը։ Ջերմախտին բոյները քանդելու տեսակէտով, տա - կաւին շատ բան կայ կատարելիք Վա - ղարշապատի, Հոկտեմբերեանի, Ղա - մարլուի, Վեդիի շրջաններուն մէջ։

Փրոֆ. Գաբրիէլեան զեկոյց մը կարդաց կարմրուկ հիւանդութեան ծագման եւ տարածման պատճառնե - րուն մասին։

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԸ

Քանդակագործ Ուրարտու կը պատ - րաստէ բանաստեղծ Յովհ. Թուման - եանի արձանը։

Արձանի հիմնական փոնը, պատ - ուանդանով, պիտի ներկայացնէ Լո - ռիի ժեռոտ բնութիւնը։ Այդ պատ - ուանդանին վրայ պիտի ներկա - յացուին Թումանեանի բանաստեղ - ծութիւններուն, հէքեաթներուն եւ պատմուածքներուն հերոսները։

Արձանին չուրջը դիրք պիտի գրա - ւեն Լոռեցի Սաքօն, Անուշը, Թաթու - լի կինը (Թմկաբերդի առումէն), Ա - չուղը։ Քանդակագործը պիտի պատ - կերացնէ նաեւ Սասմայ ծուռ Դաւ - թի եւ Մսրայ Մելիքի առասպելական կռիւը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն - թեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ Ա, ՁԻՒՆ Ա ԱՐԵՒ.— Մեղրիէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ գարունը բացուեցաւ, երեւցաւ առաջին մանիշակը ձորերուն մէջ եւ ծաղկեցան ու սպիտակ հագան սալորենիները։

Միւս կողմէ, Ստեփանաւանէն ալ կը հեռագրեն թէ յանկարծակի ձիւն տեղաց շրջանին մէջ։

ՆՈՐ ՋՐԱՆՑՔ.— Ն. Բայազիտի շր - ջանին մէջ Ղըլղը եւ Նորադուզ գիւ - ղերու աշխատաւորութիւնը որոշեց ջրանցք մը շինել, ոռոգելու համար ի - րենց արտերը։ Ամէն օր մօտ 500 գիւ - ղացի կ'աշխատի ջրանցքի գծին վրայ, արդէն պատրաստ է ջրանցքին 2 քի - լոմեթրը։ Այս ջրանցքով պիտի ոռոգ - ուի 150 հեկտար տարածութիւն։

ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ.— Լէնինականի աշխատաւորները երգ - չախումբ մը կազմեցին 60 հոգինոց, որ քառաձայն երգեց վերջերս Կոմի - տասի, Կարա - Մուրզայի, Գ. Սիւ - նիի, Սպ. Մելիքեանի երգերը։ Երգ - չախումբը մեծ յաջողութիւն գտաւ։

1000 ՕԴԱՆԱՒ, 15,000 ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ

Ճիւմհուրիյէթի էնկիւրիի թղթա - կիցը կը գրէ.—

«Քիչ ժամանակի մէջ 1000 օդանաւ եւ 15 հազար օդանաւորդ ունենալու համար ստեղծուած խանդավառու - թեան արձագանգ եղած էինք, անկէ առաջ։ Այս ուղղութեամբ աշխատան - քը պիտի սկսուի, այժմ պիտի տրուի նոր ձեռնարկներու։ Երկրին օդանա - ւորդական աշխատութիւնները հպար - տութիւն կը ներշնչեն հայրենակից - ներու։— Կը տեսնուի թէ ամէն ջանք կը թափուի գործը ընդլայնելու եւ զարգացնելու համար։

Այս իմաստով, կրնամ հիմակուց ապահովցնել ժողովուրդը, թէ որոշ - ուած է օդանաւային աշխատանոց - ներ բանալ երկրին զանազան մասե - րուն մէջ։

Գարապիւքի երկաթի եւ պողպատի գործարաններէ վերջ, օդանաւային կազմածներուն ճարտարարուեստն ալ պիտի դարձնենք ազգային աշխատու - թիւն մը։ Կը լսեմ թէ առաջին աշխա - տանոցը պիտի բացուի Գիրք — Քա - լէի մէջ։

ՍԻՍԱՂ

Երկու գինովներ պատէ պատ զար - նուելով կը քալէին։ Մէկը միւսին թե - ւէն քաշելով ըսաւ.

— Զգոյշ, ծերուկս, բաւական խը - մած ես այսօր։

— Բաւակա՞ն, կը սխալիս բարե - կամս, շատ, այո, բայց երբեք բաւա - կան։

×

Ոստիկանատան մէջ։ Ոստիկանը կ'ըսէ գինովին.

— Այս անգամ ալ քեզ ազատ կը թողում, բայց անգամ մըն ալ քեզ հոս չտեսնեմ։

— Ի՞նչպէս, պարոն ոստիկանա - պետ, հանգստեա՞ն պիտի կոչուիք։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յօդ. 91. Հայկական ԽՍՀի քաղա - քացիներն ունեն աշխատանքի իրա - ւունք, այսինքն ապահովուած աշխա - տանք ստանալու իրաւունք, նրանց աշխատանքը վարձատրելով նրա քա - նակի ու որակի համապատասխան։

Աշխատանքի իրաւունք ապահով - ւում է ժողովրդական տնտեսութեան սոցիալական կազմակերպմամբ, խոր - հրդային հասարակութեան արտա - դրական ուժերի անշեղ աճմամբ, տն - տեսական ճգնաժամերի հնարաւորու - թեան վերացմամբ եւ գործազրկու - թեան լիկվիդացիայով։

Յօդ. 92. Հայկական ԽՍՀի քաղա - քացիներն ունեն հանգստի իրաւունք։

Հանգստի իրաւունքն ապահովւում է բանւորի ճնշող մեծամասնութեան համար աշխատանքային օր կրճատե - լով— հասցնելով 7 ժամի, բանւոր - ների ու ծառայողների համար սահ - մանելով տարեկան արձակուրդ, որի ընթացքում պահպանւում է նրանց աշխատավարձը, աշխատաւորներին սպասարկելու համար սանատորիա - ների, հանգստեան տների, ակումբ - ների լայն ցանց տրամադրելով։

Յօդ. 93. Հայկական ԽՍՀի քաղա - քացիները նիւթական ապահովու - թեան իրաւունք ունեն ծերութեան, ինչպէս նաեւ հիւանդութեան եւ աշ - խատունակութիւնը կորցնելու դէպ - քում։

Այդ իրաւունքն ապահովւում է բանւորների ու ծառայողների՝ պե - տութեան հաշուին կատարուող սո - ցիալական ապահովագրութեան լայն ծաւալմամբ, աշխատաւորներին ձրի բժշկ. օգնութիւն ցոյց տալով, աշ - խատաւորներին օգտագործման հա - մար կուրորտների լայն ցանց տրամա - դրելով։

Յօդ. 94.— Հայկական ԽՍՀ.ի քա - ղաքացիներն ունեն կրթութեան իրա - ւունք։

Այդ իրաւունքն ապահովւում է ընդ - հանուր տարրական կրթութեամբ, ձրի կրթութեամբ ներառեալ բարձ - րագոյն կրթութիւնը, բարձրագոյն դպրոցում սովորողների ճնշող մեծա - մասնութեան, տրուող պետական թոշակների սիստեմով, դպրոցնե - րում մայրենի լեզուով ուսուցանե - լով, գործարաններում, խորհտնտե - սութիւններում, մեքենա - տրակտո - րային կայաններում ու կոլտնտեսու - թիւններում աշխատաւորների համար ձրի արտադրական, տեխնիքական ու ագրոնոմիական ուսուցում կազմա - կերպելով։

Յօդ. 95. Կնոջը Հայկական ԽՍՀի մէջ տրամադրւում հաւասար իրա - ւունքներ են տրւում տնտեսական, պետական, կուլտուրական ու հասա - րակական - քաղաքական կեանքի բո - լոր բնագաւառներում։

Կանանց այդ իրաւունքների իրա - գործման հնարաւորութիւնն ապա - հովւում է կնոջը տղամարդուն հաւա - սար իրաւունք տալով աշխատանքի, աշխատանքի վարձատրութեան, հան - գստի, սոցիալական ապահովագրու - թեան ու կրթութեան ասպարէզում, մօր ու մանկան շահերի պետական պահպանութեամբ, կնոջը յղութեան ժամանակ արձակուրդ տալով՝ պահ - պանելով աշխատավարձը, ծննդատու - ների, մանկամսուրների ու մանկա - պարտէզների լայն ցանցով։

Յօդ. 96. Հայկական ԽՍՀի քաղա - քացիների իրաւահաւասարութիւնը տնտեսական, պետական, կուլտուրա - կան ու հասարակական - քաղաքա - կան կեանքի բոլոր բնագաւառներում, անկախ նրանց ազգութիւնից ու ռա - սայից հանդիսանում է անխախտ օ - րէնք։

Իրաւունքների որ եւ իցէ ուղղակի կամ անուղղակի սահմանափակումը, կամ ընդհակառակն, ռասայական ու ազգային պատկանելութիւնից ելնե - լով՝ քաղաքացիների համար ուղղակի կամ անուղղակի առաւելութիւններ սահմանելը, ինչպէս նաեւ ռասայա - կան ու ազգային բացառիկութեան կամ ատելութեան ու արհամարհան - քի ամէն տեսակ քարոզ - պատժւում են օրէնքով։

Յօդ. 97. Քաղաքացիների համար խղճի ազատութիւն ապահովելու նը - պատակով եկեղեցին ՀԽՍՀում բա - ժանուած է պետութիւնից եւ դպրոցը՝ եկեղեցուց։ Կրօնական պաշտամունք - քի կատարման ազատութիւնը եւ հա - կակրօնական պրոպագանդայի ազա - տութիւնը ճանաչւում է բոլոր քաղա - քացիների համար։

Յօդ. 98. Աշխատաւորների շահերին համապատասխան եւ սոցիալիստական կարգերն ամրացնելու նպատակով ՀԽՍՀի քաղաքացիների համար օրէն - քով ապահովւում է.

Ա) Խօսքի ազատութիւն.

Բ) Մամուլի ազատութիւն.

Գ) Ժողովների ու միթինգների—ա - զատութիւն.

Դ) Փողոցային երթերի ու ցոյցերի ազատութիւն։

Քաղաքացիների այդ իրաւունքներն ապահովւում են՝ աշխատաւորներին եւ նրանց կազմակերպութիւններին տրամադրելով տպարաններ, թղթի պաշարներ, հասարակական շէնքեր, փողոցներ, կապի միջոցներ եւ աշխա - տաւորների այդ իրաւունքներն իրա - գործելու համար անհրաժեշտ ուրիշ նիւթական պայմաններ։

Յօդ. 99. Աշխատաւորների շահերին համապատասխան եւ ժողովրդական մասսաների կազմակերպական ինքնա - գործունէութիւնն ու քաղաքական ակտիվութիւնը զարգացնելու նպա - տակով՝ ապահովւում է ՀԽՍՀ քաղա - քացիների իրաւունքը՝ միաւորուելու հասարակական կազմակերպութիւն - ների մէջ - արհեստակցական միու - թիւններ, կոօպերատիւ միաւորում - ներ, երիտասարդութեան կազմակեր - պութիւններ, սպորտային եւ պաշտ - պանական կազմակերպութիւններ, կուլտուրական, տեխնիքական ու գի - տական ընկերութիւններ։

(8)

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (243)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Զախարովին կը մնար համբերու - թեամբ սպասել։ Բայց այդ ձգձգում - ները գինք կը ջղայնացնէին։ Թրքա - կան զործելակերպին անսովոր՝ ան անվերջ դիմումներ կը կատարէր կու - սակալի մօտ, որ միշտ միեւնոյն սի - րալիրութեամբ կ'ընդունէր զինք ու միեւնոյն հաւաստիացումով ճամբու կը դնէր, որ «ինշալլահ մէկ երկու օրէն լաւ լուր մը ձեզ կը հաղորդեմ», իսկ միւս կողմէ ամէն հնարաւոր մի - ջոց ձեռք կ'առնէր Զախարովի ջանքե - րը ամլութեան մատնելու, նոյն իսկ արգիլելով որ անոնք բժշկական օգ - նութիւն հասցնեն ժողովուրդին, քա - նի հրամանագիրը չէր ստացուած։ Միակ բացառութիւնը Սոնիան էր, որ գրեթէ միշտ զբաղած էր ծննդաբերու - թեան մօտ գտնուող կիներով եւ հի - ւանդներով։

Վանի, ինչպէս նաեւ Տաճկաստանի ներքին գաւառներուն մէջ, մանկա - բարձութիւնը յատուկ գործն էր պա - ռաւ կիներուն, որոնք մեծամասնա - բար ոչ միայն անգրագէտ էին, այլ եւ բոլորովին գաղափար չունէին ա - ռողջապահական տարրական կանոն - ներու մասին։ Այդ պատճառով գա - ւառներու մէջ հարիւրաւոր նորածին - ներ եւ նորահարսներ,անժամանակ կը թառամէին։ Ծայրայեղ պարագանե - րու մէջ միայն հայ կնոջ համար բը - ժիշկ կը կանչուէր, իսկ թուրքերը ոչ մէկ կերպով կրնային հաշտուիլ բը - ժիշկ կանչելու գաղափարին հետ, այն ալ ծննդաբերութեան մը պարագա - յին։ Եթէ տղայական կնոջ ճակտին գր - ուած էր որ պիտի մեռնի, այդպէս կը մտածէին առհասարակ բոլորը, ու - րեմն պիտի մեռնէր, հազար բժիշկ չէ - ին կրնար առոր առաջքը առնել։

Սոնիան որպէս համալսարանա - ւարտ մանկաբարձուհի մը, անօրինակ նորութիւն մըն էր ժողովուրդի հա - մար։ Ամէնէն առաջ կուսակալը, որ տարի մը առաջ ամուսնացած էր, պալատական բարձրաստիճան պաշտօ - նեայի մը աղջկան հետ, հրաւիրեց Սո - նիան՝ խնամելու իր մանկամարդ կի - նը, որ հաւանօրէն մայրիկի սկիզբները զաւակ մը պիտի պարգեւէր իրեն։ Ա - նոր օրինակին հետեւեցան չատերը։ Սոնիայի գալէն չարաթ մը չանցած՝ ան պայուսակը ձեռքը՝ անէ տուն կը մտնէր, թուրք ու հայ հիւանդ կիները խնամելով։

Սոնիան չատ չուտով ընտելացաւ տեղական սովորութիւններուն, նիստ ու կացին, ըմբռնեց ժողովուրդի հո - գեբանութիւնը, նախապաշարեալ հո - գին։ Անկեղծ կարեկցութեամբ ան կը մօտենար բոլոր հիւանդներուն, որոնց ձրիաբար կը ծառայէր, իսկ չքաւոր - ներուն ոչ միայն կ'օգնէր, որ իր հաչ - ուին քաղաքի միակ դեղարանէն դեղ ստանան, այլ եւ նիւթապէս կ'օժան - դակէր անոնց։ Սոնիան չատ քիչ ժա - մանակի մէջ չուրջը ստեղծեց ջերմ մթնոլորտ մը

Անգամ մը, երբ Սոնիան կուսակա - լի կնոջ սովորական այցելութենէն վերջ կը պատրաստուէր դուրս գալու, անսպասելի կերպով կուսակալը ներս մտնելով խնդրեց, որ Սոնիան մնայ միասին ճաչելու համար։

Երեքով նստան սեղան։ Կուսակալը, որ Սուլթանի պալատական նախարա - րի աներձագն էր, ապա կերպով Ֆը - րանսերէն կրնար արտայայտուիլ, նոյնպէս եւ կինը։ Հաճելի ժամանակ անցուցին։ Կուսակալը, խորամանկ անձնաւորութիւն մը, ինչպէս կը լի - նին ընդհանրապէս թուրք բարձր պաշտօնեաները, որպէս թէ՝ ի միջի այլոց՝ խօսք բացաւ Զախարովի մի - սիոնի մասին։

— Ա՛յ, օրինակ, կ'ըսէն, թէ դուք մեծահարուստ վաճառականի մը մէկ հատիկ աղջիկն էք։ Ինձ կը զարմացնէ այն, որ դուք եկած էք Վանի նման յետ ինկած տեղ մը ...

— Բայց, պարոն կուսակալ, չէ՞ որ յետ ինկած տեղերը ամէնէն աւելի պէտք ունին օգնութեան։ Ի՞նչ միտք պիտի ունենար, եթէ մենք Պոլսոյ մէջ հիւանդանոց մը բանալու աշխատէ - ինք, ուր վեց եօթը հատ արդէն գոյու - թիւն ունին, մինչդեռ հոս հազիւ մէկ երկու բժիշկներ կան ...

— Որոնք անգործ են,— ծիծաղելով կուսակալը ընդմիջեց Սոնիայի խօս - քը,— թէեւ ես կ'ընդունիմ հիւանդա - նոցի մը անհրաժեշտութիւնը... բայց ինչ որ չեմ հասկնար ... ըսե՛մ ... այսինքն՝ դժուար է հասկնալ, ձեր մասնակցութիւնն այս գործին։ Դուք այդքա՛ն երիտասարդ, գեղեցիկ, հա - րուստ ... չէ՛, չեմ կրնար հասկնալ ...

— Դժուար չէ հասկնալը։ Ես ձեզ հարց մը տամ ...

— Խնդրեմ։

— Դուք ինչո՞ւ եկած էք այս հե - ռաւոր նահանգը։

— Այդ արդէն բոլորովին տարբեր հարց մըն է։ Ես պաշտօնեայ մըն եմ, Պոլիս պահեն թէ գաւառ ճամբեն, ես պէտք է պարտականութիւնս կատա - րեմ։

— Ճիշդ այդպէս։ Ինչո՞ւ ուրեմն կը կարծէք, թէ մենք՝ մասնագիտու - թեան տէր անհատներս ազատ ենք պարտականութենէ։ Դուք պետու - թեան կը ծառայէք, մենք՝ մեր օգնու - թեան պէտք ունեցող ժողովուրդին։

— Օրիորդը իրաւունք ունի,— խօսքի խառնուեցաւ տիկինը,— եթէ սիրելի օրիորդը չըլլէր, ես չէի հա - մաձայներ, չէի թողլ տար, որ որեւէ բժիշկ զիս քննէր։

— Երբ կիները կը միանան,— ան - ձեռոցը սեղանի վրայ դնելով և ծիծա - ղելով ոտքի ելաւ կուսակալը,— մենք՝ տղամարդիկս կը կորսնցնենք։ Կը յուսամ որ դուք եւ ձեր ընկերները չէք ձանձրանար մեր ողորմելի քաղա - քին մէջ։ Եթէ կրնամ որ եւ է բանով օգտակար լինիլ ձեզ ...

Եւ կուսակալը թեթեւ խոնարհու - թիւն մը ըրաւ։

— Միօրինակ կեանք մըն է մեր ապ - րածը,— յարմար առիթը չահագործե - լով վրայ բերաւ Սոնիան,— այս քա - նի մը օրերս կ'ուզենք շրջակայ վանքե - րը այցելել։

— Այս ցուրտ ձմրա՞ն։ Օրիորդ, սպասեցէք, մինչեւ գարունը գայ։

— Գարնան, երբ հիւանդանոցը բացուի, հազիւ թէ ժամանակ ունե - նանք ... Քանի ազատ ենք, ժամանա - կը օգտագործենք,— եւ դառնալով կուսակալի կնոջը, Սոնիան քաջալե - րող ժպիտով մը շարունակեց,— բո - լորովին անհանգստանալու պատճառ չկայ, ամէն ինչ նորմալ է։ Պատ - ուէրներուս հետեւեցէք։ Գալ շաբաթ կրկին կ'այցելեմ ձեզ։

Երեկոյեան, երբ Սոնիան վերա - դարձաւ տուն, սամավարի չուրջը բո - լորուած գտաւ, բացի իր ընկերներէն, Գարեգինն ու Ներսէսը, որոնք այդօր քիչ կանուխ եկած էին այցելութեան։ Սոնիան պատմեց կուսակալի հետ ու - նեցած խօսակցութիւնը եւ առիթէն օգտուելով անոր յայտնելը, թէ շր - ջակայ վանքերը տեսնելու պիտի եր - թան։

— Վարպետորդի մարդ մըն է մեր կուսակալը,— ըսաւ Գարեգինը,— այդ որպէս թէ անմեղ խօսակցու - թեամբ կը փորձէր ձեր խօսքերուն մէջ յետին նպատակ մը գտնել։ Օր. Սոնիա, չատ լաւ պատասխաններ էք։

— Բայց, սիրելիս, ինչո՞ւ մեր Վա - րագ երթալու մասին խօսեցա՞ք,— յայտ - նապէս անհանգստացած խօսեցաւ բը - ժշկապետ Զախարովը,— մենք կրնա - յինք առանց մէկու մը յայտնելու եր - թալ ...

— Որպէսզի հետեւէի՞ն մեզի ... Ախր, սիրելի բժիշկ, դուք պիտի գիտնաք, որ մեր ամէն մէկ քայլին կը հետեւին։ Ես դիտաւորեալ կերպով յայտնեցի վանքերը այցի երթալու մասին, որ միամտուին եւ մեր բացա - կայութիւնը աչքի չզարնէ, իսկ մաս - նաւորաբար Վարագ երթալու մասին, ես չեմ խօսած։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ընդդիմութեան, Եակոտա հանրածանօթ էր իբրեւ ղըղիչն ու կազմակերպիչը անողոք խտութեանց, դուրս հանելու համար համայնացումը եւ առաջին հնգամեակը :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Սթալին լաւ տեղեակ էր Եակոտայի բուն նկարագրին, եւ քանի մը անգամ, 1931ին, 1933ին եւ 1934ին ուզեց օձիքը ազատել: Բայց, Եակոտա ըլլալով Չեկայի սկզբնական պետերէն մէկը եւ անոր խրական վարիչը՝ տասը տարիէ ի վեր, շատ մը զաղանիքներ ունէր իր ձեռքին տակ: Ան չարունակ իր պաշտօնանկութեան փորձերը կը խափանէր, կրկ-նապատկելով եռանդը եւ նոր դաւեր երեւան հանելով, նոր հալածանքներ սարքելով :

Գերմանիոյ զինուորական տարր կուսակից է Խ. Միութեան հետ լեզու գտնելու

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ թէ Հիթլէրի զինուորական խորհրդականները համոզուած են որ Խ. Միութիւնը ահագին ուժ մը կը ներկայացնէ, հետեւաբար անհրաժեշտ է լեզու գտնել խորհրդային իշխանութեան հետ: Այս առթիւ տեղեկագիրներ տրուած են իրեն, ապացուցանելու համար գերմանական, ռուսական, ֆրանսական եւ իտալական զինուորական կազմակերպութեանց բաղդատական արժէքը, որ փորձուեցաւ Սպանիոյ մէջ: Հիթլէրի եւ Զօր. Լիւտէնտորֆի հաշտութիւնը որոշ չափով կը վերագրուի զինուորական տարրին գերակշռութեան: Զօր. Լիւտէնտորֆ շարունակ յիշեցուցած է թէ չարժեր մեծ կարեւորութիւն տալ իտալական բանակին՝ իբրեւ ազդակ եւրոպական պատերազմի մը մէջ: Իր կարծիքով, լաւագոյն է մերձեցում փնտռել Ռուսաստանի հետ: Կը թուի թէ Գերմանիոյ զինուորական տարրն ալ այս կարծիքն ունի :

Ցառաջիկայ ամսու մասնաւոր պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Չինաստան, լաւագոյն յարաբերութիւններ հաստատելու համար Ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ: Պատուիրակութիւնը պիտի ըլլայ կէս տնտեսական, կէս զինուորական: Այս գաղափարը թելադրած է Զօր. Ռայխընաու,որ վերջերս Չինաստան ղրկուած էր եւ որ վերադարձին բացատրեց թէ Գերմանիոյ համար անհրաժեշտ է սերտ գործակցութիւն հաստատել Ռուսաստանի, Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիա վերջերս տնտեսական համաձայնութեան ծրագիր մը ներկայացուցած է Խ. Միութեան, բայց այս վերջինը մերժեր է, ըսել տալով թէ կարելի չէ առեւտրական որ եւ է համաձայնութիւն կնքել առանց քաղաքական բարեկամութեան դաշնագրի մը:

Գնդ. տը լա Ռօք եւ 5 ընկերներ դատի յանձնուած

Հարցաքննիչ դատաւորը լրացուցած ըլլալով իր քննութիւնները, ձեռնհաս իշխանութեան ներկայացուց իր տեղեկագիրը՝ Ֆրանսայի ընկերային կուսակցութեան գործերու մասին: Տեղեկագիրը գնդ. տը լա Ռօքն եւ իր հինգ վարիչ ընկերները կ'ամբաստանէ թէ վերակազմած են լուծեալ Հրեղէն Խաչը, ուրիշ անուն մը տալով անոր: Ամբաստանեալները պիտի յանձնուին պատժական ատեանին (ոստիկանական):

Օրէնքին տրամադրութեամբ, անոնք որ կը փորձեն վերակազմել լուծեալ կազմակերպութիւն մը, կը դատապարտուին վեց ամիսէն երկու տարի բանտարկութեան եւ 16էն 5000 ֆրանք տուգանքի :

Գնդապետը եւ հինգ վարիչները միեւնոյն ատեն կ'ամբաստանուին թէ ապօրէն համախմբում մը կատարած են անցեալ հոկտեմբերին, Փարիզի փողոցներուն մէջ երբ հրաւիրուեցան ցոյց մը կատարելու եւ խանգարելու համայնավարներու մէկ ժողովը՝ Փարք տէ Փրէնսի մէջ:

Ամբաստանեալներուն մէջ է ժան Իպարնէկարի, գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան ութ երեսփոխաններէն մէկը: Ուրիշ ամբաստանեալ մը պիտի ըլլար հռչակաւոր օդանաւորդ ժան Մէրմոզ, բայց մեռաւ չորս ամիս առաջ, յանդուգն թռիչքի մը հետեւանքով: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ գնդապետը եւ Իպարնէկարի անտարբեր կ'երեւան եւ իրենց յոյսը դրած են օրինական քաշքշուքներու վրայ. ուստի կը պահանջէ առանց այլեւայլի լուծել «խռովարար» կազմակերպութիւնը եւ բանտարկել վարիչները :

Չեխոսլովաքիոյ նախագահը Պելկրատի մէջ

Սլաւական եղբայրակցութեան ցոյց մը եղաւ Չեխոսլովաքիոյ Նախագահին՝ Պ. Պէնէշի ընդունելութիւնը Պելկրատի մէջ, երկուշաբթի օր: Ամբողջ քաղաքը տօնական երեւոյթ առած էր: Հազարաւոր գիւղացիներ քաղաք թափած էին գոյնզգոյն տարազներով, ողջունելու համար հարեւան սլաւ ժողովուրդին նախագահը: Գիւղացիներու այս բազմութիւնը առտուն կանուխէն խռնուած էր դրօշազարդ փողոցներուն մէջ: Երբ նախագահական կառախումբը հասաւ, «գիվէօս»ները (կեցցէ) կը թնդացնէին փողոցները: Ամբողջ ճամբուն վրայ շարուած էին զինուորներ եւ սոքոլներ, նկարազեղ համազգեստներով եւ արծիւի փետուրներով: Քիչ մը հանգստանալէ վերջ, Պ. Պէնէշ եւ խնամակալ իշխանը ներկայ եղան զօրահանդէսի մը, որուն կը մասնակցէին 8000 զինուորներ եւ 30 օդանաւեր :

Աւելորդ է բացատրել այս այցելութեան արժէքը, Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ համաձայնութենէն անմիջապէս վերջը: Իտալական մամուլը գիտել կուտայ թէ Պելկրատ երթալէ առաջ, Պ. Պէնէշ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Փրակայի իտալական դեսպանին հետ :

Նախագահը գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ եւ բացէ ի բաց յայտնեց որ եթէ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը Եուկոսլավիոյ մասնաւոր մէկ քաղաքականութիւնը կ'ենթադրէ, Հռոմ - Պերլին առանցքին հետ, այն ատեն Չեխոսլովաքիա իր գլխուն ճարը պիտի նայի. իսկ եթէ կը նշանակէ լաւագոյն յարաբերութիւններ Իտալիոյ հետ, Չեխերը հակառակ չեն :

Ամէն պարագայի մէջ, մտահոգութիւն կը տիրէ ոչ միայն Փրակայի, այլ եւ Փարիզի եւ աստիճան մըն ալ Լոնտոնի մէջ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ Անգլիոյ մէջ, մասնաւորապէս վնասելով սպառազինութեանց գործերուն: Վեց հազար բանուորներ աշխատանքը դադրեցուցին նաւաշինարաններուն մէջ: Հանքագործներուն մէջ ալ խլրտում կը տիրէ :

ՇԱՔԱՐԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ Լոնտոնի մէջ, երկուշաբթի օր: Հրաւիրուած էին 23 պետութիւններ, եւ բացակայ էր միայն իտալական պատուիրակութիւնը: Բուն շաքարի հարցէն զատ, գլխաւոր երկիրներու դիւանագէտները առիթէն պիտի օգտուին, քաղաքական հարցեր ալ շօշափելու համար :

ՉՈՐՍ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ Պուժէի մէջ, որովհետեւ բանուորները կը մերժէին աշխատիլ շաբաթ ամբողջ օրը, տեղը բերելու համար Զատկի երկուշաբթի օրը կորսուած ժամերը, լրացնելով շաբաթական 40 ժամերը: Անգործութեան դատապարտուեցան 800 բանուորներ :

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԳԻՆԸ 40 սանթիմի կը բարձրանայ աստիճանաբար: Ապրիլ 10էն սկսեալ 40 սանթիմի պիտի ծախուին «Էքօ տը Փարի», «Էքսէլսիօր», «Ֆիկարօ» եւ կարգ մը գաւառական թերթեր: «Լը Ժուռ» 40ի կը ծախուի քանի մը շաբաթէ ի վեր: Միւսներն ալ հետզհետէ պիտի բարձրացնեն :

ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ, Փոթէմքին, Մոսկուայի արտաքին գործավարութեան Ա. օգնական նշանակուեցաւ : Կը կարծուի թէ այս փոփոխութիւնը պիտի օգնէ ճամբայ բանալու Մոսկուայի եւ Պերլինի մերձեցման :

ՉԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՄԸ գումարելու ծրագիր վերագրուած էր Նախագահ Ռուզվէլթի: Նախագահը ինք հերքեց այս լուրը :

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 13 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վաճագն խումբի ընկերական ժողովը 8 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, Ծաղիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիզ, Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

Տեղի կ'ունենայ 11 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3ին,

SALLE DE GÉOGRAPHIE սրահին մէջ, 184 Bld. St. Germain

կը խօսի Ֆրանսերէն Պ. ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏԸՐՄԱՃԵԱՆ

նիւթ ունենալով «La guerre Arménienne et ses enseignements 1914—1921»

Տեղի կ'ունենայ փոքրիկ գեղարուեստական բաժին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ. ճիւղին կողմէ «Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օր»ուան եւ սանուհիներու «Արաքս» Միութեան

3րդ տարեդարձին առթիւ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

Cascade du Lacի սրահը, Անկէնի լճին դէմ:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.:

ԱՊՐԻԼ 11

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէի, Ֆ. Կ. Խաչի, Համազգայինի, Ֆ. Բ. Նախկին Հայ Լէգէոնականներու եւ Հայրենակցական Միութիւններու

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱԳԷՏ **Rev. P. M. TALLON**ի

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Կը մասնակցին Mme GODIN (դաշնակ), ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), Պ. Պ. X (ջութակ), ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (սրինգ), ԶԱՐԷՀ ՄՈՍԻԿՈԹԵԱՆ (հաւայեան կիթառ), Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ), Հ. ԱԼԻՄԵԱՆ եւ Մ. ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն):

Տախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

կազմակերպուած Զ. Ե. Ռ. Միութեան Վալանսի Մ. ճիւղին կողմէ

10 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Foyer de Théâtreի մէջ, (Պետական Թատրոնի սրահը):

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.: Մուտք 1 ֆր.:

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ.— 11 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին:

Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պանեէօ-Բաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

կիրակի, 11 Ապրիլ, ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,

CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, **25bis Ave. de la République Montrouge**, մէթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Կը ներկայացուի երկու զաւեշտ սիրողներու կողմէ: Կ'երգէ ՕՐ. Հ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ, կ'արտասանէ ՕՐ. ՍՕՆԻԱ: Արտասանութիւն, պարեր սան-սանուհիներէ:

ՃԱԶ **GARIO-CANTI** — ԹԱՌ ԳԱՐԵԳԻՆ — ՊԻՒՖԷ

Մուտք՝ 5 ֆր., երախաներու 2 ֆր.:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի կ'ունենայ 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս, PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ: Parc des Expositions, Porte de Versailles:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սթանոզի հայրենակցական միութեան Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ: 10 Ապրիլ, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20էն մինչեւ կէս գիշեր, Պ. Միրզաեանի սրճարանը, 45, Րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: Մուտք 5 ֆրանք, գործազուրկներուն եւ պզտիկներուն համար 3 ֆրանք :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. Տարի, Թիւ 30 (Մարտ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Երբ դաշտանը կը դադրի (ՏՈՔԹ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ). — Ի՞նչքան օգտակար են Բ. ճառագայթները (ՏՈՔԹ. Գ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ). — Առամնաբուժութիւն (ՏՈՔԹ. ԳԵՂԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Բժիշկը կաթին դէմ (ՏՈՔԹ. Ռ. ՊԼՈՆՏԷԼ).— Ներծոր գեղձեր (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Հացին թեր ու դէմ, հացագործութեան պատմութիւնը (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ). — Բժշկական հարցարան եւ առողջապահական գիտելիքներ :

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆԸ.— 25 ֆրանք՝ Ֆրանսա: Արտասահմանի համար 30 եւ 35՝ համաձայն երկիրներու: Դիմել ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, 17, Rue Damesme ,

---

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Նիր Իսթ Րըլիֆի Սիրայի որբանոցի որբերէն Ազիզհիրցի (Գոնիա) Երուանդ Պօտուրեան, որ 1925ին մեկնած է Յունաստանէն: Այժմ կը գտնուի Եգիպտոս : Իր հասցէն իմացնել իր եղբօր՝ Օննիկ Պօտուրեանի, 13, Rue Drouot, Paris (9), «Յուսաբեր»էն կը խնդրուի արտատպել :

— Սալմաստցի Տիկին Ֆաննի Տէր Կարապետեան կը փնտռէ իր եղբայրը Թուագէտ Մուշեղ Մելիք Ցակոբեանը որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գտնուի Փարիզ, իր հասցէն իմացնել Nichan Ter Karapetianի, Avenue Youssouf Abad, Téhéran (Iran), Via U. R. S. S. կամ «Յառաջ»ի վարչութեան :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՊՕՋՄԱՃԵԱՆ կը փնտռէ իր երկու քոյրերը, Էրզրումի Կէզայ Մահլէէն Պօզմաճեան Կարապետի աղջիկները՝ Ազնիւ եւ Մարիցա: Գրել Երուանդ Պօզմաճեանի, *Coiffeur, Port-Pehlivi, Iran*:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 8 Ապրիլ հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ):

Դասախօս՝ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Հայկական խնդիրը:

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Փօրթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց մասնաճիւղի վարչութիւնը բացած է չափահասներու գիշերային դասընթացք մը, իր շէնքին մէջ, 19 Rue de Paris, Gentilly, հայերէնի, հայոց պատմութեան եւ հին ու նոր Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Դասընթացքները տեղի պիտի ունենան ամէն ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30—10: Առաջինը այս ուրբաթ Ապրիլ 9էն սկսեալ:

Փափաքողները կրնան դիմել վերի հասցէին ուրբաթ երեկոները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 8 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3390

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԸՆԴՀ. ՑԵՂԱՇՐՋՈՒՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Թերեւս ոչ մէկ ատեն այնքան սուր եւ ծաւալուն հանգամանք առած էր աշխատանքի դատը, որքան մեր օրերուն: Ոչ ալ այնքան խոր եւ լայն յաջողութիւններ շահուած էին մինչեւ այսօր :

Երեւակայեցէք մեր բնակած երկրին պատկերը :

Տարիներով քրտինք, նոյն իսկ արիւն թափուած է, արժեցնելու համար տարրական իրաւունքներ.— շաբաթական աշխատանքը՝ 48 ժամ, առանձին վճարում՝ յաւելեալ աշխատանքի համար, ապահովագրութիւն արկածի դէմ, պաշտպանութիւն մանուկներու եւ յղի կիներու եւայլն :

Տարիներով ծրագիրներ մշակուած, միջազգային խորհրդակցութիւններ կատարուած են, բայց արդիւնքը եղած է անբաւարար: Իշխանութիւններ եկած գացած են, երբեմն աջ, երբեմն ձախ հակելով, բայց միշտ գդուշանալով անդարմանելի ցնցումներէ:

Իսկ աշխատաւոր բազմութիւնները համբերած են ոչ թէ ճարահատ, «ճակտի գիր» համարելով չարաչար աշխատանքը, անանց համապատասխան իրաւունքներու, այլ բազմապատկելով աւելի կուռ եւ ծաւալուն վիճակի մը վերածելով իրենց արհեստակցական կազմակերպութիւնները :

Եւ ահաւասիկ, տարիներ վերջը, կը կազմուի Ժողովրդական ճակատ մը, իշխանութեան գլուխ բերելու համար բուն իսկ այն տարրերը որ ամէնէն աւելի գրած, խօսած եւ աքնած են, յանուն աշխատաւորներու դատին:

Իր կազմութեան առաջին օրէն իսկ, նոր իշխանութիւնը մշակած, բանաձեւած էր օրէնքներ, որոնք պիտի յեղաշրջէին Ֆրանսայի ընկերային եւ տնտեսական կեանքը, նոր ակօսներ բանալով բարօրութեան ճամբուն վրայ :

Տասը ամիս եղաւ արդէն, եւ ամէն օր կ'իմանանք նոր նուաճումներ՝ շնորհիւ ընկերային օրէնքներու :

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով եւ քննելով միայն աշխատանքի ժամերու կրճատումը — շաբաթը 40 ժամ — կը տեսնենք թէ ի՛նչպէս կերպարափոխուեցաւ երկրին ընկերային - տնտեսական, նոյնիսկ վարչական կարգ ու սարքը :

Դեռ նոր է որ կը տարածուի օրէնքին գործադրութիւնը բոլոր ասպարէզներուն մէջ, իրապէս հինգ օրուան վերածելով շաբաթական աշխատանքը,— նորութիւն մը աննախընթաց :

Միայն այս փոփոխութիւնը, ինչպէս եւ տարեկան 15 օրուան վճարովի արձակուրդը, մեքենաբար յառաջ պիտի բերեն ապրելու, վայելելու նոր եղանակներ, որոնք անծանօթ էին մինչեւ երէկ :

Արդէն մարդիկ սկսեր են մտածել շաբաթական երկօրեայ հանգիստը արժեցնելու մասին (շաբաթ եւ կիրակի, կամ կիրակի եւ երկուշաբթի, համաձայն իւրաքանչիւր արհեստի կամ ասպարէզի):

Արդ, Ժողովրդական Ճակատի դահլիճը ունի մասնաւոր նախարարութիւն մը, որուն պաշտօնն է դիւրութիւններ ընծայել աշխատաւոր բազմութեանց, զբօսանքի, արձակուրդի, վայելքի համար: Մէկ խօսքով, չունեւորներուն ալ մատչելի դարձնել, առաւել թէ ձմեռ, այն վայելքները որ մինչեւ հիմա կը համարուէին ունեւորներուն առանձնաշնորհը :

Եթէ ափ մը յղփացած, ճարպ կապած հարուստներ կրնան Միջերկրականի ափերը իջնել ամէն տարի կամ չմշկել ձիւներու մէջ, իրենց դրամին ուժով, ինչո՞ւ այդ իրաւունքէն զրկուին հարիւր հազարաւոր բազմութիւններ, որոնց միակ եկամուտը սեփական աշխատանքն է:

Անցեալ տարի առաջին փորձը կատարուեցաւ, այս ուղղութեամբ: Եւ բիւրաւոր անբախտներ կրցան երթալ պտտիլ այն վայրերուն մէջ ուր միայն հիւանդկախ եւ անյագ հարուստներու ամբարտաւան շուքերը կ'երեւային: Այս տարի անշուշտ եռապատիկ աւելի բազմութիւն պիտի հոսի, ինչպէս կը հաստատեն բոլոր տեղեկութիւնները :

Բայց միայն Ֆրանսան չէ որ կը խլրտի, աշխատաւոր բազմութեանց յարաճուն, ամեհի եւ անդիմադրելի ճնշումին տակ:

Ինչպէս բոլոր ընկերային - քաղաքական շարժումները, այս հոսանքն ալ շատոնց սահմանը անցած, վարակած է ե՛ւ ուրիշ երկիրներու բազմութիւնները :

Շաբաթներէ ի վեր «նստուկ գործադուլ»ի փոթորիկ մը կ'ալեկոծէ Մ. Նահանգներու ընկերային - տնտեսական կեանքը :

Հարիւր հազարաւոր բանուորներ մէկ ազդանշանի վրայ կը դադրեցնեն կամ կը սպառնան դադրեցնել աշխատանքը, փակուելով, «նստելով» իրենց կեցած տեղը, ինչպէս եղաւ Ֆրանսայի մէջ: Բռնի միջոցներ՝ զանոնք դուրս հանելու՝ անցան ապարդիւն: Մինչեւ իսկ ծերակոյտը մերժեց ապօրէն հռչակել «նստուկ գործադուլը»: Եւ բազմութիւնները գոհացում ստացան եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ հիմնական կէտերու մէջ (յաւելում, ժամերու կրճատում եւն.):

Նոյն երեւոյթը՝ հարեւան Անգլիոյ մէջ :

Գործադուլը, որ սկսած էր նաւագործարաններէն եւ զինագործարաններէն, վտանգելով վերազինումը, արդէն տարածուած է դրամատուներու, պանդոկներու եւ ուրիշ հաստատութեանց մէջ: Պաշտօնական շրջանակները արդէն սկսած են վախնալ թէ անհամութիւններ կրնան ծագիլ թագաւորին թագադրութեան առթիւ, յառաջիկայ մայիսին:

Միլիոններու մակընթացութիւնն է կը սարսէ հին կարգ ու սարքը, կարելի եղածին չափ արդարութիւն ձեռք բերելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԱԿՕՏԱ, ՉԵԿԱՅԻՆ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՉՈՐՍ ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒԲԼԻ ԻՒՐԱՑՈՒՑԱԾ Է

Կը խմէր, կը զուարճանար, կը գողնար

Արդէն իսկ շնդալից յայտնութիւններ կը հրատարակուին Չեկայի նախկին նախագահ Եակոտայի մասին: Միայն քաղաքական պատճառներով չէ որ բանտարկուած է երբեմնի պատուհասը, այլ իբրեւ հասարակ յելուզակ եւ խենէշ արարած մը:

Եւրոպական թերթերու թղթակիցները կը հեռագրեն թէ Չեկայի նախագահ Եէժոֆ երեւան հանած է որ իր նախորդը թղթատարական գործավար եղած ատեն, քանի մը ամսուան միջոցին իւրացուցած է մէկ միլիոն ռուբլի, այսինքն աւելի քան 4 միլիոն ֆրանք կամ 40,000 անգլ. ոսկի: Հաստատուած է նաեւ որ ամէնէն խայտառակ կեանքը կը վարէր: Գործին ամէնէն տարօրինակ պարագան այն է որ այս մարդուն ոճիրները երբեք հրապարակ պիտի չելլէին, եթէ իր կառավարութենէն քէն ըրած չըլլար թղթատարական գործավարի պաշտօնին դէմ, որ տեսակ մը պաշտօնանկութիւն կը համարուէր: Այս դիրքը բռնելով, գործեց բոլշեւիկեան ամենամեծ ոճիրը — անհնազանդութիւն, որով քննութեան տակ առնուեցաւ իր գործունէութիւնը: Եակոտա կը կարծէր թէ ինք օրէնքէն վեր է: Թղթատարական գործավար նշանակուելէ վերջ ամիսներով մերժեց երթալ իր նոր պաշտօնատեղին: Ի վերջոյ ծանր ճնշումի տակ գնաց, բայց այն ալ ատեն ատեն եւ լոլիկ դարձած: Կ'ըսեն թէ այդ վիճակին մէջ էր որ սկսաւ գողնալ պետական գանձէն:

Ամէնքն ալ գիտեն որ Եակոտա բազմաթիւ կասկածելի մարդիկ ունէր իր ընկերակիցներուն եւ հաւատարիմներուն մէջ: Այժմ որ լեզուները բացուած են, ամէնքն ալ բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ Չեկայի նախկին նախագահը գռեհիկ խաչագող մըն է, ցոփակեաց, ղեղծարար եւ գինով:

ԴԵՌ ՊԻՏԻ ՔՆՆԵՆ 16 ՏԱՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գործը միայն ղեղծարարութեամբ պիտի չվերջանայ, այլ քննութիւն պիտի կատարուի նաեւ իր 16 տարուան քաղաքական գործունէութեան մասին եւ այդ առթիւ է որ երեւան պիտի ելլեն ամէնէն դղրդալից յայտնութիւնները :

Ահա ուրեմն խայտառակօրէն դիմակազերծ կ'ըլլայ մարդ մը որ 16 տարիէ ի վեր կը ծափահարուէր, որուն երախտագիտութիւն կը յայտնուէր անհամար բանաձեւերով, իբրեւ «քաջարի եւ փայլուն առաջնորդը հերոսական Կէփէուին, անխոնջ արթուն աչքը պրոլետարական յեղափոխութեան եւ վարիչը բանուոր դասակարգի պատժարկու սուրին, որ կ'ոչնչացնէր դասակարգային թշնամիները, խափանարարները եւ կուլակները, յանուն ժողովրդային դատի փրկութեան»: Ահա գլխիվայր կը թաւալի այն մարդը որ կը մեծարուէր ամէն տեղ, մամուլին եւ հրապարակային ժողովներուն մէջ, իբրեւ «բարեկարգիչը ոճրագործներու եւ փրկիչը հոգիներու», իր հաստատած կեդրոնացման բանակատեղիներուն մէջ:

Իր ձերբակալութենէն անմիջապէս վերջը Եակոտայի մեծադիր լուսանկարը վար առնուեցաւ թղթատարական պաշտօնատան պատերէն: Ժողովուրդը սկսած է զուարճանալ, բաղդատելով թղթատարական եւ հեռագրական գործավարներու շարքը: Վերջին երեք գործավարները, Սմիրնով, Ռիքով եւ Եակոտա ամէնքն ալ երեւան ելան իբրեւ «վտանգաւոր ոճրագործներ»: Սմիրնով գնդակահարուեցաւ Զինովիեւի հետ, իսկ Ռիքով եւ Եակոտա նոր պիտի դատուին :

Վերջին լուրերուն համաձայն, Եէժով այժմ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է բուն իսկ Չեկայի պաշտօնէութեան վրայ: Առ այժմ պայքար չկայ Եէժովի եւ Սթալինի միջեւ, որովհետեւ Եէժով միեւնոյն ատեն քարտուղարն է Սթալինի Կեդր. Կոմիտէին եւ անոր կատարեալ վստահութիւնը կը վայելէ:

*** Տեղական թերթերը հրատարակելով այս մանրամասնութիւնները, գիտել կուտան թէ Եակոտայի ձերբակալման բուն պատճառները շատ աւելի ծանր են: Կ'ըսուի նոյն իսկ թէ ամբաստանեալը դաւ մը կը սարքէր Սթալինի դէմ, զայն սպաննելու եւ զինուորական դիկտատուրա հաստատելու համար: «Տասնըվեց տարիէ ի վեր նո՞ր կ'իմանան որ Եակոտա ղեղծարար էր, գինով էր, անբարոյական էր»: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ Սթալին կ'ուզէ անխնայ մաքրել բոլոր այն հին բոլշեւիկները որ կրնան վտանգաւոր դառնալ իր միահեծան տիրապետութեան համար: Արդէն վարչական գլխաւոր պաշտօնները յանձնած է իր անձնական բարեկամներուն.— Եէժով, Ժտանով, Փոթէմքին, Բերիա եւայլն:

Ամէն պարագայի մէջ, ղեղծումի եւ գինովութեան մասին եղած յայտնութիւնները ռազմախաղ մը կը համարուին, պարտկելու համար Եակոտայի գործին քաղաքական - դաւադրական հանգամանքը: Ամբաստանեալը պիտի դատուի գերագոյն ատեանին առջեւ, հրապարակաւ կամ գաղտնի եւ ապահովաբար պիտի դատապարտուի գերագոյն պատիժին, ինչպէս Զինովիեւ եւ միւսները :

*** Թղթատարական գործավար նշանակուեցաւ Իննոկենտի Խալեպսկի: Ծնած՝ 1893ին, նոր գործավարը գործօն մասնակցութիւն մը ունեցած է յեղափոխութեան ընթացքին, մասնաւորապէս փայլելով կարմիր բանակին մէջ: 1921ի բանակին հաղորդակցութեանց պետն էր, 1924ին՝ նախագահը բանակին զինուորական եւ արհեստագիտական վարչութեան: Հինգ տարի վերջը նշանակուեցաւ վարիչ կարմիր բանակի մեքենաշարժ բաժնին :

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔԻ կուսակցութեան դէմ բացուած դատին առթիւ, հարցաքննում պիտի ուղղուի երեսփ. ժողովին մէջ, այն առարկութեամբ թէ օրէնքը հաւասարութեամբ չի գործադրուիր աջին եւ ձախին համար:— «Լ'Էօվր» կ'ըսէ թէ հետապնդումներ պիտի կատարուին նաեւ միւս լուծեալ կազմակերպութեանց,— Հայրենասէր երիտասարդներու, Աքսիոն Ֆրանսէզի (արքայական), Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզի եւն. դէմ:

12 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ հրացանը գլխուն պարպելով, Քոնֆլանի մէջ: Չէր կրցած դիմանալ մօրը մահուան: Նամակ մը ձգած էր, որով կը խնդրէր ամէնէն աղուոր հագուստները հագցնել եւ մօրը քով թաղել :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԶՏԻԿ ԲԱՆԵՐ...

ՄԵԾԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Հերակլիոս, հայ կայսրը, որ բազմեցաւ բիւզանդական գահուն վրայ եւ փրկեց կայսրութիւնը զինու զօրութեամբ, անձկարագրելի սարսափ մը կը զգար՝ երբ ծով կը տեսնէր: Իր հետեւորդները նաւերով կամուրջ կը շինէին եւ նաւերուն եզերքները ծառերով կը ծածկէին, որ կայսրը ծով չտեսնէր վտանգը անցած ատեն:

Վլատիսլաս, Լեհաստանի թագաւորը, ինքզինքը կը կորսնցնէր՝ երբ խնձոր տեսնէր :

Սֆալիկէր, մեծ բժիշկը, ջիղերու կծկում կ'ունենար՝ երբ կոտեմ տեսնէր :

Լուդովիկոս ԺԴ. սիրտ խառնուք կը զգար՝ երբ զորշ գլխարկներ կը տեսնէր:

Հետաքրքրական է նաեւ մեծ արուեստագէտներու ներշնչուելու եւ ստեղծագործելու եղանակը.—

Եսքիլէս եւ Արիստոփան չէին կրնար տող մը բան գրել, առանց գինիով տաքցնելու իրենց կոկորդը :

Պէյքըն (Պաքոն), Միլտոն կը գրէին միայն երաժշտութեան ներշնչումին տակ :

Քորնէյլ, Մալպրանշ կը գրէին մթութեան մէջ:

Ընդհակառակն Մէզըրէ, գրելու ատեն, պէտք է վառէր լամբը նոյնիսկ օր - ցերեկով :

Կէօթէ կը սիրէր գրել... քալելով, իսկ Տէքարթ եւ Լայպնից՝ իրենց անկողինին մէջ պառկած :

Հիմա տեսնենք մեր մեծերը.—

Համաշխարհային յեղափոխութեան մեր օգոստափառ վարիչները, որ կը բնակին Երեւան, խիստ չաղանդ կը դառնան (այսինքն իրազօրէս կարմրին) երբ Դաշնակցական կը տեսնեն :

Հայ Բարեգործական Ընդհանո՛ւր (երկար մը կայ վերջին վանկին վրայ) Միութեան սփիւռքին ներքին տնտեսելու (կարդացէք թըքստելու) ծանրածանր պաշտօնին կոչուած հանճարե՛ղ վարիչ - պատուիրակը, Վահան Մալէզեան, յուսնոտութեան պէս ցաւի մը կը բռնուի՝ երբ կը տեսնէ Նշանին պատկերը, (բայց իր այս տագնապը կը հանդարտի անմիջապէս որ կը ստանայ ամսականը,— ի դէպ՝ չաւելցուցի՞ն արդեօք, ներշնչուած՝ բանուորներու աշխատավարձի յաւելումի նոր օրէնքներէն):

Նուպար Մաքսուտեան, որ անգերազանցելի մասնագիտութիւնն ունի Ալիշանի պատմական գործերը արտագրելու եւ Հայոց ազգին բոլոր թերթերը ողողելու, դրախտային երանութիւններու մէջ կ'իյնայ եւ հրճուանքէն կը ցատկոտէ՝ երբ իր ստորագրութիւնը կը տեսնէ ՅԱՌԱՋի մէջ:

Այսպիսի պզտիկ բաներ ունին մեր ազգին մեծերը: Իսկ մենք պզտիկներս, որ ոչ գրած ունինք, ոչ ալ երգած, ոչ բանաստեղծ ենք, ոչ ալ երաժիշտ, կ'երդնում որ բանաստեղծ ալ կը դառնանք, երաժիշտ ալ՝ երբ տեսնենք որ գալիք այս օրս... զարկեր է լօթըրին:

ԱՐԱԶ

Ալեքսանտրէթ ազատ նաւահանգի՞ստ պիտի ըլլայ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն.—

Ժընեւի բանակցութեանց ձախողութեան լուրը հասնելէ վերջ, պաշտօնական անձնաւորութիւն մը յայտարարեց թէ, սուրիական կառավարութիւնը կ'ընդունի այլեւս Ալէքսանտրէթի ազատ նաւահանգիստ մը ըլլալու ծրագիրը, Տանցիկի նման: Այդ պարագային Ալէքսանտրէթ պիտի դրուի Ազգերու Դաշնակցութեան հսկողութեան տակ:

Ուրեմն, եթէ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ սկսելիք նոր բանակցութիւնները ձախողին, սուրիական կառավարութիւնը պիտի առաջարկէ ազատ նաւահանգիստի ձեւը: Ապրիլ 22ին գումարուելիք վեցերու յանձնախումբին պիտի ներկայացուի սուրիական կառավարութեան յուշագիրը :

*** «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ «Իրաք կը միջամտէ Սանճաքի խնդրի կարգադրութեան» խորագրին տակ.— «Հասկցուեցաւ որ սուրիական պատուիրակները քանի մը օր պիտի մնան մեր մայրաքաղաքին մէջ: Այժմէն կրնանք յայտնել թէ պատուիրակները կառավարութեան հիւրերը պիտի ըլլան Էնկիւրիի մէջ: Լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն թէ Իրաքի կառավարութիւնը պիտի միջամտէ՝ փարատելու համար Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնը: Դեսպանատունը ճաշկերոյթ մը պիտի տայ ի պատիւ Սուրիացի հիւրերուն, որմէ վերջ պիտի սկսին տեսակցութիւնները»:

*** Այս առթիւ ըսենք թէ Սուրիոյ մարզպանը վերջերս Պաղտատ գնաց օդանաւով :

Վրդովիչ լուրեր Սուրիոյ սահմանագլուխէն

Պէյրութի Լը Ժուռ թերթին թղթակիցը կը հաղորդէ Ալէքսանտրէթէն.—

Թուրքիայէն նոր վերադարձող ճամբորդներ ստուարաթիւ զօրամասեր նշմարած են Թուրքեւսուրիական սահմանին մօտ: Այդ զօրամասերը կը բաղկանան արդիական սպառազինումով մը օժտուած բազմաթիւ զօրագունդերէ :

Այս խրոզութիւնը մտահոգութիւն պատճառեց Սանճաքի արաբական շրջանակներուն մէջ :

*** Նախկին նախարար եւ երեսփոխան Ատալի մտադրած է Էնկիւրի մեկնիլ, Թրքական կառավարութեան հետ շփման մէջ մտնելու համար:

Կ'ըսուի թէ Անտիոքի երեսփոխան եւ նախկին նախարար Մուսթաֆա պէյ Բուսէյրի եւս մօտ ատենէն Էնկիւրի պիտի երթայ, մասնաւոր պաշտօնով :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

«Անձնատուր եղէք, եթէ ոչ...»

Զօր. Մոլա, Սպանիոյ ապստամբներուն հիւսիսի հրամանատարը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց Պասքերու, որոնք ուժգին դիմադրութիւն մը կը ցուցնեն, Պիլպաօն պաշտպանելու համար .

— « Վճռած եմ վերջացնել պատերազմը հիւսիսային Սպանիոյ մէջ, կարելի եղածին չափ շուտ: Պասքեան նահանգի քաղաքներու եւ գիւղերու բնակիչներէն անոնք որ անձնատուր կ'ըլլան իրենց զէնքերով եւ ոճիրներ չեն գործած, պիտի վայելեն իմ պաշտպանութիւնս իրենց կեանքի եւ գոյքի մասին: Բայց եթէ ձեր անձնատրութիւնը անմիջական չըլլայ, պիտի ոչնչացնեմ ձեր ամբողջ նահանգը, սկսելով զինուորական ճարտարարուեստէն: Ես միջոցներ ունիմ, իրագործելու համար սպառնալիքս »:

Հակառակ այս սպառնալիքին, Պասքերը յայտնեցին թէ կռիւը պիտի շարունակեն մինչեւ վերջնական յաղթանակ: Իրենք չեն ծածկեր թէ հարկադրուեցան պարպել գլխաւոր դիրք մը՝ Պիլպաոյի ճամբուն վրայ, բայց կը պնդեն թէ շրջակայ բարձունքները իրենց ձեռքն են:

Պիլպաոյի գրաւման համար կռիւները կը շարունակուին եօթը օրէ ի վեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԿՈՎԿԱՍ

Երեքշաբթի, 30 մարտ, գիշերուան ժ. Ցուկէսին Սալ տը Ժէոկրաֆիի մէջ տեղի ունեցաւ ռուս հանրապետական Միութեան հրապարակային հաւաքոյթը, նախագահութեամբ Պ. Միլիւկովի: Դասախօսն էր լեռնական (Օս) Պ. Արացիեւ, նիւթը՝ «Համերաշխութեան գաղափարը կովկասեան ազգութիւններու մէջ»:

Ստորեւ կ'ամփոփենք դասախօսին հիմնական տեսութիւնները.—

1. Մեծ ազգերու աշխարհակալութիւնը հնարաւորութիւն չի տար փոքր ազգերուն հասնելու անկախ պետական կեանքի: Անոնք սահմանուած են յարիլ այս կամ այն մեծ պետութեան: Դասախօսը իբրեւ օրինակ յիշեց Ֆրանսան, որ հակառակ իր վերին աստիճան յառաջդէմ եւ ազատական կառավարութեան, անկախութիւն չի տար ... իր գաղթավայրերուն: Նոյնը կ'ընեն բոլշեւիկները, հակառակ իրենց շռնդալից յայտարարութեանց:

Հոս դասախօսը միեւնոյն ձեւով կը մոռնայ մշակութապէս զարգացած այլ ճնշուած ազգերուն եւ օրինակ կիսակիրթ ցեղերուն, ինչ որ թոյլատրելի չէ լուրջ դասախօսի մը համար:

2. Անկախ ազգերու բնական վիճակն է հակակրութիւն իրարու դէմ, որ սովորաբար կը տանի դէպի պատերազմ: Այս օրէնքին ենթակայ են թէ փոքր եւ թէ մեծ ազգերը: Հետեւաբար ապատագրուող ազգերը միայն կ'աւելցնեն պատերազմի վտանգը:

Հոս դասախօսը կը մոռնայ որ բացի ազգային հակակրութենէ, գոյութիւն ունի նաեւ համակրանք (օրինակ Փոքր Համաձայնութիւն, Պալքանեան ուխտ, անգլօ-ֆրանսական սիրալիր համաձայնութիւն եւն.):

3. Գալով Կովկասի, դասախօսը չըշտեց, թէ զարեր շարունակ կովկասեան ժողովուրդները պայքարած են իրարու դէմ, այն ալ ամէնէն վայրագ ձեւերով: Յիշեց Տաղստանի նեղքին անընդհատ կռիւները, նաեւ Տաղստանցիներու եւ Վրացիներու պայքարը: Կովկասեան ժողովուրդներու համերաշխութեան գաղափարը երեւան կուգայ միայն ... ռուսական տիրապետութեան օրերուն, յատկապէս 1855—56 թուականներէն:

Դասախօսը մանրամասնօրէն կանգ առնելով ռուս պետականութեան եւ մշակոյթի բարերար ազդեցութեան վրայ, եւ Կովկասի ապագան կը տեսնէ միայն ռամկավար, դաշնակցային Ռուսիոյ մէջ:

Դասախօսութիւնը անցաւ բաւական ժխորով, ոչ համոզիչ էր եւ բաւական դժգոհութիւն յառաջ բերաւ ունկնդիրներու մէջ, որոնց մեծ մասը Կովկասցիներ էին:

Դասախօսութենէն վերջ տեղի ունեցաւ միտքերու փոխանակութիւն, հակաճառութիւններ, որոնք շատ աւելի շահեկան էին քան բուն դասախօսութիւնը:

Պ. վաչնաձէ (Վրացի) կովկասեան ժողովուրդներու համերաշխութեան եւ համագործակցութեան բոլորովին տարբեր պատկեր գծեց, մասնաւորապէս յիշելով այն պարագան, որ Հայերը եւ Վրացիները հազարամեակներ ապրած են համերաշխ, առանց որ եւ է պատերազմի:

Կովկասեան ազգերու սահմանները դարերով գրեթէ անփոփոխ մնացած են: Կովկասցիները երբեք չեն մղած աշխարհակալական պատերազմներ, կրցած են պահպանել կրօնական հաշտ կեանք: Կրօնական թշնամանքը — յետագայ արհեստական ներարկում է եղած:

Պ. Գուրեւիչ (Ռուս) կանգ առաւ համաթուրանական վտանգի վրայ, օրինակներ բերաւ Զարեւանդի գրքէն, չըշտեց Նախիջեւանի անընական վիճակը, որ ստեղծուեցաւ Թուրքիոյ պահանջին համաձայն, եւ հարցը ուղղելով կովկասեան ժողովուրդներու մտաւորականութեան, որ կը ձգտի իրենց ազգերու բացարձակ անկախութեան, ըսաւ.

— «Արդեօք նպատակայարմա՞ր է այսօր, 1937ին կանգնած մնալ Ռուսիայէն բացարձակ անջատուելու տեսակէտին վրայ: Կովկասը կը գտնուի երեք վտանգաւոր աշխարհակալութիններու (թրքական, գերմանական եւ իտալական) սահմանի վրայ: Աւելի լա՞ւ է ապրիլ գերման սարկութեան մէջ, քան ըլլալ հաւասար անդամը ազատ եւ ռամկավար Ռուսաստանի:

Զօրս կողմէն ձայներ լսուեցան.— «Բայց ո՞ւր է այդ Ռուսաստանը» :

Հարցը շատ տեղին է դրուած: Ո՞ւր է այդ ազատ եւ ժողովրդավար Ռուսաստանը, որուն հաւասար անդամ ըլլալու կը հրաւիրուի Կովկասը: Դժբախտաբար իրենք Ռուսերը չեն պատասխաներ, թէ երբ կը հաստատուի այդպիսի Ռուսաստան, եւ չեն ալ կրնար պատասխանել: Իրական Ռուսիան, այսօրուան բոլշեւիկեան Ռուսիան է: Եւ կովկասեան ժողովուրդները ի հարկէ պէտք է նկատի առնեն այսօրուան իրական վիճակը, երբ կը գծեն իրենց քաղաքական ուղիները մօտաւոր ապագայի համար:

Փրոֆ. Ալէքսիեւ (Ռուս) դիտել տուաւ թէ երկրագունդի վրայ կը ձեւաւորուին պետութիւն-աշխարհներ: Փոքր ժողովուրդները պէտք է որոշեն թէ ո՞ր խմբաւորման պիտի յարին: Ժողովուրդներու շահը կը պահանջէ, որ այդ միութիւնը հանդէս գայ տեսակ մը «հոգեկան դաշինքի» ձեւի տակ: Ռուսիոյ եւ Կովկասի միջեւ այդ դաշինքը գոյութիւն ունի, պէտք չէ քանդել զայն:

Ընկ. Ա. Ջամալեանը զարմանք յայտնեց դասախօսին, որ ջատագով կը հանդիսանայ ռուսական «մորակ»ին, առանց որու կ'երեւի անհնար են կովկասեան ժողովուրդներու համաձայնութիւնը եւ համագործակցութիւնը: Ընդհակառակն կովկասեան ժողովուրդները ընդունակ են կազմելու մէկ ընտանիք: Եւ Հայաստանի համար շատ աւելի մեծ արժէք ունի նոյն իսկ երկու հազարնոց վրացական եւ ադրբէջանեան դաշնակից զօրքը, քան ռուսական հարիւր հազարները, որոնք ճգնաժամի առեն կը ձգեն մեզ եւ կը հեռանան, ինչպէս սովորաբար ըրած են: Դիմելով Ռուսերուն, ընկ. Ջամալեան ըսաւ.«Դուք Ռուսերդ պէտք չէ խանգարէք մեր միացման գործը, ինչպէս ըրած էք շատ անգամ: Երբ ծագեցաւ վրացական ապստամբութիւնը, Ռուսերը հրապարակ նետեցին Հայ Չէկիստները, որպէսզի զգուեն Վրացիները Հայերու դէմ: Այսօր ալ Կովկասի մէջ հայահալած քաղաքականութիւնը կը տարուի վրացի Բերիայի ձեռքով, որպէսզի զգուեն Հայերը Վրացիներու դէմ: Թերեւս, երբ կովկասեան միութիւնը արդէն իրականութիւն ըլլայ, մենք գանք եւ ըսենք.— Կ'ուզենք ապրիլ Ռուսաստանի հետ միասին, բայց մինչեւ այդ՝ պիտի մնանք, իրագործենք մեր անկախութիւնը եւ մենք ազատօրէն պիտի որոշենք այդ կարգի խնդիրները:

Դասախօսը իր վերջին խօսքի մէջ նորէն պաշտպանեց իր տեսակէտները, պնդելով թէ Կովկասը կրնայ խաղաղ եւ հանգիստ ապրիլ միայն իբրեւ Ռուսիոյ անբաժան մասը:

Փակելով ժողովը Պ. Միլիւկով ըսաւ.

— «Մենք ռուս ռամկավարներս ոչինչ չենք կրնար խոստանալ ձեզի, եւ չենք ալ ըսեր որ անպայման ձեր յոյսը դնէք մեր վրայ: Մենք կ'ուզենք հասկնալ իրար, գտնել մէկ ընդհանուր լեզու՝ համաձայնութեան գալու համար: Անշուշտ խօսք պիտի ըլլայ ոչ թէ «մորակ»ի մասին, այլ համաձայնութեան: Պէտք է շարունակել այս փորձը» :

×

Ռուսական խմբակցութիւնները մինչեւ այսօր ալ աննշան բացառութիւններով շատ աղօտ գաղափար ունին կովկասեան ժողովուրդներու ձգտումներու եւ հնարաւորութեանց մասին: Անոնք միշտ կ'առաջարկեն համաձայնութեան գալ իրենց հետ, բայց գործնականի մէջ որ եւ է բան չեն ըներ: Իրենք իրենց մէջ երբեք չեն զբաղիր լրջօրէն ազգային հարցով, որ իրենց համար առաջնակարգ նշանակութիւն պիտի ունենար: Մամուլը, բացի պատահական մէկ երկու յօդուածներէ, ոչինչ կ'արտայայտէ Ռուսիոյ ազգութիւններու կեանքի մասին: Ժամանակ է որ Ռուսերը հասկնան թէ փոքր ազգերու հետ համաձայնութեան գալու բանալին կը գտնուի իրենց Ռուսերու ձեռքը: Համաձայնութեան գալ կարելի է գործով, ոչ թէ խօսքով: Ռուսերը վերջ ի վերջոյ պարտաւոր են հասկնալ, որ փաստօրէն բոլշեւիկ ցեղին պատկանող քաղաքակիրթ ժողովուրդներէն անազատ վիճակի մէջ կը գտնուին միայն Ուկրայնան եւ կովկասեան ժողովուրդները: Եւ որքան շուտ կովկասեան ազգերը ձեռք բերեն իրենց անկախութիւնը, այնքան աւելի հնարաւոր կը դառնայ ազատ համաձայնութիւնը Ռուսիոյ հետ:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Աստուծոյ քեննեկալը.— Երկու Հրեաներ կը խօսակցին.

— Բայց սիրելի Պօխօր, խնդմե՞ցա՞ր արդեօք:

— Ինչո՞ւ խնդմենամ, սիրելիս:

— Հապա երէկ ինծի այցետոմսդ ցոյց տուիր, որուն վրայ գրած ես, թէ Աստուծոյ քեննեկալն ես: Ինչո՞ւ այդպէս գրած ես:

— Քու խելքդ ալ բանի չի հասնիր: Զօքանչս երկու աղջիկ ունէր, մէկը Աստուած առաւ, միւսն ալ ես: Աստուծոյ քեննեկալը չե՞մ ըլլար ...

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՆՈՐԷՆ ԾԵԾԵՆՔ

Նախ մեր երախտագիտական տուրքը տանք սիրելի «Յառաջ»ին, որուն սուղ էջերը մեզ՝ երիտասարդներուս ազատ մարզարանը եղաւ, մեր պոռթկումները, ցաւերը եւ ուրախութիւնները արտայայտելու համար:

Անդնահատելի է այս առթիւ իր ծառայութիւնը:

Ասկէ առաջ յայտնած ըլլալով իմ տեսակէտս երիտասարդական կազմակերպութեան մասին, նոր բան մը չէ որ պիտի ըսեմ:

Անցեալները երիտասարդ ընկերներ, դարձեալ զբաղած ըլլալով առիթ տուին ինծ կրկին զբաղիլ այս հարցով: Այժմ կարգ մը ընկերներ մեր անկազմակերպ կացութիւնը կը վերագրեն հին սերունդի վնասաբեր վէճերուն եւ աւերիչ ունակութիւններուն:

Չենք ժխտեր, բայց արդարութիւնը կը պահանջէ խոստովանիլ որ, եթէ դպրոցներու եւ որբանոցներու մէջ կային որոշ ցանողներ, կային նաեւ արժանաւոր մշակներ, որոնք սերունդ կը դարբնէին ազնիւ զգացումներով:

Արդ, կը կարծեմ թէ, այդ եղածն ալ բաւական էր որ վերակազմուէին մեր ցիրուցան ուժերը: Իսկ իբրեւ կորիզ արդէն ունինք ԶՈՄը: Անոր նպատակներուն մէջ շատ քիչ բան փոփոխութեան կը կարօտի:

Սակայն, միշտ ալ իր անունի հարցը եւ իր ծայրայեղ որբանոցաբանութիւնը հեռու կը պահէ անորբացող երիտասարդութիւնը:

Մեր որբանոցի պաղ կամարներուն տակ հասակ նետած սերունդը — բարեկամները թող չվշտանան— եթէ ըսեմ թէ այդ հին օրերուն թերեւս աւելի բախտաւոր էր քան անոնք որ դուրսն էին:

Երբ որբ ու որբանոց կ'ըսենք, ամէն անգամ մեր հին օրերու ծանօթ որակումը չունի ան: Որբանոցը դարձաւ ժամանակաւոր պատսպարան:

ԶՈՄի անունը ինչ ձեւով ալ բացատրէ մեր սիրելի Նարդունին, անժխտելի է անունի փոփոխումը, իրենց ծրագիրը իրականացնելու համար:

Ինչո՞ւ ծանրացայ ԶՈՄի վրայ: Ոսկոյահոսեւ ուրիշ կերպ այնքան ալ դիւրին չէ գրեթէ նոյն ծրագրով նորի մը ծնունդ տալ:

Ահա ձեզի Մարսէյլը օրինակ. երեւակայեցէք անգամ մը այն միութիւնները որ «կ'ապրին» ... աւելի քան 70 «միութիւններ»: Նպատա՞կ, ծրագի՞ր, բոլորն ալ միօրինակ, բաժան-բաժան: Աւնելով «Հայրենակցականները», իւրաքանչիւր գիւղ իր 5—10 անդամով, քաղաքի մը Միութիւնը 10—15 անդամներով, այնքա՞ն իրենց գեղեցիկ առաջադրութիւնները, խոստացած բարիքները ո՞ր աստիճան պիտի իրականացնեն:

Եթէ որբանոցները խաթարեցին մեր ազգը հոգին, չմոռնանք նաեւ սա հիւանդագին պարագան.— Հայրենակցական վէճերու մէջ խրած երիտասարդներու ողբերգութիւնը:

Կը կարծէ՞ք թէ պզտիկ չարիք մըն է այս, հակառակ իր անմեղ երեւոյթին: Ի՞նչ կը սպասենք այս փոխանցիկ հիւանդութեամբ վարակուած սերունդէն, վաղուան սերունդէն:

«Յառաջ»ի աշխատակիցներէն Տոհմիկ, ծրագիր-կանոնագիր մը հրապարակ հանած էր: Շատ մը կէտեր կարելի է ընդունիլ իբր օգտակար ատաղձ եւ սրբագրել կամ աւելցնել:

Կարեւորը անգամ մը գործի ձեռնարկելն է, իւրաքանչիւրը իր տեղին վրայ: Պահանջել բոլոր երիտասարդ կազմակերպութիւններու բարոյական գործակցութիւնը, եթէ կարելի է ձուլել մէկ դրօշի տակ եւ անցնիլ աշխատանքի:

Որքան գեղեցիկ համագործակցութիւն է, երբ վստահինք իրարու, քիչ մը նուազ քննադատող ըլլանք, ամէն բանի տակ անպայման չարամտութիւն չնկատենք: Մեր քննադատութիւնները թող տրամաբանութեամբ ըլլան եւ ոչ թէ ծայրայեղ, այնքան որ անդամներու յուսահատութիւն եւ յուսախաբութիւն չպատճառենք, իրարու հանդէպ բարեացակամ ըլլանք, իրար յարգենք ու սիրենք, մանաւանդ զգուշանանք անհատական եսասիրութիւնները վիրաւորելէ:

Արդ, ժամանակն է գործի անցնելու: Մինչեւ հիմա եղած թելադրութիւնները բաւական են: Յայտնի է դաւ որ տարազիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութիւնը կը պահանջէ կուռ համախմբում, երիտասարդ ուժերու անկեղծ եւ սրտցաւ գործակցութեամբ:

Քաղաքական ինչ դաւանանք ալ ունենանք, որ ճամբով ալ քալենք, միեւնոյն նպատակին կը տանի մեզ, եւ պէտք է տանի մեր խաչալը:

Եթէ հին սերունդը չկրցաւ լաւ օրինակ հանդիսանալ, եթէ անոնք չկրցան իրար հասկնալ, դէթ ջանանք արժեցնել մեր յաւակնութիւնները: Մենք որ առանց բացառութեան տառապանքի ծովէն անցանք, երբ, տակաւին շատ դեռատի, ահաւոր խորշակը եկաւ քանդել հայրենի բոյնը, ուր մեր քաղցրալեզու մամիկներու բերանները փակուեցան հէքեաթի կէսին...

Ահա տարիներէ ի վեր քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ կ'ապրինք, բան մը ամբարած պէտք է ըլլանք եւ պէտք է գիտնանք թօթափել ասխական ունակութիւնները:

Շատ խօսեցանք, ժամանակն է գործի ձեռնարկելու:

Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

ՀԵԹԱՆՈՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պերլինէն կը հաղորդուի թէ «գերմանական աստուածճանաչութիւն» կոչուած շարժումը մեծ ծաւալ ստացած է վերջերս: Այս շարժումին առաջնորդն է Զօր. Լուտէնտորֆ: Գերմանական աստուածճանաչութեան սկզբունքները այսուհետեւ պիտի համարուին աւետարան պետական կրօնքի:

Զօր. Լուտէնտորֆ երկար ատենէ ի վեր խզած էր իր յարաբերութիւնները Հիթլէրի հետ, որուն բարձրացումին նպաստած էր ազգային-ընկերվարութեան շարժումին կազմութեան սկզբնական օրերուն: Ու Լուտէնտորֆ մերժած էր նաեւ մարաջախտութեան գաւազանը, զոր ուզած էր Հիթլէր տալ իրեն: Լուտէնտորֆ կը փափաքէր որ Հիթլէր «գերման ցեղին նըւիրականութեան» գաղափարին հետ հռչակէր նաեւ «գերման հոգիին ինքնատպութեան» հաւատքը: Հիթլէր անտարբեր կը թուէր այդ տեսակէտին, բայց երբ Հռոմի հետ կրօնական քաղաքականութեան մասին անհամաձայնութիւն մը ունեցաւ, այն ատեն փորձեց օգտագործել Լուտէնտորֆը, որ հրապարակ կուգայ՝ «Հռովմէականներու պատերազմ» մը մղելով Գերմանիոյ մէջ: Այսպէս Հիթլէրի գերման ցեղապաշտութիւնը եւ Լուտէնտորֆի գերման հոգեպաշտութիւնը կը միանան, կը ձուլուին, կամ իրար կը լրացնեն: Ազգային-ընկերվարութեան ծրագրին 24րդ յօդուածին համաձայն, «բացարձակ ազատութիւն կը տրուի բոլոր այն կրօնքներուն, որոնք հաշտ են գերմանական ցեղին հետ»: Հիթլէր-Լուտէնտորֆ միութեամբ, «գերմանական աստուածճանաչութեան հետեւորդներն ալ կը ստանան այդ ազատութիւնը: Լուտէնտորֆ, այս առթիւ, կ'ըսէ թէ Առաջնորդը վերջապէս վերցուց այն ամբարտակը, որ արգելք դարձած էր իր վարդապետութեան ծաւալումին. կը նշանակէ թէ այդ ամբարտակին քանդումով՝ իր հոսանքին մէջ պիտի խեղդէ բովանդակ Գերմանիան: Արդէն կը հաղորդուի թէ այժմէն հարիւր հազարներու կը հասնին հետեւորդները:

Զօր. Լուտէնտորֆ «Գերման ուժին սրբազան ակունքը» անունով իր պարբերաթերթին մէջ քանի մը օրէ ի վեր, պատմելով իր յուշերը, կը յայտնէ թէ Գերմանիա, երբ յաղթանակին մատ մը միայն մնացած էր, պարտուեցաւ «ազատ-որմնադիր Ուխտերնի, Վատիկանի, դրամատէր Մարկանի եւ բոլոր արտագերմանական ուժերուն սադրանքով»: Որով Գերմանիոյ թշնամիներն են Հրէութիւնը, ազատ-որմնադրութիւնը եւ Վատիկանը (քրիստոնէութիւնը):

Այժմ եկած է ժամը, որ գերման ժողովուրդը իր օձիքը ազատէ արտագերմանական ուժերու ճնշումէն: Պէտք է ցոյց տալ գերման ժողովուրդին թէ ինչ վնասներ հասցուցած են իրեն Հրեաները, քրիստոնեաները եւ ազատ-որմնադիր դրամատէրները:

Քրիստոնէութիւնը օտար կրօնք մըն է, որ կըսպաննէ գերման ցեղային յատկութիւնները եւ ժառանգական ձիրքերը, կը քանդէ միութեան շաղախը:

Որպէսզի գերման ժողովուրդը դառնայ անմահ եւ Գերմանիան՝ յաւիտենական, որպէսզի գերման ժողովուրդը հպարտութիւնն ունենայ իր արեան եւ գիտակցութիւնը իր ցեղին, անհրաժեշտ է անոր մէջ զարգացնել գերման հոգիին բոլոր թաքուն ուժերը, զերծ քրիստոնէութեան թումբերէ եւ սարկական ըմբռնումներէն, Աստուածաշունչի հրէական վարդապետութենէն:

ԾԻԾԱՂ

Ամերիկացի նշանաւոր աւազակ մը իմացած ըլլալով, թէ շրջանի ոստիկանապետը 50,000 տոլար գին նշանակած է իր գլխուն համար, ըսած է իր բարեկամներուն:

— Եւ խորհիլ որ ոստիկանապետի գլխուն մէկ տասնոց իսկ տուող չկայ ...

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

2.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

— «Ով կ'ուզես ընկեր առ, բացի Զօհրապ էֆէնտիէն» չէշտեց Ֆեհիմէ սուլթանուհին, երբ իրեն կը տեղեկացնէի ամուսնալուծումի եւ երեսփոխան ընկեր մը առնելու պէտքը զգացնելով, Զօհրապին անունը կուտայի:

— «Դատը, լսի, կրնայ արձագանգ գտնել երեսփոխանական ժողովին մէջ, որուն leaderը մեր հակառակորդն է արդէն. պէտք է որ մեր տեսակէտները հոն, ի հարկին, զօրեղ կերպով պաշտպանուին երեսփոխանը միայն Զօհրապ էֆէնտին կրնայ ըլլալ»:

Երբ տեսայ որ սուլթանուհին կը պնդէ իր մերժումին վրայ՝ յայտարարեցի թէ պիտի ստիպուիմ դատէն հրաժարիլ:

— «Ձեր կողմէն այդպիսի շարժում մը՝ վտանգի պահուն նաւը լքող նաւապետը կը յիշեցնէ», ըսաւ:

— «Ոչ, պատասխանեցի, անհաւակցութիւն կայ նաւապետին եւ նաւատէրին միջեւ: Երբ տակաւին նաւը բաց ծովը չէ եկած, այդ պարագային պատուաւոր նաւապետը այն է, որ համոզումէն չի շեղիր, այլ պաշտօնէն կը հրաժարի»: «Եւ յետոյ, ի՞նչ է պատճառը որ Զօհրապ էֆէնտին կը մերժէք», հարցուցի:

— «Անոր մասին դէշ բաներ կը պատմեն. հէմ տէ սիզինճիլէրտէն (պատմողներն ալ ձեր ազգէն են)» ըսաւ կարմրելով, խնդալով:

— «Անոնք, պատասխանեցի, իսկական Հայեր չեն կրնար նկատուիլ, այլ օձի լեզու հայախօս թշուառականներ: Զօհրապ էֆէնտի հայ գրականութեան, այս, նոյնքան ալ թուրք գրականութեան կարկառուն դէմքերէն մէկն է. յետոյ բարձր իմացականութիւն մը եւ քաջ փաստաբան մըն է: Հայ մը, պայմանաւ որ քիչ մը ցեղային զգացում ունենայ, Զօհրապ էֆ. մասին այս կերպ միայն կրնայ արտայայտուիլ: Եւ յետոյ ...

Խօսքս ընդմիջեց սուլթանուհին.

— «Թէլաշ իթմէյինիզ, թէլաշ իթմէյինիզ, Զօհրապ էֆէնտիի էյի միւտաֆաա իթտիինիզ, իւմիւտ իտէրիմ քի օտա պիզիմ տավայը մահիրանէ միւտաֆաա իտէճէք տիր»: Հանդարտեցէք, հանդարտեցէք, Զօհրապ էֆէնտիի դատը լաւ պաշտպանեցիք, կը յուսամ թէ ան ալ մեր դատը ճարտարօրէն պիտի պաշտպանէ):

Սեւամորթ ներքինին բերաւ սուրճերը մինչ կը պատրաստէի Զօհրապի անունին փոխանորդագիրը որուն տակ սուլթանուհին դրաւ իր ստորագրութիւնը:

×

Քանի մը օր վերջ, Գրիգոր Զօհրապը տարի ներկայացուցի Խատիճէ սուլթանուհիին՝ անոր պալատը, Օրթագիւղի բարձունքներուն վրայ: Իշխանուհին մեզ ընդունեց եւ հիւրասիրեց մեծ Տիկինի մը վայելուչ կենցաղագիտութեամբ: «Հայրս, ըսաւ, շատ կը սիրէր Հայերը, որոնցմէ կ'ընտրէր իր բարեկամները եւ խորհրդականները, ուրախ եմ, որ հիմա ալ մեր շահերը կը պաշտպանուին Հայ փաստաբաններու կողմէ»:

Վերադարձին, երբ ըլլակէն վար կ'իջնէինք Օրթագիւղի նաւամատոյցը երթալու համար, դատին շահուելու պարագային մեզի, իբր վարձք, դալիք մեծ գումարները նկատի ունենալով՝ ծրագիրներ կը շինէինք: Այս առթիւ իրարու կը հարցնէինք, թէ ի՞նչ է պատճառը որ փաստաբանները, հակառակ, շատ անգամ մեծամեծ վարձքեր ստանալնուն, չեն յաջողիր հարստութիւն շինել: Եկանք այն եզրակացութեան, թէ արուեստին ճըշմարիտ կոչումը ունեցողները՝ դրամը չեն սիրեր դրամին համար, իսկ դրամը գինքը այս կերպ սիրողներուն քովը միայն կը դիզուի: Զարմանքի Զօհրապ, կարծես այս եզրակացութեան նոր եւ անվիճելի փաստ մը բերելու մօտ՝ ենթադրութիւն մը ըրաւ: Վայրկեանի մը համար երեւակայեց, թէ դատը շահուած եւ ինք, իր բաժնին, հարիւր հազար ոսկի վարձք ըստացած, «այդ, պիտի չվարանիմ, ըսաւ կատակախօսելով, զոհել այդ հարիւր հազար ոսկին՝ գոհացնելու համար կայսերազուն իշխանուհիի մը որ եւ է քմահաճոյքը... ի գին անոր մէկ համբոյրին... որուն օգտաւէտ փառ յիշատակը սիրային կեանքիս հպարտութեան պսակը պիտի կազմէ» ...

×

Դատավարութեան օրը, որոշեալ ժամէն շատ աւելի առաջ, արդէն դատարանին նրբանցքներուն մէջ էինք: Մեր հակառակորդները մեզ կանխեր էին հոն եւ անսովոր իրարանցում մասնաւոր սենեակը կը մտնէին, ցոյց կուտային, դատաւորներուն կ'երլէին, դատաւորին քարտուղարներուն հետ կը տեսնուէին, թուղթեր կը ղրկէին, թուղթեր կը ստանային: Ինչ որ սակայն մասնաւոր կերպով մեր ուշադրութիւնը գրաւեց, իրենց թեւերուն տակ կը կրէին «ֆեթվա»յի գրքեր, (իսլամական օրէնքներու համաձայն տրուած վճիռներ, հին ժամանակներու մէջ), որոնք հեռուէն իսկ կը ճանչցուէին իրենց մասնաւոր եւ հնադարեան կազմին պատճառաւ: Երկուքնիս ալ միեւնոյն նախազգացումը ունեցանք ... Սուլթան Մուրատը պիտի նկատէին իբր իսլամներու խալիֆա եւ անոր պարագային պիտի յարմարցնէին իսլամական օրէնքէն քաղուած անհեթեթութիւններ:

Վերջապէս զանգ huissierին ձայնը: Բազմութիւնը ճեղքելով գացինք դը[illegible] ւել մեր աթոռները: Նախագահը հրաւիրեց Սէյիտ պէյը, որ պատասխանէ Սէյիտ սուլթանուհիներու դատին: Սէյիտ պէյ տեղէն ելաւ, պաշտամունք կատարելու պատրաստուող կրօնական[illegible] նեըրնչնչեալ եւ խոնարհ երեւոյթը[illegible] ռաւ, քալեց դէպի նախագահը՝ [illegible] քերը գետին յառած, ծոցի գրպանէն թուղթ մը հանեց, երկիւղածութեամբ համբուրեց եւ նախագահին յանձնեց... Ոտքի ելայ եւ «ի՞նչ է այդ կատակերգութիւնը, ի՞նչ է այդ թուղթը», գոչեցի: Խեղճ նախագահը շուարեցաւ, չփոթեցաւ, մեաելի գոյն առաւ... եւ չկրցաւ բառ մը իսկ արտասանել: Այս անգամ հակառակորդ փաստաբանները՝ միաբերան՝ «ֆեթվայը Շէրիֆ տիր, էֆէնտիմ, ֆէթվայը Շէրիֆ ... օգունուն» (նուիրական ֆեթվա է, սուրբ ֆեթվա է, բոլ կարդացուի) պոռացին:

(7)

(Շար.)

ՆՈՐ ՀՈՎ Խ. ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Ռուսական «Սոցիալիսթիչէսքիի Վէսթնիք»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ.—

Այժմ անկուսակցական մտաւորա-կանութիւնը դերձ կը մնայ այն հարուածներէն, որոնք ուղղուած են համայնավարներուն: Ճնշումները, իրենց հիմքին մէջ, ուղղուած են կուսակցական մեքենայի դէմ: Անկուսակցական մտաւորականութիւնը ամակցական ուղղակի առարկան չէ, ու հաղնոնց ուղղակի առարկան չէ, ու հաղթուած չէն այն փորձերը, երբ իշխանութեան պատասխանատու ներկայացուցիչները, այդ մտաւորականութեան հետ իրենց անձնական խօսակցութեանց ընթացքին զանոնք վստահեցնեն թէ իրենք այժմ վախնալու բնաւ պատճառ չունին եւ թէ որ եւ է վտանգ չի սպառնար իրենց:

Անկուսակցական մտաւորականութիւնը այլ եւս զադրած է փուշ մը նկատուելէ իշխանութեան աչքին, ու անիկա երբեք այն չէ հիմա, ինչ որ էր Նեպի տարիներուն: Անկէ ոչ մէկ վտանգ կայ վարչաձեւին համար: Անյաւէկնութիւնն ցոյց չի տար իշխանութիւնը ձեռք ձգելու: Իշխանութեան գլուխը գտնուող անձերուն համար, վտանգաւոր կը նկատուին ներքին-կուսակցական տարրերը, այնքան որքան ընդդիմադիր տրամադրութիւն եւ իրենց միջեւ յարաբերութեան օրինաւոր ձեւը ունին:

Բայց կարելի չէ ըսել թէ անկուսակցական մտաւորականութեան միջեւ այժմ կը տիրէ կատարելապէս հանդարտ տրամադրութիւն եւ հաւատք՝ մօտաւոր օրերու մասին: Անոր շրջանակներուն մէջ եւս բաւական ձերբակալութիւններ են կատարուած: Բայց առիկա տեղի կ՚ունենայ հարուածի ենթարկուած համայնավարներուն հետ անոնց ունեցած կապին գինով: Այսինքն՝ կը ձերբակալուին անկուսակցական մտաւորականներ՝ որպէս ծանօթներ եւ կապ ունեցողներ այն համայնավարներուն հետ, որոնք այժմ քաղաքական անբարեյոյսներ կը նկատուին:

Անկուսակցական մտաւորականը այդպիսի կապեր կը փնտռէր առաջ՝ իբրեւ որոշ երաշխիք յանկարծական անհաճոյական հարուածներու դէմ: Իշխանութիւնը եւս կը ցանկար որ պահուէին այդպիսի կապեր, իբրեւ պաշտօնական պայման դնելով որ, կարգ մը առիթներու, անկուսակցականը յանձնարարուէր երկու կուսակցականներու կողմէ: Այդ պատճառաւ դեռ մինչեւ վերջերս, ամէն մէկ անկուսակցական կը ձգտէր նման ծանօթութիւններ ապահովել, ու երջանիկ կ՚ըլլար, եթէ պարզապէս որ եւ է հին բոլշեւիկ մը տունը հիւր ըլլալու առիթը ունենար: Այժմ կացութիւնը արմատապէս փոխուած է, ու անկուսակցականներէն ամէնէն շրջահայեացները կը նախընտրեն որ եւ է անձնական կապ չունենալ համայնավարներէն ո եւ է մէկուն հետ:

Կան նոյն իսկ առիթներ, երբ համայնավարները կը փնտռեն հովանաւորութիւնն ու պաշտպանութիւնը անկուսակցական փրոֆէսէօրներու եւ ուրիշներու:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թուրքերը կուգան»

Ժամհիւրիէթի խմբագրական քարտուղար Պ. Ապիտին Տավէր կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Այն շրջանին ուր օսմանցի Թուրքերը կը դողացնէին Եւրոպան, չարութիւն ընող տղաքները վախցնելու համար «Թուրքերը կուգան» կ՚ըսէին եղեր:

Հիմա ալ Սուրիոյ թերթերը վեր ի վերոյ նոյն յանկերգին փարած են: Անոնք Սուրիոյ ժողովուրդը վախցնելու նպատակով, մերթ ընդ մերթ, հին «Թուրքերը կուգան» խօսքին փոխարէն, հետեւեալ ոնդումը հրապարակ կը հանեն.

«Սուրիա Թրքական նոր արշաւանքի մը պիտի ենթարկուի ..»:

Այս ոնդումը՝ ընողներուն կարգին, Ֆրանսացի «փէր»ներուն դրամով լոյս տեսնող «էլքապէ՞ս» թէ «էլհաւէս» անուն թերթն ալ կայ եղեր: Այս թերթերը, իրենց խելքովը, դարձդարձիկ լեզուով մը սա ըսել կ՚ուզեն.

— Երբ Ֆրանսա քաշուի Սուրիայէն Թուրքերը պիտի գան: Խնդրենք, չըլլայ որ հեռանայ ֆրանս. բանակը:

Այս քարոզութիւնը կատարել տուողներն են այն տղրուկները որ իբր կաթնտու կով կը շահագործեն Սուրիան, իսկ կատարողներն ալ անոնք են որոնք ֆրանսացի դաղթային պաշտօնեաներուն իրենց առջեւ նետած ոսկորներով կ՚ապրին:

Բայց աշխարհի մէջ կարելի չէ ենթադրել խեղճ քարոզութիւն մը, որ ասկէ աւելի գէշ եւ աւելի հակառակ արդիւնք տայ: Որովհետեւ Թուրքիայէն բոնի բաժնուելէն ի վեր Սուրիոյ մէջ հաստատուած վարչութենէն՝ Սուրիացիները այնքան զզուած են որ կասկած չկայ թէ կարօտով կը յիշեն հին շրջանները, եւ նախանձով կը դիտեն սահմանէն անդին գտնուող իրենց հին հայրենակիցներուն երջանիկ ու անկախ կեանքը: Օրինակ կ՚ուզէ՞ք:

Ահաւասիկ Պաղեստինի աւագ միւֆթիին որուն նախապէս Թուրք բանակին մէջ Թնդանօթաձիգ սպայ ըլլալը տեղ մը կարդացեր էի — անգլ. քննիչ մարմնին ըսած խօսքերը.

«Թուրք վարչութեան տակ աւելի երջանիկ կ՚ապրէինք: Թուրք վարչութիւնն ու հովանաւորութիւնը կը նախընտրենք անգլ. վարչութեան հովանաւորութենէն»:

Խորհեցէք որ, Պաղեստինի աւագ միւֆթին, երբ այս խօսքերը ըրած է, ան, վայելած չըլլալով Աթաթիւրքին Թուրքիոյ մէջ հանրապետական վարչութեան տակ ապրելու երջանկութիւնը, հին վարչութիւնը նկատի ունի: Եթէ ան համը առած ըլլար նոր Թուրքիոյ վարչութեան անկախ եւ տիրական հայրենակցութեան, անշուշտ աւելի ուժով պիտի ըլլային իր խօսքերը:

Երբ Պաղեստինի մէջ այսպէս խորհող մը գոյութիւն ունենայ Թուրքիոյ հանդէպ, կրնանք պնդել որ, առանց հերքուելու վախը ունենալու, նոյն զգացումը աւելի զօրաւոր է Սուրիոյ մէջ:

Մենք վստահ ենք որ, երբ քննութիւն մը կատարուի Սուրիոյ ժողովուրդին մէջ, մեր խնդրը գլուխը սուրիացի եղբայրները պիտի յայտնեն թէ մոմով կը փնտռեն Թուրք վարչութիւնը:

Ահա այս պատճառաւ, Սուրիոյ մէջ ուր երբեք ազգային եւ անկախ վարչութիւն մը չհիմնուեցաւ, «Թուրքերը կուգան» ըսելով անփորձօրէն կատարուած քարոզութիւնը զատապարտուած է հակառակ արդիւնք տալու:

Ժողովուրդը երբ լսէ այս քարոզութիւնը, բացարձակ է որ՝ «Թուրքե՞րը կուգան, խնդրենք, ժամ առաջ թող գան» ըսելով ներքնապէս պիտի ուրախանայ եւ դաղտնօրէն պիտի աղօթէ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Տ. Տ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՍՄԵԱԿԸ

Անցեալ փետրուարին լրացաւ Տարօն-Տուրուբերանի Ամերիկայի Հայր. Միութեան քսանամեակը: Այս առթիւ Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը հետեւեալ կոչը ուղղած է իր հայրենակիցներուն: (Նոր հասաւ միայն մեր ձեռքը).—

Սիրելի հայրենակիցներ, այս տարի կը լրանայ Տարօն Տուր. Հայր. Միութեան կազմութեան 20 տարին, որու ընթացքին այս Միութիւնը կատարած է համեստ, բայց ազգօգուտ գործեր զորս պարտք կ՚զգանք ներկայացնել հայ հասարակութեան:

1. Գաղթականութեան որպէս նպաստ մօտաւորապէս 10.000 տոլար:

2. Տարօնի պատմութեան վերաբերեալ գրքերու հրատարակութեան 1000 տոլար:

3. Կրթական եւ մասնաւոր ուսանողներ պահելու համար 3000 տոլար:

4. Անհատ վերբեան հայրենակիցներու որպէս օգնութիւն 2000 տոլար:

Բացի վերոյիշեալ գլխաւոր նիւթական զոհողութիւններէն, այս Միութիւնը կարողացած է դաղթաշխարհի գրեթէ ամբողջ Տարօնցիները կազմակերպել իր դրօշին տակ: Այսպէս Իրանի, Սուրիոյ, Ֆրանսայի, Պալքաններու եւ Ամերիկայի մէջ ունի շուրջ 40 բազմանդամ մասնաճիւղեր, որոնք ընդհանուր ծրագրով մը կրթական-մշակութային մարզական զանազան ակումբներ են հիմնած իրենց տեղերուն վրայ եւ մեր երիտասարդութիւնը կը պատրաստեն ազգօգուտ եւ պիտանի Հայեր դարձնելու համար:

Այսօր հպարտութեամբ կրնանք յայտարարել, որ Տ. Տ. Հայր. Միութիւնը դարձած է երբեմնի Մամիկոնեաններու փառապանծ նախարարներու ոգին կազմակերպել ներկայացուցիչ իր կուռ եւ կարգապահ շարքերով:

Հայրենակիցներ, ահա այս կազմակերպութեան քսանամեակն է որ կը տօնենք:

Այս առթիւ փետրուար ամիսը կը յայտարարենք Տ. Տ. Հայր. Միութեան քսանամեակի տօնակատարութեան ամիս որ կը զուգադիպի Վարդանանց տօնին: Այս տօնակատարութեան առթիւ Կեդր. Վարչութիւնս պատրաստել տուած է Միութեանս դրօշակը (Մամիկոնեանց Արծիւ) որպէս զարդակոճակ:

Այս զարդակոճակը խորհուրդ մը կը պարունակէ, որ ամէն հայրենասէր Հայու համար նուիրական է: Ան կը ներկայացնէ Մամիկոնեան Արծիւը, սուրը ձեռին եւ իր մագիլներուն մէջ ննջող եւ թռնալու օծը ձգած: Ոսկեայ փեղեցիկ զարդ մը ըլլալէ աւելի ազգային խորհրդանիշ է ան զոր ամէն հայ հպարտութեամբ պէտք է կրէ իր կուրծքին վրայ: Ուստի, ստանալու համար դիմելու է Միութեանս մասնաճիւղերուն կամ Կեդր. Վարչութեան:

Հայրենակիցներ, ինչպէս կը տեսնէք, Տ. Տ. Հայր. Միութիւնը իր քսան տարուան գործունէութեամբ ազգային հաւաքի, յոյսի ամրացման համար արդիւնաւոր գործ է կատարած իր բնագաւառի զանգուածներուն մէջ: Այս գործը պիտի շարունակուի այսուհետեւ ալ աւելի մեծ թափով:

Կը հաւատանք որ հայրենասէր հայութիւնը անխտիր, զօրավիգ պիտի հանդիսանայ մեզի մեր այս ազգօգուտ գործին մէջ:

ՀԱՅ ՏՊԱԳՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

ԹԱՒՐԻԶ.— Ազգային մեծանուն վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին*) առթիւ (որ լրացաւ 1935 ին) տարիներէ ի վեր նիւթեր հաւաքելով պատրաստած եմ լայնածաւալ եւ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, որ կը պատկերացնէ անմահանուն մեծ վիպասանի մանրակրկիտ կենսագրութիւնը՝ բազմաթիւ նոր եւ ցարդ անյայտ տեղեկութիւններով, փաստաթուղթերով, Րաֆֆիի բազմաթիւ անթիւ նամակներով եւ լուսանկարներով, յուշերով եւ փաստական վկայութիւններով հարուստ եւ ճոխ հատոր մը:

Նպատակս է այս հատորը լոյսընծայել մանաւանդ, որ քանի մը գրասէր անձեր խոստացեր են հոգալ հատորի հրատարակութեան ծախքերը՝ թէ անհատապէս եւ թէ զանազան ձեռնարկներով:

Արդ, կը խնդրէի որ Փարիզի հայկական տպարանները գրէին ինծ իրենց պայմանները նկատի առնելով հետեւեալ կէտերը.— «Հայ-Բոյժ»ի ծաւալով, 16 էջի (թիւ 10 տառերով) շարուածքն ու տպագրութիւնը եւ թուղթի արժէքը, 1000 օրինակի համար: Հատորը պիտի ունենայ մօտաւորապէս 500 էջ եւ 100ի մօտ պատկերներ:

Այն տպարանները որ կ՚ուզեն ստանձնել յիշեալ հատորի տպագրութեան աշխատանքները, թող բանակցին հեղինակին հետ, առաջարկելով իրենց պայմանները:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

Հասցէ.— Haïk Adjemian, Tauris (Iran).

(*) Այս մասին, յատկապէս ծննդեան թուականի վրայ ծանրանալով եւ «փաստերու վրայէն քաղելով» պատրաստած եմ ընդարձակ յօդուած մը, որ շուտով կ՚ուղարկեմ «Յառաջ»ին: Հ. Ա.

Կ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ուրախութեամբ կ՚իմանանք որ Փարիզի Հայ Բժշկական Միութիւնը որոշած է յառաջիկայ աշնան տօնել բանասէր Կարապետ Բասմաջեանի գրական եւ բժշկագիտական յիսնամեայ յոբելեանը, նախագահութեամբ փրոֆ. Լէնէլ Լավաստինի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իսկ բանուոր դասակարգի շարքերից ու աշխատաւորների միւս խաւերից ամէնից աւելի ակտիւ ու գիտակից քաղաքացիները համախմբւում են Համ. Կոմունիստական (բոլշեւիկներ) կուսակցութեան մէջ, որ աշխատաւորների առաջաւոր ջոկատն է՝ սոցիալիստական կարգերն ամրացնելու ու զարգացնելու համար նրանց մղած պայքարում եւ աշխատաւորների բոլոր՝ ինչպէս հասարակական, այնպէս եւ պետական կազմակերպութիւնների ղեկավար կորիզն է ներկայացնում:

Յօդ. 100. Հայկական ԽՍՀի քաղաքացիների համար ապահովւում է անձի անձեռնմխելիութիւն: Ոչ ոք չի կարող ձերբակալուել այլ կերպ, քան դատարանի որոշմամբ կամ դատախազի սանկցիայով:

Յօդ. 101. Քաղաքացիների բնակարանի անձեռնմխելիութիւնն ու նամակագրութեան գաղտնիութիւնը պահպանւում են օրէնքով:

Յօդ. 102. Հայկական ԽՍՀն ապաստանի իրաւունք է վերապահում օտարերկրեայ քաղաքացիներին, որոնք հետապնդւում են աշխատաւորների շահերը պաշտպանելու, կամ գիտական գործունէութեան, կամ ազգային-ազատագրական պայքարի համար:

Յօդ. 103. Հայկական ԽՍՀի իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է պահպանել Խորհ. Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութեան եւ Հայկ. Խորհ. Սոցիալիստական Հանրապետութեան սահմանադրութիւնը, կատարել օրէնքները, աշխատանքի կարգապահութիւն պահպանել, ազնուօրէն վերաբերուել դէպի հասարակական պարտքը, յարգել սոցիալիստական համակեցութեան կանոնները:

Յօդ. 104. Հայկական ԽՍՀի իւրաքանչիւր քաղաքացի պարտաւոր է պահպանել ու ամրացնել հանրային, սոցիալիստական սեփականութիւնը, որպէս խորհրդային կարգերի սրբազան ու անձեռնմխելի հիմք, որպէս հայրենիքի հարստութեան ու հզօրութեան աղբիւր, որպէս բոլոր աշխատաւորների ունեւոր ու կուլտուրական կեանքի աղբիւր:

Հանրային սոցիալիստական սեփականութեան դէմ ոտնձգութիւն անող անձերը ժողովրդի թշնամիներ են:

Յօդ. 105. Ընդհանուր զինուորական պարտականութիւնն օրէնք է հանդիսանում:

Զինուորական ծառայութիւնը Բանուորա-Գիւղացիական Կարմիր Բանակում ՀԽՍՀ քաղաքացիների պատուաւոր պարտականութիւնն է:

Յօդ. 106. Հայրենիքի պաշտպանութիւնը Հայկական ԽՍՀի իւրաքանչիւր քաղաքացու սրբազան պարտքն է: Հայրենիքին դաւաճանելը — երդումը խախտելը, թշնամու կողմն անցնելը, լրտեսութիւնը — պատժւում են օրէնքի ամբողջ խստութեամբ որպէս ամենածանր չարագործութիւն:

ԳԼՈՒԽ IX

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄԸ

Յօդ. 107. Աշխատաւորների պատգամաւորների բոլոր Խորհուրդների՝ ՀԽՍՀ Գերագոյն խորհրդի աշխատաւորների պատգամաւորների շրջանային, քաղաքային, ռայոնական աւանային ու գիւղական Խորհուրդների պատգամաւորների ընտրութիւնները կատարւում են ընտրողների ընդհանուր, հաւասար եւ ուղղակի ընտրական իրաւունքի հիման վրայ, գաղտնի քուէարկութեամբ:

Յօդ. 108. Պատգամաւորների ընտրութիւններն ընդհանուր են. ՀԽՍՀի բոլոր քաղաքացիները, որոնց 18 տարին լրացել է, անկախ ռասսայական ու ազգային պատկանելիութիւնից, դաւանանքից, կրթական ցենզից, նստակեցութիւնից, սոցիալական ծագումից, գոյքային դրութիւնից եւ անցեալ գործունէութիւնից, իրաւունք ունեն մասնակցելու պատգամաւորների ընտրութիւններին եւ ընտրուելու, բացի խելագարներից եւ այն անձերից, որոնք դատարանի կողմից դատապարտուած են՝ ընտրական իրաւունքների զրկումով:

Յօդ. 109. Պատգամաւորների ընտրութիւնները հաւասար են՝ իւրաքանչիւր քաղաքացի ունի մէկ ձայն, բոլոր քաղաքացիներն ընտրութիւններին մասնակցում են հաւասար հիմունքներով:

Յօդ. 110. Կանայք ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքից օգտւում են տղամարդկանց հետ հաւասարապէս:

Յօդ. 111. Կարմիր բանակի շարքերում գտնուող քաղաքացիներն ընտրելու իրաւունքից օգտւում են բոլոր քաղաքացիների հետ հաւասարապէս:

Յօդ. 112. Պատգամաւորների ընտրութիւններն ուղղակի են. աշխատաւորների պատգամաւորների բոլոր Խորհուրդների ընտրութիւնները, ըսկսած աշխատաւորների Խորհրդից մինչեւ ՀԽՍՀի Գերագոյն Խորհուրդը, քաղաքացիները կատարում են անմիջականօրէն ուղղակի ընտրութիւնների միջոցով:

Յօդ. 113. Պատգամաւորների ընտրութեան ժամանակ քուէարկութիւնը գաղտնի է:

Յօդ. 114. Հայկական ԽՍՀի աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդների ընտրութիւնները կատարւում են ըստ ընտրական շրջանների, հետեւեալ նորմաներով.—

Շրջանային Խորհրդին՝ նայած շրջանի մեծութեան, մէկ պատգամաւոր, ոչ պակաս, քան 300 բնակչից եւ ոչ աւելի, քան 1000 բնակչից:

Քաղաքային եւ ռայոնական Խորհուրդներին՝ նայած քաղաքի եւ ռայոնի մեծութեան, մէկ պատգամաւոր ոչ պակաս, քան 100 բնակչից եւ ոչ աւելի, քան 1000 բնակչից:

(Շար.)

(9)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (244)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ինծի կը թուի թէ, օրիորդը շատ լաւ ըրած է այդ մասին կուսակալի հետ նախօրօք խօսելով,— կարծիք յայտնեց Ներսէսը, մինչեւ ականջներու ծայրը կարմրելով.— Եթէ առանց յայտնելու գացած ըլլէինք, ձեր բացակայութիւնը անմիջապէս աչքի պիտի զարնէր, ու անշուշտ լրտեսները ձեզ փնտռելու պիտի ելլէին:

— Ուրեմն, վաղը կ՚երթա՞նք, սարսափելի ճանճրացայ տան չորս պատերու մէջ փակուելով, ի՞նչ կ՚ըսէք, Պարոն Գարեգին:

— Անշուշտ, Տիկին Աւետեան, կէս օրուան մօտ մօրս եւ քրոջս հետ միասին կուգամ, եւ օրը ցերեկով ճամբայ կ՚ելլենք, որպէսզի դիմացի պահականէն մեր երթալը տեսնեն:

— Բայց ինչո՞ւ վաղը: Կարծեմ ըսիք, թէ չորսին պիտի հաւաքուին մեր բարեկամները,— հարցուց բժիշկ Պաւլովը:

— Աւելի լաւ է օր առաջ երթանք, բոլորովին կասկածի տեղի չտալու համար:

— Ուրեմն վա՞ղը:

— Կէս օրին:

Առջի օր ուշ ատեն Գարեգինը մօրը, քրոջը եւ Զախարովի խմբի հետ Վարագայ վանքը հասաւ:

Երեկոյեան ժամերգութիւնը վերջացած էր, եւ միաբանները դուրս կուգային եկեղեցիէն, երբ անսպասելի ուխտաւորները վանքի դարպասէն ընդարձակ բակը մտան: Վանահայրը վանքի լաւագոյն սենեակները տրամադրեց անոնց: Հիւրերը յոգնած եւ ցրտահար թեթեւ ընթրիք մը վայելէ յետոյ քաշուեցան իրենց սենեակները:

Առտու շատ կանուխ ոտքի վրայ էին մեր բարեկամները:

Ձմեռուան ցուրտ եւ պայծառ օր մըն էր: Մթնոլորտը այնքան խաղաղ ու ջինջ էր, որ հեռաւոր լեռնաշղթաներու ձիւնապատ գագաթները կարծես կախարդանքով մը մօտեցած կ՚երեւէին, զարմանալի յստակութեամբ:

Վարագայ վանքի որբանոց դպրոցի աւագ ուսուցիչը, ճեմարանաւարտ համակրելի երիտասարդ մը, առաջնորդի դեր կը կատարէր՝ պտըտցնելով հիւրերը վանքի պատմական վայրերը: Ամէնէն աւելի հիւրերու վրայ մեծ տպաւորութիւն ձգեց Վարագայ վանքի եօթը եկեղեցիներէն Սուրբ Գէորգ եկեղեցիի գաւիթը, ուր սալայատակէն քանի մը մատնաչափ բարձրութեամբ երեք տապանաքարեր երկնցած էին կողք կողքի:

— Այս տապանաքարի տակ,— բացատրեց Դարմանեանը, որբանոցի աւագ ուսուցիչը,— կը գտնուի Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոսի գերեզմանը:

— Ի՞նչ կը նշանակէ գետադարձ բառը,— հետաքրքրուած հարցուց տիկին Աւետեանը, որ Հայոց պատմութեան մասին շատ թերի գաղափար մը ունէր:

— Այդ անունը, յարգելի տիկին, կապուած է իններորդ դարուն կատարուած հրաշքի մը հետ: Որքան ալ որ ներկայիս կը դժուարանանք հրաշքներու հաւատալ, սակայն մեր մատենագրութեան մէջ կը հանդիպինք անօրինակ հրաշքի մը, որ տեղի ունեցած է մեծազօր Վասիլ կայսեր ներկայութեանը: Ծննդեան տօնին, մկրտութեան արարողութեան ժամանակ, օրթոտոքս եկեղեցիի ծիսակատարութեան նման, մենք՝ Հայերս ալ խաչը լճի կամ գետի մէջ կը նետէինք: Այդ սովորութիւնը մինչեւ հիմա ալ շատ մը շրջաններու մէջ պահուած է: Երբ պոնտական Տրապիզոն քաղաքի մօտէն վազող Ճորոխ գետի մօտ կը հաւաքուին Վասիլ կայսրը, յոյն եւ հայ կղերը, Պետրոս կաթողիկոսը Կենաց Փայտի մասնատուփը կը նետէ գետի մէջ, ու յանկարծ Ճորոխը կանգ կ՚առնէ, ջուրը կը դադրի հոսելէ: Ահա այդ հրաշքի պատճառով ալ Պետրոս կաթողիկոսը կը կոչուի Գետադարձ:

— Իսկ ա՞յս գերեզմանը,— հարցուց Սոնիան, որ լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընէր Դարմանեանի տուած բացատրութիւններուն:

— Այս՝ Արծրունի Սենեքերիմ թագաւորի գերեզմանն է, որ իր թագաւորութիւնը փոխանակեց Յունաց կայսեր հետ՝ գոհանալով Սեբաստիոյ շրջանով, ուր կ՚ապրէր իբրեւ կիսանկախ իշխան մը: Սենեքերիմ թագաւորի մահէն վերջ սակայն, իր հետեւորդներն ու ազգականները, 1022 թուականին թագաւորի եւ Խուշուշ թագուհիի աճիւնները ետ բերին Վասպուրական, ու ահա այստեղ թաղեցին: Այս երրորդը թագուհիին գերեզմանաքարն է...

Զախարովն ու իր ընկերները հետաքրքրութեամբ կը լսէին Դարմանեանի տուած բացատրութիւնները, բայց ամէնէն աւելի՝ Սոնիան կրօնական երկիւղածութեամբ կ՚ունկնդրէր անոր: Պատմական վայրի մը մէջ, աւերակներով շրջապատուած, Սոնիան հոգեկան վերացումով կ՚ապրէր անցեալ օրերը, երբ հայ ժողովուրդը անկախ էր, ինքն իր տէրը, ունէր իր մեծազօրծ թագաւորները: Բայց Սոնիայի յուզումը կրկնապատկուեցաւ, երբ Դարմանեանը եկեղեցիին մէջ մատնացոյց ըրաւ թագուհիին առանձնարան աղօթարանը: Քարէ սանդուղներէն բարձրանալով սրբատաշ քարերով շինուած բարձրադիր անկիւնը, ուր բազմաթիւ հայ թագուհիները շրջապատուած իրենց նաժիշտներով, աղօթելու կը կանգնէին, Սոնիան, արմունկը յենած եկեղեցիի պատին, անձնատուր եղաւ իր հոգին ալեկոծող մտքերուն: Երբ ընկերները եկեղեցիէն մեկնելով ձայն տուին, Սոնիան եկեղեցիէն դուրս գալէն առաջ, թաշկինակով աչքերը չորցուց:

Սուրբ Սոփիա կիսաքանդ եկեղեցիի արեւմտեան պատին վրայ, Դարմանեանը ցոյց տուաւ Վարագայ վանքի ամենահին արձանագրութիւնը, որ հետեւեալ բովանդակութիւնն ունէր.

«Ես Խուշուշ խաթունս դուստր Գագկայ յազգէն Բագրատունեաց կենակից Սենեքերիմ ար ... սրբ յիշեցէք ի մաքուր» ...

— Միակ վաւերական արձանագրութիւնն է, որ դեռ կը մնայ: Եթէ այս պատն ալ քանդուի ...— ու Դարմանեանը տխրօրէն գլուխը երերցուց:

— Ես կ՚առաջարկեմ քիչ մըն ալ վանքէն դուրս ելլենք, դէպի Կելլի կողմը: Թէեւ ձիւնը խոր է, բայց իրարու օգնելով կ՚երթանք,— ըսաւ Գարեգինը, երբ դասաւանդութեան պատճառով Դարմանեանը հեռացաւ հիւրերու քովէն:

— Երթանք, երթանք,— ուրախացած ձայն տուին հիւրերը, որոնք բնական անհամբերութեամբ կ՚ուզէին մէկ օրուան մէջ ամէն ինչ տեսնել:

— Իսկ կրնա՞նք Վերին Վարագ բարձրանալ,— հարցուց Սոնիան:

— Դժբախտաբար, ոչ, շատ վտանգաւոր է,— բացատրեց Գարեգինը:

— Մի՞թէ այդքան հեռու է:

— Անշուշտ ոչ: Սովորական ժամանակ մէկ ժամուան ճանապարհ է միայն, բայց թանձր ձիւնը, ճանապարհի մը չգոյութիւնը ... բայց ամէնէն աւելի վտանգաւոր է ձիւնափոթորիկը՝ մեր երկրի հռչակաւոր բուքը: Մի խաբուիք կապուտակ երկնքէն: Բաւական է որ հիւսիսային քամին քիչ մը ուժգնօրէն սկսի փչել, երկինք գետին իրարու կը խառնուին, ու այն ժամանակ վայ այն մարդուն, որ բարձունքներու վրայ կը գտնուի:

— Առայժմ հեռուէն դիտելով կը բաւականանանք, մինչեւ որ գարունը գայ: Կ՚ենթադրեմ թէ ի՛նչ սքանչելի գարուն մը պիտի ունենանք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Ապստամբները կը յայտնեն թէ Պասքերը մեծ դժուարութեանց կը հանդիպին, ապահովելու համար իրենց պարենաւորումը, քանի որ կորսնցուցած են տիրապետող դիրքերը:

Ապստամբները կը գործեն ոչ միայն ցամաքէն, այլ եւ ծովէն: Առջի օր երեք յածանաւեր ռմբակոծեցին ծովափը, ծանր վնասներ պատճառելով:

Գալով հարաւային ճակատին (Անտալուզիա), կառավարական զօրքը յառաջ կը խաղայ դէպի Փէնարոյա: Ապստամբները տկար դիմադրութիւն մը կը ցուցնեն այս ճակատին վրայ:

Մատրիտի շրջանին մէջ կռիւները կը շարունակուին միշտ, առանց վճռական ելքի մը յանգելու:

Չեխոսլովաքիոյ նախագահը Պելկրատի մէջ

Պ. Պէնէշ, Չեխոսլովաքիոյ նախագահը, վերջացուցած ըլլալով իր այցելութիւնը, Պելկրատէն Փրակա վերադարձաւ երէկ:

Երեքշաբթի օր 300 կարմիրներ ձերբակալուեցան Պելկրատի մէջ, այս այցելութեան առթիւ: Ոստիկանութիւնը մասնաւորապէս կը վախնար հակ-իտալական ցոյցերէ:

Կը թուի թէ նախագահին եղած ժողովրդային պատիւները շատ ալ հաճելի չեն եկած պաշտօնական շրջանակներուն: Պելկրատի ժողովուրդը Տոքթ. Պէնէշը ողջունեց ոչ միայն իբրեւ նախագահը եղբայր ժողովուրդի մը, այլեւ իբրեւ ներկայացուցիչը ժողովրդավար երկրի մը:

Պելկրատի մամուլը արձանագրելով եղած ընդունելութեան ջերմութիւնը, վերապահ դիրք մը կը բռնէ այցելութեան քաղաքական հանգամանքի մասին: Փարիզի մէջ որոշ յոռետեսութիւն կը տիրէ Փոքր Համաձայնութեան ապագայի մասին, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ խախտած ըլլալով, Ֆրանսայի ելեկտրագէտներու սէնտիքային նախագահը, Պ. Վէժէ, բողոքագիր մը ուղղեց եւ յայտնեց թէ ելեկտրական գործարաններու գործադուլը ծանրապէս կը վտանգէ ցուցահանդէսին յաջողութիւնը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ ՓԱԿԵԼՈՒ հապճեպ որոշման դէմ բողոքագիր մը ուղղեց Պ. Տօմանժ, երեսփ. ժողովի առեւտրական յանձնախումբին դեր-նախագահը, յայտնելով թէ պիտի հարցապնդէ կառավարութիւնը: Մանր առեւտրականներու դաշնակցութիւնն ալ շարք մը գանգատներ յայտնեց, օրէնքին գործադրութեան անպատեհութեանց դէմ:

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ, ՍՐՃԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՃԱՇԱՐԱՆՆԵՐՈՒ աշխատաւորները ապրիլ 20ին ցոյց մը պիտի կատարեն Ֆրանսայի եւ Ալժերիոյ 80 քաղաքներուն մէջ, պահանջելու համար պարգեւներու ջնջումը, աշխատավարձքի յաւելում եւ 40 ժամուան օրէնքի գործադրութիւնը:

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ՎՃՌԱՊԷՍ կը հերքեն գերմանեւռուս մերձեցման մասին շրջած զրոյցները:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 30 ՀՈԳԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Փարիզի, Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Բոլորն ալ կը դրադէին թմրեցուցիչներու առեւտուրով, չորս խումբի բաժնուած:

ԼԻՈՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱԶԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ քանի մը ժամ գործադուլ հռչակեցին երեքշաբթի առտու, բողոքելով թէ 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքը չի գործադրուիր: Կը վախցուէր որ քաղաքը ջուրի եւ հացի նեղութեան ալ մատնուի, բայց բարեբախտաբար կացութիւնը վերահաստատուեցաւ:

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ԼԻՈՆԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ

— . —

ԼԻՈՆ.— Աղքատախնամս, որ գոյութիւն ունի տարիներէ ի վեր, եւ օգտակար եղած է բազմաթիւ չքաւոր ընտանիքներու, մինչեւ 1935 մայիս, բացի եկեղեցիի պնակէն ուրիշ հասոյթի միջոց չէ ունեցած: Սակայն անկէ ասդին, իր շրջանակը ընդլայնած ըլլալով կատարած է հանգանակութիւն եւ ստացած է նուէրներ:

Աղքատախնամս 1935 յունիս մէկէն մինչեւ 1937 փետրուար 1, ընդհ. մուտք ունեցած է 34710 ֆրանք 40 սանթիմ: Ելքը եղած է 34353 ֆր. 80 սանթիմ:

Այս դրամին 32,200 ֆրանքը Նանսէնեան նպաստն է: Մնացած 2510 ֆրանք 40 սանթիմը գոյացած է ամսական նուէրներէ: (ԽՄԲ.— Մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք):

1937 փետրուար մէկին Աղքատախնամս դանձը կը մնար 356 ֆր. 60 սանթիմ:

Անշուշտ մեր ելեւմուտքը, աւելի շատ կ'ըլլար քան այն ինչ որ ներկայացուցինք, բայց դժբախտաբար 1936 մարտ ամսուն եկած 3000 ֆրանքէն Ազգ. Միութեան բաժին հանած չըլլալով, մեր դէմ դժուարութիւններ յարուցին: Իսկ Նանսէնեան նպաստը բաշխող յանձնախումբը, մեզ կը յայտարարէ որ, այդ դրամէն ոչ մէկ սանթիմ ուրիշ տեղ պիտի տրուի այլ բոլորն ալ պիտի բաշխուի աղքատ եւ չքաւոր ընտանիքներու: Ասոր համաձայն պարտաւորուած ենք չարժել մենք ալ:

Գալով Նանսէնեան նպաստին 32,200 ֆրանքին 20,700ը բաժնած է ազգ. միութիւնը, որ չենք գիտեր թէ որքա՞ն բաժնած է կամ ո՞րքան ընտանիքներու տուած է: Իսկ մեր ձեռքով բաշխուած է երեք անգամ 1936 մարտին 3000 ֆրանք 89 ընտանիքի, յուլիսին եկած 5000 ֆրանք 148 ընտանիքի, եւ դեկտեմբերին 3500 ֆրանք 122 ընտանիքի: Ուրեմն 11500 ֆրանքը բաժնած ենք 359 ընտանիքներու, որոնց մէջ մէկէն մինչեւ 7 հոգինոցներ կան, ինչպէս նաեւ հիւանդանոցի հիւանդներու եւայլն:

Այս 11,500 ֆրանքի բաշխումը կատարած ենք տուները պտտելով եւ ամէն ընտանիքի վիճակին համեմատ տրուած է գումարը, որոնց բոլորին ալ ցանկը ղրկած ենք Փարիզ, Նանսէնեան նպաստի բաշխման յանձնաժողովին, Պ. Բաշալեանի հասցէով:

Այժմ աղքատախնամս կառավարութենէն վաւերացուած ըլլալով, ձեռնարկած ենք բեղուն գործունէութեան մը, հակառակ այն խոչընդոտներուն որ կը յարուցանեն կարգ մը մարդիկ: Մեր ամբողջ յանցանքը 20,700 ֆրանքին ցանկը պահանջելն է, որ կը գտնուի Ազգ. Միութեան դիւանին մէջ: Մենք պիտի ջանանք ստեղծել հասոյթի ուրիշ եւ աւելի նպաստաւոր աղբիւրներ:

(Կնիք)

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 13 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 9 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արթիւ ենթակոմիտէի հանդիպումը, 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ, իր Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ժողովը 8 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիզ, Մարսէյլ: Կարեւոր օրակարգ:

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 11 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 7ին, Լա Վիստ, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

Տեղի կ'ունենայ 11 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3ին, SALLE DE GÉOGRAPHIE սրահին մէջ, 184 Bld. St. Germain

Կը խօսի ֆրանսերէն Պ. ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏԸՐՄԱՃԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «La guerre Arménienne et ses enseignements 1914—1921»

Տեղի կ'ունենայ փոքրիկ գեղարուեստական բաժին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ. ճիւղին կողմէ «Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օր»ուան եւ սանուհիներու «Արաքս» միութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Cascade du Lac սրահը, Անկէնի լճին դէմ:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Պանեօ-Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ կիրակի, 11 Ապրիլ, ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,

CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25bis Ave. de la République Montrouge, մէթրօ Porte d'Orléansի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Փարիզի Կ. Խաչի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ:

Կ'երգեն Օրիորդներ՝ Հ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ եւ ԱՆԱՀԻՏ ԳԱՎԷԶԵԱՆ.

Կ'արտասանեն Օրիորդներ ՍՕՆԻԱ, Է. ՍԲՐԱՀԱՄԵԱՆ եւ Պ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ:

Երգեր եւ պարեր սան-սանուհիներու կողմէ:

ԺԱԶ GARIO-CANTI — ԹԱՌ ԳԱՐԵԳԻՆ — ՊՈՒՖԷ

Մուտք՝ 5 ֆր., Երախաներու 2 ֆր.:

ԱՊՐԻԼ 11 Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէի, Ֆ. Կ. Խաչի, Համազգայինի, Ֆ. Բ. Նախկին Հայ Լէգէոնականներու եւ Հայրենակցական Միութիւններու

Տեղի պիտի ունենայ 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱԳԷՏ Rev. P. M. TALLONի

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ եւ Տիկ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Կը մասնակցին Mme GODIN (դաշնակ), Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊՕՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), Պ. Պ. X (ջութակ), ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ (սրինգ), ԶԱՐԵՀ ՄՈՍՔՈՖԵԱՆ (Հաւայեան կիթառ), Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ), Լ. ԱԼԼՄԵԱՆ եւ Մ. ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն):

Տախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ Վալանսի մէջ

Կազմակերպուած Զ. Ե. Ո. Միութեան Վալանսի Մ. ճիւղին կողմէ

10 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Foyer de Théâtreի մէջ, (Պետական Թատրոնի սրահը):

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ եւ Տիկ. Է. ԲԻՒԶԱՆԴ

Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.: Մուտք 1 ֆր.:

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ.— 11 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին:

Կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Պարահանդէս գեղեցկագոյն աչքերու

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին, 24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée. Paris (16)

Նախագահութեամբ ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ

Գօթիյեոն եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:

Գնահատիչ մարմինոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

Ֆրանսերէն դասախօսութիւն

Տեղի պիտի ունենայ 11 Ապրիլ, կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Salle du Cinéma Noailles. La Canebière, Մարսէյլ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան

Կը նախագահէ՝ Պիւշ տիւ Ռոնի մասնաճիւղին նախագահ Պ. ELISÉE AGRANIER

Կը խօսի իրաւագէտ Պ. ՊԷՌՆԱՐ ՎԱՀԷ

Նիւթ՝ Հայկական խնդիրը համաշխարհային խաղաղութեան առջեւ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Հայ Արինեյրու միջազգային բանակումին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.40ին, Շահրիկեան Ակումբին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիզ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ.— 11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Վարանդեան Ակումբին մէջ:

ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ ՄԷՋ.— 17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Գասպարեանի սրահին մէջ:

Հետաքրքրական ճոխ յայտագիր: Շարժանկարով պիտի ցուցադրուի Կոմիտաս Վարդապետի «Կալի երգը», երգեցողութեամբ Ալէմշահի խումբին եւ Հայ Արիներու նշանաւոր անցքերը: Ռատիոյով իր մասնակցութիւնը կը բերէ ԺԱՔ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ: Կը ներկայացուի «Կեղծ Ոստիկանապետը», զաւեշտ մէկ արար: Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆր. փոքրիկներու 1 ֆր.:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Սթանոզի Հայրենակցական միութեան Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղին կողմէ: 10 Ապրիլ, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20էն մինչեւ կէսգիշեր, Պ. Միրզաեանի սրճարանը, 45, Րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ: Մուտք 5 ֆրանք, զործաւորկիներուն եւ պզտիկներուն համար 3 ֆրանք:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ 8 Ապրիլ հինգշաբթի, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, 28 rue Serpente, (Դ. յարկ):

Դասախօս՝ Պ. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Հայկական խնդիրը:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 9 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3391

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՐԵՒԱԹԱՓԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Խորհրդային թերթեր, մանաւանդ անոնց հայերէն տպագրութիւնները կարդալ՝ կը նշանակէ խրիլ անտառի մը մացառներուն մէջ, եւ լոյս փնտռել զանազան ճեղքերէ :

Նոյնիսկ օրուան վարիչներուն «որպիսութիւնը» իմանալու համար, պարտաւոր ես ծայրէ ծայր կարդալ ձուլածոյ խմբագրականներ, թխածոյ թարգմանութիւններ, թութակաբար ընդօրինակուած բանաձեւեր կամ երկարապատում յօդուածներ :

Այդ կերպով միայն կրնաս իմանալ թէ այսինչ երեւելին ձերբակալուած կամ վտարուած է, իբրեւ «հակայեղափոխական եւ ժողովուրդի թշնամի» :

Խնդիր չէ թէ գործողութիւնը ե՛րբ է կատարուած : Կարեւորը այն է որ պատահաբար, ի մէջ այլոց կ՚իմանաս դէպքեր, որոնք իբրեւ լուր իսկ չեն հաղորդուած, ինչպէս պիտի ըլլար ուրիշ որ եւ է երկրի մէջ :

Անցեալ տարի, ամիսներ առաջ, այդ միջոցով իմացանք խումբ մը երիտասարդ գրագէտներու բանտարկութիւնը (Ա. Բակունց, Դր. Սիմոնեան, Ալազան եւայլն : Այս «եւայլն»ն ալ բնագրէն առնուած է...) :

Դարձեալ նոյն ճամբով՝ շարք մը նոր ձերբակալութիւններ, որոնց ոչ թուականը կարելի է ճշդել, ոչ ալ թիւը :

Այսպէս, կրկին աչքէ անցընելով «Խորհրդային Հայաստան»ի վերջին կապոցները, ահա թէ ի՛նչ «նորութիւններ» իմացանք եւ կամ արդէն հաղորդուած տեղեկութիւններ ստուգեցինք .—

1. Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահ Արսէն Եսայեան ձերբակալուած է իբրեւ «մերկացուած յեղափոխական», համաձայն «Խ. Հայաստան»ի փետրուար 1ի խմբագրականին :

2. Նոյն աղբիւրին (նոյն թիւ) համաձայն, իբրեւ «հակայեղափոխական — նացիոնալիստ» ձերբակալուած է Արտօ Եղիազարեան, նախ կրթական գործավար, յետոյ արուեստի վարիչ :

3. Իբրեւ «հակայեղափոխական եւ տրոցկիստ» ձերբակալուած են Հայաստանի համալսարանի դասախօսներէն Ս. Միքայէլեան եւ Մ. Եգանեան, ինչպէս եւ ձէթ-օճառի գործարանին վարիչը, Խաչիկ Դէմիրճեան : («Խ. Հայաստան» փետրուար 12ե 16) :

4. Փետրուար 26ի թիւին մէջ, խմբագրականը «հակայեղափոխական, տրոցկիստ-դաշնակ-նացիոնալիստ սրիկաներ»ու կարգին կը յիշէ նոր անուն մը, Արամայիս Երզնկեան, Արսէն Եսայեանի հետ, որոնք «դաւաճան Խանջեանի հովանաւորութեամբ խլրդային աշխատանք էին կատարում» :

5. Ա. Եսայեան կրկին եւ կրկին իբրեւ «հակայեղափոխական–նացիոնալիստ» կը դատապարտուի յօդուածագրի մը կողմէ. («Խ. Հայաստան», 27 փետրուար) :

6. Սեւ ցանկին մէջ կը փայլի նոր անուն մը, Դանուշ Շահվերդեան, իբրեւ «ժողովրդի թշնամի եւ հակայեղափոխական» վտարուելով խորհուրդներու 9րդ համագումարէն, Արամայիս Երզնկեանի, Արտօ Եղիազարեանի եւ Խաչիկ Դէմիրճեանի հետ : («Խ. Հայաստան» 21 մարտ) :

«Աւետիս» մը եւս, այս առթիւ :

Ամերիկայի «Բանուոր»ը, որ Երեւանէն հեռագրով իմացած էր Շահվերդեանի եւ միւսներու դէմ եղած ամբաստանութիւնները, իր խմբագրականին մէջ կը փութայ աւետել.

— «Դեռ ուրիշներ կրնան նոյն բախտին արժանանալ» :

Ուրեմն, տերեւաթափը, որ վերսկսած էր աշնան, կը շարունակուի տակաւին, եւ կրնայ տեւել տարուան բոլոր եղանակներուն, ինչպէս ամբողջ Խ. Միութեան մէջ :

Պատկերը այնքան խօսուն է որ, նոյնիսկ «Հայաստանասէր»ներ լեղու եղած են, մեղադրելու համար իրենց խնամիները, նոյնպէս «Հայաստանասէր» :

Երեւակայեցէք «Արեւ», Եգիպտոսի Ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը, «Յառաջ»էն արտատպելով նորագոյն ձերբակալութեանց լուրը, կ՚ողբա՛յ սրտառուչ լրջութեամբ (31 մարտ).

— «Այսպէս, ուրեմն, կ՚իյնայ սեւ վարագոյրն ալ այս երեք դէմքերուն վրայ, որոնք սակայն Հայաստանի նոր իրաւակարգին ամէնէն եռանդուն եւ փայլուն ալ ներկայացուցիչները եղած էին տարիներէ ի վեր, եւ որոնց գործած «դաւաճանութիւն»ներու վրայ դժբախտաբար ոչ մէկ տող կը գրեն արտասահմանի այն հայ թերթերը, Ամերիկայէն Փարիզ, որոնք իրենց ներշնչումները կը ստանան համայնավարական աղբիւրներէ» :

Դժբախտաբար տերեւաթափը միայն պաշտօնանկութիւններով, չնորհազրկումներով կամ բանտարկութիւններով չի վերջանար : Նոյն թափով կը շարունակուի «սեւացրէքեան» արշաւը, հետեւողութեամբ Նայիրի Զարեանի, որ աննախընթաց չնականութեամբ մը խաչեց իր տաղանդաւոր ընկերը, Ա. Բակունց :

Երեւանի «Գրական Թերթ»ի 1937 մարտ 10ի թիւին մէջ, զոր երկու օր առաջ ստացանք, ոմն Հր. Քոչար դժոխքի կրակներուն կը յանձնէ ուրիշ երիտասարդ գրող մը, Խ. Դաշտենց, կոչելով զայն «նացիոնալիստ տականքների հոգեվորդին», իսկ անոր մէկ արտադրութիւնը՝ «Ասեղապօէմ»ը՝ «տրոցկիստական-նացիոնալիստական գրական վեժուածք» :

Դեռ կը խօսինք այդ մասին : Այսօր կ՚արձանագրենք միայն իրողութիւնը, հաստատելու համար թէ մինչեւ ո՛ւր իջած են Երեւանի ղեկավարութիւնն ու գրականութիւնը, ճիշդ այն օրերուն երբ նոր արեւներ կը խոստանայ Ստալինեան սահմանադրութիւնը :

Ճիշդ է որ միեւնոյն խարշակը պայթած է խորհրդային բոլոր հանրապետութեանց գլխուն : Բայց, չէ՞ որ իւրաքանչիւրը կրնայ դիմանալ իր ուժին համեմատ : Թերեւս ուրիշներուն աւելին է որ կը պակսի, իսկ Երեւանին՝ եղած-չեղածը ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ՀԱՒԱՍԱ՞Ր ԵՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ԱՌՋԵՒ»

Ընդդիմադիրներու պայքար ժողովրդական ճակատին դէմ

Տեղական մամուլը տաք վիճաբանութեան մը բռնուած է, գնդ. տը լա Ռոքը եւ հինգ ընկերները դատի յանձնելու որոշման առթիւ : Փարիզի երեսփոխան Թէթէնժէ, նմանապէս լուծեալ «Երիտասարդ հայրենասէրներ»ու կազմակերպութեան նախագահը, հարցապնդում մը պիտի կատարէ այս մասին, դիտել տալով թէ կառավարութիւնը անարդար խստութեամբ կը վարուի Ընկերային կուսակցութեան հետ, իսկ ներողամիտ է ընկերվարականներու եւ համայնավարներու հանդէպ : Թէթէնժէ կը հարցնէ թէ ի՞նչու հետապնդում չկատարուեցաւ, երբ Քլիշիի ընկերվարական քաղաքապետը եւ համայնավար երեսփոխանը բռնութեան դրդեցին ժողովուրդը, ինչ որ տեղի տուաւ խռովութեանց, «հինգ մահերով եւ հարիւրաւոր վիրաւորներով», մինչդեռ պատժական ատեանին առջեւ կը հանուին Ընկերային կուսակցութեան վարիչները, որոնք պարզապէս ազդ մը փակցուցած եւ ցոյցի հրաւէր մը ուղղած են, որ ոչ մահ պատճառած է, ոչ ալ վէրք : Կը հարցնէ նաեւ թէ Պ. Պլում ի՞նչպէս կը հաշտեցնէ մարտական կազմակերպութիւններն արգիլող օրէնքը՝ «10,000 համազգեստաւոր երիտասարդներու թափորին հետ, զինուորական շարքերով, նուագախումբերով եւ դրօշներով եւ մասնակցութեամբ երկու նախարարներու» : Այս հացումը կը վերաբերի ընկերվարական երիտասարդ պահակներու թափորին, որ տեղի ունեցաւ Քրէյլի մէջ, մարտ 28ին, եւ ուր ներկայ էին անպաշտօն նախարար Պ. Փօլ Ֆոռ եւ ծովային նախարար Պ. Պլանքօ :

Վերջապէս, ազգայնական երեսփոխանը պիտի հարցնէ թէ Ֆրանսացիները տակաւին հաւասա՞ր են օրէնքին առջեւ, թէ այսուհետեւ օրէնքը պիտի գործադրուի միայն կառավարութեան քաղաքական հակառակորդներուն դէմ :

*** Արմատական կուսակցութեան աջ թեւը գնդ. տը լա Ռոքի եւ իր բարեկամներուն դէմ բացուած դատը կը նկատէ Տօն Քիշոթի պայքար հողմաղացներու դէմ :

«Լը Ժուռնալ» բացէ ի բաց կը յայտարարէ թէ «Ժողովրդական ճակատին ծրագիրը աղէտի մը կը յանգի» : Յետոյ կը շարունակէ, ժողովուրդը զգուշացնելով ղեկավարներու դիկտատուրային դէմ.

— «Կառավարութեան եւ խորհրդարանին վերեւ կը գտնուին փողոցին իշխանութիւնը եւ ղեկավարներու նախարարութիւնը. իշխանութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը իրարմէ անջատուած են : Ֆրանսա արդէն կարեւոր հանգրուան մը կտրած է այն ճամբուն վրայ որ կը տանի դէպի չունեւորներու դիկտատուրան : Անոնք որ ազատութիւնը դրած են իրենց ընտրական ծրագրին գլուխը, ամէն օր կը յօշոտեն զայն : Իրենց մենաշնորհը համարելով հանրապետականութիւնը, անոնք ամէնէն բիրտ հարուածները կը հասցնեն ժողովրդապետութեան եւ վարչաձեւին» :

Ուրիշ ազգայնական թերթ մը, «Շօք», անխուսափելի կը գտնէ պառակտումը՝ ընկերվարականներուն աջ եւ ձախ թեւերուն միջեւ, բայց դիտել կուտայ թէ շատ ուշ մնացած են : «Ժողովրդական ճակատին կարմիր գինին բացուած է. պէտք է խմել... Մեծ բարեբախտութիւն պիտի ըլլայ, եթէ օր մը արեան փտակներու չվերածուի ...» :

Ձախակողմեան թերթերն ալ նոյն ուժգնութեամբ նոր զաւեր կը վերագրեն ընդդիմադիրներուն :

*** Գերմանական թերթերը երկարօրէն խօսելով Ֆրանսայի գործադուլներուն, 40 ժամուան օրէնքի հետեւանքներուն, ապրուստի սղութեան եւ ուրիշ դէպքերու մասին, կը յանձնարարեն Ֆրանսացի համայնավարներուն՝ տեսնել թէ ի՛նչ կ՚անցնի կը դառնայ Ռուսաստանի մէջ, ուր 40 ժամուան խնդիր չկայ եւ բանուորը աւելի խիստ կարգապահութեան ենթարկուած է քան Ֆրանսայի մէջ կամ այլուր :

*** Գնդ. տը լա Ռոք եւ իր հինգ ընկերները վերաքննութիւն պահանջեցին այն վճիռին դէմ որ պատժական ատեանին կը յանձնէ զիրենք :

*** Հարցաքննիչ դատաւորը որոշեց դատի յանձնել ուրիշ լուծեալ ընկերակցութեան մը՝ «Լա Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ի նախագահը, Ժան Ռընօ, իբրեւ դրդիչ ոճիրի եւ բռնութեանց :

Եակօտայի օգնականն ալ պաշտօնանկ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղաւ Փրոքովիեւ, Ջեկայի վաղեմի պաշտօնեաներէն մէկը, որ երբեմն աջ բազուկն էր Եակոտայի : Երբ այս վերջինը Ջեկայի նախագահութենէն իյնալով Թղթատարական գործավար նշանակուեցաւ, Փրոքովիեւ ալ իբր օգնական տրուեցաւ : Այժմ իր պաշտօնանկութիւնը կը ծանուցանեն քաղաքավարական բանաձեւով մը, որ տակաւին ենթադրել չի տար թէ ինքն ալ պիտի ձերբակալուի եւ դատուի :

Խորհրդային մամուլը տակաւին մեկնութիւններ չի հրատարակեր Եակոտայի անկման մասին : Նոյնիսկ իր ձերբակալութիւնը չէր ծանուցած մինչեւ երեքշաբթի, թէեւ ամէ մարդ գիտէր :

Փարիզի Խորհրդային նոր դեսպանը

Փարիզի խորհրդային դեսպան Պ. Փոթէմքին արտաքին գործավարութեան մէջ պաշտօնի կոչուած ըլլալով, իրեն յաջորդ նշանակուեցաւ Պ. Սուրից, Պերլինի դեսպանը :

Պ. Սուրից Պերլին կը մնար 1934էն ի վեր : Նախապէս եղած է դեսպան Աֆղանիստանի, յետոյ Օսլոյի, իսկ ամէնէն կարեւորը՝ Էնկիւրիի : Ամէնէն երկարը Թուրքիոյ մէջ մնաց, աւելի քան տասը տարի եւ կը համարուի թուրքեւ-խորհրդային բարեկամութեան լաւագոյն վարպետներէն մէկը : Էնկիւրիի մէջ էր որ հաստատեց խորհրդային առաջնակարգ դիւանագէտի արժանիքները : Այն ատեն ստացաւ Լէնինեան շքանշանը, որ շատ քիչ անգամ կը տրուի մատուրականներու եւ որ իրմէ դուրս տրուած է միայն Լիթվինովի եւ Մոնկոլիոյ դեսպան Թայիրովի : Փարիզի դեսպանութիւնը խորհրդային դիւանագիտու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՄՈՒԷ՛ ...

Ըլլալով ընդհանուր քաղաքակրթութեան հիմնադիրներն ու քարոզիչները, Թուրքերը լրջօրէն ձեռնարկած են քաղաքակրթելու մեզ :

Բայց, երբեմն «Սառք Միլլէթ»ը երախտիք չի ճանչնար եւ միշտ ալ դժուարութիւններ կը յարուցանէ :

Ո՞ր մէկ դէպքը յիշել :

Մարդիկը Բանկալթիի գերեզմանատունը պահանջեցին, հասարակաց պարտէզի վերածելու կամ բնակարաններ շինելու համար :

Կարելի՞ էր ընդդիմանալ այսքան քաղաքակրթական ծրագիրի մը :

Եւ սակայն, Պատրիարքարանը ընդդիմացաւ եւ դատ բացաւ :

Հետեւա՞նքը,— աւելի քան հարիւր հազար ոսկի մսխելէ վերջ, փառաւորապէս կորսնցուց այդ գետինը :

Առջի մէկ օրէն կորսնցուցած էր, բայց ստիպեցին որ ազգ. սնտուկն ալ պարպէ, դատ վարելով :

Կառավարութիւնը, միշտ բարեխնամ, նորէն քաղաքավարի շարժեցաւ, ինչ որ կը նշանակէ թրքավարի :

Գրաւելով 60,000 քառ. մեթր հողը, բանուկ պողոտայի մը վրայ, 600 մեթր ալ ձգեց հայ հասարակութեան, որպէսզի կարենան աղօթել եւ մատաղ օրհնել :

Ուրիշ օր մը կառավարութիւնը պատուիրեց էվգաֆին ներկայացնել բոլոր հաշիւները,— դպրոցական, եկեղեցական, բարեգործական եւն. :

Պատուիրեց տոմարներն ու արձանագրութիւններն ալ թուրքերէն բռնել :

— Գլխուս վրայ, պայ Մէհմէտ :

Էվգաֆը, միշտ աչքը բաց, առտու մը պահանջեց ներկայացնել, նաեւ, մոմի, պնակի, իւղագնի հաշիւները :

Թաղ. խորհուրդները տրտնջալ սկսան, յայտնելով թէ օրէնքը այդպիսի բան չի տրամադրեր :

Ու մինչ Էնկիւրիի լուսաբանութեան կը սպասէին, ահա դատական կոչնագիր մը՝ մայր եկեղեցիին եւ Գումգափուի դուրսի եկեղեցիին թաղականութեան :

Երկուքէն ալ մէկ-մէկ տէրտէր եւ թաղական դատարան կանչուած են, Ծնունդին օրը պնակ պտտցուցած ըլլալով իրենց եկեղեցիներուն մէջ :

— Աման էֆէնտիմ, (ո՛չ, պայ ...) մենք ի՞նչ յանցանք ունինք, դարերէ ի վեր հաստատուած սովորութիւն մըն է, նպաստ չէ որ կը ժողվենք, այլ իւղի եւ մոմի դրամ :

— Իրաւունք չունիք, արգիլուած է : Ոստիկանը չըսա՞ւ :

Դեռ այս դատը չվերջացած, հիմակ ալ Գատըգիւղի Թաղ. Խորհուրդին անդամները դատի քաշուած են :

Ամբաստանութիւնը նոյնն է.— «եկեղեցիին մէջ պնակ պտտցնելով նըպաստ հաւաքած են» :

Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ նաեւ թէ թաղեցիներուն նամակներ գրելով, իւղագին ուզած են :

Անգին Մայր վարժարանը փակուելու վիճակին հասեր է, կքելով «քաղաքակրթական» պարտաւորութեանց տակ,— կալուածատուրք, շահատուրք, տուրք, տուրք...

— Քամուէ՛, կ՚ազդարարէ «բարեխնամը» : Քամուէ որ շուտ իյնաս :

— Տեղդ զամուէ, կը հասկնան մեծերը, իբրեւ անբուժելի յետադիմականներ ...

ՎԱՀԷ

Զինուորցուներու արձանագրութիւնը Ավինեօնի մէջ

Ավինեոնէն կը գրեն մեզի (6 ապրիլ).— Քաղաքապետութիւնը ազդ մը ուղղեց հայրենազուրկ օտարականներուն, որպէսզի արձանագրուին, 20էն մինչեւ 33 տարեկան զինուորցուները : Մեր փոքրիկ գաղութի երիտասարդները գրեթէ բոլորն ալ արձանագրուեցան : Արձանագրութեան ժամանակ սովորական հարցումները կ՚ուղղեն.— Լողալ գիտե՞ս, ձի հեծնե՞լ, հեծանիւ՞ նստիլ եւայլն : Հաւանական է որ բժշկական քննութեան կանչուին մայիսին :

Թուրքիա լուրջ միջոցներ ձեռք կ՚առնէ Սուրիոյ սահմանին վրայ

Ճիւմհուրիյէթ կը գրէ հետեւեալ գրգռիչ խորագրին տակ.—

«Անոնք որ Թուրք հողերու վրայ աւազակներ ղրկելու լրբութիւնը ցոյց կուտան, պէտք է խորհին ատոր փոխարէն Թուրքիոյ ձեռք առնելիք միջոցներու լրջութեան մասին եւ զգուշանան» .—

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, մեր հարաւ. սահմաններուն վրայ վերջերս սկսած են կրկնուիլ կարգ մը յելուզակային դէպքեր : Բայց այս երեւոյթին բուն ուշագրաւ կողմը այն է որ այս դէպքերը կը քաջալերուին եւ նոյնիսկ կը կազմակերպուին կարգ մը օտար իշխանութեանց կողմէ :

Բացարձակ է որ Թուրք հանրային կարծիքին վրայ խոր անդրադարձներ պիտի ունենայ մեր հարաւային սահմաններու ապահովութիւնը վտանգելու ձգտող այս դէպքերուն մանաւանդ այս օրերս տեղի ունենալը, երբ Հաթայի (Սանճաք) ճակատագիրը խնդրոյ առարկայ կ՚ըլլայ, իսկ միւս կողմէ սահմանէն անդին շարունակաբար կը կեղեքուին Թուրքերը :

Այս տեսակէտով, խիստ զարմանալի է որ այս դէպքերը առաջ բերելու յանդգնողները չեն ըմբռներ թէ պատասխանատուութեան ինչքան մեծ բեռ մը կ՚առնեն իրենց ուսերու վրայ եւ չեն անդրադառնար անոնց հետեւանքներուն :

Իսկ այս խնդրին ամէնէն աւելի ուշագրաւ կէտը, ֆրանսական կառավարութեան այս կացութեան հանդէպ ցոյց տուած անտարբերութիւնն է :

Թրքական գործարանի մը հիմնարկէքը աշակցութեամբ Անգլիոյ

Ապրիլ 3ի տեղի ունեցաւ Գարապիւքի (Էնկիւրի) երկաթի գործարանին հիմնարկէքը, որուն ներկայ էր նաեւ անգլ. դեսպանը : Այս առթիւ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ ճառ մը խօսելով շեշտեց .

— «Մենք միշտ կը գնահատենք բարեկամական դետնի վրայ ընծայուած նիւթական օժանդակութեանց արժէքը : Այս կարեւոր ձեռնարկը կուգայ իրականացնել Աթաթիւրքի երկար ատենէ ի վեր սնուցած մէկ փափաքը : Գարապիւքի այս գործարանին մէջ մօտ 1000 գործաւոր պիտի աշխատին : Գործաւորի թիւին այս նուազութիւնը հետեւանքն է գործարանին մեքենական խիստ արդիական կազմուածքին եւ կարգ ու սարքին : Այսօր, այս նոր ձեռնարկով, Թուրք ազգին զարգացումի եւ կենսունակութեան ճամբուն վրայ նոր քայլ մը առնուեցաւ.— Երկաթի շրջան մը բացուեցաւ» :

Կարճ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ անգլ. դեսպանը, շեշտելով անգլեւ-թուրք բարեկամութեան կարեւորութիւնը :

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ամերիկեան լաւատեղեակ թերթ մը, *Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր*, որ լոյս կը տեսնէ Պոսթըն, իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ ուշագրաւ զեկուցում մը, զոր գրի առած է իր արտաքին խմբագիրը՝ նոր վերադարձած ըլլալով Խ. Ռուսիայէն.

Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Սովետական Ռուսիոյ մէջ կացութիւնը այսօր շատ աւելի պրկուած է, քան ուրիշ որ եւ է ատեն. մանաւանդ այսպէս կոչուած Թրոցքիական դաւաճանութիւններէն վերջ: Ամբողջ բարձր պաշտօնէութիւնը ներկայիս կը գտնուի գաղտնի ոստիկանութեան հետապնդումին տակ: Ամէն պաշտօնեայի թղթածրար կը քննուի կէփէուի կողմէ: Քանի մը հազար անձեր արդէն իսկ ձերբակալուած են՝ եւ իրենց բոլոր ազգականները «կասկածելի են-թակայ» են:

Պարզ է, որ Սթալին ու իր ներկայացուցիչները լրջօրէն մտահոգ են սովետական վարչաձեւի ապագայի մասին: Որովհետեւ, ամէն ինչ ցոյց կուտայ թէ «Թրոցքիական նոր դաւադրութիւնները» բեմադրեալ կատակերգութիւններ չեն՝ ինչպէս էին առաջինները: Այս փաստը թէ անոր մաս կը կազմեն խորհրդային ամենաբարձր պաշտօնեաներէն ոմանք, բաւարար չափով յստակօրէն կը խօսի կացութեան լրջութեան մասին: Ինչպէս բոլոր անկողմնակալ դիտողները չեն կրնար համաձայնիլ Սթալինի ակնարկումին հետ՝ Թրոցքիականներու կողմէ «վարչաձեւին հասցուած մեծ վնասներու» մասին: Սակայն, փաստ է, որ պետական մեքենան ենթարկուած է, վերջերս, բաւական ուժեղ հարուածի մը:

Ամէն ատենուան նման՝ Քրէմլին խեղդեց դաւադրութիւնները՝ խրատական անողոքութեամբ: Անոնք որ դատապարտուած կամ աքսորուած չեն, պաշտօնանկ են եղած: Ես անձնապէս խօսած եմ բազմաթիւ ուսանողներու հետ, որոնք արտաքսուած են համալսարաններէն, որովհետեւ «աղտոտ Թրոցքիականներուն հետ ազգականական կապեր ունէին»:

Հարկ է աւելցնել, սակայն, թէ ժողովուրդին մեծ մասը երբեք ազդուած չէ խորհրդային նոր «մաքրագործումէն» որովհետեւ իշխանութեան հետապնդումները այսօր, բացառապէս ուղղուած են համայնավար կուսակցութեան ներկայ եւ նախկին անդամներուն դէմ: Դաւադրական բջիջները իրականին մէջ ցրուած են ամբողջ երկրին մէջ՝ առանց որ եւ է կապ ունենալու իրենց միջեւ,— ինչ որ շատ դժուար կը դարձնէ զանոնք երեւան հանելը: Սթալինի դէմ պայքարը սկսաւ երեք տարի առաջ՝ Քիրովի սպանութեամբ: Այն ատեն ըսկսաւ նաեւ ինքնախճացումը բոլշեւիկ յեղափոխական ղեկավարներուն,— յատկանշական դիծը ամէն մէկ յեղափոխութեան: Սթալինեան վարչաձեւը, գոնէ ցարդ, կը թուի բաւական ուժեղ՝ առանց մեծ ցնցումներու փրճացնելու համար իր հակառակորդները: Բայց, պարզ է, որ պետական մեքենան «մաքրելու» համար «Թրոցքիականներէն», պէտք պիտի ըլլայ երկար ժամանակի: Ասկէ կը հետեւի որ՝ եթէ Սթալին ասկէ առաջ տրամադիր էր մեղմելու վարչաձեւը, այժմ հրաժարած է իր այդ գաղափարէն վերջնականապէս:

Սթալինեան դիկտատուրան ապագային ոչ միայն պիտի չմեղմանայ, այլ եւ պիտի խստանայ:

Ճիշդ ատոր համար է որ Սթալին որոշած է ազատիլ մարքսականութեան բոլոր «տեսաբաններէն», որոնք կրնան ընդդիմանալ իրեն: Ատոր համար ան կը փճացնէ իր օգնականները: Սթալինի ծրագիրն է— բոլշեւիկութեան գրեթէ բոլոր յեղափոխականներէն եւ առաջնորդներէն ազատիլէ վերջ— «լաւանալ» գիւղացիներուն հետ, որոնց 60 առ հարիւրը կը կազմեն Խորհ. Միութեան բնակչութեան: Ապագային գիւղացիները «ընկերվարականացած» պիտի չըլլան, որպէսզի չհատանան վարչաձեւին դէմ: Քրէմլին այլ եւս չի հաւաքեր գիւղացիներուն աւելատանքին պտուղները, ինչպէս կ'ընէր նախապէս, այլ զանոնք կը ձգէ անոնց: Հրովարտակ մը քանի մը օր առաջ վերահաստատեց սեփականութեան իրաւունքը գրեթէ բոլոր գիւղացիներուն, որոնք անդամութեան ենթարկուած էին «հակայեղափոխական համոզումներու» պատճառաւ:

Միւս կողմէ՝ վերջերս կը նկատուի մեծ անկում մը ճարտարարուեստի մէջ: Արտադրութիւնը 20 առ հարիւր աւելի քիչ է, քան ինչ որ պէտք է ըլլայ ըստ ծրագիրներու: Այլ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ, քանի որ գրեթէ բոլոր բարձր պաշտօնեաները եւ գործարաններու տնօրէնները ամիսներ շարունակ կը հարցաքննուին՝ ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ Թրոցքիականներ: Խորհրդային ճարտարարուեստը այսօր իջած է այնպիսի աստիճանի մը որ հազիւ կրնար գոհացում տալ երկրին նուազագոյն պահանջներուն: Սթալին իր ձեռքին տակ ունի աշխարհի ամենահարուստ հողամասը, բայց, հակառակ ատոր, խորհ. ճարտարարուեստական արտադրութիւնները շատ աւելի գէշ են՝ քան ամերիկեան ու եւրոպական արտադրութիւններու ամէնէն գէշերը: Ամէն անկողմնակալ դիտող կրնայ անդրել որ խորհ. ճարտարարուեստը մէկ շաբաթուան ընթացքին կը չէջէ, եթէ ստիպուի մրցիլ օտար արտադրութեանց հետ: Բայց, Խորհ. Միութեան մէջ կը ցրուին միայն սովետական արտադրութիւնները, եւ բնակչութիւնը ստիպուած է զանոնք ընդունելու այնպէս ինչպէս են անոնք, այլապէս ոչինչ պիտի ունենայ:

Այսօր օտարականներու դրութիւնը, Ռուսիոյ մէջ, շատ աւելի գէշ է, քան ուրիշ որ եւ է ատեն: Խորհրդային հպատակներուն արգիլուած է «կապ պահել օտարականներուն հետ», բացի անոնցմէ, որոնք պաշտօնապէս ճշդուած են: Խորհրդային հպատակները չեն կրնար խօսիլ օտարահպատակներուն հետ: Այս «միջոցները»— որոնք գոյութիւն չունին աշխարհի ոչ մէկ երկրին մէջ — արդիւնք են այն վախին զոր խորհրդային իշխանութիւնները ունին օտար լրտեսներէն եւ Թրոցքիականներէն:

Քրէմլինը, իրականին մէջ, ամէն կարելին կ'ընէ որպէսզի բաւարարէ բնակչութեան սնունդի եւ այլ նիւթերու պէտքերը, բայց ամէն անգամ չի յաջողիր: Գիները չեն իջած հակառակ տրուած խոստումին: Հագուստի յատուկ կերպասները, օրինակ, տասն անգամ աւելի սուղ են քան ամերիկեան ու եւրոպական կերպասներու մէջինը: Այնքան ատեն որ Մոսկուա էի, կրցայ բերել տալ ֆինլանտական իւղ: Հակառակ անոր որ մեծ մաքսատուրք վճարեցի, ինչպէս նաեւ մեծ երկաթուղագին, իւղը երեք անգամ աւելի աժան էր՝ քան Մոսկուայի շուկան ծախուած իւղը: Այսպէս են բոլոր նիւթերու գիները: Բնակարանային պայմանները աւելի սարսափելի են: Ամենասովորական բան է տեսնել որ ամբողջ ընտանիք մը կ'ապրի սենեակի մը կամ մառանի մը մէջ: Ընդհանրապէս կացութիւնը այնպէս է որ երկար տարիներու համար բարելաւման որ եւ է նախանշան չերեւար:

Սթալին կը տեսնէ ասիկա ու այդ պատճառաւ օծիքը կը թօթվէ իր բարեկամներէն:

ԶԷՅԹՈՒՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՅՐԻԿԸ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Ապրիլ 10ին Երուսաղէմի մէջ մեռաւ Բարթողիմէոս Ծ. Վ. Թագաճեան, Զէյթունի վերջին հերոսը: Իր հայրենակիցներէն Գ. Գուտուլեան հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ հանգուցեալին կեանքն ու գործը.—

Բարթողիմէոս վարդապետ Թագաճեան, 1851ին ծնած է Զէյթունի հարաւային գիւղերէն Ենիճէ Գալէի մէջ, համեստ ընտանիքէ մը, որմէ սերած է Ֆռնուզի հռչակաւոր միաբաններէն Թագաճեան Յովհաննէս վարդապետը:

1896ի Զէյթունի մեծ պատերազմին, Բարթողիմէոս վրդ. մտաւ Թուրք զօրանոցը՝ իր սպիտակ ձիուն վրայ, խաչը կուրծքին ու սուրը կուշտին: Թուրք զինուորը եկաւ ու անցաւ իր սուրի տակէն: Այդ պատերազմին ապացոյցը տուաւ գերագոյն անձնուիրութեան ու ճշմարիտ հայրենասիրութեան: 1896 յունուար 28ին Զէյթունի մէջ ծանօթացաւ Թուրքերը եւ Զէյթունցիները հաշտեցնելու եկած եւրոպական տէրութեանց ներկայացուցիչներէն մասնաւորապէս իտալական հիւպատոս Պ. Վիթթօյի հետ, որուն համակրանքը շահած էր իր անկեղծութեան ու արիութեան համար:

Թուականի մը, ամբողջ պատմութեան մը, երկար անցեալ մը, կեանք մը կը պատկերացնէ մարդուս, եւ պատահարի մը վրայ ամբողջ շէնք մը կառուցանել կը սիրեն մարդիկ մէջ:

Մարդ անոնց մէջ կ'ապրի, անոնք իրեն բաներ մը կը խօսին: Կը փոխադրուինք հին օրերու մէջ եւ կը տեսնենք շարժիլը, գործելը, խօսիլը հին մարդոց:

Բարթողիմէոս վարդապետ երկար տարիներ մնաց ու գործեց Ֆռնուզի, Զէյթունի եւ շրջականներուն մէջ: Վանքը շինելու համար գնաց մինչեւ Երուսաղէմ ու Պոլիս եւ սակայն չհասաւ մուրազին:

1915ին ժողովուրդին հետ ինքն ալ տարագրութեան ճամբան բռնեց: Հալէպէն (Ամանոս) կը գտնուիմ. կը լսեմ թէ մեր վարդապետը Պաղչա-Պուլանըդ հասած է: Քանի որ զինեալ կարելիներով՝ չորս ժամուան ճանապարհին ճամբայ մը կարելով, գիշերը կը հասնինք Պաղչա եւ կը յաջողինք մտնել Տէր Մեսրոպ Քէօշկէրեանի տունը: Քահանային ընկերացած, կը մտնենք Հայոց դպրոցը, ուր կը մնար մեր վարդապետը:

Կ'ողջագուրուինք իր եւ իր մօտ եղողներուն հետ. կը մնանք ժամ մը եւ կրկին կը յաջողինք պաշարման շղթայէն դուրս ելլել: Առաւօտ կանուխ Թուրք սպայ մը դպրոցին ու եկեղեցին դուրս կը հանէ ժողովուրդը, ճամբու վրայ են բոլորը, ուրիշ սպայ մը վրայ կը հասնի եւ կ'ապտակէ ու կը նախատէ ծուղակն ինկած մեր Առիւծը, որ դառնալով ժողովուրդին՝ ըսաւ.— «Ինչո՞ւ մեր լեռներուն մէջ չմեռանէինք եւ այս օրը տեսնէինք, ինչո՞ւ ձայնս չլսեցիք»: Անհնազանդ առիւծի մը պէս պոռթկացող յուզումէն սկսաւ դառնապէս լալ, փնտռեց իր հին օրերը, իր Նժոյգը, իր պողպատները ···

Ճաշակեց տարագրութեան սեւ ու կարմիր օրերը, ազատուեցաւ հրաշքով եւ վերադարձաւ հայրենիք, ուր մնաց ու ժողովուրդին հայրիկը եղաւ մինչեւ քէմալականներու ջարդերը:

Շատ մը տեղերէ վերջ, կարգը եկած էր Զէյթունին ալ մէջտեղէն վերցնելու: Մարաշի եւ բոլոր Թուրքերուն աչքին փուշն էր Հայ Արծիւներու բոյնը, պէտք էր քանդել զայն, քար քարի վրայ չձգել, տարագրութեան արդէն այրած էին քաղաքը, շատ քիչ տուներ կը մնային: Վերադարձող Զէյթունցիները Թուրք զօրանոցը մտան: Քէմալականները պաշարեցին զօրանոցը: Կատաղի կռիւներ օրերով. 1921 յունիս 26ի գիշերը զօրանոցին ծանօթները. Թուրքերը իտալական թնդանօթ եւս բերած էին կարենալ քանդելու համար իրենց իսկ ձեռքով շինուած շատ ամուր զօրանոցը:

Գաղթականութիւն չըլլալու, Թուրքին վիզ չծռած եւ լեռները ողջ մնացած հերոսներ ալ կային հայ մարտիկներու մէջ: Երդուեցան հայրենի լեռներու մէջ մնալ կռուիլ ու պատուով մեռնիլ: Մերերը, պառաւները, հիւանդները եւ մանուկները Բարթողիմէոս վարդապետին հետ անձնատուր կ'ըլլային: Սրտաճմլիկ եւ անմոռանալի տեսարան մը կը պարզուէր. կռուողներու մէջէն այն կիները եւ կամ աղջիկները որոնք Թուրքին անձնատուր ըլլալ չէին ուզեր եւ դէպի լեռները կռուողներուն ալ չէին կրնար ընկերանալ, կ'աղաչէին իրենց եղբայրներուն եւ կամ ամուսիններուն, որ մեկնելէ առաջ գնդակահարեն զիրենք: Հայ մայրերէն եւ քոյրերէն քանի մը հոգի իրենց սիրելիներուն ձեռքով սպաննուեցան:

Թուրք սպայ մը յանձնուողներու կարաւանէն Բարթողիմէոս վարդապետը կը բերէ Զէյթուն եւ կը դնէ զօրանոցի պատերուն տակ, որպէսզի համոզէ կռուողները որ ըլլան անձնատուր:

— «Ջաւակներս, ձեր պոյերուն դուրպան, լաւ զարկէք, անձնատուր մի՛ ըլլաք եւ ձեր լեռներուն մէջ մեռէք»:

Ահա յորդորը Թակարդը ինկած Առիւծին:

Մեր վարդապետը անձնատուր եղած կարաւանին հետ գնաց մինչեւ Ջերմուկ (Տիգրանակերտի շրջան) եւ դարձեալ ազատուեցաւ հրաշքով, իսկ կռուողներու ընտանիքներէն եւ փոքրիկներէն անոնք, որ անձնատուր եղած կարաւանին միացած էին, Թուրքերը զօրանոց ղրկեցին եւ գնդացիրի բռնեցին:

Ասկէց քանի մը տարիներ առաջ, Պէյրութի մէջ եղած Զէյթունի Հայր. Միութեան կեդր. Վարչութեան կողմէ Երուսաղէմ ղրկեցին իրեն եւ խնդրեցին որ գայ Պէյրութ ու հայրենակիցի մը տունը մնայ մինչեւ կեանքին վերջը: Շնորհակալութիւն յայտնելով՝ կը յայտարարէ թէ ծերացած է եւ չուզեր բաժնուիլ իր սիրած եղբայրներէն:

Քանի մը տարի առաջ Երուսաղէմի մէջ առանձին գիրքով մը տրուեցաւ իր կեանքին ամբողջ պատմութիւնը: 1909ին Պոլիս, Սմբատ Բիւրատ (Տէր Ղազարենց) գրեց կենսագրականը «Վեղարաւոր հերոսը»:

Տաւրոսի սարերուն այս առիւծասիրտ վեղարաւոր հերոսը՝ իր բազմափորձ կեանքին գրեթէ մէկ դարու բեռը կը թօթափէ եւ այսօր կը հանգչի Երուսաղէմի մէջ: Իր անունն ու անկեղծ ազգասէրի քաջագործութիւնները երբեք պիտի չմոռցուին երկայն ու ապագայ սերունդներէն:

Կը խոնարհինք անոր անմոռաց յիշատակին առջեւ: Հանգիստ իր յոգնավաստակ ոսկորներուն:

Գ. Գ. ԳՈՒՏՈՒԼԵԱՆ

ՃԱՆՉՆԵՆՔ ՄԵՐ ԱՐԺԷՔՆԵՐԸ

Այս կիրակի տեղի կ'ունենայ Մարտիկներու Միութեան կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը:

Մանաւոր ձիգ թափած ենք միշտ, իւրաքանչիւր տարի չորս մը դասախօսութիւններ տալու, ընթերցող բացատրար զինուորական եւ պատմական նիւթեր: Այս դասախօսութեանց գլխաւոր նպատակն եղած է նախ հայ երիտասարդութիւնը ծանօթացնել մեր մօտիկ անցեալին, եւ անկէ որոշ դասեր քաղել, միւս կողմէ տարեցներու եւ նախկին կռուողներու միջեւ պահել ու պահպանել եղբայրական եւ զինակցական աւանդութիւնները:

Կիրակի օրուան բանախօսութիւնը այս կրկնակ նպատակներէ զատ, կ'առաջնորդէ ուրիշ օգտակարութիւն մը, — մեր ռազմական գործերը պատկերացնել եւ արտաքին ճակատ, Ֆրանսացիներու առջեւ:

Արդարեւ այս ուղղութեամբ ինչ աշխատանք կատարուած է: Գրեթէ ոչինչ:

Կար ժամանակ, երբ Եւրոպա գտնուող քանի մը մտաւորականներ գնահատելի գործ կը կատարէին քարոզչական մարզին մէջ: Շատերը կը յիշեն «Pro Armenia»ն: Հրապարակի վրայ ունի՞նք արդեօք զայն յիշեցնող երեւոյթ մը: Ոչ դժբախտաբար: Եւ այս պարտականութիւնը կը ծանրանայ ամբողջապէս նոր հասակ նետած մտաւորականներու, արեւմտեան դաստիարակութիւն ստացած հայ երիտասարդներու ուսերուն վրայ: Դեռ աւելին,— ընդհակառակն համալսարաններու մէջ ուսած ու թրծուած հայ երիտասարդները աւելի շատ կը հեռանան հայկական կեանքէն եւ ժողովրդական խաւերէն, առաջին օրինակ կը տալով ազգային կազմալուծման եւ այլասերման:

Անշուշտ բացառութիւնները յարգելի են եւ ասոնց մէջ, անտարակոյս առաջին տեղը բռնողներէն մին, կիրակի օրուան մեր բանախօսն է, Փաստրմաճեան, որդին աքանչելի յեղափոխական եւ հայրենասէր, Արմէն Գարոյի (Գարեգին Փաստրմաճեան):

Հաճոյքն ունեցած եմ զինք ճանչնալու 1921ին Կրընոպլի մէջ: Դեռ ուսանող, այն ատեն արդէն, ցոյց կուտար ամենախոր հետաքրքրութիւն հայկական գործերու մասին: Կարդալու, ուսումնասիրելու, եւ պրպտելու մանաւոր ճաշակ եւ տենչ ունէր, ինչ որ զինք կատարելութեան հասցուց հետզհետէ:

Հ. Փաստրմաճեան աւարտած է Ցիւրիխի բազմարուեստեան վարժարանը, ուր մասնաւորաբար հետեւած է Զուիցերիական բանակի յայտնի ղեկավարներու դասախօսութեանց: Այդ զինուորականներէն կարելի է յիշել Շէյնդուրի, Մէյլը եւ Քօնաքը: Անդամ է «Ամերիկեան Զինուորական ճարտարագէտներու Միութեան»: Եւ սոյն ընկերութիւնը Հ. Փաստրմաճեանին յանձնած է պատրաստութիւնը «Լեռնային պատերազմի» վրայ ուսումնասիրութիւն մը, որ շուտով լոյս պիտի տեսնէ Ուաշինկթընի մէջ.

Ներկայիս Հրանտ Փաստրմաճեան կ'աշխատի իբրեւ խորհրդական ճարտարագէտ եւրոպական զանազան ընկերութիւններու, բազմաթիւ հիմնարկութեանց համար:

Ան երեք տարի դասախօսած է Ժընեւի համալսարանին մէջ: Անդամ է Chambre de Commerce International-ի բաշխման կոմիտէին, ինչպէս նաեւ զուիցերիական կազմակերպութեանց յանձնախումբի կեդրոնական կոմիտէին:

Իր դասախօսութեան նիւթը կ'ընդգրկէ 1914էն 1921ի հայ զինուորական գործողութեանց ամենախոր վերլուծումը, որուն համար օգտուած է հայ եւ օտար բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններէ եւ հրատարակութիւններէ:

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք հայ երիտասարդներուն, մտաւորական դասին եւ մեր ռազմիկ ընկերներուն հոծ բազմութեամբ ներկայ ըլլալ անոր շահեկան դասախօսութեան:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Պ. Ժորժ Մոնէ, երկրագործական նախարարը, ճառ մը խօսելով Լիոնի մէջ, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ.

— Տասը ամիսէ ի վեր ամէնքս ալ կը ջանանք իրականացնել ինչ որ Լէոն Պլում ինք պիտի ուզէր իրագործել: Այս երկրին գործերուն ուղղութեան վարդապետութիւն մը տալ — ահա մեր գլխաւոր մտադրութիւնը: Գիտենք թէ ուր կ'երթանք, գիտենք թէ ուր կ'ուզենք տանիլ այս երկիրը: Մենք գիտէինք կանխաւ մեր պատասխանատուութիւնները, որովհետեւ կանխաւ ամէն ինչ հաստատուած էր մեր միտքին մէջ: Կ'աշխատէինք լուծել անհեթեթութիւնը դրամատիրական վարչութեան՝ որ սպառողի հնարաւորութիւնները կը բազմապատկէ, արտադրողներուն դանդաղեցնել սպառելու անկարողութեան մէջ պահելով հանդերձ: Մենք կը կարծենք որ բան մը փոխեցինք դրամատիրական անկարգութեան մէջ, որով զօրաւորը անվախ կերպով կը տնօրինէր վաճառքներուն գինը ինչպէս նաեւ ու-

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

2.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԷՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Տեղէն ցատկեց Զօհրապ, մօտեցաւ նախագահին եւ գոչեց. «Հոս ոչ մզկիթ է, ոչ ալ մեդրեսէ, հոս Օսմանեան դատարան է եւ միայն Օսմանեան օրէնքը կրնայ տիրապետել ···»:

Ընդհանուր դատախազը.— որ դատին հանրային կարծիքին հետ առընչութիւն ունենալուն պատճառաւ ներկայ կը գտնուէր — պնդեց որ ֆեթվան կարդացուի: Դատաւորները, պահ մը խորհրդակցելէ վերջ, ընդունեցին անոր առաջարկը եւ կարդացուեցաւ ֆեթվան որ ահաւասիկ.

«Ըստ իսլամական օրէնքի, Իսլամներու խալիֆա եւ Օսմանեան պետութեան փադիշահ եղող անձ մը, այդ հանգամանքով, պետական գանձէն դրամ պահանջելու կամ պետական գանձին դէմ դատ բանալու իրաւունք ունի՞: Պատասխան.— «Ոչ»:

Սէյխ պէյ, որ յանկայս ունկնդրեր էր ֆեթվայի ընթերցումը, հանդիսաւոր ձայնով մը ըսաւ.

— «Այս պետութիւնը իսլամական պետութիւն է եւ իսլամ պետութեան օրէնքը՝ «իսլամ»ի օրէնք է, հետեւաբար կը պահանջեմ որ խոնարհիք այդ օրէնքին առջեւ եւ մերժէք սուլթանուհիներուն դատը»:

Մինչ ֆեթվան կը կարդացուէր՝ մենք կը պատրաստուէինք արդէն մոլեգին յարձակումի մը:

«Դուն պատժական կողմը վեր առ, ես ալ քաղաքայինը, որ երեսփոխանի գիրքիս աւելի հաշտ կուգայ» ըսաւ լուսահոգին: Այնպէս ալ ըրինք:

Ոտքի ելայ եւ սա իմաստով խօսեցայ.

«Երբ հիմա, այս դատավարութեան ունկնդիրներէն մէկը, անկցի Սահմանադրութիւնը եւ կեցցէ Շէրիաթը գոչելու ըլլայ՝ ինչ ընթացք պիտի բռնէք: Կ'ենթադրեմ թէ պիտի ձերբակալէք եւ պատժական օրէնքին համաձայն հետապնդումներու պիտի ենթարկէք: Ձեմ գիտեր թէ ընդհանուր դատախազը ի՞նչ պատիժ պիտի պահանջէր անոր դէմ, բայց թող ներէ ինծի երբ իրեն յիշեցնելու ըլլամ, թէ Մարտ 31ի դէպքին «կեցցէ Շէրիաթը, անկցի Սահմանադրութիւնը» պոռացողներէն մէկ քանին Պայազիտի հրապարակը կախել տուաւ ··· : Արդ, հիմա որ Շէրիաթը պահանջողները նոյն ինքն օրուան ելեւմտական նախարարը, նոյն ինքն օրուան երեսփոխանները եւ leaderներն են, Սուլթան Մուրատի աղջիկները պիտի ուզէին գիտնալ, թէ արդեօք միեւնոյն չափը ու միեւնոյն կշիռը պիտի գործածէ՞ք այդ երեւելիներուն հանդէպ ··· :

Արդարեւ, նախարար, երեսփոխան, leader, հոս քիչ առաջ, նախատեցին Սահմանադրութիւնը, փորձեցին ըսպաննել զայն եւ չնական պաղարինով մը հրաւէր ուղղեցին ձեզի որ պատրաստուիք կատարել թաղումի կարգը: Սահմանադրութեան 4րդ յօդուածին համաձայն կայսեր եւ կայսերական գերդաստանին իրաւունքները եւ թոշակները Ազգին նուիրական պարտքը կը կազմեն: Մեր դատը կը կրթնի այս յօդուածին եւ այնքան պարզ ու պայծառ է, որքան յօդուածը ինքնին: Մեր հակառակորդները որ ուրիշ շրջանակներու մէջ ինքզինքնին Սահմանադրութեան ախոյեան կը հռչակեն, հոս ձեզմէ պահանջեցին որ Սահմանադրութիւնը խարույկի դատապարտէք եւ ֆեթվան միայն դաւանիք՝ իբր հիմնական օրէնք Օսմ. պետութեան: Ձեզի ուրեմն կը մնայ կատարելիք մէկ բան միայն, այն է զգացընել այս պարոններուն, թէ այս երկրին մէջ գոյութիւն ունի դատական իշխանութիւն մը, որ ի հարկին կ'իջեցնէ — կամ միջոցներ ձեռք կ'առնէ իջեցնել տալու համար — օրէնքին պատակը բոլոր անոնց, նախարար կամ երեսփոխան, որ կը յանդգնին դաւաճանել պետութեան հիմնական օրէնքին դէմ, որ Սահմանադրութիւնն է: Իսկ եթէ — ինչ որ պիտի չուզէի հաւատալ — դուք ալ փորձուէիք հետեւիլ անոնց հոսանքին՝ լաւ կ'ըլլար, որ վճիռ արձակելէ առաջ, յիշէիք անգամ մը իրաւաբանութեան սա անխախտ սկզբունքը, թէ պայմանագիր կողմերէն մէկը եթէ թերանայ պայմանագրութեան իր վրայ դրած պարտաւորութիւններուն մէջ, իրաւունք տուած կ'ըլլայ միւս պայմանագիր կողմին՝ պահանջելու պայմանագրութեան խզումը: Մի մոռնաք թէ Սահմանադրութիւնը տեսակ մը պայմանագրութիւն է Օսմանեան գերդաստանին եւ Ազգին միջեւ: Եթէ Ազգը այդ պայմանագրութիւնը չուզէ յարգել, Օսմանի գերդաստանն ալ իրաւունք կը ստանայ Սահմանադրութիւնը չեղեալ նկատելու »···

Այս թէզը ընդլայնեցի եւ խօսքին կարգը ընկերոջս անցուցի:

Զօհրապ ոտքի ելաւ:

— «Ինչպէս որ Խոսրովեան ըսաւ, մեր հակառակորդները Սահմանադրութեան հայհոյեցին. ես պիտի աւելցնեմ թէ իսլամական կրօնքին ալ հայհոյեցին, որովհետեւ կրօնքի մը հայհոյել է, երբ անոր կը վերագրուին դատի մը պահանջներուն համար յերիւրուած ծիծաղելի տրամադրութիւններ: Այդ ֆեթվան, որ հիմա հոս կարդացուեցաւ, խեղաթիւրեալ ֆեթվա մըն է: Իսլամութեան առաջին դարուն մէջ հանրութեան ծառայելը Աստուծոյ ծառայել կը նշանակէր, որովհետեւ հանրութեան մատուցուած ծառայութիւն մը Աստուծոյ կրօնքը համարուող իսլամ կրօնքին մատուցուած կը նկատուէր: Այս կերպով ոչ միայն Խալիֆան, այլ ժողովուրդին միւս ծառայողները — դատաւոր կամ զինուոր — դրամական վարձատրութիւն չէին փնտռեր: Բայց յետոյ, երբ իսլամները քաղաքային իմաստով պետութիւն կազմեցին՝ խնդիրը փոխուեցաւ. զգացին որ պետութիւն մը պէտք ունի քիչ շատ կանոնաւոր բանակի, բազմաթիւ դատաւորներու, նոյնքան եւ աւելի քաղաքային պաշտօնեաներու, ուսուցիչներու, եւայլն, եւայլն, եւ ասոնք ապրելու համար դրամի կը կարօտին: Ցիմարութիւն է պնդել թէ Հարուն էլ Ռաշիտի օրով Պաղտատի մէջ կամ Շամի մէջ Խալիֆան, դատաւորը, գիտունը, ուսուցիչը՝ ձրի կ'աշխատէին: Բայց վայրկեան մը ընդունինք Սէյխ պէյի հետ թէ այս ֆեթվային կրթնած վարդապետութիւնը հին ատենը բոլոր իսլամ պետութիւններուն մէջ ի զօրու էր:

(8)

(Շար.)

ծիկներուն սակը: Բայց բոլոր այս բանակցութիւնները չեն կրնար լիովին բնորոշել թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ է, եթէ կառավարութիւնը չունենայ գործաւորական անդամներուն եւ գործակցականներուն համախումբ եւ աներկբայ աջակցութիւնը: Միայն թէ պէտք է զգուշանալ չափազանց անսպասելիէն: Ամէն բան կարելի չէ մէկ անգամով ընել: Մեր ծրագիրը տակաւին չէ իրագործուած: Աւելի հեռուն երթալէ առաջ հարկ է ներկայ հանգրուանը ամրացնել:

Նախ ներքին խաղաղութիւնը: Ընկերներէն ոմանք փափաք յայտնեցին որ Լէոն Պլումի կառավարութիւնը ձախողի, որպէսզի անյապաղ բացուի յեղափոխական ճանապարհը: Կը խորհինք որ սակաւ վտանգ է, յիմարութիւն է: Մեր կառավարութիւնը չէ ձախողած: Լէոն Պլումի ազդեցութիւնը չէ պղտոր մնալէ երկրին մէջ՝ ուր իր ձայնը հեռուէն աւելի լաւ կ՚ունկնդրուի: Անշուշտ, գործաւորական ղանգուածը պատրաստ է բոլոր ճակատամարտներուն համար, բայց մենք իրաւունք ունի՞նք միթէ զայն խորտակելու զարհուրելի արկածախնդրութեան մը մէջ, որով իր գործը շատ դիւրաւ կրնայ տանիլ աքիմարրու եւ բարբարոսական դարձուածք մը:

Եւ յետոյ, Ֆրանսա կղզիացած չէ: Աւելութիւններ, չզսպուած ախորժակներ աչք տնկած են անոր: Խաղաղութիւնը Ֆրանսային եւ Անգլիոյ համաձայնութեան թելէն կախուած է: Պլումի քաղաքականութեան հրաշքն էր որ պահպանեց եւ զօրացուց այս համերաշխութիւնը, մինչ հինաւուրց Անգլիան, աւանդապաշտ եւ Սովետներու անհամակիր, սկիզբները աւելի նպաստաւոր էր Սպանիոյ ապստամբ զօրավարներուն քան ժողովրդական ճակատին: Նմանապէս մեր տնտեսական քաղաքականութիւնը պէտք է հաստատուի համաձայնութեամբ բրիտանական եւ ամերիկեան ժողովրդապետութիւններուն հետ.

Մեր մեծ ցաւերէն մին այն եղած է որ գործաւորները մեր կոչերուն միշտ չեն ըներ, որպէսզի ճիշդ ժամանակին բացուի Փարիզի Միջազգային Արուեստահանդէսը: Մէնուիքններուն ոյժը պէտք է նկատի առնել հաստատակաց չահը: Անկէց զատ, պէտք չէ տանիլ ուզածին պէս ապստամբի մեքենային յառաջդիմութիւններուն դէմ: Մեքենան է որ պիտի ազատագրէ գործաւորը, թեթեւցնելով անոր յոգնութիւնը եւ պարապոյ ժամեր ապահովելով անոր: Ինչ որ մեր ձեռքէն եկաւ՝ ըրինք գործաւորական եւ գիւղացիական կազմակերպութիւնները նպաստելու համար: Կը խնդրենք որ իրենք ալ մեզի վստահին, ոչ թէ կուրօրէն, այլ աչքաբաց վստահութեամբ, քննադատելու պատրաստ, բայց հաստատ մտադրութեամբ միաբան մնալու եւ աշխատելու գործաւորական դասակարգին եւ խաղաղութեան շահուն համար:

Զ. Ռ. Մ.Ի ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՃՈՅՔԸ

Կիրակի կէս օրէ յետոյ տեղի ունեցաւ Փարիզի Զմմի մասնաճիւղի կազմակերպած խնճոյք հաւկթախաղը:

Ընտանեկան սեղմ ու տաքուկ շրջանակի մը մէջ եւ առհասարակ Զմմականներ տիկիններով ու փոքրիկներով եկած տեղ էին գրաւած: Կարծես ամէնքն ալ մէկ ընտանիքի անդամներ ըլլային, այնպէս պարզ ու անկեղծ վերաբերում ունէին իրարու հանդէպ: Գոնէ այդ տպաւորութիւնը կը կրէ դուրսէն դիտող մը:

Հանդէսին սեղանապետութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Ա. Յովհաննէսեանին որ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս երգել «Մեր հայրենիքը» եւ «Մշակ Բանուոր»ը: Սեղանապետը իրեն յատուկ սրամտութեամբ խանդավառութիւն ստեղծեց: Ապա խօսք առաւ Միութեան անդամներէն Պ. Ա. Խանէտանեանի որ պատմականն ըրաւ աւանդական հաւկթախաղին եւ թելադրեց որ Զմմականները անվթար պահեն մեր նախնիքներու այս գեղեցիկ սովորութիւնները եւ ամէն տարի հաւաքուելով զուարթ ու հաճելի պահերու մէջ ոգեկոչէին անոնց յիշատակները

Յետոյ Տիկ. Գարիկեան մեծ զգացումով երգեց «Միրանի ծառը»: Տիկնանցէն Օր. Վ. Գասապեան երգեց եւ արտասանեց յաջողութեամբ: Նոյնպէս յաջողութեամբ երգեցին Տէր եւ Տիկ. Գալոյեան, Պ. Ս. Էֆխանեան, եղան հայկական շուրջպարեր, ինչպէս «Հօյ նար», «Հալօն կօնաէ» եւն.: Ապա Օնոսեանի նուագախումբը հնչեցուց եւրոպական եղանակներ եւ զոյգերը սկսան դառնալ մինչեւ գիշերուան ժամը 12:

Ներկաները սոյն ընտանեկան հաւաքոյթէն բաժնուեցան լաւագոյն յիշատակներով:

Օ. Կարապետեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՆՃՈՅՔԸ

Ապրիլ 5ի կիրակին, կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշերուան 12ը, Օրթիֆիւլթիւրի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ղարաբաղ - Զանգեզուրի Հայր. Միութեան խնճոյք - հանդէսը, մեծ խանդավառութեամբ: Այսպիսի խնճոյք - հանդիպումներ (բանւթ) տեղի կ՚ունենային Կովկասի մէջ, տօն օրերուն, մասնաւորապէս Բագու եւ Թիֆլիս:

Հրաւիրուած էին նոյնպէս բաւական թիւով ոչ - Ղարաբաղցիներ բոլոր խաւերէն, մասնաւորապէս գրագէտներ, հանրային - քաղաքական գործիչներ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Ժամը 4ին փոխ նախագահ Պ. Տ. Բէգզատեան երկու խօսքով բացաւ խնճոյքը: Գեղարուեստական, երաժշտական ու գրական բաժինը յաջողապէս կը վարէր դերասան Ա. Շահխաթունին, ջերմ ծափերու մէջ:

Երգեցին Պ. Պ. Ղուկասեան, Իսահակեան, Մ. Արզումանեան եւ Օր. Առաքելեան ընկերակցութեամբ դաշնակի:

Ընթրիքի ընդհանուր սեղաններու շուրջ բոլորուած էին մօտ 250 հոգի: Հայր. Միութեան վարչութեան նախագահ Պ. Աբրահամ Ղուկասեան ողջունեց հայրենակիցները եւ բարեկամները որոնք եկած էին խրախուսելու այս ձեռնարկը: Այս առթիւ յայտնեց որ միութիւնը պիտի ունենայ իր սեփական անկիւնը տրամադրելու համար բոլոր հայրենակիցներուն, անոնց խորութեան, աշխարհագրական դիրքին ու տեղին ու գաւառին. «հայ ժողովուրդը բարձր է ու վեր է ամէնից»: Այս ճառէն վերջ ներկաները յոտնկայս երգեցին «Մեր հայրենիք»ը: Յետոյ խօսեցան փոխ - նախագահ բժիշկ Ս. Մելիք, Տիկին Ա. Բուդաղեան, Ա. Խատիսեան, Ա. Ջամալեան, Տ. Բէգզատեան, Ա. Զօպանեան, քանդակագործ Կիւրճեան: Հանդէսին ոգեւորութիւնը կը կրկնապատկէին Թառիստ Ժորժն ու Արգարը: Հանդէսին մէջ ամէն ինչ հայկական էր, խօսքը եւ զրոյցը, պարը, երգը, նուագը եւն., համաձայն Ղ. - Զ. Հայր. Մ. Վարչութեան որոշման, թէեւ ներկաներուն մէջ կային բազմաթիւ Ֆրանսացի, ռուս, վրացի եւ ուրիշ օտար հիւրեր: Խնճոյքի անթերի կազմակերպութեան համար մեծ աշխատանք թափած էին տիկիններ Ս. Բէգզատեան, Ա. Բուդաղեան եւ Ն. Զաւրեան եւն.:

Տ.

ՍԹԱՆՈՂՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վերջերս կոչ մը կարդացինք Սթանողցիներու անունով: 25 հայրենակիցներով կազմուած է «Սթանողի Վերաշինաց Հայր. Միութիւնը», միակ նպատակ ունենալով մեր ծննդավայրի անունով համեստ գիւղակ մը շինել մեր հայրենիքին մէջ:

Այս կոչը կարդացող մը առաջին առթիւ այն մտածումը կ՚ունենայ թէ Սթանողցիները դեռ նոր է որ կը կազմակերպուին հայրենակցական հողի վրայ, մինչդեռ իրականութիւնը այն է որ մենք տարիներէ ի վեր կազմակերպած ենք Հայր. Միութիւն մը, Ֆրանսայի գլխաւոր քաղաքներու մասնաճիւղերով եւ մասնաւորապէս Իսի լէ Մուլինոյի մեր մասնաճիւղով եւ երբ այսօր մայր միութենէն անկախ, նոյն իսկ անոր հակառակ Վերաշինաց կազմելու պատրուակով կոչ կ՚ուղղուի մեր հայրենակիցներուն, կը նշանակէ թէ որդը մեր մէջ ալ մտած է եւ կամ մտնելու կ՚աշխատի:

Սթանողցի հայրենակիցներ, գրոյց, դուք բոլորդ ալ անշուշտ ծանօթ էք, մանաւանդ սա վերջին հինգ տարիներու ընթացքին «Վերաշինաց»ի կեղծ դիմակին տակ հայրենակցականները պառակտող, դուրսէն եկած ծանօթ շարժումին, որ այնքան աւերներ գործեց:

Մենք շատ աւելի լաւ կը գիտակցէինք թէ ապագայ պատմ մեր հայրենիքի կորիզին՝ խորհ. Հայաստանի վերաշինութեան նպաստել, նուիրական պարտականութիւն է բոլորիս համար: Բայց գիտենք նաեւ որ մենք ունինք աւելի մեծ պարտականութիւն մը,— մեր հայրենիքի ապագայ քաղաքացիներու՝ երիտասարդ սերունդի փրկութեան խնդիրը: Ահա թէ ինչու համար մեր հայրենակցականը մինչեւ այժմ իր ամբողջ գործունէութիւնը նուիրած է այս վերջին աշխատանքին, զոր կը նկատենք աւելի նուիրական ու աւելի անհրաժեշտ մեր հայրենիքին համար:

Նորակազմ Վերաշինացը իր այդ յայտարարութեամբ, կ՚ոգեկոչէ մեր ծննդավայրի նահատակներու յիշատակը, կը յիշէ մեր բազմաթիւ հայրերն ու եղբայրները, որոնք ինկան Թրքական վայրագ բռնատիրութեան հարուածներուն տակ, հայրենիքի կարօտը իրենց սրտին, եւ այս մեր նահատակներուն յիշատակը յաւերժացնելու համար կը թելադրէ մեր աւերակ ծննդավայրի անունով կանգնել Նոր Սթանողը, «խորհրդային» հայրենիքին մէջ: Ի՞նչպէս կրնաք հաշտեցնել դուք, սիրելի հայրենակիցներ, մեր նահատակ հայրերու յիշատակը եւ խորհրդային իշխանութիւնը ...

Կոչին ամբողջ բովանդակութիւնը կ՚ապացուցանէ թէ այս շարժումն ալ կը կառավարուի այն ձեռքերով, որոնք պատճառ եղան միւս հայրենակցականներուն քայքայման:

Հայրենակիցներ, մինչեւ հիմա մենք մեր միութեամբ եւ ազգային արժէքներու պահպանման նախանձախնդրութեամբ դնահատանքի արժանացանք գաղթաշխարհի մեր ազգակիցներու կողմէ, մինչեւ հիմա մենք մեր կարելին ըրինք, մեր երիտասարդ սերունդին հայեցի դաստիարակութեան համար, մենք Հայաստանի արժանի քաղաքացիներ պատրաստելու գործին մէջ մեր ծառայութիւնը բերինք մեր ուժերուն ներած չափով, եւ դեռ կը շարունակենք այդ ուղղութեամբ, մինչեւ այն օրը երբ մեր հայրենիքը կարող կ՚ըլլայ մեզ իր գիրկը ընդունելու: Եթէ այդ հայրենիքի վերաշինութեան կարգը մեզի ալ գայ, մենք Սթանողցիներս չէ որ պիտի ընկրկինք, սակայն անկէց առաջ, ինչպէս վերը ըսինք, մեր առաջին պարտականութիւնն է, հայրենիքին արժանի քաղաքացիներ պատրաստել:

Ուրեմն կոչ կ՚ընենք ձեր արթնամտութեան եւ խոհեմութեան չխաբուիլ դուրսէն թելադրուած վնասակար շարժումներէ, որոնց նպատակն է քայքայել ու պառակտել բոլոր ազգ. կազմակերպութիւնները: Բոլորդ անխտիր երես դարձուցէք «Վերաշինաց» անունին տակ կուսակցականութիւն խաղցող եւ հայրենիքի անունը շահագործող այդ քանի մը ռեկավարներէն: Մի հաւատաք անոնց սուտ ու փուտ կոչերուն: Եկէք աւելի կուռ շարքերով միացէք մայր հայրենակցականին, որպէսզի միացեալ ուժերով կարողանանք դիմագրաւել մեզի սպառնացող հսկայ վտանգին որ «օտարացում» կը կոչուի, եւ որ մեր դուռն է արդէն: Այդպէսով տասնապատիկ աւելի օգտակար եղած կ՚ըլլանք մեր հայրենիքին, քան անոնք որ օրն ի բուն Վերաշինաց հոլովելով պառակտումի եւ այլասերումի սերմերը կը ցանեն մեր եղբայրներուն սրտերուն մէջ:

Կեցցէ՛ Հայ Հայրենիքը, կեցցէ՛ Հայ ժողովուրդը, կեցցեն Հայրենասէր ու ազգասէր, գիտակից մեր Սթանողցի հայրենակիցները:

Վարչութիւն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գիւղական եւ աւանային Խորհուրդներին՝ նայած Խորհրդի գործունէութեան սահմանների մեծութեան, մէկ պատգամաւոր ոչ պակաս քան 25 բնակչից եւ ոչ աւելի, քան 150 բնակչից.

Իւրաքանչիւր շրջանային, քաղաքային, ռայոնական, աւանային եւ գիւղական Խորհրդի ընտրական նորմաները սահմանւում են «ՀԽՍՀ աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհուրդների ընտրութիւնների վերաբերեալ կանոնադրութեամբ»՝ սոյն յօդուածում մատնանշուած ընտրական նորմաների սահմաններում:

Յօդ. 115. Ընտրութիւնների ժամանակ թեկնածուներն առաջադրւում են ըստ ընտրական շրջանների:

Թեկնածուներ առաջադրելու իրաւունքն ապահովւում է աշխատաւորների հասարակական կազմակերպութիւնների ու ընկերութիւնների — կոմունիստական կուսակցական կազմակերպութիւնների, արհեստակցական միութիւնների, կօօպերատիւների, երիտասարդութեան կազմակերպութիւնների, կուլտուրական ընկերութիւնների համար:

Յօդ. 116. Իւրաքանչիւր պատգամաւոր պարտաւոր է ընտրողների առաջ հաշիւ տալ իր աշխատանքի եւ աշխատաւորների պատգամաւորների Խորհրդի աշխատանքի մասին եւ կարող է ամէն ժամանակ ետ կանչուել ընտրողների մեծամասնութեան որոշմամբ, օրէնքով սահմանուած կարգով:

— o —

ԳԼՈՒԽ X
ԳԵՐԲԸ, ԴՐՕՇԱԿԸ ԵՒ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Յօդ. 117. Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան պետական գերբը բաղկացած է՝ Մեծ ու Փոքր Արարատներից, վերը արեւի ծագող ճառագայթների մէջ մուրճ եւ մանգաղ, միմեանց վրայ խաչաձեւ, կոթերը դէպի վար, ստորոտում՝ խաղողի որթ ողկոյզներով ու տերեւներով, աջ ու ձախ կողմերից՝ ցորենի հասկեր եւ աւելի բարձր՝ ձիթենու ճիւղեր: Պետական նշանի կրկնակի շրջագծերի արանքում մակագրուած է «Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւն» եւ «Պրոլետարներ բոլոր երկրների, միացէք»:

Յօդ. 118. Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան պետական դրօշակն է կարմիր գոյնի կտոր, որի ձախակողմեան վերին անկիւնում, կոթի մօտ զետեղուած են ոսկեգոյն մուրճ եւ մանգաղ եւ «ՀԽՍՀ» տառերը:

Դրօշակի լայնութեան եւ երկարութեան յարաբերութիւնն է՝ 1:2:

Յօդ. 119. Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան մայրաքաղաքն է Երեւան քաղաքը:

ԳԼՈՒԽ XI.
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

Յօդ. 120. Հայկական ԽՍՀ Սահմանադրութեան փոփոխումը կատարւում է միայն Գերագոյն Խորհրդի որոշմամբ, ընդունուած նրա ձայների առնուազն երկու երրորդի մեծամասնութեամբ:

(Վերջ)

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ

Ա. — Ֆրանսայի շրջանի գործադիր մարմինը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այն բոլոր բարեկամներուն որոնք սատարեցին «Վարդանանց»ի հանդէսին յաջողութեան, մասնաւորապէս դերասան Պ. Յովսէփ Ուզունեանի եւ տիկ. Ուզունեանին:

Արդարեւ Պ. Ուզունեան մեծ ջանքով եւ համբերութեամբ կրցաւ լաւագոյն կերպով գլուխ հանել Վարդանանցի պէս երկարաշունչ եւ բարդ գործ մը, այնպիսի տարրերով՝ որոնց մեծամասնութեան հայերէն լեզուն խորթ է: Իր ձեռք բերած յաջողութիւնը մեր բոլոր ակնկալութիւններէն վեր եղաւ, որուն համար շնորհապարտ ենք իրեն:

Բ. — Մարտ 30ին Ֆրանսայի շրջանի պետին ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Փարիզի ենթաշրջանի նոր գործադիր մարմնի ընտրութիւնը:

Ենթաշրջանի աւագ պետ Սերոբ Սերոբեան, շրջանային պետի փոխանորդի ստորաճանով ընտրուեցաւ ատենապետ եւ ընդհ. քարտուղար, Բ. քարտուղար՝ Օր. Անահիտ Սերճանեան, գանձապահ՝ Չիլինկիրեան, գոյքապահ՝ Նիկոլեան, հաշուակալ՝ Աչոտ Սերճանեան, անդամներ՝ Ջերչեան, Այվազեան, Ղարիպեան:

Կը խնդրուի ազգ. կազմակերպութիւններէն եւ անհատներէն որ միայն Փարիզի եւ շրջաններու սկաուտական գործերուն եւ հրաւէրներուն համար դիմեն՝ Պ. Ս. Սերոբեանի, 1, ռուը տը Սէն - Տրնի, Տէօյլ (Սէն - է - Ուազ):

Սկաուտներու ներկայութիւնը խնդրող հրաւէրները ղրկել առնուազն 15 օր առաջ:

Ի դիմաց Շրջ. Գործ. Մարմնի վազգէն Անդրէասեան, Հայկ Մէրկերեան

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— «Բաժակ Հ. Տըլաջէի» առաջին մրցումը պիտի կատարուի Պիսարաթի դաշտին վրայ, Ռութ տը Լիոնին կողմը, Կրընոպլէն 3 քիլոմեթր, Ապրիլ 11ին, Վարոնի խումբին դէմ, որ եղանակի սկիզբէն ի վեր մասնակցած է 3րդ սէրիի ախոյենական խաղերուն, եւ յաղթած Շաթի խումբին յիշեալ բաժակախաղին: Վերոյիշեալ խումբը մեզի հաւասար խումբ մըն է գրեթէ: Սակայն ես մեծ հաւատք ունիմ թէ մեր տղաքը պիտի յաղթեն, եթէ բոլորն ալ ներկայ ըլլան դաշտը եւ մանաւանդ կարգապահ: Անշուշտ դաղութն ալ պիտի ուզէ քաջալերել:

Տ. Սողոմոնեան

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Տիկին Աւետեան, զարնան մեր երկիրը, մանաւանդ Վարագայ սարն ու Քէշիշ Կէօլի շրջանը եդեմական պատկեր մը կը ներկայացնեն:

Խումբը վանքի պարիսպէն դուրս ելած, դժուարութեամբ կ՚առաջանար: Վանքի հօտաղներէն հուժկու երիտասարդ մը, որ շատ մտերմօրէն կը խօսէր Գարեգինի հետ, առջեւէն կ՚երթար, ճամբայ բանալով: Հազիւ գետակին քով հասան, ուրտեղէն կը բարձրանար ձորը, ժայռի մը տակ նստան յոգնած հիւրերը: Այդտեղէն, հեռուէն հեռու կ՚երեւար Վերին Վարագի դիրքը, իսկ անոր կուշտին բարձրացած Վարագայ սարի ամենաբարձր գագաթներէն Աստղկան բերդը, քիչ աւելին՝ Գալիլա գագաթը:

— Ախ, ի՜նչպէս կ՚ուզէի որ շուտով գարունը գար,— բացագանչեց տիկին Աւետեանը,— մէկ բարձրանայինք Աստղկան բերդը: Սիրելի բժիշկ, Ռուսաստանի մէջ ես բոլորովին սաբրու չհանդիպեցայ:

— Ռուսաստանը անվերջ տափաստան մըն է,— ժպտաց Պալովը, բանչացած շրջապատի ամենէն գեղեցկութիւնով.— Հայաստանը ինչպէս կ՚երեւի, սարերու ժամադրավայրն է:

— Իսկ ինչո՞ւ Աստղկան բերդ կը կոչեն գագաթը,— դառնալով Գարեգինին, հարցուց հարցասէր տիկին Աւետեանը:

— Մեր մատենագրութեան մէջ այդ մասին որոշ յիշում մը չկայ, բայց աւանդաբար կը պատմեն, եւ շատ ալ հաւանական է, որ տասնեակ դարեր առաջ, երբ քրիստոնէութիւնը մուտք չէր գործած Հայաստան, այդտեղ կառուցուած լինէր Աստղիկ աստուածուհիի մեհեանը: Դեռ մինչեւ օրս ալ, արեւելեան կողմի վրայ կ՚երեւին հաստ պատի մը հետքերը:

— Շա՛տ, շատ պիտի ուզէի բարձրանալ հոն,— հառաչելով ըսաւ տիկին Աւետեանը.— կ՚երեւակայեմ թէ ի՜նչ չքեղ համայնապատկեր մը պիտի պարզուի այդ բարձրութենէն ...

— Իսկ դուք պիտի չուզէի՞ք տեսնել Աստղկան բերդը,— քնքշօրէն հարցուց Գարեգինը, որ Սոնիայի հետ՝ խմբէն քիչ մը հեռու նստած էր:

Գարեգինի ձայնին մէջ խանդաղատանք մը, անքօղարկելի ջերմութիւն մը կար: Բառերը շրթները կ՚արտասանէին, իսկ ձայնը, սրտէն կուգար՝ բոլորովին փոխելով բառերու իմաստը:

Սոնիան հանդարտօրէն գլուխը բարձրացուց ու ուղիղ Գարեգինի դէմքին նայեցաւ: Այնքան պերճախօս էին երիտասարդի աչքերը, որ Սոնիան ըմբռնեց անոր հոգւոյն մէջ փոթորկուող զգացումը: Մինչ այդ, դեռ քաղաքը եղած ժամանակ Սոնիան զգացեր էր Գարեգինի հոգեկան վիճակը, թէեւ իր կողմէն ընկերական պարզ վերաբերմունք մը ցոյց տուած էր անոր հանդէպ, ու ոչ մէկ խօսքով չէր քաջալերած զայն: Սոնիան, Գարեգինին նայելով, տխրօրէն գլուխը օրօրեց, ու ձեռքը քնքշօրէն անոր թեւին դնելով՝ ըսաւ.

— Պարոն Գարեգին, ես ձեզ շատ կը յարգեմ, մենք լաւ բարեկամներ պիտի լինինք:

— Մի՞այն բարեկամներ,— շրթները կծելով հարցուց Գարեգինը դժուարութեամբ շնչելով:

— Այո՛, բարեկամներ, լաւ բարեկամներ:

Գարեգինը ընկճուած եւ սաստիկ շփոթած՝ գլուխը կախեց, անորոշ հայեացքը կեդրոնացնելով ձիւնէն դուրս ինկած ցօղունի մը վրայ, որ քամիէն կը դողար: Ակամայ իր զգացումը մատնած էր ու աղջիկը առանց այլեւայլի խնդրած՝ որ բարեկամ մընալով գոհանայ:

— Բայց ես սկսայ սառիլ,— ոտքի ցատկելով պոռաց տիկին Աւետեանը,— քիչ շարժինք: Այ կ՚ուզէ՞ք, քիչ մըն ալ վեր բարձրանանք ձորով:

Բոլորն ալ ոտքի ելած՝ պատրաստուեցան ձորն ի վեր երթալու, երբ վանքի հօտաղ Մրտօն, մօտենալով Գարեգինին՝ ըսաւ.

— Ճաշի ժամանակը անցեր է: Հիմա ձեր վերադարձին կը սպասեն: Մէկ ալ, տեսէք, սարի գագաթը ըսկսաւ խառնուիլ, բուք պիտի փրթի:

Իրօք, Աստղկան բերդի եւ Գալիլայի գագաթի շուրջը կարծես թէ նօսր մշուշ մը պատած էր: Այդ յաբաշարժ մշուշը երբեմն կը խտանար գագաթի չորս բոլորը, երբեմն ալ բոլորովին կը փարատէր, կարծես թէ գոյութիւն ունեցած չլինէր: Փորձառուած մարդ մը անմիջապէս կրնար հասկնալ, որ հիւսիսի քամին սկսած էր փչել, եւ որ հետզհետէ թափ առնելով դիւական պարի մը պիտի փոխուէր շուտով: Բնութեան գիրկը մեծցած հօտաղ Մրտոյի համար, այդ հազիւ նշմարելի մշուշը անկասկածելի նախակարապետն էր գալիք փոթորիկին, որ Հայաստանի բարձունքներուն վրայ անսանձ կատաղութեամբ կ՚ոռնայ՝ ամէն տարի բազմաթիւ մարդկային կեանքեր խլելով:

Հայաստանի մէջ ձմեռնահիւսէն վերջ բուքը, ամէնէն ահաւոր աղէտը կը համարուի, երբ հիւսիսի քամին ամեհի թափով կը սուրայ՝ ձեան ձիւնը աւել տանելով իր հետ, գազանի նման կաղկանձելով ոլորապտոյտ կը դառնայ ձորերու մէջ կամ ճամբաներու վրայ, պարզապէս խեղդելու մարդիկ եւ կենդանիներ, եւ կամ ձիւնի թանձր շերտերու տակ թաղելով զանոնք:

— Լաւ է ետ վերադառնանք, մէկ երկու ժամէն փոթորիկ պիտի բարձրանայ,— խորհուրդ տուաւ Գարեգինը,— ու վայ անոնց որ դուրսը պիտի գտնուին այդ պահուն:

— Իսկ որքա՞ն կը տեւէ փոթորիկը:

— Ո՞վ կարող է ըսել, տիկին Աւետեան, թերեւս հինգ վեց ժամ, թերեւս ամբողջ օր մը:

— Այդ պարագային, ի՞նչպէս կը սպասէք որ ձեր ընկերները հաւաքուին այս գիշեր:

— Յեղափոխականներու աստուածը զօրաւոր է,— ժպտելով պատասխանեց Գարեգինը ու խօսքն ուղղելով մնացածներուն՝ ըսաւ.— Լաւ է՝ մըտիկ ընենք Մրտոյի խորհուրդին եւ վերադառնանք վանք: Շատ ուշացանք:

Ճաշէն վերջ, ոմանք գացին որբանոցի դպրոցն այցելելու, իսկ ոմանք քաշուեցան իրենց սենեակները՝ հանգստանալու համար: Սոնիան դպրոց այցելողներու հետ էր: Դիմրմանեանի դասաւանդութեան ներկայ լինելէ վերջ, մինչ ընկերները վերադարձան, Սոնիան աւագ ուսուցչի հետ դասարանէն դուրս գալով՝ մտաւ ուսուցչանոցը:

Դիմրմանեանը քաջածանօթ էր Հայոց պատմութեան, բայց մանաւանդ Վասպուրականի տեղագրական պատմութեան, այցելած էր շրջանի բոլոր պատմական վայրերը, աւերակները, վանքերը, պտտած էր բոլոր գաւառները, խնամքով հաւաքած էր հոս ու հոն ինկած քարերու արձանագրութիւնները, գրչագիր մագաղաթեայ գրքերու յաւելուածները, ժամանակագրական յիշատակարանները: Սոնիան, պատուհանի քով նստած, հետաքրքրութեամբ մտիկ կ՚ընէր Վարագայ վանքի անցեալ պատմութիւնը, որ դարերու հնութիւն ունէր Խրիմեան Հայրիկի վանահայրութեան շրջանի մասին, երբ այդ պայծառ իմացականութեան տէր վարդապետը 1860ին կը վառէր Հայաստանի այդ ետ ինկած շրջանին մէջ ազգային զարթօնքի լուսատու փարոսներէն մէկը:

— Վարագայ վանքը հայութիւնը մարմնաւորող խորհրդանշանն է, խօսքը ամփոփեց Դիմրմանեանը,— բազմաթիւ անգամներ այս մեծ վանքը թալանուեցաւ Թուրքերու եւ Քրտերու կողմէ, ամէն անգամ ալ, չանցած հինգ վեց տարի, աւերակներու մէջէն նորէն բարձրացած, ծաղկեցաւ վանքը:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

թեան ամենակարեւոր պաշտօնն ըլլալով, իր անուանումը կը համարուի համակրանքի փայլուն ապացոյց մը։

Պ. Սուրից ամուսնացած է եւ ունի երկու աղջիկներ, որոնց մէկը՝ ճարտարագէտ-երկրաբան՝ կը բնակի Մոսկուա, միւսը՝ 15 տարեկան, կ'օգնէ հօրը։

Իտալիա կ'ամրացնէ Կարմիր ծովու ափերը

Իտալական կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին ներկայացուց Նաւային տեղեկագիր-նախահաշիւը, ուր ուշադրութեան կը հրաւիրուի Անգլիոյ հետեւեալ ծրագիրներուն վրայ.— 1. Նաւային կայանի մը բացումը Սինկափուրի մէջ.— 2. Ցարմար վայրի մը փնտռտուքը՝ նաւային կայան մը հաստատելու համար արեւելեան Միջերկրականի մէջ։

Տեղեկագիրը յետոյ կը թելադրէ ամրացնել Կարմիր Ծովու եւ Հնդկական ովկիանոսի իտալական նաւային կայանները, որոնք «ողբալի կերպով անբաւական էին» եթովպական պատերազմին ատեն։ Այս բացատրութենէն կը հետեւի թէ Իտալիա մօտերս պիտի ամրացնէ Տիմէրահ կղզին եւ Կարմիր ծովու այն հողաշերտը որ կը գտնուի Պապ-էլ-Մանտէպի նեղուցին դիմացը. (Աստուածաշունչին «Արցունքներու Դուռը»)։

Իտալիոյ ծովային օդատորմիղը ամբողջովին պիտի վերանորոգուի։ Նաւային քաղաքականութեան գլխաւոր սկզբունքը պիտի ըլլայ պաշտպանութիւն օդային յարձակումներու դէմ։ Այս տարուան նաւային ելմտացոյցն է 20.500,000 անգլ. ոսկի,— 7,000,000 ոսկի պակաս անցեալ տարուան վրայ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Անգլիական մարտանաւ մը Մայորքա գնաց, բացատրութիւն պահանջելու համար ապստամբ իշխանութենէն՝ անգլիական շոգենաւի մը ռմբակոծութեան մասին։

Ուրիշ ապստամբ թնդանօթակիր մը երբ կը փորձէր խուզարկել անգլիական փոխադրանաւ մը, երկու անգլիական թորփիլահալածներ օգնութեան հասան եւ արգիլեցին, Պիլպաոյի ջուրերուն մէջ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, ապստամբները ընկղմած են դանիական նաւ մը։

Ապստամբ զօրքին հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ կռիւները յաջողութեամբ կը շարունակուին հիւսիսային ճակատին վրայ։ Պարսելոնայէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Ֆրանքօ նոր յարձակողականի մը ձեռնարկած է։ Ցուսահատական փորձեր կատարուած են, ճեղքելու համար Հուէսքայի կարմիր գիծը, Պարսելոնայէն 220 քիլոմեթր դէպի հիւսիս-արեւմուտք։

Միւս կողմէ, ապստամբները նոր յաջողութիւններ կը ծանուցանեն Պիլպաոյի ճակատին վրայ եւ կ'ըսեն թէ կարմիրները շատ ծանր կորուստներ կրած են։ Պասքերը կատաղի դիմադրութիւն մը կը ցուցնեն, բայց եւ այնպէս կորսնցուցած են կարգ մը կարեւոր դիրքեր։

Լոնտոնի սպանիական դեսպանը կը ծանուցանէ թէ մարտ 22էն 24 Քատիքսի մէջ ցամաք հանուած են 10,000 իտալական զինուորներ, մինչդեռ փետր. 20ին որոշուած էր դադրեցնել օտար կամաւորներու առաքումը։

Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 300 Գերմանացիներ գերի բռնուած են Քորտովայի ճակատին վրայ։

ԿՈՄԿՈՒՍԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Ժընեւի Գերագոյն Խորհուրդը չորեքշաբթի օր երրորդ եւ վերջին ընթերցումով եւ 38ի դէմ 56 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որով համայնավար կուսակցութիւնը կ'արգիլուի Ժընեւի նահանգին մէջ։ Այս առթիւ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուեցան սկզբնական բնագրին մէջ։ Որոշուեցաւ հանրաքուէի ենթարկել օրինագիծ մը, որուն համաձայն կ'արգիլուին այն բոլոր ընկերակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կապ ունին Կոմինթէրնի հետ, իբրեւ վտանգաւոր պետութեան հանրային բարեկարգութեան համար։

Գերագոյն Խորհուրդը անմիջապէս քուէարկեց օրինագիծ մը, որ պիտի չենթարկուի հանրաքուէի եւ որուն համաձայն մինչեւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 5000 զ. ֆրանք (25.000 ֆր. ֆր.) տուգանքի կը դատապարտուին անոնք որ գիտակցաբար կը մասնակցին այս կազմակերպութիւններէն որ եւ է մէկուն։ Վիճաբանութիւնները շատ բուռն եղան, բայց մեծամասնութիւնը յաղթեց։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ծերակոյտը 3ի դէմ 75 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը դատապարտէ գործարաններու գրաւումը՝ բանթողներու կողմէ, ինչպէս եւ ճարտարարգործական լրտեսութիւնը։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԳԱՐԵՋՐԱՏԱՆ ՄԸ բանուորները գործադուլ հռչակած ըլլալով, տէրերը իրենք հաստատութիւնը «գրաւեցին» եւ սկսան բանեցնել։

ԿԱԶԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ գործադուլ հռչակեցին Նիմի մէջ։ Քաղաքը գրկուեցաւ կազէ եւ իրիկուան թերթերը լոյս չտեսան։ Պրէսթի կազի բանուորներն ալ գործադուլ հռչակեցին, մերժուած ըլլալով 12 առ հարիւր յաւելումը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, Տոքթ. Շախթ, մօտերս Փարիզ պիտի գայ, Պրիւսէլէն անցնելով։ Կ'ըսուի թէ ծրագիրներ պիտի առաջարկէ, եւրոպական նոր գործակցութեան մը համար, մասնաւորապէս տնտեսական գետնի վրայ։ Երկաթի եւ պղինձի նեղութիւնը հետզհետէ զգալի կը դառնայ։

ԹՐՈՑՔԻԻ պահանջած դատը քանի մը օրէն պիտի սկսի Մեքսիկայի մէջ։ Ատեանը պիտի քննէ աքսորական գործավարին դէմ եղած մեղադրանքները, լսելով անոր բացատրութիւնները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի յանձնախումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 13 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ դահլիճին։

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական դահլիճին։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի համագումարը, 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ, իր Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ստիպողաբար ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, Զարդարեան գրադարանը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ։

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ դահլիճին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 11 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 7ին, Լա Վիսդ, սովորական դահլիճին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՎԻՆԵՈՆԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Մ. Գաբրիէլեանի բնակարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Կիրակի 4 ապրիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը մրցեցաւ Ս. Ա. Ս. Մօնթաթէյի Ա. խումբին դէմ, իր գեղեցիկ մարզադաշտին մէջ ստուար բազմութեան մը ներկայութեան։ Կարծես օրուան օդին պայծառութիւնը մեր մարզիկներուն եռանդը աւելի կրկնապատկած էր։ Անոնք ամէն ջանք ի գործ դրին մաքրելու անցեալ կիրակի օրուան իրենց պարտութեան արատը։ Ինչպէս շատ զուլելի էր մեր խումբին գեղեցիկ եւ հետաքրքրաշարժ խաղարկութիւնը, որով տարին փայլուն յաղթանակ մը 3 — 1ով (որմէ պարտուած էր անցեալ տարի 1-0ով)։

Իսկ պահեստի խումբը հակառակ իր երկու կարեւոր մարզիկներու բացակայութեան, ունեցաւ իր ճարպիկ եւ ուշագրաւ խաղարկութիւնը, բայց դժբախտաբար պարտուեցաւ 4 — 3։

Մաղթենք որ մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներուն ուժն ու կորովը հետզհետէ աւելի զօրանայ իրենց մէջ, մեր յառաջիկայ մրցումներուն լաւագոյն յաջողութեան համար։

Ցաւալի է որ, ցարդ Հ. Մ. Ը. Մ.ը չէ ունեցած իր սեփական մարզարանը որուն պէտքը այնքան զգալի է։

*** Կիրակի 11 ապրիլ մեր Ա.ի պահեստի խումբերը պիտի մրցին S. A. Vaugirardի Ա. եւ պահեստի խումբերուն դէմ։ Սոյն խումբը Փարիզի Ա. տիվիզիոնի լաւագոյն խումբերէն մին է որ, ժամանակէ մը ի վեր փափաք յայտնած էր մրցելու մեր խումբերուն դէմ, իր սիրուն մարզադաշտին մէջ 176, Ave. Sadi - Carnot, Paris (15), (Porte Brancion)։

Ժամադրութիւն.—Ժամը 2ին Portes de Versailles։

Ա. Խումբի մրցումը կը սկսի ժամը 3ին, պահեստին ժամը 4.30ին։ Լիայոյս ենք որ Փարիզի եւ նամանաւանդ Իսի լէ Մուլինոյի մարզասէր հասարակութիւնը խուռներամ պիտի փութայ իր ներկայութեամբ քաջալերել այս գեղեցիկ մրցումը։

Միսակ Երամեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն բոլոր ընկերներու կողմէ իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ադամ Կոնոեանի փոքրիկին մահուան առթիւ։

ԽՆԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խնդակցութիւնը եւ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ունանեանի, որոնք 50 ֆրանք նուիրեցին մասնաճիւղիս, իրենց նորածին զաւակին՝ ԱՐԱՅԻ ծննդեան առթիւ։

ՕԾՈՒՄ ՉԱՐԽԱՓԱՆԻ

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր եկեղեցին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Աշխարհամատրան (Կանանչ) կիրակի, 11 Ապրիլ, Ս. Պատարագ Մեսրոպ Մայր եկեղեցիի մէջ կը կատարուի Չարխափան Ս. Աստուածածնի Նկարին օծումը։ Կը պատարագէ վիճակին կաթող. Պատուիրակ Գերշնորհ Տ. Գարեգին Ս. Եպիսկոպոս եւ կը քարոզէ, նիւթ ունենալով «Մեր Աստուածամօր տաճարը». Մարսէյլի հայութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս բացառիկ հանդիսութեան։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրէ Պ. Բաբկէն Պետրոսեան, նամակ մը ստանալու համար (Սելանիկէն)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 10 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3392

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

Խօսելով Ֆրանսայի ընկերային նոր կարգուսարքին վրայ, առջի օր գիտել կուտայինք թէ շարժումը վարակած է, նաեւ, ուրիշ երկիրներ, եւ մասնաւորապէս Անգլիան ու Մ. Նահանգները:

Ժողովրդական Ճակատը ձեռնարկած է յանդուգն փորձի մը: Ոչ թէ ընկերվարական կամ յեղափոխական կարգեր հիմնելու, այլ կեանքը վերանորոգելու, կարելի եղածին չափ արդարութիւն հաստատելու՝ բարենորոգման ճամբով:

Վարչապետը ինք միշտ կը յիշեցնէ, թէ իրենք «հանրային բարօրութեան» իշխանութիւն մը կը ներկայացնեն, եւ ոչ թէ որոշ կուսակցութեան մը կամքը կամ ծրագիրը:

Դաշինքը ծնաւ Ժողովրդական Համախմբումի ուխտէն, որ կը ներկայացնէ նուազագոյն ծրագիր մը,— ընկերային, քաղաքական, տնտեսական, ելմտական, վարչական:

Ուխտը կնքուեցաւ 1935 յուլիս 14ին. ծրագիրը՝ 1936 յունուարին: Այդ հիման վրայ տեղի ունեցան ընտրութիւնները, 1936 ապրիլ 26ին եւ մայիս 3ին, յանգելով Ժողովրդական Ճակատի յաղթանակին:

Որոշուած էր վերանորոգչական փորձ մը կատարել, առանց դղրդալից ցնցումներ պատճառելու: Այդ որոշման հաւանութիւն յայտնած էին, նաեւ, Համայնավարները, առժամապէս մէկդի դնելով իրենց բուն ծրագիրները:

Արդ, մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքները արժանի են լուրջ ուշադրութեան: Եւ ատոր համար է որ, խոր տպաւորութիւն կը ձգեն, նաեւ, ուրիշ ժողովրդավար երկիրներու մէջ:

Անշուշտ կարելի չէ ամէն փորձ կամ նորութիւն միեւնոյն ձեւով կրկնել ամէն տեղ: Իւրաքանչիւր երկրի միջավայրը եւ ժողովուրդի խառնուածքը իրենց յատուկ պահանջներն ունին:

Օրինակ, Անգլիոյ աշխատաւորականները մինչեւ այսօր ալ չեն ուզեր որ եւ է գործակցութիւն հաստատել Համայնավարներուն հետ: Անոնց արհեստակցական թէ աշխատաւորական աւանդութիւնները կը մերժեն դաշնակցիլ այնպիսի կազմակերպութեանց հետ, որոնք իրենց հրահանգներ նու դրամը դուրսէն կը ստանան: (Այսպէս յայտարարեց աշխատաւորական վարիչ մը, իրենց համագումարին մէջ):

Բայց եւ այնպէս, մէկ երկրի մէջ կատարուած յեղաշրջումը, այս պարագային՝ Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատին կենդանի օրինակը չի կրնար հետքեր չձգել ծովերէն եւ լեռներէն անդին:

Իսկ փաստերը կը տեղան ամէն օր: Ընկերային խլրտումները օրէ օր կը բազմապատկուին եւ աշխատաւոր բազմութեանց ճնշումը կը դառնայ անդիմադրելի: Յաճախ օրուան վարիչները իրենք են որ ընդ առաջ կ'երթան, նախատեսելով գալիքը, վտանգը:

Այս միջոցին, ինչ որ տեղի կ'ունենայ Մ. Նահանգներուն մէջ, կոչուած է եթէ ոչ վեր ի վայր շրջելու, գէթ հիմնովին փոփոխելու այդ երկրին ընկերային եւ տնտեսական կարգուսարքը:

Նախագահ Ռուզվէլթ ինք արդէն խոր ցնցումներ յառաջ բերած էր, իր առաջին նախագահութեան շրջանին, առանց կաթիլ մը արիւն թափելու: Եւ նախագահական երկրորդ շրջանն ալ կը շարունակէ նոյն վճռականութեամբ, օգտուելով իր բացառիկ իրաւասութիւններէն:

Իսկ հիմա իր ետեւէն կը հասնի բուն աշխատաւորական - արհեստակցական բանակը, դղրդալից գործադուլներով: Արդէն իսկ շահուած են շարք մը յաջողութիւններ,— 40 ժամ, աշխատավարձքի յաւելում եւն.): Իրադեկներ 20 միլիոն տոլար կը հաշուեն աշխատավարձքի յաւելումները, այն ալ միայն երկաթի եւ ինքնաշարժի գործարաններուն մէջ): Ֆորտերը ցնցուած են արդէն եւ ասպարէզ կը կարդան ...

Ի՞նչ կը հետեւի այս իրողութիւններէն:

Մինչ քաղաքական աշխարհը անհնարին ճիգեր կը թափէ պահպանելու համար հաստատուած կարգ ու սարքը, տնտեսական եւ ընկերային պահանջները արագօրէն կը փոխեն իւրաքանչիւր երկրի դիմագիծը:

Նոյնիսկ այն երկիրներուն մէջ ուր դիկտատուրան է որ կը վարէ իշխանութիւնը, մարդիկ չեն կրնար, չեն համարձակիր անտեսել աշխատաւորական պահանջները: Անոնք ալ ընդառաջ կ'երթան, միշտ համաձայն իրենց հայեցողութեան: Նոյնիսկ աշխատանքի տօնը, մայիս 1ը յարմարցնելով իրենց հաստատած կարգ ու սարքին (Իտալիա, Գերմանիա, Յունաստան):

Այս երկրին մէջ ալ, ուր պայքարը սաստկացած է աջերուն եւ ձախերուն միջեւ, մասնաւորապէս Ժողովրդական Ճակատի հաստատումէն ի վեր, նոյնիսկ նախկին Հրեղէն Խաչը մշակած էր աշխատաւորական ծրագիր: Եւ այժմ աւելի կոկած է զայն, իբրեւ ընկերային կուսակցութիւն: Այսպէս եւ ուրիշ հոսանքներ,— ամէնէն վերջինը՝ Տօրիօ, իր ժողովրդական կուսակցութեամբ:

Մէկ խօսքով, կը գտնուինք ընդհանուր եւ խորունկ յեղաշրջումի մը առջեւ, որ եթէ կ'ալեկոծէ շատ մը երկիրներու ներքին կեանքը, միեւնոյն ատեն իրեն հետ կը բերէ շօշափելի, տեսանելի բարիքներ: Նուաճումներ, որոնք երազ կը թուէին երէկ:

Այս չի նշանակեր թէ ճամբան պիտի կտրուի միշտ խաղաղութեամբ, առանց անակնկալ ցնցումներու:

Ժողովուրդներու պատմութիւնը քրիստոնէական տասնաբանեայ չէ: Եւ Քրիստոս ինքն ալ չկրցաւ իր տիրապետութիւնը պարտադրել միայն լերան քարոզներով:

Ուստի, շատ ալ զարմանալի չէ, երբ մարդիկ անձկութեամբ կ'արտայայտուին նոյնիսկ այս երկրի անցուդարձի մասին:

Երբ արդարութիւն կը պահանջես, վտանգն ալ աչքդ պիտի առնես:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՍՈՒՐԻԱՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ազգ. մեծ ժողովին մէջ յարձակումներ կ'ըլլան Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ դէմ

ԷՆԿԻւԻԷՆ կը հեռագրեն.— Չորեքշաբթի օր, Ազգ. մեծ ժողովի մէկ նիստին մէջ, ներքին գործավար Շիւքրի Գայա զեկուցում մը տուաւ հարաւային շրջանի գիւղերու եւ Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխի ընդհ. կացութեան մասին: (Գործավարը վերջերս պտոյտ մը կատարած էր այդ կողմերը):

Շիւքրի Գայա մասնաւորապէս յայտարարեց թէ զինեալ հրոսախումբեր կազմուած են, որոնց մեկնակէտը կը կազմէ Ալէքսանտրէթի Սանճաքը եւ որոնք սուրիական հողը կ'ապաստանին, երբ կը հետապնդուին Թրքական իշխանութեանց կողմէ:

Այս յայտարարութեան վրայ, կարգ մը երեսփոխաններ յարձակեցան Ֆրանսական եւ սուրիական կառավարութեան դէմ, մեղադրելով թէ անոնք իրենց նպաստաւոր դիրքով կը քաջալերեն զինեալ հրոսախումբերու կազմութիւնը, խանգարելու համար ապահովութիւնը Թրքական սահմաններուն վրայ:

Ներքին գործավարը հաւաստեց թէ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, պահպանելու համար սահմանագլուխին ապահովութիւնը եւ մասնաւորապէս յայտնեց թէ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆ ՄԸ ԴԻՐՔ ԲՌՆԱԾ Է ԽՌՈՎԵԱԼ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ, ՈՒԺՈՎՑԱԾ՝ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐՈՎ: Յետոյ շարունակեց.

— «Կառավարութիւնը չի կրնար հաւատալ թէ Սուրիոյ հողատար իշխանութեան ներկայացուցիչները նպաստաւոր դիրք մը բռնելով ապառազէն հրոսախումբերու հանդէպ որոնք կը խանգարեն սահմանագլուխին անդորրութիւնը, կ'ուզեն հակառակ շարժիլ Ֆրանսական կառավարութեան քաղաքականութեան, քանի որ այդ կառավարութիւնը բարեկամական յարաբերութիւններ կը տածէ մեր կառավարութեան հետ: Ահա թէ ինչո՛ւ կառավարութիւնը կը մերժէ միանալ կարգ մը յարգելի երեսփոխաններու յոռետես կարծիքին, Ֆրանսական կառավարութեան դիրքի մասին. մանաւանդ որ, Ալէքսանտրէթի խնդիրը միայն կիսովին լուծուած է զործնական տեսակէտով եւ ներկայիս Ֆրանսական եւ Թրքական դեսպանութիւնները կ'աշխատին կարգադրել այդպիսի սահմանային դէպքերը»:

*** Ժընեւ զրկուած սուրիական պատուիրակութիւնը, որուն գլուխը կը գտնուէր վարչապետը, Դամասկոս վերադարձաւ ապրիլ 7ին, Էնկիւրիի ճամբով:

Դաշնագիր մը Ռումանիոյ հետ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Թաթարեսքու երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ իտալական դեսպանին հետ: Այս առթիւ տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ բանակցութիւնները բաւական յառաջ գացած են եւ մօտերս դաշնագիր մը պիտի կնքուի Ռումանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, յարեւմման իտալեւռումանական դաշինքին: Մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ այս նոր դաշինքին խնդիրը, քանի որ Զօր. Աւէրէսքու 1926սեպտ. 16ին արդէն դաշնագիր մը կնքած էր Մուսոլինիի հետ, Հռոմի մէջ:

ՊԵՐԼԻՆԻ ԵՒ ՀՌՈՄԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ԴԷՄ

Իտալական ֆութպոլի խումբը պիտի չգայ

Գերմանական եւ իտալական թերթերը այս միջոցին բուռն պայքար կը մղեն Ֆրանսայի դէմ, թէ սպանիական հարցին առթիւ եւ թէ ուրիշ պատճառներով:

Պերլինի թերթերը խօսելով 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան վրայ, կը գրեն թէ «կացութիւնը շատ ծանր է», թէ «կարգ մը ուտելիքներ կը սկսին պակսիլ», թէ «Ֆրանսայի վիճակը շատ կը յիշեցնէ Գերմանիոյ 1932ի վիճակը» եւն.: «Ֆէլքիշէր Պէօպախթէր», կուսակցութեան օրկանը, կը գրէ թէ «Ֆրանսայի մէջ յեղափոխութիւն կրնայ ծագիլ մէկ վայրկեանէն միւսը»...

«Պէրլինէր Թակպլաթ» եւ ուրիշ թերթեր կ'արտատպեն իտալական մամուլին մէկ լուրը, որուն համաձայն «ֆրանսացի զօրավար մը եւ ընդհ. սպայակոյտէն 25 սպաներ ռազմագիտական ծրագիրներ կը մշակեն Սպանիոյ համայնավարներուն համար»:

Իսկ Հռոմի մէջ մամուլը առ հասարակ այն տպաւորութիւնը կը ձգէ թէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը կը բռնաբարեն ոչ - միջամտութեան համաձայնութիւնը: Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, իտալական պատուիրակը մօտերս կարեւոր յայտարարութիւններ պիտի ընէ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովին մէջ: Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները միշտ այն համոզումն ունին թէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը կը շարունակեն զէնք եւ ռազմանիւթ ճարել սպանիական կառավարութեան: Պայքարին գլուխը անցած է մասնաւորապէս Պ. Կայտա, «Ճօրնալէ տ'Իթալիա»յի տնօրէնը, որուն համար կ'ըսեն թէ Մուսոլինիի տեսակէտներն է որ կ'արտայայտէ: Պ. Կայտա թուանշաններ և թուականներ կը յիշէ, ապացուցանելու համար թէ Ֆրանսա պատերազմին սկիզբէն մինչեւ հիմա զինուոր, ռազմանիւթ, օդանաւ եւն. զրկած եւ ուրիշ ամէն աջակցութիւն ընծայած է Սպանիոյ կառավարութեան: Միեւնոյն մեղադրանքները կ'ընէ նաեւ խորհրդային իշխանութեան դէմ:

*** Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը երէկ զեկոյց մը հրատարակեց որ կը հերքէ այս վերագրումները եւ ուրիշ հրատարակութիւններ, որոնք տեղ գտած են նաեւ ֆրանսական մամուլին մէջ:

*** Իբրեւ հետեւանք այս նոր պայքարին, Փարիզի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը վերջին պահուն լուր առաւ թէ իտալական խումբը պիտի չմասնակցի կիրակի օրուան մրցումին, որ տեղի պիտի ունենար Փարք տէ Փրէնսի մէջ:

Այս լուրը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց մարզական շրջանակներու մէջ. մանաւանդ որ, մինչեւ 400 - 450,000 ֆր.տոմսակ ծախուած էր: Հռոմի մէջ կը վախնան որ հակաֆաշական ցոյցեր կատարուին: Մարտ 22ին, երբ իտալական ֆութպոլի խումբ մը գացած էր Վիէննա, անկարգութիւններ ծագեցան եւ խաղացողները իրար ծեծեցին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՆԱՍՏԵ՞ՂԾՆ Է «ԵՐԿԱՐ ԱԿԱՆՋ» ԹԷ ՔՆՆԱԴԱՏԸ ...

«Յառաջ» գրած էր, երէկ, թէ «նացիոնալիստ - տրոցկիստ» բանաստեղծ մը եւս երեւան հանուած է Երեւանի մէջ:

Նոր ամբաստանեալը, Խ. Դաշտենց, գրքոյկ մը հրատարակեր է, «Ասեղապօէմ», մօտ 30 էջ, ինչպէս կը տեղեկանամ քննադատէն (Հր. Քոչար, «Գրական Թերթ», 10 մարտ):

Արդ, հեղինակը բանաստեղծութիւն մը նուիրելով իր եղբօրը, կը պատմէ թէ միջնադարեան Սպանիոյ մէջ զօրավար մը կռուելու չգնաց եւ պարտուեցաւ, որովհետեւ ... «շալվարը ծակ էր եւ ասեղ չունէր շալվարը կարելու»:

Մարդիկ իրար կ'անցնին, թել ու ասեղ կը ճարեն, շալվարը կը կարկտուի, եւ զօրավարը կը յայտարարէ.

— «Այն երկիրն է յաղթող ու լի, ով որ թել ու ասեղ ունի»:

Բանաստեղծը շարունակելով իր պատմութիւնը, գրած կ'ըլլայ.— Ղոյթուրցի կոմունիստ մը, երբ իր հարազատներուն կ'երթայ եւ թել ու ասեղ կ'ուզէ, ծակ շալվարը կարելու համար, կը ստանայ հետեւեալ պատասխանը.

Ասեղ չկայ, գնաս բարով,
Շորըդ կարի տրակտորով:

Եւ որովհետեւ բանաստեղծը սկիզբէն ըսած էր թէ «կը յաղթէ այն երկիրը որ թել ու ասեղ ունի»,— պրծա՛ւ.

— «Մեկնաբանելու կարիք չկայ: Հեղինակը ոչ միայն չի կարողացել, այլեւ բստ երեւոյթին չի էլ ցանկացել թաքցնել տրոցկիստական իր երկար ականջները, որ ցցել է վեր եւ երգել իր խակական ձայնով: Դա տրոցկիստի եւ նացիոնալիստ երգ է, կամ աւելի ճիշդ՝ նրա նույնն է առաջին յաղթական հնգամեակի դէմ»:

Ճի՛շդ այսպէս կը բացատրէր ուրիշ բշուառական մը, Նայիրի Զարեան, կալանաւոր Ա. Բակունցի «Միրանի փող»էն զատելով, կարմիր ներկելով հայ գեղջուկին խօսքը.— «Մեր սահման նեղ է»:

Հայ շինականը կը խօսէր իր արտի մասին, բայց բանաստեղծ - «խափիէ»ն վերլուծեց, թարգմանեց զայն եւ յայտարարեց թէ հարցը կը վերաբերի ... Հայաստանի սահմաններուն. թէ Ա. Բակունց Թրքահայաստան կ'երազէ ...

Մնաց որ, Դաշտենցի դատաւորը այդ պարագան ալ կը յիշէ, այս երիտասարդ բանաստեղծը հռչակելով Բակունցի աշակերտ:

Մեղք մը եւս,— խեղճ տղան Մոսկուայի մշակոյթին դէ՛մ ալ ծառացեր է. «դողում է մահբեկ» եւ անոր դիմաց «գովերգում է Արագածն ու Արարատը, որոնց ստուերները դրօշ են երիտասարդ նացիոնալիստի համար»:

Դաշտենցի քննադատը կը խօսի անոր «տրոցկիստական երկար ականջներ»ու մասին:

Ես ոչ բանաստեղծը կը ճանչնամ, ոչ ալ քննադատը:

Բայց, վերէն վար կարդալով այս գրախօսականը, միտքս կ'իյնան Մարքսեանի հռչակաւոր գռնչականները:

Եթէ անոնց երկայն ականջները մրցումի դրուէին Հր. Քոչարի ականջներուն հետ, պարզեւը անկասկած պիտի շահէր այս վերջինը:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՁՈՅԼ ՄԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ԱԾԽԱՀԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Գոյժ մը եւս Կարտանի ածխահանքէն (Մարսէյլ): Փլուզումի մը հետեւանքով, Հ. Յ. Դ. «Նիկոլ Դուման» խումբի ընկերներէն Աստուր Թէրզեան կը ջախջախուի ժայռերու կոյտի մը տակ: Կը թողու երեք զաւակներ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Վաղը, կիրակի, ռուս ապայի մը յուշերը «ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ»

(ԳՐՈՒԱԾ ՅԱՏԿԱՊԷՍ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՄԱՐ)

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պ. Ժան Լոնկէ, ընկերվարական ծանօթ գործիչը, «Փօփիւլէռ»ի մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը շօշափելով հայրենազուրկ օտարականներու զինուորութեան խնդիրը, մասնաւորապէս կը զբաղի հայ զինուորցուներով: Այս առթիւ կը յիշէ թէ միջազգային օրէնքով կարելի չէ պարտաւորիչ զինուորութեան ենթարկել օտարականները: Այդպիսի նախընթաց չկայ: Եւ կ'եզրակացնէ.—

Հայրենազուրկներու զօրակոչը լռելեայն կը նշանակէ թէ Ֆրանսական հպատակութիւն պիտի տրուի անոնց, զօրանոց երթալէն առաջ կամ վերջը: Մենք գիտենք որ դատական նախարար Պ. Մարք Ռիւքառ ըմբռնած է այս պահանջին հիմնաւորութիւնը: Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնն ալ կ'ըմբռնէ: Ամէն պարագայի մէջ, տրիպողական է հարցը,— կամ այս տարի զօրագունդի մէջ արձանագրուած հայրենազուրկ երիտասարդ նորագիրներուն պիտի տան երկրին հպատակութիւնը, կամ անկարելի պիտի դառնայ անոնց զինուորագրութիւնը:

ՏՕՐԻՕ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՔԱԿԵԼ ԿԾԻԿԸ...

Ժաք Տօրիօ, նախկին համայնավարը, առջի օր իր գործունէութեան մասին զեկուցում տուաւ 2000 ընտրողներու առջեւ, իբրեւ քաղաքապետ Սէն Տընիի: Բուն քաղաքապետական հաշուետուութենէն վերջ, ժողովրդական կուսակցութեան նախագահը յայտարարեց.

— «Համայնավարները օտար նպաստներու խնդիր յարուցին եւ երբ ես հաշիւներս բացի, երեսփ. ժողովին մէջ մերժեցին կազմել քննիչ յանձնախումբ մը, որ պիտի լուսաբանէր իրենց հաշիւները: Քաղաքապետական գետնի՞ վրայ կը յարձակին իմ վրայ: Շատ լաւ, քանի որ ներքին նախարարը այնքան կը հետաքրքրուի քաղաքապետութիւններով, անոր պիտի ներկայացնեմ կարգ մը պարագաներ, որպէսզի լուսաբանուի.—

1. Մասնագէտներու ընկերութիւն մը 50 միլիոնի գործ տեսած է համայնավար քաղաքապետութեան հետ: Յանձնառութեանց տոմարներուն մէջ հաստատուած է որ իւրաքանչիւր գործի վրայ կէս առ հարիւր աւելի պահանջուած է յանձնառուներէն: Ո՞ւր կ'երթար այս դրամը: Ես մաքրեցի աւելցի այդ ընկերութիւնը Սէն Տընիի մէջ: Բայց ընկերութիւնը միեւնոյն պայմաններով գործած է բոլոր համայնավար քաղաքապետութեանց հետ:

2. Ուսումնասիրութեանց ընկերութեան մը նախագահն եղած է Վիլժիւֆի համայնավար քաղաքապետին օգնականը: Թող ստուգեն թէ այդ ընկերութիւնը ամբողջ երեք տարի 10 առ հարիւր չէ գանձած համայնավար քաղաքապետութեանց ըրած հայթայթումներէն:

3. Թող ներքին նախարարը բարեհաճի քիչ մը հետաքրքրուիլ ճարտարա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՄԱՐՏԸ ԱՆՑԱՒ, ԵԿԱՒ ԱՊՐԻԼ...»

Տարիներէ ի վեր, անշուք սենեակիս մէկ անկիւնը փոշեթաթախ ու հին պայուսակ մը, որուն մէջ հին թուղթերու եւ երանելի յիշատակներու կապոցներ կան, հաշուեյարդարի կ'ենթարկեմ:

Ինչե՛ր, ինչե՛ր կան անոնց մէջ: Նկարներ, նամակներ, յուշիկներու փշրանքներ, եղերքները ծալլուած, ճմրթկուած թուղթի կտորներ, ու, այդ բոլորին քովը, հին, պատառուած ու դեղնած էջերով գիրք մը ...

Ի՞նչպէս է մնացեր մինչեւ հիմա, ինչո՞ւ եմ պահեր զայն, տարիներով պտտցուցեր այդ անպէտ եւ վաղուց կարդացած գիրքս: Չեմ գիտեր, միայն այսքանը կը յիշեմ որ, երբ իւրաքանչիւր հեղ հարկադրանքը ստիպեր է զիս սահմանէ սահման լողալու ու երբ ինծմէ անբաժան պայուսակս կարգի դնելու եւ «աւելորդ»ները դուրս ձգելու ստիպման տակ գտնուած եմ, միշտ ալ, անծանօթ մղումով մը այդ թերթափ գիրքը մէկ կողմ՝ «ընտրեալ առարկաներուս» մէջ խառնած եմ: Եւ այսօր երբ նոյն հարկադրանքով կրկին հին պայուսակս կը խառնեմ, ահա նոյն գիրքը ձեռքիս մէջ, առանձին յուզումով եւ կենդանի սարսուռով մը կը թղթատեմ զայն:

Ճիշդ 17 տարի առաջ, երբ պատեհութիւն կը գտնէի թրքական գեհենէն ազատելու ու երբ տառապանքով փոշեթաթաւ ոտքերս որբանոցի սեմերէն ներս կը մտնէին, այդ օրերուն նոր եւ մոռցուած տենչանք մըն էր որ խարոյկի կը վերածէր ներաշխարհս: Ու երազներու եւ նոր ապրումներու փայլուղի մը կը սկսի երկարիլ ինծմէ դէպի կեանքը:

Ուրախ էի՛ ...

Տրտում էի՛ ...

Ուրախ էի որ ազատուած էի գեհենէն, սպաննուելու, ծեծի եւ անլուր չարչարանքներու սպառնալիքէն: Տրտում էի ես մանկապարտէզի աշակերտ՝ մինչ իմ հասակակիցներս գիրքերով ու տետրակներով լեցուն պայուսակները իրենց անութին ներքեւ դպրոց կը մտնէին:

Ծոյլ չէի, ուսումը ատողներէն չէի: Կեանքն էր որ զրկած էր զիս այդ պատեհութիւններէն, օրերն էին որ այդքանը բաժին հաներ էին ինծի: Ու բարի բայց կրծող նախանձ մը ներսս: «Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այսքան ետ մնացեր եմ, ինչո՞ւ այսքան ուշացեր եմ» ...

Ու այս հոգեկան ցնցումներս օր մը, արցունքի տաք կաթիլներով փաեցի անդրանիկ, բարի վարժուհիս — Վերոնիկ Պէրպէրեանի (Խարբերդցի) առջեւ:

Եւ ազնիւ վարժուհիս, ոչ միայն լսեց տրտունջներս, այլ եւ սիրով ըմբռնեց տուաւ ցնցումներուս: Օր մը զիս կանչեց իր մօտը ու խօսեցաւ: «Տղաւ, լսաւ, ամիսէ մը մեծ, ամառնային արձակուրդն է: Երեք ամսուան շրջան մը ունիս, փոխանակ այդ երկար ժամանակը պարապ անցընելու, ահաւասիկ այս գիրքը, ու երկարեց գիրք մը, սորվէ, սերտէ, կարդայ ու պատրաստուէ, յաջորդ տարեմուտին գիրք մը, սորվէ, սերտէ, կարդա ու ցնել»:

Հրճուանքս չափ չունէր: Համբուրեցի ձեռքը եւ խոստացայ աշխատիլ: Ու ամբողջ երեք ամիս ճգնեցայ, իբրեւ ուսուցիչ ունենալով որբանոցի ինծմէ տարեց որբ ընկերներս (մէկը մեր Կարօ Մխիթարը): Եկաւ սպասուած թուականը, եկաւ «մտից» քննութեան օրերը: Կարգ պիտի փոխէի, հետեւաբար քննութիւնը պիտի ըլլար խիստ եւ երկար:

Ներկայացայ ատեանին: Մէջտեղը նստած էր տարեց վարժուհի մը, բոլորտիքը քանի մը ուրիշ երիտասարդներ, ես անոնց առջեւ խեղճ, գունատ եւ դողահար:

Ի՞նչ պիտի հարցնէին, ո՞ւրկէց պիտի սկսէին ... Ձեռքիս գիրքը բանալ տալէ առաջ, քանի մը կրօնական հարցումներ ուղղեցին, որոնց պատասխանեցի գրեթէ անսխալ: Ցետոյ, բացին գիրքը, ու անոնցմէ մէկը թելադրեց որ կարդամ առաջին դասը: Սկսայ: «ՄԵՐ ՏՈՒՆԸ»: Մեր տունը մեծ է, եւ ունի ութ սենեակ: Դահլիճ, հիւրանոց, մանկատուն» ...

Ցետոյ բացին քանի մը էջեր ալ, որոնք ես կարդացի գրեթէ սահուն: Ապա տարեց վարժուհին, գիրքը առաւ, բացաւ էջ մը, ու կրկին վերադարձուց, «կարդա» ըսելով սուր շեշտով մը: Դողդղալով եւ վախկոտ շեշտով մը կարդացի ոտանաւորը.

Մարտը անցաւ եկաւ ապրիլ գեղեցիկ,
Հեռու տեղերէ դարձար դու ծիծեռնակ,
Ո՛հ, բարի եկար գարնան կարապետ,
Բոյն շինողներուն մէջ ամէնէն վարպետ:

Քննութիւնս գոհացուցիչ էր: Կարգս փոխեցի: Բարի վարժուհիս գոհ, հպարտ մօր մը խանդաղատանքով գրկեց, համբուրեց զիս եւ քաջալերական խօսքերով յուսադրեց: Եւ... նոյն գիրքին վրայ երկտող մը գրեց իբրեւ խրատ եւ յիշատակ.—

«Մ ... ժամանակը ծախու առ բայց զանիկա մի ծախեր: Օրերը արագընթաց գետի մը ջուրերուն պէս կ'անցնին, երանի անոր որ կրնայ օգտուիլ անոնց լիառատ ակունքէն:

Կեանքի եւ օրերու տաժանքը, սիրելիս, պատճառ մը չեն խոչընդոտներու եւ ձգտումներու հետապնդման ... Ահա խրատս մօր մը կողմէ նոյնքան հարազատ»:

×

... Ու հիմա տասնըհօթը տարի վերջ, տարիքի եւ մտքի, կեանքի ու օրերու ահագին անջրպետով մը բաժնուած այն օրերէն, սրբազան սարսուռով եւ անհատնում կարօտով աչքերս յառած եմ հինցած, դեղնած թերթիկներուն, բարի վարժուհիիս յիշատակ երկտողին:

Ո՜հ, եթէ գիտնայի թէ օր մը անոնք այնքան պիտի մեծնային իմ աչքիս, այնքան յարգի խորհուրդ մը պիտի դառնային, ճշմարիտ, հազար անգամ զանոնք պատռած եւ չորս հովերուն յանձնած կ'ըլլայի ... իսկ հիմա՞ ...

Մարտը անցաւ եկաւ ապրիլը ...

Ե՞րբ, ո՞ւր: Ո՛չ, ո՛չ: Ոչ մեր մարտը անցնելիք ունի, եւ ոչ ալ գեղեցիկ ապրիլը գալիք, ընդհակառակն, որքան գացինք այնքան հեռացանք անկէց: Շատ փնտռեցինք, շատ քալեցինք, բայց, տակաւին չհասանք մեր ապրիլին: «Մեր ապրիլին» ...

Ու տակաւին այսօր ալ, այս անծանօթ հորիզոններու տակ, փոր մը հացի, պուտ մը արեւի սուսերը կը մուրանք:

Կ'ապրինք: Ու կ'անցնին եւ մարտը, եւ ապրիլը եւ մայիսը ...

Ե՞րբ, ե՞րբ ... երբ պիտի գայ այն օրը, որ իրապէս մեր մարտը անցնի, եւ գեղեցիկ ու արեւոտ ապրիլը իր ծիծեռնակովը գայ ... որ բոյներ շինուին, որ սեմերը նորոգուին, որ ծուխերը բարձրանան, որ երգը զուարթ ու գեղգեղ երգը հնչէ, որ կեանքը եռայ, որ խորհուրդը իր կատարելութեան հասնի ...

Ե՞րբ, ե՞րբ ...

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐԶԷ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ
ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Հնդկաստանի բարեփոխեալ սահմանադրութիւնը, որ ութ տարիներու ընթացքին մշակուելով՝ վերջապէս վաւերացուեցաւ 1935ին, գործադրութեան կը դրուի այս տարի:

Ապրիլ 1ին այդ բարեփոխութիւնը կատարուեցաւ միայն 11 նահանգներու մէջ, որոնք կը կազմեն Հնդկաստանի բրիտանական բաժինը, որմէ անջատ են հարիւրաւոր հնդկական իշխանապետութիւններ, որոնք բրիտանական գահուն հետ կապուած են մասնաւոր դաշնագիրներով: Բարեփոխեալ սահմանադրութիւնը, որ կը նախատեսէ Տէլհին մայրաքաղաք դարձնել կեդր. կառավարութեան, ամբողջովին գործադրութեան պիտի դրուի այն ատեն միայն, երբ համաձայնութիւն գոյանայ Անգլիոյ կառավարութեան եւ 700 հնդիկ իշխաններու մեծամասնութեան միջեւ, նոր վարչաձեւին գործակցելու տեսակէտով: Եթէ մինչեւ այժմ յետաձգուեցաւ հնդկական այս նոր սահմանադրութեան գործադրութիւնը, պատճառն այն էր որ երկար եւ շատ փափուկ բանակցութիւններ կը կատարուէին իշխաններու առանձնաշնորհներու եւ իրաւունքներու մասին:

Ծանօթ է, որ փետրուարին տեղի ունեցած ընտրութիւններուն մէջ, որոնց մասնակցեցան սահմանափակ թիւով ընտրողներ միայն, (աւելին կարելի չէր այսքան ընդարձակ երկրի մը մէջ, որուն բնակչութեան,— 1931ի մարդահամարով՝ 290 միլիոն բրիտանական բաժնին մէջ, 64 միլիոն հնդկական կիսանկախ իշխանապետութեանց մէջ,— հարիւրին 95ը գրել-կարդալ չի գիտեր), հնդիկ-ազգայնականներու կուսակցութիւնը ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ բրիտանական բաժնի 11 նահանգներէն 6 նահանգներու մէջ: Այս յաղթանակը ցոյց կուտայ, որ ընտրութիւնները կատարուեցան նոր հիմերու վրայ, կատարելապէս ազատ: Սակայն ազգայնականները պիտի ուզե՞ն ստանձնել իշխանութիւնը այն նահանգներուն մէջ, ուր իրենց մնաց յաղթանակը: Առիկա պիտի նշանակէր վաւերացնել նոր սահմանադրութիւնը, զոր գոհացուցիչ չէր գտներ ու կը դատապարտէր իրենց համագումարը: Եթէ, ընդհակառակն, մերժեն ստանձնել իշխանութիւնը, իրենց կրօնական ու քաղաքական տեսակէտներուն հակառակորդներն են որ պիտի գան գրաւել աթոռները, տրամադիր՝ գործելու համաձայն նոր սահմանադրութեան:

Այդպէս է պատահած, արդարեւ, յիշեալ վեց նահանգներէն հինգին մէջ,— Մատրաս, Պոմպէյ, Օրիսա, Պիհար եւ կեդր. նահանգները: Նոյնը պիտի պատահի անշուշտ միւս նահանգներուն մէջ ալ: Մահմետականները. Անհպելիները եւ բոլոր այն տարրերը, որոնք նուազ հարկատու կը թուին հնդկական ազգայնականութեան, յօժար են կիրարկելու նոր սահմանադրութիւնը, որ մշակուած է ազատական ոգիով եւ դրուած է փորձի: Այս առթիւ յիշեցնենք որ այլ ցեղերու պետական դաստիարակութեան անգլիական մեթոտը կը կայանայ այն եղանակին մէջ, որ այդ ցեղերուն կ'արտօնէ հակակշռելկարգ մը հանրային ձեռնարկներ,— առեւտրական, կրթական, առողջապահական, փոխադրութիւն,— իրեն վերապահելով Նըմտակալը, երկրին պաշտպանութեան հոգը, եւայլն, որոնք եւս աստիճանաբար կը յանձնուին տեղացիներուն:

Հակազգայնականները իրերահասկացողութեան եկած են Փէնճապի, Սինտի մէջ եւ հիւսիս արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ, ուր կը տիրապետեն մահմետականները, առանձնելու համար իշխանութիւնը քանի մը Հնդիկներու հետ: Պէնկալի եւ Ասսամի մէջ նոյն իսկ միութիւն յառաջ եկած է շրջանի քաղաքական ու կրօնական զանազան խմբակցութեանց միջեւ, որոնք ունին այլ եւ կին ներկայացուցիչներ՝ կառավարական որոշ փորձառութեան տէր, մարզուած իրենց նահանգներուն, ոմանք Տէլհիի խորհրդարանին մէջ:

Եթէ նոյնիսկ ենթադրենք, որ ազգայնականները անդրդուելի պիտի մնան իրենց որոշման վրայ, պոյքոթ ընելով նահանգային խորհրդարաններուն դէմ որոնց համար ընտրուեցան, այսուհանդերձ նոր սահմանադրութիւնը կը յատկանշէ կարեւոր յառաջդիմութիւն մը Հնդկաստանի քաղաքական դաստիարակութեան պատմութեան մէջ, ոչ այնքան զանգուածին, աւելի վարիչներուն համար: Այդ վարիչներէն շատերը արդէն կը գտնուէին իշխանութեան գլուխը,— Ֆազլ Ուլ Հուքը՝ Պէնկալի մէջ, Սիքանտէր Հայաթ Խանը՝ Փէնճապի մէջ, Ղուլամ Հիտայաթուլլահը՝ Սինտի մէջ, Սըր Տէնճիշահ Քուփըրը եւ Մէհթան՝ Պոմպէյի մէջ, Սըր Րէտտին՝ Մատրասի մէջ, ինչպէս մահմետական քաղաքական մեծ դէմքեր, Մոհամմէտ Եունուս՝ Պիհարի մէջ, Սըր Ապտուլ Քայեում՝ հիւսիսարեւմտեան նահանգին մէջ: Եւ դեռ բազմաթիւ դէմքեր, հեղինակաւոր եւ ազդեցիկ, Կանտիէն սկսեալ մինչեւ Տիկին Փանտիթը, Անհպելիներուն առաջնորդէն՝ Տոքթ. Ամպէտքարէն սկսեալ, (որ իր ներկայացուցած դասակարգը ճնշող ազգային հին աւանդութիւններուն դէմ թշնամութեամբ բաւական նեղութիւն պատճառած է ամէնէն ազատական Հնդիկներուն անգամ, ինչպէս եւ Կանտիին, որ աշխատած է ջնջել «անհպելիութիւնը»), մինչեւ Տիկին Լաքշայիաթին, երեսփոխանուհի Մատրասի խորհրդարանին մէջ,— մտաւորական ու քաղաքական ուժերու պատկառելի հոյլ մը:

Ի մի բան, փորձի նոր շրջանը որ կը բացուի Հնդկաստանի պատմութեան մէջ, շատ հետաքրքրական երեսներ ունի: Որքան ալ սկսած ըլլայ դառն թափով մը ազգայնական ուղղութեան վրայ, նոր սահմանադրութիւնը պիտի շարունակէ իր ընթացքը որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէր Մատրասի խորհրդարանին նախագահը, սահմանադրական ոգիով տոգորուած մարդիկ «թոյլ պիտի չտան որ կամովին քուէարկուած օրէնք մը ջնջուի այս կամ այն մարդոց կողմէ, որոնք չունին ուրիշ նպատակ, բայց եթէ քանդել սահմանադրութիւնը»:

Անգլիական քաղաքական հանճարը այնպէս մը ըրած է որ նոր սահմանադրութիւնը կարենայ նպաստել քաղաքական միտքերու կազմութեան, ուժերու դասաւորումին, զանգուածներու կրթութեան, առանց թոյլ տալու որ ընդդիմադիրները քանդեն զայն: Միւս կողմէ, պէտք է հաւատալ, որ Հնդիկներու քաղաքական ընդունակութիւնները, որոնք այնքան խոր են, ցոյց պիտի տան թէ գիտեն գնահատել այն առիթը, որ բարեփոխեալ սահմանադրութեան մը վարչաձեւին տակ իրենց կ'ընծայէ այդ կարողութիւններուն ծաղկումը:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

ՊԵՐԼԻՆ, 5 Ապրիլ (Յառաջ).— Անցեալ ուրբաթ օր, Լանտվերքանալնոյի սրահներէն մէկուն մէջ գումարուեցաւ Պերլինի հայ գաղութին տարեկան ընդհանուր ժողովը, ատենապետութեամբ Տոքթ. Ա. Աբեղեանի եւ քարտուղարութեամբ Պ. Սեւաչունիի: Օրակարգի հարցերն էին՝ վարչութեան տեղեկագիրը անցեալ 1936-37 տարուան գործունէութեան համար, հին վարչութեան հրաժարականը եւ նորին ընտրութիւնը:

Ինչպէս ատկից առաջ միշտ, Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան վարչութիւնը անցած տարին եւս ունեցած է եռանդուն ու օգտաշատ գործունէութիւն մը: Այսպէս, պատշաճ հանդիսաւորութեամբ եւ գաղութիս գործօն մասնակցութեամբ կատարուած են մեր ազգային բոլոր տօները — ապրիլ 24ի Սգատօնը, Մայիս 28ի Անկախութեան տարեդարձը եւ Հայ Մշակոյթի Օրը: Ատկէ դուրս, Ծննդեան տօներուն կազմակերպուած է յատուկ երեկոյ մը մանուկներու համար՝ անոնց եւ պատանիներու մասնակցութեամբ, ինչպէս եւ թատերական ներկայացում մը: Գաղթ. Միութեան ջանքերով էր որ կազմակերպուեցաւ նաեւ քէմանչիստ Ռուբէնի նուագահանդէսը, որուն յաջողութեան վարչութիւնը բերած էր իր գործօն աջակցութիւնը: Տեղի ունեցած են նաեւ տարեկան երեկոյթ-պարահանդէս մը, դաշտահանդէս, նուագնացութիւն, եւն.: Տեղի ունեցած են քանի մը դասախօսական հաւաքոյթներ եւս: Բոլոր հանդէսներուն եւ հաւաքոյթներուն Պերլինի մեր հայրենակիցները սիրով բերած են իրենց ջերմ մասնակցութիւնը:

Գաղութիս հոգեւոր հովիւը կատարած է իր եկեղեցական պարտականութիւնները սովորականին պէս, բարեխղճօրէն: Ան միեւնոյն ատեն մայրենի լեզուի դասեր կուտայ հայ մանուկներուն: Վարչութեան տարեկան տեղեկագիրը գիտել կուտայ թէ դժբախտաբար նուազած է հայերէնի դասերուն հետեւող մանուկներուն թիւը, մասամբ ծնողներու թուլութեան եւ մասամբ ալ ընդհանուր պարագաներուն ծանրութեան պատճառաւ: Անշուշտ թէ ծնողները եւ թէ վարչութիւնն ու դասատուն ջանալու են հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ դարմանել այս թերին:

Պերլինէն դուրս, Համպուրկ եւ Լայփցիկ ապրող մեր հայրենակիցներուն հետ եւս սերտ կապեր պահպանած է Գաղթ. Վարչութիւնը: Անոր գործօն աջակցութեամբ էր որ անցեալ մայիսին Համպուրկի Հայերը Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեայ առթիւ կազմակերպեցին խիկապէս շքեղ հանդէս մը, բացառիկ յաջողութեամբ:

Գալով նիւթականին, այն եւս ըստ ամենայնի գոհացուցիչ համարելու է: Անցեալ մէկ տարուան ընթացքին, ընդհանուր մուտք եղած է՝ 4140 մրք. Նուէրներ՝ 739 մ., հանդէսներէ՝ 515 մ., մնացեալը՝ նախորդ տարուընէ պատրաստի գումար մը եւ եկեղ. մուտք: Ընդհ. ելքը համապատասխան եղած է մուտքին: Ելքին գլխաւոր յօդուածներն են՝ ռոճիկ հոգեւոր հովիւին, նպաստ կարօտ հայրենակիցներուն, հանդէսներու, եկեղեցիի, դիւանական ծախքեր, եւն.: Պատրաստի գումար՝ 445 մարք: Ելքի մէջ կը գտնուի գումար մը, որով գնուած է նկարիչ Ս. Խաչատրեանի Պերլինի ցուցահանդէսին նկարներէն մին ու նուիրուած Պերլինի պետական թանգարանի, յանուն հայ գաղութին: Աւելցնեմ որ անցեալ տարուան ընդհ. ժողովէն ընտրուած հաշուեքննիչ մարմինը նախօրօք քննած էր վարչութեան մէկ տարուան հաշիւները եւ բոլորը գտած կանոնաւոր:

Մտքերու փոխանակութենէն վերջ, ընդհանուր ժողովը բանաձեւով մը իր գոհունակութիւնը եւ շնորհակալութիւնը յայտնեց վարչական կազմին իր օգտաշատ գործունէութեան համար, ընդունեց անոր հրաժարականը, յետոյ անցաւ նոր վարչութեան ընտրութեան: Հին վարչութեան անդամներէն վերընտրուեցան Օր. Նազարեան, Պ. Պ. Դաւիթխանեան, Մելիք եւ Ե. Աբեղեան: Նոյն վարչութեան միւս երեք անդամները չուզեցին վերընտրուիլ, մէջն ըլլալով ատենապետ Ա. Շալճեան, որուն եռանդուն գործունէութիւնը մասնաւոր գնահատութեան արժանացաւ ընդհանուր ժողովին կողմէ: Նոր ընտրուեցան,— Տոքթ. Աբեղեան, Սեւաչունի եւ Մատնեան: Հաշուեքննիչ յանձնախումբին անդամ վերընտրուեցան հին կազմէն՝ Պ. Պ. Համբարձումեան եւ Գ. Տէր Յարութիւնեան, նոր ընտրուեցաւ Պ. Ռափայէլեան:

Նորընտիր վարչութիւնը ունեցաւ իր առաջին նիստը եւ մշակեց գործունէութեան ծրագիր, առաջիկայ ամիսներուն համար: Դիւանը կազմուեցաւ այսպէս.— Նախագահ՝ Տոքթ. Ա. Աբեղեան, փոխ-նախագահ եւ գանձապահ՝ Դ. Դաւիթխանեան, քարտուղար՝ Ց. Մելիք:

ՌՈՒՍԵՒԳԵՐՄԱՆ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Մաթէն»ի մէջ Իվ Տէլպուր հաստատելով թէ Փարիզի խորհրդային դեսպանը՝ Փօթեմքին Մոսկուա կանչուած է, փոխանորդաբար վարելու արտաքին գործավարութիւնը, կ'ըսէ թէ հետզհետէ կը խաւարի Լիթվինովի աստղը:

Բայց Փօթեմքինի փոխ-գործավար անուանումը ուրիշ յատկանշական կողմն մըն ալ ունի: Փարիզի այս նախկին դեսպանը ճանչցուած է իբրեւ պաշտպան արեւելեան Եւրոպայի վէճերուն խաղաղ լուծման եւ կողմնակից գերմանեւռուսական կարելի համերաշխութեան մը:

Ժամանակին բողոքեց՝ երբ հրեայ Սուրիցը դեսպան նշանակուեցաւ Պերլինի: Լիթվինով տեղի չտուաւ եւ Սուրիցը ղրկեց Պերլին, տեսակ մը ցոյց՝ արհամարհելու համար Հիթլերի ցեղապաշտութիւնը: Այդ յամառութիւնը ուրիշ հետեւանք չունեցաւ, բայց եթէ այն որ Գերմանները անգիտանալու եկան խորհրդային դեսպանի մը ներկայութիւնը Պերլինի մէջ:

Փօթեմքին երբեք չմոռցաւ գերմանեւռուսական համերաշխութեան մը առիթ ստեղծելու իր ծրագիրը, ու փորձեր կատարեց՝ երբ կարմիր բանակին հրամանատարները դաղտնի խորհրդաժողով մը ունեցան Քոփէնհակի մէջ, 1936 յուլիսին, ինչպէս և երբ գերման ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներուն կողմէ հրաւէր մը տրուեցաւ: Նման փորձի մը համար մեծ յարմարութիւն կը ներկայացնէր տնտեսական գետինը, ծանօթ ըլլալով որ Ռուսիա կը մնայ Գերմանիոյ ամէնէն գլխաւոր շուկան, այնտեղէն հայթայթելու նպատակով իրեն պակսած նախանիւթերը մասնաւորաբար պատերազմական ճարտարարուեստին համար: Սկիզբէն ի վեր ռուսեւգերմանական առեւտրական փոխանակութիւնները, բացի քարիւղի արդիւնաբերութենէն, տասն անգամ աւելի եղած են ռուսեւֆրանսական առեւտրական փոխանակութիւններէն: Փօթեմքին կը խորհի որ դժուար չէ տնտեսական գետնի վրայով մօտեցնել երկու դրացի մեծ պետութիւնները, որոնք պատերազմէն վերջ պահ մը այնքան սերտ յարաբերութիւն կը մշակէին, ամբողջ որ Գերմանները կը վարէին նոյն ռուսական ճարտարարուեստը, իսկ Գերմանները ռուսական հողի վրայ կը կատարէին իրենց սպառազինութիւնները Ֆրանսայի դէմ փոխվրէժի մը համար:

Լիթվինով սակայն կ'ուզէր որ Փարիզի ռուսական դեսպանը ամէն աշխատանք փորձէ արգելք դառնալու համար գերմանեւֆրանսական համերաշխութեան: Այս անգամ, Փօթեմքին ինք կոչուելով վարելու արտաքին գործավարութեան կարեւոր բաժնին ուղղութիւնը, պիտի օգտուի՞ արդեօք վերաքննել տալու համար Պարթու-Լիթվինով քաղաքականութիւնը եւ իրականացնելու ռուսեւգերմանական համերաշխութիւնը:

Ֆրանսական մամուլը միեւնոյն ատեն մտահոգ կը թուի, որ գերմանեւռուսական համերաշխութեան մը պարագային, Գերմանիա իր աչքերը պիտի յառէ Ֆրանսայի:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՀԵՏ

2.— ԵՐԵՔ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ— ՖԵՀԻՄԷ, ԽԱՏԻՃԷ, ՖԱԹԻՄԷ

Գրեց՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Սէյիտ պէյ, կը պահանջէ որ այդ վարդապետութիւնը մեր երկրին մէ՞ջ ալ գործադրուի, ի՞նչ աղէկ բան. ես իբր երեսփոխան՝ դժգոհ ըլլալու պատճառ մը պիտի չունենայի, որովհետեւ ամէն տարի գլուխս կը պայթեցնեմ միջոց մը գտնելու համար թուրք պետութեան պիւտճէին բացը գոցելու: Երբ Սէյիտ պէյի վարդապետութիւնը կիրարկուի, ալ ի՞նչ հարկ պիւտճէի ... Միայն թէ պարոնայք դատաւորներ, դուք ինծի պէս ուրախանալու պատճառներ պիտի չունենայիք, որովհետեւ, այդ վարդապետութեան համաձայն, դատաւոր, ընդհանուր դատախազ, քարտուղար, պիտի չկրնային պետութենէն դրամ ստանալ: Այո, Սէյիտ պէյ լաւ կ'ընէր եթէ այսպիսի ծիծաղելի եզրակացութիւններու յանգող մտացածին սկզբունքներ ձեր կրօնքին վերագրելէ զգուշանար:

«Վերջացնելէ առաջ ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ սա կէտը, թէ քաներորդ դարու հարցերը լուծելու համար միջնադարեան պատգամներու դիմելու եղանակը՝ անհեթեթ հակասութիւններու առջեւ կրնայ դնել ձեզի: Զոր օրինակ, Շէրիաթին սապէս հարցում մը ուղղեցէք.—«Գրիգոր Զօհրապ, իսլա՛մ, որ Պոլսոյ բնակիչներուն քուէովը Օսմ. Երեսփոխան ընտրուած է՝ իսլամներու կողմէ իբր այն կրնա՞յ ճանչցուիլ»: Պատասխան՝ «Այո»: Իսկ «Գրիգոր Զօհրապ, կեավուր, որ Պոլսոյ բնակիչներուն քուէովը Օսմ. Պարլամէնթին երեսփոխան ընտրուած է, իսլամներու կողմէ իբր այն կրնա՞յ ճանչցուիլ»: Պատասխան «Ոչ»: «Այս կերպով, շարունակեց Զօհրապ, կը կործանէք այն սահմանադրական կարգուսարքը, որ սահմանային վիճակի մէջ ըլլալով հանդերձ, այս երկրին տառապեալ ժողովուրդներուն փրկութեան միակ յոյսը կը մնայ: Դատ մը շահելու համար երկրին ուժը խաղալիկ մի դարձնէք, պարոննե՛ր ...»:

Դատավարութիւնը աւարտած էր:

×

Երկու ամիս անցեր էր, երբ մեզ կանչեցին եւ հետեւեալ վճիռը հաղորդեցին.—

«Օսմանեան պետութեան հիմը իսլամական օրէնքն է: Իսլամական օրէնքով — համաձայն նուիրական Ֆէթվային — սուլթանուհիներուն կողմէ բացուած դատը անընդունելի է»:

Այս վճիռին հաղորդուելէն քանի մը օր յետոյ Ֆէհիմէ սուլթանուհիէն ստացայ սրտայոյզ նամակ մը, որ կը վերջանար սա բառերով. «Թիւրք տօղտուղումա ուտանըրօրում» (Թուրք ծնած ըլլալուս կ'ամչնամ):

×

Մեծ Եղեռնին երկրորդ տարին էր: Բերայի շիտակէն կ'անցնէի՝ մտահոգ, յանկարծ կնոջ ձայն մը, որ զիս կը կանչէր. մօտեցայ կառքին, փոքրիկ եւ սիրուն ձեռք մը սեղմեց ձեռքս, մինչ ականջիս կը մրմնջուէին հետեւեալ խօսքերը.

«Թուրք տօղտուղումա թէքրար ուտանըրօրում» (Թուրք ծնած ըլլալուս կրկին կ'ամչնամ):

Ֆէհիմէ սուլթանուհին էր ...

Անցեալները թերթերէն իմացայ որ Նիսի մէջ հազար զրկանքներու տակ, հոգին աւանդեր է Ֆէհիմէ սուլթանուհին:

Զգացի թէ փունջ մը մանուշակ պարտական եմ իր հողակոյտին:

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

Ֆրանսացի երեսփոխան մը, որ անիմաստ բայց երկարապատում ճառեր խօսելու մէջ մէկ հատիկ էր, օր մը կը հարցնէ Ֆրանսայի հանգուցեալ վարչապետ Պրիանին.

— Ինչպէ՞ս էր այսօրուան ճառս, պարոն նախագահ:

— Շատ երկար էր:

— Իսկ ի՞նչ բան ամէնէն աւելի տպաւորութիւն ձգեց ձեր վրայ:

— Երկու բաներ, սիրելի պաշտօնակից: Նախ ձեր յամառութիւնը եւ ապա մեր համբերութիւնը ...

«Ազդակ»ի տասնամեակը

Պէյրութի Ազդակը վերջերս լրացուց իր հրատարակութեան տասնամեակը: Այս առթիւ մեր պաշտօնակիցը բացառիկ թիւ մըն ալ հրատարակեց, կրկնակ ծաւալով եւ բազմակողմանի բովանդակութեամբ:

Յայտնելով մեր ջերմ խնդակցութիւնները, ստորեւ կ'ամփոփենք բացառիկի խմբագրականը.—

«Տասը տարի առաջ լոյս ընծայուեցաւ «Ազդակ» բաւարարելու համար զգալի պահանջ մը մեր գաղութին մէջ: Անոր առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1927 մարտ 5ին, որպէս եռօրեայ:

Թէպէտ զուտ անձնական ձեռնարկ, սակայն, մանաւանդ հրատարակութեան սկզբի օրերուն, «Ազդակ»ի հրատարակութեան ու բովանդակութեան քաջալեր հանդիսացան քանի մը ընկերներ, որոնք ոչ միայն խմբագրական աշխատանքներ ստանձնեցին, այլ ամէնէն դժուարին ու յուսահատական վայրկեաններուն զօրավիգ հանդիսացան թերթի հրատարակչին, որ կրցաւ տոկալ մեր լրագրական ասպարէզի բոլոր դառնութիւններուն ու զրկանքներուն:

Շատ դժուարին եղան այն պայմանները, որոնք պարտադրուեցան մեր թերթին իր հրատարակութեան առաջին տարիներուն: Դժուարութիւններ եւ արգելքներ, որոնք գլխաւորաբար արդիւնք էին մեր գաղութի հայութեան տնտեսական աննախանձելի վիճակին ու մտաւոր կացութեան, տաբրներ չարունակ սպառնացին թերթի գոյութեան: Շատ աննշան թիւ մը կը ներկայացնէր ընթերցողներու քանակը Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ: Թերթի առօրեայ ծախքերն ու աշխատաւորներու օրավարձերը ապահովելու մտահոգութիւնը հրատարակչին գլխաւոր զբաղումը կը կազմէր, իսկ օտար տպարաններու քմահաճոյքները մարդը յուսահատութեան կ'առաջնորդէին:

Սակայն, հակառակ այդ բոլոր դժուարութեանց ու զրկանքներուն, ապաւինած մէկ կողմէ գաղափարի մը զօրութենէն բխող անսասան համոզքին եւ միւս կողմէ օրէ օր աճող ընթերցողներու ցոյց տուած գուրգուրանքին ու համակրանքին, ինչպէս նաեւ մեր աշխատակիցներու անկեղծ ու անձնուէր վերաբերմունքին, կարելի եղաւ դիւրաւ հանել մեզի վստահուած դժուարին առաքելութիւնը:

Ինչպէս ըսինք, «Ազդակ» զուտ անհատական ձեռնարկ մըն է: Սակայն անոր հրատարակիչը ըլլալով համոզուած Դաշնակցական մը եւ հաւատացած Դաշնակցութեան ազգային իտէալներուն եւ ձգտումներուն, «Ազդակ» անսայթաք ներշնչուած է անոր գաղափարական ոգիէն եւ հաւատարիմ մնացած անոր ազգային ու քաղաքական նպատակներուն»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

— • —

«Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբի վարչութիւնը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած է, իր ընդհանուր փորձերու կողքին, հերթական կերպով կազմակերպելու ընկերահամակրական հաւաքոյթներ, որ կը ձգտին իր շուրջը համախմբելու երիտասարդներ, ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Երկրորդ հաւաքոյթն էր որ տեղի ունեցաւ անցեալ ուրբաթ երեկոյ, Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ: Երգչախումբի անդամ - անդամուհիներէն զատ, հաւաքուած էին նաեւ դուրսի շրջանակէն բաւական թիւով երիտասարդներ:

Եւրոպական պարերու ընթացքին, մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան զանազան անակնկալներ երգչախումբի անդամներու կողմէ: Թէեւ պատեհութիւն չունեցանք լսելու երգչախումբի խմբերգները, սակայն կարելի է ըսել որ ներկաները գոհացում ստացան, մեներգներէն կամ արտասանութիւններէն:

Օր. Ալիս Թէմինեան իր անգլերէն զուարթ երգով եւ համապատասխան շարժուձեւերով զարմանք պատճառեց բոլորին, իսկ Արամ Պետրոսեան իր կատակաբան արտասանութեամբ եւ բանաստեղծական ձեւերով զուարճացուց ներկաները: Օր. Արասեան, Օր. Շահրիկեան, Պ. Մէրտինեան եւ Պ. Մէհտէրեան իրենց հայկական մեներգներով հաստատեցին երգչախումբի գուրգուրանքը իր ամէն մէկ անդամին վրայ, որոնց յաջողութիւնները միակ հոգեկան գոհացումը կը կազմեն երգչախումբին: Յաջող էին նաեւ Օր. Ալիս Փափազեան եւ Կարպիս Քանթարճեան իրենց ֆրանսերէն երգերով, իսկ Օր. Սոնիա որ վերջերս հայկական բեմերու վրայ առիթը կ'ունենանք ծափահարելու, հարազատ եւ հայրենի յատակ առոգանութեամբ արտասանեց Պետրոս Դուրեանի «Տրտունջքը»:

Մթնոլորտը այնքան տաքցած էր մինչեւ գիշերը ուշ ատեն, որ ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ:

Յաջորդ հերթական հաւաքոյթներու ընթացքին երգչախումբը մտադրութիւն ունի նաեւ բացի իր գեղարուեստական բաժնէն, սարքելու օրուան յատուկ բանախօսութիւններ, որոնք անշուշտ աւելի հետաքրքրական կը դարձնեն այս հանդիպումները:

Յարատեւութիւն եւ եռանդ երգչախումբին:

Թղթակից

«ՀԱՄԼԷՏ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Պ. Շարլ տ'Էսփինէ, որ կ'աշխատի շարժանկարի վերածել ակադեմական Անրի Պորտոյի «Համլէտ»ն, ամբողջ աշխատանքները պիտի կատարէ Լիբանանի մէջ: Երաժշտական բաժինը ստանձնած է Լիբանանցի տաղանդաւոր երգահան մը, Պ. Նաճիարի, որուն անունը յայտնուեցաւ «Պէն Հուր»ի մէջ:

Հեղինակը, Պ. Ա. Պոտտօ ինքն ալ կ'աջակցի շարժանկարին պատրաստութեան, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ ամբողջ գործին յաջողութեան:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— Լ —

ՔԱՇԱՆ.— Յառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան Գ. հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի, Ապրիլ 4ին, Պան - Լէկոյի ծանօթ սրահին մէջ: Հանդէսը բացաւ Պ. Լեւոն Զարմիսեան: Բացատրեց թէ Միութեան գործը հարազատ է իր միջավայրին եւ ինքնատիպ իր գործունէութեան բոլոր ձեւերով: Զանազան հոսանքներ ոչ թէ բացասական են եւ վնասող, ինչպէս են շատ մը շրջաններու մէջ, այլ իրենց յատկանշանական երանգներով եկած՝ ձուլուած են Յառաջդիմասիրացի կողքին եւ կը ջանան զօրավիգ հանդիսանալ, ջիղ եւ աշխոյժ դնել անոր գործին եւ նպատակին: Մանաւանդ հայ լեզուի պահպանման եւ մշակման հարցի շուրջ, ստեղծուած է համոզումներու ներդաշնակութիւն եւ տեսակէտներու համերաշխութիւն:

Աշակերտները կ'երգեն «Ով մեծասքանչ»ը: Երկու խօսք ուսուցիչ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի կողմէ.— «Քիչ առաջ աշակերտական խումբը երգեց խօսքը հայ լեզուին ուղղելով.—«կեաց ծաղկալից, ծաղկաւէտ»: Մեր սրբագնասուրբ լեզուն կուգայ մեզի դարերէն, դրախտներէն, հեթանոս եւ աստուածաշնչական ճանապարհներէն, գետերէն, լիճերէն, լեռներէն ու սարերէն, անոնց ձայներէն ու անոնց հոգիներէն. կուգայ մեզի անհուն եւ անհասանելի զանձի մը նման, ոսկի հորերու նման, հրաշքի նման: Բոլորս պարտինք երկրպագել այս ոսկեմայր դիցուհիին առջեւ եւ մանաւանդ անոր ոգին թափել մեր մանուկներուն ուղն ու ծուծին մէջ, որպէսզի ան յաւիտեան ապրի մնալով ծաղկալից եւ ծաղկաւէտ: Դպրոցը տաճարն է լեզուին, մեր այս օրինակելի շրջանին մէջ բոլոր գոյնի Հայերը միացած են յանուն մեր բարբառին, հրաշագեղ ծիածան մը կազմելով այս դաղութին վրայ, Պանթէոնէն Քաշան, Պուր - լա Ռէն: Պաշտելի, սրբազնասուրբ, մեծածաւալ հայ լեզուի «կեաց ծաղկալից, ծաղկաւէտ»:

Արտասանութիւններ եւ երգեր կը յաջորդեն իրարու: Այցելու մը ունինք մեր մէջ, սրտցաւ մտաւորական մը, Պ. Գարեգին Տիլանեան որ Ջուլիֆայէն հասած ըլլալով Փարիզ, հնօրեայ ուխտաւորի մը պէս եկած էր մեր մօտ իր կեանքի լաւագոյն յիշատակները վերապրելու համար: Ցուցէ էին իր խօսքերը: Չորս տարի ուսուցչութեան պաշտօն վարած է Տըրամպլանի շրջանին մէջ. այս վայրկեանը կը նկատէ իր հոգեկան անցեալ ապրումներու վերապրումը. աւելի մը այս մթնոլորտին մէջ գոհ է եւ ուրախ, ճանչցած է մեր շրջանը «Յառաջ»ի միջոցաւ, տարադիր հայութեան մաքի եւ զգացումներու թելերը իրարու հետ հաղորդակցութեան դնող այդ կարեւոր լրաբերին. կը փափաքի խաղբրիկներ ստանալ միշտ այս հայ սեւուլիկ սերունդէն:

Յառաջդիմասիրացի աշակերտներէն Օր. Յոլինէ Աճէմեան գծած էր գեղեցիկ գիւղանկար մը աճուրդի համար: Միութեան անդամներէն Պ. Յարութիւն Տէմիրճեան կը տանի այդ աշխատանքը, օրիորդները և տիկինները առատաձեռն կը մասնակցէին: Պ. Արամ Աբրահամեան բախտն ունեցաւ պատկերին տէրը դառնալու:

Տիկին Ս. Սարգսեան երգեց «Փաւհաբար»ը եւ «Հայաստան»ը եւ արժանացաւ ծափերու:

Հանդէսի վերջին բաժինն էր «Հիւանդանոց» կատակերգութիւնը, գրուած մասնաւորապէս Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի կողմէ, իր տեսակին մէջ նոր եւ պատկերաւոր գործ մը: Այս տարուան ընթացքին երրորդ կտորն էր որ կ'ըմբոշխնէինք, կուշտ ու կուռ խնդալով: Մեր ընկերային եւ ընտանեկան կեանքի զանազան երեւոյթներու իրական հայելիացումը ունեցանք մեր առջեւ: Կատակերգութեան զօրծող անձերը հարազատօրէն հայկական են, առաւելապէս ալօլական, սրբամտութեան հրթիռներ կը յաջորդեն իրարու: Խաղը ճարտարօրէն կառուցուած է որով կը դառնէ խանդավառ ընդունելութիւն: Նշան Պէշիկթաշլեան մտադրած է այսուհետեւ նուիրուիլ թատերական գրականութեան: Վստահ ենք որ պիտի հարստացնէ մեր գրականութեան այդ անճոխ ճիւղը:

Դերակատար աշակերտները, որոնք իրենց ուսուցչին ղեկավարութեամբ պատրաստուած էին, յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, իրական դերասաններու նախանձը շարժելու աստիճան: Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են Կարօ Ցոլաքեան, Կայծիկ Պետրոսեան, Արիս Գավէզեան, Մատլէն Աճէմեան: Յաջող էին նաեւ Ալիս Պետրոսեան, Էմիլ Արսլանեան, Կ. Գապապաշեան եւ Փիլիպպոս Փիլիպպոսեան:

Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն:

Սեդրակ Գարակէօզեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 5 ապրիլ (Ցառաջ).— Այս տարի եւս, Կ. Խաչի մասնաճիւղը գեղեցիկ հանդէսով մը տօնեց Կ. Խաչի օրը, անցած կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին: Սրահը հաւաքուած էր համակիր բազմութիւն մը: Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի դպրոցի երկսեռ մանուկներու խմբերգով, որմէ յետոյ Հ. Կ. Տէրմոյեան իբրեւ նախագահ բացատրեց օրուան տօնին իմաստը:

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Էլէն Բիւզանդ, որ նախ բացատրեց թէ ինչպէս եւ ինչ նպատակներով կազմըուած է առաջին անգամ ընդհանուր միջազգային Կ. Խաչը Զուիցերիոյ մէջ, դառնալու համար հսկայական կազմակերպութիւն մը: Ապա անցնելով հայկական Կ. Խաչին, յստակօրէն պատկերացուց անոր ծագումն ու զարգացումը: Մանրամասնօրէն թըւեց անոր 26 երկար տարիներու աղօգուտ գործունէութիւնը, իր կազմութեան օրէն մինչեւ այսօր: Իր բանախօսութիւնը վերջացուց հետեւեալ կոչը ուղղելով հայ տիկիններուն.— Դուք, տիկիններ, պահեցէք հայկական եւ ձեր ընտանեկան բոլոր աւանդութիւնները, յարգեցէք ձեր ամուսինները եւ հնազանդ եղէք անոնց, բայց ըմբոստացէք անոնց դէմ, երբ ձեզ կ'արգիլեն անդամագրուիլ Կ. Խաչին:

Յարգելի տիկնոջ այս կուռ բանախօսութիւնը որ տեւեց երեք քառորդ ժամ, խոր տպաւորութիւն գործեց եւ քանիցս ընդմիջուեցաւ ջերմ ծափերով:

Շատ կոկիկ էր նաեւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը: Դպրոցի մանուկներուն քանի մը յաջորդական երգերէն եւ արտասանութիւններէն վերջ կարգով արտասանեցին օրիորդներ Շնորհիկ Ձգիկեան Զարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստան»ը, Հերմինէ Փանոսեան «Երազուած աշխարհ»ը, Փայլիկ Թէքեան «Ո՛հ ինչ անուշ»ը մեներգ: Փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեան յաջողապէս արտասանեց «Հայ դրօշին»: Տեղի ունեցան նաեւ երկու խմբական պարեր: Դարձեալ փոքրիկներու կողմէ, չորս օր առաջ մարզած էին տիկիններ Մարի Մուրատեան եւ Աղաւնի Մարոյեան: Ամէնէն վերջը, ներկայացուեցաւ «Խէչոյի Թուղթ» դաւեշտը, որուն մէջ Պ. Սարգիս Մաթոսեան իր կատակերգութիւններով կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները: Դաշտի մը պահուն քանի մը օրիորդներ բաւական թիւով տոմսակներ վաճառեցին ի նպաստ Կ. Խաչի մանուկներու օդափոխութեան կայանին:

** Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ Կ. Խաչի անդամուհիներուն վրայ հինգ նոր անդամուհիներ աւելցած են, նոյն երկուքը իրենց ընդհ. ժողովին մէջ, ներկայութեամբ Տիկ. Էլէն Բիւզանդի:

Գարունի

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԶՈՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 ապրիլ.— Նկատի առնելով «Յառաջ»ի խստապահանջ դիծը, Ամասիոյ եւ Մարզուանի Միութեան վարչութիւնը յաճախ պէտք չզգար մեր հաւաքոյթներու նկարագրութիւնները ղրկել հայ թերթերուն: Սակայն լռիկ մնջիկ կը գործենք, նպատակ ունենալով դաղութներու մէջ Հայը Հայ պահել եւ միեւնոյն ատեն սատարել մեր մայր հայրենիքին մէջ գտնուող Նոր Ամասիոյ շինարարութեան:

Ուրախ ենք յայտարարելու որ ոչ մէկ պառակտում կայ մեր մէջ, ամենակնծու աղդայնականէն կարգարմիրը համերաշխօրէն կ'աշխատին կողքի կողքի: Մեր հայրենակիցները Հայ թշնամի չունին եւ չեն ալ ճանչնար: Մենք միայն մէկ պատգամ ունինք, ցիրուցան հայրենակիցներ բոլոր եք կիլիներու, միացէք:

Մեր վերջին հաւաքոյթներէն մէկը տեղի ունեցաւ ապրիլ 4ին, կիրակի կէս օրէ վերջ, Պար տիւ Կլօպի մէջ: Սրահը նեղ կուգար ներկայ հայրենակիցներուն: Միութեան փոխ - նախագահ Պ. Յ. Սախիկեան, հաւաքոյթին բացումը կատարեց եռանդուն եւ խրախուսիչ խօսքերով: Հետզհետէ երգուեցան «Կռունկ» (Ա. Թումաեան), «Տուլ, տուլ»ը (Օր. Ս. Չէքէմեան), արտասանութիւն մը Պ. Յ. Ասլանեանէ, ուսուցիչ Ջութակահար Քիւրքճեանի աշակերտներէն հայրենակից փոքրիկ Նարկիզեան յաջող կտորներ նուագեց: Ինչպէս միշտ այս անգամ ալ հայրենակից Պ. Շիշմանեանի նուագախումբը մէջընդմէջ հայրենաշունչ եղանակներով իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ:

Վերջին խօսքը Փարիզի հայրենակիցներէն Պ. Սարգիս Կէօթէճեանին տրուեցաւ որ Մարսիլիոյ իր հայրենակիցներու ազդանուէր եւ համեստ բաշխ գործունէութեան համար, ցաւով յիշեց թէ Փարիզի մէջ կարելի չէ եղած համանուն միութիւն մը կազմել: Խոստացաւ ամէն աջակցութիւն ընծայել Մարսէյլի կազմին: Այս առթիւ ստորագրեց ոսկեմատեանը, միութեան նուիրելով հարիւր ֆրանք:

Հաւաքոյթը ուրախ մթնոլորտ մը ստեղծեց ներկաներուն մէջ: Շահած հաւկիթները հայրենակիցներուն կողմէ աղքատներուն բաժնուեցան:

«Մինէ Սէթօ»ի պատուհան մէկ ներկայացումով վերջացաւ Զատիկի առթիւ սարքուած այս հաւաքոյթը:

Ն. Թումանեան

ՆՈՒԷՐՆԵՐ «ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ» ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

— . —

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն այն կոչը, զոր հրատարակութեան տուած էինք մեր մատենաշարին տասներորդ հատորին (Արտ. Յարութիւնեանի «Արձակ էջեր եւ Բերթուածներ») առթիւ:

Իր կազմութենէն ի վեր Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութիւնը ամէնուն համակրանքին առարկայ դարձեր է, շնորհիւ այն նըւիրական նպատակին, որուն իրականացման համար իր անդամները կանգ չեն առներ նիւթական եւ բարոյական զոհողութեան առջեւ:

Մեր կոչէն ազդուած, Նիւ Եորքէն Տիկ. Ն. Երկանեան իր Վանեցի ընկերուհիին Օր. Համասփիւռ Միրզախանեանի մահուան առթիւ մեր ընկերակցութեան նուիրած է 25 տոլար, ինչպէս նաեւ Մարսիլիոյ Տարօն - Տուրուբերան Նահանգային Հայր. Միութիւնը Ս. Սասունիի եղբօրական մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ 50 ֆրանք:

Շնորհակալութեամբ արձանագրելով այս նուիրատուութիւնները, մեր համակիրներուն կը կրկնենք մեր կոչը, խնդրելով որ Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութեան յարատեւման համար, իրենց նիւթական օժանդակութիւնը բերեն, որպէսզի Նահատակ Գրագէտներու նոր հատորներով օժտուի ծանօթ մատենաշարը:

Մեր գործին ծանօթ է արդէն հայ հասարակութիւնը: Լոյս ընծայած ենք տասը ընտրուած հատորներ, որոնք հայ գրականութեան լաւագոյն էջերը կ'ամփոփեն: Տակաւին շատ գործ ունինք կատարելիք, եւ Նահատակ բազմաթիւ Գրագէտներ իրենց կարգին կը սպասեն:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Մեր ընդհանուր հասցէն է.— M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris 18

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

— . —

Վերջերս Փարիզի եւ արուարձաններու հասարակութիւնը մեծ գոհունակութեամբ տեսաւ խմբապետ Մ. Սէթեանի հայկական շարժանկարին մէջ, թէ Մարսիլիոյ հայ արիներու «Մեծն Տիգրան» եւ «Արտաշէս» խումբերը ինչ կարգապահութեամբ կը հետեւէին հանդուցեալ Վարանդեանի յուղարկաւորութեան:

Այս տարի եւս Մարսէյլի արիները իրենց անկարելին կը փորձեն որպէսզի պատուիրակութիւն մը ուղարկեն Հոլանտայի միջազգային բանակումին: Ինկապէս մեծ զոհողութիւն կը պատճառէ այս գործը: Միջոցներ ճարելու համար, այսօր, շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին Մարսէյլի Շահրիկեան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ իրենց տարեկան մեծ երեկոյթը: Մարսիլիոյ հասարակութեան կը մնայ քաջալերել ձեռնարկը:

Բ. Փարչեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԱՀԻՏ, հանդէս մտածման եւ արուեստի, Ը. տարի թիւ 1—2, (յունուար - մարտ): Տարեկան բաժնեգին 100 ֆրանք կամ 5 տոլար: Հասցէ.— A. Tchobanian, 9, Rue Say, Paris (9):

ՆՈՐ ՀԱՍԿԵՐ, մանկական - պատանեկան երկշաբաթաթերթ, թիւ 1 (25), Բ. տարի: Բաժնեգին արտասահմանի համար 3 տոլար: Հասցէ.— Մուշեղ Սարվարեան, Թեհրան (Իրան):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (246)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Վերջին անգամ, 1896 թուականին, Թուրք կառավարութեան դրդումով ամէն կողմէ յարձակեցան Քիւրտերը, թալլեցին ամէն ինչ որ կարելի էր, կրակ տուին ու այրեցին բոլոր շէնքերը՝ ամայի աւերակ մը դարձնելով Վարագը: Բայց, ինչպէս կը տեսնէք, օրիորդ, այդ դէպքէն շատ տարի չէ անցած եւ սակայն վանքը արդէն վերաշինուած է, տնտեսութիւնը վերականգնած ու իր ծոցին մէջ գուրգուրալով կը խնամէ 96 թուականի կոտորածի հետեւանքով որբ մնացած սերունդը:

— Այո, իրաւունք ունիք,— մտախոհ հայեացքը պատուհանէն դուրս նետելով պատասխանեց Սոնիան,— զարմանալի ճակատագիր մը ապրած է հայ ժողովուրդը, ուրիշ ոչ մէկ ազգ կրցած է ապրիլ միեւնոյն պայմաններու մէջ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Սոնիան, Դարմանեանի քովէն դուրս գալով՝ գնաց բժշկապետ Զախարովի սենեակը, ուր իր ընկերները սամավարի սեղանը հրջապատած ուրախ խօսակցութեան մը բռնուած էին:

Վանքի բակին մէջ, քամին ոլորապըտոյտ դառնալով ձիւնի անծայր սիւն մը դէպի երկինք բարձրացուցած էր:

Մրտօն ճիշդ գուշակած էր: Սկզբնական թեթեւ քամին հիմա արդէն անասնձ կատաղութեամբ կը փչէր՝ ճամբուն վրայ գտնուող գետնի ձիւնը աւելլ տանելով իր ընթացքի հետ: Վարագայ սարի գագաթները այլ եւս չէին երեւեր, ամբողջ երկինքը ծածկուած էր գորշ քօղով, ու արեւը այդ վարագոյրի ետեւէն կ'երեւար, առանց ջերմութեան, լուսնակի նման սառն:

Երբ Սոնիան Զախարովի սենեակի դուռը բանալով՝ ներս մտաւ, բաց դռնէն ձիւնախառն քամին վզզալով ներս խուժեց:

— Շուտ գոցէ դուռը, Սոնիա,— պոռաց տիկին Աւետեանը,— ի՛նչ անտանելի քամի է: Ես մուշտակիս մէջ փաթթուած՝ գրեթէ սառեցայ: Խնդրեմ, Վասիլեյ Արկատեւիչ, բաժակ մը թէյ եւս ...

— Մէկ դուրս նայեցէք,— ըսաւ բըժշկապետը, որ պատուհանին առջեւ կանգնած դուրսի փոթորիկը կը դիտէր,— հաւատացէք, որ այսպիսի բուքի մը չեմ հանդիպած:

Քամին յարաճուն կատաղութեամբ կը փչէր, երբեմն մնչալով կը մեղմանար, ձիւնի հատիկներ օդի մէջ կը պարէին, ու մէկ ալ յանկարծ ոռնոցով մը վրայ կուտար, անկարելի դարձնելով քանի մը քայլի վրայ տեսնելը:

— Ի՞նչպէս պիտի գան մեր բարեկամները,— անդիտակցօրէն բարձրաձայն խօսեցաւ Սոնիան՝ հայեացքը դըրսի փոթորկոտ բուքին յառած,— խեղճերը ի՞նչպէս պիտի գան:

— Խօմ գիժ չեն որ այս օդին գան, — ընկերուհիին մօտենալով ըսաւ Տիկին Աւետեանը,— ուրտեղ որ են, հոն ալ կը մնան այս գիշեր, մինչեւ որ փոթորիկը անցնի: Այնպէս չէ՞, պարոն Գարեգին:

— Ի՞նչը այնպէս չէ, տիկին, չէի լսեր ձեր խօսակցութիւնը,— ու Գարեգինը գրեթէ ակամայ մօտեցաւ երկու ընկերուհիներուն:

Սոնիայի հետ ձորի մէջ ունեցած խօսակցութենէն վերջ, Գարեգինը կը խուսափէր աղջկան մօտենալէ: Տխրած կ'երեւէր, ու կարծես թէ ծանր խորհուրդ մը կը չարչրկէր միտքը:

— Կ'ըսէի որ, այս եղանակին միայն գայլերը դուրսը կրնան մնալ,— ծիծաղելով ըսաւ տիկին Աւետեանը, — իսկ մերոնք՝ խելօքիկ մը եղած տեղերնին կը մնան ... չէ՞ք կարծեր:

— Դժուար թէ ... վաղօրօք նշանակուած էր փետրուարի չորսը: Կը կարծեմ թէ՝ բոլորն ալ հոս պիտի գտնուին մինչեւ կէս գիշեր:

— Բը՛ռռ ... շատ ուրախ եմ որ եկողներէն մէկը չեմ. ես անպատճառ ճամբան կը սառէի...

— Ձեր հաստ մուշտակո՞վ,— հեգնեց Գարեգինը,— եկողներէն շատեր կարգին զգեստ ալ չունին հագած ...

Հետզհետէ մթնեց: Այլ եւս դուրսը ոչինչ չէր տեսնուեր, կը լսուէր միայն քամիի ոռնոցը, որ անօթի գայլի նման պատուհանի ապակիները կը ճանկռտէր: Ժամը ութ անցած էր, եւ սակայն դեռ ոչ ոք չէր եկած:

Սեղանի շուրջ շարուած մեր բարեկամները, ամէն մէկը իր մտքին մէջ խորասուզուած, գրեթէ իրարու հետ չէին խօսեր: Ամբողջովին լռութիւն կտրած՝ անոնք մտիկ կ'ընէին դուրսէն, պատշգամի վրայ ոտնաձայներ լսելու համար ու մտախոհ դէմքով ժամացոյցները կը նայէին:

Մրտօն, երրորդ անգամ լինելով սամավարը նորոգած էր, որ եկողները անմիջապէս տաք թէյ ունենային:

Ժամը ինն էն քիչ անց՝ Մրտօն ուրախ դէմքով ներս մտաւ սենեակէն ու բաներ մը փսփսաց Գարեգինի ականջին:

— Շատ լաւ, Մրտօ, գնա դարպասը բաց,— եւ Գարեգինը զինքը շրջապատողներուն դառնալով՝ յայտնեց, որ քաղաքի ուղղութեամբ, Կարկուտ Խաչի կողմէն բազմաթիւ մարդիկ կուգային դէպի վանքը:

— Անշուշտ մերոնք են, չէ՞,— հարցուց բժշկապետ Զախարովը, որու համբերութիւնը սկսած էր հատնիլ:

— Անկասկած, այսպիսի եղանակին ոչ ոք դուրս կ'ելլէ, եթէ ոչ փէտային:

— Սարսափելի պայմաններու մէջ կ'աշխատին ձերոնք,— մըլտաց բժիշկ Պաւլովը՝ ակամայ սարսռալով,— բարեբախտաբար սամավարը կ'եռայ: Լաւ կը լինի, որ շիշ մը քոնեակ բանանք. մեր բարեկամները սառած վիճակի մէջ պիտի գան:

— Իրաւ ինչպէս ալ չմտածեցինք, — ու Սոնիան իր սենեակը վազելով, երկու շիշ քոնեակ բերաւ:

Վանքի հիւրասենեակները, որոնք ուխտաւորներու յատկացուած էին, բոլորն ալ կը բացուէին մէկ ընդհանուր պատշգամի վրայ: Մրտոյի երթալէն հազիւ քառորդ մը անցած, բազմաթիւ քայլերու ձայներ լսուեցան, որոնք ծանր ծանր կը մօտենային: Սեղանի շուրջ բոլորուածները ընազդօրէն ոտքի ելան, դիմաւորելու համար եկողները երբ դուռը բացուեցաւ, ու իրարու ետեւէ ներս մտան քառասունհինգ ղինուած մարդիկ, կէս մը սառած վիճակի մէջ, անկարող ձեռներնին գործածելու:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

պետական ընկերութեամբ մը որ, համայնավար քաղաքապետութեան մը հետ կատարած խորաքանչիւր գործի վրայ, իր ստացած գումարին մէկ հինգերորդը կը վճարէ համայնավար կուսակցութեան։ Այն ատեն պիտի տեսնենք թէ այս կէտերուն ստուգումը հաճելի պիտի ըլլա՞յ համայնավար քաղաքապետնե-րուն, Քլամմուսէն մինչեւ Վայեան Քութիւրիէ »։

Ներկաները բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ ամբողջովին նպաստաւոր է Տորիոյի։

Ցուցահանդէսը պիտի կրնայ բացուիլ, եթէ...

« Էնֆորմասիօն », Փարիզի սեղանաւորական մեծ օրաթերթը, որ մինչեւ հիմա նպաստաւոր դիրք բռնած էր Լէօն Պլումի դահլիճին հանդէպ, երկար յօդուածով մը կը տրտնջայ աշխատաւորական խլրտումներուն դէմ «որոնց հետեւանքով կը տուժէ ոչ միայն միջազգային ցուցահանդէսը, այլեւ ամբողջ երկրին տնտեսական գործունէութիւնը եւ կեանքի մակարդակը »։

Նոյն թերթին տեղեկութեանց համաձայն, ցուցահանդէսին շարդանկա-րիչները ազդարարած են թէ չեն կրնար իրենց գործը վերջացնել մինչեւ յու-լիս, եթէ հացար վարժ բանուորներ չտրամադրուին գործաւորներէն կամ չարտօնուին շաբաթը 60 ժամ աշխատելու եւ օտար աշխատաւորներ վարձելու առանց խտրութեան։

*** Պետական արժեթուղթերը զգալի անկում ունեցան այս օրերս, իբրեւ հետեւանք աշխատաւորական խլրտումներու եւ սեղանաւորական խաղերու։

Եակօտա հիւանդացա՞ծ է

Պերլինի հիթլէրական օրկանը, «Անկրիֆ», Մոսկուայէն կ'իմանայ թէ կարգ մը զրոյցներու համաձայն, Եակոտայի առողջական վիճակը մտահոգու-թիւն կը պատճառէ։ Չեկային նախկին վարիչը կը տառապի սրտի հիւանդու-թենէ։ Գերմանական թերթը կը կարծէ թէ թերեւս կ'ուզեն «բանտին մէջ մեռ-ցնել» Եակոտան, խուսափելու համար դղրդագին դատավարութեան մը գայ-թակղութենէն։

Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Չեկան ձերբակալած է նաեւ Եակոտայի բարեկամուհին, Եսթեր Լուրիա, ինչպէս ուրիշ երեք երիտասարդուհիներ, որոնց մէկը դերասանուհի։

« Կ'երաշխաւորեմ ձեր ամենօրեայ հացը »

Ջօր. Կէօրինկ, որ տիրաբար ստանձնած է Գերմանիոյ քառամեայ ծրագրին գործադրութիւնը, առջի օր ճառ մը խօսելով, բացատրեց թաղապետա-կան իշխանութեանց դերը՝ այս աշխատանքին մէջ։ Յետոյ երկարօրէն ծան-րացաւ տանտին ազտեղութեանց օգտագործման մասին, որոնց համար գիտա-կան բազմապիսի միջոցներ կան։ Ապա ծանրանալով պարենաւորման դժուա-րութեանց վրայ, յայտարարեց.

— « Եթէ նուազում մը տեսնուի այս կամ այն քաղաքին մէջ, պէտք չէ անմիջապէս երկիր - երկինք իրար անցընել, յաւելուածական պարէն ստանա-լու համար Պերլինէն։ Այն ատեն համայնքներու վարիչներուն կ'իյնայ ժո-ղովուրդին բացատրել նեղութեան պատճառները։ Բայց կրնամ այստեղ ձեզի տալ հաւաստիք մը,— Եթէ կարելի չէ խուսափիլ հաւկիթի եւ կարագի, թե-րեւս նոյնիսկ միսի եւ կարգ մը ուրիշներու նուազութենէն, ես կ'երաշխաւո-րեմ ամենօրեայ հացը »։

Անգլիոյ նախարարներու թոշակի յաւելում

Անգլիոյ աշխատաւորական երեսփոխանները ժողով գումարեցին առջի օր, զբաղելու համար թոշակներու յաւելման օրինագծով, որ 37 միլիոն սթեր-լինի յաւելուածական ծախք մը պիտի պատճառէ։ Հաւանական է որ երեսփո-խաններուն տարեթոշակն ալ աւելնայ, 400 ոսկիէն բարձրանալով 600ի։

Ինչպէս յայտնի է, օրինագիծը ոչ միայն վարչապետին տարեթոշակը 10,000ի եւ բոլոր նախարարներունն ալ 5000ի կը բարձրացնէ, այլեւ տարեկան 2000 ոսկի կը սահմանէ ընդդիմադիր երեսփոխաններու պետին։ Աշխատաւո-րական կուսակցութիւնը սկզբունքով կ'ընդունի որ 2000 ոսկի վճարուի հան-գստեան կոչուած վարչապետներու, ինչպէս եւ վճարում մը ըլլայ ընդդիմա-դիրներու պետին։ Սակայն մտավախութիւն մը կը տիրէ որ այս վերջին թո-շակը դուռ բանայ չարախօսութեանց։ Չէ՞ որ այն ատեն ընտրողները պիտի մտածեն թէ ընդդիմադիր հոսանքը «ծախու առնուած է» կառավարութեան կողմէ։

Երեսփոխաններու տարեթոշակներուն յաւելումը անհրաժեշտ կը համար-ուի ոչ միայն աշխատաւորականներուն, այլեւ պահպանողականներուն կող-մէ, այն պատճառաբանութեամբ թէ երեսփոխանները ծանր ծախքերու մատ-նուած են իրենց թղթակցութիւններով, Լոնտոն բնակութեամբ եւ ճամբորդու-թիւններով։ Տարին միայն մէկ անգամ ձրի տոմս կը տրուի իրենց շրջանները երթալու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

40 ՍԱՆԹԻՄԻ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻՆ, այսօրուընէ սկսեալ, «Էքսէլսիօր», «Էքօ տը Փառի» եւ ուրիշ կարգ մը թերթեր։ Ձախակողմեան թերթերն ալ պիտի բարձ-րացնեն գինը, երբ համաձայնութիւն գոյանայ «Իւմանիթէ»ի հետ։

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ (Ռումանիա) երեւան հանուած է համայնավարա-կան բջիջ մը, որուն մէջ կը գտնուէին չորս Պուլկարներ եւ Հայ մը, Միհրան Վարդանեան։ Ռումանական թերթերը կ'ըսեն թէ կազմակերպութիւնը կը գտնուէր Վառնայի կեդրոնին հրամանին տակ եւ կը ձգտէր խորհրդային իշ-խանութիւն հաստատել Տոպրուճայի մէջ։ Բռնուած են բազմաթիւ թռուցիկ-ներ եւ տպագրական մեքենաներ։ Կալանաւորները կը մերժեն սնունդ առնել. ուստի զինուորական հիւանդանոց փոխադրուած են, բռնի կերակրուելու հա-մար։

«ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՈՎԸ», ճափոնական օդանաւ մը որ Թոքիոյէն ճամբայ ելած էր ապրիլ 5ին, առտուն Փարիզ, կէսօրէն վերջը Լոնտոն կը սպասուէր երէկ։ Օդանաւը Թոքիոյէն Աթէնք հասած էր երեք օրէն պակաս ժամանակի մը մէջ, այն ալ առանց թռչելու գիշերը։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, ապրիլ 3ին նպաստընկալ գործաւորներու թիւն էր 386,254, այսինքն 2666 հոգի պակաս անցեալ շաբաթուան վրայ։ 1936ի միեւնոյն շաբթուան նպաստընկալ գործա-ւորներու թիւն էր 457,750, ուրեմն այս տարի պակսած են 71,196 հոգի։

40 ԺԱՄՈՒԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ գործադրութեան առթիւ, մանր առեւտրականնե-րու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին եւ բացատրեց շաբաթը երկու օր յաջորդաբար խանութները գոցելու անպատեհութիւնները։ Առաջարկեց մէկ օր մնայուն հանգիստ, մէկ օր ալ կարգով։ Պ. Լէօն Պլում յանձնարարեց մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացնել։

ՄԵՆԱՍՏԱՆԻ ՄԸ ԿԱՑՍԵՐԸ, Կրընոպլի մէջ, սովորութիւն ըրեր էին գործածուած նամակադրոշմները մաքրել - սրբել եւ նորէն օգտագործել։ Քըն-նութիւն բացուեցաւ։

15 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ գողութիւններով հռչակ հանած խարեբայ մը, Ալ-ժերիացի Աքրուն Տահօ պէն Մուհամմէտ, ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ, երկար հետապնդումներէ վերջ։

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՖՈՐՏԸ ընդհ. գործադուլի սպառնալիքին առջեւ գտնուե-լով, յայտարարեց թէ ոչ մէկ սէնտիքա կը ճանչնայ։ Իսկ սէնտիքաներու վա-րիչը պատասխանեց թէ Ֆորտ այլեւս պիտի չկրնայ օծօ չինել։

Թատերական ներկայացում

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Ս. Շամոնի մասնաճիւղին կողմէ
11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին,
Պալաթիոյ կրթասիրաց ընկերութեան սրահին մէջ. Սէն Շամօն։
Կը ներկայացուի ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի յանձնախումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ու-նենայ 13 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԱՆԻԷԹ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Աբամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի հանդիպումը, 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ, իր Ակումբին մէջ։ կը խօսի՝ ընկ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ։

Գաւառ

(ՄԱՐՍԷՅԼ) Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը 11 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 7ին, Լա վ.քսդ. սովո-րական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ԱՎԻՆԵՈՆԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 10 Ապրիլ շա-բաթ երեկոյ ժամը 8ին, ընկ. Մ. Գաբրիէլեանի բնակարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան
Տեղի կ'ունենայ 11 Ապրիլ, կիրակի, ժամը 3ին,
SALLE DE GÉOGRAPHIE սրահին մէջ, 184 Bld. St. Germain
կը խօսի ֆրանսերէն Պ. ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ
նիւթ ունենալով «La guerre Arménienne et ses enseignements 1914—1921»
Տեղի կ'ունենայ փոքրիկ գեղարուեստական բաժին։
Կ'արտասանեն՝ ՕՐ. Ա. ՌԱՆԺԻԼԵԱՆ (իր ինքնագիր նոր գործը),
Պ.Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԼՌՒՍՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ։
Տախիքներու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պանեօ-Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
կիրակի, 11 Ապրիլ, ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր,
CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, **25bis Ave. de la République Montrouge,** մէթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ
Փարիզի Կ. Խաչի սիրողներու խումբը կը ներկայացնէ երկու զաւեշտ։
Կ'երգեն Օրիորդներ՝ Հ. ԳՆԵԱԶԵԱՆ եւ ԱՆԱՀԻՏ ԳԱՎԷՋԵԱՆ.
Կ'արտասանեն Օրիորդներ ՍՕՆԻԱ, Է. ՍՐԲԱՀԱՄԵԱՆ եւ Պ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ։
Երգեր եւ պարեր սան.սանուհիներու կողմէ։
ԺԱԶ **GARIO-CANTI** — ԹԱՌ ԳԱՐԵԳԻՆ — ՊԻՒՖԷ
Մուտք՝ 5 ֆր., երախաներու 2 ֆր.։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ.ճիւղին կողմէ
«Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրուան եւ սանուհիներու «Արաքս» միութեան
3րդ տարեդարձին առթիւ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
11 Ապրիլ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Cascade du Lacի սրահը, Անկէնի լճին դէմ։
Տախիքներու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.։

ԱՊՐԻԼ 11 Լիոնի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղին,
մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վարանդեան կոմիտէի,
Ֆ. Կ. Խաչի, Համազգայինի, Ֆ. Բ. Նախկին Հայ Լէգէոնականներու
եւ Հայրենակցական Միութիւններու
տեղի պիտի ունենայ այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին,
երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ։
ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱԳԷՏ **Rev. P. M. TALLON**ի
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Կ. ԽՐԱՅԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Կը մասնակցին Mme GODIN (դաշնակ), ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), Պ. Պ. X (ջութակ), ԳՈՒՐԳԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (սրինգ), ԶԱՐԵՀ ՄՈՍՔՈՖԵԱՆ (Հաւայեան կիթառ), Ա. ՕՀԱՆԵԱՆ (մեներգ), Լ. ԱԼԼՄԵԱՆ եւ Մ. ՄԻՐԶԷ (արտասանութիւն)։
Տախիքներու մասնակցութեան համար 1 ֆր.։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ Վալանսի մէջ

կազմակերպուած Զ. Ե. Ո. Միութեան Վալանսի Մ.ճիւղին կողմէ
Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Foyer de Théâtreի մէջ,
(Պետական թատրոնի սրահը)։
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿ. Է. ԲԻՒԶԱՆԴ
Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն եւլն.։ Մուտք 1 ֆր.։

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ.— 11 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին։
կը խօսին՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ եւ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ Հայ Արինեներու միջազգային բանակումին։
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 10 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.40ին,
Շահրիկեան Ակումբին մէջ, 5 Րիւ տը լ'Էքլիզ։
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ. – 11 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Վարանդեան Ակումբին մէջ։
ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ ՄԷՋ.— 17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,
Պ. Գասպարեանի սրահին մէջ։
Հետաքրքրական ճոխ յայտագիր։ Շարժանկարով պիտի ցուցադրուին Կոմիտաս Վարդապետի «Կալի երգը», երգեցողութեամբ Ալէմշահի խում-բին եւ Հայ Արինեներու նշանաւոր անցքերը։ Թատրոնով իր մասնակցու-թիւնը կը բերէ ԺԱՔ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ։ Կը ներկայացուի «Կեղծ Ոստիկանա-պետը», զաւեշտ մէկ արար։ Մուտք՝ 5 եւ 3 ֆր. փոքրիկներու 1 ֆր.։

ՕԾՈՒՄ ՋԱՐԽԱՓԱՆԻ

— . —

Մարսէյլ—Փրատոյի Մայր-եկեղեցի վարչութիւնը կը ծանուցանէ յառաջիկայ Աշխարհամատրան (Կ... Նանս) կիրակի, 11 Ապրիլ, Ս. Պատարագէն ետք, Մեսրոպ Մայր եկեղեցիի մէջ կը կատարուի Ջարխափան Ս. Աստուածածին նկարին օծումը։ Կը պատարագէ վիճակին կաթող. պատուիրակ գերաշնորհ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոս, եւ կը քարոզէ, նիւթ ունենալով «Մեր պաշտամունքը յանձին Աստուածամօր»։ Մարսէյլի հայութիւնը կը հրաւիրուի ներկայ գտնուիլ այս բացառիկ ծանուցանութեան։

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրէ Պ. Բարգէն Պապոյեան, նամակ մը ստանալու համար (Սելանիկէն)։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 11 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3393

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՌԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բանասէրները տակաւին չեն համաձայնած Րաֆֆիի ծննդեան թուականի մասին: Հաւասարապէս կը պնդեն ե՛ւ 1835ի ե՛ւ 1837ի կուսակիցները :

Այդ պատճառով ալ, երկու անգամ յայտարարութիւն ե-ղաւ, հարիւրամեակի տօնակատարութեան մասին: Մէկը՝ 1935-ին, առաջին դիտողութեան վրայ յետաձգուելու համար. իսկ միւսը՝ այս տարի :

Արդ, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ հարիւրամեակը պիտի տօնուի այս տարի, արժանավայել շուքով: Գոնէ այս տպաւորութիւնը կը ձգէ Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնը, նախաձեռնութեամբ «Համազգային»ի կեդր. վարչութեան :

Որքան գիտենք, այդ խորհրդակցութեան առթիւ ընտրուած է կազմակերպիչ յանձնաժողով մը, որ իր առաջին նիստը պիտի գումարէ վաղը, երկուշաբթի, տօնակատարութիւնը ձեւակերպելու եւ աշխատանքի բաժանում կատարելու համար:

Դատելով կազմակերպիչ յանձնաժողովին ցանկէն, բոլոր հոսանքներն ու խաւերն ալ ներկայացուցիչներ պիտի ունենան: Ուրիշ խօսքով, տօնակատարութիւնը պիտի կազմակերպուի համազգային գետնի վրայ, ինչպէս կը պահանջէ տարրական ողջմտութիւնը:

Քանի որ առաջին ազդանշանը Լոյս-Քաղաքը կուտայ, անհրաժեշտ է կարելին փորձել, որպէսզի իր օրինակը խկալէս լոյս հասցնէ միւս գաղութներուն մէջ, նոյն հիման վրայ կազմակերպելու համար բոլոր տօնակատարութիւնները :

Նախընթաց մը ունինք արդէն,— Աստուածաշունչի Թարգմանութեան յոբելեանը:

Զենք ուզեր բաղդատութիւն մը կատարել երկու տօնակատարութեանց միջեւ :

Երկուքն ալ կը կազմեն ինքնավստահութեան, ներշնչման աղբիւրներ: Կը ներկայացնեն հանգրուանները՝ ազգային գիտակցութեան եւ ստեղծագործութեան: Խորհրդանշանները՝ երկունքի մը որ սեփական լեզուի, մշակոյթի ձգտումը կը խտացնէր, դարեր առաջ, եւ քաղաքական ազատութեան, յեղափոխական խմորման խոյանքը՝ մեր ժամանակներուն մէջ:

Ուրեմն, որքան խանդավառութեամբ եւ բազմութեամբ կապրինք այսպիսի տօնակատարութեանց, այնքան պայծառօրէն ապացուցած պիտի ըլլանք մեր ինքնաճանաչումը,— սեփական արժէքներով հպարտանալու առաքինութիւնը :

X

Այս խորհրդածութիւնները տուն կուտան շատ բնական հարցումի մը,— լաւագոյն չէ՞ որ այս տօնակատարութեան գլուխն անցնի Երեւանը: Ճիշդ այնպէս ինչպէս Մոսկուան՝ Պուշկինի հարիւրամեակին առթիւ:

Քաղաքական — ընկերային տեսակէտնե՞ր:

Բայց չէ՞ որ Պուշկինն ալ նոյնքան խորթ կը հնչէր խորհրդային ականջներու, դեռ քանի մը տարի առաջ: Եւ չէ՞ որ ան աւելի «բուրժուա նացիոնալիստ», իսկական Ռուս էր, քան Րաֆֆին՝ իր արտադրութիւններով:

Արդա՛ր է որ Պուշկին յեղափոխական համարուի, ըմբոստացած ըլլալով ցարական բռնակալութեան դէմ: Իր բազմաթիւ երգերուն միայն մէկ տողը պիտի բաւէր պանծացնելու զինքը.

— Ատում եմ քեզ եւ քո գահը — միահեծան զոռոզ ցար,
Եւ քո որդոց ու քո մահը — պիտի տեսնեմ անպատճառ:

Իսկ Րաֆֆին ինչո՞վ ետ կը մնայ այս ճամբուն վրայ: Ինչո՞ւ ետ պիտի մնար :

Արդեօք անո՞ր համար որ ան ըմբոստութեան, ազատութեան կայծերը վառեց, կրակը արծարծեց շատ աւելի դաժան, խկալէս աննախընթաց եւ արիւնազանգ բռնակալութեան մը, Թրքական եւ ասիական սարսափներուն եւ կեղեքումներուն դէմ :

Եւ Րաֆֆին իր «Խենդ»ի երազներուն հետ, իր Կարօներու, Ֆարհատներու խոյանքներուն մէջ, իր ցանած «կայծ»երու ճամբուն վրայ, խոնարհ, աշխատաւոր զանգուածներու տառապանքն ու իրաւունքները մոռցա՞ւ որեւէ առեն: Պղտորե՞ց անոնց գիտակցութիւնը,— բաղդատելով իր ժամանակին հետ:

Գիտենք որ այս հարցումները անապատին մէջ արձակուած կանչերու տպաւորութիւնը պիտի գործեն :

Նախընթաց մը ունինք արդէն,— Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը:

Երեւան բարեհաճեցաւ արտօնել որ կաթողիկոսը նուիրակ մը ղրկէ արտասահման, այս տօնակատարութիւնը կազմակերպելու համար: Եւ, գերազանցապէս ազգային-քաղաքական դէպք մը, վերածնութեան դարադարձ մը հագաւ եկեղեցապաշտական շուրջառ, ամփոփուեցաւ կրօնական պատեանի մը մէջ: Իսկ Երեւանը, որուն համար կ'ըսեն թէ այժմ կը գուրգուրա՛յ անցեալ ժառանգութեանց եւ մշակոյթի արժէքներու վրայ, ոչ իսկ տող մը գիր չնորհեց ամբողջ տօնակատարութեան ընթացքին:

Իրողութիւն է որ կեդրոնները ընդհանրապէս աւելի յամառ կ'ըլլան քան ծայրագաւառները:

Արդ, եթէ Մոսկուան շատ հեռու է Երեւանէն, ահա հարեւան Թիֆլիսը, նոյն ճամբուն վրայ,— Խորհրդային Վրաստանը պատրաստութիւններ կը տեսնէ փառաւորապէս տօնելու երկու ազգ. փառքեր, Շոթա Ռուսթավելի եւ Ի. Ճաւճաւաձէ, որոնք նոյնքան «յետադիմական» կրնային համարուիլ: Եւ Հայաստան ալ պիտի մասնակցի:

Սա նոր Սահմանադրութիւնը լաւագոյն պատեհութիւնը չէ՞ կազմեր, ապացուցանելու թէ Երեւանը կը վայելէ ազատութիւն: Կրնայ գոնէ յիշատակի տօն մը սարքել իր նախաձեռնութեամբ . . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ԻՅՆԱՅ ՖՐԱՆՔԸ

Ելմտական նախարարը կը հերքէ վրդովիչ լուրերը

Քանի մը օրէ ի վեր, օտար դրամները զգալի բարձրացում կը ցուցնեն Փարիզի սակարանին մէջ: Ուրբաթ առտու, տոլարը բացուեցաւ 22.45ի, մինչ նախորդ օրը փակուած էր 21,87ի, յետոյ եղաւ 22,55 եւ գոցուեցաւ 22,40ի : Միւս օտար դրամներն ալ բարձրացան: Անգլ. ոսկին, որ նախորդ օրը փակուած էր 106,95 փրանքի, բարձրացաւ նախ 109,65ի, յետոյ 110,20ի: Եւ որովհետեւ Հաւասարեցման դրամագլուխէն գումար չտրամադրուեցաւ համեմատութիւնը պահպանելու համար, սակարանին մէջ զրոյցներ շրջեցան թէ կառավարութիւնը պիտի ձգէ որ փրանքը նուազագոյն մակարդակին իջնէ, համաձայն դրամական պայմանագրութեան (43 միլիկրամ), ինչ որ տոլարը պիտի բարձրացնէր 23 փրանքի, անգլիականը՝ 112ի: Նոյն իսկ զրոյց կը շրջէր Լոնտոնի մէջ թէ փրանքը երկրորդ անգամ պիտի արժեզրկուի, իջնելով 43 միլիկրամէն վար :

Ելմտական Նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ, որ բացառիկ ժողով մը գումարած էր այս առթիւ, ուժգնօրէն հերքեց նոր արժեզրկման վերաբերեալ զրոյցները: «Ճիշդ հիմա ժողով գումարեցի Հաւասարեցման դրամագլուխի վարիչներուն հետ եւ այդպիսի բան չլսեցի: Ձեմ ալ հասկնար թէ ի՛նչ բան կրնայ տեղի տուած ըլլալ այդպիսի զրոյցներու: Պատճառ չկայ պաշարելու կորսնցնելու այսպիսի զրոյցներու հետեւանքով: Կրնամ ապահովել թէ լուրջ հիմքեր չունին այդ զրոյցները »:

Ելմտական նախարարին յայտարարութիւնը անմիջական ազդեցութիւն գործեց սակարանին վրայ եւ փրանքը սկսաւ բարձրանալ :

Սեղանաւորական շրջանակներու մէջ զանազան բացատրութիւններ կը տրուին փրանքին այս ելեւէջներու մասին, բայց բուն պատճառները լուսաբանուած չեն տակաւին :

ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մաքրագործում բոլոր ճակատներուն վրայ

Եակոտայի ձերբակալումէն ի վեր, շնդալից լուրեր կը շրջին Խ. Միութեան ներքին գործերու մասին: Հինգշաբթի օր կ'ըսէին թէ ձերբակալուած է նոյնինքն . . . Սթալին եւ իշխանութիւնը անցած է մարաջախտ Վորոշիլովի ձեռքը: Այս անհաւատալի զրոյցը արձանագրած էր նոյնիսկ ծանրաբարոյ Թանը, որ առհասարակ բարեացակամ է եւ մասնաւոր թղթակից ունի Մոսկուայի մէջ :

Այսքան ծանրակշիռ զրոյց մը ստուգելու համար, Աժանս Հավաս ամէնէն առաջ տեղեկութիւն պահանջեց Վարշաւայի թղթակիցէն, որ կը պատասխանէր թէ հիմք չկայ հաւատք ընծայելու շրջած լուրերուն, թէ բանակին եւ Ձեկային միջեւ ծագած դժուարութիւնները հարթուած են եւ բանակը գոհացում ստացած է : Նոյն աղբիւրին համաձայն, Կէփէուն (Ձեկա) այսուհետեւ պիտի դրուի կարմիր բանակի ստրատեգիական իշխանութեան տակ եւ պետական ոստիկանութեան մասնաւոր գունդերը, որոնց թիւը 200 — 240,000 կը հաշուեն ամբողջ երկրին մէջ, այսուհետեւ պիտի կազմեն տեսակ մը ոստիկան-զօրք:

Միեւնոյն ատեն Մոսկուայէն հասած լուրեր կը հաստատէին թէ մայրաքաղաքը բացարձակապէս հանդարտ է: Անշուշտ բոլոր խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն է Եակոտայի ձերբակալութիւնը. մանաւանդ որ ձեռնարկուած է ներքին գործավարութեան, բուն իսկ Ձեկային եւ շարքերու մաքրագործման:

Այս առթիւ աւելորդ չէ յիշել թէ՝ Սթալին դեռ անցեալ տարի ուշագրաւ զիջումներ կատարեց բանակին համար,— հօկայական չափերով աւելցուց անոր ելմտացոյցը, մասնաւոր իրաւակարգ մը հաստատեց սպաներուն համար, բարձրացուց անոնց հեղինակութիւնը՝ վերահաստատելով աստիճանները եւ ստեղծելով մարաջախտի տիտղոս, բարեփոխեց համազգեստները եւն.: Ուրեմն, եթէ կարմիր բանակը նորէն դժգոհութիւն յայտնած է, այդ կը վերաբերի մասնաւորապէս ներքին գործավարութեան՝ Ձեկային իրաւասութեանց, այն ալ համաձայն կուսակցական կարգապահութեան :

*** «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ թէ Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, Եէժով՝ Ձեկային նախագահը, պիտի արձակուի մօտերս, մարաջախտ Վորոշիլովի պահանջով: Կ'ըսուի թէ սպարապետը բողոքած է թէ Ձեկան շատ կը խառնուի կարմիր բանակի գործերուն :Եթէ Եէժովի պաշտօնանկութիւնը հաստատուի, կը նշանակէ թէ Վորոշիլով գերակշիռ դիրք մը պիտի վայելէ Խ. Միութեան ներքին քաղաքականութեան մէջ :

Նոր ձեռնարկներ տնտես. գործակցութեան համար

Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները այս շաբթու հրաւէր մը ուղղեցին պելժիական կառավարութեան, ուսումնասիրելու համար մաքսային խոչընդոտներու եւ ուրիշ դժուարութեանց կրճատման խնդիրը: Այս առթիւ հարցապնդում մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, եւ վարչապետը պատասխանելով հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ .

— Որ եւ է ձեռնարկ չէ կատարուած բրիտանական կամ ուրիշ կառավարութեանց կողմէ, միջազգային համաձայնութիւն մը կնքելու համար առեւտրական հարցերու մասին. թէեւ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարուած են կիսապաշտօնական եղանակով : Բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները հարցուցած են Պելժիոյ վարչապետին թէ կրնա՞յ նախնական եւ կիսապաշտօնական պրպտումներ կատարել զանազան երկիրներու մէջ, բաժնեցուցակներու ընդհանուր կրճատում մը կատարելու եւ ուրիշ արգելքներ պակսեցնելու համար: Պելժիոյ վարչապետը պատրաստակամութիւն յայտնած է կատարելու այդ գործը: Որ եւ է միջազգային խորհրդաժողով չէ ծրագրուած առ այժմ :

** Անգլիոյ դրամատան վարիչներէն Սըր Ճ. Սթէմփ ճառ մը խօսելով, լաւատեսութիւն յայտնեց միջազգային առեւտուրի կազդուրման մասին: Իր կարծիքով, Խ. Միութիւնը իբրեւ ոսկիի արտադրիչ ի վիճակի է ճարելու իրեն պէտք եղած բոլոր նիւթերը :

Գերմանական մամուլը շօշափելով այս հարցը, նորէն կը յիշեցնէ Հիթլէ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՒԻՃՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Գիտէ՞ք, ի՞նչ է լուիճը :

Տեսակ մը լու, որ կը բնակի եւ սընանի բանջարեղէններու վրայ:

Առանց ծիրտը քաղցր ըլլալուն՝ մրջիւնները շատ կը սիրեն,— կ'երթան կ'ուտեն: Պարտիզպաններուն իրական մղձաւանջն է լուիճը,— անպիտանը այնքան շուտ եւ այնքան արագ կ'աճի, որ մէկ լուիճ կրնայ երկու շաբթուան մէջ տեսնել իր հարիւր հազարերորդ թոռը : Սակայն լուիճին մղձաւանջն ալ լուիճն է դարձեալ : Լուիճազգիներէն ընտանիք մը կայ, այնքան պզտիկ որ չի տեսնուիր, .. այս լուիճն է որ խերը կ'անիծէ այն լուիճներուն, որոնք անո՜ւշ անո՜ւշ կը ծրտեն՝ աւերելով ամբողջ պարտէզ մը :

Որով առաջին դասակարգի լուիճները թշնամի են պարտիզպանին, երկրորդ դասակարգի լուիճներն ալ՝ բարեկամ :

Հիմա նկարագրենք թէ ի՛նչպէս բարեկամ լուիճները ջարդ մը կուտան թշնամի լուիճներուն :

Այն շրջանին, երբ թշնամի լուիճները հաւկիթ կ'ածեն, բարեկամ լուիճները գողի պէս կը հետապնդեն զանոնք, պարտէզին բանջարեղէնի տերեւներուն վրայ : Անհունապէս փոքր են, չեն տեսնուիր : Գաղտագողի մեր բարեկամը կը մօտենայ հաւկիթ ածողին, դիրք կը գրաւէ, յարմար պահը եւ յարմար դիրքը գրաւելէ վերջ՝ կը նետուի թշնամի լուիճին վրայ, առջեւի երկու թաթերով կը գրկէ զայն, միւս երկու թաթերով ալ կը կառչի տերեւին, արագօրէն կը դառնայ եւ թշնամի լուիճին փորին տակ կը մտնէ, յանկարծ իր կուրծքէն բարակ ասեղ մը կը հանէ, կը խրէ թշնամի լուիճին փորը : Հաւկիթ մը տեղաւորելէ վերջ ծակած տեղը, կը ցատկէ կը փախչի, նոր որսեր փնտռելու,— օրական քանի մը անգամ այսպէս :

Հաւկիթը շուտով թրթուրի կը փոխակերպուի բանջարակեր լուիճին փորին մէջ, եւ անյագութեամբ կ'ուտէ զինք իր փորին մէջ կրող լուիճը : Կ'աճի, կը մեծնայ, այնքան որ լուիճին փորը կ'ուռի, եւ իր մօրը նեղքած վէրքն ալ կը բացուի,.. 15 օր վերջ դուրս կը թռչի արդէն թրթուրը՝ թիթեռնիկի փոխակերպուած, մինչ բանջարակեր լուիճը կը սատկի հիւծախտաւոր:

Զարմանալի՛ բնութիւն :

Լուիճը կը սպաննէ զլուիճ, (այստեղ առանց զայի չէրթար հայցական հոլով սեռի խնդիրը, մեծարժան Տաշազ) :

Ցեղ մը կը սպաննէ իր ցեղակիցը :

Եւ յիշեցի, այստեղ, մեր հայ բոլշեւիկները :

Երեւանի մէջ սթալինիստ բոլշեւիկը կը յարձակի տրոցկիստ բոլշեւիկին վրայ, մին զմիւսը կը ղրկէ Սիպերիա, հետեւելով Մոսկուայի ողբերգութեան: Եակոտան նեղքեց վաստակաւոր եւ վեթերան բոլշեւիկներուն փորը, եւ հիմա ուրիշ մը պիտի նեղքէ իր փորը :

Իսկ եւ իսկ լուիճի կը նմանին բոլշեւիկները, կարմիր գիծէն ներս,— իրար կ'ուտեն, իրար կը հատցնեն :

ԱՐԱԶ

Ընկերային պարտաւորիչ օգնութիւն Ֆրանսայի Հայ տարագիրներուն

Երէկ ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, ապրիլ 8 թուականով. —

Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը գոհութեամբ կը ծանուցանէ հայ հասարակութեան թէ 1933 Հոկտեմբեր 28ին Ժընեւի մէջ ստորագրուած դաշնագիրը որ կը վերաբերի տարագիրներուն իրաւական միջազգային դրութեան, 1936 դեկտեմբեր 3էն սկսեալ ի զօրու է Ֆրանսայի մէջ (տես պաշտօնաթերթ, 1936 դեկտեմբեր 5ի, թիւ 285) :

Ինչպէս ասկից առաջ մասնաւոր զեկոյցով մը Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը հրապարակաւ իմացուց, այդ օրէնքին 9րդ յօդուածին համաձայն, ֆրանսական օրէնքներուն տրամադրած բոլոր ընկերային նպաստները պարտաւորիչ կերպով պէտք է կիրարկուին նաեւ Ֆրանսայի հայ տարագիրներուն համար, բացի անշուշտ աշխատանքի իրաւունքէն եւ գործադրկութեան նպաստէն որոնք ապահովուած են հայ տարագիրներուն :

Հետեւաբար, Ֆրանսայի չքաւոր հայ տարագիրներուն բժշկական ձրի օգնութեան, անկար եւ անբուժելի ծերունիներուն նպաստ տալու կամ զանոնք անկելանոցներու մէջ պատսպարելու, յղի կիներուն ծննդաբերութենէ առաջ եւ յետոյ նպաստ յատկացնելու, հիւծախտաւորները դարմանելու եւ զանոնք սանաթօրիոմներու մէջ պատսպարելու, երեք եւ աւելի զաւակ ունեցողներուն նպաստ տալու, խելագարները յիմարանոցներու մէջ տեղաւորելու մասին ֆրանսական բոլոր օրէնքները գործադրելի են հայ տարագիրներուն համար, ճիշդ այն չափով եւ եղանակով որքան բուն Ֆրանսայի քաղաքացիներուն համար :

Այդ նպաստներէն օգտուելու համար հայ տարագիրները կը բաւէ որ դիմեն իրենց բնակավայրի Մէրիներուն եւ իրենց հայ տարագիր ըլլալը հաստատող վկայագիր մը ներկայացնեն: Այդ վկայականները կը տրուին հայկական օֆիսներուն կողմէ եւ կը վաւերացուին Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսէն, Փարիզ, 28 Պուլվար Ռասփայլ :

Թուրքիոյ վարչապետը դէպի Սօֆիա եւ Պելկրատ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ ճամբայ ելաւ դէպի Պելկրատ, Սօֆիայի ճամբով, ուր պիտի մնայ քանի մը օր :

Այս այցելութիւնը ուշագրաւ է անոր համար որ, տեղի կ'ունենայ իտալեւեուկոսլաւ դաշնագրին կնքումէն եւ Չեխոսլովաքիոյ նախագահին այցելութենէն վերջը :

— o —

Պ. ԳԱՌՆԻԿ ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ, Սթրազպուրկի քարիւղաբանական հաստատութեան երիտասարդ եւ տաղանդաւոր դասախօսը, այս երեքշաբթի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին Սորպոնի մէկ ամփիթատրոնին մէջ պիտի ներկայացնէ իր ակադեմական ճառը, տոքթորայի համար :

40 ԺԱՄՈՒԱՆ օրէնքին գործադրութիւնը դժուարութիւններ պատճառած ըլլալով մանր առեւտրականներուն, առջի օր բացառիկ ժողով մը գումարեց երեսփ. ժողովին առեւտրական յանձնաժողովը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ չորեքշաբթի օր յանձնաժողովին առջեւ հրաւիրել աշխատանքի, ազգ. տնտեսութեան եւ առեւտրական նախարարները :

«ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀՈՎԸ», ճափոնական օդանաւը որ ապրիլ 5ին ճամբայ ելած էր Թոքիոյէն, ուրբաթ ժամը 1·30ին հասաւ Փարիզ, իսկ 3·25ին՝ Լոնտոն, կոտրելով բոլոր մրցանիշները: Երկու քաջարի օդանաւորդները 15,500 քիլոմեթրը կտրեցին 94 ժամէն, արժանանալով ամբողջ աշխարհի հիացման :

ԱՅՍՕՐ ՊԻՏԻ ՋԱՓՈՒԻՆ Պելժիոյ վարչապետը եւ Ռէքսի երիտասարդ վարիչը՝ Լէօն Տըկրէլ: Աննախընթաց ձեւ մը ստացած է ընտրական պայքարը :

ՍԹԱԼԻՆ-ՆԱՄԷ

Եթէ ըսեմ որ այս միջոցին Հայաստանը հարսնետան մը վերածուած է, իսկ ժողովուրդն ալ հարսնեւորներու, պիտի կարծէք թէ կը զուարճանամ:

Ի՞նչ հարսնետուն կամ հարսնեւոր, երբ իրարու ետեւէ բանտ կը նետուին օրուան կուռքերը, հին թէ նոր, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամի», «հակայեղափոխական, տրոցկիստ-դաշնակ-նացիոնալիստ սրիկաներ»:

Դուք չէ՞ք որ հաղորդեցիք թէ վերջերս ձերբակալուած է Արսէն Եսայեանը, Արտօ Եղիազարեանը, Արամայիս Երզնկեանը, Խաչիկ Դէմիրճեանը, Ս. Միքայէլեանը, Մ. Եղանեանը,— բոլորն ալ ծանօթ՝ իբրեւ կարմիր լենինական կամ առնուազն ուղեկից:

Եւ, օրուան լուրերը նոր ողբերգութիւններ, աւելի մուգ դէպքեր գուշակել չե՞ն տար, դառնալով Մոսկուայի վերջին անցուդարձէն:

Բայց եւ այնպէս, իրականութիւն է ինչ որ պիտի պատմեմ: Աղբիւրս ալ՝ ուղղակի խորհրդային: Ուղղակի Երեւանէն:

Դժբախտաբար ոչ տրամադրութիւն, ոչ ալ միջոց ունիմ ամբողջական պատկեր մը ներկայացնելու: Նպատակս ուսումնասիրութիւն մը տալ չէ, այլ ճաշակ մը: Տեսակ մը Թուսեցիկ չարժանկար, ուր իրար կը հրմշտկեն ողբերգութիւնն ու խեղկատակութիւնը:

×

Գիտէք որ Սթալին հրամայեց «ուրախ» կեանք վարել: Ունեւոր դառնալ: Ուտել, խմել, զուարճանալ:

Հրամանը հազիւ արձակուած, կէս կուշտ կէս անօթի քաղաքացիներու բազմութիւնը տեղէն ցատկեց, խայտաց: Ծափ ու ծնծղայ՝ ամէն կողմ:

Թերթերու սիւնակները սկսան յորդիլ «ունեւորութեան», «բարօրութեան» պատմութիւններով,— մէկը մահճակալ է ունեցեր, ուրիշ մը՝ քանի մը աթոռ եւ սեղան, երրորդ մը՝ լուսանկարի գործիք: Աւելի բախտաւոր մը՝ ռատիօ:

Այսպէս չորեքտա պատմութիւններ՝ օրն ի բուն: Աշխարհի բոլոր լեզուներով: Խ. Միութեան բոլոր մասերուն մէջ:

Աղբի՞ւրը այս բարիքներուն,— մարդկութեան հանճարեղ առաջնորդ, չող ու արեւ Սթալին: «Սայէի Շահանէ»:

Բանաստեղծները թեւ տուին իրենց բոցավառ երեւակայութեան.—

Փա՜ռք քեզ յաւերժ, Ստալին, ով առաջնորդ համարձակ,

Իմաստութեան ո՜վ պայծառ եւ անսահման հորիզոն,

Խորհրդային երջանիկ հայրենիքի մեծ պարծանք,

Մեր յոյզերի՝ խնդութեան ո՜վ ովկիանոս դու հզօր: (Մ. Խերանեան, «Գրական Թերթ», 10 մարտ 1937):

Կը յիշեմ տասնապատիկ աւելի բոցավառ բաներ կարդացած ըլլալ, արհեստով բանաստեղծներու ստորագրութեամբ, գլուխն ըլլալով թեթեւսոլիկ Ազատ Վշտունին եւ չնաբարոյ Նայիրի Զարեանը:

Բայց այսօր կը թողում տխողոսաւոր «պօէտ»ները, զբաղելու համար ժողովուրդի զաւակներով,— աշուղ, մշակ, բանուոր, կոլտնտեսական, կոլտնտեսուհի եւն., որոնք մէկ օրէն միւսը բանաստեղծ դարձած, Սթալինի փառքը կ'երգեն օրն ի բուն, միամայն կամ բազմաձայն: Մանաւանդ ծերունիները:

Երեւանի թերթերը կը վկայեն թէ այս բոլորը տեղի կ'ունենան ինքնաբերաբար, արտայայտելու համար «այն ինչ որ սաել է հանճարեղ առաջնորդը մի նախադասութեամբ.—

Կեանքը լաւ է դարձել, կեանքը ուրախ է դարձել»:

Այսպէս, «Խ. Հայաստան»ի աշխատակիցներէն Բ. Վէսեան կը պատմէ թէ Սթալինի յանձնարարութիւնը՝ տարեկան 7—8 միլիոն փութ հացահատիկ արտադրելու մասին, «բուռն խանդավառութիւն է առաջացրել»:

Ապացո՞յց.— լսեցէք վաթսունամեայ Մելիք Մելիքեանը, Լէնինակաեցի.

Հէ՜յ, ֆամիներ, անուշ հովեր,
Արագածէն փչեցէք,
Հէ՜յ արծաթեայ սառն աղբիւրներ,
Ծաղկանց հովտէն հոսեցէք:
Նոր զարուն է կանգնել շէմքին,
Կոլխոզնիկի եռանդուն:
Առաջնորդին խօսք ենք տուել,
Ութ միլիարտով բերք տալու,
Ազնիւ մարդու պատուին վայել,
Խոստումը չենք դրժելու:

«Ըտիկա ի՞նչ է որ», պիտի ըսէր մեր գիւղացին: Ականջ տուէք աշուղ Շերամին.

Մեծ Ստալին, դու մի հանճար ես,
Համայն աշխարհի անգին գոհարն ես,
Ամենաբարձր գործեր կը վարես,
Երկրին կեանք տուող մեծ Ստալին,
Դուն ես մեր փայլուն ոսկէ բանալին:

Անդին, Ապարանի մէջ, 72 տարեկան անգրագէտ Մկրտիչ Պետրոսեանը աւելի կրակոտ երգ մը յօրիներ է «յանպատրաստից», ինչպէս կը վկայէ «Խորհրդային Արուեստ»ը (1937 մարտ 1).

Պողպատից մարդ ես,
Լոյս ճառագայթ ես,
Անշէջ կրակ ես,
Ընկեր Ստալին:

Կը թուի թէ քիչ մը աւելի սուր երեւակայութեամբ օժտուած է Ծամշատինի Մոլլէս գիւղի բնակիչ Բադասար րիձան.

Մենք ունենք մի հատ,
Ղեկավար ամուր,
Ձուլուած պողպատից,
Կռած ամրակուռ.
Նրան ասում են
Համաշխարհային
Հանճար իմաստուն,
Գիտուն Ստալին:

Կարելի՞ է գիմանալ սա վեց տողբուն խորախորհո՜ւրդ ուժգնութեան. (Հեղինակ՝ Արթիկի կոլտնտեսական Ասլանեան).

Մեծ Ստալին, դարեր ապրես,
Դարեր շողայ արեւը քեզ,
Ժողովուրդը քեզմով հպարտ,
Երջանիկ է ու միշտ անպարտ:
Անուշ օրեր, ուրախ տարի,
Խինդն այդպէս թող վարարի:

Եւ դեռ ի՜նչ գոհարներ, որոնց շնորհիւ կ'իմանանք թէ «ով հաց չէր տեսել չալակով, հիմա տանում է արաբով» (կառք):

Մեղքը իմս չէ, եթէ տակաւին չըհամոզուեցաք թէ Հայաստանը դարձեր է հարսնետուն, իսկ ժողովուրդը՝ հարսնեւոր:

Կը խոստանամ նոր ծաղկաքաղ մը կատարել, բոլոր թերահաւատները դարձի բերելու համար:

Շ. ՍՈՒՐԷՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՋԻԿԸ

1.

Երբ աշնան մի առաւօտ ես աշխարհ եկայ,
Հաւաքուեցին տունը մեր ազգ ու բարեկամ:

Իմ բարուրին նայեցին տխուր եւ անյոյս,
— Էհ, աղջիկ է, ասացին, էլ ինչ աչքալոյս:

Թեւ ու թիկունք չի լինի աղջիկն հօր համար,
Եւ օջախը հայրական չի պահի անմար:

Ու երբ անշունչ օրօրոցում ես արտասուեցի,
Զոյգ այտերիս արցունքի շիթեր սառեցին,—

—Արցունքով էլ, ասացին, աղջիկը կ'անի,
Ամէն անգամ միք վազի դուք նրա կանչին...

Երբ մեծացայ, ուզեցի մանուկների հետ
Շրւի փչել ու գնալ դաշտը ծաղկաւէտ.

— Դու աղջիկ ես, ասացին, այդ ո՞ւր ես վազում,
Չե՞ս տեսնում քո մայրիկի հոգսերը բազում:

Նստիր նրա ծնկի մօտ, կարկատան արա,
Որ փեսացուն հաւանի ու ետ չդառնայ:

Ես կարկատան արեցի եւ ասեղի պէս
Աղջիկ լինելը խոցեց մանկութիւնն իմ հեզ:

Աղջիկ լինելն ինձ թուաց կակաչ մի բացուած,—
Դրսից կարմիր, իսկ ներսից սիրտը սեւակնած:

2.

Հայրենիք իմ գեղեցիկ, հայրենի արեւ,
Ձեր գրկի մէջ աղջկայ նոր բախտը բացուեց:

Ստրկութիւնը նրա հալուեց, ծուխ դարձաւ,
Դարձաւ հեռուում զունատուող ղալուկ ծխածն:

Հիմա ունես դու բազում աղջիկներ զուարթ,
Որոնց համար կեանքը ողջ դարձել է ալ վարդ:

Աղջիկներ, որ քաջասիրտ, որպէս արծիւներ
Երկինքներ են նուաճում, սանձում են հողմեր:

Աղջիկներ, որ քո կանաչ դաշտերում անծիր,
Նուաճում են աննուաճ լեռները հացի:

Ու ծովերն են նուաճում մեր կապտաերից,
Բարձունքները գիտութեան հպարտ լեռների.

Եւ ամէն տեղ դու ես, որ նրանց սրտի մէջ
Բորբոքում ես քաջութեան խարոյկը անշէջ:

Աղջիկներն այդ բախտին դէմ չե՛ն իջնի ծունկ,
Ազատութիւնը իրենց չեն տայ ոչ ոքի:

Եւ հպարտ է նրանցով երկիրն իմ ազատ,
Եւ հպարտ է ամէն մի ծնող հարազատ:

Զուարթ վառուիր հայրենի արեւ հուրհուրան,
Ամէն ծնուող աղջկայ օրոցքի վրայ:

ԱՂԱՅԻՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐԿԱԾՆԵՐ ՔԱՂԱՔԷՆ ԴՈՒՐՍ

Ոչ մէկ պարտադրութիւն չի կրնար արգիլել ինծի, ուր որ ալ երթամ՝ կ'ընտրեմ յիշատակի մը հետ կապուած նմանութիւններ, դրուագ մը արթնցնող ապրումներ, մտերիմ ձայներով անծանօթ մարդեր, ու սիրտս կը զօրանայ, կը սնանի նոր հորիզոններ չափելու համար:

Ես դրոշմուած նամակ մըն եմ կախարդող հասցէով, ու շատ սուղ վըճարուած: Օրէնքը պատուանդան ըրած, ինկած եմ ճամբայ՝ արձակուած նետի մը պէս, ե՞րբ պիտի հասնիմ, բայց պիտի հասնիմ:

Երբ այս օտար գիւղին մօտեցայ դալար սաղարթներով բլուրի մը ըստորոտը, այնքան ծանօթ երեւցաւ շուրջս, որ տերեւներուս փոկերը թուլցնելու համար մէկ դի դրի զաւազանս, ու ամբողջ հասակս փռեցի մարգարիտներով լի արտի մը մէջ:

Վերէն օդանաւի մը թեւը սեւ փետուր մը ձգեց վրաս եւ ագռաւներու երամը շուշացաւ իմ անշարժութիւնս չափելու: Անոնք քըքիջիս մէջ ճանչցան՝ իրենց ցախէ բոյները այրող դեղացի տղան ու փախան:

Քաղաքէն փախած եմ ու այս գիւղը գիս չի ճանչնար, է ի՞նչպէս վերը սաղարթներուն մէջէն ծանօթ ձայներ կը լսեմ.

— Հէ՜լ, հէլ հէլ, հո՜ւ այրուի ձեր բոյնը, աւրեցիք մեր տունը, ընկղի դողեր, հէ՛լ հէ՛լ հո՜ւ...

Սեւաւոր գիշակերները ընկոյզ մարսելու համար երախներէս կտուց կըտուց օջարակի պէտք ունէին:

Տնակէ մը գիս կը կանչէին ու ես պիտի չերթամ դեռ, որպէսզի մագիլներ դարձած եղունգներս գիս չմատնեն:

Խողիդի փուշերով բռնուած եմ ու գետնի մարգարիտները դեռ սիրտ կ'ընեն ժպտելու, վերի կանչող աղջիկներուն պէս, ա՜յ անպիտաններ ի՜նչ մարդ դտաք սիրաբանելու:

Կիսով կը նստիմ ու զաւազանիս հասակին վրայէն կը դիտեմ, Մարիկ աչքին տանիքին վրայ ընկոյզ է մէյնէր որ չորցնէ: Ես գուխը հանուած ընկոյզները դիտել չեմ սիրեր, մանաւանդ երբ կը կոտրեն եւ ընկոյզը կ'երեւայ ճեփճերմակ: Ամէն բան դիտելու առենը կայ:

Մարիկ աչքին, չափուած պատուը՝ ալեհեր գլուխը հովին տուած, աչքերուն տեղ սեւ խոռոչներ կ'երեւան, դոյնզգոյն ցնցոտիները բռնկած մոլէտի (խարոյկ) կը նմանին. ու ինք ագռաւներու կռինչին պէս անէծք կը տեղայ շուրջը: Մտածեցի երթամ իր քով հին օրերու պէս, ու իր թափած ակռաներուն մէջէն լսեմ, պայերու հարսանիքին մասին որոնք իրենց վիժուկները կը փոխեն անխոհեմ հարսի մը նորածինին հետ: Թղուկներու կըռիւները գեւերուն դէմ, ու զարմանազան պատմութիւնները անդնդային: Բայց ահա ան ուրուականի մը պէս թեւերը դէպի առաջ տարածեց ու բարձր ցուիքէն վար անհետացաւ: Հովը աւլեց բոլոր ընկոյզները — բամպակի բացուած խողաններու պէս, — անոր ետեւէն ու երկու կտուրներու պարապութիւնը լեցուեցաւ տարօրինակ խառնուրդով մը:

Մօրէ մերկ, ժմնած տղայ մը փոթորկին յաջորդեց տանիքին վրայ ու դեռ մնացած, զատուած սեւ ու ծանր ընկոյզներով՝ չուռ խաղաց իրմէ առաջ եղածէն անտեղեակ, ի զուր փնտռելով մամիկը որ իրմէ քայլ մը անդին երկու կտուրները չօղեց:

Այս միջոցին ժամացոյցի մը յոգնած մրճահարումը կուգայ ականջներուս զարնուիլ, երբ կը սկսիմ հաշուել՝ խլացուցիչ ու աններդաշնակ ուրիշ զանգահարում մը կուգի կը բանուի, պախուրցէ հալածական տատասկներու պարերգով:

Մտիկ կ'ընեմ երկու ձայներուն վանկ առ վանկ.

— Ես իմ ժամանակը չափող, կանգ առ ու պիտի լսես կեանքին տեւողութեան վճիռը:

— Կանգ ա՛ռ, կանգ ա՛ռ (կարծես կը ծաղրէ միւսը ու արագ, անպարտելի մը պէս աւելի ազմկալից կ'աւելցնէ) ես իսկ եմ ժամանակը. բոլոր յուսահատ վշտաբեկները, խելակորոյս մրրկավար հոգիները գիս կը փնտռեն դարերու մէջէն: Պատարագի մը տեւողութեան չափ այս վէճը մըտիկ ընողը բորոտի մը պէս կը քերուըտի: Բայց ժամացոյցը իր ժանգոտած մուրճը դեռ կը զարնէ իր իսկ կողերուն, որոնց զալարումով զսպանակը կը կծկուի: Մեր ժամանակը չափելու համար մարդկային սնոտի հընարամտութիւն, իսկ մի՞ւսը.

— Լռեցի՞ր, անբարտաւան, եւ թաղեցի՞ր քեզի ապաւինողը իր անհամար տենչանքներուն ու իր գոյութեան հետ: Լսէ՛ ուրեմն թը՛նկ. ահա հիմա մէկ ժամ ալ քեզմէ կը պակսի:

Ցուսախար առի զաւազանս, նշան ըրի շուքս ու քայլերովս չափեցի զայն, ու կորսնցուցի հաշիւս: Աշնան արեւը շուքս վերածեր է Սասունցի Դաւիթին ու ես անոր քով գաճաճ, գաճաճ:

Ցանկարծ անսպասելի աղմուկ մը միջոցը լեցուց: Նախ մեղուներու պարսեր եկան անցան գլխուս վրայէն, երամ երամ ճնճղուկներ թառումառ եղան, ու դեռ կարծես նժոյգներ սանձարձակ, վրնջային գիլ գիլ, ու լուսնի արձագանգ: Անդնդախոր ձորերու մէջէն Արտաւազդի շղթաները փրթա՞ն թէ Մհեր իր կապանքներէն ազատեցաւ: Կ'աճապարեմ ու զոհէ մը ներս կը մտնեմ, հա՛ դպրոցը իր դռներն է բացեր.

— Դո՛ւրս, դուրս, կէս օր է:

Կը կոթնիմ յիշատակի կոթողի մը փանդակին, ահա նոր զոհեր որսալու եւ իրական հերոսները խեղաթիւրելու մարդկային խարէութեան արգասիք մը: Գաւազանիս կոթնած, ձեռքերս կռնակիս որպէսզի մուրացիկ չըկարծեն գիս, կը դիտեմ մերթ թռչկոտող մանուկները, եւ մերթ արձանագրուած անունները: Խախտուած պատուանդանի արկածալի թեքումը կորսուած է կատուներու նոյն իսկ զանկերու նմանող խորհրդածիկներու մէջ:

Մեր շուրջը կեանքը կ'եռեւեփի, ահա փոքրիկ աղջնակ մը իր սեւ աչքերը հեռուն մոլոր, վազքին մէջ կը գիրկընդխառնուի կապոյտ երազ մանչուկի մը:

Անդին զոյգ մը վէճի մէջ են ու մոլեգին նայուածքներ կը փոխանակեն բարեխիղի մը արժէքին համար: Փոքրիկներ, փոքրիկներ, պէտք է լաւ ճանչնալ զանոնք, որովհետեւ բոլոր մեծերը կը տարրալուծուին անոնց մէջ:

Կեանքը անհամար օղակներով շղթայ մըն է եւ անոնք կազմուած են

ՌՈՒՍ ՍՊԱՅԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1917 տարւոյն Դեկտեմբերի վերջերն էնք: Ռուսական բանակը թէեւ կազմալուծուած չէր Կովկասեան ճակատին վրայ, ինչպէս էր այլ ճակատներու վրայ, այսուհանդերձ անկարող էր այլ եւս պատերազմելու: Զինուորները մէկ մտածում ունէին,— վերադառնալ Ռուսիա, իրենց գիւղը: Ոչ ոք կ'ուզէր պատերազմիլ այլ եւս: Եւ սպաները չէին կրնար զանոնք հարկադրել պատերազմելու: Թիֆլիզէն լուր հասած էր թէ քանի մը օրէն հրահանգ պիտի ղրկուի, որպէսզի ամբողջ զինուորութիւնը վերադարձուի իրենց երկիրը: Ու զինուորները կը լքէին ճակատը, կը լքէին բոլոր այն շրջանները, քրիստոնեայ բնակչութեամբ, զորս Ռուսերը ազատագրած էին Թուրքերու տիրապետութենէն: Բովանդակ Թրքահայաստանը դարձեալ պիտի իյնար իսլամներու լուծին տակ: Թուրքերը եւ Քիւրտերը ասիրը, ուրիշ մտածում չունէին, բայց եթէ վերադառնալ Ռուսիա: Երբ մեզի հրահանգ հասաւ մեր զէնքերը յանձնել Երզնկայի մէջ պատասխանատու մէկու մը, բոլորը հրճուեցան որ կ'ազատին աւելորդ բեռէ մը: Բախտը ինծի բերաւ ռազմանիւթերը յանձնելու պաշտօնը: Թնդանօթները պիտի յանձնուէին որոշ թիւով ձիերու հետ, ռազմանիւթի սնտուկներով եւ այլ սարքաւորումով: Յանձնումի առեն կ'ուզէին տալ միայն դէշը, թէեւ ոչ ոք պէտք ունէր այդ բեռան, դէշ թէ լաւ: Բայց այսպէս է մարդկային հոգեբանութիւնը,— երբ պէտք է ընտրութիւն մը ընել, լաւ է որ դէշը տրուի այսօր: Ոչ ոք կը խորհէր որ չյանձնուածը պիտի լքուէր վաղը:

Գէշ աղէկ յաջողեցայ թշուառ ձիերու լծել յանձնելի հրետանին եւ տանիլ մինչեւ Կովկասեան բանակին ըսպայակոյտը: Այնտեղ հրահանգ ըստացայ բոլորը յանձնել Մոսկուայի Հայոց Կոմիտէի ներկայացուցչին: Հայերը որոշած էին կազմել զօրաբաժին մը, որ, ռուսական բանակը քաշուելէ վերջ, պիտի գրաւէր դիրքերը եւ պիտի պաշտպանէր ազատագրուած շրջանները Թուրքերու եւ Քիւրտերու յարձակումներուն դէմ:

Երզնկայի մէջ Մոսկուայի Հայոց Կոմիտէի ներկայացուցիչն էր Բժ. Բաղդասարով: Ինծի հրահանգ տրուած էր անոր յանձնել հրետանին: Ցանձնեցի բժիշկին, որմէ խնդրեցի որ աչքէ անցընէ իրեն յանձնուած զէնքերը եւ ճշդելէ վերջ ստացագիր մը տայ ինծ: Խոստացաւ շուտով յանձնել այդ ստացագիրը, բայց մերժեց ճշդել յանձնուած հրետանիին սարքերը, ըսելով որ նախ վստահութիւն ունի վրաս, յետոյ իր մօտ ոչ ոք կար որ, իբրեւ մասնագէտ լեռնային հրետանիի, կարենար կատարել հարկ եղած ճշդումը: Մինչեւ որ քարտուղարը պատրաստէր ստացագիրը, հրաւիրեց գիս իր մօտ ճաշելու: Ճաշի ժամանակ, Բժ. Բաղդասարով գիս համոզեց որ մնամ Երզնկա, կազմելու համար լեռնային հրետանիի ջոկատ մը: Շնորհիւ Բժ. Բաղդասարովի ազդեցութեան, կէս ժամէն ռուսական բանակին սպայակոյտէն արտօնուեցայ որ մնամ, եւ զօրաբաժնի հրամանատարը, Զօր. Լեախով, հրահանգ տուաւ ինծ որ անմիջապէս կազմեմ լեռնային հեծելազօրքի հայկական ջոկատ մը:

26 Դեկտ. 1917ին, սկսայ կազմել պահանջուած ջոկատը: Պէտք է ըսել, որ ամէն բան դրուած էր տրամադրութեանս տակ: Ռուսական զէնքի մթերանոցները բաց էին առջեւս, կըրնայի առնել ինչ որ ուզէի: Գալով զինուորներուն, ըսին ինծի որ պէտք է ընտրէի Մուրատի զօրաբաժինէն: Ու 26 Դեկտեմբերին, նոյն օրը գացի Մուրատին մօտ, հետը խորհրդակցելու եւ զինուորները ընտրելու համար:

Պիտի չմոռնամ երբեք տպաւորութիւնը, զոր վրաս թողուց Մուրատ, մեր այս առաջին հանդիպումին: Հագած էր գորշ համազգեստ մը, գլխուն դրած էր ոչխարի մորթէ պատրաստուած երկար գլխարկ մը, զոր մենք «կուբանկա» կը կոչենք: Քովը դրուած էր մավզէր մը,— ես գինք տեսայ միշտ այդ մավզէրով, կռիւներու մէջ: Կը մերժէր գործածել հրացանը: Համոզուած եմ որ չկայ երկբորդ նշանառու մըն ալ, որ կարենայ մրցիլ Մուրատին հետ: Իր գնդակը չէր վրիպեր երբեք, իր ամէն մէկ գնդակով մէկ հոգի կը ձգէր թշնամիէն: Միջահասակ, գիրուկ, իր դէմքը կ'արտայայտէր կորով եւ խիզախութիւն: Սակայն ինչ որ աւելի յատկանշական էին իր վրայ, իր աչքերն էին:

Անոնք կը ցոլացնէին խոր իմացականութիւն մը եւ կամքի արտակարգ ուժ մը: Իր մէկ նայուածքը բաւական էր համոզելու քեզ, որ կրնայ ընել ինչ որ ուզէ, եւ հնազանդեցնել առանց որ եւ է վարանումի: Ես քանիցս տեսայ, որ անոնք որ դրգռած էին իր բարկութիւնը, չէին կրնար դիմանալ անոր նայուածքին, գետին կ'իյնային, այլ եւս անկարող վեր բարձրացնելու իրենց աչքերը:

Մուրատ փաչա ռուսերէն չէր գիտեր, միշտ իր կողքին էր թարգման մը, բժիշկ, որուն անունը չեմ յիշեր այս պահուս:

Մեր առաջին տեսակցութեան պահուն էր, որ ականատես եղայ այն ազդեցութեան եւ յարգանքին, զորս կը վայելէր Մուրատ: Երկու Երզնկացիներ մօտը եկած էին, իր արդարութեան յանձնելու համար վէճ մը: Չէին կրնար բաժնել ապարկայ մը, եւ իրար կ'ամբաստանէին:

(1)

փոքրիկ արկածներով: Պէտք է սոր-վինք մենք մեզ կարդալ անվերապահ բարձր ձայնով:

Փոքրիկը, ցաւ զգաց ու տղան լուռ ժպիտով մը բաժնուեցաւ ու անոր հո-գին ես կը զգամ որ կապուեցաւ ցաւի, ...ութեան անստուգութեան օդա-...ով մը: Ես իմ հոգիիս մէջ պահած ...մ այդպէս անհամար արկածներու ...ատակներ, դուն ինչո՞վ ես կազմը-...ր, ո՞ւր է քու ծանրութեանդ կեդ-րոնը: Ուր էր թէ մարդ գաղտնապահ ըլլար, ան ատեն է որ մենք պիտի ...նայինք իրար եւ պիտի ծնէր ի-...կան մարդը, ինչ գանձեր կան յա-...ական թաղուած:

Կը դիտեմ գպրոցի հսկայ շէնքը, ...ս է ուրեմն որ մարդիկ մինչեւ չա-...հասութիւն՝ քաղաքակրթութեան ...ները կը քամեն: Փոքրիկ հեռա-...ր տղեկ մը, կուշտս կեցած հա-...կ կը չափէ:

— Ինչ կ'ընես, տղայ, կը հարցնեմ անայլայլ իմ լեզուով:

— Դպրոց կ'երթամ, աղբար ... ու ...ն խօսքը չաւարտած ձեռքիս պաւա-նը թողուց, ու ես եռեւէն:

Առանց պաւապանի ես եղայ նորա-...ա մանուկ մը, խշտեակս անութիս ...ակ ու Մեսրոպեան պատգամագիրը ...կս կախ ներս կը մտնեմ: Պատու-հաններուն ձէթոտ թուղթերը դեղներ ...ատեր են, խմորով փակցուած մա-...րը կեր են եղեր թռչուններու ու ...վը անարգել կը սուլէ պատէ պատ: Վարժապետին պահարակին վրայ ...քի մը թերթերը չուարումի են ...տնուեր, աջ-ձախ, ձախ ձախ ձախ, ու ձախ աջ. աջ, աջ աջ, ու գիրքը ...ր կ'իյնայ միակերպ: Թագաւորի մը պէս պատկառելի է անոր տէրը, ...ա ներս կը մտնէ.

— Օ՛, ո՞ւր էիր դուն մինչեւ հի-մա.

— ...

— Ցողնեցար թափառելէն հա՞, ո՞ր ...նմանները նուաճեցիր ?? եկուր, ե-կուր առաջ եւ կանգնէ հոս. դուն պէտք է ըսես ինծի թէ ինչ սորվեցար: Դուն ...ն ես որ վաղուց ոտանաւորներ կը գրէիր գուլթի, ողորմածութեան նե-խած չունչովդ, կամուրջներ կը գը-ծէիր փրփրերախ գետերու վրայ, ա-...ններէն չանցած, կը յօրինէիր նի-...կանման ծառեր խարխուլ տնակի մը չուրջը, տուները հովանոց չմնաց ...ր հրացանի չփոխէիր. առանց հա-մար ստացար ճպոտի եօթը հարուած: Ես քեզ արգիլեցի գիւղի չորս կողմէն հարիւր քայլ անցնիլ. մինչդեռ դուն երկար օրեր ի վեր կորսուած ես. գինովը կը խաղայիր հա՛. ըսէ որո՞նք են ընկերներդ, եւ դուն ատոր համար պիտի ստանաս տասը հարուած աւելի, ...պէտքի մաքրել մէջ խրին պատուէր-ները մինչեւ տասը տարի:

Ես ինկեր եմ դողի մէջ, փախուստի ...ղ նայուածքս կրունկիս երբ կը տես-նեմ որ մինակ չեմ, աղբէն բոլոր ըն-կերներս գոյնզգոյն խշտեակներու վը-րայ նստեր են ու լուռ ինծի կը նա-յին, ձախ կողմը աղջիկներ: Պապը-...ուն Հայկօն գիս կը ծաղրէ սիրահա-րական ճմռթկած նամակս ինծի ցուց-նելով, կ'ըսէ հիմա ես պիտի բռնեմ ...քիդ փոկերը, խարերայ:

— Թող հոս գան փախստականին ընկերները:

Աջ կողմէս միմիա տղաք քովս կը չարուին: Կուրծքէս կախուած պնակը վար կ'իյնայ ու դեռ կը կարդամ Ա. Բ. Գ. ինչ արեւոտ օրեր անցուցինք մենք միասին, քարայրներու եւ ծեր-պերու մէջ, մեր թղթերը լցած մոլեգ-ներու, աքիսներու քմահաճոյքին: Երջանկութեան թեւերով ժայռէ ժայռ ցատկեցինք: Մեր անունը ձիններուն տակէն ծաղիկներու հետ ծլող բազմա-տեսակ բանջարներն եղան: Ջինի մէջ հալածվայրի մեղրիօշարակով կ'անցը-նէինք մեր ծարաւը: Մեր գլորած ժայռերու սարսռոտէն եղնիկներ դէպի մեզ կը վազէին, կաքաւներու ե-րամներ թաղարդներուն մէջ կ'ապաս-տանէին: Ծառերու կատարը մեզի օ-րօրանի պէս էր, ո եւ է վէրք ստանա-լը հաճոյք: Կաղնիի քաղցր տերեւներ կը լզէինք ու մեր դիմադրութեան չափը կ'աւելնար ու օրերու տեղ տար-ուան հասակ կը նետէինք աղատ ան-կաշկանդ: Գիշեր ցերեկ չկար որով-հետեւ մենք վառած ճրագներ էինք:

Միֆնադարեան ճղնաւորներու պէս կ'ուղէինք խստակեցութեան վարժ-ուիլ, նոր կեանքի մը պատրաստուելու համար, միթնոլորտին մէջ կը լուէինք թելադրութեան դոհակոչը ու հի-մա խումբով կանգներ ենք հոս մեր վարժապետին առջեւ, մեր ոտքերը ա-մուր փոկերով կապուած եւ ճզմուա-հար:

Մեր ո՞ր յանցանքին համար:

Մեր «փախուստի» օրերուն տեսա՞ք գայլ մը մեր հօտերուն մէջ, աղուէս-ներ՝ հաւնոցները, բորենիներ՝ դի-բեզմաննոցը, պիծակներն իսկ անհե-տացան մեր մեղուանոցներէն:

Հարսներ ու աղջիկներ ապահով ծոթրինարոյր լեռներն եղան ձմրան համար պաշար հաւաքելու եւ մենք անոնցմէ պահունեցանք ու գիրենք պահպանեցինք:

Մեր հովիւներու սրինգը շատ հե-ռուներէն լսեցիք, ու երրեք տարին, տարի՞ն, տասը տարին, չհերկերեց:

Մեր աղբիւրները սկսան առատ հո-սիլ ու արտերը երաշտութեան սարսա-փով չխամրեցան: Մեր նիհար ցուլե-րը սկսան եղջիւր սրել, ու արտասվա-րը կէս չմնաց:

Գիւղը մեր եռեւէն փնտռտուքի մէջ իր լքուած այգիները այցելեց ու գի-նին առատօրէն փարչերու մէջ փրփրե-ցաւ:

Ե՞րբ տեսած էք որ մեր կովերը զոյգ, եւ այծերը երկու ծնէին: Մենք վերէն անծանօթ թռչուններ զրկե-ցինք ու անոնք ընտելացան մեր քիւե-րուն ու գուք հրճուեցաք, շնայոյ լերն իսկ երես առած էին ու անոնց վոհմակներուն կաղկանձը ալ չլսե-ցիք:

Մենք էինք լեռներու կատարներուն խարոյկներով պարողները, երբ վա-րը գիւղի ծխաններէն բարձրացող բո-ցը կը դիտէիք, ու հիմա մեր մար-մինը բզքտուած ...

—Կը բաւէ, ձեր միսը իմս է եւ ոս-կորները մօրի նշաւակ, իմէջ ժամուն դուրս, որ գիտնան ձեր մայրերը թէ իրենց տուած իշխանութիւնը ի զօրու է միշտ:

Երկու կողմէն աղջիկներ ու տղաք մրցումի մէջ են օճախի մուր պատ-րաստելու մեր «յանցաւոր» երեսնե-րը քօղելու համար, այս խրախճանու-մին մէջ խոյս կուտամ կաղնիկայ: Սեւուկ աչքերով խարտեաշ տղան խղճահար եղած՝ ձեռքէս խլած գաւա-զանս ինծի կը բերէ, ես կը փախիմ. տասնըեօթը հարուածը կը բաւէ:

Խ. Ն. ԱՐԱՇԱՆԻ

ՀՕՐՍ ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

10 մայիս 1915:

Այդ առաւօտ հայրս սովորականէն շատ տարբեր կը տեսնէի: Աչքերը ամ-բողջութեամբ կարմիր, եւ դէմքը կարծես մեղրամոմի գոյն ունէր:

Արեւը հեռղհեռէ կը բարձրանար: Քունէն նոր արթնցող հարսի մը պէս, տժգոյն էր ան ալ: Տժգոյն եւ գիւղը, եւ ծառերը, եւ ծաղիկները:

Դեռ շատ մանուկ էի: Բան չէի հաս-կնար: Թաղարին մէջ հաւաքուած վէ-գերէս զատ, ուրիշ հոգ չունէի:

Թուրք ոստիկաններու ահ ու սար-սափին տակ, մեր գիւղը կը տքար: Կ'աղերսէր եւ կուլար: Ապարդին: Անհատնում փրկագիններ, քանի մը վայրկեան վերջ, կը մոռցուէին: Ու կը սկսէր նոյն բանը, աւելի խիստ եւ կատաղի:

Քիչ մը վերջ, ամբողջ գիւղը օ-ղակ կապած զինուորները քայլ առ քայլ մօտեցան դռներուն ու պահակ կեցան:

Անցան քանի մը մահասարսուռ վայրկեաններ, երբ յանկարծ տեսայ, որ խումբ մը ոստիկաններ առաջնոր-դութեամբ գզիրին, մեր դուռն ալ զարկին: Նոյն պահուն, ոստիկանի մը խռպոտ ձայնն էր որ ականջիս հա-սաւ.

— Շուտ ըրէ, արդարութիւնը քեզի կը կանչէ:

Հայրս, 55 տարիներու բեռան հետ, չուարած ոտքի ելաւ:

Տխուր էր: Մտածմունք մը որդի պէս կը կրծէր սիրտը: Տատամսոտ, մօրս հետ մօտեցաւ ինձ, վեր առաւ իր դողդոջուն թեւերով ու, հազիւ մրմնջեց.

— Զաւակս, ահա ես կ'երթամ: Բայց, չեմ գիտեր ուր: Ուստի, նայէ վիճակիս եւ մի մոռնար ...

Ցաւումը խեղդեց կոկորդը եւ ալ չկրցաւ խօսիլ:

Վարէն դեռ կը լսէի Թուրք ոստի-կաններու զոռում գոչումները.

—Շո՛ւտ, մնացածն ալ վաղը խօսէ:

Հայրս ու մայրս լացին: Ես ալ լա-ցի:

Եւ ես հօրս դողդղացող բազուկ-ներուն մէջ ամբողջ մարմնովս քրտ-նեցայ: Սիրտս կը ճմլուէր եւ, ար-ցունքներս կաթիլ կաթիլ կը հոսէին այտերէս վար:

Չէի հասկնար թէ, ինչ կ'ուզէին խեղճ հօրմէս: Երրորդ անգամն էր, որ կը լսէի վարէն, թոյնէն աւելի դառն խօսքերը ոստիկաններուն.

— Եթէ չես ուզեր գալ, մենք կու-գանք: Բայց ...

Հայրս, տարիներէ ի վեր կարօտ մնացողի մը պէս, գիս իր թեւերուն մէջ սեղմած կը համբուրէր անվերջ: Ինչ որ ուշադրութիւնս գրաւեց, աչ-քերն էին, որ արցունքի կաթիլներէն բեռնաւորուած կը հեւային:

Այդպէ՛ս, երկար մնալու բախտը չունեցայ: Արիւնուշտ ոստիկաննե-րը հայր եւ որդի բաժնեցին իրար-մէ:

Մայրս արցունքները չէր կրնար զս-պել: Ու ես անկէն, պատին տակ որ-բուկ, կծկուեր մնացեր էի:

Վերջին նայուածքը, ա՛հ վերջին նայուածքը, որ մինչեւ այսօր դեռ կ'այրէ սիրտս, կ'արիւնէ: Ձեռքերը ծոցին, գլուխը կախ ոստիկանապե-տին դառնալով.

— Էֆէնտի, խօսք մը միայն ...

Ու ես դրան սեմէն հազիւ լսեցի իր վերջին ձայնը, որ դողդղացող շրթ-ներէն թռելով՝ կուգար ու կը մա-րէր մօտս.

— Զաւակս, վրէժիս հետ ցեղիդ վրէժն ալ ... ու հետեւեցաւ ոստի-կաններուն:

Հոն էր հայրս, բակին մէջ, իր հա-րիւրաւոր բախտակիցներուն հետ կապուած կը մտմտար: Թուրք զին-ուորներու նայուածքը մեզ հեռա-ցուց յանկու:

Գիշերն անցաւ: Առաւօտուն այլեւս չտեսայ զինքը:

Ցաջորդ օրը, խեղճ հօրս հագուս-տը դաշիճի մը վրան տեսայ ու դի-տեցի որ կուրծքին ձախ կողմը արիւ-նով ներկուած էր:

Հայրի՛կ, հայրի՛կ ...

ՄԱՏՈՒՐ ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԱԼԱՐՄԷԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Փետրուարի մէջ Մալարմէի բարե-կամները հիմնեցին Մալարմէեան Ա-կադեմիա մը, նախագահութեամբ Էտուար Տիւժարտէնի:

Ակադեմիային անդամներուն թիւը պիտի ըլլայ 15, ներկայիս կը մաս-նակցին 11 բանաստեղծներ, որոնք յաճախած են Մալարմէի Երեքշաբթի-ներուն,— Ժան Ահալպէր, Էտուար Տիւժարտէն, Անտրէ Ֆոնթէնա, Փօլ Ֆօր, Անտրէ Ժիտ, Մօրիս Մէթէր-լինկ, Ալպէր Մոքէլ, Սէն-Փօլ Ռու, Փօլ Վալերի, Ֆրանսիս Վիէլէ-Կրիֆ-ֆէն, Ֆրանսիս Ժամ:

Ակադեմիան ամբողջացնելու հա-մար, մնացեալ անդամները պիտի ընտրուին ծանօթ բանաստեղծներէ, փոյթ չէ թէ ծանօթ չըլլան Մալարմէի Երեքշաբթիներուն:

Ակադեմիան իրեն կեդրոն ընտրած է Պետական Մատենադարանը: Էտ-ուար Տիւժարտէն Ակադեմիային նը-ուիրեց իր մէկ հրաշալի ապարանքը, որ կը գտնուի Ֆոնթէնպլոյի անտառ-ներուն մօտ,— այս ապարանքը պիտի ծառայէ իբրեւ հանգստեան տուն բա-նաստեղծներուն: Ամէն տարի Ակա-դեմիան մրցանակ մը պիտի յատկա-ցնէ այն քերթողին գործին, որ թէեւ չէ գնահատուած կամ հասկցուած ժողովուրդէն, սակայն կը ներկայա-ցնէ բարձր բանաստեղծութիւնը:

Այս Ակադեմիային սահեղծումը տուն տուաւ զանազան վիճաբանու-թիւններու,— Էտմոն Ժալու կը բողո-քէ որ Մալարմէեան Ակադեմիան պի-տի նուիրուի միայն բանաստեղծու-թեան պանծացումին: Չըրլայ չըլլած ըլլալով որ ակադեմականները պիտի ընտրուին այն բանաստեղծներէն, ո-րոնք ապրելու համար պէտք չունին իրենց գրիչին, Ժալու կը յիշեցնէ որ Կէօթէ, Հիւկօ, Շիլլէր եւ շատեր ի-րենց գրչով ապրեցան: Ճիշդ է թէ Մալարմէ կը գրէր ծառայելով միայն իր ստեղծագործ ոգիին (կ'ապրէր ուսուցչութեամբ), առանց հոգ ընե-լու թէ իր ստեղծագործութիւնները մատչելի՞ են հանրութեան: Այսպէս Մալարմէ մութ մնաց, անհասկնալի տակաւին մինչեւ այսօր,— շատեր բան մըն ալ չեն կրնար հասկնալ, կ'ը-սէ Տիւժարտէն, երբ կը կարդան, օրի-նակ, Après - Midi d'un Faune-ը, այն-քան հռչակաւոր որքան Փօլ Վալերիի Le Cimetière Marin-ը: Ժալու, խօսելով այս մթութեան մասին, կը յիշեցնէ թէ բանաստեղծութիւնը խռովութիւն մը ունի կախարդանքի հետ, (յիշե-ցէք Վալերիի Charmes-ը): Թէ որոշ յարաբերութիւն մը կայ գիտակցու-թեան եւ տաղաչներուն, ինչպէս հող-նոյն եւ իրերուն միջեւ, փաստն այն է որ խօսքը կախարդանքի աւանդու-թիւն է: Հին իմաստուններու օրով, բառեր կային որ սրբազան էին ու նը-ւիրական, աստուածութեան մը հը-րաշքով լեցուած: Ցովհաննու Աւե-տարանին մէջ, «Ի սկզբանէ էր Բանն ...» ծանօթ խօսքը վկայու-թիւն մըն է հին աւանդութեան թէ խօսքը ստեղծագործ է: Մալարմէն հասկնալու համար, պէտք է խորա-պէս լուացուիլ փիլիսոփայութեան ա-ւազանին մէջ, սիրտել լեզուին իմաս-տասիրութիւնը, ինչպէս եւ քերթո-ղական բարձր արուեստը:

ԵՐԵԽԱՆԵՐՈՒ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

Թերթերը յաճախ կը գրեն թէ Ֆը-րանսայի, ինչպէս Միացեալ-Նա-հանգներու մէջ աւազակները առե-ւանգած են ծանօթ ընտանիքի մը ե-րեխան իբրեւ պատանդ: Լինտպէրկի երեխան մեռաւ այսպիսի առեւանգու-մի մը հետեւանքով:

Նոր բան չէ երեխաներու մարտիրո-սութիւնը:

Հարիւրամեայ պատերազմներու տարիներուն, սովորական դարձած է-ին երեխաներու առեւանգումները: Առեւանգիչները, երբ փրկանք չստա-նային, ողջ ողջ կը խորովէին երեխա-ները:

Մանկութիւնը պաշտպանուած չէր նաեւ խաղաղութեան տարիներուն: 1780ական թուականներուն, լեզէոն կը կազմէին անկելու երեխաները, ո-րոնք փողոց նետուած էին կամ եկե-ղեցիի մը դրնէն կախուած: Ֆրանսա-կան կառավարութիւնը այդ շրջաններն հասատեց դաւանիները (tour), որոնք վանքի մը պատին վրայ կը բացուէին, — տեսակ մը դուռ որ կը դառնար ինքնիր վրայ, առանց ներսէն դուրս կամ դուրսէն ներս տեսնելու: Այն որ կ'ուզէր լքել իր երեխան, կը դնէր դառնակին վրայ եւ առանց տեսնուե-լու՝ երեխան կը յանձնէր վանքին հո-գածութեան: Վանքերու մէջ, այս ե-րեխաները կը խնամուէին մինչեւ պա-տանեկութիւն, եւ յետոյ կը զրկուէ-ին աշխատութեան:

Մինչեւ ԺԷ. դար Փարիզի մէջ գո-յութիւն ունէին մանուկներու շուկա-ներ,— մայրերը այս շուկաներուն մէջ կը ծախէին իրենց երեխաները: Գնորդները ընդհանրապէս բանուէն փախած աւազակներ կամ գինով նա-ւաստիներ էին, որոնք գնելէ վերջ ե-րեխան, կը կոտրէին անոր ձեռքերը կամ ոտքերը եւ փողոցի մը անկիւնը նստելով՝ ողորմութիւն կը խնդրէին «խեղճ պզտիկին համար»:

Մանուկներու մարտիրոսութեան ա-մէնէն սարսափելի տարիները կ'իյ-նան 1663 — 1750 շրջանին: Փարիզի բնակչութիւնը սարսափով կը դիտէր որ մանուկները կ'անհետանային դղ-րոցէն վերադարձին: Ժողովուրդը ըմ-բոստացաւ, եւ այնպիսի խառնակու-թիւններու դիմեց, որ կառավարութիւնն անգամ չկրցաւ առաջքն առնել: 1750 մայիսին, տիկին մը իր 11 տարեկան տղան փողոց կը ղրկէ նամակ մը տա-նելու համար: Փոն-Մարի վրայ, անծանօթ մը կը մօտենայ մանուկին եւ կ'առաջարկէ նստիլ իր կառքին մէջ: Տղան կը մերժէ: Կառքէն դուրս կը ցատկեն 3 հոգի, կը զրկեն ու կառքին մէջ կը նետեն, բերանը եւ աչքերը կը կապեն: Կառքին մէջ կա-յին ուրիշ 8 մանուկներ, նոյնպէս կապուած: Տղուն պոռչտուքը կը լսէ պատահմամբ կամուրջէն անցնող զին-ուոր մը, որ կը վազէ կառքին եռե-ւէն, օգնութեան կանչելով անցորդ-ները: Եւ ահա ամբոխ մը կը կայ-մուի, կառքը կը սուրայ, բազմութիւ-նըն ալ եռեւէն: Ի վերջոյ կը կեցնեն կառքը, կառապանը կը փախչի, թըզ-թակաձանի մը խառնելն տանիքը կը բարձրանայ եւ տանիքէ տանիք մին-չեւ եկեղեցիի մը զանգակատունը: Հետապնդիչներն ալ եռեւէն: Կը բռ-նեն, վար կ'իջեցնեն ու քարկոծելով կը սպաննեն փողոցի մէջ:

Եւ այսպէս պակաս չէին առեւան-գումները, ոչ ալ ժողովուրդին զայ-րոյթի ցոյցերը: Փարիզի բնակչու-թիւնը վստահութիւն չունէր ոստիկա-նութեան վրայ,— ինք կը տնօրինէր արդարութիւնը: Լսած էր որ առե-ւանգիչները մանուկ կը զողնան՝ ա-նոնց արիւնով լոգնալու կամ այլ կա-խարդանքներու համար: Բժիշկի մը տան մէջ գտած էին 15 երեխաներու դիակները: Ահա թէ ինչո՛ւ Փարիզի բնակչութիւնը յանկարծ կը կեցնէր անցնող կառք մը,— քանի՛ քանի՛ կա-ռապաններ աւանդեցին իրենց հոգին զայրացած ամբոխի մը կրունկներուն տակ, երբեմն անմեղօրէն:

Ի վերջոյ հասկցուեցաւ թէ ինչո՛ւ տեղի կ'ունենային երեխաներու առե-ւանգումները: Ոստիկանութիւնը ին-քըն իսկ կը կազմակերպէր դաւանք: Կառավարութիւնը ծրագրած էր հեր-ժակներու թիւը չատցնել Ամերիկայի իր գաղութին մէջ,— աղջիկներու օ-ժիտ կը խոստանար, երիտասարդնե-րուն հարսնցու կը գտնէր, կամաւոր-ներուն հող կուտար, անոնք երեխա-ները կը տանէր Ամերիկա, գաղութ մը կազմելու համար այնտեղ: Ով որ անտէր երեխայ մը կը ներկայացնէր կառավարութեան, մրցանակ կը ստա-նար,— եւ ահա մրցում մը երեխայ ա-ռեւանգելու:

Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը է-կաւ վերջ դնելու երեխաներու մարտի-րոսութեան, կազմելով Ազգ. Խնա-մատարութիւն մը, որ առաջին օրե-րուն ծանր քննադատութիւններու են-թարկուեցաւ անոր համար որ Ազգ. խնամատարութեան հիւանդանոցնե-րուն մէջ երեխաները կը մեռնէին 20ի վրայ 19:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (247)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մրտօն, Գարեգինը, վերջէն գրեթէ բոլորն ալ վազեցին օգնելու անոնց, ուսերէն վար առնելով հրացանները, գլուխներու փաթթոցները քաշելով, ո-րոնք սառած՝ փայտի կարծրութիւն առեր էին:

Սոնիան եւ տիկին Աւետանը թէյ պատրաստեցին, ու մեր նորեկները սեղանը բոլորելով, սոված գայլերու նման սկսան մաքրազարդել պնակ-ները: Երբ նորեկները քիչ մը շնորհքի եկան, Գարեգինը ծանօթացուց զա-նոնք Զախարովին ու անոր ընկերնե-րուն:

— Կայծակ, Եկաւեան, Գէորգ, մեր ընկավոր ընկերներէն, իսկ այս երի-տասարդներն ալ, Գարեգին ձեռքով գինուորները ցուցուց,— ձեր լսած ա-ռասպելական փէտայիներն են, ամէն մէկը անուն հանած կարիճ մը ...

— Հա՛, կարիճ փէտայիներ,— դժ-գոհութեամբ խոշոր պատառ մը կուլ տալով հեղնօրէն ըսաւ Առիւծ Գեւօն ի զուր փորձելով շքեղ պեխերը ոլո-րել,— ինչպէս չէ, կարիճ փէտայիներ, որոնք քիչ մնաց մկներու նման պի-տի սատկէին ... Խանում, պուտ մըն ալ կաթեցուր էդ օրհնուած քոնեակէն, փորս մորս սառած է,— ու Առիւծ Գե-ւօն կարօտով նայեցաւ քոնեակի շի-շին՝ «ի խորոց սրտի» հառաչելով:

Բժիշկ Պաւլովը, Ռուսերու յատուկ սրտբաց ձեւով անմիջապէս մտերմա-ցաւ Գէորգի հետ, երբ իմացաւ որ ան ռուսական բանակի մէջ գտնուած է ու լաւ ռուսերէն խօսիլ գիտէ:

Անկիւն մը քաշուած, տաք տաք ըս-կսան խօսիլ: Սեղանի չորս բոլորը ընդհանուր խօսակցութիւն մը ծայր տուաւ: Ուրախ զուարթ կը կատակէ-ին նորեկները, կարծես բոլորովին մոռցած քիչ առաջուան նեղու-թիւնները, յոգնութիւնը եւ սարսափե-լի ցուրտը:

— Գարեգին, ինչպէս կ'երեւի, մենք առաջին հասնողները եղանք,— ձեռքերը իրարու շփելով ըսաւ Եկաւ-եանը,— էս քոնեակով թէյը կենդա-նութիւն տուաւ: Սարսափելի բուք է, երկու քայլ վրայ չես կրնար տես-նել:

— Լուր չունի՞ս թէ որտեղ են տղա-քը,— մտահոգուած հարցուց Գարե-գինը,— կը կարծէի թէ բոլորդ միա-սին կուգաք:

— Երէկ նամակ մը ստացայ Վահէ-էն: Պիծայի հետ Բերդակ գիւղն էին: Այնտեղէն հոս երեք ժամուան ճանա-պարհ հազիւ լինի ...

— Հապա Լեւո՞նը:

— Անորմէ լուր մը չունիմ: Այս ցերեկ Ս. Գրիգոր պիտի լինէր, կա-րեւոր գործով մը,— ու Եկաւեանը դէմքի խորհրդաւոր արտայայտու-թեամբ նայեցաւ Գարեգինին.— Ինչ-պէս կ'երեւի Վերին Վարագով պիտի գայ. այդ տեղով շատ կարճ է ճանա-պարհը:

— Այս բուք բորանի ժամանակ Վե-րին Վարագէն մարդ չի կրնար անց-նիլ,— բասծը հաստատ գիտցողի մը վճռական շեշտով ըսաւ վանքի հօտաղ Մրտօն,— Վերին Վարագով մարդ չի կրնար անցնիլ ...

Մրտօն այնքան յստակ եւ վճռական ձեւով խօսեցաւ, որ սեղանի չուրջը խօսակցութիւնը անմիջապէս դադ-րեցաւ ու բոլորի դէմքերը դարձան դէպի Մրտօն, որ սեղանի վարի ծայ-րը նստած՝ առջեւը կը նայէր, կար-ծես ինքն ալ փոշմանած, որ այդ-պիսի տխուր գուշակութիւն մը ընե-լու ստիպուած էր: Երբ գլուխը բարձ-րացուց ու դէպի իրեն կողմը դար-ձած տեսաւ բոլորի մտահոգուած դէմքերը, Մրտօն, աւելի շուտ ինքնի-րեն խօսելով՝ շարունակեց.

— Եթէ ժամանակին մտածէն եւ Կարմրուորի վանքի ճանապարհով ըր-ջան մը դառնան Վարագայ սարի բո-լորը, ձեզ նման դժուարութեամբ՝ բայց կուգան: Իսկ Վերին Վարագով ... խելքիս բանը չէ, ոչ ոք սաղ սա-լամաթ կրնայ անցնիլ ...

— Ի՞նչ կ'ըսես, Մրտօ,— բացա-գանչեց Կայծակը՝ տեղէն բարձրա-նալով ու ջղայնօրէն սկսաւ սենեակի մէջ վեր վար պտտիլ ...

— Քանի ինքզինքս գիտեմ,— բառե-րը հատիկ հատիկ արտասանելով շա-րունակեց Մրտօն,— ամառ ձմեռ ես այս սարերու մէջ ապրած եմ ... ձեռ-քիս հինգ մատերուն պէս գիտեմ մեր Վարագայ սարը: Անցեալ տարի Վե-րի Վարագէն շատ վարը, գրեթէ Կոր քարի մօտերը բուքը յանկարծ վրայ տուաւ, վանքի քսան ոչխարը խեղ-դուեցաւ, մնացածը հազիւ կրցանք ազատել: Եթէ Վերին Վարագի մօտե-րը լինէինք, ոչ հոգիներս կ'ազատէինք եւ ոչ ալ ոչխար մը ... Մեր սարը գի-տեմ, Աստուած հեռու ընէ, հիմա հոն քամին սատանայի պար բռնած կը լի-նի, մարդ չի կրնար շունչ քաշել, քայլ մը չի կրնար առաջ նետել: Աստուած տար՝ որ պարոն Լեւոնը Կարմրուորով ճամբայ ելլէր, թէ չէ ...,— ու ա-ռանց շարունակելու գլուխը կախեց, կարծես յանցաւոր լինէր, գիտցածը ըսելուն համար:

Մրտոյի խօսքերը, ինչպէս եւ դուր-սը կատաղօրէն մնկացող քամին շատ ծանր տպաւորութիւն մը ըրին ներկա-ներուն վրայ: Մտահոգուած իրարու նայեցան՝ զգալով, որ իրենք ոչնչով կրնային օգնել. պիտի պատահէր՝ ինչ որ պիտի պատահէր: Եկաւեանը բոլորովին լուռ իրարու եռեւէ սիկա-րէթ կը ծխէր: Կայծակը ձեռքերը մէջքին վրայ կապած՝ ման կուգար: Զախարովը մտամոլոր, հայեացքը պատին նետած, անգիտակցօրէն փոքր մօրուքին հետ կը խաղար: Իսկ Սո-նիան եւ Տիկին Աւետանը, աչքեր-նուն մէջ սարսափ լեցուած՝ իրարու կը նայէին:

— Տօ, ձէ՛նդ,— աչքերը ոլորելով գոռաց Առիւծ Գեւօն՝ պեխերը ոլորե-լով,— վայլահ քէօ էդ լեզուդ քէօքէն կը փրցնեմ ... Տօ, հայվան, էդ ի՞նչ-պէս թէ մեր Լեւոնը չի կարայ անցնիլ Վերին Վարագով: Սարսախ, էն որ ուզենայ, Մասիսի վրայով ալ կ'անց-նի ...

—Առիւծ ախպեր,—սարսափէն կուչ եկած պատասխանեց Մրտօն,— զօռ բուք է, վայլահ զօռ բուք է: Էս սհա-թին Աստուած տեւշմանս ալ հոն չձգէ ...Հիմա երկինք գետին իրարու խառ-նուած կ'եղնի ... Ես գիտեմ մեր սա-րի խասիեթը ...

— Տօ, ձէնդ,— աչքերը ոլորելով գոռաց Առիւծ Գեւօն, որ չէր կրնար երեւակայել թէ բան մը կրնար լինիլ, որ Լեւոնը չկարողանար ընել.— Տօ, Թոփալ Սատանայ, դուն ըսէ տեսնեմ, Լեւոնը Վերին Վարագով կարա՞յ անցնիլ թէ ոչ ...

— Հա՛յ, հա՛յ, Առիւծ, էդ ալ խօ՞սք է ...

— Տօ, Յակոր, դուն ըսէ:

Մոկացի Յակոբը պատասխանելն իսկ աւելորդ համարեց, ուսերը թօթ-վեց, ու խոշոր բռունցքը այնքան ու-ժեղ իջեցուց սեղանին, որ թէյի բա-ժակները ողբալին հեծեծալով՝ պա-րեցին:

Առիւծ Գեւօն բաւականութեամբ պեխերը ոլորեց, յաղթական հայ-եացք մը նետելով չուրջիններու վրայ, կարծես ըսել ուզէր՝ «ես չըսի՞ որ» .. ու յանկարծ հայեացքը կանգ առաւ քոնեակի շիշի վրայ, ու մեծ դժուա-րութեամբ թուքը կուլ տուաւ: Հէ՛յ անցած ժամանակներ, երջանիկ օրեր, երբ ինք Ալեքսանդրապոլի մէջ, Ա-լափքեար Յարութի գինետան պատ-ուաւոր անկիւնը կը նստէր, շրջա-պատուած այնքա՛ն սիրալիր ընկեր-ներով ...

— Խաթուն քուրիկ, սա քոնեակէն քանի մը կաթիլ ալ լեցնէիր բաժակիս մէջ,— Առիւծ Գեւօն թէյի բաժակը երկնցնելով ըսաւ Սոնիային,— ան-տէր մնայ էս ցուրտը, պաղը ոսկոր-ներուս մէջ անցեր է ... ըհը, ըհը,— որպէս թէ հազաց Առիւծ Գեւօն, խղ-ճալի դէմք մը շինելով.— էսոնց բանը հեշտ է, երիտասարդ են, արիւնին տաք դիմացկուն ... Եթէ կարդուած լինէի՝ հիմա էսոնց տարիքին զաւակ-ներ կ'ունենայի ... Իմ պանս պօչ է. տարիքս յիսուն վաթսունը անցուկ, էս ցուրտն ալ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

րի դրած պայմանները: Արտաքին գործերու պաշտօնատան օրկանը կը յայտնէ թէ Գերմանիա պատրաստ է գործակցելու տնտեսական վերելքի համար թափուած ջանքերուն, «բայց, աշխարհ պէտք է ընդունի թէ Գերմանիա այդ աջակցութիւնը կրնայ ընծայել միայն այն ատեն եթէ լրացուին այն պայմանները որ կը բխին Գերմանիոյ մասնաւոր կացութենէն: Անհրաժեշտ է որ, արտաքին պարտքերու կարգադրութենէն զատ, լուծում մը գտնուի գաղթային հարցին եւ նախանիւթերու խնդրին եւ երաշխաւորուի գերմանական դրամին հաստատուն վիճակը»:

Թերթը յետոյ կը բացատրէ որ եթէ Գերմանիա հեռու մնացած է Ազգաժողովի զանազան յանձնախումբերէն, պատճառը այն է որ կը խորշի անօգուտ վիճաբանութիւններէն եւ այսպէս կոչուած «տնտեսական խորհրդաժողովներէն որոնք պատրուակներ են քաղաքական որոշ արդիւնքներ ձեռք բերելու համար»:

Ինչո՞ւ չեկաւ իտալական խումբը

Գրած էինք թէ իտալական կառավարութիւնը արգիլած է իտալական ֆութպոլի խումբին՝ Փարիզ գալ, մասնակցելու համար այն մրցումին որ տեղի պիտի ունենար այսօր, Փարք տէ Փրէնսի մէջ:

Այս անակնկալ արգելքը դուռ բացած է դառն վիճաբանութեանց, տեղական մամուլին մէջ: Աջակողմեան թերթերը զայն կ'օգտագործեն, ըսելու համար թէ օտարները վստահութիւն չունին Ֆրանսայի վրայ: Արմատական թերթերէն «Լ'Էռ Նուվէլ», որ շատ ալ տաք չէ ժողովրդական ճակատին հանդէպ, նոյնպէս տրամադիր է անվստահութեան վերագրելու այս պարագան եւ կը հարցնէ.— «Ամէն պարագայի մէջ, հաճելի՞ է խորհիլ թէ մինչեւ հոս հասանք: Ուրեմն Ֆրանսան այլեւս չի՞ վայելեր ապահովութեան համբաւը, որ առատութեան, խրախճանքի երկիրը կը դարձնէր զայն, նոյնիսկ չեզոքներուն համար: Իսկ այս պարագան տխուր նախանշան մը չէ՞ յառաջիկայ ցուցահանդէսին համար»:

Արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, «Լ'Էօվռ» դրուած արգելքը կապելով իտալական մամուլին հակաֆրանսական պայքարին հետ, որ սաստկացած է այս միջոցին, կը գրէ.— «Եթէ իտալացի մարզիկները Փարիզ գային, պիտի իմանային ճշմարտութիւնը՝ Սպանիոյ դէպքերու մասին եւ պիտի հասկնային թէ սուտ բաներ պատմած են իրենց՝ Ֆրանսայի կացութեան մասին. պիտի տեսնէին թէ տուրքերը կը հոսին, թէ երկաթուղիներու եկամուտը 10 առ հարիւր աւելցած է բաղդատելով 1936ի հետ, թէ ամէն մարդ կ'ապրի, կը պտտի, կը խօսի ազատօրէն: Ուրեմն, նախընտրելի է որ այդ երիտասարդները չգան մեր երկիրը: Նոյն իսկ 48 ժամուան մէջ, անոնք շատ բաներ պիտի տեսնէին ու լսէին»:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ընդարձակ զեկուցում մը տուաւ Սէնի ընկերվարական մասնաճիւղին անդամներուն առջեւ, մանրամասնօրէն պարզելով կացութիւնը եւ դահլիճին քաղաքականութիւնը՝՝ սկիզբէն մինչեւ Քլիշիի դէպքը: Նմտական տագնապին առթիւ, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չի կրնար հրաժարիլ ազգ. պաշտպանութեան պարտադրութիւններէն: Ժողովը խանդավառութեամբ ողջունեց այս ճառը:

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերը կը հաղորդեն թէ կառավարական զօրքը յարձակման ձեռնարկած է Մատրիտի ճակատին վրայ, կարգ մը դիրքեր գրաւելով: Իսկ ապստամբները նոր յաջողութիւններ կը ծանուցանեն Պիլպաոյի ճակատին վրայ:

ԵՐԵՔ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԻՍԻՈՆԱՐՈՒՀԻՆԵՐ փախուեցան Եթովպիայէն, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ լրտես եւ անգլիական գործակալ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Փարիզի Պրօպականտի Յանձնախումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 13 Ապրիլ երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ—ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Պանթէօ-Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ կիրակի, 11 Ապրիլ, ժամը 4էն մինչեւ կէսգիշեր, **CHEZ BOIVIN**ի սրահին մէջ, **25bis Ave. de la République Montrouge,** մէթրօ **Porte d'Orléans**ի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԼԵՒՈՆ ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Մուտք՝ 5 ֆր., երախաներու 2 ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Ֆ. Հ. կապոյտ Խաչի Անկէնի Մ. ճիւղին կողմէ «Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օր»ուան եւ սանուհիներու «Արաքս» միութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ.

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Cascade du Lacի սրահը, Անկէնի լճին դէմ,

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 5 ֆր.,

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան

Տեղի կ'ունենայ Այսօր, կիրակի, ժամը 3ին, SALLE DE GÉOGRAPHIE սրահին մէջ, 184 Bld. St. Germain

Կը խօսի ֆրանսերէն Պ. ՀՐԱՆՏ ՓԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆ

նիւթ ունենալով «La guerre Arménienne et ses enseignements 1914—1921»

Կ'արտասանեն՝ ՕՐ. Ա. ՌԱՆԺԷԼԵԱՆ (իր ինքնագիր նոր գործը), Պ.Պ. ՆՈՐԱՅՐ ԼՈՒՍՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ,

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆր.:

Տարեկան պարահանդէս ցերեկոյթ

կազմակերպուած Ատաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ

2 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15,30էն մինչեւ կէս գիշեր:

Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter rue St. Didier մէթրօ Victor-Hugo եւ Trocadéro

Ընտիր օրքէսթր, ճաշ եւ անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Աճուրդ չկայ:

Մուտք՝ 7,50 եւ 10 ֆր.,

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի կ'ունենայ 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս, PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ. Parc des Expositions, Porte de Versailles:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵԻՏԵԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 15 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, **8 Rue Bossuet, Paris (10)**

Կը դասախօսէ՝ Պ. Վ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

նիւթ ունենալով «Ընտանեկան կազմը եւ անոր դերը ներկայ կեանքին մէջ»

Բ.— Հինգշաբթի, 22 ապրիլ, ժամը ճիշդ 21ին:

Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀԱՅԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով Ակնարկ մը հայ լեզուի ծագման եւ պատմութեան վրայ:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Այս երկու երեկոյթները պիտի ունենան իրենց պարի բաժինը:

Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Պ. Ա. Չօպանեան 20 եւ 27 ապրիլի երեքշաբթի երեկոները, ժամը ճիշդ 21ին պիտի դասախօսէ Հայ գրականութեան պատմութիւն (Ոսկեդարու Գրականութիւնը):

Պարահանդէս գեղեցկագոյն աչքերու

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին,

24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée. Paris (16)

Նախագահութեամբ ՉԱՐԷՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ

Գօթիյեօն եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:

Գնահատիչ մարմինոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

Յայտնի երգիչ ՆԵՐՍԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ 15 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ **Salle Gaveau**ի մէջ **45 Rue la Boétie,** մէթրօ **St. Philippe du Roule**

Կը մասնակցին՝ Տիկ **IDA ARD** (Mezzo-Sop.)

Տիկ. **SONAJALG** (pianiste), ԹԱՌ եւ ՏԱՓ:

Յայտագիր.— Սպենդիարեանի Ալմաստ օփերայէն La célèbre marche Parisienne եւ Danses Almastes Սայաթ Նովայէն, Չայքովսքիէն, Մուսօրսքիէն, եւայլն հայերէն եւ ռուսերէն երգեր:

Գիները ժողովրդական:

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ՅՈՅՑ

ՆԿԱՐԻՉ Վ. ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ ԵՒ Լ. ՆԱՖԻԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած Հայ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ

Նախագահութեամբ Պ. ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ

13 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, բարեգործականի տան մէջ, 8 rue Bossuet, փարիզ (10), Պիտի խօսին արուեստակիցներ:

Մուտքը ազատ է:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ԱՊՐԻԼ
MARDI 13 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3394

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ»

Ասուլիսը կը շարունակուի տակաւին, երիտասարդական կուռ ճակատի մը կազմութեան համար :

Հին եւ նոր տեսակէտներ իրար կ'ընդհարին : Տարիներէ ի վեր հասունցած խնդիրներ կրկին կ'արծարծուին : Եւ, նոյն իսկ երիտասարդական շարքերուն մէջ աչքի կը զարնէ անհամբերու-թիւն մը, խօսքէն գործի անցնելու :— « Հնչա՛ծ է ժամը» :

Դժուար է ըսել թէ ի վերջոյ ո՛ւր պիտի յանգին այս հրապարակային վիճաբանութիւնները, որոնք յարաճուն կենդանու-թեամբ մը զարգացան այս թերթին մէջ, մասնաւորապէս 1930էն ասդին :

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ որոշ ճամբայ կտրուած է արդէն, եւ տրամադրութիւններ կ'երեւան աւելին կատարելու :

Այսպէս, խօսելով մեր գաղութի մասին, հետզհետէ աչքի կը զարնէ խօսքէն գործի անցնելու ճիգ մը :

Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, հայաշատ արուարձանի մը՝ Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ կը գործէ Երիտասարդական Միութիւն մը, իր շուրջը համախմբելով ընդունակ տարրեր :

Արդէն երրորդ տարին լրացուց ուրիշ «Երիտասարդաց» մը,— կազմուած՝ այն պարոններէն եւ օրիորդներէն որոնք իրենց ուսումը լրացուցին Ֆրանսական լիսէներու մէջ :

Ասոնք ակամայ զրկուած՝ հայկական դաստիարակութենէ, բայց պահած՝ մայրենի լեզուն, գնահատելի ճիգեր կը թափեն, ծանօթանալու համար հայկական պատմութեան եւ գրականու-թեան, պարբերական դասախօսութիւններով : Կը ջանան իրենց համար ստեղծել հայկական միջավայր մը, որքան թոյլ կուտան օրուան պայմանները :

Փարիզի մէջ կը գործէ նաեւ երրորդ Երիտասարդաց Միու-թիւն մը, այն որ հիմնուեցաւ անցեալ տարուան սկիզբը, «Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութեամբ եւ նիւթական օժանդակու-թեամբ», ինչպէս կը հաստատէր իրենց վերջին կոչը : Այս Միու-թիւնը բախտաւոր է անոր համար որ իր տրամադրութեան տակ ունի մասնաւոր ակումբ մը, բոլոր յարմարութիւններով :

Այս ճամբուն վրայ, կը գտնուին անհատական ձեռնարկներ ալ, տոգորուած՝ միեւնոյն տրամադրութիւններով :

Աչք մը նետելով դէպի գաւառ, կը յիշենք հրապարակային կոչ մը Մարսէյլէն, ուղղուած՝ երիտասարդութեան, մշակոյթի Միութիւն մը կազմելու համար :

Ծանօթ չենք արդիւնքին, ինչպէս եւ ուրիշ վայրերու մէջ կատարուած աշխատանքներու :

Չենք գիտեր, նմանապէս, թէ ի՛նչ արդիւնքի յանգեցաւ Զ. Ո. Միութեան անցեալ տարուան կոչը, ծրագիր մշակելու եւ համա-գործակցութեան մը հիմերը դնելու համար :

Արձանագրելով այս քանի մը պարագաները, կ'ուզէինք լաւա-տեսութեամբ դիտել «մօտիկ ապագան», ինչպէս կ'ըսեն :

Երիտասարդական որ եւ է կազմակերպութիւն կամ ձեռնարկ ամէն բանէ առաջ սահմանուած է բուն իսկ անոր շուրջը համա-խմբուած երիտասարդները փրկելու : Մանաւանդ այս համայնա-կուլ ծովուն մէջ :

Արդ, անոնք որ կը համախմբուին որ եւ է «Երիտասարդաց»ի շուրջը, անշուշտ պիտի ունենան ազգային իտէալ մը, որ խօսէր բոլորի սրտին :

Այս չի նշանակեր յարիլ քաղաքական կուսակցութեան մը : Կարելի է ե՛ւ կուսակցական ըլլալ ե՛ւ անդամակցիլ երիտասարդա-կան կազմակերպութեան մը : Մէկը միւսը չի խանգարեր : Գործը կը խանգարուի, երբ քաղաքական խաղեր սարքուին Միութեան հրջանակին մէջ :

Բայց — Միութիւնը ինք պիտի ունենայ ազգային դաւանանք մը, այլապէս կը դառնայ «պարապ վախտի խաղալիք» : Լաւագոյն պարագային՝ ժամադրավայր մը ուր խումբ մը երիտասարդներ կը բարեհաճի՛ն հայերէն ճառ մը լսել, բայց ակնկառոյց, անհամբեր սպասել ... «ճագ»ին :

Բոլոր Միութիւններու ծրագրին մէջ կ'երեւայ խոշոր բառ մը,— ազգապահպանում : «Հայ չնչելու, հայ զգալու» տենչ, դառնալու համար գիտակից քաղաքացիներ :

Անշուշտ ամէն մէկը այս ճամբուն վրայ դեր պիտի կրնայ կատարել համաձայն իր կարողութեան և գործունէութեան : Ատով ալ ոչ միայն իրար չեն խաչաձեւեր, այլեւ կը լրացնեն : Ինքնաբերաբար կը ստեղծուի գաղափարներու եւ գործունէութեան եղբայ-րակցութիւն մը, որուն այնքան կարօտ ենք այսօր :

Երբ կը խօսինք ազգային իտէալի մասին, ըսել կ'ուզենք թէ ոչ ոք, անապատի բեկորէն մինչեւ վերջին համալսարանականը կամ սալոնականը, ոչ ոք իրաւունք ունի ինքզինքը եւ իր խումբը աւելի բարձր դասելու քան այս ժողովուրդը :

Տեսակէտները կրնան տարբերիլ, գործունէութեան եղանակ-ները նմանապէս : Բայց, ինչպէս Հայր. Միութեանց պարագա-յին, չկայ վերի եւ վարի արտի ցորեն : Չկայ «մենք» եւ «դուք», — երբ հարցը կապ ունի հալածական ժողովուրդի մը վերջին մը-նացորդներուն ինքնապաշտպանութեան, անոր մշակոյթին, անոր դիմանալու պայքարին հետ : Դուք ըսէք՝ «ազգապահպանում» :

Այս հիման վրայ միայն կրնան տեւել ու ծաղկիլ «Երիտասար-դաց»ները, առաւելապէս յանգելու համար կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութեան մը :

Մէկդի՝ բոլոր կանխակալ կարծիքները, ինչպէս եւ սնամէջ յաւակնութիւնները, դառնալու համար իսկապէս երիտասարդա-կան ազդակ :

Այսպէս միայն կարելի է արդարացնել բառն իսկ — երիտա-սա՛րդ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ Կ'ԵՐԿԱՐԻ ՄԻՆՉԵՒ ԱՓՐԻԿԷ

Լայն իրաւունքներ Լիպիոյ իսլամներուն

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը կարգ մը կարեւոր որոշումներ ըրաւ ընդհանրապէս ափրիկեան ստացուածքներու եւ մասնաւորապէս Լիպիոյ մասին :

Գաղթային նախարարութիւնը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Իտալական Ափրիկէի նախարարութիւն» : Այս փոփոխութիւնը միայն պարզ անունի փո-փոխութիւն պիտի չըլլայ, այլ ազդանշանը նոր գործունէութեան մը : Լիպիա, որ նախապէս կը բաղկանար երկու գաղթավայրերէ, Տրիպոլիս եւ Կիւրենիա եւ միացուած էր 1934ին, այսուհետեւ պիտի բաժնուի չորս նահանգներու,— Տրիպոլիս, Միզուրաթա, Պէնկազի եւ Տէրնա : Այս նոր նահանգները պիտի ունենան բուն Իտալիոյ նահանգներուն բոլոր վարչական յատկանիշները : Այսպէս, պիտի ունենան նահանգապետներ, ինչպէս Իտալիոյ մէջ : Մէկ խօսքով, Հռոմի կառավարութիւնը հիւսիսային Ափրիկէի գաղթավայրին պիտի պարգեւէ նոր կարգ ու սարք մը, որ պիտի համապատասխանէ իր կայսերա-կան ծրագրին : Յառաջիկային այսպիսի կարգադրութիւն մը պիտի ըլլայ նաեւ արեւելեան Ափրիկէի համար (Եթովպիա) : Ուրեմն, Իտալիան պիտի երկարի մինչեւ ափրիկեան հողերը, բուն բառով՝ գաղթավայրերը պիտի դառնան Ի-տալիոյ մարմնին լրացուցիչ մասերը :

Իտալական թերթերը բացատրելով այս տեսակէտը, կ'ըսեն թէ ֆաշական Իտալիան կ'ուզէ իր գաղթավայրերուն մէջ հաստատել նոր քաղաքականու-թիւն մը, որ պիտի ձգտի բուն Իտալիան տեղափոխել, երկարաձգել իբրեւ ցեղ, իբրեւ ազգ եւ իբրեւ պետութիւն, քաղաքակրթական նպատակով : Այս կը նշանակէ «հետեւիլ հին Հռոմի, որ յաջողեցաւ հռոմէացնել աշխարհը, քաղա-քակրթել բարբարոսները եւ դառնալ հասարակաց հայրենիքը բոլոր ազգե-րուն » :

Հիմա որ Իտալիոյ գաղթային նախարարութիւնը Ափրիկէի նախարարու-թիւն պիտի կոչուի, կարծողներ կան թէ որոշ մեղմացում յառաջ պիտի գայ Մօտաւոր Արեւելքի կարգ մը շրջաններուն մէջ (Փոքր Ասիա, արաբական թե-րակղզի եւն.) ուր դեռ կը կասկածին Իտալիոյ դիտումներու մասին :

Նախարարական որոշումներուն միւս մասը կը վերաբերի Լիպիոյ Իսլամ-ներուն : Կը յիշուի թէ Մուսոլինի իր վերջին այցելութեան ատեն, երբ Իսլամի սուրը կը յանձնէին իրեն, յայտարարեց թէ նոր շրջան մը պիտի բացուի Լի-պիոյ պատմութեան մէջ եւ թէ քիչատենէն մասնաւոր օրէնքներ պիտի հրա-տարակուին : Արդ, որոշուած է բնիկներէ կազմուած քաղաքապետութիւններ հաստատել ամբողջ հիւսիսային Ափրիկէի մէջ : Փոքր վայրերու կառավարիչ-ները կրնան իսլամ ըլլալ : Կարճ խօսքով, Մարգարէին հետեւորդները պիտի կրնան ուղղակի կամ անուղղակի մասնակցիլ տեղական գործերու կառավար-ման : Յետոյ, ընդհ. ներման պիտի արժանանան ըմբոստները, վերստանա-լով իրենց գոյքերը : (Հարցը կը վերաբերի Սէնուսիներու ապստամբութեան որ տեղի ունեցաւ 1930ին) :

Ուրիշ կարեւոր տնօրինութիւն մը.— ազգային զօրաբանակ մը պիտի հաս-տատուի Լիպիոյ մէջ, ինչպէս եւ գերագոյն հրամանատարութիւն մը՝ հիւսի-սային Ափրիկէի համար : Լիպիոյ կուսակալը պիտի ըլլայ գերագոյն հրամանա-տարը հիւսիսային Ափրիկէի բոլոր ուժերուն : Ուրեմն, պիտի ունենայ ոչ միայն քաղաքային, այլեւ զինուորական պաշտօն :

Այս առթիւ Երկոտասան կղզիներու մասին ալ կարգադրութիւն մը եղած է : Այս գաղթավայրը մինչեւ հիմա կապուած էր գաղթային նախարարու-թեան. հիմա որ այդ նախարարութեան անունը կը փոխուի, Երկոտասան կղզիները պիտի կապուին արտաքին նախարարութեան : Հաւանական է որ յա-ռաջիկային կատարեալ հպատակութիւն շնորհուի կղզեցիներուն :

*** Որոշուեցաւ 24,000,000 լիր տրամադրել, բանուորական բնակարաններ շինելու համար հիւսիսային Ափրիկէի մէջ :

Նոր պայմանագիրներ Իրանի եւ Թուրքիոյ միջեւ

Իբրեւ հետեւանք Թէհրանի թրքական դեսպանին կատարած բանակցու-թեանց, հետեւեալ պայմանագրութիւնները ստորագրուեցան երկու երկիրնե-րուն միջեւ.—

1. Պայմանագիր սահմանային ապահովութեան համար : 2. Պայմանագիր՝ յանցաւորները յանձնելու մասին : 3. պայմանագիր դատական ապահովու-թեան : 4. պայմանագիր բնակութեան : 5. Մաքսային պայմանագիր եւ վերջա-պէս պայմանագիր մը՝ հեռագիրներու եւ հեռախօսի համար :

« Թան » այս լուրը հաղորդելով, կը գրէ թէ այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին, վերջնապէս ստորագրելու համար փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիրը որ նշանագրուեցաւ վերջերս, Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆ-ղանիստանի միջեւ :

Թուրքիոյ վարչապետը Պելկրատի մէջ

Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ Պելկրատ հասաւ կիրակի օր, ընկերակցութեամբ արտաքին գործավար Թ. Ր. Արասի եւ ընդունուեցաւ Եուկոսլավիոյ վարչա-պետին կողմէ : Զինուորական ջոկատ մը մասնաւոր պատիւներ ընծայեց Թուրքիոյ վարչապետին, որ արտասանեց Եուկոսլավիոյ բանակին աւանդա-կան ողջոյնը .

— Աստուած օգնէ ձեզի :

— Աստուած օգնէ քեզի, պատասխանեցին զինուորները :

Թուրքիոյ վարչապետը իջեւանեցաւ գործարանատէրի մը վիլլան, որ յատկապէս պատրաստուած էր իրեն համար :

«Քափիթիւլասիօն»ներու ժողովը բացուեցաւ երէկ

Երէկ Մոնթրէօյի մէջ (Զուիցերիա) բացուեցաւ այն միջազգային խորհր-դաժողովը որ պիտի զբաղի Եգիպտոսի օտարականներու առանձնաշնորհնե-րուն ջնջումով : Ժողովը երկու գլխաւոր խնդիրներ ունի օրակարգին վրայ,— 1. Կատարել «Քափիթիւլասիօն»ներու ջնջումը : 2. Փոխանցման շրջան մը հաս-տատել, որ կրնայ տեւել 5էն 12 տարի եւ որու ընթացքին խառն դատարաննե-րը պիտի ձուլուին Եգիպտոսի դատական կազմին մէջ :

Այս առթիւ հաշիւ եղած է թէ օտար պետութիւնները 50 միլիառ ֆրանք շահու դրած են Եգիպտոսի մէջ : Այս գումարին կէսը Ֆրանս. է : Ժողովին բացումը կատարեց Զուիցերիոյ նախագահը, Պ. Մոթթա :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՀԱՍՆԻ՛Ն, ԿԸ ՀԱՍՆԻ՛Ն

Կազդուրիչ անակնկալ մը սարքած էր Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը, կիրակի օր, բեմ հանե-լով Հրանտ Փաստրմաճեանը (որդին ողբացեալ ընկեր Գարոյի) :

Սրահ մը լեցուն (Սալ տը Ժէօկրա-ֆի), բազմութիւն մը՝ բոլոր խաւե-րէն, աչքերն ու ականջները ուղղած դէպի բեմ : (Եւրոպացիներ ալ կային, ինչպէս եւ ներկայացուցիչներ՝ հարե-ւան ժողովուրդներէն) :

Բեմին վրայ՝ երիտասարդ մը. դեռ նոր բոլորած՝ «երեսունի հրուանդա-նը» : Միջահասակ եւ նիհար. հակա-պատկերը՝ հայրիկին :

Նստած արոռին վրայ երիտասարդ նարտարագէտը կը խօսի հանդարտ եւ տիրական, փրանսերէնով մը զի-տուն եւ հոսուն : Դասախօսութիւն՝ բառին լաւագոյն, եւրոպական իմաս-տով :

« Հայկական պատերազմը եւ իր դասերը, 1914 - 1921 » :

Խորագիրն իսկ ուսումնասիրութիւն կ'ենթադրէ :

Եւ խորապէս ուսումնասիրած իր նիւթը, դասախօսը ձեր առջեւ կը պատկերացնէր հայկական ռազմա-դաշտերը՝ իրենց անհնարին դժուա-րութիւններով, կ'ոգեկոչէր փէտայի-ները, յետոյ ահաբեկումները ջարդա-րարներու՝ Եւրոպայի պողոտաներուն վրայ : Ու նոր պահանջները զինար-ուեստի : Անհրաժեշտութիւնը՝ զան-գուածային կազմակերպութեանց :

Ունէր սուր խօսքեր ալ,— «Մեր կողմերը չկար կազային պատերազմ, այդ յատուկ էր քաղաքակիրթ երկիր-ներու » :

Ու հաւատք մը հաստատուն՝ փոքր ժողովուրդներու վերջնական յաղթա-նակի մասին, հիմնուած՝ ժամանա-կակից պատմութեան վրայ :

Կ'արժէր ամբողջութեամբ թարգ-մանել այդ դասախօսութիւնը, որ կա-տարուեցաւ թերանցիք, տեւելով ա-ւելի քան մէկուկէս ժամ :

Ամէնէն վերջը, երբ հայրաքար իր ձեռքերը կը սեղմէին տարբեր սերուն-դի ներկայացուցիչներ՝ հրամանա-տար Պրնուա տ'Ազի, Բաշալեան, Չօ-պանեան, Դաւիթ Բէկ եւ ուրիշներ, ինչպէս եւ իր հայրիկին ընկերները, Ա. Գիւլխանդանեան, Վ. Փափազեան, Ա. Խատիսեան, Ջամալեան եւն., ապա իր տարեկիցները, սկսայ խոր-հրդածել.—

Կը հասնին, սակայն եւ այնպէս կը հասնին ծիլեր՝ նոյնիսկ այն սերուն-դէն որ հազիւ կաթէ կտրուած, նետ-ուեցաւ օտար մշակոյթի աւազանին մէջ, ծաղկեցաւ ու զարգացաւ նախա-կրթարանէն մինչեւ համալսարանը :

Կը հասնին, բաւական է որ կանու-խէն կայծ մը ձգուած ըլլայ իրենց սրտին մէջ, ներսէն կամ դուրսէն : Եւ խանդակաթ աչքեր հսկեն իրենց քայ-լերուն :

Ահա Հրանտը՝ իր փրանսերէն դա-սախօսութեամբ : Ահա Օր. Ռանժէլ-եանը՝ նոյնպէս փրանսերէն բանաս-տեղծութիւններով, որոնց տուն կու-տան հայկական սարսուռներ : Ու դեռ ուրիշներ որ անծանօթ կը մնան, որ պիտի ծաղկին հետզհետէ :

Միայն թէ.— այո՛, կայծ մը կա-նուխէն եւ աչք մը արթուն, առանց վարժապետական հովերու :

ՎԱՀԷ

Անդրանիկի յուշարձանին շինութիւնը

Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Անդրանիկի Յուշարձանի Շինութեան Յանձնաժողովը մասնագէտներու քննութեան ենթարկելով շարք մը «մաքէթ»-ներ, ընտրած է արձանագործ Մուրատեանի նախաձեւը : Անմիջապէս պիտի ձեռնարկուի շինութեան, աւարտելու համար մինչեւ աշուն, երբ կը կատար-ուի հերոսին մահուան տարեդարձի ոխտագնացութիւնը :

Ընդհ. ծախքը կը հաշուեն 45,000 փրանք : Մանրամասնութիւնները յառա-ջիկային :

Կարգը եկաւ Շիշլիի գերեզմանատան

Պոլսոյ «Սօն Թէլէկրաֆ» թերթը կը գրէ (5 ապրիլ).—

Շիշլիի վերջին կայարանէն վեր կը գտնուին հայ եւ յոյն գերեզմանատու-ները : Այս տեղերը որոնք նախապէս քաղաքէն դուրս էին, այսօր քաղաքին մէջը նկատուելու կացութեան մէջ կը գտնուին, մանաւանդ Մէճիտիէ գիւղին ամառանոցի մը հանդամանքը առնելէ եւ քաղաքին հետ միանալէն յետոյ : Ա-հա այս մտածումով քաղաքին առողջապահութեան տեսակէտէն, ճիշդ չի նը-կատուիր յիշեալ գերեզմանատուներուն գործօն վիճակի մէջ մնալը :

Հետեւաբար, Քաղաքապետութիւնը երբ լրացնէ Զինճիրլիքույուի գերեզ-մանատան հողին յարդարումը, այս գետնին քովնտի հողամասեր պիտի տրա-մադրէ հայ եւ յոյն գերեզմանատուներուն համար եւ ասկէ յետոյ ներկայ գե-րազմանատուներուն մէջ մեռել թաղելը պիտի արգիլուի :

Կռիւներ թուրքասուրիական սահմանին վրայ

Թուրք թերթերը կը գրեն.— Թրքական սահմանագլխին մօտ գտնուած Թէլ Հաճէպ եւ Շարանտա գիւղերու Քիւրտերը ապստամբած են եւ կրակ բա-ցած սուրիական ոստիկան զօրքին վրայ :

Գնդ. Շէֆիքի հրամանին տակ երկու ջոկատներ յարձակած են Քիւրտերու վրայ որ հարկադրուած են թողուլ իրենց գիւղերը :

Սուրիոյ պաշտօնական շրջանակները կ'ըսեն թէ Քիւրտերը կը գործածեն թրքական ռազմանիւթեր, բոլորովին արդիական :

— • —

ԵԱԿՈՏԱՅԻ ձերբակալման խնդիրը կը շարունակէ զբաղեցնել հանրային կարծիքը, Խ. Միութենէն ներս թէ դուրս : Վերջին լուրերու համաձայն, ձեր-բակալումներու խնդիրը երկրորդական է եւ ամբաստանութեան գլխաւոր պատ-ճառները միշտ գաղտնի կը պահուին : Կ'ըսուի թէ ամբաստանեալը բանտար-կուած է ոչ թէ Լուպիանքայի, այսինքն Չեկայի բանտին, այլ Պութիրքիի զին-ուորական բանտին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ զինուորական տարրը պիտի ջանայ ամէն բան մէջտեղ հանել : Հաւանական է որ ուրիշ բազմաթիւ բարձր պաշտօնեաներ ալ շնորհազուրկ ըլլան : «Մաթէն» կ'իմանայ թէ շնորհազուրկ-ներուն մէջ կը գտնուի Վօրօշիլով, Սթալինի անձնապահ գունդին պետը : Նոյն աղբիւրին համաձայն, Սթալինի պաշտպանութիւնը յանձնուած է կարմիր բա-նակէն ընտրուած սպաներու ջոկատի մը, որու կը հրամայէ Վորոշիլովի մար-դը՝ Ռափոփորթ, ատիպողաբար Մոսկուա կանչուած :

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ պայքարը կը շարունակուի Զուիցերիոյ մէջ : Նէօշաթէլէն եւ Ժընեւէն վերջ, Պազէլի խորհրդարանն ալ առաջարկ մը ստացաւ, օտար կազմակերպութեանց գործունէութիւնը արգիլելու համար : Մշակուած օրինագիծը նկատի ունի ոչ միայն համայնավարութիւնը, այլեւ ֆաշականութիւնն ու հիթլէրականութիւնը, որոնք նմանապէս օտար ապրանք են :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՐՔԱՎԱՐԻ ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐ, Կ'ԱՏԵ՛Մ ՁԵԶ

... Զարկին, արիւնեցին մեզ, արմատախիլ ըրին, եւ մենք պաշտելի յիշատակի մը պէս, Թանկագին գոհարի մը պէս, Թրքավարի մականուններ շալկած, կը Թափառինք երկրէ երկիր:

Ողբալի երեւոյթ է իսկապէս, «Հայ եմ, Մեծն Տիգրանի ցեղէն եմ» ըսել, կռուիլ, հայհոյել Թուրքերուն դէմ եւ ունենալ Թրքավարի մականուն:

Նստիլ եւ ողբ մը գրել կ'արժէ մեր բոլոր գրչի եւ գեղարուեստի վաստակաւորներու Թրքավարի մականուններուն վրայ.—

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Միքայէլ Նալբանդեան, Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Թովմաս Թէրզեան, Մինաս Չերազ, Տիրան Չրաքեան, Օրմանեան, Սվաճեան, Թումանեան, Զուհաճեան, Այվազովսքի, Մալխասեան, Գաբըրճեան, Տաշեան եւ ուրիշ շատեր:

Ճակատդ համբուրեմ, պատանի Պ. Դուրեան, որ գարշելի «ղըմպա»ն վերածեցիր «Դուր»ի:

Խոնարհի՛մ առջեւդ արուեստագէտ-հայրենասէր Դանիէլ Վարուժան, որ ծեքծեքուն «Չպուքքեար»ը փոխեցիր արու ծիծեռնակի:

Հայասիրտ, պանդուխտ, զրկանքի եղբայրներ, Թօթափեցէք ձեր վրայէն ինչ որ Թրքութիւն կը հոտի:

Եթէ ձեր ունեցածը մատանի է, ճահիճը նետեցէք, կամ Քըլոր Ֆարրէրին ծախեցէք, եթէ ձեր ունեցածը պատմուճան է, պատռեցէք կամ պոռնիկներուն նուիրեցէք, եթէ անուն է, մականուն է, չ'ուտ, չ'ուտ, նողկանքով մէկդի նետեցէք եւ մոռցէք զայն, խոյս տուէք անկէ, ինչպէս ժանտախտէն:

Մկրտուեցէք նորոգ, մեր մեծասքանչ, մեր հարուստ, մեր դարաւոր լեզուին քաղցր, հնչուն, տաքուկ անուններով:

Ատելով կ'ատեմ ձեզ, Թրքավարի մականուններ, —

Թէքէրլէկեան, Թաշեան, Արապաճեան, Ֆընտըգեան, Կիւլեան, Աճէմեան, Կէօզիւպէօյիւքեան, Էքմէքճեան, Ալթըբարմաքեան, Ենիգաբուեան ···

Պաշտելով կը պաշտեմ ձեզ, Հայաշունչ մականուններ.—

Անիւեան, Քարեան, Կառավարենց, Կաղինեան, Վարդեան, Իրանեան, Մեծակնունի, Հացունի, Վեցմատեան, Նորդուեան ···

Թարգմանեցէք հայերէնի: Ձեզա՞ւ: Նոր մականուններ ընտրեցէք.—

Ծաղիկեան, Սէրեան, Հովեան, Կարմիրեան, Ալիքեան, Օրեան ···

Ընտրեցէք: Ձեզա՞ւ: Նմանահնչուն գիւտեր ըրէք.—

Բասմաջեան = Բազմաջեան,

Ճամճեան = Զամչեան, (Զամիչեան)

Չրաքեան = Ճրագեան ···

Ձեզա՞ւ: Ձեր հօր անունը գործածեցէք իբրեւ մականուն.—

Հայկեան,
Թորգոմեան,
Վարդանեան,
Արմէնեան ···

Բայց չըլլայ որ դուք ձեզ կոչէք Բագրատունի կամ Լուսինեան, առանց օրինաւոր ժառանգութեան: Մի կարծէք որ շքեղ անուններ իւրացնելով դուք ալ կ'ըլլաք շքեղ: Հայաշունչ նոր անուն մը գտէք եւ զայն ջանացէք բարձրացնել: Այս կերպով աւելի մեծ ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլաք ձեր ազգին, որովհետեւ բազմապատկած կ'ըլլաք ընտիր զաւակներու Թիւը: Գրաբարի տիտան Հ. Արսէն Անթիմոսեան ինքզինք կոչեց Բագրատունի, որովհետեւ իսկապէս դարերէ ի վեր Բագրատունի կոչուող տոհմէ մը կը սերէր: Իր հայրը՝ Անտոն Բագրատունի Անթիմոսեան: Խորէն արք. Նարպէյի եղբայրը ինքզինք կը յորջորջէր Գուիտոն Լուսինեան, բայց ի վերջոյ ապօրինութիւնը մէջտեղ ելաւ:

Հայ լեզուն հարուստ է բազում գեղեցիկ բառերով: Ընտրեցէք:

Անհուն հաճոյք կը զգամ երբ կ'իմանամ որ կան Հայեր Նահապետեան, Իշխանեան, Դարբինեան, Պալիկեան, Դատաւորեան, Սիրականեան, Նաւասարդեան, Տաղաւարեան եւ նման կոչումներով:

Թարգմանեցէք, ընտրեցէք, փոխեցէք, որովհետեւ պատկանիլ պատմական եւ մշակութային բարձրագոյն արժէք ունեցող ազգի մը, ըլլալ որդին ազնուական եւ ուշիմ ժողովուրդի մը եւ կրել գազանաբարոյ Թշնամի ազգի մը լեզուով մականուն, պզտիկնալ, փոքրանալ, գետին քսուիլ, հող համբուրել է: Թշուառութիւն Թշուառութեանց է:

Մի ըսէք Թէ «գեղեցիկը չի դադրիր գեղեցիկ ըլլալէ, նոյն իսկ ցնցոտիներու տակ»: Ցնդած պառաւի խօսք: Գեղեցիկը տասն անգամ, հարիւր անգամ աւելի կը փայլի շքեղ հանդերձանքով: Եթէ իսկապէս գեղեցիկ է:

Արդարացուցիչ ոչ մէկ պատճառ:

Իտալացիներն ալ տարիներով բաժնուած մնացին, ճաշակեցին աւստրիական դառն լուծը, բայց ոչ Թէ գրագէտ, այլ մէկ հատ Իտալացի չէք գտներ Շվարց, Ալսցէնպէրկ, Շթրաուս եւ նման կոչումներով: Եւ արդէն ո եւ է օտար մականուն Իտալացին ոչ միայն չի կրնար իւրացնել, այլ նոյն իսկ ··· արտասանել: Անոնք որ Իտալիա կ'ապրին, կրնան վկայել:

Հապա Յոյնե՞րը:

Ճիշդ մեզի պէս երկար ատեն ճմըլուեցան, արիւնեցան, լացին Թրքական գարշելի, արիւնազանգ լուծին տակ, եւ սակայն ոչ մէկ հելլէն հին կամ նոր մատենագիր չէք գտներ Տէմիրճիտիս, Սվաճիփուլոս, Ալթըբարմաքիս եւ նման յորջորջումներով:

Կրնա՞ք երեւակայել հելլէն ազատագրութեան մեծ զինուորները Պոցարիս, Քոլոքոթրոնիս, Թուրք մականուններով:

Հապա Հրեանե՞րը:

Մարդիկը դարերէ ի վեր Թափառական են, հայրենիք չունին, իրենց լեզուն իսկ մոռցեր են, եւ սակայն տոհմային մականուններով կը շրջին, կ'աշխատին, գիտնալով հանդերձ որ առարկայ կ'ըլլան անողորմ հալածանքի, անդադար կշտամբանքի.—

Քոհէն, Լեւի ···

Ուրեմն իրաւունք տա՛նք Քոննելիօ տի Մարցիոյի.—

«Հրեային եւ քրիստոնեային միջեւ, Հայը երկուքին թերութիւնները ալ ունի, բայց ո՛չ առաւելութիւնները: Ցաւ կը պատճառէ»:

Անհանդուրժելի է, եղբայր, ամբողջ գրականութիւն մը ունինք Թրքական մականուններով հիւսուած: Ամբողջ հայութեան երեք քառորդը ունի Թրքական մականուն:

Հայասիրտ, պանդուխտ, զրկանքի եղբայրներ, եթէ չարունակէք ապրիլ Թրքավարի մականուններով, վաղը, ձեր զաւակները, սերունդէ ետք մեր ազգին պատմութիւնը, ամօթ պիտի զգան իրաւամբ:

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԽԱԶԵԱՆՆԵՐԸ 'ՎՐԿԻՆ' ԿԸ ԽԱԶՈՒԻՆ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

ԽՄԲ.— Անցեալ տարի, Ա. Խանջեանի անձնասպանութենէն վերջ, խումբ մը խորհրդային կամ ուղեկից գրագէտներ վտարուեցան Երեւանի մէջ, իբրեւ հակայեղափոխական, «տրոցկիստ - նացիոնալիստ - դաշնակ» եւն.: Անոնց մէկ մասն ալ բանտարկուեցաւ (Ա. Բակունց, Դ. Սիմոնեան, Ալազան եւ ուրիշներ, որքան կարելի եղած է ստուգել):

Կը թուի թէ հալածանքը չէ դադրած տակաւին, եւ ուրիշներ ալ սեւ ցանկն անցած են, ինչպէս կը հաստատէ հետեւեալ զեկուցումը, զոր տուած է «Գրական Թերթ»ի խմբագիր Գ. Աբով, Մոսկուայի մէջ, խորհրդային Գրողներու միութեան վարչութեան լիագումար նիստին մէջ. (Գրական Թերթ, 20 մարտ 1937).

Ժողովրդի Թշնամիները խորհրդային Հայաստանում գրականութեան ասպարէզը դարձրել էին իրենց գործունէութեան գլխաւոր ասպարէզներից մէկը:

Մեզ մօտ տրոցկիզմն ու նացիոնալիզմը հանդէս են եկել իրար հետ կապուած, միաձուլուած:

Գրաւելով Հայաստանի խորհրդային Գրողների Միութեան մէջ ղեկավար պոստեր եւ օգտուելով ՀԿ(բ)Կ. Կենտկոմի նախկին քարտուղար՝ դաւաճան տրոցկիստ - նացիոնալիստ Խանջեանի ամէն տեսակի օժանդակութիւնից, տրոցկիստ Սիմոնեանի գլխաւորութեամբ մի շարք նացիոնալիստ - տրոցկիստ հակայեղափոխականներ՝ Բակունցը, Թոթովենցը, Ալազանը, Վանանդեցին, Նորենցը եւ Մահարին մեծ վնաս հասցրին հայկական խորհրդային գրականութեան ոչ միայն իրենց գրական գործերով, այլ եւ կազմակերպչական միջոցառումներով:

Նրանց հակայեղափոխական գործունէութիւնը յատկապէս սանձարձակ դարձաւ յետ - համագումարեան շրջանում: Ամենասուր կերպով նրանք խեղդում էին ինքնաքննադատութեան ամէն մի փորձ, քաջալերում էին ստորաքարշութիւնը եւ ինքնագովութիւնը:

Իսկական խորհրդային գրողների դէմ նրանք ամէն տեսակի խոչընդոտներ էին սարքում, ստիպելով նրանց զբաղուել միայն Թարգմանչական գրականութեամբ, նրանց ստեղծագործական աշխատանքի համար արհեստական խոչընդոտներ յարուցանելով, ինչպէս օրինակ Պետհրատի կողմից ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնների համար պայմանագիր չկնքելը եւն.:

Վնասարարութեամբ կասեցւում էր գեղարուեստական մեծ հանդէսի «Խ. Գրականութեան» հրատարակութիւնը, որ փոխանակ 12 համարի, տարուայ ընթացքում միայն 2—3 համար էր լոյս տեսնում, գրողները տպագրուելու տեղ չունէին: Նացիոնալիստ - տրոցկիստները ձգտում էին կազմալուծել նաեւ Գրողների Միութեան կազմակերպչական աշխատանքները, գրեթէ զէրոյի հաւասարեցնելով համարեա գոյութիւն չունեցող ստեղծագործական սեկցիաները:

Յեղափոխական զգօնութեան բացակայութեան պատճառով մի քանի անկայուն գրողներ ընկան նրանց ազդեցութեան տակ եւ այսպիսով, ստեղծուեցան պայմաններ նացիոնալիստ - տրոցկիստների հակայեղափոխական արարքների համար — գրականութեան միջոցով կոմունիստական կուսակցութեան եւ խորհրդային իշխանութեան դէմ պայքարելու համար:

Նացիոնալիստ - դաշնակ Բակունցը իր «Միրանի փող» պատմուածքում հակադրում է այսպէս կոչուած Թրքահայաստանը ներկայ խորհրդային Հայաստանին, կոչ է անում վերադառնալ այդ երկիրը, քանի որ, նրա կարծիքով, միայն այնտեղ կարելի է գտնել աշխատանքային հանգիստ կեանք, «առանց շղթաների եւ բռնութեան»: Նացիոնալիզմով է յագեցուած նաեւ Թոթովենցի «Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ» գիրքը: Այդ գաղափարներով է յագեցուած նաեւ Մահարու «Մանկութիւն» գիրքը:

Հակայեղափոխականների գրականութեան ամենաբնորոշ յատկութիւնն անցեալի յետադիմական գովաբանումը եւ այդ անցեալի ռէակցիոն տարրերի հակադրումն էր մեր սոցիալիստական շինարարութեան:

Կատաղութեամբ լցուած լինելով սոցիալիստական շինարարութեան եւ խորհրդային իրականութեան դէմ, նրանք մեր գիւղը պատկերացնում էին որպէս մթին ձոր, որ ապրում է նահապետական, նախայեղափոխական կեանքով: Յաղթանակող սոցիալիզմի դէմ մղած կատաղի դիմադրութեամբ նրանք քարոզում էին բուրժուական ինդիվիդուալիզմ եւ յոռետեսութիւն: Նրանք ոռնոց էին բարձրացնում հայ ժողովրդի անցեալի Թշուառութեան, Հայաստանի անցեալի իբր Թէ անելանելիութեան, հայ ժողովրդի ներկայի իբր Թէ անապագայ դրութեան մասին:

Հակայեղափոխական Ալազանը գնալով կուլտուրայի պաշտպանութեան միջազգային կոնկրէսը՝ օգտագործեց այդ ճանապարհորդութիւնը Փարիզի ագենտուրայի, դաշնակ Շահխաթունու եւ Չօպանեանի հետ հանդիպելու համար եւ արտասահմանից վերադառնալով իր գրքում խորհրդային երկրի այդ Թշնամիներին նկարագրեց որպէս խորհրդային Հայաստանի բարեկամների:

Տրոցկիստ Սիմոնեանը եւ Վանանդեցին գնդակահարուած տեռորիստ Վահանեանի հետ միասին աշխատում էին ցոյց տալ հայ անցեալ գրականութեան նացիոնալիստ գրողներին որպէս դեմոկրատների եւ բոլշեւիզմի նախահայրերի:

Սա էր իտէոլոգիական այն գլուելի բաղաժը, որով հրապարակ էին գալիս տրոցկիզմի - նացիոնալիզմի այդ խղճուկ տականքները: Նրանք ունէին իրենց Թմբկահարողներ «Թէօրետիկներ», որոնք ուսցնում էին նրանց իրանց յօդուածներում և Թէօրիապէս «հիմնաւորում էին» նրանց հակայեղափոխական գործունէութիւնը: Այսպէս օրինակ՝ քննադատ տրոցկիստ - նացիոնալիստ Սուրխաթեանը ոչ միայն մեծարեց այդ դաշնակ Բակունցին, Մահարուն, այլ նաեւ արդարացրեց նրանց յոռետեսութիւնը, պատճառաբանելով այն նրանով, Թէ իբր՝ Հայաստանում գիւղացիներն ապրում էին Քսենոֆոնի ժամանակի պայմաններում, եւ այդ է Բակունցի ու Մահարու յոռետեսութեան պատճառը:

Փաստերը ցոյց են տալիս, որ մեզանում գրողներից եւ քննադատներից նրանք, որոնք դէպի հակայեղափոխականները լիբերալ, Թուլամորթ վերաբերմունք ցոյց տուին, այդպիսի մարդիկ իրենք ընկան հակայեղափոխականների ազդեցութեան տակ, կամ ամբողջապէս քաշուեցին հակայեղափոխական ճահիճի մէջ: Ուստի պէտք է ուժեղ հակահարուած տալ այն լիբերալ վերաբերմունքին, որ հանդէս են բերել դէպի ժողովրդի Թշնամիները Մոսկուայի մի երկու ժուռնալներ ու գրագէտներ, որոնց մասին խօսեց ընկ. Ստավսկին:

Լէնինեան - ստալինեան կուսակցութեան օգնութեամբ, ընկ. Ստալինի լաւագոյն աշակերտներից ու զինակիցներից մէկի՝ ընկ. Բերիայի անմիջական օգնութեամբ այժմ մերկացուած են վերոյիշեալ հակայեղափոխականները, որ սողոսկել էին Հայաստանի Խորհրդային Գրողների Միութեան մէջ:

Մեր առջեւ այժմ խնդիր է դրուած Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնից վերացնել այն բոլոր բացասական երեւոյթները, որ մնացել են Գրողների Միութեան ղեկավարութեան մէջ սողոսկած մի քանի հակայեղափոխականների գործունէութեան հետեւանքով:

ՉԻ ԲԱՒԵՐ ՄԻԱՅՆ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼ

ԿՈՉ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Գաղութի գրեթէ բոլոր ազգ. կազմակերպութիւնները ոգի ի բռին կը պայքարին այլասերման դէմ եւ կ'աշխատին ամենայետին գիւղին մէջ իսկ — ուր խումբ մը հայրենակիցներ կան հաստատուած,— հիմնել դասընթացքներ, իրենց մայրենի լեզուն սորվեցնելու համար մեր մատաղ սերունդին:

Չի բաւեր սակայն, կարդալ սորվեցնել մանուկին, առանց անոր ձեռքը տալու կարդալիք Թերթ մը կամ գիրք մը: Տղան կը սորվի, կը կարդայ, կը գրէ, ճիշդ է, բայց դպրոցէն դուրս հազիւ կ'անդրադառնայ սորվածին: Առիթ չունի վերամշակելու զայն, ճար չունի իր մայրենի լեզուով կարդալու դասագիրքէն դուրս որ եւ է բան:

Չի բաւեր դասընթացքներ բանալ, պէտք է մանուկին տալ նաեւ կարդալու ճաշակը եւ աստիճանաբար անոր ճանչցնել մեր գրականութիւնը, մեր գիրքերը, մեր գրողները:

Ահա այս մտահոգութեամբ հրատարակուեցան «Արփի» ամսագիրը (Ամերիկա), Մատենաշար «Մասիս»ը (Ռումանիա) եւ «Մրգաստան»ը (Պուլկարիա): Այս նպատակով է որ կը հրատարակուի «Նոր Հասկեր»ը (Իրան): Դժբախտաբար առաջին երեքը նիւթական դժուարութեանց հետեւանքով, «Նոր Հասկեր»ը եւ ուրիշ հրատարակութիւններ չեն հասնիր ամէնուն ձեռքը, եւ պէտքը գրքի եւ Թերթի մանուկին համար՝ կը մնայ աւելի քան ստիպողական:

Այս կարեւոր պակասին առջեւ, Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է հրատարակութեան ամսական փոքրիկ գրքոյկներու, 16 էջնոց, հայերէն մանկական պատմուածքներու, հէքեաթներու, մանկական ոտանաւորներու համար. ձեռնարկին տեւականութիւնը նիւթապէս ապահովուած ըլլալով՝ անոր յաջողութիւնը կապուած է մեր գրագէտ բարեկամներու աշխատակցութեան, որոնց կը դիմէ Միութիւնս հրապարակաւ, խնդրելով որ գրողներ, մանկական Թերթի կամ գիրքի հրատարակիչներ, մանկավարժներ, եւ ընդհանրապէս մանուկներու եւ պատանիներու ընթերցանութեան յարմար նիւթեր ունեցող անհատներ մեզի տրամադրեն այդ նիւթերը, հրատարակելու համար:

Չհրատարակուած ձեռագիրները կը վերադարձուին հեղինակին, անմիջապէս:

Գրքոյկին սպառումը ստանձնած է Ֆրանսայի մէջ Շրջ. Վարչութիւնը, միւս գաղութներուն համար պիտի դրկուին Կ. Խաչերուն:

Կանխիկ բաժնեգին պիտի չգանձուի: Այս կոչը ուղղուած է մասնաւորաբար մեր գրագէտ եւ հրատարակիչ հայրենակիցներուն, վստահ ենք որ իր արձագանգը պիտի գտնէ բոլոր գաղութներուն մէջ եւ մեր ձեռնարկը լայն ընդունելութիւն պիտի վայելէ, ապահովուած Թէ նիւթապէս եւ Թէ մանաւանդ նիւթերու ընտիր եւ առատ պաշարով մը:

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՀԱՍՑԷ.— 6, Rue d'Alsace, Asnières France.

ԺԱՅՌ ՄԸ ԳԼՈՐԵՑԱՒ ՀԱՆՔԻՆ ՄԷՋ ՏԱՆԵԼՈՎ ԸՆԿ. ԱՍԱՏՈՒՐԸ..

ԿԱՐՏԱՆ, 4 ապրիլ (Յառաջ).— Սրտի ամենադառն ճմլումով է որ գրի կ'առնեմ այս քանի մը տողերը, իբրեւ յարգանքի պարտականութիւն: Կարտանի սեւ հանքը ամէն տարի մեզմէ կը խլէ զոհ մը, ընկեր կամ քաղաքացի: Տասնեակներու կը հասնի Թիւը այն ընկերներուն, որոնք եղերական մահով բաժնուեցան մեզմէ իրենց հետ տանելով մեր հոգիէն ու սրտէն մաս մը: Դեռ անցեալ ամառ էր, որ կորսնցուցինք մեր հին ու համեստ ընկերներէն հայդուկ մը, Սարգիս Տէր Նազարէթեան: Դժբախտ ընկերը 11 տարի առաջ մէկ ոտքը զոհ տուած հանեցին փլուզումէ մը, անցեալ տարի յաւէտ բաժնուեցաւ մեզմէ:

Դեռ անոր կսկիծը չմոռցած, ահա սուգ մը եւս: Այս անգամին գոյժը կուգայ վարի հանքէն,— Ջուրի հանք ինչպէս կը կոչեն: Վեց հարիւր մեթրը հանքային խորութեան տակ կ'աշխատին հայ եւ օտար բանուորներ, որոնց կարգին մեր ամէնէն համեստ եւ եռանդուն ընկերներէն Ասատուր Թէրզեան: Ասոնց գործը ամենավտանգաւորն է: Հանքին տակ, խաւ խուտ եւ նոր փորուած ածուխներու ձեղունին տակ մասնաւոր սիւներ կը դնեն, որպէսզի փլչելու պարագային ազդանշան տրուի բանուորներու, իրենք զիրենք ազատելու վերահաս վտանգէն: Ապրիլ 3ին առաւօտեան ժ. 3ին մօտերը, երբ ընկ. Ասատուր եւ ուրիշ բանուորներ այդ սիւները կա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Մուրատ մտիկ ըրաւ երկու կողմերն ալ, վայրկեան մը մտածեց եւ տուաւ վճիռը: Յետոյ երկուքէն մէկը մօտը կանչեց խիստ ձայնով մը: Մարդը մօտեցաւ Մուրատի եւ ծունկի եկաւ: Մուրատ իր ձեռքով մտրակեց զայն, — մտրակը երբեք ձեռքէն պակաս չէր: Պատժուածը ոտքի ելաւ, համբուրեց Մուրատի ձեռքը եւ ամէն բան վերջ գտաւ: Դատ ու վճիռ վերջ գըտան տեղւոյն վրայ, առանց որ եւ է ձեւակերպութեան պատճառելիք յապաղումին:

Որոշուեցաւ որ 27 դեկտեմբերի առաւօտուն, Մուրատ կարգի կեցնէ իր կամաւորները վանքին առջեւ, որպէսզի անոնց մէջէն ընտրէ յարմար տեսածները:

27 Դեկտեմբերի առաւօտուն Մուրատի հետ գացինք վանքին մօտ, հոն ուր հաւաքուած էին իր կամաւորները: Մուրատ զանոնք ողջունեց մօտաւորապէս հետեւեալ խօսքերով.

— Դուք բոլորդ հոս հաւաքուած էք պաշտպանելու համար ձեր հողերը եւ ձեր ընտանիքները ընդդէմ դարաւոր Թշնամիին, որ իսլամներն են: Գրեթէ իւրաքանչիւրդ ունիք ազգական մը կամ բազմաթիւ ազգականներ, ջարդուած՝ Թուրքերու եւ Քիւրտերու կողմէ: Մենք կը կարծէինք Թէ վերջ գտած են մեր դժբախտութիւնները Ռուսներուն գալուստով, սակայն այժմ, երբ ընդհանուր փլուզում մը ըսկսած է Ռուսիոյ մէջ, կը տեսնէք որ ռուսական բանակը չուզեր այլ եւս պատերազմիլ: Քանի մը օր վերջ մենք մինակ պիտի մնանք: Թուրքերը եւ Քիւրտերը պիտի չներեն մեզի, որ պատերազմի ընթացքին՝ օժանդակած ենք մեր քրիստոնեայ եղբայրներուն: Կատարենք ուրեմն մեր պարտականութիւնը հայրենիքին համար եւ մեռնինք, եթէ պէտք է, պաշտպանելով հայրենիքը, եւ ոչ Թէ ոչխարներու նման՝ մեր վիզը երկարելով Թուրքերու եւ Քիւրտերու դանակներուն: Կը հրամայեմ ձեզի հնազանդիլ ռուս սպային, որ ձեզի պիտի սորվեցնէ գործածել հրետանին: Ռուսական բանակը սկսաւ քայքայուիլ, որովհետեւ զինուորները չեն հպատակիր սպաներուն: Կարգապահութիւն չմնաց ռուսական բանակին մէջ, սակայն կը կրկնեմ, — այդ բանը պիտի չպատահի երբեք իմ զինուորներուս մէջ: Կարգապահական ամէնէն աննշան Թերացումի մը պարագային, կը գնդակահարեմ Թերացողները:

Մուրատի զինուորներէն նախ ընտրեցի անոնք որ ռուսերէն գիտէին եւ յաղթանդամ էին: Ռուսերէ գիտցող այդ զինուորներուն մէջ էր նաեւ Մուրատի Թիկնապահներէն Յարութիւնը: Մուրատ յօժարութեամբ Թողուց որ իր Թիկնապահը անցնի մեր ջոկատին մէջ: Առաջին օրէն իսկ, Յարութիւն դարձաւ իմ ամէնէն մօտիկ աշխատակիցս, զինք նշանակեցի ջոկատին հրամանատար:

Ահա այսպէս կազմուեցաւ Երզնկայի հայկական ջոկատը:

29 Դեկտեմբերին հրահանգ եկաւ, որ բոլոր ռուսական զօրաբաժինները պէտք է վերադառնան Ռուսիա: Չորս օր վերջ Երզնկայի մէջ ոչ իսկ մէկ ջոկատ մնաց Ռուսերէն: Ճակատը պէտք է պաշտպանուէր հայկական ուժերով: Բոլոր հետեւակ զօրաբաժիններէն՝ Երզնկայի մէջ կը մնային միայն Հայերը, զինուոր Թէ սպայ, ինչպէս նաեւ ռուս կամաւորներ, — բոլոր սանոնք 900 հոգի: Այս ուժերով կազմուեցաւ հետեւակ զօրամաս մը:

Ուրեմն, Երզնկայի մէջ ունէինք ընդամէնը 900 ռազմիկ, ճակատելու համար Թրքական բանակին դէմ: Անոնց տրուեցաւ 4 Թեթեւ Թնդանօթ, 75 մմ. 1900ի մոտէլ:

Թնդանօթի սպայ չունէինք, այնպէս որ մարտկոցին կազմութիւնը յանձնուեցաւ հետեւակազօրաց սպայի մը, կամաւորապէս անցած հրետաձիգ ջոկատին մէջ: Իսկ Մուրատի ջոկատը, Թրքահայերէ կազմուած, բոլորն ալ կամաւորներ, կը լրացնէին մեր ուժերը:

Մուրատ ունէր իր զօրախումբին մէջ 300 հեծելազօրք, որոնց կը հրամայէր ռուս սպայ մը՝ Թուրքեստանի զօրաբաժինէն, գնդացիրի հեծելախումբ մը, որուն կը հրամայէր դարձեալ ռուս սպայ մը, լեռնային Թնդանօթաձիգներու ջոկատ մը, ինչպէս եւ 250—300 հետեւակազօր:

Ռուսական ուժերու մեկնումէն վերջ առաջին օրերուն՝ կազմակերպուած միակ կորիզն էր Մուրատի ջոկատը:

Բարեբախտաբար Թուրքերը պատրաստ չէին յարձակողականի համար, այդ օրերուն: Չէին գիտեր մեր Թիւը: Նախ Մուրատի հետեւակ ու հեծեալ ուժերուն յանձնուեցաւ ռազմաճակատին հսկողութիւնը, որովհետեւ ճակատը բռնող հետեւակ զօրաբաժինը կազմուած չէր տակաւին, չկար հրամանատարը որ կարենար կազմել ռազմունակ զանգուածը բոլոր զօրամասերէն առնուած կովկասահայերով:

2 Յունուար 1918ին Թիֆլիզէն հասաւ գնդ. Մորէլը, որ կը պատկանէր սպայակոյտին: Ան էր որ պիտի ըստանձնէր Երզնկայի զօրաբաժնին հրամանատարութիւնը, գնդ. Բուդկովի հետ: Գնդ. Մորէլ, Թնդանօթաձիգ սպայ, աւարտած էր Սպայակոյտի Ակադեմիան եւ ծառայած Ճափոնի մէջ իբրեւ զին. կցորդ: Կարեւոր դէմք մըն էր ան: Աներկիւղ սպայ, երբեք չէր կորսնցներ իր պաղարիւնը: Բոլոր իր հրամանները կարճ էին, յստակ եւ որոշ: Կազմակերպական մեծ կարողութիւն ունէր: Երզնկա հասնելէն քանի մը օր վերջ, կարգ ու կանոն դրաւ զօրաբաժինին մէջ: Օժտուած մեծ իմացականութեամբ եւ չափազանց սրատես, անմիջապէս իր ուշադրութիւնը գրաւեց Մուրատը, որ իր գնահատութեան արժանացաւ:

Գնդ. Մորէլ քանիցս ինծի ըսաւ որ եթէ երբեք Թուրքերը յարձակողական սկսէին, միայն Մուրատն էր որ պիտի կրնար քաղաքէն դուրս հանել զօրաբաժինը եւ բնակչութիւնը: Այդպէս ալ պատահեցաւ:

Գնդ. Մորէլ մեզի տեղեկացուց Թէ Թիֆլիզի մէջ կ'աշխատէին կազմել նոր զօրաբաժիններ, որոնք Երզնկա պիտի հասնէին 2—3 շաբաթ վերջ, զօրացնելու համար մեր շարքերը: Այս լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ ամբողջ Երզնկայի մէջ եւ ուժեղ տպաւորութիւն մը գործեց, որովհետեւ կովկասահայերը, Ռուսերու օրինակին հետեւելով, կը Թերանային զինուորական կարգապահութեան մէջ եւ չէին ուզեր մնալ Երզնկա: Սպաները իրենց ժամանակը կը սպառէին համոզելու համար զանոնք որ չլքեն ռազմաճակատը:

(2)

բելով եւ խախտած ապառաժի կտոր-ներ վար ձգելով զբաղած էին, յանկարծ կը տեսնէ վտանգը եւ իր կարծ կը սպառող ընկերներուն կ'ըսէ .

— Փախէք, ձեղունը կը փլչի :

Այս կ'ըլլայ մեր սիրելի ընկերոջ վերջին խօսքը : Իր կողքին աշխատող Մարգիս Մարապեանը, որ հրաշքով ազատած է, կը պատմէ որ եթէ Ասատուր իր լամբարը առնելու դրա-ւոր էըլլար, պիտի ազատէր : Մօտ 40 քած էըլլար, պիտի ազատէր : Մօտ 40 կիլոներկայնութեամբ հանքին ձեղունը կը փլի : Ընկ . Ասատուր կը փախ-նի դէպի այն կողմը, որ ամէնէն ա-պահով վայրն էր, սակայն իր չար բախտէն հազիւ 15—25 մեթր կը վազէ թայս - ձեղունը եղածով վար կ'իյ-նայ եւ ընկերը իր վիթխարի ծան-րութեան տակ կը ճմլէ այնպէս ինչ-պէս խաղողը հնձանին մէջ :

Գրեթէ երկու ժամ մնացած էր հանքէն դուրս ելլելու, եւ ահա կը պա-տահի այդ չարաղէտ վտանգը : Ընկե-րը չարունակ գիշերը կ'աշխատէր,— իրիկուան ժամը 10ին կ'իջնէր, առ-տուան ժամը 5ին կ'ելլէր : Նախընթաց իրիկուն տրամադրութիւն չունի եղեր գործի երթալու, սակայն եւ այնպէս պայուսակը շալկելով կ'երթայ, այն յոյսով թէ, սովորականին պէս պիտի վերադառնայ ...

Շարաթ առաւօտ չարաղէտ լուրը կայծակի արագութեամբ կը տարած-ուի Կարտանի Պիվէրի եւ այլ շրջան-ներու մէջ : Ամէն տեղէ կը հասնին ընկերներ ու բարեկամներ : Կինը տա-կաւին լուր չունէր դէպքէն : Դրացի-ները կը ջանան գաղտնի պահել, սա-կայն ի վերջոյ կ'իմանայ ... Դէպքը կը պատահի առտուան ժամը 3ին բայց տակաւին դիակը չկայ : Հանքային վարչութիւնը կը յայտնէ թէ ամբողջ երեք օր պէտք է աշխատիլ, որպէս զի կարելի ըլլայ դիակը գտնել : Բան-ւորներ կ'իջնեն արկածեալ վայրը, կ'աշխատին անընդհատ, մինչ մենք կը սպասենք անհամբեր : 14 ժամ-ուան տաժանելի աշխատանքէ մը վեր-ջը, կարելի կ'ըլլայ դիակը գտնել : Անունով դիակ, բայց իրականութեան մէջ բոլորովին սեւցած եւ անճանա-չելի զարձած կոյտ մը : Շնչահեղձ եղած էր, կզակը եւ մարմնին մասերը բոլորովին ջախջախուած էին :

Շարաթ իրիկուն ժամը 6ին դիակը հանքէն վեր կը հանեն : Պէտք եղած կարգադրութիւնները ընելէ յետոյ գագաղին մէջ զետեղելով կը դնեն հանքին գեղարանը, ուր եկող բարե-կամներն ու ընկերները իրբեւ վերջին հրաժեշտ կ'այցելեն ընկերոջ, տես-նելով անոր ածխադոյն դէմքն ու այ-լակերպ տեսքը : Հանքի ընկերութիւ-նը կը հարցնէ մեր ընկերներուն եւ բարեկամներուն թէ եկեղեցական ա-րարողութիւնը հայերէ՞ն պիտի կա-տարէք թէ ֆրանսերէն : Մեր ընկեր-ները կը խնդրեն որ ծիսակատարու-թիւնը հայերէն ըլլայ եւ ողբացեալին մարմինն ալ Հ . Ց . Դ . տունը փոխա-դրուի : Եւ կը կատարուի մեր բաղ-ձանքը : Ընկերութիւնը մասնաւոր կառք մը կը տրամադրէ եւ ընկերոջ դագաղը իր բնակարանը կը փոխա-դրուի, այնտեղէն ալ Կարտանի Հ .Ց . Դ . տունը :

Թաղման օր նշանակուած էր կիրա-կի, կէս օրէ վերջ ժամը 3 : Հ . Ց . Դ . տունը ներս ու դուրս, հրապարակը մինչեւ հանդիպակաց ճամբան լեց-ուած է բազմութեամբ : Թրէզի բան-ւորները (20 ք .) Ֆիզօ, Սէն Սավուր-նէն, Կրէսակ, Միոօ, Էքս, Միլ եւ ու-րիշ վայրերէ եկած էին ընկերներ, բարեկամներ Հայ, Ֆրանսացի եւ ու-րիշներ : Ներկաներուն մէջ կը նշմար-ուէին վարի ածխահանքի ընկերու-թեան տնօրէն Պ . Պօղք, իր ստորա-դաս պաշտօնեաներով, Պ . Լուպօ եւ Պէլօն, Միոօյի եւ Ֆիզոյի քաղաքա-պետները, ինչպէս նաեւ Թրէզի քա-ղաքապետ Պ . Ժօլի, արհեստակցական ընկերութեանց ներկայացուցիչներ (Թրէզ, Ֆիզօ, Սէն Սավուրնէն, Կրէ-սակ) իրենց դրօշներով, Թաղ.ներ, Կարտանի քաղաքապետ Պ . Սավին, Պ . Արման Լուի, Ֆէտէրասիոն Սու-սօլի կողմէ, Վալոնի հանքագործ-ներու կողմէ Պ . Պէնէտէթթի, Մատ-րակի եւ Պիվէրի բանուորներու ներ-կայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Փրօ-տուի շիմիքի, հանքագործներու պատուիրակութիւններ, Պ . Փուսէլ եւ Թէյրաս, եւ ուրիշ բազմաթիւ ներկա-յացուցիչներ : Բացակայ էին միայն մեր սեւ մօրուք քահանաները : Կիրա-կի առաւօտ մասնաւոր մարդ ղրկուե-ցաւ Մարսէյլի առաջնորդարանը, որ-պէսզի քահանայ մը հասցնեն : Առտը-ւան ժամը 7էն մինչեւ իրիկուան 4 ` աւելի քան 1500 հոգի քահանայի կը սպասէր անձկութեամբ : Ֆրանսացի պետական պաշտօնեաներ եւ քաղաքա-պետներ, մինչեւ 20 քիլոմեթր ճամ-բայ կտրած եկած էին, յարգելու հա-մար յիշատակը համեստ հայ բանուո-րի մը, որ իր եղերական մահով մեր սիրտն ու հոգին ալ կը քամէր : Սա-կայն մեր բարեխօս քահանաներէն եւ ոչ մէկը բարեհաճեցաւ գալու : Հակա-ռակ մեր ըրած ջանքերուն, աշխատանքներուն կարելի չեղաւ եկեղեցական մը բերել, եւ մեր սիրելի Ասատուրին դիակը ֆրանսացի քահանաներու առաջնոր-դութեամբ գերեզմանատուն փոխադր-ուեցաւ ... Թափօրը սկսաւ շարժիլ, առաջնորդութեամբ Թրէզի եւ Միոօ-յի բանուորական նուագախումբերուն, որ մահերգով յուղարկաւորները դէ-պի մեռելներու քաղաքը կը տանէին : Յուղարկաւորները կարգ կարգ շար-ուած, կը քալէին լուռ ու կարգա-պահ : Երբ Թափօրը Կարտան հասաւ, հոն եւս հոծ բազմութիւնը ճամ-բուն երկու կողմերը բռնած կը սպա-սէր : Դագաղը կ'առաջնորդեն Ֆրան-սական եկեղեցին, ուր Ֆրանսացի քահանան կը կատարէ եկեղեցական արարողութիւնը : Թափօրը դարձեալ կ'ուղղուի դէպի գերեզմանատուն եւ դագաղը յամրաբար կ'իջեցնեն մահ-ուան փոսին մէջ : Դամբանականներ խօսեցան հանքի տնօրէն Պ . Պօղք, Պ . Թէյրաս, յանուն Թրէզի սէնտիքանե-րու եւ հանքագործներու, Պ . Արման Լուի, Սու-սօլ ընկերութեան կող-մէ, Պ . Փէթէնեան կարդաց դրաւոր ուղերձ մը յանուն Միոօյի հայ գա-ղութի, (թէեւ երբ Ասատուրը ողջ էր «Փաշիստ» անուանել տուած էր զայն տեղացի ընկերվարականներու առջեւ ...) : Հ . Ց . Դ . Մարսէյլի Շրջ . կո-միտէի կողմէ խօսեցաւ ընկ . Մ . Թաշ-ճեան, նախ հայերէն, ապա Ֆրանսե-րէն, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, Նիկոլ Դուման խումբի կողմէ խօսեցան ընկերներ Միհրան Ղազարեան ֆրանսերէն (գրաւոր) եւ Լեւոն Գեղունի՝ հայերէն : Ողբացեա-լի թաղման ծախքը հոգացած էր հան-քային ընկերութիւնը :

Ընկ . Ասատուր Խարբերդի Շնթել գիւղէն էր, 34 տարեկան, բնաւորու-թեամբ համեստ, չէնչող եւ ընկերա-սէր : Կուսակցական գործերու եւ աշ-խատանքներու մէջ աչքի կը զարնէր իր եռանդը : Անդամ էր «Նիկոլ Դու-ման» խումբին վարչութեան, կար-գապահ եւ նուիրուած դաշնակցա-կան : Կուսակցական պարտականու-թիւններ սիրով կը ստանձնէր, հակա-ռակ անոր որ գրոց - բրոց ալ չէր : Ամուսնացած էր : Ունի երեք զաւակ-ներ, երկուքը աղջիկ, մէկը մանչ եւ չորրորդ մըն ալ կը սպասէր : Ասա-տուրի մահով Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնէ մարմնչող ուժ մը, իսկ մեր խումբը՝ եռանդուն ու սիրուած ըն-կեր մը : Հողը թեթեւ ըլլայ, սիրելի Ասատուր :

** Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Հ . Ց . Դ . Նիկոլ Դուման խումբը, Էքսի Քեռի խումբը, հայկական եռագոյն ժապաւէնով կապուած՝ Պիվէրի բան-ւորական զոյգ միութիւնները, Մի-ոօյի օգնութեան սնտուկը, հայկա-կան գաղութը, Միոօյի հայ գաղութ, Միոօյի պաշտօնեաները, գործաւոր-ները : Մինչօրներու արհեստակցական ընկերութիւններ՝ Թրէզ - Միոօ, իր հօրեղբայրը, սէնտիքաներու եւ Ֆէ-տէրասիոնի հանքագործները :Կարծեմ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ ալ ե-ղած են :

Լեւոն Գեղունի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ «ԼԷՊԼԷՊԻՃԻՆ»

Պոլսոյ քաղաքապետական թատ-րոնը մօտերս պիտի ներկայացնէ Տիգ-րան Չուխաճեանի «Լէպլէպիճի»ն : Այս առթիւ կը գրեն «Թուրք Թէաթրո-սու»ի մէջ .—

« Լէպլէպիճի Հօր Հօր» օփէրէթը, որ երկինքները բարձրացուցած է մեզ մօտ առաջին օփէրէթի խումբերէն մէկը կազմակերպող Սերովբէ Պէն-լեանը, անդրանիկ գործերէն մէկն է Թաքւոր Նալեանի, որ բեմի սիրահար նախակրթարանի ուսուցիչ մըն էր :

Այս հեղինակը, որ մեռած է 33 տա-րեկան խիստ երիտասարդ հասակին մէջ, դեռ ունի քանի մը թատերական գործեր : Եթէ անոր « Լէպլէպիճի Հօր Հօր»ը կրցած է իրմէ աւելի ապ-րիլ, ասիկա կը պարտի Տիգրան Չու-հաճեանի երաժշտութեան : Տիգրան Չուհաճեան, ջութակահար Հայտար պէյի նման, իր դաշնաւորած օփէ-րէթներով համբաւ շահած է :

54 տարի առաջ, Չուհաճեանի վար-չութեան տակ Սերովբէ Պէնլեանի օփէրէթի խումբը, փիլհարմոնիա Գա-րագաշ քոյրերու հետ, 66 հոգիով Թուրնէի մը կ'ելլէ Պալքաններ եւ ա-ռաջին անգամ կը հանդիպի Յունաս-տան, ուր առաջին անգամն էր որ Թուրք օփէրէթի խումբ մը ներկայա-ցում պիտի տար : Նախ քան ներկայա-ցումը, Աթենական թերթերու ծաղ-րանքին առարկայ կ'ըլլայ խումբը, եւ լոկ հեղնելու համար թատրոն փու-թացող հելլէն թատերական քննա-դատները, իրենց յուսացածին բոլո-րովին հակառակը ըլլալով, հասուն օփէրէթի մը դէմ յանդիման կը գըտ-նեն ինքզինքնին :

Այդ թուականէն ի վեր, «Լէպլէպի-ճի Հօր Հօր» օփէրէթը առաջին գծի վրայ տեղ կը գրաւէ հելլէն օփէրէթի խումբերուն խաղացանկերուն մէջ :

«Փրօյիա» թերթը սիւնակներով գովասանք շռայլած է Տիգրան Չուհա-ճեանին մասին . իսկ « Էֆիմէրիս » թերթի թատերական քննադատը, «Թատրոնի օրօրոցը եղող Յունաստա-նի մէջ» նախադասութիւնով սկսած իր գրութեանը մէջ, չեշտած է սա պարագան թէ մինչեւ այն ատեն չէ գտնուած խումբ մը որ այսքան փո-խադրած ըլլայ Արեւելքի հասուն եւ ինքնատիպ երաժշտութիւնը :

Խումբը Յունաստանէն կ'անցնի Ե-գիպտոս, ուր, Խտիվին կողմէ յայտ-նուած փափաքին վրայ, Խտիվի թատրոնին մէջ 66 անգամ յաջորդա-բար կը ներկայացնէ «Լէպլէպիճի Հօր Հօր»ը : Տիգրան Չուհաճեանի ինքնատիպ երաժշտութիւնը հոն ալ մեծ յաջողութիւն կը գտնէ :

Տիգրան Չուհաճեան ասկէ զատ եւ երաժշտական տեսակէտէ «Լէպլէպի ճի Հօր Հօր»էն աւելի բարձր «Քէօսէ Քէհեա » անուն օփէրէթ մը, ժամա-նակ մը Իտալիոյ մէջ խաղցուած օ-փերա մը, ինչպէս նաեւ «Զէմիրէ» , «Օլիմփիա» անունով օփէրէթներ ու-նի :

« Լէպլէպիճի Հօր Հօր»ի արժէքա-ւոր դաշնաւորողը մեռած է Իզմիր, թշուառութեան մէջ » :

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ԿԱՐԴԱՐ

Թուրքերէն Թանի մէջ (26 մարտ) Ֆէլէք կը գրէ .—

Եթէ միջին տարիքի մարդ մը նկա-տենք եւրոպական եւ ամերիկեան մա-մուլը, անկեղծօրէն բսելով՝ չեմ կը-նար վճռել թէ մեր մամուլը ի՞նչ պէտք է նկատել,— եռամսեայ ման-կի՞կ մը, թէ դեռ չծնած մը : Ինչո՞ւ համար Թուրքիոյ մէջ լոյս տեսնող բոլոր օրաթերթերուն տպագրական թիւը 100,000ի չհասնի, եւ, օրինակ, Ռումանիոյ մէջ միայն մէկ թերթ այդքան թերթ ասլէ, եւ՝ արեւելքէն դէպի Անգլիա հեռանալով՝ այդ թի-ւը կէս միլիոնի, մէկ միլիոնի, մէկ ու կէս միլիոնի, երկու միլիոնի, եր-կուքուկէս միլիոնի հասնի :

Որ եւ կերպով չեմ կրնար լուծել այս խնդիրը : Ճիշդ է որ կ'ըսուի թէ մեր մէջ ընթերցողները քիչ են : 17 միլիոնէն կէս միլիոն մա՞րդ ալ թերթ չի կարդար :

Կ'ըսեն թէ թերթերը սուղ են : Ա-ժան թերթն ալ նոյնն է : Այդ պարա-գային,ամէնէն տրամաբանականը պի-տի ըլլար զուցէ բսել թէ Թուրքիոյ մէջ ընթերցողին ու լրագրին միջեւ փոխյարաբերութիւնը դեռ ծնունդ ա-ռած չէ, եւ այն ընթերցող զանգուա-ծը, որ իր ինչ ուզելը ինք եւս չի գի-տեր, իւրացուցած չէ տակաւին թեր-թին վայելքն ու պահանջը :

Ինչ որ ալ ըլլայ, ու ինչքան ալ աշ-խատինք օրինակել Արեւմուտքի թեր-թերը, միշտ աչքի կը զարնէ այն տար-բերութիւնը որ կայ մեր ու անոնց մամուլներուն միջեւ :

Եթէ հարկ ըլլար հաւատալ այն հա-մաշխարհային լուրերուն, զորս կու-տանք զարմացուցիչ դիւրութեամբ մը եւ որոնք բարերախտաբար չեն իրա-կանանար,— տարին հինգ վեց անգամ ընդհանուր պատերազմներ աշխարհը պիտի այրէին եւ հիմա Եւրոպայի մէջ քար քարի վրայ պիտի չմնար :

Այն արտաքին լուրերը զորս աժան կերպով կը ստանանք եւ սակայն ա-նոնց ճիշդ ըլլալը չենք կրնար ստու-գել, եթէ չարունակեն մեր խոշոր տառերով մեր թերթերուն առաջին է-ջերը հինցնել, եւ հասարակութիւնը անդրադառնայ որ այդ լուրերը՝ հա-կառակ գիրերուն մեծութեան՝ շատ փոքր են, իր ու մեր միջեւ փոխա-դարձ յարաբերութիւնը երբեք պիտի չհաստատուի :

Մեր թերթերուն մէջ երեւցած ար-տաքին լուրերու խառնաշփոթութիւնն ու ներքին լուրերու չորութիւնը, ինչ-պէս նաեւ՝ «ամսագլխուն թոշակ պի-տի վճարուի», «Այսօր կամուրջը կը գոցուի»ի նման զրուելուանարժան տեղեկութիւնները թէեւ մեր մամու-լին մասնաւոր դիմագիծ մըն են տը-ւած, բայց կը վախնամ որ դարձեալ անոնք են պատճառը որ ընթերցողնե-րը երես դարձուցած են :

Այնքան ատեն որ այս թերինները չեն սրբագրուիր, Թուրքիոյ մէջ օրա-թերթերու ընդհանուր տպագրութեան քանակը 100,000ը պիտի չանցնի : Ու ժողովուրդին մէկ մասը թերթի իր պահանջը պիտի գոհացնէ օտար մա-մուլով, եթէ նոյնիսկ լուրերը երկու երեք օրով ուշ ստանայ :

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅԼԱՍԵՐՄԱՆ ՎԱՏԹԱՐԱԳՈՅՆԸ

Աթէնքի Նոր Օրը կ'ողբայ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (4 ապրիլ) .

— « Իրաւ է որ հայ նոր սերունդը շատ քիչ կը հետաքրքրուի ազգային հարցերով : Ճիշդ է որ շատ քիչ է թի-ւը այն հայ տղոց ու աղջիկներուն, որոնք հայ մշակոյթին կը նուիրուին, որոնք ազգային իտէալներով կ'առաջ-նորդուին : Ցաւալի փաստ է, որ մեր տղաքն ու աղջիկները չեն հետաքրք-րուիր իրենց պապերուն անցեալով ու չեն ապրիր իրենց հայրերուն հոգե-կան վէրքերը, դեռ մխացող երէկը :

Այս բոլորը դժբախտաբար ճիշդ է : Եւ պատկերը գրեթէ նոյնն է ամէն տեղ : Հայ նոր սերունդին մէջ կը պակսի խանդավառութիւնը դէպի հայ երգը, հայ մշակոյթը, դէպի դարե-րու սրբազան իտէալը :

Եւ համայնավարները կրնան ուրա-խանալ այս պատկերին առջեւ : Ու ա-մերիկեան դիտողները եւ անգղայ հայ մարդը կրնան անտարբեր գտնուիլ այս վիճակին առջեւ :

Բայց ժամանակ է որ աչքերը բա-նանք հայ ծնողքին : Ատեն է որ վա-րագոյրը պատռենք անտարբեր եւ « չէզոք » «ազգային»ին կուրացած տեսողութեան վրայէն : Ու հարցնենք .

— Հայ մայր ու հայր, ո՞ւր կը յա-ճախէ հանդէս չգացող զաւակդ : Ո՞ւր ժամանակ կ'անցընէ ակումբէն ներս չմտնող տղադ կամ աղջիկդ : Հայ ծը-նող, անտարբեր եւ ազգային զատիդ հանդէպ . հոգ չէս ըներ թէ տղադ կամ աղջիկդ որ եւ է միութեան չի պատկանիր, ժողովներու չի մասնակ-ցիր, «ազգային վէճերէ» հեռու կ'ապ-րի, հայ երգչախումբին մէջ չի մտ-ներ ու հայերէն գիրք չի կարդար եւ հայերէն բանախօսութիւն մտիկ չը-ներ :

Թող այդպէս ըլլայ ...

Բայց գիտե՞ս որ զաւակդ սրճա-րաններու եւ տուներու անկիւնը դըրա-մով թղթախաղ կը խաղայ . գիտե՞ս որ տղադ սինէմային մերկապարանո-ցը կը փնտռէ, որ գիշերը մինչեւ ուշ ատեն գինետան մէջ կ'արբենայ : Դուն որ չես հետաքրքրուիր թէ աղջիկդ հայերէն կ'երգէ կամ կը գրէ, գոնէ կը հետեւի՞ս անոր քայլերուն, գի-տե՞ս թէ հարիւրաւոր հայ աղջիկներ կան, որոնք զանազան մութ անկիւն-ներ կը սլքտան ... :

Հայ ծնող, ահա անմիջական վը-տանգը, ահա այլասերման յոռեգոյ-նը :

Ձեր զաւակները չեն պատրաստը-ուիր, չեն աշխատիր հայ հաւաքակա-նութեան համար . անոնք ազգին զուա-կան ըլլալէ շատ հեռու պիտի մնան :

Բայց, աւաղ, անոնք, այս ընթացք-քով, իրենք իրենց համար ալ անօ-գուտ ու քու սեփական տանդ պատ-ուին ալ անարժան դուրս պիտի գան :

Մեր ներկայացուցած պատկերը շատ գէշ է . գիտենք . բայց անիկա ի-րական է եւ սկսած է այնքան իրական դառնալ, որ ստիպուած ենք այսօր այս ահազանգն ալ հնչեցնել :

Անբարոյութեան, սուտի, թղթա-խաղի, ալքօլի եւ զանազան հիւանդու-թեանց սահմանը սկսած է անցնիլ նոր սերունդէն ներս :

Եւ մենք, որ ոչ քահանայ ենք եւ ոչ ալ պատուելի, մենք պարտաւորուած կը զգանք օծիքդ բռնելու եւ թօթուե-լու . բաց աչքերդ, հայ ծնող : Ձեր զաւակները «էշ նահատակ պիտի» չըլ-լան ազգին համար : Բայց անոնք զուրպան պիտի ըլլան սուտին, թուղ-թին, ալքօլին ու ֆրանկախտին » :

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԳԻՉ Ն . ՂՈՒԿԱՍՈՎ

Հայ տաղանդաւոր եւ ծանօթ երգի-չը, Ներսէս Ղուկասով, թէնոր տրա-մաթիք, երգահանդէս մը կուտայ այս հինգշաբթի (15 ապրիլ), երեկոյեան ժամը 9ին, Սալ Կավօյի մէջ : Պիտի երգէ կտորներ Չայքովսքիէն, Մուսոր-սքիէն, Հալէվիէն, Սէն - Սանսէն, Սպենդարեանէն եւ Սայաթ - Նովա-յէն :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« Ց Ա Ռ Ա Ջ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (Չ48)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սոնիան, որու մտահոգուած դէմքը կրկին պայծառացած էր, քոնեակի շիշը վերցնելով բաժակի կէսէն աւելի լեցուց, մինչ զինուորները իրարու աչք ընելով՝ քթերնուն տակէն կը խն-դային, միաժամանակ նախանձելով Գեւոյին, որ այնքան վարպետօրէն խօսքը բերեր եւ քոնեակին էր հաս-ցուցեր :

Խոշոր բաժակ մը քոնեակը, վարժ մարդու նման, մէկ ումպով դատար-կեց Առիւծ Գեւօն, բռունցքով պեխե-րը սրբեց, շափշփելով շուրթները ի-րարու զարկաւ, ինչպէս ինք կ'ըսէր, պաղած մարմինը տաքցուց, քիչ մըն ալ գլուխը եւ սկսաւ իրարու ետեւէ հաւատալի եւ անհաւատալի պատմու-թիւններ պատմել Սոնիային եւ տիկին Աւետեանին, որոնք մեծ ուշադրու-թեամբ մտիկ կ'ընէին : Պատմութենէ պատմութիւն անցնելով, որոնք պատ-մելու մեծ շնորհք ունէր Առիւծ Գե-ւօն, նկարագրեց դէպք մը, երբ երկու ընկերներով, ոչ աւելի ոչ պակաս, Սեփան սարի կատարին ,բուքի էին բռ-նուած, յունուար ամսու մէջ :

— Քամին յանկարծ վրայ տուաւ, չարունակեց Առիւծ Գեւօն,— էնպէս քամի մը, որ գոմէշ մը տեղէն կրնար թռցնել : Մենք երեքս իրար բռնած կը քալէինք : Ձիւնախառն քամին երբ մեր բոլորը կը դառնար, կարծես թէ մեր ձեռքերն ու դէմքերը կ'ասեղնէին : «Հա տղաք, ձեզ մատաղ», կ'ըսեմ, «քիչ մը ոտքերնիդ վերցուցէք» ... Բայց մինչեւ կուրծքերնիս ձիւնի մէջ խրուած՝ ո՞տք շարժել կը լինէր ... Մէկ ալ տեսնեմ ընկերներէս Քէլէշ Մարտիրոսը քթին բերնին վրայ կը պառկի ձիւնի մէջ . «Ծօ Արրօ», կ'ը-սեմ միւս ընկերոջս, «ճար չկայ, Սար-գիսը պիտի շալկենք» ...

— Մարտիրոսը,— Թոփալ Սատա-նան քմծիծաղով մը ուղղեց անուննե-րու շփոթութիւնը, որ կրնար հետե-ւանք լինել Առիւծ Գեւոյի թոյլ յիշո-ղութեան, մէկ մըն ալ խմած քոնեակի ազդեցութեան :

Առիւծ Գեւօն բոպէ մը լռեց, բար-կութեամբ նայեցաւ Թոփալ Սատանա-յին որ իր խելքով ելեր էր իր սուտը բռնելու, ու տանց չփոթելու պա-տասխանեց :

— Հա, ընկերոջս անունը Մարտի-րոս Սարգսեան էր : Հիմա հասկցա՞ր Թոփալ,— ու զինք ուշադրութեամբ մտիկ ընող Սոնիային եւ տիկին Աւետ-եանին դառնալով շարունակեց .

— Ճար չկար, Մարտիրոսը շալկե-ցի, Արրոյի հետ միասին սկսանք դէշ աղէկ վար իջնել սարէն : Ի՞նչ երկն-ցնեմ, քիչ մը տեղ իջած կը լինէինք, մէկ ալ Արրօն թէ՝ «Առիւծ Գեւօ, էլ չեմ կրնար շարժիլ» : Աղաչանք պաղա-տանք օգուտ մը չըրաւ : Երեսս խաչ կը քաշեմ, «եա, Սուրբ Կարապետ», կ'ը-սեմ, ու Արրօն ալ թեւիս տակ դը-րած՝ ձիւնը կուրծքովս ճեղքելով հա-զար զօռով ճամբայ կը բանամ, եւ եր-կու ժամէն կը հասնիմ հայկական գեղ մը ,փրկելով ալիզ ընկերներուս կեան-քը :

— Շատ նեղութեամբ գլուխ հասած պիտի լինիք, կարեկցաբար Ա-ռիւծ Գեւոյին նայելով ըսաւ տիկին Աւետեան, որ շատ տպաւորուած էր պատմողի խոժոռ դէմքէն, երկար պե-խերէն եւ հօլի նման դարձող աչքե-րէն :

— Նեղութիւնն ալ խօ՞սք է, խա-թուն, միայն Աստուած գիտէ քա-շածս : Ամէն տղամարդու ալ գործ չէ՝ երկու մարդ շալկած բուքի ժամանակ, ձիւնի մէջ քալել : Էյ կիտի ժամանակ-ներ, էն ատեն ասլանի նման երիտա-սարդ մըն էի, էսոնց նման երեք երի-տասարդներու մարդ չէի ըսեր ... Բայց հիմա, տարիքս առած, ալ ա-ռաջուան նման ցուրտի չեմ դիմանար, մէջքս կը պաղի ... Վաղը եթէ չհի-ւանդանամ՝ շատ բան ... Քոյրիկ ջան, հէլէ մէկ երկու կաթիլ ալ լե-ցուր էդ քոնեակէն, պէլքի պաղս անցնի ...

Առիւծ Գեւօն, Սեփան սարը միայն հեռուէն տեսած էր, ալ չխօսինք ձմեռ ատեն զագաթը բարձրանալու մասին : Այսքանը բաւական է հասկնալու հա-մար թէ՝ Առիւծ Գեւոյի պատմու-թեան մնացած մասերը որքա՞ն ճիշդ էին : Ասով մէկտեղ, Առիւծ Գեւոյի երեւակայական պատմութիւնները մոռցնել տուին Լեւոնի պարագան ու բարձրացուցին կիներու ինկած տրա-մադրութիւնները, թէեւ քոնեակի շի-շին պարունակութիւնը սպառնալին կերպով նուազեցաւ :

Բժշկապետ Զախարովը, Եկաւեանը եւ Կայծակը սեղանէն քաշուած՝ սեն-եակի հեռաւոր մէկ անկիւնը ցած ձայնով կը խօսակցէին, իսկ Գէորգն ու բժիշկ Պաւլովը կարծես մանկու-թեան ընկերներ եղած լինէին ,քիթ քը-թի կը շարունակէին քափսցը :

Կայծակը աչքի պոչով կը հետեւէր սեղանի շուրջ կատարուած կատակեր-գութեան, որուն հերոսը մեր Առիւծ Գեւօն էր : Լաւ գիտնալով անոր խը-միչքի հանդէպ ունեցած ակարու-թիւնը, գիտնալով նաեւ, որ շատախօ-սութեան սկսած՝ ան կը սպառնար քոնեակի երկրորդ շիշին, Կայծակը խօսքը Առիւծ Գեւոյին ուղղելով՝ ը-սաւ .

— Գեւօ՛, տաքցար եւ կազդուրուե-ցար, ժամանակն է որ պահակը փոխ-ուի ...

Որքան ալ որ այդ յիշեցումը Առիւծ Գեւոյի սրտովը չէր, մանաւանդ որ իր հետաքրքիր պատմութիւններով հետզհետէ կը մօտենար երկրորդ շի-շին, սակայն մեր հերոսը քիթը բե-րանը ծամռելով ոտքի ելաւ անմիջա-պէս, վերցուց պատին կռթնցուցած հրացանը եւ կարօտալին ակնարկ մը նետելով քոնեակի մնացորդին՝ դուրս ելաւ սենեակէն, վանքի դարպասի մօտ պահակ կանգնած ընկերը փոխա-րինելու համար, մինչդեռ սեղանի շուրջ հաւաքուած զինուորները խոր-հրդաւոր ժպիտով մը իրարու աչք կ'ը-նէին :

Ժամը տասը անցած էր : Քամին ոչ թէ դադրելու նշան չէր ցուցներ, այլ աւելի կատաղութեամբ կը փչէր՝ պա-տուհաններու ապակիները զնկացնե-լով : Բոլորովին անսպասելի կերպով յանկարծ դուռը բացուեցաւ, ու սե-մին վրայ երեւցան Պիծան ու Վահէն եւ անոնց ետեւէն տասներկու զին-ուորներ, բոլորին ալ դէմքերն ու ըղ-ձեստները սառոյցով ծածկուած :

Անոնց մէջ միայն Պիծան կարծես բոլորովին անտարբեր ցուրտին ու բուքին, կուրծքը կիսաբաց, առանց գլխարկի, սովորական անտարբերու-թեամբ մօտեցաւ եւ պատին կըթն-ցուց հրացանը :

Վահէն այնքան սառած էր, որ ձեռ-քերը չէին բռներ եւ դժուարութեամբ կը խօսէր : Ընկերները վրան թափե-ցան եւ օգնեցին նոր եկողներուն՝ ա-նոնց փամփշտակալները արձակելով, գլուխնուն փաթթոցները քանդելով, հրացանները վերցնելով ուսերէն :

Մինչդեռ Պիծան բոլորովին անհոգ կերպով կը մօտենար սենեակի այն անկիւնը, ուր Կայծակն ու Եկաւեանը բժշկապետ Զախարովի հետ նստած է-ին, Վահէն ու իր հետ եկող զինուոր-ները սեղանի շուրջը հաւաքուած՝ քոնեակով խառն թէյ կը վայելէին այնպիսի ագահութեամբ, որ շատեր անգիտակցօրէն բերաննին խաշեցին, թէեւ այդ պահուն չէին զգար :

Նոր եկողներուն մէջ Վահէն ամե-նախղճալի պատկեր մը կը ներկայա-ցնէր : Այնպէս սառած էր որ հազիւ թէ թեւերը կը շարժէր ու կիսաթմ-րած վիճակ մը ունէր : Առանց մատ-ները շարժել կարենալու՝ ափերով սեղմեց թէյի բաժակը ու ագահու-թեամբ սկսաւ ծծել քոնեակախառն թէյը, որ հետզհետէ հաճելի ջերմու-թիւն մը կը յառաջացնէր մարմինին մէջ :

Սոնիան ամբողջ օրը անհամբերու-թեամբ կը սպասէր Վահէի գալուն :Իր միակ նախկին ծանօթն էր, թէեւ ան-գամ մը միայն հանդիպած էր անոր, Արսէնեաններու տունը :

(Շար .) ՄԱԼԽԱՍ

«Թէքս»ի ջախջախիչ պարտութիւնը

—o—

Կիրակի օր Պելճիոյ մէջ տեղի ունեցաւ ընտրութիւն մը, որուն մէջ իրարու դէմ կը ճակատէին երկու թեկնածուներ, վարչապետ Վան Զէլանտ եւ «Ռէքս»ի երիտասարդ վարիչը, Լէօն Տըկրէլ, 30 տարեկան։ Յաղթանակը շահեցաւ վարչապետը, որուն կռնակը կեցած էին չորս հոսանքներ — կաթոլիկները, ազատականները, ընկերվարականները եւ համայնավարները, ի հեճուկս ֆաշականութեան, որուն Պելճիոյ առաջնորդը կը համարուի Լէօն Տըկրէլ։ Համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին, վարչապետը շահած է 275,840 քուէ (75 առ հարիւր), իսկ Լէօն Տըկրէլ՝ 69,242, այսինքն 19 առ հարիւր։ Սպիտակ քուէներու թիւն էր 18.358։

Շաբաթներէ ի վեր աննախընթաց պայքար մը կազմակերպուած էր այս ընտրութեան համար։ Ամէնէն աւելի իրար անցած էին ձախակողմեան հոսանքները, ընկերվարական եւ համայնավար, նոյնիսկ այստեղ, Փարիզի մէջ, ջախջախելու համար Պելճիոյ հիթլէրական - ֆաշական շարժումը, ինչպէս կը կոչէին։ Եւ երէկ «Իւմանիթէ»ն խոշոր տառերով կ'աւետէր «Ռէքս - Հիթլէրի ջախջախումը Պրիւքսէլի մէջ»։ Ռէքսը միայն իր կուսակցութիւնն ունէր այս կատաղի պայքարին մէջ։ Վարչապետին կուսակիցները օգնութեան կանչած էին նոյնիսկ Պելճիոյ բարձրաստիճան կղերը։ Կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը ընտրութենէն երկու օր առաջ հովուական թուղթ մը կը հրատարակէր, Ռէքսը վտանգ մը հաշուելով «երկրին եւ եկեղեցիին համար», ինչ որ մեծ ազդեցութիւն գործեց բարեպաշտ ժողովուրդին վրայ։ Այն կաթոլիկները որ կ'ուզէին սպիտակ քուէ ձգել, տեսնելով թէ ընկերվարականներն ու համայնավարները ուժ կուտան վարչապետին, վերջին պահուն իրենց քուէները տուին վարչապետին, որդիական հնազանդութեամբ հետեւելով արքեպիսկոպոսին հրահանգներուն։

Հակառակ իր ջախջախիչ պարտութեան, Լէօն Տըկրէլ որոշած է վերսկսիլ պայքարը։ Թերթերը կ'ըսեն թէ ընտրութիւնը մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէ ամբողջ Եւրոպայի վրայ, խրախուսելով ժողովրդապետական կարգերու կուսակիցները։ Ընտրութեան արդիւնքը գոհունակութիւն պատճառեց Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, իսկ դժգոհութիւն՝ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենան, գրած էին կարգ մը թերթեր։ Բայց լուրը անմիջապէս հերքուեցաւ Հռոմէն։

ՀՌՈՄԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ Իտալիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, Թուրքիա հրաւիրեց նախարարը, Պ. Չիանօ, յառաջիկայ աշնան համար, համաձայն իր ստացած հրահանգին։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻ աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, ինչպէս կը հաստատէ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը (Ժընեւ)։ Բարւոքումը ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ Ֆրանսայի մէջ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը գաղտնի թուղթեր գրաւած է, որոնց համաձայն հարիւր հոգինոց արաբական ահաբեկչական կոմիտէ մը կը գործէ երկրին մէջ, համայնավարներու հետ։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են արդէն։

ԱՆԳԼԻՈՅ դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց կիրակի օր, վարչապետին հրաւէրով։ Մեծ ուշադրութիւն գրաւեց կիրակնօրեայ այս ժողովը, որ տեւեց երկու ժամ։ Կ'ըսեն թէ կապ ունի Սպանիոյ դէպքերուն հետ։ Բրիտանական մարտանաւ մը ղրկուեցաւ Սպանիոյ հիւսիսային ջուրերը, պաշտպանելու համար անգլիական նաւերը։

ՍՊԱՆԻԿԱՆ ճակատին վրայ կռիւները կը շարունակուին նոյն կատաղութեամբ։ Ապստամբները անընդհատ կը ռմբակոծեն Մատրիտը։ Կ'ըսուի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին, Պիլպաոյի անձնատուութեան համար (իտալական աղբիւր)։ Կառավարական զօրքը ուժգնօրէն կը դիմադրէ Մատրիտի ճակատին վրայ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կեդր. գործադիր կոմիտէի նախագահութիւնը պաշտօնէ արձակեց արմտիքի եւ արջառի խորհրդային տնտեսութեան գործավարը, Մօիզ Լալմանովիչ, տեղը նշանակելով Նիքօլա Տանչէնքօն։

ՄԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Հնդկաստանի հիւսիսային - արեւմտեան սահմանին վրայ։ Անգլիական ջոկատ մը թակարդը իյնալով, կորսնցուց 40 սպաներ եւ զինուորներ։ Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ։

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ տեղի ունեցան Չինացիներու միջեւ, կիրակի օր, Սէն-Ժէոմէնի յարակից մէկ փողոցին մէջ, ուր ժողով գումարած էր Փարիզի չինական գաղութին ազգային կազմակերպութիւնը։ Երեք հոգի վիրաւորուեցան, որոնց մէկը մեռաւ քիչ յետոյ։

ՏՈՐԻՈՅԻ ԿՈՒՍԱԿԻՑՆԵՐԸ ընդհարում մը ունեցան Մոնփէլիէի մօտ, ընկերվարականներուն հետ, իրենց տարեկան ժողովին գումարման առթիւ։ Երեք հոգի վիրաւորուեցան։ Նոր կուսակցութեան երկրորդ ժողովը գումարուեցաւ Փարիզի մէջ, նախագահութեամբ Տորիոյի, որ հարցումի մը պատասխանելով յայտարարեց թէ պատրաստ է ընդունելու նաեւ արմատականներու գործակցութիւնը, «ազատութեան ճակատին համար»։

ԿԱՏՂԱԾ ԽԵՆԴ ՄԸ, Անտուէ Թէօրիէ, շաբաթ առտու ժամը 2ին սպաննեց քրոջը սիրահարը եւ ծանրապէս վիրաւորեց չէնքին դռնապանուհին։ Յետոյ կառախումբ նստելով, գնաց Ժիէն (132 քիլոմեթր հեռու Փարիզէն) եւ ժամը 3.30ին սպաննեց հայրը, վիրաւորեց անոր սիրուհին։ Դարձեալ կառախումբ նստաւ եւ գնաց Վիշի (242 քիլոմեթր), եւ ժամը 7.30ին փորձեց սպաննել շարժավարը, բայց ինքն ալ վիրաւորուեցաւ ծանրապէս։ Թէ ինք, թէ շարժավարը եւ թէ դռնապանուհին ծանր վիճակի մէջ են։ Ձանազան հարցումներ ուղղուեցան, բայց երբեք զղջում չյայտնեց։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ Այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ ճաշարանին:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԵԿ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, (18 ԱՊՐԻԼ) ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Salle Poissonnière

7 Rue du Faubourg Poissonnière, մէթրօ Montmartre

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ.— **Mlle Nelly GAUTHIER**, թաւջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle FRIDE**, Ա. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle JEGOU**, ալթօ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle HASKIL**, Բ. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **M. J. GILLES**, դաշնակ, 1es Prix du Conservatoire de Paris, **M. GOETCHELUCK**, Haut-bois, 1er Prix du conservatoire de Paris.

ԿԸ ՆՈՒԱԳԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՏՈՐՆԵՐ

Կ'ԵՐԳԷ ՏԻԿ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Գէորգ Զավուշի Մանրգը, Գիւլիւզարի Ողբերգը, Մշոյ Պլպուլը)

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Ջաւարեան կոմիտէին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,

45 Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՆԴԷՍ—ԳԻՆԵՍԵՂԱՆ

կազմակերպուած Շավիլի Արդութեան խումբին կողմէ, իր կազմութեան տասնամեակին առթիւ։

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» 25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12։

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

Յայտնի երգիչ ՆԵՐՍԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆի

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ 15 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue la Boétie, մէթրօ **St. Philippe du Roule**

Կը մասնակցին՝ Տիկ **IDA ARD** (Mezzo-Sop.)

Տիկ. **SONAJALG** (pianiste), ԹԱՌ եւ ՍԱՖ։

Յայտագիր.— Սպենդարեանի Ալմաստ օփերայէն La célèbre marche Parisienne եւ Danses Almastes Սայաթ Նովայէն, Զայքովսքիէն, Մուսօրսքիէն, Իւայլն ֆայերէն եւ ռուսերէն երգեր։

Գիները ժողովրդական։

ՅԱՐԴԱՆՔԻ ՅՈՅՑ

ՆԿԱՐԻՉ Վ. ՄԱԽՈԽԵԱՆԻ ԵՒ Լ. ՆԱՖԻԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած Հայ Արուեստագէտներու Միութեան կողմէ

Նախագահութեամբ Պ. ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ

Այսօր, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, բարեգործականի տան մէջ, 8 rue Bossuet, Փարիզ (10)։ Պիտի խօսին արուեստակիցներ։

Մուտքը ազատ է։

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ եւ 18 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին, Կ. Խաչի Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ (օփերէթ 4 արար)

Միրայօժար ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆԻ եւ տեղւոյս սիրողներուն եւ ծանօթ նուագախումբի։ Օփերէթի համար մասնաւոր հագուստ, տէքոռ եւ հարսանեկան տեսարան։

Մուտք 5 եւ 3 ֆր.։ փոքրիկներու՝ 1 ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ մեր կսկիծն ու խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Տիկին Թէրզեանի եւ պարագաներուն, մեր անմոռանալի ընկերոջ՝ ԱՍԱՏՈՒՐ ԹԷՐԶԵԱՆի եղերական մահուան (հանքի արկածին զոհ դառնալուն) առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէ

×

Հ. Յ. Դ. կարտանի Նիկոլ-Դուման խումբը իր ընկերներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր եռանդուն ընկերներէն՝ ընկեր ԱՍԱՏՈՒՐ ԹԷՐԶԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

×

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք հայրենակից եւ ընկեր Պ. Տ. Վ. Ղէնպէրեանի եւ պարագաներուն, իր սիրելի մօր Տիկ. Թ. Ղէնպէրեանի մահուան առթիւ։

Մարսէյլ Տէր եւ Տիկ. Ս. Յարութիւնեան

ՎՐԻՊԱԿ.— Մարսէյլի Ամասիա-Մարզուանցիներու հանդէսի նկարագրութեան մէջ («Յառաջ» 10 Ապրիլ) Սարգիս Կէօքմէքեան պիտի ըլլայ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՆՊԱՍՏԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Տ. Փէչ.— 70:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 320:
ՏԷՍԻՆ, Ն. Ե.— 180:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Խար.— 35:
ՇԱԼԷԹ, Կ. Փ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Ս. Գ.— 35:
ՖՐԷԺԻՒՍ ՓԼԱԺ, Ա. Ե.— 100:
ՓՈՐԹԼԷՆՏ, Գ. Տ. Ա.— 2 տոլար:
ՍԷՎՐ, Մ. Էսկ.— 35:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.— 35:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 204.85:
ՊՕՄՈՆ, Ռ.— 120:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ, Գործ.— 348.40:
ՎԻՆԻ ՇԱԹԻՑԵՈՆ, Սթ.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Խ. Ն.— 140:
ՇԱՍ, Ս. Թ.— 100:
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Հ. Ջօր.— 35:
ՓԱՐԻԶ (15), Ռ. Պ.— 35:
ՍԷՎՐ, Տիկ. Տէր Ե.— 70:
ՄԱՍ ՏԸ ՔԱՐԱԺ, Ա. Ջ.— 35:
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35:
ԱՓԹ, Թ. Պ.— 105:
ԼՕՐԻԷՆ, Ալեք.— 70:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 35:
ՌԻՒԷԼ, Հ. Մ.— 70:
ՖՈՆԹԷՆ, Ճիր.— 35:
ԱՆԻԷՌ, Մ. Ա.— 35:
ՖՈՆԹԷՆ, Փամ.— 35:
ԼԱ ԹՐՈՆՇ, Պ. Ք.— 35:
ԹՈՒԼՈՆ, Եղկ.— 140:
ԱՆԻԷՌ, Յ. Աղ.— 50:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Գաս.— 70:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, չորեքշաբթի 14 Ապրիլ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientales-ի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ ազատագրական շարժման ծագումը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

(Յուշ հայկ. եղեռնի դրուագներէն)

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ

*La Société des Amis de l'Instruction*ի հիմնած գրական մրցումին մասնակցող եօթանասուն հեղինակներու մէջ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ արժանացած է այս երկին ֆրանսերէն բնագիրը: ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՀԱՄԱՐ վերածուած հեղինակին կողմէ։ Նիւթին արժանի շքեղ տպագրութեամբ հատոր մը: Գին 7.50 ֆրանք՝ գրենի տպարան Ե. Արմէն եւ ընկ. 89 rue Saint-Savournin, Marseille, եւ գրատուն Հրանտ—Սամուէլ, 51 rue Mr. Prince, Paris (6).

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
14
ԱՊՐԻԼ
MERCREDI
14 AVRIL
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3395

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ «ՊԷԽԱՊԷՐ»

Բանգէտներու բազմութիւն մը ունինք որ միշտ կը քրթմնջէ, երբ կը խօսիս գաղութներու կազմակերպութեան, ընդհանուր ղեկավարութեան մը մասին :

— Եղբայր, ի՞նչպէս կարելի է... ցրուած ենք բազմաթիւ երկիրներու մէջ, կը գտնուինք բազմազան իշխանութեանց տակ, մէկ երկրին կարգ ու սարքը չի յարմարիր միւսին... Հապա նիւթական դժուարութիւննե՞րը...

Կան որ կատարեալ բարեմտութեամբ կ'արձակեն այս աղաղակը : Իսկ ուրիշներ նոյն պարագան կը շահագործեն, կը խեղաթիւրեն, արդարացնելու համար իրենց ապիկարութիւնը եւ ծուլութիւնը, կամ իրապէս նենգ դիտումներ :

Տասնամեակ մը տեւեց բանավէճը՝ այս վերջիններուն հետ : կրնայ նոյնքան ալ տեւել : Թէեւ առագաստները չատոնց իջած են, եւ հիմա «Հայաստանասէրներ»ն անգամ խորհրդաւոր քօղ մը անցնելով Երեւանի գլխուն, միրճուած են «գաղութային» գործերու մէջ : Կը հետաքրքրուին, ընդ առաջ կ'երթան «ազգային» կոչուած հոգերու...

Մենք նպատակ չունինք նոր վիճաբանութիւն մը սարքելու, երբ կը յիշենք այս պարագաները :

Պարզապէս կ'օգտուինք նոր առգնայէ մը, ապացուցանելու համար թէ ո՛րքան կարճ կը տեսնէին ու նեղ կը մտածէին անոնք որ հայրենասիրութիւն սեպեցին պատ քաշել ո՛ր եւ է կեդրոնական կազմակերպութեան դէմ :

Ո՞րն է նոր առգնայը.— քանդում Աթէնքի եւ Պիրէոնի գաղթականներուն, որոնք 1922ին հաստատուած, տարիներէ ի վեր կը գրաւեցնեն յունական կառավարութիւնը :

Այս անգամ վերջնական է որոշումը : Որ եւ է իշխանութիւն պիտի չկրնար աւելի երկար համբերել, նկատի առնելով երկու քաղաքներու բարեզարդութեան եւ առողջապահութեան պայմանները :

Ձգայումները մէկդի դնելով, մեր տարագիր բազմութեանց առանին կենցաղին բարելաւումը, նոյնիսկ տարրական առողջութիւնը կը պահանջէր քանդել այդ խամրոցները :

Արդ, կացինն ու բրիչը կը գործեն արդէն, եւ տեղին ժողովուրդը կը տագնապի արդար մտահոգութեամբ : Եղած - չեղած իշխանութիւնները աջ - ձախ ինկեր, օգնութիւն կը սպասեն : Կառավարութիւնը մաս մը հող տրամադրած է, ժողովրդական մարմինները ալ յարմար գետիններ գտած են, մատչելի գիներով :

Այս լուրերը կը կարդանք ու կ'անցնինք : «Հարկաւ մտածողներ կան», կ'ըսէ մէկ մասը, եւ ուսերը կը թօթվէ :

Շատ աւելի մեծ թիւ կը կազմեն անոնք որ ոչ կը կարդան, ոչ ալ կ'իմանան : Եւ այս բազմութեան մէջ կը գտնուին շատ չատեր՝ նոյն այդ գաղթականներէն,— երէկ այստեղ եկած եւ տանելի վիճակ սաեղծած :

Ոչ միայն օրուան կեանքն է որ կապերը կը թուլցնէ իր սրընթաց գնացքով, ոչ միայն լեռներն ու ծովերը ահագին անջրպետ մը բացած են, այլ «տեսակէտները» :

Ստեղծուած է նեղմիտ, սահմանափակ, փերեզակային հոգեբանութիւն մը, որ թոյլ չի տար իր գիւղին կամ քաղաքին սահմանէն անդին տեսնել : Տեսակ մը նոր «հայրենակցական» շրջանակ,— Ֆրանսան իրեն համար, Յունաստանը կամ Իրաքը իրեն համար :

Կրնայինք ապացուցանել թէ աշխարհագրական հեռաւորութիւնը այնքան մեծ աւեր չէ գործած, որքան այն հոգեկան - բարոյական կղզիացումը, որ զարգացաւ տարիներու ընթացքին :

Ի վերջոյ ո՞ր օրկանն է որ պարտականութիւն պիտի սեպէր հետեւիլ այս նոր տագնապին հետեւանքներուն, ուշադրութեան յանձնել զանոնք, ի հարկին ծրագիր մը կազմել, ելք մը, ճար մը թելադրել :

Ահա կոչեր կը տեղան Աթէնքէն, ազգ· իշխանութեան, մամուլի եւ հայրենակցականներու միջոցաւ : Ուղղակի դիմումներ ալ կատարուած են, մասնաւորապէս Բարեգործականին :

Բայց, դուք լսեցի՞ք որ եւ է արձագանգ այս կամ այն գրասենեակէն : Գոնէ կրցա՞ք իմանալ թէ ի՛նչ կը խորհին,— չենք ըսեր ինչ միջոցներ ձեռք առնուած են :

Թող չառարկեն թէ հարցը կապ ունի մեծ գումարներու հետ, որոնց չուքն անգամ կարելի չէ ճարել :

Այսպիսի առարկութիւններն ալ յաճախ պատրուակներ են, աշխատանքէ եւ պատասխանատուութենէ խուսափելու համար :

Նախ արթուն աչք մը, բարախուն սիրտ մը գաղութէ գաղութ, որպէսզի անճարները գոնէ այն սփոփանքն ունենան թէ լքուած բարիաներ չեն :

Յետոյ գլուխ մը բազմակողմանի, որ հետեւէր, պրպտէր, ձեւակերպէր, գործէր,— համաձայն տեղին եւ հարցին :

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, ոչ լեռներն ու ծովերը կրնան կաշկանդել մեզ, ոչ ալ իրաւագիտական նրբութիւնները :

Ի վերջոյ մինչեւ ե՞րբ այս կամ այն գրասենեակին բարեհաճութենէն կախուած պիտի մնան համազգային հոգեր,— ամբողջ բազմութեանց ճակատագիրը :

Կը բաւէ՞ «ազգապահպանում» հոլովել տարին տասներկու ամիս, երբ «ազգ»ին մէկ մասը լուր չունի միւսէն, չի գիտեր թէ ի՛նչպէս կ'ապրի կամ կը խամրի :

Նոյնիսկ բարոյական կապը, կենդանի հաղորդակցութիւնը գաղութէ գաղութ՝ եթէ ուրիշ օգուտ ալ չունենար, պիտի օգնէր բանալու աչքերը : Տեսնելու անպարտկելի ողբերգութիւններ, ինչպէս եւ լուսաւոր երեւոյթներ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ԶՕՐՔԸ Կ'ԱՒԵԼՑՆԷ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ներքին գործավարին յայտարարութիւնները

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐՈՒ, ՏԷՐՍԻՄԻ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Թուրքիոյ ազգ· մեծ ժողովի ապրիլ 7ի նիստին մէջ շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ ներքին գործավարը, երկրին անդորրութեան եւ մասնաւորապէս Սուրիոյ դէպքերու մասին : Այս առթիւ կարգ մը երեսփոխաններ թրքու խօսքեր արտասանեցին, Հայերու մասին ալ ակնարկներ ուղղելով : Ստորեւ՝ այդ յայտարարութեանց առաջին մասը (երկրորդը՝ յաջորդով).—

« Վերջերս, մեր կարգ մը նահանգներուն մէջ, երկար տարիներէ ի վեր անցեալին խառնուած կարգ մը դէպքեր պատահեցան, որոնց հանդէպ թէ երկիրը խոր դիւրազգածութիւն մը ցոյց տուաւ եւ թէ կառավարութիւնը սուր - ուեցաւ մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնել :

Ստիպողական պարտականութիւն մը նկատեցի, այս պարագան խակոյն տեղեկացնել Ազգ· Մեծ Ժողովին : Ամէն ամիս հրատարակուած ընդարձակ տեղեկագրերը ցոյց կուտան թէ երկար տարիներէ ի վեր մեր մէջ յեղուզակութեան եւ ապստամբութեան դէպքեր տեղի չեն ունենար :

Հին եւ Չինադաղարի շրջաններուն յաճախ պատահող այս կարգի դէպքերէն նշոյլ իսկ չէ մնացած : Այնպէս որ Թուրքիոյ բնակչութիւնը կատարեալ անդորրութեան եւ ապահովութեան մէջ իր անհատական ու ազգային վերելքին կ'աշխատի :

Աթաթիւրքի շրջանին գլխաւոր յատկանիշներէն մէկն է դուրսը՝ խաղաղութիւն, ներսը՝ անդորրութիւն : Մեծ զոհողութիւններով ձեռք ձգուած այս անդորրութիւնն ու ապահովութիւնը ազգին ընդհանուր երաշխաւորութեան վստահուած աւանդ մըն է :

Այս աւանդին դէմ յարձակողները, միշտ ալ ամենուրեքիրենքզիրենք դէմ դիմաց գտած են Հանրապետութեան անխորտակելի նկարագրին եւ վճռական գործքերուն հետ : Ցայտնել թէ այս նախայարձակներէն ոչ ոք անպատիժ մնացած է՝ մերկապարանոց իրողութիւն մը կրկնել պիտի ըլլար :

Ասկէ վերջ եւս, որո՛ւ կողմէ եւ ի՛նչ ձեւով ալ որ ըլլայ, նմանօրինակ փորձութեանց մէջ ինկողներուն վախճանը կատարելապէս նոյնը պիտի ըլլայ :

Այսպիսի ամրակուռ ներքին կացութենէ մը զատ, շնորհիւ մեր մշակած բարի դրացնութեան սկզբունքին, մեր սահմաններուն մեծ մասին վրայ եւս երկար տարիներէ ի վեր ապահովութիւն եւ հանդարտութիւն կը տիրէ :

Սուրիոյ սահմանին վրայ մեզի դէմ կատարուած գողութեան, մաքսանենգութեան եւ աւազակութեան դէպքերը, շնորհիւ մեր ձեռք առած միջոցներուն, նուազագոյն չափին իջած են :

«ՄԱՔՐԵՑԻՆՔ, ԲՆԱՋԻՆՋ ԸՐԻՆՔ»

Մինչեւ 1935 Թուականը զանազան ատեններ մեր սահմաններուն վրայ յարձակող Եասօ, Ասօ, Սէյիտ աղա եւ Ալիճանի նման յեղուզակներ իրենց բոլոր արբանեակներով միասին մեր հողերուն վրայ մինչեւ վերջին անհատը բնաջինջ եղած են :

936ի վերջին կէսին, դարձեալ կարգ մը հրոսախումբերու յարձակումներու ականատես եղանք : Ասոնք եւս մեծ մասամբ ջնջուեցան :

Փաստերով հաստատուած է որ այս հրոսախումբերը, մեր սահմաններէն դուրս կազմակերպուած եւ ապա զրգռութեամբ մեր հողերուն վրայ ղրկուած են :

Այս միջադէպերը 937ի սկիզբէն ի վեր աւելի յաճախակի երեւոյթ մը սկըսան պարզել :

Մարտ 15ին, Տիարպէքիրի եւ Մարտինի միջեւ, Քարաքէօփրիւ կոչուած վայրը, յեղուզակութեան դէպք մը պատահած է : Տարիներէ ի վեր անդորրութիւնը այս կերպով չէր խանգարուած :

Նոյն թուականներուն երբ Տէրսիմի մէջ բարեկարգութեանց նոր ծրագիրը գործադրութեան կը դրուէր, տեղեկացանք թէ հին «աղա»ներէն ոմանք, դուրսէն եկած կարգ մը մարդոց դրդումով կը փորձեն այդ ծրագրին դէմ ելլել :

Երբ տեղական իշխանութիւնները Քարաքէօփրիւի յեղուզակները հետապնդել սկսած էին, տեղեկացանք թէ սահմանը անցած եւ խրախճանքի ցոյցերու մէջ իրեց կողոպտած իրերն ու առարկաները ծախած են :

Այն պահուն երբ այս իրադարձութեանց լուրջ կարեւորութիւն մը կ'ընծայէինք, Կէրքիւքի շրջակաները երկրորդ հրոսախումբի մը հետ բախում ունեցանք : Ասոնք բազմաթիւ մեռեալ եւ վիրաւոր ձգելով փախան : Քննութեանց ստուգեցինք թէ ասոնք եւս մեր հարաւի սահմանը անցած ու հոն ապաստանած են :

Հաւկցուած է որ երկու աւազակախումբի մարդիկն ալ նախապէս հարաւի սահմանը ապաստանած յեղուզակներ են, որոնք հոն պատրաստուած եւ ապա մեր երկիրը մտած են :

Այս յաջորդական եւ չօշափելի փաստերուն վրայ հիմնուելով այն եզրակացութեան յանգեցանք թէ մեր հարաւի սահմաններուն դուրսը դիւրութեամբ կարելի է յառաջ բերել հրոսակային կազմակերպութիւն, որ մեր կողմէ հետապնդուելու եւ նեղը դրուելու պարագային, կրնայ նոյն քան դիւրութեամբ սահմանին անդին կողմը անցնիլ եւ ապաստան գտնել :

Կառավարութիւնը խոր լրջութեամբ քննեց այս հարցը : Երկրին անդորրութիւնը պահպանելու համար պէտք եղած բոլոր միջոցները ձեռք առինք : Այն խանգարումը զոր կը փափաքէին առաջ բերել մեր վարչական մեքենային մէջ, չուտով չէզոքացուցինք եւ բնականոն վիճակը վերահաստատեցինք :

Թունճէլիի (Տէրսիմի) բարեկարգութեան ծրագիրը ամբողջութեամբ պիտի գործադրենք եւ այդ շրջանի մեր հայրենակիցներն ալ շուտով պիտի վայելեն Հանրապետութեան բարիքները :

Ա· ընդհ· Տեսչութեան շրջանակին մէջ, ժողովուրդը ընդհանրապէս գոհ է անդորրութեան պահպանումին համար ձեռք առնուած միջոցներէն եւ Հանրապետական իշխանութեան կը գործակցի ամէն մարզի մէջ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԹՈՐՔՈՒԷՄԱՏԱՆԵՐԸ

«Ցառաջ» երէկ զեկոյց մը արտատպած էր Երեւանի « Գրական Թերթ»էն, սեւ ցանկն անցած գրողներու մասին :

Եօթը - ութ ամիսէ ի վեր անխնայ կը խաչուին այդ «հակայեղափոխականները»— Ա· Բակունց, Դ· Սիմոնեան, Ալազան, Թոթովենց, Մահարի, Նորենց, Վանանդեցի, Սուրխաթեան :

Խաչուեցան Երեւանի մէջ եւ քաղաքէ քաղաք՝ մասնաւոր բանաձեւերով : Խաչուեցան իրենց տարեկիցներուն եւ երբեմնի բախտակիցներուն կողմէ՝ ճառերով եւ մասնաւոր «ուսումնասիրութիւններով» : Խաչուեցան՝ զրկուելով իրենց գիրքերուն վաճառումէն, ըլլան իսկ պետական հրատարակութիւն :

Եւ սակայն, խաչելութիւնը չէ վերջացած տակաւին :

Այս անգամ, ամբաստանութիւնները, բանաձեւերն ու անէծքները փոխադրուած են Մոսկուա, աւելի նոխացեալ եւ յաւելեալ տպագրութեամբ :

Կարդացինք արդէն : Եւ անգամ մըն ալ իմացանք թէ՝ այդ «նացիոնալիստ - տրոցկիստ հակայեղափոխականները մեծ վնաս հասցրին հայկական խորհրդային գրականութեան » : (Գ· Աբով, Գրական Թերթ, 20 մարտ) :

Դեռ աւելի ահաւոր մեղք մը·

— « Նացիոնալիստ - դաշնակ Բակունցը իր « Միրանի Փող » պատմուածքով հակադրում է այսպէս կոչուած Թրքահայաստանը ներկայ խորհրդային Հայաստանին, կոչ է անում վերադառնալ այդ երկիրը» :

Հապա սա միւս «դաւաճա՞նը», Ալազա՞նը, որ աչքի վրայ տեղ ունէր, Փարիզի կարմիր - կանանչ շրջանակներուն մէջ, երբ հոս եկաւ իբրեւ պատուիրակ միջազգային գրական համագումարին :

Ամբաստանագրին այս մասը այնքան համեղ է որ, կը փորձուիմ աշխարհաբար հայերէնի վերածել, որպէսզի ամէն մարդ հասկնայ ·

— « Հակայեղափոխական Ալազանը երթալով մշակոյթի պաշտպանութեան միջազգային համագումարին, օգտագործեց այդ ճամբորդութիւնը, փաշականութեան գործակալութեան (աքենդուրա), դաշնակ Շահխաթունիի եւ Զօպանեանի հետ հանդիպելու համար եւ արտասահմանէն վերադառնալով, իր գրքին մէջ խորհրդային երկրի այդ թշնամիները նկարագրեց իբրեւ խորհրդային Հայաստանի բարեկամներ » :

Մեր նոր Թորքուէմատան, Գ· Աբով, շնորհալից յայտնութիւն մը եւս բրած է Մոսկուայի ժողովին առջեւ :

Հակայեղափոխականներու ճակատին վրայ կը գտնուի նաեւ Կարէն Միքայէլեան,— այն որ տասը տարի առաջ Փարիզ եկաւ Գ· Վարդանեանի եւ Բժ· Կամսարականի հետ, եւ յետոյ Ամերիկա գնաց, իբրեւ արտակարգ պատուիրակութիւն խորհրդային Հայաստանի ...

Այս պարոնը դեռ 1905ին դիրք բրնած է եղեր Ս· Շահումեանի դէմ, իսկ 1935ին անոր գիրքը լոյս կը տեսնէ պետական հրատարակչութեան կողմէ :

Խօսք չուզեր, մեր հաւատաքննիչները տասն անգամ աւելի արթուն են քան պատմական Թոմմաս Թորքուէմատան :

ՎԱՀԷ

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի տօնակատարութեան յանձնաժողովը իր առաջին նիստը գումարեց երկուշաբթի օր, Հայ Երիտ· Ակումբին մէջ :

Յանձնաժողովը անգամ մը եւս շեշտելով տօնակատարութեան համազգային հանգամանքը, որոշեց կրկին կոչ ուղղել այն Միութիւններուն եւ Թերթերուն որոնք մինչեւ հիմա չեն յայտնած իրենց հաւանութիւնը կամ հրաւէր չեն ստացած :

Յանձնաժողովը առաջին առթիւ կոչ մը պիտի ուղղէ բոլոր գաղութներուն, որպէսզի արժանավայել կերպով կատարեն հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը :

Փարիզի մէջ տօնակատարութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ հոկտեմբերին, շաբաթ գիշեր մը կամ կիրակի :

Այս առթիւ պիտի հրատարակուի հատոր մը՝ Րաֆֆիի կեանքի եւ գործի մասին : (Ինչպէս գրած էինք, Թաւրիզի մեր աշխատակիցը, Հայկ Աճէմեան եւս պատրաստած էր ստուար հատոր մը, որ պիտի հրատարակուի առանձին եւ որ յիշուեցաւ խորհրդակցութեանց ընթացքին) :

Կազմուեցան երեք յանձնախումբեր.— Ա· Գործադիր մարմին.— Բ· Խմբագրական մարմին.— Գ· դրամահաւաք մարմին : (Մանրամասնութիւնները յաջորդով) :

Աթէնքի Վարչութեան նոր դիմումը

Աթէնքի Ազգ· Կեդր· Վարչութեան որոշեց նորէն դիմել Ներքին նախարարութեան, դիւրութիւններ տրուելու համար Հայերու հելլէնահպատակութեան մասին : Վարչութիւնը շնորհակալութեան գիր մը ղրկած է խնամատարական նախարարութեան, որ ձրի հող տրամադրած էր Աթէնքի եւ Փիրէայի 100 ընտանիքներու :

Որոշուած է Հ· Բ· Ը· Միութեան կեդրոնին մանրամասն տեղեկագրով մը բացատրել հիւղակներու քանդումին հետեւանքը եւ խնդրել որպէսզի Հ· Բ· Ը· Միութիւնը ընդհանուր հանգանակութեան մը ձեռնարկէ, հայ գաղթականներու տնակներու շինութեան համար :

Թուրքերէն խօսելու խնդիրը

Ամէն տեղ Թուրքերէն խօսելու խնդիրը եւրոպական թերթերու մէջ ալ արձագանգ գտած ըլլալով, Թուրք թերթերը ճշդումներ կը հրատարակեն : Այս առթիւ կը գրեն թէ ներքին գործավարութիւնը ամէն կողմ շրջաբերական մը ղրկած է որուն մէջ կ'ըսէ ·

— « Կը լսենք թէ քաղաքապետութիւններէ ոմանք Թուրքերէնէ զատ ուրիշ լեզու խօսողներէ տուգանք կ'առնեն : Ասիկա քաղաքապետութիւններու իրաւասութենէն բոլորովին դուրս խնդիր մըն է եւ կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութեան կը վերաբերի : Ասոր համար բնաւ տուգանք մի առնէք եւ կամ լեզուի խնդրոյ նման ձեր իրաւասութենէն դուրս խնդիրներու մի խառնուիք » :

Պ· ՊՈԼՏՈՒԻՆ, Անգլիոյ վարչապետը, պիտի քաշուի մօտերս եւ լորտի տիտղոս պիտի ստանայ Ճորճ Զ·ի թագադրութեան առթիւ : Իր վերջին ճառին մէջ ալ յիշեց հրաժարման որոշումը, յայտնելով թէ յոգնած է եւ իր ուժերը այլեւս չեն բաւեր տանելու պատասխանատուութեան բեռը :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ

«Նիւ Եորք Սըն»ի եւ «Փրովիտէնս Ճըրնըլ»ի Կ. Պոլսոյ թղթակիցը՝ Ուիլեըմ Պըրտ կը գրէ.—

Երկու ամիս առաջ, երբ Գերմանիոյ տնտեսական դիկտատոր տօքթ. Շախթ այստեղ կը գտնուէր, Թուրք բարձր պաշտօնատար մը հետեւեալ նկատողութիւնն ըրած է անոր.—

«Տօքթ. Շախթ, դուք կը խօսիք Գերմանիոյ գաղթավայրեր ունենալու պէտքին մասին: Բայց, Թուրքիա Գերմանիոյ համար դարձեր է գաղթավայրէ աւելի լաւ բան մը: Դուք Թուրքիոյ հետ վարուած էք ճիշդ այնպէս, ինչպէս պիտի վարուէիք գաղթավայրի մը հետ, այն միակ տարբերութեամբ որ դուք բանակ մը չէք պահեր Թուրքիոյ մէջ, եւ պարտաւորուած չէք քաղաքային պաշտօնէութեան ծախքերը հոգալու: Մենք՝ Թուրքերս ձեր ուսերէն վար առած ենք այդ բեռները»:

Այս բանը ինծ յայտնեց Թուրք դիւանագէտ մը, եւ պէտք է ըսել թէ՝ այս նկատողութեան մէջ շատ քիչ չափազանցութիւն կայ: Գերմանիա կամաց կամաց յաջողած է զօրաւոր օղակի մը մէջ առնել Թրքական առեւտուրը: Թուրքիոյ առեւտուրին 54 տոկոսը Գերմանիոյ հետ է:

Թուրք կառավարութիւնը նկատած է այն վտանգը, որ կը սպառնայ իրեն թոյլ տուած ըլլալով որ մէկ երկիր տիրապետէ իր տնտեսական կեանքին: Եթէ այդ կացութիւնը շարունակուի, Թուրքիա շատ չուշացած ինքզինք պիտի գտնէ Գերմանիոյ քմայքին առարկայ: Այն ժամանակ, եթէ Թուրքիա մերժէ հետեւիլ Գերմանիոյ հրահանգներուն, ցուցմունքներուն, Գերմանիա պիտի կրնայ յանկարծակի կտրել իր առեւտրական յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ եւ ձգել Թրքական առեւտուրը անել կացութեան մը մէջ:

Մեթոտները զորս Գերմանիա կը գործածէ Թուրքիոյ մէջ, համանման են անոնց, որոնք կը կիրարկուին Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Պուլկարիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ: Սիստեմը տեսականապէս ապրանքներու փոխանակութեան վրայ հիմնուած է, բայց գործնականին մէջ՝ որոշ չափով կը տարբերի անկէ:

Օրինակի համար, Գերմանիա կուգայ Թուրքիա եւ կը գնէ բամպակ, բուրդ եւ ծխախոտ: Թուրք կառավարութիւնը կը վճարէ արտադրողներուն եւ փոխարէն վարկ կը ստանայ Պերլինի մէջ՝ հաւասար արժէքով ճարտարարուեստական բանուած ապրանքներ գնելու Գերմանիոյ մէջ: Բայց, որովհետեւ Թուրքիա տակաւին յետամնաց երկիր մըն է, եւ որովհետեւ իր ժողովուրդը տակաւին չի կրնար այդքան բանուած ապրանք սպառել՝ հետեւանքն այն կ'ըլլայ որ Թուրքիոյ վարկը կը դիզուի եւ կը դիզուի Պերլինի մէջ եւ իրապէս շօշափելի բան մը չի ստանար փոխարէն իր արտահանութեանց:

Դժուարութիւնը կը բարդանայ այն իրողութեամբ որ Գերմանիոյ գնումները Թուրքիոյ մէջ սահմանափակուած չեն միայն իր պէտքերով: Գերմանիա կը գնէ որքան բամպակ որ կը գտնէ, կը գործածէ որքան որ կրնայ, եւ մնացեալը կը ծախէ Ամսթերտամի՝ կանխիկ դանձումով: Այս կանխիկով,— փոխանակ զայն Թուրքիոյ վե- [illegible] հում նիւթ[illegible] կ'արտադր[illegible] րոնց հետ [illegible] փոխանակ[illegible] դրութիւն [illegible] խեն իրենց [illegible] խիկ վճար[illegible]

Որովհետե[illegible] կայ Գերմ[illegible] կան եւ ի[illegible] Գերմանիա [illegible] համար ըն[illegible] լի բարձր [illegible] հանդերձ [illegible] համար նո[illegible] հետեւ, ի[illegible] ձէն այս բանը համար բան մը վճարելու պարտաւորուած չէ:

Թուրքերուն մտահոգութիւն պատճառող բանը հետեւեալն է. ո՞րքան ժամանակ Գերմանիա պիտի շարունակէ դրամի այս անսանձ աժանցումը: Ուշ կամ կանուխ ան պիտի չկորսնցնէ՞ մարքին գինը պաշտօնապէս եւ պիտի չվերադառնա՞յ բնականոն առեւտրական յարաբերութիւններու: Եւ եթէ, նոյն ատեն, Թուրքիա կորսնցուցած ըլլայ իր բոլոր միւս յաճախորդները, Գերմանիոյ տնտեսական փլուզումը պիտի նշանակէ նաեւ Թուրքիոյ աւերումը:

Շատ առաջ չէր որ Գերմանիա Թուրքիոյ առաջարկեց ջրաբաշխական ընդարձակ ծրագիր մը, որ հաւանաբար պիտի կրկնապատկէ Թրքական բամպակի բերքը: Գերմանական դրամագլուխը, մեքենաները եւ գերմանական մասնագէտները պիտի կատարեն գործը, եւ ի փոխարէն Գերմանիա Թուրքիայէն բամպակ պիտի ստանայ երկար տարիներով:

Այս առաջարկին Թուրքիա տակաւին վերջնական պատասխան տուած չէ, բայց ինծ յայտնուած է թէ՝ հաւանաբար առաջարկը մերժուի: Եթէ ընդունուի ան, Թրքական բամպակի արդիւնաբերութիւնը ամբողջովին Գերմանիոյ քմայքին առարկայ պիտի դառնայ, որովհետեւ անգամ մը որ Գերմանիա դադրի Թրքական բամպակի բերքին մեծ մասը գործածելէ, Թուրքիոյ բամպակ մշակողները պիտի փճանան: Որովհետեւ, Գերմանիայէն դուրս չկայ այլ շահաբեր շուկայ մը Թուրքիոյ բամպակին յաւելեալ արտադրութեան համար:

Քէմալ Աթաթիւրքի ղեկավարութեան ներքեւ նոր Թուրքիոյ զարգացումը անտարակուսելի մեծ թափ մը կրնայ ստանալ գերմանական աջակցութեամբ: Մինչեւ վերջին տարիները՝ Թուրքիա միջին դասակարգ չունէր, հետեւաբար չունէր տեղական, բնիկ դրամագլուխ: Բայց, այժմ կամաց կամաց կը գոյանայ կապիտալիստ դասակարգ մը, եւ այնպէս կը թուի թէ՝ կառավարութեան նպատակն է թոյլ չտալ որ օտար կապիտալիստները իրենց ճանկերուն մէջ առնեն երկիրը, Թուրքիան:

Այսպիսի ծրագիր մը բնականաբար կ'ենթադրէ թէ յառաջդիմութիւնը համեմատաբար դանդաղ պիտի կատարուի: Սակայն, Թուրքիոյ համար, թերեւս աւելի լաւ է որ երկրի նիւթական զարգացումը չկատարուի աւելի արագ քան զանգուածներու զարգացումը:

Պէտք է յիշել որ աշխարհական դպրոցները միայն քանի մը տարուան կեանք ունին: Նախապէս Թուրք երեխաները դոց կը սորվէին Գուրանը, որով շատերու դաստիարակութիւնը կը վերջանար: Այսօր նախնական ոչ-կրօնական դաստիարակութիւնը պարտադրական է ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, եւ կ'աճի սերունդ մը, որ կը նայի աշխարհի վրայ՝ արեւմտեան մշակոյթի պատուհաններէն:

Անկէ քանի տարի ետք՝ Թուրք ազգի մտայնութիւնը գրեթէ եւրոպականացած պիտի ըլլայ կատարելապէս: Արեւելեան ճակատագրապաշտութիւնը մեծ մասով արմատահան պիտի ըլլայ, եւ այն անտարբերութիւնը, որով անցեալի Թուրքը կը դիտէր ժամանակի թռիչքը, տեղի պիտի տայ յառաջդիմութեան ձգտող այն անհամբեր անձկութեան, որ կը յատկանշէ արեւմտեան միտքը:

Այն ժամանակ, հաւանական է որ Թուրքիա դիզած ըլլայ դրամագլուխի պահեստներ, որոնցմով պիտի կարողանայ իր միջոցներով տնտեսել իր սեփական զարգացումը:

Առնուազն այս է այն ծրագիրը, որուն վրայ կ'աշխատին Թուրքիոյ ներկայ վարիչները:

«ՓՂՈՍԿՐԵԱՑ ԱՇՏԱՐԱԿ»ԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻՆ

Կրնաս, ո՛ր ժամուն որ ուզես, քաշուիլ քու մէջդ, ոչ մէկ ապաստան այնքան հանդարտ է ու նուազ ենթակայ վրդովումի, որքան այն ապաստանը որ հոգիիդ մէջ կը գտնես:

ՄԱՐԿՈՍ ԱՒՐԵԼԻՈՍ

Աշխատանքի մը նոյնութիւնը կը ստեղծէ, մէկէն միւսին, տեսակ մը մտքի մերձակցութիւն, տեսակ մը համակրանք, լար մը որ միեւնոյն երկինքին պատկանող զանազան հոգիներ, որոնք իրար չեն ճանչցած ու չպիտի կրնան միանալ, իրար կը կապէ:

Անոնց անկեղծութիւնը, անոնց մասնայատուկ երազը, կը բարձրացնեն զանոնք ու կը նետեն առանձնացման աշխարհի մը մէջ: Ճշմարտութեան, պատրանքի եւ կամ սիրոյ յամառողներն են անոնք:

Այս տեսակ խորհրդածութիւններու տարուեցայ, կարդալով Նարդունիի «Փղոսկրեայ Աշտարակ» խորագրով յօդուածը: Ու թուիլ մը, եռանդով մը զոր միեւնոյն գործասեղանին վրայ աշխատող գործակից մը պիտի ունենար, գրիչը ձեռք առի:

Արդի իմաստունները առհասարակ հակցած են թէ պէտք է մաս կազմեն ընկերութեան, քանի որ կ'ապրին անոր մէջ, թէ պէտք է հաստատուին նրբամտութեան եւ խոհեմութեան հանդստաւէտութեանց մէջ: Կան նաեւ այնպիսիներ որ ուրիշները իրենց գաղափարներուն դարձնելու յիմարութիւնն ունին:

Ճշմարիտ իմաստունները ասոնք չեն սակայն:

Կարծելով թէ իմաստութեան ձեւքէն բռնած ըլլալով միանգամ ընդ միշտ պիտի չտան, կ'ուզեն իրենց դրացին համոզել թէ իմաստութիւնը իրենց պէս խորհելուն մէջն է: Նկատի չեն առներ անհաշտները, իրենք ալ յիմար կը դառնան իրենց կարգին ու ճշմարիտ անկարգութիւնը ծայր կուտայ:

Արդ, կեանքին մէջ ներդաշնակութիւն է անհրաժեշտ: Մեր ապրած ժամանակներու խառնութեան իսկ պատճառաւ փիլիսոփայութիւնը նորաձեւութեան կարգ է անցած: Արդի մարդուն մտաւորական ու բարոյական կազմութեան մէջ փիլիսոփայութիւնը ո՞րքան մաս ունի: Պղատոն ու գեղեցկութեան պաշտամունքը կամ Տէքարթ եւ բանականութեան պաշտամունքը ըսելով ի՞նչ պէտք է հասկնանք: Բայց ես այդ չէ որ պիտի ուզէի ուսումնասիրել այստեղ, այլ փնտռել թէ արդի մարդուն մէջ, ծածկաբար եւ անտարակոյս անգիտակցաբար, ապրող ի՞նչ բան կայ որ Պղատոնէն կամ Տէքարթէն կուգայ:

Եթէ Պղատոն մեզի համար այնքան ապրող անձնաւորութիւն մըն է, այնքան սերտօրէն կապուած է մեզի, պատճառն այն է որ անիկա միեւնոյն ատեն թէ արուեստագէտ մը, թէ մեծ գրագէտ, թէ բանաստեղծ, պիտի ըսէի թատերագիր ալ է: Իր տրամախօսութիւններուն մէջ մենք կը գտնենք անհուն արուեստ մը, շարժում ու աւիւն, բանաստեղծութիւն, բեմագրութեան եւ յարդարանքի զգացում մը որ կը հմայէ մեզի: Ուրեմն իր գրութեան մէջ գտնուած գաղափարներուն ձեւի եւ բանաստեղծութեան գեղեցկութիւնը բարդուած ըլլալուն համար է որ Պղատոն կ'ապրի:

Ո՞րն է Պղատոնի վարդապետութիւնը: Սիրոյ եւ գեղեցկութեան պաշտամունքը:

Երեւակայեցէք քարայր մը ուր շղթայակապ բանտարկեալներ կան, բոցավառ կրակի մը դէմ, իրենց ետին քարայրին նեղ դուռը՝ որուն կռնակ են դարձուցած, դանէն կ'երեւայ ճամբայ մը ուրկէ մարդիկ կ'անցնին: Բանտարկեալները չեն կրնար տեսնել անցորդները, քանի որ իրենց կռնակները դարձուցած են անոնց: Բայց եթէ բոցերը շուքեր տան պատին վրայ, քարայրին մութ խորշին մէջ, բանտարկեալները կը տեսնեն անցորդներուն ուրուապատկերները: Շղթայակապ բանտարկեալները ուրեմն երեւոյթի մը առջեւ կը գտնուին որ ստուեր մըն է, ու կռնակնին են դարձուցած ճամբուն անցորդներուն:

Այսպէս ալ, այս աշխարհի վրայ, մենք քարայրի մը մէջ կը գտնուինք: Երկինքէն լոյս մը կ'իջնէ, քարայրի կրակին պէս, որ ստուերներ կը գծէ մեր առջեւ, այդ ստուերները մեր շուրջը գտնուող աշխարհին երեւոյթներն են բոլորն ալ: Բայց ինչ որ իրականութիւն մըն է, այդ ստուերներէն գերիվեր եւ որուն յուսադրումն են միայն այդ ստուերները, մենք չենք տեսներ:

Այդ բարձրագոյն իրականութիւնը որ անտեսանելի է ու անծանօթ, որ կ'երեւայ մեզի մահկանացու, կորստական, անարժէք նշաններով որոնք արտաքին աշխարհին երեւոյթներն են, այդ բարձրագոյն իրականութիւնն է որ նիւթը կը կազմէ փիլիսոփայութեան, հաւատքին, մարդուն պաշտամունքին:

Այսպէս Պղատոն կուտայ մարդկութեան զգայարանքներու աշխարհին ու գաղափարներու աշխարհին զանազանութիւնը:

Երկու աշխարհ կայ, զգալի աշխարհը, որ ուրիշ բան չէ բայց եթէ ուրուականութեանց ամբողջութիւն մը, ու մտային, իմանալի աշխարհը, բարձրագոյն աշխարհը, որ մաքուր մտքին միայն կը յայտնուի, որ նիւթն է մեր պաշտամունքին ու սիրոյն:

Միայն թէ մենք խեղճ էակներ ենք ու մեր զգայարանքներուն ազդեցութիւնը մեր իմացականութեան ազդեցութենէն աւելի ուժեղ է. ատոր համար է որ բոլոր այդ երեւոյթներուն ետեւէն մեր վազքին մէջ մենք կը կորսուինք:

Ունինք մեր կիրքերը ու մեր պատրանքները, որովհետեւ մեր հոգին ստորնածային ծագում ունի, ստորնածներու աշխարհին մէջ է ապրած ժամանակին, յաւիտենական ու գեղեցիկի գաղափարներուն հետ: Բայց մեր հոգին ինկաւ, խեղճ մարմինի մը հետ միացաւ, ինկաւ կեանքին թշուառութեան մէջ: Այդ մարմինին մէջ մեր հոգին շատ մը զանազան կիրքերու հետ պիտի պայքարի: Մենք երեք մասերէ կը բաղկանանք. գլուխ մը, սիրտ մը ու մարմին մը ունինք ստորին պահանջներով, այնպէս որ մեր հոգին կը նմանի կառապանի մը որ թեւաւոր սայլ մը կը վարէ, սայլ մը որուն լծուած են երկու ձիեր, մին ազնուոր գեղեցիկ երիվար մը հնազանդ բոլոր հրամաններուն, իսկ միւսը ապուշ, յոռի ձի մը որ երբեք չի հնազանդիր. այնպէս որ խեղճ կառապանը չի կրնար միեւնոյն ընթացքով քալեցնել այս երկու տարբեր կենդանիները: Ահա թէ ինչու փիլիսոփայութիւն մը անհրաժեշտ է:

Ի՞նչպէս կարելի է պրծիլ այս կացութենէն:

Ինքնամփոփումով եւ վերյիշումով: Յիշել մեր ատենօք տեսածները, քանի որ մտքերու աշխարհին մէջ ենք ապրած, ստուերներու ընկեր ենք եղած, անոնցմէ չփոթ բան մը մնացած է մեր մէջը: Ատոր համար է որ երբ երեւոյթի մը առջեւ, օրինակ գեղեցիկ դէմքի մը առջեւ, հոգ չէ թէ շատ գեղեցիկ չըլլայ ան, բայց գեղեցիկ երեւնայ, երբոր նայինք այդ դէմքին, կը խորհինք կատարեալ գեղեցիկին վրայ:

Կեանքը, բարձրագոյն կեանքը Պղատոնի քով վերյիշում մըն է ուրեմն: Մտքին յիշումը գիտութիւնն է, սրտին յիշումը՝ սէրը:

Սիրային յուսահատութիւնը կնոջական է: Հին գրականութիւնը այդ ձեւին մէջ միայն ցոյց կուտայ մեզի: Դժբախտ այր չկայ հնութեան մէջ: Ողբերգութիւնները կնոջական ողբերով լեցուն են: Այրերը, ընդհակառակն փիլիսոփայ են: Ինչո՞ւ համար: Որովհետեւ մարդուն կնոջ հանդէպ ունեցած սէրը ամէնէն բնական, ամէնէն զգայուն եւ հետեւաբար իմանալի խէժլին ամէնէն հեռու եղողն է: Ահա թէ ինչու աւելի բնական է միմիայն փիլիսոփայութեան թեւերուն վրայ բարձրանալ դիտելով արձանները, բնութեան գեղեցկութիւնները, գեղեցկութեան բոլոր ձեւերը, բացի կնոջգեղեցկութենէն որ անհրաժեշտօրէն կը մղէ զգացական աշխարհին փոխանակ դարձնելու մտքի աշխարհին:

Հոգիներուն դէպի բարձրագոյն աշխարհը սլացումով է որ զգացական աշխարհը հասնի ինքն ալ ձեւափոխուելու եւ հետեւաբար կ'իրականանայ իւրաքանչիւրին խէժլը:

Պղատոն ամբողջութեան, ներդաշնակութեան ըմբռնումն ունի: Որ եւ է երգի մէջ թաւ ու սուր ձայները կը հակասեն իրար, ու եղանակը կը շղթայէ, կը լուծէ զանոնք, այսպէս ալ, կեանքին մէջ հակասութիւններ կան, ապրիլը ներդաշնակութեան ստեղծել է, ու աշխատանքը անհուն ներդաշնակութիւն մըն է որ անդադար տեղի կ'ունենայ:

Պղատոն մարդկութեան համար, [illegible] գայուն էակներուն համար ստեղծ[illegible] զգալու ներդաշնակութիւնը: Մեզի համար խէժլ մը իրագործեց: Բայց մենք մեր մարդկային փորձառութեամբ կը տեսնենք որ խէժլը գոյութիւն չունի:

Ահա գեղեցկագիտական, երաժշտական ձեւը հին խէժլին:

Ա. ԱԶՆԱՒՈՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՋՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՊՍԱԿՈՒՄԸ

ՄՈՆԹՐԷՕ.— Փարաւոններու երկրին պատմութիւնը կարծէք կ'արտացոլայ բուրգերէն, առաջնորդելու համար այսօրուան Եգիպտոսի պետական անձնաւորութիւնները դէպի յաջողութիւն եւ պսակումը իրենց անկախութեան պայքարին:

Պատմութեան մէջ չտեսնուած երեւոյթով մը, չլսուած վարպետութեամբ մը Եգիպտոս տիրացաւ իր կատարեալ անկախութեան, որուն պսակումը պիտի կազմէ «քափիթիւլասիոն»ներու ջնջումը: Ժողովը բացուած է արդէն, այս քաղաքին մէջ:

Երբ յետադարձ ակնարկ մը կը նետենք պատմութեան վրայ տեսնելու համար ազատագրուած ժողովուրդներու պայքարները, ամէն տեղ կ'երեւայ տատտ արիւն, ամերիկեան բանբա[illegible] րէն մինչեւ Արարատեան դաշտա[illegible] տինը:

Թրքական լուծէն ազատելու համար՝ Հելլէնները կռուեցան [illegible] տարի շարունակ: Ռումանացիները, Պուլկարները եւ Սերպերը գտան իրենց անկախութիւնը ռազմադաշտին վրայ, ռուսական բանակի հետքերուն վրայ: Մենք՝ խեղճ Հայերս, տասնեակ տարիներով կռուեցանք, աւելի քան մէկ միլիոն զոհ տուինք եւ տակաւին այսօր կը սպասենք անկախութեան, որ չի գար:

Եգիպտացիները չունեցան ոչ Մի[illegible], անգլիական նաւատորմիղ[illegible] այրելու համար, ոչ Պոլիվարներ՝ [illegible] մաքէն վանելու համար Ալպիոնը, ոչ ալ՝ մեր հերոս եւ անբախտ ֆէտայիներու նման քաջեր ահ ու սարսափ[illegible] մէջ պահելու համար իշխողը: Անոնք ոչ մասնակցեցան ճակատագրական կռիւներու եւ ոչ ալ կրեցին աշխարհահասան ջարդերը, բայց եւ այնպէս տիրացան կարեւորին, անկախութեան:

Իրաւ է թէ իրենց դէմ ունեցան գաքկիրթ Անգլիան, սակայն նենգամիտ Ալպիոնը, եւ որքան [illegible] եղաւ քաղաքական պայքարը, [illegible] ձեռքէն խլելու համար, Եգիպտոս[illegible] նման կտոր մը:

Պատճառը այս յաջողութեա՞ն[illegible] պարզ է,—

Եգիպտացիները գիտցան համախմբուիլ մէկ մարդու շուրջ եւ գոյացնել համագործակցութիւն մը ամէն[illegible] միջեւ, ազգային գերագոյն գաղափարին համար:

Այդ մարդն էր Զաղլուլ փաշան

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Թիֆլիսէն հասնելիք օգնական ուժերուն աւետիսը հրահրեց զինուորներուն ռազմական ոգին: Ժամանակ շահելու համար, բանակցութիւն մը կատարուեցաւ Թուրքերուն հետ: Գնդ. Մորէլ, բանակցելու համար, Մուրատի զօրախումբին ռուս սպաները ղրկեց Թուրքերու մօտ,— Թուրքերը այնքան լեցուած էին վրէժով, որ վտանգաւոր էր ղրկել հայ սպաներ, փոյթ չէ թէ սխալ դրօշով: Ես ալ մաս կը կազմէի Թուրքերուն հետ բանակցող սպաներուն:

Կ'ուզէինք զինադադար մը նշանակել երկու թշնամի բանակներուն միջեւ եւ կնքել ոչ-յարձակողական համաձայնագրութիւն մը: Երբ Թուրքերուն մօտ հասանք, նկատեցի որ Թուրքերը ոչ մեր կացութեան մասին լուր ունէին, ոչ ալ մեր ուժերու մասին: Թուրքերը համաձայնութիւն կը յայտնէին ամէն բանի մասին, սակայն ասիական նենգամտութեամբ մը կ'ըսէին թէ պատասխանատու չեն՝ եթէ յարձակում գործեն Քիւրտերը, որոնք կը բնակէին ռազմաճակատին ետեւ, իրենց կողքին, որովհետեւ անոնք աւազակներ են, եւ մեզի կը ձգէին պատժել զանոնք իբրեւ աւազակ: Բայց մենք գիտէինք որ Թուրքերը իրենք զինած էին Քիւրտերը, որոնց ղեկավարներուն մէջ կը գտնուէին բազմաթիւ Թուրք սպաներ: Ես անձամբ տեսայ, 21 յունուար 1918ին, Խան գիւղին մօտիկ կռիւի մը ընթացքին, թէ ինչպէս Թուրք սպայ մը յարձակողական կ'առաջնորդէր Քիւրտերը: Քիւրտերուն մէջ իր գոյութեան փաստը այն էր, որ իր դիակն ալ գտնուեցաւ սպաննուածներուն մէջ: Իր ատրճանակը, իր սուրը, ինչպէս եւ շքանշանները, բացի քրտական իր համազգեստէն, ամէն բան կը մատնէր Թրք. բանակին մեղսակցութիւնը:

նը:

Մինչեւ 12 յունուար 1918, առաւել կամ նուազ չափով կեանքը խաղաղ անցաւ Երզնկայի մէջ: Մոսկուայի Հայկ. Կոմիտէն ամէն ջանք կը թափէր օգնութեան հասնելու համար հայ գաղթականներուն: Ժողովրդական ճաշի սպասարկութիւն մը ստեղծուեցաւ չքաւորներուն համար: Անոնց ճերմակեղէն եւ հագուստեղէններ կը հայթայթուէին: Այդ օրերուն, շրջակայ հայկական գիւղերու բնակչութիւնը ամբողջովին հաւաքուած էր Երզնկայի մէջ: Այնտեղ ապաստանած էին նաեւ գաղթականներ, որոնք եկած էին Թուրքերու տիրապետութեան տակ գտնուած շրջաններէ, անցնելով լեռ. ճամբաներէ: Անոնց կացութիւնը ողբերգական էր, որովհետեւ կորսնցուցած էին ամէն ինչ:

Մոսկուայի Հայոց Կոմիտէն ծանրաբեռնուած էր նոյնպէս զինուորներու կարիքները հայթայթելու պարտականութեամբ,— անունդ եւ համազգեստ ճարել: Գալով ինծի, շնորհիւ Բժ. Բաղդասարովի օժանդակութեան՝ ես ունէի ինչ որ անհրաժեշտ էր իմ զինուորներուս եւ ձիերուս համար:

Ինչպէս ըսի, Ռուսերը մեզի ձգած էին ամէնէն թշուառ եւ անկարող ձիերը, այնպէս որ կարելի չէր զանոնք գործածել ոչ միայն կռիւի համար, այլ եւ փոխադրելու համար հրետանին, նոյն իսկ 5—6 վերստ տարածութեան մը վրայ: Այդ մասին խօսեցայ Մուրատին եւ 3 օր վերջ ստացայ քիչ թէ շատ օգտագործելի անասուններ:

Բժ. Բաղդասարով եւ բոլոր անոնք որոնք կը գտնուէին Հայկ. Կոմիտէին գլուխը, այնքան ծանրաբեռնուած էին աշխատանքով, որ ժամանակ չունէին քնանալու: Երբ պէտք կ'ունենայի տեսնելու բժիշկը, ստիպողական գործի մը համար, զինք կը գտնէի զբաղած՝ նոյն իսկ ուշ գիշերով:

12 յունուարէն քանի մը օր առաջ, դարձեալ Երզրումէն լուր կը հասնէր որ Թիֆլիսի մէջ կ'աշխատին կազմել քանի մը ջոկատներ, ինչպէս եւ այլ կարեւոր ուժեր, օգնութեան փութացնելու համար մեզի: Գնդ. Մորէլ ըսաւ ինծ որ շուտով Երզնկա պիտի հասնին հետեւակազօրաց քանի մը զօրամասեր, ինչպէս եւ հրետաձիգ ջոկատ մը: Պէտք էր ամէն գնով պաշտպանել Երզնկան:

Թուրքերը անշարժ էին ճակատին վրայ: Մեր զինուորական պատնէշը կը գտնուէր Զարտաքլը գիւղին մէջ, հեռախօսով Երզնկայի կապուած: Քիւրտերը, ազատագրուած շրջաններու մէջ, սկսած էին անհանդստութիւն պատճառել մեզի: 12—13 յունուարին կողոպտած էին մեր պարենաւորման կարաւանը, ինչպէս եւ կրակ բացած էին վիրաւորներու փոխադրութեան յատուկ կառքերուն վրայ, իրենց թաքստոցներէն՝ ժայռերու ետեւ: Գիշերը անոնք կ'իջնէին մինչեւ Երզնկայի դուները եւ հրացանաձգութիւն կը կատարէին քաղաքին վրայ:

Գնդ. Մորէլ պաշարման վիճակ յայտարարեց քաղաքին մէջ: Հրահանգ ստացայ, իմ կարգիս, զինուորներս պահել միշտ պատրաստ:

14 յունուարին, Քիւրտերուն ցոյց տալու համար թէ հրետանի ունէինք, գնդ. Մորէլ հրամայեց թնդանօթաձգութեան փորձեր կատարել մեր հրետանիով: Լուր տուինք Թուրքերուն թէ թնդանօթաձգութեան փորձեր պիտի կատարուին, որպէսզի թիւրիմացութիւն չծագի: Եւ դուրս ելանք Երզնկայէն, մօտաւորապէս 6 վերստ հեռանալով՝ փորձեր կատարեցինք: Մեր թնդանօթաձիգները լաւ կ'աշխատէին:

Թնդանօթաձգութեան այս փորձերուն ժամանակ էր, որ առաջին անգամ ըլլալով տեսայ Քիւրտերուն ան[illegible]գթութեան հետքերը: Երզնկայէն 4-5 վերստ հեռաւորութեան վրայ, Եփրատի եզերքը ուշադրութիւնս գրաւեցին եկեղեցիի մը աւերակները: Եկեղեցին քարաշէն շրջափակ մը ունէր: Պատին ետեւ՝ տարօրինակ բուրգ մը, որուն գոյնը եւ ձեւը կարելի չէր բացատրել: Զինուորներուս հարցուցի թէ ինչ բուրգ էր այս: Պատասխանեցին ինծ թէ Թուրքերու եւ Քիւրտերու կողմէ ջարդուած Հայերու գանկերու կոյտ մըն էր: Մօտենալով, իրապէս տեսայ որ մարդկային գանկերու բուրգ մըն է, ճիշդ ինչպէս Վերեշչագինի «Գանկաբուրգը»: Նմանութիւնը աւելի եւս յիշեցնելու համար, [illegible] ագռաւներ [illegible] բուրգէն վեր եւ սկսան ողբագին կանչելով դառնալ օդին մէջ:

Թնդանօթաձգութեան փորձերէն դարձին, Մուրատ իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ իր զօրամասին մէջ թնդանօթներ ալ ունի, եւ հպարտ կը զգար ինքզինք որ իր կամաւորները, այնքան կարճ ժամանակի մը մէջ, սորվեցան թնդանօթաձգութիւնը:

(3)

որուն չուրջ հաւաքուեցան թէ մտաւորական, թէ հարուստ եւ թէ փողոցի ցեխլահը:

Ամբողջ ժողովուրդը հսկայ զանգուածով զօրավիգ հանդիսացաւ, անոր մէջ տեսնելով ազգային հերոսը: Ամէնէն անգլիասէրն էն թթու ազգայնականը, աշխատեցաւ իր ըմբռնումներուն համաձայն՝ հետեւելով առաջնորդին գծած ընդհանուր ուղեգծին:

Եւ արդիւնքը ահա: Ահա միջազգային ժողով մը կը նուիրագործէ սոյն անկախութիւնը ջնջելով թրքական չրջանէն մնացած առանձնաշնորհները, որոնք իրապէս անվայել էին ինքնակալ եւ անկախ երկրի մը:

Բնական է թէ առաջին աոթիւ նոր պայմաններ պիտի գան փոխարինել մասամբ «քափիթիւլասիոն»ներու առաւելութիւնները արեւմտեան պետութեանց համար: Սակայն ժամանակի ընթացքին այս պայմաններն ալ պիտի իյնան, կը բաւէ քիչ մը համբերութիւն եւ խոհեմ դիւանագիտութիւն որոնց ապացոյցը քանիցս տուաւ Եգիպտոս:

Եգիպտահայ տեսակէտով «քափիթիւլասիոն»ներու ջնջումը պիտի ըլլայ մեծապէս օգտակար մեր գաղութին համար, հաւասարութիւն հաստատելով օրէնքին առջեւ Եւրոպացին եւ տեղացիին միջեւ:

ՊԵՐՃ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱՎԻԼ, 8 ապրիլ (Յառաջ).— Հաճելի ժամանց մը ունեցաւ գաղութիս կրթասէր մասը, ներկայ գտնուելով ցերեկոյթ-պարահանդէսին, որ սարքուած էր Համազգայինի եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ մանկապարտէզին:

Հանդէսը բացաւ «Րաֆֆի» երգչախումբը «Տալւորիկ» խմբերգով, որմէ վերջ Համազգայինի ատենապետ Պ. Յ. Փօղոսեան երկու խօսքով չեշտեց կրթութեան եւ դպրոցի կարեւորութիւնը մեր մատաղ սերունդին համար որ կը ծնի ու կը ծաղկի օտար ափերու վրայ, անտեղեակ իր լեզուին եւ ազգային պատմութեան: Հետաքրքրեց երգեցին Տիկ. Պ. Խալֆեան, Պ.Պ. Փ. Օհանէսեան, Խ. Գոչեան եւ փոքրիկն Օր. Տողրամաճեան: Արտասանեցին Պ. Պ. Ս. Միսաքեան, Նափաճեան, Ա. Միսիրեան (Իսիէն), Զ. Տէյիրմէնճեան (Մէօտոն), Խ. Գոչեան, Տ. Օհանէսեան, փոքրիկներ Գ. Փափազեան եւ Օր. Տարապխանեան: Նոյնպէս Գ. Վ. Տէյիրմէնճեան եւ Պ. Խ. Գոչեան «Ալ հայլուղը» դերին մէջ:

Ներկաները խանդավառուեցան, երբ հայկական պարերը սկսան երգչախումբի անդամներով, թառխթ Պ. Գարեգինի նուագին հետ, մինչ մէջ ընդ մէջ իր փանթէզիներով կը զուարճացնէր մեզ Պ. Կարպիս Քանթարճեան: Իսկ առանձին պարեցին Տիկ. Ք. Օհանէսեան, Օր. Գառըքեան եւ փոքրիկներէն Օր. Ռէժինա, Թորիկեան եւ Թորանեան: Մինչ հայկական կերուխումը, գինիի գոլորշիներուն հետ ցնծելով եւ պըտըլիկներու կանչն ու աղմուկը հարսանիքի մը վերածեր էին սրահը:

Երգչախումբի երկու խմբերգներ եւս եւ կը սկսի ծանօթ ճաշը եւրոպական, ուր զոյգեր իրար գտած ալ կը դառնան ու կը դառնան մինչեւ կէս գիշեր:

Գիտնանք մտածել դպրոցին վրայ ամէն բանէ առաջ որ մեր յոյսն է ու մխիթարութիւնը այս օտար ու ցիրուցան վիճակին մէջ:

ՄԷՑ - ՍԷ

Յ. Գ. Սոյն հանդէսին մէջ քաշուեցաւ նաեւ «Համազգային»ի 10 հատորներուն (Արեւմտահայ Բանաստեղծներ) վիճակախաղը: Շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 5 Մ. Ս. (Շավիլ), 25 Կիրճեան (Իսի), 27 Սերոբեան (Իսի), 30 Զօլաքեան (Իսի), 47 Նազիկեան (Շավիլ), 48 Գըլըճեան (Ալֆորվիլ), 74 Սաղաթէլեան (Շավիլ), 92 Փօյաճեան (Իսի), 94 Մ. Ս. (Շավիլ), 95 Պետեան (Շավիլ):

Այս աթիւ նուիրատուութիւններ ալ եղան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՒՏՕ, 7 ապրիլ.— «Արարատ» միութեան հանդէսը ի նպաստ իր դպրոցին, տեղի ունեցաւ 4 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Բաբսեղ-Տահարպ» ակումբին մէջ, Սըրնօ: Ցայտագիրը աշակերտներն եւ աշակերտուհիները կը ներկայացնէին: Ծնողներ եւ երիտասարդներ եկած էին տեսնելու հայ փոքրիկները, թէ ինչպէս կ'արտայայտեն իրենց մայրենի բարբառը, եւ ինչպէս հայ երգը կը գեղգեղեն: Նաեւ քաջալերելու նիւթապէս, քանի որ միութեան միակ ապաւէնն է իր դպրոցին յարատեւութեան:

Միութեան նախագահ Պ. Շ. Սուքիասեան քանի մը խօսքով բացատրեց թէ յաճախ կը կազմակերպուին հանդէսներ, դպրոցին եկամուտը ապահովելու համար: Շեշտեց թէ հայ մանուկը հայ պահելու, հայ գիրը, հայ լեզուն սորվեցնել տալու համար ամէնէն անհրաժեշտը դպրոցն է, ուրիշ ելք չունինք: Ապա կոչ ուղղեց ներկաներուն, որ իւրաքանչիւր ծնողք հոգածութեամբ հսկէ իր զաւակին հայեցի դաստիարակութեան վրայ, ձուլումէն զերծ պահելու համար զայն:

Դպրոցի աշակերտները երգեցին «Աղուէս պառկեր» խմբերգը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Մելքոնեանի, որ կ'ընկերակցէր դաշնակով: Ու սկսաւ արտասանութիւններու շարքը: Լաւ առոգանութեամբ արտասանեցին ամենափոքրէն ամենամեծերը: Մենեգեցին Օր. Օր. Մաքրուհի Բարսեղեան «Ասում են ուսին», Շ. Քէնտիրեան «Անուշ»ի երգերէն կտոր մը, նաեւ զուգերգ մը երկուքը միասին «Ահա եկաւ լուսին արծաթ»: Ներկաներուն անակնկալ մը եղաւ, երբ հինգերորդ դասարանի աշակերտուհիները Զ. Եգիկեան, Շ. Քէնտիրեան, Ե. Վարդանեան, Մ. Բարսեղեան եւ Վ. Իլպէկեան երկրորդ եռամսեայ քննութեան համար պատրաստած էին շարադրութիւն մը, նիւթ՝ «Գարունը», որ կարդացուեցաւ հանդէսին մէջ, մէկը միւսէն գեղեցիկ շարադրած: Տեսնել պէտք էր հոգիները թէ ինչպէս թռիչք կ'առնեն բնութեան ամենալաւ եղանակը հարազատօրէն նկարագրելու համար: Իբրեւ նմոյշ կ'արժէ քանի մը նախադասութիւն տալ հոս, նոյնութեամբ ... «Բոյսերը կը չատնան, ծիծեռնակները կուգան հեռու երկիրներէ եւ ծառերուն մէջ կը շինեն իրենց բոյները: Մեղուները կ'արթննան իրենց ձմեռուան քունէն եւ կը թռին դաշտ, ծաղիկներուն հիւթը կը ծծեն որ մեղր պատրաստեն»: Պէտք է գիտնալ որ այս սանուհիները Արարատ Միութեան դպրոցին մէջ հասակ առած են:

Միութեան կողմէ խօսեցաւ Ա. Քէնտիրեան, յիշեց թէ ինչ դժուարին զոհողութիւններով դպրոցը այս մակարդակին հասաւ: Ապա խօսքը ծնողներուն ուղղելով ըսաւ — Քանի մեր այս թափառական կեանքին վերջ չէ տրուած, հայրական մեծ պարտականութիւն ունինք մեր զաւակներուն ուսուցանել մեր մշակոյթը, մեր պատմութիւնը եւ մեր աւանդական առաքինութիւնները, մեր կարողութեան չափ: Գաղթաշխարհի ներկայ քաոսային վիճակին մէջ չունինք աւելի նուիրական գործ մը որքան այս փոքրիկները հայ կրթել, հայ մեծցընել եւ Հայու արիւնը տաք պահել, իրենց երակներուն մէջ: Պ. Ա. Մելքոնեան դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիներու երկրորդ եռամսեայ քննութեան նիշերու արդիւնքը կարդաց: Փոքր դադարէ մը վերջ, գիւղական տնակի մը ներքնամասը ներկայացնող երկու փորագրուած, կարծր հողէ ամաններ (կափարիչի ձեւ) աճուրդի դրուեցան: Շահեցաւ Պ. Ս. Տէր Մարտիրոսեան 5 ֆրանք նուիրելով Միութեան: Ընդհ. հասոյթ գոյացաւ 298 ֆրանք:

Ամէնէն վերջ ներկայացուեցաւ «Ագարակին մէջ» մանկական թատերախաղը, երգախառն: Ներկաները մեկնեցան մանուկներուն զիլ ձայները իրենց ականջին:

Զալկարացի

ԳԼԽԱՐԿԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիացի պետական մեծ մարդը՝ Սըր Օսթըն Չէմպըրլէն՝ որ վերջերս մեռաւ, սովորութիւն ունէր իր գլխուն վրայ պահելու սիլինտր գլխարկը Երեսփ. Ժողովին ամբողջ նիստերու միջոցին: Այն ատեն միայն քաղաքավար կերպով կը հանէր երբ իր անունը տրուէր, կամ երբ խնդիրը իր նախարարական պաշտօնատան չուրջ կը դառնար: Չէ՞ որ երկար տարիներ նախարարական պաշտօն վարած էր, մանաւանդ իբրեւ արտաքին նախարար: Ամառնային տաք օր մը, Ժողովարահը կարծես կ'եփէր, եւ Չէմպըրլէն անգիտակցաբար, գրեթէ մեքենաբար սիլինտրը վար իջեցուց: Բոլոր նայուածքները դէպի անոր կողմը դարձան: Վարչապետ Պոլտուին, որ այդ պահուն բեմին վրայ ճառ կը խօսէր, կեցաւ եւ ինք ալ զարմանքով նայուածքը դարձուց Օսթըն Չէմպըրլէնի գանկին կողմը: Վարչապետին այս արտասովոր նայուածքին վրայ ժողովին նախագահն ալ իր հետաքրքրութիւնը ձուլեց բոլոր միւս երեսփոխաններուն զարմանքի տարակային կողմը: Է՛հ, Չէմպըրլէնի գանկը աճուրդի՞ թէ նուագուրդի ենթարկուած էր: Օսթըն շատ ուշ իմացաւ իր մարմինին վերի մասին յարուցած հետաքրքրութիւնը, եւ յանկարծ շտապով իր սիլինտրը գլուխը դրաւ նորէն: Եւ նիստը վերսկսաւ իր բնականոն ընթացքը:

ԵՌԱԳՈՅՆԻՆ ԿՈՉԸ ՈՎԿԻԱՆՈՍԷՆ ԱՆԴԻՆ

Տէր խմբագիր Յառաջի.— Ձեմ կրնար արգիլել ինքզինքս ձեր միջոցաւ ընդհանուրին կրկնելէ բառ առ բառ, ինչ որ սիրտի տէր հայրենակից մը հեռաւոր Շիքակոյէն մասնաւոր նամակի մը մէջ գրած է զգայուն եւ միանգամայն պարզ չեշտով, որ նկարագիրն է ճշմարտութեան: Ուրեմն թոյլ տուէք որ հոս ահա ընդօրինակեմ այդ աւելի քան վաթսունամեայ ազգայինին տողերը, որոնք թերեւս դառնացող եւ ուրացող պակասամիտները զգաստութեան առաջնորդեն.—

«Ասա՛ղ անցեալդ: Այսօր ոչ թէ երեսփոխան, այլ Զարսանճաղ-Զմշկածաղ միացեալ թեմը անգամ գոյութիւն ունենալէ դադրած է: Բայց ես ապագային համար լաւատես եմ: Այն ազգը որ 500 տարիներու գերութենէն ազատուած, եւ 1915ի նման ջարդ տեսնելէ վերջ, 1918 Մայիս 28ին, փառաւոր առաւօտ մը, իր հարազատներու արեան գնով ստեղծեց Հայաստանի կառավարութիւն մը, եւ աշխարհի հզօր ազգերու դրօշակներու կարգին, բարձրացուց նոյնքան պատկառելի եւ պաշտելի եռագոյն Ս. Դրօշակը, վստահ եղէք շատ չանցած կրկին այդ սրբազան եռագոյնը պիտի ծածանի Հայաստանի սարալանջերու գագաթին, որուն հովանիին տակ պիտի հաւաքուինք բոլորս միասին, եւ կրկին պիտի ունենանք թէ մեր թեմերը եւ թէ մեր երեսփոխանները: Մինչ այդ՝ քիչ մը եւս համբերենք»:

Տէր խմբագիր, կարելի՞ է միթէ գրուանի տակ պահել այսպիսի բնագդական տողեր, կուրծքին խորունկ ալքերէն բխած այս կենդանի յորդումը:

***

ԵՐԿԱՐԱԿԵՑՈՒԹԻՒՆ

Կ'ըսուի թէ այրերը կիներէն նուազ ծեր կ'ապրին: Կարծես այս խօսքին ապացոյցն է Նորմանտիա, որ քիչ մնաց պիտի կոչուի հարիւրամեայ կիներուն երկիրը: Արդարեւ, ասոնցմէ մին կը ճեմէ այս օրերս դէպի իր 105րդ տարին: Ուրիշ պառաւ մը, որ պարեց իր հարիւրամեակին օրը, թեւակոխեց անցեալ օր իր 101 տարին: Ապրիլ 7ին 100 տարեկան եղաւ ուրիշ եւս մը: Այս երեքին դէմ հազիւ մէկ այր կայ հարիւրամեայ: Այս երեւոյթը պիտի չարունակէ՞ արդեօք մնալ, քանի որ կիներն ալ այրերուն պէս եւ անոնց չափ կ'աշխատին հիմա չնորհիւ ... քաղաքակրթութեան, որպէսզի երեկ մարդիկ գործ չունենան եւ կիները ողողեն աշխատանոցները: Բայց, վերջ ի վերջոյ, ո՞ւր պիտի ծնին, կամ ո՞րչափ պիտի ծնին: Ի՞նչ պիտի ըլլայ պզտիկներուն դաստիարակութեան գործը: Մայրերը որ եւ է դեր չունի՞ն արդեօք ընտանեկան կրթութեան անունով: Այս հարցումներու պատասխանը թող մայրերը տան:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի 22ԱՄԵԱԿԸ

«Յուսաբեր» ապրիլ 1ին փակեց իր հրատարակութեան 22ամեակը: Այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ, մեր պաշտօնակիցը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Մեր օրկանը, հաւատարիմ իր սկզբնական գաղափարին, անցնող տարին ալ, ինչպէս նախընթաց տարիներուն, չարունակեց իր գործը եւ ապրեցաւ ու պայքարեցաւ իր գաղափարականին իրականացման համար: Անիկա ծառայեց հայ ժողովուրդին, անոր շահերուն եւ ամէնէն առաջ ու ամէնէն աւելի անոր Դատին:

Իբրեւ Հայութեան նուիրուած օրկան, բողոքեց ու քննադատեց, երբ չեղում ու սխալ տեսաւ. դիմակազերծ ըրաւ, երբ դիմակաւորներու հանդիպեցաւ. ոգեւորուեցաւ, երբ օգտակար, հանրօգուտ ձեռնարկներու առջեւ գտաւ ինքզինք. խրախուսեց ու խանդավառեց, երբ անկեղծ ու ժողովրդանուէր գործեր տեսաւ:

Բայց, ինչ որ ըրաւ այս բոլորին հետ եւ այս բոլորէն վեր՝ հաւատքի արծարծումն եղաւ: Առաջին հաւատացեալներէն՝ անիկա վառ պահեց հաւատքը իր ժողովուրդին մէջ՝ հայ Դատին ու հայ հայրենիքին հանդէպ: Մնաց հաւատարիմ ու հարազատ իր կուսակցութեան, որ հայ ժողովուրդին Դատին դրօշակիրը, անոր հայրենաշունչ ոգիին աւազանն է: Կանթեղակիր առաջնորդը այն թափառական ու պատառուն ժողովուրդին, որ դարերէ ի վեր կը պայքարի իր ազատ հայրենիքին տիրանալու եւ իրագործելու համար իր հպարտ ու ազատ նախահայրերու երազը, յանուն խաղաղ, ստեղծագործ ու արդար աշխատանքի:

Ըրինք՝ ինչ որ հնար էր, մեզի տրուած պայմաններուն մէջ: Դժգոհ ենք մեզմէ, ոչ թէ որովհետեւ չուզեցինք աւելին ընել, այլ որովհետեւ չկըրցանք աւելին ընել. կեանքն ու պայմանները թոյլ չտուին: Զոհողութեան ոգին չէ որ պակսեցաւ մեզի, այլ մեր բաղձանքներուն համազօր միջոցը միայն:

Բայց, այս ակամայ դժգոհութեան հետ, գոհունակութեան անկեղծ խօսք ունինք մեր հեռաւոր ու մօտաւոր ընթերցողներուն, մեր ժողովուրդին համար. մեր ընկերներուն, մեր բարեկամներուն համար, որոնք իրենց քաջալերանքովը, զոհաբերութեամբը, նամակներովը ոգեւորեցին մեզ եւ հնարաւորութիւն տուին ոգիի վերածելու նիւթը. նիւթը՝ որ արդէն իսկ ոգիի վերածուած ղրկուեցաւ մեզի, եւ ոչ թէ իբրեւ ցամաք ալրանք ու առեւտրական հաշուակցում:

Այս տողերը թող մեր սրտագին խօսքը, շնորհակալիքը կազմեն բոլոր այն հայրենաբաղձ ու հայրենասէր Հայերուն, որոնք օտարութեան մէջ, մեզի հետ միասին, կը ջանան վառ պահել հայ մշակոյթի ու լեզուի կանթեղը, հայ հայրենիքի ու անոր Դատին հանդէպ հաւատքը:

Գիտենք մեր թերիները, մեր տկարութիւնները՝ որպէս մեծ ժողովուրդի մը ու անոր արիւնոտ Դատին նուիրուած օրկան. գիտենք թէ ինչ որ կ'ընենք՝ հազիւ թէ կաթիլ մը ցօղ ըլլայ մեր ժողովուրդի բոցավառ սրտին համար: Բայց, եթէ քիչ կ'իրագործենք, կը բաղձանք չատը, ու կ'աշխատինք աւելիին համար: Այս է մեր միակ սփոփանքը եւ այս պիտի ըլլայ մեր գոյութեան միակ արդարացումը: Ո՞ւր էր թէ աւելին տրուէր մեզի եւ աւելին, կրկնապատիկը, տասնապատիկը պահանջուէր: Հանրային օրկան մը հանրային, միահամուռ ջանքերով միայն կարելի է արդիւնաւորել: Հարստութիւն չենք ուզեր դիզել. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս իր բոլոր օրկանները, երբեք հետամտած չեն հարստութիւնը: Բայց, կ'ուզենք որ հարուստ ըլլանք, աւելի հարուստ դարձնելու համար թերթը. աւելի հարազատ ու համապատասխան պատկերը քաղաքական այն մեծ կազմակերպութեան, որ ոգեղէն հարստութիւն ունի աղքատ ու չքաւոր այս օրերուն, որ միակ հաւատաւորը մնացած է հայ ժողովուրդի վաղուան ճակատագրին հանդէպ»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑԵԼԻ ԱՇԽԱՐՀԻ, ամսագիր (համագործութեան համաշխարհային շարժման) Ա. տարի թիւ 1: Պատկերազարդ, 32 էջ: Խմբագիր հրատարակիչ Գէորգ Մեսրոպ: Տարեկան բաժնեգին 3 տոլար: Հասցէ.— Տիկին Շաքէ Մեսրոպ, Փաւլոֆո, Սոֆիա, (Պուլկարիա):

ԵՓՐԱՏ, (բացառիկ թիւ «Եփրատ» լրագրին): Խմբագիր՝ Ա. Շաքլեան: Գրական բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ: Գին 2 ֆրանք: Հալէպ:

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ, հոկտ.-դեկտեմբեր 1936, թիւ 10 — 12: Տարեկան բաժնեգին 1 անգլ. ոսկի: Հասցէ.— Mechitharistengasse 4, Vienne, (Autriche):

ԾԻԾԱՂ

Երբ Ռիչլիէօ կարտինալ ձեռնադրուեցաւ, իր կատաղի թշնամիներէն աբբայ մը ըսած է.

— Ինչ հակառակ բաներ տեղի կ'ունենան աշխարհիս վրայ: Առտնօք աւազակն էր որ խաչին վրայ կախուեցաւ, մինչ այսօր խաչն է որ կը կախեն աւազակին վրայ ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (249)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սոնիան ի զուր կը փորձէր ջոկել Վահէն սեղանի չուրջ հաւաքուած երիտասարդներու մէջէն: Բոլորն ալ հասակակից մարդիկ էին, բացի Պիծայէն, որ ալեխառն մազ ու մօրուքով քառասունը անցած մարդ մըն էր: Լեռնական Շատախցիներու գոյնզգոյն չորեր հագած՝ բոլորի ալ մազ ու մօրուքը իրար անցած, քօլօզներու չուրջ փաթթած փուչիներու ծոպերը դէմքերնուն վերի մասը ծածկած, իրարմէ չատ մեծ տարբերութիւն չունէին:

Սոնիան սեղանի չուրջը մէկ երկու անգամ դառնալով երբ համոզուեցաւ, որ այդ պայմաններու մէջ պիտի չկրնայ ճանչնալ Վահէն, մօտեցաւ Գարեգինին, որ առանձնակի նստած՝ գիրք մը կը թղթատէր, ու խնդրեց, որ զինքը Վահէին ծանօթացնէ:

— Ուրախութեամբ, բայց կարծեմ դուք ծանօթ էիք:

— Այո, անգամ մը հանդիպած եմ, բայց հիմա՝ այս չորերով չատ կը դժուարանամ ...

Ինչպէս իր տեղին ըսեր ենք, Եւգինէն Սոնիային պատմած էր Վարդանի վերջին երեք չորս ամիսներու պատմութիւնը, մինչեւ անոր ենթադրեալ մահը: Եւգինէն բնականաբար բազմաթիւ անգամներ խօսած էր Վահէի մասին, որ այնքան մեծ ազդեցութիւն թողած էր Վարդանի վրայ, անոր կեանքը նոր ուղղութեամբ մը առաջնորդելով:

Վահէի ներկայութիւնը, նորէն անոր հանդիպելու գաղափարը զարմանալի կերպով յուզած էր Սոնիան: Վահէն թէեւ օտարական մը, հազիւ անցողական ծանօթութեամբ մը կապուած, բայց տակէ չատ աւելի բան մըն էր Սոնիային համար: Ան Վարդանի ընկերն էր, վերջին օրերու գործակիցը:

Երբ Գարեգինի հետ մօտեցաւ սեղանին, Սոնիան սաստիկ յուզուած էր: Այդ հանդիպումը լեցուցեր էր հոգին Վարդանով, որ մեղմ ցաւի մը նման անվերջ կը մխար սրտին մէջ:

— Վահէ՛, — ըսաւ Գարեգինը ձեռքը դնելով նստողներէն մէկուն ուսին. — հին ծանօթ մը ... Օր. Սոնիա Աւլանով:

Վահէն կիսովին ետ դարձած էր, երբ Գարեգինը ձեռքը անոր ուսին դրաւ: Բայց երբ այդ ծանօթ անունը լսեց, յանկարծ թէյի բաժակը ձեռքէն ինկաւ յատակի վրայ: Ոտքի ցատկեց ու առանց բառ մը արտասանել կարենալու՝ ապշանքով աղջկան կը նայէր, որ ձեռքը իրեն երկնցուցած՝ տխրօրէն կը ժպտէր.

— Բոլորովին անսպասելի հանդիպում մը, պարոն Վահէ ...

Վահէն աչքերը խոշոր խոշոր բացած՝ զարմանքով կը նայէր Սոնիային: Եթէ յանկարծ կայծակ մը իյնար սեղանին վրայ, այն տպաւորութիւնը պիտի չընէր՝ ինչ որ ըրին այդ զոյգ մը մեղմօրէն ժպտացող աչքերը:

— Գիտեմ, որ չէիք սպասեր ...

— Կը խոստովանիմ ... դժուար էր սպասել ... բայց չատ ուրախ եմ, — հազիւ կրցաւ կակազել Վահէն:

— Դժուար է հաւատալ, թէկուզ սեփական աչքերու, տխրօրէն ժպտեցաւ Սոնիան, — ձեզ չատ բարեւներ բերած եմ ձեր ընկերներէն:

— Այո՞:

Վահէն առջի մէկ երկու րոպէի զարմանքէն սթափած ինքզինքը հաւաքեց:

— Մասնաւորաբար Արսէնեաններէն, որոնք այնքան յաճախ ձեր մասին կը խօսէին:

— Այո, ի՞նչպէս են տիկինը, պարոն Աչոտը, Եւգինէն ...

— Լա՛ւ, որքան որ այդ պայմաններու մէջ կրնան ըլլալ, — Սոնիայի դէմքին տխուր ժպիտ մը երեւցաւ, — Թերեւս չէք գիտեր, թէ փոխադրուած են Երեւան:

— Այդ մասին վերջերս լսեցի: Տիկին Արսէնեանը ...

— Բոլորովին պառաւած է. Վարդանի անժամանակ մահը, — հոս Սոնիայի ձայնը խզուեցաւ, բայց անմիջապէս ինքզինք զսպելով չարունակեց, — Վարդանի եղերական վախճանը խորտակեց խեղճ կինը: Այժմ սպիտակած մազերով պառաւ մըն է, որ ժամերով անշարժ կը նստի, առանց բառ մը արտասանելու եւ մինչեւ հիմա առանց արցունքի չի կրնար յիշել զաւկի անունը, թէեւ չորս տարիէն աւելի անցեր է այդ դէպքէն: Պարոն Աչոտը աւելի լաւ տարաւ այդ հարուածը, թէեւ սկզբնական ամիսներուն ցաւի տակ ընկճուած՝ չշմեր էր ...

Վահէն ծանր մտքերով տարուած՝ հազիւ թէ մտիկ կ'ընէր Սոնիային: Ուրտեղէ՞ն ուրտե՞ղ. Սոնիան յանկարծ մէջտեղ կ'ելլէր: Վահէն ամէն բան կրնար երեւակայել, բայց որ Սոնիա Աւլանով՝ Պետրը Կարպովիչ Աւլանովի մէկ հատիկ աղջիկը Վանի նման հեռաւոր գաւառ մը գար, ժողովուրդին ծառայելու, չէ, այդ արդէն իր երեւակայութեան սահմանէն դուրս էր:

Վահէն անգիտակցօրէն սկսաւ խաղալ Խաչախի ոսկեթել ծոպին հետ, մինչ միտքը բոլորովին ուրիշ ուղղութեամբ կը գործէր: Վահէն կը մտածէր, թէ Սոնիայի անսպասելի երեւումը ի՞նչպէս պիտի անդրադառնար Լեւոնի վրայ: Վահէն Լեւոնի միակ սրտակից ընկերն էր, ծանօթ էր անոր հոգեկան ապրումներուն, անսահման տառապանքին: Եթէ Լեւոնը չրջապատող ընկերները կրնային խաբուիլ անոր մարմարի նման պաղ դէմքէն, բայց Վահէի համար անոր հոգեկան վիճակը չատ պարզ էր: Լեւոնը քօղարկած ըրած էր սիրտը եւ ցուցուցած Վահէին սրտի վէրքերը, որոնք դեռ չատ թարմ էին, ու կարծես երբեք պիտի չսպիանային: Վահէն այդ պահուն գրեթէ թշնամական տրամադրութիւն մը կը զգար Սոնիայի հանդէպ: Ինչո՞ւ եկած էր այդ աղջիկը: Մի՞թէ անոր պատճառով Լեւոնի տառապանքը բաւական չէր եղած:

Լեւոնը ի՞նչպէս պիտի հանդիպէր Սոնիային, այս միտքը հանելուկային անորոշութիւն մը ունէր Վահէի համար: Անհրաժեշտ էր Լեւոնը նախապատրաստել երկուքի հանդիպումէն առաջ, մտածեց Վահէն, պէտք էր ինք նախօրօք խօսէր Լեւոնի հետ:

— Այդ զգեստներով ձեզ ճանչնալը չատ դժուար է, — խուզարկու հայեացքով մը ոտքէն մինչեւ գլուխը չափչփելով ըսաւ Սոնիան:

— Այո, բայց մենք այլ եւս Կովկասի մէջ չենք. որքան քիչ մարդ ճանչնայ մեզ՝ այնքան լաւ:

Բժշկապետ Զախարովը, բժիշկ Պաւլովը եւ տիկին Աւետեանը մօտենալով ծանօթացան Վահէի հետ, որուն մասին այնքա՛ն լսած էին: Աչխոյժ խօսակցութիւն մը ծայր տուաւ: Զինուորներէն չատեր, որոնք պահակութիւն ըրած էին, քաշուեցան կողքի սենեակը հանգստանալու:

Վանքի հօտաղ Մարտօն, որ ծանօթ էր բոլոր յեղափոխական ղեկավարներուն հետ, ինքն ալ կամաւոր մը, ստէպ դուրս կուգար սենեակէն, մինչեւ վանքի դարպասը կ'երթար՝ Լեւոնի ճամբան սպասելով: Դուրսը ոչ մարդ կար, ոչ մարդասան, միայն կատաղութեան հասած սառեցնող քամի մը եւ օդին մէջ բարձրացած ձիւնի սիւներ, որոնք պտոյտ գալով կը զարնուէին վանքի պարսպին:

Ի զուր Մարտօ երկու անգամ ալ նորոգեց սամավարը՝ Լեւոնի խումբը չերեւցաւ: Վաղուց ժամը տասնըմէկը անցած էր: Որքան ժամանակը կ'առաջանար, այնքան ներկաներու ուրախ տրամադրութիւնը կ'իյնար: Հետզհետէ խօսակցութիւնը դադրեցաւ, եւ ատեն մը եղաւ, երբ քառորդ ժամու մը չափ ոչ ոք բերանը բացաւ. ամէն մէկը ինքն իր մէջ ամփոփուած՝ լռելեայն կը մտածէր: Անշուշտ չատ ալ հաճելի մտքերով չէին տարուած. մռայլ դէմքերով, յօնքերը կիտած կը մտածէին այդ պահուն դուրսը գտնուող ընկերներու մասին: Դուրսը գտնուելու գաղափարն իսկ բաւական էր, որ մարդու արիւնը սառեցնէր, ուր մնաց իրապէս կատղած քամիի մը առջեւ գտնուիլը, որ դանակի նման կը կտրէր:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Այդ շրջանակին մէջ, հանդարտ եւ անդորր աշխատող մեր հայրենակիցները որ եւ է անակնկալէ պաշտպանելու համար, սովորական վարչային եւ ոստիկանական միջոցներէ զատ, մասնաւոր կարգադրութիւններ եւս ըրինք:

Որոշեցինք մեր զօրաբաժիններէն մին, պահեստիներովը միասին, ամենալեցուն թիւին բարձրացնել, ո եւ է հաւանական պատահարի առաջքը առնելու համար:

Այս նպատակով, մէկ շաբաթ առաջ, մեր կանչած պահեստիները այժմ իրենց տեղը հասած ըլլալով, այդ շրջանի զինուորական կացութիւնը մեծապէս ամրապնդուած է:

Մէկ կողմէ, երբ պահեստիներու այս կերպ սահմանափակ զօրակոչի պարագան բացատրելով Ազգ. Մեծ Ժողովը տեղեակ կը պահենք մեր ձեռք առած միջոցներուն մասին, միւս կողմէ բացայայտօրէն իրազեկ դարձուցած կ'ըլլանք հանրութիւնը:

Կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն, մեր հարաւի սահմանին միւս կողմը ուրիշ հրոսախումբեր եւս կազմուած են եւ կամ կազմուելու վրայ:

Այդ պատրաստութեանց եւ դէպքերուն հանդամանքը ինչ որ ալ եղած ըլլայ, ԲԱՑԱՐՁԱԿ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ կրնամ յայտարարել Ազգ. Մեծ Ժողովին եւ մեր մեծ ազգին առջեւ, թէ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ԿԱՏԱՐԵԼԱՊԷՍ ՏԷՐ ԵՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ (ծափեր):

Ֆրանքը իր բնական վիճակը պիտի գտնէ

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիօլ պատասխանելով Լոնտոնի սեղանաւորական մեծ օրկանին՝ «Ֆինէնշըլ Նիւզ»ի հարցումներուն, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի ձգէ որ ֆրանքը իր բնական մակարդակը գտնէ դրամական օրէնքով որոշուած երկու սահմաններուն միջեւ: «Բայց ես կը շարունակեմ հաւատալ թէ բոլոր դրամները երբ կանուխէն եւ միաժամանակ հաստատուն վիճակ մը ստանան, այդ պարագան մեծապէս պիտի նպաստէ տնտեսական վերելքին, փարատելով դրամական անստուգութիւնը»:

Նախարարը հերքեց այն ենթադրութիւնը թէ ճնշում կը գործադրուի ֆրանքին վրայ: Ցետոյ հաւաստեց թէ կարելի է Ֆրանսայի ելեւմուտքը հաւասարակշռել ֆրանքի ներկայ մակարդակով. սակայն հաւասարակշռութիւնը կրնայ իրագործուիլ, եթէ շարունակուի տնտեսական վերակենդանացումը: Ինք լաւատես է այս մասին:

Յեղափոխական դրօշներ Ցուցահանդէսին մէջ

Աջակողմեան թերթերը դառնութեամբ գրել կուտան թէ կիրակի օր կարմիր դրօշներ պարզուած են ցուցահանդէսի շինութեանց մէջ, մէկ անկիւնը եռագոյն մը տեղաւորուած: Այս դրօշներէն մէկը վար առած ատեն, հրշէջ սպայ մը ինկած եւ վիրաւորուած է: Բայց երկուշաբթի պատու դրօշը նորէն պարզուած է: Կ'ըսուի թէ ոստիկանութիւնը իրաւունք չունի ներս մտնելու եւ արգիլելու այս տարօրինակ դրօշազարդումները, իսկ ցուցահանդէսին պատասխանատու վարիչները վերապահ դիրք մը բռնած են, վախնալով որ գործադուլ կը պատահի, եթէ վճռական միջոցներ ձեռք առնեն:

«Թան» եւ ուրիշ թերթեր գրել կուտան թէ այս դէպքերը կը վնասեն ցուցահանդէսին յաջողութեան, ծանր տպաւորութիւն գործելով արտասահմանի մէջ:

*** Անցեալ ուրբաթ եռագոյն մը պարզուած էր նախկին Թրոքատէրոյի կեդրոնին վրայ, վրան՝ ընկերվարական, արմատական եւ համայնավար խորհրդանշանները բարդուած: Իրիկունը վար առնուեցաւ, սակայն կիրակի առտու նորէն պարզուած էր, նորէն վար առնուելու համար: Նոյն գործողութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի օրն ալ, մինչեւ իրիկուն, երբ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը միջամտեց: Այս կազմակերպութեան գործադիր մարմինը առջի օրուան նիստին մէջ երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկեց, որպէսզի ցուցահանդէսի բանուորներուն յանձնարարեն չպարզել այնպիսի դրօշներ որոնք կը խրտչեցնեն հանրային կարծիքը:

1917ին հրատարակուած ոստիկանական հրամանագիր մը կ'արգիլէ որ եւ է տարբեր խորհրդանշան աւելցնել ազգային դրօշին վրայ:

Եգիպտոսի «Քափիթիւլասիօն»ներու ժողովը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, երկուշաբթի օր բացուեցաւ Եգիպտոսի «Քափիթիւլասիօն»ներու խորհրդաժողովը, Մոնթրէօ (Զուիցերիա), ճիշդ այն սրահին մէջ ուր անցեալ տարի ամառը գումարուած էր Նեղուցներու խորհրդաժողովը: Բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ նախագահը, բացատրելով թէ 1936 օգոստոս 26ի դաշնագիրը վերջնապէս հաստատած ըլլալով Եգիպտոսի անկախութիւնը, անհրաժեշտ է վերաքննել օտարականներու վայելած առանձնաշնորհները (Քափիթիւլասիօն): Նահաս փաշա, Եգիպտոսի վարչապետը եւ պատուիրակութեան նախագահը, խնդրեց հաւանիլ առանձնաշնորհներու ջնջումին, թէ դատական եւ թէ հարկային տեսակէտով պահանջեց անմիջապէս ջնջել հիւպատոսներու դատական իրաւասութիւնը եւ օտարականները տուրքէ ազատ համարելու օրէնքը, բայց հաւանեցաւ որ ատեն մը եւս շարունակուին խառն դատարանները, մինչեւ վերջնական կարգադրութիւն: Ֆրանսայի պատուիրակին առաջարկութեամբ, ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Նահաս փաշա: Անմիջապէս յանձնախումբեր կազմուեցան, զանազան հարցեր ուսումնասիրելու համար: Կը յուսացուի երկու շաբաթէն վերջացնել աշխատանքները:

Սպանիոյ պատերազմը եւ Անգլիոյ հոգերը

Անգլիական կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած է, իր առեւտրական նաւերուն պաշտպանութեան համար: Երեսփ. Ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը պատասխանելով կարգ մը հարցումներու, յայտարարեց թէ բրիտանական նաւերը պիտի պաշտպանուին բաց ծովուն վրայ: Բայց, յանձնարարեց որ անգլիական նաւերը զգուշանան Սպանիոյ ներքին ջուրերէն, ուր դէպքեր կրնան պատահիլ: Զօր. Ֆրանքօ կը սպառնայ պաշարել Պիլպաօն, նոյնիսկ աչք առնելով միջադէպ մը՝ Անգլիոյ հետ: Այս պարագայութեան վրայ, անգլիական կառավարութիւնը կ'ընդունի պաշարումը, առանց ճանչնալու Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը: Այս որոշումը տրուած էր Նախարարական խորհուրդի կիրակի օրուան արտակարգ ժողովին մէջ:

Արտաքին նախարար Պ. Իտըն նոյն իրիկունը ճառ մը խօսելով Լիվըրփուլի մէջ, անգամ մը եւս շեշտեց թէ անհրաժեշտ է կառչած մնալ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան:

*** Կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի եւ Քորտովայի ճակատներուն վրայ: Այս վերջին ճակատին վրայ (հարաւ) 15,000 հանրապետական զօրքեր նոր յարձակողականի մը ձեռնարկեցին, առաջնորդութեամբ միջազգային վաշտերու:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ժողովը

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ազգ. կոմիտէն ժողով գումարեց առջի օր, եւ քննեց շարք մը ստիպողական հարցեր: Ընդհ. քարտուղար Պ. Լէօն Ժուհօ այս առթիւ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է գործադուլները նախապէս հաղորդել շրջաններու մասնաճիւղերուն եւ ոչ թէ հռչակել տեղի-անտեղի եւ ամէն վայրկեան. այդպէս բանթողները իրաւունք պիտի չունենան դաշնակցային համերաշխութեան: «Ամէն համերաշխութիւն պատասխանատուութիւն եւ կարգապահութիւն կ'ենթադրէ»:

Պ. Ժուհօ ցաւ յայտնեց որ կը ձգձգուին հանրօգուտ շինութիւնները, մինչդեռ մէկ միլիառ 500 միլիոն ֆրանք տրամադրուած էր 1936ին:

Ժողովականներէն մէկը գիտել տուաւ թէ առտնին աշխատաւորները զրկուած ըլլալով վճարովի արձակուրդէ եւ ուրիշ իրաւունքներէ, կը շահագործուին վարպետներու կողմէ: Շատեր իրենց արհեստանոցները կը գոցեն եւ տուներու մէջ կատարել կուտան գործերը, աւելի շահաւոր գտնելով:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընկերաֆամակրական դասախօսական ժողովը այս ուրբաթ, 16 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Զարգարեան գրադարանը, 18 քուռ Լաֆայէթ: կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ—ԲԻՒԶԱՆԴ, նիւթ՝ «Նոր օրերու հայ հերոսը ըստ ռազմիկ երգերու»: կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՄԱՐՍԷՅԼի Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 16 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր Ակումբին մէջ:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, (18 ԱՊՐԻԼ) ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Salle Poissonnière

7 Rue du Faubourg Poissonnière, մէթրօ Montmartre

Կը նախագահէ

Commandant BENOIST d'AZY

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, PIERRE BARRET (S. F.I.O.)

ԵՒ Ս. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ.— **Mlle Nelly GAUTHIER**, ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle FRIDE**, Ա. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle JEGOU**, ալթօ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle HASKIL**, Բ. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **M. J. GILLES**, դաշնակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **M. GOETCHELUCK**, Haut-bois, 1er Prix du conservatoire de Paris.

ԿԸ ՆՈՒԱԳԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՏՈՐՆԵՐ

Կ'ԵՐԳԷ ՏԻԿ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Գէորգ Զավուշի Մահերգը, Գիւլիզարի Ողբերգը, Մշոյ Պլպուլը)

կ'արտասանեն ԵՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ:

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,

45 Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՆԴԷՍ—ԳԻՆԵՄԵՂԱՆ

կազմակերպուած Շավիլի Արդութեան խումբին կողմէ, իր կազմութեան տասնամեակին առթիւ:

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Յայտնի երգիչ ՆԵՐՍԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆի ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ 15 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue la Boétie, մէթրօ **St. Philippe du Roule**

Կը մասնակցին՝ Տիկ **IDA ARD** (Mezzo-Sop.)

Տիկ. **SONAJALG** (pianiste), ԹԱՌ եւ ՏԱՓ:

Յայտագիր.— Սպենդարեանի Ալմաստ օփերայէն La célèbre marche Persienne եւ Danses Almastes Սայաթ Նովայէն, Զայքովսքիէն, Մուսօրսքիէն, եւայլն հայերէն եւ ռուսերէն երգեր:

Գիները ժողովրդական:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 15 Ապրիլ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris (10)

կը դասախօսէ՝ Պ. Վ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Ընտանեկան կազմը եւ անոր դերը ներկայ կեանքին մէջ»

Բ.— Հինգշաբթի, 22 ապրիլ, ժամը ճիշդ 21ին:

Կը դասախօսէ՝ Պ. ՀԱՅԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, նիւթ ունենալով Ակնարկ մը հայ լեզուի ծագման եւ պատմութեան վրայ:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Այս երկու երեկոյթները պիտի ունենան իրենց պարի բաժինը:

Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Պ. Ա. Զօպանեան 20 եւ 27 ապրիլի երեքշաբթի երեկոները, ժամը ճիշդ 21ին պիտի դասախօսէ հայ գրականութեան պատմութիւն (Ոսկեդարու Գրականութիւնը):

Թատերական Ներկայացում

Մարսէյլի «Աբէլեան» Թատերախումբի եւ մասնակցութեամբ Պուլվար Օտտոյի «Ադամեան» Թատերախումբի

17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Թաճիրկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքլիզ, Մարսէյլ

կը ներկայացուի

ՊԹՈՒԺԱՌԿԱԼԸ կամ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

(Ողբերգութիւն 5 արար)

գիներ 4 եւ 3 ֆրանք:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ եւ 18 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին,

Կ. Խաչի Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ (օփերէթ 4 արար)

Սիրայօժար ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ տեղւոյս միրողներուն եւ ծանօթ նուագախումբի: Օփերէթի համար մասնաւոր հագուստ, տէքոր եւ հարսանեկան տեսարան:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր., փոքրիկներու՝ 1 ֆր.

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի Մասնաճիւղին կողմէ

24 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. տան մէջ:

Կ. Նախագահէ՝ Պ. ԱՐՇԱԿԻՐ ՀԱՐԷԼԵԱՆ

կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ—ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին զպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՏՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ատամնաբոյժ ժամադրութեամբ:

ՃԱՇ-ՏԱՄԱՍ

4 Թրավէրս տիւ Մօն-տը-Բիէթէ (րիւ տ'էքսի անկիւնը)

4, Traverse du Mont-de-Piété, Marseille

(Angle Rue d'Aix)

Ուրախութեամբ կուգամ յայտնելու հասարակութեան եւ յարգելի յաճախորդներուս թէ՝ երկու տարիէ ի վեր փարձու տուած «ՏԱՄԱՍ» ՃԱՇԱՐԱՆԻՍ պայմանաժամը լրացած ըլլալով, կը վերահաստատուիմ 15 Ապրիլ 1937, հինգշաբթի օր: Զանք չպիտի խնայեմ ըստ առաջնոյն գոհ ձգել բոլոր յաճախորդներս, մանաւանդ որ Փարիզէն հրաւիրուած մասնագէտ խոհարարապետի մը կողմէ պիտի պատրաստուին համեղ կերակուրներ, քէպապներ, զուտ կարագով խմորեղէններ եւ զանազան անուշեղէններ:

ԱՆԹԵՐԻ ԵՒ ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆ

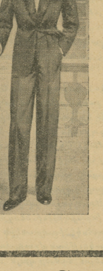
ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ, ԳՈՀ ՊԻՏԻ ՄՆԱՔ

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՇԱՐԱՆ «ՏԱՄԱՍ»

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

թէլէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի կամկօլի տափատ: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերջամսեայ բաժանորդագրուի Յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրոնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք զիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն ձեւափոխութիւն եւ ըրթունում:

Բաց է կիրակի օրերը:

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ԶԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԿՈՒԶՈՒԻՆ քօրսաժի եւ ռօպի վարժ կարուհիներ: Լաւ վճարում: Դիմել՝ Պ. ՄԻՀՐԴԱՏ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի, **5 Rue Lachelier**, Փարիզ (13), մէթրօ Porte de Choisy.

Ընտանեկան

Այրի տիկին Մարտիկեան եւ զաւակները, Փաշայեան եւ Գալայճեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԽԱԶԻԿ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 10ին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, չորեքշաբթի 14 Ապրիլ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ. 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ ազատագրական շարժման ծագումը:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

52 Rue Regnault, Paris (13)

Porte d'Ivryի մօտ:

ճաշ եւ ընթրիք (3 տեսակ)

Գինը 4,50 ֆրանք:

կառավարիչ՝ ՇԱՎԵՐՆԵԻ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe-LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameane, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 15 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3396

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՇՔԱԽՈՒՄԲ ՄԸ՝ ՓՃՈՒՐ ՓՃՈՒՐ...

Արդարութեան պարտք մը,— Ամենէ մը ի վեր աւելի շուտ եւ կանոնաւոր կը ստանանք Երեւանի թերթերը:

Ապրիլ 3ին ստացեր էինք մարտ 5 — 22: Երէկ ստացանք մարտ 23էն ապրիլ 3,— կը նշանակէ վերջինը՝ տասը օրէն. ինչ որ մեծ բարեփոխում է, բաղդատելով անցեալին հետ:

Արդեօք անո՞ր համար որ դէշ լուրը շուտ կը հասնի, ինչպէս կ՚ըսէ ժողովուրդը...

Արդարեւ, այս նոր թիւերն ալ կը յորդին «հակայեղափոխական - տրոցկիստական – դաշնակցական - նացիոնալիստական» պատմութիւններով: Նորէն «երկերեսանի սրիկաներ եւ դաւաճաններ», բոլորն ալ՝ հին շքախումբէն:

Այսպէս, ապրիլ 2ի թիւէն կ՚իմանանք թէ մարտ 23էն 27 տեղի ունեցած է Հայաստանի բոլշեւիկեան կուսակցութեան Երեւանի «ակտիվ»ի ժողովը, մասնակցութեամբ՝ «հազարից աւելի ընկերների»: Այս առթիւ կը զեկուցանէ Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Ամատունի եւ կ՚ողբա՜յ, Ստալինը օգնութեան կանչելով.

— «Ի՞նչպէս կարող էր պատահել, որ մենք, բոլշեւիկներս, մեզանից առանձնապէս նրանք, ում կուսակցութիւնը վստահել է ղեկավարութիւնը — ղեկավար կուսակցական աշխատողներս, կոյր գտնուեցին, չնկատեցին այնպիսի ոխերիմ թշնամիների ու դաւաճանների, ինչպիսիք են Դ. Շահվերդեանը, Ա. Երզնկեանը, Ս. փիրումովը, Դ. Սիմոնեանը եւ ուրիշները: Մենք, ղեկավար աշխատողներս, ոչ միայն չէինք նկատել նրանց, չնայած Համ. Կ. (բ) Կ. Կենտկոմի եւ անձամբ ընկեր Ստալինի կողմից եղած մի ամբողջ շարք նախազգուշացումների, այլեւ նոյնիսկ օգնում էինք այդ երդուեալ սրիկաներին սողոսկելու պատասխանատու փոստեր (պաշտօններ):

Եւ բանը միայն այն չէ, որ կուսակցական կազմակերպութեան գլուխն էր գտնուել երեկերեսանի խանջեանը, որը գերի էր ընկել Դաշնակների ու Ռամկավարների ձեռքը, որն ամբողջապէս անձնատուր էր եղել նրանց: Բայց չէ՞ որ նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ յանցանքի վրայ բռնուած, մերկացուած դաւաճանն ինքնասպանութիւն գործեց, մենք չկարողացանք անմիջապէս անել բոլոր անհրաժեշտ հետեւութիւնները, — հակայեղափոխական, նացիոնալիստների - տրոցկիստների մի խումբ, նրանցից առաւել ոխերիմները, մինչեւ վերջին ժամանակներս մնում էին չմերկացուած, նրանք անցել էին կուսակցական փաստաթղթերի ստուգումն ու փոխանակումը»: (2 ապրիլ):

Շարունակելով իր «մերկացումները», Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը կ՚երթայ կուգայ եւ միշտ կը թոթվէ «անձնասպան» Խանջեանը, անոր հետ ալ՝ Ս. Տէր Գաբրիէլեանը, որոնց հովանաւորութեան տակ, «աջ – կուլակային պրակտիկան» մեծ վնասներ պատճառեր է Հայաստանի գիւղերուն, 1932 – 33ին:

Զեկուցումէն վերջը կատարուած վիճաբանութեանց ընթացքին, սեւ ցանկը կ՚անցնի նոր երեւելի մը, Ռ. Դաշտոյեան, իր իսկ խօսքերով: «Նա վերջնականապէս բացայայտուեց իբրեւ մերկապարանոց օպորտունիստ, միանգամայն կորցրած իր կոմունիստական կերպարանքը»:

Նոյն զեկուցման առթիւ, «Խ. Հայաստան»ը խմբագրական մը թխելով, կ՚ազդարարէ կրկին եւ կրկին.

... Հակայեղափոխական - նացիոնալիստական բուրժուազիայի գործակալը դարձած Ա. Խանջեանը կարողացել էր երկար ժամանակ մնալ չմերկացուած, եւ քողարկելով ու հովանաւորելով հակայեղափոխական - տրոցկիստական - դաշնակցական - նացիոնալիստական տարրերին, պահել նրանց կուսակցութեան մէջ եւ տեղադրել ղեկավար պոստերում: Բանւոր դասակարգի այնպիսի ոխերիմ ու չարանենգ թշնամիներ, որպիսիք են տրոցկիստների հետ սերտօրէն միահիւսուած հակայեղափոխական նացիոնալիստ Ար. Երզնկեանը, Դր. Սիմոնեանը, Դ. Շահվերդեանը, Ա. Բակունցը եւ այլ սրիկաները տարիներ շարունակ կարողացել են թագնուած մնալ կուսակցութեան մէջ եւ որպէս փաշիստական դաշնակցական կուսակցութեան գործակալներ, իրենց հակայեղափոխական լրտեսական գործը կատարել, միայն շնորհիւ նրա, որ մենք անհրաժեշտ եզրակացութիւններ չէինք արել Համ Կ (բ) Կ կենտկոմի, ընկեր Ստալինի բազմիցս արած ցուցումներից՝ յեղափոխական զգաստութեան, յարձակողական բոլշեւիկեան զգաստութեան բարձրացման մասին»: (3 ապրիլ):

Խմբագրական մըն ալ՝ նախորդ օրը գրած էր, ապրիլ 2ին, միեւնոյն բովանդակութեամբ, եւ միշտ կրկնելով նոյն անուններն ու բառերը, տեղ տեղ աւելի գունաւորելով զանոնք, — «Մեր կուսակցութեան եւ հայ ժողովրդի ամենաոխերիմ թշնամիները, երկերեսանի դաւաճան խանջեանի ամենամօտիկ գործակալները՝ Ա. Երզնկեանը, Դ. Շահվերդեանը, Դ. Սիմոնեանը, Ն. Ստեփանեանը, Ա. Բակունց եւ ուրիշները,— Դաշնակների եւ Ռամկավարների կուսակցութեան այդ ուղղակի գործակալները» եւն.:

Ահա, ուրեմն, փշուր փշուր կը փլի, կը տարտղնուի եթէ ոչ ամբողջ սերունդ մը, գոնէ շքախումբ մը, որ դեռ երէկ աշխարհի առջեւ կը ոնքար իբրեւ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան ղեկավարութիւնը, զանազան ճակատներու վրայ:

Դեռ պէտք է շարունակել պրպտումները, պէտք է ծայրէ ծայր կարդալ «Խ. Հայաստան»ը, խմբագրական թէ զեկուցում, ժողովի նկարագրութիւն թէ յօդուած, եթէ կ՚ուզենք լրիւ ներկայացնել ամբողջ փլուզումը:

Դեռ պէտք է համրել շրջաններու, կուսակցական եւ վարչական մարմիններու մէջ եղած մերկացումները, փոխադարձ մատնութիւնները, ստուգումներն ու վտարումները, որոնք այլապէս չարհեկան պատկեր մը կը պարզեն:

Շ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

«Խորհրդային Հայաստան»ի մարտ 24ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ Հայաստանի խորհուրդներու արտակարգ 9րդ համագումարը մարտ 23ին հաստատած է նոր սահմանադրութիւնը, «խմբագրական յանձնաժողովի ներկայացրած խմբագրութեամբ»:

Համագումարը միեւնոյն ատեն որոշած է յանձնարարել Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին՝ մշակել եւ հաստատել Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեան կանոնագիրը, ինչպէս եւ սահմանել ընտրութեանց թուականը:

Այս առթիւ համագումարը փառաբանութեան եւ երախտագիտութեան հեռագիրներ ուղղած է Ստալինի եւ Բերիայի:

«ԴԱՒԱՃԱՆ»ՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ Կ՚ԵՐԿԱՐԻ

«Խ. Հայաստան»ի ապրիլ 2ի թիւին մէջ հրատարակուած է Կեդր. կոմիտէի քարտուղարին՝ Ամատունիի մէկ զեկուցումը, ուր «ոխերիմ թշնամիներ եւ դաւաճաններ» Դ. Շահվերդեանի, Ա. Երզնկեանի, Դ. Սիմոնեանի եւ ուրիշներու կարգին կը յիշուի նոր անուն մը, Ս. Փիրումով (Փարիզի խորհրդային դեսպանատան երբեմնի պաշտօնեան):

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ե՞րբ պիտի բացուի Ցուցահանդէսը

Տեղական թերթերը կը կարծեն թէ ցուցահանդէսին պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի մայիս 15ին: Առեւտրական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ մինչեւ հիմա փոփոխութիւն կատարուած չէ բացման թուականի մասին, բայց թէ կառավարութիւնը քանի մը օրէն պաշտօնապէս պիտի հաղորդէ բուն թուականը:

Յետաձգման պատճառ կը համարուի ոչ միայն շինութեանց յապաղումը, այլ եւ այն պարագան որ օտար այցելուներէն շատերը պիտի չկրնան գալ մայիս 13էն առաջ, Անգլիոյ թագաւորին թագադրութեան պատճառով:

Ծայրայեղ ընկերվարականները պիտի վտարուի՞ն

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը, որ կը գումարուի յառաջիկայ կիրակի, օրակարգին վրայ ունի ծանրակշիռ հարց մը. — ծայրայեղ ընկերներու վտարման խնդիրը: Ասոնց գլուխը կը գտնուի Մառսօ Փիվէր, որ թերթ մըն ալ կը հրատարակէ: Ամբաստանեալները անցեալ ուրբաթ օր պահ մը խանգարեցին Պ. Լէօն Պլումի ճառը, պահանջելով ջնջել երկամեայ զինուորութիւնը եւ հրաժարեցնել ներքին նախարարը՝ Տորմուա, որ պատասխանատու կը համարուի Քլիշիի արիւնահեղութեան:

Այդ ճառին մէջ վարչապետը ըսած էր թէ կ՚ուզէր հրաժարիլ, բայց ի վերջոյ տեղի տուաւ ընկերներու պնդումին առջեւ:

Յեղափոխական դրօշներու խնդիրը

Աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ տրտնջալ թէ կառավարութիւնը անտարբեր կը մնայ, երբ ցուցահանդէսին բանուորները յեղափոխական դրօշներ կը պարզեն (կամ բոլորովին կարմիր եւ կամ եռագոյնը ձեւափոխելով):

Ազգայնական երեսփոխան Ռուլօ - Տիւկաժ առջի օր վարչապետարան ներկայացաւ, բողոքելու համար այս արարքներուն եւ կառավարութեան անտարբերութեան դէմ եւ ժամադրութիւն խնդրեց վարչապետէն, յանուն խումբ մը պաշտօնակիցներու: Պատասխանուեցաւ թէ վարչապետը արուարձան մը գացած է, հանգստանալու համար: Ասոր վրայ երեսփոխանը հեռաձայնով ժամադրութիւն մը խնդրեց ներքին նախարարէն, չորեքշաբթի օրուան համար: Պատասխանուեցաւ թէ նախարարը չի կրնար ժամադրութիւն տալ այդ օրուան համար:

Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին անդամները ոստիկանական վերատեսուչին դիմեցին, այս միեւնոյն հարցին առթիւ: Պատասխանուեցաւ թէ ոստիկանութիւնը հրաման ստացած չէ միջամտելու: Իսկ ցուցահանդէսին վերատեսուչը յայտարարեց թէ շրջաբերական մը ուղղուած է ձեռնարկուներուն, որպէսզի հսկեն բանուորները որ միայն եռագոյն եւ օտար երկիրներու դրօշները պարզեն, առանց որ եւ է ձեւափոխման կամ յաւելումի:

Շաբաթական երկօրեայ հանգիստը

Լոնտոնի թերթերը ուշադրութեամբ հետեւելով Ֆրանսայի անցուդարձին, կը գրեն թէ ժողովուրդը արագօրէն կը վարժուի շաբաթական երկօրեայ հանգիստին: Ահաւասիկ երկու շաբաթ է որ խանութները կը փակուին կիրակի եւ երկուշաբթի: Յաճախորդներն ալ հետզհետէ կը վարժուին նոր կարգուսարքին, թէեւ դժգոհներ պակաս չեն: Հաշիւ եղած է թէ Փարիզի մէջ միայն 1000 հաստատութիւններ, որոնք ունին 250,000 աշխատաւորներ, տակաւին չեն գործադրեր օրէնքը, գլխաւորաբար նիւթական դժուարութեանց պատճառով: Ամենամեծ դժուարութիւնը կը ներկայացնէ ուտելիքներու առեւտուրը: Բայց մասվաճառները, որոնք աննշան բացառութեամբ սառուցիչ պահարաններ ունին, ուրախութեամբ յարմարեցան օրէնքին:

Շաբաթական երկօրեայ հանգիստին արդիւնքներէն մէկն ալ ճամբու վրայ հաստատուած իջեւաններու բարգաւաճումն է:

Ստրազպուրկի մէջ երկուշաբթի օրուան հանգիստը պարտադրուեցաւ մեծ խանութներու մէջ, սակայն բազմաթիւ փոքր խանութներ բաց մնացին: Ասոր վրայ մեծ վաճառատուններու աշխատաւորները թափօր մը կազմեցին փողոցներուն մէջ, որպէսզի գոցեն փոքր խանութները: Ոստիկանութիւնը հարկադրուեցաւ միջամտել:

«Ձախաւոր չգործածել գործադուլի իրաւունքը»

Պ. Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ուշադրաւ ազդարարութիւն մը ուղղեց բանուորներուն, գործադիր կոմիտէի առջի օրուան նիստին մէջ:

Բացատրելով կարգապահութեան եւ հաւատարմութեան անհրաժեշտութիւնը, Պ. Ժուհօ շեշտեց.

— «Մենք այսօր կը կազմենք յառաջապահ գունդը ճարտարարուեստական երկիրներու, ընկերային օրէնսդրութեամբ (մասնաւորապէս շաբաթական 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեամբ): Այս պարագան մեր վրայ կը դնէ կարգ մը պարտականութիւններ: Անհրաժեշտ է որ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կողմէ մշակուած կարգապահութիւնը յարգուի բոլորին կողմէ: Անշուշտ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՍԵՐ
ՖԷԹՎԱՅԷ ՄԸ ՔԱՂՈՒԱԾ

—.—

Ծանօթ իրաւագէտ - փաստաբանը, Հ. Խոսրովեան, իր յուշերուն մէջ վերջերս կը պատմէր թէ Սուլթան Մուրատի աղջիկներուն ժառանգական մէկ վէճին դատավարութեան ընթացքին՝ կարդացուած է ֆէթվա որ ահաւասիկ.

Հարցում.— Ըստ իսլամական օրէնքի, իսլամներու խալիֆա եւ Օսմ. պետութեան փատիշահ նանչցուած անձ մը, այդ հանգամանքով, պետական գանձէն դրամ պահանջելու կամ պետական գանձին դէմ դատ բանալու իրաւունք ունի՞:

Պատասխան.— Ոչ:

Ի՛նչ կ՚ուզեն թող ըսեն, — այս ֆէթվան չի գայթակղեցներ զիս: Շատ իմաստուն աւանդութիւն մըն է այդ, որ, հակառակ Զօհրապի պատճառաբանութեան, արդարօրէն կ՚ապրի արդի պետութեանց մէջ: Զօհրապ կ՚ըսէ. «Իսլամութեան առաջին դարուն մէջ, հանրութեան ծառայելը Աստուծոյ ծառայել կը նշանակէր, որովհետեւ հանրութեան մատուցուած ծառայութիւն մը Աստուծոյ կրօնքին՝ իսլամութեան մատուցուած կը նկատուէր,— Այս կերպով ոչ միայն խալիֆան, այլեւ ժողովուրդին միւս ծառայողները,— դատաւոր կամ զինուոր — դրամական վարձատրութիւն չէին փնտռեր»:

Ո՛րքան արդիական, ի՛նչքան գեղեցիկ տեսակէտ:

Իսկ եւ իսկ համայնավարութիւն, — ոչ սեփականատիրութիւն կայ, ոչ ալ դասակարգ: Չէ՞ որ կարմիր Ռուսիոյ մէջ՝ ծառայել հանրութեան, կը նշանակէ ծառայել Լէնինի, կամ ծառայել Լէնինի, կը նշանակէ ծառայել հանրութեան: Պետութիւնը կը կշտացնէ՞ փորդ,— ալ ի՞նչ ամսական, ի՞նչ հարստութիւն:

Զօհրապ կը պնդէ որ «երբ իսլամները քաղաքային իմաստով պետութիւն կազմեցին՝ զգացին որ պետութիւն մը պէտք ունի բանակի, բազմաթիւ դատաւորներու, քաղաքային պաշտօնեաներու, որոնք ապրելու համար դրամի կը կարօտին»: Կը նշանակէ այլասերեցան,— չմնաց անձնուիրութիւն, խանդավառութիւն, աշխատասիրութիւն:

Հանրութեան ծառայելը անշուշտ չի նշանակեր վանականութիւն ընել: Անհրաժեշտ է որոշ նուիրում:

Եւ քաղաքային հիմերով կազմուած պետութիւններն ալ հասկնալով ատիկա, փոքրիկ տարբերութիւն մը դրին հանրային գործիչին եւ պարզ առեւտրականին միջեւ: Այսպէս, պետական պաշտօնեաները, գրեթէ ամէն երկրի մէջ, քիչ կը վարձատրուին, այսինքն նուազ կը շահին քան մեր նպարավաճառը, օրինակ: Կը նշանակէ թէ ֆէթվան կը գործադրուի տակաւին:

Մեր մէջ է միայն որ տարբեր է պարագան: Հանրային հաստատութեան մը վարիչը ամսական կը ստանայ աւելի քան առեւտրականը, գործարանատէրը, ճարտարագործը:

Բառ մը չկայ որ այս գործին գլուխը կեցողէն զոհողութիւն կը պահանջուի, եթէ ամսական տասը հազար ֆրանք կ՚ուզես, գնա *պախալ*ութիւն ըրէ:

Հանրային գործիչին սիրտը տարբեր է, *պախալ*ին սիրտը տարբեր: Ափսո՛ս, Բարեգործականի մեր «մեծաղաները» կը պնդեն թէ առանձին տարբերութիւն չկայ:

Tant pis!, եթէ տարբերութիւն չկայ նաեւ իրենց տրուած տիտղոսին մէջ:

ԱՐԱԶ

Զինուորցուներու բժշկական քննութիւնը Լիոնի մէջ

Լիոնի մեր թղթակիցը կը գրէ երկուշաբթի օրուան թուականով.— Այստու տեղի ունեցաւ հայ զինուորցուներուն բժշկական քննութիւնը 3րդ քաղաքապետարանի մէջ: Քննուեցան 280 հոգի, որոնց մեծագոյն մասը Հայեր: Վաղը պիտի քննուին H գիրէն վերջը եկողները: Առ հասարակ ծառայութեան յարմար նկատուած են: Հարցուցած են թէ «կ՚ուզե՞ս զինուոր ըլլալ», ի հարկէ մեր տղաքը «այո» ըսած են: Պաշտօնեաները բացատրութիւն տալէ խուսափած են, ըսելով թէ Փեռաշի զինուորական գրասենեակէն ամէն լուսաբանութիւն կրնաք ստանալ: Դժբախտաբար ո եւ է մէկը որոշ բան չի գիտեր: Ես անձնապէս «Յառաջ»էն պիտի խնդրէի որ իր միջոցներով լուսաբանէր հանրութիւնը, օրինակ՝ ո՞ւր պիտի ծառայեն եւ քանի՞ ամիս կամ քանի՞ տարի, որովհետեւ շատ հակասական լուրեր շրջան կ՚ընեն:

Պ. Գ. Ալեքսանեանի յաջողութիւնը

Երեքշաբթի օր, 13 ապրիլ, Սորպոն, Կօշի ամփիթատրոնին մէջ, Պ. Գառնիկ Ալեքսանեան, Ստրազպուրկի քաղաքի ազգային բարձրագոյն վարժարանի ուսուցիչներէն, ժիւրիին առջեւ պաշտպանեց իր երկու կարեւոր թէզերը Ալզասի մէջ կատարած երկրաբանական հետախուզութեանց մասին: Պ. Ալեքսանեան, որ ծանօթ է մեր ընթերցողներուն իր կատարած գիտական բանախօսութիւններով, անուանուեցաւ Գիտութեանց Docteur d'Etat եւ ստացաւ խիստ պատուաբեր յիշատակութիւն (mention très honorable): Ժիւրիին կը նախագահէր Փրոֆ. Մօռէն:

Անգլիոյ նախարարներու թոշակը պիտի աւելնայ

Անգլիոյ ներքին նախարարը երկուշաբթի օր կրկին պաշտպանեց նախարարական թոշակներու յաւելման ծրագիրը, երկրորդ ընթերցման առթիւ: Ինչպէս գրած ենք արդէն, օրինագիծը կը տրամադրէ 10,000 անգլ. ոսկի տարեթոշակ վճարել վարչապետին, հաւասարեցնել նախարարներու թոշակները, վերածելով 5000ի, 2000 ոսկի հանգստեան թոշակ սահմանել նախկին վարչապետներու, 2000 ոսկի ալ՝ երեսփ. ժողովի ընդդիմադիր կուսակցութեան առաջնորդին:

Նախարարը այս առթիւ բացատրեց թէ բրիտանական խորհրդարանի պատմութեան մէջ առաջին անգամ է որ պիտի նուիրագործուին «դահլիճ» (Քապինէ) կամ «դահլիճի անդամ», ինչպէս եւ «առաջին նախարար» (վարչապետ) բացատրութիւնները: Այս վերջինը նախատական արտայայտութիւն կը համարուէր 1741ի... Այս առթիւ ճշդեց թիւրիմացութիւն մը.— «Անգլիոյ վարչապետին թոշակը աւելցնելու առաջարկ չէ որ կը ներկայացնենք, այլ անոր թոշակ մը յատկացնելու ծրագիր: Վարչապետը այժմ թոշակ չստանար իբրեւ այդպիսին: Անոր ստացած թոշակը կը վերաբերի ուրիշ պաշտօնի մը»: Ինչ կը վերաբերի 10,000 ոսկիի գումարին, ան ենթակայ է եկամուտի տուրքին եւ յաւելուածական հարկի մը, որով իրականին մէջ կ՚իջնէ 6241 ոսկիի, եւ եթէ վարչապետը ուրիշ եկամուտ ունենայ, աւելի պիտի իջնէ:

Պաշտպանելով ընդդիմադիր կուսակցութեան 2000 ոսկի տարեթոշակ սահմանելու առաջարկը, ներքին նախարարը բացատրեց թէ երբ նախկին վարչապետ մը ըլլայ այդ վարիչը, պիտի չստանայ 2000 ոսկին, քանի որ օրէնքը հանգստեան թոշակ կը սահմանէ նախկին վարչապետներուն:

Առաջարկուած յաւելումներու գումարը կը հասնի տարեկան 37,000 ոսկիի:

«ՓՂՈՍԿՐԵԱՅ ԱՇՏԱՐԱԿ»ԻՆ ԱՌԹԻՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հիմա մտնենք արդի աշխարհին մէջ, Տէքարթի հետ:

Ի՞նչ կ'ըսէ Տէքարթ: Պէտք է գտնել ինքզինքը, ճանչնալ իր կարողութիւններն ու թերութիւնները. բացարձակ հաւատք ունենալ իր դատողութեան վրայ: Քսան տարեկան է, փոքր ու տկարակազմ, այս խօսքերը ըրած ատեն: Ճիզուիթներուն հրաշալի դաստիարակութիւնն ստացած՝ երբ դպրոցը կ'աւարտէ, կը տեսնէ որ մեծ բան մը չի գիտեր դեռ: Որքա՜ն տարբեր է ան մեր այսօրուան ընթացաւարտներէն: Այն պահուն երբ ուրիշներ քննութիւն կ'անցընեն, անիկա իր ուսուցիչները կը քննէ, ու կ'ըսէ թէ իր բոլոր գիտցածները ոչինչ են. եւ կ'ուզէ աշխարհի դպրոցը մտնել, կ'ուզէ ճամբորդել, բայց դիւրութիւն չունի, պարզ միջոց մը կը գտնէ, զինուոր կ'ըլլայ:

Օր մը, իր խուցին մենութեան մէջ սա խօսքը կը գրէ. — «Հաւատալ միմիայն ինքզինքին, իր բանականութեան, իր մեթոտին»: Ինչ մեծ յանդգնութիւն, բայց եւ համեստութիւն միեւնոյն ատեն, որովհետեւ կ'ըսէ.— «Ողջմտութիւնը աշխարհի մէջ ամէնէն աւելի բաշխուած բանն է». ինչ որ կը նշանակէ թէ փիլիսոփայ ըլլալու համար բարձր կարողութիւններ ունենալու պէտք չկայ. սովորական դատողութիւնը լաւ մեթոտ մը եւ խորհրդածութիւնը բաւական են: Տէքարթ կը բերէ մեզի տրամաբանութիւն եւ մեթոտ: Մինչ Պղատոնի դրութիւնը սքանչելի համանուագ մըն է, Տէքարթի դրութիւնը մաթեմաթիքական հաւասարութիւն մըն է: Մէկուն մէջ ամէն բան երաժշտութիւն է, միւսին մէջ՝ ամէն բան մաթեմաթիք:

Բայց պէտք չէ կարծել թէ Տէքարթ միմիայն իր միտքը մարզելով անցուցած է իր ժամանակը կամ գոնէ չէ զգացած թէ այդ միտքը խիստ կարգապահութեան պիտի ենթարկէր այն բոլոր զգացական սկզբունքները զորս պղատոնականութիւնը փառաբանած էր:

Տէքարթ անզգայ մը չէ եղած: Կիներու հետ յարաբերութիւնը խիստ հաճելի էր իրեն ու մեծ ազդեցութիւն է գործած իր վրայ: Տէքարթ Շուէտի Քրիստինէ թագուհիին հիւրը, բարեկամը եւ զոհը եղաւ: Ճանչցաւ սէրը, տառապանքը ու հաւատարմութիւնը, ու հետեւաբար ան մեզի համար նոր իմաստասիրութիւն մը արդիւնաւորեց, արդի խռչալը հաստատեց:

Տէքարթ ու Պղատոն հասարակաց կէտ մը ունին. մին գեղեցկութեան ու արուեստի ձեւին տակ, միւսը գիտութեան եւ ճշմարտութեան ձեւով, երկուքն ալ մարդկութեան ճակատագիրը կը փնտռեն:

Տէքարթ եւս զբաղած է զգացականութեան կարգապահութեամբ: Պղատոն խանդավառ էր — սակայն դժուար չէր իրեն համար, քանի որ առողջ էր — բայց Տէքարթ իր տկար կազմին պատճառաւ, երբեք չկրցաւ մարմինը մոռնալ: Անիկա գիտէր թէ, առաջին հարստութիւնը, նոյն իսկ իմաստասէրին համար, նոյն իսկ ամէնէն անշահախնդիր ու ամէնէն բարձր հայեցողութեան համար, լաւ մարսելը, լաւ արեան շրջան մը ունենալն է, թէ միտքը ստրուկն է մարմինին: Հետեւաբար Տէքարթ իր իմաստասիրութեան խիստ գործնական ձեւ մը տուաւ: Մարդոց համար լաւ բարոյական մը ապահովել, այսինքն մաքի լաւ կեանք մը, նաեւ լաւ բժշկութիւն մը, այսինքն բան մը որ առողջութիւնը ապահովէր:

Պէտք չէ կարծել որ երբ մեծ զգացումներ կ'ունենանք, բարոյական են անոնք: Մենք մեր մարմինով է որ կը լսենք երաժշտութիւնը, կը դմայլինք նկարներուն վրայ, կը տենչանք, կը տխրինք, կը սիրենք եւն.: Հետեւաբար կիրքերու ուսումնասիրութիւնը հոգիին շարժումներուն ուսումնասիրութիւնն է որոնք մարմինէն եկող տպաւորութիւններուն կը համապատասխանեն: Ուրեմն մարմինով է որ պիտի ճանչնանք եւ ուսումնասիրենք կիրքերը: Եւ քանի որ մարմինը գործին կը միջամտէ, հոգին ապահովաբար զինաթափ կ'ըլլայ անոր ներկայութեան, որովհետեւ մարմինին ու հոգիին պայքարին մէջ, մարմինը միշտ սպաննող է: Հարկ է ուրեմն համաձայնութեան գալ մարմինին հետ հոգին փրկելու համար: Ուրիշ խօսքով, պէտք է իմաստասիրել կիրքերուն հետ: Ո՞րն է Տէքարթի դարմանը: Երբոր կ'ուզէք կիրքի մը յաղթել, ուրիշ կիրքի մը պէտք է դառնաք: Երբեմն մէկէ աւելի կիրքեր պէտք են առաջին կիրքին յաղթելու համար:

Իմաստասէրի մը քով միշտ երկու տարբեր տարրեր կան: Մէկը իր ժամանակին գիտութենէն եկածը որ անցաւոր է, իսկ միւսը, իր մաքին բերքը, որ մնայուն է, տեւական, փիլիսոփայութիւն մը որ մարմինի կեանքին վրայ է հիմնուած: Տեւող բանը, հոգիին ու մարմինին խնկութիւնն է կիրքին մէջ ու հոգիին սարկացումը՝ կիրքին կողմէ: Կրքին պատմութիւնը միշտ հոգիին սարկացման պատմութիւնն է: Եւ ուրեմն բարոյականը, իմաստութիւնը կը կայանայ ցրուել գիտնալուն մէջ նախ եւ առաջ պատրանքները որոնց վրայ է հիմնուած կիրք մը: Ընդհանրապէս մարդ կիրք մը կ'ունենայ որովհետեւ կը կարծէ թէ անոր առարկան աւելի գեղեցիկ է քան թէ ինչ որ է իրականին մէջ. աւելի մօտէն եթէ գիտենք հմայաթափ պիտի ըլլանք, հիասթափութիւնը պիտի գայ եւ անոր հետ փրկութիւնը: Հետեւաբար քիչ մը քննական միտք, վերլուծում մը, յստակ ու տարբեր գաղափար մը որ հակասէ պատրանքները եւ անոր տեղը բռնէ, եւ ազատած էք, փրկուած էք:

Երբոր Կիրքերու գիրքը կը կարդանք, հոն կը գտնենք արդի հոգեբանութեան մը հետ բացարձակապէս յաւիտենական բարոյական մը, որ ճակատագրի բոլոր դժուարութիւններուն յաղթելու համար կ'օգնէ մարդուն:

Ահաւասիկ հին աշխարհին ու նոր աշխարհին երկու ըմբռնումները համառօտիւ: Թէ մէկուն թէ միւսին մէջ կը տեսնենք որ մարդկութիւնը կը ջանայ դուրս գալ անկարգութենէն որուն մէջ կ'ապրի, բարձրանալու համար ճշմարտութեան կամ բանականութեան խռչալի մը: Երկուքն ալ իմաստութիւնը կը կազմեն, ըլլայ գեղեցիկին սքանչացումով ու պաշտամով ըլլայ բանականութեան յարգանքով ու պատկառանքով:

Իմաստասիրութիւն ու երաժշտութիւն, մարդկութեան երկու ամենաբարձր լեզուներն են. այսինքն մեր ապրած իրականութենէն ամէնէն հեռաւոր ձգտումները արտայայտող բարձրագոյն ձեւերը:

Պղատոն ու Տէքարթ կազմեցին դասական խռչալը, երաժշտական ու գիտական միտքը, գեղեցկագիտական եւ իմաստասիրական միտքը:

Այսօր, ամէն մարդ, որոշ չափով պղատոնական եւ տէքարթեան է: Պղատոնէն կը պահենք անոր արուեստի պահանջը, անոր վիպային ձգտումը, կեանքը ձեւափոխելու տենչը, առօրեայ վհատեցուցիչ իրականութենէն նողկանքը: Տէքարթէն կը պահենք, իմաստութեան, կարգի եւ տրամաբանութեան ճաշակը: Ընտանեկան թէ անձնական կեանքի մէջ, ներդաշնակութեան ու կարգի այս պահանջը կայ: Շատերուն քով կը պակսի այդ ներդաշնակութիւնը: Նոր տարրեր կուգան բարդուիլ ամէն օր այս խռչալին վրայ, զայն ոչնչացնելու համար երբեմն, յաճախ ալ լրացնելու զայն, այնպէս որ դժուար է գործնական հետեւութեան մը յանգիլ:

Մարդը չէ փոխուած, ներդաշնակութիւնն է խանգարուած:

Արդի մարդը չի կրնար պաշտպանել ինքզինքը նոր հոգեբանական մթնոլորտին դէմ: Ամէն մարդ ճակատագրականօրէն կը կրէ ազդեցութիւնը այն մարդոց որոնց հետ կ'ապրի: Միմիայն մէկ միջոց կայ խուսափումի, առանձնացում կամ փախուստ: Ոմանք իրենք իրենց մէջ կ'ապաստանին, այդպէսով առանձնութիւն կը գտնեն բազմութեան մէջ: «Կրնաս, որ ժամուն որ ուզես, քաշուիլ քու մէջդ. ոչ մէկ ապաստան այնքան հանդարտ է ու նուազ ենթակայ վրդովումի, որքան այն ապաստանը որ հոգիիդ մէջ կը գտնես», կ'ըսէ Մարկոս Աւրելիոս:

Բայց այսօր ոչ ոք կարող է այդպիսի բարոյական կորովի մը: Մեզի համար անկարելի է դարձած յաղթականօրէն պայքարիլ մեր ընկերական շրջապատին դէմ:

Բայց ինչպէս որ երկիրը իր առանցքին շուրջ դառնալով մեզի կուտայ երբեմն լուսաւոր երբեմն մութ մակերես մը, առանց սակայն փոխուելու, այնպէս ալ մարդը կը պահէ իր անհատականութիւնը իր կեանքը կազմող մարմնային ու մտային ընթացքներու մակընթացութեանց մէջ:

Ամէն էակ ունի ներքին շարժում մը, վիճակներուն յաջորդականութիւն մը, ռիթմ մը որ իրեն յատուկ է: Բայց կեանքի ներկայ պայմաններուն տակ մեր ամէնէն յատկանշական գործունէութիւնները դէչ ու անկատար կերպով կ'աճին: Արդի քաղաքակրթութեան հրաշալիքներուն մէջ մարդկային անձնականութիւնը լուծուելու կը թուի ձգտիլ:

Ի՞նչ պէտք է ընել ...

Մարդը, առանձին, անկարելի է որ տոկայ իր նիւթական, մտաւորական ու տնտեսական շրջապատին: Այդ շրջապատին յաղթահարելու համար իրեն պէս նոյն խռչալն ունեցող ուրիշ մարդոց ընկերութեան պէտք ունի:

Յեղափոխութիւնները ծնած են պզտիկ խմբակներէ, որոնց մէջ նոր ձգտումները կը խմորուին ու կը մեծնան: Այսպիսի խմբակներ էին որոնք ԺԸ. դարու միապետութեան անկումը պատրաստեցին Ֆրանսայի մէջ: Ֆրանս. յեղափոխութիւնը բերողները աւելի հանրագիտականները եղան քան թէ ժաքոպէնները: Պայքար մը պէտք է ճարտարարուեստական քաղաքակրթութեան սկզբունքներուն դէմ, նոյնքան կատաղի որքան հանրագիտականներունը՝ Ֆրանսայի հին ռէժիմին դէմ: Ֆրանսայի այսօրուան վարիչները շատ լաւ ըմբռնած են ատիկա:

Նաեւ, պէտք չէ մոռնալ որ, Թէնէն, Բրունետիէն, Պրիւնըթիէռէն ի վեր, գեղեցկի կանոններուն վրայ հատուած մը աւելցուած է: Այսօր ընդունուած է, գէթ լաւագոյն մաքերուն կողմէ, թէ արուեստը ընկերութեան հետ զարգանալու հարկադրուած ըլլալով, միջին դասու գաղափարներէն ի վեր, չի կրնար ուրանալ միջին դասը, մէջն ըլլալով ամբողջ ժողովուրդը:

Ընդունուած է որ պարզ ձեւական դասականութիւն մը, գոյութեամբ դատարկ է: Թէ արուեստը կրնայ, առանց իյնալու, ընդունիլ բոլոր արհեստներն ու ընկերական դասերը, մէջն ըլլալով ամէնէն խոնարհները, պայմանաւ որ բան մը ապացուցանելու յետին միտքով չընէ ատիկա:

Արուեստը պէտք է ցոյց տալով գոհանայ ու այն գրականութիւնը որ նկարչութեան վրայ չի կաղապարուիր, խառնածին, անհարազատ, սոսկալի խառնուրդ մը կ'ըլլայ զգացումի ու երեւակայութեան գրականութեան եւ գաղափարներու գրականութեան:

Ա. ԱԶՆԱՒՈՐ

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԱՊՐԻ՛Ք, ՄԱՅՐԵՐ

Քանի մը օր առաջ, Թոլպիաք փողոցէն կը քալէի դէպի Մոն Սուրիի պարտէզը: Յանկարծ, նոր մտածում մը պատճառ դարձաւ որ, ճամբաս փոխեմ: Կ'անցնիմ Սէնթ Ան եկեղեցիին առջեւէն ու կը շտկուիմ ձախ, բախտաւոր ընկերոջ մը այցելելու:

Ահա խանութը: Եւ ահա ընկերս մկրատ մը եւ սանտր մը ձեռքը մազ կը կտրէ: Կը բարեւեմ ու կը նստիմ: Քիչ յետոյ ինքն ալ կը նստի: Կը խօսինք սարէն ձորէն, բայց ամէն անգամ ալ, մեր խօսակցութիւնը կը դառնայ օրուան հոգերուն, մանաւանդ օրուան երիտասարդ ու երիտասարդուհիներու շուրջ:

Խանդավառուած կը հարցնեմ.

— Ի՞նչ կը կարդաս:

Մէկիկ մէկիկ կուտայ անունները այն գրքերուն, որ մէկէ աւելի անգամներ աչքէ անցուցեր է: Եւ իբրեւ համոզումի փաստ, կ'առաջնորդէ ներս: Կը վերցնէ պատէն կախուած վարագոյրը եւ ցոյց կուտայ գրքերու, ամսագրերու դէզ մը: Պատկառելի թիւ մը կը կազմէին «Հայրենիք» ամսագրերն ու «Յառաջ» օրաթերթերը: Երբ արդէն գաղափար մը կազմած, բաժնուելու համար ձեռքս երկարեցի, ըսաւ.

— Կեցիր, մայրիկս կանչեմ, անոր հետ ալ ծանօթացիր:

Ահա մայրը, 55 աշուններու բեռը ուսին, մօտեցաւ: Կը ծանօթանամ: Եւ յանկարծ, ինչպէս որ մայր մը պիտի խօսէր տղուն, հարցուց.

— Ներողութիւն, այսօրուան «Յառաջ»ը ունի՞ս: Ես դեռ խմբիս չատացայ:

«Յառաջ»ը, որ իբրեւ պաշար գրպանս կը պահէի, տուի անոր: Վերէն վար ակնարկ մը նետելէ վերջ, մայրական ժպիտով մը ըսաւ.

— Ներս հրամմէ, սուրճ մը խմէ: Քիչ մըն ալ կը խօսինք, մինչեւ որ Արամը գործը լմնցնէ:

Ներսը, քանի մը երիտասարդ եւ տարիքաւոր կիներ կը նստէին: Ինքն ալ մօտս կը նստի: Հիմա, ակնոցը քթին, կը սկսի կարդալ «Յառաջ»ի թերթօնը՝ «Զարթօնք»: Կը կարդայ եւ կը բացատրէ միւսներուն: Երբ լմնցուց թերթօնը, զարմանալի հարցում մը թռաւ շրթներէն.

— Գիտէ՞ք թէ ով է այս պարոն Լեւոնը:

Ժպիտը դէմքիս, լաւ մը կը տեղաւորուիմ աթոռիս վրայ ու մտիկ կ'ընեմ:

— Այն Վարդանն է, որ հրաշքով ազատուեցաւ արկածէն, որ Ալայ բէկը գերի բռնեց, որ կը ղեկավարէ յեղափոխական շարժումները: Եւ նշանածը Սոնիային, որ բժիշկ Զախարովին հետ Վան պիտի գան հիւանդանոց հիմնելու ...

Այս տաք մթնոլորտին մէջ, սիրտս կ'ուռի: Եւ իմ ալ շրթներէս հարցում մը կը թռի.

— Որքան լաւ պիտի ըլլար, որ ձեզի պէսներուն թիւը շատնար, բազմապատկուէր, մայրիկ: Ու այն ատեն, մենք, հասած պիտի ըլլայինք մեր նպատակին:

— Այդ մեր պարտականութիւնն է տղաս, մանաւանդ պատրաստելու այդպիսի Լեւոններ, Սոնիաներ... վաղուան համար ...

Տիկիններուն ամէնէն տարէցը, մաքուր հայերէնով մը, երիտասարդի պէս սկսաւ խօսիլ.

— «Ցաւալի է որ, մեր հայ տիկիններու մէջ անհոգութեան որդ մը օրէ օր կ'աճի: Ես պիտի համբուրեմ ճակատը այն մէկին, որ պիտի կարենայ ի սպառ փճացնել այդ որդը:

Խօսքերը տաքցան, հրահրեցան, եւ թեւեր առած՝ սկսան սաւառնիլ սենեակին մէջ, պատէ պատ:

Մեր քովը երեխայ մը օրրանին մէջ կը քնանար: Արթնցաւ: Ձեռքը երկարեց խաղալիկ պզտիկ թռչունին, որ ճիշդ գլխուն վերեւէն կախուած էր: Պահ մը խաղաց: Կմկմաց ինքնիրեն: Եւ յետոյ, սկսաւ ճչալ: Մեծ մայրը այս երեխային, որ օրուան բանախօս պիտի անուանեմ, կաթին շիշը շրթներուն մօտեցուց.

— Խմէ ձագուկս, որ վաղը դուն ալ Սոնիա մը ըլլաս, որ ...

Երբ իրիկունը ուշ ատեն դուրս ելայ այս համեստ տանը դռնէն, զգացի թէ՝ դաստիարակական ժողովէ մը կը վերադառնամ:

Ապրի՛ք, մայրեր, հազար ապրիք:

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

«ԹՈՒՐՔԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ ԱՆԳԱՄ ՄԸՆ ԱԼ ՄՕՏԵՑԱՆ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անբնական սահմանի մը հողային եւ բնական դիւրութիւններէն օգտուելով մեր հողերը մուտ գործողներէն շատերը կարելիութիւնը չեն ունեցած դառնալ Սուրիա ապաստանելու: Կրնամ ըսել թէ այն հայրենակիցները որոնք իրենց ներկայ եւ վաղուան հանդստաւէտ կեանքը կը շահին հանրապետութեան պարգեւած անդորրութեան մէջ, այսպիսիները միշտ տէրը պիտի մնան իրենց իրաւունքը եղող պաշտպանութեան եւ ապահովութեան պայմաններուն: Այս է խնդրին ներքին ճակատը:

Գալով արտաքին ճակատին, ան ըսկած է ցաւ պատճառել հայրենակիցներուն եւ անոնց մօտ լուրջ պահանջ մը արթնցուցած է կառավարութեան հանդէպ: Չեմ կրնար ծածկել այս պարագան: Թուրքեւսուրիական սահմանը 800 քիլոմեթր երկարութեամբ, սահմանագլխի ամէն կարգի բնական դիւրութիւններէն զուրկ հողամաս է: Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութեան հիմնումէն ի վեր մեր Սուրիոյ հողատար կառավարութեան հետ ունեցած յարաբերութեանց հիմնական կէտը եղած է անդորրութեան եւ ապահովութեան հաստատումը սահմանագլխին վրայ: Միշտ այն համոզումը ունեցանք թէ, այս արդիւնքը կրնայ ապահովուիլ միմիայն երկուստեք անկեղծ բարեկամեցողութեամբ եւ գործակցութեամբ:

Մեր կառավարութիւնը հողատար կառավարութեան լուրջ ուշադրութիւնը հրաւիրեց մեր երկրին ապահովութեան դէմ կատարուած շարժումներուն համար: Վերջ ի վերջոյ նկատեցինք որ կրաւորական միջոցներով կարելի չէ որ վերջ գտնեն տեղի ունեցած յարձակումները՝ ընդդէմ մեր երկրին եւ ժողովուրդին ապահովութեան, որոնք կը քաջալերուէին այդ տեղերու պաշտօնէից կողմէ:

Սահմանէն անդին տեղի ունեցող յարձակումներուն վնասները կարելի չէ սահմանափակել, մինչեւ որ շարժման մէջ չմտնեն միջազգ. պարտականութիւնները (Ծափեր):

Պէտք է ընդունիլ թէ այս յարձակումներուն աղբիւր կը կազմէ եւ զանոնք կը սնուցանէ Թրքութեան դէմ կատարուած այն քարոզութիւնը որ սահմանէն անդին սկսած է ծայր տալ դիտումնաւոր եւ արուեստական կերպով, Հաթայի հարցին հրապարակ գալէն ի վեր: Մենք կատարեալ լրջութեամբ մէջտեղ դրինք մեր դատը, որքան կը թոյլատրէր միջազգ. դրութեան հաշիւները: Ազգաժողովին մէջ ձեռք բերուած արդիւնքով այս երկիրը մխիթարուած եւ բաւականացած է:

Ամէն անոնք որ կը կարծեն թէ մեզի դէմ ապօրինի քարոզութիւններ եւ անիրաւ յարձակումներ կատարելով հետ պիտի կենանք Ազգաժողովին մէջ մեր ձեռք բերած արդիւնքէն, պէտք է գիտնան որ կրնան խանգարել շատ մը միջազգ. յարաբերութիւններ, բայց մենք երբեք չպիտի հրաժարինք մեր իրաւունքներէն եւ զանոնք շահած ենք արդէն: Այս յայտարարութեան նպատակն է հասկցնել որ Հաթայի դատին մէջ մեր կառավարութեան բացորոշ եւ օրինաւոր ընթացքը ամենեւին չի կրնար արդարացնել մեր դէմ յարձակումներու պատրաստութիւնը:

Այնքան վստահ ենք մեր ընթացքին ճշդութեան, որ հակառակ բոլոր գ[...]

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵՒ)

Նոյն իրիկունը, երբ գացի Մուրատը տեսնելու, ինծի ըսաւ որ իր ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն, Քիւրտերը կը պատրաստուէին յարձակում մը գործելու Երզնկայի վրայ, գիշեր ատեն, քանդելու համար մեր թնդանօթները: Հետեւաբար հարկ դատեց զօրացնել պահակները եւ չքակել ձիերու թամբերը:

Մուրատ չափազանց զայրացած էր, լսելով որ Քիւրտերը կ'առեւանգէին հայ մանուկները,— անոնք կը սպաննէին մանչերը, իսկ աղջիկները կը տանէին իրենց մօտ, կրօնափոխ ընելով որդեգրելու համար: Մուրատի կամաւորները քրտական գիւղի մը մէջ գտեր էին 8 տարեկան հայ աղջնակ մը, որ առեւանգուած էր 1—2 տարի առաջ: Վրաս դժնդակ տպաւորութիւն մը թողուց տեսարան մը, որուն ականատես կ'ըլլայի: Այս աղջնակը խլելով առեւանգիչներուն ձեռքէն, յանձնուեցաւ իր ծնողքին, որ նետուեցան իրենց հոգեհատորին վիզը: Սակայն աղջնակը բոլորովին մոռցած էր իր ծնողքը. կծկտեցաւ անկիւն մը փոքրիկ վայրի կենդանիի մը նման, չուզելով մօտենալ անոնց: Աննկարագրելի էր ծնողքին յուսահատութիւնը: Ժամանակ մը վերջ միայն՝ ծնողքը կրցաւ պզտիկին յիշողութեան մէջ արթնցնել անցեալը եւ երեխան նետուեցաւ իր մօրը վզին՝ կանչելով. «Մայրի՛կ, մայրի՛կ ...»:

15 Յունուարին, կէսօրին, հրահանգ ստացայ ներկայանալ գնդ. Մորէլի: Երբ մօտը հասայ, այնտեղ տեսայ բազմաթիւ սպաներ՝ հաւաքուած: Անոնց մէջ՝ տեղակալ Պրժեղալինսկի, որ հրամանատարն էր Մուրատի հեծելազօրաց ջոկատին:

Գնդ. Մորէլ իր աշխատասենեակին մէջ հաւաքելով մեզ բոլորս այսպէս խօսեցաւ.

— Ծանր դէպքեր պատահած են: Քիչ վերջ Մուրատն ալ պիտի գայ այստեղ խորհրդակցութեան: Մինչ այդ՝ պատմեմ ձեզի ինչ որ պատահած է: Քիչ առաջ հասաւ կառապանը, որ կ'ընկերակցէր երէկ ճամբայ հանուած վիրաւորներու կառախումբին: Զօրբերան գիւղին մօտ, Երզնկայէն 23 վերստ հեռու, կէս գիշերին, Քիւրտերը յարձակում կը գործեն վիրաւորներու կառախումբին վրայ, եւ կը կողոպտեն ու կը կոտորեն: Կառաւանէն կը յաջողի ազատիլ միայն մէկ զինուոր, որ մթութենէն օգտուելով՝ վար կը նետուի իր նստած տեղէն եւ սողալով կ'իջնէ հեղեղատը, կը պահուըտի եղէգներու մէջ: Ամբողջ գիշերը, կը թափառի ճահիճներուն մէջ, խոյս տալով Քիւրտերուն տեսողութենէն եւ ճամբան շարունակելով դէպի Երզնկա:

Այս վիճակը չի կրնար երկար տեւել: Պէտք է վերջ դնել քրտական յարձակումներուն եւ պատժել միանգամ ընդ միշտ, այլապէս հետզհետէ աւելի երես կ'առնեն եւ անկարելի կը դարձնեն մեր կապը Էրզրումի հետ:

Մուրատ հասաւ իր բժիշկ թարգմանին հետ: Ան արդէն տեղեակ էր դէպքերուն եւ գիտէր թէ ո՞ր գիւղի Քիւրտերն էին որ յարձակած էին վիրաւորներու փոխադրութեան յատկացուած կառքերուն վրայ:

Մեր խորհրդակցութիւնը երկար չտեւեց: Որոշուեցաւ անմիջապէս դէպքին վայրը ղրկել Մուրատի հեծելազօրաց հարիւրակը, իմ թնդանօթաձիգներս եւ ջոկատ մը հետեւակ, քանդելու համար յանցապարտ քրտական գիւղերը: Մէկուկէս ժամ վերջ ճամբայ ելած էինք արդէն:

Ես կը մեկնէի տաժանելի զգացումով մը սիրտիս մէջ,— առաջին անգամն էր որ կը մասնակցէի պատժական արշաւախումբի մը, մանաւանդ որ գնդ. Մորէլ մեզի հրամայած էր հիմնովին քանդել յանցապարտ գիւղերը: Չէի կրնար չմտածել որ ստիպուած էինք հրացանազարկ ընել խաղաղ գիւղացիներն ալ միասին: Գնդ. Մորէլ ինծի հրամայեց միասին տանիլ ռումբի եռապատիկ պաշար եւ ռմբակոծել քրտական բնակութիւնները որքան կարելի է մօտէն: Պիտի կործանէինք երեք գիւղեր,— Սիւլէյմանը, Աղֆա, Զօրբերան:

Արագօրէն յառաջ խաղացինք, առանց տեղ մը կանգ առնելու: Իրիկուան դէմ՝ մօտեցանք Զօրբերանի: Հոն ուր կը գտնուէր մեր պահակախումբը, որ պաշարուած էր առտուընէ ի վեր: Քիւրտերը, դիմացի լեռան վրայ դիրք բռնած, կը կրակէին անընդհատ մերոնց վրայ:

Այս Զօրբերան գիւղին մէջ ականատես եղայ քրտական վայրագութեանց: Քիւրտերը, Զօրբերանի շրջակայքէն, ձերբակալած էին ծերունի հայ մը իր թոռան հետ, 12—13 տարեկան պատանի մը: Բոլորովին մերկացուցած էին զանոնք եւ սրախողխող ըրած, կտրած էին անոնց քիթերն ու ականջները, յետոյ ոտքերէն բռնած՝ քաշկռտած էին Զօրբերանի խճալից ճամբուն վրայ, գիւղէն քառորդ վերստ հեռաւորութեամբ: Եւ այնտեղ թողած իրենց ճակատագրին: Սուրի բոլոր հարուածներն ալ այնպէս մը զարնուած էին, որ զոհերը չմեռնին մէկ անգամէն, այլ երկար հոգեվարքով: Երբ մենք հասանք, ծերունին մեռած էր արդէն: Պատանին ողջ էր տակաւին ու կը գալարուէր զարհուրելի ցաւերու մէջ:

Այս տեսարանին առջեւ, իմ ջոկատս ուզեց անմիջապէս յարձակիլ քրտական գիւղին վրայ եւ անխնայ պատժել բնակիչները: Գիշեր ատեն, լեռան անծանօթ կածաններէն ի վեր մագլցելու դժուարութեան առջեւ [...] ստիպուեցան սպասել յաջորդ առաւօտեան:

Երբ լոյսը ծագեցաւ, յարձակեցանք քրտական Զօրբերան գիւղին վրայ: Այս գիւղը բոյն դրած էր ժայռերու մէջ, այնպիսի ձեւով մը որ խաղաղութեան շրջանին իսկ անմատչելի կը մնար: Քիւրտերը, ժայռերու եւ խոշոր քարերու ետեւ ապաստանած, շարունակ կը կրակէին մեր զինուորներուն վրայ, սակայն ոչինչ կրնար կասեցնել մեր զինուորներուն զայրոյթը՝ նախորդ օրուան տեսարանէն վերջ:

Կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, քրտական երեք գիւղերը հիմնայատակ կործանած էին, հողի հաւասար դարձած, հակառակ Քիւրտերուն կատաղի դիմադրութեան: Քիւրտերը գիտէին որ պիտի գայինք պատժել զիրենք, այնպէս որ գիւղէն փոխադրած տարած էին ինչ որ կրնային,—միայն ռազմիկներ էին որ կը սպասէին մեզի:

(4)

դութեանց, խիստ անկեղծ ենք մեր ջանքերուն մէջ, մանաւանդ Ֆրանսայի հետ մեր յարաբերութեանց շարունակումին համար եւ կ'ուզենք որ նոյն կամքին մէջ · դրութեամբ մը քննուի թէ ինչ պայմաններու տակ տեղի կ'ունենան հրոսախումբերու պատրաստութիւնը: Այն համոզումը ունինք թէ ապահովութեան միջոցներով պիտի պահպանուի երկրին ապահովութիւնը, եւ եթէ չբաւեն մեր ձեռք առած միջոցները, վայրկեան մը իսկ չպիտի ուշանանք աւելի ընդարձակ միջոցներ ձեռք առնելու համար: Կ'ուզենք որ Ազգ · Մեծ Ժողովը տեղեակ ըլլայ ասոր:

Ընկերներ, այս առթիւ կ'ուզեմ յայտնել նաեւ սա իրողութիւնը թէ, ուր որ ալ ըլլայ, որու դէմ ալ որ ըլլայ, Թուրք ազգին ուժը միշտ պատրաստ է եւ ի վիճակի պաշտպանելու իր կեանքն ու արժանապատուութիւնը (երկարատեւ ծափեր):

ՖՐԱՆՍԱՆ Է ՈՐ ԿԸ ԶԻՆԷ ՀՐՈՍԱԿՆԵՐԸ

Ներքին գործավարէն յետոյ խօսեցաւ Մազհար Միւֆիտ Գանսու (Տէնիզլի) ·

— Յարգելի գործավարին յայտարարութենէն կը հասկնանք թէ կառավարութիւնը խիստ վճռական միջոցներ ձեռք առած է՝ արգիլելու համար Տիարպէքիրի մէջ պատահած դէպքերուն կրկնութիւնը: Եթէ այս դէպքերէն առաջ միջոցներ ձեռք առնուած են, երկու հայրենակիցներու նահատակութիւնն ու 70—80 հոգիի կողոպտուիլը՝ ապացուցանեն թէ անհող գտնուած են պաշտօն ունեցողները: Որով, կը կարծեմ թէ, որպէսզի ազդեցիկ օրինակ ըլլայ, պէտք է պատժուին իրենց պաշտօնին մէջ թերացողները:

Որքան ալ կատարեալ ըլլան օրէնքը, կանոնը, դրութիւնը, միջոցը, կարելի չէ օգուտ ակնկալել եթէ անհող գտնուին զանոնք գործադրողները, որով շատ կ'աղաչեմ որ անպատժառ պատժուին թերացողները, ինչպէս որ պարգեւներ տրուած են մեռնողներու ծնողքներուն:

Յարգելի գործավարը ըսաւ թէ լուր ունէր որ 935—36ին հրոսախումբեր պատրաստուած էին սահմանէն անդին եւ կ'ուզուէր սահմանէն անցընել զանոնք: Շատ լաւ: Ո՞վ կը պատրաստէ զանոնք: Մեր սկզբունքն է անկեղծ ըլլալ ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ եւ եղածին պէս խօսիլ իրականութիւնը: Ահա բաց կը խօսիմ.— Բարեկամ պետակին տակ չարժող Ֆրանսան է որ կը պատրաստէ ու կը զինէ զանոնք (Պռաւօ, ձայներ):

Մերթ ընդ մերթ կը տեսնենք թէ Պըլումի դահլիճը հակամէտ է բարեկամանալու մեզի հետ: Բայց ի՞նչպէս այս բարեկամութեան հետ կարելի է հաշտեցնել այդ զէնքերը, դրամներն ու գրգռութիւնները: Կրնայ ըսուիլ թէ, անձնական շահէ տարուած, դաղթային պաշտօնեաներ են որ այսպէս կը գործեն: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ սակայն որ Պլումի ահագին դահլիճը լուր չունենայ ասկէ: Որով, այս կացութեան պատճառը Ֆրանսա եւ իր արբանեակ Սուրիացիներն են: Բայց շատ լաւ կրնանք գնահատել թէ ամենեւին չենք կրնար լռել ի տես Թուրքի արիւն հոսելուն պատճառ եղող արարքներու (ձայներ՝ պռաւօ՛):

Երանի՜ թէ, փոխանակ դիմակաւոր բարեկամի մը, վեհանձն թշնամի մը գտնուէր մեր դէմ: Հրոսախո՛ւմբ: Մենք աւելի Ֆրանսայէն եւ Սուրիայէն շատ աւելի լաւ գիտենք, բայց մեզմէ հեռու՝ գիջանիլ վարագոյրի ետեւ «դարակէօզ» խաղցնող հրոսախումբ պատրաստելու: Մենք այլ եւս չենք կրնար Թուրքի արիւն թափել: Համբերութիւնն ալ չափ մը ունի: Այլ եւս չենք կրնար հանդուրժել դիմակաւոր բարեկամութեանց: Կառավարութենէն կը խնդրեմ կտրուկ եւ արմատական շարժիլ: Գործելու ատեն է այլ եւս: Փոխանակ դիմակով գործելու, թող իբր վեհանձն թշնամի ըլլեն մեր դիմացը · Թուրքը կը սիրէ վեհանձնութիւնը (Պռաւօ՛):

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ԶՂՋԱՅ ՈՐ ...

Մազհար Միւֆիտէ յետոյ խօսեցաւ Րէֆիք Ինճէ ·

— Ներքին գործավարը երբ 15—20 օր առաջ Հարաւ-արեւելք ճամբորդեց, բնական է ուզեցինք գիտնալ շարժառիթը: Հասկցանք որ կարգ մը հրոսախումբեր մեր Հարաւ · սահմանի մօտ 100 քիլոմեթր ներս մտած են ու քանի մը հայրենակիցներ սպաննելէ եւ քանի մը հոգի կողոպտելէ յետոյ, նոյն կամ տարբեր ճամբով ետ դարձած են: Մեր ականջները հասած են անոնց իրենց վերադարձին կատարած խրախճանքը: Սովորական չէ այս դէպքը: Սուրիացիներն են ասոնք: Երէկ մեզմէ բաժնուած խեղճ ազգ մը, այսօր անմտօրէն գործիք դարձած մեծ տէրութեան մը՝ կը ձգտի իրականացնել իր բաղձանքները: Կը վախնամ որ շատ սուղի նստի իրենց այս կուրութիւնը:

Ուշադրաւ խօսք մը ըրաւ ներքին գործավարը, ըսելով թէ դրական ընդունելութիւն չեն գտած մեր քաղաքական ձեռնարկները: Ասիկա ուրիշ իմաստ չունի բայց եթէ հասկցնել թէ պիտի շարունակուին մեզի դէմ գործուած արարքները: Բայց Թուրքիա ամենեւին չպիտի հանի ասոր:

«ԲԱՆԱԿ ՄԸ ՂՐԿԵՆՔ ԵՒ ՓՃԱՑՆԵՆՔ» ...

Րէֆիք Ինճէէն յետոյ բեմ եկաւ Զիա Կէվհէր եւ ի մէջ այլոց ըսաւ ·

— Եթէ Ֆրանս · կառավարութիւնը կամ անոնց արբանեակ Սուրիացիները առաջքը չառնեն այս վիճակին եւ չվերադարձնեն բնականոն կացութիւնը, մեզի վիճակելիք պարտականութիւնն է՝ ոչ թէ յեղուզակութիւնը յեղուզակութեամբ, ենթրիկները ենթրիկներով փոխադարձել, այլ, բացայայտ կերպով հետապնդել այս աւազակները, անոնց բոյնը մտնել եւ անոնց սնունդ տուող տեղին մէջ, սահմանէն անդին, իր բոյնին մէջ մահացնել այս օձը: Եթէ պէտք ըլլայ բանակ ալ կը ղրկենք, կը փճացնենք դաւադիրներու բոյնը: Ասկէ տարբեր ընելիք չկայ: Եւ ասիկա ալ կ'ընէ ազգը:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Այս եւ ուրիշ բոլոր ճառախօսներէ յետոյ, դարձեալ բեմ ելաւ ներքին գործավար եւ Հալքի ընդհ · քարտուղար Շիւքրիւ Գայա եւ հետեւեալ կերպով արտայայտուեցաւ ·

— Ընկերներ, խիստ բնական է այն դիւրազգածութիւնը զոր ցոյց տուին յարգելի խօսողները Հարաւ · սահմաններու դէպքերու մասին: Նոյն դիւրազգածութիւնը ունի նաեւ հանրային կարծիքն ալ: Անշուշտ, դուք ալ բնական, անհրաժեշտ եւ տրամաբանական կը գտնէք որ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առնէր այս դիւրազգածութեան զուգընթաց:

Դեռ չենք ենթադրեր որ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը յենու այնպիսի մտայնութեան մը, որով անարժէք նկատէ Թուրքիոյ հետ բարւոք յարաբերութեան քաղաքականութիւնը: Ահա թէ ինչու չենք ուզեր ժխտական ճշգրտումներ ընել այն պահուն երբ գործնական տեսակէտէ դեռ չէ լրացած Հաթայի խնդիրը եւ երկու կառավարութեանց միջեւ թղթակցութիւններ կը կատարուին սահմանադխի նոր դէպքերու մասին:

Իմ յայտարարութիւններուս մէջ յիշած էի Սուրիոյ մէջ կատարուած հակաթուրք քարոզութիւնը: Մինչեւ հիմա պաշարին գտնուեցանք այդ քարոզութեան հանդէպ եւ չտարուեցանք գրգռութիւններէ: Միշտ սա համոզումը ունինք թէ, Սուրիոյ ժողովուրդը վստահ է իրեն հանդէպ մեր ունեցած բարեկամեցողութեան: Գրգռութիւնը միմիայն «փոլիթիքաճի»ներու գործն է: Բուն Սուրիացի ժողովուրդին յայտնի պէտք է ըլլայ սա ճշմարտութիւնը թէ՝ Սուրիոյ միութիւնը խանգարողը եւ զայն բաժնողը ոչ Թուրքերն են, ոչ ալ Թուրքիան: Ընդհակառակն, մեր այդ պահանջներով ուղեցինք ապահովել այս միութիւնը:

ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Սա պարագան ալ կ'ուզեմ յայտնել որ, խօսողները այդտեղի զանազան տարրերու մասին արտայայտուեցան: Այս տարրերու կարգին, ինչպէս տեսնուեցաւ մամուլին մէջ, Հայերու մասին ալ խօսուեցաւ: Ճառախօսներու ակնարկել ուզած տարրն ալ առնէ պէտք է ըլլան: Այս մասին ալ արտայայտուիլ կ'ուզեմ: Կարգ մը փոլիթիքաճիներու ապրուստի միջոցը եղած է առաջ քշել այն տեսութիւնը թէ՝ անշիջելի թշնամութիւն մը կայ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ (Ծափեր, պռաւօ): Հաթայի հարցին առթիւ անգամ մըն ալ վերապանութեան նիւթ դարձաւ թուրքեւհայ յարաբերութիւնը: Թուրքերն ու Հայերը, իրենց իբական եւ բնական շահերուն մղումով, անգամ մը եւս բնազդօրէն զգացին թէ մօտիկ են իրարու: Այս է իրական կացութիւնը: Բայց հին ֆօմիթէճիները դարձեալ մէջ մտան եւ սկսան Հաթայի մէջ եռանդ ցոյց տալ նոր թշնամութեան մթնոլորտ մը ստեղծելու համար երկու ազգերու միջեւ:

Ներկայիս պարզուած տեսարանը, այնպէս ցոյց կուտայ թէ տեղ գտած են ֆօմիթէճիներու թելադրութիւնները: Բայց, ըստ մեզ, ասիկա ալ երեւութական եւ առժամեայ է: Մեր աչքին առջեւ չէ նուազած արժէքը այն անկեղծութեան, զոր հայ ազգը մեզի հետ ըլլալուն մասին ցոյց տուաւ:

Ընկերներ, իբր վերջին խօսք կ'ուզեմ յայտնել թէ, ոչ մէկը պէտք է կասկածի թէ, Թուրքերուն հանդիստը, իրաւունքները եւ երկրին սահմանները ապահով պահելու համար, ամէնէն ազդու կերպով պիտի գործածենք այն ուժը զոր Թուրք ազգը կուտայ իր Ազգ · Մեծ Ժողովին եւ անոր վստահած կառավարութեան:

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՄԻՍԱՔ ՕԶԱՆԵԱՆ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»էն ցաւով կ'իմանանք թէ Ֆիլիպէի մէջ մեռած է Միսաք Օզանեան:

Միսաք Օզանեան հիմնադիրն է եղած Հ · Յ · Դաշնակցութեան Շապին-Գարահիսարի կազմին եւ կատարած է յեղափոխական աշխատանքներ: Անոր շունչին տակ է որ ազգային մեծանուն հերոս Անդրանիկ իր դաստիարակութիւնն ստացած է:

Միսաք Օզանեան վարած է նաեւ Դաշնակցութեան մէջ պատասխանատու պաշտօններ: Հետեւած է մեր յեղափոխական եւ ընկերային գրականութեան: Իրմով կ'անհետանայ մէկը այն դէմքերէն, որոնք իրենց համեստ արտաքինին տակ կը պահէին յեղափոխականի անմահ ոգին, անբասիր նկարագիր եւ գործելու անսպառ եռանդ:

Հանգուցեալը 61 տարեկան էր:

Հանգիստ իր վաստակաբեկ ոսկորներուն:

ԷՌԻՕ ԵՒ ԱԼՔՈԼԸ

Լիոնի քաղաքապետը դպրոցներու մասին խօսած իր ճառերէն մէկուն մէջ, անցեալ կիրակի քաղաքին հանրային առողջութեան մասին եւս շահեկան տեսութիւն մը պարզեց:

«Կը ցաւիմ տեսնելով, որ բաւականէն աւելի կը ծախսենք ընկերային ֆիզիքական ախտերուն համար: Մասնաւորապէս կը տեսնենք որ հիւծախտը տարուէ տարի կը ծաւալի: Ես գտնէ չեմ կարծեր որ այս հիւանդութիւնը կանգ առած ըլլայ: Այս օրերուս տեսայ նաեւ որ ահագին գումարներ կը ծախսուին խելագարներուն համար: Ասոնց թիւը հազարաւոր մը աւելցած է Ռօնի նահանգին մէջ քանի մը տարիէն: Կը կարծեմ թէ ալքոլամոլութեան դէմ մեր պայքարին թերութեան մէջ պէտք է փնտռել այս չարիքին պատճառը: Եւ գիտէ՞ք, ո՞րը աւելի կը շատնայ: — Վաղահաս յիմարութիւնը: Հաւանական է որ այս չարիքին սկզբնական պատճառները ընտանեկան-ժառանգական են քան թէ անձնական:

Ուրիշներ, մեր բոլորտիքը, ցեղապաշտական քաղաքականութիւն մը ի գործ կը դնեն: Պէտք է դնել սա հարցումը — Ի՞նչ պիտի ըլլայ Ֆրանսա, մինչ ուրիշներ այդ ցեղային քաղաքականութեամբ կը վարուին: Ահա իմ խորհուրդս — Պէտք է մենք ալ ցեղային քաղաքականութիւն ընենք: Պէտք է զբաղինք պզտիկներով: Ահա հրապարակաւ կ'ըսեմ — եթէ չհակազդենք, մեր երկրին ամբողջ ապագան վտանգուած է: Կոչ կ'ուղղեմ բոլոր բարի Ֆրանսացիներուն որ օգնեն մեզի»:

Էռիոյի կողմէ հիմակ ալ ցեղապաշտութեան ջատագովուած այս քաղաքականութիւնը բոլորովին հակառա՞կն է արդեօք Ֆրանսայի արդի ներքին քաղաքականութեան, թէ Լիոնի քաղաքապետին այս նոր ելոյթը եւս մէկ տեսակն է անոր ընդհանրապէս պատեհապաշտ վարդապետութիւններուն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի գաղթակայաններու քանդումին առթիւ (27 մարտ) ·

— «Մեր գաղթականներու մէկ մասը — կը գրէ մեր Թղթակիցը Աթէնքէն — իր անձնական միջոցներով կ'աշխատի կերպով մը ճար-ճարակ գտնել: Բայց ունինք հարիւրաւոր ընտանիքներ, որոնք արդէն հազիւ օրը օրին չոր ապրուստ մը կրնային ճարել · ներկայիս անոնք մատնուած են ողբալի վիճակի մը»:

Նոյն Թղթակիցը կը հաղորդէ, թէ հնարաւոր է ներկայ գաղթականներու մօտիկ տեղերու մէջ յարմար գետիններ գտնել եւ մեր գաղթականները համախմբել հոն՝ շինելով տնակներ եւ հիմնելով հայկական թաղամասեր, օժտուած վարժարան-ակումբներով:

Այս գեղեցիկ ծրագրի իրագործման համար, սակայն, կը պակսին նիւթական միջոցներ: Յունաստանի հայ գաղութը, ինչպէս յայտնի է, շատ աղքատ գաղութ մըն է եւ անկարող է հոգալ ատոր համար պէտք եղած բոլոր ծախքերը: Անհրաժեշտ է, ուրեմն, որ դուրսէն օգնութիւն ըլլայ:

Պէ՞տք է ըսել, թէ ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս ամերիկահայ բարեկեցիկ գաղութի վրայ կ'իյնայ մեծագոյն պարտականութիւնը՝ սպասուած օգնութեան մէկ կարեւոր բաժինը իր վրայ վերցնելու, թոյլ չտալու համար որ Իզմիրի ահաւոր աղէտէն յետոյ Յունաստան ապաստանած մեր բազմաչարչար հայրենակիցներէն շատեր նոր նեղութեանց եւ զրկանքներու ենթարկուին:

Անշուշտ լաւագոյնը պիտի ըլլար Յունաստանի մեր բոլոր գաղթականներն ալ Հայաստան փոխադրել: Բայց ատոր վրայ, դժբախտաբար, կարելի չէ յոյս դնել գէթ այժմ: Կը մնայ, որ հայ բարեսիրական կազմակերպութիւնները, մասնաւորապէս մեր Հայրենակցականները հրապարակ գան եւ օգնեն Յունաստանի մեր գաղթականներուն:

Յունաստանի քանդուող գաղթակայաններու մէջ կան, անտարակոյս, հայրենակիցներ արեւմտեան Հայաստանի բոլոր շրջաններէն՝ Էրզրումէ, Քղիէն, Տարօն-Տուրուբերանէն, Խարբերդէն, Մալաթիայէն, Սեբաստիայէն, Կեսարիայէն եւայլն: Եթէ մեր հայրենակցական Միութիւններէն ամէն մէկը փութայ իր շրջանի հայրենակիցներուն օգնութիւն հասցնել, այն ատեն յունահայ գաղութը դիւրութեամբ ի վիճակի պիտի ըլլայ անցընելու իրեն վիճակուած այս ծանր տագնապն ալ:

Համախարբերդցիական Հայրենակցական Միութեան մասնաճիւղը Աթէնքէն արդէն հրատարակութեան համար մեզի ղրկած է նամակ մը, որով կոչ կ'ընէ ամերիկահայ Խարբերդցիներուն նիւթապէս օգնել 47 Խարբերդցի ընտանիքներու, որոնց հիւղակները այժմ կը քանդուին Աթէնքի գաղթակայանին մէջ՝ անպատսպար եւ շատ աղքատ վիճակի մէջ ձգելով զիրենք:

Եթէ Հայրենակցական միւս միութեանց մասնաճիւղերն ալ նման տեղեկութիւններ տան իրենց կարօտ հայրենակիցներու մասին, մենք վստահ ենք, թէ ամերիկահայ գաղութը այս անգամ եւս պիտի չթերանայ իր պարտականութիւնը կատարել նոր տագնապի մը մատնուած Յունաստանի մեր տարագիրներուն հանդէպ»:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ .— Պարոն եւ տիկին Զէյլըր, մին բժիշկ, երկրորդը բժշկուհի, Լեհաստանէն եկած հաստատուած են Երուսաղէմ: Այր ու կին կը գործեն իրենց մասնագիտութեամբ քաղաքիս բոլոր խաւերուն մէջ:

Բժշկուհի տիկին Զէյլըր բաւական յաճախորդներ ունի Հայոց Ս · Յակոբայ վանքը հաստատուած ընտանիքներու մէջ: Տիկինը միշտ հիացումով կը խօսի Հայոց վանքը խճողուած հայ տարագիր ընտանիքներու մասին: Կ'ըսէ թէ շատերը համեստ ապրուստ մը հազիւ կ'ապահովեն, բայց մաքրասէր են ոչ միայն արտաքինով, այլ իրենց ներքին ճերմակեղէնով, անկողիններով եւ մարմինով: Ատեն եղած է որ շաբաթը քանի մը անգամներ այցելեմ Հայոց վանքը, խիտ խիտ միասին ապրող այդ ընտանիքները հազիւ մէկ մէկ սենեակ ունին, որ կը ծառայէ իբրեւ հիւրանոց, ննջարան, ճաշասենեակ, բայց մաքրութիւնը միշտ աչքի կը զարնէ: Վստահ եղէք թէ ուր որ երթամ, մանաւանդ մեր հրեայ ընտանիքներու մօտ, կը խօսիմ Հայերու մաքրութեան մասին: Մենք այր ու կին մեր արհեստի պատճառով ամէն ազգէ, կրօնքէ, ցեղէ եւ միջավայրէ յաճախորդներ եւ յաճախորդուհիներ ունեցած ենք, բայց միշտ ալ գիտած ենք որ Հայը նախանձախնդիր է մաքրութեան մասին»:

Տ · Լ ·

ԼՍԵՑԷ՛Ք, ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻՆԵՐ

ԱԹԷՆՔ .— Սիրելի հայրենակիցներ, տասնըհինգ տարիներէ ի վեր կը վայելենք աստնջականութիւնը մեծ Յունաստանի որ խտրութիւն չէ դրած երբեք իր հարազատներու եւ մեր միջեւ:

Սակայն ներկայիս, մայրաքաղաքի բարեզարդութեան համար կառավարութիւնը որոշած է քանդել գաղթականական հիւղակները:

Քանդուելիք հիւղակներու կարգին մէջ կ'իյնան նաեւ մեր հայրենակիցներէն տասը ընտանիքներու տնակները:

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք բոլոր Տրապիզոնցիներու հայրենասիրութեան, որպէսզի չխնայեն իրենց նիւթական օժանդակութիւնը այս տասը ընտանիքներու պատսպարման համար:

Ի դիմաց Տրապիզոնցի հայրենակիցներու՝ Հրանտ Նալպանտեան, Երուանդ Զաքարեան, Մուշեղ Բատեաեան:

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Թերեւս ճանապարհ եղած չլինին, — աւելի շուտ իր տխուր մտքերը փարատելու համար ինքնիրեն ըսաւ բժշկապետ Զախարովը, — բնական է, որ մտածեն թէ սարի ճանապարհով անկարելի է գալը ... Հը՞, չէ՞ք կարծեր, որ մտածեն թէ սարի ճանապարհով անկարելի է գալը ... Չէ՞ք կարծեր, որ Սուրբ Գրիգոր մնացած լինին ...

Ոչ ոք պատասխանեց: Լեւոնի ընկերները աւելի լաւ կը ճանչնային զայն, ու որովհետեւ աւելի լաւ կը ճանչնային, այդ պատճառով ալ ընկճուած կը լռէին, տխուր մտքերու անձնատուր եղած:

Կէս գիշերը անցաւ: Ոչ ոք չէր ուզեր հեռանալ սենեակէն, թէեւ շատեր համոզուած էին, որ սպասելը ապարդիւն է: Հակառակ բժշկապետ Զախարովի թելադրանքին, տիկին Աւետեանն ու Սոնիան նախընտրեցին արթուն մնալ, վայրկեանէ վայրկեան ակնկալելով, որ ուր որ է՝ Լեւոնը կ'երեւի:

— Իսկ եթէ Կարմրուորի ճանապարհով փորձէր գալ, — հարցուց Զախարովը, — ի՞նչ կը կարծէք, Լեւոնն ու ընկերները մինչեւ այժմ կրնայի՞ն հասած լինել:

— Վաղուց, — հազիւ լսելի ձայնով մը պատասխանեց Եկաւեանը՝ նոր սիկարէթ մը պլլելով:

— Ես նորէն կը կրկնեմ, որ Լեւոնը՝ ըմբռնելով Վերին Վարագէն անցնելու անկարելիութիւնը ...

— Ճիշդ այդ է որ ամէնէն շատ գիս կը մտահոգէ: Լեւոնի համար անկարելին գոյութիւն չունի, — ժամացոյցը նայելով պատասխանեց Վահէն, — ժամը մէկին կը մօտենայ, ի՞նչ կ'ըսես, Պիծա:

Պիծան առանց պատասխանելու նայեցաւ Վահէին ու գուշակելով անոր միտքը՝ ըսաւ ·

— Լաւ, փորձենք, Վահէ, — ու տեղէն բարձրանալով հրացանը վերցուց:

Վահէն ալ անմիջապէս ոտքի ցատկեց, պաշլըլով փաթթեց գլուխը ու հրացանը վերցնելով մօտեցաւ զինուորներուն, որոնք սենեակի վարի անկիւնը մէկտեղուած՝ լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէին Առիւծ Գեւոյի առասպելական մէկ նոր պատմութիւնը:

— Տղա՛ք, ո՞վ կուգայ մեզի հետ դէպի Կելին, — հարցուց Վահէն:

Զինուորները բոլորը մէկէն ոտքի ցատկեցին:

— Չէ, այդ չեղաւ, միայն չորս հոգի:

— Դուք ընտրեցէք պարոն Վահէ, — խնդրեց շատ ճահէլ զինուոր մը, որ անպատճառ գացողներէն մէկը կ'ուզէր լինել:

— Կ'ուզէի որ դուք որոշէք, — ժպտելով պատասխանեց Վահէն, — արդէն շատ հեռուն պիտի չերթանք, թերեւս մինչեւ Կոր Քարը ...

Զինուորները գլուխ գլխի հաւաքուած՝ ցած ձայնով տաք բանավէճի մը բռնուեցան իրարու հետ: Խնդիրը այն էր, որ անոնցմէ ամէն մէկը ինքզինք աւելի յարմար կը գտնէր, աւելի տոկուն, եւ ոչ ոք կը մտածէր տեղի տալու մասին: Մասնաւորապէս ճահէլ զինուորը կը պնդէր իր երթալու մասին եւ տասը հետեւանքով բարկացաւ Առիւծ Գեւոյի վրայ, որ ոտքի ցատկողներէն առաջինն եղած էր:

— Պա, քիչ առաջ էն սիրուն օրիորդին կ'ըսէիր, թէ ծեր ես, յիսուն վաթսուն տարին անցուկ, ցուրտի չես դիմանար, հիմա ի՞նչ մէջտեղ ինկեր ես: Հանդարտ մը տեղդ նստէ:

— Ծօ, խելքդ սիրեմ, քոնեակը ինչե՞ր ըսել չի տար, — աչք ընելով ըսաւ Թոփալ Սաստանին, — ինծի ալ քոնեակ լեցնող մը լինէր, ես ալ ինչե՞ր կ'ըսէի ...

— Զէ՛նդ, ախմախ, դուք իմ քովս երեխաներու պէս էք · ծօ, հէլէ դուն, — ու Առիւծ Գեւոն բարկացած վերէն վար չափեց ճահէլ զինուորը, — դեռ երէկուան լակոտը, քիթդ բռնեմ հոգիդ դուրս կուգայ, հասկցա՞ր, — ու Առիւծ Գեւոն, կ'երեւի խօսքերը աւելի տպաւորիչ ընելու համար, աչքերը ոլորեց:

— Դուն քոնեակի շիշին մօտ պահապան կեցիր, — հեգնեց ճահէլ զինուորը, — հոն դուրսը ցուրտ է, պեխերէդ սառոյցի զանգակներ կը կախուին:

Ալ ինչպէս համբերէր Առիւծ Գեւոն, դեռ երէկուան խլըռտներն ալ իրենք զիրենք զինուոր կը համարէին, իր հետ մրցելու կ'ելլէին: Ատամները բարկութեամբ սեղմած՝ Առիւծ Գեւոն բռունցքի ուժեղ հարուած մը տուաւ ճահէլ զինուորին այնպիսի ձեւով մը, որ միւսները չտեսնէին: Դժբախտաբար, երիտասարդ զինուորը, որ նման բանի մը չէր սպասեր, հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց եւ թաւալգլոր գետին ինկաւ՝ բոլորի ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացնելով:

— Ես ի՞նչ խապար է, — բարկացած մօտեցաւ Վահէն, — չէ՞ք ամչնար, հիւրերու ներկայութեան շնորհքնի՞դ ցոյց կուտաք:

— Այս, այս երեխան ... կ'ըսէ թէ ես ծեր եմ, — ինքզինքը արդարացնել փորձելով ըսաւ Առիւծ Գեւոն, երեխայի նման յուզուած:

— Դուն ալ ուրիշ կերպ չկրցա՞ր պատասխանել, եթէ ոչ բռունցքով, — սաստեց Վահէն, — անմիջապէս հրացանդ տեղը դիր, դու մեզի պիտի չընկերանաս ...

Վահէն, վերցնելով չորս զինուորներ եւ մէկ ալ Մարտօն, որ թիզ առ թիզ գիտէր ամբողջ Վարագի շրջանը, Պիծայի հետ միասին դուրս ելան սենեակէն:

Սենեակի մէջ մնացողները, սպասողական դրութեան մէջ լուռ մնացին, միայն Առիւծ Գեւոն, սաստիկ վիրաւորուած՝ ինքնիրեն կը քրթմնջէր, անիրաւուած զոհի մը հովերը տալով ինքզինքին:

— Հը՞, ծօ, Թոփալ Սաստանայ, ես Առիւծ Գեւոն լինիմ, ու էդ խլըռտ լակոտը յանդգնի ինքզինքը ինծի հետ չափել: Որ ես ձեռքս հրացան ունէի՝ էն դեռ մօրը կաթը կը ծծէր ...

— Սրտիդ մի առներ, Գեւօ, ճահէլ է, բրածը խօսածը չի գիտեր:

— Սաստանայ, բայց չես գիտեր, թէ ի՞նչպէս վրաս կ'ազդէ ... Ծօ, ինծի պարա՞պ տեղը Առիւծ կ'ըսեն · էն տարին, որ ես Իւչքիլիսէի վանքը ուխտի կ'երթայի, էրնէկ էն օրերուն, յանկարծ առջեւս օխտը Քիւրտ ելան, օխտն ալ մինչեւ ակռաները փիր սիլահ ...

Ընթերցողը անշուշտ ներողամիտ պիտի գտնուի դէպի Առիւծ Գեւոն, որ ուրիշ տեղ մը միեւնոյն պատմութիւնը պատմած ժամանակ, միայն երեք զինուած Քիւրտեր յիշած էր: Նայած տեղին ու պարագային՝ Գեւոն չէր քաշուեր հանդիպած թշնամիներու թիւը ուզածին պէս աւելցնել կամ պակսեցնել: Ըսենք այդ մասը լռողներու համար շատ ալ մեծ կարեւորութիւն մը չունէր, բաւական էր, որ Առիւծ Գեւոն այնքան կենդանի կերպով կը պատմէր կռուի մասին, աչքերը ոլորելով, բռունցքը զարնելով քովի նստողի ուսին:

Կէս ժամ հազիւ անցեր էր Վահէի եւ ընկերներու երթալէն, մէկ ալ սենեակի դուռը չխկալով բացուեցաւ ու իրարու ետեւէ ներս ինկան Պիծան ու ընկերները, ցուրտէն կծկուած վիճակի մէջ:

— Աման, տղաք, բաժակ մը թէյ, Աստուծու սիրուն, բոլորովին սառեցանք, — խնդրեց Վահէն՝ կառապաններու նման թեւերը խաչաձեւ զարնելով կողերուն:

— Շատ ցուրտ է, — ըսաւ Պիծան՝ հրացանը տեղը դնելով:

(Շար ·) ՄԱԼԽԱՍ

մենք իրաւունք ունինք քննադատելու կառավարութեան գործունէութիւնը, երբ քննադատութիւնը անհրաժեշտ է․ սակայն պարտաւոր ենք յարգել ճշմարտութիւնը։ Ոչ մէկ երկրի մէջ որ եւ է կառավարութիւն ընկերային օրէնքներ քուէարկել եւ գործադրել տուած է այսքան արագութեամբ։ Մենք կ'ընդունինք անհրաժեշտ գործադուլները, սակայն պէտք չէ որ անոնք տեղի ունենան անկարգութեամբ եւ առանց պատճառի»։

Բանախօսը յետոյ պահանջեց ազգայնացնել երկաթուղիները, հանքերը, դրամատուները, գլխաւոր ճարտարագործութիւնները։ Այս առթիւ քննադատեց կառավարութիւնը որ կրճատած է հանրօգուտ շինութեանց վարկերը եւ 2,300,000,000 ֆրանքը անբաւական դատէ իբրեւ դարման գործազրկութեան։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ․ ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻ 4րդ շարքի վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի, իրիկուան ժամը 5.30ին, Սալ Փլէյէլի մէջ։ Արդիւնքը անմիջապէս պիտի հաղորդուի Էյֆէլի եւ Փօսթ Փառիզիէնի ռատիօներով։

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ Սիլիսթրէի դատարանը մէկէն մինչեւ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեց 92 պուլկար գիւղացիներ, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ խռովարարներ։ Ուրիշ 246 ամբաստանեալներ անպարտ արձակուեցան։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ խռովութեանց առթիւ, հարցումներ ուղղուած ըլլալով Անգլիոյ երեսփ․ ժողովին մէջ, կառավարութեան ներկայացուցիչը խոստովանեցաւ թէ շատ մը Հնդիկներ Մոսկուա գացած եւ հետեւած են յեղափոխական դասընթացքներու։ Այս ուսանողներուն թիւը 50ի բարձրացած էր վերջին երկու տարիներու ընթացքին։ Երբ վերադարձան, ոմանք ձերբակալուեցան, ուրիշներ ալ հսկողութեան տակ առնուեցան։ Կառավարութիւնը առ այժմ յարմար չի դատեր այս առթիւ դիտողութիւններ կատարել Մոսկուայի մէջ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ նոյեմբեր 7ին պիտի չվերջանայ փապուղին (մէթրօ), ինչպէս ծրագրուած էր, իբրեւ հետեւանք խափանարար գործունէութեան։ Առաջին մասը շատոնց վերջացած է, իսկ երկրորդ մասը կը ձգձգուի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեանց միացման համար խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի մէջ։ Առջի օր ժողով մը գումարեց այս առթիւ կազմուած յանձնախումբը։ Համայնավարները կ'առաջարկեն բոլոր շրջաններուն հաղորդել միացման բանաձեւը, բայց ընկերվարականները կանխահաս դատեն այդ ձեռնարկը, եւ որոշուեցաւ նախապէս համաձայնիլ հիմնական կէտերու մասին։

ՏՈՔԹ․ ՇԱԽԹ, Գերմանիոյ ազգ․ տնտեսութեան նախարարը, որ Պրիւսէլ կը գտնուի այժմ, Փարիզ պիտի գայ մայիս 5ին, խորհրդակցելու համար տնտեսական գործակցութեան մասին։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ «քափիթիւլասիոն»ներու ջնջումը որոշելու համար կազմուած խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները Մոնթրէօյի մէջ։ Երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը երկարօրէն պարզեց իր երկրին տեսակէտը։

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը սաստկացնեն իրենց յարձակումները, գրաւելու համար Պիլպաօն։ Կ'ըսուի թէ որոշած են արգիլել բոլոր նաւերու երթեւեկը, որպէսզի քաղաքը սովի մատնելով անձնատուր ըլլայ։ Գերմանական զրոյցի մը համաձայն, Զօր․ Ֆրանքօ պիտի քաշուի զինուորական հրամանատարութենէն, եւ պիտի վարէ պետութեան քաղաքական մասը։ Իսկ նոր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ զօրավարը հակայարձակումի ձեռնարկած է Մատրիտի դէմ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԵՐԹԵՐԸ բուռն պայքար մը բացած են Փրօֆ․ Քալցովի դէմ։ Հռչակաւոր գիտնականը կը հալածուի իբրեւ ֆաշական, ըսած ըլլալով թէ «մարդիկ հաւասար չեն ծնիր» եւ թէ «միշտ եղած են եւ միշտ ալ պիտի ըլլան ի ծնէ ստորուկներ մարդկութեան մէջ»։

ԶՕՐ․ ԸՍՄԷԹ եւ Թ․ Ր․ Արաս կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցան Պելկրատի մէջ, Պալքաններու եւ Միջերկրականի վերաբերեալ հարցերու մասին։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։

Շնորհակալիք

Ֆ․ Կ․ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղս իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հետեւեալ անձնաւորութեանց որոնք վիճակախաղի առարկաներ նուիրած էին Կ․ Խաչի օրուան հանդէսին։ Տիկ․ Տիկ․ Ունճեան, Երուանդեան, Դանիէլեան, Մառի Ակոնայեան, Փաչայեան, Պ․ Պ․ Հրանդ Մարգարեան, Ա․ Եղիազարեան, եւ ոմն 10 ֆր․։

Շնորհակալութիւն նոյնպէս գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կերպով մասնակցողներուն եւ մասնաւորաբար Պ․ Ս․ Թորոսեանի որ ստանձնած էր սիրողներու խումբին պատրաստութիւնը։

Այս առթիւ մասնաճիւղս պարտք կը համարի իր շնորհակալութիւնները յայտնել նաեւ (թէեւ ուշացած) ընկերուհի Օր․ Ցամիկ Միրանկիւլեանի եւ Պ․ Մասիս Սայլանճեանի, որոնց հարսանիքին մէջ հաւաքուած էր 62 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ․ Կ․ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ․ ժողովը տեղի կ'ունենայ 17ապրիլ շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Nil Bleu ճաշարանին վերնայարկը, 2, Place de l'Odéon։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Հարաւ․ Ֆրանսահայոց առաջնորդութեան Կեդր․ վարչութեան կարգադրութեամբ պաշտօն տրուած ըլլալով Առաջնորդարանի քարտուղար Պ․ Վահան Գույումճեանի դանձելու եկեղեցական - ազգային տուրքերը, Առաջնորդարանի գրասենեակը բաց պիտի ըլլայ միայն երկուշաբթի՝ ամբողջ օրը, ժամը 8—12 եւ 2—6։

Երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ եւ շաբաթ՝ կէսօրներէ առաջ միայն, ժամը 8 — 12։ Այս օրերը կէսօրներէ վերջ գրասենեակը կը մնայ փակ։

Իսկ Թեմիս պատուիրակ սրբազանը կարելի է տեսնել՝ իր բնակարանին մէջ՝ բաց ի կիրակիէ եւ շաբաթէ՝ ամէն օր կէսօրներէ վերջ, ժամը 3—6։ Երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ բացառաբար նաեւ շաբաթ՝ կէսօրներէ առաջ եւս, ժամը 9 — 12։

Կը խնդրուի յարգելի ժողովուրդէն ուշադրութեամբ եւ ճշդապահութեամբ նկատի առնել այս կարգադրութիւնը, եւ ըստ այնմ կատարել որ եւ է դիմում, ձեռնունայն չդառնալու համար։

Առաջնորդարան
Հարաւ․ Ֆրանսահայոց

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի կողմէ
Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրահին մէջ.
կը խօսի՝ ընկ. ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Պարահանդէս գեղեցկագոյն այծեամ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին.
24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée. Paris (16)
Նախագահութեամբ ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ
ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊՈՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԵՐԻՔԷՆ
Գօթիյոնի եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու։
Գնահատիչ մարմնոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին
իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը։

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական շաբաթօրեայ հանդիպումը, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը վաղը ուրբաթ, 16 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Զաքարեան գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Կը խօսի՝ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ—ԲԻՒԶԱՆԴ. նիւթ՝ «Նոր օրերու Հայ հերոսը ըստ ռազմիկ երգերու»։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 16 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր Ակումբին մէջ։

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 18 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, (18 ԱՊՐԻԼ) ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
Salle Poissonnière
7 Rue du Faubourg Poissonnière, մէթրօ Montmartre

Կը նախագահէ
Commandant BENOIST d'AZY

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, HENRI BARRÉ (S. F.I.O.)
ԵՒ Ս. ԽԱՆԷՅԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ.— **Mlle Nelly GAUTHIER**, թաւջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle FRIDE**, Ա. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle JEGOU**, ալթօ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle HASKIL**, Բ. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **M. J. GILLES**, դաշնակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **M. GOETCHELUCK**, Haut-bois, 1er Prtx du conservatoire de Paris.

ԿԸ ՆՈՒԱԳԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՏՈՐՆԵՐ
Կ'ԵՐԳԷ ՏԻԿ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
(Գէորգ Զավուշի Մահերգը, Գիւլիւզարի Ողբերգը, Մշոյ Պլպուլը)
Կ'արտասանեն ԵՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ։
ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէին կողմէ
17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
45 Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Շավիլի Արդութեան խումբին կողմէ,
իր կազմութեան տասնամեակին առթիւ։
18 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ecusson Bleu սրահին մէջ
23 rue Coteau, Chaville. rue Carnotի եւ rue Coteauի անկիւնը
ԿԸ ԽՕՍԻ՝ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Մուտք՝ այրերու 5, կիներու 3 ֆր.։
ՃԱՆ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք առնել Սէն Լազարէն. օթօպիւս թիւ 1 փօն տը Սէվրէն եւ իջնել Doizu—Chaville.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտտօի (Մարսէյլ) Վռամեան ենթակոմիտէի կողմէ
18 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ ՎԻԼ,
Պար Էնթէրնասիօնալի սրահին մէջ։
Կը դասախօսէ՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
ՆԻՒԹ՝ Խորհրդային Սահմանադրութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները առանց սեռի խտրութեան։
Ամէն ոք ազատ է հարցում տալու։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՊՐԻԼ 11

Նախաձեռնութեամբ Ս. Ժէռոմի (Մարսէյլ) Ս. Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցիի թաղականութեան
17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, հսկում պիտի կատարուի եկեղեցիին մէջ, իսկ կիրակի առաւօտ ընդհ. նահատակաց հոգւոյն Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ։ Այց Անծանօթ Զինուորին դամբարանը։

Ջութակի երգիչ ՆԵՐՍԷՍ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆի
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի երեկոյ **Salle Gaveau**ի մէջ
45 Rue la Boétie, մէթրօ **St. Philippe du Roule**
Կը մասնակցին՝ Տիկ **IDA ARD** (Mezzo-Sop.)
Տիկ. **SONAJALG** (pianiste), ԹԱՌ եւ ՏԱՓ։
Յայտագիր.— Սպենդարեանի Ալմաստ օփերայէն՝ La célèbre marche Persienne եւ Danses Almastes. Սայաթ Նովայէն, Ջայքովսքիէն, Մուսօրսքիէն, եւայլն հայերէն եւ ռուսերէն երգեր։
Գիները ժողովրդական։

Թատերական ներկայացում

Մարսէյլի «Աբէլեան» թատերախումբի եւ մասնակցութեամբ
Պուլվար Օտտօի «Ադամեան» թատերախումբի
17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Թահիրեանի սրահին մէջ,
5 րիւ տը լ'էքլիզ, Մարսէյլ։
Կը ներկայացուի
ՊՈՒԺԱՌՆԿԱԼԸ կամ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
(Ողբերգութիւն 5 արար)
Գիներ՝ 4 եւ 3 ֆրանք։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՈՒԼՈՆՊ, Պ. Փափ.— 70։
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Տիկ. Գ.— 18։
ԱՎԻՆԵՈՆ, Ս. Յով.— 35։
ԱՎԻՆԵՈՆ, Հ. Ն.— 140։
ՄԵՑ, Յ. Ա. Ի 140։
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 236.85։
ՎԻՎԻԷ, Յ. Մ.— 35։
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ.— 370.80։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 807։ Կարգադրեցինք։
ՓԱՐԻԶ (5), Տիկ. Թ.— 35։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 16 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3397

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ԴԱԺԱՆ ՔԱՆ ՄԱՀԸ

Ի վերջոյ կրնա՞ք երկու բառով բացատրել թէ ի՛նչ պատահած է Հայաստանի մէջ, եւ կամ ինչ տեղի կ՚ունենայ այս միջոցին, երբ կարկուտի պէս կը տեղան սլաքները՝ «հակայեղափոխական - տրոցկիստական - նացիոնալիստական - դաշնակցական» տարրերուն դէմ :

Զակերտի մէջ առնուած բառերը միշտ միասին կը գործածուին, բոլոր ճառերուն եւ բանաձեւերուն մէջ: Այնպէս որ, կացութիւնը աւելի կը բարդանայ:

Դեռ կան միւս բառերն ու բացատրութիւնները.— «Երկերեսանի սրիկաներ, շուներ, գարշելիներ, ժողովուրդի եւ կուսակցութեան ոխերիմ թշնամիներ, լրտեսներ, ֆաշիզմի եւ Դաշնակներու գործակալներ» եւն. :

Արդ, ի՞նչ է պատահեր: Ի՞նչ անքաւելի, մահացու մեղքեր են գործուեր, որպէսզի այսքան ծանր բառերով խարանուին երէկուան կուռքերն ու երեւելիները, դառնան փոշի եւ աղտ :

Կը բաւէ միայն «Խ. Հայաստան» կարդալ, համոզուելու համար թէ փողոցի շուները աւելի արժէք ունին, այսօր, Երեւանի մէջ, քան երբեմնի գործավարներն ու գործիչները,— Արամայիս Երզնկեան, Դանուշ Շահվերտեան, Դ. Սիմոնեան, Սիմոնիկ Փիրումեան, Ա. Բակունց եւն. : «Անձնապաշտ» Խանջեանի դիակն իսկ արժանի չի համարուիր որ եւ է յարգանքի, եւ կը յօշոտուի նոյնքան վայրենօրէն որքան միւս կենդանի դիակները:

Եւ լուտանքները, նախատինքները, դատափետումները կը կատարուին ոչ միայն օրուան վարիչներուն, Կեդր. Կոմիտէի կամ ուրիշ իրաւասու օրկաններու կողմէ, այլեւ ամէն տեղ: Որ եւ է կուսակցական կամ արհեստակցական ժողովի մէջ: Ո եւ է բերնով, կը բաւէ որ լաւ սերտած ըլլայ դասը, գոց ընելով ածականներն ու անունները:

Նոյնիսկ հռչակաւոր Մուսաբեկովը, ճառ մը խօսելով Հայաստանի խորհուրդներու արտակարգ 9րդ համագումարին մէջ, յանուն Անդրկովկասի երկրային կոմիտէին եւ Բերիայի, պարտականութիւն կը սեպէ գնահատել Ամատունին եւ Գուլոյեանը: Գոհունակութեամբ կը յիշէ թէ «հսկայական աշխատանք» է կատարուած անոնց ղեկավարութեամբ, «խորհրդային Հայաստանում տրոցկիստական թափթփուքների եւ նացիոնալ - ուկլոնիստների հետքերը ոչնչացնելու համար»:

Եւ անգամ մը եւս կը յանձնարարէ յեղափոխական «զգաստութիւն» (արթնութիւն).

— «Ընկերներ, մաքրենք ուրեմն խորհրդային հողերը հակայեղափոխական գարշելիներից, տասնապատկենք մեր յեղափոխական զգաստութիւնը, որպէսզի կարողանանք պահպանել ու մինչեւ արեան վերջին կաթիլը պաշտպանել մեր մեծ, ստալինեան սահմանադրութիւնը, մեր սքանչելի երկիրը»: («Խ. Հայաստան», 28 մարտ) :

Ստալինը հրամայեց, Բերիան ազդարարեց, Մուսաբեկովը յիշեցուց,— ողորմելի Ամատունիներն ու Գուլոյեաննե՞րն են որ պիտի համարձակին ընդդիմախօսել :

Ընդհակառակն, անոնք ահա տասը կտոր կ՚ըլլան, խոստովանելու համար իրենց ալ մեղքերը.

— «Ի՞նչպէս եղաւ որ մենք, կուսակցութեան ղեկավարներս, կոյր գտնուեցանք, չնկատեցինք ոխերիմ թշնամիները... Մենք, ղեկավար աշխատողներս, ոչ միայն չէինք նկատած զանոնք, հակառակ անձամբ ընկեր Սթալինի կողմէ եղած շարք մը ազդարարութեանց, այլեւ կ՚օգնէինք այդ երդուեալ սրիկաներուն՝ պատասխանատու պաշտօններու մէջ սողոսկելու »:

Կեդր. կոմիտէին քարտուղարը այս խօսքերը կ՚արտասանէ աւելի քան հազար հոգինոց ժողովի մը մէջ: Յետոյ նոյն բովանդակութեամբ գիր մը կը խմբագրուի, ուղղուած ընկեր Սթալինի, ուրիշ տասնեակ հազարներու առջեւ ալ խոստովանելու համար իրենց «անհոգութեան եւ կուրութեան իդիոտական (ապուշ, տխմար) հիւանդութիւնը»:

Ուրեմն ե՛ւ կոյր, ե՛ւ ապուշ, ե՛ւ տխմար: Ինչո՞ւ չէն եւ պայծառ չմնայ Երեւանը, երբ ունի այսպիսի ղեկավարութիւն :

Բայց, պատասխանած չեղանք բուն հարցումին,— Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Հայաստանի մէջ :

Ցատկանշական պարագայ մը,— ամէն անգամ որ անուններ կը յիշուին որ եւ է պարսաւանքի առթիւ, հիներուն հետ կը խառնուի նոր մը, եւ միշտ կ՚աւելցնեն,— «եւ ուրիշներ»:

Կը նշանակէ թէ՝ բազմութիւն մը կը կազմեն կասկածելիները, իսկ երեւելիներու անունները կը յայտնուին մէկ - մէկ,— օր մը՝ Եսայեան, ուրիշ օր մը՝ Երզնկեան, յետոյ Շահվերդեան, Փիրումեան եւայլն :

Եթէ այս ամբաստանեալներուն դէմ գործածուած որակումներէն միայն մէկը առնենք, «մեր ժողովրդի եւ կուսակցութեան ամենաոխերիմ թշնամիներ», կը նշանակէ թէ բոլորն ալ ոչ միայն վտարուած, այլեւ բանտարկուած են եւ դատի տակ:

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ կը գրուի անոնց դէմ, աւելի դաժան է քան մահը ...

Ճիշդ ինչպէս Զինովիեւն ու ընկերները, Ռատէքն ու միւսները, ապահովաբար ասոնք ալ դարձած են կենդանի դիակներ: Եւ եթէ պատահի որ հրապարակաւ դատուին, վաղը, պիտի յայտարարեն, լարուած ճախարակներու պէս:

— Այո, մենք դաւաճաններ ենք, սրիկաներ ենք, լրտեսներ եւ շուներ ենք, տրոցկիստ - նացիոնալիստ - դաշնակներ ենք...

Եւ այս՝ 15 տարի երկիր եւ կուսակցութիւն կառավարելէ վերջ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԵՒ ՀԻԹԼԵՐ ՊԻՏԻ ՏԵՍԱԿՑԻ՞Ն

Անցեալ օր զրոյց մը կը հերքէր թէ մօտերս տեսակցութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի միջեւ: Այս լուրը անմիջապէս հերքուեցաւ, բայց հիմա նորէն շրջան կ՚ընէ: Հռոմէն պաշտօնապէս կը ծանուցանեն թէ Աւստրիոյ վարչապետը Վիեննաէն պիտի այցելէ յառաջիկայ հինգշ., 22 ապրիլ, եւ պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ, որուն հաւանաբար պիտի ընկերանայ արտաքին նախարարը, Չիանօ: Այս լուրին հետ մէկտեղ, իրազեկներ յայտնեցին թէ Մուսոլինի սկզբունքով ընդունած է տեսակցութիւն մը ունենալ Հիթլէրի հետ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մուսոլինի Վենետիկէն Միւնիխ պիտի երթայ օդանաւով, Տոքթ. Շուշնիկի հետ տեսակցելէ վերջ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ ոչ կը հերքեն, ոչ ալ կը հաստատեն այս լուրը. բայց տրուած բացատրութիւններէն կը հետեւի թէ անկարելի չէ այս հանդիպումը. մանաւանդ որ Հիթլէր Մուսոլինիի այցելեց երեք տարի առաջ, հետեւաբար այս վերջինը փոխադարձ այցելութեան պարտք մը ունի:

Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ Աւստրիոյ վարչապետը առ այժմ մէկդի դրած է միապետութեան վերահաստատման ծրագիրը: Անոր գլխաւոր նպատակն է ապահովել երկրին անկախութիւնը: Վարչապետը չորեքշաբթի օր ճառ մը խօսեցաւ, որ կը հաստատէ այս տպաւորութիւնը :

Կարմիր դրօշները վար առնուեցան

Չորեքշաբթի օր յանկարծ անհետացան այն բոլոր կարմիր դրօշները կամ ուրիշ խորհրդանշաններով «ճոխացած» եռագոյն դրօշները որ կ՚երեւային ցուցահանդէսին շէնքերուն վրայ, պղտորելով հանրային կարծիքը :

Ինչպէս յայտնի է, աջակողմեան թերթերը պայքար մը բացած էին այս մասին, մէկ շաբաթէ ի վեր: Կառավարութիւնը շատ կարեւորութիւն չէր տար դէպքին, նախընտրելով բարեկամաբար համոզել բանուորները քան թէ բռնութեան դիմել: Արդ, առջի օր Թուլոն ազգայնական թերթ մը, «Լ՚Էնտրանսիժան» (Ապստամբ) կը ծանուցանէր թէ իր խմբագիրները տասնի չափ կարմիր դրօշներ իջեցնելով ցուցահանդէսի վայրէն, բերած կախած են խմբագրատան պատուհաններէն: Յետոյ ոստիկան մը ներկայացած եւ պատուիրած է որ վար առնեն դրօշները: «Այդպէս ալ ըրինք, դրօշները խմբագրատան մէջ տեղաւորելով, բայց պատուհանները բաց ձգելով»:

Այս դէպքին վրայ, ներքին նախարարութիւնը նկատելով որ խռովութիւններ կրնան ծագիլ, հրամայեց ոստիկանութեան՝ վար առնել կարմիր դրօշները: Եւ 150 ոստիկաններ հրշէջներու աջակցութեամբ գործի սկսան, կարմիր դրօշները վար առնելով էնվալիտի կայարանէն: Լուրը հազիւ լսուած, բոլոր դրօշները վար առնուեցան :

Ինչպէս գրած էինք, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ որոշած էր երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկել, որպէսզի համոզեն բանուորները, բայց պատուիրակութիւնը դեռ չէր գացած չորեքշաբթի առտու եւ կարմիր դրօշները կը ծածանէին բատաւորութեան: Ձեռնարկուներուն յանձնարարուած էր համոզել բանուորները, բայց անոնք առարկեցին թէ իրենք անզօր են: Այս ամբողջ անցուդարձը փութացուց կառավարութեան միջամտութիւնը, որպէսզի աւելի եւս չյապաղի ցուցահանդէսին բացումը :

Ցուցահանդէսը պիտի հասնի՞

Աջակողմեան թերթերը ամէն օր աննպաստ տեղեկութիւն մը կը հրատարակեն, ապացուցանելու համար թէ ցուցահանդէսը պիտի չհասնի նշանակուած ժամանակին: Առջի օր գրած էին թէ պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի Մայիս 15ի կամ 23ին: Այժմ աւելի յոռետես կ՚երեւան: «Լ՚Էնֆորմասիոն», որ մինչեւ հիմա ուժ կուտար Պլումի դահլիճին, առնէ մը ի վեր փոխած է լեզուն: Երեքշաբթի օրուան թիւով դիտել կուտար թէ հազարաւոր օտար այցելուներ յուսախաբութեան պիտի մատնուին, եթէ այսպէս շարունակուի: «Արդէն ստոյգ է թէ ցուցահանդէսը պատրաստ պիտի չըլլայ Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութենէն վերջ: Հակառակ բանուորներու թիւին կարեւոր յաւելման, աշխատանքը յուսահատօրէն դանդաղ կ՚ընթանայ: Անընդհատ վէճեր ուշացուցին եւ դեռ կ՚ուշացնեն գործը: Կառավարութիւնը պէտք է փութացնէ գործ մը որուն այնքան կարեւորութիւն ընծայած է: Միայն ինք բաւարար հեղինակութիւն ունի իր խօսքը լսելի դարձնելու »:

Իրողութիւն է որ դեռ շատ մը շինութիւններ չեն վերջացած: Մասնագէտներու կարծիքով, եթէ նոյնիսկ բանուորները գիշեր ցերեկ աշխատին այս երեք շաբաթներու միջոցին, դժուար թէ կարելի ըլլայ ամէն բան լրացնել եւ ցուցահանդէսը բանալ հանրութեան առջեւ :

*** «Թան» յօդուածաշարք մը սկսած էր երէկ,— «Ինչո՞ւ համար ցուցահանդէսը պատրաստ պիտի չըլլայ մայիս 1ին», որ կը ձգէ յապաղման պատասխանատուութիւնը ձգել Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան վրայ :

40 ԺԱՄՈՒԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ
Գոհացում պիտի տրուի մանր առեւտրականներուն

Երեսփ. ժողովին առեւտրական յանձնաժողովը առջի օր լսելով աշխատանքի նախարարին բացատրութիւնները, գոհացում տուաւ մանր առեւտրականներու տրտունջներուն առթիւ: Նախարարը յայտարարեց թէ մինչեւ ամսեգլուխ նոր հրամանագիր մը պիտի հրատարակէ, որպէսզի մանր առեւտրականները չհարկադրուին շաբաթը երկու օր յաջորդաբար փակել իրենց խանութները, մանաւանդ ցուցահանդէսի շրջանին: Աշխատաւորները պիտի չզրկուին իրենց իրաւունքներէն, բայց երկօրեայ հանգիստը պիտի տրուի հերթով, որպէսզի խանութները կարենան բաց մնալ ամբողջ շաբաթը: Խանութպանները յանձն կ՚առնեն ի հարկին առանց պաշտօնեայի աշխատիլ հանգստի օրերը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԵՌ ՔԱՆԻ՞ ՏԱՐԻ ԱՅՍՊԷՍ...

«Վէմ», Հանդէս Մշակոյթի եւ Պատմութեան, լրացուց իր բաժանորդագրութեան երրորդ շրջանը: (18 գիրք: Հրատարակութիւնը սկսած է 1933 հոկտեմբերին) :

Չորրորդը կը բացուի 1937 յունուար - մարտի թիւով, որ լոյս տեսած է արդէն:

Այս առթիւ, խմբագրութիւնը հատորին սկիզբը դրած է յայտարարութիւն մը, ուր իրար խառնուած են գոհունակութիւնն ու վիշտը :

Գոհունակութիւն՝ այն բարոյական քաջալերութեան համար որ վայելած է թերթը, բազմաթիւ ձեռնհաս մտաւորականներու աշխատակցութեամբ : «Առանց դոյզն իսկ նիւթական ակնկալութեան »:

Ու նաեւ արդար գոհունակութիւն՝ լաւ գործ մը կատարած ըլլալու գիտակցութեամբ :

Իսկ վի՞շտը,— ոչ մէկ փոփոխութիւն հայկական ճակատին վրայ ...

— «Մեզ շատ դժուարութիւններ պատճառեցին եւ շարունակում են պատճառել անպարտաճանաչ բաժանորդները, մինչդեռ «Վէմ»ի գոյութեան միակ հիմքը բաժանորդագրութիւնն է: Եթէ բոլոր բաժանորդները ժամանակին ու կանոնաւոր կերպով վճարեն իրենց բաժնեգինը, «Վէմ»ը բոլորովին ազատ կը լինի նիւթական հոգերէն, որովհետեւ բաժանորդների թիւը միանգամայն բաւական է տպագրական եւ թղթատարական ծախսերը հոգալու համար: Այս «եթէ»ն է, դժբախտաբար, որ գոյութիւն չունի»:

Արդ, այս քիչ - շատ մասնագիտական հանդէսը յաջողեր է ապահովել շուրջ 700 բաժանորդներ, ինչ որ քաջալերական պէտք է համարիլ, «եթէ» ...

Խմբագրութիւնը չի ծամծմեր բառերը, «դառն վշտով» արձանագրելու համար իսկ եւ իսկ հայկական ողբերգութիւն մը.

— «Զարմանալի բան. հայ մարդը, որ գործնական կեանքի բոլոր ասպարէզներում, ճանաչուած է իբրեւ պարտաճանաչ վճարող եւ ուրիշի սեփականութիւնը յարգող, հայերէն գրքի եւ թերթի համար դրամ վճարել չի սիրում եւ հայ հրատարակչից ու խմբագրից խլացրած դրամը գողութիւն չի համարում: Հայ մարդը ամէն բանի համար դրամ չի խնայի, բայց երբ հերթը հայ գրքին ու թերթին գայ, հազար տեսակ հնարամտութեան կը դիմէ, պարտականութիւնից խուսափելու համար: Հայ հրատարակչի ու խմբագրի դրամը խլացնելը, կարծես, բնական է համարում» :

Բանասէր մը կրնա՞ր ճշդել այս կարգի տրտունջներու թիւը, հայերէն գրքի եւ թերթի հրատարակութենէն ի վեր :

Եւ դեռ քանի՞ տարի այսպէս...

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՄԵՂԱՅԱԳԻՐԸ ԱՌ ՄԵԾՆ ՍԹԱԼԻՆ

«Խորհրդային Հայաստան»ի մարտ 28ի թիւէն կ՚արտատպենք հետեւեալ գիրը՝ ուղղուած Մեծն Սթալինին: Ցապաւած ենք միայն յառաջաբանն ու վերջաբանը: Գրութեան խորագիրն է «Ընկեր Ստալինին», տպարանի ամենախոշոր տառերով.—

— «Հայաստանի Կոմկուսի (բ) Կենտկոմի պլենումը լիովին եւ ամբողջապէս միանում Համ Կ (բ) Կ Կենտկոմի պլենումի որոշումներին եւ լիովին հաւանութիւն է տալիս Բուխարինի ու Ռիկովի վտարմանը կուսակցութեան շարքերից՝ նրանց հակախորհրդային, հակայեղափոխական, դաւաճանական գործունէութեան համար :

Առաջնորդուելով ընկեր Ստալինի ցուցումներով, բոլշեւիկեան անողոք ինքնաքննադատութեան հիման վրայ, Հայաստանի Կ (բ) Կ Կենտկոմի պլենումը հրապարակ հանեց կուսակցական աշխատանքի թերութիւնները, անհոգութեան ու կուրութեան իդիոտական հիւանդութիւնը, որից օգտուելով լրտեսները, դիվերսանտները, վնասարարները, հայ ժողովրդի թշնամիները, ֆաշիզմի հաւատարիմ շները՝ Դաշնակները եւ նրանց գործակալ, հակայեղափոխական վարձկան նացիոնալիստները—ուկլոնիստները, երեկվա Խանջեանի հովանաւորութեամբ, թափանցել էին ոչ միայն խորհրդային ու տնտեսական կազմակերպութիւնների, այլեւ կուսակցական օրգանների մէջ :

Համ Կ (բ) Կ Կենտկոմի պլենումի որոշումները եւ ձեր զեկուցումը մեզ զինեցին մեր բոլոր թերութիւնների եւ մեր առջեւ ծառացած խնդիրների պարզորոշ ըմբռնմամբ, զինեցին մեզ կուսակցական աշխատանքն արմատապէս վերակառուցելու կամքով՝ բոլշեւիզմի կազմակերպչական սկզբունքների ճշգրիտ ու անշեղ իրականացման հիման վրայ, բոլշեւիզմին տիրապետելու հիման վրայ, կուսակցական - քաղաքական աշխատանքի այնպիսի ծաւալման հիման վրայ, որի պայմաններում բացառուած լինի սասր, քայքայիչ աշխատանք կատարելու ամէն մի հնարաւորութիւն ժողովրդի թշնամիների՝ հակայեղափոխական տրոցկիստների, դաշնակների, ուկլոնիստների, աջ թափթփուքների համար, միջազգային ֆաշիզմի այդ բոլոր հաւատարիմ զամբռների ու մեր հայրենիքի դաւաճանների համար » :

Պոլսոյ Ազգ. Վարչութեան երախտագիտութիւնը Թուրքիոյ ներքին գործավարին

Երէկ ամբողջութեամբ արտատպած էինք Թուրքիոյ ներքին գործավար եւ Խալքի ընդհ. քարտուղար Շիւքրի Գայայի ճառը՝ ներքին կացութեան եւ Ալեքսանտրէթի հարցի մասին: Այս առթիւ գործավարը յայտնած էր թէ «Հայերն ու Թուրքերը անգամ մըն ալ մօտեցան իրարու, հակառակ կարգ մը «փոլիթիքաճի»ներու խաղերուն» :

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ այս յայտարարութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառած ըլլալով, ազգ. վարչութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է Շիւքրի Գայայի.—

«Մեր յոյժ սիրեցեալ ազատարար Աթաթիւրքին լուսաւոր նամբուն մէջ յաջող քայլեր առնող արժէքաւոր Իսմէթ Ինէօնիւ դահլիճին նոյնքան արժէքաւոր ու անկեղծ անդամներէն՝ մեր ներքին գործավար ու կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարին Ազգ. Մեծ Ժողովի երէկուան նիստի ընթացքին խօսած ներշնչեալ, պերճախօս ու պատմական ճառին մէջ Հայերու մասին իր ըրած անկեղծ յայտարարութիւնը, կուգայ անգամ մը եւս ու անքակտելի կերպով զօրացնել այն կապը, որով զօդուած են բոլոր Հայերը մեր փառաւոր հանրապետութեան եւ թրքութեան հետ: Այս առթիւ, ամբողջ թրքահայութեան երախտագէտ ու սիրոյ զգացմանց իբր թարգման, Վարչ. ժողովս իր ալ երախտիքը յայտնելով, սրտանց կը մաղթէ որ շատ երկար տարիներ ապրիք առողջ ու յաջողութեամբ ձեր բարձր պաշտօնին մէջ, զոր արժանաւորապէս գրաւած էք »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գրեթէ բոլորը համակրանքով ար - տայայտուեցան այս նիւթին շուրջ եւ երիտասարդ գրողներու կողմէ նկա - տելի է գործնական արդիւնքի մը տեն- չանքը եւ վերջապէս փութացումը բուն գործին: Շնորհակալ եմ որ տը- ւած ծրագրիս շուրջ ալ ըստ ամենայ - նի համակրանքով արտայայտուեցան շատեր: «Յառաջ» իբրեւ «հում նիւթ» ուղեց տուած ըլլալ զայն, բայց մենք կը տեսնենք որ շատոնց եփած եւ ժա - մանակը հասած է: Այս տասնըհինգ տարուան ընթացքին եթէ խնձոր էր կարմրեցաւ, եթէ տանձ էր հասուն - ցաւ: Գործը ինքնին ցոյց կուտայ թէ որքան ուշացած ենք: Մինչ աշխարհ կը նորոգուի, մինչ աշխարհ կը խըր- տի, պարտուածներ իրենց երիտա - սարդ ուժերով, պարտադրութիւն կը ժխտեն, շղթաներ կը փշրեն եւ ազա - տութեան մէջ կը ճախրեն, մինչ կա - մաց կամաց մեր երիտասարդ - ները կը ծերանան, կը հալին օտարու- թեան մէջ, ոչ իսկ աւանդութիւն մը ձգելով իրենց յաջորդներուն:

Ընկերներ, երբ 1928ին եւ 1929ին կ'արծարծէինք այս հարցերը, մենք աւելի երիտասարդ էինք, այժմ մեղ- մէ շատերը երեսունը կ'անցնին, կ'ա- մուսնանան, ընտանեկան հոգեր կ'ու- նենան եւ աւելի քիչ ժամանակ նուի - րելու ազգային երիտասարդու - թիւն մը դարբնելու գործին: Եւ մենք շատ լաւ պէտք է գիտնանք որ մեր յաջորդ սերունդը նախ կէս մը օտար է, երկրորդ՝ տառապանք չէ տեսած, հետեւաբար թրծուած չէ, երրորդ՝ ազգային տեսիլքներէն բան մը չի գի- տեր, ոչ ալ մենք կրցած ենք անոնց մէջ ազգային հաւատք մը տեղաւո - րել:

Արդ, կը վայլէ՞ մեզի դանդաղիլ. մենք որ երիտասարդ ըլլալով հան - դերձ շատ տաք ու պաղ տեսանք, ա- նապատ եւ հիւսիս: Մենք որ քարերու վրայ նստուած ենք անկէ մեր հացը հանելու համար, մենք որ լուսաւոր պողոտաներու մէջէն դիմամբ մեր աչքերը գոցած կ'անցնինք: Մենք որ անձամբ վայելեցինք այս աշխարհի ա- մէնէն ծանր տառապանքները եւ ա - մէնէն փայլունը կեանքերուն, բայց չենք մոռնար մեր հայրենիքն ու մայ- րենիքը, մեր մեռելներն ու յոյսերը, որոնք հաւատամք դարձած են այլ եւս մեզի համար:

Կը վայելէ՞ մեզի որ այս երկունքը մնայ առանց արդիւնքի:

Անշուշտ ոչ: Բայց մեր երիտա - սարդներուն մէջ ալ կա՞ն դեռ սպասել ուզողներ արդեօք ... Ես պէտք է այստեղ յիշեմ թէ ասկէ քանի մը տա- րի առաջ, ուրիշ ժողովուրդներու ե - րիտասարդական շարժումներուն նը - ւիրուած յօդուածներէ օգտուելով «Յառաջ»ի մէջ շարք մը հրատարա - կող երիտասարդ մըն էր որ առաջար - կեց այն ատեն քիչ մը սպասել, մինչեւ որ աւելի հասուննայ մեր մէջ ալ ե - րիտասարդական կազմակերպութեան միտքը:

Մեծ սխալ մըն էր այդ որովհետեւ այսօր ալ նոյն տղաքն են որ կան հրա- պարակի վրայ, անոնց թիւը աւելցած չէ, այլ պակսած է. մանաւանդ հե - տեւորդներու թիւը օրէ օր կը պակ - սի: Ֆրանսայի մէջ իսկ ամբոխը չէ որ երկրի ազգային քաղաքականու - թիւնը կը վարէ: Հայ երկրորդական կազմակերպութեան մասին խօսած ատեն, մեր խօսքը գիտակից մարդոց է որ կ'ուղղենք, ով որ չէ հասուն - ցած այս մտքին, դեռ շատ պիտի սպասէ ...

Կարծ՝ Հայ Երիտասարդական Մի - ութիւններու գոյութիւնը պահանջ է, անոնց գործակցութիւնը պէտք է ան- պայման ապահովել: Ծրագրային նոյնութիւնը կը զօրացնէ հայ երիտա- սարդութեան եղբայրական կապը: Այս գործին ընթացք տալու համար ան - հրաժեշտ է ընդհանուր նախապատ - րաստական ժողով մը՝ բաղկացած միութիւններու ներկայացուցիչներէ, երիտասարդ գործիչներէ եւ մտաւո - րականներէ, այս վերջինները առանց ձայնի կամ քուէի իրաւասութիւններ ունենալու:

Փարիզի համաշխարհային ցուցա - հանդէսը ահա բացառիկ առիթ մը կ'ընծայէ այս գործին սկիզբը դնելու: Փարիզի մէջ գտնուող քանի մը մի - ութիւններ իրարու քով գալով, կոչ կ'ուղղեն համաշխարհային հայ երի - տասարդութեան մասնակցելու նախա- պատրաստական այդ ժողովին: Փա - րիզի ցուցահանդէսը տեսնելու հա - մար արդէն շատ երիտասարդներ հա- ւանաբար այցելեն Փարիզ. բնակու - թեան եւ այլ դիւրութիւններ ալ կա - րելի է կազմակերպել նկատի ունենա - լով հոծ թիւը քաղաքի եւ արուարձա- նի Հայերուն: Վերջապէս կամք պէտք է:

Օ՛ն, գործի, հայ երիտասարդներ: Ես անձամբ պատրաստ եմ հեռաւոր քաղաքէ մը երրորդ անգամ ըլլալով Փարիզ գալու, իմ ծախքով եւ քանի մը օր աշխատելու այս գործին հա - մար:

ՏՈՀՄԻԿ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ՃԱՌԸ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ապրիլ Տասնըմէկի սգա - հանդէսին առթիւ, շաբաթ գիշեր Լի- ոնի մէջ բանախօսելու հրաւիրուած էր նաեւ ֆրանսացի վարդապետ մը, Հ. Մորիս Թալօն, որ լաւ հայերէն գի - տէ: Ահաւասիկ իր բանախօսութիւնը, իր իսկ ձեռքով գրուած.—

Յարգելի պարոններ եւ ազնիւ տի - կիններ, այս նուիրական պահուն, ուր հաւաքուած էք բազմութեամբ, եւ կ'ուզէք բուռն սիրով մը միացնել ձեր խորապէս վիրաւորեալ, ճմլեալ եւ անմխիթար սրտերը, ներշնչուած ձեր ազգային վսեմ գաղափարէն, կ'ու- զէք դիւրրնական փայլ մը տալ ձեր սի- րեցեալ նահատակներուն իրենց ան - մոռանալի յիշատակը տօնախմբելով, ես ալ կը մասնակցիմ խորին եւ ան - կեղծ սրտով ու կարեկցութեամբ այս փառաւոր հանդէսին:

Սուրբ ամէն որդիական ազնիւ սիրտ կը պարտի պատշաճ սէր ու յարգանք ցուցնել իր ննջեցեալ ծնո - ղաց հանդէպ: Բայց դուք, եւ ի մաս - նաւորի դուք ով շարչարեալ մեծ հայ հայրերու բեկեալ մնացորդները՝ դուք փառահ եմ թէ կ'ուզէք պատ - ուել ձեր ննջեցեալները ոչ միայն իբր սիրեցեալ ազգականներ, հանգուցեալ հայրենակիցներ, այլ նաեւ իբրեւ ազ- գային անվեհեր նահատակներ եւ ա - զատութեան մարտիրոսներ:

Եւ իրաւունք ունիք. անոնք չար - չարուեցան, հալածուեցան ու անգը - թութեամբ տանջուեցան արիւնարբու բռնակալներուն կողմէ, պարզ անոր համար որ Հայ անունը կը կրէին: Բայց ի՞նչ կը նշանակէ Հայ բառը եւ հայ ազգութիւնը՝ եթէ ոչ հին ծագու- մով քաղաքակիրթ ու քրիստոնեայ ժողովուրդ մը:

Ուրեմն Քրիստոսի սուրբ կրօնքը եւս մեծ պատճառ մը եղած է որ ան - գութ հալածիչները՝ Թուրքերը, ի - րենց սովորական բարբարոսութեամբ ջանան բնաջինջ ընել բոլոր հայու - թիւնը: Այս նենգաւոր արարքներէն եւ վայրագ հալածանքներէն զերծ մը- նալու դիտումով, ու վերջապէս դառն ու ահաւոր մահէն ազատելու յոյսով, բնականաբար կրնար ենթադրուիլ վհատակներ եւ ուրացողներ, սակայն եւ այնպէս դիւցազնական Հայ ազգին քաջ զաւակները բացարձակապէս մահուան առջեւ իսկ, իրենց վեհու - թեան մէջ անաղարտ մնացին:

Այր ու կին, մեծ ու պզտիկ, ծեր ու երիտասարդ, հարուստ ու աղքատ, ամէնքը միասին չքացան, աքսորի ճամբան բռնելով: Անատոլուի եւ Ճէ- զիրէի մէջ, լեռնէ լեռ, քարէ քար, ա- նապատէ անապատ, մերկ, անօթի եւ ծարաւ տառապելով նախընտրեցին մեռնիլ, քան թէ ուրանալ ազգային սրբութիւնն ու հաւատքը: Ստուգիւ Հայու մը համար, իսլամ դառնալ ու թշնամին մտնալ, կը նշանակէ ուրա- նալ ոչ միայն «կեանքը եւ ճշմարտու- թիւնը», այլ նաեւ, ինչպէս կը գրէ Պ. Խրայեանը՝ «արդար արեւն ու վը - սեմ լոյսը, վրէժխնդրութեան նա - խանձաւոր Աստուածը»: — Իսլամ դառնալն ու թշնամին մտնալը կը նշանակէ ուրանալ հայ անունը, այ- սինքն մոռնալ ազգային պատմութիւ- նը, դրժել հայ նախնեաց փառքը եւ Քրիստոսի աստուածութեան նուիր - ուած բոլոր զոհողութիւնները: Հա - յաստանի բախտը կապուած է իր զա - ւակներուն բարոյական զգացումնե - րուն հետ: Այդ բարոյական զօրու - թեամբ ու քրիստոնէական մեծ հա - ւատքով էր որ Հայաստանի մէջ, ձեր հայրերը ստեղծեցին ոսկեդարեան բա- ցառիկ մատենագրութիւնը, այն պայծառ ու հզօր վեղուն, զոր կը դմայլեցնէ արդի գիտունները: Կար - միր Վարդանը եւ իր անվեհեր ընկեր - ներուն, կռապաշտ մոգերուն դէմ դիւցազնական ընդդիմութիւնը եւ պայքարը պատճառ եղան այն քրիս - տոնէական կեանքին, յիշենք Զ. եւ Է. դարու հայկական ճարտարապետու - թեան հրաշալիքները, Սեւանի «Միրա- նաւոր»ը, Եղվարդի մայր եկեղեցին, Աղթամարի Ս. Խաչը, Դուինի Ս. Գր - իգորը եւ Վաղարշապատի հռչակա- ւոր եկեղեցիները, Գայեանէ, Հռիփ - սիմէ եւ Շողակաթ զոր կը զերազան - ցէ եւս Զուարթնոցի անեման տաճա- րը: Եւ գարձեալ Բագրատունեաց Թա- գաւորութեան ժամանակ է որ պայ - ծառացաւ Հայաստան, ոչ միայն խա- ղաղութեան շնորհով եւ քաղաքակա - նութեան բարիքներով այլ նաեւ եկե - ղեցական եւ կրօնական հիմնալի ծաղ- կումով, որու վկայ եղան Անիքաղաքին անթիւ անհամար հաստատութիւննե - րը: Այո, հպարտութեամբ կրնաք ար- տասանել ձեր հայ անունը: Ձեր նա - հատակները աշխարհիս երեսին ցոյց տուին թէ իրենք հարազատ ժառան - գորդներն են իրենց նախնեաց մա - քուր արեան: Այդ արիւնը ձեր երակ - ներուն մէջ ձեր անվիճելի հարստու - թիւնն է: Սուրբ պահեցէք զայն:

Կ'ուզեմ ըսել թէ Ֆրանսացի ըլլա - լովս հանդերձ, ես ալ նահատակ եղ - բայրներ ունիմ: Մխարանութեանս հայ անդամներէն երկու հոգի զոհուե- ցան ձեր նահատակներուն հետ: Թե - րեւս ձեր ամէնուն ծանօթ է որ յիսու- նըութ հոգի— աւելի պարզ խօսելով, Մխարանութեանս պատկանող քառա - սունըմէկ վարդապետներ եւ տասնը - եօթը աշխատաւոր եղբայրներ — ա - րիւն ու քրտինք կը թափէին Անատո - լուի մէջ, ի ծառայութիւն Քրիստոսի եւ ի յօգնութիւն հայ ազգին, մանա - ւանդ դպրոցներով, վարժարաններով եւ հիւանդներուն բժշկութեամբ զբա- ղելով:

Մեր երկու նահատակներէն առա - ջինը — Պետրոս վարդ. Աղաճանեան, Ֆրանսայէն նոր վերադարձած կը գտ- նուէր Մարզուան մեր հայկական վար- ժարանին գլուխը: Թերեւս մէկ երկու խիստ խօսքեր արդարօրէն արտասա - նեց Թուրք կառավարիչներուն հասցէ- ին: Անմիջապէս աքսորուեցաւ Անգա - րա եւ հոն հազիւ հասած՝ բանտար - կուեցաւ: Շատ ժամանակ չանցած, անկից ալ աքսորի ճամբան կը բռնէր ամբողջ հայութեան հետ, դէպի Եփ - րատի տխուր եզերքները, դէպի Ճէզի- րէի անապատը, վերջապէս դէպի մահ: Այս մահաղդու թափօրներուն քստմնելի տեսարանները պէտք չէ որ անծանօթ դառնան նահատակաց զաւակներուն եւ յաջորդաբար եկող ապագայ սերունդներուն: Թող կար - դան Պ. Խրայեանի «Արիւնի ճանա - պարհին» տխրառօտ յուզիչ վկայա - բանութիւնը, զոր իրաւամբ կրնամ դիտել իբր հաւատարիմ պատկեր մը այն դժնդակ «խաչի ճանապարհին», ուրկէ միլիոնաւոր Հայերու դիւցազ - նական համբերութիւնը անցաւ, եւ ուր հարիւր հազարաւոր պաշտելի մարմիններ չնչասպառ դարձան:

Աղաճանեան վարդապետ, իր խումբին հետ հետիոտն կտրեց Անատոլուն, մինչեւ Եփրատ, ու անոր միւս կողմը հազիւ թէ անցած այլ եւս բոլորովին ուժասպառ ինկաւ Թուրք վատթար զինուորներու սուիններուն հարուած- ներուն առջեւ:

Այն պարագաներուն երբ Աղաճան - եան վարդապետ կ'իյնար Ճէզիրէի անապատին մէջ, որ հուսկ յետոյ կոչ- ուեցաւ Հայոց գերեզման, Մխարա - նութեանս հայ անդամներէն ուրիշ մը Յովհաննէս Պալեան, արժանացաւ մարտիրոսական պսակին: Հայր Աղա- ճանեանին պէս ան ալ ծննդեամբ Մա - րաշցի էր ու երբ աշխատաւոր եղբայր կ'օգնէր Բարտամեան վարդապետին, որ ժողովրդապետութեան պաշտօն կը վարէր Սեբաստիոյ եւ Կեսարիոյ միջեւ գտնուող Ջեփնի, Տէնտիլ, Զաթ, Սէկէր, Պուրհան եւն. գիւղերուն մէջ: Վերոյիշեալ վարդապետին կ'ըն- կերանար գաւառին ամբողջ հայ բը - նակչութիւնը աքսորանքի ճամբու վրայ, բայց հազիւ թէ ելած էին Ջեփ- նի գիւղէն, վրայ հասաւ Թուրք ու քիւրտ դահիճներու բազմութիւն մը, որ յարձակեցաւ աքսորեալներուն վը - րայ: Ոճրագործները ջանացին իս - լամ դարձնել մեր Պալեան եղբայրը, բայց ան, ընդհակառակն, պախարա- կելով մահմետական կրօնքը, սկսաւ օգնութեան կանչել մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս եւ քաջալերել իր սարսա - փահար ընկերները: Իսկ գիշատիչ ա- ւազակները զինքը չարաչար սպան - նեցին:

Ուրեմն իբր ներկայացուցիչ միա - բանութեան, ես ալ իրաւունք ունիմ ձեզի հաւասար փառաւոր անձեյ հայ նահատակաց յիշատակը եւ սրտիս խորը վերապահել անոնց հանդէպ ու - նեցած անջնջելի երախտիքը ու բսել.—Երանի ձեզ, ով պանծալի նահա - տակներ, քանզի ձեր քաջը կեանքին եւ վարդագոյն արեան գնովն է որ գը- նած էք ձեր մարտիրոսական անթա - ռամ յիշատակն ու պսակը: Ահա ձեր սերունդը, թէեւ պանդուխտ, թէեւ ցիր ու ցան, թէեւ տառապեալ, բայց ձեր եռին թողած անփոխարինելի ժա- ռանգութեան շնորհիւ այսօր նորէն կ'աճի, կը բազմանայ ու ձեր արեան գնով կը զօրացնէ իր խաչը:

Վերջացնելէ առաջ կը փափաքիմ ամփոփել ձեր առջեւ նաեւ սուրիա - բնակ հայութեան՝ ամբողջ չորս եր - կար տարիներու շրջանին՝ իմ վրայ ձգած տպաւորութիւնները:

Ամէնէն զօրաւոր ազդեցութիւնը զոր ունեցայ, անիկա հայ ժողովուր- դին ապրելու չարքաշ ընդունակու - թիւնը եւ չարունակ ոգեւոր, ինք - նաստեղծ Հայուն ուժն ու զօրութիւնը, ընտանիքի միութիւնն է: Բազմանդամ եւ միացեալ ընտանիքներուն զօրու - թեան շնորհիւ է որ հայ ազգը յաղթեր է ամէն թշուառութեանց եւ հալա - ծանքներու: Երկար դարեր հայ քրիս - տոնէութեան ընտանիքին հիմն ու կազմութիւնը եղած է միայն ազգային գոյութեան անպարտելի երաշխիքը: Ինչպէս անցեալին մէջ, նմանապէս ալ ապագայ սերունդին համար ամենազօ- րաւոր յենարանը կը կայանայ միա - ցեալ եւ բազմանդամ ընտանիքներուն գոյութեան շուրջ: Այնչափ յուսախա- բութիւններէ եւ անձնական փորձա - ռութիւններէ վերջ, մէկ կողմ ձգելով եղբայրատեաց քաղաքական վէճերը, միացէք եւ ջանացէք ձեր ընտանեաց վիճակը եւս առաւել բարւոքել: Մի - այն ձեր ընտանիքներուն բարգաւա - ճումն է որ լաւագոյն հնարաւորու - թիւնը պիտի տայ ձեզի ապագային ի - րագործելու ձեր արդար պահանջում- ները:

Բայց մոռնալու չէ որ առանց քրիս- տոնէական սկզբունքի ընտանիք մը անկարելի է դիմադրել նիւթական եւ բարոյական դժուարութիւններուն: Ուրեմն հայ ապրեցէք խաղաղու - թեամբ, եղբայրասիրութեամբ եւ մի- աբանութեամբ: Ձեր աւանդութիւն - ներուն հաւատարմութիւնը կը պա - հանջէ Յիսուսի խաչին նշանը: Ան էր որ կնքեց ձեր ամողջ պատմութիւնը, ձեր մատենագրութիւնը եւ վերջա - պէս ձեր նահատակներուն դամբանը. Թող միեւնոյն խաչին նշանը խորա - պէս դրոշմուի ձեր սրտերուն վրայ: Խաչն է որ աշխարհի՝ չորս անկիւնը ցրուած հայութիւնը կը միացնէ եւ կ'ընէ մէկ սիրտ, մէկ հոգի եւ մէկ տոկուն ազգ: Մեծ է անոր խմաստը:

Ու սրտանց կը մաղթեմ որ նոյն Աստուածային սուրբ խաչը պահպա - նէ ձեր ընտանիքները ամէն վտանգէ եւ փորձանքէ, եւ շնորհէ ազնիւ հայ ազգին յարաճուն սէր, միութիւն եւ իր արդար պահանջներուն իրագոր - ծումը:

M. TALLON

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՆՊԱՍՏԻ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ

Գործազուրկներու նպաստի վերա - հաստատումը նախախնամական պարգեւ մը եղաւ Մարսէյլի հայ աշխա - տաւորութեան համար, մէկէ աւելի պատճառներով: Անձրկած բազմու - թիւններ փրկուեցան ահաւոր փլու - զումէ մը: «Յառաջ»ի մէջ, օրը օրին արձագանգը եղայ անօթի զաւակնե - րու ճիչին եւ կատաղութեան մոլեգ - նած հայրերու յուսահատական կան - չերուն: Սակայն, վերջ գտան այսօր այդ բոլորը: Պայծառացաւ մթնո - լորտը եւ դէմքերը սկսան քիչ մը ժպ - տիլ: Անոնք որ չեն հասկնար անօթի - ին վիճակէն, կրնան անվրդով ըսել — «Նպաստի վերահաստատումն ալ այնքան մեծ բա՞ն է ...»: Այո, մեծ բան է, օրհնութիւն ... Երեւակայե - ցէք ընտանիքի հայր մը, քանի մը զա - ւակներու տէր, որ պզտիկները կը չափէր գործի մը յոյսով: Այսօր սա - կայն համեստ օրական մը կ'առնէ, դէթ չոր հացի դրամ:

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ մեր հանրային կեանքի մէջ վաղը վաղ - վըզող տարրը, խոնարհ եւ աղքատ ու տնանկ բազմութիւններն են: Անոնց թշուառութիւնն ու տառապանքը շատ դէպ ազդեցին հանրային գործին վրայ, հետեւաբար նպաստի վերա - հաստատումն ալ լաւ ազդեցութիւն պիտի գործէ:

Շատ մը աշխատանոցներու մէջ, գործատէրերը կ'օգտագործէին հայ աշխատաւորներու անճար վիճակը, ը - սելով.— «Գործ չունիմ, եթէ կ'ուզէք զեղչեալ գիներով աշխատեցէք, բան մը կ'ընենք»: Ո՞ւր պիտի երթար խեղճ Հայը, որո՞ւ դուռ պիտի զարնէր, կը ստիպուէր աշխատիլ ոչինչ գիներով:

40 ժամուան աշխատանքը մարտ 15- էն ի վեր ի զօրու է կաշիի եւ իր յա- րակից ճիւղերուն մէջ: Եթէ նպաս - տը չըլլար, օգտագործելով այս պա - րագան, գործատէրերը պիտի սպառ - նային գոցել դռները ծունկի բերելու համար բանուորները: Սակայն, այ - սօր ուրիշ է պատկերը. տեղ տեղ կը յարմարին եւ այսպէս կամ այնպէս կ'աշխատին:

Երբ նպաստը դադրեցաւ արձանա- գրուած նպաստառուներուն թիւը կը տարուբերէր 2000 —2100 միջեւ: Բաւականներ գործ գտան եւ ձեւով մը սկսան աշխատիլ: Նկատի առնե - լով միայն Նանսէնեանները, կ'ունե - նանք 550 —600 հոգի: Հետեւաբար այսօր, նպաստի իրաւունք ունեցող Հայերուն համրանքը Պուշ տիւ Ռոնի մէջ, վերոյիշեալ թիւը չանցնիր: Բը- նական է չենք կրնար խօսքը ընել այն Հայերուն որոնք որոշ հպատակու- թիւն ունենալով, չեն կրնար օգտուիլ նպաստէն, այսպէս Լիբանանցիները, Սուրիացիները, Իրանեան եւ Թրքա- կան հպատակները եւն.:

Բաղդատական պատկեր մը սա- կայն: Սէնի նահանգին մէջ, պետու- թիւնը կը վճարէ ընտանիքի հօր 5.60, նահանգապետութիւնը 3.60, իսկ քա- ղաքապետութիւնը 1.80, ընդհ. գումար 11 ֆրանք: Եւ չորս անդամներէ բաղ- կացած ընտանիքի մը համար պաշտօ- նական թիւ նշանակուած է ապրուս- տի սղութեան տեսակէտէն 45.90: Արդ, Մարսէյլի մէջ տարբեր է

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Վերջը հասկցանք որ Քիւրտերը լը - տեսներ ունէին Երզնկայի մէջ, այդ [illegible]

լով որ կացութիւնը մտահոգութիւն կը ներշնչէ եւ Քիւրտերը հետզհետէ [illegible]

20 վերստ հեռու, Երզնկա - Էրզրում ճամբուն վրայ, յարձակում կրած էր Քիւրտերու կողմէ: Այս գիւղին պաշտ- պանութեան յատկացուած էին միայն 50 զինուորներ, հետեւակ: Յարձա - կումը ետ մղուած էր, սակայն մեզ - մէ կը խնդրուէր անմիջապէս օգնա - կան ուժ հասցնել, որովհետեւ ամբը- ւած տեղեկութեանց համաձայն՝ շը - ջակայքէն շարունակ քրտական հրո - սախումբեր կը հասնէին ու կը համա - [illegible]

Որոշուեցաւ Ճամէնի վրայ յարձա - կումը սկսիլ յաջորդ առաւօտ: Գիշե - րը գնդացիրի դասակը պէտք է դիրք գրաւէր Ճամէնի գիւղին մօտիկ, 500— 600 մեթր հեռուն բարձրացող բլուրին վրայ, կտրելու համար Քիւրտերու փախուստի ճամբան: Ու մինչ ես թը - շնամին պիտի բռնէի գիւղը, Մուրա- տի հեծելազօրքը ճակատէն պիտի նետուէր քրտական դիրքերուն վրայ, օժանդակութեամբ հետեւակազօրաց: [illegible]

կարծակի բերած էին գնդացիրի դա - սակը, թէ դասակէն մարդ մնացած չէր, բոլորն ալ սպաննուած էին, ի - րենց պետն ալ, ինք միայն ազատած էր, որովհետեւ բլուրին ստորոտը կը գտնուէր, ձիերուն մօտ պահապան: Քիւրտերը գրաւելէ վերջ բլուրը, ուր դիրք գրաւած էր գնդացիրի մեր դժբախտ դասակը, իրենց կրակին տակ առած էին գիւղը, ուր կը գտնը - ւէին հետեւակազօրքն ու հեծելա - [illegible]

նակցէր յարձակումին, հրացանը ձեռ- քը, զինուորներու շղթային մէջ պառ- կած: Տոքթ. Ասլանով, ինչպէս Զար - բերանի արշաւանքին մէջ, կ'աշխա - տէր դիրք բռնել հոն ուր վտանգը ըն- դալի է ամէնէն աւելի, որպէսզի իր հարկին կարենայ օգնութեան հասնիլ վիրաւորներուն՝ որքան կարելի է շուտ, եւ իբրեւ պարզ զինուոր՝ ուժ տալու համար յարձակողներուն: Հանդէս՝ խաղաղութեան մէջ, ո՛վ [illegible]

…երը: Պետութիւնը կը վճարէ ընտանիքի հօր համար 5.60, նահանգապետութիւնը՝ 1.60, իսկ քաղաքապետութիւնը՝ 0.80, գումար՝ 8 ֆր. չորս անդամներէ բաղկացած ընտանիքի մը համար որոշուած պաշտօնական ծախքն է 47.90 ֆր., (այս թիւերը կ'որոշուին ամէն երեք ամիսը անգամ մը, նահանգապետարանի մէջ կազմուած մասնաւոր մարմինի մը կողմէ, որ զանազան ապրանքի նիւթերու արժէքը գումարելով, միջինը կը հանէ):

Անգործներու կեդրոնական մարմինը, որուն հսկողութեան տակ կազմակերպուած են այլազգի բազմութիւններ, կը պահանջէ որոշ յաւելումներ, ինչպէս եղաւ Փարիզի մէջ, մանաւանդ որ ապրուստը աւելի սուղ է հոս: Ի մէջ այլոց ըսենք նաեւ, որ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ կազմակերպուած անգործներու թիւն է 300.000 հոգի:

** Մինչ այս մինչ այն, ապրուստը զգալապէս կը սղէ: Կարելի չէ բաղդատել երէկն ու այսօրը: Մինչ աջակողմեան տարրերը ներկայ տագնապը կը վերագրեն կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան: Ընդհակառակն, ձախերը բոլոր այս բաները կը վերագրեն դրամատէրներու պատասխանատու խաղերուն: Պաշտօնական հաստատութիւններն ալ սկսան յաւելումներ ընել: Այսպէս կազի, ջուրի, ելեկտրականութեան գինը բարձրացաւ… նաեւ գերեզմանատան հողերը: Եւ հարիւրին 35—45 համեմատութեամբ:

** Քառասուն ժամուան աշխատանքը ընդհանրանալու վրայ է աշխատանքի ամէն ճիւղի մէջ: Կօշիկի աշխատաւորները մարտ 15էն սկսեալ կը գործադրեն օրէնքը, օրականներու վրայ նախատեսուած հարիւրին քսանը ստանալով: Օրէնքի գործադրութիւնը, ճիշդ է, տեղ տեղ ջլատեց աշխատանքի շուկան, սակայն, ինչպէս նախորդ օրէնքներուն, սոր ալ կը վարժուին:

Հանգարտ չեն նաեւ մանր առեւտրականները: Անոնց դժգոհութեան առաջին պատճառը տուրքերու … դիրն է: Փոքր վաճառականները կ'ըսեն.— «Մենք կը ճզմուինք տուրքերու բեռան տակ, արդարութի՞ւն: Ձե՞ր ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը խոստացաւ օգնել մեզի: Եւ կ'առաջարկեն հիմնովին փոխել առեւտրական սնանկի ընթացական ձեւը, (վերջերս արդէն անոր հռչակաւոր թրքասէր նախագահը Պ. Ֆրաքս որ մինչեւ Պոլիս եւ Էնկիւրի գացած էր, պարտուեցաւ նախագահական ընտրութեանց մէջ, իր տեղը տալով ուրիշ միլիոնատէրի մը), դրամատուներուն գործառնութեանց ձեւերն ու կանոնները:

Խորունկ շարժում մըն է որ կը կատարեն միջին դասակարգերը: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ կան 500.000 փոքր վաճառականներ մէկ միլիոն աշխատաւորներով: Իսկ Մարսէյլը իր 800.000 բնակչութեան վրայ կը համրէ 40.000 փոքր վաճառականներ:

** Մինչեւ հիմա ոչ մէկ շշուկ եւ հրահանգ հայ զինուորցուներու մասին, պատկան իշխանութեանց կողմէ: Հաւանական է որ յառաջիկայ հոկտեմբերին կամ նոյեմբերին սկսին արձանագրութեանց: ՀՐԱՁԵԱՑ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՊԵՐԼԻՆ (Յատուկ).— «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը օգտուելով Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի ներկայութենէն՝ բանախօսական հաւաքոյթ մը սարքած էր անցեալ հինգշաբթի իրիկուն (8 ապրիլ) Լանտվէր Քազինոյի սրահին մէջ: Մօտ 60 հոգի ներկայ էին: Միութեան վարիչը ներկայացնելով բանախօսը հրաւիրեց բեմ: Նիւթն էր «Պատմական անցքերը ԺԷ. դարէն մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Բանախօսը կանգ առաւ մասնաւորաբար Դաւիթ բէկի, Իսրայէլ Օրիի եւ Սեբաստացի Մխիթարի գործունէութեան վրայ. առաջինը իբրեւ սուրի մարդ, երկրորդը՝ իբր քաղաքագէտ, իսկ երրորդը իբրեւ գրչի մարդ: Ծանօթացուց նաեւ Մուրատ-Ռափայէլ հիմնարկութեան պատմականին եւ հետեւցուց թէ անհրաժեշտ են աւելի շատ դպրոցներ այլ մանաւանդ աղջկանց յատուկ վարժարաններ, եթէ կ'ուզենք ինքնապաշտպանութիւնը ամրացնել եւ չաւատես ըլլալ յիսուն տարիէն աւելի դիմանալու այս հայրենազուրկ կեանքին մէջ: Պատէն կախուած եւ սեղաններու վրայ զետեղուած հայկական դրօշները, ինչպէս հայերէն գիրքերը եւ «Կեցցէ հայ ցեղը» վերտառութիւնը յուսադրիչ նշաններ են թէ մեր երիտասարդութիւնը կապուած է իր հայրենիքին մշակոյթին եւ ցեղին, տեւելու հաստատ հաւատքով: Ինչ որ չըստեց նաեւ միութեան վարիչը իր վերջաբանին մէջ:

Զմոռնամ արձանագրել թէ Հ. Սահակ անխոնջ ձգտեց հայ մայրերու այլասերումը, մանաւանդ օտար լեզուով խօսիլը տուներու մէջ եւ իրենց զաւակներուն հետ:

** Նոյն երեւոյթը շատ ազդեցիկ ճառով մը կ'ազդարարէր Համպուրկի յայտնի գործիչ Պ. Հայկ Թիրաքեան, իր աւագ հինգշաբթի օրուան այցելութեան առթիւ, միանգամայն գոհունակութիւն յայտնելով եւ գովելով Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութիւնը:

Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆՀԱՏ ՄԸ
ԺԱՌԱՆԳՈՐԴ Ս. ԽԱՉԻ . . .

— • —

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ անհատ մը, ինքզինքը Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիի կարգ մը կալուածներուն սեփականատէր - ժառանգորդ ներկայացնելով, դատ բացած էր Թաղ. Վարչութեան դէմ, որ իրեն սեփականութեան թուղթ չէր տար այդ կալուածներուն համար:

Խնդրոյ առարկայ կալուածները արձանագրուած են Խաչատուրի որդի Քրիստոստուրի անունով, ինքզինքը ժառանգորդ ներկայացնող անձն ալ կը պնդէր թէ ինքը Քրիստոստուրի թոռն է:

Այս եւ յարակից դատերը, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը շարունակուէին, մեծապէս կը զբաղեցնէր Ս. Խաչի Թաղ. Խորհուրդը, կարեւոր ծախքեր ընել պարտադրելով Թաղ. սնտուկին:

Վերջին անգամ, Սկիւտարի Իրաւական ատեանը որոշած էր նոր քննութիւն մը կատարել, ճշդելու համար թէ կալուածներուն ժառանգորդ ներկայացողը իսկապէս Քրիստոստուրի թո՞ռն է թէ ոչ:

Դատարանը, վերջին նիստին, մերժած է ինքզինքը ժառանգորդ ներկայացնողին պահանջը, համաձայն պատրաստուած տեղեկագրին, որով վերջ կը գտնէ այս հարցը:

ԿՏԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԷՎԳԱՖԸ

— • —

Պոլսոյ պատրիարքարանը կտակաց մատակարար մարմիններուն ղրկեց իր պատրաստած այն շրջաբերականը, որով կը յանձնարարուի անյապաղ էվգաֆի վարչութեան ներկայացնել իրենց կտակուած կալուածներուն կտակագրերը: Շրջաբերականին մէջ Թաղ. մարմիններուն կը յանձնարարուի նաեւ թելադրանքներ ընել բարերարներու, որպէսզի կտակներ ընեն բարենպատակ գործերու համար: Շրջաբերականը ծանօթութիւններ կու տայ նաեւ նոր օրէնքներու մասին, որոնք կը ճշդեն թէ ինչպէս կը կատարուին կտակները եւ կը գործադրուին իրենց նպատակները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳ
ՍՈՖԻԱՅԻ ԱՆԹԵԼԷՆ

— o —

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել թէ անցեալ տարուան պէս, այս տարի եւս Ֆիլիպէի Մ. Միութեան 70 հոգինոց երգչախումբը մեծ պատրաստութեամբ համերգ մը պիտի տայ Սոֆիայի մէջ, «Սվօպօտէն» թատրոնի սրահը, 18 Ապրիլ 1937, կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը ճիշդ 11ին, ղեկավարութեամբ Պ. Կ. Կարապետեանի: Համերգը պիտի տարածուի Սոֆիայի անթելի (Radio) կայանէն, որուն կարճ ալիքներու թիւն է 20.05 = L.Z. A. Արտասահմանի համար:

Ահաւասիկ յայտագիրը.—

Ա. ՄԱՍ.— 1. Ազատ Մանուկեան՝ Դարբնոց, 2. Կոմիտաս Վրդ.՝ Եար ջան արի, էս օր ուրբաթ է, Ջուր կուգայ, 3. Բ. Սթայնով՝ Սրն Սրնուվահ, 4. Կոմիտաս Վրդ.՝ Անձրեւ եկաւ, 5. Կոմիտաս Վրդ.՝ Կալի երգը, 6. Կ. Կարապետեան՝ Տորք Անգեղ:

Բ. ՄԱՍ.— 1. Բ. Սթայնով՝ Իզկէալօ եաննօ սլընցէ, 2. Կոմիտաս Վրդ.՝ Ինչո՞ւ բինգէօլը մտար, Սուսամ Սիւմբիւլ, Արեւ կայնէ կէս օր, Երեւան բաղ եմ արել, Անեմ եթամ, 3. Տ. Խրիսթով՝ Սէ զարալի բիյէ թրէնօ 4. Կոմիտաս Վրդ.՝ Առաւօտուն բարի լոյս (հարսանեկան), 5. Կոմիտաս Վրդ.՝ Սօնա եար, 6. Տ. Խրիսթով՝ Էթկէն Տէօօ:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՊԵՐԼԻՆ.— Ճարտարարուեստական բարձրագոյն վարժարանը յաջողութեամբ աւարտեց Պերլինի «Երիտասարդ» Միութեան անդամներէն Արմենակ Մեհրապեան, իբրեւ ելեկտրագէտ - ճարտարագէտ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈՁՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՃՈՅՔԸ

— • —

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ (Յատուկ).— Սթանոզի Հայր. Միութեան խնճոյքը տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ Պ. Զ. Միրզէեանի (Գարակէօզեան) սրահին մէջ: Ժամը 9ին սրահը ամբողջութեամբ լեցուած էր եւ նոր եկողները հազիւ կրցան տեղ գտնել: Միութեան երէց անդամները եւ քանի մը երիտասարդներ ջանք չէին խնայեր խնճոյքին յաջողութեան համար: Ժամը 9.15ին Սթանոզցի Պ. Պօյաճեան եւ Բարսամեան հնչեցուցին «Մեր հայրենիք»ը, որմէ յետոյ սկսաւ կերուխումը, ստեղծելով հաճելի մթնոլորտ մը որ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Երիտասարդներ որոնք օտար երկնքի տակ հասակ նետած են, սրահը կը թնդացնէին ազգային եւ յեղափոխական երգերով,— «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Կռուեցէք տղերք», «Դաշնակցական խումբ», «Լուսին չկար», «Իբրեւ արծիւ», «Կուժն առայ ելայ սարը» եւն.: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Գույումճեան, Պ. Պ. Ա. Գաբրեան, Ս. Մխաքեան եւ Օ. Գարաճեան: Երգեցին տիկիններ Ն. Պարսամեան եւ Անտոնեան: Պ. Մ. Շիրվանեան իր ուրախ երգերով շէն պահեց մթնոլորտը: Փոքրիկներ Ալեքսանեան եւ Ն. Գուզունճեան պարեցին հայկական պարեր արժանանալով ջերմ ծափերու: Խմբերգներուն կը մասնակցէին Պ. Պ. Պօյաճեան եւ Բարսամեան իրենց ուտով եւ ջութակով: Վիճակախաղի դրուած էր խորոված հաւ մը զոր շահեցաւ հայրենակից Պ. Սուքիաս Պաղտատեան եւ որ Հայր. Միութեան նուիրեց 25 ֆրանք:

Խնճոյքին ներկայ ըլլալով այն տպաւորութիւնը կրեցի թէ Սթանոզցիները վերջերս աւելի սիրով փարած են իրենց Հայր. Միութեան եւ թէ այն քանի մը հայրենակիցները որոնք իրենք զիրենք «Վերաշինաց» կոչելով կ'ուզեն պառակտել հայրենակիցները, պիտի չյաջողին: Ըլլալով ոչ Սթանոզցի, մօտէն գիտեմ որ բոլորն ալ հայրենասէր քաղաքացիներ են:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

— o —

« Յուսաբեր » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 ապրիլ).

— « Առանց ներշնչումի ստեղծագործութիւն չկայ: Երկ մը կամ ձեռնարկ մը, որ զուրկ է ներշնչումէ, ստեղծագործութիւն չէ. թերեւս ուրիշ շատ բան է, թէքնիք, հմտութիւն կամ հնարք, բայց ոչ ստեղծագործութեան արդիւնք:

Մասնաւորաբար արուեստի ու գրականութեան մարզէն ներս, որ եւ է գործ եթէ արժէք ունի, անպատճառ ծնունդ է մեծ ու խոր ներշնչումի մը: Հոգեկան կամ մտածման հովերն են, որ թեւ կուտան գործի մը՝ սաւառնելու մարդոց սրտերուն անհունութեան մէջ. սերունդէ սերունդ. դարերու վրայէն: Չկա՞յ ներշնչումը, գործ մը՝ նկար կամ քերթուած, ճարտարապետական կառոյց թէ ձայնական ներդաշնակութիւն, շուտով կը թօշնի, շուտ կը դառնայ մուխ ու մոխիր:

Միայն ներշնչումը կը բաւէ յաճախ գործ մը յաւերժական դարձնելու համար: Անշուշտ, այնքան արժէքաւոր է այդ գործը, որքան հարուստ է անոր ներշնչման աղբիւրը, որքան համբային, մարդկային լայն շրջագիծ ունի ան: Բայց, նաեւ, այնքան խորունկ, որքան անհատ մը, ստեղծագործողը, ինքզինք անոր միացած, անոր ձուլուած կը զգայ:

Րաֆֆիի գործերը էապէս համբային - ազգային նշանակութիւն ունին. բայց եթէ անոնք չըլլէին Րաֆֆիի էութենէն, իբրեւ յեղափոխական խառնուածքի մը, անհանգիստ հոգիի մը եւ խռովայոյզ ու մանաւանդ մարդասիրական հոգիի մը երգը, երբեք վարակիչ պիտի չդառնային. եթէ միայն տաղանդի արդիւնք, հասարակութեան ուղեցոյց ծառայելու սահմանուած գործեր ըլլային, անոնք երբեք պիտի չունենային այն ճակատագիրը զոր ունին այսօր: Ցեղային շունչ ու ազգային դրոշմ ունին անոնք, բայց այնպէս մը երգուած, որ դարձած են Րաֆֆիի անձնաւորութեան մէկ ինքնաբեր բխումը: Ցեղը կը խօսի, բայց Րաֆֆիի բերնով,— ահա թէ ինչու իրեն ունկնդիր ունի ան բովանդակ հայութիւնը: Եւ ուրիշներ Րաֆֆիի նման: Ահարոնեանը, Վարուժանը, Սիամանթօն, իրենց լաւագոյն գրուածքներուն մէջ, առաւելապէս լիրիք են. անձնական, այսինքն՝ կը խօսին ու կ'երգեն իրենց էութեան տարերքէն, իբրեւ անձնական խօսք ու երգ, ոչ թէ հանրութեան անունէն մէկ պրուեստակեալ արձագանգը:

Արուեստի բոլոր գործերը արժէք ունին եւ ներշնչումի բոլոր աղբիւրները սրբազան են երբ մարդկային են անոնք, այսինքն՝ բարձրագոյն զգացումներու եւ խռովայոյզ մտածման ինքնաբեր ճառագայթում: Բայց, ինչ որ երէկ քիչերուն տրուած էր, կը թուի թէ այսօր շատերուն կը խօսի. նոր այլ խորունկ բաբախում մը կը զգացուի հայ գրականութենէն ներս, որ, այլ մարզերու կարգին, հայրենիքի զգացումն ու անոր հեռաւոր կարօտը կը տոգորէ: Հայրենիքի պատկերը, պատմութիւնը, կեանքը եւ վերջապէս կարօտն ու անհրաժեշտ կարիքը ծաւալուն ու հարազատ արտադրութիւն դարձած, մեր մաքի կեանքին խորքը, նեթահողը սկսած են կազմել: Դալկած ճոռոմ ու բռնադատուած ներշնչարաններ ըլլալէ, անոնք հետզհետէ կ'ըլլան տաքցնող ու զգացող սերունդներէն ու կը դառնան միաձոյլ տարրը անոնց էութեան, վաղը ընելու համար իբրեւ սեփական ու անձնական երգ, իբրեւ ցեղային թաքուն ալիքներու անդրադարձում:

Ցորդ չէ դեռ այս տրամադրութիւնը, բայց ունի ան յորդումի վայրկեաններ, որոնք արուեստի ու գրականութեան մէջ գերազանց էջեր կու տան, իբրեւ իրական ու խորապէս մարդկային ստեղծագործութիւն: Հայ մշակոյթը, իր լայն ու խորագոյն արմատներէն սնուած, կը թաթաւի հայրենիքի այն վարակիչ շունչով, որ ողողած է մեր ցեղը իր երակներէն, իր լաւագոյն օրերուն. որ յայտնուած է մեր ազնուագոյն արուեստագէտներու գործերուն մէջ Ալիշանի ժամանակէն սկսած: Այս շունչը որ ցեղին առողջ ակունքներէն կը բխի, այսօր խոկ կը զգանք մեր արուեստագէտ գրողներուն գործերուն մէջ, Զարեանէն ու Օշականէն սկսած մինչեւ նորագոյն գրողները, որոնք այլեւս չեն խրտչիր, մինչեւ տասնեակ մը տարիներ առաջ, ազգային տարրը երգելէ:

Ի՞նչ ուրախութիւն որ այսպէս է:

Կա՞յ աւելի խոր, աւելի հարուստ ու աւելի մարդկային աղբիւր ներշնչումի, քան հայրենիքն ու ցեղն են:

Եւ կա՞յ արուեստագէտ մը, որ հասնի անոնց տուած յուզումի ալիքին, ու չյաւերժանայ »:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԵՒՍ . . .

— • —

ԼԻՈՆ.— Շաբաթ օր ընկերներով եւ բարեկամներով շրջապատուած, ցուրտ հողին յանձնուեցաւ որբ մը եւս, Զաւէն Պալեան, 24 տարեկան: Բնիկ Սեւերեկցի էր, պատուական ընտանիքի մը երեք եղբայրներուն պզտիկը: Մօրը եւ երկու եղբայրներուն ջանքերը ապարդիւն մնացին: Անողոք հիւանդութիւնը չորս տարիէ ի վեր իր աւերը գործած եւ մաշեցուցած էր այս մարդիկ եւ վառվռուն երիտասարդը:

Վերջին արտաղաղթէն ի վեր ցուրտ հով մը կը հնձէ կը տանի մեր ժողովուրդին ամէնէն կենսունակ եւ պիտանի տարրը:

Ո՞վ կրնայ հաշուել տարուէ տարի մեզմէ յաւէտ բաժնուած երիտասարդներու թիւը: Անոնք հողէն հանուած ծաղիկներու պէս, կը թառամին եւ կը թափին իբրեւ աշնան տերեւներ: Աղէտ մըն ալ այս որուն դէմ անզօր են երբեմն մարդկային բոլոր միջոցները: Ազատուիլ թրքական եաթաղանէն եւ գալ ննջել այստեղ օտար երկինքներու տակ, հայրենի կարօտը աչքին . . .

Այս քանի մը տողը թող ծաղկեպսակ մը ըլլայ թարմ հողակոյտին վրայ, սիրելի Զաւէն: Հանգիստ յաւիտենից ոսկորներուդ:

Կարօ Կէճեճեան

ԾԻԾԱՂ

Ճարպիկ գող մը որ ժամացոյց մը թռցուցած էր, անպայման կ'արձակուի իր փաստաբանի տաղանդին եւ ուժեղ պաշտպանողականին շնորհիւ:

Գողը երբ դուրս կ'ելլէ դատարանէն, ջերմապէս շնորհակալութիւն կը յայտնէ փաստաբանին եւ կ'ըսէ.

— Կրնա՞մ այժմ հետս տանիլ:

— Ի՞նչը:

— Բայց ժամացոյցը:

— Ժամացո՞յցը, ինչպէ՞ս, ուրեմն իրա՞ւ գողցած էիք:

— Ի հարկէ, եթէ այդպէս չըլլար, ի՞նչ կ'արժէր ձեր տաղանդը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (251)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— o —

Պիծան սովորական հանգարտ ձեւովը սեղանի առջին նստաւ, գլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով: Այդ երկաթէ մարդը, որու խոր գծերով ակօսուած դէմքը կարծես մարմարէ կերտուած ըլլար, զգալիօրէն ընկճուած կ'երեւէր: Առանց խօսակցութեան խառնուելու, երկար ժամանակ անշարժ մնաց, հայեացքը կեդրոնացուցած թէյի բաժակին, մարդու մը նման, որու միտքը հեռուները կը դեգերէր:

Պիծան Լեւոնի հանդէպ աւելի քան ընկերական համակրանք մը կը զգար: Անցած երեք տարիներու ընթացքին, գրեթէ օր ու գիշեր Լեւոնի հետ գտնուելով, Պիծան անոր մէջ գտած էր բնածին ղեկավարը, որ վերի մարմինէ մը չէր նշանակուեր, այլ բնականօրէն կը գրաւէր առաջաւոր դիրք մը, առանց այդ դիրքը գրաւելու մասնաւոր ցանկութեան: Լեւոնի ցուցադրած եռանդը, աշխատունակութիւնը, բայց ամէն բանէ աւելի անոր ուղիղ դատողութիւնը եւ ղեկավարելու կարողութիւնը հմայած էր Պիծան:

— Ուրեմն, մինչեւ ձո՞րն իսկ չկրցաք հասնիլ,— հարցուց Եկաւեանը Վահէին:

— Մինչեւ ձո՞րը . . . չեմ կարծեր, թէ կէս ճամբան իսկ կրցանք: Սարսափելի ցուրտ է, կարծես Սիպերիայի մէջ ըլլայինք: Իսկ անտէր բուքը այնպիսի տակնուվրայութիւն մը առաջ բերած է դուրսը, որ Մարտոն իսկ, ոչ թէ ճամբան չգտաւ, ընդհանուր ճամբայ չէ մնացեր որ գտնէր, այլ ձորէն վանք երկնցող առուի հետքն իսկ չկրցաւ նկատել:

— Երանի ճամբայ ելած չըլլէին,— գլուխը օրօրելով ըսաւ Եկաւեանը:

— Ի հարկէ, լաւ կը ըլլէր, բայց չեմ հաւատար: Որոշուած էր փետրուարի չորսի գիշերը, ու գիտես որ Լեւոնը որքան ճշդապահ է ժամադրութիւն մը պահելու համար:

— Թերեւս Վերին Վարազի աւերակներու մէջ պահուած ըլլին,— ինքն ալ իր ըսածին չհաւատալով ըսաւ Գարեգինը:

— Իսկ այնտեղ պատսպարուելու տեղ կա՞յ,— ուզեց իմանալ Սոնիան,— սարսափելի բան է մտածել, թէ այս եղանակին դուրսը մարդիկ կան: Վերին Վարազը . . .

— Օրիորդ, Վերին Վարազ ըսուածը երկու քանդուած եկեղեցիներու հազիւ նշմարելի հետքերն են, որոնք անշուշտ ձիւնով ծածկուած կը լինին,— բացատրեց Եկաւեանը:

— Բայց թերեւս Թոդիկ ճգնաւորի ճգնարանը ապաստանած լինին,— աւելի շատ ինքզինք խաբել ուզելով ըսաւ Գարեգինը, որ միւսներու նման մեծապէս մտահոգուած էր:

Սպասելէ յոգնած, իրարու ետեւէ Սոնիան, տիկին Աւետեանը եւ բժիշկ Պաւլովը մեկնեցան իրենց սենեակները:

Գէորգը, ման գալէ յոգնած, մօտեցաւ սեղանին ու տեղաւորուեցաւ Պիծայի կողքին: Ճնշող լռութիւն մը տիրեց սենեակին մէջ: Դուրսը քամին կ'ոռնար հազար ու մէկ վայիւնով, իսկ սենեակի մէջ ոչ մէկ ձայն ծպտուն:

Ցանկարծ սենեակի դուռը թափով բացուեցաւ: Ձիւնախառն քամին ներս խուժեց: Դրան սեմին վրայ երեւցաւ Մոսօն, իսկ անոր ետեւէն Լեւոնը, ըստ երեւոյթին անկենդան մարդ մը շալկած:

— Լեւոնը,— պոռաց Եկաւեանը տեղէն ցատկելով:

«Լեւոնը, Լեւոնը» ու սենեակի մէջ գտնուողները պայծառացած դէմքերով շրջապատեցին, ծանր քայլերով սենեակ մտնող Լեւոնը:

— Վար առէք,— ըսաւ Լեւոնը՝ ակնարկելով շալակի մարդուն,— Գործոթցի Սաքօն է,— ու Լեւոնը կռացած մէջքը շտկելով, հազիւ հազ սառած ոտքերը շարժելու կարող, մօտեցաւ անկիւնի թանձր ներքնակին ու ամբողջ հասակով փռուեցաւ անոր վրայ:

— Խնդրեմ մէկը բժիշկ Պաւլովը թող կանչէ,— խնդրեց Զախարովը, եւ ինք անմիջապէս մօտեցաւ Սաքոյին, ու անոր կուրծքը բանալով սիրտը մտիկ ըրաւ:

— Կենդանի՞ է,— վարանելով հարցուց Կայծակը:

— Անշուշտ, բարեբախտաբար նոր սկսած է սառիլ, բայց անմիջապէս պէտք է ցուրտ սենեակ մը փոխադրել, ջերմութիւնը կրնայ մահացու հետեւանք ունենալ:

Կայծակն ու զինուոր մը Սաքօն գրկած՝ դուրս ելան, իսկ Զախարովը մօտենալով Լեւոնին՝ անոր ձեռքը սեղմեց:

— Բայց ձեր ձեռքերն ալ բոլորովին սառած են. ես անմիջապէս կը վերադառնամ,— ու դառնալով շրջապատողներուն կարգադրեց որ ձիւնով Լեւոնի եւ Մոսոյի ոտքերն ու ձեռները շփեն, մինչեւ որ ինք վերադառնայ:

Առաւօտեան նախորդ օրուան նման կապոյտ երկինք մը եւ պայծառ արեւ մը կար: Կարծես իրիկնադէմի եւ գիշերուան բուքը գոյութիւն ունեցած չլինէր: Հոս հոն կոտրուած ծառերու ճիւղերը, բլրացած ձիւնի կոյտերը միայն կը պատմէին անցած գիշերուան արհաւիրքի պատմութիւնը:

Նախորդ գիշեր, երբ Լեւոնի գալով բոլորն ալ միամտած քաշուեր էին իրենց յատկացուած սենեակները, Վահէն միայն վեց զինուորներու հետ լուսցուցեր էր՝ ժամը անգամ մը պահակը փոխելով, մինչեւ որ առաւօտեան կողմ Եկաւեանը եկած էր զինք փոխարինելու:

Բժշկապետ Զախարովի սենեակի երկար սեղանի շուրջը հաւաքուած՝ առաւօտեան նախաճաշը կ'առնէին Սոնիան, տիկին Աւետեանը, բժիշկ Պաւլովը, Պիծան եւ Գէորգը: Միւսները դեռ չէին երեւցած:

— Հաստա՞տ որ որ եւ է վտանգ չկայ,— հարցուց Պիծան որ նոր Սաքոյի մօտէն եկած էր:

— Անշուշտ ոչ, երկու երեք օրէն ոտքի կ'ելլէ,— պատասխանեց Զախարովը:

— Ափսոս տղայ է, շատ հետաքրքիր պատմութիւն մը ունի,— ու Գէորգը սկսաւ պատմել թէ՝ ի՞նչ պայմաններու մէջ Սաքօն միացեր էր իր խումբին:

— Ձեր այդ պարոն Լեւոնը հերքիւլեան ուժի տէր անձ մը պէտք է եղած լինի, Պարոն Գէորգ,— ըսաւ տիկին Աւետեանը,— բժիշկը կ'ըսէ թէ ինքն ալ կիսասառած վիճակի մէջ է եղեր, երբ ընկերը շալկելով վանք կը հասցնէր:

— Այո,— ժպտելով պատասխանեց Գէորգը,— Լեւոնը շատ ուժեղ է: Զարմանալի է որ մինչեւ այժմ չերեւցաւ: Երեք չորս ժամուան հանգիստը բաւական է, որ ան բոլորովին կազդուրուի:

— Ես քիչ առաջ անոնց մօտ էի,— պատասխանեց բժշկապետ Զախարովը,— պարոն Լեւոնը շուտով կու գայ, բոլորովին կազդուրուած, իսկ Մոսոյի ոտքի մատներուն վրայ երկու երեք վէրքեր բացուեր են:

— Մոսօ՞ ըսիք,— հետաքրքրութեամբ հարցուց Սոնիան, բոլորովին զուարթացած դէմքով,— ես տարիներ առաջ Մոսօ մը կը ճանչնայի, որ Երկիր անցաւ . . .

— Բայց հազարաւոր Մոսօներ կան Հայաստանի մէջ,— ծիծաղելով Սոնիային խօսքը կտրեց Գէորգը:

— Իմ ըսած Մոսօն բնիկ Ախլաթի գաւառէն էր . . .

— Ճիշդ է:

— Թիֆլիսի մէջ ղոնապանութիւն կ'ընէր,— ոգեւորուած շարունակեց Սոնիան:

— Կարծեմ, այդ ալ ճշմարիտ է:

— Հիմա պէտք է որ 27—28 տարեկան լինի . . .

— Դարձեալ ճիշդ է: Ինչպէս կ'երեւի, օրիորդ, ձեր ծանօթ Մոսօն է:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

*** Վարչութեան ատենապետ Պ. Պ. Խօրասանճի, իր կարգին հետեւեալը յայտարարած է այս առթիւ «Ճիմհուրիյէթ»ի որ «Հայոց գոհունակութիւնը» խորագրին տակ կը հրատարակէ նաեւ վարչութեան երախտագիտական հեռագիրը, յայտնելէ վերջ թէ Պոլսահայերը մեծապէս գոհ մնացած են ներքին գործավարին յայտարարութենէն.

— «Շատ զգածուեցանք, տեսնելով որ Հաթայի դատին մէջ Հայերու բռնած ընթացքը կը գնահատուի: Բացառութիւն համարելով կարգ մը «փօլիթիքաճի»ները, Հաթայի Հայերու մեծ մասը ետ չէ կեցած իր հայրենասիրական պարտքը կատարելէ եւ ապահով ենք թէ ետ պիտի չկենայ: Այն համոզումը ունինք թէ վերջերս ծագած կարգ մը դժուարութիւնները պիտի անցնին: Որոշ է որ, Հաթայի Հայերուն վրայ ալ շատ նպաստաւոր ազդեցութիւն պիտի գործէ յարգելի գործավարին յայտարարութիւնը: Գալով Թրքահայերուն, ինչպէս մինչեւ հիմա, ասկէ յետոյ ալ չպիտի թերանան իրենց հայրենասիրական պարտականութեան մէջ»:

ՏԻԿԻՆ ԼԻԹՎԻՆՈՎ Կ'ԱՔՍՈՐՈՒԻ...

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն.— Այսօր զրոյցներ կը շրջէին հոս թէ Տիկին Լիթվինով՝ Խ. Միութեան արտաքին գործավարին կինը, վերջնապէս աքսորուած է Մոսկուայէն, փոխադրուելով Սվերտլովսք (նախկին Եկատերինա): Տիկինը ծագումով անգլիացի է: Անցեալ փետրուարին ալ այսպիսի զրոյցներ շրջեցան, բայց յետոյ հաստատուեցաւ որ Տիկինը Մոսկուա կը գտնուի: Այս անգամ վստահելի կը համարուին լուրերը: Կ'ըսուի թէ Պ. Լիթվինով հարկադրուած է տեղի տալ եւ ընդունիլ իր կնոջ աքսորը, որպէսզի կարենայ պահել պաշտօնը: Երեկոյթներու համար Տէր եւ Տիկին Լիթվինովի կողմէ ղրկուած հրաւէրները այժմ կը գրուին միայն Պ. Լիթվինովի անունով: Կը հերքուի թէ Տիկին Լիթվինով որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն ունեցած է, բայց իր տարագրութեան պատճառ կը համարուի իր մտերմութիւնը Լոնտոնի նախկին դեսպանին կնոջը հետ: (Դեսպանը տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ անցեալ յունուարին): Պ. Լիթվինովի դիրքն ալ խախտած կ'երեւայ, մանաւանդ հիմա որ Փարիզի դեսպանը՝ Փոթէմքին, օգնական նշանակուած է: Կ'ըսուի թէ խորհրդային կառավարութիւնը դժգոհ է իր արտաքին քաղաքականութեան արդիւնքներէն, մանաւորապէս սպանիական հարցին առթիւ: Փոթէմքին մտերիմ բարեկամն է պատերազմական գործավարին՝ մարաջախտ Վորոշիլովի: Կարմիր բանակին յարաճուն ազդեցութիւնը նախանշան մը կը համարուի արտաքին քաղաքականութեան փոփոխման:

«Քափիթիւլասիօն»ներ պիտի ջնջուին

Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը լիագումար նիստի մը մէջ միաձայնութեամբ որոշեց սկզբունքով ընդունիլ Եգիպտոսի օտարականներու առանձնաշնորհներուն ջնջումը: Մասնաւոր յանձնախումբերը կ'ուսումնասիրեն այս որոշման հետ կապուած խնդիրները, որոնք բարդ հանգամանք ունին: Իրաւագիտական յանձնաժողովը որոշեց առժամապէս պահել Գահիրէի խառն վերաքննիչ ատեանը եւ Գահիրէի, Մասուրայի, Աղեքսանդրիոյ երեք նախնական դատարանները:

ՉԱԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ, աշխատաւորականները պարսաւանքի քուէ առաջարկեցին կառավարութեան դէմ, սպանիական հարցին առթիւ, բայց ժողովը մերժեց 130ի դէմ 345 ձայնով: Արտաքին նախարարը դիտել տուաւ թէ պատերազմին խառնուած պիտի ըլլան, եթէ բանի միջամտութիւններ կատարեն սպանիական ջուրերուն մէջ:

Նոյն նիստին մէջ, ծովային նախարարը յայտարարեց թէ նորէն ազդարարութիւն ուղղուած է զոր. Ֆրանքոյի, որպէսզի չնեղէ անգլիական նաւերը:

ՏՈՔԹ. ՇԱԽԹ, Գերմանիոյ ազգ. տնտեսութեան նախարարը, որ Պրիւքսէլ կը գտնուի, յայտարարեց թէ Գերմանիա հակառակ չէ տնտեսական գործակցութեան: «Ինքնաբաւութիւնը վարդապետութիւն մը չէ, այլ անհրաժեշտութիւն մը եւ Գերմանիա ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ ձգել զայն, նուիրուելու համար միջազգային գործակցութեան»:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին առանց վճռական արդիւնքի: Կառավարական զօրքը նոր յաջողութիւններ կը հաղորդէ Մատրիտի ճակատին վրայ: Զօր. Մօլա կը շարունակէ սպառնալ Պիլպաօ քաղաքին, պաշարելու եւ սովի մատնելու համար:

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ սեննեկապանուհի մը որ յաջողած էր հինգ միլիոն ֆրանքի դրամ, գոհարեղէն եւայլն գողնալ իր ծառայած տուներուն մէջ, 1936 մարտէն ի վեր:

Շնորհակալիք

Տէր եւ Տիկին Ղամպարեան եղբարք եւ զաւակունք եւ ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ԹՈՒՐՎԱՆԴԱ ՂԱՄՊԱՐԵԱՆԻ (Տնենպ Թօփալեան)

դամբանի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 6ին, 53 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ, Մոնբիլէ (Էն):

Մոնբիլէ 13 ապրիլ 1937

×

Մանուկ Մակարեան եւ իր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իր մօրեղբօր՝ ՊՕՂՈՍ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ (Պէյրութ) մահուան առթիւ:

Սէնթ Անթուան (Մարսէյլ) 13 ապրիլ 1937.

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Զաւարեան գրադարանի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Երուանդ Տէր Աւետիքեանին որ նուիրեց 7 կտոր գիրքերու հաւաքածոյ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Խաչէ Փարիզի մասնաճիւղը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, անդամակից Տիկին Միհրան Կիւլեանին, իր եղբօր Պ. ՀԱՅԿ ՊԱՏ-ՐԱՍՈՒՆԻԻ մահուան առթիւ:

Փարիզ

ՊԱՆԵՐՕ-ՔԱԶԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերաժամադրական շաբաթօրեայ ծանուցումը, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկ. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէի ընկերաժամադրական դասախօսական ժողովը այսօր ուրբաթ, 16 ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Զաւարեան գրադարանը: Կը խօսի Տէր. ՀԱՅԿ ՏԷՐ-ՔԱԶԱՆ. նիւթ՝ «Նոր օրերու Հայ ինքնութիւն» եւ այլն. կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Այնթապ ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 16 ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր ակումբին մէջ:

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆԻ Ամատ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս կիրակի, 18 ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուքեսնեան գրադարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ. ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ, (18 ԱՊՐԻԼ) ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Salle Poissonnière

7 Rue du Faubourg Poissonnière, Métro Montmartre

Կը նախագահէ

Commandant BENOIST d'AZY

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, HENRI BARRÉ (S.F.I.O.)

ԵՒ Ռ. ԽՈՆՋԵՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ.— **Mlle Nelly GAUTHIER**, Թաւջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle FRIDE**, Ա. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle JEGOU**, ալթօ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle HASKIL**, Բ. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris. **M. J. GILLES**, դաշնակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris. **M. GOETCHELUCK**, Hautbois, 1er Prix du conservatoire de Paris.

ԿԸ ՆՈՒԱԳԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՏՈՐՆԵՐ

ԿԵՐԳԷ ՏԻԿ. ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ ՖԵՒՐՈՆԵԱՆ

(Փեթրոս Զանուշի Մանեքչը, Դիւլիւսերի Օդեսսա, Մոզարդ, Փուչինի)

Կ'արտասանեն՝ ԵՐ. ՊՐԻՊՕՐԵԱՆ եւ Օ. ՅԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,

45 Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Շավիլի Արդուլեան խումբին կողմէ, ի նպաստ թատերախումբի կարիքներուն

18 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ecusson Bleu սրահին մէջ, 23 rue Coteau. Chaville. rue Carnot և rue Coteau անկիւնը

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին / Մուտք՝ այրերու 5, կիներու 3 ֆր.

ՀԱՂ.— Մէջ.— Երգ. կայարանը Doizu—Chaville.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի կողմէ

վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, գ. Նիկողոսեանի սրահին մէջ,

կը խօսի ընկ. ՏՔԹ. ՔՈՒԹԻՒՔԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պոլսահայ Ռոստոմ (Մարսէյլ) Կղզեհան ենթակոմիտէի կողմէ

18 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ՇԷՆԹ ՍԷ ԼԱ ՄԱՏԼԷՆ ԱՆԼ.

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՄԷՐՏԻՆԻԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Խորհրդային Միութեան առաջին խնդիրներէն ...

Մուտք ազատ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի Պասատեկեան Միութեան կողմէ

6 Մայիս, Համբարձման օր:

կը խօսի ՀԱՅԿ ՄԷՐՏԻՆԻԿԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ — ԱՊՐԻԼ 11

Նախաձեռնութեամբ Ս. Ժէռմէն (Մարսէյլ) Ս. Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցիի Թաղականութեան

17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, հոգեւոր պետի կառավարութեան մէջ, խնկարկութիւն, հոգեհանգիստ եւ պատարագ, եկեղեցւոյ մէջ:

Բոլոր հայ անձանց հրաւէր կը կարդան:

Թատերական Ներկայացում

Մարսէյլի «Արեւելք» Թատերախումբը եւ մասնագէտներ Պալլէ Օտտոն «Աղաւնեան» Թատերախումբը

17 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Թաքիսեան սրահին մէջ,

5 բիւ որ Ալենբէրը, Մարսէյլ:

Կը ներկայացնեն

ՊՈՒԺԱՌՈՒԱԾԸ ԿԱՄ ՖԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Սրբերգութիւն 3 արար)

Գինը 4 եւ 3 ֆրանք:

ՊԱՇՏՕՆՈՒԹԻՒՆՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի կ'ունենայ 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս,

PALAIS DU CONGRÈS, շքեղ սրահներուն մէջ,

Parc des Expositions, Porte de Versailles.

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Ապրիլ, շաբաթ եւ 18 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Կ. Խաչի Ակումբին մէջ

կը ներկայացուի ՂԱՐԱԳԱՊԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ (օփերէթ 4 արար)

Միաձայնութեամբ գնահատուած թատերախումբ մը, Յ. Ոսկանեան ...

Մուտք 5 եւ 3 ֆր., փոքրիկներու 1 ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Յ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ

18 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Հ. Յ. Դ. Սիսուանեան Ակումբին մէջ

կը խօսի ընկերուհի ԷԼԻՆ ԲՈՒԶԱՆ

Գեղարուեստական նոր բաժին / Մուտքը ազատ է

Տարեկան Ցերեկոյթ

Հայ Աղջիկներու Միութեան Փարիզի շրջանի

Մասնաճիւղերու եւ Դպրոցներու

Նախագահութեամբ ԶՕՐ. Կ. ԱՐԳԱՆԵԱՆԻ

(Նախագահ Հայ Աղջիկներու Միութեան)

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle des Centraux մէջ, 8 rue Jean-Goujon, փարիզ (8), մեթրօ Champs Elysées Clémenceau

Մուտք 10 եւ 5 ֆր.

ՊԱՐԱՆՆԵՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

9 Մայիս, կիրակի մինչեւ կէս գիշեր:

կը ներկայացուին յաւելեալներ:

ԵՐԵԿՈՅԹ

Ազգային մեծ գործիչ ժիրայր ԲԱՐՈՆԵԱՆ ՊԵՅ ՖԵՐՈՒՋԵԱՆԻ պատուոյն հովանաւորութեամբ տարեդարձին առիթով

27 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 21ին, Նուագարանի ... սրահին մէջ, 11 Square Alboni, Paris (16)

Նախագահութեամբ ՏՔԹ. Գ. ՔՈԼՕԼԵԱՆԻ

Պիտի խօսին ՏՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ եւ Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameste, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 17 AVRIL 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3398 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԳԻՊՏՈՍ ԱԼ ԿԸ ՆԵՏԷ ՇՂԹԱՆԵՐԸ

Ապրիլ 12էն ի վեր, կարեւոր ժողով մը տեղի կ'ունենայ Մոնթրէօ (Զուիցերիա), ճիշդ այն դահլիճին մէջ ուր մեծ պետութիւնները անգամ մը եւս խրախուսեցին Թուրքիան, գոհացնելով անոր պահանջները՝ Նեղուցներու վերազինման մասին :

Ժողովին օրակարգը.— ջնջել Եգիպտոսի «քափիթիւլասիօն»ները եւ հաստատել փոխանցման շրջան մը, մինչեւ որ Եգիպտոս կարենայ ամէն երաշխաւորութիւն ընծայել, օտարականներու շահերուն պաշտպանութեան համար:

Առանձնաշնորհներու ջնջումը որոշուած է արդէն, սկզբունքով: Որոշուած էր այն օրէն, երբ Անգլիա դաշնագիր մը կնքեց իր հովանաւորած պետութեան հետ, վերջնապէս հաստատելով անոր անկախութիւնը (1936 օգոստոս 26) :

Հոգատարութիւնը պաշտօնապէս ջնջուեցաւ 1922 փետրուար 28ին: Եթէ անկախութեան խնդիրը այդքան ձգձգուեցաւ, պատճառը այն է որ Լոնտոն կ'ուզէր ամուր հիմերու վրայ դնել իր աշխարհակալութեան շահերը,— հաղորդակցութեանց ապահովութիւն, Սուտան, զինուորական պահանջներ եւն.: Օտարականներու եւ փոքրամասնութեանց խնդիրն ալ որոշ դժուարութիւններ կը յարուցանէր:

Բայց եւ այնպէս, կարելի չէր անվերջ ձգձգել անկախութեան իրագործումը:

Եգիպտոսի ազգայնական հոսանքը յարաճուն ուժգնութեամբ ծաւալելով ամբողջ երկրին մէջ, արդէն դարձած էր անդիմադրելի: Դէպքերը իրարու կը յաջորդէին, արիւնը կը հոսէր Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ փողոցներուն մէջ: Իտալական արշաւանքը դէպի Եթովպիա՝ կը կազմէր մտահոգութեան նոր աղբիւր մը: Միւս կողմէ, Պաղեստինի եւ Սուրիոյ դէպքերը անգամ մը եւս կը հաստատէին թէ արաբական աշխարհը չատոնց բոլորած է չափահասութեան շրջանը:

Մեծն Բրիտանիա ընդ առաջ գնաց: Լոնտոն հրաւիրեց եգիպտական բազմանդամ պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ Նահաս փաշայի, որ երբեմն աչքի փուշ էր, իբրեւ նախագահ «Վաֆտ»ի եւ ժառանգորդը Զաղլուլ փաշայի :

Դաշնագրին հիմերը արդէն մշակուած էին Գահիրէի մէջ, եւ վերջնական խմբագրութիւնը, հանդիսաւոր ստորագրութիւնն էր որ տեղի ունեցաւ Լոնտոնի մէջ, աւելի բարձրացնելու համար անոր արժէքը :

Մեծն Բրիտանիա շատ բան չզոհեց իր հիմնական շահերէն, մասնաւորապէս ռազմական ճակատին վրայ, բայց աւելի զիջումներ կատարեց քան ուրիշ անգամ : Եւ նոր առաւելութիւն մըն ալ շահեցաւ, իրեն վերապահելով եգիպտական բանակին կազմակերպութիւնը, ինչպէս եւ ռազմական պիտոյքներու հայթայթումը:

Տարիներէ ի վեր վարժուած՝ առանձնաշնորհեալ կացութեան մը, օտարականները եւ անոնց հովանաւոր պետութիւնները հաճութեամբ չէր որ կը դիտէին «քափիթիւլասիօն»ներու դադարման հեռանկարը: Եւ միշտ պատրուակներ կը փնտռէին, ձգձգելու համար այդ օրը: Բայց երբ Մեծն Բրիտանիա հանդիսաւորապէս ընդունեց ջնջելու սկզբունքը, այլեւս կարելի չէր օրօրել Եգիպտոսի ժողովուրդը :

Եւ ահաւասիկ ժողովի նստած են 12 առանձնաշնորհեալ պետութիւններ,— Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Յունաստան, Իտալիա, Հոլանտա, Տանիմարքա, Փորթուկալ, Սպանիա, Շուէտ, Մ. Նահանգները, Նորվեկիա: Կը մասնակցին, նաեւ, Գերմանիա, Աւստրիա եւ Խ. Միութիւնը, որոնք իրենց առանձնաշնորհները կորսնցուցին պատերազմի ընթացքին, եւ ուրիշ եւրոպական պետութիւններ :

Դեռ մէկ շաբաթ է որ բացուեցաւ ժողովը, եւ արդէն խրած է բազմապիսի դժուարութեանց մէջ:

Թուրքիան ալ կը գտնուէր «քափիթիւլասիօն»ներու օրէնքի մը տակ (եւ Եգիպտոս այդ հին մեղքն է որ կը քաշէ մինչեւ այսօր), բայց անոր ջնջումը շատ աւելի դիւրին եղաւ, քան եգիպտականը:

Բոլորն ալ ընդունած են ջնջումի սկզբունքը. բայց երբ կարգը կուգայ մանրամասնութեանց, քանի մը ճակատներու կը բաժնուին, համաձայն իրենց շահերուն:

Եղած - չեղած 200,000 օտարականներ են որ կ'օգտուին առանձնաշնորհներէն,— դատական, հարկային, առեւտրական եւն.: Մեծամասնութիւն կը կազմեն Յոյները (76,264), Իտալացիները (52,500), Ֆրանսացիները (24,500): Բայց, ամէնէն տկար պետութիւնն ալ, օրինակ Պելժիան, որ հազիւ 480 հպատակ ունի, շատ բարձր կը խօսին վիճաբանութեանց ընթացքին, չեշտելով թէ մեծ գումարներ տեղաւորած են Եգիպտոսի մէջ : (Աւելի քան 400 միլիոն անգլ. ոսկի կը հաշուեն շահու դրուած օտար դրամներուն գումարը) :

Արդ, միջազգային դրամատիրութիւնը երաշխիքներ կը պահանջէ նորազատ Եգիպտոսէն: Կ'ուզէ սակարկել իր առանձնաշնորհները, որոնք դատապարտուած են պատմութեան անցնելու: Ատոր համար ալ, մանրակրկիտ քննութիւններ կը կատարէ, իրաւագիտական առարկութիւններ կը հիւսէ, որպէսզի կարենայ առաւելագոյն շահերը ապահովել: Օրինակ, բուռն վիճաբանութեանց դուռ բացած է փոխանցման շրջանի պայմանաժամը: Մինչ Եգիպտոս շատ կը տեսնէ 12 տարին, գլխաւոր առանձնաշնորհեալները 18 տարին ալ բաւական չեն սեպեր: Այսինքն կ'ուզեն այդքան ժամանակ եւս պահել շարք մը բացառիկ իրաւունքներ :

Ամէն պարագայի մէջ, այս դժուարութիւնները չեն որ պիտի խանգարեն Եգիպտոսի անկախութեան իրականացումը: «Քափիթիւլասիօն»ներուն այլ եւս դարձած են թանգարանի նիւթ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գործերը կը բացուին, անգործները կը պակսին

« Նիւ Եորք Հէրըլտ », Փարիզի ամերիկեան օրկանը, ընդհանուր ակնարկ մը նետելով Ֆրանսայի տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան վրայ, կը գրէ թէ վերջին օրերու յոռետեսութեան յաջորդած է աւելի լաւատես տրամադրութիւն մը: Հանրային կարծիքին բարւոքումը աչքի կը զարնէր սակարաններուն մէջ, ուր անտեսելով յոռետես զրոյցները, վերադտաւ անցեալ շաբթու կորսնցուցած դիրքին մէկ մասը: Լաւատեսութեան գլխաւոր ազդակներն են հետեւեալ իրողութիւնները.—

1. Վիճելի դրօշները, որոնք բանուորներուն կողմէ խիկ վար առնուեցան չորեքշաբթի օր, երբ ոստիկանութիւնը կը սպառնար բռնութեան դիմել, չպարզուեցան հինգշաբթի օր եւ ընդհանուր կարծիքը այն է թէ այլեւս պիտի չերեւան :

2. Ելմտական նախարարին մէկ յայտարարութիւնը, որ կը հաստատէ վեց շաբաթ առաջ կառավարութեան կողմէ եղած այն խոստումը թէ երկար պայմանաժամով երկրորդ փոխառութիւն մը պիտի չկնքուի այս տարի. նաեւ այն հաւաստիքը թէ եթէ նոր փոխառութիւն մը առաջարկուի խորհրդարանին, ապահովաբար պիտի մերժուի:

3. Աշխատանքի նախարարին խոստումը թէ նոր հրամանագիրներ պիտի հրատարակուին, 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը յարմարցնելու համար մանր եւ միջակ խանութպաններու պահանջներուն, որպէսզի կարենան միայն կիրակի օրերը փակել եւ ոչ թէ երկուշաբթի եւս: Խառն յանձնախումբ մը նոր տրամադրութիւններ պիտի մշակէ այս մասին :

Ուրիշ երեւոյթներ ալ կը ցուցնեն թէ կառավարութիւնը տրամադիր չէ ընդ առաջ երթալու ծայրայեղներուն: Կ'ըսուի թէ չորեքշաբթի օր, արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութեան նիստին մէջ, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէ պնդած է որ կուսակցութիւնը աւելի ամուր դիրք մը բռնէ բանուորական բռնութեանց դէմ: Արմատականները անհանդուրժելի կը գտնեն որ բանուորական կարգ մը խմբակցութիւններ իրենց կամքը պարտադրեն կառավարութեան :

*** Վարչապետը կարճ կապելով իր արձակուրդը՝ Փարիզ վերադարձաւ անցեալ օր եւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լէօն Ժուհօյի հետ: Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը վարչապետին հաղորդեց երկու օր առաջ տրուած որոշումները, որոնք մասնաւորապէս կը ներկայացնեն հանրօգուտ շինութեանց լայն ծրագիր մը: Որովհետեւ 10,000,000,000 ֆրանքի անմիջական փոխ մը կը պահանջուի, շատ հաւանական չերեւար որ կառավարութիւնը կարեւոր յանձնառութիւններ ստանձնած ըլլայ այս մասին:

Վարչապետը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ Ներքին Նախարարին հետ, մասնաւորապէս Քլիշիի դէպքին քննութեան եւ ոստիկանական վերակազմութեան մասին: Նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր պիտի զբաղի այս հարցերով եւ ուրիշ խնդիրներով: Կը կարծուի թէ այդ օրը պիտի ճշդուի նաեւ ցուցահանդէսին բացման թուականը :

*** « Փօփիւլէռ» հիմնուելով աշխատանքի քննիչներու վերջին տեղեկագիրներուն վրայ, կը գրէ թէ գործի մտած բանուորներու թիւը 105,496 աւելցած է անցեալ տարիէն ի վեր: Այն հաստատութեանց մէջ ուր 40 ժամը կը գործադրուի, 88,010 բանուորներ աւելի կ'աշխատին քան մէկ տարի առաջ: Միւս կողմէ մասնակի գործադրկութիւնը հետզհետէ կ'անհետանայ :

Շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, ապրիլ 10ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 381,855, այսինքն 4399 պակաս, բաղդատելով անցեալ շաբթուան հետ:

*** Աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ անհիմն լուրեր հրատարակել: « Էքօ տը Փառի» կը գրէ թէ Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդէն խումբ մը անդամներ ցուցահանդէսին վայրը այցելելով, եզրակացուցած են թէ անկարելի է որ բացումը տեղի ունենայ մայիսի վերջին օրերէն առաջ: Նոյն թերթին համաձայն, Փարիզի երեսփոխան Ա. Ժօզէֆ Տրնէ գրաւորապէս պահանջած է ստիպողաբար նիստի հրաւիրել ելմտական յանձնաժողովը, քննելու համար գանձին վիճակը: Երեսփոխանը կը կասկածի թէ վերջին փոխառութեան գումարը ամբողջովին ազգ. պաշտպանութեան չէ յատկացուած :

ՄԵԾ ՆԱՒԱՄԱՐՏ ՍՊԱՆԻՈՅ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Միջազգային հսկողութիւնը կը սկսի երկուշաբթի

Սպանիոյ ապստամբները վճռական միջոցներ կը փորձեն, գրաւելու համար Պիլպաօն: Իրենց գլխաւոր նպատակն է սովի մատնել քաղաքը, կտրելով բոլոր հաղորդակցութիւնները: Այս վտանգը կանխելու համար, կառավարական մարտանաւերը չոգեպինդ անցան Ճիպրալթարի նեղուցը, ծովային ճակատամարտ մը մղելու համար Պիլպաոյի բացերը: Ազգայնականները կ'ըսեն թէ քաղաքին վիճակը տագնապալի է, պարենաւորման տեսակէտով: Միս, հաց, շաքար եւ կաթ դժուար կը ճարուին եւ եթէ օգնութիւն չհասնի, քաղաքը պիտի հարկադրուի անձնատուր ըլլալ: Տեղական իշխանութիւնները կը խորհէին Ֆրանսա փոխադրել 25,000 կիներ եւ մանուկներ, սակայն ապստամբները անդադար կը ռմբակոծեն քաղաքը:

Ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին, նաեւ, Մատրիտի ճակատին վրայ, ուր աւելի նպաստաւոր կ'երեւայ կառավարական զօրքին վիճակը :

*** Սպանիոյ նաւահանգիստները եւ սահմանագլուխները միջազգային հսկողութեան տակ պիտի առնուին երկուշաբթի կէս գիշերէն սկսեալ, համաձայն Լոնտոնի չէզոքութեան ժողովին որոշման: Միեւնոյն ատեն, նորէն պիտի քննուի օտար կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը: Վիճաբանութեանց ընթացքին, իտալական պատուիրակը, որ մէկ ամիս առաջ վճռապէս մերժած էր նոյնիսկ նկատի առնել այս հարցը, հաւանեցաւ նոր քննութեան, մեծ զարմանք պատճառելով: Ատոր վրայ խորհրդային պատուիրակը յայտարարեց թէ այլեւս չի պնդեր որ քննիչ յանձնախումբ մը ղրկուի Սպանիա, քննելու համար Իտալացիներու դէմ եղած մեղադրանքները :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՏԱՎՈՒԼ - ԶՈՒՌՆԱ»Ն ԱԼ ՄԱՏԱ՞Ղ

Ո՞վ կ'ըսէ թէ միայն խարազանը կը շաչէ խորհրդային աշխարհի մէջ, ահ ու սարսափի մատնելով նոյնիսկ այդ իշխանութեան հիմնադիրներն ու գործակալները:

Խարազանին հետ զուգընթաց, «տավուլ - զուռնա»ն ալ կը թնդայ գոնէ Կովկասի եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ:

Նոր տօն մը սարքուած է վերջերս,— «ժողովրդական ստեղծագործութեան օլիմպիադ»ը, եւ ամէն օր նկարագրութիւններ, նոյնիսկ պատկերներ կ'երեւան Երեւանի թերթերուն մէջ:

Ժողովուրդը կ'երգէ, կը պարէ, կը խաղայ, կը ցատկէ, «տավուլ զուռնա»ն ալ առջեւը ձգած:

Մասնաւոր աշխատակիցներ նշանակուած են, նկարագրելու համար այս ուրախութիւնը: Շինարարական աշխատանք մըն ալ այս, քանի որ բանաստեղծ կ'արտադրէ: Հասարակ բանուորներ, այր, կին, մանուկ, ուրախ եւ երջանիկ օրեր տեսնելով, անմիջապէս թուխսի կը նստին եւ կ'երգեն : Ամէն օր երգեր կը հիւսեն, «ուղղուած ժողովուրդների իմաստուն հօրը, նրան որ կռեց ու կոփեց այս վսեմ երջանկութիւնը »:

Ահա պատանի Պօղոսն ու Պետրոսը — երկուորեակ — իրենց նոր երգով. (Խ. Հայաստան, 23 մարտ).—

Պողպատից ամուր ես, պնդիւ ղեկավար,
Առողջութիւն քեզի, սիրելի Ստալին,
Թող մեր կեանքը մատաղ երթայ քեզ համար,
Ապրես, զուարթանաս, գովելի Ստալին:
Մանկութիւնից անշեղ, դու քաջ ղեկավար,
Սոցիալիզմն արել ես քեզ նպատակ,
Գործով աջողակ ես ամէն ժամանակ,
Բոլոր երկրներում սիրելի Ստալին:
Ցաւդ թող գայ մեզի, դուն ապրես շա՛տ, շա՛տ,
Խելացի ղեկավար, մեր հայր հարազատ,
Մենք Պօղոս - Պետրոսն ենք, առողջ պատանիք,
Առողջութիւն քեզի, գովելի Ստալին:

Նորէն տղայ մըն է որ կ'երգէ, քիչ մը աւելի գրական, քանի որ աշակերտ է (Արտաւազդ Գասպարեան, Ազիզբէկովի միջնակարգ վարժարանէն. «Խ. Հայաստան», 24 մարտ).—

ՍՏԱԼԻՆԻՆ

Մեր լեռնային աղբիւրների
Կարկաչախինդ ջուրը քեզ,
Ծաղկածիծաղ բլուրների
Անմահական բոյրը քեզ :
Մեր դաշտերի անծայրածիր
Մով արտերի հուրը քեզ ,
Եւ անթառամ պարտէզների
Բուրումնալից վարդը քեզ :
Մեր սրտաբուղխ երգիչների
Սիրոյ անհուն երգը քեզ,
Ժողովրդիս անվերջ ուրախ
Եւ բոցավառ սիրտը քեզ :

Երկիրը տուինք, իշխանութիւնը տուինք, հուր, ջուր, սէր, արեւ, լուսին, վարդ, «խալիչա» — բոլորը տուինք «ժողովուրդներու իմաստուն հօրը»,— գոնէ «տավուլ - զուռնա»ն մեզի ձգէր, որպէսզի մեր գիտցածին պէս երգէինք ...

ՎԱՀԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Թուրքերը կը շարունակեն գրգռութիւն սերմանել

Անտիոքէն կը հեռագրեն Հավասի, ապրիլ 15 թուականով.—

Այն օրէն ի վեր որ Ալէքսանտրէթի Սանճաքին խնդիրը Ազգ. ժողովին յանձնուեցաւ, ժողովուրդը աստիճանաբար կը գտնէ իր հանդարտութիւնը, զոր պահ մը կորսնցուցած էր, կարգ մը քարոզութեանց հետեւանքով: Արդ, ծայրայեղ թրքասէրները պատրուակ բռնելով մասնագէտներու յանձնախումբին յառաջիկայ գումարումը, նորէն կը փորձեն գրգռել միտքերը, վրդովիչ զրոյցներ տարածելով Թուրքիոյ ընթացքի մասին, եթէ Ազգ. ժողովին որոշումը համաձայն չըլլայ թրքական տեսակէտին: Սակայն, այսպիսի զրոյցները չեն յաջողիր յուզման մատնել Սանճաքին բնակիչները, որոնք վստահութիւն կը յայտնեն Ազգ. ժողովին, լաւագոյն ձեւով լուծելու համար վէճը :

Անտիոքի երեսփոխանները, Մուսթաֆա Քուսէյրի եւ Մուհամմէտ Ատալը չուզելով խանգարել հանրային կարծիքին հանդարտութիւնը, կը խորհին չմասնակցիլ Սուրիոյ խորհրդարանին, որ պիտի վերաբացուի ապրիլ 17ին (այսօր) :

«Մաքրագործում»ը կը սաստկանայ Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մօտերս պիտի դատուին երկաթուղիի վեց գլխաւոր պաշտօնեաներ եւ երկու հողագործական վարիչներ, իբրեւ խափանարար կամ ապիկար: Այս որոշման վրայ, պայքարը վերսկսած է, անխնայ մաքրագործում կատարելու համար «պետութեան թշնամիներուն դէմ »:

Հողագործական երկու վարիչներուն յանցանքը շատ աւելի ծանր կը համարուի անոր համար որ միլիոնաւոր արտավար պակաս ցանուած է այստարի, անհրաժեշտ վառելանիւթը ճարուած չըլլալով մեքենաշարժ տրօներուն: Հողագործական դործավարութեան պաշտօնաթերթը ապրիլ 14 թուակիր խմբագրականով մը կ'ազդարարէ թէ «ահազանգի ձայներ կը հասնին հարաւային շրջաններէն, ուր հարիւրաւոր տրօներ չեն բանիր, վառելանիւթի չգոյութեան պատճառաւ, ինչ որ անթոյլատրելի է»:

Գալով երկաթուղիի պաշտօնեաներուն, կը կարծուի թէ որոշուած դատը առաջինն է նոր շարքի մը: Վեց գլխաւոր պաշտօնեաները կ'ամբաստանուին թէ խանգարած են ամէնէն բանուկ ճամբուն՝ Մոսկուա-Քիէվ գծին վրայ կատարուած նորոգութիւնները, պատճառ դառնալով առ նուազն երկու ծանր արկածներու: Երկաթուղիներու պաշտօնեաները անխնայ մաքրագործման պիտի ենթարկուին, որովհետեւ Ռատէքի եւ ընկ. դատավարութեան ատեն երեւան ելաւ որ խափանարարութեան մեծ մասը տեղի կ'ունենայ այս ճակատին վրայ :

Եգիպտական առանձնաշնորհներու խնդիրը

Եգիպտոսի «քափիթիւլասիօն»ներու խորհրդաժողովին աջի օրուան նիստին մէջ, տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, փոխանցման շրջանի տեւողութեան մասին: Եգիպտական պատուիրակութիւնը կը մերժէր 12 տարիէն աւելին, իսկ ֆրանսական պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէր 18 տարի: Այս կէտին մէջ եգիպտական պատուիրակութեան ուժ կուտար Անգլիա, իսկ ֆրանսականին՝ Իտալիա: Ամերիկեան պատուիրակն ալ Եգիպտոսի տեսակէտը պաշտպանեց: Ապա որոշուեցաւ նոր ժողով մը գումարել եւ միջին ճամբայ մը գտնել :

«ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ - ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏԱԿԱՆ - ՏՐՈՑԿԻՍՏԱԿԱՆ - ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ» ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«ԹԵՐԱԳՆԱՀԱՏԵԼ ԵՆՔ ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ՎՏԱՆԳԸ»

ԽՄԲ. — Ինչպէս հաղորդած էինք, մարտ **23 — 27** տեղի ունեցաւ Հայաստանի բոլշեւիկեան կուսակցութեան Երեւանի կազմակերպութեան «ակտիվ»ի լիագումար նիստը, մասնակցութեամբ հազարէ աւելի ընկերներու: Այս առթիւ ընդարձակ զեկուցում մը տուաւ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը, Ամատունի: «Խ. Հայաստան»ի ապրիլ 2ի թիւէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք այդ զեկուցումը, որ խուճապի մը տպաւորութիւնը կը գործէ.—

«Համ. Կ(բ)Կ Կենտկոմի Պլենումի որոշումների եւ ընկեր Ստալինի ցուցումների լոյսով էլ հէնց, Հայաստանի բոլշեւիկները պէտք է գնահատեն հակայեղափոխական, նացիոնալիստական - տրոցկիստական աշխատանքի վերջերս յայտնաբերուած փաստերը:

Ի՞նչպէս կարող էր պատահել, որ մենք, բոլշեւիկներս, մեզանից առանձնապէս նրանք, ում կուսակցութիւնը վստահել է ղեկավարութիւնը — ղեկավար կուսակցական աշխատողներս, կոյր գտնուեցին, չնկատեցին այնպիսի ոխերիմ թշնամիների ու դաւաճանների, ինչպիսիք են Դ. Շահվերդեանը, Ա. Երզնկեանը, Ս. Փիրումովը, Դ. Սիմոնեանը եւ ուրիշները: Մենք, ղեկավար աշխատողներս, ոչ միայն չէինք նկատել նրանց, չնայած Համ. Կ (բ) Կ Կենտկոմի եւ անձամբ ընկեր Ստալինի կողմից եղած մի ամբողջ շարք նախազգուշացումներին, այլ եւ նոյն իսկ օգնում էինք այդ երդուեալ սրիկաներին սողոսկելու պատասխանատու պոստեր (պաշտօններ):

Եւ բանը միայն այն չէ, որ կուսակցական կազմակերպութեան գլուխն էր գտնուել երկերեսանի Խանջեանը, որը գերի էր ընկել Դաշնակների ու ռամկավարների ձեռքը, որն ամբողջապէս անձնատուր էր եղել նրանց: Բայց չէ՞ որ նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ յանցանքի վրայ բռնուած, մերկացուած դաւաճանը ինքնասպանութիւն գործեց, մենք չկարողացանք անմիջապէս անել բոլոր անհրաժեշտ հետեւութիւնները,— հակայեղափոխական, նացիոնալիստների - տրոցկիստների մի խումբ, նրանցից առաւել ոխերիմները, մինչեւ վերջին ժամանակներս մնում էին չմերկացուած, նրանք անցել էին կուսակցական փաստաթղթերի ստուգումն ու փոխանակումը:

Ընկ. Ստալինը մեր մասին, կուսակցական ղեկավարներիս մասին, ասում է, որ մենք մոռացել էինք կապիտալիստական շրջապատման առկայութիւնը, մոռացել էինք, որ աշխարհի հինգ վեցերորդական մասը — այդ կապիտալիստական պետութիւններն են, որոնք առիթի էին սպասում, որպէսզի յարձակուեն մեզ վրայ, ջախջախեն մեզ. մենք մոռացել էինք, որ ժամանակակից տրոցկիզմը դադարել է բանուոր դասակարգի ներսում քաղաքական հոսանք լինելուց, որ նա այլեւս ան չէ, ինչ եղել է սրանից մի 7—8 տարի առաջ: Տրոցկիստներն այժմ քաղաքական հոսանք չեն բանուորական շարժման մէջ, այլ վնասարարների, դիվերսանտների, մարդասպանների անսկզբունք ու գաղափարազուրկ մի բանդա, բանուոր դասակարգի ոխերիմ թշնամիների մի բանդա, որոնք վարձով գործում են օտարերկրեայ պետութիւնների հետախուզական օրգանների համար:

Պէտք է ուղղակի խոստովանել, որ մենք, Հայաստանի բոլշեւիկների ղեկավարներս, ոչ միայն մոռացել էինք կապիտալիստական շրջապատման մասին, (յատկապէս մեզ այդ ամէնից աւելի քիչ է ներելի), աչքաթող էինք արել տրոցկիզմի էվոլիւցիան, բայց մենք այդ ամէնին գումարած, թերագնահատել ենք, չափից դուրս անհոգ ենք գտնուել այն վտանգի հանդէպ, որ ներկայացնում է Դաշնակների ֆաշիստական կուսակցութիւնը եւ մեզ հաշիւ չենք տուել, որ հակայեղափոխական տրոցկիստները, հայկական սպեցիֆիկները վաղուց արդէն միացել ու գործում են Դաշնակների հետ մէկտեղ:

Մեր սխալն այն է, որ մենք հաւատացել էինք սպեցիֆիկների միջից եկած լիբերալ «մարքսիստներին», թէ Դաշնակներն այլ եւս ռէալ ուժ չեն, որ Դաշնակները երկրի ներսում չունեն բազա, չունեն սոցիալական յենարան, ուստի եւ նրանց կարելի է հաշուից հանել: Բայց դուրս եկաւ որ այդպէս չէ:

Մենք աչքաթող էինք արել, որ մեզ թշնամի, ջախջախուած դասակարգերի Հայաստանում եղած մնացուկներն ուղղակի օժանդակութիւն են գտնում խորհրդային իշխանութեան՝ ԽՍՀՄի սահմաններից դուրս գտնուող թշնամիների կողմից, մենք մոռացել էինք, որ Դաշնակների ու ռամկավարների կուսակցութիւններն իմպերիալիստական պետութիւնների, ամէն տեսակ ֆաշիստական ուժերի հին, փորձուած գործակալներն են հանդիսանում:

Սրանից յետոյ պարզ չէ՞ արդեօք, որ հայ Դաշնակների տէրերը նրանց կ'օժանդակեն բոլոր միջոցներով, այնքան ժամանակ, քանի դեռ իրենք գոյութիւն ունեն: Հասկանալի չէ՞ արդեօք, որ արտասահմանի հայ գաղութներում եղած բուրժուական հակախորհրդային տարրերը եւ թշնամի տարրերի մնացուկները Խորհրդային Հայաստանում, անհրաժեշտ մարդկային ուժ են հանդիսանում վնասարար, դիվերսիոն ու լրտեսական աշխատանքի համար:

Ահա թէ ինչու խորապէս օպորտունիստական, վնասակար ու հակայեղափոխական են հանդիսանում այն նախկին թէօրիաները, թէ մեր յաջողութիւններին զուգընթաց «Դաշնակներն այլեւս ոչինչ չունեն անելու» եւ նրանք «իրենք իրենց լիկվիդացիայի կ'ենթարկեն»:

Այդ նախկին «թէօրիայի» անպատիժ տարածումն ստեղծեց բարեհոգութեան, հակայեղափոխական նացիոնալիզմի - Դաշնակիզմի արտայայտութիւնների նկատմամբ անուշադիր վերաբերմունքի այն անհանդուրժելի մթնոլորտը, որից եւ օգտւում էր թշնամին:

Հայաստանի գիւղում կատարւող աշխատանքի՝ սկզբում «ձախլիկ», իսկ այնուհետեւ աջ - կուլակային պրակտիկան, որը գլխաւորում էին Խանջեանը եւ Տէր Գաբրիէլեանը, 1932 —33 թուականներին Հայաստանի գիւղը հասցրեց բաւականին լուրջ դրութեան, որից օգտուեց թշնամին հակախորհրդային աշխատանքի համար:

Կուսակցութեան Երկրային Կոմիտէն եւ ընկեր Բերիան մեծ աշխատանք կատարեցին գիւղում ստեղծուած դրութիւնն ուղղելու համար:

Բոլշեւիկեան լաւագոյն ուժերը նետուեցին այդ բնագաւառը եւ դրութիւնն ուղղեց — կոլտնտեսութիւններն աճեցին եւ ամրապնդուեցին տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս: Սակայն մեր մարդիկ, գրաւուած լինելով մեր գիւղատնտեսութեամբ, այն աստիճան տարուեցին, որ հողային օրգաններն ամբողջապէս փոխարինեցին իրենցով եւ երեսի վրայ թողին կուսակցական քաղաքական աշխատանքը:

Քաղաքական աշխատանքը, իդէօլոգիական ճակատն ամբողջապէս թողնուել էր Խանջեանին եւ նրա կլիկին, որոնք այդ բնագաւառում աշխատելու համար «ընտրել էին» հակայեղափոխական նացիոնալիստական ու տրոցկիստական տարրերի, իսկ կոմունիստներից նրանք, ովքեր, այնուամենայնիւ մնացել էին այդ բնագաւառում, երկրորդական մարդկանց դերում գտնուեցին: Այնպէս եղաւ, որ լաւագոյն բոլշեւիկեան կադրերը չէին զբաղւում քաղաքական - կուսակցական աշխատանքով, քաղաքականապէս հեռու էին մնում, ուստի եւ չընկատեցին թշնամուն, «դուրս եկան յանկարծակիի բերուած» թշնամիների կողմից:

Կուսակցական աշխատանքը երեսի վրայ էր թողնուած: Անտեսւում էին կուսակցութեան կանոնադրութեան տարրական պահանջները: Հայաստանում, փոքր բացառութեամբ բոլոր կուսակցական օրգաններում խախտուած է ընտրականութեան սկզբունքը, կան կօօպտացիայի բազմաթիւ դէպքեր նոյն իսկ սկզբնական կուսակցական կոմիտէներում, էլ չենք խօսում ռայկոմների եւ կենտկոմի մասին:

Մեր աշխատանքում եղած այս բոլոր խոշորագոյն թերութիւնները, քննադատութեան ու ինքնաքննադատութեան թուլութեան պայմաններում անզուսպ ցնծութիւնների, պարծենկոտութեան, ինքնագովաբանութեան մթնոլորտով, չէին կարող ետ չպահել կուսակցական կադրերի առողջ աճումը եւ առաջքաշումը:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՒ ԻՐ ԴԱՍԵՐԸ, 1914-1921»

— o —

ԽՄԲ. — Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան սարքած փրանսերէն դասախօսութիւնը այս նիւթին շուրջ: Դասախօսն էր ողբացեալ Արմէն Գարոյի որդին՝ Հրանտ Փաստրմաճեան: Ստորեւ՝ աշխատակիցի մը տպաւորութիւնները՝ այդ մասին.—

... Ոչ գրպանէն թուղթ հանեց, ոչ ալ թուղթ կար իր առջեւը: Առանց շեշտի, կատարեալ մի Ֆրանսացիի նըման, սահուն եւ վճիտ: Սկզբէն իսկ իշխեց իր ունկնդիրներուն վրայ: Ոչ ձայնի ելեւէջ, ոչ ալ ձեռքերու անտեղի շարժում:

Երբ իր ներածականը սկսաւ, արդէն կը զգացուէր իր խօսքին ջերմութիւնը: Հռետորական ոչ մէկ ճիգ, ոգեւորելու ոչ մէկ ձգտում: Փիլիսոփայ ուսուցչի նման եկեր է սորվեցնելու: Ո՞վ է այս պարոնը: Շատ քիչեր կը ճանչնան,— Հրանտ Փաստրմաճեանը: Իր նիւթին տէր էր: Երկար ճիգ է թափեր, հատորներ է ուսումնասիրեր: Երբ փոքր ժողովուրդ մը երկունքի մէջ է, կը տառապի, կը տենչայ, անոր ո եւ է մէկ անդամը դուրսը պիտի չմնայ, անտարբեր պիտի չմնայ, որպէսզի ինչպէս պարտութիւնը նոյնպէս նաեւ յաղթութիւնը բոլորի սեփականութիւնը դառնայ:

Ինչքա՜ն ուժեր ունինք ցրուած, մեկուսացած, քննադատող եւ յօրանջող ...

«1914ին, կ'ըսէ Պ. Փաստրմաճեան, հակառակ անոր որ 150.000 զինուոր է տուեր հայկ. Կովկասը Ռուսիոյ, կազմեր էր նաեւ կամաւորական գնդեր Թրքահայ եղբայրներու օգնութեան հասնելու եւ հայկական նահանգները ազատագրելու համար ...

... Իսկ արեւմուտքի մէջ կը կազմուէր հայկական լեգէոնը:

«Թիֆլիսը, լեռներու ցուրտը, Սարըղամիշի դիմադրութիւնը ջարդ ու փշուր ըրին Էնվէրի բանակները:

1915ին կը սկսի հայ ժողովուրդի գողգոթան, հերոսական դիմադրութիւն ցոյց կու տան Վան, Շատախ, Շապին Գարահիսար, Ուրֆա, Մուսա Տաղ»:

Թիւեր կու տայ, դէպքեր կը յիշէ առանց սնափառութեան, առանց սեթեւեթի, իր նպատակը չէ սիրտերը յուզել, բոցավառել. ոչ, կ'ուզէ սառնարիւն, անաչառ վերլուծումով իմաստ ու լեզու տալ թիւերուն ու դէպքերուն: Կարծես կ'ուզէ ասել.— «Մտածեցէ՛ք այդ թիւերուն եւ դէպքերուն»: Փառք ձեզ, պատմութիւնը պիտի արձանագրէ բոլոր անտարբերութիւնները, բոլոր չհամոզումները ... ես ոչինչ եմ, միայն պատմութեան վճիռը որ կը կարդամ ձեզի:

Մանաւանդ հայկական պատմութեան վճիռը ...

1916ին ռուսական բանակները կը գրաւեն հայկական բարձրաւանդակը հայ կամաւորներու գործօն աջակցութեամբ ... խոստումները մոռցուած են իսպառ ... Ալ կամաւորական գունդերու պէտք չկայ ... 1828ին Պասկեւիչի հողային նուաճումը, 1916ին Բեչկովի նահանգապետութիւնը ...ի խնդիր ապագայ Խազախներու տեղաւորման: Ձեռքերու պզտիկ շարժումներով Պ. Փաստրմաճեան կ'արտայայտէ իր սրտի դառնութիւնը:

1917ը բերաւ երկու յեղափոխութիւն, որքան առաջինը եղաւ Հայերու համար յուսադրութեան աղբիւր, այդքան նաեւ երկրորդը եղաւ աղետալի: «Դէպի տուն» «ազգերու ինքնորոշում» ... Հինգ հարիւր քիլոմեթր երկարութիւն ունեցող ճակատի պաշտպանութիւնը կը յանձնուի Հայերու վտիտ ուժերուն: Եթէ ամբողջ հայ ժողովուրդը զէնքի տակ առնուէր, բաւական չէր Կարսի բերդի լաբիւրինթոսը զինելու, պաշտպանելու: Եւ ահա Ղարաքիլիսէ, Սարտարապատ ... զօրավարներ Նազարբէկեան, Սիլիկեան, Անդրանիկ, Դրօ, Սեպուհ, Մուրատ ... կին, մանուկ, ծեր, ըռամիկ, խմբապետ, կամաւոր, զինուոր, Թրքահայ, Ռուսահայ, լեռներ, անդնդախոր կիրճեր, ձիւն ձմեռ, քաղց, հիւանդութիւն, յուսալքում, խուճապ եւ վերջապէս կեանքն ու մահը իրար կը պլլուին, իրար կը զգետնեն առանց նահանջի, յաղթանակի վճռականութեամբ ... Որովհետեւ Մասիսի եւ տեւէն բարձրացող արեւածագը դիտել մէկ օրհաս կ'արժէր: 1917 նոյ. 27ին կը կազմուի Կովկասեան Սէյմը ... 1917 դեկտ. 13ին կը հրամայուի զօր. Նազարբէկեանին կազմել հայկ. առաջին զօրաբաժինը: 1918 փետր. 10ին կ'որոշուի Տրապիզոնի բանակցութեանց թուականը, բայց այդ որոշումը չարգիլեր Թուրք փաշային յառաջխաղացումը: 1918ի փետր. 22ին Սէյմը Անդրկովկասը կը հռչակէ անկախ: 1919ին կը վերագրաւուին 1914ի սահմանները Հայերու կողմէ ... 1920ին նախագահ Ուիլսընը կը գծէ Հայաստանի սահմանները: 1920 սեպտ.-ին Թուրքերը կը յարձակին Հայաստանի վրայ, Մոսկուայի համաձայնութեամբ: Զինադադար պատերազմող կողմերու միջեւ նոյ. 17ին, Աղեքսանդրապոլի մէջ եւ վերջապէս հաշտութիւն դեկտ. 2ին:

Եւ յետոյ արտագաղթ՝ փետրուարեան ապստամբութենէն վերջ:

Դադար տասը բոպէ:

Դիւրի՞ն է այդքան ճանապարհ կտրել, ապրիլ ու պատկերացնել ամբողջ տառապանքը փոքր ժողովուրդի մը, որուն հարազատ զաւակն է նաեւ ինքը:

Դասախօսութեան երկրորդ մասը աւելի ինքնատիպ էր. պատմական մասը բոլորը գիտէին կամ պէտք է որ գիտնային, իսկ սա միւս հարցե՞րը.— երկրին բնութիւնը, պատերազմին տըրամադրելի զէնքերը, տեսակները, գործածութեան հնարաւորութիւնները, ճամբաներու չգոյութեան պատճառով պարենաւորման անյաղթելի դժուարութիւնները, լեռնային պատուարները, ձմեռը բազմաթիւ վտանգներ ապա գործունէութեան ևն.:

«Ասոր համար ալ Էնվէրի բանակները ջարդուեցան 1915ին: Մեծ պատերազմի ժամանակ Թունաւոր կազեր չգործածուեցան արեւելեան ճակատին վրայ, որովհետեւ լեռները կ'արգիլէին կազերու տարածումը այդ ճակատի վրայ: Նաեւ միեւնոյն պատճառով հրասայլերու գործածութիւնը անհնար եղաւ: Նոյնը կարելի է ըսել նաեւ օդանաւերու մասին, որոնց թռիչքները լեռնային վայրերու փոթորկոտ շրջափակին մէջ մնացին: 1920ին Հայերը ունէին երկու օդանաւ, մէկը Կարսէն փախչելով կ'իյնայ Մասիսի օդային ոլորաններուն մէջ եւ կ'անհետանայ անդարձ: Տաբերքի եւ բնութեան անհաղորդ ելեւէջներու պատճառով կարելի չէ եղած մեծ բանակներ շարժման մէջ դնել ու ասոր համար ալ արագաշարժ փոքրաթիւ գունդեր միշտ եղել են յարգի: Մէկ խօսքով թշնամին յանկարծակիի բերել լեռներու ծերպերուն մէջ, նահանջը կարել, կայծակնահար ընել եւ հրոսակային կռիւ մղել եղած են հին եւ նոր ժամանակներու տրամաբանական ռազմագիտութիւնը» ...

Պ. Դասախօսը կը շտապէ արդարացնել Հայերու տկարութիւնը.

«Հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին կորսնցուցած էր իր ռազմունակութիւնը, որովհետեւ մոռցած էր իր հին աւանդութիւնները, դարձած էր ջղային, անկարգապահ, խուճապահար: Շնորհիւ հայ յեղափոխութեան կը վերադառնար դէպի փառաւոր անցեալը, խրոխտ եւ անվեհեր: Շնորհիւ յեղափոխական այս աշխատանքին էր որ Հայերը Բաքուի մէջ, Ռոստոմի եւ Գիւլխանդանեանի վերին ղեկավարութեան տակ դիմադրեցին ամիսներ շարունակ Թուրք - Թաթարական հրոսակներուն»:

Ուրաքանչիւր Հայու պարտականութիւնն է Մարաթոնի խարոյկը հասցնել իր տեղը, թէ իբրեւ աւանդ եւ թէ իբրեւ կտակ:

Օր. Ռանժէլեան վերացումով եւ անկեղծ ներշնչումով արտասանեց իր գրած ոտանաւորը: Եղան ուրիշ երկու արտասանութիւններ ալ:

Նախագահը՝ գնդ. Պաղտասարեան շնորհակալութիւն յայտնելով դասախօսին, օտար հիւրերուն եւ ներկաներուն փակեց ժողովը:

Կ.

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— *Ո եւ է հաստատուած մէջ նախադասութեան (ամբողջական իմաստ կամ խօսք) անհրաժեշտ մասերն են բայը եւ բառը կամ, աւելի, գոյականը: Երկրորդաբար միայն կու գան ածականները, մակբայները, նախադրութիւնները, նոյնքան անհրաժեշտ ըլլալով հանդերձ: Ուսանողի մը առաջին պարտականութիւնն է ճանչնալ իր հերկած դաշտին բնութիւնն ու հանգամանքները: Յաճախ մանր եւ ուշադիր քննութեան ու սերտողութեան կը կարօտի ո եւ է լեզուի քերականական եւ շարադրական կանոններուն, ձեւերուն ճանաչումը, որուն կը յաջորդէ գործադրութիւնը նոյն կանոններուն եւ ձեւերուն: Ահա մեր հետեւորդները այս սկզբունքին վարժեցնելու նպատակով է որ մերթ պարբերաբար կը համարինք աւելի լայնօրէն կրկնել տարրական մասերը: Ընտիր գրողներ կան, որոնք լաւագոյն գրողներու հետեւողութեամբ, ընթերցումով եւ անոնց ոճը նմանցնելու խանդավառութեամբ, գրեթէ անթերի են, իրենց կարգին, այդ տարրական ծանօթութիւններուն մէջ, եւ, ձեռք բերուած վարժութեան եւ դիւրութեան շնորհիւ, կը կարծեն թէ քերականական կարգն ու շարքը ինքնին մտովի կը ստեղծագործուին գրողին մէջ: Այս ենթադրութիւնը ունի ճշմարտութեան կարեւոր բաժին մը, բայց ամէն բան չի բացատրուիր ասով: Այդպէս մտածողները կը մոռնան, թէ իրենց հետեւած օրինակներուն — գրողներուն — պատուաստը գլխաւոր հոյզն է իրենց գրական շաղախին, եւ այդ ուրիշներուն գրածը լմող, մարսող, իւրացնող հիւթը էական պայմանը եղած է իրենց իսկ զարգացումին, թէեւ յաճախ անգիտակցաբար:*

Սիրելի Արազ, գիտեմ որ վարդապետականէն չես ախորժիր, բայց ուսանողութեան եւ տարիքի իրաւունքներն ալ յարգելով, ճերմակ մազերուն եւ դեղեւկոտ քայլերուն առջեւ պատկառոտ, կը թողուս բաց դուռ, իբրեւ բնազդօրէն մանկավարժ գիտնալով միանգամայն, թէ ուսանողները ոչ միայն կը կարօտին վարդապետականին, այլ եւ կ'օգտուին անկէց: Անոնցմէ մին, անցեալները, կը գրէր ինծի, թէ «քու» քերականութիւնդ կը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Այսուհանդերձ կը ծանրանար մեր կացութիւնը, որովհետեւ Քիւրտերը օգնական ուժեր կը ստանային:

Ահա այդ պահուն բերին տեղակալ Պրժեզմյլնակին, որ կը հրամայէր հետեւակազօրքին,— ծանրապէս վիրաւորուած էր: Իր վէրքը ստացած էր Ձամին գիւղին մէջ, երբ կ'ուզէր ազատել քիւրտ կին մը, որ զէնքը դարձուցած էր իր ազատարարին եւ կրակած այնքան մօտէն:

Հետզհետէ կը դժուարանար Խան գիւղին պաշտպանութիւնը: Բարեբախտաբար յաջողեցանք հեռախօսով հաղորդակցութեան մէջ մտնել Երզնկայի հետ, խնդրելով օգնական ուժ: Նոյն իրիկուան իսկ հասան օգնական ուժերը, որոնց օժանդակութեամբ յաջողեցանք ցրուել Քիւրտերը:

Մեր արշաւախումբը հրահանգ ստացաւ վերադառնալ Երզնկա, հետեւակազօրաց դասակ մը թողլով Խան գիւղին մէջ:

Մեր այս կռիւին մէջ Թուրքերը միացած էին Քիւրտերուն, ինչպէս հաստատեցինք՝ սպաննեալներուն մէջ գտնելով քանի մը Թուրք զինուորներ եւ սպայ մը:

Երզնկա վերադարձանք 22 Յունուարի առաւօտուն: Քաղաքին կացութիւնը խոր մտահոգութիւն կը պատճառէր: Մուրատ տեղեկացեր էր որ Քիւրտերը կը պատրաստուէին յարձակիլ քաղաքին վրայ ստուարաթիւ ուժերով: Արդէն Խանի կռիւը մեզի ցոյց տուած էր որ Քիւրտերուն թիկունք կը հանդիսանային Թուրքերը: Ասկէ զատ, Մուրատ լուր առած էր որ զինեալ Քիւրտեր եւ Թուրքեր քաղաք մտած էին գաղտագողի, օժանդակելու համար Քիւրտերուն՝ յարձակումի ժամանակ:

Եւ սկսաւ ձերբակալութեանց շարք մը: Այդ գործը յանձնուած էր Մուրատի կամաւորներուն: Այս ձերբակալութեանց ընթացքին սպաննուեցան բազմաթիւ Թուրքեր, պարզ այն պատճառով որ դիմադրած էին կամ զէնք պահած:

Այլ եւս խօսք կարելի չէր ընել Երզնկայի բնակչութիւնը պարպելու մասին, որովհետեւ զանոնք պաշտպանելու համար Քիւրտերու հաւանական յարձակումին դէմ, հարկ էր բնակչութեան փոխադրութեան ընկերացնել կարեւոր ուժեր, մինչ մեր ուժերը արդէն քիչ կուգային մեզի:

Էրզրումէն սպասուած օգնական ուժերը կ'ուշանային, մինչ մենք ամէն օր ակընդէտ կը սպասէինք անոնց ժամանումին:

Մուրատ եւ գնդ. Մորէլ որոշեցին ամրացնել Թրքական հին զօրանոցները, որոնք կը գտնուէին Երզնկայէն 3 վերստ հեռաւորութեան վրայ, Խաչխաչ գիւղին մօտ, որպէսզի քրտական յարձակումի մը կամ Երզնկայի Թուրքերուն ըմբոստութեան ժամանակ՝ քրիստոնեայ բնակչութիւնը տեղ մը ունենար ապաստանելու, մինչեւ որ հասնէին Էրզրումի օգնական ուժերը:

Ասկէ զատ, Մուրատ իր մարդոցմէ քանի մը հոգի Էրզրում ղրկեց, ներկայացնելու համար մեր կացութիւնը եւ խնդրելու համար որ անմիջապէս օգնութեան փութան: Էրզրում ղրկուած այս մարդիկը հրահանգ ստացած էին ճամբորդել միայն գիշերները:

Երկու օր վերջ գտնուեցաւ մէկը այն ձիերէն, որոնց վրայ հեծած էին Էրզրում մեկնողները: Ձիուն թամբը ողողուած էր արիւնով: Այլ եւս պարզ էր որ Քիւրտերը կտրած էին Երզնկա - Էրզրում ճամբան:

Գնդ. Եանիշեւսկիի, որ ամրաշէն ջոկատին հրամանատարն էր, եւ ինծի հրահանգ տրուեցաւ անմիջապէս ինքնապաշտպանութեան յարմար վիճակի մը վերածել Թրքական զօրանոցները: Եւ բնակչութիւնը սկսաւ տեղաւորուիլ այդ զօրանոցներուն մէջ: Մուրատի հետախոյզները լուր բերին, որ Թուրքերը, լսելով Երզնկայի մէջ կատարուած ձերբակալութիւնները եւ գնդակահարութիւնները, սկսած էին զօրացնել Զարտախլը գիւղին մօտ դիրք գրաւած իրենց ուժերը՝ յառաջխաղացութեան նպատակով, իսկ թէ պաշտպանելու համար քաղաքին Թուրք բնակչութիւնը ընդդէմ Հայոց: Արդէն Թրքական բանակը, իրենց լրտեսներուն միջոցով, լուր առած էր որ մեր ուժերը աննշան էին, այնպէս որ պիտի չկարենայինք դիմադրել Թրքական բանակին յարձակումին: Մուրատ իր ուժերուն մեծագոյն մասը Զարտախլը ղրկած էր:

26 Յունուարին Մուրատ այցելեց զօրանոցները, զորս ամրացուցած էինք: Աչքէ անցուց ամրացուած դիրքերը եւ մեզի ըսաւ որ նոր սուրհանդակ ղրկած է դէպի Էրզրում, օգնական ուժ խնդրելու համար: Յետոյ աւելցուց թէ Թուրքերը յարձակումի կը պատրաստուէին, թէ մէկ օրէն միւսը կրնար սկսիլ այդ յարձակողականը: Որոշած էր, եթէ գիտնար թէ Էրզրումէն օգնական ուժ պիտի հասնի, ամրանալ զօրանոցներուն մէջ իր զինուորներով եւ դիմադրել Թուրքերուն՝ մինչեւ որ հասնէին օգնական ուժերը:

Մուրատ, աչքի անցընելէ վերջ բոլոր ամրացուած դիրքերը, հրամայեց ծառերը եւ տուները հիմնայատակ քանդել, որ կը գտնուէին զօրանոցներու շուրջ, մինչեւ մէկուկէս վերստ հեռաւորութեան վրայ, որպէսզի Թուրքերը չկարենան օգտագործել զանոնք՝ իրենց յառաջխաղացութիւնը ծածկելու համար:

27 Յունուարին Մուրատ զօրանոց ղրկեց իր բոլոր կամաւորները, որոնք կը մնային Երզնկայի մէջ, իսկ քաղաքին մէջ զինեց բոլոր անոնք որ կրնային զէնք բռնել:

28 Յունուարին, առաւօտուն, 20-25 հեծեալներու ընկերակցութեամբ Մուրատ հովի պէս եկաւ զօրանոցին բակը մտաւ, հրամայեց որ մարտկոցը պատրաստենք կրակի, որովհետեւ Թուրքերը կը մօտենային եւ արդէն գրաւած էին Զարտախլը գիւղը:

Երզնկայի ամբողջ հովիտը ծածկուած էր թանձր մառախուղով մը, որմէ օգտուեցան Թուրքերը յարձակելու համար մեր դիրքերուն վրայ, Զարտախլը գիւղին մօտ: Մեր հեռախօսողն իսկ ժամանակ չունեցաւ տեղեկացնելու թէ Թուրքերը կը յառաջանան: Զարտախլը գիւղին մեր յառաջապահ դիրքը հեռախօսով կապուած էր Երզնկայի: Թուրք սպան գրաւելէ վերջ մեր յառաջապահ դիրքը, այդ հեռախօսով սխալմամբ հաղորդակցութեան մէջ կը մտնէ Երզնկայի հետ, յայտնելու համար թէ գրաւուած է Զարտախլը գիւղը եւ հրահանգ կը խնդրէր:

(6)

փափաքիմ ամէնօրեայ սնունդի տեղ գտնել ...

Այսպէս է Արազ, մարդկային միտքը, իր կնճիռներով։ Գիտնականը դուրս մղուած, յիշէ ուղեղին ղալարումներուն, պարոյրներուն բաւիղը։ Գործիկ աշխատանքով չէն լուծուիր անոնք ...

— Ըսինք թէ նախադասութեան մը ամէն մասը կը կազմեն բայերը եւ – գոյականները։ Նախադասութիւն մը, ըլլայ պարզ, ըլլայ բարդ, խնդիր չէ,— ուսանողին պարտքն է իր անմիջական նայուածքին տակ առնել բայը, որուն ուշադիր հետեւելով, կարելի է գրեթէ անմիջապէս անոր հետ յարաբերութեան մէջ դնել իրեն վերաբերած գոյականը կամ գոյականները։ Այս անխուսափելի քայլը յաճախ կը բաւէ քեզի նուազ ծանօթ լեզուի մը դժուարութիւնները լուծելու։ Կարգը հասուածը կամ պարբերութիւն մը, այսինքն վերջակէտով խօսքը, եւ նայէ խելոյն որ բռնես բային օձիքէն, ու կը տեսնես որ անոր պատկանող գոյականը օգնութեան կը հասնի։ Յիշեցէք օտար լեզուները, որոնցմով կը խօսիք, որոնցմէ կը թարգմանէք։

Յայտնի է թէ բայը զանազան ձեւերով, զանազան վերջաւորութիւններով կը ներկայանայ։ Այդ ձեւերուն, այդ վերջաւորութիւններուն կ'ըսուի «Խոնարհում»։ «Բայը խոնարհել» կը նշանակէ զանազան ձեւերու եւ վերջաւորութիւններու հպատակեցնել զայն, խոնարհեցնել, եւ նախադասութեան այդ Թագաւորը տեսնես որպիսի համակերպութեամբ պարտադրուած նիստ ու կացին կը խոնարհի, գլուխ կը ծռէ, կը հակի հեզօրէն (տէֆլինէ), կարծես ընթերցողին եւ ուսանողին տալով օրինակ զգաստութեան, չըջահայեցութեան, խոնարհութեամբ հանդերձ։

Բայերուն խոնարհումի ձեւերը զատ զատ անուններ ունին՝ իրենց յայտնած գաղափարին համեմատ։ Կան որ ներկայ ժամանակը կը սահմանեն — սահմանական ներկայ — այսինքն այն բաները որոնք հիմա կ'անցնին։ Կան որ անցնելու վրայ եղող ժամանակը կը նշեն, — անկատար անցեալ — կը խօսէիր քիչ առաջ, ներկային ու անցեալին միջեւ։ Կան որ բոլորովին, կատարելապէս անցնող ժամանակը ցոյց կուտան, պատմական, յարաբերական այն ընթացքը՝ զոր անհատներ ու ազգեր բոլորեցին բազմայեղանակ փոփոխութիւններով։ Կան որ անստոյգ ապագան կը մատնեն — ապառնի — պիտի գայ իր անակնկալներով, յուզումներով, գուցէ գորովի, բարկութեան դառնութեան չնչուերովը, պիտի ճառագայթէ կամ բարութեան արշալոյսը, կամ պիտի ճայթէ ուսուցիկ ամպը, կամ, ինչու չէ՞, պիտի փայլի հայութեան ալ աստղը կապոյտէն վեր։ Այս բոլոր նախադասութիւններուն մէջ բայը ապագայի, գալիքի նշանակութեամբ գործածուեցաւ, ինչպէս կը տեսնէք։ Կան որ կը պատուիրեն, կը սաստեն, կը խնդրեն, կը թելադրեն — Հրամայական — բայց ոչ այլ եւս ժամանակ, այլ ձեւ, եղանակ, — հրամայական եղանակ — ։ Ժամանակի կամ միջոցի ըմբռնումը երբեք է — ներկայ, անցեալ եւ ապառնի։ Ժամանակի միջանկեալ երանգաւորումները անուն եւ կարեւորութիւն չունին։

Անհունդետեւ, այսպէս, բայերուն խոնարհումի միւս մասերուն մէջ կը մտնէ եղանակ, ձեւ, այսինքն զործողութեան ոչ թէ ժամանակը ցոյց տուող, այլ ինչ ձեւով, ինչ կերպով ըլլալը, պայմանը (պայմանական, թէական) ստորադասութիւնը, այսինքն ժամանակին յարմարելու պայմանը, որ կը սկսի եթէով, որով (ինչպէս ֆրանսերէնի մէջ քը)։ Այսպէս, Հրամայական եղանակէն վերջ ստորադասականը որ, ներկայ եւ անկատար անցեալներուն հետ կապակցութիւն ունենալով, ինքն ալ երկու է — Ստորադասական Ներկայ եւ Ստորադասական Անկատար։ Պէտք է որ գամ, պէտք է որ գայիր։ Որ գամ — ստորադասական ներկայ. պէտք է ներկայ ժամանակ։ Որ գայիր — ստորադասական անկատար, պէտք էր անկատար անցեալ։ Ուրեմն ահա բացորոշ կը տեսնես որ ստորադասական եղանակ ըսուած երկու ձեւերը կորուկ անցեալներու հետ կապուած են իրենց պայմանաւորուած։ Յիշեցէք ֆրանսերէնի սիւպժօնքթիֆները։ Հայերէնը աւելի դիւրին է, որովհետեւ ոչ եթէ շաղկապներու յաւելումով միայն ստորադասականները զիրենք կանխող բայերուն ժամանակի ձեւովը կ'ըլլան. օրինակ, պէտք է որ գամ։ «Որ գամ» ստորադասականը ներկայի ձեւով է, որովհետեւ զինքը կանխող «պէտք է» ներկայ ժամանակ է։ Միւսներն ալ ըստ այնմ։

Բայերու խոնարհումին ժամանակը եւ եղանակը ցուցնող այս վեց ձեւերէն երեքը (ներկայ, անցեալ, ապառնի) ժամանակ են, իսկ, հրամայական, ստորադասական ներկայ եւ ստորադասական անկատար ձեւերը կը կոչուին եղանակ։ Ստորադասական ապառնի չունինք, որովհետեւ ապառնի ժամանակներուն հետ կապուող ստորադասականները անոնց նման են։ Այսպէս՝ պիտի գամ եթէ չանձրեւէ։ Գամ եւ անձրեւէ երկուքն ալ ներկայ են, չէ՞։ Անկատարն ալ նոյնպէս։

Սիրելի Արազ, կը խորհիմ թէ նախադասութեան նախապետին՝ բային մասին այսքան խօսք ըսելը աւելորդ չէ։

Աւելի համառօտ պիտի ըլլանք բառ - գոյականներուն մասին։

ՏԱՐԱԶ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ՝
ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ճումհիւրիէթի խմբագիր Եռնուս Նատի կը գրէ.—

Հանդիստ չենք մեր երկիրը Սուրիայէն բաժնող հարաւ. սահմաններուն մէջ։ Հակառակ անոր որ Սուրիոյ հովանաւոր Ֆրանսայի հետ մեր յարաբերութիւնները շատ անգամ բարեկամական բնոյթ կ'ունենան, բայց երբ խնդիրը որ եւ է ձեւով Սուրիոյ վերաբերի, այս յարաբերութիւնները չեն ձերբազատիր դժոխային կերպարանք մը առնելէ։

Կարծէք թէ Սուրիոյ մէջ Եւրոպայի մէջ ճանչցած Ֆրանսայէն տարբեր Ֆրանսա մը կայ։ Քիչ չեն այն պահերը ուր մարդ ինքզինքը խոհականութեան եւ բարեկամութեան մթնոլորտի մը մէջ կը զգայ երբ կը խօսի Փարիզի արտաքին նախարարութեան մէջ։ Բայց Սուրիոյ մէջ կարծէք թէ, կը գտնուի աւազակային թակարդ մը, որ կ'ուզէ մեր կողէն դաշունահարել մեզ։ Շատոնց ի վեր Ֆրանսայէն բացատրութիւն կ'ուզենք՝ այս արտառոցութեան համար։ Վերջապէս, կազմակերպուած աւազակային դէպքի մը պատճառաւ խնդիրը մինչեւ Ազգ. Մեծ Ժողով եկած է։ Հոն տեսանք եւ ազդուին բոլորս ալ հասկցանք որ, չենք գիտեր քանիերորդ անգամը ըլլալով, մեր կառավարութիւնը խնդիրը Ֆրանսայի լուրջ ուշադրութեան յանձնելով հանդերձ, ի դէպ ներքին եւ արտաքին ամէն կարգի հաւանականութիւններու, բոլոր միջոցները ձեռք առած է։ Արդարեւ, աւելի երկար համբերութիւն ցոյց տալով, չէինք կրնար թողուլ որ փտախտ դառնար այս վէրքը։

Ներքին գործավարին Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ տուած բացատրութիւններէն տեղեկացանք որ, մարտ 15ին, Տիարպէքիրի եւ Մարտինի միջեւ, Գարաքէօփրիւ վայրին մէջ կողոպուտ մը տեղի ունեցած է։ Այսպէս, հասկցուած է որ հրոսախումբ մը, օգտուելով այդ շրջանի ապահովութեան մէջ ապրող ժողովուրդին միամտութենէն, Թուրք եւ սուրիական սահմանէն անդին պատրաստուելով մեր երկիրը կը մտնէ եւ Գարաքէօփրիւի կողոպուտը կատարելէ յետոյ, դարձեալ սահմանը կ'անցնի եւ սուրիական հողը կ'ապաստանի։

Դարձեալ ներքին գործավարին ժողովին մէջ տուած բացատրութիւններէն նոյնութեամբ կ'առնենք.

«Տեղեկացանք թէ, նոյն թուականներուն կարգ մը հին աղաներ, ,,դուրսէն եկած քաջալերողներու ազդեցութեամբ, Տէյրիմի մէջ մեր հետեւած բարենորոգումի ծրագրին դէմ, ուրած են ընդդիմանալ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն։ Երբ տեղական ուժերը կը սկսին հետապնդել Գարաքէօփրիւի դէպքին հեղինակները, կ'իմանան թէ անոնք սահմանէն անդին անցած են եւ իրենց գողցած ապրանքները, կենդանիները հրճուանքով եւ աղմկալից ցոյցերով, հրապարակաւ ծախած եւ բոլորին աչքին առջեւ, յաջողութեան խրախճանքներ կատարած են»։

Խիստ բացայայտ է որ, մեր հարաւ. սահմաններէն անդին, սուրիական հողերու վրայ, վերջերս, չենք գիտեր ինչու, մեծ զարկ մը տրուած է Թրքութեան դէմ թշնամութեան։

Կարծես թէ չըաւէին մաքսանենգութիւնը եւ երբեմն երբեմն կատարուած աւազակութիւնը, հիմա ալ, սահմանէն անդին, յատկապէս հրոսախումբեր կը կազմուին եւ կը զինուին, եւ ասոնք, ծրագրի մը համաձայն մեր երկրին վրայ կը խոյանան։

Միայն թէ, խնդիրը այսքան մեր կապարանից հրապարակ գալէ յետոյ, եթէ չարունակէ այսպէս Սուրիայէն մեր երկիրը հրոսախումբերու առաջումը, պէտք է բացայայտ ըսել թէ խնդիրը այսօր վաղը, կրնայ ծանրակշիռ հանգամանք մը ստանալ։ Եւ արդէն այս պարագան մեր կառավարութեան յայտարարութիւններուն մէջ, թէեւ չափաւոր լեզուով, բայց առանց ծածկելու վեր առնուած է։

Անոնք որ կը խորհին թէ հրոսակութեամբ կրնան տկարացնել եւ անհետացնել մեր Հաթայի դատը, պէտք է զարմանալ այդպիսիներուն մտքի խեղճութեան վրայ։ Անոնք այս նպատակով զարկ տալով հրոսակութեան, յօնք շինելու տեղ աչք կը հանեն։

Հաթայի գործը ինքնիրեն ընթանալով իր ճամբան առած դատ մըն է. բայց այս հրոսակութիւններուն համար պահանջուելիք հաշիւը առանձնապէս աւելի ծանր կ'ըլլայ, եւ այս արարքներուն յանդգնողները երբ շարունակեն յամառիլ իրենց ընթացքին մէջ, բնական է կը տեսնուի եւ պիտի տեսնուի թէ որքան ծանր պիտի ըլլայ հաշուետուութիւնը։

Մեր կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է իր արժանի կարեւորութեամբ։ Վստահելով անոր հեռատեսութեանն ու զգայնութեանը, կատարեալ պաղարիւնով եւ համբերութեամբ կը սպասենք մօտակայ վաղուան։

«Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ»

ՓԱՆԵՅՕ - ՔԱՇԱՆ, (Յառաջ).— Կիրակի կէսօրէ յետոյ, մինչեւ կէս գիշեր, Հ. Կ. Խաչի Փանեօ - Քաշանի մասնաճիւղը արժանավայել հանդիսաւորութեամբ տօնեց «Կ. Խաչի Օր»ը Մոնրուժի կոկիկ սրահի մէջ։

Մասնաճիւղին կողմէ Տիկին Խնդկարեան բացումը կատարեց հանդէսին, պարզելով Կ. Խաչին դերը հիմնարկութենէն մինչեւ մեր օրերը։

Օրուան բանախօսն էր Պ. Լեւոն Զօրմիսեան, որ շեշտեց ազգապահպանման անհրաժեշտութիւնը, որուն կարեւորագոյն նեցուկներէն մին կը հանդիսանայ Կ. Խաչը, եւ թուեց անոր օգտակարութիւնը մանաւանդ այժմու պայմաններուն մէջ։

Գեղարուեստական բաժնին մէջ, հաճոյքով լսեցինք Օր. Հռիփսիմէ Գրնեազեանի թրթռուն երգերը, Օր. Էլիզա Աբրահամեանի գեղեցիկ արտասանութիւնը եւ մէկ զուարթ մեներգ, Օր. Անահիտ Գավէզեանը իրՊէչօյի երգով, Պ. Հրաչ Տարօնեանի զգայուն արտասանութիւնը։ Շատ հաճելի էին նաեւ սանուհիներու հայկական պարերը։ Իսկ թատերական երկու ներկայացումները յաջողութեամբ կատարեցին դերակատարները, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. Թորոսեանի։

Պէտք է սրտանց քաջալերել Կ. Խաչի սիրողներու թատերական խումբը, որ կարենան զարգանալ։ Յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, տեւելով մինչեւ կէս գիշեր։ Միջանկեալ կը նուագէր Թախտա Գարեգին, ոգեւորելով կովկասեան պարերը։

Գովելի եւ գնահատելի էին Կ. Խաչի անդամներուն տարած աշխատանքները։ Միեւնոյն ատեն ամէն մէկը իր կարողութեան համաձայն կրցած էր ուտելիքի բաժինը ապահովել նուէրով։

Խանդ ու եռանդ Կ. Խաչուհիներուն։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 12 Ապրիլ.— Անցեալ տարիներու նման այս տարի եւս Ապրիլեան սգահանդէսը կազմակերպուած էր Ջոմի մասնաճիւղին կողմէ եւ տեղի ունեցաւ ապրիլ 10ին, շաբաթ իրիկուն 3րդ Թաղ. սրահին մէջ, կոկիկ եւ ընտրեալ բազմութեամբ մը, որ հանդէսին կը հետեւէր լուրջ եւ երկիւղած։ Ի պատիւ Ջոմերուն, ըսենք որ ամէն առթիւ կ'աշխատին միշտ նորութիւն եւ պէսպիսութիւն մը տալ իրենց հանդէսներուն, որոնց գիտակցելով՝ ժողովուրդը կուգայ քաջալերել զանոնք։ Բայց կը թուի թէ մեզի պիտի չտրուի երբեք ինչպէս մեր ուրախութիւնները, նոյնպէս եւ մեր սուգը միահամուռ տօնել։ Արդարեւ, ինչպէս նախորդ երկու տարիներուն, այս տարի ալ Լիոնի մէջ սգատօնը կատարուեցաւ երկու անգամ, մէկը՝ ան որ տեղի ունեցաւ այս շաբաթ երեկոյ Ջոմերու նախաձեռնութեամբ, միւսը՝ մէկ շաբաթ առաջ, նախաձեռնութեամբ խմբակի մը որ ծպտուած էր Ազգ. Միութեան դիմակին տակ։

Ջոմերու կազմակերպած սգատօնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ծաղկեպսակով Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն, Համազգայինը, Ֆր. բանակի նախկին հայ կամաւորները եւ Մեծ Նոր գիւղի Հայր. Միութիւնը. բեմին խորը ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները սեւով երիզուած։

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 9ին Շոփէնի մահերգով (դաշնակ եւ ջութակ)։ Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ օրուան պատշաճ։ Տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ եւ նուագ, որոնք տպաւորիչ էին անխտիր։ Ջ. Ո. Միութեան կողմէ խօսեցաւ ընկ. Խրայեան որ յորդորեց ժողովուրդը երբեք չյուսահատիլ, այլ ձգտիլ լաւագոյն օրերու։ «Սուգ ունինք անոնց համար, որ կը մեռնին, բայց չեն գիտեր ինչու, սուգ չունինք անոնց համար որ կը մեռնին գիտակցօրէն։ Լացը ապրողներու կեանքին օգուտ չի տար, սգատօնը հաշուի տօն է, հասկնալու համար թէ ինչ ունէինք երէկ, ինչ ունինք այսօր, ըստ այնմ պատրաստելու համար մեր հաշուեկշիռը։ Փրոֆ. Մէյէ ըսած է. Եթէ Հայերը կորսնցուցին իրենց զինուորական պետութիւնը, ատոր փոխարէն անոնք ճարտարարուեստի եւ գրականութեան պետութիւնը հիմնեցին։

Հայ ժողովուրդը 14րդ եւ 16րդ դարուն այսօրուընէ աւելի լաւ պայմաններու մէջ չէր գտնուեր։ Հայ տպագրութիւնն ու լրագրութիւնը արտասահմանէն ծնունդ առին, մինչ Հայաստան աւերակ էր այդ ատենները։ Մեր հայրերը 600 տարուան ստրկութենէ վերջ Հայաստան կերտեցին. այս նոր սերունդն ալ օր մը անպայման իր գլուխը պիտի ցցէ, արժանի յաջորդը ըլլալու համար իր նախնիքներուն։ Վ. Հիւկօ ըսած է.— «Հայրենիք, եթէ վտանգի մէջ գտնուիս, կը մոռնամ ամէն բան քեզ պաշտպանելու համար»։

Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ խօսեցաւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդ, որ նոյնպէս ոգեւորող էր եւ յուզիչ։— «Աշխարհի ամէն կողմ ուր որ հայութիւն կայ, կը տօնուի այս սգահանդէսը, բացի այն երկրէն որ կը կոչուի Հայաստան, չի տօնուիր ոչ թէ անոր համար որ ժողովուրդը չուզեր, այլ որովհետեւ օտարի իշխանութեան տակ է։ Որպէսզի մեր նոր սերունդը օր մը օտարներու նման չըսէ թէ հայ ժողովուրդի կէսը մեռաւ առանց ինքզինքը պաշտպանելու, պէտք է անոր ծանօթացնել մեր պատմութիւնն ու թշնամին»։ Յարգելի տիկինը յետոյ ակնարկ մը նետելով անցեալին վրայ, շեշտեց.— «Սուլթանները որոնք մինչեւ Վիէննա ասպատակեր էին, ստիպուեցան վերջ ի վերջոյ տեղի տալ բուն ժառանգորդներուն առջեւ. այսպէս շարք մը ժողովուրդներ իրենց անկախութեանը տիրացան, որոնց կ'օգնէին Եւրոպացի ազգերը։ Հայ ժողովուրդը եթէ դատապարտելի է իր կոտորուելուն համար, նոյնքան պատասխանատու են քրիստոնեայ կոչուած մեծ պետութիւնները, որոնք իրենց մատներն իսկ չշարժեցին։ Հիմա որ ապաստանած ենք ազատ Ֆրանսայի մէջ կ'ապրինք, կ'ըսենք իրենց.— Մենք չենք ուզեր երբեւ օտարական ապրիլ, տուէք մեզի մեր երկիրը. կ'երթանք հոն եւ երախտապարտութեամբ կը յիշենք ձեր գործն ու անունը»։

Վերջին խօսողն էր ֆրանսացի հայասէր երիտասարդ վարդապետ մը՝ Հ. Թալօն, որ Ջոմերու հրաւէրին սիրով պատասխանած էր, եւ իր արձակուրդը կէս ձգելով նոյն իրիկունն իսկ Արտէշէն Լիոն կը հասնէր, յատկապէս այս սգահանդէսին համար։ Հայր Թալօն համակրելի եկեղեցական մըն է, ծանօթ մեր մշակոյթին, երաժշտութեան եւ մեր կարգ մը գրագէտներուն։ Յետագային թերեւս պատեհութիւնն ունենանք իր մասին լայնօրէն խօսելու։ Իր գրաւոր գեղեցիկ ճառը (ինքնագիր հայերէն), կարդաց յստակ եւ հայկական առոգանութեամբ։

(ԽՄԲ.— Տես երէկուան Յառաջը)։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11.30ի ատենները։

Թղթակից

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ,— Բուռ մը կայտառ տղաք, լուռ մնջիկ կը ճգնին, միջազգային սկաուտական մեծ ճամբարին համար, որ տեղի պիտի ունենայ Հոլանտայի մէջ։ Մեր երիտասարդ անխոնջ բարեկամը՝ Սեթեան Նորէն գործի լծուած է երեսնեակ մը հայ արիներով։ Տղաքը հանդէս ունէին կիրակի օր, Շահրիկեան սրահին մէջ, որ լեցուած էր բարեկամներով։ Թնդաց «Մեր Հայրենիք»ը, ապա՝ պատկերներ, մեծադիր վահաններու վրայ գծուած, ահա Վարդան Մամիկոնեանը, իր երդով, ահա Արտաշէս Թագաւորը որ աշխարհներու տիրեց։ Ահա Սահակ - Մեսրոպ, ու «Յառաջ նահատակ»ով պատկերը կը լրանայ։ Թատերախաղ մը, «Ամէն բան կը կարգադրուի», կարճուկ բայց հաճելի վայրկեաններ ստեղծեց։

Ահա նոր պատկերներ, «Ամերիկեան ծովայինները», տարազներով եւ պարերով, հնդկական պարեր, նոյնպէս իրենց տարազներով, որոնք նոյնպէս որ հաճելի էին։ Մանաւանդ տարուած աշխատանքը աչքի կը զարնէր։

Փակուած սրահին մէջ, սկաուտական կեանքն ալ ապրեցանք պահ մը։ Ներկայացուցին «բանակումի առաւօտ»ը, յետոյ նախաճաշը եւ աշխատանքի պատրաստութիւնը, ու նուագեց ջութակի վրայ Միլտոնեան, «Սեւորակ աչեր»ը։

Պզտիկ դադար մը վերջ, ներկայացուցաւ «Գաղտնի ոստիկանապետը», որու բոլոր դերակատարներն ալ գովելի էին։

Վերջին պահուն ներկայացուցաւ նաեւ «Մեքենայ բժիշկը», որուն զանազան պատկերները զուարճութիւն պատճառեցին։

Մէկ խօսքով, հաճելի երեկոյ մը ապրեցանք եւ լաւ տպաւորութեամբ բաժնուեցանք, գիշերը ուշ ատեն։

Այս առթիւ յիշեցնենք բոլոր հանդէս կազմակերպողներուն թէ, ուշ բանալով շրջաններէն եկող հանդիսականները աւելորդ դժուարութեանց կը մատնեն։

Կ. Պօլիկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (252)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ո՞վ է այդ քու Մոսօն, — խորամանկ ժպիտով մը հարցուց տիկին Աւետեան։

— Կերդուիմ, քեզ պատմած եմ, Արսէնեաններու դռնապանը ... Սոնիայի ուրախ դէմքը յանկարծ մռայլեցաւ, — Մոսօն, աւելի տան անդամ մըն էր Արսէնեաններու մօտ ... երբ այն սարսափելի դժբախտութիւնը պատահեցաւ ...

— Ա՛, ահաւասիկ եւ պարոն Լեւոնը, — բացագանչեց ուրախացած բժշկապետը։

Իրօք, Լեւոնը սենեակի դրան մէջ երեւցաւ Շատախցիի հագուստով, քօլոզին փաթթուած փուշին մինչեւ յօնքերը իջեցուցած։ Փուշիի երկար ծոպերը դէմքի մէկ մասը կը ծածկէին, մասնաւորաբար ձախ այտը։ Լեւոնը կաղալով մօտեցաւ Զախարովին։

— Ձեզ շատ նեղութիւն պատճառեցինք, յարգելի բժիշկ, — ըսաւ ան՝ Զախարովի ձեռքը թօթուելով, — ի՞նչպէ՞ս է Սաքոյի վիճակը ...

— Շատ լաւ, քանի մը օրէն ոտքի կ'ելլէ... Խնդրեմ, ծանօթանաք մեր խմբի անդամներուն, տիկին Կերպուտ Աւետեան ...

Վարդանը թեթեւ մը ծռելով՝ տիկնոջ ձեռքը թօթուեց։

— Օրիորդ Սոնիա Ասլանով, — աւելցուց Զախարովը։

Լեւոնը վայրկեան մը կայծակնահար եղածի նման երերաց կանգնած տեղը, գլուխը ետ նետեց, յանկարծ այնպէս գունաթափուեցաւ, որ դէմքին վրայ կաթիլ մը արիւն չմնաց, ձախ դէմքի այլայլած պալարները զարմանալի արագութեամբ դողացին ու սարսափահար աչքերը աղջկան ուղղած՝ ձեռքը երկնցուց Սոնիային, առանց բառ մը արտասանել կարենալու։

Ներկաները ապշած իրարու կը նայէին։ Այնքա՛ն ակնյայտնի էր Լեւոնի յանկարծական յուզումը, դէմքի գունաթափութիւնը, որ Պիծան մտահոգուած հարցուց.

— Լեւոն, ի՞նչ պատահեցաւ, լաւ չե՞ս զգար ...

— Գլխու յանկարծական պտոյտ մը ունեցայ, — խեղդուած ձայնով մը ըսաւ Լեւոնը, — ոչինչ, կարծեմ անցաւ, — ու Պիծայի մօտ տեղաւորուելով փորձեց ժպտիլ։

Սոնիան սաստիկ ուրախացած էր Մոսոյին հանդիպելուն համար։ Որքան ալ կը ցանկար Լեւոնին հանդիպիլ, սակայն անձնական ծանօթի մը, բարեկամի մը հանդիպելու գաղափարը զինք այնքան ոգեւորած էր, որ գրեթէ չնկատեց Լեւոնի յուզումը։ Ձեռքը պարզեց անոր, ինչպէս պարզած էր անոր ընկերներուն։ Լեւոնի աւերուած դէմքը ծանր ազդած էր Սոնիայի վրայ, ու աղջիկը փափկանկատօրէն կը խուսափէր ուղղակի անոր դէմքին նայելէ։

Միեւնոյն զգացումն ունեցեր էր նաեւ Տիկին Աւետեանը, ինչ որ առաջ կուգար հաշմանդամի մը զգայնութիւնը չվիրաւորելու բարի ցանկութենէն, թէեւ միշտ հակառակ արդիւնք մը առաջ բերելով։ Լեւոնը գլխի քօլոզը աւելի վար քաշեց, մինչեւ յօնքերը իջեցնելով զայն։

— Ուրեմն, — նախկին խօսակցութիւնը շարունակել ուզելով՝ ըսաւ Գէորգը եւ խօսքը Սոնիային ուղղեց. — ուրեմն, մեր Մոսոյին ծանօթ էք առաջուց։ Պիտի ուրախանայ ձեզ հանդիպելով, ես հիմա մէկը կ'ուղարկեմ անոր ետեւէն ...

Լեւոնը բոլորովին չչմած նստած էր Պիծայի մօտ։ Ամէն բան, ամէն բան կրնար երեւակայել, բայց որ Սոնիան գար Հայաստան, այդ այնպիսի անհեթեթ գաղափար մըն էր, որ բնաւ մտքէն չէր կրնար անցնիլ։ Երբ Գէորգը զինուոր մը ղրկեց Մոսօն կանչելու, Լեւոնը անվճռական շարժում մը ըրաւ տեղէն բարձրանալու, բայց աւելի կծկուեցաւ նստած տեղն ու գլուխը վար կախեց, որպէս թէ թէյի բաժակով զբաղած։

Իրարու ետեւէ սենեակ մտան Եկաւեանը, Կայծակը, Գարեգինը ու բոլորուեցան սեղանի շուրջը։ Ներս մտնողներէն ամէն մէկը ըսելու բան մը կը գտնէր Լեւոնին.

— Պատարագ մը ընել տալու ես մեր տղայ, — ուրախ ծիծաղելով ըսաւ Եկաւեանը՝ դուռէն ներս մտնելով, — քեզ անգամ մըն ալ տեսնելու գաղափարէն ձեռք քաշած էինք։

— Իսկ ես վստահ էի, որ մէջտեղ կ'ելնէ, — առանձին հպարտութեամբ մը ըսաւ Պիծան՝ Լեւոնի ուսը թափահարելով.

— Բայց ինչո՞ւ Կարմրուորով չեկար, այն կողմէն դժուարութեան չէիր հանդիպեր, — հարցուց Կայծակը։

— Հնարաւոր չէր, — բան մը պատասխանած ըլլալու համար ըսաւ Լեւոնը, առանց գլուխը բարձրացնելու։

Հազիւ թէ այդ պահուն շուրջը կատարուածի մասին յստակ գաղափար մը ունէր Լեւոնը, եւ ոչ ալ գիտակցօրէն կը լսէր ընկերներու խօսքերը։ Անցած տարիները, եթէ քօղարկած էին Լեւոնի զգացումները, եթէ անոր սէրը նախկին անդուսպ թափով չէր արտայայտուեր, այդ չէր նշանակեր թէ՝ խորքին մէջ դէպի Սոնիան ունեցած սէրը մաշած էր, ինչպէս որ ժամանակի հետ կը մաշի հագուստ մը, կօշիկ մը, կամ մարդկային կեանքը։ Տարիներու հետ, անոր մէջ փոթորկուող սէրը ձեւափոխուած էր՝ աւելի մեղմ արտայայտութիւն մը ստանալով։ Ճիշդ է, մոխիրը ծածկած էր կրակը, բայց ալ աւելի երկար պահելու համար զայն։

Լեւոնը երեք չորս տարի յեղափոխական անստոյգ օրեր ապրեցաւ։ Սեփական կեանքին հետ խաղաց այնպէս անհոգութեամբ, ինչպէս երեխայ մը ձեռքի խաղալիկին հետ։ Բայց այդ դժնդակ օրերուն իսկ, երբ կեանքն ու մահը իր շուրջ աչքկապուկ կը խաղային, անոր հոգիին մէջ մշտական կերպով կ'ապրէր Սոնիան, ինչպէս անոր նկարը, Լեւոնի կրծքին կախուած մետալիոնի մէջ։ Որքան ալ որ հոգեպէս կապուած էր անցեալին, Լեւոնի համար սակայն, ան անդարձ կորսուած երազ մըն էր։ Ու ահա յանկարծ, բախտի տարօրինակ հեգնանքով մը, նորէն դէմ դիմաց կուգար Սոնիայի հետ, երբ ինք այլ եւս դադրած էր անոր համար Վարդանը ըլլալէ։

— Օրիորդ Սոնիա, ահա ձեր վաղեմի ծանօթ Մոսօն, — ըսաւ Գէորգը՝ ներկայացնելով յաղթանդամ երիտասարդ մը, որ ոչնչով չէր յիշեցներ Արսէնեաններու նախկին դռնապանը։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Հայկէջները կը փախչին իրենց երկրէն

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հազարաւոր Հայէչ փախստականներ անցած են սահմանը, բրիտանական Սոմալիլէնտ ապաստանելու համար, մինչեւ 800 մղոն ճամբայ կտրելով։ Բազմաթիւ փախստականներ կոտորուած են ճամբան, հանդիպելով իտալական արշաւախումբերու։ Փախստականները կը պատմեն թէ Եթովպիոյ մէջ բնիկները ահուղողի մատնուած են, թէ կեանքը արժէք չունի եւ յաճախ ընդակահարութիւններ կը կատարուին ամէնէն սնոտի պատրուակներով։ Ուսելիքի պակասը սաստկացած է Կալլայի նահանգին մէջ։ Հարիւրաւոր բնակիչներ անպատսպար կը մնան եւ Իսլամները կը գրգռուին քրիստոնեաներուն դէմ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, մարաջախտ Կրացիանիի մահափորձէն վերջը, ջարդերը չեն սահմանափակուած Ատտիս-Ապէպայի մէջ եւ հազարաւորներ սպաննուած են երկրին միւս մասերուն մէջ։

Փախստականներու կարաւանները, այր, կին, մանուկ, դէպի սահմանագլուխ կը հասնին աւելի քան մէկ չարաթէ ի վեր։ Շատերը վիրաւորուած են։ Անգլիացիները նպաստամատոյց ընկերութիւն մը կազմած են Սոմալիլէնտի մէջ։

Ազգ. Վիճակահանութեան պարգեւներ

Հինգշաբթի օր ժամը 5.30ին տեղի ունեցաւ ազգ. պարգեւախաղի 4րդ շարքին վիճակահանութիւնը։ Երեք միլիոն մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,323,875 թիւը։ 56 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 30 հազարական ֆրանք։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0,191,830, 1.077.037, 0.698.517, 0.185.233։ 224 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10,000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք.— 0.484.092, 0.400.438, 0.929.675, 1.148.914, 0.125.047, 1.091.014 : 336 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆր.։

37030 վերջացող թիւերը շահեցան 100000 ֆրանք։
89361 վերջացող թիւերը շահեցան 100000 ֆրանք։
0906 վերջացող թիւերը շահեցան 50000 ֆրանք։
391 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 ֆրանք։
529 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։
47 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
14 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք։
8 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ամերիկեան մասնագէտներ կը փնտռէ, կարելի եղածին չափ հզօր նաւատորմիղ մը կառուցանելու համար։ Ծրագրուած է այս տարուընէ ձեռնարկել երկու դրահաւորներու եւ 10 յածանաւերու շինութեան, հեռահեռէ հաւասարելու համար Ճափոնի։ Զրահաւորներէն իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ 35,000 թոն տարողութիւն։

ԹՐՈՑՔԻ այս միջոցին կը գտնուի Մեքսիկայի մէջ, իր խել պահանջին վրայ, իր բարեկամներուն միջոցաւ կազմուած ատեանի մը կողմէ։ Վերջին դատավարութեան ատեն յայտարարեց թէ կը նախընտրէ Սթալինը քան Հիթլէրը։ «Միջազգային կացութեան բանալին Խ. Միութեան ձեռքը չէ, այլ Եւրոպայի։ Եթէ Սպանիոյ ժողովուրդը շահի եւ Ֆրանսայի ընկերվարականները արժեցնեն իրենց իրաւունքները, դիւանակալութիւնը (պիւրոկրասի) կրնայ տապալիլ դանդուածներու մէկ շարժումով»։ Աքսորականը յայտարարեց թէ պատերազմի պարագային պիտի պաշտպանէ Խ. Միութիւնը։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Հայֆայի ոստիկանութեան փոխ-վերատեսուչը, Պասթա, որուն դէմ մահափորձ մը կատարուած էր անցեալ ամիս, սպաննուեցաւ ապրիլ 15ին, անծանօթի մը կողմէ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Պելկրատ կը սպասուի քանի մը օրէն։ Պիտի խորհրդակցի Եուկոսլավիոյ խնամակալին հետ, վերջին անցուդարձերու եւ մասնաւորապէս Իտալիոյ հետ կնքուած դաշնագրի մասին։ Միեւնոյն ատեն պիտի քննուի Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ, ինչպէս եւ Իտալիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ ծրագրուած դաշնագիրներու խնդիրը։

33,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԱԾ Է Հնդկաստանի հիւսիսային-արեւմտեան սահմանին վրայ, զսպելու համար Իփիի Փաքիրին ապստամբութիւնը։ Եօթը տարիէ ի վեր անգլեւհնդիկ իշխանութիւնը այսքան ստուարաթիւ զինուոր հանած չէր լեռնականներու դէմ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԸ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Խմբագրութիւն՝ Բաժանորդագրութեան նոր շրջանի շէմքին.— Ա. Արեգեան՝ Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին.— Եր. Հայրապետեան՝ Հայ Թատերական գրականութեան զարգացման ընթացքը.— Տոքթ. Վ. Ց. Թորգոմեան՝ Ցուցատետրէս.— Հմ. Մանուկեան՝ Դէպքերը Վասպուրականում.— Ս. Վր.՝ Հայ-Վրացական միութիւնը.— Հայ-Հայկական բանակցութիւններ.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— Զօր. Մ. Մելիք Մուրատեան, Վարդ Մախոխեան, Կեանք եւ Մշակոյթ.— Բէմանչիստ Ռուբէն, Ա. Վ.— Րաֆֆիի Ցոբելեանը։ Բերկրիի դէպքը։ Գիրք եւ մամուլ։ Գրախօսական, խմբագրութեան կողմից, յաւելուած։ Վահրամ եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցեով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

Թատերական Ներկայացում

Մարսէյլի «Աբէլեան» Թատերախումբի եւ մասնակցութեամբ Պուլվար Օտտոյի «Ալամեան» Թատերախումբի
Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Թահիրեանի սրահին մէջ, 5 բիւ տը լ'Էքլիզ, Մարսէյլ
կը Ներկայացուի
ՊՈՒԺԱՌՆԱԼԸ կամ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ
(Ողբերգութիւն 3 արար)
Գիներ 4 եւ 3 ֆրանք։

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 21 Ապրիլ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ 1. Վարչական կազմի լրացում. 2. Դասախօսութիւն ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԷ։

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական շաբաթօրեայ հանդիպումը, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ կը խօսի ընկ. ԴԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։

Գաւառ

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի, 18 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Դուրեան գրադարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, (18 ԱՊՐԻԼ) ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
Salle Poissonnière
7 Rue du Faubourg Poissonnière, մէթրօ **Montmartre**
Կը նախագահէ
Commandant BENOIST d'AZY
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, HENRI BARRÉ (S.F.I.O.)
ԵՒ Ս. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ.— **Mlle Nelly GAUTHIER**, Թաւջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle FRIDE**, Ա. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle JEGOU**, ալթօ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **Mlle HASKIL**, Բ. ջութակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **M. J. GILLES**, դաշնակ, 1er Prix du Conservatoire de Paris, **M. GOETCHELUCK**, Haut-bois, 1er Prix du conservatoire de Paris.
ԿԸ ՆՈՒԱԳԵՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՏՈՐՆԵՐ
Կ'ԵՐԳԷ ՏԻԿ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ
(Գէորգ Զավուշի Մահերգը, Գիւլիւզարի Ողբերգը, Մշոյ Գլուխը)
Կ'արտասանեն ԵՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ։
ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէին կողմէ
Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
45 Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ։
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Շավիլի Արդուեթեան խումբին կողմէ, իր կազմութեան տասնամեակին առթիւ։
18 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Ecusson Bleu սրահին մէջ 23 rue Coteau, Chaville, rue Carnotի եւ rue Coteauի անկիւնը
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Մուտք՝ այրերու 5, կիներու 3 ֆր.։
ՃԱՆ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք առնել Սէն-Լազարէն, Օթօպիւս Թիւ 1 փօն տը Սէվրէն եւ իջնել Doizu—Chaville.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի կողմէ
Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պ. Նիկողոսեանի սրահին մէջ,
կը խօսի ընկ. ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտտոյի (Մարսէյլ) Վաամեան ենթակոմիտէի կողմէ
18 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ՇԸՄԷՆ ՏԸ ԼԱ ՄԱՏՐԱԿ Վիլ, Պար Ընթէրնասիօնալի սրահին մէջ։
կը դասախօսէ՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
ՆԻՒԹ՝ Խորհրդային Սահմանադրութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։
Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները առանց սեռի խտրութեան։
Ամէն ոք ազատ է հարցում տալու։ Մուտքը ազատ է։

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր, շաբաթ եւ 18 Ապրիլ կիրակի երեկոյ ժամը 8,30ին, Կ. Խաչի Ակումբին մէջ
կը Ներկայացուի ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ (օփերէթ 4 արար)
Սիրայօժար ոեկավարութեամբ դերասան Յ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ տեղւոյս սիրողներուն եւ ծանօթ նուագախումբի։ Օփերէթի համար մասնաւոր հագուստ, տեքոր եւ հարսանեկան տեսարան։
Մուտ 5 եւ 3 ֆր.; փոքրիկներու՝ 1 ֆր.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ
18 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,
Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբին մէջ։
կը խօսի՝ ընկերուհի ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՊՐԻԼ 11

Նախաձեռնութեամբ Ս. Ժէռոմի (Մարսէյլ) Ս. Սահակ եւ Մեսրոպ եկեղեցիի Թաղականութեան
Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, հսկում պիտի կատարուի եկեղեցիին մէջ, իսկ կիրակի առաւօտ ընդհ. Նահատակաց հոգւոյն Ս. պատարագ եւ հոգեհանգիստ։ Այց Անծանօթ Զին. ուորին դամբարանը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Այսօր, շաբաթ 17 Ապրիլ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը սարքած է ընկերահամակրական պարահանդէս մը Երիտասարդաց Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet, Փարիզ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ։

Կիրակի, պահեստի խումբը պիտի մրցի E. S. Viroflayի Ա. խումբին դէմ։ Այս անգամ ալ Շավիլի մեր մարզասէր հասարակութիւնը բախտը պիտի ունենայ դօտէն ճանչնալու Հ. Մ. Ը. Մ.ի եռանդուն մարզիկները որոնք անցեալ տարի փայլուն յաղթանակ մը տարած էին նոյն խումբին վրայ։

Ժամադրութիւն.— Կիրակի ժամը 2ին մէթրօ Pont de-Sèvres, առնել թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել Arcades de Viroflay։ Խաղը կը սկսի ժամը 15.30ին։

— Ապրիլ 11ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. եւ պահեստի խումբերը մրցեցան S. A. Vaugirardի Ա. եւ պահեստի խումբերուն դէմ։ Ա. խումբը յաղթեց 5—1ով, իսկ պահեստին պարտուեցաւ 4—1ով։

Մ. ԵՐԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 18 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Café Voltaireի մէջ, 2, Place de l'Odéon: Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameсme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 18 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3399

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՈՂԱԼՈՒ ՓՈՐՁ ՄԸ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

Թո՛ղ, թո՛ղ որ դարձեալ ողբամ զքեզ, Հայոց աշխարհ եւ ժողովուրդ, մինչ աշխարհիս ջրայուզ-ման եւ արեան ալիքներուն մէջ այլ եւ այլ ազգեր կը լողան ազատութեան նաւահանգիստ գտնել, դու ալեաց ելեւէջներու մէջ կը տատանիս. Գիշերալոյս փարոսնոր չունիս. Նաւահանգի՛ստ, նաւահան-գի՛ստ կ'որոնես եւ չես գտներ: Այդ յայտնի է, թէ դու անարուեստ ես, լողալ չգիտես:

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ (Հայգոյժ)

... Լողալու փորձ մըն էր որ կատարուեցաւ, 1914 - 1918: Փորձ մը՝ «նաւահանգիստ» հասնելու, աշխարհաասասան փոթորիկի մը արհաւիրքին մէջ,— եւ ծովամոյն կորաւ ամբողջ ժողովուրդ մը:

Զարաչար կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ կարելի էր ան-վնաս պրծիլ այս աննախընթաց ալեկոծութենէն:

Փոթորի՛կ էր. աշխարհ մը կը ձգնէր զգետնել ուրիշ աշխարհ մը, չարժման մէջ դնելով տարիներէ ի վեր կուտակուած զէն ու զրահը, վառօդն ու ռումբը, ինչպէս եւ փոխադարձ ատելութեան թունաւոր կազերը: Իսկ փոթորիկը կ'անցնէր մեր գլխուն վերեւ, մեր ճամբուն վրայ:

Կը սխալին, նաեւ, անոնք որ իմաստութեան եւ հեռատեսու-թեան գոհարներ կը թափեն այսօր, ահաւոր փլուզումէն տարիներ վերջը.— «Եթէ այնպէս ընէինք, այսպէս չէր ըլլար ···»:

Տակաւին լրիւ չէ գրուած պատմութիւնը՝ ահաւոր սպանդին, մանաւանդ անոր կազմակերպութեան: Տակաւին կան պարագա-ներ որ լուսաբանութեան կը կարօտին:

Բայց, ստոյգ է մէկ բան,— ինչ որ տեղի ունեցաւ 1915 ապրի-լէն սկսեալ, օրհասական տագնապի մը ազդեցութեան տակ յղաց-ուած, կիրքէն ծնած անակնկալ մը չէր:

Բոլոր վկայութիւնները, նոյնիսկ Թրքական պատմութիւնը կը հաստատեն թէ «Ժէօն»երը տարիներէ ի վեր կ'որոճային ծրա-գիրներ, անվնաս վիճակի մը, զանցառելի քանակութեան մը վե-րածելու համար ոչ-թուրք փոքրամասնութիւնները:

Սուլթան-Խալիֆաները զանոնք պահեր էին իբրեւ աւանդ, աշխատանքի եւ եկամուտի աղբիւր: Բայց, նոյնիսկ այդ պարագան արգելք չէր համարուեր կոտորածներ եւ աւարառութիւններ սարքելու պարբերաբար, ամէնէն սնոտի պատրուակներով:

Հայաջինջ սարսափները սաստկացան Սուլթան Համիտի շրջա-նին, որովհետեւ մեր ազգային գիտակցութեան մակարդակն ալ թափ առած էր այդ օրերուն: Թուղթի կտոր մը ունէինք մեր ձեռքը, եւ հետզհետէ աւելի բարձր կը խօսէինք մեր պահանջնե-րու մասին:

Եկաւ Իթթիհատը, իր սահմանադրութեամբ:

Հասեր էինք հանգրուանի մը: Թէեւ խաբուսիկ, բայց եւ այն-պէս նոր շրջան մը կը բացուէր, ոտքի կանգնելու, եւ աւելի վըճ-ռական գիտակցութեամբ մը դիմելու համար դէպի ցանկալի հե-ռանկարը: Ինչ որ բարենորոգում կը կոչուէր, մանաւանդ 1912-13ին, երկու օտար մարզպաններու անուանումով, կը կազմէր նոր հանգրուան մը: Շատ աւելի փայլուն քան ինչ որ նախատես-ուած էր 61րդ յօդուածով կամ 1895ի մայիսեան ծրագրով:

Եւ եկաւ պատերազմը ··· երկինքէն ինկած պատեհութիւն մը՝ Թուրքիոյ վարիչներուն համար, որոնք շատոնց ակռայ կը կճըր-տէին, տեսնելով «րայա» ժողովուրդներու յարաճուն վերելքը, նոյնիսկ «օսմանցիական» դրօշին տակ:

Պատերազմը դեռ Ասիա չէր անցած: Թուրքիան տակաւին չէ-ղոք էր, թէեւ զօրաշարժ հռչակած: Եւ հպատակ ժողովուրդնե-րու, մանաւանդ Հայերու հաւատարմութեան ցոյցերը, գործնական աշխատանքները հիացում պատճառեր էին նոյնինքն սպարապետին, Էնվէրի:

Հրէշը ինք անձամբ օրուան պատրիարքին հաղորդած էր իր ջերմ գոհունակութիւնը, տեսած ըլլալով Հայերուն անձնուիրու-թիւնը՝ Կարինի եւ Երզնկայի մէջ, իր վերադարձի ճամբուն վրայ՝ դէպի Պոլիս: Ա՛լ ապրանք, ա՛լ ուտելիք, ա՛լ անկողին,— պարպուած էին հայկական տուներն ու խանութները: Հայուհիներ կը ծա-ռայէին հիւանդանոցներու մէջ եւ այլուր, իբրեւ հիւանդապա-հուհի:

Եւ սակայն, այդ նոյն ճամբուն վրայ սարսափն սկսած էր ար-դէն: Հարստահարութեանց, կողոպուտներու, սպանութեանց տե-ղեկագիրները կը տեղային Պատրիարքարան, ինչպէս եւ օսման-եան մէպուսներուն,— ամէն ուր որ կարելի էր: Թուրք զինուոր-ները արդէն սկսեր էին աւարի տալ հայ աղջիկներն ու կիները, Ալաշկերտի մէջ եւ այլուր: Անդին, Զէյթունը պաշարուած էր մօ-տէն, իսկ մանաւանդ արեւելեան նահանգներուն մէջ խուզար-կութիւնները հասած էին այնպիսի զազանութեանց, որ աննախըն-թաց պիտի համարուէին, եթէ աւելի վերջը տեսած չըլլայինք-րուն հայաջինջ սարսափները, տեղահանութիւն եւ ջարդ:

Արդ, ժողովուրդը հանդուրժեց այս բոլորին, իր լաւագոյն զաւակներն ալ զինուոր տալով մինչեւ 45 տարեկանը:

Եւ եկաւ ապրիլ 11ը (24): Աշխարհ բռնկած, ժողովուրդ մը անտէր ու անզէն որ աչքի փուշ դարձած էր իր ազատութեան կարօտով: Պատրուակնե՞ր կը պակսէին, զայն միանգամ ընդ միշտ տրորելու, արմատախիլ ոչնչացնելու համար:

Թանկագի՜ն էր պատեհութիւնը դաւադիր գազանին համար:

Իսկ մեզմէ ո՞վ ժամը հասած չէր նկատեր նոր հանգրուան մը ողջունելու, եթէ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիոյ վարչապետը Եուկոսլավիոյ մէջ

Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին գործավարը Եուկոսլավիոյ վարչա-պետին եւ պատերազմական նախարարին հետ հինգշաբթի օր Քրուկէվաց եւ Քրայօվօ երթալով, այցելեցին օդանաւային գործարանները: Իրիկուան դէմ Թուրք հիւրերը գացին Վրանիա, ուր ճաշեցին Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ: Ցետոյ, Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ Ռ. Արաս Սէրայէվօ գացին մասնաւոր կառախումբով, ընկերակցութեամբ Եուկոսլավիոյ վարչապետին, պատերազ-մական եւ հաղորդակցութեանց նախարարներուն եւ ուրիշ բարձր պաշտօնա-տարներու:

Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն այցելութեան առթիւ, զեկոյց մը հրա-տարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ կարծիքի փոխանակութիւններ կատարուեցան Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ, օրուան հարցերու մասին: «Երեք պետական մարդիկը անգամ մը եւս հաստատեցին թէ կատարեալ ներդաշնակութիւն կը տիրէ երկու երկիրներու հասարակաց շահերու մասին, ինչպէս եւ կատարեալ համամտութիւն՝ այն բոլոր հարցերու մասին որ այս խօսակցութեանց առար-կայ եղան: Ասկէ զատ անոնք քննեցին իրենց միջազգային եւ մասնաւոր յանձ-նառութիւնները եւ ուրախութեամբ հաստատեցին թէ այդ բոլոր յանձնառու-թիւնները ամբողջովին կը համապատասխանեն երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան նպատակին, Պալքանեան միութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն Ազգաժողովի ուխտին»:

Ե՞րբ պիտի բացուի Ցուցահանդէսը

Պ. Մոռթիէ, ցուցահանդէսի քարոզչական բաժնին վարիչը, առջի օր պա-տասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, յայտարարեց թէ մէկ բան ստոյգ է,— բացումը տեղի պիտի չունենայ մայիսի սկիզբը: Ինչ կը վերաբերի բուն թուականին, կառավարութեան կ'իյնայ վճռել այդ խնդիրը: Սակայն եւ այնպէս, կարելի է որ նկատի առնուի Պէնդէկոստէի տօնը (Հոգեգալուստ), 16 մայիս, որպէսզի ցուցահանդէսը օգտուի այդ առթիւ եկած բազմաթիւ այ-ցելուներէն: Ուոշինկթընի Փրանս. դեսպանը հեռագրած է թէ շատ գոհ պիտի մնայ այդ պարագային, որովհետեւ բոլոր նաւերու մէջ տեղերը բռնուած են: Անգլիայէն ալ մեծ բազմութիւն կը սպասուի. Շուէտէն՝ 100,000 հոգի: Պերլինի դեսպանը կը հեռագրէ թէ 150,000 դիմումներ արձանագրուած են ճամբորդութեանց գրասենեակին մէջ: Ուրեմն անհրաժեշտ է մեծ ճիգ մը ի գործ դնել, կորսուած ժամանակը լեցնելու համար:

Միջազգային ձեռնարկ մը Սպանիան խաղաղեցնելու համար

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ միջամտութեան ձեռնարկ մը ծրագրուած է, վերջ տալու համար Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ չարժումը գործնական ձեւ առած է արդէն եւ թէ զանազան երկիրներ խոստացած են ուժ տալ:

Վերջին լուրի մը համաձայն, Սպանիացի միլիոնատէր Խուան Մարչ, որ պատերազմին սկիզբէն ի վեր իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ Զօր. Ֆրանքոյի եւ միջազգային սեղանաւորներու միջեւ, վերջերս ձեռնարկներ կատարած է Հռոմի մէջ, կարեւոր տեսակցութիւններ ունենալով Սպանիոյ կառավարական եւ ազգայնական ներկայացուցիչներուն հետ: Ցայտնի չէ թէ սեղանաւորը տեսա՞ծ է Մուսոլինին կամ ուրիշ նախարարներ, բայց անկարելի է որ Իտալիա տեղեակ չըլլայ կատարուած խօսակցութեանց: «Մաթէն» կը գրէ թէ Մոսկուա եւս տեղեակ է այս ձեռնարկին:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, եթէ պարէն չհասնի Պիլպաօ, կառավա-րութիւնը պիտի հարկադրուի պարպել կիներն ու տղաքը, որովհետեւ չուզեր անձնատուր ըլլալ, հակառակ Զօր. Ֆրանքոյի ազդարարութեանց:

*** Սպանիոյ ծովեզերքները պաշտօնապէս հսկողութեան տակ պիտի առ-նուին երեքշաբթի կէս գիշերին, մասնակցութեամբ 27 պետութեանց: Մ. Նա-հանգները միացած չըլլալով այս կարգադրութեան, անոնց նաւերը պիտի չխուզարկուին:

Կոիւները կը շարունակուին Մատրիտի ճակատին վրայ եւ այլուր, առանց վճռական ելքի մը յանգելու:

Զախ Ընկերվարականներու խնդիրը

Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը կը գումարուի այսօր, Փիւթոյի մէջ, իբրեւ գլխաւոր օրակարգ ունենալով ընդհանուր քաղաքակա-նութիւնը: Այս վերջին խնդիրը մասնաւոր կարեւորութիւն ստացած է վեր-ջերս: Կուսակցութեան մէջ կը գործէ ծայրայեղ ձա[illegible]թեւ մը, որուն գլուխը կը գտնուի Մառսօ Փիվէր: Այս թեւը կը կոչուի «յեղափոխական ձախակողմ-եան»: Անդամները կ'ուզեն որ կուսակցութիւնը իշխանութիւնը գրաւէ յեղա-փոխական միջոցներով: Թիւով տկար է այս թեւը, բայց գործօն եւ մարդու-նակ եւ միշտ կը քննադատէ Լէօն Պլումի կառավարութիւնը, մանաւանդ ազգ. պաշտպանութեան, ելմտական, նոյնիսկ ընկերային խնդիրներու մէջ, բաւարար չհամարելով կատարուած բարենորոգումները: Վերջերս իրենց թեր-թը սուր սլաքներ արձակեց կառավարութեան դէմ, Քլիշիի դէպքերուն առ-թիւ, եւ ներքին նախարարը հրամայեց գաւել այդ թիւը (Ավան Կառտ): Ասոր վրայ 22 հոգի վտարուեցան ընկերվարական երիտասարդութեան շար-քերէն: Արդ, ազգ. խորհուրդը վտարելու իրաւունք չունի, իսկ Սէնի շրջանին մեծամասնութիւնը հակառակ է որ եւ է վտարման, որով անել վիճակ մը ստեղծուած է:

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՆԴԷՊ

Սոֆիայի մէջ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Եուկոսլավիոյ կառավա-րութեան բարեկամական մէկ ցոյցը: Քանի մը օրէ ի վեր, կը քանդուին այն փշաթելերը եւ ուրիշ ամրութիւններ որ հաստատուած էին պուլկարական սահ-մանին վրայ, 450 քիլոմեթր երկայնութեամբ:

— · —

ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ Պեսարապիոյ Քոմրաթ քաղաքին մէջ հր-դեհ մը ծագելով, հարիւրաւոր տուներ մոխիր դարձան, ինչպէս եւ ահագին քանակութեամբ հացահատիկ: Վնասը 30 միլիոն լէյը կ'անցնի: Աւերակներուն մէջ գտնուեցան ութ ածխացած դիակներ, որոնց երկուքը մանուկներ:

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ օրէնքէ դուրս հռչակելու համար, օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ Լիւքսէմպուրկի երեսփ. ժողովին. պետական խորհուրդին հաւանութեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻ ԴՊՉԻՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

— o —

Ի՛նչ բախտ, ի՛նչ բախտ:

Ցատկապէս իմ հասցէիս կրօնական թերթեր կը ղրկուին Լիբանանէն, Սուրիայէն, Ամերիկայէն:

Երեւի զիս ալ կը համարին «փըր-կուած» մը: Կամ թերեւս կ'աշխա-տին «փրկել» զիս:

Ի՛նչ բախտ, ի՛նչ բախտ:

Ես մեղք կը գործեմ, անոնք կը փր-կեն զիս:

Մեղք մըն ալ թող գործեմ այսօր:

Պէյրութի մէջ կը հրատարակուի *Պատանեկան արձագանգ մը*,— երկ-շաբաթաթերթ: Մաքուր թուղթ, գե-ղեցիկ տպագրութիւն: Եւ դո՛ւն, հայ բանաստեղծ, միջոց չունիս քերթը-ւածներդ տպագրելու դեղնած թուղ-թերու վրան անգամ:

Այս թերթը կարդալէ վերջ, տեսայ որ *բուհճի*ները նոր ճակատ մըն ալ ստեղծեր են: Մինչեւ այժմ *բուհճի*նե-րը կը գործէին կիներուն մէջ, ինչպէս Ցիսուս՝ Մագդաղինացիներուն մէջ: Կ'ըսեն թէ քրիստոնէութիւնը իր յաղ-թանակը կը պարտի կիներուն: Բայց այժմ մարդիկ հասկցած են որ փոխ-ուած է աշխարհը,— երիտասարդներն են որ իշեր են հրապարակ եւ անոնք քիչ մը նուազ կարեւորութիւն կու-տան «փրկուած» մայրիկին խօսքե-րուն: Ահա թէ ինչո՛ւ *բուհճի*ները սկը-սած են որսալ նաեւ պատանիները:

Պատանեկան արձագանգը կը պատ-մէ թէ վերջերս Պէյրութի աւետարա-նիչներու եկեղեցիին մէջ բազմաթիւ երիտասարդներ ապաշխարեր են, ը-սելով. — *Իմ ամբողջ էութիւնս մեղ-քով լեցուն է* ···

— *Ես վատ մըն էի* ···

— *Իմ կեանքս նախանձով եւ ատե-լութեամբ լեցուն էր, բայց Քրիստոս մեզ փրկեց ու մեզ փոխեց* ···

Այս երեւոյթը այնքան զայրակղե-ցուցեր է Պէյրութի բնակչութիւնը, որ կարգ մը մարդիկ սկսեր են ծաղ-րել այս «փրկուած» երիտասարդնե-րը, ցնդած կամ ցնորած անուանել զանոնք: Ու *Պատանեկան արձագանգը* ցաւ կը յայտնէ այդ ծաղրերուն առ-թիւ:

Ուրեմն, *բուհճի*ները հիմա պատա-նի եւ երիտասարդ կ'որսան, «փրկել»է վերջ այնքան դժբախտ կիներ: Մի՛ զարմանաք բուհճիներու այս յանդգ-նութեան, անոնք ներս մտան ոչ մի-այն բնտանիքներէն, այլեւ մեր պատ-րիարքարաններէն ու կաթողիկոսա-րաններէն: Իսկ հիմա փորձ մը՝ մտ-նելու համար հայ երիտասարդներու հոգիներէն ներս:

Հոգեկան հիւանդնե՞ր, — այո՛, «փրկուած»ները: Բայց իրական *չար-չի*ներ են անոնք, որ «փրկութեան» գործին լծուած են: Անոնց համար ու-րիշ գործ չկայ,— աւելի շահաբեր եւ դիւրին — քան իգացնել հայ երիտա-սարդութիւնը, անոնց քսակով փրկե-լու համար իրենց կեանքը եւ ամլա-ցնելու համար մեր ազգային կեանքը: Անոնց համար գոյութիւն չունի Հա-յաստան, ազգային դատ, հայրենիք:

Բայց Օնանու այս զաւակները թող գիտնան, որ սերունդ մը կայ, Զմու-նիք կամ Վահագնեան, ազատատենչ կամ հայրենասէր, որ պիտի չներէ ի-րենց՝ քանի հոգեկան զինաթափու-թեան կը դատապարտեն հայ երիտա-սարդութիւնը: Մենք վատերուն մէջ վատ կ'անուանենք այս ցեցերը, որ սկսեր են ուտել հայ ցեղին սրբազան արիւնով օծուած պաստառը,— ինք-նուրոյն հայկական քաղաքակրթու-թիւնը եւ զայն վերապրեցնելու մեր հանգամանքը:

Թող գիտնան յիմարանոցէ փախած այս մարդիկը, որ պիտի պատժուի ա-մէն արարք, երբ դէմ է Հայոց պատ-մական իրաւունքներուն:

Այս կէտը պէտք էր ըսել այսօր ալ, Ապրիլ Տասներէկի ոգեկոչումներուն զրով:

ԱՐԱԶ

Տարագիրներու զինուորագրութեան խնդիրը

Վերջերս փոխուեցաւ արտաքին նախարարութեան այն պաշտօնատարը, որ ընդհանրապէս կը զբաղի օտարականներու եւ մասնաւորապէս Հայերու զինուորագրութեան հարցով:

Նոր պաշտօնատարը, Պ. Թիէրի, առջի օր ունկնդրութեան ընդունելով ընկեր Ա. Խատիսեանը, ի մէջ այլոց յայտարարած է թէ տակաւին վերջնական որոշում տրուած չէ օտարականներու զինուորագրութեան հարցի մասին: Առ այժմ միայն արձանագրութիւններ եւ բժշկական քննութիւններ կը կատար-ուին:

Արձանագրելով այս տեղեկութիւնը, մեր մասին կը կարծենք թէ յառա-ջիկայ հոկտեմբերին ամենայն հաւանականութեամբ դրօշի տակ պիտի առ-նուին 20 — 21 տարեկանները, երբ վերջնական որոշում տրուի այս հարցի մասին:

Պ. ԷՌԻՈՅԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
Օտարականներու իրաւական կացութեան մասին

— o —

«Ֆռաթէռնիթէ» ամսաթերթը, որ այնքան եռանդով կ'աշխատի օտարա-կաններու իրաւական վիճակի բարւոքման համար, վերջին թիւին մէջ (ապ-րիլ) տեսակցութիւն մը հրատարակած է Պ. Էռիոյի հետ: Երեսփ. ժողովի նախագահը յայտարարած է, իր պաշտօնին պարտադրած վերապահութեամբ.

— Երկար մտածելով այս հարցի մասին, իմ առաջին եզրակացութիւնս այն եղած է թէ հարկ է ներդաշնակ ճշմարիտ քաղաքականութիւն մը բանալ Ֆրան-սայի մէջ: Այսպէս, 1924ին, իմ դժբախտ նախարարութեանս կազմութեան ա-տեն, ես ներգաղթի տեսչութիւն մը հաստատած էի: Հեգնութիւնները եւ կա-տակները արգելք չեղան ողջունելու իմ նախաձեռնութիւնս: Ես համոզուած եմ թէ ձեր բոլոր մտահոգութիւնները պիտի փարատին այն օրը երբ մէկ օր-կանի մէջ կեդրոնացուին օտարականներու վերաբերեալ բոլոր սպասարկու-թիւնները, որոնք այսօր ցրուած են զանազան նախարարութեանց մէջ: Այսօր, օտարականներու ընդհանուր պաշտօնատունէ մը կամ տեսչութենէ մը աւելի, ես պիտի նախընտրէի ճշմարիտ նախարարութիւն մը, փոխ-նախարարութիւն մը: Ֆրանսան երկիր մըն է ուր օտար գաղթականները նոյնքան կարեւոր դեր կը կատարեն որքան Մ. Նահանգներուն մէջ, պահելով հանդերձ բոլոր համե-մատութիւնները: Ես ժամանակ մը նախագահն էի այն յանձնաժողովին որ կոչուած էր պաշտպանելու ազգային աշխատաւորութիւնը: Խնդիրը բարդ է: Ոմանք կ'ըսէին թէ անհրաժեշտ է պահել օտար բանուորները, ուրիշներ՝ հա-կառակը: Ուրեմն, միայն նախարարութիւն մը կրնայ վճռել օտարականներու ազատ մուտքը կամ արգելքը, ինչպէս եւ համեմատութիւնը: Ցետոյ կայ բնա-կութեան եւ աշխատանքի խնդիրը: Մէկը միւսին հետ կապուած է: Ես շատ լաւ գիտեմ թէ ճարտարագործութեան բանուորները յաճախ օտարականներ են, որովհետեւ Ֆրանսացիները կը նախընտրեն մասնագիտութիւնը. բայց պէտք չէ մոռնալ հիւսիսային Ափրիկէցիներու խնդիրը. ըլլալով Ֆրանսայի զաւակները, անոնք իրաւունք ունին հաց պահանջելու այս երկրէն:

ԹՂԹԱԿԻՑԸ.— Մենք կը կարծենք թէ օտար բանուորութեան մրցակցու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓԱՌՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Փա՛ռք կուտամ ես քու անունիդ, խորախորհուրդ քու ճակատիդ,
Փա՛ռք արեւիդ ու երկընքիդ եւ ալեփառ քու Մասիսիդ։

Մօր մը ընման գորովագութ, ինչպէս էին մեր նախահարք,
Քու զըգուանքիդ, քու կարօտիդ անհասական, կուտամ ես փա՛ռք։

Փա՛ռք քու կամքիդ հըրաշագործ, որ ապրեցար դարեր ի վեր,
Պիտի ապրի՛ս մինչեւ յաւէտ։ Պահ մ'էր ինկար դու կարեվէր,

Մըշտաթաւալ կեանքի ճամբուն.— քեզմով անցան ճիճկիզ խաներ,
Շահ-Աբասներ ու Սելճուքներ, վանդալական խուլ խուժաններ։

Ճամբու վըրայ անտէր լըքուած փերթերուն պէս մանուշակի,
Անգըթօրէն ոտնակոխան ամէն անցնող ու դարձողի,

Տըրորեցին մարմինը քու, բայց քու հոգիդ կարօտակէզ
Իր խռէպին պոռթկաց անզո՛ւսպ ու ծառացաւ առիւծի պէս,

Որ Նայիրեան երկիրը քու տեսնէ արե՛ւ խընդումերես.
Այդ քու կամքիդ անդըրդուելի, սըրտիս խորքէն փառք կուտամ ես։

Փա՛ռք կուտամ ես ամէն անոնց որ կերտեցին այսօրը քու,
Խաղաղութի՛ւն իրենց հոգւոյն, ապետ անոնք կոչման հըլու։

Փա՛ռք առ յաւէտ քու դըրօշիդ, Նարեկացւոյդ ու Քուչակիդ,
Ոսկեդարեան մատենագիր անմահներուդ, Սուրբ Մեսրոպիդ։

Փա՛ռք եւ այսօր ու հազա՛ր փառք քու ջահակիր զաւակներուդ,
Մազոտ կըրծքով, արեւավառ ճակատներով մըշակներուդ։

Փա՛ռք քու հողիդ, քու ջուրերուդ, քու բերքերուդ առատահոս,
Բազուկներուդ ժիր ու հուժկու, քու նոր կեանքիդ պատգամախօս։

Ու փա՛ռք, դարձեա՛լ, քու մայրերուդ, նազելանեմ աղջիկներուդ,
Դըրօշամբարձ ու վառվըռուն հոգիներով տըղաքներուդ։

Փա՛ռք եւ քեզի ու մեծասքանչ քու բարբառիդ ոսկեուրիկ,
Դու իմ հըզօր, դու թըլխաչեայ, կենսանորոգ շէ՛ն հայրենիք։

Աւանդապահ դու մեր ցեղին վայրավատին, փարո՛ս անշէջ,
Առաջնորդն ես մեր ըՍփիւռքին, մեր խաւարտչին ուղիին մէջ։

Արեւելքի շեմին վըրայ դուն պիտ' շողաս զերդ արեգակ,
Պիտի կանգնիս եւ յաղթապանծ, լոյս պիտ' ջամբես մարդոց համակ։

Ցորդավարար Արաքսդ պիտ' պըտղաբերէ դաշտերէդ ամէն,
Քու օրերըդ պիտի դառնան Եդեմի մէջ ջահեր հրեղէն։

Ամէն կողմէ բոց աչքերով, անկիւններէ խաւարակուռ,
Քե՛զ պիտի գան հուր կարօտով զաւակներըդ շարքերով կուռ։

Պիտի այնտեղ, հուր կըրանով, դարբնեն օրերդ լուսացընցուղ,
Շինականիդ բուխերիկէն գուլայ գուլայ պիտ' ելլէ ծուխ։

Ու մըշտագոյ Մասիսը մեր, զերդ պահապան հաւատարիմ,
Պիտի հըսկէ ու հըրճուի ի տես մեր Մայր-Հայաստանին։

Վասն ամէնուն այդ պաշտելի, խոնարհ որդիդ թափառական,
Ես հեռաւոր այս ափերէն սըրտիս խորքէն կուտամ քեզ փա՛ռք։

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնիօ

ՆԱՃԻՅԷ-ԳԱՅԵԱՆԷ

Համաձայնականները նոր հաստատուած էին Պոլիս, երբ անգլիական դեսպանատան հովանաւորութեամբ հաստատուեցաւ Ջէյոք Տունը, իբրեւ ապաստան ազատագրուած որբերու։ Եւ հրաւէրովն ու նախագահութեամբ պատրիարք Զաւէն արք.ի կազմուեցաւ Խնամակալութիւն եւ որբահաւաք մարմին։ Պ. Ա. Զաքրեան կը պահէր դեսպանատան եւ Ջէյոք Տունի յարաբերութիւնները։

Ազատագրումի այս դժուարին գործը գլուխ հանելու համար, հարկ էր որ որբախոյզները ցոյց տային իրենց լամբակին տակ փռուած անգլ. նշանակը որ թէեւ անհաճոյ պէյ-փաշաներու, սակայն անոր շնորհիւ մեր անվեհեր եւ անձնազոհ երիտասարդներու կեանքին գնովը յաճախ՝ կը տիրանայինք մեր բեկորներուն։

Այսօր, երբ միջավայրին հետ փոխուած են երեւոյթները միայն, սիրելի ընթերցող, սրտիդ քար դրած կարդա եւ ունկնդիր եղիր հազարաւոր զաւակներէդ մէկին համառօտ պատմութեան, ուր հայելիի պէս կը ցոլայ հաւատարիմ ու կենդանի պատկերը ցեղիդ, եւ ուր կրնաս գտնել ոսկի տառերով քանդակուած «Օրեր»ուդ մեծութիւնն ու իմաստը։

1920. գիշեր է։ Մռայլ ու խաւարամած գիշեր։

Փոթորիկ, կայծակ, հեղեղներ։

Տարատին ծայրերը վեր քաշած մարդեր բոպիկ՝ դրամի փոխարէն չալակով կը կրեն անցորդները։ Ջէյոք Տունը կը քնանայ։ Բարի ու հայրագորով Երանոս Աղբարը արթուն՝ բակին շուրջ կը դառնայ սրտատրոփ, ականջ կարած.

— Մեր տղա՞քն են ...

Անծանօթի մը օգնութեամբ մեր կարիճները կառքէն վար կ'առնեն սեւ փէրաճէին մէջ փաթթուած մը, որուն աղաղակը խառնուած ձիերու խրխնջոցին ու գիշերապահի ճռկանին, կը խեղդուի տեղատարափի ժխորին մէջ։

— Նէճիպ պէ՛յ ... Նէ ... ճի՛ ...

Ու վայրի հեծեծանքներով ծանր բեռի պէս բան մը կ'իյնայ բակի քարերուն վրայ։ Ոչ ոք կը համարձակի մօտենալ։ Երիտասարդ, մօտ քանի դարուններու հրաշքով գեղեցիկ Նէճիպ պէյը կը մօտենայ իր Թրքական շնորհովը.— Նաճիյէ՛, Նաճիյէ ... գորգմա ... պէն սէնին խանըմտայըմ, սէվկիւլիւմ ... (Մի վախնար, ես քու քովդ եմ, սիրելիս)։

Նէճիպ պէյի քնարային ձայնը, ազնուականի շեշտերով արտայայտած յուզումն ու գորովանքը, շուտով կը սթափեցնեն «Նաճիյէ»ն։ Ու Նաճիյէ ոտքի է արդէն, կառչած իր հզօր ու գեղադէմ պաշտպանին՝ կը նայի շուրջը, փէրաճէէն դուրս մոլորուած իր զոյգ աչքերով ... Նէճիպ պէյ ապահովցնելէ վերջ թէ ինք հետեւեալ օրը պիտի գայ եւ միասին պիտի վերադառնան իրենց տունը, կը մեկնի թախծոտ ...

Վիշտէն ու սարսափէն քարացած Նաճիյէն կը դառնայ եռեւ, թանկագին բան մը կորսնցնողի անձկութեամբ ... ու յանկարծակի անդրադարձումով մը կը պոռայ սարսափահար, մերժելով ամէն ջերմ վերաբերում։

—Շաբաթներէ իվեր մեր հոգին առաւ աս աղջիկը, կ'իմացնէ մեր անմահ Կարօն հաստատութեան կառավարիչ Տիկ. Բաչեան։

Շատ հարուստ տունէ մը գտած ենք աս կերած-խմած չփացածը, կ'աւելցնէ մեր բարի Պօղոսը։ Զփախցնէք հա՛ ...

Նաճիյէ կը գոռայ զարհուրած, որբերը սոսկումով ու քնաթաթախ, հեռուէն հասնող ողբի մը արձագանգը կը բերեն մեզի ... Երանոս Աղբար կը պահպանէ դուռը։

Ջէյոք Տունէն անցնող որբերուն սարսափի պատմութիւնը նոյնն էր ի վերջոյ։

— Կեավուրները մեռցուցին ձեր ծնողքը, մարեցին ձեր օճախը, ձեզ ալ դաշտերու, անապատներու մէջ նետեցին անտէր, անօթի։ Հիմա ալ ձեզ կը յափշտակեն մեր ձեռքէն, քէօֆէրնին չորցնելու համար։ Եթէ յամառօրէն չպնդէք թէ թիւրք օղլու թիւրք իմ, գիտցած ըլլաք, չարաչար կը սպաննեն ձեզի։ Գազանյարտա գայնար սուլարըն իչինէ աթարլար, պողարլար, քէսէրլէր սիզի (Կաթսաներով եռացած ջուրերու մէջ կը նետեն, կը խեղդեն, կը մորթեն ձեզ)։ Եւ դեռ մահացնելու այնպիսի հրէշային կերպեր, որոնք կարող են յղանալ նոյն ինքն մարդասպանութեան հմուտ արուեստագէտները, իրենց ջրոտած արամաբանութեամբ ...

Առաւօտ է։ Որբախոյզ Անդրանիկը ոտքի է «բացառիկ կարգադրութիւն մը ընելու այս դաղան աղջկան»։ Խնամակալութիւնը նուիրուած էր սրբազան գործին, մասնաւոր գուրգուրանքով կը պարուրէ տղաքը, անխտիր։ (Որբերու ինքնութիւնը ստուգելու պարտաւորութիւնը, այդ շրջանին, կը վիճակի ինծի, պաշտօնապէս)։

— Աս աղջկան բան օգուտ չունի. անիկա պարզապէս չարիք մը պիտի ըլլայ մեր Տան, կը հաստատէ Տիկ. Բաչեան մտահոգ։ Մինչեւ լոյս սարսափեցուց ... Ալլահ աշգընա՛ ... բէթիշին գօմշուլա՛ր ... պէնի պօղաճաքլար, խազանաքլար, քէսէճէքլէր ...(Աստուծոյ սիրոյն, հասէք դրացիներ, պիտի խեղդեն, պիտի այրեն, պիտի մորթեն զիս)։ Մէկ ժամէ ի վեր ինկած է անկողնին վրայ յոգնած, ուժասպառ։

Մանկական զուարթ երգով մը կը մօտենամ «Նաճիյէ»ի։ Նաճիյէ կը ցատկէ ընդոստ շմօրուն, կը թափահարէ թեւերը, պայթելու մօտ առատ գասն մը ձեւացնելով իմէ անբաժան փէրաճէն։

— Անհանգիստ մի ըլլար աղջիկս, մենք օտարներ չենք ... եթէ փէրաճէդ քեզի կ'անհանգստացնէ ...

— Հայըր, հայըր, պէն թիւրք օղլու թիւրք իմ. ալլահ պէնի միւսլիւման խարաթ մըշ ... (Ոչ, ոչ, ես Թուրք օղլու Թուրք եմ. Աստուած զիս միւսլիման է ստեղծեր)։

— Մայրիկիդ փէրաճէ՞ն է հագածդ «Նաճիյէ», կը սկսիմ յանկարծ հայերէնով — քանի՞ տարեկան էիր երբ «կեավուրներ»ը ձեզ հանեցին քաղաքէն։ Ճամբան ձեզի հետ քալող Հայերու անունը կը յիշե՞ս, եւն.։

Երկար ու մանրամասն հարցումներու տեղատարափին տակ, Նաճիյէ կաս-կարմիր. — «Պէն սիզին սէօզլէրինիզի հէչ աննամայորում քի ...» (Ես ձեր խօսքերը բնաւ չեմ հասկնար որ)։ Մինչ՝ զոյգ սորվածները կրկնելէ վերջ, կը պատասխանէ.

— Ինը տարեկան էի երբ կեավուրները հանեցին մեր տուներէն, Թէս իւլ Այնի մէջ մայրս, եղբայրներս բաժնեցին իրարմէ, զիս ալ հոն ձգեցին գացին։ Փառք Աստուծոյ որ մեր Թուրքերը անցան անկէ, ինծի իրենց տունը տարին, եթէ ոչ ես ալ մեռած կ'ըլլայի ...

Աչքերը լեցուած կարմիր մշուշով, բռունցքը երկինք՝ սպառնական ու ահարեկ Նաճիյէ կը գոռայ.

— Զալըմ կեավուրլարընըն աս օճախը ես պիտի այրեմ, ե՛ս, ե՛ս ...

Կարելի միջոցներով կը ջանամ հանդարտեցնել զինքը։ Մինչ «Նաճիյէ»ի մէկ անխոհեմ շարժումովը, փէրաճէին կուրծքէն դուրս կ'իյնայ ոսկի եղերուած երիտասարդ լուսանկար մը ... Օգտուելով առիթէն անուններով ու թուականներով կ'ապացուցանեմ որ եթէ հոս բերուած տղաք յայտնեն իրենց իսկական անունը, կը ղրկենք իրենց տէրերուն ... կամ եթէ իրենց ծնող, ազգական ողջ մնացած կան, կը կարդան թերթերու մէջ, կուգան կը տանին իրենց հարազատները ... Աւելցնելով միանգամայն թէ մենք թուրք տղոց կերցնելու հաց չունինք։

Նաճիյէ կը ցնցուի անակնկալ սարսուռով մը ... ու, սեւ խոշոր աչքերը պրկած, կը զննէ մինչեւ հոգիիս խորքը, անկեղծութիւն եւ վստահութիւն աղերսողի նայուածքով։ Ցոյսի երկնային ճառագայթ մը կը շողայ անոր տանջուող դէմքէն, պահ մը փարատելով առասպելական վախերու մշուշը։ Ու «Նաճիյէ» կը շնչէ հեկեկանքի լայնատարած շունչով մը։ Ցուրտ, տառապանք, անտաւօտ գիշերներ ... Արշալոյսին Ջէյոք Տունն ենք։ Զարաճի «Ահմէտ»ներ, «Ֆաթմա»ներ կը շրջապատեն ամէնքս, մանկական անմեղ ժպիտներով։ Տան պաշտօնէութիւնը որբերու հանդէպ իր վերաբերումով կը գերազանցէ հայկ. սէրն ու անկեղծութիւնը։ Նաճիյէ աւելի ընտելցած է այսօր։ Անձնուէր տիկ. Բաչեանի ազգ. պատմութիւնները, հայկական երգերը, գորովանքը ազդած են վրան ու աչքերը գտած ըլլալ կը թուին իրենց բնական արտայայտութիւնը։

— Օդը գեղեցիկ է այսօր, Նաճիյէ, հետդ պարտէզ իջնե՞նք, աղջիկս։ Տես թէ ի՛նչ հիանալի ծառերով ծաղիկներով զարդարուած է մեր պարտէզը .. Հոս եկող տղաքը բախտաւոր են, շրջապատուած՝ անկեղծ մայրերով, քոյրերով ...

— Մեր պարտէզն ալ լեցուն է հազար տեսակ ծաղիկներով, ծառերով ..

— Որ քաղաքը ծնած ըլլալդ յիշե՞ր, աղջիկս։ Քու անունդ, մայրիկիդ, եղբայրներուդ անունները բնա՞ւ միտքդ չես պահեր ... Թերեւս ազգականներէդ մէկը ողջ է ու քեզ կը փնտռէ ...

— Անոնք մեռած են հիմա ... Անոնք շատոնց մեռան ... կեավուրները անոնց ամէնքն ալ տարին մեռցուցին ...

— Մենք մեր յոյսը չենք կորսնցներ, աղջիկս ... Քեզի պէս հոս եկող զաւակներ շատ ունեցանք։ Որքան հոս յայտնես իսկական անունդ, այնքան նպաստաւոր է քեզի համար ...

«Նաճիյէ» կը քրտնի ... Ու փէրաճէին մէջ գաղտնիք մը պահելու երկիւղով, ձեռքը դէպի վերը կը սանցնէ ... Նաճիյէի կուրծքը կ'ուռի, կը բարձրանայ, կը բարձրանայ ու ... տին զարկը անօրինակ եռեւէջներով մը ... Իր սէրերը փոտնդելու անուշութիւնը, տարտամ յոյսերն ու երեւակայութիւնը կը գալարեն սիրտը, հոգեկան անբացատրելի տառապանքներով։ Ու Նաճիյէ կ'արտասուէ լուրիկ, պատանեկան արցունքներով, ջերմ ու սրտագրաւ արցունքներով —

— Մայրիկիդ երգերէն, ընկերուհիներէդ, դպրոցական խաղերէդ անուն մը, բան մը չե՞ս յիշեր, աղջիկս։ Զի՞ս յիշեր մանաւանդ եղբայրներդ, ու աւուչինքներդ որոնք ով գիտէ, որքան շատ կը սիրէին քեզի պէս հրեշտակ նման զաւակ մը ... Ինը տարեկան աղջիկ մը պէտք է որ եւ է բան յիշէ անոնցմէ ...

Ծանօթ երգեր, մանկական պատմութիւններ պատմելու պատրաստակամ արտայայտութիւն մը կուտան «Նաճիյէ»ի դէմքին։ Ներքին անողոք պայքարը կը սպառնայ քայքայել բովանդակ էութիւնը։

Ու «Նաճիյէ» կը հեծկլտայ խռովուն ու տաք վիշտով մը, տարիներով զսպուած արցունքներու այրող կսկիծով մը ...

Ժամերը կ'անցնին դարերու ողբերգութեամբ բեռնաւոր ...

Նժարի մէջ են Նաճիյէի սիրտն ու հոգին ...

Կապարէ գնդակի պէս բան մը կը սպառնայ խեղդել կոկորդս։ Սիրտս բռնած կը մօտենամ կրկնապէս մարտիրոսուած այս աղջկան։ Սանձըլուած մթնոլորտը նոյնացուցած է մեր սիրտերը նման տարիներով պանդուխտ եւ իրարու կարօտ հարազատներու։ Մեր արցունքները իրարմէ բաժնել անհնար է այլ եւս ...

Նաճիյէի այտերը կ'այրին բոցավառ կրակի գոյնով ... Մինչ հանդիսաւոր լռութեամբ զգոյշ՝ ամօթխած կ'երկարին շնորհալի բազուկները, վարդագոյն գեղեցիկ մատներով կը վերցնէ մատիտը սեղանին վրայէն ինքնաբուխ հաճոյակատարութեամբ ու ... թուղթի մը վրայ կը շարէ անունը մարգարիտի պէս,—

ԳԱՅԵԱՆԷ

Ջէյոք Տունը կը ցնծա՛յ ...

Աւետիսը կը հասնի թերթերուն։

Գայեանէն լուռ է։

Գայեանէն չի հաներ փէրաճէն։

....

Թերթին մէջ կարդացեր են — «Գտնուած է» Աստափազարցի Գայեանէն ..։

Խոհեմութեամբ նախ մօրեղբայրը կը մօտենայ Գայեանէի, կը յիշեցնէ իր անունը — Կարապետ — մանկութեան օրերը, սէրերը, տունը, պարտէզը։ Ի զո՜ւր ...

Պէն սէնի թանըմայորում ... (Ես քեզ չեմ ճանչնար)։

— Եթէ մայրիկդ տեսնես, կը ճանչնա՞ս, խավրում ...

ՎԱՍՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄԵՌԵԼՈՑ..

ԱՆԵՐՀՕՐՍ ԳԱՐԵԳԻՆ ԹԷՐԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անոնք երեք ընկերներ էին, Արտաշը, Օհանը եւ Սարգիսը, որոնք վերադարձած էին գիւղը, մեծ պատերազմին ահաւոր վերիվայրումներէն յետոյ։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը կուգար դաժան առասպելներու ճանապարհներէն։ Մէկը իջած էր լեռներէն, երկրորդը եղած էր քիչ մը ամէն ճամբու վրայ խաչելութեան ու երրորդը վերադարձած էր անապատներէն։ Բիւթանիոյ մէկ հայաշէնին գիւղացիներն էին։ Գիւղը կործանած էր, ծնողք ու ազգականներ հնձուած էին։ Կը շրջագայէին անոնք գիւղին աւերակ փողոցներուն մէջ, ծամելով կրակէ բառեր։

Օր մը, ելած էին դաշտերը, յիշատակներ քաղելու, եւ պարտասած կը հանգչէին ծալապատիկ, անտառի մը եզերքը, խոտերուն վրայ։ Ծխախոտի քսակ մը կ'անցնէր ձեռքէ ձեռք։ Օհանը, յանկարծ, աչքերը յառեց հեռուն ու ըսաւ.

— Ծօ՛, աս նայեցէք, ո՛վ կուգայ կոր ...

Եկողը Իգդէթն էր։ Մինակ չէր. իրեն կ'ընկերանար Թուրք հովիւ մը։ Աւազակային ու արիւնոտ դէպքեր կը պատմուէին Իգդէթ պէյի մասին։ Հարստացած էր ան, պատերազմի ընթացքին, ու կ'ապրէր յափշտակումի մէջ։ Ունէր տուներ, արտեր, այծեր, ոչխարներ, կովեր ու կիներ։

Արտաշը, Օհանը եւ Սարգիսը աչք կարած կը նայէին։ Իգդէթ իրենց կողմը կուգար, թակարդին գացող գազանի պէս։

Սարգիս ըսաւ.

— Խաչոր, տղաք, աւիկա Աստուած կը ղրկէ կոր ... հէտիյէ է։

Արտաշ աւելցուց.

— Մէկէն ի մէկ գործը մ'աւրէք. հետը ես խօրաթեմ պիտի ...

Սարգիս իր խօսքը արձակեց կայծակի պէս.

— Մաքրէ՛յը ինծի ...

Իգդէթ տեսած էր հայորդիները ու առած խունկի գոյն։ Ողջ ողջ գերեզմանափոսի մէջ իջնողի պէս յուզումնահար, լեղապատառ։ Խուսափիլ անհնար էր, չեղիլ անօգուտ։ Անճրկած կը քալէր, առանց գիտնալու կոխած ուղը։ Մօտեցած էր խումբին։

Երկվայրկեան մը վերջ Արտաշ ձայնեց.

— Վա՛յ, Իգդէթ պէյ, սա դո՞ւն ես, հօշ կէլտին, հրամմէ, նստէ ...

Իգդէթ չկրցաւ կազմել նախադասութիւն մը, լեզուն ծանրացած, փլած էր հոգին ու մարած էին աչքերուն լոյսերը։ Կը ճանչնար շրջակայ հայաշէններուն կարիճները։ Գիտէր որ անոնք այլեւս արիւնով կը մաքրեն։

Բարեւեց. նստաւ. հազիւ կրցաւ ըսել.

— Վարի գիւղերէն մէկը գացած էի, չօպան մը վարձելու ... հազիւ մէկը գտայ ...

— Լսեցինք, լսեցինք որ շատ հարստացեր ես, պատերազմի տարիներուն։ Հիմակ ուշախի, չօպանի պէտք ունիս հարկաւ։ Մենք մալիդ միւլքիդ աչք չունինք։ Գիտես որ մենք չտեսներ չենք։

— Հայրենակիցներ, ըսաւ Իգդէթ կէս լալագին, չափազանցութիւններ են իմ մասիս պատմուածները։ Ես վալլահի ...

Արտաշ կտրեց անոր կակուղ խօսքը.

— Մենք քեզ մեղադրած չունինք. ինչո՞ւ համար կ'աշխատիս ինքզինքդ արդարացնել։ Սա ծխախոտը առ ու սիկարա մը շինէ։

Իգդէթ սկսաւ սիկարա մը կազմել։ Չյաջողեցաւ։ Քանի մը անգամ վերսկսաւ։ Մատները կը դողային ու ծխախոտը կը թափէր։

Օհան ըսաւ.

— Տուր ես փաթթեմ։

Իգդէթին կուրծքին տակ սիրտ չէր մնացած։ Աւելի ճիշդը սիրտը բռնած էր ամբողջ կուրծքին տարածութիւնը։

Նայուածքները սուրերու նման կը նետուէին իր վրայ։ Երբ իրեն երկարած սիկարան կ'առնէր, իր ծաղկոտ դէմքին մէջ փոսացած աչքերը տեսան դաշոյն մը։ Դաշոյնը շատոնց տեսած էր Իգդէթին սիրտը։

Յուսահատութիւնը կը քամէր Իգդէթի դէմքին ու անկէ կը պարպէր՝ մնացած ամէն շարժ եւ երանգ։

Խաւար մը կ'իջնէր, երկաթի նման, անոր տուներուն վրայ ու ախոռներուն, արտերուն վրայ ու պարտէզներուն, կովերուն ու կիներուն վրայ, ամբողջ գիւղի վրայ։ Աշխարհը կը նահանջէր իրմէ, կեանքի կապերը կտրել տանելով։

Իր հոգիին մէջ ծուարած իժ մը կար։ Այդ պահուն սատկած էր այդ իժը։

— Վառէ սիկարադ, հաճի պէյ, ըսաւ Օհան, փուշի պէս քմծիծաղով մը եւ աւելցուց. չդողացի՞ն ձեռքերդ երբ Հայերուն ինչքը կը յափշտակէիր, երբ կ'առեւանգէիր մեր աղջիկները, երբ կը հրդեհէիր ու մանաւանդ կը ջարդէիր, հայհոյելով...

Ծուխը Իգդէթի բերնէն չէ որ կ'ելլէր այլ գլուխէն։

Հովիւը մոլիս կարած էր, ոտքի վրայ։ Կը տեսնէր արդէն կատարուելիքը։

Իգդէթ հոգիին մէջ պարապութիւն մը զգաց։ Մանգաղ մը իր մէջ կտրած էր ամէն յոյս։ Ձեռք մը իր կոկորդը մտած էր ու բռնած հոգիին արմատներէն՝ կը քաշէր։ Համոզուած էր որ կեանքը հազիւ քանի մը վայրկեան ունէր իր մէջ։ Աչքերը դժուարութեամբ վեր առաւ ու նայեցաւ հայորդիներուն։ Վրէժի մատեանը բացուած էր ու առաջին էջին վրայ վճիռը կ'երեւէր։ Խոնարհեց գլուխը ու թօթուեց.

— Ալլահ աշկընա ... դուրպան ըլլամ, խնայեցէք ինծի ...

— Վա՛ռ, իյիտի պէս մեռնիլ գիտցիր ...

Սարգիսն էր, ու յարձակեցաւ ու դաշոյնը խրեց Իգդէթի սրտին մէջ։

Օհան դիակը նետեց փոսի մը մէջ։

Սարգիս ուղղուեցաւ դէպի հովիւը։

Դէպքը օտար վկայ պէտք չէր ունենար։

Արտաշ ծխախոտ կը փաթթէր։

×

Երեք ընկերները ելած էին սարի մը գագաթը։ Համայնապատկերը արեւուն տիրապետութեան ներքեւ էր։ Լոյսի ովկէաններ կը ծփային մթնոլորտին մէջ։ Կը վերամխային հայ բուխերիկները։ Նոր ու ահաւոր պատմութիւն մը անցած էր այդ ճամբաներէն։

Արտաշ իր երեւակայութեան մէջ կը տեսնէր բռնագաղթը, կոյսերու առեւանգութիւնը, շէներու ամայացումը, անօթութիւնը, ծարաւը, հիւանդութիւնները, կրակները, թալանները, ջարդերը, չարչարանքները, խեղդուողները, հրդեհուողները, կախուածներու գնդակահարութիւնը, կախաղանները, իրենց զաւկին ողբացող մայրերը, եղբայր թաղող եղբայրները, ցաւէն գարնուածները, փորը ուռած մանուկները, սրբապղծութիւնները, խլուածները, չորցած մամիկներու աւազներուն վրայ փակչիլը, վերջապէս կենդանի ու մեռեալ կմախքները, մէկ միլիոն հայ մեռեալները, անոնց հոգիները բռնուած տաք ալեկոծութենէ։

Ամբողջ համայնապատկերը լեցուեցաւ հայ մեռեալներուն կմախքներով։ Գետինը, օդին խմբովին, սարն ի վեր։

Արտաշ յիշեց Իգդէթի սատակումը դեռ մէկ ժամ առաջ, ու ծխախոտի ուժովը մուխը թոքերուն ամբողջ ներս քաշելով՝ ըսաւ.

— Վասն խաղաղութեան մեռելոց ...

Կմախքէ ձեռք մը, կարծես, կը դպչէր ու կը սեղմէր տղոց բռունցքները։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մօր ականջը գտաւ զաւկին ձայնը, ու լսելու յոյսն անգամ կորսնցուցած էր տարիներէ ի վեր։ Լեռներ ձորեր կտրած, թշնամիին ճիրաններէն իր ձագուկը խլող մատակ առիւծի մռնչիւնով՝ մայրը հեւասպառ հրեց բազուկ դուռը․
— Ինծի կը ճանչ … նա՞ս … զա … ւա՞կ …
— Մայրի՛կ, մայրի՛կ …
Մինչ խելայեղ մայրը ինկաւ գետին նուաղած, ներս թափեցան երեք հսկաներ — Գայեանէի եղբայրնե՛րը։ Գայեանէ կէս խելագար, երկու ձեռքերով վար քաշեց փէրաճէն, բզիկ բզիկ ըրաւ ու նետեց ոտքերուն տակ … եւ խաչեցեալի մը կերպարանքով բեւեռահար, աննկարագրելի սրտաճմլիկ կուրծքին սեղմեց իր Թանկագին եղբայրները։ Եւ իր քրօջական սէրը անբաղդատելի բարձրութեան հասցնելով Գայեանէ, վար առաւ վզին մանեակը, գետին նետեց Նէճիպ պէյի լուսանկարը, փշուր փշուր …
Գայեանէ գոհ ինքն իրմէ, իր սրտի մեծ եւ գիւցազնական զոհողութեան համար, կանգնած իր սլացիկ հասակով, այս չքնաղ ու անեղծ Հայուհին, վեր նետեց գեղեցիկ գլուխը բարձր ու հպարտ, ու խօսեցաւ բարձրագոռ պատգամը՝ իր սրտին լեզուով․
— Գտա՛յ … գտա՛յ … ես իմ հարազատներս գտայ … գացէք, շուտ գացէք ըսէք Նէճիպ պէյին, հոս ոտք կոխելու չհամարձակի …
(Ութ օր վերջ Նէճիպն ու Նաճիյէն նիքեահ պիտի ընէին)։
Գայեանէի աննախընթաց բախտաւորութեան արձագանգը կը թափանցէ ամիսներէ ի վեր անմռունջ տառապող մեր բեկորներուն հոգիներէն ներս … Եւ բոլորը — 12 հոգի — մէկ զսպանակէ մղուածի պէս նէրս կը թափին իրար խառնուած ու անարգար տիրոջ մը հանդէպ իրենց սրբազան իրաւունքը պահանջողի ընդվզումով, այս մանուկ կարիճները՝ չդրուա՛ծ, չլսուա՛ծ, անպատմելի տեսարան մը կը պարզեն մեր երեսն ի վեր մղկտալով․—
— Կ'ուզեմ … ես ալ մայրիկս կ'ուզե՛մ … ես ալ Հայ եմ … ես ալ, ես ալ … Հայ եմ, Հայ …
— Իմ անունս Սերոբ է … Իմս ալ Սիրա՛ն է … մայրիկս կ'ուզե՛մ …
Կ'արտասուէն որբախոյզ պաշտօնէութեան ծեր, երիտասարդ բոլո՛րը, բոլո՛րը …

Ա․ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Հազարումէկ առակաւոր բանք

Հովիւ չունող ոչխարները
Կը ցրրուին սարեր ձորերը,
Ի՞նչ կը զարմանաս դու՝ եղբայր
Որ ցիրուցան են Հայերը։

×

Երկու նաւապետ
Ունեցող նաւակը
Շուտով կը գրնայ
Ծովուն յատակը։

×

Հաստակով զանձան,
Սըրտով ինքնահան
Մարդէն հեռու կաց․
Աստուած է գլխուն զարկած։

ԳԱԲ․ ԱՐՔ․ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայ լակոտ է…

— Կը լսէ՞ք … կը լսէ՞ք …
Աչքերը արիւն, սարսափ լեցուած,
Խոյս կուտայ որբը խելագար։
Ան կը վազէր կրակէն փախած
Թռչունին պէս լեղապատառ։
Ու ճամբուն վրայ, իր դէմ կ'ելլեն
Զինք հալածող թուրք լամուկներ։
Շուները ալ արիւնի հոտ առնելով,
Կ'իյնան անոր ետեւէն։
Ու խուժանը հալածող,
—«Հայ լակոտ է, քարկոծեցէք»
Կը պոռայ։
Կանանցի վանդակներու ետին ծածուկ,
Անտես ձեռքեր վարագոյրները կը բանան։
Չէրքէզուհի չքնաղ հարսեր
Լքուած իրենց ամուսիններէն,
Ի տես որբին,
Զգացումով անոյշ մեղմիւ,
Կը հեծկլտան․
— Ո՜հ ի՜նչ չքնաղ կուպիտոն մը,
Կը ծաղկի հոս մեր թաղին մէջ …
Մենաւոր սենեակին մէջ,
Դուստրը Համիտ թուրք մողոքին,
Զանգն ուժգին, կը քաշէր։
Հրաման կուտար․
— Ուլուն խմէք, ներս քաշէ՛ սա քարի բռնուած
Սիրուն մանչուկն ու դուռն ալ վրան աղէկ կղպէ …
Սուլթանուհին զմայլած էր որբին խոպոպ,
խարտեաշ սիրուն
վարսերուն, տեսած էր
Անոր լազուարթ նուշ նուշ անուշ մեծ աչքերը․
Անոր շքեղ, մարմար ճակատ պերճ մարմինը,
Անոր սիրովը հրատոչոր
Իր անյագուրդ ցոփ կիրքերուն
Արդ կ'ուզէր ան յագուրդ տալ։
Բայց չկրցաւ ձեռք անցընել
Լուսին փարփառ, արձան մարմինը հայ որբիկին։
Հէք պատանին բզիկ բզիկ,
Մարմնոյն վրայ արիւն հագած,
Կ'երթայ առաջ։
Թաղէ թաղ խուժանը զայն
Կը հալածէ, կը պոռայ —
«Հայ լակոտ է, քարկոծեցէ՛ք» …
Թուրք լամուկներ, էգ դեւերու վիժածներ,
Կը փրփրան, կատղած խոզի կոկռանքով,
Դադար չունին քար կը տեղան։
Ու հէք որբին լոյս ճիւնախիւս, այստեղէն վար
Կարմիր արիւնը ակօսելով
Կը հոսի։
Ան իր ա՛յնքան ցաւերուն մէջ, խելագար, ըմբռստացած,
Կոյր վագրի պէս կը խածատէ իրեն դպող պիղծ ձեռքերը։
Ան իր լանջքէն կ'առնէ կախուած փուրծը մըսին․
Եւ զայն երկինքն ի վեր նետելով,
Կը պոռայ․
— Առ կշտացիր, արիւնկզակ թուրք Ալլահ …

ԱՍՊՈՒՇԵԱՆ

ՏԵՂԻ անձկութեան պատճառով բռնադատուեցանք յետաձգել ուրիշ յօդուածներ, որ նուիրուած էին Ապրիլ 11ի։

Հազարէն մէկը

1915ի աշունն էր, ես դեռ պատանի էի։ Կորսնցնելով ծնողքս եւ բոլոր հարազատներս, թեւերը կոտրած Թռչունի մը պէս ինկած ինձ անծանօթ Քիւրտերու մէջ, բոլորովին կորուած աշխարհէն։
Շարունակ լալով կ'անցընէի օրերս, այնպէս համոզուած էի որ այլ եւս Հայ մնացած չէ աշխարհի վրայ։
Օր մը քանի մը քիւրտ լաճերու հետ ոչխար կ'արածէինք լերան մը ստորոտը, ես քաշուած էի քարի մը տակ, Թաղուած՝ խոր մտածումներու մէջ։ Աչքիս առջեւ կը բերէի այն բոլոր զազանային ոճիրները որ տեսած էի ճամբուս վրայ, մեր այն հսկայ կարաւանը որ կ'առաջնորդուէր դէպի Իզօլի Եփրատը, որ այդ օրերուն շարունակ արիւն եւ դիակ կը փոխադրէր։ Այս մտածումներու մէջ շարունակ արցունքը կը հոսէր աչքերէս։
Ցանկարծ ականջիս հասաւ սուր ճիչ մը․ գլուխս վեր առի տեսայ որ քիւրտ լաճերը լեռն ի վեր կը բարձրանան, ես ալ անմիջապէս տեղէս ցատկելով հետեւեցայ իրենց։ Երբ հասանք հսկայ ապառաժի մը տակ, տեսանք թաւ պեխերով Քիւրտ մը որ դանակ մը խրած գօտիին եւ փոքրիկ կացին մը ձեռքը կեցած էր ապառաժին տակ։ Քիւրտ տղաքը հարցուցին թէ ինչ աղաղակ էր որ եկաւ այս կողմերէն։ Քիւրտը մեզ ցոյց տալով ապառաժին տակի անդնդախոր ձորը, ըսաւ թէ հայ գեղանի հարս մը ինքզինք այս ապառաժէն վար նետեց այդ ձորը եւ անձնասպան եղաւ։ Ու ըսկսաւ պատմել․
— Քանի մը ամիսէ ի վեր շարունակ կ'երթամ կը սպասեմ ճամբաներուն վրայ ուրկից կ'անցնին հայկական կարաւանները։ Նպատակս էր ինծի յարմար գեղեցիկ կին մը ձեռք ձգել անցնող կարաւաններու մէջէն։ Բայց միշտ ալ պարապ կը վերադառնայի։ Երէկ իմացայ թէ այս առաւօտ կարաւան մը եւս պիտի անցնի։ Առտուն կանուխ մը ելայ պահկած տեղէս ու անմիջապէս գացի, կորեցի ճամբան։ Բաւական սպասելէ ետք, վերջապէս եկաւ կարաւանը․ հազիւ 50—60 հոգի մը կային, բոլորն ալ կին եւ երեխայ էին, որոնց կ'ընկերանային երկու ոստիկաններ։ Ես ալ իրենց խառնուեցայ բաւական տեղ քալեցի։ Միշտ շուրջս կը դիտէի ինծի համար կին մը գտնելու։ Եւ ահա աչքիս ինկաւ երկայնահասակ չիկահեր մազերով, գեղեցիկ հարս մը, ներկայացայ ոստիկաններուն, ըսի թէ թոյլ տուէք այդ հարսը տանիմ եւ ամուսնանամ հետը։ Ոստիկանները ոչ մէկ առարկութիւն ըրին․— «Այսօր վաղը այս բոլորը պիտի սպաննենք արդէն, քանի հատ որ կ'ուզես տար»։ Անմիջապէս մօտեցայ հարսին ու բռնեցի թեւէն։ Ինքզինքը գետին նետեց, սկսաւ լալ եւ պաղատիլ, կարծելով թէ պիտի սպաննեմ զինքը։ Շուրջս հաւաքուեցան ուրիշ քանի մը կիներ, անոնք ալ լալով սկսան պաղատիլ․— Մենք ամիսներէ ի վեր ճամբայ կը քալենք անօթի ծարաւ, արդէն բոլորս ալ պիտի մեռնինք, լաւ է որ մեզ ալ միասին սպաննես։ Միտքս բացատրեցի, իրենց ըսի թէ ես սպաննելու համար չէ որ կ'ուզեմ տանիլ զինքը, այլ ինծի օրինաւոր կին մը պիտի ընեմ, արդէն ձեզ պիտի սպաննեն, ձգեցէք որ տանիմ այս հարսը, թէ իր կեանքը ազատած կ'ըլլամ եւ թէ օրինաւորապէս կ'ամուսնանամ հետը։ Բայց չհասկցան այս ըսածներուս, հարսը ինքզինք գետին ձգած շարունակ կուլար, ես այլ եւս մտիկ չըրի, թեւէն քաշելով դուրս հանեցի կարաւանին մէջէն։ Քաշելով բաւական տեղ տարի, երբ այլ եւս յոյսը կտրեց, սկսաւ կամաց կամաց քալել, համակերպելով ինծի։ Շատ յոգնած էր, բնաւ քալելու ուժ մնացած չէր վրան։ Երբ հասանք այս ապառաժին քով, ուզեցի որ քիչ մը հանգստանայ եւ յետոյ քալենք։ Հազիւ թէ քանի մը վայրկեան նստաւ, յանկարծ ոտքի ելաւ, կարծեցի թէ բնական պէտք մը ունի, քանի մը քայլ հեռանալէ վերջ, ահռելի ճիչ մը արձակեց եւ նետուեցաւ այս անդնդախոր ձորը։
Երբ Քիւրտը այս եղերական պատմութիւնը վերջացուց, քիւրտ լաճերը հետաքրքրութեան համար սկսան իջնել ձորը։ Ես ալ հետեւեցայ իրենց, շատ դժուարաւ իջանք ձորը։ Սարսափելի էր տեսարանը, մինչեւ այսօր ալ մարմինս կը սարսռայ, հերոս Հայուհին երեսն ի վար փռուած էր գետին, գլուխը բոլորովին պայթած էր եւ ամբողջ ուղեղը դուրս թափած։ Մազերու երկար վարսերը փաթթըւած էին վիզը թաթխուած արեան մէջ։
Երկար ժամանակ դիակը մնաց այդ ձորին մէջ կեր դառնալով գիշատիչ թռչուններու։ Ոճրագործը, որ իմ ապրած գիւղէն շատ մօտիկ գիւղ մը կ'ապրէր, յետագային իր բերնով խոստովանեցաւ թէ ուզած էր գայթանքին կիրքը յագեցնել, բայց Հայուհին նախընտրած է ինքնասպան ըլլալ քան թէ յանձնուիլ զազանին ճանկերուն։
Ո՞վ գիտէ որքան է թիւը նման հերոսուհիներուն, որոնք այդ համատարած ջարդի օրերուն, նախընտրեցին անձնասպան ըլլալ …

Պ․ ՎՐԷԺ

Ծիծաղաճի օր
(վերնագիրը ինչպէս տպուած է՝ «Ցիշատակի օր»)

Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ …
Հայ անցորդ, կանգ առ։
Ահազանգի կոչնակներն են որ կը ղօղանջեն նորէն …
Ու լսէ մահերգի ձայնին որ կուգայ մատրան խորէն …
Սուգի տօն է այս իրիկուն մեր գոհերուն, մեռելներուն։ Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ …
Ու տես Թափօրը հիմա որ դուրս կը յորդի յուղումնալից, լալահառաչ …
Ահա շարանը այրիներու քօղարկըւած ու գլխահակ եւ որբերու մատաղատի աչքերով արցունքոտ լեղի, լեղի …
Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ, տանկ …
Ու յիշէ, որ Ապրիլի այս գարնան Թարմ օդերուն էր որ ցեղդ կանանչ ու կենդանի բռնեց ճամբան խաչելութեան։
Զինքը տարին բռնի մահուան …
Ու քշուեցաւ չորս հովերուն, անջրդի անապատներէն մինչեւ ձորերն ու անդունդներն մահաստանուն …
Աշխարհ բաց իր սարսափի աղաղակը լեղապատառ եւ ցաւերուն կանչերէն դղրդացին լեռները։
Երկինք միայն խլացած էր …
Ծառերն ինկան մորթոտուած դոները ժամուն․
Աստուած չկար այդ օրերուն … քար լռութի՛ւն …
Դադրած է ամէն ինչ․ կը մնային միայն մերկ դիակներն ու պղծուած, այլանդակուած … ու մարմիններ անճանաչ, վայրագօրէն յօշոտուած ու ցկուած … Հողերն կարմիր պատանք էին հագած …
Ալ աշխարհ ինչո՞ւ քար քարի վրայ է կանգնած։
Բայց յիշէ ու չմոռնաս դուն, հայ անցորդ, ամէն անգամ երբ այս ամսուն ողջ մնաս։
Ցիշէ Մեծ Եղեռնը որ մէկ միլիոն հնձեց ցեղէդ, հրէշածին ցեղի մը ձեռքով։
Ու չմեռած դուն կտակէ նոյնը զաւակներուդ եւ թոռներուդ։
Ինչպէս ըրին ու ըսին քեզի անոնք որ գացին ու չեկան։
Ապրիլի այս օրերուն այն տարուան …
Տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ, տա՛նկ …

ՄԷՆ - ՍԷ

Որբ առեւանգեալ աղջկան մօր

(ԳԻԼԻՋԱՐԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ ՄՈՒՍԱ ՊԷԿԻ ԿՈՂՄԷ)

Դեռ երէկ չէն էր եւ ուրախ մեր տուն,
Իմ խեչ միամիտ նստած ժըղէր տուն,
Էսօր սուգի մէջ մըր բոլոր քուլփաթ,
Քու ապով հառչէ, կը քաշէ հասրաթ,
Վախ իմ խորոտիկ մէկ հատիկ Գուլօ,
Քօցան իմ աչքեր տարաւ զքի Մուսա։

Տանէրեք տարու տեսքըխօրոտիկ,
Թշերդ Արտմերտու մանին խնձորիկ,
Շօրօր կաքուու պէս քելէս մանտըրտիկ.
Շէկիկ են ծամերդ դուն մեր տան ծաղիկ,
Իսկ մըկայ ո՞ւր ես, ո՞ւր ես, իմ Գուլօ,
Վա՛յ իմ արեւուն, տարաւ զքի Մուսա։

Վըր սպիտակ ճակտիդ փէկըրտար գազար,
Ծըղերն էր սըրմա, զըթէն էր արծաթ.
Հալաւ ու քէմէր քըզի կէր հազար,
Ապըրջան ու շարք գինդ, նըխշուն մէզար,
Խըլեց զքի օտար, իմ պէպալխտ Գուլօ,
Փըրցուց զիմ ճիկար, տարաւ զքի Մուսա։

Խարսայ Չըլխուրայ ըմէն պատանի,
Սավտաքար դառնայ, դըրկէ մատանի,
Ըտրանց մէկըլէ չէ քըզի արժանի,
Զքի վարդենցին հարս պիտի տանի,
Բայց ա՛խ կը խելռիմ, իմ պէպալխտ Գուլօ,
Էկեր կը տանի, զքըզի Քուրտ Մուսա։

Հաւա՛ր, Աղաճան, հաւա՛ր ռէս Միրօ,
Արի՛ նորընծայ, ե՛լ բշտապ Արօ՛,
Հանդէ Քուրտ եկաւ, կը տանի աւար,
Թալնէ զմեր տուն, շո՛ւտ հասէք հաւար,
Հանդէ կը տանին զիմ աղջիկ Գուլօ,
Զիմ աղջիկ տանի էդ գազան Մուսա։

Զարկէ՛ք, տօ՛ նըժեր, զէդ անիրաւ Քուրտ,
Զարկէք զէդ շըներ, ըրէք ջարդ ու բուրդ,
Առէք կեռ, կորալ, բիր, վարոց, խարզան,
Թի, փետատ, ճոկան, խանչալ, թուր հրացան,
Հասէք աղբըտանք, տանին զիմ Գուլօ։
Սանամ ձգի խուրպան զարկէք զէդ Մուսա։

Զարկինք ու զարկուանք բայց շանց թիւ շատ էր,
Աղճօն ու Միրօն վըր միջաց պառկէր,
Արօն ուր արնի մէջ կը թափըլտըկէր,
Տէրտէր լէ շիւար, հաւար կը կանչէր,
Թափան դըկեցնէր, բայց զքի Գուլօ,
Զկրցան յետ խլել ու տարաւ Մուսա։

Լսի ես զքում յետքի նիզ վիատ,
Լսի՛ր հալպաթ դու զիմ յետքի խրատ,
Եաման, իմ աղջիկ, իսկի չեղնիս վատ,
Ձեղնի ուրանաս, թըրկես լուս հաւատք,
Ձեղնի մերկանաս ճակտիդ սուրբ մեռօն,
Լաւ է դուն մեռնիս քանց սիրես զՄուսա։

Հըմլա կասեմ ու խելառած կէրթէմ դէմ
Պալքիմ զիմ աղջիկ Քրտից ազատեմ,
Կամ պարի մեռնիմ իմ աղջկայ ուղրուն,
Անկուման շրջայ ընկայ վըր հողուն,
Կորցրեր եմ զիմ ուշք, իսկ զքի Գուլօ,
Քաշկըրտէ տանի էդ գազան Մուսա։

Տարան վավելէ՛ր, զիմ աղջիկ տարան,
Զիմ ճրագ ըննցուցին, զիմ տուն բրին վերան,
Տարան զծերուկ լէ, տարան տալեանտուն,
Տալնի վրէն գրեցին «Գուլօի ուղրուն»,
Տարան զիմ ջուխտակ աչից լոյս Գուլօն,
Մըթնի քու ջուխտակ աչից լոյս Մուսա։

Վայլըմէն Գուլօ, թողիր զիս պէզար,
Կիլամ զքու սեւ բախտ, քաշեմ ախ ու զար,
Խօզի չէր ծներ, խօզի մեռնէր դուն,
Քանց եղնէր գերի անիրաւ Քրտուն,
Խօզի չէր խօրոտ, իմ պէպալխտ Գուլօ,
Պալքիմ չէր տանի զքի շուն Մուսան։

Երկինք իմալ իջեցիր, զէտ զործ,
Իմալ մօր ու աղջկայ սիրուն բրիր փորձ,
Ցորի չիջուցիր կէծակ ու քըկուրդ,
Էրէլ ու ջնջել,զէդ գազան ազգ Քուրտ,
Երկիր թէ չուզեր կուլ տալ զՄուսա,
Պարի կուլ տայիր զիմ աղջիկ Գուլօն։

(Տիկ․ Արմենուհի Գեւոնեան այս ողբը պիտի երգէ այսօր, սրահանդէսին մէջ)։

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Մոսօ՛, — եւ Սոնիան յանկարծ հարազատ մը գտնողի ուրախութեամբ ոտքի ցատկեց —որքա՜ն փոխուեր ես, Մոսօ՛ …
Խեղճ Մոսօ։ Եթէ յանկարծ ձմեռը փոխուէր գարունի, ձիւնը անհետանայ — Թանար ու դրսի տերեւաթափ ծառերը կանաչէին, այնքան պիտի չզարմանար, որքան որ զարմացաւ, երբ տեսաւ Սոնիան։ Մինչ շփոթած Մոսօն ձեռքը կ'երկնցնէր Սոնիային, քովնտի նայեցաւ Լեւոնին, որ գլուխը կախ՝ ձեռքերը կը տրորէր։ Պարզ էր, որ Լեւոնը կ'ուզէր անծանօթ մնալ։
— Օրիորդ Սոնիա՛, —շփոթած Մոսօն աւելի բան մը չկրցաւ ըսել։
— Զարմացա՞ր, Մոսօ, չէիր սպասեր․ ա՛յ, եկայ Հայաստան։ Քեզ շատ բարեւներ բերած եմ․ — ու Սոնիան Մոսոյին թեւէն բռնած քաշուեցաւ անկիւն մը։
— Կարծեմ սկսելու ժամանակ է։ Այս երեկոյ պէտք է ցրուիլ,— ըսաւ Պիծան՝ սեղանէն ելլելով․— Հը՞, ի՞նչ կ'ըսես, Լեւոն։
— Սկսինք, սկսինք,— համաձայնեցան Գէորգն ու Եկաւեանը։
Կողքի սենեակը յատկացուած էր գինուորներուն, ուրկէ աղմկալի խօսակցութեան հետ բարձրաձայն ծիծաղի ձայներ կը լսուէին։ Տիկին Աւետեանը, Սոնիան, Մոսօն ու բժիշկ Պաւլովը անցան գինուորներու մօտ, մինչ մնացածները հաւաքուեցան սեղանի շուրջը, եւ ժողովը սկսաւ։
Ամբողջ ցերեկը մեր բարեկամները գրեթէ բանտարկուած մնացին սենեակին մէջ։ Լեւոնը սովորականէն աւելի լռակեաց էր այդ օրը, հազիւ երբեմն կը մասնակցէր վիճաբանութիւններուն։
Եկաւեանը, որ դեռ շաբաթ մը առաջ եկած էր Պարսկաստանէն, դէլաւոր զեկուցողը եղաւ։ Ինչպէս յայտնի եղաւ անոր տուած տեղեկութիւններէն, Եւրոպայի մէջ, Թուրք, Հայ եւ Մակեդոնական յեղափոխական մարմինները, առաջին անգամ ըլլալով, միացեալ ճակատ մը կազմած՝ որոշած էին գարնան ընդհանուր ապստամբական շարժում մը առաջացնել Թուրքիոյ մէջ։ Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ այդ շարժման ղեկավարութիւնը իրենց վրայ վերցուցած էին Մակեդոնացիք եւ Թուրք զինուորականները, ու բնականաբար ասիական Թուրքիոյ մէջ Հայերն էին որ պիտի արձագանգէին այդ շարժման։
Բուռն վիճաբանութիւն մը ծայր տուաւ։ Ոմանք, շարժման սկսելու համար, նախապատրաստական աշխատանքները անբաւարար համարելով՝ կը յամառէին նախկին որոշման վրայ մնալ, այսինքն՝ նախընտրել սեպտեմբեր ամիսը։ Իսկ այդ տեսակէտին հակառակորդները իրաւամբ դիտել կուտային, որ եթէ իրենց շարժումը ընդհանուր ապստամբութեան օժանդակելու համար է, ապա ուրեմն պէտք է որ հրդեհը բռնկէր միաժամանակ եւ ամէն ճակատի վրայ։
Երկար վիճաբանութենէ վերջ, երբ որոշուեցաւ մայիսի տասնըհինգը, որպէս ապստամբական շարժման թուական, բոլորովին անսպասելի կերպով Լեւոնը նոր առաջարկութիւն մը մէջ տեղ նետեց։ Զանազան պատճառաբանութիւններ բերելով, պահանջեց որ ժամանակի մը համար Վահէն մնայ քաղաքի մէջ, իսկ ինքը Պիծայի հետ անցնի Վասպուրականի լեռնային մասերը։
Ներկաներուն մէջ միայն Վահէն էր որ կը զգար Լեւոնի հեռանալու ցանկութեան բուն պատճառը։ Մեծամասնութիւնը հակառակ էր այդ կարգադրութեան։ Բայց երբ Վահէն, առանց ընդդիմութեան, իր համաձայնութիւնը յայտնեց, խնդիրը վերջացած համարուեցաւ։
Կէս օրուան ճաշէն վերջ, Սոնիան եւ տիկին Աւետեանը կողք կողքի երկնցած անկողնի վրայ՝ կը հանգստանային։
Սոնիան, մէջքի վրայ պառկած, լուռ մտիկ կ'ընէր ընկերուհիի խօսքերուն, որոնք բնականաբար կը դառնային յեղափոխական ղեկավարներուն շուրջ։
— Հետաքրքրական մարդիկ են … իմ վրաս շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեց պարոն Վահէն, իսկ աւելի Պիծան, իսկական ժողովրդական հերոս մը … Սոնիա՛, հետաքրքրական էր գիտնալ թէ՝ եթէ յանկարծ վանքը շրջապատուի կառավարական զօրքերով, ի՞նչ պիտի ընեն մեր բարեկամները։
Սոնիան առանց պատասխանելու ըսկսաւ մեղմօրէն ծիծաղիլ։
— Հը, ի՞նչ Սոնիա, կը կարծե՞ս թէ կը կռուին։
— Կերդըրում, ի՛նչ միամիտ հարցում կուտաս, ի հարկէ կը կռուին։
— Իսկ եթէ տասնապատիկ աւելի թիւով թշնամի լինի պաշարողը ու ազատելու ոչ մէկ յոյս …
— Անշուշտ կը կռուին մինչեւ վերջին փամփուշտը․ չէ՞ որ միեւնոյնն է իրենց համար։ Չլսեցի՞ր թէ ինչեր պատմեց Մոսօն։ Ասոնցմէ ամէն մէկը արդէն դատապարտուած է, շատեր մահուան վճիռ ունին, իսկ Լեւոնի գլուխը կառավարութեան կողմէ հինգ հարիւր ոսկի գնահատուած է …
— Հինգ հարիւր ոսկի ըսիր, այդ մարդու գլխին համար … Ի՛նչ ճնշող տպաւորութիւն գործեց վրաս այդ մարդը։
— Ո՞վ, Լեւո՞նը։
— Ի հարկէ, Լեւոնը … ինչ որ վայրենի հով մը ունի վրան։ Արդեօք ինչո՞ւ կը խուսափի մէկու մը նայելէ։ Նկատեցի՞ր Սոնիա, որ մեզ հետ գրեթէ բառ մը չփոխանակեց … վայրենին։ Ու երեւակայել, որ ես արդէն կէս սիրահարուած էի անոր վրայ … Բո՛ւհ, փիղացին, անգամ մը իսկ գլուխը չբարձրացուց եւ դէմքիս չնայեցաւ … Կ'երեւի, շատ չփացեր է, ես կ'ատեմ մեծամիտ մարդիկը …
Սոնիան ընկերուհիի չարանալը տեսնելով՝ քրքջալով սկսաւ ծիծաղիլ։
— Ինչո՞ւ կը ծիծաղիս, ճիշդ չե՞մ։
— Ի՞նչ բանի մէջ ճիշդ ես, սիրելի Կերդըրում, ա՞յն՝ որ Լեւոնը վայրենի մըն է որովհետեւ քեզի չնայեցա՞ւ…
— Արդէն չէի ուզեր որ ինձ նայէր, — բարկացաւ տիկին Աւետեանը,— ի՛նչ սարսափելի դէմք … Տեսա՞ր, Սոնիա, թէ ինչպէս դէմքը կը կծկըւէր, երեսի կարմիր պալարները կը դողային։ Թեւը այնպէս ինչո՞ւ կը ցնցուէր … Օ՛, Սոնիա, հերոսը պէտք է գեղեցիկ լինի …
— Բայց լսեցի՞ր թէ ինչե՛ր կը պատմէին գինուորները։
— Որ ի՞նչ։
— Որ անոր մասին կը խօսէին այնպէս, ինչպէս դու կրնաս խօսիլ քու պաշտած մէկ հերոսի մասին …
— Զինուորը վարժուած է մեծին հպատակելու,— ուզեց առարկել տիկ․ Աւետեանը։
— Բայց, սիրելի Կերդըրում, հպատակիլը տարբեր բան է, պաշտելը տարբեր … Երէկ գիշեր, այն սարսափելի բուքի ժամանակ, երբ Լեւոնը փնտռելու առաջարկ եղաւ, գինուոր մը չմնաց տեղը նստած՝ իրարու հետ կը կռուէին դուրս ելլելու համար։
— Հը՞, Սոնիա,— քրքջալով պատասխանեց տիկին Աւետեանը, — չըլլի՞ թէ սիրահարած ես այդ սարսափելի մարդուն։
— Կերդըրում, — վայրկենաբար լրջանալով ըսաւ Սոնիան, — դու գիտես, որ այդ խնդիրը վերջացած է ինձ համար։
— Իսկ եթէ վերջացած չլինէ՞ր … եթէ Վարդանի պատմութիւնը գոյութիւն չունենա՞ր, զո՛ւ, դու կրնայի՞ր այսպիսի մէկը սիրել …
— Ինչո՞ւ չէ, Կերդըրում, հոգին է կարեւորը։ Ինչ որ մինչեւ հիմա լսեցինք անոր մասին …
— Սոնիա, խօսք չունիմ, այդ սարսափելի մարդը կրնայ իսկական հերոս մը լինել, բայց իմ ըսածը ուրիշ բան է․ դուն կրնա՞ս, կրնա՞ս զայն որպէս ամուսին մարդ սիրել։
— Ինչո՞ւ չէ։

(Շար․)

ՄԱԼԽԱՍ

Թիւնը պիտի անհետանայ, օտարականներու իրաւական վիճակին սահմանումով եւ արհեստակցական կարգապահութեամբ :

ԷՌԻՕ — Անշուշտ անթոյլատրելի է որ մարդիկ Ֆրանսա փոխադրուին իբրեւ արջառ: Ուրեմն, կեդրոնացումը անհրաժեշտ է: Գալով հպատակութեան, պարագան նոյնն է :Ֆրանսա չի կրնար թոյլատրել որ առաւելութիւններ շնորհուին այնպիսի քաղաքացիներու որոնք որ եւ է յանձնառութենէ ազատ են իրեն հանդէպ: Ես կուսակից եմ ոչ միայն հպատակութիւն շնորհելու աւելի բազմաթիւ օտարականներու, այլեւ հպատակութեան ստացումը դիւրէ մեքենական դարձնելու բոլոր բարեկիրթ օտար աշխատաւորներու համար որոնք զաւակ ունեցած են մեր երկրին մէջ: Այստեղ ալ միայն առանձին նախարարութիւն մը կրնայ վարել գործը :

ԻՏԱԼԻԱ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ԸՆԾԱՅԷ ՈՐՊԷՍԶԻ ԶԱՒԱԿՆԵՐ ԱՐՏԱԴՐԵՆ

Իտալական կառավարութիւնը որոշեց վարկ բանալ այն երիտասարդներուն որոնք ամուսնանալ կ'ուզեն, բայց նիւթական միջոցներ չունին: Արդէն իսկ հրատարակուած է հրամանագիր մը, որով 50 եւ 150 տոլար (1000 — 3000 լիր) փոխ պիտի տրուի նորապսակներու: Եթէ երիտասարդ ամոլը զաւակ մը ունենայ առաջին տարին, 10 առ հարիւր պիտի կրճատուի փոխառութեան գումարը: Յետոյ, ամէն անգամ որ զաւակ մը ծնի, 20, 30, 40 առ հարիւր զեղչ պիտի ըլլայ յաջորդաբար, այնպէս որ հարս-փեսայ կրնան պարտքէ ազատիլ չորրորդ զաւակով մը:Այս վարկը պիտի բացուի անոնց որ 26տարեկանէն վար են, բայց հրամանագիրը ուրիշ առաւելութիւններ ալ կը տրամադրէ բազմածին ընտանիքներու, զանոնք մասամբ կամ ամբողջովին ազատ կացուցանելով զանազան տուրքերէ: Որքան բազմանդամ ըլլայ ընտանիքը, այնքան պակաս տուրք պիտի վճարէ: Կառավարական պաշտօնեաները թոշակի յաւելում պիտի ստանան ամէն նոր զաւկի համար, պետական բնակարաններ պիտի տրամադրուին 8 — 10 հոգինոց ընտանիքներու եւն.:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՑ ՀԱՅԵՐ եւ չորս Ֆրանսացիներ կէս միլիոն փրանք շահած են Վիէնի մէջ, ազգ. պարգեւախաղի 4րդ վիճակահանութենէն :

ՊՈՒՆԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ հիթլէրականներու պետը, Եագէֆ Ռիտէլ, սպաննուեցաւ վիճաբանութեան մը ընթացքին :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԹԱԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ «փորձ»ը պիտի կատարուի այսօր, Լոնտոնի մէջ: Թագադրութեան առթիւ ծրագրուած բոլոր արարողութիւնները պիտի փորձուին, առտուան ժամը 6.30էն սկսեալ, արքայական պալատէն մինչեւ Ուէթմինսթրրի աբբայարանը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԸ 2000 մարքի դրական մրցանակ մը հաստատեց,— «Խաղաղութիւնը՝ դրօշներու շուքին տակ»:

139 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ, 447 օդանաւեր եւ 40,000 սպաներ ու նաւազներ կը մասնակցին Մ. Նահանգներու գարնանային ռազմափորձերուն, որ սկսան ուրբաթ օր, Խաղաղականի մէջ, 2000 մղոն տարածութեան մը վրայ: Ռազմափորձերը պիտի տեւեն երկու շաբաթ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ Խնթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 21 Ապրիլ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ճաւաքատեղին: Օրակարգ՝ 1. վարչական կազմի լրացում. 2. դասախօսութիւն ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԷ:

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի անդամական ընդհ. ժողովը այս չորեքշաբթի ժամը 9ին, 6 Avenue d'Italieի սրճարանին վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'Իթալի:

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը 21 Ապրիլ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ, կարեւոր օրակարգ:

ԱՅՍ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Համախմբումները արգիլուած ըլլալով, Զ. Ո. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղը յարմար դատեց հրաժարիլ, այս տարի, Անծանօթ Զինուորի շիրմին աւանդական այցէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն եւ Հայ Արիներէն կը խնդրուի նկատի ունենալ այս պարագան, բայց չմոռնալ իրենց մասնակցութիւնը բերել, այս երեկոյ, սգահանդէսին:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Պ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ տան փողոցի նոր անունն է՝ 52 Rue Gustave Courbet. Bagneux, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ԱՊՐԻԼ
MARDI 20 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3400

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՅԼ ՉՏԱԼ ՈՐ ԹՄՐԻ

Կիրակի օր, ապրիլեան սգահանդէսին առթիւ, նորէն աչքի կը զարնէր երեւոյթ մը որ կը տիրէ սկիզբէն ի վեր: Եւ ամէն տեղ:

Բազմութիւնը՝ այնքան յորդ եւ անհամբեր, մեծ մասով կը բաղկանար միեւնոյն տարրերէն,— հոգին վառած տարէցներ, այր թէ կին, վաղուան երիտասարդներ: Միջին դաս եւ խոնարհներ, աշխատաւորներ: Բուն իսկ ժողովուրդը:

Զկային այն միւսները,— եթէ կ'ուզէք՝ «չնորհքով մարդի-կը», ծեր թէ ժամանակէն առաջ ծերացած:

Զկար — ինչպէս չէ եղած 1925էն ի վեր —— մէկ հատիկ ներկայացուցիչ՝ այն դասակարգէն որուն հայկական համբաւը կազմուած է բանկային մէջ:

Զկար ոչ իսկ մէկ տէրտէր, երկու Մխիթարեաններու կողքին:

Արդեօք անո՞ր համար որ էջմիածինը արգիլած է մասնակցիլ այսպիսի տօնակատարութեանց:

Բայց նոյն էջմիածինը չէ՞ր որ կոնդակ մը հրատարակեց, 1914ին, աւետելով թէ հասա՛ծ է ժամը Հայոց ազգին փրկութեան: Եւ իր ներկայացուցիչները չէ՞ին որ օրհնեցին կամաւորներու սուրը:

Ուրեմն մեղք չէ ի հարկին կրակը նետել ու նետուիլ, խաչով ու խաչվառով: Սակայն յանցանք է՝ տարին գոնէ մէկ անգամ յիշել անոնք որ կրակն ինկան, աշխարհատասան փոթորիկի մը ընթացքին:

Զկա՛ր, տակաւին, այն միւս հատուածը «ուսումնական», գրոց-բրոց դասուն, նախապատերազմեան թէ յետպատերազմեան, որ ահա տարիներէ ի վեր իր ցամքած հոգին կը զովացնէ տեսութիւններ պարզելով կամ «Հայաստանասիրութեան» մարզանքներ ուսուցանելով:

Ինչպէս ալ ուզէինք մեկնել երեւոյթը, եզրակացութիւնը մէկ է,— նոյնիսկ մեռելները չկրցան ներդաշնակութեան շող մը կաթեցնել հոգիներու մէջ, հիմնական հարցերու մասին:

Խնդիրը այն չէ թէ այս կամ այն տարրերը բացակայեր են տօնակատարութենէն, պատահաբար կամ դիտակցաբար: Ոչ ալ այն՝ թէ ամբողջ դասակարգեր, խմբակցութիւններ, հոսանքնե՛ր կան որ սկիզբէն ի վեր դիրք բռնած են նոյն իսկ այս տարեդարձին առթիւ:

Խնդիրը շատ աւելի լուրջ է,— Աշխարհասասա՛ն կը կոչենք ապրիլեան արհաւիրքը, հայաջինջ սարսափները,— եւ սակայն, անհամար բազմութեան մը համար, քանի՞ տարի կրցաւ տեւել, իր ուժը պահել այդ սասանումը:

Բանաստեղծութիւն չէ որ կը փորձենք:

Որ եւ է վէրք, ամենախորն ալ, կը սպիանայ ժամանակի ընթացքին: Տպաւորութիւնները կ'աղօտանան, մանաւանդ երբ կը նետուիս աշխարհէ աշխարհ:

Եւ, ի վերջոյ, լալկան կերպարանքը, ջարդուած ըլլալու տըխուր յիշատակը չէ որ պիտի բարձրացնէ ժողովուրդներու հոգին:

Բայց, այս բոլորը չեն կրնար ժխտել վրդովիչ իրականութիւնը,— եթէ քանի-քանիերկու տարին բաւական են թաղամած յիշատակի մը վերածելու աւելի քան մէկ միլիոնի ողջակէզը, գայն դարձնելու սուգի տօնը միայն որոշ բազմութեան մը, ուրեմն չմեղադրենք որ ուրիշները շատո՛նց մոռցեր են մեզ...

Տեսէք այս տարուան պատմութիւնը,— մեր գաղութին մէջ, ուր որ ափ մը որբեր կրցեր են պահել իրենց Միութեան կորիզը, Ապրիլ Տասնըմէկի տարեդարձ ունեցանք:

Այսպէս, գայն տօնեցին Լիոն, Վալանս եւ Փարիզ: Մարսէյլն ալ սարքած է յառաջիկայ շաբաթ օրուան համար: Իսկ միւս քաղաքնե՞րը:

Ուրեմն, եթէ Զոմը ասպարէզէն քաշուի, մէկ միլիոնի յիշատակն ալ պիտի դառնայ «լքեալ գոյք», լաւագոյն պարագային՝ փակուելու համար հոգեհանգիստով մը որ տարբերութիւն չի կըրնար ունենալ ո եւ է ազնուաշուք փերեզակի տարեկան հոգեհանգիստէն:

Ահա այս թմրութիւնն է որ մեր աչքին կը դառնայ ոչ միայն քրէական յանցանք, այլ եւ թունաւոր կազ:

Եւ այստեղ է որ երիտասարդութիւնը ինք, առանց դաւանանքի խտրութեան, պէտք է ծառանայ, պէտք է ծաւալի, իբրեւ սթափեցնող ազդակ:

Թող իրենց բազմոցին անկիւնը կծկուին անոնք որ այլեւս պատմութեան յանձնած են իրենց թուխչքն ու հաւատքը:

Թող չարունակեն պատերուն տակէն քալել անոնք որ աշխարհը կը դիտեն իրենց տունին կամ խանութին պատուհանէն:

Բայց այն միւս բազմութիւնը,— այն որ ապրիլեան սարսափները կը նկատէ ոչ թէ իբրեւ վախճան, այլ իբրեւ ամէնէն զարհուրելի ալեկոծութիւնը ազատագրութեան ճամբուն վրայ, այդ բազմութիւնը պիտի չհանդուրժէ որ եւ է թմրութեան:

Հասարակ Մեռելոց մը չէ ապրիլեան տարեդարձը, այլ ազդարար բոց մը, որուն արծարծումը ամէն բանէ առաջ մեր տարագիր հոգիները պիտի լուսաւորէ, միեւնոյն ատեն լուսաւորելով մեր ճամբան:

Ուղենիշ մըն է Ապրիլ Տասնըմէկը,— եւ վա՛յ մեզ, եթէ մենք անոր հետքերը կորսնցնենք այս ափերուն վրայ, մէկ տարիէն միւսը:

Այն բոլոր ազդակներուն մէջ որ կը ծառայեն վառ պահելու ազգային գիտակցութիւնը, ամրապնդելու կապը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ, արմատին եւ ճիւղերուն միջեւ, Ապրիլ Տասնըմէկը պիտի մնայ ամէնէն կենդանի աղբիւրը ներշնչման:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԽՆԴԻՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

«Սանճաքը սուրիական է եւ արաբական»

Դամասկոսէն կը հեռագրեն ապրիլ 18 թուականով .—

Խորհրդարանը երէկ առտու գումարուելով լսեց վարչապետին մէկ յայտարարութիւնը: Կառավարութեան ներքին քաղաքականութիւնը պարզելէ վերջ, վարչապետը յիշեց Ալէքսանտրէթի խնդիրը եւ չեշտեց սուրիական պատուիրակութեան ջանքերուն յաջողութիւնը: Ըսաւ թէ ինք համաձայն չէ Սանճաքի մասին մշակուած տեղեկագրին եզրակացութեան (կ'ակնարկէ Ազգաժողովին որոշման) եւ զայն անընդունելի կը գտնէ Սուրիոյ համար. աւելցուց թէ կառավարութիւնը հաստատապէս կապուած կը մնայ Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութեան, ինչպէս եւ Թուրքիոյ հետ բարեկամական յարաբերութիւններ վարելու քաղաքականութեան:

Խօսելով ֆրանքօ-սուրիական յարաբերութեանց մասին, վարչապետը յայտարարեց.

— «Մենք լաւագոյն տրամադրութիւնները տեսանք Ֆրանսայի պետական մարդոց քով: Կրնանք վստահիլ անոնց աջակցութեան եւ սրտաբաց գործակցութեան, մեր անկախութեան ճամբուն վրայ: Մեր պատուիրակութիւնը առիթ ունեցաւ անոնց հետ քննելու զինուորական եւ արտաքին խնդիրները»:

Այս խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափերով: Քանի մը երեսփոխաններ ուժգին բառերով բողոքեցին Թուրքիոյ ընթացքին դէմ, չեշտելով Ֆրանսայի բարեկամութիւնը եւ շնորհակալութիւն յայտնելով Ֆրանսայի բռնած դիրքին համար: Ալէքսանտրէթի երեսփոխան Սաատ Մարուֆ խօսելով յանուն Սանճաքի իր պաշտօնակիցներուն, որոնք բոլորն ալ ներկայ էին նիստին, յայտարարեց թէ Սանճաքը սուրիական է եւ արաբական եւ այդպէս ալ կ'ուզէ մնալ: Ցետոյ շնորհակալութիւն յայտնեց հոգատար պետութեան:

Արտաքին նախարար Սաատուլլահ Ճապրի պատասխանելով երեսփոխաններուն, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ բարեկամական յարաբերութիւններ պահել դրացի երկիրներու հետ եւ վստահութիւն յայտնեց թէ վէճերը պիտի կրնան լուծուիլ Ֆրանսայի աջակցութեամբ:

Ունկնդիրներու ամպիոնին մէջ կը գտնուէին մարզպանին պատուիրակը եւ Հիճազի արտաքին նախարարը: Վստահութեան խնդիր չդրուեցաւ:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԹԵՒԵԿՆԵՐ

Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ

Լեհաստանի արտաքին նախարարը Պուքրէշ պիտի երթայ չորեքշաբթի օր: Այս առթիւ պիտի ճշդուին Լեհաստանի նախագահին եւ սպարապետին Պուքրէշ այցելութեան, ինչպէս եւ Կարոլ թագաւորին Վարշաւայի ճամբորդութեան մանրամասնութիւնները:

Արտաքին նախարարը յառաջիկայ մայիսին ալ Հռոմ պիտի երթայ:

Մօտերս Հռոմ կը սպասուի Զօր. Կէօրինկ, Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը: Կ'ըսուի թէ այս ճամբորդութիւնը անհատական հանգամանք ունի, բայց զօրավարը ժամանակ մը վերջը նորէն Իտալիա պիտի երթայ, այս անգամ կէս պաշտօնական հանգամանքով:

Այս ամսուան վերջը Թիրանա պիտի երթայ կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ այս առթիւ պիտի կարգադրէ Զօկու թագաւորին Հռոմ այցելութեան մանրամասնութիւնները: Նախարարին վերադարձէն վերջ, Հռոմ պիտի այցելէ Սթոյատինովիչ, Եուկոսլավիոյ վարչապետը: Այս այցելութիւնը պիտի ունենայ թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական հանգամանք:

Հունգարիոյ պատերազմական նախարարը Պերլին կը սպասուի այս շաբթուան վերջը, հրաւիրուած ըլլալով Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին կողմէ:

Աւստրիոյ ներքին նախարարը, որ Գերմանիա կը գտնուի, երէկ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ:

Իտալացի նախարար մը ուսումնասիրական պտոյտ պիտի կատարէ Գերմանիոյ մէջ, ապրիլ 24էն մայիս 3, հրաւիրուած ըլլալով գերման երիտասարդութեան առաջնորդին կողմէ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐՁԵՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ուշագրաւ քանավէճ մը մամուլին մէջ

Այս օրերս նորէն կը խօսուի Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան մերձեցման մասին, մասնաւորապէս անգլիական եւ ֆրանսական մամուլին մէջ: Գերմանական թերթերը հերքելով այս լուրերը, դիտել կու տան թէ Մոսկուան է որ կը տարածէ զանոնք, արժէք տալու համար ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութեան, «որ հետզհետէ աչքէ կ'իյնայ Ֆրանսայի մէջ»: Կարգ մը օտար թերթեր գրած էին թէ ռուսեւգերման գործակցութիւնը աւանդական եղած է Պիսմարքէն ի վեր, որ 1887ին դաշնագիր մը ստորագրեց Ռուսաստանի հետ, փոխադարձ ապահովութեան համար: Այս դաշնագիրը զինակցութեան դաշինք մը չէր, այլ հաւասարակշռութեան պայմանագիր մը: Պիսմարք այլեւս չէր ուզեր պատերազմիլ Ռուսաստանի դէմ Աւստրիոյ հետ, կամ Աւստրիոյ դէմ՝ Ռուսաստանի հետ: Նոյնպէս, 1922ին Ռափալլոյի մէջ կնքուած դաշնագիրը՝ Խ. Միութեան հետ, ինչպէս եւ 1926ի դաշնագիրը ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին պէս փոխադարձ օգնութեան դաշնագիրներ չեն, այլ չէզոքութեան դաշինքներ:

Պերլինի մամուլը բացատրելով այս կէտերը, դիտել կու տայ թէ հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր Գերմանիա ճշդած է իր դիրքը համայնավարութեան հանդէպ: Այդ դիրքը անյեղլի կը մնայ եւ որ եւ է վերաքննութեան պիտի չենթարկուի: Գերմանիոյ մէջ երբեք հաւատք չեն ընծայեր այն գրոյցներուն թէ Սթալին պատրաստ է լքելու Գ. Միջազգայինը: Հիթլէրական օրկանը կ'ըսէ թէ «խորհրդային դրութիւնը պետութիւն մը չէ որուն հանդէպ կարելի ըլլայ կիրարկել միջազգային ընթացիկ միջոցները: Ան ակն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Սալ Փուասոնիէռը անբաւական կուգար, կիրակի գիշեր, Ապրիլ Տասնըմէկի տօնակատարութեան առթիւ: Մեծ սրահը, յարակից ննջարանները եւ վարի սրահը ամբողջովին լեցուած, դրան առջեւ ալ բազմութիւն մը խռնուած էր, համագումար՝ մօտ հազար հոգի: Ոստիկանութիւնը արգիլեց 200 հոգիի մուտքը, դիտել տալով թէ սրահը չի կրնար տանիլ այսքան ծանրութիւն:

Ցայտագիրը գործադրուեցաւ ամբողջութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ: Կը նախագահէր հրամանատար Պընուա տ'Ազի: Խօսեցան պ. Անրի Պառէ (ընկերվարական), Շ. Միսաքեան եւ Արշ. Խանճեանեան:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Հայ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին

Հայ տարագիրներու զինուորագրութեան, ինչպէս եւ հայ բանուորներու իրաւական կացութեան մասին լուսաբանութիւններ ստանալու համար, դիմումներ կատարած էր վիէնի երեսփոխան Պ. Lucien Hussel, պատերազմական եւ արտաքին գործերու նախարարութեանց: Պատասխանները մեր տրամադրութեան տակ ըլլալով, պիտի հրատարակենք յաջորդով:

*** Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը մեզի կը հաղորդէ իր ստացած պատասխանը՝ պատերազմական նախարարութենէն: (Դիմած էր նաեւ արտաքին նախարարութեան, որուն պատասխանը հրատարակեցինք ժամանակին): Պատերազ. նախարարին դիւանապետը պատասխանելով յանուն անոր, կը հաստատէ 1928 մարտ 31ի օրէնքին տրամադրութիւնները՝ այն տարագիր երիտասարդներուն համար որոնք չեն կրնար ապացուցանել իրենց հպատակութիւնը: Մնացեալ մանրամասնութիւններն ալ կը հաստատեն մինչեւ հիմա հրատարակուած տեղեկութիւնները, (ինչպէս Պ. Լիւսիէն Հիւսէլի տրուած պատասխանին մէջ): Գալով հպատակութեան հարցին, նամակը հետեւեալ բացորոշ յայտարարութիւնը կ'ընէ (4րդ կէտ).

— «Իրենց գործօն պարտաւորութեանց կատարումը ֆրանսական քաղաքացիի հանգամանք չենթադրեր չահակիցներուն համար. սակայն Պ. զաստական նախարարը հրահանգներ տուած է պատկան իշխանութեանց որպէսզի փութացնեն իրենց զինուորական պարտաւորութիւնները կատարած երիտասարդներու գիմումներուն քննութիւնը: Նախարարը ինք անձամբ պիտի հսկէ որ իրենց գործօն ծառայութիւնը կատարած երիտասարդներու մասին որոշումը տրուի, կարելի եղածին չափ, իրենց արձակման պահուն»:

Պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը, պատերազմական նախարարութեան դիւանապետը կ'ըսէ թէ անոնք որ որ եւ է հպատակութիւն չունին եւ ծնած են 1904էն վերջը, ենթակայ չեն խաղաղութեան ատեն նախատեսուած զինուորագրութեան տրամադրութեանց: Միայն զօրաշարժի ատեն պէտք է արձանագրուին իրենց բնակավայրի քաղաքապետութեանց մէջ:

500,000 ֆր. շահեցան խումբ մը Հայեր եւ Ֆրանսացիներ

ՎԻԷՆ, 17 ապրիլ (Յառաջ) — Ազգ. պարգեւախաղի վերջին վիճակահանութենէն Վիէնի մէջ վեց Հայեր եւ երեք Ֆրանսացիներ ամբողջական տոմսակ մը առած ըլլալով, շահեցան 500,000 ֆրանք, ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ»: Մեր բախտաւոր հայրենակիցներն են.— Սարգիս Դանիէլեան, Գասպար Նորատեան, Խաչիկ Պետրոսեան, Յակոբ եւ Ադամ Ճղիկեան, հայր եւ որդի, եւ այնթապցի տիկին մը: Այս գումարէն իւրաքանչիւրին բաժինն է 50,000 ֆրանք: Իսկ ամէն բախտաւոր, Յակոբ Ճղիկեան որ երկու բաժին ունի, պիտի ստանայ 100,000 ֆրանք, որով իր զաւկին հետ միասին կը ստանան 150,000 ֆրանք: Բոլորն ալ գործարանային բանուորներ են, բացի Խաչիկ Պետրոսեանէ, որ սափրիչ է:

Տոմսակը գնուած դրամատան տնօրէնը նոյն իրիկունը անմիջապէս իրենց ներկայանալով, հաւաստեց թէ քանի մը օրէն պիտի ստանան իրենց դրամները:

Այս առթիւ աւելցնեմ որ մեր գաղութին մէջ տեսակ մը փոփոխութիւն առաջ եկած է: Շատերը տունէ տուն կը պտտին, դրամ կը հաւաքեն եւ տոմսակ կը գնեն:

Թատրոններու եւ սինեմաներու գործադուլը

Կիրակի օր փակուեցան Փարիզի թատրոններուն 25 առ հարիւրը, իրրեւ հետեւանք անակնկալ գործադուլի մը: Թէեւ հրաման տրուած էր փակելու քաղաքին 500 թատրոններն ու սինէմաները, ինչպէս եւ երգեցիկ սրճարանները եւ ուրիշ զբօսարաններ, բայց պաշտօնեաներու մեծ մասը անտեսեց այս հրամանը: Նոյնիսկ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը համաձայն չէր գործադուլին: Կարգ մը հաստատութիւններ հարկադրուեցան ջնջել ցերեկոյթները, բայց վերաբացուեցան գիշերը: Շան զ'Էլիզէի շրջանին թատրոններու մէկ երրորդը եւ Մեծ Պուլվարներու թատրոններուն եւ սինէմաներուն գրեթէ կէսը փակուեցան: Գործադուլը գրեթէ չազդեց պետական թատրոններուն վրայ:

Գործադուլը, որ ապօրէն կը համարուի, որոշուեցաւ կիրակի առտու, իբրեւ հետեւանք իրաւարարական վճիռի մը որ մինչեւ 10 առ հարիւր կը կրճատէր կարգ մը թատրոններու պաշտօնեաներուն աշխատավարձքը: Առենէ մը ի վեր վէճեր ծագած են այս մասին, թատրոնի տէրերուն եւ պաշտօնեաներուն միջեւ: Գործադուլի որոշումը տրուեցաւ աճապարանքով սարքուած ժողովի մը մէջ, մասնակցութեամբ 1500 անդամներու: Որոշումը այնքան անտեղի կը համարուէր որ, կառավարութիւնը մերժեց ընդունիլ բանուորներու պատուիրակութիւն մը: Ոստիկանութիւնը կը հսկէր փակուած թատրոններուն եւ սինէմաներուն առջեւ, բայց որ եւ է անկարգութիւն չպատահեցաւ:

ՄԱՏՐԻՏԻ ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի նոր ուժգնութեամբ: Զախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Ֆրանքօ յուսահատած ըլլալով քաղաքը գրաւելու փորձէն, կ'ուզէ կործանել զայն:— Ապստամբները սաստկացուցած են իրենց յարձակումը նաեւ Պիլպաոյի դէմ, որ կը դիմադրէ քաջաբար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Ս. Փրկիչ եկեղեցին քանդուեցաւ վերջնապէս: Անոր տեղ սկսած են շինել վիթխարի պատուանդան մը, որուն վրայ պիտի կանգնի Լէնինի արձանը: Ամբողջութիւնը պիտի ունենայ 100 մեթր բարձրութիւն եւ մաս պիտի կազմէ Խորհուրդներու պալատին, որ դեռ ծրագիր է եւ պիտի ըլլայ աշխարհի ամէնէն մեծ յիշատակարանը:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԲՌՆԱՊԵՏԱԿԱՆ ՌԱՄԿԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային կեանքին ուշադրութեամբ հետեւողը նկատած կը լինի, անշուշտ, որ Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութիւնը նախապատրաստական աշխատանքներ է կատարում «Ստալինեան Սահմանադրութեան» գործադրութեան համար: Այդ աշխատանքները երկու կարգի են. նախ՝ կուսակցական մեքենան յարմարեցնել նոր պայմաններին, երկրորդ՝ հրապարակը մաքրել այնպիսի տարրերից, որոնք կարող են նոր սահմանադրութեան «ռամկավար» տրամադրութիւնները օգտագործել ընդդէմ Կոմկուսի ներկայ ղեկավարութեան:

Կուսակցական մեքենայի կարգաւորման տեսակէտից կարեւոր նշանակութիւն ունի Համ. Կոմկուսի Կենտկոմի լիագումար նիստի փետր. 27ին ընդունած բանաձեւը, որ մեր արտասահմանի մամուլում գրեթէ ուշադրութեան չարժանացաւ: Այս բանաձեւը խորհրդային իշխանութեան յետագայ զարգացման համար առաջնակարգ նշանակութիւն ներկայացնող փաստաթուղթ է: Ինչ է ասուած նրա մէջ:

Համ. Կոմկուսի Կենտկոմի բանաձեւը նշելով, նախ, «Ստալինեան Սահմանադրութեան» ռամկավարական բնոյթը եւ այն հանգամանքը, որ այդ սահմանադրութեամբ խորհրդային կեանքը կտրուկ շրջադարձ է անելու, պահանջ է դնում, որ «կուսակցութիւնը ինքն էլ հետեւողականօրէն» կիրառէ ռամկավարական գործը, որ իր «ներկուսակցական կեանքում մինչեւ վերջ գործադրէ ռամկավարական կենտրոնացումը, ինչպէս այդ պահանջում է կուսակցութեան կանոնագիրը», որ «կուսակցութեան բոլոր մարմինները լինին ընտրուած»: Այն ինչ, ըստ բանաձեւի հեղինակների, մինչեւ այժմ ճիշդ հակառակն է եղել: Բանաձեւը ասում է, թէ ընտրական սկզբունքը կուսակցութեան մի շարք կազմակերպութիւնների մէջ խախտուած է եւ սովորական է դարձած նշանակովի դրութիւնը: Մանաւանդ կուսակցական մարմինների քարտուղարները, որոնք իրական վարիչներ են, նշանակւում են բարձրագոյն մարմիններից՝ մնալով ենթակայ միայն նշանակող իշխանութեան: Եւ բանաձեւը յիշում է գունադեղ դէպքեր, երբ կուսակցական ղեկավար մարմինների մէջ ընտրական սկզբունքը վերացուած է եւ պատասխանատու վարիչները նշանակւում են վերին իշխանութեան կողմից: Փակագծի մէջ ասենք, որ այս տեսակէտից առանձնապէս աղաղակող վիճակ է ներկայացնում Հայաստանի Կոմկուսը, ուր ղեկավարութիւնը, շատ քիչ բացառութեամբ, փաստօրէն նշանակուել է Թիֆլիսից, Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի կողմից:

Այս վիճակի առաջն առնելու նպատակով բանաձեւը հրահանգում է.

1. «Վերջ տալ կոմիտէների անդամները նշանակելու դրութեան եւ վերականգնել, ինչպէս թելադրում է կուսակցութեան կանոնագիրը, կուսակցական կազմակերպութիւնների ղեկավար մարմինների ընտրելիութիւնը:

2. «Արգիլել կուսակցական կազմակերպութիւնների ընտրութեան ժամանակ ցուցակով քուէարկելը: Քուէարկութիւն կատարել առանձին թեկնածուների՝ ապահովելով բոլոր անդամների համար քննադատութեան եւ թեկնածուներ մերժելու բացարձակ ազատութիւնը:

3. «Կուսակցական մարմինների ընտրութեան համար հաստատել գաղտնի քուէարկութեան դրութիւնը:

4. «Բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւնների մէջ, կուսակցական ամենատարրական մարմիններից սկսած մինչեւ երկրային, մարզային եւ ազգային համայնավար կազմակերպութիւնների Կենտր. Կոմիտէները, կատարել մարմինների նոր ընտրութիւն՝ վերջացնելով այդ ընտրութիւնները մայիս 20ից առաջ:

«Պարտաւորեցնել բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւններին ընտրական ժամկէտների վերաբերմամբ ճշգօրէն գործադրել կուսակց. կանոնագրի տրամադրութիւնները՝ վարի կազմակերպութիւնների մէջ տարեկան մէկ անգամ, շրջանային եւ քաղաքային կազմակերպութիւնների մէջ՝ նոյնպէս տարեկան մէկ անգամ, մարզային, երկրային եւ ազգային-հանրապետական՝ մէկ ու կէս տարին մէկ անգամ»:

Բանաձեւի վերջին երկու կէտում խօսւում է տեղի ունեցող մի շարք թերութիւնների վերացման մասին:

Այս բանաձեւից յետոյ, Կոմկուսի բարձունքներից ազդանշան տրուեց ինքնաքննադատութեան, եւ ահա մի ամիս է «խորհրդային հասարակութիւնն» ու մամուլը զբաղուած են անցեալ կեանքի սեւ արարքների մերկացումներով եւ քննադատութեամբ: Ի՞նչ զարհուրելի մերկացումներ ասես չեն կատարւում, որոնց առջեւ մանկական թոթովանքներ են արտասահմանի «հակայեղափոխականների» ու «Դաշնակների» կատարած մերկացումներն ու քննադատութիւնները:

Ինքնաքննադատութեան եւ մաքրագործման ժամանակ պարզուեց, որ Համայնավար կուսակցութեան եւ պետական ու տնտեսական մեքենայի մէջ բոյն են դրել բազմաթիւ «վնասարարներ» ու «հակայեղափոխական տրոցկիստներ», որոնք փայտ են դնում խորհրդային մեքենայի անիւների մէջ: Պարզուեց նաեւ, որ Կոմկուսի շարքերը վերից վար վարակուած են վտանգաւոր տրամադրութիւններով, որ երիտասարդութեան մէջ շատ աճել է դժգոհութիւնը կուսղեկավարութեան ընթացիկ քաղաքականութիւնից, որ վերջապէս, հին բոլշեւիկները հակառակ են, նոյն իսկ պայքարում են օրուայ ղեկավարութեան, մանաւորապէս Ստալինի ու նրա հնարած նոր սահմանադրութեան ու տնտեսական քաղաքականութեան դէմ:

Այս պայմաններում խիստ վտանգաւոր էր անմիջապէս գործադրութեան դնել նոր սահմանադրութիւնը, որ գաղտնի ընտրութեան եւ մի քանի ուրիշ տրամադրութիւնների շնորհիւ կարող էր օգտագործուել ընդդիմադիրների կողմից ընդդէմ ղեկավարութեան: Ստալինը հասկցաւ սպառնացող վտանգը ու իրեն յատուկ կոպտութեամբ սկսեց «նախապատրաստել» ընտրութիւնները եւ, առաջին հերթին ասպարէզը մաքրել վտանգաւոր տարրերից: Այն անհաշիւ ձերբակալութիւնները, որոնց լուրերը ամէն օր հասնում են արտասահման, այն դատական պաւէշտները, աքսորներն ու գնդակահարութիւնները, որոնք օրէ օր յարաճուն աւելանում են Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ, ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ նախընտրական պայքար, ի հարկէ, բոլշեւիկեան ձեւերով: Ստալին տառացի օրէն, բայց աւելի վճռականութեամբ ու կոշտութեամբ կրկնում է Հիթլէրի ընտրական ձեւերը: Եւ տարակոյս չըկայ, որ արդիւնքն էլ նոյնը կը լինի եւ, թերեւս, աւելի ակնբախ. խորհր. հպատակները «հարիւր տոկոսով» քուէ կը տան իրենց «հարազատ հօրը»:

Նախընտրական պայքարի ստալինեան ձեւի ամէնէն աղաղակող նմոյշ կարելի է համարել Ձեկայի վարիչ Եագոդայի ձերբակալութիւնը ... հարբեցողութեան, ղեղծումների եւ գողութեան ամբաստանութեամբ: Կարծես, Կրեմլում նոր են իմանում, որ Եագոդան հարբեցող է, ղեղծարար ու գող: Տասնըհինգ տարի է Ռուսաստանում քարերն անգամ աղաղակում են Ձեկայի վարիչների գործած ղեղծումների եւ ապօրինութիւնների մասին: Եւ Եագոդան ամէնից դաժանն էր նրանցից, ամէնից անբարոյականը, ամէնից վատը: Եւ Ստալինին, ի հարկէ, շատ լաւ յայտնի էր, թէ ինչ բարի պտուղ է իր կայսրութեան ոստիկանապետը, բայց ոչ միայն հանդուրժում էր նրան, այլ եւ կուրծքը զարդարում խորհրդային պատուանշաններով: Դեռ վերջերս էր որ Ստալինը Եագոդային շնորհել էր «յեղափոխութեան պատուաւոր չունը» տիտղոսը, եւ այդ «պատուաւոր չունը» այժմ բանտ է նետուած: Միայն անյոյս միամիտները կարող են հաւատալ, թէ Եագոդան շնորհազուրկ է եղած քրէական յանցանքների համար: Ձեկայի պետն էլ զոհ է նոյն պատճառների, ինչի համար նահատակուեցան Զինովիեւ, Կամենեւ, Պետակով, ինչի համար բանտն են այսօր Ռադէկը, Ռակովսկին, կամ կուսակցութիւնից վտարուած են Ռիկովն ու Բուխարինը, եւ հարիւրաւոր ուրիշ անուանի եւ զանազան բոլշեւիկներ, խորհրդային կարգի ստեղծիչները, Լէնինի հաւատարիմ աշակերտները, պանծալի մարտիկներն «հին գւարդիայի»:

«Հին գւարդիայից» Կրեմլում այսօր գրեթէ ոչ ոք չի մնացել: Հները, իրար կերան: Մնացել է միայն Ստալինը՝ իր գահին պատուանդան դարձնելով Լէնինի զինակիցներին եւ աշակերտների դիակները: Ոչինչ չի մնացել եւ Լէնինի գաղափարներից: Նոր կարգերն ու նոր սահմանադրութիւնը, իրենց աղքատ բովանդակութեամբ ու նեղ ծաւալով, ամբողջապէս Ստալինի ստեղծագործութիւններն են: Եւ որովհետեւ այդ ստեղծագործութիւնը գաղափարական զէնքերով կարելի չէ պաշտպանել, Ստալինը ապաւինում է բռնութեան. բանտերով ու գնդակներով նախընտրական պայքար է կազմակերպում:

«Բռնապետական ռամկավարութիւնը»՝ այսպէս կարելի է բնորոշել այն՝ ինչ որ տեղի է ունենում այսօր խորհրդային աշխարհում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՌԵՔՍԵՐՈՒ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս «Յառաջ» օրը օրին ծանուցած էր, Ապրիլ 11ին Պրիւքսէլի մէջ տեղի ունեցաւ մասնակի ընտրութիւն մը, որուն արդիւնքը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Պելժերու մեծամասնութեան, եւ խրախուսեց Եւրոպայի ժողովրդապետական կարգերու կուսակիցները:

Անկէ առաջ, մասնաւոր թղթակցութեամբ (տես «Յառաջ» թիւ 3375) պարզած էի այն պարագաները, որոնց հետեւանքով պելժ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ մասնակի ընտրութեան ձեռնարկել Պրիւքսէլի նահանգին մէջ, լրացնելու համար կամովին հրաժարած ռէքս երեսփոխանի մը պակասը:

Այդ առթիւ, Ռէքսի երիտասարդ վարիչը՝ Լէօն Տէկրէլ թեկնածու ներկայացաւ, յուսալով թէ իր կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն պիտի շահէր Պրիւքսէլի մէջ, որ ամիսներէ ի վեր անդուլ ու անդադար պայքար կը մղէր, եւ տապալելով կառավարութիւնը, պիտի յաջողէր ձեռք անցընել իշխանութիւնը:

Կառավարութեան կուսակից խմբակցութիւնները,— կաթոլիկները, ազատականները եւ ընկերվարականները,— մէջն ըլլալով նաեւ համայնավարները, նախատեսելով այն վտանգը, որ կը սպառնար սահմանադրական վարչաձեւին, Տէկրէլի դէմ իբրեւ միակ թեկնածու ներկայացուցին վարչապետ Պ. Վան Զէյլանտ: Այս վերջինը ըլլալով անկուսակցական կաթոլիկ մը, թէեւ չէր մասնակցած 1935ի ընդհ. ընտրութեանց, սակայն իբրեւ կարող վարչագէտ ու ձեռնհաս ելեւմտագէտ՝ թագաւորին կողմէ վարչապետ նշանակուած էր, կազմելու համար խառն դահլիճ մը, համաձայն վերջին ընտրութեանց արդիւնքին:

Ռէքսերը իրենց առաջնորդին ընտրութիւնը յաջողցնելու համար ամիսէ մը ի վեր կատաղի պայքար կը մղէին Պրիւքսէլի զանազան թաղերու եւ արուարձաններու մէջ, կազմակերպելով հսկայ միթինկներ, պարսաւելով ու ծաղրելով վարչապետն ու նախարարները, եւ առատ ու անիրականալի խոստումներ շռայլելով բոլոր դժգոհ տարրերուն:

Խոշոր վերտառութիւններով եւ մեծաչափ յայտարարութիւններով ծանուցումներ, ծաղրանկարներ, թռուցիկներ եւ օրը օրին հրատարակուած թերթեր Ռէքսերու կողմէ շաբաթներով ձրիաբար բաշխուեցան Պրիւքսէլի բնակչութեան, ողողելով փողոցները, պարտէզները, հասարակաց վայրերն ու շէնքերը, խանութները եւ մինչեւ իսկ անհատական բնակարանները:

Սակայն հակառակ փրփրականի այս աննախընթաց միջոցներուն եւ հսկայական ծախքերուն, Ռէքսերը ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին վերջին ընտրութեանց մէջ:

Այսպէս, Վան Զէյլանտ շահեցաւ 275.840 քուէ, իսկ Լէօն Տէկրէլ՝ 69.242 քուէ, այսինքն՝ 19 առ հարիւր: Նախորդ ընդհ. ընտրութեանց հետ բաղդատելով, վարչապետին ի նպաստ քուէ տուող կուսակցութիւնները միասին կը ներկայացնէին 250.000 ձայն, իսկ Ռէքսերը, որոնց թիւին վրայ եթէ աւելցնենք նաեւ Փլաման ազգայնականներուն ձայները կը ստանանք 75.000 քուէ, որով ներկայ ընտրութեան մէջ Ռէքսերը ծանր պարտութիւն մը կրեցին ինչ որ նշանակալից է, նկատի առնելով Տէկրէլի մեծաղղորդ յայտարարութիւնները մօտալուտ յաղթանակի մասին: Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ ընտրութենէն երկու օր առաջ Մալինի արք.ին կողմէ կաթոլիկ հասարակութեան ուղղուած հովուական թուղթը մեծ ազդեցութիւն գործեց բարեպաշտ ժողովուրդին վրայ, որուն մէկ մասը կ'ուզէր սպիտակ քուէ ձգել:

Ստորեւ քանի մը կենսագրական տեղեկութիւններ՝ երկու հակառակորդ թեկնածուներու մասին:

Վան Զէյլանտ 44 տարեկան է, բարձրահասակ ու համակրելի արտաքինով: Իր բոլոր խօսքերն ու շարժումները չափուած ու կշռուած են. իր ճառերը պարզ, հասկնալի ու բովանդակալից, առանց սեթեւեթի ու ծեքծեքումներու: Ձայնը քաղցր է ու համոզիչ: Հաճոյակատար, քաղաքավար, բառին իսկական առումով «ճէնթլմէն» մըն է:

Ուսումը առած է Լուվէնի համալսարանին մէջ, ուր միշտ առաջին հանդիսացած է քննութեանց մէջ: Ստացած է իրաւագիտութեան եւ քաղաքական գիտութեանց վարդապետի տիտղոսները: Հմուտ է եւրոպական լեզուներուն: Իր ուսումը հազիւ աւարտած, ուսուցիչ եղած է Լուվէնի համալսարանին մէջ: Խորունկ մասնագիտութիւն ունի ելեւմտական եւ տնտեսական հարցերու մէջ: Վարած է Պելժիոյ ազգ. դրամատան փոխկառավարչութիւնը: Դեռ վերջերս անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները Վան Զէյլանտի առաջարկեցին, մշակել ծրագիր մը, միջազգային առեւտրական ու տնտեսական յարաբերութեանց բարելաւման եւ մաքսային արգելքներու ջնջման մասին:

Ընդհ. պատերազմին, Վան Զէյլանտ մասնակցած է սահմանագլուխի կռիւներուն եւ գերի բռնուած Գերմաններէն: Երեք անգամ փախուստ տուած է պատերազմական գերիներու բանակատեղիէն եւ կրած բանտային կեանքի դառնութիւնները:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, իրարու յաջորդող կառավարութիւնները քանիցս իր օժանդակութեան դիմեցին, Պելժիոյ անունով վարելու համար միջազգային տնտեսական բանակցութիւնները:

Ինչպէս բոլոր, երկու տարի առաջ, երբ երկիրը կը տուայտէր տնտեսական տագնապի մը մէջ, եւ քաղաքական կարգ մը պատասխանատու դէմքեր կ'ամբաստանուէին ղեղծումներով ու չարաշահութիւններով, թագաւորը Վան Զէյլանտի յանձնեց կառավարութեան ղեկը, փրկելու համար երկիրը տնտեսական տագնապէն եւ առաջքն առնելու չարաշահութեանց:

Լէօն Տէկրէլ ծնած է 1906ին Պույոնի մէջ, պելժիական Արտէններու: Տասներկու տարեկան էր երբ պատերազմը վերջացաւ: Իր նախահայրերը վեննական համեստ բժիշկներ էին, որոնք ձիերով գիւղերու մէջ կը ճամբորդէին դարմանելու համար հիւանդները: Տէկրէլ եղած է բազմանդամ ընտանիքի մը զաւակը, իր մանկութիւնը անցուցած է դաշտերու եւ անտառներու մաքուր ու ազատ մթնոլորտին մէջ, որուն շնորհիւ այսօր մարմինով քաջառողջ է ու չարքաշ, եւ կրնայ օրը ժամերով ճառախօսել բազմաթիւ միթինկներու մէջ, առանց յոգնութիւն զգալու: Օժտուած է ճարտասանական բացառիկ տաղանդով, եւ ունի խիզախ ու կռուողի նկարագիր մը:

Իր նախնական ուսումը ստացած է Նամիւրի Յիսուսեաններու վարժարանին մէջ: Հոն երեք տարի աշակերտելէ վերջ, կը մեկնի Լուվէն, շարունակելու համար իր ուսումը: Դպրոցին մէջ եղած է անհանդարտ ու խռովարար աշակերտ մը, երբեք լրջօրէն չէ նուիրուած իր դասերուն: Առանց աւարտելու ուսումը, ինքզինքը տուած է լրագրութեան: Ունի արձակ ու ոտանաւոր քանի մը անարժէք գործեր: Նշանաւոր հանդիսացած է խեղճ ու աղքատ բնակարաններու մասին իր հրատարակած գրքոյկով, եւ մանաւորապէս Ամերիկայի մէջ կատարած ճամբորդութեան յուշումնալից նկարագրութիւններով, այն միջոցին երբ Մեքսիկայի մէջ կաթոլիկները անլուր հալածանքներու կ'ենթարկուէին: Տէկրէլ Ամերիկայէ վերադարձին ձեռնարկեց իր միսթիքական շարժման կաթոլիկ երիտասարդութեան մէջ: Յետոյ մտաւ Լուվէնի «Ռէքս» կոչուած հրատարակչական տունին մէջ, ուր քանի մը շաբաթաթերթեր հրատարակեց: 1934ին, իր շուրջը խումբ մը կաթոլիկ երիտասարդներ հաւաքելով, զանազան քաղաքներու մէջ կազմակերպեց աղմկարար միթինկներ եւ փողոցային ցոյցեր:

1936ին, հիմնուելով ազգային վերածնունդի ծրագրի մը վրայ, սկսաւ բուռն պայքար մը մղել, անխնայ քննադատելով կուսակցական կարգ մը յայտնի պարագլուխներ եւ հին ու նոր նախարարներ, որոնք իրենց քաղաքական դիրքը շահագործելով, ինչ ինչ ղեղծումներ կատարած էին: Տէկրէլ հիմը դրաւ ռէքսեան շարժումին, որու մասին խօսած ենք ուրիշ առթիւ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԵՐԿՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Հայ Ազատ Արուեստագէտներու Միութիւն»ը անվերապահօրէն գնահատելի գաղափարը ունեցած էր յարգանքի եւ յիշատակի երեկոյ մը յատկացնելու ողբացեալ երկու արժէքաւոր արուեստագէտներու՝ նկարիչ Վ. Մախոխեանի, եւ ճարտարապետ Լ. Նաֆիլեանի:

Երեկոյթին նախագահութիւնը ընդունած էր մեծ եւ բազմավաստակ արուեստագէտը՝ Պ. Էտկար Շահին, որ կարճ եւ յուզուած բացումի խօսքերով ողբաց երկու եղբայրակիցներու վաղաժամ կորուստը, երբ անոնք դեռ առատ էին հայ ցեղին տալու հըպարտանքի նոր իրաւունքներ եւ առիթներ:

Հ. Ա. Ա. Միութեան նախագահ Պ. Ռ. Շիշմանեան ստանձնած էր ներկայացնել Վ. Մախոխեանի կեանքն ու գործը:

Իր արագ՝ բայց խղճամիտ ու ճշգրիտ տեսութիւնը մեծ ուշադրութեամբ ունկնդրուեցաւ հասարակութեան կողմէ, որ կը բաղկանար գրեթէ բացառապէս հայ արուեստին բոլոր ներկայացուցիչներէն, մտաւորա-

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Երզնկայէն կրակի առաջին գծերը, Թուրքերու դէմ զրկուեցան անմիջապէս բոլոր տրամադրելի ուժերը: Մուրատ հետախօսութեան ելաւ իր հեծելախումբով:

Տակաւին հրացանաձգութեան ձայն չէինք լսեր կրակի առաջին գիծերու ուղղութեամբ: Բայց մէկ ժամ վերջ լուր առինք որ Թուրքերը սկսած էին յարձակողականը ամբողջ ռազմաճակատին վրայ: Մուրատի ջոկատը կը կռուէր ամենայն քաջութեամբ Զառտախլը ճակատին վրայ, մինչ հետեւակազօրքը կը պաշտպանէր Եփրատի ձախ եզերքը: Ինծի հրահանգ տրուեցաւ սպասել տակաւին, միշտ պատրաստ կրակ բանալու մեր մարտկոցով: Մառախուղին պատճառով չէինք կրնար օգտագործել թնդանօթները:

Ժամը 10ին տակաւին փարատած չէր մառախուղը: Մուրատ եկաւ եւ ըսաւ թէ իր զինուորները հերոսական կռիւ մը կը մղէին, սակայն թիւով շատ քիչ էին քան թշնամին որ կը յառաջանար շարունակ:

Գնդ. Մորէլ եւս մեզի կը տեղեկացնէր թէ մեր հետեւակազօրքը հերոսական կռիւ մը կը մղէր թրքական ու քրտական ստուարաթիւ ուժերու դէմ: Մասնաւորաբար քրտական ուժերը, Թուրքերու հրահանգով, կռուի առաջին գիծերուն վրայ կը գտնուէին:

Նկատելով որ շատ քիչ յոյս կար երկար դիմադրութիւն մը փորձելու, գնդ. Մորէլ հրաման տուաւ պարպել Երզնկայի քրիստոնեայ բնակչութիւնը եւ առաջնորդել դէպի Էրզրում: Մուրատ որոշեց իր զինուորներով մնալ զօրանոցներուն մէջ, զբաղեցնելու համար թշնամին որքան կրնար աւելի, ատով դիւրացնելու համար մերոնց նահանջը:

Կիները եւ երեխաները բռնեցին կողմնակի ճամբայ մը, Խան գիւղին ուղղութեամբ, ուր իրենց պիտի միանար քաղաքին բնակչութիւնը եւ անտեղէն բոլորը միասին պիտի նահանջէին դէպի Էրզրում:

Ռազմաճակատի առաջին գիծերուն վրայ հրացանաձգութիւնը կը սաստկանար հետզհետէ: Մերոնք կը նահանջէին շարունակ, թշնամիին ճնշումին տակ,— Թուրքերու ուժերը գերազանց էին մեր ուժերէն:

Ժամը 11ին մօտերը, լուր հասաւ Մուրատի թէ Թուրքերը կը գտնուէին արդէն 6.5 վերստ հեռու զօրանոցներէն: Հակառակ մառախուղին, հրամայեց մեր մարտկոցին կրակ բանալ Թուրքերու գրաւած գիւղին վրայ,— այդ գիւղին հեռաւորութիւնը ծանօթ էր մեզի: Երբ կրակ բացինք, Երզնկայի հետ հեռախօսով հաղորդակցութիւնը կտրուեցաւ: Անմիջապէս մարդ ղրկեցինք քննութեան համար եւ վերահաստատեցինք հաղորդակցութիւնը:

Գնդ. Մորէլ հեռախօսով հրաման տուաւ որ զինուորական մեր բոլոր ուժերը նահանջեն դէպի Էրզրում: Աւելցուց որ ինք եւս պիտի հեռանայ Երզնկայէն, որովհետեւ Թուրքերն ու Քիւրտերը արդէն մտած են քաղաքին ծայրամասի թաղերը եւ կռիւը սկսած էր փողոցներուն մէջ:

Նահանջի հրամանը ստանալով հանդերձ, Մուրատ որոշեց մնալ զօրանոցներուն մէջ իր մօտ հարիւր զինուորներով եւ պաշտպանել դիրքերը մինչեւ անգամ եթէ մէկ զինուոր մնար: Ոչ մէկ աղաչանք, ոչ մէկ խնդրանք օգուտ չըրին, որ հրաժարի իր այդ ծրագրէն: Կ'ուզէր իր անձը զոհելով յապաղեցնել Թուրքերուն յառաջխաղացումը, որպէսզի նահանջող ժողովուրդը ժամանակ ունենայ բաւականին հեռանալու: Իր ծրագրէն ետ կեցաւ միայն այն ժամանակ, երբ լսեց թէ Քիւրտերը յարձակում գործած են դէպի Խան մեկնած կիներու եւ երեխաներու կարաւանին վրայ, կտրելով անոնց ճամբան: Չէր կրնար անշուշտ ձգել որ անոնք կոտորուէին:

Անձնապէս օդը հանելէ վերջ ռազմանիւթի բոլոր մթերանոցները, փճացնելէ վերջ պարէնի ամբարները, օգնութեան փութաց կիներու եւ երեխաներու կարաւանին: Իր մօտենալը լսելով, Քիւրտերը խոյս տուած էին արդէն: Մուրատ դարձեալ ետ դարձաւ ու նահանջող զինուորներուն վերջապահներուն միացաւ, կասեցնելու համար թրքական յառաջխաղացումը: Կը նահանջէր ծանրօրէն, կռուելով շարունակ, որպէսզի թշնամին չկարենայ հասնիլ ժողովուրդին:

Իրիկունը Խան գիւղին մէջ միացանք գնդ. Մորէլի ջոկատին, որ կը նահանջէր Երզնկա - Էրզրում գլխաւոր ճամբով: Բախտաւոր էին իրենց նահանջին մէջ, որովհետեւ Քիւրտերը, քաղաք մտնելէ վերջ, փոխանակ հետապնդելու զօրքը, ինչպէս հրամայուած էր իրենց, սկսան կողոպտել մթերանոցները, այնպէս որ թրքական բանակը, Քիւրտերուն ետեւէն մտնելով Երզնկա, պարտաւորուեցաւ նախ զսպել կողոպտիչները:

Խանի մէջ որոշուեցաւ մեր ուժերը բաժնել 3 խումբի,— մէկ երրորդը յառաջ ղրկուեցաւ ճամբայ բանալու համար նահանջողներուն, մէկ երրորդն ալ անոնց ետեւէն՝ պաշտպանելու համար ժողովուրդը քրտական հաւանական յարձակումներու դէմ: Այս երկրորդ խումբին հետ ճամբայ կ'ելլէր ժողովուրդը, քանի մը վերստ տարածութիւն գրաւելով ճամբուն վրայ: Ամէնէն վերջը կու գար երրորդ խումբը, իբրեւ վերջապահ, կռուելով յառաջացող թրքական բանակին հետ:

Նահանջը կը շարունակուէր գիշերուան մէջ անդադար: Քամին, ցուրտը այնքան սաստիկ էին, որ բազմաթիւ էին անոնք որ մեռան ցրտահար: Ճամբան տեղ տեղ սառած էր, այնպէս որ շատեր խաւարին մէջ կը գայթէին ու կ'իյնային փոսերու եւ անդունդներու մէջ: Եւ ամէն ապառաժի ետեւ Քիւրտերը, որ մեզ կը դիմաւորէին հրացանաձգութեամբ: Այդ գիշերը բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ ունեցանք:

Առտուան դէմ հասանք Զիլիկ: Այդ տեղ կը բացուէր Զօրսի կիրճին բերանը:

Որոշուեցաւ թողուլ որ զինուորները հանգստանան ամբողջ օրը, որ վտանգաւոր էր շարունակել ճամբան օր ցերեկով, որովհետեւ Քիւրտերը աւելի դիւրութիւն պիտի ունենային կրակելու մեր վրայ:

Մուրատ կիրճին բերանը սպասեց իր զինուորներով եւ ամբողջ օրը կռուեցաւ: Իրիկուան դէմ տեսնուեցաւ որ իր 7 անբաժան թիկնապահներէն մնացեր էին միայն երկու հոգի:

(7)

կաններէն ու արուեստագէտներէն :

Պիտի չծանրանամ այդ ուսումնասիրութեան վրայ՝ տեղի անձկութեան պատճառով, նկատի առնելով նաեւ որ Մախոխեանի կեանքը եւ արժէքը յաճախ յիշատակուած են այս սիւնակներուն մէջ:

Պ. Շէլմահեան սակայն նկատեց իրաւամբ, որ Մախոխեանի կազմաւորումը՝ իբրեւ ծովանկարիչ, եղած է ոչ այնքան իբրեւ ծովեզրի բնակիչ, այլ իբրեւ արդիւնք պատանի տարիներուն ծովի մեծ բանաստեղծին՝ Այվազովսքիի նկարներէն ստացած անմոռանալի տպաւորութեան :

Եւ այդ կրնամ հաստատել անձնական փորձառութեամբ :

Թիֆլիզի «Փառքի Տաճար» թանգարանը կը պարունակէր քանի մը գեղեցիկ Այվազովսքիներ : Իսկապէս գրաւիչ էին անոնք, իրենց գոյներու խաղերով, ամեհի ու խորունկ ալիքներուն թափանցկութեամբ, եւ խորապէս տպաւորուած ուղեղիս մէկ անկիւնը, երեք տասնեակ տարիներ յետոյ :

Մախոխեանի ենթարկումը մեծ վարպետի հմայքին՝ շատ բնական պէտք է նկատել, հակառակ երկու արուեստագէտներու աշխատելու եղանակին եւ զգայնութեան, տեսիլքի տարբերութեան :

Պ. Զօրեանի վիճակուած էր մեջի տալ ճարտարապետ Նաֆիլեանի մասին գնահատանքներ, որոնց արժանի էր խղճամիտ եւ լուրջ արուեստագէտը:

Իր արժէքաւոր գործերը ան ցրուած էր քիչ մը ամէն տեղ, — Պոլիս, Գահիրէ, Փարիզ, կառուցանելով ապարանք, պալատ, դպրոց կամ եկեղեցի, խրախուսելով երկնքին ներդաշնակ ոճի ստեղծումով, եւ միշտ ուշադիր հայ հնամենի ճարտարապետութեան տարրերու օգտագործման, երբ հայկական հաստատութեան մը հիմը կը դնէր, ինչպէս Փարիզի հայ Ուսանողական Տունը :

Երկու բանախօսներէն յետոյ Պ. Չօպանեան բեմ հրաւիրուելով, եկաւ իր անձնական յիշողութիւններով համեմուած՝ գնահատանքի եւ մեծարանքի արտայայտութիւնները բերել երկու հայ անհետացած տաղանդներուն :

Պ. Վ. Մալէզեան ունկնդիրներուն թարգմանն եղաւ անտարակոյս, քանի մը բառերով, հայ արուեստին կրած կորուստներուն համար իր վշտակցութիւնը յայտնելէ յետոյ, առաջարկելով յանկարծ լռութեան վայրկեան մը նուիրել երկու հայ արուեստագէտներու յիշատակին :

Բարեգործական Տան երկու սրահները լեցնող հասարակութիւնը յայտնապէս յուզուած, վայրկեան մը անշարժ ու ինքնամփոփ, զգաց անշուշտ — կը սիրեմ յուսալ — իր կորուստներուն կարեւորութիւնը :

Պիտի յիշէ՞ սակայն, վաղը, թէ երիտասարդ արուեստագէտներ կան, որ ապրիլ կ'ուզեն ...

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՆԿԷՆ.— «Թր. Հ. Կապոյտ Խաչի Օր»ուան տարեկան տօնին եւ Անկէնի սանուհիներու «Արաքս» Միութեան կազմութեան 3րդ տարեդարձին առթիւ, մասնաճիւղը թէյասեղան մը սարքած էր Ապրիլ 11ին, կիրակի, բանախօսութեան հրաւիրելով Պ. Ս. Վրացեանը:

«Բասքատ տիւ Լաք»ի սրահը դարձեալ լեցուն էր անդամներու եւ համակիրներու բազմութեամբ մը, մտերմական եւ կազդուրիչ մթնոլորտի մը մէջ:

Օր. Ֆլորա - Անահիտ բացաւ հանդէսը պարզելով Կ. Խաչին նպատակները:

Հայապահպանման գաղափարին ծառայելու հաստատ մտադրութեամբ է որ Անկէնի մասնաճիւղը 1934 Ապրիլ 14ին հիմը դրած է «Արաքս» Միութեան, կարելի եղածին չափ փրկելու համար նոր սերունդը: Այս ձեռնարկին համար որ եւ է զոհողութիւն չէ խնայած մասնաճիւղը: Եւ տուեալ պայմաններուն մէջ, ձեռք բերուած արդիւնքը խիստ գնահատելի է :

Բացման խօսքէն յետոյ խօսք տրուեցաւ Պ. Վրացեանի, որ խնամուած բանախօսութեամբ մը ներկայացուց աշխարհի չորս կողմերը ցրուած հայ տարագիր բազմութիւններու կեանքը, իրենց բոլոր ցաւերով ու կարօտներով: Կ'արժէր մասնաւոր յօդուածի մը վերածել զայն: Բանախօսը մեթոտիկ կերպով ուսումնասիրած փաստերով, պարզեց օտարութեան ազդեցութիւնը տարագրութեան մէջ ծնած ու մեծցած սերունդին վրայ: Շատերը առաջնակարգ գիրքերու եւ բարձր պաշտօններու կը հասնին, մեծ դէմքեր, տաղանդներ եւ գիտուններ կը ծնին, բայց ոչ մէկ օգուտ հայութեան եւ հայրենիքին համար: Շատերը հայերէն խօսիլ անգամ չեն գիտեր, այլ միայն օգտակար կը հանդիսանան այն երկրին ուր կ'ապրին եւ կը ծառայեն անոր շահերուն, բոլորովին կորսուելով իրենց ազգին համար: Պետութիւն ունեցող ժողովուրդներէն եւս ահագին բազմութիւններ կը գտնուին օտար երկիրներու մէջ, բայց անոնք մեր պայմաններով չէր որ գացած են, եւ անոնց շահերը, նիւթական, բարոյական թէ ազգային՝ յարատեւօրէն եւ աչալուրջ կերպով կը պաշտպանուին իրենց զանազան ներկայացուցիչներու ջանքերով: Իսկ մենք, ո՞վ ունինք պետական ըմբռնումով իբրեւ պաշտպան, բացի մեր անձնական եւ հաւաքական յաճախ տաժանելի ճիգերով կեանք առած քանի մը լուրջ ընկերակցութիւններէ, որպէսզի բոլորովին չկորսնցնենք մեր հայրենիքէն, լեզուէն, մեր նուիրական եւ սիրելի աւանդութիւններէն եւ մեր մշակոյթէն, եւ օր մը կարենանք երթալ հոն մեր հայրենիքը եւ Հայ երթալ: Հազար անգամ նահատակուած եւ կոտորակուած մեր թիւը պէտք է գուրգուրանքով պահենք. մեզի համար թանկագին է իւրաքանչիւր Հայ եւ արժէք մը կ'ընծայէ մեզ համար: Սրտով ու մաքով կապուած մնալու, զօրանալու եւ տոկալու ձգտումով բատեղծուած ամէն գործ, ըլլայ Կ. Խաչ, Համազգային, Երիտասարդական եւն. Միութիւններ, որոնց կողմէ ալ որ կազմակերպուած ըլլան՝ մեծապէս գնահատելի է, եւ պէտք է ամէն կերպով օժանդակել եւ աջակցիլ անխտիր: Այդ է կարեւորը եւ գերագոյնը պահանջներէն հայ ներկայ իրականութեան: Պէտք է Հայ պահել եւ պահպանել նոր սերունդը, ոչ միայն դասախօսութիւններով, այլ եւ պարով, երգով եւ ուրախ շրջանակներ ստեղծելով, եւ կապելով զանոնք ընկերական եւ ընտանեկան ամուր կապերով:

Ներկաներու ջերմ ծափերը անկեղծ շնորհակալութեան արտայայտիչը եղան սոյն կուռ բանախօսութեան համար:

Թէյի մեծարանքներէն յետոյ խօսեցան Պ. Ս. Տէր Թովմասեան եւ Պ. Գ. Բալայեան, գնահատելով Կ. Խաչի կատարած գործերը եւ թելադրութիւններ ընելով: Պ. Տէր Թովմասեան այս անգամ յաջողութեամբ վարեց գեղարուեստական սիրուն բաժինը:

Սանուհիներէն Օր. Է. Պապիկեան Դանիէլ Վարուժանի «Կարօտի Նամակ»ը եւ Օր. Ա. Ջահրէճեան Ա. Ահարոնեանի «Արաքս»ը արտասանեցին խոր զգացումով, մեծագոյն բարենիշը իրենց համար: «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբէն վեց հոգի հոգինոց խմբակ մը գեղեցիկ երգերով թնդացուց սրահը, բոլորին սրտերուն մէջ վառելով պահ մը կեանքի սէրը եւ ապրելու հմայքը: Պ. Վ. Մանուկեան յաջողապէս արտասանեց Ե. Զարենցի բոլորին սրտին խօսող «Հայաստան»ը: Տիկիններ Է. Կիւլպօլեան եւ Զ. Տէր Թովմասեան եւ Պ. Պ. Պետրոսեան իրենց քաղցրահնչուն եւ սրտագրաւ երգերով, եւ տիկին Ա. Սարգսեան իր գեղեցիկ եւ տիրական արտասանութեամբ (Վ. Թէքեանի «Եկեղեցին») կրկնապատկեցին խանդավառութիւնը: Փոքրիկն Ա. Մաթէոսեանի «Ծովը» գողտրիկ արտասանութիւնը յուզեց ներկաները:

Պարի պզտիկ բաժին մը եւս տեղի ունեցաւ երկու ժամուան չափ, ուրախութեան մեծագոյն աղբիւրը նորահաս երիտասարդութեան համար : Օր. Հ. Թիւթիւնճեան ճկուն եւ շնորհալի կերպով պարեց հայկական սիրուն պար մը, նոյնպէս Պ. Վ. Փօյաճեան, հայկական եւ կովկասեան պարեր :

« Կ. Խաչի Անկէնի մեծ ընտանիքի հաւաքոյթը» պէտք է կոչել այս թէյասեղան - հանդէսները, այնչափ մտերմական են եւ գրաւիչ: Եւ այսպիսի հաւաքոյթներն են որ ճշմարիտ ազդակը կը հանդիսանան լաւագոյն ներշնչումներու, արժանաւոր քաջալերանքն ընծայելով գործին նուիրուածներուն :

Երիտասարդ եւ կրթուած տիկին մը որ առաջին անգամ ներկայ կը գտնուէր մեր թէյասեղանին, թէեւ միշտ քաջալերած է մեր ձեռնարկները, խորապէս տպաւորուած գեղեցիկ բանախօսութենէն, զարմանք յայտնեց թէ ինչո՞ւ բոլոր Հայերը այսպէս միութեան մը շուրջ չեն հաւաքուիր, քանի որ բացայայտ են իր ազգօգուտ նպատակները :

Ժամը 8ը անցած էր եւ ներկաները եւ մենք խրապէս ակամայ բաժնուեցանք այս գեղեցիկ հայ մթնոլորտէն: Դարձեալ ճնշիչ օտարութիւնն էր դուրսը, բայց անոր դէմ զինուելու հմայեկ մը կը տանէին իրենց հետ,— Հաւատքը գործին :

ՍԱԹԵՆԻԿ

ՄԵՐ ԾԱՂԿՈՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՊՈՐՏՕ (Յառաջ) — Կ'արժէ քանի մը ամփոփ տեղեկութիւններ տալ «Արարատ» Միութեան դպրոցի մասին, որ հինգերորդ տարին կը բոլրէ: Նախ ըսեմ որ Ա.Մ.ը կազմուած է մօտ երկու տասնեակ անդամներէ: Միութիւնը ամբողջովին նուիրուած է մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան: Ունի օժանդակ եւ պատուոյ անդամներ: Այս վերջիններէն Պ. Պ. Դանիէլ Շալլամեան 20 Ֆր., Հայրապետեան եղբայրք 15 Ֆր. եւ Տիգրան Համբարձումեան 15 Ֆր. ամսական կը վճարեն ի նպաստ դպրոցին: Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը ինչպէս անցեալ տարի այս տարի եւս 50 Ֆր. ամսականով կ'օժանդակէ դպրոցին:

Անցեալ տարի երբ ուսուցչուհին արձակուեցաւ, Միութիւնը բանակցութիւն վարեց Լիոնի յայտնի ջութակահար Պ. Ա. Մելքոնեանի հետ եւ մէկ տարուան համար պայմանաւորուեցաւ 400 Ֆր. վճարել ամիսը, յունիս 1էն սկսեալ: Անշուշտ Միութիւնը ծանր բեռան մը տակ կը մտնէր, քանի որ հասոյթի աղբիւրներ չունի, բացի աշակերտներու ամսականներէն եւ հանդէսներէն: Աշակերտներէն կը գանձուի եօթը ֆրանք ամսական, եթէ երկուք են 12 Ֆր.: Իսկ ջութակի հետեւելու պարագային մէկ փոքրիկը 20 Ֆր. ամսական: Երաժշտութեան հետեւողները չորս հոգի են: Դպրոցի աշակերտ - ուհիներու ընդհ. թիւը 27 է, բայց յոյս կայ որ 30 - 32 բարձրանայ:

Միակ անպատեհութիւնը այն է որ աշակերտները երկու մասի բաժնուած են, կէսը Սրնօն, մնացեալը Պորտօ: Եթէ բոլորը միատեղ ըլլային թէ ուսուցչին վաստակած աշխատանքը եւ թէ կրթական գործը աւելի արդիւնաւոր կրնար ըլլալ: Ապրիլ 2ին երկրորդ եռամսեայ քննութիւնը տեղի ունեցաւ, նախորդէն աւելի խնամուած: Սանսանուհիները մասնաւորապէս նախորդ քննութենէն աւելի յաջող էին քերականութեան եւ Հայոց պատմութեան դասերուն մէջ: Միութեան ընդհ. ժողովը որոշեց որ աշխարհագրութիւն ալ դասաւանդուի:

Ներկայիս Միութիւնը նիւթական տագնապի մէջ է, ամէն ամիս 73 Ֆր. պաց ունի: Երբ ուսուցիչը պաշտօնի կոչուեցաւ, Միութիւնը 7 - 8 հարիւր Ֆր. պահեստի դրամ ունէր:

Ամսական 30 Ֆր. կը վճարէ քաղաքի մէջ սենեակի մը համար, որ դպրոցի տեղ կը ծառայէ, եւ 10 Ֆր. ամսական «Բարսեղ Շահպազ» ակումբին համար, Սրնօնի դպրոցը: Միութեան անդամները իրենց բոլոր ջանքերը ի գործ կը դնեն որ ծայրը ծայրին կարենան հասցնել 440 Ֆր. հայթայթելու իւրաքանչիւր ամիս, ինչ որ յաճախ դժուարութեանց կը հանդիպի: Թէեւ մեր գաղութը թիւով քիչ է — չափահասներն ալ հաշուելով մօտ 200 անձ — սակայն հոգիով սեւցած մարդիկ, միշտ որոմ կը ցանեն: Այլապէս դպրոցի աշակերտներու թիւը կրնայ 40ի հասնիլ:

Շնորհիւ Պ. Ա. Մելքոնեանի, երաժշտական վայելքներ ալ կ'ունենայ մեր գաղութը: Փափաքելի էր որ Պ. Մելքոնեան համեստ համերգ մը պատրաստէր, հայ ժողովուրդի այնքան գեղեցիկ երգերէն փունջ մը մեզի ծանօթացնելու համար: Ինչո՞ւ չէ, նաեւ օտարներուն: Անշուշտ այդ ձեռնարկին օրը կը սպասէր իր գործերէն երեք նօթագրուած երգեր, որոնք մամուլի տակ են (20 էջնոց տետրակ մը):

Զակարացի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈ՞Ր ԿԸԼԼԱՆ ԱՅՍ ԲՈԼՈՐԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Հայաստանի վերջին դէպքերուն առթիւ, որոնք զարմանքի մատնած են նոյնիսկ Ռամկավարները (6 ապրիլ).

— « Ականաւոր համայնավարներու ձերբակալութիւնները, որ վերջին ամիսներու ընթացքին տեղի ունեցան Խորհրդային Հայաստանի մէջ, կ'երեւի թէ, սկսած են տպաւորութիւն ձգել նոյնիսկ մեր թանձրամիտ Ռամկավար խմբագիրներու վրայ :

Սակայն, ինչ որ Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ընէ այժմ Հայաստանի մէջ, նոր չէ երբեք :

Չէ՞ որ տարիներ շարունակ կարմիր Մոսկուան եւ Թիֆլիսը Հայաստանէն անդադար կը հեռացնէին բոլոր այն հայ համայնավարները, որոնք ո եւ է չափով ազգային ոգի եւ հայրենասիրութիւն ցոյց կուտային՝ եւ որոնք դէթ պզտիկ փորձ մը կ'ընէին պաշտպանելու հայ ժողովուրդի ու Հայաստանի ամենատարրական շահերը :

Այդպէս չէ՞ր միթէ, որ Ա. Մեասնիկեան, Սրապիոնեան (Լուկաշին), Ա. Յովհաննէսեան, Պ. Մակինցեան, Բժ. Համբարձումեան, Ս. Տէր Գաբրիէլեան հեռացուեցան Հայաստանէն :

Այդպէս չէ՞ր միթէ որ «ինքնասպանութիւն» գործելու դատապարտուեցաւ Ա. Խանջեան :

Չէ՞ որ ասոնք բոլորը, բացի Ա. Խանջեանէն, հալածուեցան Հայաստանէն դեռ տարիներ առաջ: Բայց ինչո՞ւ իր ժամանակին Ռամկավար խմբագիրները լուռ մնացին այդ առթիւ, երբ Դաշնակցական մամուլը յաճախ կը խօսէր այդ մասին: Ինչո՞ւ Ռամկավար խմբագիրները արիութիւն ու ազնուութիւն չունեցան դէթ իրենց վեթերան ընկերոջ՝ Ա. Զօպանեանի բողոքին ուժ տալու, Ա. Խանջեանի եղերական «ինքնասպանութեան» առթիւ :

Մի՞թէ աղաղակող իրողութիւն չին կասկածով եւ շատ ողորմելի չէր, որ տարիներ շարունակ Խորհրդային կառավարութիւնը ամենաչնչին պատրուակներով անխնայ կը հալածէր, կը բանտարկէր, կ'աքսորէր, սովամահ կ'ընէր եւ նոյնիսկ կը գնդակահարէր հարիւրաւոր հայ մտաւորականներ եւ հասարակ քաղաքացիներ ու գիւղացիներ, որոնք կրնային այնքան օգտակար ըլլալ Հայաստանի վերաշինութեան համար: Եւ, սակայն, Ռամկավար խմբագիրները լուռ կը մնային այդ մասին եւ յամառօրէն կը շարունակէին իրենց լրձնաշուրթն փառաբանութիւնը Խորհրդային կառավարութեան :

Աւելին. անոնք լուռ կը մնային նոյնիսկ այն ատեն, երբ արտասահմանէն Հայաստան գրկուած իրենց ընկերներէն ոմանք կ'անարգուէին, կը հալածուէին, կը բանտարկուէին եւ կը գնդակահարուէին: Եւ այժմ միայն, երբ Խորհրդային իշխանութիւնը սկսած է անհատապէս կամ խումբերով հայ համայնավարներուն ձեռք տալ, Ռամկավար խմբագիրները նոր կը սկսին տեսնել եւ լսել այն, ինչ որ պէտք է տեսնէին եւ լսէին բարձրաձայն տարիներ առաջ ու տարիներ շարունակ եւ ինչ որ մենք կը տեսնէինք ու կ'ըսէինք անդադար :

Ո՞վ չի գիտեր, թէ Հայաստան մտնելու առաջին օրէն սկսած, Խորհրդային կառավարութիւնը իր գլխաւոր գործերէն մէկը նկատեց սպաննել հայ ժողովուրդի մէջ հայ ազգային ոգին, ոտնակոխ ընել հայ ազգային սրբութիւնները, մահացու պայքար մղել հայ ազգային գաղափարներուն, ձգտումներուն եւ իտէալներուն դէմ, ոչնչացնել հայ ազգային ոգիով ու գաղափարներով տոգորուած հայ մտաւորականութիւնը, ջնջել հայ ազգային ոգի ունեցող գրականութիւնը: Եւ, սակայն, Ռամկավար խմբագիրները կոյր ձեւացան այդ բոլորին հանդէպ ու լուռ մնացին եւ սանձարձակօրէն շարունակեցին իրենց լրձնաշուրթն փառաբանութիւնը Խորհրդային «փրկիչ» կառավարութեան: Պէտք էր որ այդ կառավարութիւնը, ոչ-համայնավարներէ զուրս ազգային ամէն ոգի եւ շունչ ոչնչացնելէ յետոյ, ձեռնարկէին նաեւ հայ համայնավարներու մէջ մնացած ազգային. հազիւ նշմարելի ոգիի ու շունչի ոչնչացման, որպէսզի վերջապէս մեր Ռամկավար խմբագիրները ուշքի գային եւ սկսէին ահազանգ հնչեցնել այնպէս, որ կարծես թէ այժմ է միայն, որ յանկարծ «անհասկնալի պատնէշ մը» կը ստեղծուի արտասահմանի եւ Հայաստանի միջեւ :

Երանելիները մինչեւ հիմա միթէ չէին նկատած, որ այդ պատնէշը գոյութիւն ունի աւելի քան 16 տարիներէ ի վեր եւ որ Խորհրդային կառավարութիւնը, Հայաստան մտնելէն անմիջապէս յետոյ, զայն շրջապատեց չինական պարիսպներով եւ արտասահմանի հայութեան առջեւ փակեց Հայաստանի դռները՝ ներս ու դուրս ձգելով միայն անոնք, որոնք պատրաստ էին ու են իր գործակալները դառնալու »:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« Յ Ա Ռ Ա Ջ »Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (754)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Բայց, Սոնիա, դու խեւ խեւ բաներ կը խօսիս ... Տէր Աստուած, ես երբ գիշերը երազիս մէջ տեսնեմ այդ դէմքը՝ խելքս կը թռցնեմ :

ԴԷՊԻ ԳԱՒԱՌ

Դեռ բոլորովին չմթնած, Լեւոնն ու Պիծան իրենց ընկերներով մեկնեցան Վարագայ Վանքէն դէպի Բերդակ գիւղը: Բոլորովին մթնած էր, երբ հասան Կուռուպաշ եւ, առանց գիւղ մտնելու, այգիներու եւ Սուրբ Խաչ վանքի մէջտեղէն անցնելով ինկան սովորական ճանապարհը, որ ձմեռուան ամիսներուն, ձիւնի վրայ ձգուած շուանի մը նման կ'երկարի, գիւղերը իրարու կապելով: Այնքան նեղ էր այդ ճանապարհ բուսածը, որ հազիւ երկու մարդ կողք կողքի կրնային անցնիլ:

Քառասուն քայլ մը առջեւէն կ'երթային երկու Կուռուպաշցի փալաղները, իսկ խումբը կը հետեւէր անոնց արագ քալուածքով մը, ժամ առաջ Բերդակ հասնելու ցանկութեամբ:

Սաստիկ ցուրտ, բայց պարզկայ գիշեր էր, երբ մութ կապոյտ երկնակամարին վրայ արտակարգ փայլով ցոլացող աստղերը, հեռուէն հեռու իրարու ձայն կուտան ու միջոցին մէջ կը լսուի ոսկի զանգերու մեղմ թրթռումը: Լեւոնն ու Պիծան խմբի առջեւէն կ'երթային՝ կողք կողքի քալելով. Պիծան՝ ըստ սովորութեան կուրծքը բաց, հրացանը ուսը նետած, միշտ պատրաստ, զգուշաւոր, իսկ Լեւոնը անոր կողքէն կը քալէր՝ ինքն իր մտքերուն մէջ կորած :

Կատարեալ խաղաղութիւն մը կը տիրէր ամէն կողմ ու տղոց քայլերու տակ յստակօրէն կը լսուէր ձիւնի թեթեւ ճռճռոցը: Առանց հանգստանալու, մէկմէկու ետեւէ քալելով՝ խումբը հասաւ Կուռուպաշը Բերդակի դաշտէն զատող աննշան լեռնանցքը ու մտաւ նեղ ձոր մը, որու բերանը կը բացուէր Բերդակի դաշտի վրայ : Երբ ձորամէջ հասնելէ վերջ, Պիծան հրամայեց հանգստանալ, փէտայիները խմբակներու բաժնուած՝ երկնցան ձիւնի վրայ, անհամբերութեամբ ծոցերնէն ծխախոտի տուփերը դուրս բերելով: Հայդուկային խիստ կարգապահութեան համաձայն, գիշերային գեղերումներու ժամանակ ոչ կարելի էր խօսիլ եւ ոչ ալ ծխել: Մասնաւորաբար ծխելու արգելքը ծանր զրկանք մըն էր փէտայիներու համար:

Անմիջապէս փալաղներէն մէկը ճամբուեցաւ գիւղ, խմբի գալու մասին տեղեկութիւն տալու համար: Թէեւ Բերդակը զուտ հայաբնակ գիւղ մըն էր եւ գլխաւոր ճանապարհէն մեկուսի ինկած, բայց յեղափոխական խումբ մը երբեք գիւղ մը չէր մտներ, առանց նախօրօք իմացնելու, որքան ալ որ գիւղը ապահով համարուէր:

Լեւոնը բոլորովին լուռ նստած էր Պիծայի մօտ, մինչ վերջինս ապահօրէն կը ծխէր:

— Նիկոլը էստեղ վիրաւորուեցաւ, — խոշոր ժայռ մը մատնանշելով խօսեցաւ Պիծան:

— Հը՞ ...

— Կ'ըսէի, թէ չորս տարի առաջ Նիկոլը էդ քարի մօտ վիրաւորուեցաւ :

Կարծես թէ Լեւոնը չլսեց իսկ ընկերոջ խօսքը:

Պիծան քովընտի նայեցաւ ընկերոջը: Չէր կրնար բացատրել, թէ ի՞նչ էր պատահած Լեւոնին, որ այդ ամբողջ օրը անսովոր լռութիւն մը կը պահէր, նոյն իսկ ժողովի ժամանակ՝ երբ այնքան ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող որոշումներ կը տրուէին: Պիծայի ուշադիր հայեացքէն չէր վրիպած Լեւոնի դէմքի ցրուած արտայայտութիւնը, անոր անուշադիր վերաբերմունքը ժողովի ընթացքին, երբ հազիւ մէկ երկու անգամ խօսքի խառնուեցաւ, մինչդեռ ժողովներուն տուն եւ ուղղութիւն տուողը ընդհանրապէս Լեւոնը կը լինէր:

Ինչպէս նախօրօք ըսած ենք, Պիծան մասնաւոր ջերմութեամբ կապուած էր Լեւոնի հետ, որ տարիքով իր զաւակը կրնար համարուիլ: Պիծան ոչ միայն կապուած էր Լեւոնին, կը սիրէր զայն հարազատի մը ջերմութեամբ, այլ եւ շատ մեծ համարում ունէր անոր վրայ, ու ինք, տասնեակ տարիներու փորձ յեղափոխական մը, վստահօրէն կը հպատակէր Լեւոնի ղեկավարութեան:

Պիծան, բոլորովին անտեղեակ Լեւոնի անցեալին ու ներկայ ապրումներուն, ներքուստ մտահոգուած էր Լեւոնի վիճակով: Որ անոր մէջ փոթորիկ մը կար, այդ անկասկածելի էր Պիծայի համար, իսկ թէ ի՞նչ էր պատճառը այդ փոթորիկին, ատոր պատասխան մը չէր կրնար գտնել Պիծան:

— Լեւոն, այ պալամ, էս օր քեզ ի՞նչ պատահած է, բոլորովին դուն քեզ նման չես:

Լեւոնը, առանց պատասխանելու, մարդու մը նման որուն մտքերը շատ հեռուները կը թափառին, կը շարունակէր հրացանի կոթով ձիւնը ծեծել:

— Լեւո՛ն:

Երիտասարդը գլուխը վերցուց, նայեցաւ Պիծայի մտահոգուած դէմքին ու ջերմօրէն անոր թեւը սեղմելով՝ ինքզինքը թափահարեց, կարծես վատ երազէ մը արթննալու ցանկութեամբ :

— Բան չկայ, Պիծա, շուտով կ'անցնի, երբեմն իմ ալ էծերս կուգան ... Կարծեմ շարժելու ժամանակ է: Կէս ժամէն աւելի եղաւ վալաղի մեկնիլը: Հէ՞յ, ելէ՛ք տղաք, — ու Լեւոնը աշխուժօրէն ոտքի ցատկեց՝ հրացանը ուսը նետելով:

Խումբը հանդարտ քալուածքով ճամբայ ելաւ: Մօտեցեր էին Բերդակին: Դեռ գիւղ չհասած, ջաղացքի մօտ, չորս Բերդակցի երիտասարդներ դիմաւորեցին խումբը ու առաջնորդեցին գիւղ, բէկի ընդարձակ ախոռի սաքուն :

Խմբի գալէն շատ առաջ, բէկի սաքուն լեցուած էր գեղականով: Խմբի գալու լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ գիւղի մէջ: Հակառակ որ հայ գիւղը կանուխ կը քնի, բայց փալաղի գալէն վերջ, գիւղի երիտասարդները երբ իմացան, որ Լեւոնի խումբն է եկողը, անէ տուն ինկած՝ ոտքի հանեցին ամբողջ գիւղը: Մանաւորաբար կիները շատ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտային Ղլըճայի կուռի հերոսը տեսնելու, որու անունը ամէնքի լեզուի վրան էր:

— Բարով, հազար բարով եկաք,— տան չէմքի վրայ խմբին դիմաւորեց բէկը,— վեր մեր աչաց, վեր մեր գլխին:

Սաքուի մէջ գրեթէ շարժուելու տեղ չէր մնացած: Լեւոնն ու ընկերները բուխերիկի երկու կողմերը տեղաւորուեցան: Աչքի զարնող գիւղացիք եւ քահանան նստան անոնց հետ: Երիտասարդները շրջապատեցին խումբը, իսկ կիներն ու երեխաները դրան առջեւ ու պատի տակ ոտքի մնացին, որպէս յարգանքի նշան ձեռքերնին ծալած կուրծքերնուն վրայ, ու գլխաշորը ծնօտի տակէն մինչեւ քթերնին բարձրացուցած :

— Քա աղջի Եղսան, խողեդ սիրես, ո՞րն է պարոն Լեւոնը:

— Քա՛, էնա քէօլգաւոր, պեհ մարդը:

— Ապա՞ր,— ու հարսը գրկի երեխան պինդ մը կրծքին սեղմեց:

Եղսանը գուշակեց այդ պահուն քովը կանգնող հարսի մտքէն անցածը ու մեղմաբար անոր կողը քմեց: Հարսի գրկած երեխան հազիւ ամսրուան մը կը լինէր: Երբ ծնունդէն շաբաթ մը վերջը գիւղի եկեղեցին մէջ կնքեցին, կնքահայրը երեխայի անունը, ի պատիւ Ղլըճայի հերոսին, Լեւոն դրաւ, որ շատ ալ գործածական անուն մը չէր գիւղերու մէջ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

է միջազգային շարժումի մը որ կը ձգտի կործանել եւ ոչնչացնել եւրոպական մշակոյթը »:

Մոսկուայի թերթերը աւելի ուժգնութեամբ կը հերքեն շրջած զրոյցները եւ մերժեցման որ եւ է յոյս չեն տեսներ: Տոքթ. Շախթ թղթակցի մը հարցումին պատասխանելով յայտարարած էր.— « Մենք մեծագումար առեւտուր ունինք Խ. Միութեան հետ: Այս առեւտուրը աւելի պիտի աճի եւ մենք կարելին ի գործ պիտի դնենք ատոր համար »:

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական օրկանը, վճռապէս կը հերքէ այս հաւաստիքը: «Զափաւոր բացատրութիւն մը գործածելու համար, ըսենք թէ Տոքթ. Շախթ ճշմարտութիւնը չէ խօսած: Գերմանեւխորհրդային յարաբերութիւնները ոչ միայն չեն բարւոքիր, այլեւ երթալով կ'աւրուին: Մեր արտածումները դէպի Գերմանիա անդադար նուազեցան վերջին տարիներու ընթացքին: 1934ին 430 միլիոն րուբլիի կը հասնէին, 1935ին իջած էին 289 միլիոնի, իսկ 1936ի առաջին ինը ամիսներու ընթացքին աւելցան ընդամէնը 100 միլիոն րուբլի միայն: Ահա այս է իրականութիւնը: Եւ այս շարունակական նուազման պատճառները ծանօթ են Տոքթ. Շախթի, ինչպէս մեզի: Այդ պատճառները պէտք է փնտռել գերմանական կառավարութեան բռնած դիրքին մէջ »:

Այս առթիւ թերթերը կը յիշեն ուրիշ կարեւոր պարագայ մը,— Մոսկուա մերժեց Գերմանիոյ պետական դրամատան վարկերը, մինչդեռ սիրով ընդունեց Անգլիոյ կողմէ տրամադրուած տասը միլիոն ոսկին, որ նախատեսուած էր 1936 յուլիս 31ի համաձայնութեամբ: Վերջին դատավարութեանց առթիւ գերմանական լրտեսութեան պարագաները, կարգ մը գերման քաղաքացիներու բանտարկութիւնը եւ խորհրդային մամուլին ամենօրեայ յարձակումները յոյս չեն ներշնչեր մերձեցման, գէթ առ այժմ:

Արմատականներու Երիտասարդական համագումարը

Կիրակի օր բացուեցաւ արմատական կուսակցութեան երիտասարդական կազմակերպութեանց համագումարը, մասնակցութեամբ 6000 պատգամաւորներու: Այս առթիւ կարեւոր ճառեր խօսեցան կուսակցութեան գլխաւոր վարիչները: Արտաքին նախարար Պ. Իվօն Տէլպօս մասնաւորապէս ծանրանալով արտաքին քաղաքականութեան վրայ, ըսաւ թէ «երեք մեծ ժողովրդապետութիւնները, Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Ֆրանսա կը նմանին սրտեւս Աթենասի, որուն սուրը կը պաշտպանէ ձիթենիի ճիւղը, անոնք խաղաղութեան պահակներն են խռովայոյզ աշխարհի մը մէջ: Ֆրանսա ջանադիր է համաձայնելու ամէնուն հետ եւ չանտեսեր մերձեցման որ եւ է կարելիութիւն: Հանրածանօթ է մեր անկեղծ բաղձանքը՝ սպառազինութեանց կրճատման համար: Բայց մենք ծայրայեղ պատրանքներ չենք սնուցաներ, կարծելով թէ հարցը կրնայ լուծուիլ մէկ հարուածով»:

Ինչ կը վերաբերի ներքին քաղաքականութեան, բոլոր ճառախօսները շեշտեցին թէ կուսակցութիւնը հաւատարիմ կը մնայ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան: Բայց ազդարարութիւններ ալ ուղղեցին՝ զանազան ծայրայեղութեանց առթիւ:

Ամէնէն առաջ ծերակուտական Ֆլէման Թէյնօ բարի գալուստ մաղթելով պատգամաւորներուն, յայտարարեց.

— Այստեղ մենք կ'ընդունինք միայն պաշտպանութիւն անհատական ու ճակատագրական եւ բոլոր ազատութեանց, պահպանում քաղաքականութեան »:

Հավրի երեսփոխան Լէօն Մէյէր աղաղակեց.— «Ոչ կարմիր դրօշ, ոչ ճնշումներ, ոչ ալ բռունցքներ դէպի վեր բարձրացած »:

Նախորդ վարչապետ, Ալպէռ Սառօ, յայտարարեց.— « Իրողութիւն է որ ընկերային անկարգութիւնը կը շարունակուի: Առժամեայ դադարը չի կրնար մեզ առաջնորդել դէպի մարքսեան յեղափոխութեան ճամբան: Մենք կ'ուզենք որ օրէնքը յարգուի եւ կառավարութիւնը կարենայ գործել կարգ - կանոնով: Այս պայմաններով միայն մենք պիտի մնանք յարած Ժողովրդական Ճակատին»:

Ուրիշ երեւելի մը, Միսթլէր, ըսաւ.— « Արմատական կուսակցութիւնը ուժ կուտայ կառավարութեան ձեռնարկած փորձին, առանց հրաժարելու իր ազատ քննութեան իրաւունքէն »:

Իսկ արտաքին նախարարը դիտել տուաւ.— « Մենք կը կարծենք թէ յաւագոյն բարենորոգումները պէտք է կատարուին բարեշրջումով մը, որուն ընթացքը դահավիժեցնել՝ անխոհեմութիւն պիտի ըլլար նոյնիսկ շահակիցներուն համար, մանաւանդ եթէ դիմեն բռնութեանց որոնք ուրիշ բան չեն կրնար ծնիլ եթէ ոչ անիշխանութիւ, թշուառութիւ եւ յետաշրջում »:

Իսկ երիտասարդ արմատականներու նախագահը յայտարարեց.— «Հերիք է որքան տատանեցանք ազգայնականութեան եւ Ժողովրդական Ճակատին միջեւ»:

Ընկեր վարականներու Ազգ. Խորհուրդը

—o—

Կիրակի օր գումարուեցաւ, նաեւ, ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը: Ինչպէս գրած էինք, օրակարգին վրայ կը գտնուէր նաեւ կուսակցութեան ձախ թեւին վտարման խնդիրը: Պետական նախարար Պ. Փօլ Ֆօռ, կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, առանց այլեւայլի պահանջեց վտարել ձախ թեւին կուսակիցները (22 հոգի), յայտարարելով.

— « Ես այժմէն կը դնեմ կարգապահութեան խնդիրը: Եւ «յեղափոխական ձախակողմը» կ'ամբաստանեմ ոճիրով եւ դաւաճանութեամբ՝ ընդդէմ կուսակցութեան: Պէտք է վտարել «յեղափոխական ձախակողմը», որ կապ ունի Թրոցքիականներուն, կուսակցութեան թշնամիներուն հետ »:

Ձախերուն առաջնորդը՝ Մարսօ Փիվէր պատասխանեց նոյն ուժգնութեամբ, խոստովանելով հանդերձ թէ ինքն է հեղինակը Փլէշիի դէպքին առթիւ հրատարակուած յայտարարութեան, որ կը քննադատէր կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

Հակառակ լարուած մթնոլորտին, կարելի եղաւ միջին ճամբայ մը գտնել եւ կանխել պառակտումը:

ԱՊՐԻԼ 11 Ալֆորվիլի մէջ

24 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ Ակումբին մէջ,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՔԹ. ՔԻԽԹԻԽՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ Եռթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 21 Ապրիլ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ 1. վարչական կազմի լրացում. 2. դասախօսութիւն ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ:

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը չորեքշաբթի ժամը 9ին, 6 Avenue d'Italieի սրճարանին վերնայարկը՝ մէթրօ փլաս տ'իթալի:

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը 21 Ապրիլ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, մէթրօ Պէլվիլ: կարեւոր օրակարգ:

ԱՊՐԻԼ 11 Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

24 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ցահրիկեան սրահին մէջ,

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ:

Կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Կը խօսին՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը նուագէ «Վահագնեան» նուագախումբը: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կը հրաւիրուին բոլոր միութիւնները: Մուտքը ազատ է:

ԱՊՐԻԼ 11 Շավիլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Եկեղեցական Ընկ. եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի, «Համազգային»ի եւ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղերուն:

24 Ապրիլ. շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մատուռ-դպրոցին մէջ:

Կը նախագահէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ՎՐԴ.

Կը բանախօսէ՝ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է:

Առնել թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել մէրի, 4 րիւ Թրուա Շանթիէ:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի կ'ունենայ 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս, PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ: Parc des Expositions, Porte de Versailles:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Օ. Բէքճեան, (Տէսին), իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Վիէնի, Սէն-Մօրիսի, եւ Տէսինի բարեկամներուն ու հայրենակիցներուն՝ որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի աղջըկան ՍՕՆԻԱՅԻ (19 տարեկան) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 14 ապրիլ, 1937, Լիոնի գերեզմանատունը:

Սգակիր ծնողքը՝
Տէր եւ Տիկին Բէքճեան

×

Ֆր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Նշանեան ընտանիքին որ 50 ֆր. նուիրած է մասնաճիւղին, Պ. Անդրանիկ Նշանեանի ապաքինման առթիւ:

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ Եկեղ. Հայուհեաց միութեան վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ապրիլ 11ի կիրակին: Շահող թիւերն են՝ 1263, 862, 536, 1231, 791, 1398, 799, 816, 403, 852: Մինչեւ մէկ ամիս՝ շահող թիւերու տէրերը պարտին դիմել մեզ, Մայր - եկեղեցի, Փրատօ, 339, միասին բերելով իրենց տոմսերը, իսկ եթէ հեռաւոր տեղ են փոստով ուղարկել զանոնք՝ ստանալու համար անմիջապէս իրենց թիւին համապատասխանող նկարը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Կիրակի, Ապրիլ 25ին, ժամը 3ին, Sociétés Savantesի C մէջ, 28 rue Serpente, տեղի կ'ունենայ գրական գեղարուեստական հանդէս ի պատիւ Ար. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆի 60ամեակին: Միութեան անդամներէն Օր. Հր. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, Պ. Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ եւ Պ. Ռ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ շարադրութիւններ պիտի կարդան Իսահակեանի ստեղծագործութիւններուն մասին: Տեղի կ'ունենան նաեւ արտասանութիւններ:

Մասնակցութեան մասնակցութիւն 3 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

Այս գրութեան հեղինակը նախկին մէկ անդամն է Եուկոսլավիոյ Կոմունիստ կուսակցութեան քաղաքական բիւրոյին, նախկին խմբագիրը նոյն կեդր. կոմիտէի արտասահմանի ներկուսակցութեան կեդրոնական պաշտօնաթերթին եւ կուսակցութեան կայացուցիչը: Ապրած է Խ. Միութեան մէջ ինը տարի — մօտ վեց տարին բանտերու մէջ:

Ա.

Այս յօդուածիս մէջ նպատակս է բացատրապէս խօսիլ դատական քննութեանց այն մեթոտներուն ու միջոցներուն մասին, զորս անձնապէս դիտած եմ Սովիէթ Միութեան մէջ: Ռուսիոյ մէջ ապրած ինը տարիներուս (դեկտեմբեր 1926էն դեկտեմբեր 1935) հինգ ու կէսը անցուցած եմ բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ: Հետեւաբար՝ ես պատեհութիւն ունէի տեսնելու շատ բաներ:

Դատական գործողութեանց մեթոտները ներկայիս կը ստանան ընդհանուր կարեւորութիւն մը: Անոնք լոյս կը սփռեն Մոսկուայի վերջին դատավարութեան վրայ, մասամբ կը մերկացնեն վերջին հրէշային ամբաստանութեանց, եւ նոյնիսկ աւելի հրէշային խոստովանութեանց մեքենականութիւնը: Անոնք երեւան կը բերեն այն ահռելի դերը, զոր կը խաղան դատաւորները, եւ այն այլանդակ ընթացքը, զոր ցոյց կուտան ամբաստանեալները այսպիսի խնդիրներու մէջ:

Մոսկուայի դատավարութիւնը վերջինն էր այն միտումնաւոր քաղաքական դատավարութեանց, որ ես պատեհութիւն ունեցած էի ուսումնասիրելու ճիշդ տեղին վրայ: Այն միջոցները, որոնք գործածուեցան պատրաստելու եւ բեմադրելու նախընթաց դատավարութիւնները (ընդդէմ մասնագէտներու՝ 1929ին ու 1930ին եւ ընդդէմ սոց. դեմոկրատներու՝ 1931ին) պարզապէս կատարելագործուած եւ անհաւատալի դարձուած էին վերջին դատերու ժամանակ: Վերջին դատավարութեանց բեմադրութեան ճիշդ այդ անհաւատալի, անմիտ տարրն է, որ ճեղքուածք մը յառաջ բերած է հանրային կարծիքին մէջ եւ ամէնէն առաջ դրած է հետեւեալ հարցումը.— Ի՞նչ է որ տեղի կ'ունենայ Սովիէթ Միութեան մէջ: Ո՞րն է ակն ու աղբիւրը այն բարոյական անելին, որուն յանգած է սթալինեան ռէժիմը:

Բացայայտաբար՝ Սովիէթ Միութեան մէջ պատահող դէպքերուն եւ այսպիսի դատավարութեանց կարելիութեան հիմնական պատճառը կը փնտռուի երկրին ընդհանուր պայմաններուն, Ռուսիոյ ժողովուրդին ընդհ. կացութեան, իր յետ-յեղափոխական շրջանի խոր յոգնութեան, իր բարոյական քայքայման եւ անկումին մէջ: Միմիայն ընդհ. դրութիւնը կրնայ բացատրել օգտակարութիւնը, եւ որոշ չափով յաջող օգտակարութիւնը, այն մասնաւոր դատարանական գործողութեան, զոր անձամբ դիտելու պատեհութիւնը ունեցայ:

Թոյլ տուէք ինձ անմիջապէս անցնիլ իմ սեփական փորձառութեան:

Ձերբակալուեցայ 1930 Մայիս 20ի կէս գիշերին: Ընդհ. կանոն է այդ: Ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ կը կատարուին գիշերը, գաղտնի կերպով, կատարեալ անդորրութեան մէջ: Այս գաղտնապահութեան նպատակն է տկարացնել ձերբակալեալին ընդդիմութիւնը: Ձերբակալութեան հրամանը, որ ինձ ցոյց տրուեցաւ, ոչ մէկ պատճառ կուտար իմ ձերբակալութեան համար: Պատահական բան մը չէր. ընդհանուր կանոնն է այդ:

Առանձին օթեւանով մը բանտ առաջնորդուեցայ: Այս «առանձնաշնորհում մը» կը բացատրուի այն իրողութեամբ, որ այն ժամանակ ես կը բընակէի Լենինկրատ, պալատի մը մէջ, ուր կուսակցութեան բոլոր երեւելիները կիրովին իրենց գլուխն ունենալով, հանդիստ կերպով տեղաւորուած էին: «Կուսակցութեան տանտէր» բանտային փակ կառքի մը երեւումը չափազանց մեծ յուզում մը յառաջ պիտի բերէր: Ռուսիոյ մէջ ամէն ինչ, որ տեսնելու պատեհութիւն ունեցած եմ, առաջնորդած է զիս այն համոզման թէ բիւրոկրատիկ «արդարութեան» գործելակերպի հիմնական կանոնը հետեւեալն է: Ո եւ է խուզարկում, ո եւ է սուտ, ո եւ է տեսակի բռնութիւն, թոյլատրելի է: Սակայն, ան պէտք է գործադրուի առանց աղմուկի, առանց գայթակղութեան: Երեւոյթները պէտք է պահպանուին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 21 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3401 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Ընկերային յեղաշրջման փորձը, որ մինչեւ հիմա կը շարունակուի Ֆրանսայի մէջ, խոր տպաւորութիւն գործած է սահմանէն դուրս ալ, մինչեւ Ամերիկա։

Սխալ պիտի ըլլար սակայն ըսել թէ բոլորն ալ դաս կ՚առնեն Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատէն։ Ամէն միջավայր իր առանձին պահանջներն ու հասկացողութիւններն ունի։

Բայց, տարակոյս չկայ թէ Ֆրանսայի մէջ արձանագրուած յաջողութիւնները դարձան մղիչ ազդակ ուրիշ երկիրներու, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն համար, որոնք միշտ կը պարծենան իրենց ժողովրդապետական կարգ ու սարքով։

Երկու երկիրներն ալ ունին վիթխարի կազմակերպութիւններ՝ իբրեւ ղեկավար աշխատաւոր բազմութեանց։ Զգուշանալով հանդերձ դղրդագին ցնցումներէ, երկուքն ալ ծրագրեալ եւ յարատեւ պայքար մը կը մղեն, արժեցնելու համար իրենց արդար պահանջները։

Ունենալով միլիոններ՝ իրենց կոնակը, անոնք դրամատիրական յաւակնութեանց դէմ կը բարձրանան իբրեւ յորդահոսան եւ յարաճուն ալիքներ, եւ լայն ճեղքեր, ակօսներ կը բանան ամէն տարի։

Լոնտոնի մէջ, մարդիկ արդէն սկսեր են հաշուել թէ ի՞նչպէս պիտի օգտագործուի 11 միլիոն բանուորներու վճարովի արձակուրդը, երբ ընդհանրանայ։

Մ. Նահանգներուն մէջ, աշխարհահռչակ Ֆորտը դեռ երկու շաբաթ առաջ սպառնալից կը կարդար աշխատաւորական կազմակերպութեանց, յայտարարելով թէ չի ճանչնար որ եւ է արհեստակցական միութիւն։ Նոյնիսկ 10 տոլարի կը բարձրացնէր բանուորներուն օրականը, որպէսզի գիտակցօրէն կապուին իրեն, փոխանակ երթալ միանալու արհեստակցական կազմակերպութեանց։

Շաբաթ մը չանցած, Գերագոյն Ատեանը վաւերացուց «Վակներիի օրէնքը»,— հաւաքական պայմանագրութիւններ կնքելու իրաւունքը։

Եւ «ամենակարող» գործարանատէրը սկսաւ իջեցնել առագաստները։ Իրեն դէմ կանգնած է երիտասարդ մը, Ճոն Լիւիս, որուն ձայնը կ՚արձագանգէ մինչեւ Քանատա, արդարութիւն պահանջելով յանուն միլիոնաւոր կազմակերպուած բանուորներու։ (Վերջին լուրերու համաձայն, Տիթրոյթի գործարանատէրը բոլորովին տեղի չէ տուած եւ այժմ կ՚ամրապնդուի իբրեւ օրէնքը դրժող)։

Ամէն պարագայի տակ, Մ. Նահանգներուն մէջ ալ, արդէն բացուած է ճամբայ մը, որ պիտի տանի դէպի աւելի լայն բարօրութիւն։ Եւ այս բոլորը՝ քուէներու զօրութեամբ, չահագործողները նահանջի մատնելով իբրեւ սարսափելի որոտում։

Այս ճամբուն վրայ, Մ. Նահանգներու նախագահն ալ վճռական դեր մը կը կատարէ, իր բարենորոգչական գործունէութեամբ, որ կը շարունակուի նոյն թափով, նախագահական երկրորդ քառամեակին։

Առաջին օրէն իսկ ձեռնարկելով անարիւն յեղափոխութեան մը, Րուզվէլթ իր երկրին մէջ հաստատեց նորութիւններ, բացւ երիտասարդացման, բարեկարգութեան, ընկերային արդարութեան ակօսներ։ Յաճախ հակասահմանադրական հռչակուեցան իր տնօրինութիւնները — նուազագոյն աշխատավարձք, աշխատանքի ժամերու կրճատում եւայլն։ Բայց ան ճակատեցաւ տառամոլ կամ հաստատապարանոց օրէնսդիրներու դէմ, դրամատիրական եւ ճարտարագործական բռնակալութեան դէմ։

Եւ ահաւասիկ բուն աշխատաւորական շարժումն է որ կը ձգտի լրացնել մնացեալը։

Ուրեմն, Ժողովրդական Ճակատի քաղաքականութիւն մըն է որ կը ծաւալի Ատլանտեանէն անդին, առանց այդ անունը կրելու։ Ճիշդ ինչպէս որ Անգլիոյ մէջ ալ ձեւ ու մարմին կ՚առնեն նոյն խմորումներն ու խլրտումները, առանց անպատճառ «ճակատ»ի մը յանգելու։ (Անգլիոյ աշխատաւորական եւ արհեստակցական կազմակերպութիւնները կը դժկամակին միացեալ ճակատ կազմել բոլշեւիկներուն հետ)։

Մարսէլ Քաշէն, «Իւմանիթէ»ի տնօրէնը, չափազանց խանդավառուած, արդէն կը խօսի «Միջազգային Ժողովրդական Ճակատ»ի մը մասին։

Բոլշեւիկ հրապարակագիրը կը գրէ թէ Սպանիոյ ժողովրդական ճակատը կը զօրանայ օրէ օր, «քաղաքական եւ զինուորական դետնի վրայ»։ Անգլիոյ մասին եւս լաւատես է, «հակառակ բոլոր տեսակի դժուարութեանց»։ Պելժիոյ Ռէքսին վերջին պարտութենն ալ բարենշան համարելէ վերջ, Մարսէլ Քաշէն ուրախութեամբ կ՚աւետէ որ Գերմանիայէն տարագրուած համայնավարները, ընկերվարականները եւ բոլոր հակահիթլէրականները կը պատրաստուին ժողովրդական ճակատ մը կազմելու։

Պարզապէս իբրեւ տեղեկութիւն կ՚արձանագրենք այս պարագան, որ աւելի շատ քարոզչական հանգամանք ունի։

Անժխտելի է մէկ իրականութիւն,— ամէն տեղ ալ զանգուածները հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն կը ճնշեն, իրենց հսկայական կազմակերպութիւններով եւ ծաւալուն, յարատեւ գործունէութեամբ։ Նոյն իսկ յետադիմական երկիրներու մէջ, օրուան իշխանութիւնը կը փորձէ անոնց վրայ հիմնել իր դիկտատուրան, աւելի մեծ բարիքներ խոստանալով քան «փտած ժողովրդապետութիւններ»։ Իսկ Ֆրանսայի կենդանի օրինակը, ամէն տեղի համար, դարձաւ տեսակ մը ազդանշան կամ խթան՝ զանազան խմորումներու եւ խլրտումներու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը զգուշացնէ Թուրքիան

«Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, խօսելով Թուրքիոյ եւ Եուկոսլավիոյ բանակցութեանց մասին, կ՚ըսէ թէ հաստատուած է որ Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, մեծապէս նպաստած է պուլկարեւեուկոսլաւ դաշնագիրներու կնքումին եւ թէ կը ջանայ դիւանագիտական այդ գործունէութիւնը պսակել միջերկրականեան համաձայնութեամբ մը, մասնակցութեամբ Իտալիոյ, Եուկոսլավիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ։ «Ահա այս խնդիրն է որ քննուած է Պելկրատի մէջ», կ՚ըսէ թերթը, եւ դիտել կուտայ թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը սխալ ճամբայ բռնած է — ինչպէս ուրիշ եւրոպացի դիւանագէտներ — ԵՐԲ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԻՐ ԵՐԿՐԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԼ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿՆՔԵԼՈՎ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՆԱԽԱՅԱՐՁԱԿԻ ՄԸ ԿԱՄ ԱՆՈՐ ԸՆԿԵՐԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ։

*** Զօր. Իսմէթ եւ Թ. Ր. Արաս, որոնք Եուկոսլավիա կը գտնուէին մէկ շաբաթէ ի վեր, մանաւորապէս պտտելով Տալմացիոյ ծովեզերքը, ապրիլ 19ին ճամբայ ելան դէպի Էնկիւրի, կանգ առնելով Սոֆիայի մէջ։ Դիտելի է որ երկու նախարարները մանաւորապէս այցելեցին Եուկոսլավիոյ ազգային պաշտպանութեան հետ կապուած հաստատութիւնները,— Զէմունի օդակայանը, Քրակուժեվացի զինարանը, նաւագործարաններ, նաւային կայաններ եւն.։ Հացկերոյթի մը պահուն, զօր. Իսմէթ փառաբանեց Եուկոսլավիոյ ուժը եւ Ադրիականի վրայ ունեցած տիրապետող դիրքը։ Մէկ խօսքով, այցելութիւնը իր քաղաքական հանգամանքէն զատ, եղաւ ցոյց մը թուրքեւեուկոսլաւ սերտ զինակցութեան, որ երկու երկիրներուն կուտայ տիրական դիրք մը՝ Պալքանեան քաղաքականութեան մէջ։

Թրքական «Սասարմ—ֆեսերմ» Հարաւային սահմանին վրայ

Հալէպէն կը հեռագրեն.— Նախկին երեսփոխան Մազի աղա ձերբակալուեցաւ, երբ դուրս կ՚ելլէր Թրքական հիւպատոսին տունէն։ Կը թուի թէ այս ձերբակալութիւնը կապ ունի վերջերս կատարուած ձերբակալութեանց հետ, իբրեւ հետեւանք թրքասիրական արարքներու։

*** «Սօն Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ հարաւ. սահմանին վրայ խաժի կը գործադրուին ձեռք առնուած զինուորական միջոցները։ Այս սահմանին վրայ չէ մնացած թիզ մը հող որ ապահովութեան տակ առնուած չըլլայ։

«Ամբողջովին ճշդուած են այն կէտերը, ուրկէ հրոսախումբերը դիւրութեամբ կ՚անցնէին մեր հողերը։ Բացի ասկէ առաջ մինչեւ իր յետին անդամը փճացուած հրոսախումբէն, 16 հոգինոց հրոսախումբ մըն ալ փճացուած է։ Այս վերջին հրոսախումբը, որուն գլուխը կը գտնուէր նշանաւոր հրոսակ Համիտ, Փօզանի Գուբու Օրման վայրին մէջ թակարդի մէջ ձգուած է թուրք հետապնդող ուժերուն կողմէ։ Նոյնպէս Գասըմի ղեկավարութեան տակ գտնուած հրոսախումբն ալ, Սղերդի շրջակայքը յանկարծակիի բերուած է եւ Գասըմը, իր երկու եղբայրներն ու Սէլիմ անուն հրոսակը մեռած վիճակի մէջ ձեռք անցուած են»։

Ընկերվարականները եւ համայնավարները պիտի միանա՞ն

Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը, որ բացուած էր կիրակի օր, վերջացնելով իր աշխատանքը, բանաձեւ մը քուէարկեց քաղաքական կացութեան եւ կուսակցական կարգապահութեան մասին, 25ի դէմ 4620 ձայնով (ձեռնպահ՝ 583 հոգի, բացակայ՝ 156)։ Բանաձեւը ջերմապէս կը գնահատէ Ժողովրդական Ճակատին մասնակցող ընկերներու հաւատարմութիւնը եւ քաջութիւնը եւ վստահութիւն կը յայտնէ վարչապետ Լէօն Պլումի եւ ներքին նախարար Մարքս Տորմուայի, որոնք մասնաւորապէս ենթակայ են հակառակորդներու յարձակումներուն։ Յետոյ, ակնարկելով «յեղափոխական ձախակողմեան» խմբակին, անգամ մը եւս կը յիշեցնէ բոլոր ընկերներուն.

— «Թէ որ եւ է տեսակէտով անթոյլատրելի է որ կուսակցութեան ծոցին մէջ իսկ գոյութիւն ունենան կազմակերպութիւններ որոնք դուրսէն հրապարակային յարձակումներ կ՚ուղղեն կառավարութեան մասնակցող ընկերներու գործերուն դէմ, թէ անկարգապահութեան անթոյլատրելի ձեւ մըն է այդ։ Հետեւաբար կ՚որոշէ թէ այդ կարգի կազմակերպութիւններ չեն կրնար գոյութիւն ունենալ. ուստի կը լուծէ յեղափոխական ձախակողմը, եւ կը յուսայ թէ անոր մասնակցող ընկերները պիտի համակերպին սահմանուած կարգապահութեան, այլապէս յառաջիկայ համագումարը կամ Ազգային խորհուրդ մը պիտի հրաւիրուին, պատժական տնօրինութիւնները եւ կանոնագրական վտարումները վճռելու համար»։

Այս բանաձեւին քուէարկութենէն վերջ, Պ. Մառսօ Փիվէռ, «յեղափոխական ձախակողմ»ին վարիչը, յայտարարութիւն մը կարդաց իր եւ ընկերներուն անունով։ Հաստատելէ վերջը թէ կուսակցութիւնը չի կաշկանդեր կարծիքի եւ գնահատման ազատութիւնը՝ կուսակցութենէն ներս, յայտարարութիւնը ստորագրողները կ՚ըսեն թէ «կը խոնարհին տրուած որոշման առջեւ եւ հրապարակաւ յանձն կ՚առնեն յարգել զանոնք»։

Ժողովը քննեց աւելի կարեւոր հարց մը,— ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացումը։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ՚ըսէ թէ երեք համագումարներով հաստատուած Միացման Յանձնաժողովը միայն իրաւունք ունի յօրինելու միացման օրէնքը եւ ապագայ միակ կուսակցութեան սահմանադրութիւնը, համախորհուրդ ընկերվարական եւ համայնավար պատուիրակութեանց, յետոյ երկու կուսակցութեանց բոլոր կազմակերպութիւններուն վաւերացման ենթարկելու համար զանոնք։ Հետեւաբար, կուսակցութեան մասնաճիւղերը պէտք չէ առանձին խորհրդակցութիւններ կատարեն իրենց շրջաններուն մէջ, համայնավար բջիջներուն հետ։

ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ (փուրպուար) ջնջելու համար, վարչապետը եւ աշխատանքի նախարարը օրինագիծ մը պիտի ներկայացնեն խորհրդարանին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ...

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, չեմ կարծեր թէ գտնուի ո եւ է ազգ, որ մեզի չափ ուժ թափած, փայլած ըլլայ միջազգային ճակատներու վրայ։

Օսմանեանը գիտէք արդէն։ Այնտեղ ոչ թիւ-թուական փնտռելու պէտք ունինք, ոչ ալ պատմութիւն քրքրելու։

Ամէն մէկ Հայ ինքնին կենդանի պատմութիւն մըն է, այդ ճակատին վրայ։

Պատմութիւն մը կը կազմէ, նաեւ, իրանեան ճակատը։

Երբ այս կէտը կը նշանակեմ, միջանկեալ պէտք է յիշեմ, նաեւ յունականը, հռոմէականը, ասորա-քաղդէականը, արաբականը, բիւզանդականը։

Բայց դառնանք մեր օրերուն։

Օսմանեանին զուգընթաց գնաց ռուսական ճակատը, Աշտարակեցիներով եւ խումբ-խումբ զօրավարներով։

Մեծ պատերազմին, ունեցանք, նորէն, ռուսական ճակատ, ֆրանսական ճակատ, արաբական-պաղեստինեան սուրիական-պոնտոսեան-յունական կովկասեան ճակատ։

Եւ ամէն տեղ ալ տուինք անհամար զոհեր, փոխարէն ստանալով փառք եւ պատիւ,— «նիւթեր պատմութեան համար»։

Եւ ահաւասիկ վերջինը.— Սպանիական ճակատ։

Ամիսներ առաջ, Փարիզի կարմիր-բուկներուն օրկանը պարծանքով կը յայտարարէր թէ յանձնախումբեր կազմուած են Փարիզի թաղերուն եւ գաւառական կեդրոններու մէջ, օգնութիւն հասցնելու համար Սպանիոյ հանրապետական վաշտերուն։

Կը ծանուցանէր, նաեւ, թէ կրցած են հարիւր հոգի ղրկել դէպի ռազմաճակատ։

Կառավարութիւնը փետրուար 20էն ի վեր արգիլած ըլլալով կամաւորներու առաքումը, այլեւս բան չենք լսեր այս կողմէն։

Բայց, ողջ մնայ «Բանուոր»ը.— նոյն հոսանքին ամերիկեան զուռնան։

Այս թերթն ալ, որուն տէրն է Հայ Աշխատաւորական Միութիւնը (Համ), ամիսներէ ի վեր պայքար կը մղէ, կարելի եղածին չափ մեծ գումարներ, ինչպէս եւ կամաւորներ հաւաքելու եւ Սպանիա ղրկելու համար։

Եւ ահա զոյգ մը, որ միեւնոյն ատեն նոր լուրեր կուտայ, սպանիական ճակատի հայ կամաւորական գործունէութեան մասին. («Բանուոր», 3 ապրիլ 1937).

— «Ամերիկահայ մարտական աշխատաւորութիւնը կորսնցուց իր հարազատ եւ պայքարի ընկերներէն մէկը, յանձին ընկեր Միսաք Չէլէպեանի։ Ան ինկաւ յանուն ամսու սկիզբները, Սպանիոյ մէջ, Ֆաշիզմի դէմ մղուած հերոսական ճակատամարտի մը պահուն։

Ընկեր Չէլէպեան, որպէս կամաւոր զինուոր, Ամերիկայէն Սպանիա գնաց, երբ Ֆաշիզմի յետադիմական ուժերը Սպանիոյ գեղեցիկ մայրաքաղաքը պաշարեր էին եւ կը սպառնային զայն հիմնայատակ քանդել, եւ երբ պուրժուական մամուլը Սպանիոյ ժողովուրդի մեծամասնութեան քուէով ընտրուած օրինական կառավարութեան մօտալուտ անկումը կը գուշակէր։

Ընկեր Չէլէպեան Ամերիկայէն Սպանիա մեկնող կամաւորական խումբին միացաւ 1936ի դեկտեմբեր ամսուն։ Ան կը պատկանէր Աբրահամ Լինքըլնի Ջոկատին, որուն մէջ կը գտնուի նաեւ ուրիշ հայ բանուորներու խումբ մը։ Ընկեր Չէլէպեանը կը պատկանէր արագահարուածի խումբի մը եւ հմուտ էր այդ գործին մէջ։ Ան սպաննուեցաւ Ֆաշիստներու կողմէ արձակուած ռումբէ մը»։

Պատերազմը վերջացած չէ տակաւին, եւ անշուշտ ուրիշ Չէլէպեաններ ալ պիտի ունենանք, «յանուն քաղաքակրթութեան»։ Ինչպէս, երբեմն, յանուն քրիստոնէութեան։

Գետերով հայկական արիւն հոսեցաւ Արեւելքի մէջ։

Հայոց ազգը կը կործանի՞, եթէ Թուրքիոյ եւ Կովկասի փոխարէն, հայկական արեան վտակներ կազմուին արեւմտեան կողմն աշխարհի,— առ այժմ սպանիական ճակատին վրայ։

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՎԱՅԵԼԵՆ

Տարագիր բանուորները, Ժընեւի պայմանագրով

ՎԻԷՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՍՏԱՑԱԾ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Վիէնի երեսփոխան Պ. Lucien Hussel լուսաբանութիւններ խնդրած էր արտաքին նախարարութենէն՝ հայ բանուորներու կացութեան, իսկ պատերազմական նախարարութենէն՝ զինուորագրութեան մասին։ Յարգելի երեսփոխանը մեր տրամադրութեան տակ դրած ըլլալով իր ստացած պատասխանները, ստորեւ կ՚ամփոփենք զանոնք։

Արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Ալէքսի Լէժէ ապրիլ 5թուակիր գրութեամբ մը պատասխանելով բանուորներու մասին եղած հարցումներուն, կը գրէ.—

«Պատիւ ունիմ յայտնելու ձեզի թէ Ֆրանսա ապաստանած Հայերու կացութիւնը կը տնօրինուի համաձայն 1933 հոկտեմբեր 28ին Ժընեւի մէջ ստորագրուած պայմանագրութեան՝ ի մասին ապաստանեալներու միջազգային կանոնագրին։ Այս պայմանագրութիւնը գործադրութեան դրուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, խորհրդարանական վաւերացումէն եւ վաւերացումներու փոխանակութենէն վերջ, 1936 դեկտեմբեր 3ին (պաշտօնաթերթ 5 դեկտեմբեր, 1936)։

1933ի պայմանագրութեան 7րդ յօդուածը ընդհանուր ձեւով մը կը տրամադրէ թէ «աշխատանքի ազգային հրապարակին պաշտպանութեան յատուկ օրէնքներու եւ կանոններու գործադրութենէն ծնած սեղմումները անխնայ պիտի չգործադրուին երկրին մէջ կանոնաւոր բնակութիւն հաստատած ապաստանեալներուն համար»։ Նոյն յօդուածը կը տրամադրէ նաեւ թէ այդ սեղմումները «ամենայն իրաւամբ» պիտի վերնան այն ապաստանեալներուն համար որ կը լրացնեն կարգ մը պայմաններ, մասնաւորապէս անոնց համար որ «առ նուազն երեք տարի բնակած են մեր երկրին մէջ»։

Այս պարտաւորութեան համար, զոր ընդունած է Ֆրանսական կառավարութիւնը, չկայ ուրիշ սահմանափակում բայց եթէ այն որ կը բխի մեր լիազօր պատուիրակին վերապահութենէն, որուն համաձայն այդ տրամադրութիւնը չխանգարեր «գործադրութիւնը այն օրէնքներուն եւ կանոնագիրներուն որոնք կը սահմանեն օտար վարձուորներու (սալարիէ) գործածութեան համեմատութիւնը»։

Ինչպէս կը տեսնէք, հայ ապաստանեալներու աշխատանքի պայմանները ճշդուած են այժմ շատ լայն եղանակով մը, իբրեւ սկզբունք։ Սակայն, գործնականին մէջ, 1933ի պայմանագրութեան գործադրութիւնը յառաջ բերած է կարգ մը դժուարութիւններ։ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅԺՄ ԶԲԱՂԱԾ Է ՀԱՐ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐԷՆ ԷՆԿԻՒՐԻ - ՊԵԼԿՐԱՏ

Կրկին ստիպուած ենք գործածել այս խորագիրը: Երէկ Եուկոսլաւիոյ վարչապետն էր Էնկիւրի այցելողը, այսօր Թուրքիոյ վարչապետն է, որ Պելկրատ կ'այցելէ:

Ի՞նչով մեկնել այս այցելութիւնը: Փոխա՞յց մըն է, զոր կը կատարէ Ըմէթ:

Կամ այս այցելութեան մղիչ ազդակը միայն երկու երկիրներո՞ւն յատուկ է: Կապ ունի՞ ուրիշներու հետ: Ի՞նչ կողմէ կը ձեռնարկուի, թէ կը թելադրուի ուրիշներէ:

Հարցումներ, որոնք ինքնին ծնունդ կ'առնեն այս առթիւ:

Խօսելով Սթոյատինովիչի՝ Էնկիւրի բրած այցելութեան մասին, կ'ըսէինք թէ «տնտեսական դաշինք»ի պարագան քօղարկում մըն է միայն, եւ թէ, իրականին մէջ, Էնկիւրի եւ Պելկրատ նոյն իսկ պալքանեան սահմաններէն դուրս հարցերու մասին է որ կը խօսին:

Ըմէթի այցելութեան կապուած է, կրկին, պաշտօնական բացատրութիւն մը: Միամիտ պէտք է ըլլալ, անշուշտ, հաւատալու համար թէ Թուրքիոյ վարչապետը, որ չէշտինք, այնքան քիչ կը հեռանայ երկրէն, ուղած է փոխադարձել պարզապէս Սթոյատինովիչի այցելութիւնը՝ այդքան մեծ չքախումբով մը երթալով մինչեւ Պելկրատ: Իր հետեւորդներուն կազմը, ու այդ կազմին մէջ ներկայութիւնը պալքանեան եւ ընդհանրապէս արտաքին գործերու մասնագէտներուն՝ փաստ մըն է թէ Ըմէթ Պելկրատ այցելեց քաղաքական շատ կարեւոր խնդիրներու համար:

Վասնզի, նախ, Թուրքիա եւ Եուկոսլաւիա իրենց միջեւ լուծելիք առկախ խնդիրներ չունին: Դրացիներ չեն: Տնտեսական համեստ կապ մը ունին, որու մասին գտած են հասկացողութեան գետին մը, դաշնակիցներ են պալքանեան ուխտով, որուն խորհրդաժողովը, սակայն, դեռ նոր էր որ գումարուեցաւ Աթէնքի մէջ: Ուրեմն, ինչ որ կար ընդհանրապէս պալքանեաններուն եւ հետեւաբար պալքանեան ուխտին յատուկ, արդէն իսկ ձըգուած ու լուծուած պէտք էր ըլլար Աթէնքի մէջ՝ պալք. ուխտի բոլոր երկիրներու մասնակցութեամբ:

Ծանօթ է, սակայն, որ Պելկրատ, փաստօրէն, հեռացած է պալք. ուխտէն: Սխալ ըսինք,— Պելկրատ այլ եւս հեռացած է իր այն քաղաքականութենէն, որ զինքը կը մղէր պալք. ուխտի ամէնէն ջերմեռանդ պաշտպաններէն մին ըլլալու՝ տարիներ առաջ: Մտահոգ էր Իտալիայէն ու Պուլկարիայէն: Այսօր՝ բարեկամ է առաջինին ու սերտօրէն կապուած է երկրորդին:

Ուրեմն, Ըմէթի Պելկրատ այցելութիւնը չէր կրնար ոչ երկու երկիրներու մասնակի յարաբերութիւններուն, եւ ոչ ալ նոյն իսկ պալք. ուխտի տրամադրութեան մէջ:

Ուրե՞մն:

Պատասխանը ջանանք փնտռել վերջերս ստեղծուած քաղաքական պայմաններուն մէջ, որոնք այնքան նշանակելի փոփոխում մը յառաջ բերին Արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Այդ առթիւ, հարկ է նկատի ունենալ այն մասնակի ու բացառիկ դերը, զոր սկսած է խաղալ Պելկրատ:

Եուկոսլաւիոյ մայրաքաղաքը, վերջին ամիսներու ընթացքին, յաջորդաբար ընդունեց կարգ մը այցելութիւններ:

Պուլկարիոյ վարչապետ Քէօսէիվանովէն վերջ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը գնաց Պելկրատ: Յետոյ՝ հոն տեղի ունեցաւ Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովը: Անցեալ շաբթու հոն այցելեց Չեխոսլովաքիոյ Հանրապետութեան նախագահը: Այսօր՝ Ըմէթն է հոն:

Այս բոլոր քաղաքական այցելութիւնները կարեւորութիւն կը ստանան, երբ նկատի առնենք քանի մը պարագաներ:

Առաջին,— Եուկոսլաւիա մաս կը կազմէ Պալքանեան ուխտին:

Երկրորդ,— ան մաս կը կազմէ նաեւ Փոքր Համաձայնութեան:

Երրորդ,— ունի շատ կարեւոր աշխարհագրական դիրք մը:

Չորրորդ,— Ֆրանսա կը ձգնի Գերմանիոյ շուրջ շղթայ մը քաշել: Այս շղթային այն օղակը որ կոչուած է ըլլալու Եուկոսլաւիան, ամէնուն ուշադրութեան առարկան է: Վասնզի, Պելկրատ, որոշ առեւէ ի վեր, կը ձգտի ոչ միայն փրկուիլ այդ շղթային օղակէն, այլ եւ այն յանձնառութիւններէն, որոնք զինքը կը կապեն Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան ուխտին: Եթէ այդ օղակը խախտի, Ֆրանսայի ցանկացած շղթան չի կազմուիր:

Կը թուի թէ այդ օղակը ոչ միայն խախտած է, այլ եւ կը ձգտի փոփոխել ֆրանքեւոուս քաղաքականութեան հետ կապուած յարաբերութիւնները:

Աստր ամէնէն խօսուն փաստը այն է, որ Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովէն վերջ Չեխոսլովաքիոյ նախագահը պէտք տեսաւ Պելկրատ այցելելու:

Սխալ չըլլար, թերեւս նոյն ձեւով մեկնել նաեւ Ըմէթի այցելութիւնը՝ Պելկրատ, պալքանեան ուխտի խորհրդաժողովէն վերջ:

Այս զոյգ այցելութիւններուն մէջ, առաջին ուշադրաւ իրողութիւնը այն է, որ Պելկրատ ու իր Փ. Համաձայնական թէ Պալքանեան «դաշնակից»ները այլ եւս իրարու հետ կը խօսին բաց թուղթերով: Աստր նախաքայլը առաւ նոյն ինքն Սթոյատինովիչ, Էնկիւրիի մէջ, վերջին անգամ, ինչպէս դիտել տուինք առենին:

Անդրադառնալով մասնաւորաբար Ըմէթի այցելութեան, մեզի կը թուի թէ անիկա ոչ միայն երկու երկիրներու մասնակի յարաբերութեան հետ կապ չունի, այլ եւ այդ այցելութեան թելադրանքը կուգայ դուրսէն:

Ու սխալած չենք ըլլար, թերեւս, եթէ ըսենք,— Հռոմէն:

Սթոյատինովիչ Էնկիւրիի մէջ, Բուշտի Արաս Հռոմի մէջ, Չիանօ Պելկրատի մէջ, Ըմէթ՝ Պելկրատի մէջ ու — ինչպէս գրուեցաւ քիչ առենէն Չիանօ Էնկիւրիի մէջ...

Միւս կողմէ երբ նկատի ունենանք Իտալիոյ չեզոքացուած ճիգը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ գոնէ բացարձակ գերակայութիւն մը ըստեղծելու՝ ի հեճուկս Անգլիոյ, կը տարուինք աւելի համոզուելու թէ Մուսոլինին կայ Պելկրատի այցելութեան ետեւ, ու անոր թելադրանքով է որ Պելկրատ կը փորձէ գետին հարթել Հռոմի ու Էնկիւրիի միջեւ:

Այդ գետինի մասին մենք խօսեցանք ասկէ առաջ: Ջանացինք պարզել թէ ինչ բան է որ Իտալիան հեռու կը պահէ Թուրքիայէն: Ըսինք, նաեւ, թէ՝ փաստօրէն անդոյ է այլ եւս միջերկրականեան ուխտը, զոր Անգլիա ըստեղծած էր Եթովպեան արշաւանքի եւ իտալեւանգլիական յարաբերութեանց պրկումի օրերուն:

Իտալիա, որ իր նոր պայմաններուն մէջ նոր քաղաքականութիւն մը կը վարէ, եւ, Գերմանիոյ հետ, կ'աշխատի քայքայել ինչ որ Ֆրանսա եւ Անգլիա միասնաբար թէ անջատաբար ըստեղծած են՝ զանազան անուններու տակ՝ զանազան ալքեր կամ շղթաներ կազմելով, բնականաբար պիտի ձգտի ամէն կերպով փրցնել նաեւ Թրքական օղակը՝ այդ ընդհանուր շղթային:

Եթէ սխալ չէ մեր այս մեկնաբանութիւնը, հասկնալի կը դառնայ թէ ինչու Ըմէթ անձամբ կ'երթայ Պելկրատ եւ ինչու իր հետ կը տանի քաղաքական դէմքերու եւ մասնագէտներու չքախումբ մը:

Անշուշտ, կարելի չէ ըսել թէ Պելկրատի այցելութիւնը անպայման շօշափելի արդիւնք մը կուտայ: Կ'ըսէինք նախորդ յօդուածով թէ Թուրքիոյ համար չափազանց դժուար է դիրք մը ճշդել Իտալիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ՝ ինչպէս դժուար էր՝ օսմանեան կայսրութեան համար՝ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ: Ինչ որ ստոյգ կարելի է նկատել, այն է, թէ Հռոմ բոլոր հնարաւորութիւններն ու ձեւերը կ'օգտագործէ իր ուղկանին մէջ առնելու համար նաեւ Թուրքիան:

Ու երբեք պէտք չէ զարմանալ, եթէ վաղը մենք գտնուինք քաղաքական նոր համաձայնութեան մը առջեւ,— Միջերկրականեան Ուխտ՝ Եուկոսլաւիոյ, Թուրքիոյ, Յունաստանի եւ — փոխանակ Անգլիոյ — Իտալիոյ միջեւ:

Իրապէս կը կնքուի՞ նման ուխտ մը, առով կը բարելաւուի՞ն Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները, Ռուսիա կը մնա՞յ ձեռնածալ,— հարցումներ են ասոնք, որոնց պատասխանը պիտի տան ապագայ դէպքերը:

Առայժմ, բացորոշ է, որ քաղաքական լուրջ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան, հին յարաբերութիւնները զգալապէս կը փոխուին, ու Թուրքիա որ այնքան ջերմեռանդ կերպով կը ձգնէր Պալքաններու եւ Միջերկրականի մէջ ապահովութիւններ ունենալ ու զոյավիճակը պահպանել, ինքզինքը գտած է նոր կացութեան ու նոր պայմաններու առջեւ:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

Ցաւով կը տեղեկանանք որ ապրիլ 5ին Գահիրէի մէջ մեռած է բազմամեայ ուսուցիչ Պ. Գր. Միխալեան, իր 70 տարեկան հասակին մէջ:

Հանգուցեալը Պարտիզակցի էր եւ երկար տարիներ ուսուցչական պաշտօն վարած էր Պարտիզակի, Գահիրէի եւ ապա Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ:

Անցեալ տարի ձեռնարկած էր հրատարակելու Պարտիզակի պատմութիւնը:

«ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԻՆ ՄԸՆ Է»

Ձմեռնային ցուրտ գիշեր մը, սենեակներուն մէջ փակուած գիւղացիները համարձակութիւն իսկ չունէին պատուհաններէն դուրս ձիւնախառն փոթորիկին նայելու: Հովը երթալով կը սաստկանար ու իր աղմուկով, խոր ու մեռելային տպաւորութիւն մը կը ձըգէր գիշերային մթութեան մէջ:

Թրքական գիւղ մըն էր, ուր մահէն ճողոպրած քանի մը հայ ընտանիքներ իբրեւ դաւանափոխ՝ Թուրք ազգաներու քով օրն ի բուն կ'աշխատէին պատառ մը հացի փոխարէն: Իրենց գործերը լրացնելէ վերջ՝ քով քովի գալով զանազան զրուցներ, անցեալէն յիշատակներ պատմելէ ուրիշ ոչ մէկ սփոփանք ունէին:

Դուրսը քամին նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուէր, ձիւնի հատիկները կը տեղաւորէր պատուհաններուն ու դուռներուն վրայ:

Հեծկլտուքի ձայն մը լսուեցաւ: Կարելի՞ էր որ այս ցուրտ ձմրան դուրսը մնացող մը ըլլար, պահ մը լռութիւն տիրեց, երկու կիները իրենց ականջները սրած այդպէս սպասեցին, գուցէ սխալած ըլլային, գուցէ նմանութիւն մը փոթորիկի ձայնին:

Հեծկլտուքի ձայնը նորէն լսուեցաւ: Կնոջ մը ձայնն էր, այս անգամ աւելի աղիողորմ... կասկած չկար այլ եւս, պատուհանէն նայելով մութին մէջ կարելի չէր ստուգում կամ փնտռտուք ընել: Երկու կիները միատեղ վար իջան եւ առանց ձայն հանելու սկսան չորս կողմը փնտռել, անծանօթը գտնելու համար:

Հարեւանին դրանը չէմքին պատուած հագուստներու մէջ կծկուած երիտասարդ կին մըն էր, որ անընդհատ կը դողար:

— Ո՞վ էք դուք, ինչո՞ւ այս ժամուն դուրսն էք մնացեր, հարցուց կիներէն մէկը թուրքերէն ու զորովալի արտայայտութեամբ մը:

Դժբախտ կնոջ մարմինէն սարսուռ մը անցաւ, ճիգ մը ըրաւ գլուխը վերցնելու եւ պատասխանելու, չկրցաւ: Գլուխը ինքն իր վրայ ինկաւ դրան չէմքին...

Բայց ո՞վ էին այս մարդիկը, ինչո՞ւ օրհասական այդ պահուն զինքը հանգիստ չէին ձգեր, ինչո՞ւ իրմով կը հետաքրքրուէին: Ո՞րքա՞ն չար են այս մարդիկը, թող զինքը հանգիստ ձգէին, քնանալ կ'ուզէր քունը այդ պահուն այնքան անուշ էր, այնքան անուշ...

Պաղը իր ազդեցութիւնը ըրած էր, սառելու վրայ էր խեղճին ամբողջ մարմինը:

— Գիտակցութիւնը կորսնցուցած է, ի՞նչ պիտի ընենք:

— Ներս տանինք:

Երկուքը մէկ գործի վրայ էին, իւրաքանչիւրը իր կարգին բան մը ընել կ'ուզէր, իրենք իսկ օգնութեան կարօտ, պարապ սենեակին շուրջ անընդհատ կը դառնային, թերեւս բան մը իյնար իրենց միտքը, թերեւս բան մը հանդիպէր իրենց աչքերուն: Հիւանդը լաթերու մէջ փաթթեցին, ու սկսան տաք ապուր պատրաստել:

Շնորհիւ տարուած խնամքին, կինը քիչ մը սթափեցաւ, աչքերը բացաւ ու սենեակին շուրջը քանի մը անգամ պտըտցուց ու կրկին գոցեց: Ահա զառանցանքի մէջ քանի մը բառ արտասանեց:

— Ի՞նչ պիտի ընենք:

— Ես ալ չեմ գիտեր:

— Եթէ Հայ ըլլալը գիտնային, տանեցիներէն արտօնութիւն կ'ուզէի, Հայ մը պատսպարած ըլլալնուս համար վաղը առտու անպայման աղգարարութիւն ունինք:

— Միջոց մը խորհեցայ, կինը այս վիճակով կ'իջեցնենք բակը, յետոյ տանտիրոջ լուր կուտանք թէ փողոցը հիւանդ, սառած կնոջ մը ձայնը առնելով ներս բերինք, ու եկանք լուր տալու:

Բակին մէկ անկիւնը կինը նոյն անզգայ վիճակով պառկած էր, մէկը մնաց հիւանդին մօտ, միւսը գնաց տան տիրոջ լուր տալու:

— Ի՞նչ տեսակ հիւանդ է որ ներս առեր էք:

— Երիտասարդ կին մըն է, աղա, ցուրտէն ամբողջ մարմինը սառած, անզգայ վիճակի մը մատնուած:

— Երիտասարդ կի՞ն մը... արդեօք... արդեօք ինչենի՞ է. լաւ ըրած էք ներս առնելով:

Տնեցիներուն մէկ մասը հաւաքուեցաւ հիւանդին շուրջ, որ նոյն անզգայ վիճակով տագնապներ կ'ունենար եւ կը զառանցէր հայերէն բառերով:

— Գաղթական հայ կին մըն է, գիշեր առեն ինչպէս եկեր այս գիւղը ինկեր է, ըսաւ տանտէրը զարմացական եղանակով մը:

Հիւանդը նորէն վեր փոխադրեցին ու յանձնեցին հայ կիներուն որոնց ուրախութիւնը սահման չունէր, կրնային իրենց ուզածին պէս գոնէ հանգիստ սրտով խնամք տանիլ: Շնորհիւ տարուած աշխատանքին, կնոջը տագնապները հետզհետէ մեղմացան, աչքերը կրկին բաց ու գաւաթ մը ջուր ուզեց:

— Ահա ջուր, քոյրիկ, մի վախնար, մեր քովն ես, մենք ալ քեզի պէս Հայ ենք:

«Քեզի պէս Հայ ենք»... ուրեմն ինք օտարի տուն կը գտնուէր: Քիչ առաջ ընտանեկան ամբողջ պարագաները երբ շուրջը կը դառնային, երբ կը խօսէին, կը կատակէին հետը, ուրեմն ատոնք պարզ երեւակայութի՞ւն էին, ուրեմն ճի՞շդ էր որ ինքը տունէն տեղէն հեռացուած արմատախիլ խլեակ մը, ամբողջ պարագաներէն զրկուած թափառական մըն էր: Բայց ո՞վ էին այս կիները, ի՞նչպէս կրցեր էր ասոնց հանդիպիլ, ի՞նչպէս...

Այդ առտու, հակառակ ամէն ճիգի հիւանդը չկրցաւ ոտքի ելլել, չկրցաւ երկու դգալ տաք ապուր ուտել: Խօսակցութիւնը, դէմքի ծամածռութիւնը, աշխարհի բաներէն քէն ըրած, աշխարհիկ կեանքէն հրաժեշտ առնողի մը տպաւորութիւնը կը ձգէին: Աչքերը մերթ կը բանար ու կը գոցէր, գաւաթ մը ջուր եւս ուզեց: Զուզեցին տալ, մտածելով թէ ջուրը կրնայ ծանրացնել հիւանդին տագնապը:

— Տուէք, քոյրեր, գաւաթ մը ջուր տուէք, այլ եւս շատ ուշ է, թերեւս քանի մը ժամ... քանի մը ժամ ալ ապրիմ... ախ, ինչո՞ւ ես ողջ մընացի, քիչ մը աւելի՞ չարչարուելու համար:

Հիւանդը յանկարծ պառկած տեղէն արմուկներուն կռթնելով նստաւ, աչքերը խոշորցուց ու սկսաւ դրանը կողմը նայիլ ակնապիշ:

Ներկաներուն ակնարկները այդ կողմը ուղղուեցան: Տանտէրն էր, տունին աղան: Մարմինը դուռէն կէս մը ներս ձգած, եկած էր հիւանդին որպիսութիւնը հասկնալու:

Հիւանդը ճիգ մը եւս ընելով ոտքի ելաւ ու քանի մը քայլ առնելով ինկաւ տանտիրոջ վրայ բարձրաձայն պոռալ.

— Դուն ոճրագործ, մարդասպան, ճանչցա՞ր զիս, ամուսինս, հայրս ու ընտանիքս ամբողջ պարագաները սպաննողը դուն չե՞ս, դուն չե՞ս մեր կարաւանը թալնողը ու ամբողջ մանուկներու խումբը Եփրատ թափողը, խայտառակ, անիծեալ հրէշ, ի՞նչպէս ես քու տունդ եկեր ինկեր եմ, ի՞նչպէս...

Ճիգ մը ըրաւ վրան ցատկելու եւ կոկորդէն բռնելու, չկրցաւ: Երկու հայ կիները սարսափած ետ քաշուեցան, մինչ տանտէրը դեփդեղին կտրած, ոտքերուն առջեւ փռուած նոր զոհին դիակին կը նայէր...

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՉԸ

ԽՄԲ.— Ապրիլի առաջին շաբթուն լրացաւ Վասպուրականի հերոսամարտին 22րդ տարեդարձը: Այս առթիւ կը հրատարակենք զինուորական մարմնին կոչը, Վանի գրաւման առթիւ, իբրեւ պատմական փաստաթուղթ.—

Հայ ժողովուրդ,

Ահա կը բոլորենք մենք ամսօրեակը — ամսօրեակը պայքարի ու փառքի, մահուան ու յաղթութեան մեր ցեղին: Ամսօրեակը նաեւ հայութեան առաջին եւ պայծառ գարունին:

Ամիս մը առաջ, այսօր, երբ թշնամին վատաբար կռիւ յայտարարեց քաղաքակրթութեան եւ արդարութեան դէմ, մեր դէմ, մենք հաւատքով փարեցանք մեր զէնքին եւ մեր հոգիի խորերէն զգացինք, որ յաղթանակը մերը պիտի ըլլայ այս կռւին մէջ, վասնզի մեր կռիւը խաւարի դէմ էր, ազատութեան ու բռնութեան դէմ՝ ճշմարտութեան եւ արդարութեան համար:

Եւ վերցուցինք զէնքը, կուրծք տալու համար թշնամիի գնդակներուն ու ռումբերուն, որոնք կուգային վերջնական հարուածը հասցնելու մեր ցեղի կորացած մէջքին, որոնք գետին ծռել կ'ուզէին ճակատը մեր երիտասարդութեան եւ քանդել ակնաղբիւրները վերածնող մեր ցեղին: Եւ կուրծք տուինք մենք թշնամիի մոլեգին եւ ամբարտաւան ժէսթերուն ու յարձակումներուն եւ մեր հերոսական ու պատմական մարտնչումներու ընթացքին՝ ոչ մէկ տեղ եւ ոչ մէկ վայրկեան թշնամին չտեսաւ մեր զինուորը պարտուած եւ մեր դիրքը լքուած:

Ամսօրեայ պայքարը, զոր տարինք փառքով, այսօր իր կատարելութեան մէջ կը վայելենք ահա մեր յաղթանակներով արբած հայ ժողովուրդի հետ:

Մեր զինուորի արի եւ անսասան դիմադրութիւնը ամէն տեղ թշնամիին զգացնել տուաւ, որ մեր երակներուն մէջ չէ դադրած, կը հոսի տակաւին արիւնը ազատութեան եւ կռուի, եւ այդ աստուածային արիւնն է, որ ազմկայոյզ եւ սրբանուէր բռնկումով գիտէ գլխապտոյտ եւ ակնկոր փախուստի մատնել երէկի ամբարտաւան եւ ամենազօր, բայց այսօրուան վախկոտ եւ ստրուկ թշնամին...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Մուրատի զինուորական տառատոկը ծակծկած էր 5 գնդակներով, իր մաուզերին յենակը խորտակուած էր գնդակով մը, խալփախը եւս ծակծըկած էր 2 գնդակով:

Անձնապէս տեսայ թէ ինչպէս իր մաուզերով հնձեց բազմաթիւ քիւրտեր, որոնք ժայռերու ետեւ ապաստանած՝ կը կրակէին մեր վրայ: Ամէն անգամ որ կ'որոտար իր ատրճանակը, կը տեսնէինք որ քարի մը ետեւ պահուըտած քիւրտ մը կը ցնցուէր ու կ'իյնար անդունդն ի վար:

Օրուան մէջ քանի մը անգամ, հրացանաձգութիւնը լսելով՝ ժողովուրդը խուճապի մատնուեցաւ եւ միայն Մուրատն էր որ կրցաւ վերահաստատել կարգապահութիւնը:

Չիլիկի մէջ Մուրատ օդը հանեց ռազմանիւթի եւ պարէնի բոլոր մթերանոցները:

Շարունակեցինք նահանջը մինչեւ Զորս, միշտ քիւրտերու կրակին տակ: Տակաւին Զորսի 2 վերստ մնացած, կիրճը այնքան կը նեղնար, որ երկու զառիթներու միջեւ տարածութիւնը հազիւ կէս վերստ կ'ըլլար: Ահա այդ ամէնէն նեղ մասին մէջ էր, որ քիւրտերը զարանակալ կը սպասէին մեզի եւ սաստիկ կրակ բացին մեր վրայ: Յառաջապահները չկրցան քայլ մը առնել այլ եւս, ժայռերուն ետեւէն անընդհատ կրակ կը տեղային քիւրտերը: Ժողովուրդը խուճապի մատնուեցաւ, եւ սկսաւ աջ ու ձախ վազել, ապաստան փնտռելով: Իրարու ետեւէ ինկան անոնք որ քիւրտերու կրակին տակ մնացին:

Մուրատ, որ վերջապահներուն մէջ էր, իր կամաւորներուն հետ մաս մը հետեւակ առնելով, կողմնակի արահետէ մը մագլցեցաւ ժայռերն ի վեր: Կամաւորները «կեցցէ Մուրատ փաշան» գոչելով՝ յարձակեցան քիւրտերուն վրայ, հոն ուր, ժայռերու ետեւ, դիրք բռնած էին քիւրտերը եւ սուիններու հարուածով ժայռերէն գըլորեցին վար, անդունդին մէջ:

Նահանջի ճամբան ազատ էր այլ եւս:

Իրիկուան դէմ հասանք Զորս: Պէտք է ըսել որ քիւրտերը, Չիլիկէն Զորս, քանիցս խուժեցին կառաւաններ, կոտորեցին կիները եւ երեխաները, մայրերուն ձեռքէն խլեցին նորածինները եւ երկուքի կտրելով զանոնք՝ նետեցին Եփրատի մէջ:

Բազմաթիւ մայրեր խենթեցան, ուրիշներ, խելակորոյս, իրենք զիրենք նետեցին Եփրատի մէջ, իրենց նորածիններուն հետ միասին:

Զորսի մէջ կանգ առինք՝ գիշերելու համար այնտեղ:

Առտուն, քիւրտերը սկսան իրենց հրացանաձգութիւնը բոլոր անոնց վըրայ, որոնք դուրս կ'ելլէին իջեւանի իրենց ապաստաններէն եւ զօրանոցներէն: Մուրատ հրամայեց թնդանօթ մը զետեղել բլուրի մը վրայ, ուրկէ կարելի էր կրակի տակ առնել քիւրտերը:

Կէս օրէ վերջ գնդ. Մորէլ խորհրդակցութեան հրաւիրեց բոլոր սպաները: Մուրատ եւս ներկայ էր: Գնդապետը մեզի պարզեց կացութիւնը: Ծանուցագիր մը ստացեր էր Քեազիմ պէյէն, որ իբրեւ պետը քիւրտերուն՝ կը հրաւիրէր անձնատուր ըլլալ իրեն, կը խոստանար ազատ թողուլ բոլոր ռուս սպաները: Անձնատուութեան իր պայմաններն էին,— յանձնել մեր բոլոր զէնքերը, չփճացնել ռազմանիւթի եւ պարէնի մթերանոցները, ինչպէս ըրած էինք նահանջած առեն նախորդ իջեւաններուն: Քեազիմ պէյ կ'աւելցնէր նաեւ որ անկարելի էր մեզի համար կարել անցնիլ քրտական գիծերը:

Գնդ. Մորէլ ըսաւ թէ չուզեր մեզմէ ծածկել կացութեան ծանրութիւնը, որովհետեւ Զորսէն 6 վերստ անդին Եփրատի կամուրջը գրաւուած է քիւրտերուն կողմէ եւ անկարելի է այդ կամուրջը գրաւել զինու զօրութեամբ, անոր համար որ քիւրտերը ամրութիւններ շինած են Եփրատի միւս եզերքը, ուրկէ կրնային դիւրաւ կոտորել մեր ամբողջ զօրքը առանց ժամանակ ձգելու որ գրաւենք կամուրջը:

Անտարակուսելի այս ճշմարտութեան առջեւ, թէ անկարելի էր գետին կամուրջը գրաւել, գնդ. Մորէլ կ'ուզէր հասկնալ բոլորին կարծիքը այն մասին թէ ինչ պէտք պատասխանել Քեազիմ պէյի անձնատուութեան առաջարկին, եւ մանաւանդ թէ ինչ պէտք է ընէինք այս կացութեան մէջ:

Դժբախտաբար գտնուեցան քանի մը մարդիկ, որոնք կ'առաջարկէին անձնատուր ըլլալ Քեազիմ պէյի: Մեծամասնութեան կարծիքն այն էր թէ աւելի լաւ է փորձել կամուրջը գրաւել, եւ եթէ չյաջողէինք՝ մեռնիլ կռուի մէջ, քան թէ ամօթապարտ անձնատուութեան դիմել:

Գնդ. Մորէլ մտիկ ըրաւ բոլորին ալ տեսակէտները, յետոյ ոտքի ելաւ եւ ըսաւ.

— Ուզեցի գիտնալ ձեր բոլորին տեսակէտները, այժմ իբրեւ ռուս սպայ եւ ձեր հրամանատարը, կը յայտարարեմ.— Անձնատուութեան ոչ մէկ խօսք: Ռուս սպան անձնատուր չըլլար ամօթալի պայմաններու մէջ, եւ դըժուար պահու մը մէջ՝ չի լքեր անոնք որ իրեն յանձնուած են: Ինծի ծանր է տեսնել իմ ստորադաս սպաներուս մէջ մարդիկ, որ յօժարութիւն կը յայտնէին անձնատուր ըլլալու: Հրաման բոլորիդ՝ պատրաստուելու համար որ գիշերը ճամբայ ելլենք: Պիտի փորձենք մեզի ճամբայ մը բանալ զէնքի ուժով: Գիտնանք մեռնիլ կռուի մէջ քան թէ անձնատուր ըլլալ:

Գնդ. Մորէլէն վերջ խօսք առաւ Մուրատ: Ան նախ շնորհակալութիւն յայտնեց գնդապետին, եւ ըսաւ որ ռուս հրամանատարէ մը ուրիշ ընթացք չէր սպասեր: Այսուհանդերձ ինք արդէն ղրկած է Քեազիմ պէյի պատասխանը: Եւ իր պատասխանը շատ կարճ էր եղած.— «Եթէ կրնաս, եկուր առ մեր զէնքերը»:

Յետոյ Մուրատ աւելցուց որ այնքան դիւրին է գրաւել Եփրատի կամուրջը, որքան չի կարծուիր: Զորսէն 5 վերստ հեռաւորութեան վրայ, լեռներուն մէջ, կը գտնուի քրտական գիւղ մը, Սանսա: Այս գիւղը կը տեսնուի կամուրջէն, որ պաշտպանուած է նոյն գիւղի բնակիչ քիւրտերուն կողմէ: Պէտք է մաս մը զինուոր ղրկել եւ գրաւել այդ գիւղը, հրդեհել ռումբերով: Ծանօթ քիւրտերու մտայնութեան, Մուրատ համոզուած էր որ քիւրտերը պիտի լքէին իրենց դիրքերը, օգնութեան փութալու համար իրենց ընտանիքներուն եւ ապահովելու համար իրենց ստացուածքը: Այդ պահուն արդէն կարելի էր տիրանալ կամուրջին:

(9)

ՉԻ ԲԱՒԵՐ ՄԻԱՅՆ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼ

ԿՈՉ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

Գաղութի գրեթէ բոլոր ազգ. կազմակերպութիւնները ոգի ի բռին կը պայքարին այլասերման դէմ եւ կ'աշխատին ամենայետին գիւղին մէջ իսկ —ուր խումբ մը հայրենակիցներ կան հաստատուած,— հիմնել դասընթացքներ, իրենց մայրենի լեզուն սորվեցնելու համար մեր մատաղ սերունդին :

Չի բաւեր սակայն կարդալ սորվեցնել մանուկին, առանց անոր ձեռքը տալու կարդալիք թերթ մը կամ գիրք մը: Տղան կը սորվի, կը կարդայ, կը գրէ ճիշդ է, բայց դպրոցէն դուրս հազիւ կ'անդրադառնայ սորվածին: Առիթ չունի վերամշակելու զայն, ճար չունի իր մայրենի լեզուով կարդալու դասագիրքէն դուրս որ եւ է բան :

Չի բաւեր դասընթացքներ բանալ, պէտք է մանուկին տալ նաեւ կարդալու ճաշակը եւ աստիճանաբար անոր ճանչցնել մեր գրականութիւնը, մեր գիրքերը, մեր գրողները :

Ահա այս մտահոգութեամբ հրատարակուեցան «Արփի» ամսագիրը (Ամերիկա), Մատենաշար «Մասիս»ը (Ռումանիա) եւ «Մրգաստան»ը (Պուլկարիա): Այս նպատակով է որ կը հրատարակուի «Նոր Հասկեր»ը (Իրան): Դժբախտաբար առաջին երեքը նիւթական դժուարութեանց հետեւանքով, «Նոր Հասկեր»ը եւ ուրիշ հրատարակութիւններ չեն հասնիր ամէնուն ձեռքը, եւ պէտքը գիրքի եւ թերթի մանուկին համար՝ կը մնայ աւելի քան ստիպողական :

Այս կարեւոր պակասին առջեւ, Ֆ. Կապոյտ Խաչի Տրջ. Վարչութիւնը ձեռնարկած է հրատարակութեան ամսական փոքրիկ գրքոյկներու, 16 էջնոց, հայերէն մանկական պատմըւածքներու, հէքեաթներու, մանկական ոտանաւորներու համար. Ձեռնարկին տեւականութիւնը նիւթապէս ապահովուած ըլլալով՝ անոր յաջողութիւնը կապուած է մեր գրագէտ բարեկամներու աշխատակցութեան, որոնց կը դիմէ Միութիւնս հրապարակաւ, խնդրելով որ գրողներ, մանկական թերթի կամ գիրքի հրատարակիչներ, մանկավարժներ, եւ ընդհանրապէս մանուկներու եւ պատանիներու ընթերցանութեան յարմար նիւթեր ունեցող անհատներ մեզի տրամադրեն այդ նիւթերը, հրատարակելու համար :

Չհրատարակուած ձեռագիրները կը վերադարձուին հեղինակին, անմիջապէս :

Գրքոյկին սպառումը ստանձնած է Ֆրանսայի մէջ Տրջ. Վարչութիւնը, միւս գաղութներուն համար պիտի դիմուին Կ. Խաչերուն :

Կանխիկ բաժնեգին պիտի չգանձըւի: Այս կոչը ուղղուած է մասնաւորաբար մեր գրագէտ եւ հրատարակիչ հայրենակիցներուն, վստահ ենք որ իր արձագանգը պիտի գտնէ բոլոր գաղութներուն մէջ եւ մեր ձեռնարկը լայն ընդունելութիւն պիտի վայելէ, ապահովուած թէ նիւթապէս եւ թէ մանաւանդ նիւթերու ընտիր եւ առատ պաշարով մը :

ՏՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՀԱՍՑԷ.— 6, Rue d'Alsace, Asnières France.

Երեք օր է ահա, որ յաղթանակի խնդութիւնը բռներ է մեզ ... Զօրանոցներու զեղատեսիլ հրդեհներու եւ բոլոր դահճապետներու որջերու ճարճատումներուն առջեւ մենք կեցած ենք հիացումով եւ արբած ...

Արբած ենք մենք եւ աստուածային խնդութեամբ լեցուած, որովհետեւ հազարաւոր տարիներ մեզ թալնող, կողոպտող, խաչողն է, որ գլխապատառ կը փախչի այսօր եւ հազարաւոր տարիներ մեզ թալանողը եւ խաչողն է որ կը թալանենք, կը կոտորենք, կը խաչենք մենք ...

Վրէժի անողորմ, բայց արդար Աստուածն է, որ նստած է մեր ներսը ու մեր գլխավերեւը, վրէժի ձայնն է որ կը լսենք մենք հիմա եւ այդ ձայնը կուգայ հազարաւոր տարիներու ընթացքին սրախողխող հայ սերունդներու, թոնիրներու մէջ խորովուած մանուկներու եւ բռնաբարուած կոյսերու սասանեցնող եւ աղեկտուր կանչերու մէջէն :

Այսօր ահա հայկական դրօշակն է, որ հազարաւոր տարիներու ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով, կը ծածանի Վանի պատմական բերդի բարձունքներուն վրայ եւ առաջին անգամն է, որ բռնութիւնը, հայ զինուորի գնդակէն հալածական, կը փախչի ինչքով, ընտանիքով եւ իշխանութեամբ ...

Եւ այսօր, երբ փառաւոր պայքարն է մեր ետին, լիակատար յաղթանակն է որ կ'ապրինք եւ վերջնական ազատութիւնն է մեր առջեւ, մենք գիտակցութիւնն ունինք աւելի երջանկաբեր ու պայծառ հանդրուաններու՝ մեր յուսատու, երազող ցեղին համար :

Մեր հերոսական կռիւներով մենք արդէն հիմը դրինք այն հոյակապ ազատութեան, զոր երազեցին մեր հանճարները մեր ժողովուրդին հետ, որու համար երեսնամեայ կռիւներով միլիոնաւոր կեանքեր զոհաբերեցինք ու որու առաջին արշալոյսը կը ծագի ահա բախտաւոր Վասպուրականի հըպարտ լեռներուն վրայ ...

Այսօր ուրեմն տօնն է ոչ միայն մեր ամսօրեայ պայքարին եւ յաղթանակներուն, այլ եւ նախատօնը հայկական ազատութեան՝ բոլոր բռնաւոր լուծերէն, բոլոր յօշոտող ճիրաններէն ...

Կեցցէ՛ հայկական ազատութիւնը,
Փա՛ռք ինկածներուն,
Կեցցէ՛ Վասպուրականի մարտնչող երիտասարդութիւնը,
Կեցցէ՛ հայկական բանակը ...

Վասպուրականի Հայ Ինքնապաշտպանութեան
ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ
6 Մայիս, Վան - Այգեստան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՍԻՍ ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), 18 ապրիլ.— Սիրելի «Յառաջ» ինչպէս յայտնի է քեզ, «Հայ Երիտասարդաց Մասիս Մարզական Միութիւնը» կազմուեցաւ 1935 փետր.ի սկիզբը: Նպատակը,— առանց քաղաքական դաւանանքի խըտրութեան թաղին երիտասարդութիւնը հաւաքել մէկ դրօշի շուրջ, եւ գնդակախաղի միջոցաւ բարձրացնել անոր բարոյական եւ ֆիզիքական մակարդակը, այս կերպով սատարելու համար ազգապահպանման նուիրական գործին: (ԽՄԲ.— Կարելի չէ՞ նոյն գործը կատարել Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ) :

Երիտասարդական այս ձեռնարկը ընդունուեցաւ խանդավառութեամբ, եւ շնորհիւ թաղեցիներու ջերմ քաջալերանքին, կարճ ժամանակի ընթացքին կարելի եղաւ ձեռք բերել շօշափելի արդիւնքներ :

Այսօր միութիւնը օժտուած է մարզական բոլոր կարիքներով :

Երկար դիմումներէ վերջ, վարչութիւնը անցեալ տարի յաջողեցաւ վարձել խորտ ու բորդ գետին մը մեր թաղի մօտ Սէն - Թրօնք կոչուած վայրը, 1200 ֆր. տարեվարձքով: Այժմ այդ գետինը վերածուած է ներկայանալի մարզադաշտի մը, շնորհիւ երիտասարդութեան ժրաջան աշխատանքին :

Վերջերս դժբախտաբար այս միութեան մէջ եւս մուտք գտան որոշ վէճեր, բայց կարելի եղաւ համերաշխութիւնը վերահաստատել :

Հիմա միութիւնը կը գործէ նոր թափով՝ գլխաւորութեամբ իր վարչութեան, որ կը ներկայացնէ հետեւեալ կազմը.— պատուակալ նախագահ՝ Վահան Փիլոյեան, վարիչ նախագահ՝ Ասատիկ Աճէմեան, փոխ - նախագահ՝ Սիրական Խայերեան, քարտուղար՝ Ասատուր Դարբինեան, գանձապահ՝ Վարդան Պայթարեան, Ֆէտէրասիոնի ներկ. Յարութիւն Մերտինեան :

Անցեալ շաբթու վարչութիւնը մասնաւոր թռուցիկներով հասարակութեան կը հաղորդէ իր գործունէութիւնը, յայտնելով թէ մարզադաշտին պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ ապրիլ 25ին, կիրակի օր, կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, հովանաւորութեամբ թաղ. խորհուրդին :

Այդ օրը «Մասիս»ի խումբերը պիտի մրցին Ֆրանսական ուժեղ խումբերու դէմ: Անշուշտ մեր թաղեցիները մարզադաշտ պիտի փութան բազմութեամբ, քաջալերելու մեր երիտասարդ մարզիկները :

Աստիկ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

Տիկին Հայկուհի Կիւլպօլեան վեցամսեայ Յառաջ կը նուիրէ Տիկին Օ. Իսկէնտէրեանի, Փարիզ :

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի ծրագրած հիւանդապահութեան դասընթացքներուն գաղափարը յուսացուածէն աւելի համակիր ընդունելութեան արժանացաւ : Դասախօսութիւնները պիտի ըլլան հինգ գլխաւոր նիւթերու շուրջ. Ա) Մարդակազմութիւն, Բ) Տարափոխիկ հիւանդութիւններ, Գ) Վիրաբուժական ծանօթութիւններ, Դ) Հիւանդներու խնամքներ, Ե) Դեղագործական ծանօթութիւններ: (ԽՄԲ.— Իւրաքանչիւր ճիւղի մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք) :

Այս նիւթերէն իւրաքանչիւրը պիտի գրաւէ չորս դաս: Ուրեմն ամբողջ դասընթացքը բաղկացած պիտի ըլլայ քսան դասերէ : Դասախօսութիւնները պիտի ըլլան շաբաթը մէկ անգամ, ամէն անգամ երկու պահ, որով ամբողջ դասընթացքը պիտի տեւէ 10 շաբաթ: Հայ Կարմիր Խաչի Վարչութիւնը՝ յարմարագոյն օրը եւ ժամը կը նկատէ՝ կիրակի առաւօտները 10էն 12, դպրոցականներ ու եւ աշխատաւորներու գործին արգելք չըլլալու համար: Դասախօսութիւնները որոշուած է կատարել ֆրանսերէն լեզուով: Բայց Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը արձանագրուողներու փափաքին պիտի համակերպի, փոխելու համար դասախօսութիւններու օրն ու լեզուն, եթէ անոնք մեծամասնաբար տարբեր թելադրութիւն մը ընեն :

Դասախօսները պիտի ըլլան մանաւանդ, սկզբնաւորութեան համար, Հ. Կ. Խաչի բուժարանին բժիշկները եւ ուրիշ բժիշկներ: Դասընթացքներու հետեւողներէն անոնք որ կը փափաքին, պիտի զետեղուին վիրաբուժական (Տոքթ. Տը Մարթէլ), ծննդաբերական (Փրոֆ. Պրէնտօ) եւ բժշկական (Տոքթ. Թրիմոլիէր) քլինիքներուն մէջ, առժամեայ սթաժ մը ընելով՝ ամբողջացնելու համար իրենց ծանօթութիւնները :

Դասախօսութիւնները լրանալէ յետոյ մեր սանուհիները պիտի ներկայացնենք Ֆրանսական Կ. Խաչին, հոն շարունակելու համար իրենց ուսումը եւ քննութենէ յետոյ վկայագիր ստանալու համար :

(Կնիք)

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄ ՄԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՓԷՇԹԱ, 12 Ապրիլ.— Վերջերս Վիէննայի թաղապետական ժողովի որոշումով 17րդ թաղամասի փողոցներէն մին Avedik Gasse անուանուած է իբրեւ վարձատրութիւն եւ բարոյական հատուցում այն հալածանքներուն եւ զրկանքներուն զոր կրած է Աւետիք 1848ի հունգարեւաւստրիական յեղափոխական պատերազմին: Այս լուրը հունգարական օրաթերթեր եւս արձանագրեցին, Հունգարիոյ ի նպաստ կարգադրութիւն մը ըլլալուն համար. սակայն Աւետիք անունին ծանօթներ քաջ գիտեն թէ այս ընտանիքը մօտաւորապէս երկու դարէ ի վեր Հունգարիա հաստատուած եւ առաւելապէս ազգասէր հայ ընտանիք մը եղած է :

Բոլորին ծանօթ է նոյն ընտանիքին շառաւիղներէն Պուտափէշտի շրջանին Ա. պատժական դատարանի նախագահ Dr. Avédik Félix որուն յարատեւ ու անձնուէր աշխատանքին շնորհիւ էր որ տակաւին շաբաթ մը առաջ կարելի եղաւ անջատել Հունգարահայերը լատինածէս կաթոլիկներէ: Հունգարիոյ եպիսկոպոսապետը արտօնած է հայ կաթոլիկ եկեղեցին անջատել եւ հրամայած է որ այսուհետեւ հօրմէ հայ սերածներ իրենց եկեղեցական տուրքերը հայ կաթոլիկներուն վճարեն: Ուրոյն հայ կաթոլիկ համայնքը կառավարութեան կողմէ եւս վաւերացուեցաւ :

Այս կարգադրութիւնը մեծ յաջողութիւն մը պէտք է նկատել հայկական տեսակէտէն, որովհետեւ ցարդ ամէն ձեռնարկ անյաջողութեան կը մատնուէր նիւթական աղբիւրներու չգոյութեան պատճառաւ, օտարացած Հունգարահայեր չէին օժանդակեր, կառավարութեան անհաճոյ չերեւալու պատրուակով եւ նոյն իսկ կային շատեր որ իրենց հայկական ծագումը կ'ուրանային անտեղի կերպով :

Կը սիրենք յուսալ թէ Հունգարիոյ բոլոր Հայերը պիտի կրնան գնահատել այս նպաստաւոր կարգադրութիւնը, զայն օգտագործելու համար ի նպաստ հայ կեանքի մը որուն պակասը շատոնց զգալի է այս գաղութին մէջ:

Կ. ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԴՈՐԵՎԱՆՔԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 ապրիլ).

— «Ներկայ տարւոյ յուլիս 30ին կը լրանայ Անթիլիասը Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան տրամադրութեան տակ մնալու պայմանաժամը :

Ամբողջ եօթը տարի Նիըր Իսթ Ֆաունտէյշընի վարիչները Անթիլիասի իրենց բազմաթիւ կալուածները ձրիօրէն յանձնեցին հոգեւոր մեր բարձրագոյն իշխանութեան, որ իր կարիքներուն համար գործածեց զանոնք :

Բայց որոշուած ըլլալով ծախել այս շէնքերը, Նիըր Իսթ Րըլիֆի վարիչները կը պահանջեն որ յուլիս 30ին, կաթողիկոսութիւնը կամ պարպէ Անթիլիասը եւ կամ գնէ զայն: Անօրինակ եւ անբնական ոչինչ կայ եղածին մէջ:

Բայց անօրինակ եւ անբնական պիտի ըլլար մեր կեցուածքը, եթէ երբեք հայ արտասահմանը չաշխատէր ազգային սեփականութիւն դարձնել այս հողը եւ կալուածները, որոնք մէկէ աւելի տեսակէտներով այժմ նուիրական են մեզի համար :

Նախ հարցին կը նայինք ազգային արժանապատուութեան տեսակէտով : Ոչ ոք պիտի փափաքէր որ Կիլիկիոյ դարաւոր հայրապետութիւնը կորսնցնէ եւս Սսոյ իր վեհապետական աթոռը, այս երկրին մէջ մնար անապաստան եւ վիզը ծուռ: Ազգային արժանապատուութիւնն ու հպարտութիւնը ատկէ պիտի կորսնցնէին շատ բան :

Երկրորդ, կայ 150.000 այս գաղութին գերագոյն շահերու պարագան, ու երբ հարկ կ'ըլլայ խօսիլ այս հսկայ բազմութեան անունով, անհրաժեշտ է որ անոր ներկայացուցիչները թաղերու անկիւնը ծուարած վարձակալները չըլլան, այլ իրենց դիրքով ու կեցուածքով յարգանք պարտադրող հեղինակութիւններ :

Ընդամէնը տասը տարուան վարձակալութիւն մը՝ կաթողիկոսութեան պիտի արժէր այն գումարը զոր այս պահուս Նիըր Իսթ Րըլիֆը կը պահանջէ իր շէնքերուն իբրեւ վաճառման գին: Իսկ տիրանալ այս հողերուն՝ կը նշանակէ մեր գաղութը օժտել նոր կալուածով մը, որուն պէտքը անուրանալի է :

Հաւանօրէն խորհողներ ըլլան, թէ Անթիլիասը շատ է մեկուսացած, բայց պէտք է ընդունիլ, թէ իբրեւ վանք, իբրեւ ընծայարան կամ դպրոց, ան իր ներկայ դիրքով, ունի բազմաթիւ առաւելութիւններ զորս կարելի չէ ձեռք բերել Պէյրութի մէջ կրկին գնով:

Եւ որովհետեւ արդէն իսկ գովելի նախաձեռնութեամբ մը Անթիլիասի գնման հանգանակիչ մարմին մը կազմուած ու գործի լծուած է, կը մնայ բերել մեր օժանդակութիւնը անոր, օր առաջ ազգային սեփականութիւն հռչակելու համար այս կալուածները:

Ցարդ, հազիւ 1/5ը հաւաքուած է պահանջուած գումարէն, մինչ երեք ամիսէն արդէն իսկ կը լրանայ շէնքերը յանձնելու պայմանաժամը :

Ինչ որ ալ ըլլան տնտեսական ներկայ պայմանները, 3000 օսմ. ոսկիի գումար մը երբեք հայ ժողովուրդէն պահանջուած անկարելի զոհողութիւն մը չէ. Թող որ հայ Կրեսոս մը գտնէր մէկ հարուածով պիտի կրնար ազգը օժտել տասնապատիկով եւ աւելիով :

Եւ որովհետեւ մամոնայի պաշտամունքը քար դրած է անոնց խղճմտանքին վրայ, վերստին հայ միջակարգեան եւ համեստ դասուն ուսերուն կ'իյնայ ծանրութիւնը այս զոհողութեան :

Հայը որ ամէն առիթով գիտցած է իր սիրտն ու քսակը ընծայաբերել համազգային նպատակներու համար, վստահ ենք, որ անպայման պիտի չթողու ծերունազարդ իր 88ամեայ կաթողիկոսին կոչը, որ կ'ըսէ.

«Դուք որ Նուպարաշէնի նման գեղեցիկ քաղաք մը կանգնեցիք ձեր տարագիր ազգակիցներուն ապաստանարան ըլլալու համար, արդեօք պիտի զլանայի՞ք պատսպարան մը տալ դըպրոցին ծերունիիս, որուն վրայ արգահատեցան Նիըր Իսթ Ֆաունտէյշընի պատուական վարիչներն և իրենց Անթիլիասի կալուածը վեհանձնօրէն տրամադրեցին »

Ոչ մէկ կասկած, որ տարագիր հայ գաղութները անհետեւանք պիտի չթողուն Հայրապետական կոչը, ու պիտի բերեն իրենց մասնակցութեան բաժինը, Անթիլիասը ազգային կալուած դարձնելու ձեռնարկին մէջ :

Զմոռնանք, որ ներկայ Կաթողիկոսարանն ու յարակից շէնքերը քար առ քար իրարու վրայ դրուած են համաշխարհային սպանդէն մազապուրծ հայ բազմահազար որբերու ձեռքով »:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (255)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Հայ ժողովուրդը ամէն ժողովուրդէ աւելի համր ողբերգութիւն մը ունի, որ աւելի լռելեայն կ'արտայայտուի, քան աչքի զարնող արտաքին նըշաններով: Սաքուի մէջ հաւաքուած բազմութիւնը պատկառոտ լռութեամբ կը բաւականանար՝ դիտելով ֆէտայիներու խումբը, անոնց ղեկավար Լեւոնը, որոնք ժողովուրդի երեւակայութիւնը վառած էին իրենց վերագրուած կարելի եւ անկարելի քաջագործութիւններով:

Համր պաշտամունք մըն էր խորքով մինչեւ ժողովուրդի հոգին իջած: Հայ ժողովուրդի համար, ֆէտային առասպելական հերոս մը դարձած էր : Դարեր շարունակ ստրուկի կեանք ապրած ըլլալով, քաջութեան, առնական անվեհերութեան պաշտամունքը պօտ էր իր մէջ: Քիչ եղածն ալ սահմանափակուած էր պատմական անցեալի մէկ քանի դէմքերով, որոնցմէ առաջինը առասպելական Հայկ դիւցազն էր, երկրորդը քաջն Վարդանը :

Անցեալը՝ մշուշած մոռացուած էր դարերու ընթացքին: Յեղափոխական շարժումը ու անոր անձնուրաց զինուորները նոր ի նորոյ վերստեղծեցին հայ ժողովուրդի մէջ Վահագնեան պաշտամունքը: Անօրինակ նոր փըթում մը ունեցան հոգիները, ու նոր կրօնք մը երեւան եկաւ նոր կեանքի մէջէն: Այդ նոր կրօնքը, հոգիները թարմացնող, ազգային արժանապատուութիւնը խթանող հերոսապաշտութիւնն էր, որմէ առաջ զուրկ էր հայ ժողովուրդը:

Եթէ թողուէր Բերդակցիներուն, անոնք մինչեւ առտու շրջապատած ֆէտայիներու խումբը կը լուսցնէին : Պէտք եղաւ որ րէսը քանի մը անգամ կրկնէր թէ՝ ֆէտայիները երկար ճամբայէ եկած են եւ հանգստանալու պէտք ունին: Նոր միայն ժողովուրդը կամաց կամաց սկսաւ հեռանալ սաքուէն :

Մնացին միայն գիւղի գործադիրի երեք անդամները եւ կամաւորներէն մէկ երկուքը: Որպէս բացառիկ շնորհ, Պիծան համաձայնեցաւ, որ գիւղի զինուորները պահակ կանգնին, այդ գիշեր :

— Գրիգոր, — գրելը պահ մը դադրեցնելով՝ Լեւոնը գործադիրի նախագահին ուղղեց խօսքը.— առտու երկու սուրհանդակ պէտք է :

— Աչքիս վրայ, պարոն Լեւոն:

— Կէս օրին գիւղի խումբերը կը հաւաքէք եկեղեցին:

— Շատ լաւ:

— Գիւղը քանի՞ պահարան ունի :

— Միայն երկու:

— Լաւ, իմ ներկայութեանս պիտի բացուին:

— Շատ լաւ, պարոն Լեւոն:

Զաւարի փիլաւ ու մածուն վայելէ վերջ, խմբի տղաքը երկնցան հաստ թաղիքներու վրայ, հանգստանալու համար: Միայն Լեւոնը արթուն մնաց:

Սաքուի անկիւնը տեղաւորուած, չանթան ծնկուըներուն վրայ, Լեւոնը կը շարունակէր գրել: Երբեմն միայն կանգ կ'առնէր, գրիչի կոթը շրթունքին, դէմքը տառապալից արտայայտութիւն մը կը ստանար ու մտամոլոր հայեացքը կը կորչէր անորոշութեան մէջ:

Առտու կանուխ Գործադիրի անդամները հաւաքուեցան Լեւոնի մօտ, որ Պիծայի հետ տեղափոխուած էր քահանայի տունը: Լեւոնի առջի գիշերուան պատուէրի համաձայն սուրհանդակները պատրաստ կը սպասէին ճանապարհ ելլելու: Սուրհանդակները երկու տարեց կիներ էին:

Այդ կիներէն մէկը, գիւղի ամէնէն աղքատ ընտանիքներէն, Յովակ աղօր կինն էր, Ալմաստ մօրքուրը: Անոր շորերը խղճալի ցնցոտիներու հաւաքածոյ մըն էին, հարիւրաւոր կարկըտաններով ծածկուած: Սպիտակ մազերը ամփոփուած էին ճերմակ գլխաշորով մը, նկարի մը շրջանակին նըման, որու մէջէն դուրս կը ցցուէր անհամար կնճիռներով ակօսուած դէմքը: Երբ Ալմաստ մօրքուրը մօտեցաւ Լեւոնին, նամակը առնելու համար, Պիծան, որ շատ անգամ հանդիպեր էր անոր, ժպտելով ըսաւ.

— Է՛, Ալմաստ մօրքուր, Աստուած կարողութիւն տայ, նոր հարսի նման ժիր ժիր կը քալես ...

— Դուն անուշ մնաս, դեռ բանի մը պէտք կուգամ:

— Որ Թուրքերը յանկարծ քեզ բռնեն ու նամակը գտնեն վրադ:

— Աղդն անուշ մնայ, պարոն Լեւոնը սաղ մնայ,— ու պառաւը ուսերը անհոգօրէն վեր վերցուց՝ վիզը մէկ կողմ ծռելով, որպէս թէ ըսել ուզեր՝ «ճակատագրի դէմ ո՞վ կրնայ դէմ կենալ»:

— Մայրիկ, ուրեմն չե՞ս վախնար Թուրքերու ձեռքը անցնելէ,— հարցուց Լեւոնը:

— Ի՞նչ վախնամ, տղաս, մէկ ջան մը մնացեր է ... էն տարին որ ... — պառաւը չկրցաւ խօսքը շարունակել, դէմքը յանկարծ կծկուեցաւ ու աչքերը լեցուեցան արցունքով:

— Կոտորածի՞ տարին, մայրիկ:

— Հա, քէ մատաղ, Սահակս էն ատեն էսքան էր,— ու պառաւը որքան որ կրնար գլխէն վեր բարձրացուց ձեռքը,— էսքան պոյով կտրիճ մըն էր ... հիմա որ սաղ էղնէր ...

— Մայրիկ ջան, մենք բոլորս քու զաւակներդ ենք,— զգածուած՝ խօսեցաւ Լեւոնը :

— Սաղ ըլլիս, տղաս, դուն որ կաս՝ հայ ազգի փառքն ու պարծանքն ես: Էրնէկ քեզ պէս հազար ունենայինք ... Հա՛, էն կ'ըսէի, գլխաւորս հիւանդկախ է, տնէն դուրս չի կրնար ելլել ... Երկու ալեւոր մնացինք, տներնիս չէնցնող չմնաց ... Վայ քոռանամ էն Կըզըլցի Քիւրտերը, Աստծու կրակը թափի գլխնուն ... Մեծ դէպքի տարին էր: Օր մը խապար բերին գեղցիք, որ Քրտերը ոտքի են ելեր: Վախը ինկաւ մեր ջանին: Օր մըն ալ, դեռ լաւ չէր լուսցեր, մէկ էլ Քրտերը վրայ տուին: Գեղ գեղական դուրս թափեցան տներէն. որը դաշտի ճամբան բռնեց, որը լեռ սար ինկաւ ... ես էլ միաճար զաւկիս հետ, ըսի Կուռուպաշի կողմը երթամ: Վույ իմ ալան պալէս, իմ աչքը կուրնար, չտեսնէի: Քրտերը ճամբանիս կտրեցին, մէկը Հասօն էր, մեր տան աղն ու հացը կերած: Ոտքը կ'իյնամ, ձեռքերը կը համբուրեմ, «Հասօ, կ'ըսեմ, դուն ու քու Աստուած, Սահակս ազատէ»: Անօրէնը կուրծքիս աքացի մը կ'իջեցնէ, մէջքիս վրայ կը փռուիմ ճամբու մէջտեղը, ու մէկ էլ թֆանկը վար բերելով՝ կ'արձակէ : Սահակս վառեկի նման թափալով՝ մեռած երկնցաւ քովս ...

Սոսկական պատմութիւն մըն էր : Վասպուրականի մէջ չկար հայ ընտանիք մը, որ իր ողբերգական անցեալը չունենար: Ասով մէկտեղ պառաւ կընոջ ցաւէն ճմռթկուած դէմքը, հեկեկանքը այնքան ծանր տպաւորութիւն մը ըրին, որ ոչ Պիծան եւ ոչ ալ Լեւոնը համարձակեցան մխիթարական բառ մը արտասանել:

Քիչ վերջ, Ալմաստ մօրքուրը թեւով աչքերը չորցուց ու նամակը Լեւոնի ձեռքէն վերցնելով՝ մեղմ ժպիտով մը ըսաւ.

— Պարոն Լեւոն, հիմա հասկցա՞ր .. Սահակիս պարտքը ինծի բաժին ինկաւ:

Եւ Ալմաստ մօրքուրը աճապարեց միւս սուրհանդակին հասնիլ, որ արդէն ճամբայ ելած էր:

Լեւոնն ու Պիծան Գրիգորի հետ գացին գիւղի գաղտնարան - պահարանները բանալու, ուր ամփոփուած էին գիւղացւոց զէնքերը: Ամէն եկող գացող խմբապետ պէտք է քննութիւն մը կատարէր՝ տեսնելու համար թէ գիւղի համայնական ու սեփական զէնքերը որքա՞ն խնամքով կը պահուէին, որքա՞ն փամփուշտ կար, հրացանները որ եւ է պակասութիւն ունէի՞ն :

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԹԷԼՈՒ ԱՅՍ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՈՐՔԱՆ ԿԱՐԵԼԻ Է, ՈՐՊԷՍԶԻ ՆՈՅՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԿԱՅ ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՊԱՀՈՎՈՒԻ ԱՆՈՆՑ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՄԲՈՂՋ ՕԳՈՒՏԸ։ Ինչ կը վերաբերի ինծ, պիտի յիշեցնեմ, որպէս մօտաւոր ժամանակի մը մէջ հրահանգներ տրուին ձեռնհաս իշխանութեանց՝ նախարարական զանազան պաշտօնատուններու կողմէ »։

Զինուորագրութեան մասին

Պ. Հիւսէյի կողմէ պատերազմական նախարարութեան ուղղուած հարցումներուն պատասխանած է դիւանապետը, Ապրիլ 9 Թուակիր նամակով մը, որ կը հաստատէ թէ համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին 3րդ յօդուածի Բ. հատուածին, Ֆրանսա բնակող այն երիտասարդները որոնք չեն կրնար որ եւ է հպատակութիւն ապացուցանել, պէտք է գրօշի տակ առնուին իրենց տարեկից դասուն հետ, օրէնքին պարտադրած զինուորութիւնը կատարելու համար. հետեւաբար պարտաւոր են արձանագրուելու, եթէ իրենց տարիքով կը պատկանին 1924ի դասուն (Ա. ցուցակագրուած դասը համաձայն 1923 ապրիլ 1ի օրէնքին) կամ յետագայ դասի մը։

Զինուորական գործօն ծառայութենէ ազատ են.— 1924 — 1935 A. դասերու զանց առնուած երիտասարդները, դասեր որոնք ցուցակագրուեցան 1935 B. դասին հետ կամ պիտի ըլլան յառաջիկային. բայց այս երիտասարդներէն անոնք որ Ֆրանսական հպատակ ըլլալու բաղձանքով կ՚ուզեն զինուորական ծառայութիւն կատարել, հպատակութեան ձեւակերպութիւնները փութացնելու համար, պիտի կրնան բանակին մէջ առնուիլ, այդ ծառայութիւնը կատարելու համար իրենց տարեկից Ֆրանսացիներու հետ։

Գործօն ծառայութեան ենթակայ են, իրենց տարեկից դասին հետ համաձայն տեւողութեամբ, 1935 B. կամ յետագայ դասերու երիտասարդները, որ ցուցակագրուած են իրենց տարեկից դասին հետ կամ պիտի ըլլան, իբրեւ զանց առնուած։

Սակայն, այն երիտասարդները, որոնք իրենց տարիքով կը պատկանին 1936 սեպտեմբերին եւ հոկտեմբերին բանակին մէջ առնուած դասուն եւ ցուցակագրուած են այդ դասուն հետ, եւ դրօշի տակ չեն կանչուած այդ շրջանին, պիտի կանչուին 1937ին եւ պիտի ծառայեն միայն մէկ տարի։

Անոնք իրենց զինուորութիւնը պիտի կատարեն մայր երկրի կամ Հիւսիսային Ափրիկէի զօրագունդերուն մէջ եւ պիտի կրնան, իրենց խնդրանքին վրայ, մաս կազմել օտար լեգէոնի, Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ։

Հիթլէր կ՚ընդունի միջազգային գործակցութիւնը

Պ. Լէնսպրի, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան նախկին ղեկավարը, Պերլին երթալով մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ։ Խօսակցութենէն անմիջապէս վերջը ղեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ՚ըսէ թէ Գերմանիոյ վարչապետը պատրաստ է մասնակցելու, եթէ նախագահ Րուզվէլթ կամ ուրիշ վեհապետ մը նախաձեռնութիւնն ստանձնէ համաշխարհային խորհրդաժողով մը հրաւիրելու, տնտեսական գործակցութեան համար։

Խօսակցութիւնը, որ տեւեց 2ուկէս ժամ, մասնաւոր կարեւորութիւն կը ստանայ անոր համար որ զուգադիպեցաւ Հիթլէրի ծննդեան 48ամեակի տօնակատարութեան։ Լուրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ աշխարհի ամէն կողմը, հեռագիրներով եւ անթելներով, իբրեւ աւետաբեր շող մը։ Գերմանական թերթերը այնքան մեծ արժէք չեն տար եղածին։ Կը գրեն թէ Պ. Լէնսպրի յուշագիր մը ներկայացուցած էր Հիթլէրի, առաջարկելով համաշխարհային ժողով մը գումարել, փոխադարձ համաձայնութեան մը յանգելու և պատերազմի պատճառները վերցնելու համար։ «Արդ, ինչպէս յաճախ պատահած է, Անգլիոյ ղեկավարը, նորդը չէշտեց թէ Գերմանիա հեռու պիտի չմնայ որ եւ է միջազգային գործակցութենէ որ յաջողութիւն կը խոստանայ »։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԹՐՈՅԻ ԵՒ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ գինը պիտի աւելնան։ Քաղաքապետական խորհուրդը եւ Սէնի նահանգային ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուած են ապրիլ 23ին եւ 24ին, փաւերացնելու համար յաւելումը։ Կը հաւաստեն թէ մեթրոյի տոմսակին գինը պիտի ըլլայ 90 սանթիմ, փոխանակ 70ի, Ա. կարգը՝ 1.40՝ փոխանակ 1.15ի։ Իսկ հանրակառքերու տոմսակներու գինը՝ 35 սանթիմ փոխան 30ի (20նոց տրցակներ) եւ 50 սանթիմ փոխան 40ի՝ երբ անջատ գրնուին։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ շինութեանց մէջ, մետաղեայ կամրջակ մը փլչելով, բանուոր մը մահացու վէրքեր ստացաւ։ «Իւմանիթէ» կ՚ըսէ թէ ուրիշ բանուոր մըն ալ մեռաւ, Սէն գետէն ջուր խմած ըլլալով։

40 ԺԱՄՈՒԱՆ ՕՐԷՆՔԻ գործադրութեան առթիւ, երկուշաբթի օր ցոյցեր կատարուեցան այն խանութներուն դէմ որոնք բացուած էին։ Գաւառական քաղաքներու մէջ ալ խլրտումներ ծագեցան։ Սէն - է - Ուազի սրճարանատէրերը, ճաշարանատէրները եւ պանդոկապետները կը սպառնան մէկ ամիս փակել իրենց հաստատութիւնները, եթէ օրէնքը գործադրուի իրենց պաշտօնեաներուն համար։

93 ՏԱՐԵԿԱՆ ԾԵՐՈՒՆԻ ՄԸ ԵՒ իր անդամալոյծ աղջիկը, 60 տարեկան, միասին կ՚ապրէին Շուազի - լը - Ռուայի մէջ։ Աղջի օր ծերունին նուաղում կ՚ունենայ եւ դրան առջեւ կ՚իյնայ վիրաւոր. իսկ անդամալոյծը անտէր մնալով, կատուները վրան կը թափին եւ կը սկսին կրծել։ Մէկ սրունքը յօշոտած էին արդէն, երբ դրացիները օգնութեան հասան։

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 21 Ապրիլ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ 1. վարչական կազմի լրացում. 2. դասախօսութիւն ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԷ։

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի անդամական ընդհ. ժողովը այսօր չորեքշաբթի ժամը 9ին, 6 Avenue d'Italieի սրճարանին վերնայարկը՝ մէթրօ փլաս տ՚իթալի։

ՓԱՐԻԶԻ «Ռոստոմ» խմբի ժողովը 21 Ապրիլ, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Temple, մէթրօ Պելվիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 23 Ապրիլ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette։

RECEIVED FROM THE PUBLISHERS WITH THANKS

KEMAL ATATURK— By Hanns Froembgen. Published in London by Jarrolds Ltd. Price 18/—«The epic story of the man who oreated modern Turkey.»

ALLAH DETHRONED— By Lilo Linke. Published in London by Constable & Co. Ltd. Price 15/— «A journey through modern Turkey.»

ՍՏԱՑԱՆՔ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐԷՆ (Լոնտոն)

1. ՔԷՄԱԼ ԱԹԱԹԻՒՐՔ, Գրեց՝ Հանս Ֆրոմպկէն։ Գին՝ 18 շիլին։
2. ԳԱՀԸՆԿԷՑ ԱԼԼԱՀԸ, գրեց՝ Լիլօ Լինքէ։ Գին 15 շիլին։

Երկու գիրքերն ալ անգլիերէնի թարգմանուած են գերմաներէնէ եւ կը ներկայացնեն արդի Թուրքիան։ Առանձին պիտի խօսինք երկուքի մասին ալ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով մամուլով եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր սիրելի որդւոյն, եղբօր, Թոռան, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ԶԱՒԷՆ ՊԱԼԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՊԱԼԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

Քուէմիօ 8 Ապրիլ 937

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 22 Ապրիլ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽԱՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Շիրվանզատէ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

Բանտ երթալու ընթացքին՝ օթոմոպիլը այլ բանտարկեալ մը ներս առաւ։ Իմ ընկերն էր։ Նուկոլաւ բանուոր Տեոփչը, որ ինծի հետ կ՚ապրէր։

Առաջնորդուեցանք բանտի գրասենեակը։ Անոր մթնոլորտը, քարտուղարին ձայնն ու շարժումները, ամբողջ գործողութեան կերպը յիշեցուցին ինծ արտասահմանի մէջ տեսած բանտային գրասենեակները։ «Ցար եւ նըման բուրժուական ոստիկանութեան», փսփսացի Տեոփչի։

Բանտին մէջ 3 գիշեր մնալէ յետոյ՝ կանչուեցայ քննիչ դատաւորին առջեւ։ Ջեկայի ընդհ. կանոն է այդ. հարցաքննել ձերբակալեալը գիշեր ժամանակ։ Հարցաքննութիւնը աւելի ազդուորիչ է գիշեր ժամանակ։ Քննատ մարդ մը աւելի նուազ չափով ինքն իր տէրն է, նուազ ընդունակ ընդդիմութեան։ Հոգեբանութիւնը Ջեկայի մասնագէտներու նախընտրած զինուորութիւնն է։

« Գիտե՞ս թէ ինչու ձերբակալուած ես։ Ոչ, չե՞ս գիտեր։ Ապա ի՞նչ կ՚ենթադրես »։

Ասոնք էին առաջին հարցումները։ Ժամանակ մը յետոյ, մինչ բանտին մէջ էի, կարդացի ուսումնասիրութիւն մը սպանիական Հաւատաքննութեան մասին եւ մեծապէս զարմացայ երբ գտայ թէ՝ ատոնք էին նաեւ առաջին դասական հարցումները, զորս կուտային Հաւատաքննութեան հարցաքննիչները իրենց բանտարկեալներուն։

Գիտէի իմ ձերբակալութեան պատճառը։ Ռուս տրոցկիական ընդդիմադիրներուն հետ ունեցած կապս էր, ինչ որ արդէն արգիլուած էր եւ հակօրինական էր։ Բայց ես չուզեցի ո եւ է բան յայտնել հարցաքննիչին, որքան ատեն որ Ջեկան չէր յայտնած թէ գիտէր ամէն բան։ Աւելին, այդ վայրկեանին գիս ամէն բանէ աւելի կը հետաքրքրէր այն՝ թէ Ջեկան ինչպէս իմացած էր արգիլեալ ընդդիմադիրներու հետ ունեցած իմ կապի մասին։

Որովհետեւ մերժեցի խօսիլ այն բաներու մասին, որոնք կը հետաքրքրէին Ջեկան, չուզով ցոյց տուին ինծ իրենց ձեռքը գտնուած փաստերը։ Առաջին անգամն ըլլալով հասկցայ թէ՝ որքան կարեւոր դեր մը կը խաղայ պաշտօնական լրտեսութիւնը ներկայ Ռուսիոյ մէջ։ Այն անձը, որ կապ հաստատած էր մեր խմբին եւ Մոսկուայի ընդդիմադիրներու կեդրոնին միջեւ, եւ այն մարդը որ, իբրեւ այդ կեդրոնի ներկայացուցիչը, մեզի հետ խորհրդակցութիւններ ունեցած էր, կառավարական լրտեսներ էին։ Մեր շրջանակի անդամներէն ոմանք ալ երեւան եկան իբրեւ ոստիկանական լրտեսներ։ Իրողութիւնն այն է, որ մեր տասը վստահելի ընկերներու փոքր խմբակը շրջապատուած էր տասը գաղտնի գործակալներէ, որոնք կը հսկէին մեր ամէն մէկ քայլին։

Այլեւս պատճառ չկար ուրանալու ընդդիմադիր շարժման իմ մասնակցութիւնը։ Այն ատեն Ջեկան առաջարկեց ինծ գրաւոր կերպով պատասխանել հետեւեալ երկու հարցումներուն.

1) Ի՞նչ էին իմ քաղաքական տեսակէտները. 2) Ի՞նչ բանէ կը բաղկանար իմ ընդդիմադրական գործունէութիւնը։

Լիովին պատասխանեցի առաջին հարցումին։ Մերժեցի պատասխանել երկրորդ հարցումին, որովհետեւ մատնած պիտի ըլլայի իմ ընկերները։ Իմ գրութիւնը ղրկուեցաւ Մոսկուա, ուր պիտի վճռուէր իմ ճակատագիրը։

Օրեր անցան բանտին մէջ։ Շուտով պիտի ծանօթանայի բանի մը, որ բոլորովին անծանօթ է Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, բայց ան Ռուսիոյ մէջ սովորական, շատ «բնական» դէպք մըն էր։ Քննիչ դատաւորը կանչեց զիս եւ առաջարկեց ինծ՝ լքել ընդդիմադիր շարժումը եւ հրապարակով դատապարտել զայն։ Եւ ի փոխարէն՝ խոստացաւ ազատ արձակել զիս։

« Խնդրեմ », պատասխանեցի ես, «Ի՞նչպէս կրնամ այդպիսի բան մը ընել ես։ Գիտեմ թէ դուք կը հալածէք ընդդիմադիրները իրենց գործունէութեան համար, եւ այժմ, երբ ես պէտք է կրեմ այս գործունէութեան հետեւանքները, կ՚առաջարկէք ինծ ուրանալ եւ իմ ազատութիւնը գնել այդպիսի գինով մը։ Այդ ազնիւ մարդու գործ չէ։ Ես ինծմէ պիտի ամչնամ։ Ես արժանի պիտի ըլլայի ձեր արհամարհանքին »։

(Շար.)

(2)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 22 AVRIL 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3402

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԺԱՌՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Վերջերս Պերլինէն աշխատակից մը կը տրտնջար թէ չատ կը տեսնուի Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսահայ գաղութին մէջ, գլուխ հանելու համար երիտասարդական կուռ կազմակերպութեան մը ծրագիրը :

Կը թուի թէ մեր բարեկամը մոռցեր է որ Պերլին եւ Փարիզ նոյն բաները չեն :

Այս կ'ըսենք ոչ թէ արդարացնելու համար Փարիզի թարթափումն ու ձգձգումները, այլ պարզապէս ուշադրութեան յանձնելու հոգեբանական պարագայ մը :

Այսպէս, այն երկիրներուն մէջ ուր պետական կարգ ու սարքը հիմնուած է միահեծան դիկտատուրայի մը վրայ, ուր օղակները անընդհատ կը պրկուին համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը, մարդիկ աւելի անմիջականօրէն կ'ազդուին միջավայրէն, եւ ճամբայ մը կը գտնեն, եթէ միտք ունին գործելու :

Այդպիսի երկիրներ են, ներկայիս, Գերմանիան, Իտալիան, Ցունաստանը, Պուլկարիան եւ ուրիշներ : Բոլորն ալ «փաշական», ընթացիկ բացատրութեամբ : Այդպէս է, նաեւ, Խ. Միութիւնը, որ յեղափոխական կը կոչուի :

Նոյն ճամբուն վրայ նետուելու փորձ մը ձեռնարկած է, այս օրերս, Թուրքիան, հիմը դնելով «Աթաթիւրք Երիտասարդաց Միութեան», որ պիտի ընդգրկէ 16 – 21 տարեկանները :

Երիտասարդութիւնը, այդ երկիրներուն մէջ, ուզէ - չուզէ պիտի կազմակերպուի : Պետութիւնը ինքն է որ կը կազմակերպէ, զայն խմբելու, իր ուզած կաղապարին մէջ թրծելու համար :

Ոչ -տեղացիները նկատի չեն առնուիր այսպիսի կազմակերպութեանց մէջ, որոնք ամէն բանէ առաջ սահմանուած են ցեղային գերակշռութեան ոգին արթնցնելու, եւ մարտական, այսինքն տիրապետութեան տենչը զարգացնելու :

Բայց, ոչ - տեղացիներն ալ ներշնչման աղբիւրներ կը գտնեն այս երեւոյթներու մէջ, կազմակերպելու համար իրենց համեստ ուժերը :

Այդպէս ծլեցաւ ու ծաղկեցաւ, օրինակ, Պերլինի « Երիտասարդ» Միութիւնը, ոստեր արձակելով մինչեւ Համպուրկ :

Ենթակայ՝ նոյն պայմաններուն, այդպիսի կազմակերպութիւն մը չատ բնական պիտի համարուէր նաեւ իտալահայ գաղութին, գոնէ Միլանոյի մէջ : Մինչդեռ, որքան գիտենք, մեր երիտասարդութիւնը բաժան -բաժան է ինքն իր մէջ : Իսկ անոնք որ չափազանց խանդավառուած են օրուան կարգ ու սարքէն, կը նախընտրեն երթալ կապուիլ բուն իտալական կազմակերպութեանց հետ, լուծուիլ անոնց մէջ :

Արդ, բոլորովին տարբեր է Ֆրանսայի եւ մասնաւորապէս Փարիզի պարագան :

Այս երկիրն ըլլալով դասական վայրը ազատութեանց, բարիքն ու չարիքը իրար կը հաւասարակշռեն, հայկական տեսակէտով :

Բարիք՝ ազատ մտածելու, անարգել գործելու, բաց աչքերով դատելու եւ ասպարէզ նետուելու :

Չարիք՝ սանձարձակ ազատութեամբ, որ կը տանի մինչեւ կազմալուծում : — Ես այսպէս կը մտածեմ, ես այսպէս կ'ուզեմ, ես կ'ուզեմ պահել իմ անկախութիւնս, ես աւելի լաւ ծրագիրներ մշակած եմ...

« Ես, ես, ես»— բայց երբեք «մենք», բոլորս մէկ :

Եւ միջավայրը ամէն կերպով կ'օգնէ, զարգացնելու համար այս հակումները, որոնք յաճախ բարեմտութեամբ տոգորուած են, բայց կը յանգին միեւնոյն հետեւանքին,— պառակտում, խաչձեւում, կազմալուծում, լաւագոյն պարագային՝ մեկուսացում : Ինչ որ կը նշանակէ կորուստ՝ չատ մը պիտանի ուժերու : Եւ հետեւաբար լճացում՝ հանրային կեանքի մէջ, մինչեւ որ մաշին եղած - չեղած տարրերը :

Հաշուելով 1925էն, կը տեսնենք որ մեր միջավայրին մէջ, բիւզանդարանութիւնները, ակադեմական մարդանքները, բանդիտութեան յաւակնութիւնները, ինչպէս եւ կուսակցական նախապաշարումներն ու վէճերը չատ աւելի տեղ բռնած են — պիտի ըսէինք՝ հատորներ կազմած են — քան բուն գործը : Քան խանդավառութեամբ տոգորուած, հաւատքով ջրդեղուած աշխատանքը :

Մենք փոխանցման չրջան մը չունեցանք սարկութենէն մինչեւ այս ազատութիւնը, որպէսզի կարենայինք որոշ կարգապահութեան ենթարկել մեր միտքերն ու կիրքերը :

Մեր նոր կեանքը եղաւ ոստում մը՝ ճրագի լոյսէն դէպի ելեկտրական բոցը : Եզան սայլը հագիւ մոռցած, ողջունեցինք օդանաւը : Եւ սկսանք աշխարհներ չինել ամէն օր, մեզի համար, թեւ տալով մեր վառ երեւակայութեան, ինչպէս տղաքը գետնէն կտրած սիրահարները՝ ծովուն վրայ, լուսնի լոյսով...

Այսպիսի « դաստիարակ » մը եթէ տասը հոգի համախմբէր որ եւ է երիտասարդական դրօշի տակ, պատահարար, հարիւր հոգի ալ կը հեռացնէր ծանրութեան կեդրոնէն : Կը դարձնէր հասարակ «ամաթէօր»ներ եւ «տիլէթանթ»ներ, որոնք պիտանի են միայն հանդիսաւոր օրերու համար, որոնք վարժուած չե՛ն սեւ աշխատանքի, գիտակից, տեւական, հաւատաւոր ճիգերու :

Ահա թէ ինչու այսօր չատ աւելի աժգոյն է հեռանկարը, այս ճակատին վրայ :

Կան, դեռ, ուրիշ պարագաներ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻԻ ՍՕՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Պուլկարիա՞ն ալ պիտի միանայ Պալքանեան դաշինքին

Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին գործավարը Պելկրատէն Էնկիւրի վերադարձած ատեն, Սոֆիա իջան, Պուլկարիոյ Թագաւորին հրաւէրով : Կայարանին մէջ դիմաւորուեցան կառավարութեան բոլոր անդամներուն, ինչպէս եւ Պալքանեան Միութեան եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց դեսպաններուն կողմէ : Պուլկարիոյ վարչապետը սեղան մը սարքեց ի պատիւ Թուրք հիւրերուն, որոնք Սոֆիայի մէջ պտոյտ մը կատարելէ վերջ մեկնեցան Պոլիս :

*** Պելկրատէն եւ Սոֆիայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, քաղաքական չրջանակներու մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ Պուլկարիա մօտերս պիտի միանայ Պալքանեան Համաձայնութեան : Զօր. Իսմէթ եւ Թ. Ր. Արաս Եուկոսլավիոյ վարչապետին հետ խօսած ատեն, համաձայնութիւն գոյացեր է թէ Եուկոսլավիոյ եւ Թուրքիոյ մասին արգելքներ չկան այդ միացման համար : Պուլկարիա իրաւարարութեան եւ ոչ - յարձակման դաշինք մը ունի Թուրքիոյ հետ, 1925էն ի վեր, իսկ Եուկոսլավիոյ հետ դեռ նոր կնքեց յաւիտենական բարեկամութեան դաշինք մը : Միակ դժուարութիւնը կը ներկայացնէ Յունաստան, քանի որ Պուլկարիա տակաւին դէպի ծով ելք մը կը պահանջէ Եգէականի վրայ, ինչպէս խոստացուած է Նէօյիի դաշնագրով : Կան նաեւ սահմանային առկախ հարցեր :

Սակայն եւ այնպէս, իրազեկներ կը կարծեն թէ չուտով բանաձեւ մը պիտի գտնուի, Պուլկարիան գոհացնելու եւ անոր վարանումները փարատելու համար : Պելկրատի մէջ, ողջերթի ճաշին ատեն ճառ մը խօսելով, Իսմէթ Ինէօնիւ չեշտեց թէ ոչ միայն Թուրքիա եւ Եուկոսլաւիա վճռած են չարունակել իրենց գործակցութիւնը պալքանեան համաձայնութեան մէջ, այլեւ Թուրքիա ուրախութեամբ պիտի ողջունէ համաձայնութեան տարածումը ուրիշ երկիրներու վրայ :

*** Թուրք նախարարները միայն վեց ժամ մնացին Սոֆիայի մէջ : Պելկրատի մէջ կը կարծեն թէ խօսակցութեանց միակ նիւթը եղած է Պուլկարիոյ միացումը Պալքանեան Համաձայնութեան :

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են

Պերլինի, Լոնտոնի եւ Փարիզի թերթերը նորէն յուզումնալից տեղեկութիւններ կը հրատարակեն Խ. Միութեան եւ մասնաւորապէս Մոսկուայի կացութեան մասին :

« Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, երէկ վերապահութեամբ արձանագրած էր Պերլինի տեղեկատու դիւանին մէկ լուրը, որուն համաձայն վերջերս ձերբակալուած է Լիտուով, Մոսկուայի Փոքր Թատրոնին տնօրէնը : Նոյն աղբիւրին համաձայն, քանի մը օր առաջ ական մը երեւան հանուեր է Թատրոնի կառավարական օթեակին տակ, ուր դժոխային մեքենայ մըն ալ զետեղուած էր, պատրաստ՝ որ եւ է ատեն պայթելու : Տարակոյս չկայ թէ դաւադրութիւնը ուղղուած էր Սթալինի դէմ, որ յաճախ նոյն Թատրոնը կ'երթար, կառավարութեան անդամներուն հետ :

Այս լուրը հազիւ տպուած, Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը յայտարարեց թէ արտօնուած է հերքելու զայն :

*** « Մաթէն », որ ընդհանրապէս Պերլինէն, Վարշաւայէն եւ Լոնտոնէն կը քաղէ իր տեղեկութիւնները՝ Խ. Միութեան մասին, կը գրէ թէ Չեկայի 25 պաշտօնատարներ ձերբակալուած են : Նոյն աղբիւրին համաձայն,— Եէժովի փոխանորդը, Ակրանով, կրցեր է հաստատել թէ Չեկայի մասնաւոր զինուորներուն առաջին վաշտը, որ Մոսկուա կը կենայ, ընդդիմադիր խմբակներուն կը պատկանէր : Հարիւրապետ Ժաւնով, տեղակալներ Վորոնով եւ Պէզոնով ձերբակալուած են, ամբաստանուելով թէ մահափորձ մը ծրագրած էին Սթալինի դէմ : Ուրիչ երկու սպաներ, Եւանդուլով եւ Լեւին նմանապէս ձերբակալուած են : Ասոնց պաշտօնն էր հսկել Սթալինի անձնական ապահովութեան վրայ, երբ Թատրոն երթար ան, ընկերակցութեամբ իր նոր քարտուղարին՝ վրացուհի Տորա Խայանի : Ակրանով հրամայած է նաեւ ձերբակալել քանի մը չէկիստներ եւ ճարտարապետներ, որոնք նոյնպէս Սթալինի վրայ հսկելու պաշտօն ունէին, երբ մեթրօ նստէր ...

40 ժամուան օրէնքին դադարումը Իտալիոյ մէջ

40 ժամուան աշխատանքի դրութիւնը ձախողած կը նկատեն Իտալիոյ մէջ : Արհեստապետութեանց նախարարութիւնը հրամանագրով մը արտօնեց որ դադրեցնեն օրէնքին գործադրութիւնը : Շաբաթական 40 ժամը ի զօրու էր հոկտեմբերէն ի վեր, եթովպական պատերազմի ընթացքին ընդհատուելէ վերջ : Օրէնքին խափանման գլխաւոր պատճառ կը համարուի ապրուստի սղութիւնը : Իտալացի բանուորները կը գանգատին թէ չաբաթական 40 ժամուան վաստակը չի բաւեր իրենց ապրուստին :

Մուսոլինիի փեսան Ալպանիա կ'երթայ

Կը հաստատուի թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը կոմս Չիանօ, որ Մուսոլինիի փեսան է, Թիրանա պիտի երթայ մայիսի առաջին կամ նոյնիսկ ապրիլի վերջին օրերը : Թիրանայի իտալական դեսպանը Հռոմ գացած է, այցելութեան մանրամասնութիւնները ճշդելու համար : Կոմսը Ալպանիոյ մայրաքաղաքը պիտի մնայ երկու երեք օր :

Այս այցելութիւնը պիտի կատարուի համախորհուրդ Եուկոսլավիոյ հետ : Երկու երկիրները Ալպանիոյ մասին հասկացողութեան մը եկած էին արդէն, երբ կը կնքուէր մարտ 25ի դաշնագիրը :

Զրոյց կը չրջի թէ Զօկու Թագաւորը Իտալուհի մը պիտի առնէ իբրեւ Թագուհի :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾՈՒՌ ՆՍՏԻՆՔ, ՇԻՏԱԿ ԽՕՍԻՆՔ

1.— Ոմանք կը գանգատին, որ Ապրիլ Տասնըմէկի այս տարուան սգահանդէսին, Փարիզ, կազմակերպիչները չկրցան ցոյց տալ սպասուած հիւրամեծարութիւնը,— ոտքի վրայ մնացին մեր մեծ մտաւորականները :

Պարզ է որ կազմակերպիչներու այս թերութիւնը կը ծագէր աթոռներու պակասէն,— ոչ նստարան մնաց, ոչ ալ տախտակ, աթոռի վերածուած էր ամէն տրամադրելի առարկայ :

Բայց բուն թերութիւնը կը ծագի ժամի մասին մերոնց ունեցած սխալ գաղափարէն,— ժամն ալ բա՞ն է, կ'ըսեն անոնք : Երկու տեսակ ժամացոյց ունինք Հայերս,— մէկը անգործներու ժամացոյց, միւսը գործ չատ ունեցողներու ժամացոյց : Մեր մտաւորականները չատ գործ ունին, ուստի սովորութիւն ունին հանդէսի կամ ժողովի գալ յայտարարուած ժամէն 2 ժամ վերջ : Նոյնիսկ ես կը ճանչնամ մտաւորականներ, որոնք սովորութիւն ըրած են մէկ ժամ ուշ գալ ժողովի, ուրիշները՝ մէկ ժամ մէկ քառորդ վերջ : Օրինակ, ընկեր բժիշկ մը ունիմ որ ժամը 10ին կուգայ ժողովի, դերասան բարեկամ մըն ալ ունիմ որ ժամը 11ին կուգայ, փրոֆէսէօր ծանօթ մըն ալ ունիմ որ ժամը ճիշդ 10.30ին կուգայ, տեսէ՛ք թէլէֆոն մը, եւ ահա ներողութիւն կը խնդրէ որ պիտի մեկնի, որովհետեւ թէլէֆոնով կը կանչեն ստիպողաբար,— ու կը մեկնի առանց կասկածելու որ մենք չատ լաւ գիտենք թէ ժողովի եկած ատենը ապսպրած է որ թէլէֆոն ընեն իրեն : Բայց չէ՞ որ պէտք է այնպէս մը ցոյց տալ թէ գրչի լուխ քերելու ժամանակ չունի : Այսպէ՛ս է մտաւորական Փարիզը :

Ուրեմն աթոռին պակասին հետ չմոռնանք մեղադրել նաեւ Պարոն — ժամը — 10ին — Հանդէս — Եկողը եւ Ընկեր — ժամը — 10.30ին — ժողովի — Եկողը :

2.— Ոմանք ալ կը գանգատին, որ գեղարուեստական բաժնին մէջ, ամէն անգամ, Ապրիլ Տասնըմէկի սգահանդէսին կը հրաւիրուին օտար արուեստագէտներ : Ինչո՞ւ ոչ Հայերը :

Որքան ծանօթ եմ Զոմունեաց տեսակէտներուն, անոնք Ապրիլ Տասնըմէկի սգահանդէսին կ'ուզեն տալ դասական նկարագիր մը,— նախ առաւելապէս երաժշտական : Երաժշտութիւնը միջազգային լեզու մըն է, եւ յետոյ աւելի վայելուչ՝ խաղաղութեան հրաւիրելու համար մեծ մեռելներուն հոգին : Մեր արուեստագէտները նուազ չնորհք չունին անշուշտ, բայց չատ ամբարտաւան են եւ չատ անկարգապահ : Խօսք կուտան հանդէսին գալ, եւ ահա յանկարծ չեն գար,— հիւանդ էի : Արուեստագէտը այն է որ անկողինէն կ'ելլէ եւ կուգայ, ինչպէս ըրաւ համեստ բայց օժտուած երգչուհին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան : Յետոյ մեծ գումարներ կը պահանջեն, կամ բնաւ չեն զիջանիր հայկական բեմի վրայ երեւնալ :

Զոմունք ամէն տարի, չնորհիւ Հայկանուշ Թորոսեանի աջակցութեան, կը հրաւիրեն Ֆրանսայի Պետ. Երաժշտանոցի պսակաւոր արուեստագէտները, որոնք իրենց վաւերական տաղանդով եւ անզուգական համեստութեամբ՝ կուգան մեզի տալ իրական վայելք մը : Հազիւ նամրու ծախք մը կը տրուի անոնց :

Եւ վերջապէս Ապրիլ Տասնըմէկի սգահանդէսը ընտանեկան հաւաքոյթ չէ, որ զոհանանք թոռանս ծիծեռնակի երգով, փեսայիս արտասանութեամբ կամ հարսնցուիս պարով : Ապրիլ Տասնըմէկի հանդէսը մեծ հանդէս մըն է, «մեծ» բառին բուն նշանակութեամբ,— հանդէս մը, ուր հոգեկան վայելք ու սնունդ պէտք է գտնեն Հայերն ալ, օտարներն ալ, մտաւորական չափահասութեան աստիճանի վրայ :

3.— Կան մարդիկ ալ, որ կը գանգատին թէ ինչո՞ւ այս կամ այն կազմակերպութիւնն ալ հրաւիրուած չէ մասնակցելու Ապրիլ Տասնըմէկի հանդէսին : Նախ Զոմունք բաւական են ներկայացնելու հայութեան բոլոր հոսանքները,— զէթ նահատակները ողբացողները : Եւ յետոյ ես ալ համամիտ եմ Զոմունեաց, որոնք կ'ըսեն թէ ամէն կազմակերպութիւն պէտք է իրեն գործ համարի կատարել ազգային տօն մը՝ ստանձնելով անոր նախաձեռնութիւնը : Երեւակայեցէք, ժամանակ մը չկար կազմակերպութիւն մը որ Մշակոյթի Օր տօնէր,— մէկը միւսին կը թողուր : Ուստի լաւ է որ Զոմը սեփականացնէ Ապրիլ Տասնըմէկը, Համազգայինը՝ Մշակոյթի Օրը, Կապոյտ Խաչը՝ Մանուկներու Օրը, Հայ Երիտասարդութիւնը՝ Մայիս 28ը :

Պիտի հարցնէք թէ Հօկը ի՞նչ տօնէ, Ռամկավարները ի՞նչ :

— Հօկերը կրնան տօնել կայէնին Օրը, իսկ Ռամկավարներն ալ՝ Բարեգործականի սինակոկին մէջ Մալէզեան ոսկի հորթին առջեւ խնկարկելու իրենց աւանդութիւնը :

ԱՐԱԶ

ՀԱՅ ԱՆԳՈՐԾ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել անգործ հայ աշխատաւորներուն թէ իրենցմէ անոնց համար որ յօժար են գաւառները երթալու, կարելիութիւն կայ այժմ աշխատանք գտնելու այնտեղ, մասնաւորապէս անոնց համար որոնք որոշ արհեստի մը տէր են :

Հետեւաբար կը խնդրուի այս կարգի հայ աշխատաւորներէն որ անձամբ ներկայանան Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, 15, րիւ Ժան Կուժոն, եւ կամ նամակով իրենց փափաքը յայտնեն նոյն հասցէին, տալով անհրաժեշտ տեղեկութիւնները (տարիք, ընտանեկան վիճակ, արհեստ, հասցէ) :

Հայ զինուորցուներուն զինուորական պատրաստութիւնը

Հայ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը Արտաքին Գործերու նախարարութեան ներկայացուցած էր, ի միջի այլոց, 1928 մարտ 3ի օրէնքին ենթակայ Ֆրանսարնակ հայ զինուորցուներէ ոմանց բաղձանքը հետեւելու զինուորական պատրաստութեան դասընթացքներուն, որոնք իրաւունք կուտան աստիճաններ ստանալու ֆրանսական բանակին մէջ :

Արտաքին գործերու նախարարութիւնը 1937 ապրիլ 6 թուակիր պաշտօնագրով մը կը հաղորդէ Հայ Գաղթ. Յանձնաժողովին թէ յիշեալ օրէնքին համաձայն (հրահանգ 1936 ապրիլ 15ի, պահեստի աչակերտ - սպաներու զինուորագրութեան եւ կրթութեան մասին) զինուորական բարձրագոյն պատրաստութիւնը բաց չէ օտարականներուն համար :

Գալով զինուորական տարրական պատրաստութեան, սկզբունքով կացութիւնը նոյնն է այս մասին ալ : Բայց Հանրային Առողջապահութեան նախարարութիւնը (ֆիզիքական կրթութեան պաշտօնատուն) կրնայ արտօնութիւն տալ վերոյիշեալ օրէնքին 3րդ յօդուածին ենթակայ Ֆրանսաբնակ տարագիրներուն որ իրենց դասին Ֆրանսացիներուն հետ միեւնոյն ժամանակ զինուորական ծառայութեան կը կոչուին, որպէսզի հետեւին զինուորական տարրական կրթութեան դասընթացքներուն :

Այդ դասընթացքները յաջողութեամբ աւարտողները իրաւունք ունին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

Աւստրիա, վերջին շաբաթներու ընթացքին, պզտիկ չեղում մը ըրաւ՝ Իտալիոյ հետ իր ունեցած բարեկամական քաղաքականութեան մէջ: Այդ չեղումը ուշագրաւ է, որովհետեւ, Աւստրիան, վերջին տարիներուն, ոչ միայն սերտօրէն կապուած մնաց Իտալիոյ, այլ եւ Վիէննան՝ քաղաքականօրէն՝ թելադրուեցաւ Հռոմէն: Ուշագրաւ է նաեւ անոր համար, որ՝ Աւստրիան, իր աշխարհագրական դիրքին բերումով՝ մեծ նշանակութիւն ունի մանաւորապէս միջին-արեւելեան Եւրոպայի քաղաքական իրադարձութիւններուն մէջ:

Արդ, ի՞նչ բան մղեց Աւստրիան՝ կատարելու այն չեղումը, զոր յիշեցինք վերը:

Աւստրիոյ անկախութեան ու դանուբեան պետութեանց վրայ անոր տնտեսական ազդեցութեան պահպանումի պայքարը սկսաւ աւելի առաջ, քան Նացիներու իշխանութեան գալը՝ Գերմանիոյ մէջ: Աւստրիական հանրապետութեան հիմնումէն վերջ պակաս չեղան փորձեր՝ Վիէննայի մէջ ստեղծելու շրջագիծ մը՝ իբրեւ դանուբեան պետութեանց մշակութային եւ տնտեսական կեդրոն: Այս պայքարին մէջ գիտակցութեան եւ հեղինակութեան ի խնդիր ի գործ դրուած միջոցները չտուին սպասուած արդիւնքը: Աւստրիա ուժաթափ էր, բայց ան ունէր արտաքին երաշխիք մը՝ իր գոյութեան շուրջը,— մեծ ու պզտիկ պետութեանց մրցակցութիւնն ու պայքարը:

Դանուբեան պետութիւններէն ոմանք, մղուած ազգային քաղաքականութենէ մը, ձեռք առին մեծ միջոցներ՝ ինքնաբաւ ըլլալու համար: Ատիկա տուաւ իր նպաստաւոր թէ աննպաստ արդիւնքները: Մեծերէն ոմանք փորձեցին Դանուբի աւազանին տնտեսական կեանքը զօրացնել: Գլխաւորաբար Ֆրանսան որ իր քաղաքականութիւնը կը վարէր Եւրոպայի նաեւ այդ մասին մէջ, ծրագիրներ մշակեց ու ձեռնարկներ ըրաւ: Բայց, չյաջողեցաւ: Ու Հռոմն էր որ, իր արտակարգօրէն գործօն քաղաքականութեամբ, առաջին շօշափելի քայլը առաւ, մէջտեղ դնելով «Հռոմեան համաձայնագիրները», որոնք Միջին-Եւրոպայի մէջ իտալական ազդեցութիւնը կ'ամրացնէին ու Աւստրիոյ կը պարգեւէին բնական նեցուկ մը՝ ազգային-ընկերվարական ձգտումներուն դէմ: Հռոմ-Վիէննա եւ Հռոմ-Պուտափեշտ առանցքը, սակայն, կը սահմանափակէր այդ երկու դանուբեան պետութեանց քաղաքական գործունէութեան ազատութիւնը՝ ի նպաստ Իտալիոյ:

Տոքթ. Հոճա, որ ստեղծիչն է «դանուբեան ամենահին ծրագիր»ին, դեռ այն ատեն իր առարկութիւնները կ'ընէր մեծ պետութեան մը (Իտալիա) եւ երկու փոքր պետութեանց (Աւստրիա եւ Հունգարիա) միջեւ կնքուած այդ դաշինքի մասին, ըսելով թէ ատիկա ուշ կամ կանուխ պիտի սպառնայ դանուբեան երկիրներու անկախութեան: Իր ձայնը, սակայն, լսելի չեղաւ, քանի որ այն ատեն Իտալիա նոյն այդ փոքրերը կը պաշտպանէր Գերմանիոյ դէմ:

Հռոմէական կայսրութեան վերստեղծումը, սակայն, իտալական քաղաքականութիւնը մղեց շահերու նկատելի նոյնութիւն մը գտնելու՝ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ՝ Գերմանիոյ հետ: Ատիկա կը նշանակէր զիջում մը՝ այդ մասին վրայ՝ Գ. Ռայխին: Անոր փոխարէն Իտալիա ստացաւ Գերմանիոյ անսահման հովանաւորութիւնը՝ համաշխարհային քաղաքականութեան յատուկ բոլոր հարցերուն մէջ:

Հետեւապէս, Հռոմ-Վիէննա եւ Հռոմ-Պուտափեշտ խարիսխը սկսաւ տկարանալ՝ ի նպաստ Հռոմ-Պերլին խարիսխին:

Ու յանկարծ չեշտուեցաւ Աւստրիոյ մէջ Հապսպուրկներու վերադարձի ցանկութիւնը: Վիէննայի մէջ ծնունդ առած էր անվստահութիւնը դէպի Իտալիան: Վիէննա այցելեց Գերմանիոյ արտաքին նախարարը: Այդ առթիւ, Հապսպուրկներու խնդրի մասին Հռոմի, Պելկրատի եւ Պերլինի մէջ եղան արտայայտութիւններ, որոնք երբեք չէին կրնար ապահովութիւն ներշնչել Աւստրիոյ կառավարութեան: Վիէննա կ'անդրադառնար, թէ հռոմէական կայսրութիւնը, ընդգրկելով ուրիշ քաղաքականութիւն մը՝ քան ինչ որ ունէր յետպատերազմեան Իտալիան, կը վերադառնար Գերմանիոյ հետ իր քաղաքական գործակցութեան: Ու, բնականաբար, նախկին դերազանց վստահութեան կը յաջորդէր, հոգեբանօրէն, խոր թերահաւատութիւն մը, որուն կը միանար նաեւ յուսախաբ մարդու դառնութիւնը:

Այդ թերահաւատութեան ու յուսախաբութեան ամբողջական արտայայտութիւնը պէտք է նկատել այն հակիտալական ցոյցը զոր ըրաւ, Վիէննայի մէջ, աւստրիացի 35.000 հոգինոց հսկայ ամբոխը՝ գնդախաղի մը առթիւ:

Անոր յաջորդեց այն փորձը զոր ըրաւ վարչապետ Շուշնիկ՝ արեւմտեան երկու մեծ պետութեանց, ինչպէս նաեւ Փրակայի մօտ:

Ու ահա լուր մը թէ՝ կը խորհուի ստեղծել Վիէննա-Պուտափեշտ-Փրակա խարիսխ մը: Թարմ են յիշողութիւններու մէջ, անշուշտ, Փոքր Համաձայնութեան՝ Աւստրիոյ կամ Հունգարիոյ հետ մերձեցման լուրերը կամ մեկնութիւնները: Լուրեր, սակայն, որ չհերքուեցան: Անոր ապացոյցները կարելի է նկատել նաեւ աւստրիական եւ գերմանական մամուլներուն նոր յարաբերութիւնը, աւստրիական ոստիկանութեան խստութիւնը Նացիներու դէմ, եւ ներքին նախարար Շթիւրմէրի հրաժարումը:

Այս պայմաններուն մէջ, տեղին է, անշուշտ, խորհիլ թէ՝ Աւստրիոյ վարչապետին այցելութիւնը՝ Պուտափեշտ, նպատակ ունեցած պէտք է ըլլայ միջնորդութիւն մը Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ՝ այդ դրացի երեք երկիրներու միջեւ սերտ գործակցութիւն մը ստեղծելու նպատակաւ:

Ռումանիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնը՝ Փրակա, ու Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին այցը Վիէննա կը նկատուին, դարձեալ, նշան մը՝ աւելի մերձեցման Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ այն պետութեանց միջեւ, որոնք կողմնակից են չեխական դանուբեան քաղաքականութեան:

Վիէննայի, Փրակայի եւ Պուտափեշտի միջեւ բարեկամական դաշինք մը կնքելու մասին եղած բոլոր հաղորդագրութիւնները, սակայն, դեռ շատ վստահութիւն չեն ներշնչեր: Շատ հիմնական պէտք չէ նկատել նաեւ այն տեղեկութիւնը թէ Հռոմ ու Վիէննա բոլորովին հեռացած են իրարմէ: Վասնզի, հակառակ վերեւ յիշուած դէպքերուն եւ իրողութիւններուն, Հռոմ ու Վիէննա շահ ունին վերստին ամրացնելու իրենց միջեւ եղած կապը, որ, ինչպէս ըսինք, թուլցած էր, Պերլին-Հռոմ խարիսխին ստեղծումով:

Աւստրիոյ վարչապետ Շուշնիկի հանդիպումը Մուսոլինիի հետ՝ ցոյց կուտայ թէ Իտալիա, իրապէս, հաճոյքով կը դիմաւորէ այն բոլոր ճիգերը, որոնք կը ձգտին դանուբեան աւազանի բարելաւումին:

Այն հսկայ կայսրութիւնը զոր Հռոմ ստեղծեց, կը կարօտի, անշուշտ, խաղաղութեան եւ մանաւանդ բարեկամական յարաբերութեանց:

Ան թերեւս նախկին ձեւով զինական պաշտպանը ըլլայ Աւստրիոյ, բայց, պիտի ուզէ իր կապը ամուր պահել անոր հետ: Իսկ Աւստրիան երբեք շահ չունի Իտալիոյ նման մեծ պետութեան մը հետ դէչ ըլլալու, երբ այնքան լրջօրէն կը շարունակէ իր գոյութեան վտանգը՝ արտաքին աննպաստ շրջագծի մը մէջ ···

ԿԱՐՕ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ԱՌԹԻ

Երանելի եւ մխիթարական ենթադրութեամբ մը՝ պէտքը կը զգամ ինքզինքս համոզելու թէ, հոս այս իրիկուն, գոնէ կէսը ունկնդիրներուս՝ բաղկացած է անոնցմէ, որոնց չտրուեցաւ տեսնել աքսորը, որոնք տարադրութեան ճամբուն վրայ՝ չկոխոտեցին իրենց մարտիրոս հայրերուն դիակները, որոնց աչքերը ահով չլեցուեցան՝ ի տես սիրելիներու, բարեկամներու, արենակիցներու խոշտանգումին, խողխողումին եւ հրացանազարկութեան, որոնց ականջները չլխցուեցան եւ սիրտերը չդալարեցան՝ քաշկռտուող եւ չարչրկուող քոյրերու աղիողորմ կանչերէն:

Պահանջ մըն է, ու աւելի քան հրամայական, որ այդ սերունդը, այն որ Մեծ Եղեռնէն վերջ ծնաւ, այն որ օտար պողոտաներու վրայ մեծցաւ, այն որ հայ դասատուներու բերնէն չլսեց մեր պատմութիւնը, փութայ հոս, տարին անգամ մը: Գայ ոչ միայն յարգելու յիշատակը մեր բազմահազար նահատակներուն, այլ մանաւանդ լսելու, ժառանգելու անոնց պատգամը, անոնց կտակը ·ր կ'ըսէ ·

— Չենք ուզեր որ ազգը մեռնի:

Ապրիլ Տասնըմէկի սգատօնը որուն կազմակերպութեան Զախահաս Որբերու Միութիւնը կը նախաձեռնէ այնքան նուիրումով եւ հաւատարմութեամբ, ամէն տարի եւ ամենուրեք, ու անշուշտ գոհ է ան որ այս տարի ալ կրցաւ իր տուրքը վճարել, Ապրիլ Տասնըմէկի սգատօնը յարգանքի, ոգեկոչումի եւ պաշտումի հաւաքոյթ մը ըլլալով հանդերձ, է մանաւանդ հանդիսաւոր այն պահը, ուր կուգանք երկիւղած բարեպաշտութեամբ երդում տալու մեր մեռելներուն թէ՝ հաւատարիմ ենք մեր ուխտին, կապուած կը մնանք մեր իտէալին, չենք լքած ու պիտի չլքենք մեր ազգային դատը: Ահա այս խորհուրդն է, այս իմաստն է որ պէտք է փնտռենք եւ գտնենք «Նահատակաց»ին մէջ, այլապէս աւելորդ է որ «մնացորդաց»ը զայն տօնէ:

Այսպէս, ուրեմն, քսաներկու տարիներ են անցեր Հայոց ազգին անհուն նահատակութեան վրայէն: Քըսաներկու տարի: Երեք տարի եւս, ու շրջանը կը գդենու «սերունդ» յորջորջումը: Սերո՞ւնդ մը: Խոկացէք այդ մասին ձեր ազատ պահերուն:

1919 Թուականին, ուրեմն տարագրութենէ մեր վերադարձի օրերուն, Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ, Պ. Փօլ Փէնլըվէ, կրթական նախարար այն ատեն, կ'ըսէր իր ճառին մէջ. «Les massacres de 1915 dépassent par leur ampleur et par leur cruauté les plus atroces légendes de tous les siècles et de tous les pays».

Անկէ աւելի յաջող տարազի մը մէջ կարելի՞ է խտացնել արհաւիրքին նկարագրութիւնը որուն տարողութիւնն ու խորութիւնը անսպառ նիւթ են մատակարարած բազմաթիւ գրքոյկներու, գրքերու, վէպերու, թերթօններու, յօդուածներու, դիւցազներգութեանց եւ բանախօսութեանց, մայրենի եւ օտար լեզուներով:

Եղերական, այլ անհերքելի իրողութիւն է, որ 1915ի տարագրութիւնն ու ջարդերը արդի պատմութեան ամէնէն սեւ էջը կը ներկայացնեն: Ու եթէ թոյլ կուտաք, ձեզի պիտի կարդամ մեր ամենամեծ երգիծաբան Եր. Օտեանի քանի մը պարբերութիւնները, աքսորականի իր յուշերէն քաղուած: Հայերէնը հեղինակինը չէ դժբախտաբար: Տրամադրութեանս տակ Պ. Զօպանեանի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը միայն ունեցած եմ.

«Հեռու տեղերէ կուգամ, շատ հեռուներէն: Տէր-Էլ-Զօրէն կուգամ, որուն կամուրջին վրայէն երեք հարիւր հազար Հայեր անցան: Այսօր, անոնցմէ հազար հինգ հարիւր կիներ եւ որբեր միայն կը մնան:

«Օսմանիէէն կուգամ, ուր վաթսուն հազար Հայեր, տեղատարափ անձրեւով եւ մտրակի հարուածներուն տակ, լեռնէ լեռ քշկռտուեցան:

«Կուգամ Պօղանթին Տարսոնի կապող աւետարեր ճամբէն, ուր նորածին Հայեր իրենց մայրերուն կողմէ եղեւիններու ներքեւ լքուած, շնագայլերու եւ շուներու կեր դարձան մեր աչքերուն առջեւ:

«Անիծեալ անապատներէն կուգամ, որոնք Հալէպէն Տէր-Էլ-Զոր կ'երկարին եւ ուր, ամբողջ երեք տարի, տասնեակ հազարաւոր Հայեր մեռան ջերմէն, ժանտատենդէն եւ թանչքէն, վրաններու տակ:

«Համայէն, Հոմսէն, Մեսքէնէէն, Համմամէն, Տիպսինէն, Սուլթանիէէն եւ Գոնիայէն կուգամ, ուր երեսունէն քառասուն հազար հայ որբուկներ «մայրիկ, մայրիկ» կ'ողբան, Թրքական տուներու վանդակներուն ետին:

«Ես կուգամ ոճիրին չարաշուք վայրերէն, ուր Զօհրապներ, Ակնունիներ, Խաժակներ, Զարդարեաններ, Սիամանթօներ, Վարուժաններ, Քէլէկեաններ, Սեւակներ, Փաշաեաններ, ազգի մը ուղեղը, Ճէնկիզխաններու եւ Թիմուրլէնկներու արժանաւոր յաջորդներու հարուածներուն տակ փշրուեցան»:

Ու դեռ ինչե՞ր, ինչեր, սրտաճմլիկ ի՞նչ դրուագներ ունի իւրաքանչիւր հայ վերապրող:

Հայրենակիցներ, անառարկելի ճշմարտութիւն է այսօր այլ եւս որ 1915ի կազմակերպուած եւ ծրագրեալ աղէտը հայկական գոյութեան բնաջնջումին վճիռն էր: Իսպառ անհետացնել Թրքահայութիւնը: Այս էր Թուրք կառավարութեան կամքը:

Չիրականացաւ Թուրքին ծրագիրը: Որովհետեւ, գոյութիւն ունի Արարատի Հայաստանը (ափսո՜ս որ Մասիսի չեմ կրնար ըսել) որուն կատարած բոլոր նուաճումներովը, զարթօնքի եւ վերելքի ճիգերով նոյնքան բերկրալից եւ հպարտ ենք մենք հոս, հեռաւոր զաւակներն անոր, որքան հայ բնիկներն անոր, ու նոյնքան տխուր ենք անոր բացասական, սրտակեղէք երեւոյթներովը, որքան՝ ենթակայ եւ ականատես հայ եղբայրները մեր, հոն՝ Արարատի ստորոտը:

Ու, չիրականացաւ Թուրքին ծրագիրը որովհետեւ կան մանր մունր Հայաստանները հայ սփիւռքին, բաղկացուցիչ եւ լրացուցիչ մասնիկները Հայրենիքին, բուն Հայրենիքին, վաղուան Հայրենիքին:

Ահա թէ ինչու, դէպի Հայրենիք արձակուած բարոյական եւ նիւթական կապերու մեր խուրձը չի կրնար մեզ պարտադրել որ անտեսենք, որ լքենք, որ իր ճակատագրին թողունք սփիւռքը:

Ու փառք տարագիր Հայուն, փա՜ռք աննկուն հայ գաղթականին, որ կը դառնի վասն հայութեան: Փառք բոլոր անոնց որոնք հայ ազատագրութեան ջահը յաջորդ սերունդին փոխանցելու աշխատանքին լծուած են:

Ամենեւին ամուլ չեն անցած քսանըերկու տարիները որոնք Մեծ Եղեռնէն մեզի կ'երկարին: Ու թափուր չէ շրջանը: Կը գործէ հայ միտքը: Կը ճգնի ան: Ան կ'արդասաւորէ հայ մշակոյթի անդաստանը: Հայկական փեթակը մեղրով կը լեցուի: Ու չի հանդչիր Հայուն բազուկը: Ան կ'ելեւէջէ աներդհատ: Կը շինէ, կը վերաշինէ, կը ստեղծագործէ շարունակ:

Վհատութեան ոչ մէկ պատճառ ունինք: Այսօր, պողոտաներու երիտասարդ սերունդը աւելի Հայ է, աւելի դէպի հայութեան վերադարձ, հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ, քան թէ երէկ, քան թէ երկու տարի առաջ, քան թէ հինգ տարի առաջ:

Զուրանանք ճիգերն անոր, նուաճումներն անոր: Ցիրուցան եւ տարուբեր՝ կենսունակութեան ամէն արտայայտութիւն, ամէն երաշխիք ունի ան: Օրէ օր, աւելի հաւատաւոր, աւելի խանդավառ կը դառնայ ան: Հոս Փարիզի մէջ անգամ: Երեմիական ողբերով, «մեռանք կորանք»ներով ի զուր չթուլնանք: Շարժման մէջ է երիտասարդութիւնը: Ընկերակցութիւններ, ակումբներ, դասախօսութիւններ, հանդէսներ անցեալի պրպըտում, հետաքրքրութիւն, վազք դէպի ազգային մշակոյթ, գրականութիւն, պատմութիւն, դէպի ոսկեդարեան մատենագրութիւն, զուրգուրանք դէպի մայրենի լեզու, այս բոլորը, բոլորը միթէ հոգեպարար, սրտապնդիչ, ազատարար ապացոյցներ չե՞ն նոր սերունդին հայ ոգիին, հայ կամքին:

Մեր հաւատոյ հանդանակը պէտք չունի անոնց, որոնք ընկերաբանութեան անունը հազիւ լսած իմաստակներ, անոր անողոք, անյեղլի, անխուսափելի, անսխալական օրէնքներէն կը բարբառին, միջավայրի եւ բարձր քաղաքակրթութիւններու կործանարար ազդեցութիւններէն կը ճառեն, թափուած ճիգերը աւելորդ, անօգուտ եւ ապարդիւն կը գտնեն: Այդպիսի սերմնացաններու, այդպիսի յոռետեսներու, այդպիսի նահանջականներու ստուերին յածիլն անգամ չենք հանդուրժեր մեր շուրջը եւ մեր մէջը: Լաւատեսութեան պէտք ունինք մենք, եթէ կ'ուզենք ապրիլ, եթէ կ'ուզենք տեւել: Հաւատքի, կորովի, հուրի պէտք ունինք մենք: Որովհետեւ, եթէ կրցանք դիմանալ այնքան աղէտներէ, անասելի, աննկարագրելի այնքան դժբախտութիւններէ վերջ, շնորհիւ այդ կուռաններուն էր:

Ու եթէ տրուի մեզ, մեր պատմութեան ներկայ կամ գալիք օրերուն, ենթարկուիլ տակաւին նորանոր նահանջներու, մենք այդ նահանջները պիտի կատարենք երգով, հաւատքի տաք երգերով, կրկին յառաջանալու, կրկին բարձրանալու յոյսին կառչած:

Ականջ տուէք: Իմացէք թէ ի՛նչ կ'ըսէր, ի մէջ այլոց, դարձեալ 1919 Թուականին եւ դարձեալ Սորպոնի ամփիթատրոնին մէջ, Ֆրանսայի եւ մարդկութեան ամենամեծ զաւակներէն մին, Անաթոլ Ֆրանս. «L'Arménie expire, mais elle renaîtra. Le peu de sang qui lui reste est un sang précieux dont sortira une postérité héroïque»:

Բայց, ամէնէն աւելի հետեւեալը փորագրեցէք ձեր յիշողութեան մէջ: Ֆրանսացի մարդասէրը կը յայտարարէ. «Un peuple qui ne veut pas mourir ne meurt pas»:

Այո, հայրենակիցներ: «Ժողովուրդ մը որ չուզեր մեռնիլ, չի մեռնիր»: Մեզմէ իւրաքանչիւրը ազգ մը կը տանի իրեն հետ: Մեզմէ իւրաքանչիւրը հայրենիք մը կը տանի իրեն հետ:

Թերթատեցէք մեր պատմութիւնը: Պարթեւները, Պարսիկները, Յոյները, Հռոմէացիք, Արաբները եւ Թուրքերը գրեթէ շունչ առնել չեն տուած մեր երկրին: Եւ սակայն, կ'ապրի հայ ազգը, մինչ ջնջուած են, սրբուած են դրացի ուրիշ ազգեր, սուրով հուրով պատմական ժողովուրդներ:

Հոգեկան եւ իմացական կարողութիւններով օժտուած, հետամուտ յառաջդիմելու, արտադրելու, ստեղծագործելու, տոգորուն աշխատասիրութեան ոգւով, Հայը իբրեւ ուրոյն ազգ ապրելու եւ տեւելու ամէն արժանիք եւ ամէն իրաւունք ունի: Իսկ, հայ ազգի մը գոյութիւնը երբեք չարիք մը չէ մարդկութեան համար: Ընդհակառակն, սատար մըն է ան մարդկային քաղաքակրթութեան:

Ու աշխատունակ ժողովուրդ մը խաղաղասէր միայն կրնայ ըլլալ: Անցեալի մեր բոլոր պատերազմները երբեք յարձակողական չեն եղած: Աւանդական կամ քննական շրջանի մեր Արտաշէսները կամ Մեծն Տիգրանները ի՞նչ չափով աշխարհակալներ եղած են: Հայ ժողովուրդը աշխարհակալական ձգտումներու, ուրիշները, ուրիշներու երկիրները իւրացնելու, ճզմելու ապացոյցներ տուա՞ծ է: Գոնէ պատմութիւնը զոր կը ճանչնանք, ոչինչ կ'ըսէ այդ մասին:

Հայրենակիցներ, յաղթանակը զոր շահած ենք ցարդ՝ չի հաւասարիր մեր սուգին, մեր կորուստին: Ահա թէ ինչու, մենք պարտաւոր ենք շարունակել ճամբան, ուրկէ քալեցին մեր հայրերը, ուր պայքարեցան եւ նահատակուեցան անոնք, անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարին համար: Ու ահա թէ ինչու, երիտասարդութիւնը այս իրիկուն կը պատասխանէ նահատակներուն.

— Ոչ, պիտի չթողունք որ ազգը մեռնի:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ԽՄԲ. — Կարդացուած կիրակի օր, Փարիզի սգահանդէսին առթիւ:

ՄԱՀ Հ. Յ. ՔՕՍԵԱՆԻ

Անցեալ շաբթու Պոլսոյ մէջ մեռաւ Վիէննական Մխիթարեան միաբանութեան անդամներէն Հ. Յակոբ Ծ. վրդ. Քօսեան:

Հանգուցեալը եղած է միաժամանակ կրթական մշակ մը եւ 1888-90, երեք տարի պաշտօնավարած է Պոլսոյ Վիէննական Մխիթարեան վարժարանին մէջ, յետոյ կոչուած է Իզմիրի ժողովրդապետութեան պաշտօնին, զոր վարած է տասը տարի, մինչեւ 1908: Անկէ յետոյ կրթական պաշտօնով փոխադրուած է Էրզրում, իր ծննդավայրը:

Հայր Յակոբոս, ըլլալով պրպտող եւ ուսումնասիրող միտք մը, գրի առած է կարգ մը գործեր, ինչպէս՝ «Զմիւռնիա եւ իր շրջակայքը», եւ երկու հատոր, նոյնպէս «Էրզրում եւ իր շրջակայքը»՝ երկու հատոր, «Գերեզմանատուն կաթողիկէ Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ» եւ այլ գործեր: Կը վախճանի 74 տարեկան հասակին մէջ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՑԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Որոշ էր թէ անոնք որ պիտի երթային գրաւելու քրտական գիւղը, մեծ վտանգի մը պիտի ենթարկուէին, սակայն ատիկա անհրաժեշտ էր բոլորիս փրկութեան համար:

Որոշուեցաւ դասակ մը զինուոր եւ բազմաթիւ կամաւորներ ղրկել Մուրատի ջոկատէն: Մուրատ ինքն իսկ զատեց ղրկուելիք կամաւորները: Գնդ. Մորէլ վիճակով ընտրեց զօրքէն անոնք որ պիտի մասնակցէին այդ արշաւախումբին: Դարձեալ վիճակով անոնց հրամանատարութիւնը ինկաւ տեղակալ Իշխանովի:

Ցետոյ մշակուեցաւ ծրագիրը, որուն համաձայն պիտի մօտենայինք կամուրջին, այն պահուն՝ երբ Իշխանովի արշաւախումբը պիտի հրդեհէր քրտական գիւղը: Գործողութեանց բոլոր մանրամասնութիւնները Մուրատ ուսումնասիրեց եւ ճշդեց մեծ խնամքով:

Այս խորհրդակցութենէն երբ դուրս ելանք, Մուրատ ինծի ըսաւ թէ լուր առած է որ Զորէն 18 — 20 վերստ անդին, Վեժան գիւղին մէջ, ջոկատ մը զինուոր կը գտնուէր, մեզի օգնութեան համար ղրկուած: Երբ յաջողէինք անցնիլ կամուրջը, վտանգի գօտին անցած էինք այլեւս:

Խորհրդակցութենէն վերջ, զինուորները եւ գաղթական ժողովուրդը բռնկան փճացնել ռազմանիւթի եւ պարէնի բոլոր մթերքները, — ամէնը կը նետէին Եփրատի ջուրերուն մէջ: Ոչ ոք կ'ուզէր որ մեր մեկնումէն վերջ Քիւրտերը օգտուէին պարէնէն եւ ռազմանիւթէն:

Վերջապէս հասաւ ճամբայ ելնելու ժամը: Իրապէս սրտակեղէք եղաւ մեր հրաժեշտը այն զինուորներէն, որոնք կը ղրկուէին Սանասայի վրայ յարձակում գործելու: Եթէ մենք տակաւին քիչ մը յոյս ունէինք մեր օձիքը ազատելու, ոչ ոք կը յուսար անգամ մըն ալ տեսնել այն զինուորները, որ կ'երթային իրենց կեանքը զոհելու՝ փրկելու համար մեզ:

Կէս գիշերին, կատարեալ լռութեան մէջ, մեր կարաւանը ճամբայ ինկաւ: Երեխաներն անգամ, կարծես հասկնալով կացութեան ծանրութիւնը, լուռ կը մնային: Խաւարը այնքան թանձր էր, որ երկու քայլ անդին չէր տեսնուեր:

Կամուրջ հասնելու կէս վերստ մնացած էր: Ճիշդ այդ պահուն էր, որ, Մուրատի ծրագրին համաձայն, դէպի Սանասա ղրկուած արշաւախումբը պիտի սկսէր յարձակողականի: Տաժանելի վայրկեան մը, վայրկեան մը եւս, եւ յանկարծ, գիշերուան խաղաղութեան մէջ իրարու ետեւէ կը սկսին պայթիլ ձեռնառումբերը:

Ամէն մարդ կանգ առաւ պահ մը ակամայ եւ ետին դարձուց գլուխը: Վերը, հոն ուր կը գտնուէր Սանասա գիւղը, բոցերու մէջ կը վառէր եւ կ'որոտար: Հրացանաձգութիւնը, ռումբերու պայթիւնը, կիծալի աղաղակները կը լեցնէին օդը, մինչ հարիւրաւոր ջահեր կը լուսաւորէին լերան գագաթը՝ վրդովելով գիշերուան խաղաղութիւնը:

Այդ պահուն, առանց վայրկեան կորսնցնելու, խուժեցինք դէպի կամուրջը, զոր նշմարեցինք ճամբուն մէկ անկիւնէն,— հսկայ խարոյկի մը պէս կ'այրէր:

Ճիշդ է որ Մուրատի ծրագիրը յաջողած էր, բայց Քիւրտերը, չուզելով թողուլ որ փճանայ իրենց գիւղը, երբ կը փութային օգնութեան, կամուրջը լքելէ առաջ կրակի տուեր:

Երբ մօտեցանք կամուրջին, տեսանք որ բացարձակապէս անկարելի էր անցնիլ: Հեծելազօրքը, որ կը գտնուէր մեր կարաւանին գլուխը, առանց վայրկեան մը վարանելու, նետուեցաւ Եփրատի փրփրոտ ալիքներուն մէջ եւ գետեզերքը սպասող քանի մը Քիւրտերու գնդակներուն դիմագրաւելով՝ լողալով անցաւ Եփրատը, եւ միւս եզերքը անցնելէ վերջ՝ արագօրէն ցրուեցին Քիւրտերը:

Գետին անցքը այլեւս կը գտնուէր մեր ձեռքը: Սակայն մեզի կը մնար լուծել ծանր հարց մը,— հարկ էր գետին միւս եզերքը փոխադրել գաղթականներու բազմութիւնը: Ժողովուրդը կ'աճապարէր, իսկ մենք մեծ ճիգ կը թափէին զանոնք կարգապահութեան մէջ կեցնելու համար: Մուրատ յաջողեցաւ կարգապահութիւն մտցնել անոնց մէջ եւ գետին անցքը սկսաւ:

Սաստիկ ցուրտ էր եւ սառուցիկ հով մը կը փչէր: Գաղթական ժողովուրդը մէկիկ մէկիկ ձիերու վրայ դրած, լողալով գետէն կ'անցընէինք: Նախ գետէն անցուցինք վիրաւորները, յետոյ երեխաները եւ կիները: Անշուշտ կարելի չէր միասին տանիլ բեռները: Եւ մենք ականատես եղանք արտասուող տեսարաններու: Գաղթականները չէին ուզեր լքել իրենց բեռները եւ կ'աշխատէին ձիուն քամակին կապել իրենց ծրարները: Բռնութեամբ կը խլէինք բեռները եւ կը նետէինք գետին մէջ, որպէսզի կարենանք բեռան տեղ փոխադրել կիները եւ երեխաները:

Ամէն անգամ, գետին միւս եզերքը փոխադրելէ վերջ ձիուն կռնակը դրուած գաղթականը, դարձեալ ձիով լողալ պէտք էր, վերադառնալ միւս եզերքը, վերսկսելու համար փոխադրութիւնը մինչեւ առաւօտ: Առաւօտուան դէմ գետին անցքը վերջացած էր:

(10)

ԱՊՐԻԼ 11Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի երեկոյ յոգնախուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր Սալ Փուաթիէն: Սրահին տնօրէնութիւնը ստիպուեցաւ տեսնելով բազմութիւնը, որ կը յորդէր սրահէն դուրս,— լեցուցած էին նրբանցքները, բեմին ետեւի պատուհանները: Նստարան, աթոռ, վերջապէս ինչ որ կարելի էր գործածել նստելու համար, գրաւուած էին, եւ դեռ շատեր ոտքի վրայ մինչեւ սանդուղները: Կարգապահութեան հսկող ոստիկանները ժամը 8.30էն վերջ արգիլեցին նոր հասնող հանդիսականներու մուտքը, եւ ահագին բազմութիւն մը ստիպուեցաւ ետ վերադառնալ:

Զ. Ռ. Միութիւնը ամէն տարի կը վարձէր Կավոյի երաժշտական հոյակապ սրահը, սակայն այս տարի նախօրօք ուրիշներ վարձած ըլլալով, վարձուեցաւ այս սրահը: Անիկա դաս մը եղաւ, որ նման համազգային սգահանդէսի մը համար յարմար սրահ մը վարձուի 5—6 ամիս առաջ, առնուազն 1500 հոգի տարողութեամբ:

Ժամը ճիշդ 9ին բեմը բացուեցաւ: Ֆրանսայի Պետ. Երաժշտանոցի պաշտօնական արուեստագէտներէն վեցեակ մը, (4ը օրիորդ, 2ը պարոն), նուագեց Պէթհովէնի Հերոսական Քայլերգը: Ցետոյ բեմ բարձրացաւ Հանդէսին նախագահը, Հազարապետ Պընուա տ'Ազի, որ խօսեցաւ հետեւեալ ճառը.—

11 Ապրիլ 1915ին սկսաւ Հայ ժողովուրդին տարագրութիւնը:

Թուրք կառավարութիւնը նախ Հայ պաշտօնեաներն ու զինուորները քաշեց բանակէն եւ բաշխեց ամէնէ թապուրներու մէջ: Ցետոյ հրամայեց տեղահանել Հայ ժողովուրդը պատերազմական գօտիներէն: Այս տեղահանութիւնը որ տեւեց 2 տարի, գետի պէս քշեց տարաւ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ,— ծեր, երեխայ, կին ու հիւանդ: Բռնագաղթին գործադրութեան յանձնուեցան պաշըպօզուքները եւ Քիւրտերը: Թրքական իշխանութիւնը հրամայած էր որ տարագիրները իրենք հոգան իրենց պարէնաւորումը, իրենց փոխադրական միջոցները: Երբ ըսենք որ հազարաւոր քիլոմեթր ճամբայ ունէին կտրելիք այդ դժբախտ գաղթականները, կրնաք երեւակայել թէ ինչ ողբերգութիւն ապրեցան ծերերէ, հիւանդներէ, մանուկներէ, կիներէ կազմուած այդ կարաւանները: Ու պէտք չէ զարմանալ, եթէ բռնագաղթին զոհերու թիւը գլխու պտոյտ կուտայ: Աւելի քան 1 միլիոն կ'ըսեն հայկական արձանագրութիւնները, ֆրանսական արձանագրութիւն մը, որ շատ թերի է, կը հաշուէ աւելի քան 500.000:

Այս թիւը բաւական է պատկերացնելու համար Գողգոթան, ուր բարձրացաւ Հայ ժողովուրդը:

Այսօր, Հայոց համազգային սուգի օր, կ'ոգեկոչուին այդ մեռելները եւ ողբերգութիւնը: Ամբողջ սրտովս կը միանամ ձեր սուգին:

1916ին, երբ Մուսա Լերան պատսպարուած Հայ տարագիրներէն կ'ուզէին կամաւորական առանձին գունդեր կազմել, Թուրքերու փոխվրէժէն խուսափելու համար եւ ծանօթ Թուրքերու վայրագութեանց՝ աշխատեցայ որ հայկական առանձին եւ անկախ գունդեր չկազմուին: Գիտէի թէ ինչ կը սպառնար Թուրքիոյ հայ վերապրող մնացորդացին: Այս դրուագը կուտամ յայտնելու համար թէ նորութիւն մը չէ ինծի համար ձեր ողբերգութիւնը, ձեր Սուգը: Ես փափաքող մըն եմ որ իրականանայ ցեղերու եղբայրութիւնը, բայց կը խոստովանիմ որ դժուար է ինծ տեսնել պատերազմի որբերը, որ ձեռք կարկառեն երէկի իրենց ողբերգութեան դերակատարներուն: Երկու տարբեր ազգերու զինուորները կրնան կռուիլ, իրար խեղդել, բայց եւ բարեկամանալ՝ երբ կ'աւարտի պատերազմը: Սակայն դժուար է ընդունիլ որ վայրագ յարձակումներու ենթարկուին, ծեր, կին, երեխայ անզէն բազմութիւնները: Որբերը այս է որ պիտի չներեն երբեք:

Դուք, որբեր, երիտասարդներ էք դարձած այսօր, ձեզի կ'ուղղեմ ուրեմն իմ խօսքս:

Նախ կը մաղթեմ որ յաջողիք ձեր կեանքին մէջ, ձեր փայլուն իմացականութիւնը գրաւական մըն է յաջողութեան: Բայց ձեր յաջողութիւններուն մէջ չմոռնաք երբեք թէ ինչու մեռան անոնք, որոնց մահը կ'ողբամ ձեզի հետ: Անոնք ձեզի կը կտակեն եղբայրական սէր մը հանդէպ ձեր երբեմնի բախտակիցներուն:

Երկրորդ յանձնարարութիւն մը եւս, զոր կը կատարեմ խոր յուզումով, սրտիս խորէն, ուզելով հպիլ ձեր շատ զգայուն սիրտերուն,— որքան ալ տարակարծութիւններ ունենաք, որքան ալ ձեր ըմբոստ նկարագիրը անհանդուրժող ըլլայ, մի թերանաք պարտականութեան մը մէջ, որ հայ ժողովուրդին հանդէպ տածած իմ սէրէս մեկնելով՝ կը կարծեմ թէ ձեր գլխաւոր պարտականութիւնն է.— Ձեր ամբողջ հոգին, ի հարկին ձեր կեանքը նուիրեցէք այն յարութեան, զոր երազեցին անոնք որոնց մահը կ'ողբաք այսօր,— հրաշալի յարութիւնը անկախ եւ փառապանծ Հայաստանի»:

Երկրորդ խօսողն էր Անրի Պառոէ, ընկերվարական, որուն ճառը տեսակ մը քաղաքական դաս էր, իրապաշտ ուղղութեամբ.—

Ցանուն անկախութեան ինկած ձեր նահատակներուն յիշատակին նուիրուած այս երեկոյթին կուգամ խօսիլ կրկնակ հանգամանքով,— իբրեւ Ֆրանսացի եւ իբրեւ ընկերվարական:

Առաջին առթիւ պէտք է խոստովանիլ, որ Ֆրանսացին լաւ չի ճանչնար ձեզ եւ ձեր պատմութիւնը: Գիտեմ, շատ խոստումներ տրուած են ձեզի, պետական պատասխանատու դէմքեր մեծ յանձնառութիւններու տակ մտած են ի նպաստ ձեզի, բայց հաւատացէք որ ձեզ չեն ճանչնար ոչ միայն ֆրանսացի բանուորները, այլ եւ նոյն իսկ բարձր դասու Ֆրանսացիները: Ֆրանսացին աշխարհագրութիւն չի գիտեր, պատմութիւն չի գիտեր, ունի միայն իր հորիզոնը: Ձեր շահուն իսկ համար, պէտք է որ դուք ձեզ ճանչցնէք Ֆրանսացի բանուորին: Մի՛ մեղադրէք ֆրանսացի բանուորը, եթէ չի ճանչնար ձեզ, իր անգիտութիւնը ապացոյց մը չէ անտարբերութեան, իր անգիտութիւնը արդիւնք է այն փաստին որ ուզած են անգիտակ պահել զինք: Այսպէս Ֆրանսացի բանուորը զգայուն է, պարկեշտ եւ այլասէր, անձնուէր եւ կռուող: Ան չի կրնար անփոյթ եւ անտարբեր գտնուիլ ձեր ճակատագրին, երբ կը ծանօթանայ ձեր ողբերգութեան, ձեր ազատատենչ պայքարներուն: Ձեզ ճանչնալու համար բաւական չէ բանալ համայնագիտական բառարան մը, տեսնել թէ ինչ գրուած է «Հայաստան» անունին դէմ, թէ աշխարհագրական ինչ դիրք ունի ձեր երկիրը, պատմական ինչ դեր խաղացած է ձեր ժողովուրդը: Այս հանդէսին գալէ առաջ, ես ալ թղթատեցի համայնագիտարան մը, սակայն գիտեմ որ արժէք չունի գիտնալ թէ ձեր վերջին թագաւորը թաղուած է Ֆրանսայի մէջ:

Ներկայ ժամանակներու մէջ ժողովուրդներու ազատութիւնը կախուած է աշխատաւոր զանգուածներու համերաշխ եւ անշահախնդիր գործունէութենէն,— ատոր համար պիտի ուզէի թելադրել որ մեզի ծանօթացնէք ձեր պատմութիւնը, ձեր հարստահարուած իրաւունքները եւ ուժերը: Այն ատեն, վստահ եղէք, Ֆրանսացի բանուորն ալ պիտի տառապի ձեր ցաւով, պիտի հետաքրքրուի ձեր դատով: Եթէ բան չի հասկնար ձեր ցաւէն, պատճառը այն չէ որ անզգայ է, կամ անտարբեր, այլ այն է որ անծանօթ կը մնայ ձեր ողբերգութեան: Ուրեմն մտէք մեր բանուորական կազմակերպութիւններէն ներս, գործարաններէն ներս, արհեստանոցներէն ներս, ատիկա պատճառ մը չէ որ չմտնէք նաեւ Սորպոնէն ներս: Մտէք մեր մէջ, խառնուեցէք մեր աշխատաւոր զանգուածին, որ սորվի եւ ճանչնայ ձեր պատմութիւնը, զգայ ձեր տառապանքը: Արդի Ֆրանսան չէ այն այն որ երէկ խոստումներ կուտար ձեզի՝ իր շահուն համար, արդի եւ իրական Ֆրանսան ֆրանսացի պրոլետարիատն է, որ գիտէ բանականութեամբ չկրցած շահածը գրաւել բռնի ուժով: Ծանօթացէք Ֆրանսացի բանուորին ուժին, ծանօթացուցէք ձեր ուժը Ֆրանսացի բանուորին, եւ ուժերու համերաշխութեամբ դուք օր մը կը տիրանաք ձեր ցանկութիւններուն, ձեր ազատութեան: Վստահ գիտցած եղէք որ ազատութիւնը չեն տար, այլ կ'առնեն: Այդ ճամբով միայն դուք կրնաք վստահ ըլլալ թէ կուգայ եւ պիտի գայ օրը, օրը փառաւոր եւ երջանիկ Հայաստանի, օրը ոչ թէ սգաւոր Հայաստանի, այլ ազատագրեալ Հայաստանի»:

Զ. Ռ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Արշաւիր Խանճեանեան, որուն ճառը տպուած է առանձին: Ընկ. Շ. Միսաքեան պատմական փաստերով հաստատեց թէ դեռ 1869էն Թուրք Սուլթաններն ու Պապը Ալին կռակ ունէին՝ ձուլելու ոչ - Թուրք ցեղերը, թէ Հայ ժողովուրդը միշտ անկախութիւնէ երգած կամ երազած՝ հակառակ բոլոր վտանգներուն: Այդ երազը այսօր արդէն մարմնաւորուած է Հայաստանով մը:

Ֆրանսացի արուեստագէտներու վեցեակը յաջորդաբար նուագեց Շուպէրթի Հրաժեշտը եւ Կրիկի Ասզի մահը: Տիկ. Արմէնուհի Գեւոնեան Հայրենական կենդանի նուագարանի մը շունչով երգեց երեք ողբերգներ,— Մշոյ Պլպուլը, Գիլիգարի ողբը, Գէորգ Չավուշի մահերգը: Դաշնակով կ'ընկերանար երաժիշտ Արայ Պարթեւեան: Արտասանեցին Երուանդ Գըրիգորեան, Օ. Կարապետեան եւ Հրաչ Տարօնեան՝ մեծ յաջողութեամբ եւ յուզումով: Սակայն հանդէսին պարտաքարը պիտի դառնար փոքրիկն Նելլի Տերուեան,— մանուկ մը, թիթեռնիկ մը ըսելու չափ տակաւին փոքր, որ բեմ բարձրացաւ բոլորովին համարձակ եւ արտասանեց Ուխտի եմ եկեր աստուածներու պանթէոնին կտորը, այնքան զգայնութեամբ, յուզումով, ոճով եւ գեղամշակ շարժումներով, որոնց հետ սրահին բազմութիւնը եւս կը միանար կարծես ու կը բաբախէր միաժամանակ:

Բուռն եւ յորդառատ ծափահարութիւն մը ողջունեց այս փոքրիկ բայց օժտուած արուեստագիտուհին, երբ արտասանութիւնը լրացուցած՝ պարիկի մը խոնարհութեամբ կը հեռանար, աւելի ճիշդ՝ կը թռչէր բեմէն դուրս:

Հանդէսին ներկայ էին նաեւ օտարներ, ինչպէս նաեւ մեր կուսակցական եւ քաղաքական ծանօթ դէմքերը:

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները եւ Հայ Արծիւները:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿ ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ

«ԱԶԴԱԿ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Ապրիլ 4ին՝ կիրակի կէսօրէ ետք, քաղաքիս մեծագոյն պանդոկներէն՝ «Փալաս»ի սրահին մէջ, «Ազդակ»ի տասնամեակին առթիւ համակիրներու նախաձեռնութեամբ պատուոյ թէյասեղան մը սարքուեցաւ ի պատիւ հրատարակիչին:

Ներկայ էին 150ի մօտ հրաւիրեալներ, որոնց մէջ կը տեսնուէին կաթող. ընդհ. փոխանորդ Պետրոս արք. Սարաճեան, Եղիշէ արք. Կարօեան, Ցովհաննէս արք. Նալլեան եւ Պետրոս արք. Քէշիշեան գերապայծառները, վերապատուելի Ենովք Կէօքկէօզեան, ծանօթ բանաստեղծ Հ. Ցովհաննէս Մըսըրեան, Հ. Պօղոս Արիս, Լիբանանի մամուլի սէնտիքայի նախագահ Խալիլ պէյ Քաէյալ, երեսփոխան ու «Լ'Օրիան»ի տնօրէն Պ. Կապրիէլ Խապպազ, ամերիկեան համալսարանի փրոֆէսօրներէն Տոքթ. Քրր, Պ. Քինկլէր, ֆրանսական բժշկական վարժարանի ուսուցչապետներէն Տքթ. Պաղտասար Մելքոնեան, Հայ Ճեմարանի վարիչ ընկ. Լեւոն Շանթ, Գալատ. ժողովի ատենապետ ընկ. Ցակոբ Տէր Մելքոնեան, ընկերներ Կարօ Սասունի եւ փաստաբան Խոսրով Թիւթիւնճեան, տեղացի ամենաուրուած գրագէտներէն Պ. Քէրէմ Միլհէմ Քէրիմ, արաբ լրագրողներ, զանազան ազգային պաշտօնական անձնաւորութիւններ ու աշխատակիցներ: Մտերմական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, կազմակերպիչ մարմնի կողմէ, Տոքթ. Գարեգին Թապութեան հրաւիրեց օրուան նախագահը՝ Եղիշէ արք. Կարօեանը, որ արտասանեց բացման ճառը: Հետզհետէ խօսք առին Հ. Պօղոս Արիս (արաբերէն), ընկ. Արամ Սահակեան (հայերէն), Պ. Ետկար Մալոյեան (ֆրանսերէն), Խալիլ պէյ Քըաէյալ, «Ահրար»ի խմբագիրներէն Պ. Ահմէտ Տըմըշքիյէ, որոնց շնորհակալութիւն յայտնելով պատասխանեց «Ազդակ»ի տնօրէն ընկ. Հայկ Պալեան:

Բոլոր բանախօսներն ալ կուռ եւ շինիչ խօսքերով վեր առին տասը երկար տարիներու ընթացքին «Ազդակ»ի մեր շրջանին մէջ կատարած բազմակողմանի ծառայութիւնները: Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչ Պ. Օննիկ Պէօճէկեան «Ազդակ»ի հրատարակչին յանձնեց իրենց մէկ պաշտօնագիրը՝ նախ հայերէն եւ յետոյ ֆրանսերէն լեզուներով կարդալէ ետք: Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը, առ ի գնահատութիւն ընկ. Պալեանի դէպի իրենց միութիւնը ցոյց տուած զուրգուրանքին ու ծառայութեանց, պատուակալ անդամի տիտղոսը կուտար:

Խիստ հաճելի էր նաեւ գեղարուեստական բաժինը: Շնորհալի դաշնակահարուհի Օր. Մարիօն Քէնտիրճեան (վկայեալ Փարիզի Էքօլ Նորմալ տը Միւզիքէն), խորաթափանց զգացումով եւ զարգացած թէքնիքով նըւագեց՝ Ռախմանինովի «Փրէլիւտ»ը ու տաղանդաւոր երգահան Պ. Գուրգէն Ալէմշահի «Կովկասեան պարը»:

Սիրուած երգչուհի Օր. Զեփիւռ Ապէլ ախորժալուր ձայնով երգեց Ռ. Մելիքեանի «Վարդը» ու Պ. Ալէմշահի «Գանձեր ունիմ»ը դաշնամուրի ընկերակցութեամբ հեղինակին:

Կազմակերպիչ մարմնի կողմէ, զոյգ մը գեղեցիկ ծաղկեփունջեր նուիրուեցան՝ մին Խալիլ պէյ Քաէյալին, իսկ երկրորդը ընկ. Պալեանի: Այս վերջինին փունջ մըն ալ նուիրեց Պ. Վահրամ Վարժապետեան:

** Մեծ յաջողութիւն գտաւ Պ. Գ. Ալէմշահի նուագահանդէսը՝ Սէն Ժոզէֆ համալսարանին մէջ: Ներկայ էր հազարի մօտ բազմութիւն մը, որուն մէջ կը նշմարուէին բազմաթիւ երեւելիներ, մարզպանին ներկայացուցիչը, հոգեւոր պետերը եւն.:

Նուագախումբը կազմուած էր 40 արուեստագէտներէ, իսկ 35 հոգինոց երգչախումբը՝ «Սիփան» եւ «Կիլիկիա» Երաժշտասիրաց Միութեանց ընտրելագոյն ուժերէն:

Ծանօթ բանաստեղծ Հ. Ցովհ. Մըսըրեան ֆրանսերէն ճառով ներկայացուց երիտասարդ երգահանին կեանքն ու գործը: Տեղական թերթերը, հայերէն թէ ֆրանսերէն, մանրամասնօրէն նկարագրեցին նուագահանդէսը, ջերմ գնահատութիւններով:

Երիտասարդ երաժշտագէտը նուագահանդէս մըն ալ սարքեց Հալէպի մէջ, նոյն յաջողութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՂԹԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Այս միջոցին ծանր տագնապ մը կը տիրէ թուղթի հրապարակին վրայ, արեւմտեան Եւրոպայէն մինչեւ Պալքաններ: Սելանիկի «Հորիզոն»ը նոր խմբագրական մը նուիրելով այս հարցին կը գրէ (13 ապրիլ).

— «Կարդալով մեր կիրակի օրուան խմբագրականը, ընթերցողները գաղափար մը կազմեցին նիւթական այն դժուարութեանց մասին, որոնց ենթարկուած է համաշխարհային մամուլը թուղթի սղելուն հետեւանքով: Եւրոպական մեծ օրաթերթերը, անշուշտ, այնքան ալ մտահոգուելու պատճառներ չունին, որովհետեւ մինչ մէկ կողմէն կը խորհին վաճառման գիները աւելցնելու մասին, միւս կողմէն, անոնք, մասնաւորաբար ծանուցումներէն, խոշոր եկամուտներ կ'ապահովեն, հետեւաբար եւ կրնան հաւասարեցնել իրենց ծախքերը: Մնաց որ, ինչպէս գրեցինք, թուղթի սղելուն պատճառներէն մէկը իրենք, մեծ ծաւալ եւ մեծ սպառում ունեցող թերթերն են, ամէն օր, աւելցող իրենց խնդրանքներով, այնպէս որ պէտք է կրեն նաեւ իրենց ստեղծած կացութեան հետեւանքները, ապահովուած հսկայական շահերէն վճարելով թուղթի արժէքին տարբերութիւնը:

Մտահոգիչ է սակայն հայ մամուլին կացութիւնը: Որովհետեւ թուղթի այս տագնապը ծանր հարուած մըն է անոր փոխր գոյութեան համար: Եթէ ոչ տապալող, գէթ ուժգնօրէն ցնցող հարուած մը, որ լուրջ մտահոգութեանց դուռ կը բանայ հայ թերթի եւ գրքի հրատարակիչներուն համար: Արդէն իսկ կը լսուին տագնապին առաջին արձագանգները, երբ մեր պաշտօնակիցներէն ոմանք սկսած են խօսիլ՝ ի վնաս հայ մամուլին աւելցող տնտեսական դժուարութեանց մասին եւ յայտարարել, թէ մանաւանդ այսօր, գերագոյն զոհողութեանց գնով լոյս կը տեսնեն հայ թերթերը: Այդ դժուարութեանց մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնէ ոչ միայն աշխատավարձերու յաւելումը, այլեւ թուղթի գինին յանկարծակի բարձրացումը, որ աւելի զգալի եւ տաժանելի պիտի դառնայ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին:

Հայ թերթերը, ոչ մէկ բացառիկ եկամուտ ունին կարենալ հաւասարակշռելու համար թուղթին վճարուող եւ վճարուելիք բացառիկ գումարները: Ոչ միայն հրատարակիչներուն, այլեւ ընթերցող հասարակութեան ալ ծանօթ է, որ հայ թերթը եւ մանաւանդ օրաթերթը, հազիւ հազ կը գոցէ իր ծախքերը: Անոնցմէ ոմանք, նոյնիսկ, ունին կարեւոր բացեր, որոնք կը գոցուին կողմնակի աղբիւրներէ հոսած ջուրերով: Ընդհանուր առմամբ, նեղ եղած է եւ է հայ թերթին կացութիւնը: Ժողովրդական բացառութեամբ՝ հայ հրատարակիչները, պտուկին մէջ եփած իրենց կերակուրը կ'ուտեն կափարիչին վրայ: Ուրեմն, իրենց ունեցած սովորական եկամուտները ոչ մէկ լուսանցք կը ձգեն բացառիկ ու անակնկալ ծախքերու համար: Ինչ որ անակնկալ ու բացառիկ ծախք է, հայ հրատ.ը, հայ խմբագիրը կը վճարէ իր գրպանէն, իր համեստ, շատ համեստ վաստակէն կտրելով: Կը նշանակէ, որ նմանօրինակ պայմաններու ներքեւ, հայ թերթը ինքզինքն է որ կը կրծէ, իր սեփական միսն է որ կ'ուտէ, կարենալ դիմանալու համար գէթ այնքան, որքան պիտի ներէին իր տկար միջոցները:

Պարզելով այս կացութիւնը մեր հայ թերթերու ընթերցողներուն, պիտի ուզէինք հարցնել անոնց, թէ ի՞նչ պիտի ըլլար գէթ այսուհետեւ անոնց վերաբերումը հայ մամուլին հանդէպ: Շատ դառնութիւն քամած ենք այս սիւնակներուն մէջ, գանգատելու համար՝ հայ մամուլին հանդէպ հայ ընթերցողի ցոյց տուած անտարբերութեան դէմ: Ու գանգատած ենք, երբ կացութիւնը, այսպէս ըսած, եղած է «սովորական» եւ «բնականոն» այսինքն երբ բացառիկ ու անակնկալ տագնապները չեն ցնցած զայն: Բայց այսօ՞ր, երբ աշխատավարձերը կը սղեն եւ մանաւանդ թուղթին գինը կը կրկնապատկուի, առանց եկամուտներու համեմատական յաւելման»:

ՕՐ. ԱԼԻՍ ՊԱՊՕՆԵԱՆ
եւ
ՍՈՒՐԷՆ ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ, 18 Ապրիլ 1937

ԿՏԱԿ ՄԸ Ի ՆՊԱՍՏ «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի

«Ցուսաբեր» գոհունակութեամբ կը տեղեկանայ թէ Բաբգէն Սինիի (Փարեան) եղբայրը՝ Գրիգոր Փարեան, որ վերջերս մեռաւ Պուլկարիոյ մէջ, 10.000 լեւայի նուիրատուութիւն մը ըրած է իր կտակին մէջ, ի նպաստ «Համազգային»ի Պէյրութի ճեմարանին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (256)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մինչդեռ Լեւոնը, Պետան եւ Գրիգորը պահարանները կը քննէին, Լեւոնի խմբի հայդուկները բէսի անկէն դուրս եկան եւ եկեղեցի գնացին, ուր հաւաքուած էր գիւղի բոլոր ժողովուրդը:

Այդ օր Առիւծ Գեւոյի տրամադրութիւնը տեղն էր, դեռ քիչ մըն ալ աւելին: Քահանայի կակուղ մինտէրին վրայ ծալապատիկ նստած՝ բաւականութեամբ երկար պեխերը կը շոյէր, աչքի տակով եկեղեցիի պատի տակ կանգնած կիներուն նայելով: Առիւծ Գեւոն որքան ալ որ կապուած էր Լեւոնի հետ, կը յարգէր, կը սիրէր զայն, սակայն, անոր ներկայութեանը միշտ ճնշուած կը զգար: Երբ այդ առտու Պետան ու Լեւոնը բէսի անկէն քահանայի տունը փոխադրուեցան, մեր բարեկամի աչքերուն լոյս իջաւ ու ան պատ շունչ մը քաշեց: Պատրուակով մը սաքուէն դուրս ելաւ, ախոռի մէջ բոլոր բէսի երիտասարդ տղան, սարսափելի փորու ցաւէ գանգատեցաւ ու մտերմաբար հասկցուց անոր, որ մէկ երկու մեծ բաժակ օղին կրնար զինքը լաւցնել: Եւ իսկապէս երեք բաժակ իրարու ետեւէ խմելէ վերջ, փորի ցաւը դանակով կտրուածի նման չքաւ, ու Առիւծ Գեւօն քօլոզը քիչ մը ծռելով՝ ընկերներով եկեղեցի գնաց:

Առիւծ Գեւօն աննման ճառասաց մըն էր: Մինչդեռ գիւղացիք մտաւորական համարուած մարդոց խօսելու ժամանակ յօրանջելէ յոգնած կը քնանային, մեծ հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէին Առիւծ Գեւոյին՝ աշխատելով բառ մը իսկ չփախցնել անոր խօսքերէն:

— Ցեղափոխութիւն որ կայ,— կ'ըսէր Առիւծ Գեւօն՝ բեմի առջեւ կանգնած, վերէն վար նայելով եկեղեցիի դասին մէջ հաւաքուած երիտասարդներուն,— ոնց որ հայ քրիստոնեայի սուրբ մկրտութիւն: Եանի՛ ա՛ էն երրորդութիւն է, Հայր Աստուած, Որդին Աստուած, Հոգին Սուրբ Աստուած: Ծօ, ո՞վ կարայ ըսել, թէ երրորդութիւնէն վեր բան կայ: Չէ՛, հի՛չ չկայ: Ինչնց էլ՝ սուրբ յեղափոխութիւնը: Սուրբ Աստուած՝ մօսին թըփանքն է, Որդին Աստուած՝ զօրութեանը մեռնիմ՝ ռումբը, Հոգին Սուրբ Աստուած՝ փէտային: Էն Հայու անուն, որ ազգութեան դաֆթարի մէջ գրուկ չի, ծօ էն Վասակ ի, Կայէն ի, վերջի դատաստանին կուպրի կարասի մէջ պիտի իյնայ, հուրն յաւիտենից պիտի այրի, մրկի ...

Առիւծ Գեւոն դէմքը խոժոռած՝ ծանր հայեացքը պտտցուց ունկնդիրներուն վրայ՝ արդեօք Վասակ մը, կոտոշաւոր Կայէն մը չկա՞ր անոնց մէջ:

— Ֆէտայու անուն, հա՛յ հո՛յ, ծովէ ծով անցաւ, աշխարհի քրիստոնեայ թագաւորներ մատ խածեցին Հայու քաջութիւն կարդալով, Ինկլիզի իմփերաթոռ նամակ ճամբեց Հայոց կաթողիկոսին, որ Հայոց թագաւորի թագ իր ձեռքով Հայու թագաւորի գլխուն պիտի դնէ ... Ափսոս մեր Խայոց Խայրիկ, մէկ աչքդ բանալիր ... քու հազարաւոր կորիճ զաւակներ ... Ծօ ձեզի կ'ըսեմ,— ու Առիւծ Գեւօն սպառնագին ձեւով ցուցամատը շարժեց,— ծօ աւանակներ, յեղափոխութիւն սորվեցէք ... յեղափոխութիւն որ կայ, էլ Քիւրտ, Թուրք ի՞նչ կարան ընել, ոնց որ հաւի ճուտը ափիս մէջ, ահա՛ տեսէք,— ու Առիւծ Գեւօն աջ բռունցքը բարձրացուց, աչքերը այնպէս ոլորեց, որ գիւղացիներէն շատ քիչեր յանդգնեցան նայիլ զայրոյթէ կաս կարմիր դարձած անոր դէմքին:

— Երկու հազար տարի առաջ,— ալ աւելի ոգեւորուած, շարունակեց Առիւծ Գեւօն, բաւականութեամբ զինք շրջապատողներու յափշտակուած դէմքերը դիտելով,— երկու հազար տարի առաջ, դուն ըսէ երեք հազար, Աճէմիստանի թագաւորը անթիւ անհամար դօշուն քաշեց Հայաստանի վրայ, թէ՝ էդ, որ դուք արեւին ծունկ չէք չոքեր, ձեր թոզն ու տումանը երկինք կը թըցնեմ: Ծօ, գիտէք թէ ի՞նչ եղան էն տարին: Որ չէք գիտեր՝ մտիկ ըրէք՝ Ցայսմաւուրքի մէջ գրուած է: Սուրբ քաջն Վարդան Մամիկոնեան զօրավարը, որ լածխս կէօրէ՝ Ալաշկերտցի էր, եանի՝ մեր տեղացի, ոչ աւել ոչ պակաս, թամամ վաթսուն ու չորս հազար կարիճներով ինկաւ Աճմու բանակին վրայ: Ախպօրս ըսեմ, ալ տուր որ կուտաս ... էնպէս ջարդ, էնպէս ջարդ մը, որ էլ ձիաւոր, էլ փղաւոր, էլ ոտաւոր չմնաց, փախիր որ փախչիս Աճմու սինոր ... Բայց ինչ ըրած որ կացնի կոթը անտառէն է: Ախպօրս ըսեմ, Վասակը որ կը տեսնէ, թէ բանը մինչեւ ո՛ւր հասաւ, մէջտեղ կ'ելլէ, Քաջ Վարդանին կ'ըսէ. «Արի ախպեր բարչինք» ... ու ձեռքի դանչալը կը կոխէ Սուրբ Վարդանի սիրտը ...

Դէմքի կատաղի արտայայտութեամբ Առիւծ Գեւօն նայեցաւ բերանաբաց լսողներուն, որոնք Վասակի կատարած մեծ ոճիրէն այլայլած էին:

— Հապա՞, ի՞նչ կարծեցիք,— որոտագին ձայնով շարունակեց Առիւծ Գեւօն՝ անտեսելով Մոսոյի աչք ունք ընելը, որուն ինչպէս կ'երեւէր, Գեւոյի ճառը շատ ալ դիւր չէր եկած,— որ մեր մէջ Վասակներ չգտնուէին, հա՛յ հո՛յ, շատոնց մեր թագաւորը կ'ունենայինք, Անին կը շինէինք, մինչեւ Սթամպուլ մէկ շունչով կ'երթայինք:

— Բերան չէ, տաճար է, տաճար,— քովի նստողը մխթելով ըսաւ տարէց գիւղացի մը՝ գլուխը հաւանութիւն յայտնող ձեւով մը շարժելով:

— Լաւ կ'ըսէ ամա, Օսմանցին ալ զօռ է,— տարակուսանքով փսփսաց միւսը:

— Ցեղափոխութիւնը ձեզի համար եկած է,— շարունակեց Առիւծ Գեւօն,— ըսել կ'ուզեմ որ ամէն Հայ զէնք պիտի առնէ ... արուն պիտի թափէ Հայաստանի համար, հասկցա՞ք:

— Լաւ կ'ըսես, Առիւծ Գեւօ ախպէր,— անհամարձակ կերպով ըսաւ Բերդակի առաջաւոր գիւղացիներէն մէկը,— զէնք առէք ըսիր, մենք ալ առինք: Ծօ Ցարութ, գեղով քանի՞ կտոր զէնք ունինք ... Հա՛, քանըհինգ կտոր մը կը լլնի: Հիմա ան ըսէ տեսնեմ, ալ զէնքերը ի՞նչ պիտի ընենք ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

իրենց ուզած տեղը ծառայելու եւ զինուորական ծառայութեան տեսակը ընտրելու (հետեւակ, հեծելազօրք, հրետանի, օդանաւորդութիւն, եւն.), իսկ յետոյ բանակին մէջ դիւրութեամբ կը հասնին ենթասպայի աստիճաններուն (տասնապետ եւ յիսնապետ):

Հետեւաբար, այդ տարրական պատրաստութեան դասընթացքներուն հետեւիլ փափաքող հայ զինուորցուներէն կը խնդրուի նամակով կամ անձամբ դիմել Հայ Դաշտ. Կեդր. Յանձնաժողովին, որ իրենց պիտի տայ հարկ եղած տեղեկութիւնները՝ ուր եւ ինչ կերպով ներկայացնելու համար իրենց խնդրագիրները:

Թուրք տղոցն ոչ-թուրք դպրոցներու

Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն յանձնարարած է որ Թուրքերէնի ուսուցիչներէն մէկուն փոխ-տնօրէնութեան պաշտօն յանձնուի, որպէսզի միշտ շփման մէջ գտնուին կրթական տեսչութեան հետ եւ գրաղին մշակոյթի դասերու վերաբերեալ հարցերով: Այդ դպրոցները զանազան առարկութիւններ կատարած ըլլալով, 48 ժամ միջոց տրուած է իրենց հրահանգին համաձայն շարժելու, կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»: Ուրիշ Թուրք թերթ մըն ալ կ'ըսէ թէ՝ գործավարութիւնը ինք պիտի ընտրէ դեր-տնօրէնները:

Շաբաթական 40 ժամէն կ'օգտուին 5,000,000 հոգի

Նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր գրեթէ վերջացուց 40 ժամուան օրէնքի գործադրութիւնը՝ ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, դայն պարտաւորիչ հռչակելով ելեկտրականութեան եւ կազի բանուորներուն եւ սափրիչներուն համար: Առաջին երկու ճիւղերուն մէջ օրէնքին գործադրութիւնը պիտի սկսի ապրիլ 26էն, սափրիչներուն համար՝ ամսուան վերջերը: Տակաւին առկախ կը մնայ ճաշարաններու, սրճարաններու եւ պանդոկներու խնդիրը: Այս հաստատութեանց աշխատաւորները 80 հրապարակային ժողովներ գումարեցին երեքշաբթի օր, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, բողոքելու համար իրենց գործատէրերուն չկամութեան դէմ: Կառավարութիւնը կը ձգձգէ այս խնդիրը, նկատի առնելով ցուցահանդէսի եւ պտոյտներու եղանակը:

Մինչեւ հաչուով այժմ 5,000,000 աշխատաւորներ կ'օգտուին շաբաթական 40 ժամուան օրէնքէն, ինչ որ մեծ մասին համար կը նշանակէ շաբաթը հինգ օր աշխատանք, եւ երկու օր իրարու վրայ արձակուրդ, (շաբաթ եւ կիրակի, կամ կիրակի եւ երկուշաբթի): Նախարարական խորհուրդը իր երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ սկզբունքով հաւանեցաւ որ ցուցահանդէսի ընթացքին փոքրաքանակ խանութները բաց մնան շաբաթը վեց օր, փակելով միայն կիրակի, եւ աշխատաւորները իրենց յաւելուածական արձակուրդը վայելեն հերթով: Եթէ այս կարգադրութիւնը ընդունուի բոլոր շահակիցներուն կողմէ, կրնայ դառնալ տեւական, ցուցահանդէսէն վերջն ալ:

Ցուցահանդէսին բացման թուականը չճշդուեցաւ երեքշաբթի օր: Վարչապետը եւ առեւտրական նախարարը դայն պիտի ճշդեն մինչեւ շաբթուան վերջը: Կը կարծուի թէ մայիս 17ին պիտի բացուի:

*** 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան ծաւալումը եւ առեւտրական հրապարակին կրած դժուարութիւնները աննպաստ ազդեցութիւն գործեցին սակարանին մէջ: Երեքշաբթի օր պետական արժեթուղթերը ինկան մինչեւ մէկ ֆրանք, իսկ ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը, որ առաջին անգամ սակարանին մէջ կ'արձանագրուէր պաշտօնապէս, 95 ֆր. 50 բանեց, այսինքն 2 ֆր. 50 պակաս՝ շրջաբերութեան գինէն:

Սրճարանները փակել շաբաթ եւ կիրակի...

Բժշկական Ակադեմիան միաձայնութեամբ վաւերացուց բանաձեւ մը, որ կը թելադրէ սրճարանները, ըմպելարանները, «պար»երը եւն. փակել շաբաթ եւ կիրակի օրերը, որպէսզի աշխատաւոր բազմութիւնները ալքոլամոլութեան չմղուին, «փէրնօ»ներով եւ «փանաշէ»ներով: Բանաձեւը կը բաղկանայ վեց կէտերէ եւ պիտի ներկայացուի կառավարութեան: Լուրը հազիւ հաղորդուած, փոթորիկ մը բարձրացաւ ամէն կողմէ.— «մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն»...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՆԱԿԻ 5րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի մայիս 6ին, գիշերուան ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ: Վեցերորդ շարքին տոմսակները շրջաբերութեան հանուած են արդէն:

ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ հարիւրամեակին առթիւ, որ տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ, իրաւագիտութեան վարդապետի պատուակալ տիտղոս տրուեցաւ Ֆրանսայի կրթական նախարար Պ. Ժան Զէյի եւ ուրիշ պատուիրակներու: Պ. Ժան Զէյ ֆրանսական դեսպանին հետ Պատուոյ Լեգէոնի սպայի խաչը յանձնեց Յունաստանի ազգային բանաստեղծին՝ Քոսթի Փալամասի:

ՍՊԱՆԻՈՅ ծովեզերքին հսկողութիւնը գործնական ձեւ ստացած ըլլալով, հաղորդակցութիւնները չափազանց դժուարացած են: Առջի օր անգլիական շոգենաւ մը կրցաւ Պիլպաօ հասնիլ, ուտելիք տանելով պաշարեալներուն:

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ դէմ բողոքի ցոյց մը պիտի կատարուի շաբաթ օր, Վէնսէնի անտառին մէջ, նախաձեռնութեամբ սէնտիքաներու միութեան:

ՀԻԹԼԷՐԻ ծննդեան 48ամեակին առթիւ, փայլուն զօրահանդէս մը կատարուեցաւ երեքշաբթի օր եւ 750,000 նացի պետեր ու պաշտօնեաներ իրենց հաւատարմութեան երդումը կատարեցին: Զօրահանդէսի առեն որ տեւեց 1,30 ժամ, 14,000 սպաներ եւ զինուորներ, 1500 ձիեր եւ 740 կառքեր անցան Առաջնորդին առջեւէն: Մամուլը այս առթիւ ալ փառաբանելով Հիթլէրը, կ'ըսէ.— «Մենք Գերմանացիներս վեհապետի պէտք չունինք: Առաջնորդ մը պէտք էր մեզի եւ այդ Առաջնորդը տրուեցաւ Աստուծոյ մէկ հրաշքով»:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ (1937 — 38), որ խորհրդարանին յանձնուեցաւ ապրիլ 20ին, ծախքերը կը հաշուէ 862,848,000 ոսկի, եկամուտը՝ 847,950,000, ինչ որ կը նշանակէ 14,898,000 ոսկի բաց: Այս բացը պիտի գոցուի 3 փէննի աւելցնելով եկամուտի տուրքը եւն.:

Ղազար Տէր Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զաքար Մանուկեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ՍԱԼՎԻ ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ ապրիլ 20ին:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի, այսօր հինգշաբթի, 22 ապրիլ, առաւօտեան ժամը 10ին, իր բնակարանին մէջ, 213, Ave. d'Argenteuil, Bois-Colombes, Seine:

ԹԷՅԱՑԵՂԱՆ-ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ց. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, 17, Rue Cadet, Café Cadetի վերնայարկը:

Կը խօսի՝ Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ:

Մուտքը ազատ է, միայն consomation:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 23 Ապրիլ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette.

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ԱՊՐԻԼ 11 Ալֆորվիլի մէջ

կազմակերպուած Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ

24 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ Ակումբին մէջ,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՔԹ. ՔԻԻԹԻԻՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Յ. Ուզունեան, Օ. Կարապետեան եւ Պօղոս Աղաւնեան (արտասանութիւն): Խմբերգ՝ Սանուց Միութեան կողմէ:

ԱՊՐԻԼ 11 Շավիլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Եկեղեցական Ընկ. եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի, «Համազգային»ի եւ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղերուն:

24 Ապրիլ շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մատուռ-դպրոցին մէջ:

Կը նախագահէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ՎՐԴ.

Կը բանախօսէ՝ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

Առնել թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել Մէրի, 4 րիւ Թրուա Շանթիէ:

ԱՊՐԻԼ 11 Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

24 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ.

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ.

Կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Կը խօսին՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը նուագէ «Վահագնեան» նուագախումբը: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Կը հրաւիրուին բոլոր միութիւնները: Մուտքը ազատ է:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ

կազմակերպուած Ց. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ

24 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. տան մէջ

Կը նախագահէ Պ. ԱՐՇԱԻՐ ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. ԹՈՐՈՍ ՀԵՐՈՅԵԱՆ եւ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, ՆՈՒՊԱՐ ԳԱԶԱՋ (արտասանութիւն), փոքրիկ ՊԷՆՕՆ (ջութակ), Ց. Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտները եւ աշակերտուհիները կողմէ արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ եւ պարեր:

Տախտակներու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պօրտոյի «Մուրատ խումբին կողմէ

25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.30ին,

Հ. Յ. Դ. Բարսեղ—Շահպազ ակումբին մէջ, Սընտն:

Կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է (տրամ 5 արար)

Մուտք 3 ֆրանք:

ԽՆՋՈՅՔ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ.ի Հայր. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,

Հայ Երիտասարդաց Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet

Մէթրօ Poissonnière եւ Gare du Nord

Երգ, արտասանութիւն: Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ց. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ց. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղին

25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,

33 Պուլվար Լօնշան, Սալօն Լօնշանի մէջ, Մարսէյլ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ Մարսէյլի Հայ Արիներու խումբը:

ՆՈՒԱԳ.— Պ. Թիւթիւնճեան, վկայեալ Մարսէյլի Քոնսէրվաթուարէն, Ա. մրցանակ:

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ.— Օղափոխութեան կայան, պատրաստուած Տիկ. Ռ. Միլտոնեանէ, արտասանութիւն՝ Օր. Թուղլաճեան, ֆանթէզի մը.— Այս ի՞նչ է, մօտս է — պատրաստուած Ռ. Միլտոնեանէ:

Երգ՝ Պ. Հ. Համբարձումեան, ֆանթէզի՝ Պ. Վ. Մինասեան, արտասանութիւն՝ Պ. Հ. Համբարձումեան:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Պարերը կը սկսին ժամը 7էն վերջ: ՄՈՒՏՔ՝ 5 ՖՐ.:

Պարահանդէս գեղեցկագոյն աչքերու

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պետ. Հայ Կարմիր Խաչի Օգն. Մասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ իր բուժարանին,

24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Aéro Club de Franceի ընդարձակ սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée. Paris (16)

Նախագահութեամբ ԶԱՐԷՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐԻ

Պիտի երգէ աշխարհահռչակ երգչուհի MARIE-DUBAS

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ — ԸՆՏԻՐ ՊԻՒՖԷ — ՊԱՌ ԱՄԷՐԻՔԷՆ

Գօթիյոնի եւ հաճելի անակնկալներ եւ մրցում գեղեցկագոյն աչքերու:

Գնահատիչ մարմնոյն (Jury) կողմէ շահող տիկնոջ կամ օրիորդին իբր մրցանակ իրական մարգարիտէ մանեակ մը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ Ջուրի հայրենակցական միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, 25 ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին: Ժանթիյի Հայոց դպրոցին մէջ, 19, rue de Paris Ժանթիյի):

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ց. Կ. Խաչի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները 25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պուլվար Օտօ, հայրենակից Միսաք Խաչատուրեանի բնակարանը: Օրակարգ՝ Վարչութեան մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Տարելից

ՎԱԼԱՆՍ... Պրն. Յ. Կէզիւրեան եւ Տէր եւ Տիկին Ա. Նալպանտեան կը բերեն ձեր բարի յիշողութեան՝

ՏԻԿ. Ա. ԿԷԶԻՒՐԵԱՆ

եւ կը խնդրեն որ բարեհաճիք ներկայ գտնուիլ Ս. Պատարագի արարողութեան, որ տեղի պիտի ունենայ այս շաբաթ առաւօտեան ժամը 9.30ին, Սէն-Ժան եկեղեցին մէջ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 22 Ապրիլ ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԽԱՆԴԿԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Շիրվանզադէ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 23 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3403

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Կարծողներ կան թէ տարագիր երիտասարդութեան այն մասը որ պիտանի է, այսինքն մտածելու եւ գործելու տրամադրութիւն, գոնէ եռանդ ունի, արդէն գտած է իր ճամբան, բաժնուելով զանազան կուսակցութեանց, խմբակցութեանց կամ հանրային կազմակերպութեանց մէջ :

Հետեւաբար — կ՚ըսեն անոնք — աւելորդ է չունչ սպառել մնացեալ բազմութեան համար,— տեսակ մը «անշարժ կալուած» կամ «սառուցեալ դրամագլուխ» :

Մենք այսպէս չենք դատեր երիտասարդական շարժման ընթացքը :

Իրականին մէջ, շատ ալ մեծ համրանք մը չեն կազմեր այն երիտասարդները, որ հանրային կեանքին կապուած են քաղաքական կուսակցութեանց եւ բազմազան միութեանց միջոցաւ :

Ընդհակառակն, եթէ բաղդատենք երիտասարդներու եւ տարեցներու համեմատութիւնը, պիտի տեսնենք որ վերջինները շատ աւելի բազմաթիւ են շարք մը կազմակերպութեանց մէջ, քան առաջինները :

Գաղութներ կան որոնք վերջին արտագաղթէն ի վեր կազմուած կամ անոր շնորհիւ աճած, թարմացած ըլլալով, իրենց կազմակերպութիւններն ալ մեծամասնաբար կը բաղկանան երիտասարդներէ : Նոյն ձեւով ալ կան խմբակցութիւններ՝ իբրեւ նորութիւն, ուրիշ խօսքով՝ իբրեւ հետեւանք տարագրութեան :

Արդ, այս պարագան չի կրնար պարտկել տխուր իրականութիւնը,— երիտասարդութիւնը իր թիւին համեմատութեամբ տեղ չունի, չէ գրաւած մեր հանրային կեանքին մէջ : Ան թափանցումներ կատարած է, տեղ մը աւելի, տեղ մը պակաս, բայց ոչ համապատասխան իր ուժին եւ յաւակնութեանց :

Ի՛նչ պատճառաբանութիւններ կամ չքմեղանքներ ալ ճարուին այս առթիւ, չեն կրնար մեղմացնել ողբերգութիւնը :

Զմխիթարուինք, միշտ իրարու հաղորդելով երիտասարդական բազմութեանց մասնակցութիւնը՝ այս կամ այն հանդէսին, տարեդարձին, երեկոյթին :

Բնականաբար երիտասարդներ են որ պիտի լեցնեն սրահները : Մանաւանդ երբ «ճոխ եւ այլազան» յայտագիր մը կը կազմես, պարն ալ իբրեւ չողչողուն յաւելուած :

Իսկ հանդիսութենէն վե՞րջը : Կրնա՞ս գտնել սրահէն հեռացած բազմութեան մեծագոյն մասին հետքը, մինչեւ ուրիշ հանդիսութիւն մը : Կրնա՞ս բարեւել նոյնքան հազարներ կամ հարիւրներ – բուն ազգային գործունէութեան ճակատին վրայ :

Ահա այստեղ է որ անողոք իրականութիւնը կ՚ըսէ.— չի բաւեր ինչ որ ունիս իբրեւ երիտասարդութիւն՝ կազմակերպութեան մը ծոցին մէջ, դրօշի մը տակ, Միութեան մը կողքին : Երկու անգամ, հինգ անգամ աւելի մեծ բազմութիւն մը կը գտնուի դուրսը, չմօրուն, քնաթաթախ աչքերով եւ բոլոր քայլերով : Եւ կամ հոգին սառած, ղառնացած, թթուած : Խորհէ միջոցներ, գոնէ մէկ մասը փրկելու : Գաղափարի մը, շարժումի մը կապելու : Ինքն իր մէջ կազմակերպելու : Եթէ ոչ ուրիշ բանի, գոնէ իրենց իսկ ինքնապաշտպանութեան համար :

Երբ հարցը դնենք այսպէս, ելքերն ալ ինքնին կը գտնուին :

Բնականաբար, ամէնէն առաջ այս երիտասարդութիւնը ինքն է որ պիտի գտնէ գլխաւոր ելքը :

Ահա տարիները կը սահին եւ տարիքներն ալ կ՚անցնին : Դեռ քանի՞ տարի «երիտասարդական», խօսքէն գործի յանդելու համար, երբ նորերուն նորը հասած է, կը հասնի այս ափերուն վրայ եւ ամէն տեղ, շատ աւելի կարօտ՝ ուշադիր աշխատանքի :

Ամէն անգամ որ այս հարցը կ՚արծարծուի, երիտասարդ յօդուածագիրներ միշտ իրարու կը յիշեցնեն հիներուն մեղքերը եւ իրար կը խրախուսեն, նոր ճամբաներ բանալու համար նոր հոգեբանութեամբ :

Մենք պիտի ուրախանայինք, եթէ նորերը կարենային հաստատել թէ իսկապէս ազատ են հիներու վերագրուած ունակութիւններէն, աւելի ընդունակ՝ միաբան եւ շինարար աշխատանքի :

Այդ մխիթարութիւնը կ՚ուշանայ, տակաւին :

Մեծամասնութիւնը անշարժ, «սառուցեալ» երիտասարդութեան՝ տակաւին չգտաւ բանաձեւ մը, դրօշ մը, անոր շուրջը համախմբուելու, եւ, ինչո՞ւ չէ, ասպարէզ կարդալու համար,— ահա թէ մենք ինչպէս կ՚ըմբռնենք հանրային գործունէութիւնը :

Ընդհակառակն, յաճախ որդիները քար կը հանեն հայրերուն, իրարու դէմ ճակատելու, ճակատ ճեղքելու կամ գործ խանգարելու համար : Լաւագոյն պարագային, կը նախընտրեն տունը նստիլ կամ խրիլ պողոտաներու լաբիւրինթոսին մէջ, «չպղտորուելու համար» :

Հետզհետէ կ՚աճին թմրութեան թունաւոր սունկերը՝ մեր հանրային կեանքի ածուներուն մէջ :

Ի՞նչպէս կարելի է կանխել վաղուան վտանգը, երբ, ամէնէն առաջ, երիտասարդութիւնը ինք մղիչ ազդակի մը, ցնցումի մը կը կարօտի, բոլոր ճակատներուն վրայ :

Երիտասարդութիւն մը՝ առանց ինքնավստահութեան եւ խանդավառութեան, առանց կամքի եւ հաւատքի, դատապարտուած է սոսկ նուաստութեան : Ան չի կրնար ուրիշ ճակատագիր ունենալ, եթէ ոչ փշրուիլ՝ արդի կեանքի ժայռերուն վրայ, կամ անդարձ խրիլ ամեհի յորձանքին մէջ :

Միայն այս հեռանկարը բաւական չէ՞, թօթափելու համար թմրութեան փոշիները :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Նոր ծրագիրներ Աւստրիոյ ապագայի մասին

Երէկ, հինգշաբթի, Վենետիկ հասաւ Աւստրիոյ վարչապետը, Տոքթ. Շուշնիկ, տեսակցելու համար Մուսոլինիի հետ : Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան : Շատ բան փոխուած է երեք տարիէ ի վեր, երբ Տոքթ. Շուշնիկ յաջորդեց սպաննուած Տոլֆուսի : Այն ատեն կը վախցուէր թէ հիթլերական իշխանութիւն պիտի հաստատուի Աւստրիոյ մէջ, եւ Մուսոլինի ամբողջ բանակ մը փութացուց սահմանագլուխին վրայ : Այն ատեն Իտալիա պատրաստ էր Աւստրիան պաշտպանելու նացի Գերմանիոյ դէմ, իբրեւ պատուար պետութիւն, իսկ այսօր Հիթլեր Մուսոլինիի զինակիցն է, եւ Տոքթ. Շուշնիկ շատ լաւ կ՚ըմբռնէ Գերմանիոյ վերադինման իմաստը :

Մուսոլինի - Տոքթ. Շուշնիկ խօսակցութիւնը սկսաւ երիկուան ժամը 4ին եւ պիտի վերջանայ այսօր : Խօսակցութեանց ներկայ պիտի ըլլան նաեւ երկու երկիրներուն արտաքին նախարարները : Նկատի առնելով տեսակցութեան կարեւորութիւնը, բազմաթիւ թղթակիցներ փութացած են Վենետիկ : Խօսակցութեան առաջին կէտն էր Հապսպուրկեան միապետութեան վերահաստատման խնդիրը, զոր Տոքթ. Շուշնիկ կ՚օգտագործէ իբրեւ տարերային շարժում մը՝ Աւստրիոյ ժողովուրդը միացնելու հիթլերականութեան դէմ : Արդ, միապետութեան վերահաստատման հակառակ է Փոքր - Համաձայնութիւնը, եւ կոմս Չիանօ Պելկրատ այցելած ատեն, հաւաստած է թէ Իտալիան ալ հակառակ է : Փոխանակ միապետութիւնը վերահաստատելու կամ ֆաշական բանակներով ապահովելու Աւստրիոյ անկախութիւնը, Մուսոլինի եւ Շուշնիկ կը խորհին Աւստրիան վերածել տեսակ մը Դանուբեան Զուիցերիայի : Կը կարծուի թէ սակայն Գերմանիա աւելի զօրաւոր դիրք մը պիտի ունենայ Աւստրիոյ մէջ, իսկ Իտալիա պիտի հրաժարի իր անուղղակի թեւարկութենէն, առանց սակայն թոյլ տալու որ հիթլերական շարժումը ծաւալի Աւստրիոյ մէջ : Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Տոքթ. Շուշնիկ եւ Մուսոլինի ոչ միայն կը վայելեն պալքանեան բոլոր պետութեանց աջակցութիւնը, այլեւ ապահոված են Գերմանիոյ բարեկամութիւնը :

ՖՐԱՆՔԸ ԻՆՉՈ՞Ւ Կ՚ԻՅՆԱՅ

Ֆրանքը նորէն ինկաւ աջի օր, անգլիականը բարձրացնելով 111ի, իսկ տոլարը՝ 22.55ի : Պետական արժեթուղթերն ալ ազդուեցան եւ մեծ մասը կորսնցուց աւելի քան մէկ ֆրանք : Ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը, որ հրապարակ հանուած էր 98 ֆրանքի, 95էն պակաս կ՚արժէր, հակառակ ֆրանքին տկարութեան :

Բացի սեղանաւորական եւ քաղաքական պատճառներէ, կը կարծուի թէ ընկերային խլրտումներն ալ կ՚ազդեն հրապարակին վրայ : Աջակողմեան թերթերը կը ճգնին այն տպաւորութիւնը ձգել թէ կառավարութիւնը եւ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը չեն կրնար սանձել ժողովրդական ճակատին ծայրայեղ տարրերը, հետեւաբար կարելի չէ բանաւոր եւ տեւական համաձայնութիւն մը կնքել աշխատաւորական վէճերու մասին :

Պատերազմական նախարարը Անգլիոյ մէջ

Պ. Տալատիէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Լոնտոն գնաց օդանաւով, խորհրդակցելու համար քաղաքական կացութեան եւ մանաւանդ Պելժիոյ դիրքի մասին : Լոքառնոյի դաշինքը իր արժէքը կորսնցուցած եւ Պելժիա իր յանձնառութիւններէն հրաժարած ըլլալով, Անգլիա եւ Ֆրանսա հարկադրուած են նոր ուղեգիծ մը որոշել : Պ. Տալատիէի գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը գոյացնել երկու երկիրներու սպայակոյտներուն միջեւ : Կ՚ըսուի թէ Անգլիոյ դահլիճը հաւանած է որ պատերազմի ատեն Պելժիա ծառայէ իբրեւ «ունկնդիր կայան» օդանաւային արշաւանքներու համար, բայց ոչ իբրեւ խարիսխ գործողութեանց :

Պ. Տալատիէի այցելութենէն վերջ, Անգլիոյ արտաքին նախարարը Պրիւսէլ պիտի երթայ, տեղւոյն վրայ քննելու համար նոյն հարցերը :

Ի խնդիր աշխատանքի ազատութեան

Փարիզի ազգայնական երեսփոխաններէն 9 հոգի նամակ մը ուղղեցին վարչապետին, բողոքելով աշխատանքի ազատութեան կաշկանդումին դէմ : Այս առթիւ կը յիշեն ցուցահանդէսին մէջ պատահած դէպք մը եւ կը յայտարարեն.

— «Իբրեւ ներկայացուցիչները Փարիզի ժողովուրդին, յանուն գործատէրներուն ինչպէս բանուորներուն որ կ՚ուզեն ազատ մնալ, անգամ մը եւս կը շեշտենք ձեր անձնական պատասխանատուութիւնը՝ այս գործին մէջ : Անշուշտ, այս անգամ ալ դուք լաւագոյն պիտի համարիք չպատասխանել. այց հանրային կարծիքը պիտի ըմբռնէ ձեր լռութեան իմաստը,— կամ գործուած անիրաւութիւնը վաւերացնելով պիտի նուիրագործէք օրէնքին բռնաբարումը եւ կամ ոչ քաջութիւնը, ոչ ալ միջոցը ունիք զայն զսպելու : Կամ ձեր լռութեամբ պիտի դառնաք մեղսակիցը անոնց որ անպատկառօրէն կը բռնաբարեն աշխատանքի ազատութիւնը, եւ կամ պիտի հրաժարիք» :

Նոյն անձերը այս նամակին պատճէնը ղրկեցին երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութեան նախագահին, հռչակաւոր իրաւագէտ Բամփէնքիի, անոր ազդու միջամտութիւնը խնդրելով այս հարցին առթիւ :

Երկու Իտալացի դիւանագէտներ զէնք կը ծախէին Սպանիոյ

Իրաքի կառավարութիւնը Պաղտատ կանչեց Փարիզի եւ Պերլինի դեսպանատուններու խորհրդականները, դատելու համար : Առաջինը՝ Ապտիւլ Ազիզ էլ Մուզաֆֆէր, ամբաստանուած է թէ զէնք ծախեր է սպանիական կառավարութեան, իսկ երկրորդը՝ Մուսա էլ Շահպէնտէր, կ՚ըսեն թէ ռազմանիւթ ծախած է Զօր. Ֆրանքոյի : Ապտիւլ Ազիզ Պէյրութ կը գտնուի, իսկ Մուսա արդէն Մուսուլ հասած ըլլալով, ձերբակալուած է : Կ՚ըսուի թէ մեծագումար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԽԱՉԱՏՈՒՐԻ ՈՐԴԻ ՔՐԻՍՏՈՍՏՈՒՐ »

— o —

Բոլորդ գիտէք,— Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, Թուրքիոյ հպատակ ժողովուրդները հարկադրուած էին անհատներու անունով արձանագրել իրենց եկեղեցիները, դպրոցները եւ ազգային կալուածները :

Չէ՞ որ պետութիւնը բարոյական անձնաւորութիւն չէր ճանչնար, եւ տարիներով գիտակցաբար միշտ անկախ ձգեց այս խնդիրը :

Այսպէս, ունեցած ենք Յովակիմի որդի Մարիամ, իբրեւ սեփականատէր Ս. Աստուածածին կոչուած եկեղեցիի մը եւ անոր կալուածներուն, կամ Տրդատի որդի Գրիգոր՝ երբ եկեղեցին կը կոչուէր Ս. Լուսաւորիչ եւն. :

Սուլթանական կառավարութենէն մինչեւ քամալականը՝ բոլորն ալ գիտեն այս պարագան, որ անգիր օրէնք մը դարձած էր :

Բայց, ամէն անգամ որ աւարի մը հոտը առնէին, խնդիր կը յարուցանէին եւ կը պահանջէին որ մէջտեղ ելլէ Յովակիմի որդի Մարիամը կամ Տրդատի որդի Գրիգորը :

Արդ, վերջերս Վռամշապուհ անուն մարդ մը իր քրոջը հետ ժառանգորդ ներկայանալով Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիի կարգ մը կալուածներուն, դատ կը բանայ եւ կալուածագիր կը պահանջէ :

Մարդը ամենայն լրջութեամբ կը պատմէ թէ կալուածները արձանագրուած են Խաչատուրի որդի Քրիստոստուրի անունով, իսկ ինք ալ այդ Քրիստոստուրին թոռն է :

Անցեալ օր հայերէն թերթ մը կը գրէր թէ դատարանը մերժած է այս պահանջը, եւ ուրախութիւն կը յայտնէր :

Իսկ տեսէք ի՛նչ կը պատմէ հռչակաւոր «Ճիւմհուրիյէթ»ը (17 ապրիլ).

— «Պետութեան սեփական կալուածներէն Սկիւտար, Սէլամսըզ, Չըրճըրփափազ, Սիլիհտար աղա պարտէզներուն, գինետուններուն և 26 կտոր կալուածներու 1867, 1882, 1891, 1896 թուականներու տէր արձանագրուած են Քրիստոստուր Խաչատուր, Մարիամ անուն մեռած անձեր :

Վռամշապուհ եւ քոյրը դատ կը բանան, իբրեւ ժառանգորդ :

Դատարանը քննութիւն կատարելով, կը հաստատէ թէ այդ կալուածները ոչ թէ վերոյիշեալ մեռեալներուն կը պատկանին, այլ Հայոց եկեղեցիին, որմէ ալ պետութեան անցած են : Դատարանը հրաւիրած է նաեւ այդ շրջանի եկեղեցիին մատակարար մարմինի անդամները, որոնք եւս խոստովանած են կացութիւնը : Ուստի դատարանը կը մերժէ դատախազներուն պահանջը եւ այսպէսով տեղի չի տրուիր որ կորսուի պետութեան իրաւունքը» :

Այս բոլորը հանելուկի մը տպաւորութիւնը չե՞ն գործեր ձեր վրայ :

Ո՞վ շահած եղաւ դատը, հայ հասարակութի՞ւնը թէ պետութիւնը :

Դատարանը կը հաստատէ թէ Վռամշապուհ եւ քոյրը իրաւունք չունին :

Կը վկայէ որ կալուածները կը պատկանին ոչ թէ Քրիստոստուր Խաչատուրի եւ Մարիամի, այլ Հայոց եկեղեցիին :

Արդ, ի՞նչպէս Հայոց եկեղեցիէն «պետութեան անցած» կ՚ըլլան : Եւ ի՞նչպէս թաղ. խորհուրդն ալ կ՚երթայ կը հաստատէ «պետութեան իրաւունքը» :

Երբ Սկիւտարի Ս. Խաչը կամ Խաչատուրի որդի Քրիստոստուրը «պետութիւն» անուն թոռ մը ունէին, ինչո՞ւ գաղտնի կը պահէին մինչեւ հիմա :

Եւ ի՛նչ թոռ,— դեւ մը որ մէկ անգամէն կը լափէ 25 — 30 կտոր կալուածներ ...

ՎԱՀԷ

500 Հայ զինուորցուներու քննութիւնը Վալանսի մէջ

ՎԱԼԱՆՍ, 20 ապրիլ (Յառաջ) — Այսօր, երեքշաբթի՝ տեղի ունեցաւ հայ զինուորցուներու բժշկական քննութիւնը : Քննութեան ենթարկուեցան աւելի քան 700 հոգի, որոնց գրեթէ 500ը Հայեր էին : Մօտ 20 հայրենակիցներ ֆիզիքապէս անյարմար նկատուեցան :

Ամբողջ օրը, առտուան ժամը 8էն 4 քաղաքը տօնական երեւոյթ ունէր : Հայերը ուզեցին կէս օրէ վերջ թափօր կազմել՝ ըստ ընկալեալ սովորութեան, բայց ոստիկանութիւնը մերժեց՝ կարգը արդէն խանգարուած ըլլալով, ուրախութեան ցոյցերու մէջ : Ամբողջ քննութեան ընթացքին, բոլոր հայ մայրերն ու մամիկները խռնուեր էին քաղաքապետարանին առջեւ, իրենց երեխաներով, ինչ որ տարօրինակ թուեցաւ օտարներուն :

Միայն Հայերու տուած դրամը զարդանիչներու համար՝ 1000 ֆրանքը կ՚անցնէր :— Շ. Ս.

Հասցէներու ճշդո՞ւմ թէ...

Պանեէօի մեր թղթակիցը կը տեղեկացնէ թէ այս շարթուան ընթացքին, ոստիկանատուն հրաւիրուած են, հայ զինուորցուները, որոնց կարգին կը գտնուին նաեւ ոչ - զինուորցուներ եւս, այսինքն անոնք որ 33էն վեր են : Այս առթիւ մեր թղթակիցը ներկայանալով օտարականներու ճիւղի ոստիկանապետին, տեղեկացած է թէ պարզապէս արձանագրութիւն է որ կը կատարեն, ճշդելով անուն մականունը, ծննդավայրը եւ հասցէն, ենթակային ինքնութեան թուղթերու վրայէն : Մեր թղթակիցը հարցուցած է թէ տարեցները, որոնք բժշկական քննութեան իսկ չեն կանչուած, պիտի կատարե՞ն իրենց զինուորական ծառայութիւնը, այսինքն գոնէ 21 օրուան մարզանքը : Պատասխանուած է թէ անոնց համար որ եւ է ծառայութիւն չկայ, այլ ենթակայ պիտի ըլլան միայն ընդհանուր զօրակոչի մը պահուն :

Մեր թղթակիցը հարկ դատած է իմացնել մեզի այս տեղեկութիւնը, նկատի առնելով որ դեռ երկու շաբաթ չըներ զինուորցուներու բժշկական քննութեան կատարումը :

*** Անիէռ - Պուա Քոլոմպի շրջանին մէջ ալ վերջացած են բժշկական քննութիւնները : 800է աւելի զինուորցուներու մէջ Հայերու թիւը կը հասնէր 600ի :

Թուրքերը կը շարունակեն գրգռել

Հալէպէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.—

Շաբաթէ մը ի վեր ռազմափորձեր կը կատարուին Պէյլանի լեռներուն վրայ : Ֆրանսահպատակ պաշտօնեաներն ու ժողովուրդը զինուորական հագուստներով կը մասնակցին ռազմափորձերուն :

Զէնք փնտռելու պատրուակով խուզարկութիւններ կը կատարուին Թուրք գիւղերու մէջ : Երկու գիւղերու մէջ երկու որսի հրացան գտնուած են : Այն տուները ուր գտնուած են այս զէնքերը որոնք օրէնքով չեն արգիլուած, թալանի տրուած են եւ տէրերու ինչքերը գրաւուած են : Այս յանցանքով ձերբակալուած 7 գիւղացիներ ձեռնակապով Պէյրութի պատերազմական ատեանը ղրկուած են :

Խայտառակ, անբարոյական եւ անպատկառ պաշտօնեաները, զէնք փնտռելու պատրուակին տակ, կիներն ալ ամբողջովին մերկացնելու յանդգնութիւնը ցոյց կուտան : Այս չնական արարքները կը կատարուին պարզապէս Թուրքերը մղելու որ միջադէպ առաջ բերեն :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՍՏԵՐԸ

Ոեւէ խղճամիտ, ողջամիտ եւ պարկեշտ մարդ, որ ծանօթ է հայ ժողովուրդի վերջին քառասուն տարիներու պատմութեան, չի կրնար անշուշտ ժխտել, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը միշտ ալ ունեցած է իր եռեւ հայ ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը եւ բոլոր ճակատագրական վայրկեաններուն կատարած է ղեկավարող, բախտորոշ դեր հայ կեանքի մէջ։

1903ին, երբ ցարական կառավարութիւնը գրաւեց հայ ազգային - եկեղեցական կալուածները ամբողջ Ռուսաստանի մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրդումով ու առաջնորդութեամբ էր որ հայ ժողովուրդը կազմակերպուած հոյակապ դիմադրութիւն ցոյց տուաւ եւ իր պայքարի միջոցով հարկադրեց վերադարձնելու այդ կալուածները իր օրինական տիրոջ։

1905ին, երբ Կովկասի մէջ ցարական կառավարութեան ներշնչումով եւ թոյլտուութեամբ Թաթարները յարձակում գործեցին Հայերու վրայ եւ այդ կերպով սկսան հայ - թաթարական արիւնալի կռիւները, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ էր որ հայ ժողովուրդը զինուեցաւ, կազմակերպուեցաւ եւ սքանչելի դաս մը տուաւ թէ հարեւան Թաթարներուն եւ թէ ցարական նենգ կառավարութեան։

1906ին, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խրիմեան Հայրիկի նախաձեռնութեամբ Էջմիածնի մէջ հրաւիրուեցաւ Ռուսահայոց առաջին Ազգային Մեծ Ժողովը եւ այդ առթիւ կատարուեցան ժողովրդական կանոնաւոր ընտրութիւններ ամէն տեղ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան թեկնածուներուն էր որ հայ ժողովուրդը տուաւ իր ձայնը՝ ընտրելով 54 Դաշնակցական պատգամաւորներ եւ միայն 6 ոչ-դաշնակցականներ։

1907ին, երբ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի դէմ Թուրք յեղափոխականները ընդհանուր ճակատ որոշեցին կազմել, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիմեցին հայ ժողովուրդը իրենց հետ ունենալու համար։ Եւ երբ յեղափոխութիւնը յաջողութեամբ պսակուեցաւ, անոնք 1909ին դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ համաձայնութեան եկան՝ օսմանեան սահմանադրութիւնը պաշտպանելու համար։

1914ին, երբ Թուրքիա կը պատրաստուէր միջամտել ընդհանուր պատերազմին, Թուրք կառավարութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիմեց՝ հայ ժողովուրդի աջակցութիւնը ապահովելու համար թշնամիին դէմ։ Եւ ատոր համար Պոլսէն մինչեւ Էրզրում նոյն իսկ մարդիկ ղրկեց՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին հետ համաձայնութեան մը գալու համար։

Նոյն 1914ին, երբ Թուրքիա Գերմանիոյ դրդումով յարձակեցաւ Ռուսիոյ վրայ, ցարական կառավարութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան էր որ դիմեց՝ հայ ժողովուրդի գործակցութիւնը ապահովելու համար։ Եւ այդ նպատակով բանտերէն ու աքսորներէն ազատ արձակեց Դաշնակցական հարիւրաւոր մարտիկներ ու մտաւորականներ եւ թոյլ տուաւ որ արտասահմանէն Կովկաս մտնէին հալածուած Դաշնակցական առաջնորդները։

1917ին, երբ տապալեցաւ ցարական կառավարութիւնը եւ նոր իշխանութիւն կազմակերպելու համար ընդհ. ժողովրդական ընտրութիւններ տեղի ունեցան, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր որ Կովկասի մէջ ստացաւ հայ քուէներու աւելի քան 95 առ հարիւրը եւ դարձաւ կառավարական կուսակցութիւն մը, դեռ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծուելէն առաջ։

1918ին, երբ ռուսական զօրքերու կովկասեան ճակատը լքելուն եւ Թուրքերու Կովկաս ներխուժման հետեւանքով մեր հարեւան Թաթարներն ու Վրացիները բաժնուեցան հայ ժողովուրդէն՝ ձգելով զայն իր բախտին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդութեամբ էր որ մարտական հայութիւնը հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տուաւ թշնամիին եւ հիմը դրաւ Հայաստանի Հանրապետութեան։

Նոյն 1918ին, երբ Թուրքերը կովկասեան Թաթարներու եւ Լենինականներու հետ միասին յարձակում գործեցին Բագուի հայութեան վրայ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան անձնազոհ մարտիկներու եւ մտաւորականներու առաջնորդութեամբ էր որ Բագուի հայութիւնը կրցաւ հերոսական դիմադրութիւն ցոյց տալ եւ վեց ամիսով ուշացուց Բագուի նաւթահանքերու գրաւումը թուրքեւգերման բանակներու կողմէ,— պարագայ մը, որ զօր. Լուտենտորֆի իսկ խոստովանութեամբ՝ գլխաւոր պատճառներէն մէկը դարձաւ թուրքեւգերման պարտութեան մեծ պատերազմին մէջ։

1920ին, դեկտեմբերին, երբ Թուրքերը գրաւեցին Կարսը եւ մտան Ալեքսանդրապոլ, խորհրդային կառավարութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ էր որ իր ներկայացուցիչ Լեգրանի միջոցով համաձայնութիւն կնքեց, որով կը խոստանար պաշտպանել Հայաստանի հողերը եւ յարգել Հայաստանի անկախութիւնը։

Ասոնք մեր մօտիկ անցեալին վերաբերեալ ծանօթ ու անհերքելի փաստեր են, որոնց վրայ պիտի ուզէինք աւելցնել նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան իշխող դիրքն ու բախտորոշ դերը ցոյց տուող փաստեր հայ գաղութներու եւ մասնաւորապէս ամերիկահայ գաղութի կեանքէն, եթէ ատով ստիպուած չըլլայինք չափազանց երկարացնել մեր այս խմբագրականը։

Սակայն, մի՞թէ այսօր եւս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը առաջնորդող ու վճռական դեր մը չի կատարեր հայ կեանքի մէջ, ինչպէս շատ մօտիկ անցեալին։ Մի՞թէ այսօր եւս, երբ հայութիւնը համեմատաբար «խաղաղ» կեանք մը կ'ապրի, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէ քաղաքական այն առանցքը, որուն շուրջը կը դառնան հայ ժողովուրդի թշնամիներու եւ բարեկամներու խաղերը։

Ինչո՞ւ այսօր ալ հայութեան մահացու թշնամիին՝ Թուրքիոյ ատելութիւնը կեդրոնացած ու խտացած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Մի՞թէ ոչ անոր համար, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մարմնաւորէ իր մէջ մարտական հայութիւնը։

Ինչո՞ւ այսօր ալ հայ ժողովուրդը քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեւոր ստրկութեան դատապարտող կարմիր Մոսկուան իր թոյնը կը թափէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Մի՞թէ ոչ անոր համար, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնէ հայ ժողովուրդի ազատատենչ ու մարտական կորովը։

Ինչո՞ւ այսօր ալ, երբ կովկասեան մեր դրացի ազգերը կ'ուզեն խօսիլ եւ համերաշխ գործակցութեան գետին մը գտնել հայ ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն հետ, առանց դէս ու դէն իյնալու կը բախեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան դուռը։ Մի՞թէ ոչ անոր համար, որ շատ լաւ գիտեն թէ հայ իրականութեան մէջ չկայ ուրիշ որ եւ է քաղաքական կազմակերպութիւն, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան չափ հարազատ եւ իրական կերպով արտայայտէ հայ ազատատենչ եւ մարտական ժողովուրդի կամքը։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԽՕՍՆԱԿ»

– Դ –

(Հեղինակ՝ Յ. Ս. Ֆէրմանեան, տպ. Յ. Տէր Յակոբեան, Փարիզ)

Երկու հատորի, 630 մեծադիր էջերու մէջ յետ մահու ամփոփուած գրուածքներ են որ լոյս տեսած են ԽՕՍՆԱԿ ընդհանուր անուան տակ 1935 եւ 1936 տարիներուն։

Առաջին հատորը կը պարունակէ Պատմուածքներ, Քերթուածքներ եւ Ամփոփման պահեր, երկրորդ հատորին մէջ զետեղուած են Քաղաքական յօդուածներ՝ գրուած Լօզանէն այս անուան կապուած խորհրդաժողովներու առթիւ, Եղբայրական ասուլիսներ, Մտերմութիւնք եւ Ներապրումի պահեր։

Բայց ո՞վ է սոյն հեղինակը։ — Յովակիմ Ս. Ֆէրմանեան ծնած է Սիմ Հաճիքէօյ, 1871ին։ Ընթացքը աւարտած Մարզուանի Ամերիկեան գոլէճին՝ 1891ին Թումաեանի եւ Գայաեանի օրով։ Ուսուցիչ մինչեւ 1895։ Իրբեւ էշխասը մուզիրրէտէն իրեն կ'արգիլուի ուսուցչութիւնը։ Կ'ըլլայ վաճառական դառնալու համար Իրբանոսեան տան ընդհանուր տնօրէն, յետոյ անկախ վաճառական։ Հաստու քաղքենի՝ կը քաշուի Զուիցերիա, ապա ընդհանուր վերիվայրումներու ատեն եւ կը մեռնի 1934ին։

Եւ այս ջոջ վաճառականը եւ քաղքենի հասարակն է, որ գրիչ չարժած է անընդհատ 1898էն մինչեւ իր մահը։ Եւ այսօր մօտ յիսուն տարի վերջ, գրասեղանիս վրայէ եւ յետ մահու խօսնակներէն է որ կը տեղեկանամ թէ Արեւելքի... հին հին Արեւելքներու ԱԼՏԷՊԱՐԱՆը որուն յօդուածները այնքան ախորժով կը կարդայինք մեր խանդոտ պատանեկան օրերուն ... Յովակիմ Ս. Ֆէրմանեանն է ... Եւ մինչ այս տողերը կը գրեմ, միտքս ինքնաբեր թափով մը կ'երթայ դէպի մէկ ուրիշ գրագէտ, աւելի խոր արժէքով գրագէտ մը՝ մեր պաշտամունքի առարկան նոյն խանդավառ օրերուն, որ «Ինչո՞ւ չէք գրեր» մեր հարցումին՝ «Չէ կարելի ծառայել Տիրոջը եւ Մամոնային միանգամայն» .. պատասխանը փութացուց ...

Յ. Ս. Ֆէրմանեան կ'երեւի իր գրութեանց մէջ այնպէս, ինչպէս որ դաստիարակուած է։ Լաւ Հայը, հաւատաւոր Քրիստոնեան եւ անխախտելի հաւատացողը՝ ի հեճուկս բոլոր բարոյական ապականութեանց, անյատակ անկումներու որոնց ցաւովը տոչորեցաւ։ Լօզանէն իր մէկ թղթակցութեան մէջ կը գրէ խորհրդաժողովին պատուիրակներուն ակնարկելով. «Ու կը ծռին ծունկերը, կը չոքին ուղտերու նման, կը կորանան կռնակները, կը խոնարհին գլուխները։ Եւ ի՜նչ գլուխներ։ Ամէնէն անթեք իրանները, ամէնէն պնդակուռ ողնայարներն իսկ կը թեքին, կը ճկին նիւթին առջեւ»։

Եւ կ'աւելցնէ. «Ո՞ւր կ'երթայ մարդկութիւնը, ո՞ւր կը գլորի քաղաքակրթութիւնը։ Մամոնայի տիրապետութիւնը երբեք այսքան հզօր չէր եղած արեւին տակ։ Այսքան զոհ բնաւ չէր ընդունած Մողոք։ Ծախ, փառք, հաճոյք, — նիւթի տաճարին կուռքերը— որոնց բագինին վրայ կը ճենճերին պատիւ, նկարագիր, բարոյական։ — Արիւն, արցունք, հեծեծանք, այդ կուռքերուն խնջոյքը կը կազմեն ամենօրեայ։ Ազնուութիւն, գութ, խղճմտանք՝ ջիղերու տկարութեան արդիւնք կը նկատուին։ Այնքան ինկած է մարդը»։

Եւ, սակայն, հակառակ իր այսքան ճշգրիտ դիտողութեան եւ գնահատման՝ իր շօշափած իրականութեան, անխախտ է իր հաւատքը բարոյականի յաղթանակին եւ սպառնալիք կը նետէ խաղաղութեան պատուիրակներու երեսին. «Մեծ Եղեռնին զոհերը— անմեղները, ու միակ անմեղները այս պայքարին մէջ — պատկերը կը կրեն Աստուծոյ։ Արիւնի հերոսներ, յաղթող թէ յաղթուած, խաչին թէ մահիկին հետեւողներ, կը հասկնա՞ք թէ զո՞վ կը տանջէք։ Եթէ վարի կրակները չկրցան այրել կիրքերը, վերն ալ կրակ կայ»։

Եւ ամբախարխիս հաւատքով Յովակիմ Ս. Ֆէրմանեան տեսնելէ վերջ թէ «Եւրոպան որ պաշտօն եւ իշխանութիւն ունէր Արեւելքի Քրիստոնէից պաշտպանութեան ... այդ պաշտօնով եւ հեղինակութեամբ կերաւ, արբեցաւ, պղծեց, ծախեց, մատնեց, դաւեց, ու զոհեց իր կիրքերուն ու կուռքերուն ամէն սրբութիւն, սրբապղծօրէն, չնականօրէն», սիրտ ունի գրելու.

«ԵՐԳԷ ՀԱՒԱՏՔՈՎ, Ո՛Վ ԽԱՒԱՐԻ ՄԷՋ ՀԵԾՈՂ ԱԶԳ ԻՄ ՍԻՐԱԿԱՆ,
«Արեգա՛կն արդար,
Առ իս լոյս ծագեա՛»։

Յ. Ս. Ֆէրմանեանի ամբողջ գրականութեան մէջ Հայը եւ Քրիստոնեան՝ ոչ թէ ծիսապաշտ, այլ հաւատաւոր, տեսլապաշտ քրիստոնեան է որ իրենց յուզումներն ու ոգեւորութիւնները դրոշմած են։ Եւ այդ դրոշմը գեղարուեստական յաւակնութիւններ չունի, պիտի ըսէի եթէ ցարդ կրցած ըլլայի ճշգրտօրէն դատորոշել գրական գեղարուեստի յատկանիշները։ — Ատ ալ թող ըլլայ իմ մեղքերէս մէկուն խոստովանութիւնը՝ որուն կը կցեմ երկրորդ մը՝ այն որ գեղարուեստական համբաւուած գրականութիւններէ բան չեմ հասկցած. եւ ափսոս, կը կարծեմ ոչ թէ միայն իմ մօտ խորախոյզ մտքի պակասէն, այլ աւելի անոնց մթամած ըլլալուն համար։

Յ. Ս. Ֆէրմանեան գրած է ոչ թէ արուեստի ծառայելու մտահոգութեամբ, այլ որովհետեւ ունեցած է մտքեր, առաջադրութիւններ եւ հոգեկան ապրումներ՝ որոնց ուզած է մղուած իր այլասիրական ներմղումներէն՝ հաղորդակից ընել իր շրջապատը։

Եւ ատոր համար իր լեզուն՝ յստակ, աշխոյժ եւ կենդանի՝ իր լաւագոյն գործիքն եղած է։

Խօսնակի երկու հատորները դրասեղանիս վրայ կը մնան, մտածումի, ինքնանդրադարձումի պահեր կը հայթայթեն ինձ ...

ԾԵՐՈՒԿԸ

ՆԱԽԱՆՁԱԽՆԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Այս վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, տագնապ մը, տեղատուութիւն մը կ'անցընէ հայ միտքը։

Այն բոլորը որ արժէք կը համարուէր երէկ եւ կը խանդավառէր մեր երիտասարդութիւնն ու տարագիր բազմութիւնները, այսօր դարձեր են անարժէք։ Նախանձախնդրութիւնն ու ապասերումը, իրենց աւերիչ, քայքայող աշխատանքը կը կատարեն մեր հանրային եւ մշակութային բոլոր մարզերուն մէջ։

Նիւթապաշտութիւնը, ինքն իր պատեանին մէջ քաշուելու հոգեբանութիւնը որ կը դատապարտուէր շատերու կողմէ, այսօր ընդհակառակն, դարձեր է նշանախօսք եւ հանրային, մշակութային ձեռնարկներու հանդէպ անտարբերութիւնը՝ առաքինութիւն։ Ծաղրանքի եւ հեգնանքի առարկայ է այն անձը որ իր առօրեայ հոգերէն զատ, ժամանակ կը յատկացնէ նաեւ հանրային կամ մշակութային ձեռնարկներու համար։

Այս հոգեբանութիւնը եթէ արմատանայ, անոր բացասական հետեւանքները կարելի է նկատել մեծագոյն թշնամին զոր միջավայրն ու ժամանակը երբ եւ իցէ յարուցած ըլլան հայկական կեանքի յառաջխաղաց ընթացքին դէմ։ Եթէ այսքան ուժեղ է թշնամին, անհրաժեշտ է որ մեր դիմադրութիւնն ալ ըլլայ ուժեղ, միակամ, միահամուռ։ Եթէ անհրաժեշտութիւն է որ հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրուի մեր ազգային կեանքով, ունենայ ազգային իտէալ մը եւ հաւատքով նայի դէպի մեր ապագան, պէտք է որ ամէնէն առաջ, նախ ծանօթանայ հայ մշակոյթին, թեւածէ անոր բարձր ու վսեմ ոլորտներուն մէջ, հաղորդուի եւ ըմբռնէ այն գեղեցկութիւնները, զոր հայ հոգիին մշակները երկներ եւ ծներ են դարերու ընթացքին։ Դարձ դէպի հայ մշակոյթին ակունքները։ Որովհետեւ կարելի չէ առաքինութիւններ ակնկալել սերունդէ մը որ իր ծագումը կ'անգիտանայ։ Հայկական մշակոյթը մայրն է բոլոր առաքինութիւններուն։

Երեւի այս գիտակցութիւնն է որ սկսած է չեշտ եւ արտայայտութիւն գտնել քիչ մը ամէն տեղ։ Արդարեւ մեր գրական երիտասարդութեան շարքերուն մէջ նշմարելի է զգաստութեան զարթումը։ Անտարբերութեան, նիւթապաշտութեան եւ ապազգայնացումին դէմ, որոշ չափով պայքարելու տրամադրութիւն մը սկսած է խմորուիլ։

Պայքարելու այս ճիգէն, մտահոգութենէն մղուած էր որ, Մարսէյլի մէջ կարգ մը երիտասարդներու կողմէ քանի մը նախնական խորհրդակցութիւններէ վերջ, անհրաժեշտ նըկատուեցաւ մշակութային միութեան մը կազմութիւնը, որուն այժմու կորիզը կը կազմեն մօտաւորապէս 20 երիտասարդներ։ Յոյս կայ այս թիւը յետագային աւելցնել նորանոր ուժերով։

Նկատի ունենալով մշակութային կեանքի մը պահանջը, այս միութեան սկզբնական քայլերը կը համարուին յուսատու։

Այս լաւատես արտայայտութեան կը մղուիմ, ունկնդրելէ վերջ այն դասախօսութիւնը որ Պ. Ս. Փափազեան կարդաց հայ լեզուի մասին։ Մեր յարգելի բարեկամը լրջօրէն ուսումնասիրած ըլլալով իր նիւթը, հաճոյքով մտիկ ըրինք զայն։ Համառօտ նկարագրականով մը նախ մեզ ծանօթացուց հայ լեզուի հնդեւրոպական լեզուներու հետ ունեցած առնչութեան։ Յիշատակութիւններ ըրաւ Եւրոպայի լեզուաբան գիտնականներու կարծիքներէն։ Սահմանեց հայ լեզուի դիրքը հնդեւրոպական լեզուախումբի ընտանիքներուն մէջ։ Ապա մեզի ներկայացուց մեր ոսկեդարու գրականութեան դիմագիծը պարզութեան եւ ճոխութեան, ծանօթացուց գլխաւոր դէմքերը, տուաւ իւրաքանչիւրին բնութագիրը, մինչեւ արծաթի դարը, ուր գրաբարը իր անկման շրջանները կ'ապրի։ Յաջորդ դասախօսութիւնը պիտի ըլլայ նախորդին շարունակութիւնը եւ պիտի ընդգրկէ միջնադարու գրականութիւնը։

Քանի մը խօսք ալ Մարսիլահայ երիտասարդութեան։ Տիրող թմրութիւնը կը դատապարտեն գրեթէ բոլորը, բայց կազմակերպուելու ոչ մէկ ճիգ։ Պէտք է սթափիլ այն խոր թմրութենէն որ պատեր է երիտասարդ հոգիները։ Արդեօք տեղին չէն մեծ Հայուն, Խրիմեան Հայրիկի հետեւեալ կրակէ խօսքերը, խարանելու համար հայ երիտասարդներու մեղկութիւնը.

— «Արթնցէք, Հայկայ որդիք, արթնցէք։ Ձեզ մնան ծնունդք Հայկեան, ձեզ մնան խախտեալ հիմունք հայրենեաց ի շինել, ի վերանորոգել, վէմք անկեան նոցին թաղեալ ի խոր ի նինջ ընդհողով, ձեզ մնան զարեւ եւ գիտս համբուրել. ապա ժողովեցարուք արիք ի վայրավատին բաժանմանէ ... հասեալ շուրջ փարեցարուք զանմահ յիշատակօք ձերդ նախնեաց»։

Այս տողերէն մօտաւորապէս 80 տարիներ ետք, մեր կոչը եւս կը մնայ նոյնը. «Արթնցէք, Հայկայ որդիք, արթնցէք» ... Արեւն քաղաքակրթութեան ի հորիզոն երկնից բարձրացաւ, չէք բարբարոսական ռամկալութեան կամաց»։

Հայ երիտասարդութիւնը պիտի կարենա՞յ իրագործել մեծ Հայուն երազը ...

Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ

Խաղաղութեա՛ն համար...

Միջազգային մամուլի շինծու լուրերուն վնասակարութիւնը ցոյց տալու եւ կարծիքներ լսելու համար մամուլի իսկական դերին մասին, Պերլինի «12 Uhr» թերթը հարցարան մը ուղղած է նշանաւոր թերթերու խմբագիրներուն, որոնցմէ ըստացած պատասխանները կը հրատարակէ «բացառիկ» թիւերով։ 27 մարտ 1937ի թիւին մէջ կը հանդիպինք քըսան պատասխաններու.

Ասոնց կարգին եւ ամէնէն վերջ Եոնուս Նատի (Ճումհուրիէթ)։

Այս խաղաղասիրական եւ մարդասիրական յօդուածը կուտանք ամբողջութեամբ հաստատելու համար թէ որքան ներդաշնակ են Թուրքի խօսքն ու գործը։

Վերնագիրը՝ Պայքարող եւ պաշտպանող (խաղաղութեան)։ Եթէ պետական մարդիկը եւրոպական խաղաղութիւնը ապահովող գործօններէն մէկը կը հանդիսանան, միւս գործօնը անկասկած ժողովուրդները, իրենք են, որոնց ներկայացուցիչը կը հանդիսանայ մամուլը իբր արտայայտիչը հանրային կարծիքին։ Կրնամ վստահաբար յայտարարել որ եւրոպական ազգերը կը խորշին պատերազմէն եւ զինական բախումի մտածումն իսկ կը տառապեցնէ զիրենք։ Անցեալ մեծ պատերազմը որուն ծուխի ամպերը մինչեւ այսօր ալ բոլորովին չեն անհետացած, վերջ ի վերջոյ արիւնոտ դաս մըն էր եւ հաստատեց որ չարիք եւ տաղտուկ կը ծնի։

Պատերազմը ամբարուած հարստութիւններուն հետ երիտասարդ եւ ա... հնձէ եւ նոր զոհուած սերունդը կը ... կը բերէ մարդկութեան միայն դժ... բախտութիւն եւ յուսալքում եւ հոռ... պէտք է փնտռել նաեւ արմատը տագ... նապին, որուն ճիրաններէն աշխարհ չէ կրցած դեռ ազատիլ։ Ահա այս կա... ցութեան մասնեց վերջին մեծ պա... տերազմը մարդկութիւնը։ Պէտք է հաստատօրէն ենթադրենք որ ժողո... վուրդները անվերջ յեղափոխութիւններու մէջ պիտի գալարուին, եթէ նոր աղէտ մը պատահի։

Նկատի ունենալով այս ճշմարտութիւնը արեւի պէս պայծառ է թէ ինչ մեծ պարտականութիւն կ'իյնայ մա...

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԶՆԿԱՅԷՆ ԿԱՐԻՆ՝ ՄՈՒՐԱՏԻ ՀԵՏ

(«Յառաջ»ի համար գրեց՝ ռուս հարիւրապետ Ա. ՇԱՎԵՐՆԵԻ)

Մինչեւ Վիժան, ուր վերջ պիտի գտնէր մեր դժբախտութիւնը, կը մընար 10—12 վերստ ճամբայ։

Ցուրտէն փայտ կտրած ու սառած՝ այսուհանդերձ կը շարունակէինք մեր ճամբան դէպի Վիժան։ Ճամբան կ'երկարէր նեղ ու երկար կիրճի մը մէջէն։ Երկու ժամուան այդ ճամբան յաւիտենական կը թուէր մեզի։ Եւ այսպէս ճամբան ծածկուեցաւ հարիւրաւոր դիակներով, — ինկան անոնք որ չկրցան տոկալ ցուրտին։

Վերջապէս երեւցաւ կիրճին բերանը, աւելի հեռուն՝ Վիժանը։ Այնտեղ մեզի կը սպասէին արդէն։ Բժիշկները եւ հիւանդապահուհիները փութացին մեր մօտ, օգնելու մեր վիրաւորներուն եւ սառածներուն։

Վիժանի մէջ մնացինք 24 ժամ, եւ դարձեալ ճամբայ ինկանք դէպի Մամախաթուն։

Այլ եւս վախու տեղ չունէինք Քիւրտերէն, սակայն մեր զօրքին, ինչպէս եւ գաղթականներու կարաւանին վիճակը աւելի քան ողբերգական էր։ Եփրատի անցքին հետեւանքով շատերու ոտքերը սառած էին բառին իրական իմաստով։ Փտախտը աւեր կը գործէր։ Հիւանդապահ եւ դեղօրայք չունէինք։ Որքան կարելի էր, օր առաջ պէտք էր վիրաւորները եւ սառածները փոխադրել Էրզրում, տեղաւորելու համար հիւանդանոցներու մէջ։ Սակայն փոխադրական միջոց ալ չունէինք։

Գնդ. Մորէլ զիս իր մօտ կանչեց եւ ըսաւ թէ Մուրատի հետ համախորհուրդ՝ որոշած է զիս Էրզրում ղրկել, Կովկասեան բանակին հրամանատար՝ Զօր. Օդիշիլիձէի մօտ, տեղեկագիր մը ներկայացնելու եւ խնդրելու որ անմիջապէս օգնութեան փութայ։

Պէտք է արագ հասնէի Էրզրում, ուստի զատելով զինուորներուս մէջէն քաջառողջները՝ մեկնեցայ։

Մամախաթունէն մեկնած պահուս ականատես եղայ սրտաճմլիկ տեսարանի մը։ Ամէն ինչ պատրաստ էր մեկնումին համար, երբ քաղաքին խորքէն լսեցի աղաղակներ.— Հուրրա՛։ Զինուոր մը ղրկեցի, հասկնալու համար այդ ուրախութեան պատճառը, այսպէս իմացայ որ կ'ողջունէին գալուստը այն զինուորներուն, որոնք Զորսէն Սանսա ղրկեր էինք։ Գիւղը կրակի տալէ վերջ, անոնք կրցած էին խոյս տալ եւ Մուրատի ուղեցոյցներուն առաջնորդութեամբ, լեռնային կածաններէ անցնելով, հասնիլ Վիժան։ Կորսնցուցած էին քանի մը հոգի։

Մեծ ու պզտիկ բոլորը կուլային իրենց ուրախութենէն, տեսնելով զանոնք։

Ես շարունակեցի իմ ճամբաս դէպի Էրզրում, գրեթէ առանց դադար առնելու, գիշեր ցերեկ, կանգ առնելով միայն քիչ մը հանգիստ տալու համար ձիերուն։ Ճամբան ողբերգական պատկեր մը կը պարզէր։ Հազարաւոր գաղթականներ իրենք զիրենք քաշկռտելով՝ կ'աշխատէին հասնիլ Էրզրում։

Յոգնած եւ սպառած, ոմանք չէին կրնար շարունակել այլ եւս եւ կ'իյնային ճամբուն եզերքը։ Երբեմն կը տեսնէինք դիակները անոնց որ մեռած էին ցրտահար։

Վերջին գիշերը, Էրզրում հասնելու նախօրէին, ականատես եղանք շատ ցաւագին տեսարանի մը։ Ձիւնով ծածկուած ճամբուն վրայ, զոր լուսինը կը լուսաւորէր տարտամ շողով մը, տեսանք մութ զանգուած մը, որ կը շարժէր։ Մօտեցանք եւ ձիերէն վար իջանք, հասկնալու համար թէ ինչ է։ Զոյգ երեխաներ էին, որոնք ճամբայ ինկած ըլլալով առանձին՝ չէին կրցած տոկալ այլ եւս ցուրտին եւ յոգնութեան, պառկեր էին ձիւնին մէջ։ Երկուքը մեռած էին արդէն, միւս երկուքը կ'ապրէին տակաւին,— մէկը մանչ, միւսը աղջիկ, մօտաւորապէս 7 տարեկան։ Ձիերուն վրայ դրինք երկուքն ալ, բայց ճամբան մանչը մեռաւ, իսկ աղջիկը հիւանդանոց դրինք, երբ Էրզրում հասանք։

Էրզրում հասանք առտուն կանուխ։ Սպայակոյտին մօտ երթալէ վերջ գացի Զօր. Օդիշիլիձէի ներկայացնել իմ տեղեկագիրս։

Զօրավարը լացաւ լսելով տեղեկագիրս եւ խոստացաւ կատարել ինչ որ կրնար, օգնութեան փութալու համար մեր կարաւանին։ Թէեւ զօրավարն ալ չունէր փոխադրական միջոցներ։

Քանի մը օր վերջ Երզնկայի կարաւանը հասաւ Էրզրում։ Մեր զինուորներուն գրեթէ կէսը, վիրաւոր կամ սառած, տեղաւորուեցան հիւանդանոցներու մէջ։ Երբ հիւանդանոց կ'երթայի՝ տեսնելու համար զանոնք, կը տեսնէի հիւանդապահները, որոնք դուրս կ'ելլէին վիրաբուժական գործողութեանց սրահէն, մասնաւոր անօթներու մէջ դրած կտրուած ոտքեր եւ ձեռքեր։ Փտախտը աւեր գործեր էր անխնայ։

Եւ Էրզրումի գերեզմանատան մէջ, մեր կարաւանին գալուստէն քանի մը օր վերջ, փայտէ բազմաթիւ խաչեր աւելցան հազարաւոր խաչերու շարքին։

(Վերջ)

Կարճատեւ բաժանումները կը բոցավառեն սէրը, մինչ երկար տեւողները կը մարեն զայն։

Ժամանակին հետ սէրը կ'անցնի։ Եւ սիրոյն հետ՝ ժամանակը։

մուլին իբրեւ ներկայացուցիչը հան-րային կարծիքին. այսօր դրեթէ չկայ մէկ հատիկ հարց մը որ խաղաղու-թեան ճամբով կարելի չըլլայ լուծել։ Այսպէս կ'արելուեթին կայ ազգային պահանջներ միջազգային բանակցու-թիւններու միջոցով գոհացնելու։ Այս կարգի հարցերու պարագային անոնց պաշտպանութիւնն ու հետապնդումը մամուլի համոզիչ ուժին ձգելու է քան զէնքու զօրութեան։ Այս կերպով բա-նակները պահեստի միջոց մը պիտի ըլլային, զորս թերեւս բնաւ շարժումի ենթարկելու պէտք չըլլար։ Մինչդեռ մամուլը իր պաշտօնը պիտի կատարէ իբր խաղաղարար ուժ եւ զօրութիւն պիտի տարածէ իր բախտաւոր ազդե-ցութիւնը։

Ասոր համար պէտք է որ մամուլը համարձակօրէն եւ համոզումով ար-գ երը լուսաբանէ իրաւունքի եւ ար-դարութեան մասին։ Մամուլը նորէն ու նորէն բացայայտօրէն յայտարարե-լու է որ պատերազմը պատիժ մըն է եւ խաղաղութիւնը բարիք մը։ Պա-տերազմը չար չար գիպուածով ծնած անհրաժեշտութիւն կրնայ ըլլալ մինչ-դեռ խաղաղութիւնը բնականոն վի-ճակն է որ վայել է մարդկութեան։ Իր կարծիքով ժողովուրդներու մա-մուլը միայն, մամուլ մը որ պէտք է ըլլայ միշտ պատուախնդիր եւ գիտա-կից։ Երբ այս սկզբունքով եւ խորին համոզումով քննէ ամէն տեսակի հարցերը կրնայ ապահովել խաղաղու-թիւնը, վասնզի մաքի ուժին դէմ չը-կայ ոչ մէկ խոչընդոտ, որքան ալ ա-մուր ենթադրուի ան։

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայի Փրաւտան կը գրէ սո-վետական հայրենասիրութեան էու-թեան ու արժէքի մասին.—

Խորհրդային ազգը կը պայքարի ոչ թէ երեւակայական, այլ իր իրական հայրենիքին համար։ Մենք ստեղծիչ-ներն ենք մեր սեփական կեանքին ու մեր սեփական երջանկութեան, որ անքակտելի կապուած է հայրե-նիքին բարօրութեան հետ։ Հայրենի-քի հանդէպ սէրն ու նուիրումը մաս կը կազմեն յեղափոխութեան ամենա-լաւ անձերու նկարագրին։ Մեզի հայ-րենասէրներուս եւ մեծ ու սովետ ժողովրդականներուս կըպ տակա-նին սարերկրեայ ամենահարուստ գե-տերը, ծովերը, լեռները, դաշտերն ու անտառները։ Մեր ձեռքերով, մեր բա-ռեղծագործութեամբ ստեղծուած են ջուրերը ու կառուցուած են ջրանցք-ներ ու ջրակայաններ, եղած են կա-ռուցումներ Մագնիթոկորսքին եւ Քուզնէցկին եւ կը փնտռուին ու կը հանուին ոսկի, քարածուխ ու քա-րիւղ։ Մեր օդանաւորդներն են, որ կը կատարեն նշանակելի թռիչքներ, կը տիրեն մթնոլորտին եւ մարդկու-թեան բարիքին համար բեւեռային գօտիի ձիւնահիւսերուն մէջ հետա-խուզութիւններ կ'ընեն։

... Երիտասարդութիւնը մեր ապա-գան է, մեր յոյսը։ Տղաքը պէտք է դաստիարակուին հայրենասիրական ոգիով, որպէսզի կարենան ստանալ,

ինչպէս կ'ըսուի, իրենց մայր. կաթին հետ սէրը՝ հայրենիքի հանդէպ։ Սո-վետական ընտանիքը, սովետական դպրոցը գեղեցիկ բառերով թող պար-զեն մեր ուսումնասէր տղոցը թէ ինչ-քան ճիգերով իրենց հայրերն ու մայ-րերը պաշտպանած են մեր հայրենի-քը, եւ թէ ինչպէս ամենալաւ երիտա-սարդներն ու աղջիկները իրենց կեան-քը տրամադրած են հայրենիքին պա-տւոյն ու փառքին համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

— • —

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ, 18 ապրիլ (Մարսէյլ). —Զորս տարի առաջ Սէն Ժէռոմի Թա-ղային ընդհ. ժողովը միաձայնու-թեամբ որոշած էր «խորին երկիւղա-ծութեամբ տօնել Ապրիլ 11—24 հա-մազգային սգատօնը»։

Ինչպէս միշտ, այս տարի եւս Թա-ղականութիւնը հրաւիրած էր գաղու-թը իրենց մասնակցութիւնը բերելու կայանալիք համազգային սգատօնին։ Կիրակի առաւօտ կատարուեցաւ հան-դիսաւոր պատարագ և հոգեհանգիստ. եկեղեցւոյ մէջտեղ դրուած էր սգա-բեմը, սեւ շղարշներով զարդարուած։ Խունկերամ բազմութիւն մը փութա-ցած էր եկեղեցին, բոլորի լամբակ-ները զարդարուած էին սեւ զարդանի-շերով։ Հոգեհանգիստի պահուն երբ Պ. Համբարձումեան սկսաւ «Ի վե-րին Երուսաղէմ»ը երգել, հին սերուն-դին մնացորդներու աչքերէն արցուն-քի կաթիլներ կը հոսէին։ Պատարա-գէն անմիջապէս յետոյ կազմուեցաւ ժողովրդական թափօրը առաջնորդու-թեամբ դպրոցի սաներուն։ Ի յիշա-տակ ապրիլեան եղեռնի զոհերուն ծաղկեպսակներ բերած էին Թաղակա-նութիւնը, Տիկ. Միութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վրէժ» խումբը, Լսարանական Միութիւնը, Սիվրիհի-սարի եւ Աֆիոն Գարահիսարի Վերա-շինաց Հայր. Միութիւնները։ Ժողո-վրդական թափօրը լուռ եւ երկիւղած դիմեց դէպի գերեզմաննոց եւ կանգ առաւ Անծանօթ Զինուորի յիշատա-կարանին առջեւ։ Թափօրին կը մաս-նակցէր Քարթիէ տէ Կոմիտէի կողմէ նախագահը՝ Պ. Մարթէլ քանի մը ըն-կերներով (ընկերվարական)։ Յար-գանքի ցոյցին բացումը կատարեց Թաղականութեան ատենապետ Պ. Բա-րաղամեան հետեւեալ խօսքերով.— Ես պիտի չխօսիմ մաքի ու գրչի տի-տաններու մեզ ժառանգ ձգած նուի-րական պարտականութիւններու մա-սին, թէ ի՛նչ ձեւով եւ ի՛նչ գործելա-կերպով կրնանք արժանի հետեւորդ-ները դառնալ մեր բիւրաւոր նահա-տակներուն։ Պ. Բարաղամեան իր կարճ եւ ազդու բացման խօսքով ող-կոչեց ընդհ. նահատակներու անթա-ռամ յիշատակը եւ թելադրեց քալել անոնց ճամբէն։ Կրթ. Տիկ. Միու-թեան կողմէ գրաւոր ուղերձ մը կար-դաց Տիկ. Գասպարեան, Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան խումբին կողմէ գրաւոր պատշաճ խօսքեր ըրաւ ընկ. Մ. Ա-լանեան։ «Ուշացած մարգարէներ ապ-րիլեան եղեռնը կը վերագրեն Դաշ-նակցութեան վարած անխոհեմ գործունէութեան։ Մինչդեռ Դաշնակ-ցութիւնը ոչ թէ պատճառ դարձաւ հայ ժողովուրդի կործանման, այլ եւ ինքն ալ զոհուեցաւ հայ ժողովուրդին հետ իր լաւագոյն զաւակներով»։ Լը-սարանական Միութեան կողմէ ու-ղերձ մը կարդաց Մ. Եղիաեան, իր յարգանքի եւ երախտագիտական ար-տայայտութիւններէ վերջ ծանրապէս մեղադրելով անոնք որ անտարբեր կը գտնուին դէպի այս նուիրական տօ-նը։ Աֆիոնի Վերաշինաց Հայր. Միութեան կողմէ գրաւոր ուղերձ մը կարդաց Պ. Յ. Տինկուլեան, շեշտե-լով.— «Անոնք նահատակուեցան հայ-րենիքի փրկութեան համար։ Ամէն ազգ իր անկախութիւնը ձեռք ձգելու համար արիւն թափեց, մենք այդ արիւնէն վերջ ձեռք ձգեցինք ընդհանուր պա-տերազմին մեր անկախութիւնը, այ-սօր ան խորհրդային Հայաս-տանն է, ուր ժողովուրդը կ'աշխատի հայրենիքի բարգաւաճման, մենք ապ-րիլ 11—24 կը տօնենք մեր զոհերուն բացը լեցնելով, պէտք է առանց երկ-պառակութեան ուժ տանք մեր նոր-կայ հայրենիքին»։ Սիվրիհիսարի Վերաշինաց Միութեան կողմէ խօսե-ցաւ Պ. Կ. Բունարճեան, ձաղկելով «քաղաքակիրթ» Եւրոպայի վարած քաղաքականութիւնը, յիշեց Հայէշ-ներու վերջին ողբերգութիւնը եւ եզ-րակացնելով ըսաւ. «Փրկութիւնը՝ միութեան եւ համերաշխութեան մէջ կը կայանայ»։

Ի վերջոյ Տաւարչ քհյ. Թէրզեան կարդաց նահատակներու պատգամը, զոր գրկած էր Մարսէյլի առաջնոր-դարանը։ «Հայր մեր»ով մը բաժնուե-ցանք Անծանօթ Զինուորի յիշատա-կարանէն, լուռ եւ երկիւղած։

Թղթակից

ՌՈՒԲԷՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, 14 ապրիլ (Յառաջ).— Նիսի գաղութը եւս բախտը ունեցաւ լսելու հռչակաւոր վարպետը Ռուբէն ու Տի-կինը, անցեալ կիրակի օր։ Նուագա-հանդէսին բացումը կատարեց Ֆաքիր Թահրա պէյ, վեր հանելով Ռուբէնի կատարած դերը։ Ապա բեմ հրաւիրեց Ռուբէնը եւ Տիկինը։ Եւ նուագը տի-րապետեց ամբողջ բազմութեան վը-րայ, խոր լռութեան մէջ։ Ռուբէնը կը նուագէ կատարեալ տաղանդով մըրրով թէ ինքը կը յուզուի եւ թէ կը յուզէ, քէմանչէն իր ձեռքին տակ կրնայ մր-ցիլ շատ մը նուագարաններու հետ։ Ուր որ հայ գաղութ մը գոյութիւն ունի, պէտք է օգտուի Ռուբէնէն եւ Ռուբէններէն որոնք մեծ դեր կը կա-տարեն Հայը Հայ պահելու գործին մէջ։

Թղթակից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՄԲՈՅՐ ՄԸ

Առ ԱՏՐՈՒՇԱՆ

«Յառաջ»ի ապրիլ 18 թիւին մէջ հը-րատարակած «Հայ լակոտ է» ցնցեց զիս։

Ապրի՛ս, հազար ապրիս դու, վաղե-մի բարեկամ, որ զգայուն գրիչդ ար-եան մէջ թաթխելով երկի՛նք կը յղես քու յոյժ արդար բողոքդ։

Համբուրեմ այն բեղուն գրիչն ու անկաշառ ձեռքը, որոնք շարեցին այն սրտաղեղ տողերը։

Կ. Յ. Բ.

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿ ԱՇՃԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց երրորդ զաւկին ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՅԱՐՈՒԹԻՒ-ՆԻ։

Փարիզ, 8 Ապրիլ 1937

ՇԱՏԱԽՕՍՆԵՐԸ ԿԵՑՆԵԼՈՒ ԳՈՐԾԻՔ ՄԸ

— • —

Բնական է թէ անհրաժեշտ էր հը-նարել այնպիսի գործիք մը, որ պարտաւորէ շատրբոյց ճառախօսնե-րը, ատենաբանները կենալ, քանի որ անկարելի եղած է ցարդ սանձ դնել անոնց լեզուին։ Խուժանավար քաղա-քական մարդիկ եւ այլակերպ մակ-դիրներով հասարակաց կոչուած ան-հատներ, ժողովներու մէջ, բեմերու վրայ, միթինկներու ժխորին եւ փո-ղոցի չփոթութեան միջոցին հիմա ա-ռաջին վարկը կը վայելեն վստահու-թեան, եւ ռամիկը կը կախուի անոնց շրթունքներէն, որքան երբեք պատ-մութեան մէջ միապետ կոչուածները չեն ունեցած արդի ժամանակներուն բազմալեզու ամբոխավարներուն ազ-դեցութիւնը։ — Ինքնաշարժի ճարտա-րապետներու վերջին հանդիսաւոր ճաշկերոյթին, Քէնթի (Անգլիոյ) մէջ խիստ հետաքրքրաշարժ գործիք մը պատուոյ տեղ մը կը գրաւէր նախա-գահին առջեւ։ Այս գործիքին հնա-րիչը կը յայտարարէ թէ իր կեանքին մէջ այնքան երկար տաղտկալի ճառեր լսած է որ երկար ժամանակէ ի վեր ինքն ալ կը մտածէր հնարք մը գտնել ճառաբանական ունայնամիտ ճապա-ղութիւններուն դէմ կռուելու համար։

Կոչնական մը խօսք առնելուն պէս, գործիքին բերանէն յանկարծ դուրս կուգայ աճապին լեզու մը եւ կը սկսի տատանիլ ձախէն աջ եւ աջէն ձախ։270 երկվայրկեանէ վերջ, գլխուն վրայ ծակուած աչքը շարաճճի կերպով կը թարթէ։ Հինգերորդ վայրկեանէն վերջ, շարժման մէջ կը մտնէ ելեկ-տրական հոսանքը կտրող կոճակ մը որ ամենախոր մութի մէջ կ'ընկղմէ սը-րահը։ Աստուած ողորմի այս գիւտը ընողին ծնողքին հոգիին։ Բայց ի՛նչ հրաշալի բան պիտի ըլլար, երբ այդ գործիքը զետեղուած ըլլար Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին բեմին վրայ, եւ կտրէր անմիտ խօսքը Լոյտ Ճորճի, որ ինքնակորոյս բացէի մը կ'ըսէր ան-ցեալ օր — «Յիսուն տարիէ ի վեր աշ-խարհի մէջ ասանկ ջարդ չէր եղած» .... (Ակնարկութիւն Եթովպիոյ մէջ իբր թէ իտալական խժդժութիւննե-րուն)։ Երանելի՛ մարդ, ո՞ր պորտին մէջ կը քնանայիր Կարմիր Սուլթա-նին օրով, մանաւանդ ձեր պատերազ-մին ահաւոր տարիներուն, երբ մէկ միլիոն Հայեր սպանդի կը տարուէին։

ՄԱՆՐՈՒՔ ԴՐԱՄ ԿԸ ՏԵՂԱՐ ԵՐԿԻՆՔԷՆ...

— o —

Երկու անգլիացի ուսեւորներ երկու-շաբթի տակն ու վրայ ըրին Վիէննայի բանուկ մէկ փողոցը, խանդարելով երթեւեկը։

Առտուան ժամը 1ին, կին մը Քարթ-նէրշթրասէ փողոցէն անցած ատեն, սալայատակին վրայ ինկած դրամնե-րու ձայն լսելով, գնաց ժողվելու։ Ուրիշներ ալ եռեւէն հասան, մինչ դրամը կը հոսէր պանդոկի մը պատշ-գամէն, ուր կը տեսնուէին երկու գը-լանիկներու կայծերը եւ կը լսուէին քրքիջներ եւ անգլիերէն խօսքեր։ Շատ չանցած հարիւրի մօտ անցորդներ մանրուք դրամ կը հաւաքէին, ա.ս-տրխական թէ անգլիական։ Հարեւան սրճարանէ մը ուրիշներ ալ խուժեցին իրենց կարգին ժողվելու ...կուտերը, որոնք անձրեւի պէս կը տեղային։ Ար-դէն հազարի հասած էր բազմութեան թիւը, հրմշտուքներ, կռիւներ ծայր տուած էին, մինչ երկու Անգլիացի-ները կը զուարճանային վերէն դիտե-լով։ Երկու ոստիկաններ ի զուր փոր-ձեցին ցրուել ամբոխը, հարահատ երթեւեկը դադրեցնելով, օգնական ուժ պահանջեցին։ Դրացի տուներու բնակիչները իրենց պատուհանները բանալով բողոքեցին խժալուր աղմուկին դէմ, որ կը խանգարէր իրենց գի-շերուան հանգիստը. կին մըն ալ սա-փոր մը ջուր թափեց բազմութեան վը-րայ։ Վերջապէս ոստիկան պահակա-նոցի մը ամբողջ ոստիկանները օգ-նութեան հասնելով, ամբոխը ցրուե-ցին, պանդոկ մտան եւ խնդրեցին եր-կու Անգլիացիներէն որ դադրեցնեն ողորմութիւն բաշխելու այս տարօ-րինակ ձեւը։ Երկու Անգլիացիները փոխանակ ներողութիւն խնդրելու այս անճոռնի կատակին համար, զար-մանք յայտնեցին որ Վիէննայի ժողո-վուրդը այսքան իրար կ'անցնի ման-րուք դրամի համար։ Այս դիտողու-թիւնը մեծ սրտնեղութիւն պատճա-ռեց Վիէննայի մամուլին եւ թերթ մը գրեց.

— «Տարակոյս չկայ թէ միեւնոյն բանը պիտի պատահէր, եթէ ո եւ է մէկը դրամ նետէր Լոնտոնի բանուկ մէկ փողոցին մէջ։ Ոչ միայն այս, մենք կը հաւատանք թէ բազմաթիւ Սկով-տացիներ կաղախումբով ուղղակի Լոնտոն պիտի երթային, եթէ իմանա-յին թէ պիտի կրնան փէննի ժողվել փողոցին մէջ»։ (Սկովտացիները հա-չակաւոր են իրենց ժլատութեամբ)։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՆՑ ԽՈՒՃԱՊԻ

— · —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (16 ապրիլ).

— «Գաղթականական հիւղակներու ասրիճանական քանդումը, մանաւա-նդ Փիրէյի մէջ — ուր կը բնակին հինգ հազար Հայեր — չուարում յա-ռաջ բերած է։

Դէպքեր կան որոնք երեւութապէս չարիք են, իրականութեան մէջ կը նմանին վիրաբուժական գործողու-թեան մը որ նոր կեանք կը պարգեւէ հիւանդին։

Ոչ մէկ պատճառ գոյութիւն ունի որ մեր ժողովուրդը ենթարկուի խու-ճապի։ Բոլոր տուեալները, մեզի ան-խախտ հաւատք կը ներշնչեն թէ մեր գաղթականութիւնը պիտի ապրի թշուառութեան բոյներէն ու սեփա-կան տնակներու տէր պիտի ըլլայ։

Լաւագոյնն է սեփական ուժերու վստահիլ ամէնէն առաջ, փոխանակ արտաքին աջակցութիւններու յուսա-բով օրօրուելու։ Եւ այսպէս, Փիրէյի ժողովրդական Թաղականութիւնը գը-նեց 200 բնտանիքներու համար, մէկ միլիոն դրախմի արժէքով հողամաս մը, քաղաքէն քիչ հեռու, ծովահայ-եաց սքանչելի դիրքով։ Արդէն ձեռ-նարկուած է գնելու երկրորդ հող մը, նոր արձանագրուած հարիւր բնտա-նիքներուն համար։ Երկրորդ ձեռնարկ մը եղած է հայ կաթոլիկ համայնքին կողմէ, Քաչիրօթիի մօտ 100 բնտանի-քի համար։ Կեդր. Վարչութեան գի-տումով, խնամատարական նախարա-րութեան տրամադրած հողին վրայ եւս կարելի պիտի ըլլայ հարիւր ըն-տանիք զետեղել։ Սոյն երեք հողերն ալ, ուրախալի է որ իրարմէ քիչ հե-ռու են, մէկական քառորդ քալելով։ Ինչպէս կը տեսնուի՝ կարճ ժամանա-կի մը ընթացքին, Փիրէյի կայանի բը-նակչութեան մեծ մասին հողեր գտ-նուած են։

Անշուշտ գոյութիւն ունի երկրորդ եւ աւելի կարեւոր հարցը, տնակնե-րու կառուցումը։ Այս ուղղութեամբ ալ յուսահատ ըլլալու պատճառներ չունինք։

Նախ մեր ժողովուրդը իր սեփական խնայողութիւններով եւ աշխատան-քով հրաշքներ կրնայ գործել։

Կարօտ դասին համար ալ, դուռեր շատ կան բացուելիք եւ թուենք հեր-թով.

Ա) Հելլէն կառավարութեան բար-եացակամ վերաբերումը։ Մեր բարե-սիրական հաստատութիւններու տը-րամադրած գումարը կրկնապատ-կած եղաւ, ճրիօրէն տրամադրած հո-ղով։ Ոչ մէկ կասկած թէ նոր աջակ-ցութիւններ պիտի ընէ խնամատարա-կան նախարարութիւնը երբ տեսնէ մեր ջանքերը։

Բ) Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Նանսէն-եան Օֆիսը, Ամերիկայի հայրենակ-ցական միութիւնները։

Գ) Մեր գաղթականներուն ունե-ցած՝ բարեկեցիկ ազգականները Ամե-րիկայի, Ֆրանսայի եւ Եգիպտոսի մէջ։

Դ) Շինութեանց օտար ընկերու-թիւններ, դրամատիրական խմբակ-ներ։

Սոյն չորս աղբիւրներն ալ գործի լծելու համար, ուրախ ենք յայտնելու թէ պատկան ազգային մարմիններ եւ ինք գաղթականութիւնը սկսած է լուրջ աշխատանքի»։

ԱՌԱԾՆԵՐ

Այրերը կրնան փիլիսոփայել աւելի լաւ քան կիները մարդկային սրտի մասին, բայց կիները միշտ աւելի լաւ կը կարդան այրերու սրտերը։

* Համբերութիւնը ամենադժուար առաքինութիւններէն մէկն է։ Կիները չեն կըր-նար սորվիլ զայն, բայց կը սորվե-ցնեն։

* Ով որ իր դրամը կորսնցուցած է զոյգ մը կապոյտ աչքերու համար, կրնայ վերագտնել զայն երկու սեւ աչ-քերով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (257)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— ● —

— Ինչ պիտի ընէք մի՞, ծօ սատա-նաներ, յեղափոխութիւնը սաղ մնայ, ինչպէս որ էն ժամանակ քաջ Վարդա-նը կարիճները չորս բոլորը հաւաքեց, հիմա ալ մեր նոր Վարդանները ձեզի ճամբայ պիտի բանան ... Մեր պա-րոն Լեւոնը որ կայ, ի՛նչ քաջ Վար-դան, ի՛նչ Նորատուզի Շաքիր բէկ ... Էհ մենք ալ քիչ թէ շատ կռիւներու մէջ մտած եղած ենք ... Մենք դէպ-քին տարին, երբ որ ես Իւչքիլիսէ պիտի կ'երթայի ...

Աւա՜ղ, Առիւծ Գեւոյի նախադա-սութիւնը կիսատ մնաց։ Այդ պահուն եկեղեցիէն ներս մտան Լեւոնը, Պի-ծան եւ Գրիգորը՝ պատմութիւնը ա-նուշ տեղէն կտրելով։

Լեւոնը խօսող մը չէր։ Երբ գիւղի ամբողջ հասարակութիւնը եկեղեցի լեցուեցաւ, անհամբեր սպասելով Լե-ւոնի բանախօսութեան, ան՝ կռնակը տուած խորանի պատին՝ հանդարտօ-րէն սկսաւ խօսիլ յեղափոխութեան մասին, գիւղացիի ընելիքի մասին, չծածկեց անոնցմէ մեծ զոհարերու-թիւնը, որ անհրաժեշտօրէն պիտի ծանրանար ժողովուրդին վրայ։

Լեւոնի, ինչպէս եւ իր ընկերներու ամենօրեայ քարոզչութեան էութիւ-նը, զինապաշտութեան շուրջ կը դառ-նար։ Զէնքը, հայ ժողովուրդի զինու-նը զինապաշտութեան շուրջ կը դառ-պատամբական շարժում մը հնարաւոր պիտի դարձնէր։ Այդ պատճառով ալ յեղափոխականներու գործունէութիւ-նը գլխաւորաբար զէնքի շուրջը կը դառնար։ Ամէն գիւղ, որքան ալ փոք-րաթիւ, սեփական եւ համայնական քանի մը կտոր զէնք գնած էր։ Ոմանք ինքնաբերաբար գնած էին, շատ շա-տեր ալ յեղափոխական մարմիններու ստիպումով։

Որքան հայ գիւղերու զինումը ընդ-հանուր կերպարանք մը կը ստանար, այնքան կ'աւելնար ժողովուրդի եր-կու հատուածներու հոգեբանական խաչաձեւումը։ Հակառակորդները, գիւղերու խելօք համարուած առաջա-ւորները, անկարող սկսուած շարժու-մը կասեցնելու, շատ անգամ իրենք ալ ակամայ այդ յորձանքին մէջ ին-կած, խորապէս կը մտատանջուէին ապագայի հեռանկարով։95—96ի դէպ-քերը շատ թարմ էին մոռացուելու համար։ Միւս կողմէ՝ երիտասարդու-թիւնը անսահման խանդավառու-թեամբ նետուած էր յորձանքին մէջ՝ նախընտրելով անստոյգ յաջողութիւն մը հպատակի ստրկային կեանքէն, ո-րու անտանելի ծանրութիւնը զգացեր էին սկիզբէն ի վեր։

Եթէ զէնքը յեղափոխական քարոզ-չութիւններու շնորհիւ հետզհետէ ան-հրաժեշտութիւն մը դարձեր էր երի-տասարդութեան համար, սակայն ա-նոնցմէ շատ քիչերը զէնքի գործածու-թեան ծանօթ էին, այլ եւս չխօսինք անոնց մարտունակութեան վրայ։ Ճիշդ է որ հայդուկային խումբերը տարիներու ընթացքին որոշ սերունդ մը հասցուցած էին, բայց այդ թիւը երիտասարդներու թուի համեմատու-թեամբ շատ չնչին էր։

Ահա այս պարագան նկատողու-թեան առնելով, վերջի երկու տարի-ները, մասնաւոր ուշադրութիւն դար-ձուած էր զինավարժութեան վրայ։ Լեւոնը գլխաւորներէն մէկն էր այդ յեղափոխական դեկավարներուն, ո-րոնք քարոզչութեան շրջանը անցած համարելով՝ գործնական աշխատանք-ներու կողմնակից էին։

Հազիւ քանի մը րոպէ խօսելէ վերջ, Լեւոնը Պիծայի հետ դուրս ելաւ եկե-ղեցիէն։ Մոսոյի, Թոփալ Սատանայի եւ Մոկացի Յակոբի ղեկավարու-թեամբ, գիւղի երիտասարդութիւնը, մինչեւ մթնելը եկեղեցիի մէջ զինա-վարժութեամբ զբաղեցան։

Երկրորդ գիշերը, երբ Լեւոնը ըն-կերներով պիտի մեկնէր դէպի Կէմ գիւղը, Բերդակի ամբողջ բնակչու-թիւնը դուրս թափեցաւ տներէն։ Կին, երեխայ, ծերունի կ'ուզէին անգամ մըն ալ տեսնել Լեւոնը, բարի յաջո-ղութիւն մաղթել անոր։ Երբ քահա-նայի տնէն դուրս ելաւ Լեւոնը Պի-ծայի հետ, պառաւ կին մը՝ բազմու-թիւնը ճեղքելով առաջ անցաւ ու մօ-տենալով Լեւոնին՝ անոր ծնկուըները գրկեց։

— Ի՞նչ կ'ուզես, մարէ, — նեղացած ըսաւ Լեւոնը՝ պառաւը ոտքի հանե-լով, — ինչո՞ւ այդպէս կը չոքիս ...

— Պարոն Լեւոն, քու խողուն մա-տաղ, խնդիրք մը ունիմ։

— Խօսէ, մարէ՛, ի՞նչ է խնդիրքդ...

— Միաճար խորոտ տղայ մը ունիմ ... իմ Գասպարն ալ ազգի զինուոր գրէս ...

Գասպարը տասնըհինգ տարեկան պատանի մըն էր։ Հակառակ մօր բազ-մաթիւ խնդրանքներուն, գիւղի գոր-ծադիրը անոր տարիքը նկատի առնե-լով, զայն զինուոր չէր արձանագրած։ Այդ աննշան խնդիրը գիւղը բաժնած էր երկու թայֆայի եւ ինչպէս միշտ կը պատահի գիւղերու մէջ, թայֆա-ները բազմաթիւ անգամներ ծեծկուած էին իրարու հետ։ Կարգ մը դասերու կարգին, Լեւոնը այդ խնդիրն ալ կար-դադրած էր։ Բայց տէ, ալ ի՞նչ օր-ուան մայր էր, Ջօջ Աղայենց աղջիկը, որ խոստովանէր կրած պարտութիւ-նը։

— Մարէ՛, — մեղմութեամբ խօսե-ցաւ Լեւոնը, — տղադ դեռ փոքր է, երկու տարի վերջ, Գասպարը խում-բիս մէջ պիտի առնեմ։

— Ղո՞րդ կ'ըսես, պարոն Լեւոն, — ու հպարտօրէն չորս բոլորը նայեցաւ Գասպարի մայրը։ Վերջապէս իր խօս-քը ըրաւ, իր Գասպարը պարոն Լեւոնի զինուոր, թող թշնամիներու աչքը ել-լէ։

Գիւղացիք, քահանայով, բէսով, կին ու ճժ պժերով մինչեւ աղբիւրը հասցուցին խումբը։ Գրեթէ ամէն տուն բան մը պատրաստած էր «ազգի» զինուորներուն համար — փոխինդ, գաթա, տապակած հաւ, ու զոռով կը ստիպէին որ զինուորները իրենց տը-ւածն ալ առնեն։

— Է՛յ աշխարհ, — հառաչելով ըսաւ Առիւծ Գեւօն, — ծօ Սատանայ, էր-նէկ էսքան բարիքը Ղըճայի սարը ու-նենայինք ... մեր կիւղէկիմ տղաքը անօթի փորով մեռան ... Հէյ կիտի Նիկոլ, Յակոբ ... Համբօ, — Առիւծ Գեւօն գլուխը մէկ կողմ դարձուց, որ մարդ չտեսնէ արտասուքը։

— Ծօ, խեւցա՞ր, — բարկացաւ Թո-փալ Սատանան։

Այդ երկու օրը Առիւծ Գեւօն աքան-չելի տրամադրութեան մէջ էր։ Հա-կառակ միշտ զանգատելուն թէ՝ փորի ցաւ ունի, երբեմն բոլորովին կը մոռ-նար փորի ցաւն ալ, տկարութիւնն ալ, ու կ'ելլէր տղոց հետ պարելու։ Պիծա-յի եւ Լեւոնի քահանայի մօտ փոխա-դրուիլը ճշմարիտ բարիք մը եղած էր Առիւծ Գեւոյի համար, թէեւ բէսի տղան միեւնոյն բանը չէր կրնար ը-սել, քանի կը նայէր օդիի պարապ շի-շերուն, որոնք պարպուած էին հե-րոսական Առիւծ Գեւոյի փորի ցաւը անցընելու համար։

Բերդակի զինուած երիտասարդնե-րը, մինչեւ Կէմի սարը առաջնորդեցին խումբը ու, երբ կը բաժնուէին, հա-տատ խօսք առին Լեւոնէն, որ Մայի-սէն առաջ անգամ մըն ալ պիտի այ-ցելէ իրենց։

— Ծօ՛, ջան տղաք էն. էդպէս ալ չէն գիւղ ...

— Հը, Գեւօ, — հեգնանքով ըսաւ Թոփալ Սատանան, — Բերդակը զոր-ծիդ եկաւ։ Խօսքը մէջերնիս մնայ, մարդ այդքան ալ երկարատեւ փորի ցա՞ւ կ'ունենայ։

— Էհ ճանըմ, դուն ալ բան ըսիր, — որպէս թէ նեղացած գլուխը մէկ կողմ դարձուց Առիւծ Գեւօն։

Լեւոնը երկու օր մնաց Կէմ գիւղի մէջ, ուր իրմէ առաջ հաւաքուած էր Հայոց Ձորի յեղափոխական մարմի-նը, որոշ հրահանգներ ստանալու հա-մար։ Կէմի մէջ, Լեւոնի խումբը երեք խմբակներու բաժնուած՝ ցրուեցաւ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

դրամ շահուած է երկու գործերուն մէջ ալ։ Ապրիլ 20ին վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ խորհրդարանին մէջ.

— «Կը ցաւիմ յայտնելու թէ այս երկու մարդիկը անհատական շահու համար զէնք ղրկած են Սպանիոյ պատերազմիկներուն, յանուն Իրաքի կառավարութեան, որ անշուշտ երբեք չի կրնար քաջալերել այդպիսի արարքները»։

Հռոմի հիմնարկութեան 2691րդ տարեդարձը

Ապրիլ 21ին տօնուեցաւ Հռոմի հիմնարկութեան 2691րդ տարեդարձը։ Քանի մը տարիէ ի վեր, այս տարեդարձին տօնակատարութիւնը դարձած է ճշմարիտ ազգային տօն մը, քանի որ Ֆաշականութիւնը կ'ուզէ հոգեկան սերտ խնամութիւն մը հաստատել իր շրջանին եւ պատմական Հռոմի միջեւ։ Այս տարեդարձին կցուած է աշխատանքի տօնն ալ, յաջորդելով նախկին մայիս 1ին։ Ամբողջ Իտալիոյ մէջ 53,000 հանդստեան վկայականներ բաժնուեցան անոնց որ «իրենց կեանքի ընթացքին նպաստած են ազգային հարստութեան աճման», այսինքն ծերացած աշխատաւորներու։ Հռոմի մէջ 1213 աշխատաւորներ եւ գիւղացիներ Մուսոլինիի ձեռքով ստացան իրենց վկայականները։

Մուսոլինի այս տարեդարձին առթիւ կարճ բանախօսութիւն մը կատարելով յայտարարեց.

— «Մենք միշտ հակառակ ենք միջազգայնականութեան։ Ֆաշական վարչաձեւը աշխատանքի եւ աշխատաւորներու վարչաձեւ մըն է։ Ֆաշականութեան վարիչները բոլորն ալ ժողովուրդի ծոցին կուգան եւ ատոր համար է որ կրնան աւելի լաւ ճանչնալ եւ հասկնալ զայն։ Ֆաշական վարչաձեւը քաջութիւն ունի։ Միշտ ըսուած է թէ իտալացի ժողովուրդը աշխարհի բանիմաց ժողովուրդներէն մէկն է։ Այժմ հասկցած են թէ իտալացի ժողովուրդը աշխարհի ամենէն բանիմաց ժողովուրդն է։ Ցիսուներկու ազգերու պաշարման առջեւ իր դիմադրութիւնը տեսնելէ վերջ, մարդիկ հասկցան թէ իտալացի ժողովուրդը աշխարհի ամենէն քաջ ժողովուրդներէն մէկն է»։

20րդ դարը ամենէն արիւնոտի դարն է

Հարվըրտի համալսարանը հատոր մը հրատարակեց, աշխատակցութեամբ շարք մը եւրոպացի եւ ամերիկացի գիտնականներու։ Այս գրքին համաձայն, 20րդ դարուն առաջին քառորդը կը կազմէ «ամենէն արիւնալի շրջանը մարդկային պատմութեան մէջ»։ Վերլուծելով 902 պատերազմներ եւ 1816 խռովութիւններ վերջին 2550 տարիներու ընթացքին, փրոֆ. Փիթրիմ Սորօքին կ'ապացուցանէ թէ «13րդ դարու մարդը 6500 անգամ աւելի պատեհութիւն ունէր խաղաղութեամբ մեռնելու իր անկողնին մէջ, քան թէ այսօրուան իր յաջորդը»։ Մանրամասն տեղեկագրի մը համաձայն, Սպանիա առաջին տեղը կը բռնէ պատերազմի տարիներով (67 առ հարիւր)։ Ետոյ կուգան Անգլիա (56 առ հարիւր), Ֆրանսա (50 առ հարիւր), Ռուսաստան (46), Իտալիա (36) եւ Գերմանիա (28)։

ՋԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի անխնայ, նոր զոհեր պատճառելով քաղաքացի ժողովուրդին մէջ։ Կառավարական զօրքն ալ իր կարգին ռմբակոծեց Թոլէտօն։ Կ'ըսուի թէ այս ռմբակոծութեան հետեւանքով պայթած են հինգ վառօդարաններ եւ երեք զինագործարաններ։ — Երկու անգլիական նաւեր պիտի փորձեն ճեղքել Պիլպաոյի ճակատը, ուտելիք հասցնելու համար պաշարեալներուն։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ, որ տեղի պիտի ունենար մայիսին, Մարսէյլի մէջ, յետաձգուեցաւ յուլիս 10ին։

ՍԱՓՐԻՋՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (վարպետներ) առջի օր ժողով մը գումարելով, եզրակացուց թէ 40 ժամուան գործադրութիւնը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ իրենց արհեստին համար։ Այս առթիւ դիտել կուտան թէ իրենց հասոյթին 60-75 առ հարիւրը կը սպառի աշխատավարձքով։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ՝ մօտաւոր հաշիւներու համաձայն հունձքի ընդհ. քանակութիւնը պիտի ըլլայ 76,830,000 թոն, այսինքն 15 առ հարիւր պակաս նախընթաց երեք տարիներու արտադրութենէն (տարեկան 90,000,000)։ Այս նուազութիւնը հետեւանք է անցեալ տարուան երաշտին։

ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Մութէ, որ քննական պտոյտի մը գացած էր ֆրանսական գաղթավայրերը, առջի օր Փարիզ վերադարձաւ օդանաւով։ Նախարարը առաջին իսկ յայտարարութեամբ չեշտեց թէ շատ գործեր կան, հիւանդութեանց դէմ պայքարելու, բնակիչները կրթելու եւ գաղթավայրերու վիճակը բարելաւելու համար։

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՄԸ ծագեցաւ Լոնտոնի մէջ, խանգարելով երթեւեկը։ Լեհաստանի մէջ ալ նստուկ գործադուլ հռչակեցին հանքագործները, պահանջելով վեց ժամուան իջեցնել օրական աշխատանքը։

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէն կազմակերպած է այց մը, ընկերներ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ գերեզմանին, Բլիշիի նոր գերեզմանատունը։

Կը հրաւիրուին Շանթ եւ Կայծակ խումբի ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը ին, ներկայ գտնուիլ Փլաս Պուրկինեոն (Անիէռ)։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Գալւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին, Սիամանթօ Ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ԱՊՐԻԼ 11 Ալֆորվիլի մէջ

կազմակերպուած Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ

24 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ Ակումբին մէջ,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՅՔԹ. ՔԻԹԻՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.

կը մասնակցին Պ.Պ. Յ. Ուզունեան, Օ. Կարապետեան եւ Պօղոս Աղաւնեան (արտասանութիւն)։ Խմբերգ՝ Սանուց Միութեան կողմէ։

ԱՊՐԻԼ 11 Շավիլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Եկեղեցական Ընկ. եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի, «Համազգային»ի եւ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղերուն։

24 Ապրիլ, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մատուռ-դպրոցին մէջ։

Կը նախագահէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ՎՐԴ.

Կը բանախօսէ՝ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

Առնել Թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել մէրի, 4 Րիւ Թրուա Շանթիէ։

ԱՊՐԻԼ 11 Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ռ. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին

24 Ապրիլ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ծաղիկեան սրահին մէջ.

5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ.

Կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ

Կը խօսին՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը նուագէ «Վահագնեան» նուագախումբը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Կը հրաւիրուին բոլոր միութիւնները։ Մուտքը ազատ է։

ԽՆՋՈՅՔ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ.ի Հայր. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր.

Հայ Երիտասարդաց Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet

Մէթրօ Poissonnière եւ Gare du Nord

Երգ, արտասանութիւն։ Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ.

մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղին

25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12.

33 Պուլվար Լօնշան, Սալօն Լօնշանի մէջ, Մարսէյլ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ Մարսէյլի Հայ Արիներու խումբը։

ՆՈՒԱԳ.— Պ. Թիւթիւնճեան, վկայեալ Մարսէյլի Քօնսէրվաթուարէն, Ա. մրցանակ։

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ.— Օղափոխութեան կայան, պատրաստուած Տիկ. Ռ. Միլտօնեանէ, արտասանութիւն՝ Օր. Թուղլաճեան, փանթէզի մը.— Այս ի՞նչ է, մօտա է — պատրաստուած Ռ. Միլտօնեանէ։

Երգ՝ Պ. Հ. Համբարձումեան, փանթէզի՝ Պ. Վ. Մինասեան, արտասանութիւն՝ Պ. Հ. Համբարձումեան։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ.

Պարերը կը սկսին ժամը 7էն վերջ։ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐ.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ԴԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, 17, Rue Cadet, Café Cadetի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ։

Նիւթ՝ Նոր սերունդի հայեցի կրթութիւնը։

Մուտքը ազատ է, միայն consomation։

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պօրտօի «Մուրատ» խումբին կողմէ

25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3.30ին,

Հ. Յ. Դ. Բարսեղ—Շահպազ ակումբին մէջ, Սընոն։

Կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է (տրամ 5 արար)

Մուտք 3 ֆրանք։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Ատամները ժամադրութեամբ։

Ֆրանսայի մէջ հաստատուած բազմաթիւ օտարականներ կը փափաքին ֆրանսական հպատակ ըլլալ։

Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ Պ. JOSEPH LECOMTEի գրքոյկը

որ անհրաժեշտ է ամէն օտարականի, առաջնորդուելու համար այն ցուցմունքներով, որոնցմով կարելի է կատարուած դիմումները յաջողութեամբ գլուխ հանել։ Ամէնուն համար դիւրահասկնալի են. դեկութիւններ՝ նաթիւրալիզասիոնի, աշխատանքի իրաւունքի, արթիզաններու քարթի, զինուորական ծառայութեան, արտաքսման, հանրային պաշտօններ ֆրանսահպատակներու։

Ապսպրանքի համար, մանտափոստով ղրկել 10 ֆր. հրատարակիչին

M. LECOMTE, 21 Rue de Miromesnil, Paris (8)

Մինչեւ մէկ շաբաթ գիրք գնողները իրաւունք կ'ունենան իրենց որեւէ գործին համար իրաւագիտական գրաւոր ծրի խորհրդակցութեան։ Տախքի համար ղրկել 1 ֆր.ի նամականիշ եւ գրել մանրամասնութիւնները։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն.ի համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն։

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ Ջորի հայրենակցական միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, 25 ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին։ Ժանթիյի Հայոց դպրոցին մէջ, 19, rue de Paris Ժանթիյի)։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆ. Կ. Խաչի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները 25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պուլվար Օտոյ, հայրենակից Միսաք Խաչատուրեանի բնակարանը։ Օրակարգ՝ Վարչութեան մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

Ապրիլ 28ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին տեղի կ'ունենայ փարիզի եւ շրջանի վասպուրականի Հայր. միութեան ընդհ. ժողովը։ Օրակարգ. վարչութեան հաշուետուութիւն. Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ ժողովատեղի՝ 8 rue Bossuet (Հայ Երիտասարդաց Ակումբ), Մէթրօ Poissonnière, փարիզ։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ։

ՌԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ Հարիւրամեակի Յոբելեանական Կարգադիր Յանձնախումբը կը խնդրէ իր անդամներէն, ինչպէս նաեւ խմբագրական եւ եկեղեցական յանձնախումբի անդամներէն, որ հաճին ներկայ ըլլալ խառն ժողովին. որ տեղի պիտի ունենայ 28 Ապրիլ, չորեքշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, 8 rue Bossuet Երիտասարդաց Ակումբին մէջ, Մէթրօ Gare du Nord։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոյի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, 25 Ապրիլ կիրակի ժամը 2ին, Ազգային վարժարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութեամբ ստացուած Ճալեճեան ընտանիքի կողմէ Սէն Ժեռմէի Կ. Խաչի նուիրուած 50 ֆր. գումարը, իրենց որդւոյն Պ. ԳՆԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆի ամուսնութեան առթիւ։

×

Շնորհակալութեամբ ստացուած Ճալեճեան ընտանիքի կողմէ Մարսէյլի Կ. Խաչի մասնաճիւղին նուիրուած 50 ֆր.ի գումարը, իրենց որդւոյն Պ. ԳՆԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆի ամուսնութեան առթիւ։

×

Կ. Խաչի Սէն Ժեռմէի ենթամասնաճիւղը ուզելով իր յարգանքի տուրքը բերել իր նահատակ մեռելներուն, Ապրիլ 11ի սգահանդէսին առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 50 ֆր. մանուկներու օդափոխութեան կայանի ձեռնարկին։

Տարեդարձ

ՎԱԼԱՆՍ... Պրն. Յ. Կէզիւրեան կը Տէր եւ Տիկին Ա. Նալպանտեան բերեն ձեր բարի յիշողութեան՝

ՏԻԿ. Ա. ԿԷԶԻՒՐԵԱՆ

եւ կը խնդրեն որ բարեհաճին ներկայ գտնուիլ Ս. Պատարագի արարողութեան, որ տեղի պիտի ունենայ վաղը շաբաթ առաւօտեան ժամը 9.30ին Սէն-Ժան եկեղեցին մէջ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ԱՊՐԻԼ
SAMEDI 24 AVRIL 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3404
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԹԻՉ ԳԼԱՆԸ՝ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՄԵԹՈՏՆԵՐՈՎ

Փորձեցէք աչքէ անցընել պոլսական որ եւ է թերթ,— անպատճառ պիտի գտնէք լուր մը, կարգադրութիւն մը, հրահանգ մը՝ ոչ-թուրք հաստատութեանց դպրոցներու, կալուածներու, նոյն իսկ եկեղեցիներու, անոնց մէջ շրջած պնակներու եւ դրան առջեւ ծախուած մոմերու մասին։

Թրքական կառավարութիւնը, միշտ «բարեխնամ», մէկ օր իսկ աչքերը չի փակեր։ Կամ եթէ աչքերը փակէ, ոտքերն ու ձեռքերը շարժման մէջ կը դնէ, հսկելու համար «քրիստոնեայ կամ եահուդի Թուրքերու» հանրային կեանքին, անոնց ազգ. հաստատութեանց մատակարարութեան վրայ։

Եւ, ըլլալով չափազանց սրտցա՛ւ, ամէն օր պակաս մը կը գտնէ։ Հետեւաբար նոր հրահանգ մը կը խմբագրէ, որպէսզի չըլլա՛յ թէ որ եւ է պարագայ խուսափի իր բարձր հսկողութենէն։ Այսինքն իր ամենակուլ եւ աւերիչ թաթէն։

Այսպէս, անցեալ օր «Ճումհուրիէթ» կը գրէր.

— «Կրթական գործավարութիւնը օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն պէտք զգացուած է որ թուրքերէնի ուսուցիչներէն մէկուն փոխ-տնօրէնութեան պաշտօն յանձնուի, որ պէտք է միշտ շփման մէջ գտնուին կրթական տեսչութեան հետ, եւ գրաղին մշակոյթի դասերու վերաբերեալ հարցերով»։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, այս որոշման դէմ առարկութիւններ եղած ըլլալով, «48 ժամ պայմանաժամ տրուած է»։ Իսկ ուրիշ թերթ մը կ'ըսէր թէ կրթական գործավարութիւնը ինք պիտի նշանակէ դեր-տնօրէնները։

Վերջին լուրը բոլորովին աւելորդ էր։ Քանի որ նոյն իսկ մէկ անգամ խօսք անցեր է թուրք տնօրէններ նշանակելու, այդպէս ալ պիտի ըլլայ։ «Գաղտախան տաագ»։ Մնացեալը հասարակ ձեւակերպութիւն է։

Ուրեմն, բաւական չսեպելով 1. կառավարութեան կողմէ յանձնարարուած հիմնադիրները,— 2. անոր հաւանութեամբ նշանակուած տնօրէնները,— 3. անոր կողմէ պարտադրուած թուրք ուսուցիչները,— 4. պաշտօնական քննիչները, ոստիկանները, «խաֆիէ»ները եւ ուրիշ գոյնզգոյն ներկայացուցիչներ, Թուրքիոյ կրթական գործավարութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ «աչք» մը եւս աւելցնել։ Կարճ խօսքով՝ ոչ-թուրք տնօրէնին քով նստեցնել թուրք մը, աթոռ մը աթոռին վրայ պահելու համար միայն այս վերջինը։

Ուրիշ տեղեկութիւն մը, միշտ քաղելով Պոլսոյ թերթերէն։

Ենկիւրիի մէջ կը գտնուին 150 տուն Հայեր, որոնք աղօթատեղի չունին եղեր։ Արդ, շէնք մը վարձելու համար անհրաժեշտ է վճարել ամսական 30 ոսկի, բայց չեն կրնար։ Ուստի ճարահատ աղերսագիր մը ուղղեր են Պոլիս, Պատրիարքարան։

Ոչ-Գաղատացիներն անգամ գիտեն որ Ենկիւրին եկեղեցի ալ ունէր (մէկէ աւելի), վանք ալ, դպրոցներ եւ ուրիշ կալուածներ ալ,— եւ սակայն, այսօր 30 ոսկի ամսական կը պահանջեն, որպէսզի բարեհաճին աղօթելու տեղ մը շնորհել։

Այս տեսակէտէն աւելի բախտաւոր կ'երեւայ Տիգրանակերտը, ուր էվգաֆի վարչութիւնը որոշեր է վերջնապէս հայ ժողովուրդին սեփականութիւնը հռչակել Ս. Կիրակոս եկեղեցին, նկատելով որ ազդ մը հրատարակած, բայց որ եւ է դիտողութիւն չեն ստացած ...

Երրորդ լուր մը, որ նոյնքան «բարեխնամ» տրամադրութիւններ կը մատնէ.—

Զենհաս իշխանութիւնը գրաւի տակ առած է (haciz) Բեբէքի բոլոր ազգային կալուածներուն վարձքերը, 11,500 ոսկիի գումար մը պահանջելով իբրեւ «իճարէ» Խասեան վարժարանին համար։ (Նախապէս ալ կարգ մը կալուածներ գրաւի տակ առնուած էին, խանութներու «իճարէ»ներուն համար)։

Տարին տասներկու ամիս այսպիսի տուրքերու խնդիրներ ունին բոլոր ազգ. դպրոցները։ Եւ ամէն մէկէն կը պահանջուին այնպիսի գումարներ, որ պիտի բաւէին ուսուցիչներուն տարեկան թոշակները վճարելու։

Դեռ շատ չըներ որ 7-8000 ոսկի շահատուրք թէ կալուածական տուրք պահանջեր էին նոյն Խասեան վարժարանէն, իսկ 6000 ոսկի ալ «իճարէ» գանձեցին Ղալաթիոյ եկեղեցիէն։ Չե՞ս վճարեր, չե՞ս կրնար,— քսանըչորս ժամէն կը գրաւեն կալուածներու վարձքերը, ի հարկին ամբողջ կալուածներ։

Նոյն իսկ Ազգ. Հիւանդանոցը ազատ չէ «արդիական» թալանի այս քաղաքականութենէն։ Իսկ Պատրիարքարանը բաց դուռ մըն է, ճամբու վրայ ինկած բակ մը, ուր յետին ոստիկանը կամ բաբապանը կրնայ երթալ հարցումներ ուղղել, տետրակներ բռնել, կնքել։ Նոյն իսկ սնտուկը գրաւի տակ առնել։

Դեռ կրնայինք երկարել շարքը՝ այս կարգի տնօրինութեանց, որոնք անընդհատ կը վերաքննուին եւ կը ճոխանան, կը նրբանան, ձգտելով միեւնոյն հիմնական նպատակին.—

1. Հարթիչ գլանը անխնայ գլորել փոքրամասնութեանց դպրոցներու եւ ուրիշ հաստատութեանց վրայ, զանոնք դարձնելով թրքացման վառարաններ։

2. Անընդհատ քամել, ցամքեցնել անոնց եկամուտները, որպէսզի չկարենան կանգուն մնալ։

3. Աւարի տալ հասութաբեր կալուածները, որոնց մատակարարութիւնը արդէն իսկ անցած է էվգաֆին ձեռքը։

Պալերու քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի աւելի գիտական եւ արմատական, հետզհետէ կազմալուծելու եւ փոշիացնելու համար փոքրամասնութեանց վերջին մնացորդները։

Նոյն հարթիչ գլանն ու թալանը, արդիակա՛ն մեթոտներով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԵՒ ՀԻԹԼԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Աւստրիոյ եւ Միջին Եւրոպայի մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Աւստրիոյ վարչապետը Վենետիկ գնաց, տեսակցելու համար Մուսոլինիի հետ։ Թերթերը կը գրեն թէ Տոքթ. Շուշնիկ առաջին տեսակցութեամբ փութաց հասկցնել թէ Աւստրիա անտարբեր չէ Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ եւ չի կրնար հաւանիլ անոր մեկուսացման։ Այս դիտողութիւնը եղած է անոր համար որ, Մուսոլինի իր պալքանեան քաղաքականութեան կապած է Եուկոսլավիան եւ այժմ կը ջանայ ապահովել Ռումանիոյ գործակցութիւնը իր նոր խմբակցութեան համար (Իտալիա-Աւստրիա-Հունգարիա Ալպանիա-Եուկոսլավիա)։ Ուրեմն, Աւստրիոյ վարչապետը կ'ուզէ որ Չեխոսլովաքիան ալ նկատի առնուի այս նոր ծրագրին մէջ։

Չեխոսլովաքիա զինակիցն է Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան, երկու պետութիւններ որոնց հանդէպ միշտ վերապահումներ ունի Մուսոլինի, երկուքն ալ ձախակողմեան ըլլալով։ Արդ, Չեխոսլովաքիոյ մեկուսացումը դիւանագիտական - ակադեմական ռազմախաղ մը չէ, քանի որ Նացիները կը ձգտին իրենց ազդեցութեան տակ առնել Չեխոսլովաքիան, նոյն իսկ արշաւանք մը կատարել։ Այդ պարագային Աւստրիան ալ կը վտանգուի։

Պերլինի մէջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Վենետիկի տեսակցութեան, որուն ելքը չի կրնար անտարբեր ձգել Հիթլէրը։ Անշուշտ ատոր համար է որ Հռոմ երթալու կը պատրաստուի մարաջախտ Պլոմպէրկ, Գերմանիոյ զինուորական նախարարը։

Պատերազմական նախարարը Անգլիոյ մէջ

Պ. Տըլատիէ առջի օր շատ կարեւոր խօսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին եւ պատերազմական նախարարներուն հետ։ Այս առթիւ անգամ մը եւս շեշտուեցան երկու երկիրներու բարեկամութեան եւ գործակցութեան առաւելութիւնները եւ համաձայնութիւն գոյացաւ երկու սպայակոյտներու գործակցութեան նոր բանաձեւի մասին (քանի որ Պելժիա չէզոքութիւն հռչակած է)։

Պ. Տըլատիէ յետոյ գնաց Մանչէսթըր, ուր ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ Ֆրանսայի ժողովուրդը ամուր փարած է հանրապետական կարգուսարքին եւ չի կրնար հանդուրժել տարբեր վարչաձեւի։

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ հարցումներ եղան Հիթլէր-Լէնսպըրի տեսակցութեան մասին։ Վարչապետը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը պատրաստ է մասնակցելու միջազգային համագումարի մը, եթէ խոր քննութեամբ մը հաստատուի թէ պիտի յաջողի։ Լէնսպըրի (աշխատաւորական կուսակցութեան նախկին վարիչը) յայտարարեց թէ այս անգամ ալ Մուսոլինին տեսնելու պիտի երթայ։

Պանդոկապետները կը սպառնան փակել...

Փարիզի եւ շրջանի, ինչպէս եւ Ֆրանսայի շատ մը մասերու պանդոկապետներն ու ճաշարանատէրները կը սպառնան փակել իրենց հաստատութիւնները, եթէ կառավարութիւնը պարտադրէ խստօրէն գործադրել շաբաթական 40 ժամը, աշխատավարձի յաւելումը, պարգեւներու ջնջումը եւ ուրիշ ընկերային օրէնքներ։ Հետեւելով գաւառին, Փարիզի պանդոկապետներն ու ճաշարանատէրներն ալ միթինկ մը գումարեցին առջի օր եւ որոշեցին ուժգնօրէն բողոքել, ի հարկին երկար ժամանակի համար փակել իրենց հաստատութիւնները, եթէ գոհացում չտրուի։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ. — «40 ժամը անգործադրելի է մեր գործին մէջ»։

** Փարիզի «Բարձր Առեւտուրի» ընկերակցութիւնները, որոնց ափին մէջ կը գտնուի մեծ պողոտաներու առեւտուրը, միաձայնութեամբ որոշեցին երկուշաբթի օրերը բանալ իրենց վաճառատուները, հիմնուելով 1936 յունիս 21ի օրէնքին վրայ։

** Մայիս 1ին հանրակառքերը եւ ստորերկրեայ երկաթուղիները (մէթրօ) եւ թաքսիները պիտի բանին մինչեւ ժամը 20։

Ապրուստի սղութիւնը Իտալիոյ մէջ

Իտալիոյ աշխատանքի տօնին առթիւ, որ միացուած է Հռոմի հաստատման տարեդարձին եւ որ տօնուեցաւ ապրիլ 21ին, 600.000 անգլ. ոսկի արժողութեամբ հանգստեան թոշակներ սահմանուեցան ծեր եւ անկար բանուորներու։ Այս առթիւ ծանուցուեցաւ թէ աշխատավարձի յաւելումներ պիտի կատարուին ամառը, նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը։ Յաւելման մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդուին Մուսոլինիի կողմէ, ապրիլ 30ին, կեդրոնական արհեստապետական ժողովին առթիւ։ Յաւելումները պիտի հանգստացնեն աշխատաւորները, որոնց տրտունջները մինչեւ Մուսոլինիի ականջը հասած էին վերջերս։ Հացը, մաքարոնին, շաքարը, բրինձը, գինին, կաթը եւ տուներու վարձքերը չեն բարձրացած լիրային արժեզրկումէն ի վեր (1936 հոկտեմբեր), բայց միսը, ածուխը, օճառը, ճարպը, հագուստները, կարասիները եւ մետաղները շատ սղած են։

Լեհաստան եւ Ռումանիա կը զինակցի՞ն

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Պուքրէշ գնաց, պաշտօնական այցելութիւն մը տալու եւ երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը զօրացնելու համար։ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ գլխաւոր թերթերը կը գրեն թէ երկու երկիրներուն միջեւ զինակցութիւն մը, ուժովցած՝ ֆրանքօ-լեհական զինակցութեամբ, խաղաղութեան ամէնէն ապահով երաշխաւորութիւնը կը կազմէ արեւելեան Եւրոպայի համար։ Գնդ. Պէք տեսակցեցաւ Ռումանիոյ Կարոլ թագաւորին, վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ։ Այս առթիւ պիտի ճշդուին Կարոլ թագաւորին եւ Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին փոխադարձ այցելութեան մանրամասնութիւնները։ Մարաջախտ Ռիձ Սմիկլի, Լեհաստանի զինուորական եւ քաղաքական առաջնորդը, նոյնպէս Պուքրէշ պիտի այցելէ մօտերս։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ «ԽԱՖԻԷ» ԹԻՒ 2

Երեւելի մը եւս «մերկացուած» Երեւանի մէջ,— Յ. Սուրխաթեան։

Տարիներէ ի վեր Թիֆլիս հաստատուած, այս մարդը համբաւ շինած էր իբրեւ գրական քննադատ։ Ունի հեղինակութիւններ ալ, առանձին հատորներով տպուած։

Վերջերս ձայնը չէր լսուեր։ Խանջեանի ողբերգութենէն վերջ, անոր ալ արեւը խաւարած էր։ «Խ. Հայաստան» քանի մը անգամ իր անունը արձանագրեց իբրեւ հակայեղափոխական։

Մնացեալը կ'իմանամ Երեւանի «Գրական Թերթ»էն (6 ապրիլ, 1937)։

Գրադատ մը, ոմն Հ. Մամիկոնեան, վարագոյրը կը բանայ շնդալից խորագրով մը — «Նացիոնալիստական - տրոցկիստական «գրականագիտութեան» դրօշակակիրը»։

Ու կը նեղէ, կը ծաղկէ, կը մրոտէ իր զոհը ճիշդ այնպէս ինչպէս հռչակաւոր Նայիրի Զարեանը վարուած էր Բակունցի հանդէպ։

Աս ալ, ինչպէս միւսը, Սուրխաթեանի գլխուն կը թափէ մեղքեր, որոնք եթէ զայն բանտ կամ աքսոր ղրկած չեն արդէն, կրնան օր մը օգտակար ըլլալ իբրեւ ... անցագիր։

Մեղքերը կը սկսին եօթը պորտէն։

Կ'ամփոփեմ գլխաւորները.—

1. «Ինչպէս յայտնի է, տրոցկիստական «գրականութեան» այդ նայիրեան դրօշակակիրը նախայեղափոխական շրջանում իր գրական, քննադատական գործունէութիւնն սկսեց որպէս մոլի նացիոնալիստ, որպէս «հայկական դատ»ի կրքոտ պաշտպան եւ իմպերիալիստական պատերազմի ջատագով»։

2. «Սուրխաթեան 1915 թուի «Մշակ»ում ճգնում էր ապացուցել որ 1914 թուի իմպերիալիստական պատերազմը «ազատագրական երեւոյթ է ոչ միայն «Ռուսաստանի բանուոր դասակարգի», այլ եւ «հայ ազգի համար»։ (Բոլոր չակերտները բնագրէն են.— Վ.)։

3. Փետրուարեան յեղափոխութենէն վերջ, եւ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան «առաջին օրերից սկսած, Սուրխաթեանը հանդէս եկաւ որպէս խորհրդային իշխանութեան կատաղի թշնամի եւ լէնինեան կուսակցութեան ոխերիմ հակառակորդ»։

4. «Իբրեւ գրական քննադատ, «Գրողը, ըստ Սուրխաթեանի, մեծ է եղել այն չափով, որ չափով իր ստեղծագործութիւնների մէջ արտայայտել է նացիոնալիստական - խմբապետական «վրէժ»ի ու «խորին գայրոյթի» ոգին։ Այդ տեսակէտից է գնահատել Սուրխաթեանը թէ Սիամանթոյին եւ թէ Րաֆֆուն»։ (Այս վերջին անունը՝ շեղագիր)։

5. «Ֆիդայական նահատակութիւնների այդ «Մշակ»ական պրոպագանդիստը», «Ժողովրդի թշնամի Տրոցկու «գրականագիտական» հայեացքների դրօշակակիրը» դեռ աւելի ծանր մեղքեր գործած է։ «Ան վեր հանեց, տաղանդաւոր հռչակեց Բակունցին, Թոթովենցին, Մահարուն եւ այն բոլոր գրողներին ովքեր ձգտել են խորհրդային կարգերում վերակենդանացնել բուրժուական նացիոնալիզմը եւ ովքեր ձգտել են «ազգային առանձնայատկութիւնների» դիմակի տակ թագցնել դաշնակցական - նացիոնալիստական տենձգութիւնները»։

Ամբողջ ամբաստանագիրը կը բաղկանայ ութ կարգ սիւնակներէ, մանրատառ։

Ես միայն երկուքը մաղելով, կեցած տեղս դողալ սկսայ, ի դիմաց Սուրխաթեանի։

Ոչ թէ զայն ճանչնալուս համար, այլ իբրեւ ... «հակայեղափոխական - տրոցկիստ - նացիոնալիստ - դաշնակցական»։

ՎԱՀԷ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Առջի օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ձերբակալուած է Մոսկուայի Փոքր Թատրոնին տնօրէնը, Լիտով, դաւադրութիւն մը երեւան հանուած ըլլալով։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը, որ դաւադրութիւնը հերքելով հանդերձ լուռ կը մնար այս մասին, առջի օր հետեւեալ հեռագիրը հաղորդեց.— Պ. Լիտով պաշտօնանկ եղած է խափանարարական արարքներու համար որոնք մեծ վնաս պատճառած են Փոքր Թատրոնին։ Լիտովի ձերբակալման լուրը, զոր հաղորդած էին կարգ մը օտար թերթեր, չհրատարակուեցաւ Մոսկուայի մէջ։

Զանազան աղբիւրներէ կը հաստատուի թէ նորէն բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են, մանաւանդ Մոսկուայի մէջ։

** Կիւրէվիչ, Մոսկուայի արհեստագիտական վարժարանին տնօրէնը, մահուան դատապարտուեցաւ, 142.000 րուբլի իւրացուցած ըլլալով դպրոցին դրամներէն։ Իր ստացուածքներն ալ պիտի գրաւուին։

** Ալեքսանդր Կոսարեւ, Երիտասարդ Համայնավարներու Միութեան Ընդհ. Քարտուղարը, «Փրավտա»յի մէջ հրատարակուած գրութեամբ մը խստօրէն կը ձաղկէ այն կոմսոմոլները որ կը կարծեն թէ Խ. Միութիւնը թօթափած է «ժողովուրդներու ափիոն»էն, կրօնքէն։ Յօդուածագիրը շարք մը փաստեր կը յիշէ, ապացուցանելու համար թէ զանազան «հրաշքներ» աւելցուցած են հաւատացեալներու թիւը, թէ բանուորուհի մը անձնասպան եղած է, տէրտէրներու ազդեցութեան տակ իյնալով, թէ եկեղեցիները տարեկան քանի մը հարիւր միլիոն րբ. եկամուտ կ'առնեն, թէ շատ մը կոմսոմոլներ տեսնուած են եկեղեցիներու մէջ եւ մէկն ալ վերջերս մկրտել տուեր է իր տղան։ Մոսկուայի մօտակայ Սապուքի գիւղին մէջ, գրեթէ բոլոր հանդէսներն ու թաղումները կը կատարուին իբրեւ եկեղեցական արարողութիւններ։ Կարգ մը քահանաներ ժողովուրդ որսալու համար քարոզ խօսեր են «համայնավարութեան աստուածային իրաւունքի» մասին, ըսելով թէ Աստուած կը սիրէ բոլշեւիկները։ Վերջապէս Կոսարեւ կը յանդիմանէ երիտասարդ բոլշեւիկները որ մէկ հատիկ հակակրօնական գրութիւն չեն հրատարակած իրենց թերթին մէջ, անցեալ տարուան ընթացքին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբներուն հրամանատարը, Զօր. Ֆրանքօ, տեսակցութեան մը առթիւ հերքեց այն լուրերը թէ պատրաստ է բանակցելու կարմիրներուն հետ։ «Մենք որ եւ է իրաւախոհութիւն չենք ընդունիր, միայն մեր յաղթանակը կրնայ վերջացնել պատերազմը»։ Խօսելով երկու կողմի կորուստներու մասին, զօրավարը ըսաւ թէ կարմիրները ունեցած են 200.000 սպանեալ եւ վիրաւոր, իսկ ազգայնականները՝ 35.000 (?)։ Դարձեալ, իր խօսքով, «250.000? հոգի գնդակահարուած են համայնավարներուն կողմէ»։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ ֆրանսական հիւանդանոցի մը հիմնարկէքը կատարեց Ֆրանսայի կրթական նախարարը, Պ. Ժան Զէյ։ Հողը ձրիաբար տրամադրած է յունական կառավարութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՆԿԱԽ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

1914ի համաշխարհային պատերազմէն ասդին, երբ շատ մը փոքր ազգեր տիրացան անկախութեան, Հայն ալ, եւս առաւել տոգորուեցաւ անկախութեան գաղափարով: Բարի նախանձ մը ծնաւ մեր սրտերուն մէջ: Ուրախացանք, երբ ուրիշներ անկախ դարձան եւ տխրեցանք, երբ ուրիշներու անկախութիւնը խլուեցաւ: Առանց որ եւ է մէկուն կողքին դիրք բռնելու, զուտ գաղափարական գետնի վրայ, տխրեցանք երբ խլուեցաւ Եթովպիոյ անկախութիւնը: Ասոր հակառակ, խիստ ուրախացանք, երբ Եգիպտոս, անցեալ տարի, բազմամեայ պայքարներէ յետոյ, տիրացաւ իր անկախութեան, միեւնոյն ատեն դաշնակցելով Անգլիոյ պէս զօրաւոր պետութեան մը հետ:

Եգիպտոսի հայ պետական աւագանին ալ, մասնաւորաբար Նուպարեան գերդաստանը՝ Եգիպտոսի ներկայ անկախութեան նախապատրաստական աշխատանքներուն մէջ ունեցած է գնահատելի ծառայութիւններ: Մասնաւորաբար Նուպար փաշան, Եգիպտոսի հանդուցեալ Ֆուատ Թագաւորին հօր եւ արդի Ֆարուք Թագաւորին պապին՝ Խտիվ Իսմայիլ փաշայի հետ միասին հզօր ճիգեր թափելով, յարդարած է ներկայ անկախութեան փշոտ ուղին: Եւ ճիշդ այս պատճառով է որ, արդի դահլիճը, Եգիպտոսի անկախութեան հռչակման առթիւ, ուրիշներու կարգին, Նուպարեան գերդաստանին երիցագոյն անդամը՝ Առաքել պէյ Նուպարը պատուած է փաշայութեան տիտղոսով: Այսպէս Հայր Նուպար, որդին՝ Պօղոս եւ թոռը՝ Առաքել երեքն ալ յաջորդաբար արժանացան փաշայութեան աստիճանին:

Կ'արժէ յիշել ուրիշ գեղեցիկ զուգադիպութիւն մըն ալ: Եգիպտոսի արդի վարչապետ եւ Վաֆտ կուսակցութեան նախագահ՝ Մուսթաֆա Նահաս փաշա, Եգիպտոսի անկախութիւնը ապահովելէ ետքը, անցեալ տարի հոկտ. 17ին Լոնտոնէն վերադարձաւ Եգիպտոս եւ Աղեքսանդրիայէ մինչեւ Գահիրէ, ճամբու բոլոր կայարաններուն մէջ արժանացաւ փառաւոր ընդունելութեան մը: Անկէ 50 տարի առաջ ալ, ըստ Եգիպտոսի «Ահրամ»ին՝ արաբական աշխարհի ամենամեծ լրագրին, ճիշդ հոկտ. 17ին Նուպար փաշան կը վերադառնար Լոնտոնէն եւ Աղեքսանդրիայէն Գահիրէ, կայարաններու մէջ խռնուած հազարաւոր ժողովուրդին կողմէ կ'արժանանար փառաւոր ընդունելութեան մը: Նուպար փաշան ալ, Լոնտոնէն կը վերադառնար ի նպաստ Եգիպտոսի ձեռք բերած կարգ մը բացառիկ առանձնաշնորհներով:

Անկախ Եգիպտոսի Վաֆտեան խորհրդարանն ու դահլիճը՝ առջի մէկ օրէն ուշադրութիւն դարձուցին Եգիպտոսի գեղջուկ դասակարգին:

Եգիպտոսի չարքաշ, սակաւապէտ եւ գեղի ու հողի սիրահար Ֆէլլահը արժանի է ամէն տեսակ օգնութեան: Արդարեւ, հողագործութիւնը ազգային հարստութեան հիմնաքարն է Եգիպտոսի համար: Ինչպէս նաեւ ազգային զօրութեան: Բարոյականի եւ նկարագրի պահպանումին: Տուրքերու եւ պարտքերու բեռան տակ կը տքար Ֆէլլահը: Նահաս փաշայի դահլիճը՝ նախ ջնջեց պահպանի տուրքը: Միւս կողմէ Երկրագործական վարկի Դրամատան կողմէ կիրարկուած վարչական բռնագրաւումներն ու վաճառումները արգիլեց, այս մասին երկրագործներու դէմ բացուած հազարաւոր դատերը ջնջեց, մէկ միլիոն ոսկի աւելցուց յիշեալ պանքային դրամագլուխը, տեղական եւ օտար դրամատուներու հետ համաձայնելով, տոկոսի սակերը զեղչել, եւ պարտքի փոխարէն կալուածային եւ հողային վաճառումները յետաձգել տուաւ: Մշակեց զանազան մարզերու մէջ նոր քաղաքականութիւն մը, ինքնագլուխ եւ ինքնավստահ: Պէտք չտեսաւ համագործակցութեան: Անտեսեց Եգիպտոսի միւս երեք ոչ նուազ կարեւոր՝ Միութիւն, Ժողովրդային եւ Ազգային կուսակցութիւնները: Այս կուսակցութեանց գլուխը կը գտնուին Իսմայիլ Սըտքը փաշայի եւ Մոհ. Մահմուտ փաշայի նման նախկին վարչապետներ: Խլրտումները ծայր տուին: Բայց Վաֆտ կուսակցութիւնը՝ յենլով խորհրդարանական ջախջախիչ մեծամասնութեան եւ գեղացիներու անսահման վստահութեան վրայ, գործեց եւ կը գործէ առանձին: Առ այժմ միւս կուսակցութիւնները լռած են, սպասելով Մոնթրէօյի համաժողովին վերջաւորութեան: Մաղթենք որ բոլոր կուսակցութեանց մէջ համագործակցութիւնը շուտով իրականանայ, ի շահ բոլորիս սիրելի Եգիպտոսին:

Վաֆտ կուսակցութիւնը՝ քաղաքական մարզին մէջ մինչեւ ցարդ համակրութիւն ցոյց տուաւ օտարներու հանդէպ: Նմանապէս փոքրամասնութիւններու հանդէպ: Փոխադարձաբար օտարներն ու փոքրամասնութիւններն ալ, հանդէպ նորագոյն Եգիպտոսի, անկեղծ զգացումներով տոգորուած են: Ազգային պաշտպանութեան համար բացուած հանգանակութեան՝ օտարները, օտար հաստատութիւնները եւ փոքրամասնութեան պատկանող հաստատութիւններն ու անհատները լայնօրէն մասնակցեցան եւ Վաֆտի ղեկավարներն ու լրագիրները լիուլի հանեցին: Օտարները օրինակ ցոյց տրուեցան տեղացիներուն: Հարիւրաւոր եւ հազարաւոր ոսկիներ արձանագրուեցան: Օտար եւրոպական հաստատութիւններ տասը հազարական ոսկիներով մասնակցեցան: Յոյները եւ Հէլլէնները մեծաքանակ գումարներ արձանագրուեցան: Հայերը հարիւրաւոր ոսկիներ նուիրեցին: Առաքել փաշա Նուպար եւ Տօշ հայազգի վաճառատունը 500ական ոսկիով եւ Արմենակ պէյ Կամսարական 200 ոսկիով մասնակցեցան: Վաֆտ կուսակցութիւնը՝ անկախութեան հարցին հետ անհամապատասխան կը գտնէ «քափիթիւլասիոն»ները եւ խառն դատարանները: Կը պահանջէ առաջիններուն անմիջական ջնջումը եւ երկրորդներուն, փոխանցման շրջանի մը համար, առժամեայ պահպանումը: Տասներկու տարի մը միայն: Այժմ Մոնթրէօյի մէջ գումարուած համաժողովը պիտի լուծէ այս հարցերը: Երկուստեք բարի տրամադրութիւններով տոգորուած են: Կը յուսացուի ելքի մը յանգիլ: Եգիպտոսի կողմէ գլխաւորաբար համաժողովին կը մասնակցին վարչապետ՝ Մուսթաֆա Նահաս փաշա, խորհրդարանի նախագահ՝ Տոքթ. Ահմէտ Մահէր փաշա, արտաքին նախարար Ղպտի Վասըֆ փաշա Ղալի եւ ելմտական նախարարը նմանապէս Ղպտի Մաքրամ Էպէյտ փաշա:

Վաֆտ կուսակցութիւնը՝ ելմտական հարցերու մէջ, երկիրը կ'առաջնորդէ դէպի արդիացում: Ելմտական ամէն տեսակ ձեռնարկներու մէջ, տեղացիներու լայնօրէն մասնակցութիւնը կ'ապահովէ: Նման ուրիշ երկիրներու, երկրագործական Եգիպտոսն ալ կ'ուզէ փոխել ճարտարարուեստական Եգիպտոսի: Կամ լաւ եւս է ըսել երկրին արտադրած հում նիւթերը գործել նոյն իսկ երկրին մէջ: Մասնաւորաբար ելմտական նախարարութեան աչքերը յառած են Եգիպտոսի վերջին նահանգին Ասուանի վրայ, որ կը գտնուի Սուտանի սահմանակից: Կառավարութիւնը կը փափաքի այս նահանգը դարձնել ճարտարարուեստական կեդրոն մը: Եգիպտոս չունի ածուխ, ինչպէս նաեւ բաւականաչափ քարիւղ: Բայց Ասուանի մէջ կայ հսկայ ջրամբար մը եւ փակոց մը (պարաժ), որ կը պարունակէ աւելի քան մէկ միլիառ մեթր խորանարդ ջուր: Եգիպտոս կ'ուզէ ջուրի այս սահանքներէն արտադրել ելեկտրական ուժ եւ զայն օգտագործել զանազան ճարտարարուեստներու մէջ: Առաջին նպատակն է հաստատել ազօթային պարարտներու գործարան մը եւ արտադրել տարեկան առաւելագոյն 300.000 թօն նիթրօ - շօք կոչուած ազօթային համադրական պարարտէն: Եգիպտոս այժմ կը ներածէ տարեկան 400,000 թօն ազօթային զանազան պարարտներ, որոնք հետզհետէ պիտի աւելնան եւ քիչ ժամանակի մէջ պիտի կրկնապատկուին, խոպան հողերու մշակումով եւ ոռոգման աւազանային հին դրութեան, ջրանցքային դրութեան փոխուելովը: Պարարտի այս գործարանը պատերազմի շրջանին ալ, նման ուրիշ երկիրներու գործարաններուն, պիտի արտադրէ ռազմանիւթեր: Երկրորդ նպատակն է, այս ելեկտրական ուժը օգտագործել Ասուանի նահանգին ենթահողին մէջ առատօրէն գտնուող երկաթի հանքը շահագործելու համար: Այս հանքը կը բաղկանայ հէմաթիթէ, շատ առատ է, հարուստ՝ երկաթի պարունակութեամբ եւ կը բաւէ հազարաւոր տարիներ: Սա պէտք է ըսել թէ մինչեւ այսօր, շատ քիչ բացառութեամբ, կոյս մնացած է Եգիպտոսի ենթահողը, որ չէ շահագործուած եւ կը յուսացուի անոր մէջ գտնել բազմազան հանքեր: Մանաւանդ անապատային մասը, արժէքաւոր հանքերու տեսակէտով, գեղեցիկ անակնկալներով լեցուն ըլլալ կը կարծուի:

Այս առթիւ քանի մը խօսք ալ Ասուանի ջրամբարին մասին: Իր ակէն մինչեւ Միջերկրական 7000 քիլոմեթր երկայնութիւն ունեցող օրհնեալ Նեղոսը՝ հակառակ մեր երկիրներու մէջ պատահածին, փոխանակ գարնան եւ ամրան, կը յորդի ամրան եղանակին եւ յորդումի ջուրերը յուլիս, օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսներու մէջ կը հասնին Եգիպտոս եւ զայն կ'օժտեն գարնանային տեսքով մը: Ահա Ասուանի փակոցը յորդման այս ջուրերուն մէկ կարեւոր մասը կ'ամբարէ, իրեն յարակից հսկայ ջրամբարի մը մէջ եւ ամրան մայիս, յունիս եւ յուլիս ամիսներու ընթացքին, հարուստ բուսականութեան պապակը կը յագեցնէ: Այս հսկայ ջրամբարն ու փակոցը ձեռնաշխատանքն է անգլիացի աշխարհահռչակ ջրագրագէտ հանդուցեալ սըր Ուիլեըմ Ուիլքօքսի, որ մինչեւ մահը ապրած եւ ըստ իր փափաքին թաղուած է Եգիպտոսի մէջ: Ամերիկացիները՝ Ասուանի այս հսկայ փակոցը անուանած են աշխարհի ութերորդ հրաշալիքը: Այդ միեւնոյն Ամերիկացիները, մէկ կողմէն, Մ. Նահանգներէն Քոլորատօ նահանգին մէջ իրենց շինած Պոլտըրի փակոցով (Պոլտըր տէմ) եւ Ռուսերը, միւս կողմէն, իրենց շինած Տնէփրոսթրոյի փակոցով գլած անցած են Ասուանի ջրամբարն ու փակոցը: Վերջերս Ամերիկացիները սկսան շինել աշխարհի ամենամեծ թումբը Ուաշինկթընի նահանգին մէջ: Այս թումբը որ Կրէնտ Քուլի Տէմ կը կոչուի ամենահսկայ թումբն է աշխարհի եւ որուն առջեւ միւս բոլոր թումբերը պիտի երեւին իբրեւ խաղալիկներ: Անոր առջեւ գաճաճներ պիտի երեւին նաեւ Փանամայի եւ Եգիպտոսի բուրգերը: Կրէնտ Քուլի փակոցը՝ ռուսական Տնէփրոսթրոյի փակոցէն վեց անգամ աւել ելեկտրական ուժ պիտի արտադրէ եւ պիտի արժէ 400.000.000 տոլար:

Դեռ չվերջացուցի:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ «ՊԼԵՆՈՒՄ»Ը ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Կառավարութեան եւ մեծամասնական կուսակցութեան փոխադարձ թափանցումը ամբողջական է Խ. Միութեան մէջ: Պետական, հանրային եւ տնտեսական կեանքի որ եւ է ճիւղում չի կարելի բաժանում դնել նրանց մէջ եւ ասել, թէ ահա այստեղ իրաւասու է պաշտօնեան կամ ծառայողը, իսկ այնտեղ կուսակցական գործիչը: Բայց խորհրդային քաղաքացու վրայ հսկող եւ նրա ամէն մի քայլը ղեկավարող այս երկու տարրերը հաւասարազօր չեն եւ երկիշխանութիւն գոյութիւն չունի, որովհետեւ վճռական խօսքը պատկանում է միայն կուսակցութեան: Թէեւ տեսականօրէն երկիրն օժտուած է պետական կառուցուածքի բոլոր դասական հաստատութիւններով, կայ խորհրդարանի նմանող կենտ. Գործադիր Կոմիտէ, Կոմիսարների (գործավար) խորհուրդ իր նախագահով, բարձրագոյն դատարան եւն., սակայն փաստօրէն ամէն բանի տէրն ու տնօրէնը կուսակցութիւնն է եւ վերջին հովիւն անգամ չի կարող խորհրդային այծերը իր առջեւն առնել, եթէ չի վայելում նրա վստահութիւնը:

Մեծամասնական կուսակցութիւնն այսօր իր շարքերում հաշւում է մէկ միլիոն 800 հազար անդամ: Մօտաւորապէս հարիւր քաղաքացիներից մէկը միայն կուսակցական է, որոնց մէջ, համաձայն Ստալինի մարտ 3ի զեկուցման «3—4 հազար հոգի գրաւում են ղեկավար դիրքեր, դա կուսակցական սպարապետութիւնն է (ժեներալիտէտ): Այնուհետեւ գալիս են 30—40 հազար հոգի միջին գործիչներ, կուսակցական սպայութիւն, 100—150 հազար հոգի էլ պիտի հաշւել կրտսեր հրամանատարական կազմի, այսպէս ասած՝ ենթասպայութեան մէջ»:

Կուսակցութեան Կենտ. Կոմիտէի լրիւ կազմը (պլենում) ընտրուած 17րդ համագումարում 1934 թուի փետր. 10ին, կը բաղկանայ 71 անդամներից եւ 68 թեկնածուներից: Նա հաւաքւում է հազուադէպ, հանդիսաւորութեան պէտք ունեցող արտակարգ որոշումների համար եւ որ կարեւորն է, եթէ իր ընտրած մարմինները նրան հաւիրեն: Մարմինները երեք են.— Ա) Քարտուղարութիւն, որի մէջ մտնում են հինգ հոգի. Ստալին, Լազար Կագանովիչ՝ Ստալինի երկրորդ կնոջ եղբայրը եւ միաժամանակ հաղորդակցութեան գործավար, Ժդանով - Լէնինկրատի ղեկավար, Եժով՝ ներկայումս ներքին գործերի կոմիսար Եագոդայի տեղ եւ Անդրէեւ.

Բ) Քաղաքական Բիւրօ — Պոլիտ Բիւրօ, ամենակարեւոր հիմնարկութիւնը, որ իրաւասու է քարտուղարութեան առաջարկով կայացնել սկզբունքի որոշումներ բոլոր հարցերի մասին, ունի 10 անդամ, 5 թեկնածու: Անդամներն են Ստալին, Կագանովիչ, Անդրէեւ (միաժամանակ Կ. Կ. քարտուղարներ), Ուկրայնայի կուսակցութեան պարագլուխ Կոսիոր, Գործ. Կոմիտէի երկու նախագահներ — Կալինին եւ Պետրովսկի, Ժողկոմխորհի նախագահ Մոլոտով, եւ իր տեղակալը Չուբար, ժողկոմներ Վորոշիլով եւ Միկոյեան, թեկնածուներ են Կենտկոմի քարտուղար Ժդանով, Սիպերիոյ կուսակցական վարիչ Էյխէ, Սանտալի՝ Պոստիշեւ եւ Մոլոտովի երկրորդ տեղակալ Ռուդզուտակ:

Գ) Կազմակերպական Բիւրօ — Օրգբիւրօ. պաշտօնն է գործադրել Քաղ. Բիւրոյի որոշումները, բոլոր կարեւորագոյն պաշտօնեաների նշանակումն ու հեռացումը կատարւում է այս միջոցով: Նրա 10 անդամների թւում են Ստալին, Կագանովիչ, Ժդանով, Եժով, երիտասարդ համայնավարների ընդհ. քարտուղար Կոսարեւ, Արհեստ. Միութիւնների վարիչ՝ Շվերնիկ, պրոպագանտի՝ Ստեցկի, բանակի քաղաքական բաժնի՝ Գամարնիկ, ռազմական արդիւնաբերութեան՝ Միխայիլ Կագանովիչ եւ Կրինիցկի, որ զբաղւում է գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ կուսակցական հարցերով: Վերջին հաշւով այս մարմիններից է կախուած աշխարհի մէկ վեցերորդի վրայ ապրող ժողովուրդների ճակատագիրը:

Յիշատակենք նաեւ, որ բոլոր կազմերի մէջ թեկնածուները մասնակցում են նիստերին՝ խորհրդակցական անդամներին հաւասար լիազօրութեամբ, բացի քուէարկելու իրաւունքից: Երկու տարի առաջ սպանուած Կիրովն անդամ էր թէ Կ. Կոմիտէին եւ թէ նրանից բխած երեք մարմինների: Կ. Կոմիտէի անդամ էր նաեւ ծանօթ դաւադրութիւնից յետոյ գնդակահարուած Պիատակով: Հինգ մարաջախտներից երկուքը միայն, Վորոշիլով եւ Եգորով անդամ են Կ. Կոմիտէի, մնացած երեքը՝ Տուխաչեւսկի, Բուդեննի եւ Բլիւխէր թեկնածու են միայն. ինչպէս եւ աջակողմեան հերձուածողներ Ռիկով եւ Բուխարին:

Փետրուարի վերջը եւ մարտի սկիզբը երկար ընդմիջումից եւ նոր սահմանադրութեան հաստատումից յետոյ, առաջին անգամ Կ. Կոմիտէի լրիւ կազմը (պլենում) ունեցաւ մի քանի նիստեր: Նախ եւ առաջ նա զբաղեցաւ նախկին վարչապետի եւ մարքսիզմի ամենամեծ տեսաբաններից մէկի խնդրով. մի անգամ էլ պահանջեցին նրանցից ծունկի գալ Ստալինի առջեւ եւ «մեղայ» բացագանչել. բայց Ռիկով եւ Բուխարին մերժեցին, որից յետոյ նրանք արտաքսուեցին ոչ միայն Կենտկոմից, այլ եւ կուսակցութիւնից (Մոսկուայի Կոմիտէի քարտուղար Խրուշչեւի զեկուցումից): Այնուհետեւ ժողովը լսեց քարտուղարութեան երկու անդամների, Ժդանովի (փետր. 27ին) եւ Ստալինի (մարտ 3ին) զեկուցումները: Դրա համար պլենումի հաւաքելու ձեւական հանգամանքն ինքնին ցոյց է տալիս, թէ որպիսի կարեւոր նշանակութիւն էր տրւում այդ զեկուցումներին:

Ժդանովի բանաձեւով Կ. Կոմիտէի անունից հրահանգւում է վերջ տալ կուսակցական ղեկավարների խմբական նշանակումի սովորութեան եւ ապագայում նրանց գործի կանչել միայն անուանական եւ գաղտնի քուէարկութեամբ, վերահաստատել ինքնադատութեան ազատութիւնը եւ պայքարել ամէն տեղ չողոքորթութեան եւ քծնութեան դէմ:

Ստալին իր զեկուցման մէջ երկարօրէն ծանրանալով մեծամասնականների ինքնագոհութեան եւ արթնութեան պակասի վրայ, պահանջում է մաքրել շարքերը անցանկալի տարրերից եւ բարձրացնել կուսակցականների քաղաքական գիտակցութիւնը: Պլենումի որոշումները հրապարակուեցան երեք շաբաթ — մի ամիս յետաձգումով եւ առաջ բերին մի նոր հոսանք՝ կայ եռուզեռ ժողովների, բանաձեւերի եւ նոյն իսկ մասնաւորութիւնների:

Հեռաւոր Երեւանում եթէ հայհոյում ու բանտ են նետում նախկին կոմունիստ (տեղական չափանիշով) կուսակցականների, դա երբեմն թոյլ երբեմն ուժեղ արձագանգն է այն կանչերի, որոնք հնչում են Կրեմլից: «Յառաջ»ում տպուած Հայկոմկուսի քարտուղար Ամատունիի ճառի երեք քառորդը բաղկացած է Ստալինի յիշեալ ճառի կտորներից: Կենտրոնը պարտաւորեցնում է ծայրագաւառներին «թշնամիներ» գտնել թէկուզ բոլորովին անմեղ մարդկանցից: Ամա…

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արամ.— Նախադասութեան, բայէն վերջ, երկրորդ՝ բայց նոյնքան անհրաժեշտ մասն է բառը կամ գոյականը, որ բային իմաստին ամբողջացումն է: Երբ բայ կ'ըսենք, կը հասկնանք արդէն բառ կամ բան (խօսք): Յիսուս Բանն էր (Վէրպ) Աստուած բային: Երկուքը նոյնացած: Ինչպէս բայը եւ բառը: Երբ որ եւ է բայ կ'արտասանենք— ինչպէս՝ գացին, ո եւ է ժամանակով կամ եղանակով, միտքը ինքնին բնական հարցում մը կ'ընէ — որո՞նք գացին, եւ մեր լեզուով կը պատասխանէ՝ անոնք: Ահա ուրեմն, բային բառը, գոյականը, բանը, անունը, դերանունը՝ անոնք որ իր հոլովովը — ուղղական — կ'ըլլայ բային տէրը կամ տէր բայի: Հայերէնի բայերը իրենց դէմքերը (ես, դուն, ան, մենք, դուք, անոնք) իրենց մէջ կը կրեն, անպատճառ գրուելու հարկ չկայ, եթէ այս դէմքերէն տարբեր տէր բայիներ չկան. ինչպէս՝ գացին հիւրերը— «անոնք» դէմքին տեղ անոնքով հասկցուած բուն տէրը, տէրերը կը դնես — հիւրերը: Որով՝ հիւրերը կ'ըլլան տէր բայի, փոխանակ «անոնք»ին: Այսպէս, նաեւ, միւս դէմքերուն համար: Այս է պատճառը՝ որ դիմաւոր կը կոչուին բային երեք ժամանակները եւ երեք եղանակները (հրամայական, ստորադասական ներկայ եւ ստորադասական անկատար: Յիշէ անցեալ դասը կամ, անպատճառ փնտռէ նոյն օրուան Յառաջը): Հիմա, օտար լեզուով քերականութիւն կարդացողները պիտի յիշեցնեն անորոշ երեք ձեւերը ժամանակներէն եւ եղանակներէն վերջ — աներեւոյթ կամ անորոշ դերբայ, անցեալ դերբայ կամ ընդունելութիւն, ապառնի դերբայ կամ ընդունելութիւն: Շնորհակալութիւն այս յիշողութեան համար: — Այո: Դիմաւորներէն վերջ ունինք այդ երեք անորոշները կամ անդէմները: Այսինքն՝ անոնք երբ որ արտասանուին՝ անպատճառ չեն պարունակեր իրենց դէմքը կամ երեւոյթը (այս պատճառով ալ անդէմ կամ աներեւոյթ): Ինչպէս — ուտել — ո՞վ կամ որո՞նք են ուտողը — յայտնի չէ բնաւ— ուրեմն անդէմ, աներեւոյթ: Նաեւ՝ կերած (անցեալ դերբայ կամ ընդունելութիւն) — յայտնի չէ բառը կամ գոյականը, զոր իրաւունք ունինք փնտռելու: Հետեւաբար՝ անդէմ: Նաեւ՝ ուտելու (ապառնի դերբայ կամ ընդունելութիւն) — նորէն հոս ալ յայտնի չէ բառը կամ գոյականը, զոր իրաւունք ունինք որոնելու: Ուստի՝ անդէմ կամ աներեւոյթ:

Անշուշտ գիտցիք որ մէջտեղը «դերբայ» մը եկաւ ինքնին:

Գալով դերբային — այս երեք աներեւոյթները (անդէմները) իսկապէս բայ չեն, այլ դեր - բայ, երբ բայ գործածուող, բայի փոխանորդ, ի՞նչպէս ըսեմ — բային դերը կատարող, դերասան: Ինչպէս՝ դերհիւպատոս, դերակոյս, դերանուն, անունին տեղ դրուած — ինչպէս քիչ մը վերեւ անոնք ըսինք «հիւրերը» ըսելու տեղ, ան կ'ըսենք՝ անով հասկցուող տղուն կամ մարդուն տեղ:

Մեծ բարերախտութիւն մըն է հիմա որ մեր նոր հանճարեղ գրողները սկսած են լեզուին արուեստին, նոյն իսկ արհեստին պայմանները նկատի առնել եւ անկ եղած կարեւորութիւնը տալ անոնց, իրենց հանճարի ցոլքերուն կանոնաւոր ընթացք տալով, մեթոտիկ գնացքը՝ որուն ան հասարակ կը հետեւին, լեզուի կանոններուն տեսակէտով, բոլոր միւս ազգերուն նոյնքան եւ աւելի հանճարեղ գրողները: Ու եթէ այս գնացքը շարունակէ եւ հայ ընթերցողը, հետաքրքիրը վարժուի լաւագոյն գրուածներուն, ատեն պիտի գայ որ ախյափոյ, անկարգ ու անքերական գրուածները պիտի չհամարձակին հրապարակ գալ, որ, այս կերպով, գրուած պիտի ըլլայ լոկ արժանաւորներէն: Հողագործը, որքան հմուտ ըլլայ, ոչինչ կրնայ ընել առանց պիտանի գործիքներուն: Քերականութիւնը, կանոնը յեսանն է, որուն ազդրին վրայ պէտք է դան յաճախ գրիչները՝ իրենց բութ եւ զուլ մասը սրութեան հասցնելու համար: Յիշեցէք ածելին ու շեղբը:

Սիրելի Արամ, իմ անձին դասապետ, դժխեմ լրջութիւնդ նշան է բարեպատեհ, թէ համամիտ ես այս դարձեալ «դասալիք» քարոզչութեան, քու վրադ փորձելով իսկ ճշմարտութիւնը, եւ օրինակ հանդիսանալով ուրիշներուն, թէ առանց անճարակ ձեւերով, անվարտ համարձակութիւններով կարելի չէ ճահօրէն ճեմել հայ գրականութեան այգիին մէջ եւ անոր վայելչութիւնը եղծանել անվիտան ու բութ գործիներով ու մանգաղներով, առանց կանխաւ զանոնք յեսանելու քերականութեան եւ տրամաբանութեան անիւին կամ քարին վրայ: Ալ այնուհետեւ — վարժութիւնը առնելէ վերջ— տեսէք, Մուսան կամ Պեգասոսը ի՞նչպէս դարձեալ իր բարձունքը կը վերելակէ, անկաշկանդ ու ազատ, առանց ծայրայեղ քերականական կամ տրամաբանական իմաստակութիւններ ցուցադրելու: Կանոնները մարմին ու արիւն դարձած կ'ըլլան հանճարին բովքին մէջ:— Ներողութի՛ւն, սիրելի Արամ, գիտեմ կը դժուարանաս, երբ գրական համեստութիւնդ նիւթ կ'ընեմ յանկն հասարակաց: Բայց դառնամ Արիստակէս Դիոնեսիոսի ոչխարներուն, քերականագէտ ու կանոնադիր միտքին, զոր հայ առաջին քերականները դարեր առաջ վարժապետ ունեցած են իրենց համար:—

Նախադասութեան անհրաժեշտ երկու տարրէն՝ բային ու բառին (տէր բայի, ենթակայ) բացատրութենէն վերջ՝ ինքնին խօսքը կուգայ ստորոգելիին վրայ կ'իյնայ.— նկարագիրը, յատկութիւնն է, ստորոգելին բային առընթերակից բառին կամ ենթակային, անոր յատկացումը, անոր յատուկ էութիւնը ի վեր հանող մակդիրը, վերադիրը: Այսպէս՝ փոխանակ պարզապէս ըսելու — «հիւրերը գացին»՝ առնենք բուն նախադասութիւնը, որ էական բայէն (եմ տէր բայէն եւ ստորոգելիէն կը բաղկանայ: Ամէն լեզուի մէջ արմատական դարձած բայը եմ էական (իսկական, գլխաւոր) բայն է, քիչ մը աւելի ընդլայնելով մեր նախապէս այս մասին ըսածները: Ամէն բայի մէջ կայ ան— ուր որ ալ ըլլայ բայը, կամ ով որ ըլլայ: Երբ կ'ըսենք՝ երթալ, կը հասկնանք անշուշտ՝ «գացող ըլլալ», կ'երթամ՝ «գացող եմ»: Այսպէս բոլոր բայերուն համար: Այս է պատճառը որ ո եւ է դիմաւոր բայ, ինք առանձինն, կարուկ եւ լման նախադասութիւն մըն է, որովհետեւ վերլուծելով՝ կը տեսնուի որ կը պարունակէ էական բայը, տէրը եւ ստորոգելին: Այսպէս. «կուգամ» լման նախադասութիւն մըն է, որովհետեւ տարրալուծելով կը գտնենք — ես եկող եմ. (տէր բայի — ես— ստորոգելի՝ եկող, էական բայ եմ:

Մի ձանձրանաք, այլ վերածեցէք ձեր գիտցածները իրենց պարզ ձեւերուն, ինչպէս կ'ընէ բժիշկը իր դեղերը մանրելով եւ դեղագործը զանոնք բաղդատելով ի բոյժ հիւանդութեան: Քերականութեան համար համբերութիւնը պայման է: Անով է որ շատ շատեր տէր եղած են բազմաթիւ լեզուներու, հիմը դրած են գրականութեան: Յիշեցէք մեր ոսկեդարուն անզուգական յօրինիչները, որոնք ցամաքներ ու ծովեր կը կտրէին այլալեզու ազգերուն բնիկ կանոնները ու ձեւերը ուսումնասիրելու եւ զանոնք հայեցի բարբառին յարմարագոյն գործելու համար:

Բայց ահա աքաղաղը կը կանչէ իր սովորականը մօտակայ բակէն մէջ, նշան թէ ահա ժամը կը մօտի [illegible]:

Ու կ'ընդհատենք գիշերային [illegible] տակը . . .

ՏԱՐԱՋ

Հաւաքոյթներու եւ պարահանդէսներու մէջ չորս տեսակ մարդիկ կան. — Սիրահարուածներ, փառասէրներ, հետաքրքիրներ եւ . . . ապուշներ: Ամէնէն երջանիկները այս վերջիններն են:

տունին մտածում է իր մասին եւ գիտէ, թէ որքան շատ լեցնէ բանտերը, այնքան աւելի կ'ամրապնդէ իր դիրքը: Արդարութեան, ժողովրդի եւ հայրենիքի շահերը անարժէք բաներ են մի երկրում, ուր միակ բարոյական հասկացողութիւնը կը կայանայ Ստալինի կամքը կատարելու մէջ: Իսկ թէ ինչ է ասում այդ կամքը՝ դժուար չէ գուշակել. նա ասում է.— «Այո, պէտք կատարեմ դերագոյն խորհրդի, թէ կուսակցական մարմինների ընտրութիւնները գաղտնի քուէարկութեամբ, բայց միայն ինձ հլու ու հնազանդ ստրուկների միջից. վա՛յ այն «քարտուղար»ին, որի անփութութիւնը թոյլ կուտայ ընտրել Ստալինի կամ նրա սատեր Բերիայի կօշիկը չհամբուրող մէկին»:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«ԽԱՉԻ ԵՒ ՓԱՌՔԻ ՃԱՄԲԱՆ»

Պատմութիւնը պայքարի արձանագրութիւնն է, ըսաւ Պիվըրլի Նիքոլս: Եւ որքան ճիշդ է: Սակայն Հայ ժողովուրդին պատմութիւնը որքան տարբեր է, պայքար մը տակաւին ապարդիւն, արձանագրութիւնը կարմիր արիւնով:

Տակաւին մեր մէջ իսկ կան միամիտներ որոնք չեն կրնար հասկնալ եւ ընդունիլ ղազանութիւնը Թուրքին: Այդպիսիները բնաբան մը ունին,— չուկայիկ, յաճախ կը լսենք.— «Մենք ալ Թուրքին ինչեր ըրինք, հանդարտ չկեցանք» ... Խեղճերը ոչինչ գիտեն պատմութենէն եւ իրական կեանքէն, յիմարներ եւ անհաւատներ են պարզապէս:

Այդպիսիները չեն տեսած աքսորի կեանքը, եւ ջուրի ձայն կուղայ կախաղաններն ու Եփրատի մէջ խեղդուիլը:

Անժխտելի է որ հայկական յեղափոխութիւնը արդիւնքն էր Թրքական անիրաւութեան եւ ջարդերու: Մենք ալ սխալներ ունեցանք, սխալը մարդկային է, երանի թէ աւելի առաջ եւ աւելի լաւ կազմակերպուած պատերազմի սկսէինք: Թերեւս այդ կերպով աւելի պակաս նահատակներ կ'ունենայինք:

Թրքական բարբարոսութիւնը, ըսկսաւ 1453ին, երբ Բիւզանդիոնը ինկաւ եւ Մուհամմէտ Բ.ի յաղթական եւ ջարդարար զինուորները գրաւեցին Պոլիս:

1859ին գրուած գրքի մը մէջ անգլիացի գրագէտ Չարլս Րիտ կ'ըսէ.— «Չէք գիտեր թէ Ս. Պապը գրած է բոլոր երկիրներու կարող գրագէտներուն որպէսզի ընդօրինակեն հարիւրաւոր թանկագին հին ձեռագիրները, որոնք կը հասնին մեր երկիրը, Կ. Պոլսէն, ուր մատենադարանները դատապարտուած են աքսորի բարբարոս Թուրքերու կողմէ»:

Այս դէպքը գրուած 1859ին, երբ տակաւին պատահած չէր 1895ի ջարդն ու թալանը, 1909ի Ատանայի ջարդը, եւ 1915 ընդհանուր աքսորը, նահատակութիւնը, խաչելութիւնը, արտօներ քաղաքակիրթ ազգերուն:

Խոնարհինք պատմութեան եւ իրականութեան առջեւ: Մեր սիրելիները նահատակուեցան Թուրքի սուրով եւ հուրով, պէտք մենք չվիրաւորենք մեր յիմար նիզակներով: Հայը գիտցաւ մեռնիլ, եւ նոյն գիտակցութեամբ ալ գիտէ ապրիլ:

Աւելի զօրաւոր ազգ մը վաղուց պիտի անհետանար, եթէ մեր կրածին, տեսածին քառորդը անոնց պատահէր:

Իսկ մենք ալ, աւելի զօրաւոր ազգ պիտի ըլլայինք, հրաշքներ գործելու ատենն, եթէ այս խաչի ճամբէն սորվէինք տարբեր բաներ,— զոհողութեան ոգի, համերաշխութիւն, անկեղծ սէր եւ համագործակցութիւն, այն ատեն Հայոց «խաչի ճամբան» պիտի փոխուէր «փառքի ճամբու»:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔԻՒՋԻՒՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ԱՒԵՏԻՍ ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Ապրիլ 1ին, Երեւանի մէջ տօնուեցաւ փրոֆ. Աւետիս Քալանթարի գիտական գործունէութեան 55ամեակը:

Հողային գործավար Գումեղին, բանալով յոբելենական հանդէսը, ներկայացուց յոբելեարին բեղնաւոր կեանքը: Յետոյ խօսեցաւ փրոֆ. Թամամշեան, ու կարդալով իրենց ողջոյնի խօսքը արտասանեցին գիտական ճակատի բոլոր աշխատաւորները,— ակադեմականներ Ջավախովկի եւ Սկրիաբին, փրոֆէսօրներ Մուսնո, Եուզբաշեան, Բիցկին, Մելիք-Ադամեան, Ստեփանեան եւ ուրիշներ: Կարդացուեցան Մոսկուայէն, Լէնինկրատէն, Ազրբէջանէն, Վրաստանէն եւ այլ վայրերէ հասած հեռագիրները:

Ի վերջոյ խօսեցաւ յոբելեարը եւ հանդէսը վերջ գտաւ երաժշտական բաժինով մը:

Հայաստանի կառավարութիւնը յոբելեար փրոֆ. Քալանթարեանի տըւաւ «աշխատանքի հերոս» կոչումը եւ յատկացուց հանգստեան թոշակ, առաջին անգամ տալով 5000 րուբլի պարգեւ:

Կ'ԱՄՐԱՑՆԵՆ ԶԱՆԳԻ ԳԵՏԻՆ ԱՓԵՐԸ

Զինհալքի այս օրերուն, ողողումներու դէմ պաշտպանելու համար ցանքերը եւ գիւղերը, սկսած են ամրացնել Զանգի գետին ափերը: Այս աշխատանքները անհրաժեշտ են նաեւ իբրեւ հետեւանք Քանաքեռի ելեկտրակայանին շինութեան: Երբ ելեկտրակայանը իր լրիւ ուժով շահագործումի դրուի, եթէ ջուրին քանակը մէկ վայրկեանի մէջ 12—15 խոր. մեթրէն բարձրանայ 60 խոր. մեթրի, ողողումի վախ կայ: Ասոր դէմ ի պաշտպանութիւն, հարկ տեսնուած է թումբեր շինել եւ կարգ մը աշխատանքներ կատարել:

Այսպէս Զանգի գետին երկու ափերուն վրայ, զանազան տեղեր, պիտի շինուին 2—2.5 մեթր բարձրութեամբ թումբեր 38 քիլոմեթր երկարութեան վրայ (Զանգի գետին ամբողջ երկարութիւնն է 143 քիլոմեթր): Այս աշխատանքները կատարելու համար նախատեսուած է 400 հազար խորանարդ մեթր հողային աշխատանք: Սեւանայ լճէն մինչեւ Արզնիի հանքային ջուրերը, պիտի քանդուին գետին վրայ շինուած բոլոր հին կամուրջները, անոնց տեղ շինելով 7 արդիական կամուրջներ: Արզնիի շրջանին մէջ, գետին ափերը պիտի ամրացուին մասնաւոր պատերով: Այս բոլոր աշխատանքները պէտք է աւարտին 1938ին: Այս տարի, թումբեր պիտի շինուին գետին վերի հոսանքին վրայ, Ծաղկունք եւ Ոնդամալ գիւղերուն մօտ, ինչպէս եւ 6 կամուրջներ: Յետոյ թումբերը պիտի շինուին Խաչափարախ եւ Քեալլի գիւղերուն մօտ: Կամուրջ մըն ալ կը շինուի Աթարբէկեան գիւղին մօտ, արդէն վերջանալու վրայ է այս կամուրջին շինութիւնը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մոսկուայէն, ծանր արդիւնաբերութեան գործավարութեան կրամաֆոնի ընկերութեան կողմէ յանձնախումբ մը շուտով Երեւան պիտի ղրկուի, ձայնագրելու համար հայկական երգերը, մօտ 100 կտոր:

*** Արագածի վրայ սկսած են շինել ելեկտրակայան մը, որ պիտի ունենայ 350 ձիու ուժ: Ելեկտրակայանը կը գտնուի Քըմլըու գիւղին մօտ, ուրեմն 2.200 մեթր բարձրութեան վրայ:

*** Երեւանի նոր հեռագրատունը արդէն կառուցուած վերջացած է: Հեռագրական աշխատանքները Ապրիլ ամիսէն սկսեալ կը կատարուին նոր շէնքին մէջ:

*** Հայկական պանիրի ընկերութիւնը, որ տարեկան կ'արտադրէր 750 թոն, այս տարի կը խոստանայ տալ 1000 թոն: Այս տարի պիտի պատրաստուին եւրոպական 11 տեսակ պանիրներ,— 200 կրամէն մինչեւ 5 քիլօ ծանրութեամբ կտորներով, դրուած փոքրիկ արկղերու, տուփերու կամ արծաթափայլ թուղթերու մէջ: Պանիրի ընկերութեան վարիչն է Սարիբեկ Յովհաննիսեան:

*** Հայաստանի մարմնակրթական կոմիտէն մրցանակ տուաւ 12 դահուկաւորներու, որոնք դահուկով (ski) բարձրացած էին Արագածի գագաթը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.

Թէեւ կիրակի (18 ապրիլ) մի միայն պահեստի խումբի մրցումը ծանուցուած էր երեկոյթ-պարահանդէսի առթիւ, վերջին պահուն հրաւէր ստացանք գաւառէն մեր առաջին խումբին համար,— Սուասօն քաղաքէն որ կը գտնուի մայրաքաղաքէն 150 քիլոմեթր հեռու դէպի հիւսիս, ֆութպոլի յանձնախումբը նկատի ունենալով մեր անցեալ տարուան չարաչար պարտութիւնը վերոյիշեալ խումբէն 11ի դէմ 0ով, չուզեց առիթը փախցընել իր պարտութեան վրէժը լուծելու յոյսով, ինչպէս որ ալ իրականացաւ, շնորհիւ մեր կորովի մարզիկներուն եռանդուն խաղարկութեան:

Ժամը 3.30ին երկու խումբերը դաշտ ելան հոծ բազմութեան մը մէջ ուր կը նշմարուէին տեղական զօրանոցէն բարձրաստիճան զինուորականներ: Խաղը սկսաւ տեղացիներուն յարձակումովը, որ բաւական ժամանակ նեղը դրին մեր բերդը, բայց մեր տղաքը ջանք չխնայեցին եւ դիմադրեցին արիաբար, հետզհետէ խաղը հաւասարեցաւ եւ կիսախաղէն չորս վայրկեան առաջ մեր յարձակողականը նշանակեց իր առաջին կոլը: Բ. կիսախաղին սկսելուն տեղացիները քաջալերուած ներկաներէն, իրենց բոլոր ջանքերը թափեցին հաւասարեցնելու համար, ունեցանք իսկապէս շատ նեղ վայրկեաններ բայց եռանդով պաշտպանուեցանք վերջ եւ հակառակորդ պաշտպաններուն մէկ սխալէն օգտուելով շահեցանք երկրորդ նշանակէտը, որուն յաջորդեց երրորդը: Տեղացիները զայրացած մեր այս փայլուն յաղթանակէն, ամէն ջանք ի գործ դրին, բայց ապարդիւն: Խաղը վերջացաւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթութեամբ 3ի դէմ 0ով: Օրուան դատաւորն էր տեղւոյն զօրանոցին հազարապետ փրանէ, որ շատ անկողմնակալ եղաւ: Մրցումէն վերջ ներկաները ջերմապէս ծափահարեցին մեր մարզիկները:

Իսկ պահեստի խումբը պարտուեցաւ Վիրօֆլէի առաջին խումբէն 4ի դէմ 1ով: Մեր պահեստի խումբի շարունակաբար պարտութեան պատճառը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ, միշտ իրմէ բարձր խումբերու դէմ մրցիլ:

*** Կիրակի 25 ապրիլ, մեր Ա. խումբը պիտի մրցի Ֆ. Ք. Արժանթէօյի Ա. խումբին դէմ ժամը 3.30ին իրենց դաշտին վրայ Stade des Drapeaux Colombes: Ուրեմն կոչ կ'ընենք Պուա Քոլոմպի, Անիէռի, Քոլոմպի եւ Արժանթէօյի մեր մարզասէր հայրենակիցներուն գալ քաջալերել մեր մարզիկները: Ժամադրութիւն.- Փորթ տը Քլիչի ժամը 2ին առնել 40 թիւ օթօպիւս եւ իջնել Drapeaux:

Պահեստին կը մրցի A. S. Amicaleի պահեստի խումբին դէմ, Maison Alfortի թաղապետական սիրուն մարզարանին մէջ, սոյն խումբը կը պատկանի պատւոյ դասակարգի, ժամադրութիւն 12.45 Փորթ Տօրէ, առնել 81 թիւ օթօպիւս եւ իջնել թիւ Րուժէ տը Լիլ: Խաղը կը սկսի ժամը ճիշդ 13.45ին:

Մ. Երանեան

ՄԱՀ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՊՏԻՒԼՀԱՔ ՀԱՄԻՏԻ

Թուրք գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն, ազգային մեծ բանաստեղծ Ապտիւլհաք Համիտ մեռաւ ապրիլ 13ին, Պոլսոյ մէջ:

Հանգուցեալը ծնած էր 1852 փետր. 5ին Պէշիկթաշի մէջ, պատանեկան շրջանէն իսկ մեծ հակում ցոյց տուած է գրականութեան եւ իր առաջին ոտանաւորները լոյս տեսած են 17 տարեկան հասակին մէջ: Ապտիւլհաք Համիտ իր ուսումը աւարտելէ վերջ ծնողքին սնդումներուն վրայ կը մտնէ դիւանագիտական ասպարէզ եւ արտաքին նախարարութեան մէջ փոքրի շրջան մը բոլորելէ յետոյ կը կոչուի մինչեւ դեսպանութեան պաշտօնի, Եւրոպայի զանազան կեդրոններուն մէջ: Ապտիւլհաք Համիտ իբր դրա-

յուն դրագէտ մեծ համբաւ շահած էր եւ Թուրք գրականութիւնը օժտած է արժէքաւոր էջերով: Ան իր նախորդներէն բոլորովին տարբեր դպրոցի մը հետեւած է եւ իր գրութիւնները ունեցած են միշտ ինքնատիպ դրոշմ եւ շնորհ:

Հանգուցեալը 5—6 տարի առաջ Պոլսոյ երեսփոխան ընտրուած էր:

Ազգային փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կատարուեցաւ հանգուցեալին համար:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻՇՏ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Սօն Փոստա թերթին վերջին սպառնալիքներուն առթիւ (15 ապրիլ).

— «Թուրք թերթեր,— հասկցէք Թուրքերը,— կը նկրտին Սանճաքի հարցին մէջ իրենց կրած ձախողանքները վերագրել Հայերուս: Չենք զարմանար ասոր: Վրիպածներու քաղաքականութիւնն է իրենց ձախողանքին համար զոհեր փնտռել: Ու Հայէն աւելի յարմար, այս պարագային, ո՞վ կրնայ ըլլալ պատասխանատու եւ պատճառ:

Ֆրանսացիները եւ Սուրիացիները կ'ընդդիմանան լիուլի բաւարարել Թուրքիոյ ախորժակը. պատճառը Հայերն են:

Ֆրանսացիները եւ Արաբները չեն ուզեր որ Թուրքիա չափազանցուած ներթափանցումով մը վտանգի տակ պահէ ամբողջ Ալէքսանտրէթը, Անտիոքն ու Ճէպէլի շրջանը. պատճառը քանի մը հազար Հայ գաղթականներն են:

Ֆրանսա կշռելով Ալէքսանտրէթի ծոցին ռազմական եւ առեւտրական նշանակութիւնը, եւ Սուրիոյ նոր կառավարութիւնը ըմբռնելով Թուրքիոյ իր սահմանէն ներս ներխուժելով յառաջանալիք ապագայ քաղաքական վըտանգները՝ կ'աշխատին նոյնիսկ արաբական աշխարհի հանրային կարծիքը հանել Էնկիւրիին դէմ, ասոր ալ պատճառը, դարձեալ Հայերն են:

Կարելի էր երկարել ու անվերջօրէն, Հայերու պատասխանատուութեան պատճառները՝ Թուրքիոյ կրած հեռաւոր եւ մօտաւոր ամէն կարգի ձախողանքներուն մէջ, հաճոյք պատճառելու համար իրենց:

Բայց ընդունինք, որ աւելի աւելի գաւեշտական վերագրում սպասել Թուրք մամուլէն, արդարեւ միամտութիւն պիտի ըլլար:

Իրենց օրուան հացին հնհնուքով ապրող Հայ տարագիր բազմութիւններու համար ասիկա չափազանցուած եւ նոր տեսակի «պատիւ» մըն է եղածը, որովհետեւ երբ Թուրքերը մեր եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած գործունէութեան գաղտնի ծրագիրներու մասին ակնարկութիւններ կ'ընեն,- նախ շատ շատ մեծցուցած կ'ըլլան մեր ռազմական արժէքը եւ երկրորդ՝ չափէն աւելի փոքրացուցած՝ զօրաւոր եւ մեծ պետութեան մը, Ֆրանսայի ուժը: Կամ անխելք են այդ մարդիկը կամ վատ տեսակէն դրգռիչ: Եւ որովհետեւ մանուկներուն իսկ ծիծաղ պատճառող իրենց մեր մասին ըրած վերագրումներով կը հաստատեն իրենց թաքուն նպատակներու ոգին, ուրեմն թէ անխելք են եւ թէ դրգռիչ:

Ասիկա չի նշանակեր, թէ ազգովին պիտի չուզէինք ըլլալ, այն աստիճան հզօր ու կազմակերպուած որ Ֆրանսան կամ նոյն իսկ ինք Թուրքիա նկատի չառնէր մեզ. բնաւ: Մեր հոգիով եւ բովանդակ էութեամբ պիտի ուզէինք ըլլալ այդ ուժը, այդ արժէքը, հասարակաց կարծիքին նժարը մեր քաղաքական դատին ի նպաստ հակելու համար:

Պիտի աշխատինք այդ ուղղութեամբ, պիտի լարենք մեր ամբողջ ուշադրութիւնը եւ աւիւնը, որպէսզի մեր կարծիքը, ինչպէս մեր բազուկը, ըլլայ օր մը հզօր եւ հաստ, այդ օրը եթէ երբեք ի վնաս Թուրքիոյ խօսք մը ունենանք մենք, պիտի չզարմանայինք բնաւ մեզի եղած վերագրումներուն համար:

Բայց այլ է խնդիրը այսօր: Ծանօթ մեր ճակատագրին սպառնացող բոլոր անստուգութեանց — որպէս արդիւնք թուրք վանտալութեանց,— արդի Թուրքիան դեռ կը յամառի հալածել եւ անհանգստացնել մեզ նոյն իսկ մեր գաղթավայրերուն մէջ: Ասիկա կը գտնենք մենք չափազանց տմարդի եւ չափազանց անհանդուրժելի:

«Սօն Փոստա» կը խօսի, եւ ի՜նչ սպառնալիքով, խորհրդաւոր համբերութեան մը մասին, որուն ցանցերը կ'երկարին Էնկիւրիէն մինչեւ Թուրքիոյ հողին վրայ ծուարած ափ մը հայութեան սպառնացները: Կ'ըմբռնենք եւ այդ համբերութեան սխալոր եւ վտանգաւոր ոգին: Քաջ ծանօթ ենք նաեւ առակին, որ կը խօսի արիւնարբու գայլի մը եւ անպաշտպան գառնուկի մը մասին: Եւ եթէ դեռ չի յօշոտուիր Թուրքիոյ արօտներուն վըրայ մակաղած հայ գառնուկներու հօտը՝ վերագրելու չէ բնաւ այդ նպաստը արդեկրուած հանրապետական վարչաձեւին եւ փոփոխութեան են թարգուած նոր տարազի զօրութեան. ամենեւին:

Ամէն բան իր ժամանակին, համբերութի՛ւն, կ'ընդունինք եւ «Սօն Փոստա»ի այս վերջին եւ մէկ հատիկ ուղիղ կարծիքը:

Հաւատացած ենք որ դանակները սահմանէն անդին ճարտարօրէն յեսանուած են եւ անոնք իրենց սրածումի հրաշքը պիտի փորձեն հայ պարանոցներու վրայ, եթէ արդէն այդ պատեհութիւնը նոր Թուրքիայ նոր առաջնորդներուն:

Պէտք ուզէինք, որ այսքանը ըմբռնելու եւ չմոռնալու չափ Հայը ըլլար արթուն աչալուրջ:

Կը խորհինք թէ «Սօն Փոստա»ներէն մեզի հասած նպաստը — իբրեւ սպառնալիք եւ իբրեւ լուսանք՝ այս անդընաչարին վրայ հնչուած յանկերգին իմաստութիւնը պիտի ըլլար, որուն համար պէտք է երախտապարտ ըլլալ մեր հին ու նոր դահիճներուն»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (258)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Պիծան հետը հինգ զինուոր վերցնելով գնաց Քէրծ, այնտեղէն Բլթենց Աթանան, Խարականց անցնելու համար: Մոկացի Յակոբն ու Թոփալ Սատանան վեց ընկերներով գացին Կըլթաչ եւ Անդղ գիւղերը: Մոսօն 5 ընկերներով Մաշտակ գնաց այնտեղէն՝ Իշխանի Գոմ երթալու համար, իսկ Ասլեծ Գեւօն եւ ուրիշ հինգ զինուորներ մնացին Լեւոնի մօտ:

Այս կարգադրութիւնը շատ ալ Ասլեծ Գեւոյի սրտով չէր: Ան կը սիրէր ինքնագլուխ խմբապետ խաղալ, իր հասկցած կերպով դաստիարակել ժողովուրդը՝ դաստիարակութեան գըլխաւոր հիմ ընդունելով մտրակն ու հայհոյանքը, մանրամասնօրէն պատմել իր քաջագործութիւնները եւ օգտուիլ անշուշտ փորը ցաւած ժամանակ, օղիի բուժիչ յատկութենէն: Դժբախտաբար այդ փորի ցաւերը շատ յաճախակի կը պատահէին, ու այդ պատճառով Լեւոնը կը նախընտրէր իր հսկողութեան տակ պահել Ասլեծ Գեւօն, որ անուն հանած հին հայդուկ մըն էր եւ քիչ մը չփացած: Գիւղացիներն ալ, հակառակ անոր պակասութիւններուն, կը սիրէին զայն ու չէին ուզեր խաթրը կոտրել:

Պիծայի, Մոսոյի, Մոկացի Յակոբի խմբերը պիտի շրջէին վերոյիշեալ զուտ հայաբնակ գիւղերը եւ գիտաբար պիտի զբաղէին տեղական զինուորները վարժեցնելով, զէնքերը աչքէ անցընելով, գիւղացիներու մէջ ծագած վէճերը տեղին վրայ կարգադրելով:

Ծարամթ գիշեր, լոյսը չբացուած, բոլորն ալ պիտի գտնուէին Խոր Գոմ գիւղը, Լեւոնի հետ անցնելու համար Աղթամար կղզին:

Լեւոնը երեք օր մնաց Կէմ գիւղին մէջ: Շրջանի ներկայացուցիչներու հետ խորհրդակցութիւնը աւարտելէ վերջ, որ օր մը տեւեց, յաջորդ օրերը Կէմի ու խառն բնակչութիւն ունեցող շրջակայ գիւղերու երիտասարդները մէկտեղելով՝ զինավարժութեամբ զբաղեցաւ անոնց հետ:

Անօրինակ խանդավառութեան ալիք մը անցած էր ամբողջ Վասպուրականի վրայէն՝ հայրենասիրութեան տրամադրութիւն մը առաջացնելով ժողովուրդին, բայց մասնաւորաբար երիտասարդութեան մէջ: Յեղափոխական խմբերու յաճախակի այցելութիւնները, գիւղերու հալածելով զինուիլը, արտասահմանէն փախստական խմբերու մուտքը, հայդուկներու մէկ քանի պատահական կռիւները, մանաւանդ Ղըլճայի վերջին կռիւը այնպիսի բարձր տրամադրութիւն մը ստեղծեր էին, որ կը թուէր թէ այլ եւս դժուար պիտի ըլլի սանձահարած պահել ժողովուրդը, եւ պատահական կայծ մը կրնար բռնկեցնել անօրինակ հրդեհ մը:

— Ծօ, Սեդրակ, աշնան ոտքի պիտի ելլենք եղեր, էս օր քաղքի պազարին մէջ խապար կուտային — այսպէս կը խօսէին իրարու հետ երկու գիւղացի դրկիցներ:

— Քաղքցիք ի՞նչ գիտեն, էն ջոջ ազաները բանէ խապար չեն: Մեր Կըլտաշի խնամին ըսաւ, որ ձիւնը վերնայ չվերնայ կռիւը պիտի սկսի...

— Ծօ, զո՞րդ կ'ըսես:

— Վալլահ:

— Դուն քանի՞ փամփուշտ ունիս, Սեդրակ:

— Հարիւր հատ իսկական, քասուն չորս ալ վերջէն լեցուած:

— Իմինքս հազիւ յիսուն հատ լինին ... հրացանին սեղն ալ լաւ չի զարներ:

— Հոգ մի ըներ, միւս անգամ խումբը որ գայ՝ կը շինեն:

— Ծօ, հա՛, Սեդրակ, լսեցի՞ր, կ'ըսեն թէ մեր բէսը երկրորդ համայնական հրացան մըն ալ գնած է գիւղին համար:

— Հա՛ հա՛ հա՛, ծիծաղեցաւ Սեդրակը,— ի՞նչ ալ գնող էր, եթէ Պիծայի օրհնեալ մտրակը անոր վզակոթին չիջնար ... «Եաման Պիծա ջան, վալլահ, պիլլահ, թիլլահ, քէսէիս մէջ տաս փարանոց մը չունիմ»,— կը պոռար մեր բէսը, «էնա, Տիրամէր աչքս քոռցնէ թէ սուտ կ'ըսեմ» ... բայց մէկ երկու հատ ուտելէն վերջ, խելքի եկաւ, գառնուկի պէս բացաւ կաշիէ քէսէի բերանը, ու Պիծայի առջեւ իրարու եաւէ չարեց տասնմէկ հատ օսմանցիի դեղին ոսկի ...

— Հա, շան որդին շատ դրամ ունի: Ծօ մեր գիւղի դրօշակը ո՞վ պիտի բռնէ:

— Տէրտէրի Թոռ Մարկոսը:

— Հէլպէթթէ անոր կուտան, եթէ քեասիպ լինէր ...

Այսպէս՝ գիւղացիք, առանց հաստատ բան մը գիտնալու կարծես օդի մէջէն կը հոտըտային գալիք փոթորիկը: Այնքան մեծ խանդավառութիւն կը տիրէր, որ մարդիկ ժամանակ իսկ չունէին հետեւանքի մասին տարակուսելու: Իսկ անոնք որոնք բոլորովին հաւատք չունէին, խղունջի նման քաշուած իրենց պատեանին մէջ, առանց բերան բանալու սպասելով կը դիտէին իրենց դրկիցներու կրակի հետ խաղալը:

Լեւոնը ամբողջովին գործի մէջ խրուած՝ հազիւ ժամանակ կ'ունենար անձնական ցաւով ապրելու: Գիւղի մէջ դրսէն եկող խմբապետը ամէն ինչ պէտք է ըլլի. անոր խօսքը անփոփոխելի պատգամի արժէք մը ունէր բոլորի համար: Իսկ Լեւոնը սովորական խմբապետ մը չէր. ան ամէնէն աւելի աչքի զարնող դէմքերէն էր Վասպուրականի մէջ, Ղըլճայի հերոսն էր, ու բնականաբար անոր ներկայութիւնը պատճառ մը՝ որ գիւղի հին ու թայֆայական կռիւները, արտ մը ջրելու հարցը, անոր առջեւ հանուէին, արդար լուծում մը գտնելու համար:

Ծարամթ իրիկուն Լեւոնի մեկնելէն առաջ Կէմի ու խառն բնակչութիւն ունեցող շրջակայ գիւղերու զինուորական խմբերը հաւաքուեցան եկեղեցին, յեղափոխականներու ընդունած երդումը կատարելու համար:

Եկեղեցիի դասին մէջ հաւաքուեցան բոլորը: Ամէն տասնեակ իր խմբապետովը կանգնած էր առանձին: Խորանի առջեւ, գրակալի վրայ դրուած էին հրացան, դաշոյն, արծաթէ խաչ ու Աւետարան:

Լեւոնը բարձրացաւ խորանի առջեւ:

Ծանր հատու ձայնով մը ան ըսկսաւ խօսիլ: Պարզեց յեղափոխական զինուորի մը կոչումը, անոր պարտքը հայրենիքի հանդէպ: Դարեր շարունակ օտարի լուծի տակ, ճնշուած ու լլկուած ժողովուրդը նոր միայն ոտքի ելլել կը փորձէր՝ խորտակելու օտարի շղթաները իր նախահայրերու երկրին մէջ, որպէս ազատ ազգ ապրելու համար:

«Յիշեցէք մեր քաջարի նախահայրերը, Տիգրան Մեծը, Վարդանը, Գայլ Վահանը, Գէորգ Մարզպետունին: Եթէ հայ ազգը ծնաւ այդ քաջերը, կը ծնի եւ նոր քաջեր ... Ու ես կ'ըսեմ ձեզի, որ այդ վաղուան քաջերը ձեր մէջէն դուրս պիտի ելլեն: Դուք էք, որ պիտի խորտակէք ստրկութեան շղթաները: Դուք էք որ մեր դրախտային երկիրը պիտի դարձնէք ազատ, անկախ Հայաստան մը:

«Հիմա պիտի երդնուք: Սովորական երդում մը չէ այս եւ ոչ ալ պարզ ձեւականութիւն մը: Մեր առջեւ ահաւոր ու արիւնոտ պայքար մը ունինք: Մենք պէտք է գիտակցինք ատոր: Կռուի ասպարէզ նետուելէ առաջ, պիտի երդնունք ձեռք ձեռքի տուած՝ հայ ազգի նուիրական դրօշակը վեր պահել, զոհաբերելով անոր համար ամէն ինչ ու, եթէ պէտք եղաւ՝ նաեւ մեր կեանքը»:

Կէմի դպրոցի ուսուցիչը, քաղաքէն եկած պատանի տղայ մը, կարդաց երդմնագիրը, մինչ ներկաները աջ ձեռքերնին գրակալի վրայ դրած, կրկնեցին երդումը.

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ ԵՒ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՏԷՐ ՋԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ 48 ժամ արձակուրդ պիտի ստանան ամէն շաբաթ եւ կիրակի, համաձայն ազգ. պաշտպանութեան նախարարին որոշման։

ՓԱՐԻԶԻ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ժողով մը գումարելով, պահանջեցին անյապաղ գործադրել 40 ժամուան օրէնքը։

ՄԱՏՐԻՏԷՆ կը հեռագրեն թէ մէկ օրուան մէջ (չորեքշաբթի) աւելի քան 300 ռումբ տեղաց քաղաքին վրայ, իրարմէ անջատ վայրերու մէջ։ Ամէնէն կատաղի ռմբակոծութիւնը կը համարուի այս։ Մամուլը զայրալից գրութիւններ հրատարակեց այս առթիւ, պահանջելով «բռնութեան պատասխանել բռնութեամբ»։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պիլպաոյի դէմ կը գործածուին հզօր թնդանօթներ, որոնք հուր ու բոց կը տեղան 30 մղոն հեռաւորութեամբ։ Մեծ զաղտնապահութիւն կը տիրէ այս մասին։ Ամբողջովին Գերմանացիներ են փոխադրողները, տեղաւորողները եւ գործածողները։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ բացուեցաւ ապրիլ 21-ին, Պելկրատի հին բերդին մէջ։ Հաւաքուած նիւթերը կը ներկայացնեն երկրին զինուորական պատմութիւնը, Սերպիոյ անկախութեան պատերազմէն մինչեւ Մեծ Պատերազմը։ Երկու մասնաւոր սենեակներ յատկացուած են Աղեքսանդր Թագաւորին յիշատակին, սպանութեան բոլոր մանրամասնութիւններով (Մարսէյլ, 1934 հոկտ. 9)։ Ցուցադրուած են նաեւ ահաբեկիչի գործածած զէնքն ու ռազմանիւթը, Թագաւորին արիւնոտ շապիկը, այն ինքնաշարժը ուր սպաննուեցան Թագաւորը եւ Պարթու եւն.,

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ՁՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնչ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒՁԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ազբիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ	1 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին — «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԸ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրութիւն՝ բաժանորդագրութեան նոր շրջանի շէմքին.— Ա. Աբեղեան՝ Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին.— Եր. Հայրապետեան՝ Հայ թատերական գրականութեան զարգացման ընթացքը.— Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ Յուշատետրէս.— Հմ. Մանուկեան՝ Դէպքերը Վասպուրականում.— Ս. Վր.՝ Հայ-Վրացական միութիւնը.— Հայ-Հայկական բանակցութիւններ.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը.— Զօր. Մ. Մելիք Մուրատեան, Վարդ Մախոխեան, Կեանք եւ Մշակոյթ.— Քէմանչիստ Ռուբէն, Ս. Վ.— Րաֆֆիի Յոբելեանը։ Բերկրիի դէպքը։ Գիրք եւ մամուլ։ Գրախօսական, խմբագրութեան կողմից, յաւելուած։ Վահրամ եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիններու վճարումը։ Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան։ Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale։ կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian. 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson. (Seine).

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ

Յ. Կ. Խաչի Ժէօվիի Մասնաճիւղին կողմէ
Այսօր. շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Հ. Յ. Դ. ցան մէջ։
Կ. Նախագահէ՝ Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ՀԱԲԷԼԵԱՆ
Կը խօսի՝ Տիկ. ԷԼԼԷՆ—ԲԻՒԶԱՆԴ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին դպրոցի աշակերտներուն կողմէ։

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Փորտօի «Մուրատ խումբին կողմէ
25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 3.30ին,
Հ. Յ. Դ. Բարսեղ—Շահպազ ակումբին մէջ, Սընոն։
Կը ներկայացուի ՍԱՍՈՒՆԸ ԱՅՐԻՈՒՄ Է (տրամ 5 արար)
Մուտք 3 ֆրանք։

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Վալանս

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 2ին, Սիրամանթօ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէն կազմակերպած է այց մը, ընկերներ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ գերեզմանին, Քլիշիի նոր գերեզմանատունը։

Կը հրաւիրուին Շանթ եւ Կայծակ խումբի ընկերները այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, ներկայ գտնուիլ Փլաս Պուրկինեոն (Անիէռ)

ԱՊՐԻԼ 11 Ալֆորվիլի մէջ

կազմակերպուած Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Հայ Ակումբին մէջ,

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։
Կը մասնակցին՝ Պ.Պ. Յ. Ուզունեան, Օ. Կարապետեան եւ Պօղոս Ագուանեան (արտասանութիւն)։ Խմբերգ՝ Սանուց Միութեան կողմէ։

ԱՊՐԻԼ 11 Շավիլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Եկեղեցական Ընկ. եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի, «Համազգային»ի եւ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղերուն։
Այսօր, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մատուռ-դպրոցին մէջ։
Կը նախագահէ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ՝ ՀՄԱՅԵԱԿ ՎՐԴ.
Կը բանախօսէ՝ Պ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Երգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։
Առնել թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել մէրի, 4 րիւ թրուա շանթիէ։

ԱՊՐԻԼ 11 Մարսէյլի մէջ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին
Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ցաֆրիկեան սրահին մէջ,
5 rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։
Կը նախագահէ Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԱԼՃԵԱՆ
Կը խօսին՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը նուագէ «Վահագնեան» նուագախումբը։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։
Կը հրաւիրուին բոլոր միութիւնները։ Մուտքը ազատ է։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, 17, Rue Cadet, Café Cadetի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ։
Նիւթ՝ Նոր սերունդի հայեցի կրթութիւնը։
Մուտքը ազատ է, միայն consomation։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Կիրակի, Ապրիլ 25ին, ժամը 3ին, Sociétés Savantesի C սրահին մէջ, 28rue Serpente, տեղի կ'ունենայ գրական գեղարուեստական հանդէս ի պատիւ Ար. Իսահակեանի 60ամեակի։

Միութեան անդամներէն ՕՐ. ՀՐ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, Պ. Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ եւ Պ. Ռ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ շարադրութիւններ պիտի կարդան Իսահակեանի ստեղծագործութիւններուն մասին։
Տեղի կ'ունենան նաեւ արտասանութիւններ։
Ծախսերու մասնակցութիւն 3 ֆր.։

ԽՆՋՈՅՔ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ.ի Հայր. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,
Հայ երիտասարդաց Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet
Մէթրօ Poissonnière եւ Gare du Nord
Երգ, արտասանութիւն։ Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։
ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։
Մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրանք։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
Նախաձեռնութեամբ Յ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղին
25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12,
33 Պուլվար Լօնշան, Սալօն Լօնշանի մէջ, Մարսէյլ։
ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ
Մարսէյլի Հայ Արիներու խումբը։

ՆՈՒԱԳ.— Պ. Թիւթիւնճեան, վկայեալ Մարսէյլի Քօնսէրվաթուարէն, Ա. մրցանակ։

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ.— Օղափոխութեան կայան, պատրաստուած Տիկ. Ռ. Միլոնեանէ, արտասանութիւն՝ Օր. Թուղլաճեան, փանթէզի մը.— Այս ի՞նչ է, մօտա է — պատրաստուած Ռ. Միլոնեանէ։

Երգ՝ Պ. Հ. Համբարձումեան, փանթէզի՝ Պ. Վ. Մինասեան, արտասանութիւն՝ Պ. Հ. Համբարձումեան։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ։
Պարերը կը սկսին ժամը 7էն վերջ։ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐ.։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՔԵՆՔ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Ապրիլի թիւը, բազմաթիւ նկարներով, նուիրուած նահատակ գրագէտներուն, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ԽՄԲ.— Մեր Մեծ Նահատակները.— ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Հայ[...]նական Սազը.— ՀՐԱՆԴ՝ Տողեր Աքփիարին ուղղուած.— ՄԿՐՏԻՉ Պ[...]ՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող Գիւղին Պատմութիւնը.— ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Ա[...]թը (քերթուած).— ՓԱՅԼԱԿ՝ Կրակ (քերթուած).— ԱՆԱՆ՝ «Ազգին համար[...] ԱՐՏ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ.— ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ.— Ռ. ՍԵՒԱԿ՝ Անտիպ նամակ։ Նկարներ՝ Ռ. Զարդարեանի, Հրանդի, Դ. Բարսեղեանի, Երուխանի, Սիամանթօի, Դ. Վարուժանի, Արտ. Յարութիւնեանի եւ Փայլակի։

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք։ Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN
30, Rue Drouot, Paris (9):

"ՇԻՐԱԿ,,

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխառն[...] Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր[...] պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ[...]

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սալնոյ Զորի հայրենակցական միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, 25 ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։ Ժանթիյի Հայոց դպրոցին մէջ, 19, rue de Paris Ժանթիյի)։

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջանի վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 28ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet (Հայ երիտասարդաց Ակումբ), մէթրօ Poissonnière. Օրակարգ՝ վարչութեան հաշուետուութիւն, Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Յ. Կ. Խաչի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բաբերդի Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները 25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պուլվար Օտոօ, հայրենակից Միսաք Խաչատուրեանի բնակարանը։ Օրակարգ՝ Վարչութեան մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ Հարիւրամեակի Յոբելենական Կարգադիր Յանձնախումբը կը խնդրէ իր անդամներէն, ինչպէս նաեւ խմբագրական եւ ելեւմտական յանձնախումբի անդամներէն, որ հաճին ներկայ ըլլալ խառն ժողովին. որ տեղի պիտի ունենայ 28 Ապրիլ, չորեքշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, 8 rue Bossuet Երիտասարդաց Ակումբին մէջ, մէթրօ Gare du Nord։

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգ[...] Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը [...] Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժա[...] 2ին, Բարեգործականի սրահին մէ[...] 8 rue Bossuet, Փարիզ, մէթ[րօ] Poissonnière:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Մի[...]ութեան ժողովը, 26 Ապրիլ երկու[...] շաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Ցաֆ[...]րիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Է[...]լիբս, Մարսէյլ։ Կը հրաւիրուին նա[...]եւ անդամ երիտասարդները։

Յ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտ[ոօ] (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժո[...]ղովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկեր[...]հիները, 25 Ապրիլ կիրակի ժա[մը] 2ին, Ազգային վարժարանին մէ[ջ]։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 25 ԱՊՐԻԼ
DIMANCHE 25 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3405

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՂ ՐԱՖՖԻՆ ՁԳԷ ԱՌԱՋԻՆ ՇՈՂԸ...

Ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին, արդէն ձեռնարկուած է աշխատանքի, տօնելու համար Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը:

Ընդհանուր խորհրդակցութենէ մը վերջ, կազմուած են երեք յանձնախումբեր, — գործադիր, խմբագրական եւ ելմտական, փոխադարձ համաձայնութեամբ: Ներկայացնելով բոլոր տարրերն ու հոսանքները: Նոյն իսկ վարձուած է սրահը, յառաջիկայ հոկտեմբերին համար:

Յանձնախումբերէն խմբագրականը իր առաջին ժողովին մէջ իսկ աշխատանքի բաժանում կատարած է, հատորի մը հրատարակութեան համար: Ելմտականը անշուշտ նիւթական միջոցներ պիտի ճարէ, իսկ ընթացիկ աշխատանքները կը վարէ գործադիրը:

Այս տեղեկութիւնները կը հաղորդենք միջանկեալ, ըսելու համար թէ ձեռնարկը գլուխ պիտի հանուի համազգային գետնի վրայ, ինչպէս կը պահանջէ տօնակատարութեան էութիւնն իսկ, իբրեւ մեծարանքի ցոյց:

Շուտով կը հրատարակուին մանրամասնութիւնները, յանձնախումբերու կազմութեան, ինչպէս եւ ծրագրուած աշխատանքներու մասին:

Այն ատեն, առաջին ակնարկով իսկ, պիտի հաստատուի թէ բոլորին մտահոգութիւնը եղած է կարելի եղածին չափ ներկայացուցչական մարմին մը կազմել, տօնակատարութեան համար:

Մեր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ այս առթիւ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը տրամադրած են նոյն իսկ այն տարրերը որ ընդհանրապէս կը խուսափին այսպիսի գործերէ կամ կը նախընտրեն առանձին գործել:

Անշուշտ առաջին անգամ չէ որ քով քովի կը հաւաքուին, կը խորհրդակցին ու կը գործեն տարամերժ տարրեր, այսպէս կամ այնպէս նօսրացնելով մթնոլորտը: Ուրիշ ատեն ալ ունեցած ենք նոյն մխիթարութիւնը, աւելի կամ պակաս ջերմութեամբ: Օրինակ՝ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակը:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս անգամ, նշանակալից է անոր համար որ, մինչեւ հիմա ոչ մէկ վերապահում յայտնուած է որ եւ է հոսանքի կողմէ: Մինչդեռ, ուրիշ պարագաներու մէջ, տօնակատարութեան սկզբունքն իսկ վէճի կ'ենթարկուէր:

Եւ պատկերը կազդուրիչ է մանաւանդ անոր համար որ, նշաններ չեն երեւար դուրսէն հրահանգներ ստանալու կամ դիրք բռնելու համաձայն որոշ ազդանշանի մը:

Մինչդեռ, ահա տարիներէ ի վեր, տակաւին «ուղեցոյց» մը չէ գտնուած նոյն իսկ Ապրիլ Տասնըմէկի տարեդարձին համար: Տակաւին «տեսակէտ»ներ կը ծամծմուին եւ ճակատներ կը կազմուին...:

Այնքան միամիտ չենք, բացառիկ օրհնութիւն մը համարելու համար Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ նշմարուած համերաշխութիւնն ու ներդաշնակութիւնը: Գիտենք որ տօնական տրամադրութիւնները յաճախ կը տեւեն այնքան որքան տօնակատարութիւնը:

Բայց եւ այնպէս, լուսաւոր երեւոյթները այնքան հազուադէպ են մեր ներկայ կեանքին մէջ որ, հարկադրուած ենք այս պզտիկ մխիթարութիւնները արձանագրել իբրեւ բարենշան պարագայ:

Եւ արձանագրելով, խորհրդածութիւններն ալ ինքնին կը հոսին:

Ուրեմն, կարելի՛ է համախմբուիլ սեղանի մը շուրջը, հաւաքաբար խորհրդակցելու, ծրագիր մշակելու եւ մեծարանքի ցոյց մը կատարելու համար ի յիշատակ մեծ դէմքի մը, որ ունի համահայկական արժէք, որ նոր ակօս մը բացաւ մեր գրականութեան եւ ազատագրութեան պատմութեան մէջ:

Ուրեմն, կրնա՛նք մէկդի դնել բոլոր կանխակալ կարծիքներն ու նախապաշարումները, քէներն ու ատելութիւնները, հարիւրամեակ մը սարքելու համար համազգային գետնի վրայ:

Արդ, տօնակատարութեան մը չա՞փ ալ արժէք չունին ուրիշ այնքան խնդիրներ, որոնք նոյնպէս եւ շատ աւելի կը կարօտին հաւաքական խորհրդակցութեան, գործակցութեան, ներդաշնակութեան:

Ամէնքս ալ կը գանգատինք թէ քաոսի մը վերածուած է մեր ներկայ կեանքը, բոլոր գաղութներուն մէջ: Որքան ալ տարբերին տեսակէտները, կարելի չէ պարտկել ոչ տագնապին ծանրութիւնը, ոչ ալ, մանաւանդ, անոր անմիջական հետեւանքները:

Հայաստանի մասին չենք խօսիր, աւելի չբարդացնելու համար խնդիրը:

Արդ, ինչո՞ւ փութկոտ կ'երեւանք եւ փոխադարձաբար բարեացակամ, երբ հարցը կը վերաբերի տօնակատարութեան մը, իսկ խօսք լսել կամ փոխանակել չենք ուզեր, ամէնէն ճակատագրական հարցերուն առթիւ:

Արդեօք անո՞ր համար որ ո եւ է տօնակատարութիւն ի վերջոյ երեւալու, փայլելու, խօսելու պատեհութիւններ կ'ընծայէ, իսկ հանրային-քաղաքական հոգերը միայն միտք եւ սիրտ կը մաշեցնեն, յոգնութիւն եւ անհանգստութիւն կը պատճառեն:

Այն ատեն, կը նշանակէ թէ ոչ իսկ Րաֆֆին կրցած է բան մը փոխել մեր միտքերուն եւ բարքերուն մէջ, եւ եթէ ողջ ըլլար, ապահովաբար նոյնքան վէպ ալ այս մասին գրած պիտի ըլլար...

«Լոյս, աւելի լոյս», կ'աղաղակէր Կէօթէ:

Կը կարծենք թէ իր երազած «լոյս»ը չափէն աւելի ողողած է մեր այսօրուան կեանքը: Եւ անշուշտ ատոր համար է որ յաճախ կը շլմորինք եւ կը մոլորինք:

Մեղի պակսածն է՝ քիչ մը պայծառութիւն, — եւ թող Րաֆֆին շող մը ձգած ըլլայ այդ ճամբուն վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԲԱՑՈՒԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տակաւին որոշուած չէ ցուցահանդէսին պաշտօնական բացման թուականը: Միշտ կը յիշուին մայիս 17ի եւ 23ի օրերը, բայց աջակողմեան թերթերը կը կարծեն թէ անկարելի է որ ամէն բան պատրաստ ըլլայ այդ օրերը: Մաքէն ձեռնարկուէ մը տեղեկութիւն ստացած է թէ չորս գլխաւոր դուռներէն մէկը միայն պատրաստ պիտի ըլլայ Հոգեգալստեան երկուշաբթին, իսկ միւսները հազիւ կրնան լրանալ մինչեւ մայիսի վերջին օրերը:

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ՀՐԱԺԱՐԻ՞

Ընդդիմադիր թերթերը ամէն օր զարմանազան լուրեր կը հրատարակեն դահլիճին կացութեան մասին: Երէկ ալ «Էքօ տը Փարի»ն ծանրակշիռ լուր մը կը հաղորդէր Քէրիլլիսի ստորագրութեան տակ, — «Լէօն Պլում Տորմուայի՞ պիտի ձգէ իր պաշտօնը»:

Թերթը կը գրէ թէ վարչապետը «բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս ուժասպառ» մարդու մը տպաւորութիւնը կը ձգէ, թէ «Քլիշիի ողբերգութիւնը սոսկալի հարուած մը եղաւ իրեն համար», թէ նոյն օրն իսկ բացագանչած էր, յուսահատօրէն — «Ա՜, ոչ, մենք արժանի չենք այս ճակատագրին»: Եւ հաղորդելով շարք մը աննպաստ լուրեր, — «ցուցահանդէսին ձախողումը», «գործադուլներուն ծաւալումը», անգլիականին բարձրացումը 105 ֆրանքէն 111ի, ութ օրուան մէջ, կը կարծէ թէ Լէօն Պլում կ'ուզէ քաշուիլ: Իսկ իրեն համար իբրեւ յաջորդ նշանակած է ներքին նախարարը, Պ. Մաքս Տորմուա:

Պարզապէս ի տեղեկութիւն կ'արձանագրենք այս ենթադրութիւնները, գաղափար մը տալու համար տիրող հոգեբանութեան մասին:

ՊԱՆԴՈԿԱՊԵՏՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ 40 ԺԱՄԸ

Ֆրանսական պանդոկներու ազգ. ընկերակցութիւնը ուրբաթ օր ժողով մը գումարելով, երկարօրէն քննեց շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի օրէնքին գործադրութիւնը: Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն եղաւ թէ օրէնքին գործադրութիւնը աղետալի հետեւանքներ պիտի ունենայ իրենց համար. մանաւանդ որ, Պելժիոյ, Զուիցերիոյ, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ մէջ կառավարութիւնները երբեք այդպիսի օրէնքներ չեն գործադրեր պանդոկներու համար: Ընկերակցութիւնը կը կարծէ թէ բազմաթիւ հաստատութիւններ պիտի փակուին, եթէ օրէնքին գործադրութիւնը պարտադրուի:

Վիճաբանութիւններէն վերջ, բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ անգործադրելի կը հռչակէ 40 ժամուան օրէնքը, եւ կ'ազդարարէ թէ պիտի հարկադրուին ամէնէն ծանրակշիռ միջոցները ձեռք առնել, մինչեւ իսկ փակել պանդոկները, եթէ բռնադատուին գործադրելու:

Ըմպելիներու ազգ. դաշնակցութիւնն ալ զեկոյց մը տալով, ուժգնօրէն կը բողոքէ կարգ մը բանուորական կազմակերպութեանց վարիչներուն դէմ եւ անգործադրելի կը գտնէ 40 ժամուան օրէնքին գործադրութիւնը: Այս կազմակերպութիւնն ալ կը յայտարարէ թէ պիտի հարկադրուի փակել խանութները, եթէ պարտադրուին նոյնութեամբ գործադրել օրէնքը:

Պ. Տըլպոսի ճառը Մանչեսթրի մէջ

«ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԻՐԱԳՈՐԾԵԼԻ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ»

Պ. Տըլպոսէ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Մանչեսթըրի ճառին մէջ պարզելով Ֆրանսայի ներքին կացութիւնը, յայտարարեց.

— «Իմ մասին, ես միշտ այն համոզումն ունիմ թէ միայն ազատութիւնը կ'ապահովէ մարդկային ընկերութեան յառաջդիմութիւնը: Ես հաստատապէս կը կարծեմ թէ, արդի աշխարհին մէջ, բարօրութիւնը եւ հարստութիւնը կրնան ծնիլ միայն փոխանակութեանց ազատութենէն: Ես շատ լաւ գիտեմ թէ մեր սահմաններէն դուրս շահախնդիր քարոզութիւններ մեզ կը ներկայացնեն երբեմն պառակտուած քաղաքացիական վէճերէ կամ համայնավարութեան, նոյն իսկ պոլշեւիկեան անդունդին մէջ նետուելու օրին հասած: Բոլորովին սուտ: Ֆրանսացին էապէս անհատապաշտ է: Ան խորապէս տողորուած է երկրային, գիւղացիական ազդեցութիւններով, եւ եթէ կայ երկիր մը ուր համայնավարութիւնը անիրագործելի է, այդ ալ մանր սեփականատէրներու այս ազգն է, ուր միջին դասը տնտեսական եւ ընկերային տեսակէտով աւելի կարեւորութիւն ունի քան Եւրոպայի ուրիշ որ եւ է երկրի մէջ: Գալով հանրային բարեկարգութեան, մի հաւատաք անոնց որ իրենց ուզածին պէս կը խոշորցնեն երկրորդական դէպքերը: Իրական բարեկարգութիւնը երբեք չէ խանգարուած: Վստահ եղէք թէ ո եւ է մէկը կարողութիւն չունի լրջօրէն սպառնալու բարեկարգութեան: Ֆրանսա նոյնքան փարած է հանրային բարեկարգութեան որքան իր ազգային անկախութեան»:

Նախարարը յետոյ փառաբանեց անգլօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը եւ գործակցութիւնը, յանուն խաղաղութեան:

Վիեննայի տեսակցութեան արդիւնքները

ՆԱՑԻՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Աւստրիոյ վարչապետը վերջացուցած ըլլալով իր խորհրդակցութիւնը Վենետիկի մէջ, Մուսոլինիի հետ, վերադարձաւ Վիեննա: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը շատ բան չըսեր, բայց միջազգային մամուլը ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ: Այդ աղբիւրներուն համաձայն, Մուսոլինի, որ Աւստրիոյ անկախութեան ախոյեանը կը ներկայանար 1934 յուլիս 25էն ի վեր, երբ սպաննուեցաւ Տոլֆուս, այժմ շատ մեծ արժէք չի տար այդ հարցին: Զեկոյցէն կը հետեւի թէ այլ եւս արժէքը կորսնցուցած է, նաեւ, Հռոմի համաձայնութիւնը, որով Իտալիա, Աւստրիա եւ Հունգարիա համախորհուրդ պիտի գործէին միջազգային քաղաքականութեան մէջ: Աւստրիոյ վարչապետը նորէն ընդդիմացած է Չեխոսլովաքիոյ մեկուսացման, դիտել տալով թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար միանալ ո եւ է զինուորական խմբակցութեան որ յարձակողական նպատակներ կը սնուցանէ: Մուսոլինի ալ նոյնքան ուժգնութեամբ պնդած է իր տեսակէտի վրայ:

Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Տոքթ. Շուշնիկ հաւանած է որ նացիները (հիթլէրական) մասնակցին Աւստրիոյ կառավարութեան: Իբրեւ առաջին քայլ, նացի մը պիտի նշանակուի Աւստրիոյ հայրենասիրական ճակատի վարիչ մարմնին մէջ: Բայց այս մասնակցութիւնը պիտի կատարուի համաձայն 1936

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԽԿՈՒ «ՓՈՐՁԵՐ»

— ա —

Անցեալ կիրակի «ընդհանուր փորձ» մը կատարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, ստուգելու համար թէ լաւ դասաւորուա՞ծ են թագադրութեան հանդէսները:

Փորձի ենթարկուեցան բոլոր այն տարրերը որ պիտի մասնակցին արարողութեան, պալատէն մինչեւ Ուէսթմինսթըրի աբբայարանը, եւ մինչեւ վերադարձը դէպի պալատ:

Շաբթուան ընթացքին ալ, ուրիշ փորձ մը կատարուեցաւ, յատկապէս Աբբայարանին մէջ, որ շարք մը նորոգութեանց ենթարկուած է, այս առթիւ:

Դեռ պիտի շարունակուին փորձերը, որպէսզի բացարձակապէս վստահ ըլլան թէ ծրագրուած արարողութեանց «մեքենան» պիտի բանի կատարեալ կանոնաւորութեամբ: Առանց խոտորելու, խանգարելու կամ արկածներ պատճառելու:

Փորձեր, մարզանքներ կը կատարեն ինչպէս ձիաւոր կամ հետեւակ զինուորները ու ոստիկանները, նոյնպէս արարողապետները ու պալատական տիկինները, լորտերն ու «լէյտի»ները, ոսկեճամուկ դրանիկներն ու պեխեր կղերիկոսները, երգիչներն ու նուագածուները:

«Փորձ»էն ազատ չեն նոյն իսկ թագաւորն ու թագուհին, արժանաւորապէս կատարելու համար իրենց իյնած պարտականութիւնները:

Եթէ չեմ սխալիր, տասը տեսակ ընդհանուր փորձեր պիտի կատարուին (répétitions générales), մինչեւ մայիս 12, երբ տեղի կ'ունենայ թագադրութիւնը:

×

Կարդալով այս տեղեկութիւնները, միտքս կ'երթայ դէպի ետ, «գաղափարներու զուգորդութեամբ», ինչպէս պիտի ըսէր մեր վարժապետը:

Դէպի ետ՝ մինչեւ 1905 թուականը, երբ ուրի՛շ «ընդհանուր փորձ» մը կը կատարուէր, դարձեալ արքայի մը համար, բայց բոլորովին տարբեր պարագաներու մէջ:

1905 ... Եըլտըզ ... Սուլթան Համիտ ... Քրիստափոր ... Վռամ ... Կառք մը ձզախէժի անիւներով ...:

Առդին փորձ՝ կարելի կանոնաւորութեամբ եւ շքեղութեամբ մեծարելու համար երիտասարդ արքայ մը որ գահ կը բարձրանայ, իր ժողովուրդին կամքով:

Անդին՝ փորձ, կարելի ճշդութեամբ եւ անողոք վճռականութեամբ խորտակելու համար արիւնածարաւ իբէշ մը՝ իր որջին մէջ իսկ:

Առդին, Լոնտոնի մէջ, ընդհանուր փորձ՝ հրապարակաւ, պաշտօնական հանդիսաւորութեամբ եւ ցուցադրութեամբ:

Անդին, ճախ Սոֆիայի եւ ապա Պոլսոյ մէջ, դաւադրական, յեղափոխական փորձ՝ հազար զգուշութեամբ, ափ մը անձնուէրներով, բոլորն ալ մահը աչք առած:

Նախ ձեռնառումը, որ կը պայթի փորձի պահուն, Վիտօշի սարալանջին վրայ, ջարդուփշուր փռելով Քրիստափորն ու Վռամը:

Յետոյ խորհրդաւոր կառքը ձզախէժէ անիւներով, որ եօթն անգամ Եըլտըզ կ'երթայ կուգայ, Սէլամլըքի արարողութեան օրերուն (ուրբաթ), փորձելու համար հրաշագործ մեքենան, գազանին վերադարձի վայրկեանը, ռումբին պայթելու պահը, եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ:

Ահա մեր աշխարհն ու միւս աշխարհը, իրենց «ընդհանուր փորձերով»:

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ որ մէկը միւսը չի հասկնար, եւ երբեք պիտի չըհասկնայ ...

ՎԱՀԷ

Համաձայնութիւն Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ

1914 ՆՈՅ. 5ԷՆ ՎԵՐՋ ԳԱՑՈՂՆԵՐԸ ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿ

Թուրքիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ ծրագրուած դաշնագիրը նշանագրուեցաւ Գահիրէի մէջ: Վերջնական վաւերացումը պիտի կատարեն երկու երկիրներուն խորհրդարանները: Եգիպտական կառավարութիւնը որ եւ է հրատարակութիւն չէ ըրած այս մասին, սակայն թերթերը յաջողած են հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղել.—

Դաշնագիրը յարեւման է այն բարեկամական դաշնագիրներուն որ կնքուած են ուրիշ պետութեանց հետ: Գալով երկու երկիրներու քաղաքացիներուն բնակութեան իրաւունքին, Թուրքերը ինչպէս Եգիպտացիները պիտի կրնան երկու երկիրներու մէջ ճամբորդել, համակերպելով տեղական օրէնքներուն: Երկու երկիրներուն հպատակները պիտի կրնան առեւտուրով, ճարտարագործութեամբ եւ ուրիշ գործերով զբաղիլ, բացի այն արհեստներէն որ վերապահուած են տեղացիներուն: Երկու երկիրներու հպատակները պիտի կրնան կալուածներ գնել եւ ծախել: Երկու կառավարութիւններէն իւրաքանչիւրը պիտի կրնայ միւս պետութեան հպատակներուն վրայ դնել անձնական, առեւտրական, քաղաքային, ուղղակի կամ անուղղակի տուրքեր:

Ինչ կը վերաբերի հպատակութեանց, այն թրքահպատակները որոնք Եգիպտոս հաստատուած են 1914 նոյեմբեր 5էն առաջ կամ անոնք որոնց հայրերը Թուրքիա կամ թրքական նախկին երկիրներու մէջ ծնած են, պիտի կրնան վերստանալ թրքական հպատակութիւնը, եթէ կ'ուզեն: Բայց եթէ Եգիպտոս ծնած են կամ իրենց հայրերը հոն ծնած են, իրաւունք չունին հպատակութիւն փոխելու: Այն թրքահպատակները որոնք Եգիպտոս գացած են 1914 նոյեմբեր 5էն վերջը, պիտի նկատուին թրքահպատակ, բայց եթէ եգիպտական հպատակութիւն ստացած են, պիտի մնան Եգիպտացի: Թուրքիա կ'ընդունի Եգիպտոսի ամբողջ արքայական գերդաստանին եգիպտական հպատակութիւնը:

Այս դաշնագրով վերջ կը գտնէ երկար վէճ մը որ կը տիրէր Մեծ պատերազմէն ի վեր:

Ալեքսանտրէթի սանճաքին Սահմանադրութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան այն յանձնախումբը որ պաշտօն ունի մշակելու Ալեքսանտրէթի սանճաքին սահմանադրութիւնը, հինգշաբթի օր վերսկսաւ իր աշխատանքը, նախագահութեամբ Պ. Պուրքէնի (Պելժ): Ամբողջական յանձնախումբէն զատ, երկու մասնախումբեր կազմուեցան, որ պիտի աշխատին զուգընթաց: Մասնախումբերէն մէկը պիտի զբաղի հիմնական օրէնքին վերաբերեալ հարցերով, նախագահութեամբ անգլիական պատուիրակին, միւսը պիտի մշակէ մասնագիտական խնդիրներու վերաբերեալ կանոնագիրը (դրամ, մաքսային վարչութիւն, թղթատարութիւն եւ նաւահանգիստ):

— · —

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ նոյն անորոշ վիճակն է որ կը տիրէ: Մատրիտ նորէն ռմբակոծուեցաւ: Երկու կողմերն ալ յաջողութիւններ կը ծանուցանեն զանազան ճակատներու վրայ: Անգլիական երեք նաւեր յաջողեցան Պիլպաօ հասնիլ, առանց հետապնդուելու: Կը նշանակէ թէ քաղաքը ոչ պաշարուած, ոչ ալ ականներով պաշտպանուած է:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ առթիւ պատրաստուած է «Ճամբորդութեան տոմսակ» մը, որուն տէրերը պիտի կրնան ոչ միայն 40 առ հարիւր զեղչ ստանալ երկաթուղիներու համար, այլ եւ զեղչեալ գիններով այցելել թանգարանները եւ կարգ մը թատրոններ:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Համատարած լքումի եւ բնաջնջումի մէջ, քաղաքակիրթ աշխարհի կամայ թէ ակամայ մոռացութեան եւ պատմական թշնամիի աննախընթաց կատաղութեան դիմաց՝ Վասպուրականը եղաւ միակ վայրը բովանդակ Փոքր Ասիոյ մէջ, որ պատուով եւ քաջութեամբ մաքառեցաւ եւ ի վերջոյ յաղթեց, յաղթեց եւ փրկուեցաւ, չբաժնելով Կարինի, Տարօնի, Խարբերդի, Տիգրանակերտի, Սեւ ծովեան շրջանի բոլոր քաղաքներու հայութեան եղերական ճակատագիրը: Վանի հերոսամարտը թրքական արիւնախում որկորէն փրկեց աւելի քան 200.000 թարմ եւ կենսունակ հայութիւն եւ, փոխադարձաբար, չա՜տ ծանր հարուած հասցուց մեր ցեղի ընդհանուր թշնամիին ...

Հայկական յեղափոխական պատամարտի տարիներու յամառ եւ հերոսական պայքարն ու դաստիարակութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով, Վասպուրականի մէջ կը ստեղծէր առնական սերունդ մը եւ ժողովուրդ մը, որ լիովին կը պսակէր մեր յեղափոխութեան յոյսերը եւ Հայոց ներկայ ու ապագայ պատմութեան առջեւ կը նուիրագործէր մեր յեղափոխական շարժման արդարութիւնը, իմաստութիւնը եւ անոր պատմական-քաղաքական անխուսափելի անհրաժեշտութիւնը: Առաջին անգամ ըլլալով՝ ամբողջ ժողովուրդ մը կը փարէր յեղափոխական զէնքին · ստրկութեան ու համակերպութեան փոխարէն կ'ընտրէր յեղափոխական կռիւի ճանապարհը եւ իր ճակատը կը պսակէր յաղթութեան եւ ազատութեան արեւով ..

Առաջին անգամ ըլլալով՝ ամբողջ ժողովուրդ մը համերաշխութեան աննախընթաց եւ այնքան երազական դաս մը կուտար մեր ներկայ եւ վաղուան սերունդներուն: Համերաշխութիւն մը, երբ բոլոր կիրքերը կը սանձահարուէին, բոլոր կողմնակցութիւնները կը մոռնային իրենց մասնաւոր շահերն ու հաշիւները, բոլոր անձնական ցանկութիւնները տեղի կուտային ընդհանուրի շահին եւ կամքին առջեւ: Եւ այդ ընդհանուրը ուրիշ բան մը չէր, եթէ ոչ ցեղին ֆիզիքական եւ հոգեկան ազատութիւնը միայն:

Առաջին անգամ ըլլալով, այնքա՜ն տիրականօրէն, համագործակցութեան կենսական հրամայականը իր հզօր ու կենսագործ թեւերուն տակ կ'առնէր ամբողջ ժողովուրդ մը, իր բոլոր դասերով ու դասակարգերով, կին ու աղջիկ, ծեր ու մանուկ, եւ կը մղէր դանոնք համախմբական, կազմակերպուած, ստեղծագործական, դիմադրական աշխատանքի, գիտակցական զոհաբերութեան եւ անօրինակ քաջագործութիւններու:

Զոհաբերութիւն եւ քաջագործութիւն: Եւ միայն անհատներ ու ի վերուստ ընտրուած հերոսներ չէին, որ ընդունած էին լուսապսակը քաջութեան եւ զոհաբերութեան աստուածներէն: Միայն Վռամեանը չէր, որ գիտակցաբար կ'երթար ձերբակալուելու · միայն Իշխանն ու իր երեք ընկերները չէին, որոնք հաշտութեան ճամբուն վրայ զոհուելու կը դիմէին · միայն Նաշխունեան մը չէր, որ կ'ընդունէր թրքական առաջին գնդակը · միայն Այգեստաններ, Պէրպէրեաններ, Պօօղանճեաններ եւ ուրիշ հարիւրաւորներ չէին, որ կը զոհաբերէին իրենց թանկագին կեանքերը Այգեստանի, Քաղաքի, Հայոց Ձորի, Թիմարի, Փեսանդաշտի, Շատախի մէջ · միայն Շիրինները չէին, որ գիտակցաբար ու անվրդով կը զոհաբերէին իրենց հնամենի ընտանիքն ու գերդաստանը, իրենց կիներն ու երեխաները, այլեւ աստուածային ու ինքնակամ զոհաբերութեան մը նուիրուած էր ամբողջ ժողովուրդ մը, իր բոլոր խաւերով, իր հազարեակ մը մարտիկներով, որոնք ամբողջ երեսուն օր բաց աչքերով շօշափեցին մահը · իր ամրաշէն բանուորներով, որոնք կեանքի գնով արհամարհեցին թշնամիի հազարաւոր ռումբերը · իր տասնամեայ պատանիներով, որոնք թշնամիի ռումբերը եւ գնդակները հաւաքեցին վառօդ գտնելու յոյսով · իր դպրոցական պատանիներով, որոնք գիրքերն ու վիրակապերը նախընտրեցին գրքէ ու գրասեղանէ · իր աղջիկներով ու կիներով, որոնք սրբեցին գաղթական հարազատի արցունքը եւ կապեցին հարազատ եղբօր վէրքերը · իր ծանօթ թէ անծանօթ արհեստաւորներով, վարպետներով, ուսուցիչներով, մտաւորականներով, որոնք կօշիկ ու հագուստ, հաց ու մթերք, զէնք ու վառօդ, փամփուշտ ու պատգարակ, սուրհանդակ ու ամրաշէն բանուոր հասցուցին հայ մարտիկներուն, որոնք խրամներ շինեցին եւ մարտկոցներ կառուցին, թնդանօթ ձուլեցին եւ վառօդ ստեղծեցին, ականներ փորեցին եւ հրդեհումներ ղեկավարեցին, օգնութեան գործ կազմակերպեցին եւ տասնեակ հազարաւոր կեանքեր փրկեցին, եւ վերջապէս, յեղափոխական ու պատմական ժամանակաշրջանի մը յատուկ կառավարական ինքնատիպ մեքենայ մը վարեցին:

Քաջեր ու հերոսներ — բայց բազմաթիւ են անոնք: Անհնարին է նոյն իսկ անոնց անուններու պարզթուագրումը: Գրիգոր Պուլկարացի յեղափոխական, հին գործիչ մը, դաւադրական աշխատանքներու եւ կատարեալ անձնուրացութեան, չխտակութեան ու համեստութեան սքանչելի տիպար մը: Ոգին՝ Այգեստանի մարտական գործին: Շիրին Յակոբեան՝ գիւղացի, անձնազոհութեան պատկառելի մարտիկ մը, անձնական քաջութիւն եւ կազմակերպչական անվիճելի տաղանդ, իր գիւղացիութեան սպահապան հրեշտակը՝ Վանի կռիւներէն առաջ, կռիւներու ընթացքին եւ անկէ յետոյ, մինչեւ իր մահը: Կայծակ Առաքել, դասական հայդուկ՝ իր ամբողջ էութեամբ եւ տարիներու արժանաւոր զինակիցը Անդրանիկի, Սեպուհի եւ Տարօնի առիւծներուն, Վանի մարտիկներու ոգեւորութիւնը՝ ամբողջ հերոսամարտի ընթացքին: Արմենակ Եկարեան, քաջ անձնապէս, փորձուած ռազմիկ, յարգուած իր կուսակիցներէն եւ հաւասարակշռուած՝ իբրեւ Զինուորական Մարմնի անդամ: Ալէս Պարսամեան՝ Վանի յեղափոխական գործի ուխտուած ռազմիկը, լուռ եւ համեստ, բայց իր վագրի սրտին վրայ ընդունած թրքական ամենի գրոհները · բարոյական կատարելութիւն մը՝ իբրեւ մարդ եւ իբրեւ յեղափոխական: Փանոս Թէրլէմէզեան՝ հայ տաղանդաւոր նկարիչը, որ վրձինի փոխարէն վերցուցած էր հրացանը եւ ստոյիկեան արհամարհանքով կը հեգնէր մահն ու թշնամին: Փանոս Ժամկոչեան, արհեստաւոր, Սահակ Պէյի եւ իր ամբողջ շրջանի անզուգական ղեկավարը, յանդուգն՝ բայց շրջահայեաց, կատաղի՝ բայց կարգապահ, Վանի մարտական ամէնէն սիրուած դէմքերէն մէկը: Մելիքսէթ Էյնաթեան՝ կիրթ ու խիզախ միաժամանակ, միշտ զոհաբերութեան պատրաստ, ռազմունակ հոգի եւ Ցանկոյններու շրջանի բոլոր գրոհներու անմիջական մասնակից: Նշան Ժամագործեան՝ պաղարիւն, զգաստ, սրատես եւ հնարամիտ՝ ամբողջ կռիւներու ժամանակ: Դայլին՝ ճարտար ու համեստ, Նշանի անզուգական գործակիցը: Նազարէթ Պուռնութեան՝ առեւտրական, բայց անձնական քաջութեան տէր մարդ մը, հայրենասէր, միշտ վտանգաւոր դիրքերու մէջ: Կարապետ Շատախցեան՝ կենսուրախ, ճարպիկ բնաւորութիւն մը, որ գիտցաւ միշտ արհամարհել մահը: Նալբանդ Նշան, հին յեղափոխական՝ պարզ արհեստաւորի մը արտաքինի տակ, վարպետութեամբ ղեկավարեց իր շրջանի բազմաթիւ դիրքերու կռիւները: Ռուբէն Իսրայէլեան՝ արհեստաւոր, երկար ժամանակ վարեց Սահակ Պէյի դիրքի կռիւները եւ անձնական քաջութեան օրինակ հանդիսացաւ շատերու: Վաղարշակ Շիրվանեան՝ ճարպիկ եւ յանդուգն երիտասարդ մը, որ յաճախ հրաշքներ գործեց: Եւ դեռ քանի՜ քանիներ, որոնց անուններու յիշատակումը էջեր պիտի լեցնէր եւ որոնք սակայն, լուռ ու համեստ, ամենօրեայ քաջութեամբ ու զոհաբերութեամբ՝ չքեղ ու դիւթական, յարատեւ ու յաղթական դարձուցին Վանի Հերոսամարտը:

Եւ այս բոլոր յայտնի ու անյայտ հերոսներու, հազարեակ մը մարտիկներու, մարտական ու ստեղծագործական բոլոր կազմակերպութիւններու, Վանի ամբողջ ժողովուրդի դիմադրական օրհասական ահեղ պայքարի ղեկավարը եղաւ Արամը իր բարոյական շունչով, իր անվիճելի հեղինակութեամբ, իր քաղաքական-յեղափոխական-հանրային հարուստ անցեալով, իր կազմակերպչական ինքնատիպ տաղանդով, իր հոյակապ կամքով, մարդկային հոգիները դիւթելու ղեկավարելու բացառիկ հոգեկան ուժով, իր կանխատես հոգիով, իր ամենօրեայ ամէն ժամեայ լարուած ուղեղով եւ սրտով:

ՕՆՆԻԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԶԱՐՀՈՒՐԱՆՔԻ ՕՐԵՐԷՆ

Մինակ էի փշատի մը ստուերին տակ: Ու կը մտածէի: Վեց-եօթը տարեկան տղայ, ի՜նչ կրնայի մտածել: Տուն տեղ, հայր, եղբայրներ, ազգականներ, բարեկամներ բոլորը կորսուած, կրնայի՞ մտածել ...

Երէկ երեկոյ Թուրքի մը պատմած պատմութիւնը խորապէս ցնցած էր մանուկ հոգիս: Այսպէս ուրեմն, դաւը սարքած էր այն աղան որուն մօտ ես ծառայած էի եւ խուժդուժ ոճիրը գործադրած էր ան որուն հետ ամէն օր կը տեսնուէի, կը խօսէի, կը կատակէի ... «Պուտումսուզ» կը կոչէին զինքը: Անքիթ բարենի մըն էր: Զարդէն առաջ անօթի մըն էր: Եղեռնի օրերուն ջարդեց, թալլեց, տունն ու տեղը լեցուց, յղփացաւ, բայց, շուայտութեամբ շուտով սնանկացաւ եւ նորէն վերադարձաւ իր հին արհեստին, — գողնալու եւ մուրալու:

Երէկ իրիկուն, իմ ներկայութեանս սառն ու հանդարտ շեշտով մը պատմեց եղերաբախտ հօրս նահատակութեան բոլոր մանրամասնութիւնները: Դունէն դուրս հանելէն մինչեւ անոր վերջին խօսքն ու շունչը: Օ՜, զարհուրելի էին տանջանքները որ տուած էին հօրս: Զայն մեր տան մէջ իսկ նահատակեր էին:

Երեւակայուած գումարը ձեռք ձգելու համար, նախ կը սկսին անոր մատներէն ու եղունգներէն, կը կտրեն անոր ականջները, յետոյ քիթը, յետոյ ձեռքին մատները, ու ամէնէն վերջ մարմինը կը բաժնեն քանի մը մասերու: Ու այս գործը կատարիչ էին 15 հոգի, բոլորն ալ հօրս «նախկին ծանօթները եւ բարեկամները» ...:

Պատմած ժամանակ իրենց չար քրքիջին ու կծու ծիծաղին դիմաց, վերջին պահուն չկրցայ ինքզինքս զսպել ու փղձկեցայ: Անոնք ի տես իմ լացիս, կրկին ծիծաղեցան, հռհռացին ու անփութօրէն շարունակեցին իրենց զրոյցը: Երբ աղան խիստ շեշտով մը «եա, գնա չնթիկէ» ըսաւ, զգացի որ իմ լացս անոնց անտարժելի չէր թուած: Ու պատմող ոճրագործին սուր հայեացքը շեշտակի աչքերուս՝ լաւ նշան չէին:

Առտուն, սովորականին պէս հորթերը առջեւս ձգած, տան մօտակայ դաշտը իջայ: Անոնք ձգեցի խոտերուն մէջ, իսկ ես, երկնցայ փշատի մը ստուերին տակ: Երէկ իրիկուան պատմութիւնն էր որ կը դառնար գանկիս մէջ, նկարագրուած պատմութիւններն էին որ կ'ուրուագծուէին աչքերուս առջեւ:

Ուրեմն, մայրս կը կեղծէր, սուտ կը խօսէր, մեզ կը խաբէր՝ «Հայրիկը պիտի գայ» ըսելով, կամ «բանտն» է փսփսալով:

Մտածումներս իրենց ծանրութեամբ թմրեցուցին ուղեղս, թուլցուցին ջիղերս: Ինծի այնպէս կը թուէր թէ կը գտնուիմ ոճիրներու աշխարհի մը մէջ, ականատես հօրս խողխողումին: Կամքէս անկախ, երգ մը եկաւ շրթներուս վրայ, կամաց կամաց ձայնս բարձրացաւ, խորացաւ, լայնցաւ: Կ'երգէի: Բարձր ձայնով կ'երգէի ... Ի՞նչ կ'երգէի, հայերէ՞ն թէ թուրքերէն, չեմ գիտեր, միայն կը յիշեմ որ կ'երգէի ու դառնօրէն կուլայի: Արցունքը առատօրէն վար կը վազէր այտերէս եւ կը թրջէր գետինը: Սիրտս փլած էր ...

Այս բեկբեկ վիճակիս մէջ էի երբ, յանկարծ մտրակի ուժգին հարուած մը ստացայ ձախ ուսիս վրայ: Ցնցուեցայ: Աչքերս ետ դարձուցի, նայեցայ, օ՜, օ՜ ... ան էր, երէկ իրիկուան պատմիչը, հօրս ոճրագործը: Ան էր, քովս կանգնած, չար, հեգնոտ ժպիտը դէմքին, ձեռքը մտրակ մը բռնած: Ի՞նչ կ'ուզէր, ինչո՞ւ եկած էր, ի՞նչ գործ ունէր այս ժամուն այս ամայի դաշտին մէջ ... Դեղնած, այլայլած վիճակով մը քարացած մնացի նստած տեղս անշարժ: Աչքերս անթարթ անոր աչքերուն յառած:

Փշատին ստուերին տակ, հողին վրայ ոզնիի մը պէս կծկուած, զարհուրած, եղերական հայեացքով մը կը նայէի իր կարմրած աչքերուն եւ խոժոռ դէմքին:

— Է, չերգե՞ս, խօսեցաւ վերջապէս, չըսե՞ս որ աշխարհը քեզի տըրուած են: Հը, «եալամ եղած եմ» կ'ըսես, «նամազ» կ'ընես, «հազըրին»էն կը ճառես ու հիմա «կեավուր» հօր մը սատակին համար երէկ իրիկուընէ մինչեւ հիմա կուլաս, հը ...

— Աղա՜ ...

Խօսքս կտրեց չար սաստով մը: — «Կ'ուզե՞ս որ հիմա հաշիւդ մաքրեմ»...

Ցնցուեցայ: Սառ քրտինք մը պատեց մարմինս:

Քաշեց, ոտքի կեցուց, բռնեց ականջներս ուժով մը քաշեց եւ քրքիջ մը արձակեց: Յետոյ իջան մտրակի հարուածները մերկ ծունկերուս: Պոռացի, աղաղակեցի ... անօգուտ: Յանկարծ յանդուգն միտք մը յղացայ — փախչի՜լ, ամէն գնով փախչիլ ...

Կերած հարուածներուս ցաւը ուժ տուաւ ոտքերուս: Պոռացի, ճչացի, ու, յանկարծ, ինքզինքս նետեցի մօտակայ թուփերուն մէջ ու անկից ալ բնազդօրէն բռնեցի մեր գիւղի ճամբան, ուր կ'ապրէր մայրս: Կը վազէի, կարծես օդէն կը թռչէի ... Ալ չուրջս չէի նայեր, չէի տեսներ, միայն կը վազէի: Գոռ ու բարձր ձայն մը միայն մերթ ականջիս կը զարնէր, — Ծօ, մի փախչիր, եթէ բռնեմ կտոր կտոր կ'ընեմ ...

Մէկ շունչով մեր գիւղը հասայ եւ դիակի մը պէս ինկայ հօրս բնակարանին սեմին վրայ: Մայրս, տեսածէն սարսափահար, իր բազուկներուն մէջ առաւ յոգնած մարմինս ու ջերմիկ համբոյրներով ողողեց դէմքս ու ճակատս:

Դէպքը պատմեցի որքան որ կրցայ:

Շաբաթ մը վերջ, նորէն զիս բանորէն խլեցին մօրս գրկէն ... Անկից յետոյ մայրս թաղեցի, շատերու թաղումին ականատես եղայ, ես ապրեցայ, բայց մինչեւ այսօրուան հասնիլս քանի քանի տեղերէ խլուեցայ, եւ քանի անգամներ մահուան ճիրաններէն ազատեցայ ...

Այդ միայն ապրելեան սերունդը գիտէ: Ու այս վերյիշումէս վերջ, չարժէ՞ր չանթահարիչ աղաղակ մը չպըտել նոյն այդ սերունդի երեսին:

— Վա՜յ քեզ որ գողգոթաներ ապրեցար եւ այսօր գոհ կը թուիս կեանքէդ՝ անցեալը մոռցած ...

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐԶԷ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԽԱՅԻԼ ՈՒ ԽԱՓԱՆԱՐԱՐԸ

Մտանք հսկայ ճաշարանը, Մոսկուայի եւ մշակոյթի ու հանգիստի պարտէզին, քիչ մը թէյ ըմպելու համար: Սրահը բաւական մաքուր էր, [illegible] անոր որ աթոռները՝ սեղանի վրայ էին, պատերը՝ կարօտ [illegible] ութեան, իսկ տախտակամածը՝ [illegible]: Նստանք՝ գրեթէ [illegible] անտարբերութեամբ՝ դէպի այս [illegible] կարեւոր մանրամասնութիւնները: Միխայիլ խստօրէն նայեցաւ սպասարկողին եւ մռմռաց.

— Ահ, ինչպէս կը քնին, ես չեմ [illegible] բեր սպասարկողները:

Միխայիլ բարեկամս էր, կարծես զինուոր՝ դեռ քաղաքացիական կռիւներու շրջանէն, համայնավար մինչեւ ոսկորները ու հիւանդոտ [illegible] աստիճանի մոլեռանդ:

Ան ամէն կողմ խափանարարութիւն (սաբոթաժ) կը տեսնէր: Բայց իրեն՝ բնութիւնը հսկայ դաւադրութիւն մըն էր, որ կոչուած էր քայքայելու երկրորդ հնգամեակը:

Սպասարկողը դանդաղօրէն սրբեց սեղանը, մեր [illegible] քովէն [illegible] բերաւ փոշին եւ ուրիշ աղտեղութիւններ:

Միխայիլ ջղայնօրէն մռմռաց [illegible]

— Նախայեղափոխական շրջանին [illegible] ան: Տես ինչպէս կը շարժի, քնացած է կարծես:

Նախապէս երբեք չէի խորհած թէ Միխայիլ այսպիսի թափանցող [illegible] դանդ մը ունի:

— Նախայեղափոխական շրջանի սպասարկողները, շարունակեց ան, լաւ չեն: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ համայնավարութիւնը կ'ըսէ — «Ոչ մէկ նուէր»: Նախայեղափոխական շրջանները չեն կրնար հասկնալ համայնավարութիւնը: Չեն կրնար հասկնալ «ոչ մէկ նուէր»ը: Նախապէս, սպասարկողը նուէրներով կ'ապրէր: Այժմ լաւ կը վճարուի, լաւ կ'ապրի, լաւ կը սնանի, — բայց, ոչ մէկ նուէր: Ու ան խափանարարութիւն կ'ընէ:

Ես ապշած մնացի այս տրամաբանութենէն: — Նախայեղափոխական շրջանի սպասարկողները իրենց սրտին խորէն հակայեղափոխականներ են, աւելցուց մռայլօրէն:

Սպասարկողը աւարտեց իր գործը թաց քուրջով, ու Միխայիլ [illegible] հարցուց թէ ինչ կ'ուզենք: [illegible] Մարժօրի փչեց պայուսակին վրայ փոշիները եւ առաջարկեց թէյ, [illegible] կեղ եւ խիզ: Միխայիլի կինը համաձայն եղաւ: Միխայիլ ըրաւ յանձնարարութիւնը: Սպասարկողը անհետացաւ:

Մենք բուռն կերպով կը վիճէինք [illegible] մշտնջենաւորման նոր օրէնքին շուրջ, երբ սպասարկողը վերադարձաւ [illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՈՐԲԵՐՈՒ ՊԱՀԱԿԸ

Ամառնային իրիկուն մը, օրուան տաժանակիր աշխատանքէն ուժասպառ, ինծի հետ տանջուող եղան մըսուրին քով ինկած՝ կը մտածէի:

Նոյն պահուն, յանկարծ, Թեմուրի խլացուցիչ ձայնը ականջիս հասաւ: Հնազանդեցայ: Քանի որ այդ օրուան կեանքս անոր կը պարտէի:

Թեմուրի առջեւն եմ հիմա: Զինուորի մը պէս բարեւի կեցած՝ դատերս կը լսեմ:

— Դէհ, շուտ ըրէ, բահը առ ու պարտէզ գնա, բայց աշխատէ որ, երէկի մնացած մասը լրացնես այսօր: Անկէ վերջ, դաշտ կ'իջնես եւ, բոլոր աղբիւրներուն ջուրերը հաւաքելով՝ մեզ ժառանգ մնացած Մխաքին արտը կը ջրես:

Այդ օրուան պարտականութիւնս լաւ մը սերտելէ վերջ, խոնարհութեամբ մը հեռացայ:

Մերթ ընդ մերթ զէնքի պայթիւններ կը լսէի վերի ձորերէն: Ողջ մեռելներ կ'անցնէին: Նորէն ջարդ կար:

Փամ, փո՜ւմ ...

— Կողոպուտ կայ հասէք, կը ձայնէր Թուրք երիտասարդ մը:

— Զարկէք անխնայ, կը լսուէր ձայն մը, անդիէն:

— Ամէն մարդ պարտի առնուազն մէկէն հինգ Հայ ոչնչացնել, կը խըրատէր ծերունի հօճա մը:

Այս ամէնը կը տեսնէի շարժանկարի մը զարհուրելի տեսարանին պէս: Կը ցաւէի: Կուլայի:

Ջուրը կամաց կամաց կը մաղուէր արտին մէջ: Իսկ ես բահը ձեռքս ելք մը կը մտածէի:

Յուսահատ, այս անմոռանալի ցաւերէն այրող սիրտս զովացնելու համար, պարտէզ ուղղուեցայ: Բայց հազիւ թէ քանի մը քայլ յառաջացած էի, յանկարծ, վարը մացառին տակ ցնցոտիներով ծածկուած գունդ մը նշմարեցի:

Հետաքրքրուեցայ: Կենդանի շունչ մըն էր: Շուտով անցայ թումբի մը ետեւ, ու սկսայ դիտել:

Մօտաւորապէս 45 տարեկան կմախացած դէմք մը: Մարդը կամացուկ մը ելլելով սկսաւ քալել: Բայց ո՞ւր: Շատ չանցած իր դողդոջ քայլերը ուղղուեցան դէպի գիւղը:

Ջրտուքս լմնցած էր արդէն: Եւ առանց երեւնալու, հետեւեցայ քայլերուն:

Խեղճը, կամաց կամաց քալելով հասաւ այնպիսի տեղ մը, ուր ճար չկար անցնելու: Կանգ առաւ: Վերէն վար լաւ մը քննեց, յետոյ, մացառին փուշերը մէկ կողմ հրելով, ներս մըտաւ: Դիտեց Թեմուրի տունը: Դուռներ փակ էին: Լոյսերը մարած: Գամփռը անշարժ կը քնանար: Ցողնութիւնը առնելէն վերջ, ճեղքեց մացառը ու դուրս ելաւ եւ առանց վարանելու անցաւ Թեմուրի դրան առջեւէն ու մտաւ դրացի աղայի մը տունը:

Մուրացկանի տարազով ներս մտնելուն պէս, շուներուն յարձակման ենթարկուեցաւ: Աղան, ներս մտնողը մուրացիկ մը կարծելով գթաց, շուները մէկ կողմ քշեց եւ, մօտենալով հարցուց.

— Ո՞վ ես դուն:

— Ծառադ, Վարդանը:

— Վարդա՞ն: Խեղճ մարդ, ո՞րտեղէն այս, ո՞ր ...

— Մի հարցներ, աղա:

— Կին, շուտ ըրէ, ճրագը բեր:

Վարդանի սովորական վայրն էր այդ, եւ առանց վարանելու մտաւ ախոռը ու մսուրի մը առջեւ ինկաւ ուժասպառ: Մտայ պարտէզ: Ախոռի դուռ պատուհանները դէպի դուրս կը նայէին: Մօտեցայ: Բահս կթնցուցի պատին, կոխեցի երկու ուսերուն վրայ ու բարձրացայ վեր: Վարդան հոն մսուրին առջեւն էր, երկու բարեկամ անձերու ներկայութեան:

Պահ մը հանգստանալէ ետք, աչքերը բանալով տեսաւ իր երկու եզները: Առաջին տեսնելուն չհաւատաց: Դողդղալով մօտեցաւ, շօշափեց լաւ մը եւ յանկարծ գտաւ մէկին աջ եղջիւրին վրայ իր դրած նշանները: Համբոյրներու տեղատարափ մը կը թրջէր եզան աչքերն ու ճակատը: Եւ կենդանին փոխադարձաբար, կարծես մարդկային իմացականութեամբ մը սկսաւ լզել իր տիրոջ ձեռքերը:

Վարդան իր սրտէն քամուած արցունքներու հեղեղին մէջ խեղդուելով ինկաւ:

— Հանդարտէ, Վարդան, այս բոլորը դարձեալ քուկդ են, ըսաւ Գ. աղան: Անցեալին վրայ մի խորհիր, պիտի գան օրեր, որ դարձեալ ունենաս նոյն դիրքը, նոյն բախտը:

— Բա՞խտ ըսիր: Գետինն անցնի այսպիսի բախտը որ մեզ այս օրերուն հասցուց:

— Իրաւունք ունիս, Վարդան, բայց որո՞ւ հասկցնես: Այս դարուն մէջ ամէն մարդ թագաւոր մը եղած է, եւ իր ուզածին պէս կը շարժի: Ա՜խ, արտանց կ'ըսեմ, ընողին չի մնար:

Շաբաթներ անցնելէն վերջ, Թեմուր ականջիս փսփսաց.

— Ազգէդ մէկն ալ ազատեցինք:

— Ո՞վ է:

— Աներձագիս հողագործը:

— Արդեօք կարելի՞ է հեզ մը տեսնել:

— Ինչո՞ւ չէ: Բայց ինծի նայէ, բերնէդ որ եւ է խօսք չելլէ, քեզ կը սպաննեմ:

Առաջին տեսնելուս, սիրտս զող եկաւ: Անցեալի անուշ յիշատակ մը արթնցաւ կուրծքիս տակ: Նայեցանք իրարու: Եւ յանկարծ, հօր եւ տղու պէս փաթթուեցանք վիզ վզի: Լացինք:

— Ի՞նչպէս եղաւ որ ազատեցար այս փոթորիկէն:

— Հրաշքով, տղաս, պատասխանեց մարմրած ձայնով մը, — եւ կողմնակի պատին կռթնելով՝ սկսաւ պատմել.

—« Կարծեմ կը յիշես, անկէ ամիսներ առաջ զինուոր գացի ինծի նման հազարաւոր երիտասարդներու հետ: Շատ չանցած, Խարբերդէն հազար հոգիով ճամբայ ելանք դէպի Բալու: Բոլորս ալ Հայ: Հոն, երկար չսպասեցինք, անկէ ալ գացինք Կարին: Այդտեղ, մեր ուժէն վեր ծանր աշխատանքի մը լծեցին մեզ: Օրական մէկ սեւ հացով: Ամիսներ շարունակ աշխատեցանք: Օրին մէկն ալ, չեմ գիտեր որ ամսուն էր, դարձեալ մեզ դէպի Խարբերդ ղրկելու որոշում տըւին:

Ճամբաները լեցուն դիակ: Զահանրւած բաներ: Ոմանք հիւանդ, եւ ոմանք ալ հոգեվարքի մէջ: Սիրտ չէր դիմանար, մեր աչքերը գոցելով կ'անցնէինք:

Կարաւան կարաւանի ետեւէ կուգար ու կ'անցնէր: Հայեր էին: Հասկցանք որ ջարդ կար: Մինչեւ Խարբերդ հինգ հարիւր հոգի մնացինք:

Ալ մնացած հինգ հարիւրը ճամբայ հանեցին Տիգրանակերտ ղըրկելու: Հոդ, մեզ ընկերացող զինուորները փոխուեցան: Բախտէս նորեկներուն մէջ վաղեմի ծանօթ մը գըտայ եւ, խնդրեցի որ իմ մասին մտածէ:

Մթնշաղին, առաջին ոստիկանատունը հասանք: Բայց հազիւ դէպի այդ հրապարակին վրայ քիչ մը կանգ առինք, յանկարծ, տեղին հրամանատարը յայտարարեց.

— Շուտ ըրէք, քիչ մը անդին կամուրջ մը կայ շինուելիք:

Եւ մեզ առանց կեցնելու ճամբայ հանեցին իրիկունով: Հասանք այսպիսի տեղ մը, ուր արդէն ամէն բան յատակ կը տեսնէինք: Մեզի պատուիրեց որ քիչ մը նստինք, խօսինք եւ աղօթենք:

Տնտնալու ատեն չկար: Մօտեցայ ծանօթ զինուորիս, եւ խնդրեցի որ [illegible] քանի խումբը կը կենար, թող ինծ քալելու:

Առաջարկս ընդունուեցաւ:

Քալելէն ապահով անկիւն մը [illegible]: Մութ էր: Խումբը կամաց կամաց սկսաւ յառաջանալ: Ժամանակ չկորսնցուցի, եւ անմիջապէս ճամբան չեղելով, քանի մը քայլ անդին հովէն քշուած չոր փուշերու տակ [illegible] կնցայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ

ցած էր թէ ինչ էինք յանձնարարած ։ Միխայիլ կրկնեց՝ դանդաղօրէն ու արհամարհանքով։

— Կը տեսնէ՞ք,— դարձաւ ան դէպի մեզ՝ դողդղուն կզակով։ Անպատկառ մըն է այս սպասարկողը։ Մոռցեր է բառծս ... Անամօ՜թ քեզի ... Ախ, խափանարարութիւն կ'ընէ ...

Ակնարկ մը նետեցի սպասարկողին, որ կ'անհետանար։ Ոչ թէ կը քալէր, այլ կը թռէր։

Մինչ մենք կը վիճէինք ճափոնական յարձակողական քաղաքականութեան մասին, սպասարկողը վերադարձաւ բեռնաւորուած։ Մեր առջեւ դրաւ չորս դաւաթ թէյ, չորս բոկեղ եւ չորս կրկնեփ հացի շերտեր՝ իւղով։ Մենք պահ մը նայեցանք հացերուն վրայի իւղերուն։

— Ինչո՞ւ հացը այսպէս է, հարցուց Միխայիլ՝ զուսպ ձեւով։

Ու ատոր հետեւեցաւ երկար վէճ մը։ Միխայիլ յանկարծ սկսաւ պոռալ՝ կարծես կը մորթէին զինքը։

— Ի՞նչպէս, հացն ու կարագը մէկ-միաւո՞ր են։

Անիկա ճիշդ էր։ Հացն ու իւղը անբաժանելի էին։ Միխայիլ կը պնդէր թէ անիկա ծիծաղելի է։ Սպասարկողը ըսաւ թէ այդպէս է գրուած ճաշացուցակին մէջ։ Միխայիլ դիտել տըւաւ թէ ճաշացուցակը յիմարական է։ Սպասարկողը բացատրեց թէ զայն կազմած է «կոմիտէ»ն անձնական հակողութեան տակ պարենաւորման գործավարութեան մէկ ներկայացուցիչին եւ սնունդի սպառման ղեկավար խորհուրդի մէկ անդամին։ Միխայիլ յայտնեց թէ անիկա խոր տպաւորութիւն պիտի գործէ իր ամերիկացի հիւրերուն վրայ, որոնք բարեկամ են նաեւ Խորհ. Միութեան։ Սպասարկողը առարկեց թէ «Մշակոյթի եւ հանգիստի պարտէզին» ճաշարանին ճաշացուցակը կոչուած չէ Ամերիկացիներուն հաճելի թուելու։ Միխայիլ ըսաւ թէ իր ձեռքը չորնայ՝ եթէ վճարէ դրամը հացին, զոր յանձնարարած չէր, զոր չուզեր եւ զոր պիտի չուտէ։ Սպասարկողը, աննպատակ ակնարկը առաստաղին յառած, մեղմօրէն կրկնեց.

— Ընկեր, հացն ու կարագը մէկ միաւոր են։

Նոր փաստարկութիւններ յաջորդեցին։ Միխայիլի կինը միջամտեց վէճին, վեր առնելով սպասարկողին յիմարութիւնը՝ քանի մը մանրամասնով, որոնք պատահած էին իրեն՝ անցեալ ամառ՝ Ուկրայնայի մէջ։ Միխայիլ յիշեց Մարքսը։ Կինս կը նայէր արդէն խիստ պաղած թէյին։ Իսկ ես կը դիտէի հացին ու իւղին շուրջ յածող մեղուները։ Վէճը վերածուեցաւ պերճախօսութեան։ Միխայիլ ողեկոչեց Լենինը։ Սպասարկողը, վարպետ վիճող մը, սկսաւ անոր վրայ յարձակիլ՝ «տալինականութեամբ»։ Այս պարագան շատ գրգռեց Միխայիլը։ Ընկեր՝ փակած պատին, ան վարպետօրէն արտայայտեց իր ատ հոմինէմ պատճառաբանութիւնը։ Ու կայծակի մը նման որոտաց.

— Խափանարարութի՜ւն։

Սպասարկողը շշմեցաւ։ Միխայիլ շարունակեց իր պերճախօսութիւնը, յիշելով Մոլոթովի մէկ ճառը։ Սպասարկողը դիտել տուաւ թէ Մոլոթովի խելքը կը հանէ միայն ծանր ճարտարարուեստին։ Ասիկա սաստեց Միխայիլը որ մէջբերումներ ընէ Կագանովիչէն։ Ցետոյ յիշեց հատուած մը Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի (12րդ պլենում) զեկոյցէն։ Միխայիլ հոյակա՜պ էր։ Սպասարկողը սկսաւ տեղի տալ։ Բացայայտ էր, որ այս մարդը յարատեւած չէր իր ընթերցումներուն մէջ։

Տեսնելով որ այսպէս պիտի վիճին մինչեւ լոյս, միջամտեցի.

— Տես ինչ, Միխայիլ,— ըսի. ըսէ իրեն որ կարագը վերցնէ հացին վրայէն։ Ցետոյ զանոնք դիր բոկեղներուն վրայ ու հացերը ետ տուր։

Միխայիլի դէմքը ճառագայթեց.

— Պաւլօ՜, ընկեր, վրայ բերաւ ան — դուն կատարեալ մարքսիստ մըն ես. տեսականութիւն եւ գործնականութի՜ւն ...

Միխայիլ այս առաջադիտութիւնը առաջարկեց սպասարկողին։ Սպասարկողը մտածեց, յետոյ սկսաւ կարագը հացերուն վրայէն հանել ու դնել բոկեղներուն վրայ։ Մարժորի ափոփանքի շունչ մը առաւ.

Ցանկարծ, սակայն, սպասարկողը գոչեց.

— Ոչ, ընկեր, ոչ, ու կրկին կարագը դրաւ հացերուն վրայ։ Եթէ բաժնեմ հացէն, պիտի ունենամ չորս շերտ հաց առանց իւղի։

Ու, դառնալով իր կրունկներուն վրայ, անհետացաւ։

Մենք լուռ կերանք մեր բոկեղներն ու կարագը։

Երբ վճարեցինք հաշիւը, Միխայիլ խոր շունչ մը առաւ եւ ըսաւ.

— Ա՛խ, մնաք բարով, մենք պէտք է պայքարինք անոր դէմ՝ բոլոր ճակատներուն վրայ ...

ԼԷՕ ՌՈՍԹԷՆ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՕՐՕՐԵՐԳ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ

Օրոր մանկիկըս, արե՛ւ կենսատու,
Քունն եղիր մուշ-մուշ ջինջ համբոյրիս տակ.
Այս չար օրերուն, քաջ կորիւն իմ դու,
Մեծցի՛ր մեր նախնեաց հաւատքովն համակ։

Այդպէս հեկեկուն
Մի՛ լար իմ անգին,
Օ՛ր մըն ալ մենք տուն
Կը դառնանք կրկին։

Մեծցի՛ր, անարգուած, պաշտելի՛ տըղաս,
Մեծցի՛ր Հայու պէս, զաւակդ իմ դու հեզ,
Որ մեզ պէս կեանքիդ մէջ պանդուխտ չըլլաս ...
— Թո՛ղ մեր հայրերուն օրհնութիւնը քեզ։

Քունն եղիր խաղաղ
Դուն իմ միակ յոյս,
Պիտի ուշ կամ վաղ
Մե՛զ ալ ծագի լոյս։

Խունա՛պ էր օրն այն, բարբարոս հորդան,
Երբ բորենիներ՝ երախով գազան,
Կերան մեր հայրերն ... մենք հայրենի տան
Կարօտ մընացած՝ ինկանք ցիր ու ցան։

Այդպէս հեկեկուն ...

Հայրիկըդ այժմ, սեւ բախտին իրլու,
Օտար երկնի տակ կ'իջնէ ածխահոր՝
Իր մաշած կեանքէն օ՛ր մ'ալ վատնելու,
Որ ըզմեզ պահէ վաղուան յոյսով խոր ։

Քունն եղիր խաղաղ ...

Մօրդ գորովոտ գուրգուրանքին տակ
Թո՛ղ կերտուի տակաւ հոգիդ հեզանազ ...
Հիմա դուն անհոգ, ցաւին անգիտակ,
Խոր խաղաղութեա՛մբ քնացիր, տըղա՛ս։

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Քոնկօ

ՄԻՋՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ

Մարտ 29ին, այս տարի, լրացաւ Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահուան քսանեւհինգամեակը։

Ինչպէս արտասահմանի մէջ՝ Վէմ, Հայաստանի մէջ եւս խորհրդային թերթերը յօդուածներ նուիրեցին մեծ թատերագրին յիշատակին։ Թարմացնելու համար անոր յիշատակը, Խ. Հայաստանի մէջ տպուած յօդուածէ մը կ'առնենք հետեւեալ կենսագրական գիծերը.—

Սունդուկեան ծնած է 29 յունիս 1825ին, Թիֆլիսի մէջ։ Նախակրթութիւնը կը ստանայ (1832—1838) Ցակոբ Շահան Ջրպետեանի մօտ, յետոյ 2 տարի եւս կը յաճախէ Աւգուստեաններու գիշերօթիկ վարժարանը, 1840—1846կ'ուսանի Թիֆլիսի գիմնազիոնին մէջ, զոր աւարտելէ վերջ կը մտնէ Պետերսբուրկի համալսարանին պատմագրութեան բաժինը։ 1850ին կը վկայուի իբրեւ արեւելեան լեզուներու մասնագէտ։

Պետերսբուրկի մէջ իր ուսանողութեան շրջանին, կը հետեւի գրական ու թատերական շարժումին, գրեթէ միշտ ներկայ կ'ըլլայ Աղեքսանդրեան թատրոնի բեմադրութեանց, մասնաւորապէս իր հիացման առարկայ կը դառնան ռուս դերասաններէն Շչեպկին, Մարտինով եւ ուրիշներ։ Անընդհատ կը կարդայ եւ կ'ուսումնասիրէ Շէյքսփիրը, Մոլիէրը, Շիլլէրը, Տիման, Գրիբոյեդովը, Գոգոլը, Օստրովսկին, եւրոպական եւ ռուսական բոլոր մեծ թատերագիրները, որոնց ազդեցութիւնը կը տեսնուի եւ գործերուն մէջ։

1850ին կը վերադառնայ Թիֆլիզ եւ կը նուիրուի թատերագրութեան։

Իր առաջին գործն է Գիշերուայ սաբրը խէր է կատակերգութիւնը (1863)։ Մինչեւ Սունդուկեանի ասպարէզ գալը, կենցաղային կատակերգութիւնը իր ներկայացուցիչներն ունէր յանձին Միք. Պատկանեանի, Փուլինեանի, Տէր Գրիգորեանի, բայց հայ բեմին վրայ տակաւին կ'իշխէին Պէշիկթաշլեանի, Կարինեանի, Հէքիմեանի կեղծ-դասական ողբերգութիւնները, կրօնական-ազգայնական զունաւորումով։

Սունդուկեան այնուհետեւ կուտայ Խաթաբալան (1866), Ոսկան Պետրովիչն էն կինքումը (1866), Եւայլն կամ նոր Դիոգինէս (1869), Էլի մէկ զոհ (1869), եւ ի վերջոյ իր գլուխ-գործոցը՝ Պէպօ (1870)։

«Պէպօ»յին կը յաջորդեն Քանդած օջախը (1877), Ամուսիններ (1889-1890), Բաղնըսի բոխչա (1907), Սէր եւ ազատութիւն (1909)։

Սունդուկեան ունի նաեւ վէպեր,— Վարինկի վէչեր (1877), Մասլախաթներ, թերթօն մը «Օրուայ չարիք»ին նուիրուած, որ հրատարակուեցաւ Մշակի կամ Արձագանգի մէջ երկար ընդհատումներով (1872-1912),— այստեղ կը ստորագրէր Համալ կամ Հաղիդ։

Մեռաւ 29 մարտ 1912ին։

Կտակ ձգած էր արձան կանգնել իր Պէպոյին.—

«Սաղ բոյով կանգնած ըլի բայց պատուանդանի վրայ իրա հաքուստով, գդակը ծածկած, մէ ձեռին Արութինի բարաթը, մէկ էլ ձեռով վրէն գրածն ըլի ցոյց տալի նրան, վուր գլխարաց ու սերթուկով սիվերես կանգնած է կշտին։ Տակը, պատուանդանի վրայ գրած ըլի մենակ էս խօսկերը.

ՊԷՊՕ.—Էս քու կտրած ձեռով չի՞ս գրի ...»։

Սունդուկեան մեծ ազդեցութիւն թողած է մեր թատերագիրներուն (Շիրվանզադէ) եւ դերասաններուն վրայ (Գ. Տէր-Դաւթեան, Գ. Զմշկեան, Ա. Մանդինեան, Գ. Միրզեան եւ ուրիշներ)։

Կարելի է ըսել որ Սունդուկեանի թատերախաղերուն գլխաւոր հերոսն է դրամը,— քաղքենի եւ աշխատաւոր դասակարգերն են որ դէմ առ դէմ կը կանգնին, կը ստեղծեն ողբերգական հանգոյցներ որ կը լուծուին ընչազուրկներու նիւթական պարտութեամբ (դրամատիկական բարոյական), այլ եւ արդար բողոքի մը յաղթերգութեամբ (մարդկային բարոյական)։

Թատերագիտական տեսակէտով՝ Սունդուկեան փոխեց հին թէքնիքը, եւ, ինչպէս Շիրվանզադէ կ'ըսէ, բեմէն դուրս նետեց անարիւն եւ անկենդան մանըրէքէնները կամ մեռելները, բեմ հանելով կենդանի եւ գործող էակներ։

ԹՈԼՍԹՈՅ ԵՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ

Ցաճախ խօսած ենք այն աղերսին մասին, որ գոյութիւն ունի Թոլսթոյի գործին եւ բոլշեւիկեան վարդապետութեան միջեւ։ Այս անգամ Մարսէլ Թիէպօն է, որ կը շօշափէ այս նիւթը (La Revue de Paris)։

Թիէպօ իր ուսումնասիրութեան մէջ կը մեկնի Թոլսթոյի եսէն։ Եասնայա Փոլեանայի ծերունին բանտարկուած կը զգայ իր եսը կամ ինքզինք,— ադէ՝ իր այլասիրութիւնը։ Ան կը խոստովանի տեղ մը.— «Ես մինակ եմ ինքզինքիս հետ, ես բեռ մըն եմ ինքզինքիս, ես չեմ կրնար դուրս ելլել ինձմէ»։ Այս զգացումէն կը ծնի իր ներքին տրամը։ Կը տառապի ազատագրելու համար ինքզինք իր եսէն, զոր կ'օծէ կ'անուանէ «իմ սատանան»։ Մարկոսի եւ Ցովհաննու աւետարաններուն ընթերցումով՝ Թոլսթոյ կը կարծէ գտած ըլլալ ճշմարիտ ճամբան,— փախուստ տալու համար եսին բանտարկութենէն՝ պէտք է սիրել ուրիշը եւ սիրելով ուրիշը՝ համոզուիլ որ պատրանք է եսին բանտը։

Եւ ահա կը սկսի իր վարդապետութեան տրամաբանութիւնը. «Գիտեմ որ ես պէտք չունիմ պետութեան, պէտք չունիմ ինքզինքս անջատելու ուրիշ ազգերէ։ Գիտեմ որ ես պէտք չունիմ պետական արդի կազմակերպութեանց, ոչ ալ կառավարութեան։ Գիտեմ որ ես պէտք չունիմ յարձակելու այլ երկիրներու ժողովուրդներուն վրայ»։ Ու Թիէպօ կը հետեւցնէ թէ Թոլսթոյի թելադրանքն այս է նաեւ ուրիշներու համար։

Ճիշդ է որ բոլշեւիզմը հրապարակ իջաւ «ոչ-յարձակողական» վարդապետութեամբ, եւ իբրեւ աշակերտ Թոլսթոյի։ Ճիշդ է որ բոլշեւիզմը հողային բռնագրաւումներ կատարեց երկրին մէջ, հողագործ գիւղացիութեան վրէժը լուծելով կալուածատէրներէն ու ջանալով սրբագրել անարդարութիւնները, զորս կը տեսնէր, կը զգար ու կը խոստովանէր նաեւ կալուածատէր Թոլսթոյ։

Վերջապէս ճիշդ է որ Թոլսթոյ դեր ունի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան մէջ, բայց Թոլսթոյ, եթէ ապրէր, պիտի ատէր բոլշեւիզմը։ Ահեղն Իվանի կամ Մեծն Պետրոսի կարգին պիտի դասէր բոլշեւիկները, որովհետեւ իր երազած յեղափոխութիւնը կրօնական էր, մինչ բոլշեւիզմը սպաննեց կրօնքը, իր երազած պետութիւնը աւելի մեղմ էր, մինչ բոլշեւիզմը ստեղծեց բռնատիրութիւն մը։ Խօսք իր ժամանակակից յեղափոխականներուն ուղղելով՝ Թոլսթոյ կ'ըսէր. «Ժողովուրդը որուն բարիքին համար կը կատարէք այս ամէնը, ձեզմէ բան մը խնդրած չունի եւ պէտք չունի այսքան դէշ եղանակով մը իբարորդել աշխատած ձեր բարեփոխութեան։ Ժողովուրդը կը ճանչնայ ձեզ ձեր բուն արժէքով։ Դուք մակաբոյծներ էք Ռուսիոյ մարմնոյն վրայ, դուք կը թափէք անոր արիւնը եւ անոր կը ներարկէք ձեր փտութիւնը»։

Այս վկայութիւններէն վերջ, ո՛րքան ճիշդ կը գտնէք որ բոլշեւիկները իրենցը համարին Թոլսթոն։ Արդէն Լէնին տեսաւ տարակարծութիւնը, որ գոյութիւն ունէր իրենց եւ Թոլսթոյի միջեւ, ընդունելով Թոլսթոյի մեծութիւնը իբրեւ գրող՝ կը յայտարարէր 1908ին թէ Թոլսթոյ կը ներկայացնէ «բարեկեցիկ մուժիկներու ի ծնէ վատութեան, հոգեկան տկարութեան հայելին», մէկը որ պետական պաշտօնէային տեղ կը ջանայ բերել փոփը, ժողովրդապետութեան տեղ՝ «զարշելի» կղերապետութիւնը, եւ տառով իսկ կը հանդիսանայ մեծագոյն հակայեղափոխականը։

Գ. ՄԽԱԼԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԽՄԲ.— Անցեալ օր հաղորդած էինք այս վաստակաւոր ուսուցչին մահը Գահիրէի մէջ։ Հոգիոյն խմբագիր ընկ. Կ. Գէորգեան, որ հանգուցեալին աշակերտած է Պարտիզակի ամերիկեան վարժարանին մէջ, իր տպաւորութիւնները գրելով, այս առթիւ կը պատմէ.—

Դեռ Պարտիզակ եղած ատեններս մատով ցոյց կուտային Մխալեանը, իբրեւ մէկը, որ լոկ ինքնաշխատութեամբ կրցած էր հմուտ ուսուցիչ մը դառնալ եւ գիրք մը գրել։ Համալսարան չէր գացած։ Ոչ ալ աւարտած էր որ եւ է երկրորդական վարժարան։ Պարտիզակի մէջ ծնած էր ան եւ ինքնօգնութեամբ յաջողած էր ապահովել այն բոլոր տարրերը, որոնք անհրաժեշտ են սերունդներ դաստիարակելու համար։ Հակառակ սակայն իր այս անշուք ելքին, Գ. Մխալեան կրցաւ ըլլալ լաւ ուսուցիչ մը եւ այդպէս ալ մնաց մինչեւ իր մահը։ Սերունդ դաստիարակեց աւելի քան քառասուն տարի եւ յաջողեցաւ՝ նախանձելիօրէն ու կամովին ստանձնած իր առաքելութեան մէջ։

Իր ըմբռնումներով ու գաղափարներով պահպանողական մարդ էր հանգուցեալը։ Բայց, դէթ Պարտիզակի մէջ, չէր փորձեր ան իր գաղափարներով թրծել իր աշակերտները։ Չէր արգիլեր այս վերջիններուն տարուիլ այն բոլոր երիտասարդական թափերով, որոնց ինք համամիտ չէր։ Բազմաթիւ ընկերներով, օրինակի համար, դեռ դպրոցական նստարաններուն վրայէն յարեր էինք մենք դաշնակցական գաղափարաբանութեան։ Ուրիշ ուսուցիչներու կարգին Գ. Մխալեանն ալ ծանօթ էր մեր «խենթութեանց»։ Բայց չեմ յիշեր, որ այդ «խենթութեանց» սկզբունքով հակառակ Մխալեանը, օր մը օրանց այդ մասին դիտողութիւն ըրած ըլլայ մեզի։ Վարժարանի մէջ չէր խօսեր բնաւ այդ մասին, ոչ իսկ ակնարկութիւն կ'ընէր, բայց վարժարանէն դուրս, գիւղին մէջ, երբեմն առիթը կ'ունենար դրսեւորելու իր մտքերը, նոյն իսկ մեր ներկայութեան։

Չեմ մոռնար բնաւ նահատակ Շահրիկեանին եւ իր միջեւ պատահած միջադէպ մը, 1910ին, երբ իր ամէնէն սուր փուլին մէջ կը գտնուէր Դուրեան պատրիարքի շուրջ արծարծուած խնդիրը Պոլսոյ մէջ։ Լուսահոգի Շահրիկեան Պարտիզակ եկած էր բանախօսելու։ Գիւղին ընդարձակ լսարանը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ, մենք, հինգերորդ դասարանի ուսանողներս ալ գացեր էինք ունկնդրելու Դաշնակցական գործիչը։ Ներկայ էր նոյնպէս Մխալեան։ Արախչինը գլխուն՝ ամբողջ երկու ժամ խօսեցաւ եւ իր ճառը վերջացնելէ վերջ, Շահրիկեան խօսք տուաւ ամէն անոնց, որոնք յաւելուածական բացատրութիւններ կ'ուզէին ունենալ։ Ու փոքրաթիւ հարցաքննիչներու կարգին խօսք ուզեց նաեւ Մխալեան, որ սակայն, հարցումներու ձեւին տակ, բուռն կերպով հակաճառեց Շահրիկեանին։ Աւելորդ է ըսել, թէ այս վերջինը տակը չը մնաց։ Եւ, ոչ միայն տակը չմնաց,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (259)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

«Կ'երդնունք յանուն Հայաստանի ազատութեան, հաւատարմութեամբ ծառայել յեղափոխութեան, ազգին, մեր մեծերուն։ Կ'երդնունք մեր զէնքերը վար չդնել, մինչեւ որ մեր հայրենիքը ազատի օտարի լուծէն։ Կ'երդնունք Հայաստանի ազատութեան համար զոհաբերել մեր կարողութիւնը, մեր արիւնն ու կեանքը։ Ամէն»։

Կէմի ծերունի քահանան յուզումէն դողդղալով՝ բարձրացաւ խորանը ու այնտեղէն հեծկլտալով պահպանիչ մը ըսաւ։

Լեւոնի ու իր փոքրաթիւ խմբի մեկնելէն վերջ, Կէմի ու դրսի գիւղերէն եկած երիտասարդները երկար ժամանակ մնացին եկեղեցիի մէջ՝ ամէն մէկը իր գիտցածը պատմելով։ Ընդհանուրին համոզումն այն էր, որ եթէ գարնան չէ, աշնան անպատճառ պիտի բռնկէր ապստամբական շարժումը։

Լուսադէմին Լեւոնը ընկերներով հասաւ Խորգոմ, ուր իրմէ առաջ եկած էին Պիծան, Մոսոն, Մոկացի Ցակոբը եւ անհամբեր անոր գալուն կը սպասէին՝ Աղթամար անցնելու համար։ Դժբախտաբար, Լեւոնը այնքան ուշացեր էր, որ այլ եւս անկարելի էր աննկատելի կերպով անցնիլ կղզին։ Կը մնար որ ցերեկը Խորգոմի մէջ անցընելով՝ երեկոյեան ճամբայ ելլէին։ Խորգոմի յեղափոխական մարմնի անդամներէն նաւավար Ղուկասը՝ Շէյխ կեղծ անունով յայտնի, նամակ մը յանձնեց Լեւոնին, որ այդ օր ստացած էր Արտամետէն։

Նամակագիրը Վահէն էր։ Ընդարձակ նամակ մը՝ մեծ մասամբ ծածկագրով գրուած։ Լեւոնը եւ Պիծան առանձին անկիւն մը քաշուած՝ կարդացին նամակը, կամ աւելի ճիշդ՝ Լեւոնը կարդաց, որ առանց դժուարութեան, առանց բանալիի օգնութեան արագօրէն թուանշանները կը կարդար, որպէս թէ սովորական գրուած նամակ մը ըլլար։

Վահէն քաղաքի գործերու մասին ընդհանուր կերպով խօսելէ վերջ՝ կ'աւելցնէր.

«Ինչ կը վերաբերի Զախարովի առաքելութեան, դժբախտաբար վերջնական կերպով ձախողեցաւ։ Մեր խորամանկ կուսակալը, որ անվերջ խոստումներով օրօրեց Զախարովը՝ առանց իրական օժանդակութիւն մը ցոյց տալու, երկու օր առաջ իր մօտ կը կանչէ բժշկապետը եւ առանց այլ եւ այլի կը յայտնէ, որ բժշկական խումբը անմիջապէս պէտք է հեռանայ Տաճկաստանէն։ Աղէկէ աւելի անպատեհն այն կը լինի, որ ռուսական հիւպատոսը, փոխանակ իր հպատակները պաշտպանելու՝ միեւնոյնը կը կրկնէ, բարեկամաբար յայտնելով, որ Փեթերպուրկի կառավարութիւնը իր դիրքը փոխած է այդ խնդրի նկատմամբ։

«Ինչպէս կ'երեւի, Պոլսոյ կեդրոնական կառավարութիւնը՝ չկրնալով հաշտուիլ Վանի նման հայկական շրջանի մը մէջ բացուելիք հիւանդանոցի գաղափարի հետ, դիւանագիտական ուրիշ խնդրի մը մէջ զիջում մը ընելով՝ կը ստիպէ Փեթերպուրկը ետ կանչելու Զախարովը եւ իր ընկերները։ Մեր մեծահողի կուսակալը, որպէս թէ ապաշխարութեան խնդրանքին անսալով, կը թոյլատրէ օրիորդ Ասլանովին մնալ, քանի որ ամբողջ Վանի նահանգին մէջ դպրոցական մանկաբարձուհի մը գոյութիւն չունի եւ կը խոստանայ ամէն կերպով օժանդակել անոր՝ իր բարձր հովանաւորութեան առարկայ դարձնելով Սոնիայի գործը, որ իր սրտին շատ մօտ է եղեր։

«Իրողութիւնը սակայն այն էր, որ իր պալատական կինը, բացարձակապէս կը մերժէ Թուրք բժիշկներէ խնամուիլ, ու կը սպառնայ Սոնիայի հեռանալու պարագային՝ վերադառնալ Պոլիս, այնտեղ երեխան աշխարհ բերելու համար։

«Երկարօրով մը կուսակալի ցանկութիւնը մեզ իմացուցեր էր Սոնիան։ Հրահանգեցինք անոր, որ համաձայնի մնալ՝ իր տունը վերածելով մայրանոցի։ Դու ծանօթ ես տեղին. ճիշդ Մահմուտ Աղի պահականոցի դէմը կը գտնուի, անկիւնի տունը։ Մեր Ուրանցի Ցակոբն ալ որպէս ծառայ մտցուցինք հոն, որպէսզի Սոնիան վստահելի մէկը ունենայ քովը։

«Զախարովն ու երկու ընկերները երէկ մեկնեցան։ Հնարաւոր չեղաւ վերջին անգամ մը զիրենք տեսնել։ Սոնիան մնաց եւ իրական օրհնութիւն մը եղած է աղքատ հիւանդներու համար։ Առաւօտէն մինչեւ ուշ գիշեր տան բակը լեցուն է հիւանդ կիներով։ Բարեբախտաբար կառավարութիւնը փոքր կասկած մը իսկ չունի։ Կուսակալը բարեացակամ վերաբերմունք մը ունի անոր հանդէպ։ Ընենք, ինքը՝ օրիորդն ալ թաքթով կը գործէ։ Թերեւս քիչ մը երկար գրեցի այս մասին ... մտածելով որ անձնապէս կը հետաքրքրուիս այս խնդրով»։

Վահէն, մանրամասնօրէն նկարագրելէ վերջ փոխադրական գործը, Պարսկաստանի կայաններու մէջ հաւաքուած ռազմամթերքը փոխադրելու դժուարութիւնները, նամակի վերջի մասին մէջ շատ յատկանշական երեւոյթի մը մասին կը գրէր.

«Թերեւս չես գիտեր, որ Խալիճէն ամուսնոյն հետ քաղաք եկած է Այգաղայէն։ Անգամ մը միայն կրցայ տեսնել զինքն ու փոքրիկ Ալին ... Սիրելի՜ս, չեմ գիտեր թէ կրնա՞ս հասկնալ իմ հոգեկան վիճակս ... Ծանր է շատ հարազատ զաւկին հանդիպիլ օտարականի բնազդատեալ վերապահութեամբ։ Խալիճէն զաւկին հետ պատրաստ է ինծ հետ գալ, եթէ միայն Տաճկաստանէն դուրս գամ ... Բայց ի՜նչպէս հեռանամ՝ գործը, պատասխանատուութիւնը ... Էհ, սիրելիս, յեղափոխականը անձնական կեանք չունի, եւ ոչ ալ թոյլատրուած է անոր սիրել ...

«Խալիճէն տուաւ շատ կարեւոր տեղեկութիւններ, որոնք կարծեմ մեզ հետ կապ մը ունին, թէեւ առ այժմ ինծ համար ալ պարզ չէ այդ կապի բնաւորութիւնը։ Համիտիյէ Ալայիներու գլխաւորները, որոնցմէ մէկն ալ Խալիճէի ամուսինը՝ Հիւսէյին բէկն է, հրահանգ ստացեր են Ալիլին հաւաքուիլ Վան, շատ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար։ Աղէկէ զատ Խալիճէն յայտնեց որ ինք ամուսինէն լսած է, թէ Կարինէն եւ Երզնկայէն մեծ թիւով զօրք պիտի փոխադրուի Վան՝ որպէս թէ պարսկական սահմանագլուխը ճամբուելու համար։ Պարսկաստանի հետ պատերազմի մը մասին ալ տարաձայնութիւն մը կայ, որ անշուշտ հիմք չունի։ Ինչպէս կ'երեւի, մեր շուրջը ինչ որ խորհրդաւոր շարժում մը կայ, որու իսկական բնաւորութիւնը մեզ համար դժբախտաբար անյայտ կը մնայ։

«Այս խնդրի մասին թերեւս բացատրութիւն մը լսենք Կարինի մեր ընկերներէն, որոնց շաբաթ մը առաջ գրեցի։ Ինչպէս կ'երեւի, Կարինի մէջ ժողովրդական շարժում մը տեղի ունեցեր է՝ մեծապէս մտահոգելով կառավարութիւնը։ Խնդիրը այն է, որ այդ շարժումը սկսած է Թուրք ժողովուրդի մէջէն, կ'ըսուի թէ նոյն իսկ զինուորականներու մասնակցութեամբ։ Կարինէն Վանի բանտը ղրկուած են այդ շարժման ղեկավարներէն երկու Թուրքեր։ Ցարաբերութեան մէջ մտայ անոնց հետ։ Այդ մասին կը գրեմ քեզի, երբ աւելի որոշ բան մը ունենամ ըսելիք։ Ցայտնի է սակայն, որ Թուրքիոյ վիճակը հետզհետէ կը ծանրանայ եւ մենք կանգնած ենք անակնկալներով լի ապագայի մը առջեւ։

«Թերեւս աւելորդ չըլլայ քեզի իմացնել, որ իմ թելադրանքով Խալիճէն Սոնիան տեսնելու գնաց։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

յուլիս 11ի պայմանագրութեան, որով Գերմանիա կը ճանչնայ Աւստրիոյ կառավարութեան քաղաքական բացարձակ անկախութիւնը։ Իտալիան ալ իր կողմէ ջիջումներ կատարելով, հաւանած է որ Աւստրիա առեւտրական բանակցութիւններ կատարէ Չեխոսլովաքիոյ հետ, դարմանելու համար այն վընասները զորս պիտի կրէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութեան հետեւանքով։ Աստր փոխարէն, Աւստրիոյ վարչապետը յանձն առած է չխնալ այնպիսի հանգոյցներու մէջ որ կ'անցնին Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Մոսկուայէն։ Կ'ըսուի նաեւ թէ յանձն առած է պահել իր դիրքը իբրեւ պատուար համագերմանութեան դէմ։

Մուսոլինի հաւաստիքներ տուած է, Աւստրիոյ կարգ մը կասկածները փարատելու համար։

Պաշտօնական զեկոյցը ըստ սովորութեան «գոհունակութեամբ կը հաստատէ երկու կառավարութեանց միջեւ տիրող համաձայնութիւնը»։ Ցետոյ կը բացատրէ թէ կարելի չէ «ընդհանուր կազմակերպութիւն մը ստեղծել դանուբեան աւազանին մէջ, առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան»։

Զեկոյցը եւ ուրիշ տեղեկութիւններ մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ։

Ի՞նչ կ'որոճան Ռումանիա եւ Լեհաստան

«Իմանիթէ» կը գրէ թէ գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը եւ «Հիթլէրի շրջուն գործակալը», որ Պուքրէշ գացած է, կը դաւադրէ «Չեխոսլովաքիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան դէմ»։ Բոլշեւիկ օրկանին համաձայն, ճիշդ այն պահուն երբ Վենետիկի մէջ Աւստրիան կը ճեղքուի Հռոմ-Պերլին առանցքով, վախ կայ որ գնդ. Պէքի այս ճամբորդութիւնը ծառայէ կազմալուծելու Փոքր Համաձայնութիւնը եւ պաշարելու Չեխոսլովաքիան։ «Ամէն պարագայի մէջ, երկկողմանի համաձայնութեանց ֆաշական քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի»։ Եզրակացութիւնը,— Լեհաստան կ'աշխատի Ռումանիան բաժնել Ֆրանսայէն եւ Չեխոսլովաքիայէն, միեւնոյն ատեն մեկուսացնելով Խ. Միութիւնը, չէզոք պետութեանց պատուարով մը, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Սեւ ծով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

17 ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ համայնավար կուսակցութեանց միջազգային խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Փարիզի մէջ, չորեքշաբթի օր։ Ժողովը որոշեց կրկնապատկել իր գործունէութիւնը, գլուխ հանելու համար միջազգային ճակատի ծրագիրը։

ԼԻՒՔՍԷՆՊՈՒՐԿԻ Երեսփ. Ժողովը 9ի դէմ 34 ձայնով օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն համայնավար կուսակցութիւնը պիտի լուծուի յառաջիկայ շաբթու։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽՈՐԴ ԱՐՔԱՆ, որ այժմ Ուինտըրի դուքս կը կոչուի, պահանջեց հրապարակէն քաշել «Մեկնութիւններ Թագաւորութեան մասին» անուն գիրքը, այլապէս դատ պիտի բանայ, անուանարկիչ գտնելով իրեն համար։

ՉԵԿԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ կը շարունակուի, համաձայն Մոսկուայէն հասած վերջին լուրերու։ Կ'ըսուի թէ մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 300 կարեւոր պաշտօնեաներ, թէ Եակոտայի կինը անձնասպան եղած է, թէ կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին Եակոտայի երեք առաջնակարգ գործակիցները, երեքն ալ Հրեաներ։

այլ եւ փնճարանութիւնը տոտացու միջադէպի մը կերպարանքը։ Մխայեան սաստիկ ջղայնացաւ եւ դեռ հրապարակային ժողովը չցրուած, առաւ գլուխը քալեց։

Ցաջորդ օրը կիրակի էր։ Մխայեան, որ կիրակի օրերը դպրոց չէր գար, այդ օր յատկապէս եկած էր։ Կանչեց եւ հաւաքեց մեզ ուսուցչանոցին մէջ։ Ապա անմիջապէս խօսք բացաւ նախորդ գիշերուան միջադէպի մասին։

Թելադրեց մեզի կարեւորութիւն չընծայել պատասխանին ու մանաւանդ չզգուիլ «պարոն Շահրիկեանի հետ իր ունեցած բանավէճէն»։ Հասկցանք, որ Մխայեան, անշուշտ ծանօթ ըլլալով Դաշնակցութեան հանդէպ մեր ունեցած նախասիրութեան, կը փափաքէր անվթար պահել ուսուցչի իր հմայքը մեր վրայ։ Եւ պէտք է խոստովանիմ որ յաջողեցաւ իր այդ ցանկութեան մէջ։

Պ. Յովհաննէս Աբիկեան, Պ. Կարապետ Պօյաճեան, Օր. Արշալոյս Պօյաճեան եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց քենիին եւ ազգականին՝

ՕՐ. ԹԱԳՈՒՀԻ ԽԱՆՃԵԱՆԻ

(Նախկին տնօրինուհի Իգմիրի Հռիփսիմեան վարժարանի եւ խնամակալուհի Ազգային Որբանոցի)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 16ին իր բնակարանը, **31, Allée Lafontaine, Livry - Gargan (S. et O.)**։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Հաղորդ.— Շոգեկառք Կառ տը Լէսթէն (Կարկանի գիծ) ժամը 14ին։ Օթօպիւս՝ Բէփիւփլիքէն թիւ 95A եւ Օփերայէն թիւ 21B։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, 17, Rue Cadet, Café Cadetի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ։

Նիւթ՝ Նոր սերունդի հայեցի կրթութիւնը։

Մուտքը ազատ է.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ

Կիրակի, Ապրիլ 25ին, ժամը 3ին, Sociétés Savantesի C սրահին մէջ, 28rue Serpente, տեղի կ'ունենայ գրական գեղարուեստական հանդէս ի պատիւ ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆի 60ամեակի։

Միութեան անդամներէն ՕՐ. ՀՐ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, Պ. Վ. ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ եւ Պ. Ռ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ շարադրութիւններ պիտի կարդան Իսահակեանի ստեղծագործութիւններուն մասին։

Տեղի կ'ունենան նաեւ արտասանութիւններ։

Նախքիրու մասնակցութիւն 3 ֆր.։

ԽՆՋՈՅՔ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ.ի Հայր. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէսգիշեր,

Հայ երիտասարդաց Ակումբին մէջ, 8 rue Bossuet

Մէթրօ Poissonnière եւ Gare du Nord

Երգ, արտասանութիւն։ Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ։

մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջանի վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 28ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet (Հայ Երիտասարդաց Ակումբ), մէթրօ Poissonnière։ Օրակարգ՝ վարչութեան հաշուետուութիւն. Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ։ Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 5 րիւ տը լ'էքլիզ, Շահրիկեան սրահին մէջ, Մարսէյլ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, **Victor Hugo**ի շքեղ սրահներուն մէջ, 46bis **Rue Saint Didier,** մէթրօ **Boissière.**

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԵՑԷ՛Ք

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

որ տեղի կ'ունենայ 8 Մայիս, շաբաթ երեկոյ մինչեւ լոյս, PALAIS DU CONGRÈSի շքեղ սրահներուն մէջ։ Parc des Expositions, Porte de Versailles։

Կը նախագահէ Պ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Տարեկան պարահանդէս

կազմակերպուած Առաքազարի Հայր. Միութեան կողմէ

2 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15,30էն մինչեւ կէս գիշեր։ Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter rue St. Didier մէթրօ Victor-Hugo եւ Trocadéro

Ընտիր օրքէսթր, ճաշ եւ անակնկալներ։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։ Աճուրդ չկայ։

մուտք՝ 7,50 եւ 10 ֆր.։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղին

25 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—12։

33 Պուլվար Լօնշան, Սալօն Լօնշանի մէջ, Մարսէյլ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Պարերը կը սկսին ժամը 7էն վերջ։ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐ.։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Արեւելեան նուագի սիրահարներուն

Այսօր, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն սկսեալ 45 Rue de la Défense (Իսի լէ Մուլինօ), սրճարանին շքեղ սրահին մէջ կը նուագեն ՔԷՄԱՆԻ ՍԱՐԳԻՍ եւ ՈՒՏԻ ՅԱԿՈԲ։

Անխարդախ օղի՝ առաջնակարգ ադանդերներով։

ԿՈՒԶՈՒԻ Հայ աղախին մը տնական գործերու համար։ Քիչ մը ֆրանսերէն գիտնալը անհրաժեշտ է։ Նամակով գիմել Տէր Միքայէլեանի, 41 Rue de la République, Sannois, կամ հեռաձայնել՝ Sannois 68.

ERNEST HENTUNEN

ՓԱՍՏԱԲԱՆ

Վկայուած Փարիզի Իրաւագիտական Համալսարանէն։ Տոքթորայի քննութիւնը տուած է ծրնեւի համալսարանին մէջ։ Ունի վկայականներ՝ միջազգային բարձր ուսմանց կաճառէն, իրաւագիտութեան Թեկնածու Հէլսինկֆորսի (Ֆինլանտա) համալսարանին։

Կը ստանձնէ քաղաքային եւ առեւտրական դատեր, հպատակութեան, ամուսնալուծման (3 ամսուան մէջ), արկածի, իրաւարարութեան դատեր Եւրոպայի եւ բոլոր երկիրներու մէջ եւ Ամերիկա։

11 Rue Montyon Հեռաձայն՝ Prov. 41-14

ընդունելութիւն 20 ֆր.։ ժամեր 9—12 եւ 4—6 եւ ժամադրութեամբ։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար։ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՑՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Ֆրանսայի մէջ հաստատուած բազմաթիւ օտարականներ կը փափաքին ֆրանսական հպատակ ըլլալ։

ԻՆՉ ՊԷՏՔ Է ԳԻՏՆԱՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ Պ. JOSEPH LECOMTEի գիրքը

որ անհրաժեշտ է ամէն օտարականի, առաջնորդուելու համար այն ցուցմունքներով, որոնցմով կարելի է կատարուած դիմումները յաջողութեամբ գլուխ հանել։ Սմէն ուն համար դիւրահասկնալի տեղեկութիւններ՝ նաթիւրալիզասիօնի, աշխատանքի իրաւունքի, արթիզաններու քարթի, զինուորական ծառայութեան, արտաքսման, հանրային պաշտօններ ֆրանսահպատակներու։

Ապսպրանքի համար, մանտափոստով ղրկել 10 ֆր. հրատարակիչին

M. LECOMTE, 21 Rue de Miromesnil, Paris (8)

Մինչեւ մէկ շաբաթ գիրք գնողները իրաւունք կ'ունենան իրենց որեւէ գործին համար իրաւագիտական գրաւոր ծրի խորհրդակցութեան։ Տախքի համար ղրկել 1 ֆր.ի նամականիշ եւ գրել մանրամասնութիւնները։

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ յաճախորդներու համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.—Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վեցամսեայ բաժանորդագրուի Յառաջի։ Ցեղ տալու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուռնաժ։

Բաց է կիրակի օրերը։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ԱՊՐԻԼ
MARDI 27 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3406 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄԱՆԻ՛Ր, ՄԱՆԻ՛Ր, ԻՄ ՃԱԽԱՐԱԿ...»

Բոլորովին ուրի՛շ ճախարակ է այս։

Ամէնէ մը ի վեր, շօգեկինդ կը բանի դիւանագիտական մեքենան, պաշտօնագիրներու փոխանակութեամբ եւ պաշտօնատարներու այցելութեամբ։

Օր չանցնիր որ մէկ մայրաքաղաքէն միւսը չուղեւորեն մեծ կամ փոքր պետութեանց նախարարները։

Թերեւս առեւտրական գործակալներ, շրջուն վաճառորդներ այնքան հեւ ի հեւ ճամբորդած չեն, ի խնդիր նոր յաճախորդներու, որքան օրուան դիւանագէտները։

Արձանագրենք միայն վերջին երկու շաբաթներու կարեւոր պտոյտները.—

1. Լեհաստանի արտաքին նախարարը, գնդ. Պէք, Պուքրէշ գնաց անցեալ շաբթու։ Նպատակն էր ոչ միայն ամրապնդել երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը, այլ եւ ճամբան հարթել՝ Լեհաստանի նախագահին եւ սպարապետին Պուքրէշ այցելութեան, ինչպէս եւ Կարոլ Թագաւորին դէպի Վարշաւա ճամբորդութեան։

Նախարարին ճամբորդութիւնը վերջացաւ սովորական զեկոյցով մը, որ կը յայտարարէ թէ «երկու կառավարութեանց տեսակէտները չեն տարբերիր քննուած հարցերու մասին եւ թէ երկու երկիրներուն գործակցութիւնը կը զարգանայ վստահութեամբ եւ բարեկամութեամբ»։

Անշուշտ այս ձուլածոյ զեկոյցները չեն որ պիտի պարզեն կատարուած բանակցութեանց եւ ծրագրուած գործակցութեան գաղտնիքները։ Կը բաւէ ըսել թէ՝ ոչ Փարիզի, ոչ ալ Մոսկուայի մէջ հաճոյք պատճառեց գնդ. Պէքի այս այցելութիւնը։ Մանաւանդ որ, այդ կը կազմէ նախարանը աւելի կարեւոր այցելութեանց։ Ռումանական թերթերը այժմէն կը ծանուցանեն թէ Լեհաստանի սպարապետը, որ միեւնոյն ատեն երկրին բուն «Առաջնորդ»ը կը համարուի, Պուքրէշ պիտի հասնի յառաջիկայ յունիսին։

2. Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին գործավարը Պելկրատ գացին եւ ամբողջ մէկ շաբաթ մնացին Եուկոսլավիոյ մէջ, երկնելով մինչեւ Ադրիականի ափերը, աչքէ անցընելով նոյն իսկ զինարանները, նաւարանները, օդանաւային կայանները եւ ամրութիւնները։ Վերադարձին, 5-6 ժամ ալ Սոֆիա մնացին, որ միայն աշխարհագրական ճամբայ մը չէ, այլ եւ կը կազմէ խորհրդաւոր հանգոյց մը, Թուրքիոյ դիւանագիտական տքնութեանց մէջ։

Պելկրատի այցելութիւնը տեղի ունենալով Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ դաշնագրին կնքումէն քիչ վերջը, ուշադրութիւն գրաւեց մանաւանդ Մոսկուայի մէջ, ուր թէ կառավարական թերթը՝ «Իզվեսթիա» եւ թէ կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ «Փրավտա», անհաճոյ խօսքեր արձանագրեցին բարեկամ եւ զինակից Թուրքիոյ հանդէպ։ Առաջինը, «Իզվեսթիա», «Ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիա» խորագրով խմբագրականի մը մէջ, դառնութեամբ դիտել կուտար թէ Թուրքիա «նոր ճամբաներ կը փնտռէ իր արտաքին քաղաքականութեան համար»։ Մոսկուայէն հասած լուրերն ալ կը հաստատեն նոյն տհաճութիւնը։ Եւ տհաւասիկ ճախարակը նորէն կը բանի,— Թ. Ր. Արաս Մոսկուա պիտի երթայ յառաջիկայ յունիսին, բոլոր խնդիրները լայնօրէն քննելու եւ թիւրիմացութիւնները հարթելու համար։

3. Զօր. Կէօրինկ, Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը, որ իրականին մէջ Հիթլէրի շրջուն լիազօրն է, Հռոմ հասաւ կիրակի գիշեր։ Այս այցելութիւնը նշանակալից է անոր համար որ, դեռ նոր Վենետիկէն վերադարձաւ Աւստրիոյ վարչապետը, Տոքթ. Շուշնիկ։ Իրազեկներու կարծիքով, Հիթլէր կ'ուզէ ստուգել թէ Մուսոլինի իսկապէս հրաժարա՞ծ է Աւստրիոյ խնամակալի հանգամանքէն, որ երկու տարի առաջ ամբողջ իտալական բանակ մը շարժել տուաւ դէպի սահմանագլուխ։

Վերջին լուրերու համաձայն, զօրավարը պիտի քննէ կարգ մը ստեղծական հարցեր, բուն քաղաքական խնդիրները վերապահելով արտաքին նախարարին, որ Հռոմ պիտի երթայ մայիսին։ Այս առթիւ, անգամ մը եւս պիտի քննուի Հիթլէր-Մուսոլինի տեսակցութեան խնդիրը։

4. Օգտուելով Պելժիա գնաց Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, երբ դեռ նոր յանձնուած էր անգլեւֆրանսական հաւաքական յայտարարութիւնը, որ Պելժիան կ'ազատէ Լոքառնոյի եւ 1936ի Լոնտոնի յանձնառութիւններէն։

Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Պելժիա մէկ ճակատ կը կազմէին մինչեւ հիմա, եւ շարք մը յանձնառութիւններ ստորագրած են, ի նախատեսութիւն արտաքին վտանգներու։ Անցեալ տարի, Պելժիոյ երիտասարդ արքան ճեղք մը բացաւ այս ճամբուն վրայ, յայտարարելով թէ կ'ուզէ միջազգային յանձնառութիւններէ ազատ պահել իր երկիրը, եւ անոր պաշտպանութիւնը ապահովել անկախօրէն։

Այս յայտարարութիւնը ժխտումն էր Լոքառնոյի դաշինքին, ինչ որ բաւական տհաճութիւն պատճառեց թէ Փարիզի եւ թէ Լոնտոնի մէջ, իսկ ուրախութիւն՝ Պերլինի մէջ։ Այս առթիւ ոչ միայն բանակցութիւններ, այլ եւ դիւանագիտական պտոյտներ կատարուեցան, Պելժիոյ Թագաւորն ալ անձամբ Լոնտոն գնաց։ Եւ ահա, Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարին՝ Տալատիէի այցելութենէն անմիջապէս վերջը, կը յանձնուի հաւաքական յայտարարութիւն մը, ազատ կացուցանելով Պելժիան։

Բայց խնդիրը այնքան ալ պարզ չէ. ուստի անհրաժեշտ համարուեցաւ Պրիւսէլ ղրկել Անգլիոյ արտաքին նախարարը, մի-անգամ ընդ միշտ ապահով ըլլալու համար թէ Պելժիան իբրեւ խարխուլ պիտի չծառայէ թշնամի պետութեան մը։

Մենք յիշեցինք ճախարակներուն գլխաւորները կամ գլուխները միայն։

«Ցայտագիրը» դեռ կը պարունակէ շարք մը պտոյտներ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Խ. Միութիւնը գոհ չէ Էնկիւրիի վերջին ձեռնարկէն

Յառաջիկայ յունիսին Մոսկուա կը սպասուի Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Թ. Ր. Արաս։ Այցելութիւնը պաշտօնական հանգամանք պիտի ունենայ։ «Թան»ի թղթակիցը այս առթիւ դիտել կուտայ թէ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները խիստ բարեկամական են, բայց Թ. Ր. Արասի դիւանագիտական գործունէութիւնը վերջերս միշտ ալ ամբողջական հաւանութիւն չի գտներ Մոսկուայի մէջ։ Կը թուի թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը քիչ մը շատ համարձակ շարժած է հաւաքական ապահովութեան դրութեան մասին։ Ամէն պարագայի մէջ, խորհրդային մամուլը այս մեղադրանքը կ'ուղղէ անոր։ Մոսկուայի մէջ հաշտ աչքով չդիտեցին Թ. Ր. Արասի կատարած բանակցութիւնները Իտալիոյ հետ, միջերկրականեան դաշինքի մը մասին։ Կը կարծուի թէ դիւանագիտական այս նոր կարգադրութիւնը մաս պիտի կազմէ պալքանեան համաձայնութեան, իբրեւ ծանրութեան կեդրոն ունենալով Հռոմը։ Մոսկուայի մէջ զարմանքով նկատեցին թէ Թ. Ր. Արաս մերձեցում մը կը ծրագրէ Իտալիոյ հետ որ ընդհանրապէս կը համարուի վտանգաւոր պետութիւն մը Թուրքիոյ համար։ Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ արտաքին գործավարը երբեմն շատ յառաջ կ'երթայ եւ թէ իր քաղաքականութիւնը միշտ ներդաշնակ չէ Թուրքիոյ հանրային կարծիքին հետ։ Խորհրդային մամուլը նոյն իսկ զայն քօղարկեալ ձեւով մը կը հակադրէ Աթաթիւրքի, որուն համար կ'ըսեն թէ աւելի յստակօրէն կապուած է հաւաքական ապահովութեան ծրագրին։

Ինչ ալ որ ըլլայ, Թ. Ր. Արասի այցելութիւնը պատեհութիւն պիտի ընծայէ երկու կառավարութեանց՝ ամբողջութեամբ նկատի առնելու թուրքեւ-խորհրդային յարաբերութեանց խնդիրը։

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ԵՒ ԲԱԳՈՒԻ ՄԷՋ?

Զրոյցներ հազարաւոր ձերբակալութեանց մասին

Աջակողմեան թերթ մը, «Լը Ժուռ», կիրակի օր հրատարակած էր չանգայից հեռագիր մը՝ Ռիկայի թղթակցէն, որ «խիստ լաւատեղեակ աղբիւրէ» առնելով կը հաղորդէր թէ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Թիֆլիսի մէջ։ Նոյն տեղեկութիւնը հրատարակած էր նաեւ «Լա Լիպէրթէ», նոյնպէս հակաբոլշեւիկ։ Չունենալով ուրիշ աղբիւր, կ'արձանագրենք հեռագրին բովանդակութիւնը, իբրեւ պարզ տեղեկութիւն.—

Դաւադիրները, որոնց մէջ կը գտնուէին շատ մը համայնավար պատուիրակներ եւ բարձր պաշտօնատարներ, մտադիր էին ընդհանուր ապստամբութիւն մը յարուցանելու Վրաստանի մէջ, զայն Ստալինի լուծէն ազատելու եւ անկախ պետութեան վերածելու համար։ Բայց Չեկան երեւան հանեց դաւադրութիւնը եւ անմիջապէս դրակոնեան միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Կ'ըսուի թէ պաշարման վիճակ հրատարակուած է եւ քաղաքապահ զօրքը շարժման մէջ դրուած։ Թիֆլիսի եւ շրջականներուն մէջ կատարուած ձերբակալութիւնները հազարներու կը հասնին։ Դաւադրութեան վարիչներէն շատերը, որոնց մէջ Թիֆլիսի համալսարանին վերատեսուչը, անմիջապէս գնդակահարուեցան։ Սակայն ապստամբ գիւղացիներու խումբեր յաջողեցան կազմակերպուիլ կովկասեան լեռներուն մէջ եւ անդադար կը նեղեն զիրենք հետապնդող զինուորները։ Հրօսակային անընդհատ կռիւ մըն է որ կը մղուի եւ կարմիր զինուորները միշտ ալ յաղթական չեն ելլեր։

Երկրորդ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Բագուի մէջ, եւ զսպումը նուազ բուռն չէ եղած քան Թիֆլիսի մէջ։

Մոսկուայի մէջ ալ Ստալինի եւ իշխանութեան դէմ ընդդիմութիւնը հետզհետէ կը զօրանայ եւ ամէն օր լուրեր կը հասնին նոր ձերբակալութեանց մասին։ Ամէնէն աղդեցիկ անձնաւորութիւններն իսկ իրենք զիրենք ապահով չեն զգար։ Եէժով, Չեկային վարիչը, չի վարանիր ըլլալումներ կատարել խորհրդային գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, հետապնդելով մինչեւ իսկ գործավարութեանց բարձր պաշտօնատարները։

** «Իւմանիթէ» կիրակի օր յիշելով այս տեղեկութիւնները, ինչպէս եւ տասը խորհրդային գրագէտներու ձերբակալման զրոյցը, բոլորն ալ կը վերագրէ հակախորհրդային նոր պայքարի մը եւ կը կոչէ Պերլինի կամ Ռիկայի մէջ ղարբնուած սուտեր, առանց լուսաբանութիւններ հաղորդելու։

Պելժիա ազատեցաւ իր յանձնառութիւններէն

Ապրիլ 24ին Պրիւսէլի ֆրանսական եւ անգլիական դեսպանները Պելժիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, նախարարին յանձնեցին հաւաքական յայտարարութիւն մը, որով Պելժիան ազատ կը կացուցանեն դաշնագրով հաստատուած յանձնառութիւններէն։ Նախարարը շնորհակալութիւն յայտնեց, փոխադարձաբար գիր մը յանձնելով երկու դեսպաններուն։ Յայտարարութեան համաձայն, Պելժիա իրաւունք ունի իր բոլոր ուժով պաշտպանելու իր սահմանները որ եւ է արշաւանքի դէմ, թոյլ չտալու որ իր երկիրը խարիսխ ծառայէ ուրիշ պետութեան մը զինուորական գործողութեանց համար եւն.։ Ասով ինքնին կ'ազատի Լոքառնոյի դաշինքէն եւ 1936 մարտ 19ի Լոնտոնի համաձայնութեան պարտադրած յանձնառութիւններէն։

Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պրիւսէլ գնաց օդանաւով, թէ այս հարցի մասին մանրամասնօրէն խօսելու եւ թէ անգլեւպելժիական սերտ գործակցութեան ծրագիր մը հաստատելու համար։ Միւս կողմէ Անգլիա եւ Ֆրանսա հաւանած են որ Պելժիոյ վարչապետը՝ Վան Զէլանտ, Ամերիկա երթայ, իբրեւ հեղինակաւոր տնտեսագէտ, ուսումնասիրելու համար տնտեսական ընդհանուր գործակցութեան մը ծրագիրը։

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ 23.000 բանուորներէն 3000ը միայն աշխատեցան շաբաթ օր։ Բացման թուականը պիտի որոշուի այսօր, երեքշաբթի։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՍԷԿԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Քաղաքապետն ալ ներկայ կ'ըլլայ եւ կը խօսի

Շաբաթ օր Ալֆորվիլի մէջ Ապրիլեան սգահանդէսը տօնուեցաւ խուռն բազմութեամբ եւ կատարեալ կարգապահութեամբ։ Բանի մը ողորմելիներ ի զուր փորձած էին պղտորել միտքերը, տօնակատարութիւնը ներկայացնելով իբրեւ «փաշական հաւաքոյթ» եւ ուրիշ հէքեաթներ պատմելով։ Տօնակատարութեան ներկայ էր նոյն իսկ Ալֆորվիլի երեսփոխան - քաղաքապետը, Պ. Քափրոն (համայնավար), որ այս առթիւ ոչ միայն յետաձգել տուած էր իրենց յատուկ ժողով մը, այլ եւ մինչեւ վերջը մնաց, նոյն մըն ալ խօսելով։ Օրուան բանախօսներն էին ընկերներ Շ. Միսաքեան եւ Լ. Չորմիսեան, իսկ ֆրանսերէն նառ մը խօսեցաւ իրաւագէտ Պ. Պէռնար վահէ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Մարսէյլի զինուորացուները ալ կը կանչուին

Մարսէյլի թերթերուն մէջ հրատարակուած ազդով մը, քաղաքապետ-նախարարը կը յայտարարէ թէ «զինուորական պարտաւորութեանց կրնան ենթարկուիլ այն օտարականները որ չեն կրնար ո եւ է հպատակութիւն ապացուցանել»։ Եւ կը շարունակէ.—

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը իր 1937 փետր. 24 թուակիր շրջաբերականով կը ճշդէ թէ այդ կարգի օտարականներէն անոնք որ ծնած են 1904 յունուար 1էն 1917 դեկտ. 31, պէտք է ցուցակագրուին, բժշկական քննութեան ենթարկուելու համար։ Հետեւաբար, ենթակաները պէտք է ստիպողաբար ներկայանան քաղաքապետարանի զինուորագրութեան գրասենեակը, 2, Place Villeneuve - Bargemon, միասին տանելով ինքնութեան վկայական մը իրենց թաղի ոստիկանութեան տեսուչէն, ինչպէս եւ ուրիշ ամէն թուղթ որ կրնայ ապացուցանել իրենց հայրենազուրկի հանգամանքը։ Այս երիտասարդները իրենց զինուորութիւնը կատարելով Ֆրանսայի մէջ, նիւթական առաւելութիւններ պիտի վայելեն զանազան տեսակէտներով։ Ասկէ զատ, անոնք պէտք է նկատի ունենան թէ իրենց վայելած ասպնջականութիւնը Ֆրանսայի մէջ՝ իրենց վրայ պարտականութիւն կը դնէ գործակցիլ երկրին պաշտպանութեան, եւ այս ոգիով է որ ծառայութեան կը հրաւիրուին անոնք եւ ոչ թէ բռնադատումով։

Թրքական սպառնալիք մը Հայերուն

«...ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ՊԱՏԻԺԸ ԱՒԵԼԻ ՍԱՍՏԻԿ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՔԱՆ ԻՆՉ ՈՐ ԵՂԱՒ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՍԿԻԶԲԸ»

Թուրք մամուլը կը շարունակէ արիւն պղտորել Ալեքսանտրէթի վէճին առթիւ։ Ասըմ Ուս (Մէհմէտ Ասըմ) կը գրէ «Գուրուն»ի մէջ (Վաքըթ).

—«... Թուրքիա չի ներեր որ Սուրիացիները գաղութ դարձնեն «Հաթայ»ը (Իսքէնտէրունը), որուն բնակչութեան մեծամասնութիւնը Թուրք է եւ որ սահմանակից է Թուրքիոյ։ Եւ եթէ Սուրիոյ վարիչները կ'ուզեն հակառակիլ Թուրքիոյ, երբ հարկը պահանջէ, իրենց կը յիշեցնենք Լաֆոնթէնի հռչակաւոր առակը։

Եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ Իսքէնտէրունի նահանգին մէջ ստեղծել հայկական ուրիշ հարց մը, ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՇԱՏ ՍՈՒՂԻ ՊԻՏԻ ՆՍՏԻ ԱՅՍ ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՐՁԸ։

Եւ յանուն այն բարեկամութեան, որ Ֆրանսան կը միացնէ Թուրքիոյ եւ յանուն մարդկային պարտաւորութեանց, Թուրքիա ստիպուած կը զգայ յիշեցնելու Ֆրանսայի կառավարութեան, թէ քամնելի ոճիր է գրգռել Հայերը Թուրքիոյ դէմ, որովհետեւ կը վախնանք որ ՀԱՅԵՐԸ ԵՆԹԱԿԱՅ ԸԼԼԱՆ ԱՅՆ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԲԱՆԻՆ, ՈՐՈՒՆ ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՂԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ, ԵՐԲ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱԶԳԵՐ ՊԱՇՏՊԱՆԵՑԻՆ ԶԻՐԵՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ։

ԲԱՅՑ ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ՊԱՏԻԺԸ ԱՒԵԼԻ ՍԱՍՏԻԿ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՔԱՆ ԱՅՆ ԻՆՉ ՈՐ ԵՂԱՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՍԿԻԶԲԸ։

Ահա այս պատճառաբանութեանց վրայ յենլով, Պ. Պլումի ուշադրութեան կը յանձնենք երկրորդ անգամ Իսքէնտէրունի խնդիրը, որպէսզի վերջանայ ան ի նպաստ Թուրքիոյ, միաժամանակ պահելու համար ֆրանքեւթուրք բարեկամութիւնը։

Ալեքսանտրէթի սանճաքին սահմանադրութիւնը

Ազգաժողովին մասնագէտներու յանձնախումբը, որ իր աշխատանքները վերսկսած էր հինգշաբթի օր, ուրբաթ օր քննեց Ալեքսանտրէթի սանճաքին սահմանադրութեան վերաբերեալ խնդիրները, հիմ ունենալով թուրք պատուիրակին նախագիծը եւ ֆրանսական պատուիրակին կարգ մը թելադրութիւնները։ Յանձնախումբը այս շաբթու պիտի զբաղի սանճաքին իրաւական վիճակով։

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ԿՈՉ ՄԸ ՊԻՏԻ ՈՒՂՂԷ

Գործատէրերուն եւ բանուորներուն

Շատ կարեւոր խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին այս շաբթուան ընթացքին, մանաւանդ որ խորհրդարանն ալ պիտի վերաբացուի։

Շաբաթ օր վարչապետը իր բնակարանը հրաւիրեց կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, ինչպէս եւ ելմտական, ներքին եւ հողագործական նախարարները։ Առանց դժուարութեան համաձայնութիւն գոյացաւ կարգ մը օրինագիծերու մասին որոնք խորհրդարանին պիտի ներկայացուին։ Յետոյ որոշուեցաւ որ ելմտական նախարարը ելմտական յանձնաժողովին ներկայանայ, պատասխանելու համար ազգային վարկին դէմ բացուած նոր պայքարին։ Իսկ Լէօն Պլում յայտարարութիւն մը պիտի ուղղէ երկրին, մանաւանդ հրաւիրելով գործատէրերն ու բանուորները որ լրջօրէն նկատի առնեն կացութեան պահանջները։ Առաջիններուն պիտի յիշեցնէ թէ պարտաւոր են հպատակիլ օրէնքին, իսկ վերջիններուն ուշադրութեան պիտի յանձնէ անկարգ եւ անխորհուրդ գործունէութեան մը վտանգները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄ ԱՆԿԱԽ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Լրացնեմ ինչ որ գրի առած էի առաջին յօդուածով (Յառաջ, 24 ապրիլ)։

Վաֆտ կուսակցութիւնը՝ տնտեսական ասպարէզին մէջ առաւ նաեւ գովելի քայլ մը հաստատելով ատեւտրական եւ ճարտարարուեստական նախարարութիւն մը, որ կը ձգտի երկրին առեւտուրը արդիացնելու, ամէն ուղղութեամբ կատարելով զանազան բարենորոգումներ։ Պիտի հաստատուին առեւտրական նորանոր սենեակներ, ցուցահանդէսներ, տօնավաճառներ, առեւտրական առաքելութիւններ ևն.։ Պիտի պաշտպանուին եւ քաջալերուին տեղական մանր առեւտուրներն ու ճարտարարուեստները։ Մղում պիտի տրուի նաեւ մեծ ճարտարարուեստներու։ Պիտի հովանաւորէ Սուէզի սուփէրփոսֆաթի (քիմիական ֆոսֆաթային պարար մը) գործարանի մը շինութիւնը, յար եւ նման այս տարի Եգիպտոսի Քաֆրը Զայաթ քաղաքին մէջ Սօլտէնի Սօդա ընկերութեան կողմէ հաստատուած նմանօրինակ արդիական գործարանի մը։

Կրթական մարզին մէջ ալ, Վաֆտը ձեռնարկած է հիմնական բարենորոգումներու։ Եգիպտոսի մէջ անգրագէտներու թիւը մեծ գումարի մը կը յանգի։ Պիտի ջնջէ գիւղերէն Քութթապները եւ անոնց տեղ պիտի հաստատէ արդիական նախնական վարժարաններ։ Այս Քութթապները յար եւ նման են մեր երբեմնի նախնական հին վարժարաններուն (Տէր Թոդիկեաններուն)։ Վերջերս կրթական նախարարութիւնը տօնեց իր հաստատութեան հարիւրամեակը։ Այս առթիւ հրատարակուած վիճակագրական տախտակները, վերջին հարիւրամեայ ընթացքին Եգիպտոսի կրթական մարզին մէջ կատարուած սլացքները կը ցուցնեն։ Այս ուղղութեամբ յիշատակութեան արժանի է կրթական նախարարութեան հանդուցեալ փոխ-նախարար հայազգի Եաղուպ Արթին փաշան՝ ուսուցիչը հանդուցեալ Ֆուատ Թագաւորին եւ նախագահը եգիպտական կաճառին՝ որ շատ արժէքաւոր ծառայութիւններ մատուցած է։

Վաֆտ կուսակցութիւնը զինուորական հարցին մէջ ալ, Եգիպտոսը մօտաւոր Արեւելքի մէջ տիպար բանակով մը օժտելու համար հզօր ճիգեր կը թափէ։ Համաձայն անգլ. զինուորական պատուիրակութեան հետ, Եգիպտոս երեք տարուան ընթացքին պիտի ունենայ 20.000 հոգինոց արդիական բանակ մը, փոխանակ այժմու 12.000ին։ Բանակը պիտի օժտուի դիտական եւ մեքենական ամէն տեսակ կազմածներով։ Երկիրը պիտի օժտուի օդանաւերու տորմիղով մը։ Զինուորական ծառայութիւնը առ այժմ պիտի չըլլայ պարտաւորիչ, բայց զինուորներու ուսման մակարդակը բարձրացնելու համար զինուորական այժմու 20 եգիպտական ոսկիի փրկանքը հետզհետէ պիտի բարձրացնեն 50, 70 եւ 100 ոսկիի, որպէսզի մտաւորական դասակարգն ալ, չկրնալով վճարել բարձր սակերը, պարտաւորուի զինուորագրուիլ։

Ընկերային մարզին մէջ ալ կը նըշմարուին յառաջդիմական քայլեր։ Վարչապետին կնոջմէն սկսեալ բոլոր դասակարգի իսլամ կիները քօղը ջնջած են եւ գլխարկ կը դնեն։ Կը յուսացուի որ ժամանակ մը յետոյ ֆէսն ալ գլխարկով փոխարինուի։ Այս ուղղութեամբ Եգիպտոսի անգլիական ամենամեծ օրաթերթը, «Էճիփշըն Կազէթ», անցեալները խմբագրական մը գրած էր եւ գլխարկին գովքը կը հիւսէր։ Եգիպտոսի գիւղերու տուները՝ անասուններու ախոռներէն ու գոմերէն գրեթէ տարբերութիւն չունին։ Ֆէլլահը՝ անասնավայել կեանք մը կը վարէ։ Երկրին ղեկավարները այս կենսական կէտն ալ նկատի առած են։ Այս ուղղութեամբ Եգիպտոսի Երկրագործական Արքայական Ընկերութիւնը, որուն արդի նախագահն է արքայական ընտանիքէն իշխան Էօմէր Թուսուն, իսկ ատենին փոխ-նախագահը եղած է հանդուցեալ Պօղոս Նուպար փաշան, տիպար գիւղերու շինութեան ձեռնարկած է։ Առաջին նմոյշ գիւղը հիմնած է Եգիպտոսի Կալուպիէ նահանգի Պահթիմ գիւղին մէջ։ Այս տիպար գիւղը ունի առողջապահիկ բնակարաններ, ախոռներ, ընթերցարան, մատենադարան, թէնիսի եւ գնդախաղի մարզարան, մզկիթ, դպրոց, ըմպելի մաքուր ջուր, ծառազարդ փողոցներ, հանրային պարտէզ ևն.։

Ամերիկացիք կ՚ըսեն թէ՝ Աստուած շինեց գիւղը եւ մարդիկ՝ քաղաքը։ Իսկ ֆրանսացի ընկերաբան մը կ՚ըսէ.
— Շէնցուցէք գիւղերը, քանդեցէք քաղաքները։ Առանց բաժնելու այս ֆրանսացի ընկերաբանին ծայրայեղ գաղափարը, պէտք է չեշտել սակայն որ գեղն ու գեղացին՝ պահապանն են ազգային նկարագրին։ Հիմն են ազգ. հարստութեան։ Որքան բարգաւաճ ըլլայ գիւղը, այնքան հաստատուն եւ ճոխ կ՚ըլլայ քաղաքը։ Երբ եգիպտական կառավարութիւնը աստուածատերտ գիւղին վրայ կը գուրգուրայ, նոյն համեմատութեամբ եւ աւելի գուրգուրած կ՚ըլլայ մարդակերտ քաղաքին։ Եգիպտոսի մէջ, Ֆէլլահը նոյնացած է հողին եւ գեղին հետ։ Իսխէն ի վեր, անիկա հողին հարազատ փեսան է։ Հողին հետ կնքած է անքակտելի ամուսնութիւն մը։ Գեղն ու գեղջկական տունը իր պալատներն են եւ դաշտերը՝ ամենաթանկագին զբօսավայրերը։ Ուրիշ երկիրներու մէջ գիւղերէ քաղաք հոսանք մը կայ։ Գիւղերը հետզհետէ կը պարպուին եւ քաղաքները կը խճողուին։ Նման տնտեսական եւ ընկերային բարդ հարց մը հոս գոյութիւն չունի։ Արդարեւ պետական իմաստութիւն է հաւասարակշռութիւնը պահել քաղաքներու եւ գիւղերու բնակչութեան միջեւ։ Այդպիսի հաւասարակշռութիւն մը բաղձալի է նաեւ մեր Հայրենիքին համար, որ գիւղացիներու հանրապետութիւն մըն է, գեղաշխարհ մըն է։ Այսօր արտասահմանի մէջ, Ամերիկա Ֆրանսա, Ռումանիա եւ Յունաստան մասնաւորաբար, հայկական գաղութները ձուլուած եւ ձուլման վտանգին ենթարկուած են։ Հայերը կաթիլ կաթիլ կը հալին եւ կ՚անհետանան։ Որովհետեւ այդ հոսանքը արգիլող կամ մասամբ դիմակալող գիւղն ու գիւղացին չունինք վերոյիշեալ երկիրներու մէջ։ Այս տեսակէտէն մղուելով Զօ-մը ուզեց տիպար ագարակ մը կազմել, բայց ոչ մէկ ջոջ եւ ոչ մէկ կազմակերպութիւն չհետաքրքրուեցաւ այդ կենսական հարցով։ Որբերը՝ «որդ»եր էին, ըստ ջոջի մը գռեհիկ յայտարարութեան։ Հայ ժողովուրդը կրքոտ է դժբախտաբար եւ կիրքի կը զոհէ ազգային շահերը։ Բայց գոցենք այս սեւ էջը։

Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը, Եգիպտոսի անկախութեան հռչակման հետ, հինդ տարիներէ ի վեր երկիրը տոչորող տնտեսական տագնապն ալ սկսաւ փարատիլ։ Նիհար եղներու շրջանը վերջացաւ եւ սկսաւ պարարտ եղներու շրջանը։ Վերջին ամսուան մէջ Եգիպտոսի ոսկեղէն բերքին՝ բամպակին գինը (սէքալարիտէս եւ կիզէ տեսակները), քանթար գլուխ՝ 17 ռիալ է (մէկ ռիալը քսան եգիպտական դրշ. է) բարձրացաւ 22, 23 եւ մինչեւ իսկ 24 ռիալի։ Երկրագործ դասակարգը խրախուսելով այս բարձրացումներէն մեծ թափ տուաւ բամպակի մշակութեան։ Երեքնուկի արտեր քակուեցան եւ վերածուեցան բամպակի արտերու։ Արդէն անցեալ տարի Եգիպտոս ունեցաւ բամպակի բացառիկ բերք մը՝ 9.000.000 քանթար։ Այս տարի մրցանիշը պիտի կոտրուի եւ կը սպասուի 10.000.000 քանթար, եթէ բնական պատահարները չխանգարեն հաշիւները։ Հողերու գիները արդէն սկսան բարձրանալ։ Հարիւրին 30 համեմատութեամբ բարձրացած են արդէն։

Այս առթիւ նորէն փակագիծ մը։ Տիկին Երանուհի Յակոբեան փաշայէն (կողակիցը՝ Եգիպտոսի երկաթուղիներու նախկին ընդհանուր տնօրէն՝ Թագւոր փաշա Յակոբեանի) Հ. Մ. Ը. Մ. նուիրուած Եգիպտոսի Սէկին ագարակը ծախել կ՚ուզէր, երբ իմացանք, երկու տարի առաջ, «Յառաջ»ի մէջ զգուշացուցինք ղեկավարներ ը նման սխալ քայլ մը առնելէ։ Ըսինք որ պիտի ներկայանան առիթներ, որ այդ հողին խրաքանչիւր փէտտանը (մօտ 4200 մեթր քառակուսի) կարելի պիտի ըլլայ ծախել բարձր գիներով։ Այդ ժամանակ հողերը կ՚արժէին 80—90 ոսկի, այսօր հասած են արդէն 120—130 ոսկիի եւ մօտ է թուականը, որ պիտի հասնի այդ հողերու նախորդ արժեգինին՝ 250—300 ոսկիի։ Պէտք չէ աճապարել, պահպանելով հանդերձ հողին արդասաւորման ուժը։

Հազիւ վերջացուցած էինք, երբ ահա հեռագիրը աւետեց Եգիպտոսի «քափիթիւլասիոն»ներուն ջնջումը։ Ուրեմն, Անգլիոյ հետ միւս օտար պետութիւններն ալ հաստատած եւ ճանչցած եղան Եգիպտոսի անկախութիւնը։ Որքա՜ն կ՚ուրախացնեն մեզ Հայերս, ազատութեան եւ անկախութեան վսեմ գաղափարները։ Երջանիկ Եգիպտոս։ Արդարեւ՝ ազգերու անկախութիւնը՝ ազգերու երջանկութիւնն է։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕԻՆ

— . —

Օտարին սուգը մէկ օր է,
Հարազատինը՝ ամէն օր։

Ժուռ կճուպ դու Օհան, ժամանակին թեւերով ինչպէս դու թռար, թողուցիր մեզ ու հեռացար։

Ով իրաւունք տուեց քեզ մեռնելու Փարիզում։ Ո՞ւր մնաց մեր ուխտը, — մեռնել Նարեկացու գերեզմանին վրայ եւ կամ բարձրաբերձ Բառօժի, Մինակենց գագաթին վրայ։

Ապրիլ 27ին մեռնել, երբ դեռ նոր կակաչն ու նունուֆարը, նարգիսն ու գինարբուկը առաւօտեան շաղերով կը լեցուին։ Գիտե՞ս դու, Առտէրն ու Աղթամարը ինչպիսի անէծքներ են քեզ լալիս եւ Եղերովի քամիները՝ ողբի չարական, գանձ։ Բառօժի ծաղիկները սեւ օրօր եւ բացախի կոկոնները թաց՝ ափսո՜ս են փսփսում մեր հայրենի լեռնալանջերի վրայ։

Ափսո՜ս, ի՜նչպէս ինկաւ մեր փեսան՝ իր փեսապարը երգելիս։

Ո՞վ խաբեց քեզ, որ դու երթաս ու քո փեսապարը դէմ «Ախթամարին», Լիւքսէմպուրկի այգիներում երգես եւ քո «Գէօվանդ պարը»՝ Շանզ՝ Էլիզէի ծաղկանոցներում դու քաշես։
Ելէ՛ք սեւեր հագէք, սեւ սեւաւոր,
Ուշտունիքի սեւեր կապած լոյս հարսներ,
Այլ եւս չկայ ձեր սրտի եար, Օհան եար։
Ողբի գանձ հիւսեցէք,
Ողբի պար պարեցէք,
Ջեռնախաղ...

X

Դու դարձար գեղատուն-գործատան բանուոր, հոգ չէ թէ կառավարիչ։ Քո պաշտօ՞նդ էր այդ, հօրը թողած դու հովիւ։ «Ցանուն Հայաստանի հանրապետութեան» քո քարոզութիւնը ինչպէս ուզեցիր թաղել 16, Rue Cujasի հինգերորդ յարկի թիւ 47 սենեակում. ցուրտ եւ անլոյս, անկենդան եւ անարեւ, յաւիտենական դողը հոգւոյդ։

Գիտե՞ս դու, դեռ մինչեւ հիմա, Հախխիկն ու Մարօն ի՞նչ կ՚ասեն քեզ։ Արուսեակին արցունքնե՞րը, նրա գիշեր վայեր կը լսե՞ս։ Ի՜նչ մրմուռ էր, դու կապեցիր այս սեւաւոր գլուխներուն։ Մէկն իր կուսութիւնը ցամաքեցրեց Խնձորուտի լեռնալանջերի վրայ, միւսն իր սիրտը խորովեց սիրոյդ բարկ բալինին վրայ, երրորդը իր ողջ էութիւնը մրկեց քո բոցերի բարկ հնոցին մէջ։ Իսկ մեղաւոր Մագդաղինէ՞ն։ Գիտե՞ս ինչ գրեց իր մեղաւոր ինքնահոս նուրբ գրիչով ամերիկեան կեղծ ազօթքի ժողովներում։

Ի՜նչքան կարօտներ ունէիր դուն, անմուրազ, ժուռ կճուպ դու Օհան։

Ուշտունիքի ճղակոտոր ծառերը խնձորներ պիտի թափէին եւ սուրբ խաչին միայն ընկոյզները պիտի սպրդէին։ Հարսներն ու աղջիկները դեռ նոր հինա պիտի դնէին, աչքերը կալամ տի քաշէին ու նոր ելնէին պարերի պարը պարելու. «Ծօրօր», «Առնօսասար»։
Առնեմ, էլնեմ Առնօսասար,
Տինէ, դինէ, տինըստան,
Ծաղիկ քաղեմ, ծաղկի նման,
Տինէ տինէ, տինըստան։
Առնեմ իմ եար, էլնեմ սէյրան,
Տինէ, դինէ, տինըստան,
Ջէյրան անեմ, չէյրան զարնեմ,
Տինէ, դինէ, տինըստան։
Սարեր զըմէն ման եմ եկե,
Տինէ, դինէ, տինըստան,
Իմ եարի պէս եար չեմ գըտնէ,
Տինէ, դինէ, տինըստան։
Առնօսասար առնեմ էլնեմ,
Տինէ, դինէ, տինըստան,
Իմ եարն առնեմ, սէյրան անեմ,
Տինէ, դինէ, տինըստան։

Տղաները, աղջըներ, ծափ չտուած, «Ծափ պար» չպարած, ի՜նչ խարսխարսնիք, ի՜նչ խաղ-խաղտուն։ Հէ՜յ ջանեման, ջանեման։
Արտաշէսից յետոյ դո՞ւ էլ.
Ո՜ւ խըօ, ո՜ւ խանէ,
Ո՜ւ խըօ, ո՜ւ խանէ,
Խանէ՛, խանէ՛, խը՛...

Էլ իմ սանտերը ես ո՞ր օրուայ համար ծեծեմ,
Էլ իմ կրակները ես ո՞ր թոնիրում վառ պահեմ։
Եղան վաստակն էլ՝ չմնաց որ ես իմ լօշերը թխեմ փրփուր, փրփուր։
Ի՜նչ սեւ Ապրիլ էր որ ապրեցանք։
Դու էիր պակաս Օհան, այս սեւ Ապրիլին։

Սեւ օրերի այս անապատում, ի՞նչքան օձեր կան թունաւոր, իժեր, որոնք ոսկոր կը կրծեն։

Անապատին մէջ փռուած ոսկորները ո՜րքա՜ն են շատ եւ սպիտակ, չոր եւ չարչարուող։

Եղունգ չմնաց մատներուս վրայ նըրանց ժողվելու համար։
Սե՜ւ օրերի Ապրիլ։
Ապրիլ, 7, 11, 24, 27։
Ե՞րբ պիտի փչէ յարութեան ապրիլը ու կատարուի մարգարէին խօսքը.
«Լսեցէք, ով չորացած ոսկորներ, ահա ես ձեր մէջ հոգի պիտի դնեմ եւ ձեզ վրայ միս պիտի բերեմ եւ ձեզ պիտի մորթով պատեմ եւ ձեր մէջը շունչ պիտի դնեմ, ու ձեզ պիտի կենդանացնեմ, կանգնեցնեմ ձեր ոտների վրայ, մի խիստ մեծ բանակի պէս»։
Յարութեան Ապրիլի յոյսով քո՝

MORE

Սահակ-Մեսրոպ կերտեցին մեր լեզուի հոյակապ այբենարանը։ Ո՞վ, ո՞վ պիտի կերտէ մեր հայրենիքի ազատութեան և անկախութեան աստուածային այբենարանը։ Արամազդ կը պատասխանէ Արարատի անդունդներէն.
— Այդ պիտի կերտէ հայ ժողովուրդը՝ անսասան հաւատքով, դիւցազնական ճիգով եւ անսահման կորովով։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱՌԱԾՆԵՐ

Այր մարդ մը շատ անգամ կը վարանի սիրոյ իր ազատութեան համար։ Կին մը՝ բնաւ չի վարանիր։

* Իր սիրած մէկուն սիրոյն վրայ կասկածիլը, զայն կորսնցնելէ աւելի ցաւալի է։

* Նախանձը միշտ սիրոյ հետ կը ծնի, բայց միշտ չի մեռնիր անոր հետ։

Լիւսիէն Լէվի-Պրիւլ

— . —

ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը, որ ... իրաւագէտ մըն է, այժմ ... եւ ունի շարք մը ... գիրքերու եւ մասնագիտական ... թերու մէջ, ինքնաբերաբար ... խատակցութիւնը տրամադրած է ... առջի։ Պիտի գրէ նկատի առնելով ... միջավայրին պահանջները, ... կային պիտի գրէ աւելի մատչելի ... թերու եւ տարագիրները շահագրգռ... հարցերու մասին.—

Լիւսիէն Լէվի-Պրիւլ, ... Բարոյական եւ Քաղաքական Գի... թեանց Ֆրանսական Ակադեմիա... այս տարի լրացուց իր ութսուն... եակը։

Այս առթիւ կ՚ուզենք արձան... այստեղ թէ ինչ կը պարտինք այս ... գիտունին եւ մեծ մարդուն, ... կեանքը նուիրած է հարստահարու... ներու եւ անիրաւուածներու ջերմ... ռանդ պաշտպանութեան։

Երբ կը փորձուիմ ճշդել իր նկա... գրին էութիւնը, գրչիս տակ կու... տարազ մը որ առաջին առթիւ ... տռֆալ պիտի թուի.— Լէվի-Պ... վարդապետ մըն է կրօնական ... պաշտութեան։ Սակայն ո՞վ մոռցա... որ Օկիւսթ Քոնթն անգամ, ... հիմնադիրը դրապաշտութեան, ... տալով էր կրօնքին իբրեւ ... մարդկային յառաջդիմութեան։ ... պէս կը դաւանի Լէվի-Պրիւլ, ... այդ տեսակէտէն հրաժարած չ... րեք։ Առանց հարկաւոր ըլլալու ... ուածաբանական որեւիցէ դպրոցի ... վի-Պրիւլ զբաղած է այն հարցեր... որոնք կը վերաբերին մեր գոյութ... նպատակին, էութեան եւ ծագման ... սումնասիրութեան։ Սակայն իր ... լուծումները կը կրեն գիտաքննա... (épistémologique) մեծ տարակոյս... րոշմը։ Բանականութիւնը պէտք է ... նակի դրապաշտ, փորձնական ... ներու հետախուզութեա՞ն մէջ ... Անծանօթը, բարձրօրէն ... պէտք է հեռո՞ւ պահել գիտական ... խատանքներէ։ Մարդը, իբրեւ ... ւոր էակ, պէտք է հրաժարի ... րագներէն, կախարդական ... րէն եւ անոնց անակնկալներէն ... թանքէ։

Լէվի-Պրիւլ իր գրական ... գը սկսած է ուսումնասիրութ... մը Սենեկայի աստուածաճանաչ... մասին, — Սենեկայի աստուածը ... րեւ ստեղծիչը աշխարհի, աւելի ... նական է քան յունական-հռոմէ... դիցաբանութեան տուած մարդ... աստուածութիւնները։ Յետոյ ... ուսումնասիրութեամբ մը պատ... նատուութեան գաղափարին մասին... այդ ուսումնասիրութեան մէջ կը ... դի այն տեսակէտին թէ պէտք է ... բաժանել բարոյական յանցանք... րաւական յանցապարտութենէն։ ... լապէս, բարոյական գետնի ... ի՞նչպէս կարելի է հասնիլ ... նուր եւ տիեզերական դատաստա...

Լէվի-Պրիւլ, աշուոր գրքի մը ... գծած է նաեւ Օկիւսթ Քոնթի փի... փայութիւնը, իսկ ուրիշ գրքի մը ... կը յարձակի բարոյական անգիտա... նութեան (agnosticisme éthique) ... հարցերուն վրայ։ Ու կ՚եզրակացնէ ...

ՈՐԲԵՐՈՒ ՊԱՀԱԿԸ

Կարաւանը եկաւ ու անցաւ առանց գիս տեսնելու։ Բայց ես տեսայ այն բոլորը, որ մէկ տարուան կեանք ապրեցան ինծի հետ։ Քիչ մը վերը, այս անդէն, հիւծած ու յոգնած կարաւանը դարձուցին դէպի ձորը։ Աչքէս բնաւ չհեռացան տասնապետ Կարօն, սեւ պեխերով Գուրգէնը, Մկօն եւ Գեւօն, Յովհաննէս վարժապետն ու Խաչօն... կարգով կեցուցին ու գնդակահարեցին։

Ես այն հազարէն մէկն եմ, որ միայն ազատեցայ»։

X

Վարդան ինծ գրացի էր։ Յաճախ կը տեսնէի զինքը։ Մաշած մարմինը հետզհետէ կը զօրանար։ Դէմքը գոյն կ՚առնէր եւ, սիրտը կը լեցուէր վրէժի հրավառ կայծերով։

Անցան ամիսներ, օր մըն ալ տեսայ որ, մօրուք մը թողած է։
— Այս ի՞նչ է, Վարդան։
— Կենաց եւ մահու խնդիր։ Զայներ կան թէ, ուրտեղ Հայ մը կայ, դարձեալ պիտի հաւաքեն։ Բայց դուն այս մօրուքիս մի նայիր։ Հայ եմ ես։ Անուանս տէրը, Վարդան Մամիկոնեան իր ազգին համար զոհուեցաւ։ Եւ ես ալ...

Եկաւ օր մը, որ վերջապէս Վարդան հաւատաց թէ՝ խաղաղութիւն է այլ եւս։

Սարսափ չկար։ Եւրոպացիները դալով բոյն կը դնէին Թուրքիոյ կուշտ սրտին վրայ։

Այդ տարի, Վարդան իր խորհրդաւոր մօրուքին հետ՝ չորրորդ տարին կը թեւակոխէր։ Ու տարուան սկիզբը ներկայանալով ազային, խնդրեց որ իրեն բաժին մը տայ գիւղ երթալու համար։ Ազան, անունի համեստ քիւրտ մը, որոշում տուաւ, որ աշնան, կալը իր գեղին մօտ պատրաստէ։

Իրիկուն մը, երբ քարէ բարձիս վրայ գլուխս դրած կը հանգչէի, Վարդան հպարտ, ներս մտաւ.
— Պիտի երթամ, գիտե՞ս։
— Ո՞ւր։
— Հոն, որբացան ծննդավայրս։

Աշունն եկաւ։ Վարդան իր հայրենի գիւղին մէջ էր։ Քանի մը ամսուան ընթացքին, Վարդան ինքզինքը չտեսաւ։ Ընտանեկան կահ կարասիներ, երկրագործական գործիքներ, էշ մը, երկու կով եւ չորս եզներ ամէն օր իր դռնէն կը մտնէին ու կ՚ելլէին։ Ու ատեն մը վերջն ալ, ամուսնացաւ գիւղացի աղջկան մը հետ։

Այդ տարուան պատրաստած հերկերը աշնան ցանեց, ու գալիքին համար ալ, ծրագիր պատրաստեց։

Առտու մը, երբ ես ալ դաշտ գացի, հոն գտայ զինքը։ Բայց նոյն Վարդանը չէր։ Բան մը փոխուած կար։ Ինչ որ ուշադրութիւնս գրաւեց, պատկառելի կէս ճերմակ մօրուքին բացակայութիւնն էր։ Եւ հարցուցի.
— Քեզ տարբեր կը տեսնեմ։
— Հասկցայ։ Գիտեմ թէ ինչ ըսել կ՚ուզես, — պատասխանեց քթքիջ մը բարձրացնելով, մօրուքիս վրայ կը խնդաս։ Պիտի գայ օր մը, որ իրաւունք տաս ինծի...

Երբ Վարդանի հետ նստած մօրուքին պատմութիւնը կ՚ընէինք, յանկարծ արտին ջուրը կտրեցաւ։ Վեր ցատկեց, բահն առաւ ու սկսաւ վազել։ Թուրք մը կը կենար աղբիւրին առջեւ.
— Ո՞վ կտրեց այս ջուրը, էֆէնտի։
— Ես, պատասխանեց խրոխտ ձայնով մը։
— Բայց երկու ժամ իրաւունք ունիմ տակաւին, կրկնեց քաղաքավարութեամբ մը։
— Ա՜յ կեավուր, դեռ իրաւո՞ւնք ալ կը փնտռես։ Չե՞ս գիտեր, որ Հայուն կեանքն ու հոգին մեր ձեռքն է...

Վարդան ազդուեցաւ։ Տեսնելով որ քաղաքավարութիւնը օգուտ չըներ, սկսաւ իր ամէն մէկ բառին վրայ շեշտ մը դնել։ Բայց Թուրքը կատղած, դարձեալ կը պոռպռար եւ, երբեմն ալ յարձակման փորձեր կ՚ընէր։ Այստեղ, Վարդանը երկար չհամբերեց։ Ջուրը դարձուց իր կողմը։ Թուրքը Վարդանի յառաջխաղացումը տեսնելով՝ ապտակ մը զարկաւ։ Ու դեռ կը պատրաստուէր երկրորդ մըն ալ զարնելու, Վարդան եա եա քաշուելով առիւծի պէս մռնչեց.
— Դեռ այս շան ձագի՞ն ալ համբերեմ,— ու բահը վերցնելով ուժգին հարուած մը իջեցուց գլխին։

Հասան, արդար պատիժը գտած, լուռ ու մունջ ճակտէն քամուող արեան պղպջակները կը դիտէր։

X

Այդ տարի աշնան, երկու տարի պիտի ըլլար Վարդանի գիւղ հաստատուիլը։

Ամառ։ Հունձքերը հասունցած էին։ Մինակը քաղեց ու կամնեց։ Ար դի՞նքը։ Ակնկալածէն շատ աւելի։ Տունն ու տեղը ամբողջութեամբ լեցուեցաւ։ Վարդանի անունը տարածուեցաւ մինչեւ հեռաւոր գիւղերը։
— Լուր տուէք ամէն կողմ։ Ուր որ Հայ մը կայ, թող գայ հոս։ Ամէնուս ալ կը բաւէ։ Վարենք, ցանենք եւ չինենք Գոմքը...

Վարդանի այս խօսքերը սկսան արդիւնաւորուիլ։ Ամէն օր, վերապրող մայրեր ու որբեր, մէկ մէկ, զոյգ զոյգ կը հասնէին։ Իրկունը ուշ ատեն հարազատ հօր մը պէս, Վարդան կը խրատէր ամէնն ալ։ Եւ երբեմն ալ, կոնակը պատին, թոյլ կուտար որ պատմէին իրենց կեանքէն։

Վարդանի 150 հայաշունչ տուներէ բաղկացեալ գիւղը լեցուած էր արիւնուշտ Թուրքերով։ Երէկուան դնէ դուռ մուրացողները մէկ մէկ էֆէնտիներ դարձեր, հարստացեր էին։

Ծուտով ուշադրութեան առարկայ դարձաւ Վարդան։ Կը զարմանային թէ ի՜նչպէս երէկի մեռնող Հայը, հանդարտ եւ երջանկութեան ճամբան ձեռք առած էր դարձեալ։

Այդ օրերուն, իր դրացիներն ըսկսան բարեկամանալ։ Վարդան յաճախ կը զգուշանար անոնց բարեկամութենէն։ Գիտէր որ այդ բարեկամական կապերուն տակ ոսոխ մը կար պահուած։

Կեանքի անիւը շրջեցաւ։

Սեւ ջարդէն ետք, ճերմակ ջարդ։ Արտաքսում։

«Եթէ չէք ուզեր 1915ի փորձանքին հանդիպիլ, գացէք մեր երկրէն»։

Այս էր վերջին հրովարտակը Թուրքիոյ, հայ աւերակներուն վրայէն կախուած։

Անանուն գիշեր մը, իր Թուրք «բարեկամները» ճերմակ ջարդէն առաջ՝ սեւ ջարդի որոշում կուտան։

Սակայն, Վարդան առանց զուշակելու գլխուն սարքուած սեւ ծրագիրը, կը շարունակէ իր բարեկամութիւնը, ի նպաստ ցեղին վերապրող զաւակներուն։ Ու դեռ հոս ու հոն ցրուած հայ ձագուկները հաւաքելով կը բերէր իր մօտ, նոր շունչով մը դաստիարակելու։ Շատ հեղ, աննպաստ պայմաններու բերումով, կը ղրկէր Ամերիկեան N.E.R.ի որբանոցը՝ Խարբերդ։

Ամառուան պայծառ գիշեր մը։ Վարդան սովորականին պէս յոգն... կ՚իյնայ տանիքին վրայ ... վարի աւերակներու տուներէն ... զինեալ դահիճներ դուրս կուգ... բազօրէն։

Այս գործունէի՞ք ոճիրէն՝ ... րեսը կը պահէ։ Ձեփիւռը կը ... Ծառերն անգամ իրենց գլուխ... կախեն։ Եւ բնութիւնը սեւ կը ... կարծես։

Վարդան դարձեալ չզգար ... ահաւոր սարսուռը։ Կը քնանար։ ...

Տաքէն, թոքերը կ՚ուռէին։ ... ներուն զարկը կը բազմապատ... կեանքի եւ մահու քրտինք մը կը ... հոսիլ իր ամբողջ մարմնէն։

Խեղճը, մահուան քրտինքէն ... պողպատէ կուրծքը կը բանայ ... զովանալու։

Ու դարձեալ կը քնանայ։

Անդին, երեք սուսերները ... վեր մագլցելով՝ կը մօտենան ... նին։ Փորձը նախապէս սերտ... լալով՝ մէկի երկուքի ... տար...

Վերապրող որբերու պահակ... մեռնի տասնեակ մը ... ուածներուն տակ, առանց իր վ... խօսքն ըսելու կնոջը, որ ... լուռ կը քնանար քովը։

(Վերջ)

ԾԱՏՈՒՐ ՊԵՐՊ...

բարոյագիտութիւնը, իբրեւ սկզբնապատճառ մարդկային յառաջդիմութեան, բանաւոր արուեստ մըն է եւ ոչ թէ գիտութիւն մը: Իբրեւ այդպիսին, բարոյագիտութիւնը կը դառնայ նկարագրութիւն եւ պատմութիւն բարքերու:

Այս ասպարէզին մէջ, Լէվի-Պրիւլ շինեց իր monumentum aere perenniusը: Հինգ ստուար հատորներու մէջ, որոնք դասական դարձած են այլ եւս, — վեցերորդ մըն ալ պատրաստութեան մէջ է ներկայիս,— խոր հմտութեամբ եւ աննման վերլուծումով մը կ'ուսումնասիրէ նախամարդոց (primitifs) հոգին, ցոյց տալով բաղդատական ազատագրութեան սքանչելի մեթոտ մը:

Սակայն ի՞նչ բան կը բացատրէ այն անխոնջ հետաքրքրութիւնը, որ զինք կը մղէ հաւաքելու այնքան ծանօթութիւններ, մարդկային իմացականութեան դիցաբանական արտադրութեանց այլազան նրբերանգներ: Ի՞նչն է որ զինք կը մղէ գծելու, մեծ խոնարհով, կենդանանկարը Փափուա կամ խափշիկ ցեղերու աստուածներուն: Կարօ՞տը ճշմարիտ Աստուածը գտնելու, անշէջ ցանկութի՞ւն մը կրօնական ստուգութեանց: Իմ խոր համոզումովս, մեծ հետաքրքրութիւն մը գրաւած է Լէվի-Պրիւլի միտքը հանդէպ «գոյապաշտ փիլիսոփայութեան (philosophie existentielle) դպրոցին բոլոր հոսանքներուն (Ժասփէրս, Հայտէկկէր, Քերքէկաարտ, Զեսթով):

Առանց տարուելու այս կամ այն փարդապետութեամբ, խղճամիտ եւ ուշադիր դիտող, եռանդաշատ եւ անկողմնակալ միանգամայն՝ հետեւելու համար մարդկային հոգւոյն բոլոր երազներուն, Լէվի-Պրիւլ իմ աչքիս կը ներկայանայ մեր դարաշրջանի առաքեալը կրօնական իրապաշտութեան:

ԷՐՆԷՍԹ ՖՐԷՆՔԷԼ

ՄԱՏԵՆԱՑՈՒՑԱԿ.— Լէվի-Պրիւլի գլխաւոր աշխատութիւններէն յիշատակենք.— Ժան Ժոռէս (1924), Բարոյագիտութիւնը եւ բարքերու գիտութիւնը (1903), Ստորին Ընկերութեանց մտային կարողութիւնները (1910), Նախնական մտայնութիւն (1922), Նախնական հոգի (1927), Գերբնականը եւ բնութիւնը նախնական մտայնութեան մէջ (1933), Նախնական դիցաբանութիւն (1935): Լէվի-Պրիւլ կը վարէ նաեւ Revue Philosophique պարբերականին խմբագրութիւնը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

ՎԻԷՆՆԱ, 21 ապրիլ (Յառաջ).— Իշխան ճարտարապետ Պ. Կամսարական, Եր. Մխիթեան Ժողովի անդամներէն, դասախօսութիւններու շարք մը տուաւ արդիական հարցերու մասին:

Uraniaի մէջ, փետրուարին դասախօսեց Թուրքիոյ եւ Իրանի մասին: Մարտի սկիզբը տեղական միութեան մը մօտ ընդարձակօրէն բանախօսեց Ասիոյ քաղաքական արդի կացութեան մասին (Ճափոն, Ծայր. Արեւելք, Արաբիա, Թուրքիա եւ Իրան):

Leo Gsellschaft, որ Աւստրիոյ մշակութային-քաղաքական մեծագոյն ընկերութիւնը կը համարուի, մեծապէս կը գնահատէ ճարտարապետ իշխան Պ. Կամսարականի հմտութիւնը իր ճիւղին մասին, եւ սաէպ առիթ կուտայ անոր, բանախօսելու իր սրահին մէջ: Ապրիլ 3ին հայ բանախօսը հոն 'մէկուկէս ժամէն աւելի ծանրացաւ «Արեւելեան ասիական խնդիրներու» վրայ, ականաւոր անձերու ներկայութեան: Դասախօսութիւնն ունէր հետեւեալ կէտերը.—

Ճափոնի բնակչութեան խտոր համեմատութիւնը երկրին հում նիւթերուն հետ: Ասոր հետեւանքով Ճափոն հարկադրուած է իր աչքերը ուղղել դէպի հարաւ, ուր բնակչութիւնը այնքան խիտ չէ, իսկ հում նիւթի աղբիւրը կը կազմէ հիւսիսը (Մանչուրիա եւ Չինաստան): Ճափոնի չահերը Մանչուրիոյ անկախութեան հետ հաշտ կը մնան: Բանախօսը իր յաջորդ խօսքերով ցոյց տուաւ թէ ինչպէս այս հարցը՝ վարչական եւ տնտեսական տեսակէտներով գլուխ կը հանուի: Հիւս. Չինաստանի հինգ նահանգները Ճափոնի կը հայթայթեն քարածուխ եւ երկաթ: Ճափոն միւս կողմէ մեծ ջանք կը թափէ՝ Ռուսաստանը Չինաստանի կցող վերջին պողոտան գրաւելու եւ իր հսկողութեան ենթարկելու: Այս առթիւ խօսեցաւ Սիանֆուի վերջին դէպքերու մասին:

Ապրիլ 14ին իշխ. Պ. Կամսարական բանախօսեց Վիէննայի անթելէն (չորրորդ անգամն է, որ կը խօսի այս կայանէն): Ներկայացուց Թուրքիոյ եւ Իրանի բնակչութեան, տնտեսութեան, շինութիւններու եւ երթեւեկի պարագաները: Իրան կը գտնուի միջին կէտի մը վրայ, Սաուտի-Արաբիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ. առաջինին մէջ կրօնքը գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, իսկ երկրորդը, կ'անջատէ կրօնքն ու պետութիւնը եւ արաբական մշակոյթէն հեռանալով՝ կը մերձենայ եւրոպականին: Իրանի կրօնականները տակաւին մեծ դեր կը խաղան իրենց երկրին մէջ, մահմեդականութեան հոգին կը տիրէ քաղաքային օրէնքներուն: Թուրքերը իրենց կողքին միայն փոքրաքանակ ժողովուրդներ ունին, զոր կը ջանան լուծել իրենց մէջ: Ասոր հակառակ Իրանի մէջ բնակող զանազան ցեղերը՝ իրենց քանակով պատկառելի են. ասոր համար է, որ վերջերս Հարկ եղաւ երկրին անունը «Իրան» կոչել, ընդհանուր միութիւն հաստատելու առաջադրութեամբ: Տնտեսականօրէն Թուրքիա հարուստ է հանքերով (քրոմ, պղինձ, քարածուխ) ցորենով եւ բամպակով: Քրոմը Թուրքիոյ արտածութեան մէջ հսկայական դեր կը կատարէ (աշխարհի արտածութեան 38 առ հարիւրը Թուրքիոյ կը պատկանի): Իրան թէեւ նմանապէս փարթամ է հանքերով, բայց դեր կը կատարէ յատկապէս իր քարիւղով (3 առ հարիւրը հին արտածութեան): Միեւնոյն ատեն Իրան կը ջանայ ինքզինքը անկախ դարձնել հիւսուածեղէնի ներածումէն, որ երկրին ներածման 50 առ հարիւրը կը կազմէ: Յետոյ խօսեցաւ երկու երկիրներու ճամբաներու եւ երթեւեկի հարցերու մասին, որ երկրին յառաջադիմութեան գլխաւոր ազդակները կը կազմեն:

ԱՐՓԻԱՐ

Մեր տասնամեակը

— օ —

ՇԱՎԻԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շավիլի «Արդութեան» խումբը անցեալ կիրակի օր տօնեց իր կազմութեան տասնամեակը:

Շավիլէն ու շրջականներէն, մանաւանդ Իսիէն շատ մը ընկերներ ու համակիրներ եկած էին այդ օրը մեզի հետ միասին փառաբանելու Դաշնակցութեան ուժն ու հմայքը:

Ներկաներու միաձայն փափաքով խնջոյքին սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Գ. Բալայեան, որ ոգեկոչելով ողբացեալ Իշխան Արղութեանի յիշատակը, գոհունակութիւն յայտնեց որ Շավիլի ընկերները տասը տարի առաջ գեղեցիկ գաղափարն ունեցած են յարգելու Իշխանի յիշատակը:

Խումբին տասը տարուան գործունէութեան մասին համառօտ տեղեկագիր մը կարդաց ընկ. Կիւլեան: Նմանապէս ընկերուհի Ս. Տէր Դաւթեան խումբին գործունէութեան մասին խօսելէ յետոյ, յայտնեց որ իրենք այս տարի ձեռնարկած են հանգանակութեան համեստ շիրիմ մը կանգնելու համար ընկեր եւ ընկերուհի Արղութեաններու հողակոյտին վրայ: Օրուան քաղաքական հարցերու մասին մանրամասն կերպով խօսեցաւ ընկ. Վահան Համբարձումեան: Յետոյ բաժակաճառեր խօսեցան ընկերներ Ս. Վրացեան, Հ. Հանտալեան, Ա. Պօյաճեան եւ Ա. Պարսամեան: Երգեցին տիկիններ Էսկիճեան, Պարսամեան, Օր. Գատէկեան եւ Պ. Խ. Գօչեան:

Արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Գնէլ Կօչկարեան, Արփս եւ Ժիրայր: Ընկ. Եափունճեան իր սրախօս պատմուածքներով զուարճացուց ներկաները: Ինչպէս Շավիլի բոլոր հաւաքոյթներուն, այս անգամ ալ փոքրիկն Օր. Շարապխանեան ոգեւորութիւն ստեղծեց իր արտասանութիւններով: Շավիլի Րաֆֆի նորակազմ երգչախումբն եւս իր մասնակցութիւնը բերաւ մեր հանդէսին: Նոյն իրիկուան Փարիզի համազգային սրահին հանդէսին նախանձախնդրութեամբ էր որ ժողովուրդը ուշ ատեն հեռացաւ ակամայ այդ տաքուկ մթնոլորտէն, յեղափոխական երգեր թնդացնելով եւ այն խոր հաւատքով թէ դարձեալ միայն ու միայն կայ ու կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, արթուն պահակը հայ ժողովուրդի ազատագրութեան:

Գ. Վարդունի

ՏԻՐՈՒՆԻ

Մասնաւոր նամակէ մը ցաւով կիմանանք թէ ընկեր Յ. Պուռնազեան, որ Ալպանիա հաստատուած է տարիներէ ի վեր, դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր երկրորդ զաւակը, Սեդան, հազիւ չորս տարեկան:

Իսկ մահացող մը, Իրակլիօնէն (Քանդիա, Կրէտէ) կը գուժէ մահը Տիկին Վերոնիկ Միքայէլեանի, կողակիցը Իզմիրի ծանօթ դէմքերէն Պ. Յակոբ Միքայէլեանի:

Մեր սրտագին վշտակցութիւնները ընկեր եւ ընկերուհի Պուռնազեանի եւ պարագաներուն, ինչպէս եւ մեր վաղեմի բարեկամին՝ Պ. Յ. Միքայէլեանի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԻՊՐՈՍ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

— օ —

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 17 Ապրիլ (ՅԱՌԱՋ).— Ապրիլ 11ի կիրակին Մալթիոյ Կրթ. սրահին մէջ պարապ տեղ մնացած չէր: Օրուան նախագահը, Պ. Ս. Ընտրիկեան բացատրելէ յետոյ օրուան նշանակութիւնը, բեմ հրաւիրեց Տիկ. Էլլէն Բիւզանդը, որ իր այնքան հմայիչ խօսքերով խոր տպաւորութիւն ձգեց ունկնդիրներուն վրայ:

Մօտաւորապէս երեք քառորդ ժամ տեւող իր բանախօսութեամբ, Տիկինը մագնիսացուց լսարանը:

Խօսքը իրեն տանք.— «Գիտեմ թէ հայ կինը որքան համեստութեամբ կը վարուի իր ամուսնոյն հետ՝ յաճախ հանդուրժելով անտանելի զրկանքներու եւ իր ընկերակցի յանդիմանութեանց, ինչ որ արդէն զինք դարձուցած է ամենէն ազնիւ մայր-կինը տիեզերքի մայրերուն: Արդ, ես կը յորդորեմ հնազանդիլ, բայց երբ այրերը կը յանդգնին արգիլել իրենց կիներուն եւ քոյրերուն որպէսզի անոնք գործեն հնազարեան կեանքի Կ. Խաչի շրջանակին մէջ, այն ատեն ես կ'ըսեմ ձեզ՝ ըմբոստացէք անոնց դէմ որ կը խափանեն ձեր գործակցութիւնը կանացի այն մեծ ընտանիքին մէջ: Տուն մը, մանաւանդ հայ ազգին տունը, մէկ սիւնի վրայ չի շինուիր. ձեր ամուսինները ինչ հոսանքի ալ որ պատկանին, ըլլան ռամկավար, Հօկ կամ դաշնակցական, պէտք չէ ձեզ արգիլեն օգնելու հայ տան վերականգնումին»:

Բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ ծափերու մէջ: Յետոյ ներկայացուեցաւ «Արշին Մալ Ալան»ը, սիրողներու կողմէ: Հակառակ սրահին բեմական անյարմարութեանց, խաղը անցաւ շատ յաջող: Տիկին Ծիածան Փափազեանը անգամ մը եւս մեզ առիթը տուաւ լսելու իր ջինջ ձայնը՝ Գիւլշորայի դերին մէջ: Տէր եւ տիկին Գույումճեանները Ասկեարի եւ Խալայի բաժիններուն մէջ չատ յաջող էին: Հ. Գուլաքսըզեան (Ս. Բէկ), Ա. Տէմիրճեան (Սիւլէյման), Տ. Մարիամ Սարգիսեան (Թէլլի) եւ Մ. Ճապուռեան (Վէլի) իրենց դերերը տարին արժանավայել կերպով. իսկ խաղին ոգին եղաւ Օր. Վերժին Ժամկոչեանը:

Աշխատելու նոր շրջան մը բացուած է մեր խաչուհիներուն համար: Յաջողութիւն ձեզ, քոյրեր:

ՍՕՍ-ՓԱՐԷՍ

ԿԱՀԻՐԷ ՔԱՂԱՔ. ՏՊԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

«Ժամանակակից քաղաքական տպագիրներու պատմութեան կաճառ»ի երկրորդ ժողովը տեղի ունեցաւ ուրբաթ կէսօրէ վերջ, նախագահութեամբ Պ. Էտուար տը Նավայլ-Լըպաթիւի, պատուակալ տնօրէն արտաքին նախարարութեան: Ներկայ էին՝ ընդհ. քարտուղար Պ. Մարսէլ Փան, զօրավար Պրէմոն, կոմս Պը-նուա տ'Ազի, Պ. Պ. Ա. Խատիսեան, Լ. Բաշալեան, Ա. Հանըմեան, Ա. Զօպանեան, Կ. Բասմաջեան, Ալիսագեան եւ Հրանտ-Սամուէլ: Կը բացակայէին կարգ մը անդամներ:

Նախագահը բացատրեց Կաճառի նպատակը, որուն պիտի անդրադառնանք չուտով: Յայտնի է թէ առաջին ժողովին՝ որուն հինգ հոգի միայն ներկայ եղած էին, որոշուած էր կազմել երկու յանձնաժողովներ միայն: Այս որոշումը հաստատուեցաւ: Անդամները համաձայն իրենց մասնագիտութեան պիտի անդամակցին Յանձնաժողովներէն մէկուն կամ միւսին: Պ. Փան կարդաց Կաճառի աշխատանքներուն մանրամասնութիւնը: Աշխատանքի բաժանում պիտի կատարուի յաջորդ նիստին: Փարիզի քաղաքապետական ժողովը խոստացած է յարկաբաժին մը յատկացնել Կաճառին, որուն մաս կը կազմեն նաեւ ռուս տպագիրները:

ՄԱՄՈՒԼ

ՇԻՆԱՐԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Աթէնքի «Նոր Օր»-ը ուրախութեամբ կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Ապրիլ).—

— «Ողեւորութեան դմայլելի տեսարանի մը առջեւ կը գտնուինք ամիսներէ ի վեր: Մեծով պզտիկով, ամենահայութեան բոլոր խաւերը, դրամատէր, արհեստաւոր եւ աշխատաւոր, վերաշինութեան տենդէն բռնուած, նոր գաղթակայաններու կառուցման յոյսը կը փայփայեն:

Բոլորը գործի վրայ են այժմ: Բոլորը գործնական ծրագիրներու հետապնդումին եւ իրագործումին նուիրուած են: Բոլորին ցանկութիւնը մէկ է. Հայութեան համախումբ կենցաղը, ազգային հաւաքականութեան պահպանումը, նոր հայաշխարհի մը ստեղծումը, Ատտիկէի պայծառ ու անամպ երկինքին տակ:

Երբ գաղթականական հիւղակներու փլուզումը սկսաւ, խուճապին ու երկիւղին զուգընթաց, գործի լծուեցաւ Հայու շինարար եւ գործնական ոգին: Ոչինչ կար մէջտեղը, բացի փափաքէն, կամեցողութենէն եւ ազգային ոգիէն: Նոր գաղթակայանի մը շինութիւնը կապուած էր միլիոններու հետ, մեծ դժուարութիւններու եւ ճիգերու հետ: Պէտք էր հազարաւոր բազմութիւն տեղաւորել սեփական հողերու վրայ: Ծրագիրը մեծ էր, կարելի է ըսել տխտանեան, բայց զայն գործադրութեան դնելու միջոցները չափազանց խեղճ: Ու սկսանք գործի:

Ոչինչը չուտով փոխուեցաւ լեցուն արժէքի մը: Մէկ միլիոն տրախմի արժէքով հող գնուեցաւ: Առաջին քայլը առնուած եւ կամուրջը նետուած էր Տէրկութիւնէն Գաչիրոսի եւ Պրահամի:

Եղածը ինքնին հրաշք էր, որուն չէր հաւատար ոչ ոք: Այս հրաշքը իրականացաւ, շնորհիւ մեր ժողովուրդի շինարար ոգիին, յարատեւող կամքին եւ բարոյական այն թաքուն ուժերուն, որոնցմով ժողովուրդները ապագային կ'երկարեն լաւագոյն ձըգտումներով:

Հայ ժողովուրդը աշխատունակ ու շինարար ժողովուրդ է: Անոր պատմութեան թղթատումը ցոյց կուտայ թէ ամենէն մռայլ եւ յուսահատական շրջաններուն անգամ, հայ ժողովուրդը միշտ կառուցանող, շինող, արգիւնաբերող եղած է: Անապատներու մէջ անգամ ընկճուած չէ: Մէկ կողմէ, իր գոյութեան պայքարը մղած է դմայլելի արիութեամբ, միւս կողմէ երկրորդ հայրենիքներ ստեղծած է օտար հորիզոններու տակ, պահելով իր աւանդութիւնները, ցեղային բարքերը եւ ազգային արժէքները:

Նոյն ոգին այսօր ի յայտ կուգայ ամենահայութեան մէջ: Օրուան նշանախօսքն է՝ պէտք է տեղաւորել գաղթականութիւնը, զայն դարձնել զեփականատէր, արժանի քաղաքացիները այս պատմական երկրին, որուն տարնջականութիւնը կը վայելենք: Եւ այս նշանախօսքը, ուշ կամ կանուխ, պիտի գործի վերածուի եւ մենք մօտաւոր յառաջիկային առիթը պիտի ունենանք Գարշիրոսի եւ Պրահամի տափաստաններուն վրայ տեսնելու ծաղկեալ աւաններ, երբ կենդանի կոթողները հայ ժողովուրդի շինարար եւ ստեղծագործ ոգիին:

Զմախնանք դժուարութիւններէն, նիւթական միջոցներու պակասը թող չյուսահատեցնէ մեզ: Մեր ժողովուրդը երբեք լայն միջոցներ ունեցած չէ, երբեք առատութեան մէջ լողացած չէ: Միշտ նեղը նեղին, միշտ տառապանքով, ծանր երկունքներով է որ ապահոված է»:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

« ԵԱՄԻԼԷ »

Մեզի կը հաղորդեն թէ Անրի Պոտոյի ծանօթ վէպին՝ «Եամիլէ»ի մէջ, որ շարժանկարի կը վերածուի Պ. Շարլ տ'Էսփինէյի կողմէ, Շէյխ Բաշիր էլ Մամէդի դերը պիտի կատարէ Պ. Մաքսուտեան: Շարժանկարը ամբողջովին կը պատրաստուի Լիբանանի մէջ, աշխատակցութեամբ Պ. Քրիւկէրի, երեք լեզուներով,- ֆրանսերէն, անգլերէն եւ արաբերէն:

Հազար ու մէկ առակաւոր քառեակ

Մուկն իր ծակը չէ մըտեր,
Աւելն ետին է կապեր.
Գըլուխդ տեղն պահիր ո՛վ մարդ,
Մեծ բանի ձեռք մի՛ զարներ:

×

Տըգէտ ես ու խոնարհ եղա՛ր,
Գիտունի չափ պատիւ ունիս:
Գիտուն ես ու հըպարտ եղա՛ր,
Տըգէտին չափ պատիւ չունիս:

×

Ո՛վ սար՝ տեղէդ ել մօտս արի,
Ասաց Քըրտի ըրգնաւորը: —
Սարը ասաց,— ինքդ արի,—
Ելաւ գընաց սարին ծոցը:

×

Քարը զոհար չի լինիր
Յոսկի սընտուկ պահելով,
Կըկուն թութակ չի լինիր
Գողունի փետուրներով:

×

Սիրէ ըզքեզ սիրողը՝
Թէեւ լինի հողոյ հաւասար.
Մի՛ սիրեր քեզ չը սիրողը
Թէեւ լինի մեծ նախարար:

×

Խաղողը սեւ խաղողին
Նայելով կը սեւանայ,
Մարդը նայի խելօքին՝
Ինքն ալ խելօք ձեւանայ:

ԳԱԲ. ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— օ —

«Վերջի ձիւնափոթորիկներու պատճառով ռազմամթերքի փոխադրութիւնը բոլորովին կանգ առաւ: Կ'երեւի, պէտք է սպասել մինչեւ ձիւնի հալիլը: Հրացաններու փայտեղէն մասերը չինելու ուժ տուէք: Լաւ կը լինէր, եթէ Պիծան երկու օգնականներով այդ գործին նուիրուէր: Մեզ հարկաւոր է ամենաքիչը վեց հարիւր հատ»:

Երբ Լեւոնը նամակը կարդաց վերջացուց, երկու ընկերները պահ մը լուռ իրարու նայեցան մտահոգուած դէմքով:

— Զօրքը այս շրջանը կեդրոնանալէն լաւ հօտ չի գար,— ըսաւ Պիծան— չինի՞ թէ կառավարութիւնը շշուկ մը լսած լինի կամ տեղեկութիւն մը մեր ծրագրի նկատմամբ: Ի՞նչ կ'ըսես, Լեւոն:

— Տեսնենք, շուտով յայտնի կը լինի: Եթէ զօրք գալու տարաձայնութիւնը ստուգուի, ես վստահ եմ որ զօրքի գալը մեր ձեռնարկին հետ կապ մը ունի ... մինչեւ հաստատ բան մը իմանալնիս՝ մենք գործը կը շարունակենք, ինչպէս որ ծրագրեցինք ...

Թէեւ այդ հարցի մասին այլ եւս չխօսեցան, բայց երկուքն ալ շատ մըտահոգուած կ'երեւէին, աւանձնապէս Լեւոնը, որու բնականէն խիստ դէմքը դաժան արտայայտութիւն մը ստացեր էր:

Հազիւ մթնել սկսած էր, երբ Լեւոնն ու իր քանըվեց ընկերները առագաստանաւը մտան ու ճամբայ ելան դէպի Աղթամար կղզին, որ հեռուէն հեռու մութ զանգուածի նման կը բարձրանար ծովու մակերեսէն: Շուտով մթնեց: Խաղաղ գիշեր մըն էր, եւ Վանայ խելառ ծովակը հայելիի ողորկութիւն ստացած: Երկու նաւավարներ կը թիավարէին, իսկ Շէյխը ղեկի մօտ նստած՝ թեթեւ քամիի մը գալուն կը սպասէր:

Երկու ժամ անցաւ: Հազիւ թէ ցամաքէն քիչ հեռացած լինէին: Եթէ բանը մնար թիավարելուն, հազիւ թէ միւս օր հասնէին կղզին:

Բարեբախտաբար, կէս գիշերի մօտ արեւելեան թեթեւ քամի մը ելաւ: Խաղաղ ծովակի մակերեսը սկսաւ փոթփոթիլ, մինչեւ այդ թուլօրէն կախուած առագաստը քամիով լեցուած փքուեցաւ, կայմի պարանները ձգուեցան, ու նաւու քիթը բարձրացող ալիքները ճեղքելով ուղղուեցաւ կղզիի կողմը:

Առաւօտեան ժամը երկուքը կար, երբ նաւը առագաստը իջեցուց Աղթամարի առջեւ, եւ Լեւոնն ու ընկերները դուրս թռան կղզին: Առագաստանաւը հազիւ քանի մը րոպէ կանգ առնելով՝ նորէն շարունակեց ճանապարհը ուղիղ դէպի արեւմուտք, Կաւաշի Մոխրաբերդ գիւղը, ուր պիտի սպասէր Լեւոնի կարգադրութեան:

Պիծան երբեմն ամիսներով կը մնար Աղթամարի մէջ եւ քաջ ծանօթ էր կղզին: Երբ ցամաք ելան, խմբի առաջնինկաւ առաջնորդելու համար: Ժայռոտ փոքր վերելքէ մը վերջ, կղզիի հարթութեան վրայ էր խումբը: Քիչ հեռուն խաւարի մէջ կ'երեւէին անորոշ զանգուածներ:

Մօտեցան ընդարձակ շինութեան մը, որու բազմաթիւ պատուհաններէն ոչ մէկ ճրագ կ'երեւէր: Պիծան գետնէն ափ մը ձիւն վերցուց ու նետեց երկրորդ յարկի սենեակներէն մէկու պատուհանին: Մէկ երկու վայրկեան վերջ պատուհանը բացուեցաւ ու սենեակի խաւարի մէջէն դուրս երկնցող գլուխ մը երեւցաւ, եւ խռպոտ ձայն մը պոռաց.

— Էդ ո՞վ է:

— Վարդապետ, մենք ենք:

— Վա՛յ, Պիծա, վայրկեան մը ...

Սենեակի մէջ անմիջապէս աղօտ ճրագ մը պլպլաց, ու քիչ վերջը մազն ու մօրուքը իրար անցած, միջին տարիքի մարդ մը երեւցաւ մուտքի դրան առջեւ:

— Բարով եկաք, վա՛յ, պարոն Լեւոնն ալ, գալուստդ բարի լինի. առաջին անգամն է, որ մեր կղզին ոտք կը դնես:

— Վարդապետ, մեղքս քաւելու համար ուխտի եկած եմ,— ու Լեւոնը գրկուելէ ետքը վարդապետի հետ, իր հետեւորդներով սենեակը մտաւ:

Խումբը այդ փոքր սենեակի մէջ չէր կարող տեղաւորուիլ: Վարդապետը պատշգամ դուրս գալով՝ կողքի ընդարձակ սենեակը բացաւ, ուր տեղաւորուեցան զինուորները: Երբ Պիծան, Լեւոնը եւ վարդապետը առանձին մնացին, Դանիէլ վարդապետը, որ Ծուռ վարդապետ անունով յայտնի էր, թախտի ծայրը նստելով՝ հարցուց.

— Խեր լինի, էսպէս առանց նախօրօք իմացնելու յանկարծ գալ ...

— Վահէի հետ մեր շրջանները փոխեցինք,— ծիծաղելով պատասխանեց Լեւոնը,— ատեն մըն ալ ես այս շրջանները կ'ուզեմ մնալ:

— Հա, էդ շատ լաւ կը լինի. մեր շրջանի ժողովուրդն ալ խնդրեցեր է քեզ տեսնելու ցանկութեամբ:

— Է՛հ,— ուսերը անտարբեր ձեւով մը թօթուեց Լեւոնը,— ժողովուրդը նոր դէմքերու սիրահար է միշտ, մէկ երկու օրէն ինձմէ ալ կը կշտանայ. մանաւանդ որ ... դէմքս ալ շատ տեսնելիք բան չէ ...

— Վարդապետ, եպիսկոպոսը վանքի մէ՞ջն է,— հարցուց Պիծան:

— Ոչ, երէկ միասին գրսի տունը գացինք, ան հոն մնաց, ես վերադարձայ, որ վաղը առտու ինքս ալ երթամ:

— Ուրեմն, վանքի նաւակը էստե՞ղ է,— հարցուց Պիծան:

— Այո, պահեցի որ ...

— Նաւակը հոս կը պահես, քանի մենք հոս ենք,— կարգադրեց Պիծան, — ինքդ ալ կը մնաս: Յետոյ կը խօսինք:

— Շատ լաւ, ձեռաց սամավար մը դնել տամ ...

— Զուգեր, աւելի լաւ է մէկ երկու ժամ հանգստանանք: Արդէն լուսնալու վրայ է:

Պիծան ու Լեւոնը, առանց հանուելու, առանց նոյն իսկ փամփուշտակալները արձակելու, երկուքով երկնցան վարդապետի նեղ անկողնին վրայ եւ հազիւ երկնցած՝ քնել սկսան օրերով յոգնած մարդու ծանր քնով: Հայդուկներու համար անգիր օրէնք մը գոյութիւն ունեցած է միշտ, դեռ յեղափոխութեան առաջին օրերէն րսկսած: Զէնքի տակ գտնուող հայդուկ մը երբեք իրաւունք չունի, սովորական մահկանացուներու նման, շորերը հանել ու՞այնպէս մտնել անկողին: Ան պարտաւոր էր կօշիկները ոտքին, հագուստով ու մէջքի փամփշտակալներով, երկնալ, հրացանը կողքին դրած: Ամենաշատը որ կրնայ ընել՝ կուրծքը խաչաձեւող փամփշտակալներն հանելն էր, որոնք անտանելի չարչարանք մը կը դարձնէին քնանալը՝ մարդու կողոսկրները ջարդելով:

Մինչ ընկերները թախտի վրայ երկնցած սկսան քնանալ խռմփացնելով, վարդապետը զգուշութեամբ դուրս եկաւ սենեակէն եւ մտաւ տղոց սենեակը, ուր անոնք վանքի մեծ սամավարը շրջապատած՝ թէյ կը խմէին:

Մեր Ծուռ վարդապետը, Վասպուրականի բացառիկ կղերականներէն էր: Ան հեշտութեամբ միջոցը գտած էր երկու հակոտնեայ ծայրերը իրարու միացնելու: Վարդապետը, բոլորովին մաքուր խղճով ու ձեռքերով իր հասկցած կերպովը կը ծառայէր իր Աստուծուն: Երբեմն խորանի վրայ, սկիհը վեր բարձրացնելով, կ'աղօթէր աշխարհի խաղաղութեան համար, երբեմն ալ հրացանը վերցնելով կը միանար հայդուկային խմբերէն մէկուն, հասարակ զինուորի մը նման կը տանէր չարքաշ կեանքը, մասնակցելով անոնց թափառումներուն ու պատահած պարագային ալ նաեւ կռիւներուն: Կորովի, սրտբաց մարդ մըն էր: Գրեթէ բոլոր հայդուկներու հետ ծանօթ էր, շատերու հետ զինակից ընկեր եղած:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

100.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Շաբաթ օր պատկառելի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Վիէննի անտառին մէջ, ապրուստի սղութեան դէմ: Կարգով խօսք առին վեց ճառախօսներ, իսկ ամէնէն վերջը՝ Աշխատանքի Դաշնակցութեան Ընդհ. քարտուղարը՝ Լէօն Ժուհօ, որ շեշտեց թէ ընկերային օրէնքները պիտի գործադրուին բոլոր աշխատաւորներուն համար հաւասարապէս: Յետոյ պահանջեց անմիջապէս ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց: «Մենք ներկայացուցիչներն ենք անոնց որ կ'աշխատին, որ իրենց վաստակով կ'ապրին եւ կ'ուզեն աշխատիլ ազատ: Մեր պարտականութիւնն է նախատեսել եւ կամենալ որ այսօրուան իրականացած բարենորոգումները ուրիշներ ծնին: Տասը միլիառ ֆրանք հաւաքուեցաւ պատերազմի պատճառով տուժածներու համար եւ հիմա կ'ուզեն հաւատացնել մեզի թէ կարելի չէ այդքան գումար հանել կեանքի գործերու համար: Գումարները կը դիզուին մեծ դրամատուներու սնտուկներուն մէջ, ծառայելով չարաշահութեանց: Անշուշտ հարկ է դպչիլ կարգ մը առանձնաշնորհներու: Բայց անհրաժեշտ է որ շուտ սկսին հանրօգուտ շինութիւնները: Միլիոններ կան ապահովագրական ընկերութեանց սնտուկներուն մէջ: Անհրաժեշտ է ազգայնացում հաստատել, եւ առիկա պիտի ըլլայ բրիչի առաջին հարուածը դրամատիրութեան պատին: Մենք չենք ուզեր վազը լալ մեր պարտութեան վրայ: Մենք կ'ուզենք ապահովել մեր յաղթանակը եւ անոր զարգացումը: Մենք կ'ուզենք որ վստահութիւնը տիրապետէ բոլոր շրջանակներուն մէջ, որպէսզի վերջնապէս չէզոքացնենք փաշականութիւնը եւ մեր երկրին ապահովենք անհրաժեշտ խաղաղութիւնը»:

Միթինկէն յետոյ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնելով ապրուստի սղութեան, հանրակառքերու եւ մէթրոյի գիներու ծրագրուած յաւելման եւն. դէմ խօսուած ճառերուն, կը պահանջէ անմիջապէս ձեռնարկել հանրօգուտ շինութեանց, հանգստեան թոշակ հաստատել ծեր բանուորներու համար, օրէնքի տակ առնել առտնին աշխատանքները եւ լուծել խռովարար կազմակերպութիւնները:

Հաւրի արմատականները կը բաժնուին ժողովրդական ճակատէն

Հավրի արմատական կուսակցութեան գործադիր յանձնաժողովը քաղաքապետ Պ. Լէօն Մէյէրի եւ շրջանի կուսակցական վարիչին ընկուզումը լսելէ վերջ, բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը դադրեցնէ որ եւ է գործակցութիւն Ժողովրդական Ճակատին հետ եւ կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն անոր որոշումներուն համար: Բանաձեւը կ'ըսէ թէ Ժողովրդական համախմբումի կազմակերպութիւնը դարձած է «քաղաքական գործիք մը ծայրայեղներուն ձեռքը», թէ Հավրի արմատական կուսակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ հանրապետական ընտրողներու աւելի քան երկու երրորդը, «հաստատապէս փարած է անհատական ազատութեան, արհեստակցական ազատութեան եւ աշխատանքի իրաւունքին, որ շարունակ կը բռնաբարուի», եւ թէ այլ եւս բաւական է որքան արմատականները տատանեցան ընդմէջ ազգային միութեան որ չի ներկայացներ իրենց կարծիքները եւ ժողովրդական ճակատին, որ այլ եւս չի ներկայացներ զանոնք»:

«Թռչուն—մարդը» ջախջախուեցաւ

Ամերիկացի քաջ օդաչու մը, Քլէմ - Սօն, որ «Թռչուն - մարդ»ը կը կոչուէր իր հնարած գործիքին համար, կիրակի օր ջարդ ու փշուր եղաւ Վիէննի մէջ, օդանաւային մարզանքներու միջոցին: Իր վայրէջքին առաջին մասը կատարելէ վերջ, գետնէն 400 մեթր բարձրութեան վրայ, անկարգելները չբացուեցան եւ դժբախտ օդաչուն ջախջախուեցաւ գետնին վրայ: Հանդիսավայրը կը գտնուէին 200.000 քաղաքացիներ, որոնք սարսափով դիտեցին այս ահռելի արկածը:

Արկածահար երիտասարդը 26 տարեկան էր եւ աւելի քան 200 վայրէջքներ կատարած Ամերիկայի մէջ: Կանուխէն նուիրուելով մարզանքներու, մասնաւորապէս փարած էր անկարգելին (փառաշիւթ): 18 տարեկան էր, երբ առաջին փորձը կատարեց եւ հետզհետէ դարձաւ առաջնակարգ մասնագէտ: Քլէմ Սօն իրեն յատուկ հագուստ մը հնարած էր, որ առագաստի ձեւ ունէր եւ թռչունի մը կերպարանքը կուտար իրեն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԲՈԼՈՐ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ բանուորները որոշեցին ընդհ. գործադուլ հռչակել մայիս 1ին, այսինքն թաղադրութենէն 12 օր առաջ, գոհացում ստացած չըլլալով իրենց պահանջներուն:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՆ համաշխարհային մրցանիշը կոտրեց ֆրանսացի օդանաւորդ Մոռիս Ռոսի, 5000 քիլոմեթր թռիչքը կատարելով 16 ժամէն, այսինքն ժամական 312 քիլ. 500: Նախորդ մրցանիշը շահած էին Ամերիկացիները (ժամական 272 քիլոմեթր):

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ ՄԷՐՄՈԶ, որ զոհ գնաց յանդուգն թռիչքի մը, մեծ հանդիսաւորութեամբ մեծարուեցաւ շաբաթ օր, երբ Մոնթէներ փողոցը կոչեցին իր անունով: Հանդիսութեանց կը մասնակցէին աւելի քան 20.000 համակիրներ: Հանգուցեալը անդամ էր գնդ. տը լա Ռոքի կուսակցութեան, որ առիթէն օգտուեցաւ ցոյց մը կատարելու համար: Աջակողմեան թերթերը դիտել կուտան թէ ոչ կառավարութիւնը, ոչ ալ նահանգապետութիւնը ներկայացուցիչներ ղրկած էին:

ՍՊԱՆԻԱՑԷՆ հասած լուրերու համաձայն, կռիւները սաստկացած են բոլոր ճակատներուն վրայ: Կ'ըսուի թէ Պիլպաոյի կառավարութիւնը բանակցութիւններ կը վարէ, անձնատուր ըլլալու համար Անգլիոյ միջնորդութեամբ: Հանրապետական աղբիւրէ տեղեկութիւններ կը պակսին այս մասին:

ԶՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ Հռոմ հասաւ, տեսակցելու համար Մուսոլինիի հետ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեան, որ տեղի կ'ունենայ Աւստրիոյ վարչապետին այցելութենէն անմիջապէս վերջը:

ԼԻՈՆԻ մէջ 8—10 տարեկան տղաք իրենց մէկ ընկերը քարի բռնելով, ծանրապէս վիրաւորեցին: Տղան, որ Լիոնի առեւտրական սենեակի նախագահին եղբօրորդին էր, տուն հասնելէ մէկ ժամ վերջը մեռաւ, գանկը ջախջախուած ըլլալով: Անչափահաս ոճրագործները բռնուելով ոստիկանատուն տարուեցան, բայց կարելի չեղաւ որ եւ է լուսաբանութիւն ստանալ:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Յանձնախումբի ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Ապրիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ ճաշարանին:

Մարսէյլ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը չորեքշաբթի (28 Ապրիլ) երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական ճաշարանին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Համազասպ» խումբի դասախօսական ժողովը, հինգշաբթի (29 Ապրիլ) երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական ճաշարանին:

"ՎԷՄ"

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի ԺԶ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբագրութիւն՝ բաժանորդագրութեան նոր շրջանի շէմքին.— Ա. Աբեղեան՝ Միջազգային դաշնագիրներ Հայաստանի մասին.— Եր. Հայրապետեան՝ Հայ թատերական գրականութեան զարգացման ընթացքը.— Տոքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան՝ Յուշատետրէս.— Հմ. Մանուկեան՝ Դէպքերը Վասպուրականում.— Ս. Վր.՝ Հայ - Վրացական միութիւնը.— Հայ - Հայկական բանակցութիւններ.— Հին թուղթեր.— Անցեալը.— Զօր. Մ. Մելիք Մուրատեան, Վարդ Մախոխեան, կեանք եւ Մշակոյթ.— Քէմանչիստ Ռուբէն, Ս. Վ.— Րաֆֆիի Յոբելեանը: Բերկրիի դէպքը: Գիրք եւ մամուլ: Գրախօսական, խմբագրութեան կողմէ, յաւելուած: Վահրամ եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

Խմբագրութիւնը շատ կը խնդրէ բաժանորդներէն փութացնել բաժնեգիներու վճարումը: Մասնաւորապէս կը խնդրուի Ֆրանսայի բաժանորդներէն ջանալ շուտով փակել իրենց հաշիւները, որով մեծ աջակցութիւն ցոյց տուած կը լինին խմբագրութեան: Փարիզի բաժանորդները կարող են բաժնեգինը ուղարկել Լ. Գեւոնեանի հասցէով «Յառաջ»ի խմբագրատուն, Մարսէյլինը՝ Ն. Կակոսեանին 49 rue Nationale: կամ ուղղակի խմբագրութեան՝ S. Vratzian, 13 Rue des Platanes Plessis-Robinson, (Seine).

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Ապրիլի թիւը, բազմաթիւ նկարներով, նուիրուած Նահատակ գրագէտներուն, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ԽՄԲ.— Մեր Մեծ Նահատակները.— ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Հայրենական Սազը.— ՀՐԱՆԴ՝ Տողեր Արփիարին ուղղուած.— ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող Գիւղին Պատմութիւնը.— ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Ակութը (քերթուած).— ՓԱՅԼԱԿ՝ Կրակ (քերթուած).— ԱՆԱՆ՝ «Ազգին համար...» ԱՐՏ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ.— ՅՈՎՀ. ԴԱԶԱՆՃԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ.— Ռ. ՍԵՒԱԿ՝ Անտիպ նամակ: Նկարներ՝ Ռ. Զարդարեանի, Հրանդի, Դ. Բարսեղեանի, Երուխանի, Սիամանթօի, Դ. Վարուժանի, Արտ. Յարութիւնեանի եւ Փայլակի:

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք: Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9):

"ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՕՐԸ"

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

8 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

PALAIS DU CONGRÉSի շքեղ սրահներուն մէջ: Parc des Expositions, Porte de Versailles:

Կը նախագահէ Պ. Ալ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ եւ Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Հայ կամ. եւ մարտիկներու միութեան կողմէ):

Պ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութեան կողմէ):

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին:

Կէսգիշերին կը սկսին եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ ԵՒ ԻՐ ՕՐՔԷՍԹՐԻՆ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երպացցի (Թողաթի շրջան) Տիկ. Կիւլինիս Մսըրեան եւ Փերրոն Մահտեսի Մանուկեան կը փնտռեն իրենց եղբօր՝ Հաճի Մանուկի զաւակները՝ Արմենակ եւ Սիրանոյշ Հաճի Մանուկեան, որոնք 15 տարի առաջ (17 եւ 15 տարեկան) տեսնուած են Մալաթիոյ Քիւրտերուն քով եւ Հալէպ փախչելու մտադրութիւն ունեցած են: Իրենց մօր անունն է՝ Վարդուհի, մեծհօր անուն՝ Հաճի Գէորգ:

Կը փնտռուի նաեւ իրենց քոյրը Եղսան՝ եւ անոր զաւակները Փերուզիկ, Միհրան եւ Գրիգորիկ Քէչիչեան, որոնք 1922ին, 10, 6 եւ 3 տարեկան էին: Իրենց հօր անունը՝ Յովհաննէս Քէչիչեան:

Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Madame Gulina Messerian, 11, Rue Quatorze Cantons, Valence (Drôme), France:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՆՈՐ ԿԱՎՌՈՇ» երգիծական շաբաթաթերթ, թիւ 1,2,3,4: Խմբագիր՝ Գրիգոր Վահան: Վարիչ՝ Ժորժ Շահպարոնեան, որուն պէտք է ուղղել դրամական ամէն առաքում: Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 75 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 100 ֆր.: Հատով՝ 1.50 ֆրանք: Հասցէ.— 12, Rue de la Grange Batelières, Paris.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ եւ շրջանի վասպուրականի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 28ին, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 rue Bossuet (Հայ երիտասարդաց Ակումբ), մէթրօ Poissonnière: Օրակարգ վարչութեան հաշուետուութիւն. Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ: Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Schola Cantorumի մէջ, 269 rue St. Jacques, Փարիզ (5), 26 Ապրիլ կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, կը դասախօսէ՝ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ Հայ ժողովրդական երաժշտութիւնը: Մասնակցութեամբ Մարգարիտ Մ. Բաբայեանի եւ Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ. 30 ֆրանք
» Հուշանքներ 10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին 20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ. 10 »
» Համաժողովրդական բանակ 3 »
» Աւգուստ Բեբել 3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սօց. շարժումը 19րդ դարում 5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը 12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին 4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ.Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ձնշ. ժողովուրդները 4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան 2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը 5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն 4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18 4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը 2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր 3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները 2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը 4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան 1 »
Հ.Յ.Դ.(Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ.Գօլօշեան եւ Յ. Ագբիպասեան) 2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ) Մայիսի 28 4 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին 3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը 2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում 2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սօցիալիզմ 2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը 1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԻ ՏԱՂԵՐԸ 1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ 1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ 1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ 1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ 1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ 2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ 1 »
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ 1 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ Հայ աղախին մը տնական գործերու համար: Քիչ մը ֆրանսերէն գիտնալը անհրաժեշտ է: Նամակով գիմել Տէր Միքայէլեանի, 41 Rue de la République, Sannois, կամ հեռաձայնել՝ Sannois 68.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ԱՊՐԻԼ
MERCREDI 28 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3407

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԵՒՈՐ ՊՏՈՅՏՆԵՐ

Դիւանագիտական պտոյտներու յայտագիրը կը պարունակէ այլազան ուշագրաւ այցելութիւններ:

Իտալիոյ արտաքին նախարարը, կոմս Չիանօ, որ Մուսոլինիի փեսան է, Ալպանիա պիտի երթայ այս շաբթու:

Երկու երկիրները իրարու հետ կապուած են ոչ միայն սերտ բարեկամութեամբ, այլ եւ զինակցութեամբ: Ալպանիա սկիզբէն իսկ, բայց մանաւանդ 1927էն ի վեր կը գտնուի Փաշական Իտալիոյ Թեւարկութեան տակ, թէ վարչական, թէ տնտեսական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Դաշնագիր մը կնքուած է քսան տարուան համար:

Հռոմ Ալպանիոյ մէջ շահու դրած է մեծ գումարներ: Երկրին պաշտպանութեան, ճամբաներու եւ նաւահանգիստներու շինութեան համար տրամադրած է խոշոր վարկեր: Իտալացի մասնագէտներ են որ կը մարզեն ալպանական բանակը եւ կը սարքեն վարչական կազմակերպութիւնը:

Ատեն մը, երբ սաստիկ լարուած էին Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութիւնները, Ալպանիան կը համարուէր զինուորական խարիսխ մը, տեսակ մը սպառնալիք՝ սլաւական պետութեան դէմ: Հիմա երբ Հռոմ եւ Պելկրատ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքած են, Ալպանիան է որ մտահոգութիւններ կը մատնէ:

Ուրեմն, կոմս Չիանոյի այցելութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ փարատել զանազան մտավախութիւններ, ինչպէս եւ Իտալիա հրաւիրել Զօկու Թագաւորը, որուն համար հարսնցու մըն ալ պատրաստ է, կ'ըսեն:

Ամէն պարագայի մէջ, իտալական ազդեցութեան շնորհիւ է որ քօղը, ինչպէս եւ ուրիշ իսլամական սովորութիւններ ջնջուեցան եւ արդիացման փորձեր կը կատարուին այս յետամնաց երկրին մէջ:

Թէեւ կապուած՝ հանդիսաւոր առիթի մը, բայց դարձեալ քաղաքական արժէք ունի Թուրքիոյ վարչապետին յառաջիկայ այցելութիւնը, Անգլիոյ Թագաւորին Թագադրութեան առթիւ:

Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ Լոնտոն պիտի գտնուի մայիս 12ին, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին եւ բազմանդամ պատուիրակութեան մը:

Այս «քաղաքավարական» այցելութիւնը միեւնոյն ատեն պատասխանն է այն հրաւէրին, զոր անցեալ տարի ուղղեց Անգլիոյ հրաժարեալ արքան, Էտուըրտ Ը., երբ սիրալիր տեսակցութիւն մը կ'ունենար Աթաթիւրքի հետ, Վոսփորի ափերուն վրայ:

Այն ատեն կը կարծուէր թէ այցելութիւնը պիտի կատարուի անմիջապէս: Բայց Էնկիւրի հարկադրուած էր քիչ մը բարակ մտածել, եւ նախընտրեց յետաձգել մինչեւ նոր Թագաւորին Թագադրութիւնը, փարատելու համար հաւանական Թիւրիմացութիւններ:

Անվիճելի է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ բարեկամութեան սերտացումը, մանաւանդ Եթովպիոյ պատերազմէն ի վեր, երբ Էնկիւրի սիրայօժար յանձն առաւ օգնութեան հասնիլ, եթէ Մեծն Բրիտանիա յարձակման ենթարկուէր Միջերկրականի մէջ ...:

Մերձեցումը աչքի կը զարնէ, նաեւ, տնտեսական ճակատին վրայ: Անգլիացիներ են որ կը շինեն Թուրքիոյ երկաթի մեծ գործարանը Քարապիւքի մէջ, որուն բացման ներկայ եղաւ բրիտանական դեսպանը: Եւ դեռ ուրիշ ծրագիրներ մշակուած են:

Բայց աւելի կարեւոր է քաղաքական ճակատը:

Ինչպէս ուրիշ հարցերու մէջ, այստեղ ալ դէմ դիմաց կը գտնուին Մեծն Բրիտանիա եւ Իտալիա, Թուրքիան իրենց հանգոյցին մէջ ձգելու համար, ի խնդիր Միջերկրականի գերակշռութեան:

Մուսոլինի բարեպատեհ առիթի մը կը սպասէ, Էնկիւրի ղրկելու համար իր փեսան: Այս այցելութիւնը աւելի անհրաժեշտ կը համարուի այժմ, քանի որ իտալեւեուկոսլաւ համաձայնութենէն անմիջապէս վերջը, Պելկրատ գացին Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին գործավարը, եւ ամբողջ մէկ շաբաթ մնացին, յածելով մինչեւ Ադրիականի ափերը:

Իտալական ծրագիրը կը տրամադրէ նոր ճակատ մը կազմել, իր ետեւէն քաշելով Թուրքիան:

Կը հաստատուի թէ Լոնտոն այցելած ատեն, Թուրքիոյ վարչապետը իր հետեւորդներով պիտի հանդիպի նաեւ Փարիզ, ուր այնքան հրատապ խնդիրներ կարգի կը սպասեն, Թրքական ճակատին վրայ: Առաջինը՝ Ալեքսանտրէթի վէճը, որ նուիրական պատերազմի մը հանգամանքն ստացած է Թուրքիոյ համար, ի հարկին Հայերու գլխուն պայթելու գնով, ինչպէս կը սպառնար «Գուրուն» ...

Ամփոփենք, զանց առնելով ուրիշ պարբերական կամ պատահական պտոյտներ, որոնք ամէն պարագայի մէջ ոչ թէ լաւատեսութիւն, այլ յոռետեսութիւն կը ներշնչեն:

Ի վերջոյ իրողութիւն չէ՞ որ դիւանագիտական պտոյտներու այս ճախարակը անընդհատ կը բանի մէկ հիմնական մտահոգութեամբ,— ամրապնդել խաղաղութիւնը, յետաձգել — եթէ կարելի չէ խափանել — նոր պատերազմը:

Միայն մարդիկ — օրուան վարիչները — չեն որ կը տեղափոխուին, այլ ամբողջ ծրագիրներ եւ ճակատներ, գետիններ եւ յենարաններ:

Ոչ միայն խարխափում, այլ եւ խախտում ամուր կարծուած ճակատներու ...

Եւ դեռ ամբողջովին լուսաբանուած չէ Հռոմի տեսակցութիւնը, որ վառօդ կը բուրէ: Մանաւանդ եթէ գլուխ գլխի տան Մուսոլինի եւ Հիթլէր:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՅԻՍ 1Ը ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆ

Ցուցահանդէսը պիտի բացուի Մայիս 24ին

Նորութիւն մը եւս, շնորհիւ ժողովրդական ճակատի կառավարութեան,— Մայիս Մէկը պիտի վերածուի ազգային տօնի:

Պ. Ժորժ Իզառ, Երեսփ. Ժողովի աշխատանքի յանձնախումբին ղեր-նախագահը, ապրիլ 19ին նամակ մը գրելով Պ. Լէօն Պլումի, կը յայտնէր թէ յանձնախումբը հաւանած է Ազգ. Տօն հռչակելու Մայիս 1ը: Բազմաթիւ աշխատաւորներ փափաք յայտնած են որ այս նորութիւնը գործադրուի այս տարուընէ. բայց անհրաժեշտ է որ խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկէ այս մասին: Վարչապետը պատասխանելով այս նամակին, կը յայտնէ թէ ժամանակը շատ կարճ է օրինագիծ մը ներկայացնելու եւ անոր անմիջական քննութիւնը պահանջելու համար: Սակայն, կառավարութիւնը պատրաստ է առաջարկուած սկզբունքը գործադրելու պետական հաստատութեանց եւ վարչութեանց համար: Հետեւաբար, որոշուած է անհրաժեշտ հրահանգները տալ շաբաթ օրուան համար (Մայիս 1), բոլոր վարչութեանց պետերուն:

Նախարարական խորհուրդն ալ համաձայն գտնուեցաւ այս կարգադրութեան:

Ուրեմն, շաբաթ օր գոց պիտի ըլլան պետական պաշտօնատուները, մէջն ըլլալով նամակատուներն ալ:

** Նախարարական խորհուրդի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, ցուցահանդէսի պաշտօնական թուական նշանակուեցաւ Մայիս 24ը: Հանդէսը պիտի հովանաւորէ Հանրապետութեան նախագահը: Ցուցահանդէսը հանրութեան առջեւ պիտի բացուի Մայիս 25ին, տեւելով մինչեւ Նոյեմբեր:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Օրուան հոգերու մասին

Նախարարական խորհուրդը առջի օր եւ երէկ նիստ գումարելով, քննեց շարք մը հրատապ հարցեր: Աջակողմեան Թերթերը կ'աճապարեն աւելցնել թէ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ առժամեայ «դադար»ը (չունչ առնել): Միւս կողմէ, նոր ծախքեր պիտի չըլլան, նկատի առնելով գանձին վիճակը:

Կը Թուի թէ արմատական նախարարները գերակշիռ ազդեցութիւն ունեցած են տրուած որոշումներուն վրայ, ուշադրութեան յանձնելով յարաճուն տրտունջներն ու խլրտումները:

Իրապէս Թերթեր կը գրեն թէ անցեալ շաբթուան ընթացքին կարեւոր բանակցութիւններ տեղի ունեցած են, ամենամեծ գաղտնապահութեամբ: Այս առթիւ գոյացած համաձայնութիւնը մեծ ազդեցութիւն գործեց նախարարական խորհուրդին վրայ:

Գանձին վիճակը այնքան ծանր չէ որքան կը ներկայացնեն դահլիճին հակառակորդները, բայց անհրաժեշտ կը համարուի ոչ միայն նոր ծախքեր չաւելցնել, այլ եւ կարգ մը կրճատումներ կատարել: Երկաթուղիները մեծ բացեր ունին, Թղթատարական վարչութիւնը շատ կը նեղուի, ուրիշ ստեղծագործական պէտքեր դրամ կը պահանջեն, այնպէս որ առ այժմ անկարելի կը համարուի 10 միլիառի փոխառութիւն մը կնքել հանրօգուտ շինութեանց համար, ինչպէս կը պահանջէ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը:

Խորհրդարանը վերաբացուեցաւ երէկ, երեքշաբթի: Ելմտական նախարարը այսօր իսկ պիտի ներկայանայ ելմտական յանձնաժողովին, պարզելու համար գանձին վիճակը, իսկ վարչապետը ուրբաթ օր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ, բանուորական պահանջներու եւ ներկայ հնարաւորութեանց մասին:

Նախարարական խորհուրդը տեւեց երեք ժամ եւ, հակառակ բոլոր վիճաբանութեանց, վերջացաւ կատարեալ համաձայնութեամբ:

** Հանրակառքերու եւ մեթրոյի գիներէն զատ, երկաթուղիներու սակերն ալ պիտի բարձրանան: Այս առթիւ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին, որ յայտնեց թէ գործերու ներկայ վիճակին մէջ, կառավարութիւնը չի կրնար հակառակիլ ծրագրուած յաւելումներուն:

30,000 փոքրաքանակ առեւտրականներու բողոքը

Երկուշաբթի օր առեւտրական մեծ տուներու եւ խանութներու պաշտօնեաները պտտեցան գլխաւոր պողոտաներու վրայ, ստուգելու համար թէ բոլոր խանութները փակուա՞ծ են: Մեծ վաճառատուն մը բաց գտնելով, ցուցարարները պահանջեցին փակել, յարգել օրէնքը: Քանի մը հոգի ալ ներս մտան. խանութին տէրը օգնութիւն խնդրեց ոստիկանութենէն: Կարգ մը հրմշտուքներէ վերջ, քանի մը ցուցարարներ պահականոց առաջնորդուեցան: Ցուցարարները յայտարարեցին թէ յառաջիկայ երկուշաբթի նորէն ստուգում պիտի կատարեն:

** «Առեւտրական զանգուածներու համախմբումը» որուն կը մասնակցին փոքրաքանակ խանութպաններու կազմակերպութիւնները, երկուշաբթի օր միթինկներ գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց յանուն հարիւր հազարաւոր արհեստակիցներու: Կը մասնակցէին 30.000 հոգի: Բանաձեւը կը յայտնէ թէ առեւտրականները «իրենց բոլոր ուժով պիտի պայքարին 40 ժամուան օրէնքին չարաչար գործածութեան դէմ», օրէնք մը «որ դիկտատուրայի, հարստահարութեան եւ դասակարգային պայքարի գործիք մը դարձած է»: Ժողովականները սկզբունքով հակառակ չեն 40 ժամուան օրէնքին, բայց կը պահանջեն որ յարմարցուի առեւտուրի սովորութեանց եւ յաճախորդներու պէտքերուն:

Բանաձեւը առանց վերապահութեան կ'արտօնէ փակել բոլոր խանութները, եթէ կատարեալ գոհացում չտրուի: Միեւնոյն ատեն կը մերժէ ենթարկուիլ նոր փորձարկութեանց «որոնք ուղղակի ընկերային վերիվայրումներու կ'առաջնորդեն»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ...

Զրկուած՝ անմիջական եւ ուղղակի հաղորդակցութենէ, ինչպէս ... Բարեգործականն ու Հօկը, չեմ գիտեր թէ այս միջոցին ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ Խ. Հայաստանի, գոնէ Երեւանի մէջ:

«Անճարն ուտէ բանջարը», կ'ըսէ մեր իմաստուն ժողովուրդը:

Ես ալ՝ ճարահատ՝ աջ-ձախ կը դարձնեմ «Խ. Հայաստան»ը, իբրեւ ամէնէն վստահելի եւ հոսուն աղբիւրը:

Մեղքը իմս չէ, եթէ երբեմն խնդալիք, իսկ աւելի շատ լալիք բաներ աչքի կը զարնեն:

Այսպէս, հրբեւանցի ակնարկ մը նետելով, տեսայ թէ «մաքրագործում մը» կը շարունակուի անխնայ: Վերէն վար: Քաղաքներէն մինչեւ գիւղերը:

Ո՞ւր էր թէ մէկ պատժուածը, «անձնասպան»ը կամ սպանեալը, վըտարեալը կամ աքսորականը հանգիստ ձգէին իր գերեզմանին, զնտանին, աքսորավայրին կամ որջին մէջ:

Ո՛չ. առտուն կանուխ արթնցողը լախտ մը կ'իջեցնէ, բութ, ժանգոտ զմելի մը կամ դանակ մը ձեռքը՝ անխնայ կը ճեղքէ, կը մանրէ, թոյն ու թարախ կը հոսեցնէ:

Ամէն մէկը իր «տեսակէտներ»ը ունի զոհերու մասին, հետեւաբար պարտականութիւն կը սեպէ «խաֆթա» մը փակցնել իր կարգին:

Ահաւասիկ նոր դատաւոր մը, ոմն Վ. Ղազանջեան:

Լայնօրէն փռուած՝ «Խ. Հայաստան»ի ապրիլ 8ի թիւին մէջ, այս նշանաւոր անձանօթը կրկին կը դատէ դատապարտեալները: Կ'ուզէ ապացուցանել, թէ անոնք «հակայեղափոխական թէօրիաներ» պարզած են «մարքսիզմի դիմակին տակ»:

Այդ չէ որ կը զբաղեցնէ զիս:

Փորձուեցայ ծաղկաքաղ մը կազմել՝ իր ամէնէն ... «մարքսիստական» բառերէն եւ բացատրութիւններէն:

— «Հակայեղափոխական տրոցկիստ նացիոնալիստ Ն. Ստեփանեաններ, Դր. Սիմոնեաններ եւ չայկայ ...

— «Տրոցկիստական - զինովիեւական ու բուխարինեան հակայեղափոխական սոր վիժուածքները փայտոջիլի նման մեզ մօտ եւս բոյն էին դրել գիտական, գրական եւ այլ կազմակերպութիւններ ու հիմնարկների ճեղքերում:

— «Պատահական չէր որ տարիներ շարունակ նացիոնալիստական վիժուածք դաւաճան Խանջեանի հովանաւորութեամբ մեր բարձրագոյն ուսումնական ու կրթական հաստատութիւններում տեղ էին գտել հակայեղափոխականներ Ն. Ստեփանեանը, Դր. Սիմոնեանը, Մ. Խաչատրեանը, Գ. Վանանդեցին եւ այլ սրիկաներ ...

— «Պատահական չէր նաեւ այն որ զզուելի դաւաճան Դ. Սիմոնեանը, Գ. Վանանդեցին եւ նրանց գրական գործակից համակիրները ...

— «Բանդիտ, տրոցկիստ, տեռորիստ Վ. Վահանեանը (գնդակահարուած Զինովիեւի հետ), Դ. Սիմոնեանը եւն»:

Այսքանը մարսեցէք, յետոյ ուրիշ պատառներ ալ կը ճաշակէք:

ՎԱՀԷ

Ձախակողմեան տարրերու տրտունջները

Ընկերային օրէնքներու գործադրութեան շուրջ

Տեղական Թերթի մը համաձայն, Լէօն Պլում իր մտերիմներուն գանգատեր է թէ «իր կուսակիցներուն պահանջները անտանելի կը դարձնեն իշխանութեան բեռը իրեն համար»: Իր գլխաւոր դժուարութիւնն է հաշտեցնել աջ արմատականներու եւ ձախ համայնավարներուն պահանջները: Այս երկու ծայրայեղ թեւերուն միջեւ ձգտումը ամէն օր կը զօրանայ, իբրեւ հետեւանք 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան, արտադրութեանց նուազման, նստուկ գործադուլներու շարունակութեան եւ իրաւարարական վճիռներու մերժումին:

Պ. Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարը, 10 միլիառ ֆրանք կը պահանջէ հանրօգուտ շինութեանց համար, իսկ ելմտական նախարարը վճռապէս յայտարարած է թէ նոր փոխառութիւն պիտի չկնքուի այս տարի: Հանրօգուտ շինութեանց վարկէն զատ, կը պահանջուի հանգստեան թոշակ հաստատել ծերացած բանուորներու համար, ինչ որ առ նուազն 300.000.000 ֆրանքի նոր ծախք մը պիտի պատճառէ:

Գրած էինք թէ արմատական կուսակցութեան Հավրի շրջանը բաժնուած է ժողովրդական ճակատէն, բողոքելով զանազան ծայրայեղութեանց դէմ: Նոյն կուսակցութեան Մոնլիւսոնի մասնաճիւղն ալ կիրակի օր ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը մեղադրէ կառավարութիւնը թէ «չկրցաւ յարգել տալ աշխատանքի ազատութիւնը եւ թոյլ տուաւ որ թշնամական տրամադրութիւններ զարգանան զանազան դասակարգերու միջեւ»: Բանաձեւը կը պահանջէ կառավարութենէն պահպանել բարեկարգութիւնը, անհատական ազատութիւնը, աշխատանքի ազատութիւնը, ժողովներու եւ սեփականութեան իրաւունքները: Ժողովին կը նախագահէր նախկին ելմտական նախարարը, Լամուրէօ:

Պոռտոյի մէջ 5000 գործարանատէրներ, առեւտրականներ, խանութպաններ, արհեստաւորներ եւ ագարակապաններ ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեցին ուր կ'ըսեն թէ ընկերային կազմալուծումը կը յաւերժացնէ տագնապը: Բանաձեւը շարք մը բաներու կարգին կը պահանջէ յարգել աշխատանքի ազատութիւնը եւ «անհատական սեփականութեան սրբազան իրաւունքները»:

Փարիզի Առեւտրական Սենեակի նախագահը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց վարչապետին, վախ յայտնելով թէ «կառավարութիւնը թոյլ կուտայ որ կործանին ազատութեան սկզբունքները եւ գիտակցօրէն կ'արտօնէ ընկերային հեղաշրջման մը իրագործումը որ երբեք չէ նախատեսուած օրէնսդիր իշխանութեան կողմէ»:

Այս բոլոր խնդիրներու մասին հարցապնդումներ պիտի կատարուին Երեսփ. Ժողովին մէջ, որ բացուեցաւ երէկ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ առանձնաշնորհներու ջնջումին առթիւ Փրանսական պատուիրակութիւնը մասնաւոր երաշխիքներ պահանջած ըլլալով, Եգիպտացիները մերժեցին եւ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը յետաձգուեցաւ:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Թագաւորին պաշտօնական հրաւէրին վրայ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը Թիրանա պիտի երթայ ապրիլ 28ին: Թագաւորը կ'ուզէ ստուգել թէ Իտալիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ կնքուած դաշինքը պիտի չազդէ Ալպանիոյ հետ եղած յարաբերութեանց վրայ, որ ճշդուած են 1927ի դաշնագրով, 20 տարուան համար: Այս համաձայնութեան գործնական արդիւնքներէն մէկը եղած է պաշտպանողական ամրութեանց շինութիւնը ալպանեւեուկոսլաւ սահմանագլուխին վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՄԵՐ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ը, սիրելի «Յառաջ», գոնէ մեր շրջանին համար, երիտասարդական ամէնէն առողջ, ամէնէն կենսունակ Միութիւնն է: Առոր պատճառները մէկէ աւելի են: Նախ անոր հիմնադիրները, 1923ին երբ առաջին անգամ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը արտասանեցին այս ափերուն վրայ, յետին նպատակներէ չէին մղուած, ինչպէս ըրին միւս մարզական Միութեան վարիչները, որոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունը աղաւաղելով կազմեցին Երիտասարդաց Միութիւն մը, որ առաջին օրէն իսկ դասուեցաւ Բարեգործականի եւ Կաթողիկոսարանի նպաստընկալ միութիւններու կարգին: Ընդհակառակն Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները անոր հիմը դրին զոհաբերութեան գետնի վրայ ու քալեցին եւ կը քալեն անսայթաք մինչեւ այսօր իրենց գծած ճամբով, ամէն նոր անդամի հետ կողք կողքի, ձեռք ձեռքի դեռ կը տանին գործը անտրտունջ, ամուր կառչած Միութեան երկաթեայ օրէնքներուն, որոնց անաղարտ գործադրութիւնը միայն կրնայ Միութիւնը հասցնել իր գերագոյն նպատակին:

Ահաւասիկ այս կազմակերպութիւնն է որ Լիբանանի մէջ, իր ծնունդէն քանի մը տարի ետք, 1927ին, առաջին անգամ ըլլալով կը կազմակերպէ միջմասնաճիւղային մրցումներ Հալէպի մէջ: Այդ թուականէն ասդին, ամէն Զատկի, ամենայն կանոնաւորութեամբ այդ մրցումները տեղի կ'ունենան երբեմն Հալէպ, երբեմն Պէյրութ: Այս տարի, 1937, կը զուգադիպի այդ մրցումներուն տասնամեակին: Ուրեմն տասը տարի անընդհատ, եկող ու յաջորդող վարչութիւնները եւ Շրջ. Վարչութիւնները անվհատ քալած են նոյն ճամբով, ամէն տարի բան մը աւելցնելով նախորդինին վրայ:

Եթէ տասը տարի առաջ երկու խումբեր՝ Հալէպն ու Պէյրութն էին որ Հալէպի մէջ դաշտ իջան հազիւ մէկ երկու հարիւր կէս մը հետաքրքիրներու ուշադրութիւնը հրաւիրելով, այսօր, տասը տարի ետք մասնաճիւղերուն թիւն է 22, իսկ դաշտ իջնողներունը 13 եւ հանդիսականներունը 10 հազար: Աւելնա փաստ է, ով որ չի հաւատար, թող մուտքի տոմսակները քննէ եւ աչք պտտցնէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հսկայ դաշտին շուրջ: Անհամար բազմութեան մէջ ստուար մեծամասնութիւնը կազմողներն էին մեր պատանիներն ու երիտասարդները, որոնք լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւէին խաղցողներուն ամէն շարժումին:

Միջմասնաճիւղային մրցումները կազմակերպելու պարտքը կ'իյնայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան վրայ: Ան է որ կը ստանձնէ բոլոր մարզիկներուն սնունդի, պանդոկի եւ այլ ծախքերը: Որպէսզի աւելի լաւ պարզուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարմիններու տարած աշխատանքը, կ'արժէ կարծենք այստեղ ըսել թէ Շրջ. Վարչութիւնը ուրիշ Միութիւններու վարչութիւններուն նման ձեռքի տակէ եկամուտներ չունի, այլ իր հասոյթը կը կազմեն մասնաճիւղերուն տուրքերը, եթէ ան ալ ... վճարուի: Ուրեմն երբ Շրջ. Վարչութիւնը կը ձեռնարկէ այս մրցումներուն, նոյնիսկ իր լիազօր ներկայացուցիչի ճամբու ծախքերը չունի իր գանձին մէջ: Սակայն, ան ունի ուրիշ գանձ մը, — մեր ժողովուրդին անվերապահ համակրանքը Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդէպ, որ ամէն անգամ ալ կը քաջալերէ անոր ձեռնարկները: Ապացոյց՝ այն որ, այս տարի եւս Հալէպի գաղութը, հակառակ տնտեսական ծանր տագնապին եւ քաղաքական անստուգութեան, լայն չափով բացաւ իր քսակը ու իր ներկայութեամբն ալ ծափահարեց մեր մարզիկները:

Սիրելի «Յառաջ», ինչպէս ինծի, նաեւ քեզի ալ այնքան կարեւոր չէ գիտնալ թէ ո՞ր Հ. Մ. Ը. Մական այս ինչ կամ այն ինչ կէտը նշանակեց ի նպաստ իր մասնաճիւղին, կամ ո՞ր մասնաճիւղը ունեցաւ լաւագոյն խաղարկութիւնը: Բայց գիտեմ որ կը հետաքրքրուիս թէ այդ մասնաճիւղերը Սուրիոյ եւ Լիբանանի ո՞ր անկիւններէն հաւաքուած էին:

Պիտի ուզէի որ վայրկեան մը աչքիդ առջեւ առնէիր Մերձ. Արեւելքի քարտէսը (Պաղեստին, Լիբանան, Սուրիա եւ Իրաք) եւ հետեւիս մեր մասնաճիւղերուն: Պաղեստինի մէջ ունինք երկու մասնաճիւղեր՝ Երուսաղէմ եւ Հայֆա, լաւ կազմակերպուած, որոնք դժբախտաբար չկրցան մասնակցիլ իրենց յատուկ պատճառով մը: Յետոյ Պէյրութ, Պուրճհամուտ (Պէյրութի արուարձան), Զահլէ, Բայադ, Դամասկոս, Հոմս, Թրիփոլի (չմասնակցեցաւ արտօնագիր չունենալով), Լաթաքիա, Անտիոք, Ալեքսանտրէթ (իր նուագախումբով), Քըրդ-Խան, Ազէզ, Հալէպ, Նոր Գիւղ (Հալէպի արուարձան, ուր կ'ապրի 15.000 հայութիւն): Նիւթական պատճառներով չկրցան մասնակցիլ՝ Տէր-Զօր, Գամըշլի, Այն Տիվար, Արաբ-Փունար, Մուսուլ, Ճարապլուս: Ահաւասիկ մեր մասնաճիւղերը, Շրջ. Վարչութիւնը անոնց բոլորին հետ ալ յարաբերութեան մէջ է իր նամակներով եւ շրջաբերականներով: Պարզ է, մեր շրջանի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչներուն ուսերուն վրայ մեծ պարտականութիւն կայ կատարելու, դաշտը ընդարձակ է, անհուն, օր օրին նորերը հասակ կը քաշեն, կը մեծնան այս տակաւին պատանիները, հապա պատանուհինե՞րը...: Պետական պիւտճէով ապահովուած Միութիւններու գործ է այս, այսուամենայնիւ այս իրողութեան առջեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչները անճրկած չեն ու իրենց պատեանէն ներս քաշուած, ընդհակառակն Երուսաղէմէն Պէյրութ-Գամըշլի-Տէր Զօր, բոլորն ալ կը գործեն մեքենան շարժման մէջ պահելու ջանքով: Տարբեր կ'ըլլար թերեւս Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեր շրջանի վիճակը, մասնաւորաբար Հիւսիսային Սուրիոյ՝ Հալէպ կեդրոն ունենալով, եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունենար իր կեդրոնական մարմինը գործի դաշտին վրայ: Որովհետեւ այդպիսի մարմին մը, լայն իրաւասութիւններով, կրնար աւելի հարուստ գաղութներէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակը բաժնող նոյնիսկ անհատներէ նիւթական օժանդակութիւն ճարելով նպաստել Սուրիոյ մեր կարգ մը մասնաճիւղերուն: Կարծողներ կան, ես ալ այդ գաղափարէն եմ թէ նպաստընկալ Միութիւնները ոչ միայն իրենց նպատակին չեն ծառայեր, այլ եւ շուտով կը կազմալուծուին: Բայց չմոռնանք ուրիշ պարագայ մը, — մենք Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանի մէջ ունինք աւելի քան 2000 անդամատետրներով անդամներ որոնց մեծ մասը սկաուտներ են եւ այս ամէնուն համար չունինք շրջուն գործիչ մը: Ահա թէ որքա՜ն համեստ է մեր պահանջքը կեդրոնական մարմինէ մը: Անհատական զոհողութիւնը անշուշտ իր լայն տեղն ունի, բայց ո՞վ կրնայ իր տունը, գործը ձգելով տարին տասներկու ամիս թափառիլ 22 մասնաճիւղերու սկաուտական շարժումը կազմակերպելու: Այս հարցը տարիէ մը ի վեր է որ Շրջ. Վարչութեան սեղանին վրայ է, եւ չլուծուեցաւ: Պատճա՞ռը, նախ եւ առաջ նիւթականը:

Ինչպէս կը տեսնես, սիրելի «Յառաջ», միջմասնաճիւղային մրցումները պատճառ եղան որ միջամուխ ըլլանք Հ. Մ. Ը. Մական խնդիրներու որոնք կը պատկանին իրենց, եւ իրենց մարմիններուն

Անցնինք մրցումներուն:

×

Հալէպը Զատկի զոյգ կիրակիներուն եռուզեռի մէջ էր: Հայ երիտասարդութիւն ամէն տեղ, պանդոկ, ճաշարան, շուկայ, ընկերներու, բարեկամներու տուները հաւաքուած Սուրիոյ եւ Լիբանանի ամէն քաղաքէ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտը կ'եռայ, արիները իրենց համազգեստներով ամէն տեղ են, եւ ըսեմ նաեւ որ շատերուն լամբակին Եռագոյն զարդանիշներ որոնք փակցուած են շաբաթէն կիրակի լուսցող գիշերը եկեղեցիին մէջ: Ուրեմն այս մթնոլորտին մէջ դաշտ կ'իջնեն ֆութպոլի խումբերը հազար հազարներու որոտագին ծափերուն տեղատարափին տակ որոնց վերեւ, կեդրոնական կայմէն հպարտ ու հանդարտ կը ծածանի Եռագոյնը, իսկ աջն ու ձախը՝ ֆրանսական եւ սուրիական դրօշներով:

Ֆութպոլի խումբերը կը բաժնուին երկու դասերու, Ա. կարգի եւ Բ. կարգի: Այստեղ չեմ խօսիր անոնց խաղաքանչիւրին մասին: Միայն կուտամ արդիւնքները.

Բ. կարգի ախոյեան Նոր Գիւղ, Ա. կարգի ախոյեան Հալէպ եւ Դամասկոս՝ հաւասար: Դամասկոսի մասին արդէն ժամանակին գրած եմ որ մեր շրջանի անխորտակելի բերդն է: Միջմասնաճիւղային մրցումները եկան ցոյց տուին որ Հալէպն ալ եթէ ոչ նոյնքան, գոնէ հաւասար ուժ ներկայացնող խումբ մըն է, բայց իր հեռաւորութիւնը Պէյրութէն մեծապէս կ'անդրադառնայ իր զարգացման:

Երկուշաբթի կ. ե. ժամը 5ին արդէն մրցումները լրացեր են: Տողանցք ու բաժակներու յանձնումը յաղթական խումբերուն: Ինձ համար, սիրելի «Յառաջ», ամէնէն հետաքրքրական պահն է, որովհետեւ քիչ վերջ, պիտի անցնի Հայկականներու տարագիր «բանակիկ»ը, առաջնորդուած Եռագոյնով: Արդէն կարգի են: Փողերը կը հնչեն: Թմբուկները կը դղրդան: Շարքերը կը շարժին: Արիները խիտ շարքերով արդէն կը մօտենան, կ'անցնին, կ'անցնին նաեւ գայլիկները իրենց վեց տարեկանի սրունքները հպա՛րտ, հպարտ շարժելով: Հետզհետէ կը հասնին նաեւ ֆութպոլի խումբերը իրենց դրօշներով: Զգուշ սրունքները բաց, անտաշ խառութեամբ կ'անցնին: Դաշտին միւս ծայրը տեղ-քայլը սկսեր է, սկաուտ խումբապետի Հրամանով կը կեդրոնանան դաշտին կեդրոնը. արդէն ամէն խումբ իր տեղը գրաւած է: Ազդանշանով մը, բոլորն ալ կը շարժին, կը յառաջանան դէպի հանդիսավայր: Նուագախումբը «Յառաջ Նահատակ»ը կը նուագէ: Բոլորն ալ բարեւի են: Ժողովուրդը յոտնկայս կ'ունկնդրէ: Պահը տպաւորիչ է: Օրուան թագուհին բաժակները կը յանձնէ: Այս տեղ ըսեմ որ Հալէպի մասնաճիւղը մեր շրջանի լաւագոյն միջազգային հեծելանուորդ Եղբ. Օննիկ Պալըգճեանի եռագոյն եզերուած շապիկ մը նուիրեց:

Սիրելի «Յառաջ», մեզի կը մնայ ոչ թէ մաղթել, այլ աշխատիլ, գործել որ սերունդը այսպէ՛ս մարզուի:

ՇԱՀՐՈԶ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ

Մեծ եւ փոքր Մասիսները

Անկից երկու երեք տարի առաջ, Հարաւային Ամերիկայի երկու պետութիւններ՝ Պոլիվիա եւ Փարակուէյ, պատերազմի կը բռնուէին իրարու հետ, «Կրան Շաքօ» կոչուած ընդարձակ տարածութեան մը սեփականութեան իրաւունքը հաստատելու համար:

Նախ քան սոյն պատերազմը, Պոլիվիան հրապարակ էր հանած դրօշմաթուղթ մը, որ կը ներկայացնէր այս երկրին աշխարհագրական քարտէսը:

Այս դրօշմաթուղթը հրատարակողները քաղաքական անխոհեմութիւնը գործած էին այդ քարտէսին մէկ անկիւնն ալ ներկայացնելու «Կրան Շաքօ»ն, որուն՝ ինքզինքը միշտ տէր էր նկատած Փարակուէյի կառավարութիւնը:

Այս դէպքը միտքս ինկաւ անցեալ օր, երբ կը կարդայի Խորհրդային Հայաստանի նոր սահմանադրութեան վերջին գլուխները, մասնաւորաբար Հայաստանի դրօշին եւ զինանշանին վերաբերեալ մասը:

« ՅՕԴ. 117 — Հայկական խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան պետական գերբը բաղկացած է մեծ եւ փոքր Արարատներից. վերը արեւի ծագող ճառագայթների մէջ մուրճ եւ մանգաղ միմեանց վրայ, խաչաձեւ, կոթերը դէպի վար. ստորոտում՝ խաղողի որթ... » եւայլն:

Զինանշան մը ուրիշ բան չէ բայց եթէ պատկերի ձեւին տակ ներկայացուած՝ երկրի մը ձգտումներուն խտացումը: Տեսակ մը այլաբանական պատկեր պետութեան առաջնորդող գաղափարներուն:

Արդ՝ ի՞նչ կը տեսնենք Խ. Հայաստանի զինանշանին վրայ, Մեծ և Փոքր Մասիսները:

Դարեր շարունակ Արարատը եղած է հայկական ազգային խորհրդանշան մը, համախմբումի նշան: Տեսակ մը շօշափելի պատկեր «Հայաստան» աշխարհագրական կոչումին:

Բայց՝ անցեալին մէջ գրեթէ միշտ Արարատը կազմած է Հայաստանի հողային ամբողջութեան մաս եւ կամ գոնէ ամբողջ հայութիւնը՝ առանց բացառութեան նկատած է մէկ Հայաստան մը, հողային միութիւն մը, Արարատը մէջտեղը:

Նոյն իսկ Հ. Հանրապետութեան օրով, երբ Հայաստան կը քսուէր Մասիսի ստորոտներուն եւ կային որոշ յաւակնութիւններ անոր շուրջ, հրապարակ էր հանուած նամականիշներ Մեծ եւ Փոքր Մասիսներով:

Բայց՝ այսօր Մասիսը Հայաստանէն հեռու է, նոյն իսկ խորհրդային համադաշնակցութեան սահմաններէն ալ դուրս: Ան կը պատկանի օտար պետութեան մը եւ մաս կը կազմէ անոր երկրին, որուն որ եւ է նահանգին վրայ ոչ մէկ յաւակնութիւն չունենալը՝ Երեւանի վարիչները միշտ կը շեփորեն ի լուր աշխարհի: Աւելին՝ այդ պետութիւնը Թուրքիոյ բարեկամ եւ դաշնակից մըն է նաեւ:

Այսպէս՝ խոհեմութիւն սեպուեցաւ պաշտօնապէս Թրքահայաստանի մը գոյութիւնը ժխտել, այն աստիճան որ վերջերս՝ նոյն իսկ՝ խեղճ գրագէտ մը, Ա. Բակունցը պախարակեցին իբրեւ «նացիոնալիստ - հակայեղափոխական», որ գրքի մը մէջ դեղջուկին բերանը դրած էր հետեւեալ խօսքը, — « Մեր սահման նեղ է »:

Արդ, տրամաբանօրէն՝ ի՞նչպէս հաշտեցնել Թրքահայ դատին ժխտումը եւ զոյգ Մասիսներու զինանշանի նիւթ կազմելը:

Ինչո՞ւ էվերէսթը եւ կամ Մօն Պլանը չառնել իբրեւ խորհրդանշան: Քաղաքական տեսակէտով անոնք նոյնքան օտար են Հայաստանի որքան Մասիսը եւ կրնան կազմել համեմատութեան եզր:

Բայց ահա, քաղաքական նկատումներէն դուրս, կայ ու կը մնայ ազգային նկատում մը, տեսակ մը ներքին ձայն, ցեղային մագնիսական ձգտում մը, տեսակ մը արեան կոչ, որ ամենահին ժամանակներէ ի վեր խօսեր է հայ սրտին: Ամենաթթու ազգայնականէն ամէնէն ծայրայեղ միջազգայնական - համայնավարը չեն կրցեր ազատիլ անկէ, եւ եթէ ուզած չուզած, աչքերը դարձեր են միշտ դէպի Մասիսի բարձրաբերձ գագաթները, դէպի ցեղին նշանախօսքը, ի՛նչ իշխանութեան տակ որ ալ ըլլայ:

Առնել օտարին ձեռքը եղած Մասիսը իբրեւ զինանշան, կը նշանակէ դեռ ներշնչուիլ անկէ, հաստատել «ազգայնական»ի մը նման եւ ընդունիլ թէ դեռ կան հողեր որոնք կորզուած են աշխարհակալներու ձեռքով եւ թէ պէտք է մաս կազմեն հայրենիքին:

. . . .

Գիշեր ատեն մերթ հին շիրմաց խաչերը
Կ'երերային, եւ Մասիսի քաջերը
Մութին մէջէն կը շողային բարկաճայթ
Աչւըններէն արձակելով շառ ճառագայթ.
Օդին մէջ խուլ կը թնդային թըմբուկներ
Դուն, դող ելած, կ'առնէիր պահ մ'աչքերդ վեր
Ու վրդոված կը նայէիր լեռներուն:

. . . .

Յաւիտենական հալածական Հայաստանը կրկին աչքերը վեր կ'առնէ դէպի Մասիսի լեռները, երբ մթնոլորտը նորէն լեցուած է խժալուր աղմուկով մը:

ՄՈՒՐՃ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Փարիզեան թերթի մը մէջ, Տոքթ. Փիէր Փեռնիօ կ'ուսումնասիրէ Ֆրանսայի բնակչութեան նուազումի պատճառները, որոնց գլխաւորն է ծնունդներու թիւին պակսիլը, «իրական եւ ծանր հիւանդութիւն մը», որ կը ջլատէ երկիրը, կը կրճատէ անոր ինքնապաշտպանութեան բնական միջոցները՝ այնքան որ ի վերջոյ Ֆրանսա, անարիւն ու տկար, որս կը դառնայ աճող եւ ընչաքաղց դրացի երկիրներու:

Ֆրանսայի այս ծանօթ «հիւանդութեամբ» կը զբաղի Ընդհ. Բժշկութեան Ազգ. Խորհրդաժողովը, որ հիմնուած է Տոքթ. Կոտլեւսքիի նախաձեռնութեամբ, վեց տարիէ ի վեր Փրոֆ. Քարնոյի նախագահութեան տակ՝ տարին մէկ անգամ քով քովի կը բերէ մայրաքաղաքի եւ գաւառներու բժիշկները, խորհրդակցելու համար ընկերա - բժշկական հարցերու, Ֆրանսայի ծննդական վիճակագրութիւններու մասին:

Այդ վիճակագրութիւններէն առնենք Ծնունդներու Գեր. Խորհուրդի փոխ - նախագահ Ֆէրնան Պուվըրայի մէկ զեկոյցը.—

Ֆրանսայի մէջ ծնունդներու թիւը ամէնէն աւելի բարձր է եղած Երկրորդ Կայսրութեան օրերուն, — 1868ին՝ 1,078,000: Այնուհետեւ նուազած է շարունակ: 1934ին՝ ծնունդներու թիւն էր 677,000 (որուն 50 հազարը օտարականներու զաւակ): Ուրեմն 66 տարուան մէջ նուազումը հասած է տարեկան 357,000ի, եւ այս՝ հակառակ բնակչութեան աճումին, 3 միլիոն ներգաղթողներ եւ ֆրանսական հպատակութիւն ստացողներ, այնպէս երկրին բնակչութեան թիւը 38էն բարձրանալով 41ի: Նուազումը այնուհետեւ աւելի խոր վայրէջք մը ցոյց կուտայ, երկու տարուան մէջ տարեկան նուազումը կը հասնի 45,000ի, իսկ 1935ի առաջին երեք ամիսներուն՝ ծնունդներուն նուազումը ցոյց կուտար 17,000:

Աւելի հետաքրքրական պարագայ մը, — իւրաքանչիւր ամուսնութեան

ԳՐԻԳՈՐ ՄԽԱԼԵԱՆ

— . —

... Խմբագիր «Յառաջ»ի.— Թոյլ տուր քանի մը խօսք ըսելու հանգուցեալ բարեկամիս եւ թանկագին պաշտօնակցիս մասին: Բայց այս երկու տիտղոսները աննշան եւ աժամանակեայ կը մնան անոր բուն տիտղոսին մօտ, որ կ'ապրի ու պիտի ապրի իր բազմահարիւր աշակերտներուն միտքին մէջ, որոնք վստահաբար ողբացին, կ'ողբան անոր կորուստը: Այս տիտղոսէն իսկ անկախաբար, որ պիտի բաւէր անմահութեան մը համար, Գրիգոր Մխալեան կը ներկայացնէր տիպար մը ճշմարիտ գիտնականի: Ուսողական գիտութիւններուն մէջ իր — եթէ կրնամ այսպէս ըսել — բանաստեղծական, տարերային ընդունակութիւնները զինքը կը ներկայացնէին իբրեւ նուիրեալ մը թիւերու, որոնք, վերջ ի վերջոյ, մտաւոր մարզանքներուն տարերքը կը կազմեն եւ յաճախ իսկ կը թագաւորեն մեր գաղափարներուն վրայ:

Ծայրագոյն դիւրութեամբ եւ լուծումի մեքենական համանմանութիւններով՝ ան թիւերը կը թոյլէր, հպատակեցնելով զանոնք իր ըմբռնումի կարողութիւններուն, եւ մինչեւ աստղերը մեծութեամբ ու բարձրութեամբ թուանշաններ կարծես լոկ միաւորներ էին առանց բարդութեան, առանց կնճիռ: Այս մասին միտքի իր վսեմ կարողութիւնը ինչքին կը բաւէր առաջնակարգ ուսուցիչ մը դարձնելու իրմով, որ կարենար ամբողջ դասարաններու անսահման վստահութիւնը գրաւել եւ իր բոլոր պաշտօնակիցներուն մէջ վայելել յարգանքի, նոյն իսկ պատկառանքի նախանձելի տուրքի մը իրաւունքը: Արդէն զինքը յարգողներուն գլխաւորն էր իր վարդապետ - տեսուչը, անզուգական Եղիշէ Դուրեան:

Հոս, շարունակելէ առաջ, տրուած չէ ինծի՝ առանց դիւրահոս եւ վառ արցունքիս՝ ակնարկել 1880 թուականներուն Պարտիզակի կրթական, մտաւորական անցեալին, որուն հունձքը բաւեց տեւեց երեսնեակ, քառասնեակ տարիներով, թէ բուն իսկ գիւղին թէ անկէ դուրս շրջանակուած մեծածաւալ կալին մէջ: Անանխա Հաբէլեանի դեռահաս մահուան տխուր պատահութեամբ, յամառ վերապրողը համառօտ յիշեցուցած էի նշանաւոր փեթակը՝ որ կը բզզար մեղրաթաթախ, Պարտիզակի անձնանման վայրի ծաղիկներէն պատրաստելով կրթական մշակութեան խիւսը, վարպետութեամբ ու վարդապետութեամբ Եղիշէ Դուրեանի: Անոր շունչին տակ, Մխալեանի թիւերը բանաստեղծական ճկունութիւն մը կ'առնէին, ընդհանուր դաստիարակութեան եւ ամենահնար հմտութիւններու պաշար մը օր ըստ օրէ կ'աւելնար ամէնուս ալ մթերքին վրայ: Աշխատանք դպրոցին մէջ, աշխատանք տունին մէջ: Բայց ոչ այսչափ միայն — աշխատանք մէկ մի կազմակերպուած կամ յաճախագոյնս պատահական հաւաքումներու մէջ: Լո՜ւրջ աշխատանք արդարեւ — Կրթական մէկ մի մարզ օր ըստ օրէ շրջապատը կը լայնէր, համաշխարհային ընդարձակ ոլորտները մանկավարժական ծանօթութիւններով կը մտերմանային եւ շահաւէտ Դուրեան իրմէ անբաժան որ եւ է մասեանի մը վերլուծումը կը կատարէր այնպիսի ձեռնհասութեամբ՝ որուն ծանրախոհութեան կը հաւասարէր միայն ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը: Ամէն օր, որ գիշերուան մը համար իր պայծառութիւնը կը կորսնցնէր, նոր բան մը գտնուած էր մեր միտքին մէջ եւ հետեւող լամբարին լոյսը, իր կարգին, նոր պրպտումներու, նորագոյն քաղուածներու ուղին կը յարդարէր: Ո՞վ ամացն փոփոխման ... (Պարտականութեան շեփորը դող կը հնչէր: Աստուած վկա՛յ, գոնէ այս նշխարհեալ օրերուն վերապահուած հաւատարմութեամբ, այո՛, Աստուած վկայ, որ այդ պարտականութիւնը մեր անձնական, բնատեւական արդարանալի նկատումներուն առնչութեամբ չէր միայն որ կը մղէր մեզ բռնխէթիւ, Հայ Հայրենիքին, Հայկական ընդհանրական բուն սէրը արդարեւ տեսակ մը «սուրբ» յիմարութեամբ կը տոգորէր մեզ, գիշերները մեր սնարը կը հսկէին Ալիշաններ, Հիւրմիւզներ, Բագրատունիներ, այլովքն հանդերձ, իրենց ոսկի ու արծաթ գրականութեամբ, որուն մէջ հայրենի սէրը կը խաղար մտերմօրէն լեզուին զուտ գիտական կամ կազմախօսական մասին հետ: Եւ ընթերցումը մեր մէջ կը փոխադրէր ոչ միայն լեզուին գանձը, այլ կորսուած հայրենիքին աղեկտուր խանձը ... Ահա թէ ինչո՞ւ կը մրկիմ հիմա նոր սերունդին համար.

Դուրեանի ուսուցչական մանկավարժութիւնն էր ինքնազարգացումի տենդ մը վառել իր աշակերտներուն մէջ, որոնց մեծագոյն մասը ոչ այնքան հայագէտ էին կամ եղան իրեն պէս, որ Հայագիտութիւն (իմա լեզուն իր սարօքը) կ'ուսուցանէր, այլ զանազան ճիւղերով պճնազարդուեցան, գլխաւորաբար լեզուական, գիտական պաշարով: Պարտիզակէն առաջ կամ վերջը իր բոլոր աշակերտներուն մէջ բորբոքած ինքնազարգացումի այս տենդը տակաւին ճարակ կը փնտռէ վերապրողներուն մինչեւ իսկ յառաջացած ծերութեան օրերուն, երբ աչքերու փայլը անշքացած է եւ մտաւոր արթնութիւնը զարգացուցած իր պահակի դերը ըմբռնումի դուռներուն առջեւ:

Բայց ընկերանանք հանգուցեալ Մխալեանի քայլերուն: 1882էն մինչեւ 1914 — 1915 վատախտարակ Թուականը յարատեւ ուսուցչական պաշտօնին վրայ: Պարտիզակի երկսեռ Հազարթուեակը տարիներով տարինե՛րով պաշտօնակիցներու հետ իր շունչին տակ պահելէ վերջ, անցաւ Պարտիզակ հաստատուած Ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը ուր հոլովեց յուռթի շրջան մը իր մանկավարժական ճիւղերը արդիւնաւորելով, արժանի ամէնուն համակրութեան, սկսեալ տեսուչներէն մինչեւ յետին պաշտօնեան յարգանք ունէր անոր ներկայութեամբ շնորհիւ իր հուժկու նկարագրին եւ, նոյն իսկ, փոքր ինչ անժպիտ դէմքին: Ան նոր ապացոյց մը եղաւ այն ճշմարտութեան, թէ յաճախ անժպիտ, նոյն իսկ դժնեայ կերպարանքներու տակ մաքուր սիրտ մը, միտք մը կը թաքչի, եւ արտաքնայարդար նրբութիւնները իրենց արուեստականութեամբ նոյնքան թագուն թակարդ են դայթակղութեան: Ուսուցչական այս հանգոյցներէն իրենց միտքի պաշարը համբարող Հարիւրաւոր (Հազարաւոր պիտի ըսէի՝ եթէ Մխալեանին պէս գիտնայի թուանշաններուն ներկայացուցած կարողութիւնները) պատանիներ, աշխարհի զանազան կողմերը ցրուած, լաւագոյն յիշատակը պահած կ'ըլլան անոր բարեմասնութիւններուն եւ ասոնցմէ իրենց քաղած օգուտներուն: Հապա ո՜րքան երկար պէտք է ըլլայ թիւը անոնց որ անջրդի անապատներուն եւ Ջրարբի ճահիճներուն մէջ կորա՛ն, կորա՛ն, կորա՛ն, վատթար ու ակկոր քաղաքակրթութեան մը [illegible] նայուածքին տակ, ապագայ անհամար ու լաւագոյն սերունդներու [illegible] մը ցամքա՛ծ իրենց երակին ու [illegible] յարին մէջ ...

Դէ՛հ, հապա նոյն ինքն Մխալեան, որ կրեց բովանդակ դառնութիւնը [illegible] տարագրութեան, [illegible] զաւակին մահիճը գրեթէ իրեն պատցնելով ա՛յն ... ճամբաներուն վրայ: Ո՛վ սարսուռ անապատական, մինչեւ ե՞րբ պիտի քաշես մեր, նաւանդ ծերերուս ոգիները, ո՛վ [illegible] ծարաւահիւծ պասուք, մինչեւ ե՞րբ պիտի այրես, անյագուրդ, մանաւանդ երիտասարդներուն հայրենատենչ շրթունքները, զրկելով զանոնք մայրակարօտ բնավայրին համբոյրներէն:

Զորս հովերուն տարտղնած Պարտիզակցի վերապրող Հայրենակիցներս կը յիշենք անշուշտ [illegible] տարագրութեան նախորդ օրերուն: Գիւղին երեւելիները Պոլիս կը ղրկեն Մխալեանը որպէսզի հոն ապրող Պարտիզակցիներէն հանգանակութեամբ գումար մը ձեռք բերէ, այն գազանին նուիրելու իբրեւ [illegible], որով գուցէ գերծ մնան տարագրուելէ կամ, գոնէ, թերեւս մացուին դառնութիւնները Նահանջի ճամբուն վրայ:

(1)

ԵՍԱՆ

վրայ հաշուելով՝ ծնունդներու թիւը աւելի շատ է նուազած։ 1800ին ամէն մէկ ամուսնութիւն կուտար 4,5 ծնունդ։ Անցեալ դարուն վերջերը, այդ թիւը նուազեցաւ մինչեւ 3, այսօր՝ 2,2, կը նշանակէ 50 առ հարիւր նուազում։ Ժողովրդագրական պատմութեան մէջ աննախընթաց յեղափոխութիւն մըն է այս, — Ֆրանսան որ կը համարուէր բազմանդամ ընտանիք մը, չորս սերունդ վերջ կը դառնայ փոքր ընտանիք մը։

Այժմ բաղդատութեան դնենք հետեւեալ պատկերը.—

	1870ին	1935ին
Գերմանիա	39 միլիոն	67 միլիոն
Իտալիա	25 միլիոն	43 միլիոն
Անգլիա	26 միլիոն	46 միլիոն
Պրազիլիա	10 միլիոն	47 միլիոն
Ճափոն	33 միլիոն	68 միլիոն
Ֆրանսա	38 միլիոն	41 միլիոն

Բոլոր այս աճող ու բազմացող ժողովուրդներուն մէջ՝ միայն Ֆրանսան է որ կը... նուազի։

Հետաքրքրական է քննութեան առնել Ֆրանսայի նահանգային ծննդական վիճակագրութիւնները, բաղդատութեան մէջ դնելով 1926ի եւ 1931ի մարդահամարի թիւերը.—

Ա.- 20 նահանգներու մէջ բնակչութիւնը աճած է, ուր ծնունդներու թիւը աւելի է մահերու թիւէն (այս նահանգները կարելի է կոչել կենսաբաշխ գօտի)։

Բ.- 16 նահանգներու մէջ բնակչութիւնը աճած է, ուր ծնունդներու թիւը սակայն նուազ է մահերու թիւէն (ներգաղթի գօտի)։

Գ.- 9 նահանգներու մէջ բնակչութիւնը աճած է օտարականներու համախմբումին հետեւանքով։

Դ.- 23 նահանգներու մէջ բնակչութիւնը նուազած է, հակառակ ծնունդներու յաւելումին (արտագաղթի գօտի)։

Ե.- 21 նահանգներու մէջ բնակչութիւնը կը նուազի, որովհետեւ մահերու թիւը աւելի է ծնունդներու թիւէն (մահուան գօտի)։

Հիմա առնենք կարգ մը նահանգներ առանձին առանձին.—

Փրոֆ. Լըտու, տեսուչ Պըզանսոնի բժշկ. վարժարանին, քննութեան առնելով Տու (Doubs) նահանգին ծնունդներու վիճակագրութիւնը, կուտայ հետեւեալ եզրակացութեան.— Լեռնային բնակավայրերու մէջ ծնունդներու համեմատութիւնը բարձր է (26-34 առ հարիւր), կէս-լեռնային բնակավայրերու մէջ գոհացուցիչ է ծնունդներու համեմատութիւնը (19-20 առ հարիւր), իսկ դաշտային բնակավայրերու եւ գաւառական կեդրոններու մէջ՝ տկար (15-17 առ հարիւր)։ Լեռնային բնակավայրերու մէջ կը տիրէ հովուական կեանքը, այնտեղ բնակչութիւնը տակաւին հաւատարիմ կը մնայ աւանդական բարքերու։ Կ՚ընդունինք որ տնտեսական գոհացուցիչ պայմաններն ալ, լեռնային այդ բնակավայրերուն մէջ, որոշ չափով իր դերն ունի ծնունդներու աճումին մէջ։ Սակայն նուա՞զ բարեկեցիկ է գաւառական կեդրոններու բնակչութիւնը, որ կ՚օգտուի ճարտարարուեստական դիւրութիւններէ։ Ծնունդներու աճումին գլխաւորապէս կը նպաստեն անպայման բարոյական, մտաւորական եւ կրօնական ազդակները։ Ինչպէս կը տեսնուի, ծնունդները կ՚աճին հոն, ուր կը տիրէ աւանդական եւ կրօնական բարքերը։

Տոքթ. Ժաքար, խօսելով նոյն նահանգի ծնունդներու հարցին մասին, գրել կուտայ որ 700-900 մեթր բարձրութեանց վրայ, ուր ժողովուրդը կ՚ապրի առաւելապէս հողագործութեամբ, ուր ամէն մարդ կ՚աշխատի, ուր կլիման խիստ է եւ կը հալածէ եկուորը կամ դաշտեցին, հոն բարձր է անպայման ծնունդներու թիւը։

Մայրական բնազդը, կ՚ըսէ Տոքթ. Ժաքար, մաքուր է այնտեղ եւ ուժեղ։ Ընտանիքներու փոխադարձ օժանդակութեան ոգին եւս զօրաւոր է։ Բազմանդամ ընտանիքները, որոնք շատ են այնտեղ, խրախոյս մը կը կազմեն երիտասարդ ամոլներու համար։ Կրօնական ըմբռնումները կը տիրեն անոնց հոգւոյն, մասնաւորաբար բազմածին մայրերու հոգւոյն մէջ։ Երբեք վիժում չեն կատարեր։ Պարգեւներ կը տրուին այն մայրերուն, որոնք աշխարհ կը բերեն երկրորդ զաւակ մը, այդ պարգեւը կը շատնայ՝ քանի կ՚աճի զաւակներուն թիւը։ Մեկուսի ագարակներու մէջ, հողագործ ընտանիքները անպայման բազմանդամ են, — կարծես հողագործը ինք ուզէր շատցնել իրեն անհրաժեշտ աշխատաւորները։

Տոքթ. Շապանով, իր կարգին, կը խօսի Հօթ-Սավուայի նահանգին ծնունդներուն մասին եւ գրել կուտայ նոյնպէս որ բնակչութիւնը կ՚աճի բնական ճամբով լեռնային մասերուն քան թէ դաշտին մէջ։ Որքան բնակչութիւնը կը մօտենայ ձիւնի գօտիին, այնքան աւելի կ՚աճի։ Ասկէ բժիշկները կը հետեւցնեն թէ, ձիւնաբեր եղանակին, երբ բնակավայրերու միջեւ հաղորդակցութիւնը կը դադրի եւ մեկուսացումը կը դառնայ անխուսափելի, աւելի ջերմութիւն մը կը ստանայ ընտանեկան մթնոլորտը, եւ յետոյ անոնք ստիպուած են «իրենց տունէն» ճարել հովիւը սարերուն վրայ արածող անասուններուն համար, ինչպէս եւ աշխատող նոր բազուկներ հասցնելու համար ցանքին եւ հունձքին, որոնք արագ աշխատանք կը պահանջեն՝ կարճ ըլլալով աշխատանքի եղանակը բարձունքներուն վրայ, ուր շուտ կը նստի ձիւնը։

Տոքթ. Արսակ եւս կը խօսի Հօթ-Լուարի ծնունդներուն մասին եւ կը հանի գրեթէ նոյն եզրակացութեան։ Բարձր սարահարթերու վրայ բնակչութիւնը կ՚աճի շարունակ (28,4 առ հարիւր), մինչ կը նուազի դաշտերու մէջ։

Տոքթ. Լը Մէօր կ՚ուսումնասիրէ Ֆինիսթէրի ծնունդներուն համեմատութիւնը։ Պրըթոն նահանգին մէջ եւս ծնունդները շատ են, բաղդատմամբ մահերուն, առաւելապէս գիւղերու մէջ, մինչ որոշ չափով կը նուազին ծովեզերքներուն վրայ։ Այսուհանդերձ, միջին հաշիւով Պրըթոն նահանգը կ՚աճի գոհացուցիչ համեմատութեամբ մը։ Այնքան որ եթէ բովանդակ Ֆրանսա ծնէր, ինչպէս կը ծնին Պրըթոնները կամ Լամփոյի մէջ, երկիրը պիտի բազմանար տարեկան 500,000 ծնունդներու յաւելումով մը։

Երեք բժիշկներ, Լանըլօ, Պոպոի, Արման Պէռօ, խօսելով Լա Ռօշէլի մասին, կ՚արձանագրեն ծնունդներու յաւելում մը 1920ին, յետոյ նուազում մը 1934ին եւ 1936ին։ Նուազումը հետեւանքն էր տնտեսական տագնապին, որ պահ մը ցնցեց ամէն կողմ։ Լա Ռօշէլ եթէ ուրիշ ժամանակ նուազում չէ արձանագրած, պատճառն այն է որ քաղաքը շատ քիչ տառապած է գործազրկութենէ։

Ներկայացուցինք աճող նահանգները, այժմ կը մնայ ներկայացնել նուազողներու պատկերը, որ գլխու պտոյտ կուտայ իրապէս։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԳՐԳՌԻՉ ԽՕՍՔԵՐԸ

—.—

«Ճիւմհուրիէթ» խմբագրականի մը մէջ նորէն քրքրելով Ալեքսանտրէթի խնդիրը, գրել կուտայ.—

Շատ բացայայտ է, որ մեր հարաւային սահմաններէն անդին, սուրիական հողերու վրայ, վերջերս չենք գիտեր ինչու, մեծ զարկ մը տրուած է թրքութեան դէմ թշնամութեան։

Կարծես թէ չբաւէին մաքսանենգութիւնը եւ երբեմն երբեմն կատարուած աւազակութիւնը, հիմա ալ, սահմանէն անդին, յառկապէս հրոսախումբեր կը կազմուին եւ կը զինուին եւ ասոնք ծրագրի մը համաձայն, մեր երկրին վրայ կը խոյանան։

Միայն թէ խնդիրը այսքան մերկապարանոց հրապարակ գալէ յետոյ, եթէ շարունակուի այսպէս Սուրիայէն մեր երկիրը հրոսախումբերու առաքումը, պէտք է բացայայտօրէն ըսել, թէ խնդիրը այսօր վաղը, կրնայ ծանրակշիռ հանգամանք մը ստանալ։ Եւ արդէն այս պարագան մեր կառավարութեան յայտարարութիւններուն մէջ, թէեւ չափաւոր լեզուով, բայց առանց ծածկելու վէր առնուած է։ Եթէ կը խորհին թէ հրոսակութեամբ կրնան տկարացնել եւ անհետացնել մեր Հաթայի դատը, պէտք է զարմանալ այդպիսիներու մտքի խեղճութեան վրայ։ Անոնք այս նպատակով զարկ տալով հրոսակութեան, յօնք շինելու տեղ աչք կը հանեն։

Հաթայի գործը ինքն իրեն ընթանալով իր ճամբան առած դատ մըն է, բայց այս հրոսակութիւններուն համար պահանջուելիք հաշիւը առանձնապէս աւելի ծանր կ՚ըլլայ եւ այս արարքներուն յանդգնողները երբ շարունակեն յամառիլ իրենց ընթացքին մէջ, բնական կը տեսնուի եւ պիտի տեսնուի, թէ որքան ծանր պիտի ըլլայ հաշուետուութիւնը։

Մեր կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է իր արժանի կարեւորութեամբ։ Վստահելով անոր հեռատեսութեան ու զգայնութեան, կատարեալ պաղարիւնով եւ հանդարտութեամբ կը սպասենք մօտաւոր վաղուան»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Կը շարունակուին ամբաստանութիւնները երէկուան վարիչներուն դէմ, եւ ամէն օր մտաւորական մը կը սահի կ՚երթայ ... անծանօթ ուղղութեամբ։

Խորհ. Հայաստան թերթին գաւառական թղթակցութիւնները ուրիշ բանի մասին չեն խօսիր, բայց եթէ մատնել այս կամ այն գործիչը իբրեւ «դաւաճան» Խանջեանի մանկլաւիկ ու տրոցկիստ, հակայեղափոխական եւ ... Դաշնակցական։

Բառերը իմաստ չունին դժբախտ Հայաստանի մէջ,—պատրաստ են տարազները։ Հիմա սովորութիւն է կոչել «ազուշային հիւանդութիւն» այն ընթացքը, զոր ցոյց տուած են կարգ մը մտաւորականներ՝ անտարբերութեամբ նայելով թայֆայական պայքարներուն, եւ ատոր համար ալ դատապարտուելով իբրեւ ... հակայեղափոխական։

Կարելի չէ հաշուել բոլոր զոհերը, մանաւանդ գաւառի համայնավար գործիչներէն։ Յիշենք միայն Երեւանի զոհերը,— երէկուան գլխաւոր դէմքերը։

Երզնկեաններու եւ Բակունցներու հետ ջնջուած են նաեւ Աշրաֆեան, Պետիկ Պետրոսեան, Կ. Բոխեան, Մ. Խաչատրեան, Տիգրան Յարութիւնեան, Մարտեան, Թ. Աւդալբէկեան, Ռ. Դաշտոյեան, Ա. Շիրինեան,— ամենք նախկին Կեդր. Կոմիտէի անդամ, գործավար, գիւղատնտես. բարձր. վարժարանի եւ մանկավարժ. ուսումնարանի դասախօսներ։

Եղիա Զուրաբի Խորհ. Հայաստան թերթը կը շարունակէ դառնալ «բարոյական մահազդի թերթ» համայնավար մտաւորականներուն համար,— ու կը հասկցուի որ մտաւորական պիտի չթողուն Երեւանի մէջ, ազատ ձգելով միայն անոնք որ Ամատունիի չափ մտաւորական պաշար մը ունին։

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՆ

Երեւանի Օփերան արդէն թեւակոխած է իր հինգերորդ տարին։

Մինչեւ այժմ բեմադրուած է Ալմաստ, Անուշ, Քաջ Նազար օփերաները՝ հայերէն, ինչպէս եւ Քարմէն, Թոսքա, Ֆաուստ, Չիօ-Չիօ Սանի դասական օփերաները։

Հասած են երիտասարդ ուժեր, որոնք կը ստանձնեն գլխաւոր դերերը։

Այս տարեշրջանին պիտի բեմադրուին Յաւերժահարսը, Խաղաղ Դոնը, Թոսքան, Պերիկոլլան, Սատանցի Դափիքը, Սաֆան, ինչպէս եւ նախորդ տարեշրջանի խաղացանկի գործերը, երաժիշտ Սարգիս Բարխուդարեանի Նարինէ պարախաղը, վրացի երաժիշտ Շ. Պալիաշվիլիի Թայիսը։

Խորհ. Հայաստան թերթին մէկ աշխատակիցը կը քննադատէ Օփերայի տնօրէնութիւնը կարգ մը թերութիւններու համար,— յուշարար չկայ եւ դերասանները «կը կլլեն» մոռցուած նախադասութիւնները, բեմական յարդարանքները կը պակսին, լոյսի խաղեր չկան, դեկորատորումը թերի է, դիմափոխութիւնը դէշ, եւն.։

ՄԱՐՄԱՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Երեւանի մէջ, արհեստական ձգախէժի եւ քիմիական գունաքարի գործարաններուն միջեւ ինկած տարածութեան վրայ, սկսած են շինել մարմարինի նոր գործարան մը, որ պիտի բռնէ 6.5 հեկտար տարածութիւն։ Շինութիւնը պիտի աւարտի գալ տարի։ Նոր գործարանը պիտի ըլլայ 10 անգամ աւելի մեծ քան հինը, եւ պիտի օժտուի նորագոյն մեքենաներով։ Շինութեան համար կը նախատեսուի ծախսել 4.5 միլիոն րուբլի։

Հին գործարանը կը բանի շարունակ։ Այս տարի պիտի արտադրէ 3000 քառ. մեթր մարմարեայ տախտակ, 4000 թոն մարմարի խիճ, ինչպէս նաեւ կաղամարներ եւ սեղանի զարդեր։

Մոսկուայի ստորերկրեայ երկաթուղիներու շինութեան համար ապսպրուած է 790 հազար րուբլի արժէքով մարմար։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—.—

Եգիպտոսի «Արեւ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 Ապրիլ).

— «Յունահայ թերթի մը մէջ կարդացինք հետեւեալ տեղեկութիւնը.—

«Դատաւոր մը (Հէլլէն) անցեալ տարի 300 դրախմի տուգանքի դատապարտեց հայ ուսուցիչ մը, զայրացած այն պատճառով, որ աննշան խնդրոյ մը առթիւ դատարան հանուած այդ ուսուցիչը երկու բառ յունարէն չէ կրցած խօսիլ եւ թարգմանի պէտք ունեցած է։ «Այսքան տարի Յունաստան կը մնաք եւ երկու բառ յունարէն չէք սորված»։ — Այսպէս սաստած էր՝ իրաւամբ զայրացած դատաւորը։ Այս մէկ պատահարը չի՞ բաւեր ըսելու համար, թէ որքա՛ն յանցաւոր են մեր մտաւորականները, յունարէն չսորվելու իրենց անհոգութեան մէջ»։

Այս օրինակը եւ եզրակացութիւնը կարելի է նոյնութեամբ պատշաճեցնել ուրիշ երկիրներու եւ մասնաւորապէս արաբական երկիրներու Հայութեան, ոչ միայն անոր անուս եւ կամ կիսագրագէտ դասին, այլ նաեւ եւ մանաւանդ մտաւորականներուն, սկսելով ուսուցիչներէն։ Երբ մենք այս սխալէն յաճախ կրկնած ենք արաբերէնի ուսումը ընդհանրացնելու մասին, ըսած ենք՝ երբեմն՝ դիտողութիւններ թէ արաբերէնը դժուար լեզու է եւ դիւրաւ չի սորվուիր։ Հապա յունարէ՞նը...։

Եթէ այս անհոգութիւնը մնար միմիայն մեր անհատական յարաբերութեանց սահմանին մէջ եւ մեր վրայ սխալ գաղափար մը տալու միայն ծառայէր, տակաւին պիտի չունենար այն հետեւանքները, որ այդ անհոգութիւնը — ըսելու համար նուազագոյն բառը — ունի պատշաճութեան տեսակէտէն, քանի որ տեղական լեզուն չգիտնալը կ՚ազդէ մեր ապրած երկիրներուն մէջ մեր ունեցած կամ ունենալիք դիրքին վրայ, իբրեւ համայնք եւ իբրեւ մաս՝ այս երկիրներու ժողովուրդներուն

Սակայն կայ աւելին։ Եթէ մենք չենք ուզեր եւ կամ չենք կրնար սորվիլ այժմ մեր ապրած երկիրներուն լեզուն, գոնէ ինքնարդարացումը ունենայինք մեր մայրենի լեզուն — հայերէնը — միայն խօսելու։ Ո՛չ դժբախտաբար։ Այլ մեզմէ ոմանք — եւ տեղ տեղ՝ շատեր — կը շարունակեն խօսիլ թուրքերէնը, եւ ոչ միայն կը խօսին, այլ կ՚երգեն ու բարձրաձայն, ուրիշները անհանգստացնելու աստիճան։ Այսպէս է որ Յունաստանի եւ Սուրիոյ գաղթականներուն մէջ — խօսելու համար միայն Եգիպտոսէն դուրս գտնուողներու մասին — թուրքերէնը դարձած է «պաշտօնական» լեզու, իր «գունագեղ» բացատրութիւններովը, իմա՛ բազմատեսակ հայհոյութիւններովը...։

Զարմանալի ժողովուրդ ենք, կը գանգատինք Թուրքիայէն վտարուածի մեր կացութենէն, եւ «անհայրենիք»ի եւ թափառականի ճակատագրէն, սակայն չենք ուզեր մոռնալ այն բոլորը — սկսելով լեզուէն — որ մեզ կը յիշեցնեն անցեալի մեր դժբախտութիւնները եւ մեր մտահոգութիւններուն բուն պատճառները։ Ոչ միայն չենք մոռնար, այլ մեր ուրախութիւնները կ՚ընենք այն լեզուով, զոր դէթ տրտմութեան պահերուն յիշելու էինք։ Եւ ասիկա Ափրիկէէն Եւրոպա եւ Ամերիկա։ Վերջերս Կ. Պոլսոյ «Նոր Լուր» թերթին մէջ կարդացինք թղթակցութիւն մը Մոնթէվիտէօ (Ուրուկուայէն) գրուած։ Թղթակիցը կը նկարագրէ տեղւոյն հայ կեանքը, եւ ի մէջ այլոց կը գրէ.

«Բայց Բարեկենդանի ամառուան այս տաք օրերուն (հոս ամառ է դեռ) սովորական դարձած է որ տարիքոտ թէ երիտասարդ հեծնեն քամիոնները եւ օթոները, պողոտաներուն վրայ իսկ կոկորդին ներածին չափ հնչեցնելով «Մեր հայրենիք»ը ու «Հեռաւոր երկիր»ը, անմիջապէս սկսելու համար Սէօյլէթմէ պէնի ...»։

Ստոյգ աղբիւրէ կը լսենք թէ սուրիական պատուիրակութեան անդամներէն ոմանք Փարիզահայ շրջանակի մը մէջ զովեստով խօսելէ յետոյ Սուրիոյ Հայերուն երկրին հանդէպ հաւատարմական զգացումներուն մասին, գանգատ յայտնած են անոնք թուրքերէն կը խօսին եւ այդ կերպով ալ ոչ միայն անտարբեր կը գտնուին երկրին պաշտօնական լեզուին հանդէպ, այլ իրենց թրքախօսութեամբը կուտան այն սխալ կարծիքը թէ Սուրիոյ որոշ շրջանակներուն բնակչութիւնը մեծամասնութեամբ թուրք է, քանի որ թրքախօսներէ կը բաղկանայ ...»։

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

—o—

Լենինականի արդիւնաբերական եւ քաղաքային շինարարութեան յատկացուեցաւ 37 միլիոն 800 հազար րբ.։

Այս գումարը պիտի ծախսուի հիւսուածեղէնի երկրորդ գործարանին շինութեան եւ բանուորական թաղամասին բարեզարդութեան (19 միլիոն ր.), սպանդանոցին եւ սառնարանին (3 միլիոն), կօշիկի եւ կարի գործարաններուն, բնակարանային շինարարութեան, դպրոցներու, հիւանդանոցներու, փոխադրական միջոցներու զարգացման, ելեկտրական լուսաւորութեան, բաղնիքի եւ լուացարանի շինութեան, հանրակառքի գծին զետեղման։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (261)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Վարդապետը հազիւ սենեակ մտած, հայդուկները ուրախ բացագանչութիւններով շրջապատեցին զայն, հազար ու մէկ հարցեր թափելով գլխուն։

Ասիծ Գեւօն, որու նկարագրին քիչ թէ շատ ծանօթացաւ ընթերցողը, հաւաքոյթներու մէջ կը սիրէր ինքն իրեն տալ քրտական բէկի մը դիրքն ու վայել ծանրութիւնը։ Սենեակի պատուաւոր անկիւնը, ծալլապատիկ նստած թաղիքի վրայ, երբ տեսաւ Ծուռ Վարդապետը, տեղէն բարձրացաւ վարդապետի թեւէն բռնած՝ իր անկիւնը տարաւ ու ծունկ ծունկի նստան իրարու քով։ Հին ընկերներ էին։

— Հը՛, Գեւօ՛, անիրաւ, էս անգամ էլ կաշէդ սաղ սալամաթ դուրս բերիր Ղըլճայի կուէն։ Զօռ բախտ ունիս, ախպէր,— ընկերոջ ուսը ծեծելով ըսաւ վարդապետը։

— Հա՛, վարդապետ, ազատեցանք, ամմա...

— Գիտեմ, լսեցի, Գեւօ ջան, ի՞նչ կրնանք ընել, ամէնքս ալ նոյն ճամբով պիտի երթանք...

— Շիտակ կ՚ըսես, վարդապետ, բայց մեղք եղաւ... Ասլան տղաներ էին, մէկը տասնի դէմ կ՚ելլէր...

Ասիծ Գեւոյի առնական խորխոմ դէմքը խղճալի արտայայտութիւն մը ստացաւ, շրթները ակամայ դողացին ու արցունքը լճացաւ աչքերուն մէջ։ Հակառակ անոր արտաքին խիստ տպաւորութեան, զարմանալիօրէն քնքոյշ զգացումներու տէր մարդ մըն էր։ Ղըլըճայի կռուին, մօտիկ ընկերներու կորուստը, բայց մանաւանդ անփոխարինելի Համբոյի մահը ծանր քարի նման նստած էր իր սրտի վրան։ Դառնութեամբ շուրջը կը նայէր՝ չորս մը նորեկներու մէջէն հին ընկերներու դէմքերը փնտռելով։ Հազիւ չորս հինգ հատ մնացեր էին հիներէն. իսկ մնացածները տարիներու ընթացքին, հայդուկի վայել մահով, ինկած էին կռիւներու մէջ։ Ո՞րտեղ ըսես չէին թափթփած անոնց անթաղ մնացած ոսկորները. Հայաստանի ամէն սար ու ձոր դամբարան մըն էր եղած, սրբազան մասունք մը ունէր իր ծոցին մէջ։

Ասիծ Գեւօն ազատ տրամադրութեան մէջ միակ մխիթարութիւն մը ունէր։ Կը սիրէր պատմել իր փառաւոր անցեալի հերոսական դէպքերը, որոնց ճշդութեանը որքան ալ որ ընկերները կասկածանքով կը վերաբերուէին, բայց նորեկ երեխաներու յատուկ հետաքրքրութեամբ եւ ազուոր հէքեաթ մը լսելու ոգեւորութեամբ կը շրջապատէին զայն, անոր շրթունքներէն կախուելով։ Ամէն անգամ, որ Ասիծ Գեւօն անմխիթար տրամադրութեան մէջ կը գտնուէր, ընկերները իրարու աչք կ՚ընէին եւ խօսակցութիւնը վարպետօրէն կը դարձնէին դէպքի մը շուրջ, որուն մասնակցած էր մեր հերոսը։

Այդքանը բաւական էր։ Գեւոյի դէմքը անմիջապէս կը ճառագայթէր, ու բանաստեղծական աւիւնով, սուտն ու իրաւը իրար խառնելով, կը սկսէր պատմել՝ շատ անգամ ինքն ալ հաւատալով իր պատմութիւններուն։

Մեր Ծուռ Վարդապետը տարիներէ ի վեր կը ճանչնար Ասիծ Գեւօն, ծանօթ էր անոր մարդկային տկարութիւններուն։

— Հը՛, Գեւօ՛, իրա՞ւ որ Ալայ Բէկը բռնեցիք, — հարցուց վարդապետը՝ Գեւոյի տխրութիւնը փարատելու մտահոգութեամբ։

Գեւոյի դէմքը մէկէն շողաց։ Թեթեւ մը ժպտաց ու մէկ աչքը փակելով վարդապետին նայեցաւ, կարծես ըսել կ՚ուզէր. «խեղճ պէխապէր մարդ, միայն դուն կաս յԵրուսաղէմ»։

— Աստուածդ սիրես, մէկ պատմէ տեսնենք, էդ ի՞նչպէս պատահեցաւ։

— Պատմէ՛, պատմէ՛, Գեւօ ջան, — չորս կողմէն խնդրեցին զինուորները անոր շուրջը հաւաքուելով։

Ասիծ Գեւօն իր արժանիքին գիտակցութիւնը ունեցող մարդ մըն էր։ Շատ ալ որ կը խնդրէին շուրջինները, պէտք էր ծանրէն ծախել։ Ծանր ու մեծ սիկարէթ մը պլլեց, խնամքով անցուց երկար չիպուխի ծայրը։ Նոր զինուորներէն մէկը կրակ մը մօտեցուց, ձախ ձեռքը կուրծքին վրայ դրած, ինչպէս որ վայել էր դիրքի տէր մէկուն կրակ տրուած ժամանակ։

Ասիծ Գեւօն իրարու ետեւէ քաշեց չիպուխը։ Ծուխը բերնէն ու քթածակերէն առատօրէն դուրս խուժեց։ Բաւականութեամբ դիտեց շուրջինները, որոնք բերանաբաց կը սպասէին իր պատմութեանը։

— Հաւթայ Տաղէն որ անցանք Ղըզըլճայի սարը, — սկսաւ պատմել Ասիծ Գեւօն, —օխտը օրէ ի վեր բրթուճ մը բան կերած չունէինք. այնպէս չէ՞..., — ու կարծես նոր անդրադառնալով, որ իր այնքան պատրաստակամ Համբօն այլեւս չկար՝ քիչ մը շփոթած ձեւով մը շարունակեց.— օխտը օր կ՚եղնէր որ հաց կերած չէինք, հը, Թոփալ Սատանայ, այնպէս չէ՞...

Ի հարկէ այդպէս չէր. բայց երեք օրուան եւ եօթը օրուան մէջ այնքան քիչ տարբերութիւն կար, որ Թոփալ Սատանան այոյի եւ ոչի անորոշ արտայայտութեամբ գլուխը շարժեց։ Այդքան փոքր բանի մը համար չ՚արժեր Ասիծ Գեւոյի սիրտը կոտրել։

— Վարդապետիս ըսեմ, — պեխերը ոլորելով, իրեն յատուկ ոգեւորութեամբ, ձեռքերու լայն շարժումներով ու անխուսափելի չափազանցութիւններով շարունակեց պատմել կռուի մանրամասնութիւնները, Նիկոլի, Յակոբի եւ մանաւանդ Համբոյի հերոսական մահը, իր կատարած քաջագործութիւնները։

Մտիկ ընողները հազիւ թէ շունչ կ՚առնէին, հեւ ի հեւ հետեւելով Գեւոյի պատմութեանը։ Նոյնիսկ Ղըլըճայի կռուին մասնակցող մարտիկները՝ ամբողջովին լռութիւն կտրած՝ բառ մը իսկ չէին ուզեր փախցնել անոր պատմութենէն։

Կամաց կամաց լոյսը բացուեցաւ, բայց դեռ Ասիծ Գեւօն միեւնոյն ոգեւորութեամբ կը շարունակէր պատմութիւնը, որ կարծես վերջ պիտի չունենար։

Լեւոնն ու Պիծան քանի մը ժամու հանգստութենէն բոլորովին կազդուրուելով՝ կողք կողքի նստած կը խորհրդակցէին իրենց աշխատանքներու մասին։ Որոշեցին, որ Պիծան երկու ընկերներով կղզին մնայ, հրացաններու փայտեղէն մասերը շինելու համար, որոնց մասին յանձնարարած էր Վահէն, իսկ Լեւոնը անցնի Գաւաշի շրջանը՝ գիւղէ գիւղ շրջելու, մինչեւ որ ձիւնը քիչ մը վերնալով՝ հնարաւոր ըլլի Կառկառի շրջանը անցնիլ։

— Ուրեմն, այս գիշեր կը մեկնի՞ս, — ըսաւ Պիծան։

— Անշուշտ, իմաստ չունի հոս մնալս։

— Ինձ կը թուի, թէ խումբդ շատ մեծ է։ Եթէ հնարաւոր լինէր...

— Ես ալ այդ կը մտածեմ։ Եթէ հնարաւոր լինէր, մէկ մասը Մոսոյի հետ Կարճկանի կողմը կը ճամբէի։ Բայց կ՚երեւի այդ պիտի ուշանայ ժամանակ մը, մինչեւ ճամբաները բացուին։

Կէս օրուան մօտ վարդապետն ու Լեւոնը միասին դուրս ելան՝ կղզին պտըտելու համար։ Ինչպէս ըսինք, Լեւոնը առաջին անգամն էր որ կուգար Աղթամար, որ այնքա՜ն հարուստ պատմական անցեալ մը ունեցեր էր։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԵԱԿՈՏԱ ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷ՞Ր ՍԹԱԼԻՆԸ

«Մաթէն» հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէ Պերլինէն․— Մոսկուայէն կ'իմանանք թէ Եակոտայի դէմ կազմուած ամբաստանագիրը պիտի բաղկանայ չորս գլխաւոր կէտերէ։ Ընդհ․ դատախազը Չեկայի նախկին նախագահը կ'ամբաստանէ հետեւեալ յանցանքներով․—

1. Դաւադրութիւն մը սարքած է Սթալինի կեանքին դէմ․ — 2. Հակայեղափոխական եւ Թրոցքիական ուժեղ գործունէութեան մը նուիրուած է․— 3. Հանրային կարեւոր գումարներ իւրացուցած է․— 4. Բազմիցս բռնաբարած է օտար դրամներու օրէնքը։

Ամբաստանագիրը կ'աւելցնէ թէ կարմիր բանակէն ութ զօրավարներ մեղսակից են Սթալինի դէմ սարքուած մահափորձին եւ նոյնպէս ձերբակալուած են։ Այս մահափորձը պիտի կատարուէր դժոխային մեքենայի մը միջոցաւ։

Ուրիշ հեռագիրի մը համաձայն, ձերբակալուած է Մոսկուայի օփերային տնօրէնը, Միւթնիչ։

«Մաքրագործում»ը Մոսկուայի գրողներուն մէջ

«Պրոլետարական Գրողներու Յեղափոխական Ընկերակցութեան» ջնջման 5րդ տարեդարձին առթիւ, Մոսկուայի «Փրաւտա»ն բուռն յարձակողական հրատարակեց կարգ մը գրողներու դէմ, որ երբեմն վարիչներն էին այդ ընկերակցութեան։ Թերթը մասնաւորապէս կը պախարակէ Աուէրպախը, որ Եակոտայի աներձագն է, թատերագիր Քիրխոնը, ինչպէս եւ Աֆինոկենովը։ Առաջինը կոչելով Թրոցքիական եւ տգէտ, կ'ըսէ թէ սատրապի պէս կը վարուէր, երբ ամենակարող դիրք մը գրաւած էր լուծուած ընկերակցութեան մէջ։

Թերթին պատմութեան համաձայն, Պալթիկ-Սպիտակ ծով ջրանցքին բացման առեն, Աուէրպախի եւ Քիրխոնի ներշնչումով, լուծեալ ընկերակցութիւնը ձեռնարկեց ջրանցքին նուիրուած գրքի մը հրատարակութեան, որ ահագին ծախք պատճառեց։ Այս ձեռնարկին ուժ կուտար Եակոտա, (Չեկայի նախագահը, որ բանտարկուած է այժմ)։

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ընդհանուր մաքրագործումը կը շարունակուի գրական շրջանակներու մէջ, ուր անպարծութիւնը, նեպոտականութիւնը, կամայականութիւնը, պաշտօնակիցներու միջեւ գռեհկութիւնները, անարդար մեղադրանքները, չափազանցուած համբաւները կը տիրապետեն մինչեւ հիմա։

Ինչե՞ր կ'որոճան Կէօրինկ եւ Մուսոլինի

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին զօր․ Կէօրինկի եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան։ Երկու վարիչները առաջին օրը մէկ ժամ գլուխ գլխի խօսեցան իրենց երկիրներու քաղաքականութեան մասին։ Գերման զօրավարը նախապէս տեսակցած էր Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգամ մը եւս որոշուած է որ Գերմանիա եւ Իտալիա համախորհուրդ գործեն Սպանիոյ հանդէպ։ Անշուշտ երկուքին ալ շահը կը պահանջէ որ յաղթանակը շահի զօր․ Ֆրանքօ։

Եթէ հաւատանք տեղական թերթերուն, Հռոմի տեսակցութիւնը ի վերջոյ կրնայ յանգիլ երկու ֆաշական երկիրներուն զինակցութեան։ Մայիս 9ին պիտի տօնուի իտալական կայսրութեան հիմնարկութեան առաջին տարեդարձը։ Այս առթիւ Հռոմ պիտի երթայ Գերմանիոյ զինուորական նախարարը, մարաջախտ Պլոմպէրկ։ Այս այցելութիւնը պիտի կազմէ նախարանը երկու սպայակոյտներու գործակցութեան։

Միւս կողմէ, միշտ կը խօսուի Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան մասին։ Հաւանական է որ Մուսոլինի Պավարիա այցելէ այս ամառ, եւ այնտեղ սարքուի հանդիպումը։

ԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

100 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի հինգշաբթի օր, իբրեւ առաջին գումարը Մեծն Բրիտանիոյ ազգ․ պաշտպանութեան փոխառութեան (400.000.000 ոսկի)։

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ ՏԱԿՆ ՈՒ ՎՐԱՅ եղան երկուշաբթի օր, ոչ միայն Փարիզի մէջ, այլ եւ ուրիշ հրապարակներու վրայ։ Փարիզի մէջ բոլոր արժեթուղթերը ինկան, ռանթերը՝ 1.50էն մինչեւ 1.90։ Ֆրանքն ալ տկար էր։ Անգլիականը կ'արժէ 111.15, տոլարը՝ 22.55։

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները գրաւած են Տուրանկօն, Պիլպաոյի բանալին, եւ էյպարը, որ ճարտարագործական մեծ կեդրոն մըն է։ Ապստամբները կ'ըսեն թէ 3000 գերի բռնած են վերջին 48 ժամուան ընթացքին։ Կառավարական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Կրընատայի մէջ ժողովուրդը եւ բանակը ըմբոստացած են ապստամբներուն դէմ։

ՊԱՅԹԻՒՆ մը տեղի ունեցաւ Սէվրանի վառօդի գործարանին մէջ։ Մէկ հոգի մեռաւ, 7 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ակնունի» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր, չորեքշաբթի (28 Ապրիլ) երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Համազասպ» խումբի դասախօսական ժողովը, հինգշաբթի (29 Ապրիլ) երեկոյեան ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «վահագն» խումբի դասախօսական ժողովը Ապրիլ 30, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ «վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 1 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, վարանդեան սրահին մէջ։

Վերոյիշեալ ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն պիտի դասախօսէ՝

ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ֆութպոլի մեծ մրցում Մարսէյլի մէջ

2 Մայիս, կիրակի ժամը 15,30ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պոմոնի դաշտին վրայ Հ. Մ. Ը. Մ. ընդ. դէմ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը ընդ. դէմ զօրաւոր խումբի մը։

Իսկ ԺՈՒՆԻՈՐ խումբը որ Զատկուայ առթիւ U. S. R.ի կազմակերպած Tournoi de Sixteի մասնակցող 16 խումբերուն յաղթելով շքանշաններու եւ M- Rodolphe Pollakի կողմէ նուիրուած բաժակին արժանացած էր, մարզասէր ժողովուրդի ներկայութեան պիտի ստանայ այդ նուէրները։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme PARIS (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷ ԱՐԴԵԱՄ

Ամսագրին Ապրիլի թիւը, բազմաթիւ նկարներով, նուիրուած Նահատակ գրագէտներուն, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԽՄԲ.— Մեր Մեծ Նահատակները.— ԹՈՒՐԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Հայրենական Սազը.— ՀՐԱՆԴ՝ Տողեր Արփիարին ուղղուած.— ՄԿՐՏԻՉ ԳԱՐՍԱՄԵԱՆ՝ Մեռնող Գիւղին Պատմութիւնը.— ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Ակութը (քերթուած).— ՓԱՅԼԱԿ՝ Կրակ (քերթուած).— ԱՆԱՆ՝ «Ազգին համար...» ԱՐՏ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ.— ՅՈՎՀ. ԹԱԶԱՆՃԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ.— Ռ. ՍԵՒԱԿ՝ Անտիպ նամակ։ Նկարներ՝ Ռ. Զարդարեանի, Հրանդի, Դ. Բարսեղեանի, Երուխանի, Սիամանթօի, Դ. Վարուժանի, Արտ. Յարութիւնեանի եւ Փայլակի։

Բաժանորդագրութիւնն է.— Ֆրանսայի համար տարեկան 30 ֆրանք, Արտասահմանի համար 40 ֆրանք։ Դիմել՝ M. et M. BARSAMIAN 30, Rue Drouot, Paris (9)։

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

Բայց, դեռ այդ ժամանակները՝ կոմունիստները չէին բանադատուեր սուտ վկայութիւններ տալու իրենց կամ այլոց մասին, եւ չարչարանք չէր կիրարկուեր զանոնք աւելի կակղեցնելու։ Չարչարանքներու կ'ենթարկուէին եւ խոստովանութիւններու կը բռնադատուէին այն ատեն միայն ոչ-կոմունիստները։ Այդ բանը տեղի ունեցաւ իմ աչքերուն առջեւ։ Իմ բողոքները, ի հարկէ, անզօր էին․

Շատեր կը շարունակեն ինծ հարցնել զարմացած․

— Չարչարանքներ, տանջանքներ ու սուտ խոստովանութիւններ կը գործածուի՞ն Սովետ Միութեան մէջ։ Սիստեմաթիկ կերպով կը գործածուի՞ն։

Բանտ մտնելէ առաջ ես ոչ միայն կը տարակուսէի այս մասին, այլ եւ կը հաւատայի թէ նման յայտարարութիւնները սուտ զրպարտութիւններ էին՝ ուղղուած ընդդէմ Ռուսիոյ, նոյն իսկ ընդդէմ Սթալինի Ռուսիոյ։

Հետեւեալը տեղի ունեցաւ իմ առաջին բանտարկութեան ընթացքին։ Երկու հոգի էինք բանտի խուցին մէջ։ Իրիկուն մը ընկերս ձեռքը դրաւ ականջին։ «Ի՞նչ կայ», հարցուցի։ «Չե՞ս լսեր խուլ ձայն մը», պատասխանեց։ Իրապէս բանտին մէկ ծայրէն կը լսուէին խեղդուկ ձայներ։ «Ի՞նչ է այդ», հարցուցի։ «Մէկը կը խոշտանգուի», ըսաւ ան։

Զայրացայ ես իր դէմ։ «Կրնամ հասկնալ որ նման մանր բուրժուական պատմութիւններ կը տարածուին Չեկայի մասին, բայց ամօթ է որ անոնք կրկնուին Ռուսիոյ մէջ։ Կորսուէ՛, Չեկան ցարական Օխրանան չէ։ Հասկնալի է որ Չեկան կը սպաննէ՝ երբ անհրաժեշտ է։ Կը ջնջէ, բայց չի տանջեր»։

Ընկերս կասկածանքով երեսս նայեցաւ։ Չէր գիտեր թէ ինչ մտածէր իմ մասին։ Ցետոյ ըսաւ․

«Կ'ուզեմ որ բաւական երկար մնաս Չեկայի ձեռքերուն մէջ։ Այն ատեն պիտի տեսնես, թէ ինչ կ'ընէ եւ ինչ չըներ։ Դուք, օտար կոմունիստները, բան չէք գիտեր։ Եթէ ռուս կոմունիստ մը ըսէր այդ, ես անմիջապէս պիտի հրաժարէի անոր հետ խօսելէ»։

Երբ փոխադրուեցայ նեղ խուցէն դէպի բանտին «ազատ» մասը, ուր կը նայի հանդիպիլ չորսէն հինգ հարիւր այլ բանտարկեալներու, ատտիճանաբար ծանօթացայ իրականութեան։ Ինքզինքս գտայ մէկ թեւին մէջ այս «ազատ» բաժանմունքին, որ կը բաղկանար հինգ կամ վեց ահռելիօրէն խճողուած խուցերէ։ Խուցը, ուր ես կը մնայի, շինուած էր 23 բանտարկեալներու համար, բայց այնտեղ լեցուած էին մօտ 100 հոգի։ Տեւիչի խուցին մէջ կային 65 հոգի, թէեւ ան շինուած էր 14 անձի համար։ Նոյն թեւի բոլոր խուցերու մարդիկը նոյն ժամանակ պտոյտի կը հանուէին։

Մեր թեւի բազմաթիւ բնակչութեան ընկերային բաղադրութիւնը բաւական այլազան էր։ Ան կը ներկայացնէր երկրի բոլոր շրջանները, բոլոր դասակարգերը եւ բոլոր խմբաւորումները։ Այդ ժամանակ բանտը խճողուած էր մասնագէտներով եւ «վնասարար»ներով։ Դժգոհ բանուորներ, նաւաղներ, ընդդիմադիր կոմունիստներ կը գտնուէին «չահագէտներու» եւ կղերականներու շարքին։

Մասնագէտներուն մէջ կային մարդիկ, որ «խոստովանած» էին իրենց մասնակցութիւնը սապոթաժի, վնասարարութեան մէջ։ Մենք կը գտնուէինք հրէշային «սապոթաժ»ի դատավարութեանց շրջանին մէջ։

Կամաց կամաց, որոշ դժուարութեամբ, իմացայ անոնց դժուարութեանց պատմութիւնը, անոնց կապը «սապոթաժ»ի հետ։

— «Առանձին պահեցին զիս ամբողջ հինգ ամիս», խոստովանողներէն մին պատմեց ինծ, «առանց լրաթերթի, առանց որ եւ է ընթերցանութեան նիւթի, առանց նամակի, առանց որ եւ է յարաբերութեան՝ արտաքին աշխարհին հետ, առանց այցելութեան մը՝ ընտանիքիս որ եւ է մէկ անդամին կողմէ։ Անօթի էի։ Կը տառապէի մենաւորութենէ։ Անոնք կը պնդէին որ խոստովանիմ սապոթաժի մը մասին, որ երբեք տեղի ունեցած չէր։ Մերժեցի ստանձնել յանցանք մը ոճիրներու համար, որոնք գործուած չէին։ Բայց ըսին ինծ թէ, եթէ ես իրապէս բարեկամ էի սովետ իշխանութեան — ինչպէս ըսած էի թէ՝ եմ,— ես պէտք է որ ընդունէի ամբաստանութիւնը, քանի որ սովետ իշխանութիւնը պիտի օգտուէր այդ խոստովանութենէս։ Վստահեցուցին զիս թէ՝ վախնալու չէի հետեւանքներէն։ Սովետ կառավարութիւնը անմիջապէս նկատի պիտի առնէր իմ բաց-սիրտ խոստովանութիւնը եւ ինծի գործ պիտի տար, ինչպէս նաեւ պատեհութիւն՝ գործով դարմանելու սխալներս։ Անմիջապէս որ խոստովանէի՝ այցելութիւններ պիտի ընդունէի ընտանիքէս, ազատ պիտի ըլլայի թղթակցելու, պտտելու, լրաթերթեր կարդալու։ Բայց եթէ յամառէի ու մերժէի՝ պիտի ենթարկուէի անողոք խոշտանգումի։ Ոչ միայն ես, կինս ու զաւակներս։ Ընդդիմացայ ամիսներով։ Բայց վիճակս դարձաւ անտանելի։ Այլ եւս աչքիս ոչինչ վատթար կ'երեւէր։ Վերջապէս, իրապէս անտարբեր դարձայ թէ՝ մարդիկ ի՛նչ պիտի ըսէին։ Ստորագրեցի ինչ որ առաջարկուեցաւ քննիչ դատաւորէն»։

Այս մասնագէտի «խոստովանութենէն» յետոյ, Չեկան իրապէս տուած էր անոր ինչ որ խոստացած էր։ Այդպէսով, միայն խոշտանգումով, Չեկան կը գնէ մարդկային էակներ, կամաց կամաց, քայլ առ քայլ առաջնորդելով զանոնք դէպի սուտ յայտարարութիւններ։ Սակայն, բարոյապէս, մասնագէտը բոլորովին ջախջախուած ու ճզմուած էր իր ընթացքին համար։ Սրտաբեկ մարդու մը նման ան կը պտտէր խուցին չորս դին։ Եւ այդ էր այն հոգեկան տագնապը, որուն ենթարկուած էին շատ մը բանտարկեալներ, որոնք փրկած էին իրենց կեանքերին սուտ կերպով խոստովանելով իրենց «վնասարարութիւնը»։ Երբեմն այս բարոյական տագնապը կը վերջանար անձնասպանութեամբ։ Այդ բայց այդ տարբեր խնդիր մըն է։ Այդ կը վերաբերի «հետեւանքներու» դէպքերուն։

Չեմ ուզեր ըսել թէ՝ մասնագէտներու մէջ չկային լրտեսութեանց ու վնասարարութեանց կղզիացեալ ու կենտ պարագաներ։

(Շար․)

(4)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ԱՊՐԻԼ
JEUDI 29 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3408

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԵԱՆ ՃԻԳԸ

«Փորձ» կամ «փորձարկութիւն»,— այսպէս կը կոչուի Ժողովրդական Ճակատի դահլիճին գործունէութիւնը, նոյն ինքն Լէօն Պլումի բերնով:

Պէտք է որ յաջողի այս փորձը,— կը յիշեցնէ, յաճախ, վարչապետը, ամէն անգամ որ նոր տագնապ մը կը ծագի, կամ դժուարութիւններ կը սարքուին ընդդիմադիրներու կողմէ:

Իրն է, դարձեալ, ուրիշ խօսք մը,— «Մենք մուրհակ քշած ենք ապագային վրայ»:

Ահա տասը ամիս է որ կը շարունակուի «փորձ»ը, իր ճամբուն վրայ բանալով խոր եւ լուսաւոր հետքեր, որոնք նորութիւններ են ոչ միայն այս յեղափոխական երկրին, այլ եւ աշխարհի մեծագոյն մասին համար:

Բուն բառով ընկերվարական չէ դահլիճը, բայց անոր գործունէութեան հիմնական սկզբունքները կը բխին ընկերվարական աշխարհահայեացքէն:

Ծնած ըլլալով Ժողովրդական Ճակատէն, դահլիճը անոր մշակած առաջադրութիւններն է որ կը գործադրէ ստիճանաբար: Իսկ այդ առաջադրութիւնները կը կազմեն բարեխառն խտացումը երեք տարբեր աշխարհահայեացքներու,— արմատական, ընկերվարական եւ համայնավար: Անոնց գլխուն վերեւ ալ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն է որ իր գործնական գիտելիքները կ'արժեցնէ, շնորհիւ յարաճուն կազմակերպութեան մը: (Երկու միլիոնէն աւելի քան 5,000,000ի բարձրացաւ այս կազմակերպութիւնը, որ անպաշտօն նախարարութեան մը դերը կը կատարէ, ինչպէս բոլշեւիկներու «զանգուածներու նախարարութիւնը»):

Արդ, ինչպէս ամէն յեղափոխութիւն կամ յեղաշրջում, այս վերանորոգչական շարժումն ալ, թէեւ անարիւն, խոր ճեղքեր բացաւ Ֆրանսայի ընկերային եւ տնտեսական կեանքին մէջ:

Լուրջ ցնցումներ կրեցին տիրող դասակարգերը, եւ հետզհետէ զգալի դարձաւ հակազդեցութիւնը: Այնպէս որ, Լէօն Պլում հարկադրուեցաւ առժամեայ դադար մը հռչակել: Ոչ թէ նահանջելու, այլ քիչ մը շունչ առնելու համար:

«Շունչ առնելու» այս քաղաքականութիւնը անխուսափելի դարձած էր, մանաւանդ, ելմտական - դրամական պատճառներով:

Պետական գանձը խոշոր բացեր կ'արձանագրէր, տարիներէ ի վեր: Ժողովրդական Ճակատի դահլիճին ընկերային օրէնքները եւ մանաւանդ ազգ· պաշտպանութեան բացառիկ վարկերը մէջտեղ բերին նոր բացեր, որոնք այլ եւս անտանելի կը թուէին: Եթէ արտակարգ յաջողութիւն մը գտան նոր փոխառութեան առաջին երկու բաժինները, պատճառը այն է որ կառավարութիւնը ամէն հաւաստիք տուած էր թէ ամբողջ գումարը պիտի յատկացուի ազգ· պաշտպանութեան:

Լէօն Պլումի հռչակած «դադար»ը կերպով մը կը զուգադիպէր խորհրդարանի դադարին: Իսկ հիմա որ նիստերը վերսկսած են, աչքի կը զարնեն երկու տեսակ անհամբերութիւններ:

Առաջին՝ անհամբեր են Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ Համայնավար Կուսակցութիւնը, տեսնելով որ կը ձգձգուին հանրօգուտ շինութիւնները, ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակը եւ ուրիշ առաջադրութիւններ:

Ասոնք դիտել կուտան.— Տասը միլիառ գտաք սպառազինութեանց համար, ինչո՞ւ կարելի չէ նոյնքան ալ ճարել բազմութեանց կեանքը փրկելու, անոնց աշխատանք ճարելու համար: — Եւ կը դրդեն, երբեմն ալ կը սպառնան պարպել «դիզուած» միլիոնները:

Անհամբեր են չափաւոր տարրերը, միջին դասերն ու փոքրաքանակ առեւտրականները, որոնք շատ ծանր կը գտնեն ընկերային օրէնքներուն եւ մասնաւորապէս 40 ժամուան անխտիր գործադրութիւնը:

Այս ճամբուն վրայ, տրտունջներ կը յայտնեն, նաեւ, արմատականները, որոնց զանազան մասնաճիւղերը բողոքի բանաձեւեր քուէարկեցին, եւ տեղ - տեղ ալ բաժնուեցան Ժողովրդական Ճակատէն:

Բնականաբար դժգոհներուն գլուխը կը գտնուին բուն շահագործողները, դրամատիրական - ճարտարարուեստական վիթխարի կազմակերպութիւններն ու անոնց հետ կապուած աջակողմեան հոսանքները: Բայց, ունենալով հսկայական կարողութիւններ, անոնք աւելի դիւրաւ կը տոկան քան միջին դասերը:

Ուրեմն, կառավարութիւնը հարկադրուած է ելք մը գտնել, երկու անհամբերութեանց միջեւ:

Հաւասարակշռութեան այդ ճիգն է որ կը փորձուի, այս անգամ ալ: Եւ կը թուի թէ պիտի յաջողի:

Արդարեւ, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ, ձախակողմեան հոսանքները նախնական խորհրդակցութիւն մը կատարեցին, եւ անմիջապէս համաձայնութիւն գոյացաւ, փոխադարձ զիջումներով:

Այս առթիւ վճռական դեր կատարեց Երեսփ· Ժողովին արմատական խմբակցութեան նախագահին միջամտութիւնը: Ան բացէ ի բաց յիշեցուց թէ ժամանակը եկած է կարճ կապելու «ամբոխավարական խոստումները», որոնք ամէն բանէ առաջ դրամ կը պահանջեն: Իսկ ելմտական նախարարը, որ ընկերվարական է, դեռ երէկ վճռապէս կը յայտարարէր թէ անկարելի է նոր գումարներ ճարել փոխառութեամբ:

Անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ երեք թեւերէն ոչ մէկը կ'ուզէ անելի մը մատնել դահլիճը: Իսկ ամէնէն ճկուն դիրքը բռնած են համայնավարները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻՆ ՄԱՅԻՍ 7ԻՆ

Ձախերը համաձայնեցան վիճելի հարցերու մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, Երեսփ· Ժողովը վերաբացուեցաւ երեքշաբթի օր: Ատենական գործողութիւններէն վերջ, որոշուեցաւ որ դահլիճին ընդհանուր քաղաքականութեան մասին վիճաբանութիւնները սկսին յառաջիկայ ուրբաթ, 7 մայիս: (Շատեր կ'ուզէին որ այս ուրբաթ կատարուի, բայց յետաձգուեցաւ, Մայիս 1ի տօնին առթիւ):

Երեսփ· Ժողովը յետոյ քննեց կարգ մը օրինագիծներ: Հաւանական է որ միայն երկու օր նիստ գումարէ յառաջիկայ շաբթու եւ յետաձգուի մինչեւ մայիս 25, որպէսզի երեսփոխանները եւ ծերակուտականները կարենան մասնակցիլ նահանգային ժողովներուն:

Քաղաքական մթնոլորտը աւելի մեղմացած է այժմ, քան խորհրդարանի վերաբացումէն առաջ: Կը հաստատուի թէ «դադար»ը պիտի շարունակուի, հակառակ ծայրայեղ տարրերու ճնշումին: Երեքշաբթի օր կարմիր դրօշ մը պարզուած էր ցուցահանդէսին մէջ, Երեսփ· Ժողովին ճիշդ դիմացը, բայց վար առնուեցաւ բանուորի մը կողմէ, ոստիկանի մը առաջարկին վրայ: Սակաբանն ալ աւելի լաւատես վիճակ մը կը ներկայացնէ:

Նոյն օրը Երեսփ· Ժողովի ձախակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, համաձայնութեան մը յանգեցան վիճելի խնդիրներու մասին: Արմատական ներկայացուցիչը, Պ· Քամփէնքի կարգ մը հարցումներ ուղղեց համայնավար պատուիրակին՝ Պ· Ժաք Տիւքլոյի, 40 ժամուան օրէնքին գործադրութեան մասին: Պ· Տիւքլօ (Կոմկուսի փոխ - քարտուղար), յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը համաձայն է որ խանութները եւ վաճառատուները բաց մնան շաբաթը վեց օր, եւ պաշտօնեաները երկօրեայ արձակուրդը վայելեն կարգով: Այս յայտարարութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ հարթելու լուրջ դժուարութիւն մը, քանի որ առեւտրականները կը սպառնան փակել իրենց խանութները, եթէ նոյնութեամբ գործադրուի 40 ժամուան օրէնքը:

Ձախակողմեան պատուիրակութեանց այս նոյն նիստին մէջ, արմատական խմբակցութեան վարիչը ջերմ կոչ մը ուղղեց, որպէսզի վերջ տրուի ծայրայեղութեանց եւ նոր դժուարութիւններ չյարուցուին կառավարութեան առջեւ: Պ· Քամփէնքի խնդրեց Ժողովրդական Ճակատի բոլոր հոսանքներէն եւ մասնաւորապէս համայնավարներէն զադրեցնել «ամբոխավարական խոստումները, քանի որ գիտեն թէ անոնք չեն կրնար իրագործել ներկայիս, գանձային դժուարութեանց հետեւանքով»:

** Դահլիճը նոյն օրը նիստ գումարելով, որոշեց 40 ժամուան օրէնքը գործադրել հանրակառքերու, մանր երկաթուղիներու, Փարիզի մեթրոյին մէջ եւն·: Հանրապետութեան նախագահը ստորագրեց հրամանագիր մը, որով կը հաստատուի պետական պաշտօնեաներուն իրաւունքը՝ արհեստակցական միութիւններ կազմելու: Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց միջազգային կացութեան մասին, առանձնապէս ծանրանալով Կեդր· Եւրոպայի վրայ:

Սպանիոյ ամենամեծ վառօդարանը վառեցաւ

Երէկ հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Սպանիոյ ապստամբները գրաւած են Էյպարը, որ 30 մղոն հեռու է Պիլպաօ քաղաքէն եւ ռազմանիւթի ամենամեծ կեդրոնը՝ Սպանիոյ մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, կառավարական զօրքը քաշուելէ առաջ կրակի տուած է ռազմանիւթի մթերանոցը, քանդելով ամբողջ քաղաքը: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ այս յաղթանակը ոչ միայն զինուորական արժէք ունի, այլ եւ բարոյական, քանի որ Էյպար միջնաբերդն էր համայնավարներուն, որոնք հանրապետութիւն հռչակեցին 1931ին, պաշտօնական հռչակումէն երկու օր առաջ: Ապստամբները անցեալ սեպտեմբերէն ի վեր կը ճգնէին գրաւել այս քաղաքը, որ ռազմական բանալին է Պիլպաոյի: Ուրիշ զօրագունդ մը գրաւեց Տուրանկօն:

ՈՒՐԻՇ ՔԱՂԱՔ ՄԸՆ ԱԼ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

800 ԿԻՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Նոր հեռագիրներ կը հաղորդեն թէ զոր· Մոլայի բանակը 10—12 քաղաքներ եւ գիւղեր աւերած է իր ճամբուն վրայ: Ամէնէն ահաւոր վիճակին մատնուած է Կուէրնիքա քաղաքը, հրակէզ գերեզմանի մը վերածուելով: Այս քաղաքէն, որ Վիսքայայի նահանգին նախկին մայրաքաղաքն էր, մնացած են միայն հին խորհրդարանը եւ հարիւրամեայ կաղնին, որուն տակ խորհրդակցութիւններ կը կատարէին նահանգային ժողովին անդամները: Կուէրնիքա պասքեան ժողովրդապետութեան խորհրդանշանն էր եւ երբ նախագահը իմացաւ անոր կործանումը, յայտարարութիւն մը հրատարակեց որ կ'ըսէ.—«Այսպիսի անարգանքի մը առջեւ, մենք Պասքերս կ'երդնունք մեր երկիրը եւ ազատութիւնը պաշտպանել հերոսներու քաջութեամբ»:

Քաղաքը կործանեցաւ երկու յաջորդական արշաւանքներու հետեւանքով: Պասքերը կ'ըսեն թէ աւելի քան 800 կիներ եւ մանուկներ սպաննուեցան առաջին արշաւանքին ատեն: Ապստամբները կործանեցին նաեւ Էլկուէթան, 7000 հրձիգ ռումբեր տեղացնելով 1 - 2 ժամուան մէջ, համաձայն պասք· աղբիւրներու: Զօր· Մոլա կը հեռագրէ թէ պասքեան ճակատը խորտակուած է եւ թշնամին դէպի Պիլպաօ կը փախչի խուճապահար: Նոյն աղբիւրին համաձայն Պիլպաոյի ժողովուրդը կը պահանջէ անձնատուր ըլլալ, անկարելի գտնելով դիմադրութիւնը, Տուրանկոյի եւ Էյպարի անկումէն վերջ:

«Իմանիթէ»ի թղթակիցը նկարագրելով Կուէրնիքայի ահաւոր ջարդը, կ'ըսէ թէ բազմաթիւ գիւղացիներ խենդեցած են, թէ կիներ եւ մանուկներ թաղուած են եկեղեցիներու փլատակներուն տակ, թէ բոլոր ռումբերը գերմանական են եւն·:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ միջեւ պայքարը նորէն սաստկացած է Անգլիոյ մէջ: Ընկերվարականները որոշեցին չմասնակցիլ Մայիս 1ի առաջին օրուան ցոյցին, որ համայնավարական կը համարուի, եւ զայն առանձին տօնել յաջորդ օրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՉՔ ԳՈՑԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԿԱՄ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Պրուքլինի մէջ շինդալից դատավարութիւն մը տեղի ունեցաւ վերջերս:

Բարակուկ կին մը, ամերիկեան ապրանք, անուանենք՝ Միս Քէննըտի, դատ բացած էր ուրիշ Ամերիկուհիի մը դէմ, անուշահոտ եւ փափկասուն, որ գլխէ հանած էր Մըրթըր Քէննըտին:

Երկու մրցորդ տիկինները, փոխանակ իրենք իրենց մէջ լուծելու վէճը՝ ինչպէս հին ատեն,— ո՞վ չէ տեսած իբարու մազ փետտող Եւաները Ասիոյ մէջ,— դիմեր են արդի քաղաքակրթութեան բէքլամային ատեանութիւններուն:

Միս Քէննըտիի փաստաբանը, իր անձնական նարտասանութեամբ, փառաբանեց ընտանիքին սրբութիւնը, հաւատարմութեան վեհութիւնը, ամուսնութեան բարոյականը: Ու կրակ տեղաց բոլոր այն կիներուն դէմ, որոնք իրենց աչքերուն հրդեհով, ծոցին աբեւաչեր բուրումով, մորթին շողակաթ գոյնով կը թողնեն բարի եւ խեղճիկ այրերուն խելքը:

Եւ ահա կը բարբառի մրցակից կնոջ փաստաբանը.— «Պարո՛ն դատաւորներ, ձեր արդարամտութեան կը դիմեմ, որովհետեւ կը հաւատամ որ մարդ էք ամէն բանէ առաջ,— կը մըտածէք ինչպէս կը զգաք, փառք Աստուծոյ որ կը գործեն ձեր բոլոր զգայարանքները, ճաշակն ունիք գեղեցիկին»···

—«Եւ բարիին, բարոյական օրէնքներուն, միջամտեց Միս Քէննըտիի փաստաբանը՝ ակնարկելով բարոյապէս թերացող մրցորդ կնոջ»:

—«··· Եւ ճշմարիտին, աւելցուց միւսը, հասկցնելով որ կ'ուզէ խօսիլ ճշմարիտ, իրական զգացումի մը մասին, զոր ամէն մարդ կը ճանչնայ: Այդ զգացումը չէ՞ր, որ օգտագործեց Միսիս Մարթան, գլխէ հանելու համար Մըրթըր Քէննըտին եւ դառնալու համար անոր կինը:

Պարո՛ն դատաւորներ, չեմ կարծեր որ դուք համաձայնիք այրերը որձատելու, բայց բարոյապէս որձատել չի՞ նշանակեր միթէ՝ երբ կ'արգիլէք որ կիները օգտագործեն իրենց շնորհուած բնական զէնք մը,— աչքի կամ մարմնոյ գեղեցկութիւն մը, ձայնի քաղցրութիւն մը, մազերու անուշահոտութիւն մը: Մարդկայի՞ն է միթէ, «խելք չթողնելու համար», զրկել կիները իրենց կախարդանքէն,— այրերէն առաջ կիները իրենք պիտի ընդվզէին այդ բարբարոսութեան դէմ: Խորհեցէք որ քաղաքակրթութեան թռիչքը պիտի կասէր, կեանքը պիտի դառնար անհամ, եթէ կիները որ եւ է զինովութիւն չպատճառէին այրերուն: Աշխարհ պիտի նմանէր պալատի մը, ուր մարդիկ պիտի ապրէին տխուր, յոռետես, բարկասիրտ: Ո՛չ երազ, ո՛չ երանութիւն, ո՛չ ծիծաղ: Այրերը պիտի խուսափէին կնոջ հանդիպելէ, «գլխէ ելլելով» բոյն մը կազմելէ: Ո՛չ եւ ո՛չ, պարոն դատաւորներ, թոյլ տուէք որ կիները գինովցնեն մեզ՝ իրենց անուշահոտութիւններով, կախարդանքներով, ժպիտներով»···

Փաստաբաններուն ճառէն այսքան՝ ճաշակ մը տալու համար: Պատկառելի դատաւորները երկարօրէն եւ հանդարտօրէն մտիկ ըրին՝ ոչ իսկ շարժելով իրենց այծի մօրուքը: Յետոյ քաշուեցան խորհրդարան: Մէկ ժամ վերջ դուրս ելան, եւ կարդացուեցաւ վճիռը, հիմնուած՝ կնոջ մասին իրենց հետեւեալ սահմանումին վրայ·

— Տիպար կինը պէտք է օժտուած ըլլայ·

1· Իր ամուսնոյն ճաշարարին յարմարելու կարողութեամբ:

2. Իր ամուսնոյն աշխատանքով հետաքրքրուելու ցանկութեամբ:

3. Իր ամուսնոյն բարոյական եւ իմացական կարողութեանց մասին վստահութեամբ:

4. Եւ վերջապէս, իր ամուսնոյն արտա - ընտանեկան շարժումներուն աչք գոցելու վարժութեամբ:

Այս վերջին պայմանը հրաշալի է պարզապէս:

Աչք գոցելու այդ կարողութի՛ւնը,— ատոր վրայ է հիմնուած արդէն ամբողջ աշխարհը: Արդարեւ, աչք պիտի գոցեն կիները քեզի որ ամուսնանաս, աչք պիտի գոցէ կինդ քեզի որ քիչ մը ազատ շունչ առնես,— եթէ միշտ բաց պահէք ձեր աչքերը, տակնուվրայ կ'ըլլայ աշխարհ:

Աստուած անգամ աչք կը գոցէ երբեմն, կ'ըսէ մեր Տէր - Հայրը:

ԱՐԱՋ

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ

Կիներ ալ զոհ կ'երթան «մաքրագործում»ին

ՏԻԿԻՆ ՄԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ, ՈՒՐԻՇ ԵՐԿՈՒ ԿԻՆԵՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ

Տէյլի Թէլէկրաֆի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն, երկուշաբթի օրուան թուականով· (Այս թերթն էր որ առաջին անգամ հաղորդեց Ա· Խանջեանի «անձնասպանութիւնը»)·—

Կ'իմանամ թէ տիկին Փիաթաքով, այրին ծանր ճարտարարուեստի փոխ - գործավարին որ գնդակահարուեցաւ փետր· 1ին, զաղտնապէս հրացանի բռնուած է:

Գնդ· Փաուքէր, Չեկային Մոսկուայի «գործողութեանց» բաժնին վարիչը, ձերբակալուած եւ զրկուած է իր վարպետին՝ Եակոտայի քով, Լուպիանքայի բանտը: Փաուքէր Աւստրիացի է, նախկին սափրիչ մը՝ եւ պատասխանատու՝ Սթալինի եւ միւս վարիչներու պաշտպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցներուն: Բացի բոլշեւիկ վարիչներու, օտար դեսպաններու եւ կարգ մը զինուորական կցորդներու համար կառքերով զինեալ պահակներ ճարելէ, նոյն իսկ պարտադրելէ, Փաուքէր դիշեր ցերեկ Չեկայի ջոկատներուն միջոցաւ հսկողութեան կ'ենթարկէր Մոսկուա տանող բոլոր ճամբաները: Ան ոստիկանական ահագին ցանց մը կը կազմակերպէր, առաջնորդները չէզոքացնելով զանգուածներէն, զանոնք պաշտպանելու պատրուակով:

Ցամառ զրոյց կը շրջի թէ տիկ· Փոսթիշեւ, Ուկրայնայի նախկին դիկտատորին կինը, անձնասպան եղած է: Տակաւին կարելի չէ երեւան հանել այս ողբերգութեան մանրամասնութիւնները, բայց հասարակութեան ծանօթ են հետեւեալ իրողութիւնները·—

Մէկ ամիս առաջ, առանց որ եւ է զայթակղութեան Փօլ Փոսթիշեւ յանկարծ հանուեցաւ 30.000.000 Ուկրայնացիներու փոխարքայութեան պաշտօնէն եւ կոչուեցաւ Քուիպիշեւի (Սամարա) շրջանի կուսակցական ղեկավարի բաղդատաբար անկարեւոր պաշտօնին:

Այս շնորհազրկութեան պատճառը լուսաբանուած է այժմ: Փոսթիշեւի վստահելի բարեկամը եւ գլխաւոր օգնականը, Իլին, գնդակահարուած է իբրեւ գերման լրտես, Ֆրանսայի զաղտնի սպասարկութեան մատնանշումով: Կը թուի թէ այս երիտասարդ բոլշեւիկը յաջողած է բոլոր զաղտնի փաստաթուղթերու մէկ պատճէնը փոխանցել գերման գործակալներուն: Կ'ըսուի թէ այս

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

Հայազգի նշանաւոր բանաստեղծուհի Մարիէտտա Շահինեանը Մոսկուայում եւ Լենինգրադում 1927 թուին «Լեռնային Ղարաբաղ» խորագիրը կրող մի գրքոյկ է լոյս ընծայել ռուսերէն լեզուով, որ ձեռք բերելու եւ կարդալու բախտն ունեցայ: Բաւական սահուն եւ մաքուր բանաստեղծական ռուսերէն լեզուով գրուած այդ աշխատութիւնը լուրջ ուսումնասիրութիւն չէ ի հարկէ, այնուամենայնիւ արժէ նրա հետ ծանօթացնել հայ ընթերցողներին, քանի որ ստալինեան նոր սահմանադրութեամբ հայկական Ղարաբաղը պոկուած է իր հարազատ մայր երկրից — Հայաստանից — եւ կցուած է հողով ու մըտքով իրեն միանգամայն խորթ Ադրբէջանին: Սակայն ես չեմ հաւատում, որ մեր հնաւուրց ըմբոստութեան եւ անկախութեան վառարանը, — Արցախ - Ղարաբաղը — հանդուրժէ այդ անիրաւութիւնը, երբ մանաւանդ նրա հարազատ քոյրը — Զանգեզուրը — կցուած է Խորհրդային Հայաստանին...

Գրուածքից պարզ երեւում է, որ Մարիէտտա Շահինեանն ամառն է ոտք դրել Ղարաբաղի պատմական հողի վրայ եւ տափաստանում, Թաթարական մասում բաւականաչափ նեղուել է մոծակներից, մանաւանդ Եւլախ կայարանում, մինչեւ որ մըտել է հայկական Լեռնային Ղարաբաղը՝ գլխաւորապէս Ջրաբերդ ու Խաչէն, ուր լիուլի շնչել է մեր լեռների զովարար եւ կենսատու օդը եւ հանգստացել մարմնով ու հոգով...

« Լեռնային Ղարաբաղը, գրում է բանաստեղծուհին, գերազանցօրէն հայկական է, հայ ազգաբնակութեամբ, խիստ բնորոշ, ոչ հեռու նըրանից եւ նրան նման Զանգեզուրից· բայց իր աշխարհագրական եւ տնտեսական դէմքով նա դարձած է աւելի շատ Ադրբէջանի կողմը»...:

Սա արդէն ժամանակակից տուրք է, որ տալիս է հայ բանաստեղծուհին, քանի որ գերազանցօրէն հայկական Ղարաբաղը էլ չի կարող աշխարհագրական եւ տնտեսական դէմքով աւելի շատ դառնալ Ադրբէջանի կողմը: Վերջին եզրակացութիւնը տրամաբանօրէն չի բխում առաջին տուեալից:

Զանգեզուրը եւս իր աշխարհագրական եւ տնտեսական դէմքով կարելի է դարձած համարել դէպի Իրան ու Ադրբէջան, եթէ Ադրբէջան ասելով հասկանանք մանաւանդ Բագուն...

Ընդհակառակն, ես կրնայի ապացուցանել թէ դաշտային, թաթարական Ադրբէջանը, իմա դաշտային Ղարաբաղը, ջուր է ստանում Լեռնային կամ Հայկական Ղարաբաղից, այլ եւ տափաստանի հօտերը կը կոտորուէն ամրան տօթից, եթէ երեք - չորս ամսով չբարձրանան մեր լեռները: Ուրեմն, եթէ մաքսեան տեսակէտից դատենք, Ադրբէջանն իր տնտեսական - բնական - աշխարհագրական դէմքով դարձած է դէպի Լեռնային Ղարաբաղը եւ առանց վերջինիս չի կարող ապրել բառիս բուն մտքով, իսկ Լեռնային Ղարաբաղը փառաւորապէս ապրել է առանց Բագուի մինչեւ 1880-ական թուականները եւ էլի կարող է ապրել, մանաւանդ եթէ լաւ շահագործուէին ոչ միայն Ղափանի, այլ եւ Գետաբեկի պղնձահանքերը, ինչպէս եւ Մեհմանայի արծաթահանքը եւ այլ վայրերի հանքերը...

Մարիէտտա Շահինեանը թռուցիկ ակնարկ է գցում մօտիկ անցեալի վըրայ եւ յիշատակում է, որ ազգամիջեան կռիւների ընթացքում 212 գիւղերից ոչնչացել են 59, ազգաբնակութեան քառորդ մասը, 37,000 շունչ, մնացել է առանց օթեւանի, եօթը հազար տնտեսութիւն է այրուել, քաղաքները վերածուել են աւերակների, քանի որ Ստեփանակերտը (Խանքենդ) 1920ին ոչնչացել է · չէին էին մնացել միայն երկու - երեք տուն, իսկ Շուշուայ հայկական քաղաքամասն այրուած է եւ աւերակոյտի վերածուած... Այժմ մոռացուել են փլվըրէժները եւ տիրում է շինարար աշխատանքը: Ստեփանակերտում երեք հարիւր շունչ կար առաջ, իսկ այժմ եօթ հազարից աւելի է · տները սունկի պէս են բուսնում Ստեփանակերտում · կառուցում են կաթնատնտեսութիւններ, հողագործական կայաններ, մետաքսի գործարաններ, տախտակի սղոցարաններ, հետազօտում են Մեհմանա գիւղի մօտ գտնուող արծաթի եւ կապարի հանքերը, Գիւլիստանում, Ջրաբերդի սահմաններում...

Լեռնային Ղարաբաղի «փոքրիկ երկրամասը նման է այն թռչունին, որ նստած է, թեւերը բարձրացրած · նա դեռ նստած է, բայց արդէն թռչելու վրայ է» ...

Ազգամի շրջանում աչքի է ընկնում թթենի ծառերի վրայ խաղողի որթերի պատուաստումը, բայց դա կատարւում է ի վնաս թէ՛ թթենու եւ թէ խաղողի · տեղական հողագէտները պայքարում են այդ երեւոյթի դէմ, բայց դեռ չեն կարողացել արմատախիլ անել այդ յոռի սովորոյթը:

Մեղմ անձրեւներ շատ յաճախ են տեղում Լեռնային Ղարաբաղում, ինչպէս Բաւարիայում, Զուիցերիայում, Տիրոլում եւ Աւստրիայում...

Լեռնային Ղարաբաղը — աւատական նահանգն է, Հայաստանի ազնուական կտորը · այդտեղ պահուել են հնաւուրց իշխանական տոհմերը՝ Մելիքութիւնները, որոնք ռուսական պետութեանն այնքան տաստութեամբ ծառայել են դնդապետներ եւ զօրավարներ: Սակայն դրանք, ըստ բանաստեղծուհու՝ նման չէին վրացական իշխաններին · երբ այդ աւագ սպաները տուն էին վերադառնում, Ղարաբաղ, հանում էին զինուորական վերարկուն եւ աշխատում էին կալւում, քնում էին դարադամ խրճիթում, որի նմանը ցայսօր պահուել է Ջանախչի գիւղում (Աւետարանոց), Մելիք - Շահնազարեանների տոհմական աթոռանիստ աւանում...

Ղարաբաղի օդը ջինջ է ու մաքուր (լաւ է որ ամառն է եղել բանաստեղծուհին Ղարաբաղում եւ չի տեսել մեր երկրի հռչակաւոր մառախուղները), Ստեփանակերտն էլ հրաշալի ամառանոց է... Արցախի օդը թարմ է, հարուստ թթուածինով, որովհետեւ անտառների պատճառով ուժեղ եւ անընդհատ զտւում է տեղի ունենում... խոխոջացող առուակները եւ գետակներն էլ միւս կողմից են չարունակ թարմացնում հովիտների օդը... Մէկ քառակուսի քիլոմետրի վրայ, Ղարաբաղում, 29 հոգի է ապրում, իսկ իւրաքանչիւր գիւղացի, միջին թուով, ստանում է հողից 8,4 փութ հացահատիկ · աշխատող ձեռքեր շատ կան եւ ամէնքը չեն կարողանում բուն երկրում աշխատանք ունենալ, ուստի եւ չւում են դէպի Բագու գլխաւորապէս՝ թէ՛ բանուորները եւ թէ քարտաշները, որոնք հռչակուած են ողջ Կովկասում:

Ղարաբաղի հայ գիւղացու աշխատանքի աղբիւրներից մէկն է շերամապահութիւնը, որի համար Ղարաբաղն ունի թթենու անվերջ այգիներ: Թութից Ղարաբաղում 60 աստիճանի օղի են քաշում, որ մալարիայի դէմ շատ լաւ է ներգործում, իսկ թըթենու տերեւներով կերակրում են շերամի որդերին: Շերամապահութեանը, հետեւապէս եւ մետաքսագործութեանը Ղարաբաղում կարելի է շատ աւելի մեծ զարկ տալ եւ Արցախը դարձնել մի փոքրիկ Չինաստան կամ բելգիական մի նահանգ... Այն ժամանակ հարիւրաւոր աշխատաւորներ չեն վազել այլեւս Ապշերոնեան թերակղզին, այլ հաճոյքով կ'աշխատեն իրենց բնագաւառում: Այնուամենայնիւ այսօր էլ 70 հայ գիւղեր զբաղուած են շերամապահութեամբ: Մինչեւ համաշխարհային պատերազմը՝ Լեռնային Ղարաբաղում տարեկան մանում էին35,000 փութ չոր բոժոժ, իսկ մանածը երկու միլիոն ռուբլու էր արտահանւում:

Նշանաւոր է եւ Ղարաբաղի գորգագործութիւնը, որ բաւական վատացել է անիլինի գործածութեան հետեւանքով · կառավարութիւնը դրա դէմ պայքար է մղում եւ շատ տեղեր բուսական գոյներ գործ ածում · այդ գոյները բարձրացնում են գորգերի որակը:

ՑՈՎԻԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

1879էն յետոյ, առաջին անգամ ըլլալով պատմութեան մէջ, Թուրքիոյ հետ առեւտրական դաշինք մը կնքեց Վենետիկեան մեծ համայնքը, որ դարերէ ի վեր առեւտուրի աշխարհակալ դրօշն ունէր իր ձեռքը եւ որու 3000 առեւտրական նաւերը կը լողային Միջերկրականի մէջ, ապրանքներ հասցնելով մինչեւ Բիւզանդի, Կիպրոս, Փոքր Հայքի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի նաւահանգիստները:

Ըստ 1914ի ցարական վիճակագրութեան, Անդրկովկասի մէջ կային 1,686,000 Հայեր, 1,740,000 Վրացիներ եւ 1,800,000 Մահմեդականներ:

Պատմագիրները կը հաստատեն, որ Անդրկովկասի մէջ ապրած են աւելի քան 300 ցեղեր: Եթէ անցեալի մէջ այսքան ցեղեր եկեր ու ապրեր, ձուլուեր կամ ձուլեր են իրենց մէջ աւելի տկարները, այսուհանդերձ դեռ այսօր ալ Անդրկովկասի մէջ կ'ապրին 40-45 ցեղեր:

ՆՈՐԷՆ ԾԱՂԿԵՑԱՒ

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆԻՆ

Անձենի մը ունիմ աղուորիկ, ճիշդ բնակարանիս դիմացը: Գարնան հոտ առաւ: Տաք արեւ տեսաւ, ու դարձեալ արթունքին հասաւ:

Ծաղկեցաւ նորէն: Եւ հիմակ, սպիտակ հագուստներուն մէջէն, նոր հարսի նման, խնդում երեսով, փափլուն աչքերով կը դիտէ զիս շարունակ, առանց յոգնելու, կարծես չի ալ ձանձրանար...:

Տասը տարի է ահա, դրեթէ, դէմ դիմաց կ'ապրինք: Իրարու դրացի եղած ենք: Կ'ապրինք շատ սիրով, առանց քէնի ու կռուի, երկնային բնակիչներու նման...: Աստուածային սէր ու պաշտամունք ունինք իրարու հանդէպ: Բայց մեր պատմութի՜ւնը: —

Տասը տարի առաջ երբ իր մօտաւորը դարձայ, պզտիկ թփիկ մըն էր տակաւին, հողէն հազիւ քանի մը թիզ բարձրացած:

Քանի մը տարի միշտ կանանչ մընաց, առանց ծաղիկի ու ժպիտի:

Ու անկէ յետոյ, ամէն տարի, երբ Մայիսի շէմքին կը հասնի, կը պըճնուի աղուոր տեսքով մը, ու համակ ծիծաղ կը դառնայ:

Ու ես ամէն գարնան, զինքը կը դիտեմ, կը դիտե՛մ անկուշտ, օրերով, ցերեկները արեւի շողերուն տակ, իր փունջ - փունջ ծաղիկները ճերմակ, աչքերս կը խողտացնեն:

Իսկ գիշերները, սա երկնքի տիրոջը, գիշերապահ՝ արծաթագունդ լուսինին տակ կը փայլփլայ, երբեմն օրօրուելով իրեն քսուող մեղմիկ հովերէն, ու երբեմն հանդարտութիւնը պահելով, լուռ ու մունջ կը դիտէ զիս, իր անթիւ ծաղիկներու փունջերուն մէջէն պճլտացող աչուկներովը:

Ու այսպէս, տարիներէ իվեր ամէն գարնան: Ոստիկները կ'ուռին, ինչպէս նոր արթունքի նշանն զգացող աղջկան մը կուրծքերը... Եւ, քանի մը օր վերջ մերկանալով իր ճերմակ ծաղիկներէն, ողկոյզ - ողկոյզ կարմիր պտուղները կ'երեւան ճիշդ բալի նման, կախուած իր ճիւղերուն ամէն կողմերէն, խիտ առ խիտ:

Զինքը դիտելով, անոյշ յիշատակներ կ'արթննան մէջս... Հոգիս կը տխրի, կուրծքս կը տոփէ, սիրտս կ'արիւնի՜... Գիւղիս, — է՜յ լսեցէք, դուք քաղաքցինե՛ր — իմ մեռած գիւղիս, բազմաթիւ անձենիները կը յիշեմ, իրենց սլացիկ հասակներովը: Կը պատկերացնեմ մեր մանկական խաղերը, անոնց զով շուքերուն տակ, այս եղանակներուն:

Ու իմ այս սիրունիկ անձենիիս բոլորտիքն ալ, նոր նոր թփիկներ սկսած են բարձրանալ, եւ անոնցմէ ոմանք ալ իրենց փոքրիկ հասակները զարդարած թիթեղներով ...

Իրմէ քիչ վերեւ, նաեւ սկսած են բարձրանալ քանի մը հատ արտուած թփիկներ, որոնք տարին տասներկու ամիս միշտ կանանչութիւննին կը պահեն, միապաղաղ ու անուշիկ տեսքով մը:

Ու վերջապէս սա երկարավիզ ու ոլորուն խածնող մորենիները, սողոսկելով կ'ուզեն իմ աղուորիկ անձենիիս կողերուն փաթթուիլ ամէն կողմերէն:

Եւ, տեսարանը գեղեցիկ ու ներդաշնակ է, բնակարանիս դիմացը, սա փոքրիկ լերան կողիկին վրայ: Տեղ - տեղ ցցուած ժայռերուն մէջտեղերն ալ կանանչներ ու ծաղիկներ ամէն դի:

Ու այս բոլորէն բարձր, այս պզտիկ լերան կատարին վրայ, յիշատակներս արթնցնող սա չքնաղ անձենիս, իր ըսպիտակ հագուստներովը կ'իշխէ բոլորին:

Բայց, անձենի՛դ իմ գարնան - հարսնուկ, այս ամբողջը մինչեւ այստեղ, քու պատմութիւնդ էր: Արդեօք հաճելի պիտի չըլլա՞ր քեզի, որ քանի մը խօսքով, իմ պատմութիւնս ալ արձանագրէինք այստեղ, միախառնելով երկուքնիս ալ, մէկը համակ զուարթութիւն, իսկ միւսը վշտալի ու տըխուր ... այսպէսով կազմել թատերգութիւն մը, երջանկութեամբ սկսող ու ողբերգութեամբ վերջացող ...

— Անձենիդ իմ սպիտակազարդ, ես ալ քեզ նման դեռ կանաչ թփիկ մըն էի տարիներ առաջ, երբ վայրենի ու չար ձեռքեր արմատէս պոկելով նետեցին անծանօթ վայրեր ... Վայրագ հով մը գիս առջեւէն քշելով, պտըտցուց, քշկռտեց, տափաստաններէ տափաստան, քաղաքէ քաղաք, երբեմն կիսամերկ ու բոպիկ, գլուխս բաց, ցուրտին, տօթին ու ձիւնոտ եղանակներուն: Ու երբեմն ալ շատ աղքատ ցնցոտիներու մէջ, առանց սընունդի, թօշնած ու մաշած հոգիիս մէջ բոլոր զրկանքները խորացուցած ... Բայց ապարդ փթթումիս յոյսովն ու տենչանքներով, որբացած սրտիս հետ օր մըն ալ մենք մեզ գտանք, օտար, բազմամբոխ քաղաքի մը պողոտաներուն վրայ ... Անշնչելի ու անհարազատ գտայ ինծի համար, ու ինքզինքս շուտով նետեցի այս հեռաւոր ու քիչ մը արեւոտ խաղաղ անկիւնը ... Եւ ընդունեցի քու բարի դրացնութիւնդ:

Բայց անձենիդ իմ ծաղկազարդ, քեզ սիրելով հանդերձ, պէտք է խոստովանիմ որ շատ անմեղ նախանձ մը ունիմ քեզի հանդէպ, — կ'ուզեմ որ ես ալ քեզի նման ամէն գարնան ծաղիկ ունենամ ... Ծաղկիմ ու ժպտիմ ես ալ քեզի՝ ինչպէս դուն ինծի, որպէսզի մոռնամ դառնութիւններն ու զրկանքները գէթ ժամանակի մը համար:

Ահա գարունները լուսնի մը օրերէն քիչ մըն ալ աւելի, թաւալգլոր մէկը միւսին ետեւէն սահեցան ու կորան անհետ, առանց ծաղկումի, առանց հատիկ մը պտուղի:

Ու գիտնայիր, գիտնայիր անձենիդ իմ աղուորիկ, թէ ինչպէս կուրծքիս տակ դառնութիւնը իր բոյնը շինած է, ու ամէն գարնան այս եղանակին, երբ կը դիտեմ ծիծաղկոտ արթունքդ, կ'ուզեմ, կը տենչամ, ո՜վ ես ալ ծաղկիմ, ես ալ, իմ անուշիկ անձենիս ...

ԶԱՐՄԷՆ - ՇԻՆԱԿԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՓԱՌՔ ԱՐԻՒՆԻԴ, ՑԵՂ ԻՄ

Լիոնի ամէնէն մեծ ու բանուկ փողոցին վրայ, ուր բազմութիւնները իրար հրմշտկելով կ'անցնին, անընդհատ կը քալեմ: Յանկարծ կանգ կ'առնեմ ցուցափեղկի մը առջեւ, ուր բաւական բազմութիւն մը խռնուած է:

Արուեստի աստուածներու գործերն են որ ցուցադրուած են այնտեղ, բայց յատկապէս աչքի կը զարնէ այն մէկ մեծ ծովանկարը, որ զետեղուած է ճիշդ ցուցափեղկին կեդրոնը: Ու դիտողները բոլորն ալ ամբողջ գործերը աչքէ անցընելէ վերջ, կուգան կանգ կ'առնեն ու հիացումով կը նային այն ծովանկարին, որուն առջեւ ես հպարտօրէն կանգնած եմ:

Կը նայիմ, կը նային ինծի հետ հաւաքուած բազմութիւններն ալ ու հիացման, գոհունակութեան մրմունջներ է որ կ'արձակեն, գովասանական խօսքով կը փառաւորեն հեղինակը:

Նկա՞ր ... կը ներկայացնէ լայն, անծայր հորիզոնով ծովը, ձախ կողմը՝ բարձր, ցից ժայռերու կոյտ մը: Շատ հեռուէն, մութ - կապոյտ ալիքները կը կանգնին, կը մեծնան, կը բարձրանան, ապա զինուորական տողանցքի պէս իրարու ետեւէ կը շարուին եւ հուսկ ուրեմն դէպի ժայռը կը շարժին:

Երկինքը սեւ, մութ ու ահարկու ամպերու կոյտերով ողողուած, վարը հորիզոնի վրայ իր բախտին ձգուած ալեատատան առագաստանաւ մը: Կը տատանի նաւը, կը խորասուզուի, ալ ու ձախ կը գալարուի, բայց չընկղմիր:

Ժայռը, բարձր ու հպարտ, համբերատար մէկու մը պէս կեցած է հանդարտ ու պաղարիւն ... Մենամարտը, կամ ճակատագրական պայքարը որ կայ իր եւ ջուրերուն միջեւ, կարծես այլ եւս չեն խռովեր իր հոգին, եւ կուրծքը բաց անոնց գրոհին առջեւ, կը խոկայ ու խոհեմ ժպիտով մը կը սպասէ:

Ալիքները կը բարձրանան, կ'ուռին, կուգան կը փլին ժայռին վրայ, անոր քար սրտին վրայ ...

Ու իր բախտը ծովերուն յանձնած նաւը կ'իյնայ, կը հակի ու կրկին կը կանգնի: Քանի մը վայրկեան անթարթ դիտող մը կը շփոթի, ակամայ սարսուռ մը կը զգայ, ինքզինքը այս տատան նաւու մը վրայ, եւ կամ մերկ կածուի ծովեզերք մը կը կարծէ:

Եւ այս հրաշագան ու պատկառելի գործին հեղինակը Հայ մըն է, Հայ մտքով եւ սրտով: Այս այն անձն է որուն գործերը ցուցադրած ատեն տակը «une gloire française» կը գրեն:

Թող գրեն, թող ըսեն ինչ որ կը ցանկան, այդպէսով «փառքը» չի կորսուիր: Ինքը Հայ մըն է, անունը Վարդան Մախոխեան, Տրապիզոնցի: Այնպէս չէ՞ն ըներ մինչեւ այսօր ալ ուրիշ հանճարի մը՝ անմահ Այվազովսքիին համար ...

«Նկարիչին մնաց գկտան յիշատակ», ըսեր է մեծ արուեստագէտը Պ. Աղամեան: Իսկ Վ. Մախոխեանի նկարները, գործերը, անտարակոյս ոչ միայն պիտի մնան միայն յիշատակներ, այլ եւ պիտի կազմեն գալոց

ԳՐԻԳՈՐ ՄԽԱԼԵԱՆ

(Պարտիզակ այդ թուականին կը համրէր աւելի քան մէկ բիւր — տասը հազար հոգի): Ո՜վ անհասանելի հրճուութիւն, ճիւաղը կը դանձէ դումարը, կամ կը թուի դանձել դայն, ու կը սկսի, դէնք պրպտելու փուճ պատրուակին տակ, բրածեծ ընել երեւելիները՝ որոնց գլխաւորներէն Գրիգոր Մխալեան: Կ'երեւակայէ՞ք, չէ՞, զաւազանահար անտէրունջ ոռոջներուն պատռչը սաղայէլ Իպրահիմին խարազանին ալ ներքեւ: Ու ըսե՛լ թէ այս վիրաւոր Թուրքն ալ մէկը եղաւ այն ոչ նուազ հրճուներէն, որոնք մարդասէր Ինկլիզներուն եւ Դաշնակիցներուն փափուկ սիրտը ի զուր շարժեցին: Եւ երբ սա՛ վերինները անկախութեամբ եւ մեծամեծ շնորհներով «վարձահատոյց» եղան «քաղաքակիրթ» Թուրքիոյ պատերազմական խժդժութիւններուն, նոյն Իպրահիմը, Բիւլին պատուիչը, Անգարա պատիւներու արժանացաւ, եւ հիմա, ո՛վ գիտէ, ո՞ր Գայմագամին Բէկն է... Աւա՜ղ, ո՛վ դարք, ո՛վ բարք: Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչ կը հծծես, ողբդ Սոկրատայ:

Բայց ներէ ինծի, հէք բարեկամս, մոռցայ քեզ տարագրութեան, նահատակութեան գողգոթային վրայ: Համբերէ՛ սակայն պահիկ մը — ահա՛ Դաշնակիցները կը յառաջանան ամէն կողմ, Թուրքը սկսած է հետախաղաղ ծածկուիլ իր արիւնոտ ամօթին մէջ: Համբերէ՛ բարեկամս, սի՛րտ տուր քովիններուդ, բոլորի՛ն, բոլորի՛ն ալ, ազատութեան արեւը պիտի ծագի Անատոլո՛ւ, մեր հայրենիքին մէջ, ու մենք հոն ամէնքս ալ պիտի նուիրուինք վերաշինութեան, վերածնութեան:

... Տարագրութեան շրջանը լման, լուր բոլորեց հէք Մխալեան, ադեղնաձեւ դծեց ոտքով անապատ ու ապալեր, մինչեւ որ բախտը բերաւ, Հալէպնները կամ, ո՛վ գիտէ, դեռ ո՛ւր ինկաւ:

Իրեն համար յոյժ բարեբախտաբար, մեր պատուական բարեկամը ներքին - քաղաքական վարդապետութիւն մը ունէր՝ որ — գիտենք — հանոյ է Բարեգործականի մարդոց, զոր կը վարէ... Վարիչը: Բայց այդ վարդապետութիւնը չնթող, կեղծապաշտ չէր բնաւ, վերացական, անկախ սկզբունք մը, որ սիրով եւ համակրութեամբ կ'ողջունէ լաւագոյնը բոլոր միւս վարդապետութիւններուն մէջ, անոր խաչը էր միայն, թերեւս սկիզբները բուն ու թափով գործունէութիւններու հանդէպ բնական ինքնայատուկ անախորժութեամբ: Այլապէս, պաշտող մըն էր հերոսական ճիգերու ի սպաս հայրենի, ու սիրտէն յօժար էր արիւն տալու որ ներարկուի քաջամարտիկ Հայորդիներու: Այո՛, սակայն, յոյժ բարեբախտաբար որ Բարեգործականք համամիտ դտան դայն իրենց, ապա թէ ոչ՝ տարագրութեան տառապանքներէն կիսամեռ այդ արժանաւոր ուսուցիչը շատ կանուխէն բախտակից կ'ըլլար այնպիսիներու՝ որոնք երջանկութիւնը չունեցան նոյն մարդոց բարեհաճ ակնարկները վայելելու: Մխալեան նոր աշխոյժ մը զգեցած՝ անձնուէր ողի մը դարձաւ որբերուն աչքին: Հիմա տարիճանին վրայ էր այլեւս, եւ առանց բնաւ նշանախեց մը կորսնցնելու իր արժանապատուութեան դգացումէն, լոկ իր ուսուցչական բարեմասնութիւններուն շնորհիւ երկար պա՛հ մը, ըլլայ Սուրիա, ըլլայ Եգիպտոս, լաւագոյն որբանոցներուն եւ դպրոցներուն ընտիր դաստիարակ մը դարձաւ, առանց երբեք տարիներուն նախատինքը կրելու:

Հուսկ ուրեմն, անցա՛ւ Երուսաղէմ նոյն պաշտօնով: Հոն գիրար գտան եւ գիրար ողջագուրեցին ուսուցիչ ու աշակերտ: Դուրեան Եղիշէ իր համեստութեան միանգամայն բազմահմտութեան փառքը կը տարածէր վանքին ու վարժարանին վրայ, ուր կըրնա՞ր միթէ Մխալեանէն լաւագոյն օժանդակ մը գտնել իբրեւ ուսուցիչ: Երկուքն ալ արդէն ճերմկած եւ առաջինը ենթարկուած կանխահաս մահուան հալածանքին: Երկուքը կողք կողքի ուղիղ վարեցին Ժառանգաւորաց Ակօսը, մինչեւ որ առաջինը «կատարեց ընթացքը»:

Օ՜չ, երանի՛ քեզի, բարեկամ, որ թուանշաններուդ ուժով աւելի գործնական եղար, եւ վայելեցիր յետին մտերմութիւնը Մեծ Դաստիարակին, որ ամենուս ալ էր: Հոն դտար նաեւ քեզմէ, ինձմէ աւելի ալեհեր ընկերը, Աղանունի Ս.ը, որ մեր մանկական ու պատանեկան, յետոյ ուսուցչական ճակատին վրայ իր մնայուն տեղը ունէր եւ մեր բազմամեայ սապրէզին նկարչական իրադարձութիւններուն մէջ յաջողեցաւ ճողոպրիլ առժամանակեայ տաղտուկներէն, Եհովան շատ կանուխէն տեսնելով Սիոնի բարձունքին վրայ, ուր ահա երկու հայրենակից մեծութիւններ իրենց ոսկերը կը ձգեն այսօր: Դուն, իրաւ է թէ Դուրեանին մահէն վերջ աղօտալոյս տեսար բախտդ, եւ ժառանգաւորներուն սրահին մէջ չունեցար հմտութեանդ, փորձառութեանդ, այն է՝ արժանիքիդ համապատասխան դերն ու դիրքը, որուն վիճակեցաւ քեզ Դուրեան, հակառակ ա՛յն պարագային՝ որ անոր յաջորդը աւելի քան ծանօթ մըն էր քեզի, դասարաններուդ կանխագոյն հետեւող մը եւ բնիկ զարմէն Պարտիզակի, դուն լուռ մնացիր այս անակնկալին առջեւ՝ որ խոցեց բնականաբար բարոյականիդ չափ նիւթականդ ալ, եւ մտերմական անմիջական շրջանակի մը մէջ, ո՛վ գիտէ, հազիւ շօշափեցիր այս դիւրազգած հարցին մէկ դիծը:

Բայց կը վախնամ որ այսչափով իսկ չարաչար կը գործածեմ տեսակ մը կտակը, եւ առաջին փափաքողն եմ հիմա որ այս մասին թեր ու դէմ ո՛ եւ է ակնարկութիւն չկտրատէ մտերմութեան թելը շիթոցի պէս:

Գնա՛ դուն, հիմա խաղաղութեամբ գոնէ, հո՛ն ուր կը հաւաքուին քանի տարիներէ ի վեր վերջին բոլոր դըժգոհները իրենց սուգ ու շիւանով, իրենց անխծակուռ ծամծռութիւններով, յուսահա՛տ բոլոր Սիոններէն, բոլոր ա՛յն դաղաթներէն՝ ուր Եհովաներ կը խոճճեն, դարերու անգործութեան մէջ դադաչտ դարած իրենց ուռճահալ դահոյքին վրայ: Գոնէ, տնաւեր աստուածներ, ծերուկ վերապրողներուն, աւերակներու վերեւ բուճակի պէս վայող սա՛ մնացորդներուն հասարակաց դերեզման մը ճարէիք կամ ձգէիք, ուր իրենց աճիւնները հետզհետէ մէ՛կ երիզ ձեւացնեն, անով նարօտելու համար հայաջինջ քաղաքակրթութեան օդոստափառ մարմինը:

(Վերջ)

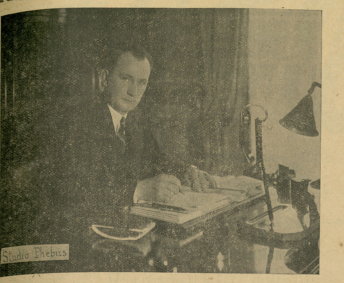
ԵՏԱՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՏՈՒՐՔԷ ԱԶԱ՞Տ ԵՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ ելմտական գործավարութեան որոշման համաձայն, հանրային կրթութեան ծառայող հաստատութիւնները՝ դպրոցները ազատ են կալուածական տուրքէ:

Հայերէն թերթերը այս որոշումէն կ'եզրակացնեն թէ վարժարանները հատուրքէ ալ զերծ պիտի ըլլան, քանի որ նախ՝ մնաւի վրայ չհատուրք պահանջել ճիշդ չէ, եւ յետոյ՝ կալուածական տուրքէ զերծ հաստատութիւն մը ինքնին չհատուրքի ալ ենթակայ չըլլար:

Իսկ «Սօն Փօսթա» կը գրէ. — Տուրքէ զերծ կացուցուած են կրթական գործավարութեան պաշտօնական ծրագիրները եւ հրահանգները նոյնութեամբ ընդունած մասնաւոր մանկապարտէզները, նախակրթարանները, միջնակարգ դպրոցները, լիսէները եւ մասնագիտական դպրոցները: Իսկ չհատուրքի ենթակայ են կրթական գործավարութեան ծրագրէն տարբեր ծրագիր եւ հրահանգ ունեցող փոքրամասնութեանց դպրոցները, օտար մասնաւոր վարժարանները եւ Թուրք մասնաւոր դպրոցները: Այս պարագան զեկուցուած է ելմտական ճիւղերուն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ, Պ. MARCEL CAPRON

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Պ. ՔԱՓՐՈՆԻ ՃԱՌԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ (Յառաջ). — Այնքան պզտոր եւ գրգռիչ բաներ պատմեր էպին որ, չարաթ առտու տակաւին կասկածելի, նոյն իսկ վտանգաւո՞ր կը համարուէր սգահանդէսին կատարումը: «Ֆաշական ժողով, ֆաշականներուն «շէֆ»ը պիտի գայ խօսելու, կարելի՞ բան է» …

Եւ սակայն, թիւրիմացութիւնը շատ հարթուեցաւ, շնորհիւ երեսփոխան-քաղաքապետ Պ. Քափրոնի, անդամ Գ. Միջազգայինի:

— «Քանի որ այդպէս է, ես անձամբ կուգամ խօսք առնելու ձեր զոհերու յիշատակին, ըսած էր Պ. Քափրոն:

Եւ խոստումը կատարեց:

Հայ Ակումբը սեղմուելով կ'առնէ 200—250 հոգի: Թերեւս ներկայ էին վեց հարիւր, ներսը եւ դուրսը:

Ժամը ճիշդ 9ին սրահէն ներս մտաւ քաղաքացի Քափրոն, ծափերու տեղատարափի մը տակ: Նախագահը, Տքթ. Կիլիկեցի, բացաւ հանդէսը: Ցոյնկայս յարգանք նահատակներու յիշատակին: Սրահին խոր լռութեան մէջ կ'երգէ երկսեռ երգչախումբը առաջնորդութեամբ Ս. Յովհաննէսեանի: Ետքը Օր. Աղաջանեան կ'արտասանէ Սուգը (Տոքթ. Կիլիկեցիի): Անշուշտ հանդէսին առանցքը կը կազմէր «ֆաշիստ»ներու պետը՝ Շ. Միսաքեան:

Խօսքը կը պատկանի ընկ. Շ. Միսաքեանին, կը յայտարարէ նախագահը:

Թերեւս մտածողներ եղան թէ հիմա իրարանցումը կը սկսի: Մանաւանդ որ «հակառակորդներ» ալ եկած էին: Ոչ ձայն, ոչ ծպտուն, խոր լռութիւն: Հոգիները իրար կը հասկնան: Սգատօնի առթիւ վէճ ու կռի՞ւ: Իսկ քաղաքացի Քափրոնի ներկայութի՞ւնը:

«… Ինչպէս մեր թշնամին ոչնչացուց բոլորը առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան, մեր ազգային իտէալի ծրագիրը իրականացնելու համար, նոյնպէս ալ մենք պարտաւոր ենք աշխատիլ, առանց սեռի եւ դաւանանքի խտրութեան, մեր ազգային իտէալի իրականացման: Ինչ դաւանանքի ալ պատկանելու ըլլանք, երբ հարցը կուգայ հայրենիքի պաշտպանութեան եւ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան, վէճերն ու տեսակէտները վնասակար են եւ մահացու»:

Յիշելէ յետոյ շարք մը քամնելի դրուագներ՝ հայաջինջ սարսափներէն, բանախօսը Պ. Քափրոնի ուղղեց հետեւեալ խօսքերը՝ ֆրանսերէն.

— «Ձերմ շնորհակալութիւն ձեզի, որ օգնեցիք ձեր ներկայութեամբ փարատելու շարք մը թիւրիմացութիւններ: Մեր ուզածն է ճիշդ այն, ինչ որ դուք կը պահանջէք Ֆրանսայի համար— «Ազատ, հզօր եւ երջանիկ Հայաստան»:

Եւ ծափերու տակ իջաւ բեմէն:

Դերասան Ուզունեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Ջօնը», խոր ըզգացումով:

Ահա բեմին վրայ է իրաւագէտ Պէրնար Վահէն, որ ֆրանսերէն ճառով մը դրուատեց քաղաքապետ Պ. Քափրոնի անխոնջ գործունէութիւնը: Կարգով յիշեց գործադրութեան նպաստի արդար բաշխումը, քաղաքապետին ձեռնարկները՝ Մարսէյլի գործադուրկներու նպաստին վերահասատման համար, Ալֆորվիլի 400 օտար մանուկներու ամառնային արձակուրդը, անոնց զբօսաշրջութիւնը, սնունդի կանոնաւորումը դպրոցներու մէջ, բժշկական հոգածութիւնը, մէկ խօսքով ինչ որ կրնայ ընել քաղաքապետ մը, առանց խտրութեան, դժբախտներու վիճակը բարելաւելու համար:

Այս խօսքերը շատ լաւ ազդեցութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ:

Երգէ մը վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ նոյն ինքն քաղաքապետը: Ահաւասիկ իր ճառին հիմնական մասերը.

— «Իմ օտարասիրութիւնս իմ ամենատկար կողմս է, մանաւանդ հայերու հանդէպ իմ անվերապահ դիրքը: Անոնց ուշիմ ու խելացի մանուկներուն հանդէպ ունիմ հիացում:

«… Այս հիւրընկալ երկիրը ունի իր օրէնքները, զոր պէտք է յարգել. օտարները պէտք է զգուշանան միջամտել անոր ներքին վէճերուն:

«… Բոլորս պէտք է ձգտինք խաղաղութեան ամրացման. այս գնով միայն կրնանք ապահովել հաց եւ ազատութիւն …»:

«… Թիւրիմացութիւնները հարթուած են հայ համայնքի զանազան տարրերու միջեւ. «ֆաշիստ» որակումը չի համապատասխաներ իրականութեան …»:

«… Ոմանք վախ ունին Հայաստանի ապահովութեան մասին եւ կը դանդատին թէ Սթալին ծախեց հայկական հողերը… Ինծ կը թուի թէ թիւրիմացութեան մէջ են. ընկ. Սթալին հաւաքեց հայերը մէկ տեղի մէջ, առաւ զանոնք իր հովանաւորութեան տակ եւ անոնք կը վայելեն լեզուական եւ մշակութային ազատութիւն: Ինչ կը վերաբերի ապահովութեան, ընկ. Լիթվինով քանի մը անգամներ յայտարարեց թէ իրենք չեն ձգտիր մէկ թիզ հող գրաւելու, ոչ ալ թոյլ կուտան որ ուրիշ մը մէկ թիզ հող գրաւէ խորհրդային երկիրներէն…»:

Քաղ. Քափրոնի խօսքերէն կը բուրէր ջերմութիւն եւ անկեղծութիւն: Պ. Քաղաքապետը կրնայ վստահ ըլլալ որ, ինչպէս սրահէն ներս մտած ատեն, նոյնպէս եւ իր մեկնումի պահուն, ներկաներու համակրական ցոյցերն ինքնաբուխ էին եւ անկեղծ:

Ընկ. Օ. Կարապետեանի յաջող մէկ արտասանութենէն վերջ, երգչախումբը երգեց երեք ժողովրդական երգեր:

Վերջին բանախօսն էր ընկ. Զորմիսեան:

Ալֆորվիլի մէջ ընկ. Զորմիսեան այդ իրիկուն ինքզինքը կը զգար հարազատներու մէջ: Իր խօսելու եղանակը, պարզութիւնը, բոլորին համար հասկնալի լեզուն ու եղրակացութիւնները այդ կ'ապացուցանէին:

«… Պէտք չէ ըլլան ճնշողներ եւ ճնշուողներ, աշխարհի հալածանքն ու անարդարութիւնները սեփականութիւնը չեն միայն Հայերու: Ժողովուրդի մը ապրելու տենչը պէտք չէ չափել իր քանակով: Ինչ որ ալ ըլլայ իր քանակը, ամէն ժողովուրդի իրաւունքն է տէր դառնալ իր ճակատագրին: Սփիւռքի Հայերը կարօտով իրենց աչքերը սեւեռած են դէպի Հայաստան, ուր ամէնէն աննշան դէպքը խոր արձագանգ տալով դաղթահայութեան մէջ, դրական կամ բացասական ազդեցութիւն կը ձգէ»:

Հանդէսը փակուեցաւ Պ. Ազուանեանի արտասանութեամբ, «Յարգա՛նք ձեզ»:

Ժամը ճիշդ 11 էր:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

սերունդներու հպարտութիւնը եւ ներշնչման աղբիւրները: Եթէ մէկը ուղեց իր գրիչով պսպղալ սերունդներու հաւատքի ու ներշնչման աղբիւր կը դառնայ, ուրիշ մը իր սուրով, ապա նոյնպէս Վ. Մախոխեանը իր «անխօս» պաստառներով:

«Մէկն իր խաչով, մէկն իր սուրով համազօր, ճու ճայլերուդ հետ ճալելով Արարատեան արշալոյսին դպրութեան դուռը մեզ բացին» …

Ո՜հ, փառք արմենական հանճարին, որ իր բեկբեկեալ տառապանքին մէջ իսկ կրցաւ ու տակաւին կրնայ ծնիլ եւ սուրի, եւ գրչի, եւ երգի ու նըկարի եւ արուեստի փառքեր:

Փառք արեւուդ, ցեղ իմ …

ՄԻՍԱՔ - ՄԻՐՁԷ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Մեզի հաղորդուած կոչէ մը կ'իմանանք թէ յանձնաժողով մը կազմուած է Փարիզի մէջ, տօնելու համար Պ. Արշակ Չօպանեանի գրական գործունէութեան յիսնամեակը: Ստորեւ կոչին ամփոփումը.—

Մեծանուն եւ բազմարդիւն գրագէտ Արշակ Չօպանեանի գրական յիսնամեայ գործունէութիւնը տօնելու համար, իր բարեկամներէն ոմանք այս տարուան սկիզբը մտածումը ունեցած էին այս բարեդէպ տարեդարձին առթիւ ներկայ տարուան վերջերը յոբելեանի հանդէս մը կազմակերպելու: Սակայն, իրենց նախնական խորհրդակցութեանց ատեն, տեղեկացան թէ որոշուած է 1937ի ընթացքին տօնել հայ ազգային մեծ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը, ինչպէս եւ վերջին պահուն իմացուեցաւ թէ Փարիզի Հայ Բժշկական Միութիւնը կարգադրած է յառաջիկայ աշնան տօնել վաստակաւոր բանասէր Կ. Բասմաջեանի գործունէութեան յիսնամեակը:

Այս հանգամանքներուն մէջ, Արշակ Չօպանեանի յիսնամեայ յոբելեանին նախաձեռնութիւննստանձող բարեկամները, յոբելեարին իսկ խնդրանքին վրայ, յարմար դատեցին այդ յոբելեանը տօնել 1938ի առաջին ամիսներուն:

Այդ նախաձեռնարկ բարեկամներուն հրաւէրով, ապրիլ 10ին տեղի ունեցաւ խորհրդակցական հաւաքոյթ մը, որ իր համաձայնութիւնը յայտնեց թէ առնուած նախաձեռնութեան եւ թէ որոշուած թուականին համար, եւ կազմեց առժամեայ Կարգադիր յանձնախումբը մը, որ յոբելեանի կազմակերպութեան աշխատանքներուն պիտի ձեռնարկէ երբ որ ժամանակը գայ:

** Ուրիշ կոչ մը՝ Փլովտիվէն (Պուլկարիա) կը խնդրէ ծանուցանել թէ յառաջիկայ մայիս 3ին պիտի տօնուի ծանօթ փաստաբան Պ. Ստեփան Հինդլեանի կրթական եւ հանրային գործունէութեան 30ամեայ յոբելեանը, մասնակցութեամբ յարանուանութեանց եւ զանազան Միութեանց: Ցանկացողները հասցէն.— Karnik Tutundjian, Plovdive (Bulgarie):

ԴԱՇՏԵՐՈՒ ՈՌՈԳՈՒՄԸ

Հայաստանի բամպակի վարչութիւնը, որուն մաս կը կազմէ դաշտերու ոռոգման կոմիտէն, այս տարուան համար պատրաստած է նոր ծրագիր մը,— առաջին առթիւ ոռոգման ցանց մը պիտի շինուի հարաւային եւ հարաւ-արեւելեան դաշտերու համար (Վեդիի եւ Ղամարլուի շրջաններ), ուր պիտի ոռոգուի 28.7 հազար հեկտար հողամաս: Այս աշխատանքները պէտք է աւարտին 1939ին: Ետքը ոռոգման երկրորդ ցանց մը պիտի շինուի 21.9 հազար հեկտարի համար:

Առաջին ցանցին աշխատանքները 40 առ հարիւր լրացած են: Այս տարի պիտի շինուին ջրանցքները եւ կամուրջները, (մէկը Երեւանի մէջ, Հրաւային պողոտային վրայ), ինչպէս նաեւ ջրանցքի ցանց մը Նուպարաշէն եւ Ն. Խարբերդ աւաններուն համար: Կը նախատեսուի չորցնել Սարունջիի ճահիճները: Այս աշխատանքներուն համար պէտք է փորել 165.000 խոր. մեթր: Ներկայիս կ'աշխատին 600 բանուորներ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ

«Հայրենիք»ի դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 ապրիլ).

— «Երկու օր առաջ հեռագիրները հաղորդեցին, թէ Թուրքերը զօրքեր կը կեդրոնացնեն Սուրիոյ սահմանագլխին վրայ:

Բոլոր նշաններէն դատելով՝ լուրը ճիշդ է, թէեւ անհնկնալ մըն է, որովհետեւ կը թուէր թէ Ալեքսանտրէթի սանճաքի մասին կայացած թուրքեւֆրանսական ծանօթ համաձայնութենէն յետոյ, Թուրքերը այլ եւս պէտք պիտի չզգային նման զօրաշարժի մը համար: Սակայն, կ'երեւի, թէ, անոնք տակաւին կը վախնան բանէ մը կամ ունին տակաւին մութ նպատակներ, զորս կ'ուզեն իրագործել ռազմական պատրաստութիւններ տեսնելով Սուրիոյ սահմանագլխին վրայ:

Թէ ի՞նչէ կը վախնան կամ ի՞նչ մութ նպատակներ ունին, դժուար չէ գուշակել: Պէտք չէ մոռնալ, որ Ալեքսանտրէթի սանճաքի սահմանադրութիւնը տակաւին ոչ վերջնական ձեւակերպում մը ստացած է եւ ոչ ալ վաւերացուած է: Ազգերու Լիկէն նշանակուած յանձնախումբ մը կը զբաղի այս պահուս այդ սահմանադրութեան մշակումով: Եւ մայիս 25ին, երբ Ազգերու Լիկի խորհուրդը գումարուի կրկին իր հերթական նստաշրջանին համար, պիտի քննութեան ենթարկուի այդ նախագիծը, վերջնապէս ընդունելու եւ վաւերացնելու համար

Արդ՝ Թուրքերը կը վախնան, որ Ալեքսանտրէթի սանճաքի սահմանադրութեան վերջնական ձեւակերպման ատեն, Սուրիացիներու ճնշման տակ եւ Ֆրանսայի պահանջով, Ազգերու Լիկը կրնայ մտցնել այնպիսի մանրամասնութիւններ, որոնք կարող են կասկածելի դարձնել ու վտանգել այն, ինչ որ իրենք քանի մը ամիս առաջ յաջողեցան կորզել Ֆրանսացիներէն քաղաքական շանթաժի միջոցով: Ուստի նախօրօք, զօրքեր կեդրոնացնելով Սուրիոյ սահմանագլխին վըրայ՝ Թուրքերը կ'ուզեն իրենք զիրենք դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ կարենան աւելի ազդու կերպով սպառնալ Ֆրանսացիներուն ու Ազգերու Լիկին եւ ստիպել զանոնք ալաթուրքա ձեւակերպում մը տալու Ալեքսանտրէթի սանճաքի սահմանադրութեան: Իսկ եթէ չյաջողին այդ ընել՝ այն ատեն աւելի դիւրութեամբ պիտի կարենան ներս խուժել Ալեքսանտրէթի սանճաքն ու Հալէպի շրջանը կամ երկրորդ Սպանիա մը դարձնել Սուրիան:

Գաղտնիք չէ, որ Թուրքերը չեն ուզեր գոհանալ Ալեքսանտրէթի շրջանի ինքնավարութեամբ, այլ ամբողջ հիւսիսային Սուրիոյ վրայ աչք ունին: Եւ որովհետեւ անոնք կը տեսնեն, որ Արաբները սկսած են արթննալ եւ կըռահել թրքական մեծ ախորժակները, ուստի պէտք կը տեսնեն նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնել Արաբներու դէմ, եթէ անոնք փորձ ընեն ի դերեւ հանելու թրքական ծրագիրները:

Պարագայ տեղը չէ, որ թրքական թերթերը վերջերս այնքա՛ն եռանդով գրոյցներ կը տարածեն ու ահազանգ կը հնչեցնեն ոչ միայն Արաբներու այլ եւ Հայերու դիրման մասին: Թուրքերը ամէն ջանք կը թափեն, որ Հայերն ու Արաբները ինքնապաշտպանութեան համար միացեալ ճակատ մը չկազմեն եւ չկարենան արգելք ըլլալ իրենց դաւերուն հիւսիսային Սուրիոյ մէջ:

Ինքնավարութիւնը Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ հաստատուելէն յետոյ իսկ, Թուրքերը հարկաւ չեն կրնար վստահ ըլլալ, թէ պիտի հասնին իրենց բուն նպատակին, եթէ իրենց կողքին չունենան Հայերը: Կազմելով փոքրամասնութիւն մը միայն սանճաքի բնակչութեան մէջ՝ Թուրքերը պէտք ունին շօշափելի թիւ մը ներկայացնող Հայերու աջակցութեան, չէզոքացնել կարենալու համար Արաբները:

Սակայն, Թուրքերը շատ լաւ գիտեն, թէ Ալեքսանտրէթի սանճաքի Հայերը չեն կրնար իրենց բարեկամն ըլլալ, այլ Արաբներուն հետ են եւ պիտի ըլլան: Եթէ ամիսներ առաջ դեռ պղտորիկ պատրանքներ ունէին Հայերու մասին, այժմ այլ եւս տարակոյս չեն կրնար ունենալ, որ Հայերը Արաբներու կողմն են:

Սուրիոյ սահմանագլխին վրայ զօրքեր կեդրոնացնելով եւ թրքական մամուլի միջոցով հայեւ քողարկուած սպառնալիքներ ուղղելով՝ Թուրքերը կը փորձեն այժմ վախցնել Ալեքսանտրէթի սանճաքի Հայերը եւ ստիպել զանոնք անցնելու իրենց կողմը»:

ՕՐ. ԱՆՆԱ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
եւ
ՍՏԵՓԱՆ ԿՈՏՈՑԵԱՆ
Ամուսնացան
Տէսին, 24 Ապրիլ 1937

ՕՐ. ԱՆԱՀԻՏ Օ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
(Մաղնիսացի)
ԳՈՒՐԳԷՆ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
(Խօտմէրցի)
Նշանուած
Շուազի - լը - Ռուա, 25 Ապրիլ 1937
Փարիզ

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Գրիգորեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց չորրորդ զաւկին՝ ԱՐԱՄի:
Տէսին, 20 Ապրիլ 1937

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (262)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Շատ հին ժամանակ, — կը բացատրէր վարդապետը, — նախ քան Արծրունեաց թագաւորութիւնը, այս կղզին պարզ ամրոց մը եղած է, այնքան աննշան, որ մեր պատմութեան մէջ չի յիշուիր: Աղթամարի իրական արժէքն ու փառքը կը սկսի Արծրունի թագաւորներու ժամանակ, բայց մասնաւորաբար Գագիկ Արծրունի թագաւորի օրով, որ շինարար եւ փառասէր մարդ մը եղած է:

— Այո՛, դժբախտաբար մեր պատմութիւնը քիչ անգամ նման թագաւորներու մասին կը խօսի:

— Բայց մենք դեռ ամբողջական պատմութիւն մը չունինք: Դժբախտաբար, մեր պատմութեան մեծագոյն մասը դեռ գետնի տակ կը գտնուի: Երբ ժամանակ եւ հնարաւորութիւն ունենանք պեղումներ կատարելու, երբ ամէն աւերակ իր հողին տակ թաղնուած պատմութիւնը լոյս աշխարհ տայ, թերեւս այն ժամանակ այնքան ալ խիստ չըլլինք մեր թագաւորներու նկատմամբ:

— Ինչ որ է, սիրելի վարդապետ, դուն խօսքդ շարունակէ:

— Կ'ըսէի որ, — կիսատ ձգած բացատրութիւնը շարունակեց վարդապետը, — Գագիկ թագաւորի օրով Աղթամարը իր փառքի գագաթը հասաւ: Ճարտարապետ Մանուէլի ծրագրով ամբողջ կղզին հրջապատուեցաւ հաստակուռ պարսպով, բուրգերով, բարձր աշտարակներով:

— Բայց զարմանալի է որ անոնց հետքն իսկ մնացած չէ, — ըսաւ Լեւոնը, որ ի զուր չորս բոլորը կը նայէր՝ պարսպի մնացորդ մը տեսնելու համար:

— Անշուշտ ժամանակի ընթացքին աշտարակները կործանեցան, պարիսպը սկսաւ քանդուիլ, իսկ եթէ անոնց հետքն իսկ չկայ այսօր, պատճառն այն է, որ մեր ծովակի ջուրը դարերու ընթացքին բարձրացեր է: Պատմական Ականց քաղաքն ալ, որ պարսպապատ մեծ քաղաք մը եղած է ժամանակին, այժմ ծովակի ջրին տակ կը հանգչի:

— Ուրեմն, Աղթամարի պարիսպը ամբողջովին ջրի տակ մնացեր է:

— Այո՛, ինչպէս նաեւ Գագիկ թագաւորի շինել տուած նաւահանգիստը: Պէտք է ենթադրել, որ Աղթամար կղզին հին ժամանակ կրկին մեծութիւն ունեցած ըլլալու է, որովհետեւ մեր մատենագրութեան մէջ կը յիշուի, որ Գագիկը կղզիի վրայ բերդեր շինեց: Լաւ, ուշ դրէք ըսածիս, ոչ թէ բերդ, այլ մէկէ աւելի բերդեր, թագաւորական պալատներ եւ տասնեակ մը եկեղեցի, որոնց թագուհին էր Սուրբ Խաչ եկեղեցին:

— Անհամբեր եմ տեսնելու այդ եկեղեցին, որու մասին շատ լսած եմ: Ճիշդ ըսելով՝ ոչ Սուրբ Գրիգորը եւ ոչ ալ Վարագը իմ վրաս տպաւորութիւն մը ըրին, կարծես գիւղական եկեղեցիներ ըլլային:

— Վերադառնալու ժամանակ եկեղեցին պիտի հանդիպինք:

Վարդապետն ու Լեւոնը ձիւնի պատճառով, դժուարութեամբ կղզիի շրջանը կ'ընէին, որ մօտաւորապէս չորս հազար մեթր շրջագիծ ունէր: Երբ ուղղուեցան դէպի վանքը, շընորհալի գծերով երեւցաւ Սուրբ Խաչ եկեղեցին, որ Մանուէլ ճարտարապետի գլուխ գործոցն էր: Դեռ եկեղեցին չհասած՝ տեսան բազմաթիւ տապանաքարեր եւ խաչքարեր, որոնք կիսովին թաղուած էին ձիւնի տակ: Վարդապետը անոնց քով կանգնելով՝ ըսաւ Լեւոնին.

— Հին գերեզմանատուն մըն է. կաթողիկոսներ, թագաւորներ եւ թագաւորական տան պատկանողներ կը հանգչին հոս:

— Իսկ ե՞րբ կաթողիկոսութիւն հաստատուեցաւ Աղթամարի մէջ, — հարցուց Լեւոնը:

— Երբ Գագիկ թագաւորը զարդարեց կղզին, Սուրբ Խաչ եկեղեցին ալ աւարտեց, իր դիրքը կրօնական եւ քաղաքական տեսակէտով հայ ժողովուրդի աչքին աւելի զօրացնելու մըտքով, 921 թուականին, իր ազգականներէն Եղիշէ արքեպիսկոպոսը կաթողիկոս օծել տուաւ: Անկէ վերջ, Աղթամարի կաթողիկոսութիւնը յաջորդաբար շարունակուեցաւ մինչեւ 1895 թուականը:

Դժուարութեամբ ձիւնի մէջէն քալելով հասան եկեղեցիի մօտ: Երբեք Լեւոնը այդքան չքեղօրէն զարդանըկարներով եւ քանդակներով զարդարուած եկեղեցի մը չէր տեսած: Սուրբ Խաչ եկեղեցիի չորս պատերն ալ սրբազան պատմութենէ առնուած քանդակներով ծածկուած էին, իսկ Աւագ դրան մօտ, քանդակուած էր Գագիկ թագաւորի պատկերը, ձեռքը Սուրբ Խաչ եկեղեցիի մանրանկարը բռնած:

Լեւոնը վերադարձաւ ընկերներուն մօտ, երբ արեւը դէպի արեւմուտք կը թեքէր:

Այդ գիշեր Լեւոնն ու ընկերները մեկնեցան կղզիէն:

ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆ

Լեւոնը վեց օրէ ի վեր մեկնած էր: Վանքի գետնափոր սենեակներէն մէկը յարմարցուցած արհեստանոցի, Պըծան երկու ընկերներով զբաղած էր հրացանի կոթեր պատրաստելով: Այդ առտու շատ կանուխ վարդապետը վանքի նաւակով դուրս տունը եկած էր, ընկոյզի տախտակները բերելու համար: Ինչպէս որոշուած էր, վարդապետը պիտի վերադառնար իրիկուան մթնով, աչքի չզարնուելու համար:

Պըծան եւ երկու ընկերները որպէս արհեստանոց յարմարցուած սենեակին մէջ իրենց սովորական աշխատանքին կպած էին: Կէս օրուան մօտ կը լինէր, երբ վանքի ծառաներէն մէկը արհեստանոցէն ներս մտնելով՝ յայտնեց Պըծային, որ վանքի նաւակը կը վերադառնայ: Ինչպէս նախօրօք որոշուած էր, վարդապետը տախտակի բեռով ուշ ատեն պիտի գար: Այդ ժամանակ վերադարձը, Պըծան ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր թէ ինչո՛ւ համար, վատ անդրադարձաւ իր եւ ընկերներուն վրայ: Պըծան ծանր նախազգացում մը ունեցաւ: Ձեռքի աշխատանքը ձգած՝ անմիջապէս բարձրացաւ վարդապետի սենեակը, պատէն վար առաւ դիտակը, մօտեցաւ պատուհանին:

Նաւակի մէջ ընկոյզի տախտակները չէին երեւնար, որոնց բերելու համար մասնաւորապէս գնացեր էր վարդապետը: Միայն երկու մարդիկ կ'երեւնային, մէկը թիավարը, միւսն ալ ղեկի մօտ նստող վարդապետը: Նաւակի դատարկ լինելու պարագան աւելի եւս մտահոգեց Պըծան: Անմիջապէս սենեակէն դուրս գալով, ուղղուեցաւ դէպի կղզիի ժայռոտ խորշը, որ որպէս նաւահանգիստ կը գործածուէր:

Պըծան ծովափը հասաւ այն պահուն՝ երբ վարդապետը նաւակէն դուրս կուգար: Վարդապետի սովորաբար դէմքի ուրախ արտայայտութիւնը, աչքերուն մէջ կայծկլտացող ծիծաղը բոլորովին անյայտացեր էին: Պըծային առաջին մտածումը այն եղաւ, որ վարդապետը հիւանդ է: Քայլերը արագացնելով, մօտեցաւ անոր.

— Հը՞, վարդապե՛տ, ի՞նչ խապար է, գոյնդ թռած…

— Սո՛ւս, Պըծա՛, մէկ սենեակս հասնինք:

— Տօ՛, ի՞նչ պատահեցաւ, — անհանդստացած՝ վարդապետի թեւէն բռնեց Պըծան.— ի՞նչ է պատահեր:

— Մի՛ հարցներ, պզտի տունը քանդուեցաւ…

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

մԹնոլորտին մէջ էր որ տիկին Փոսթիչեւ զարկաւ ինքզինքը: Չի կարծուիր թէ Իլինի լրտեսական ոճիրը կապ ունի Թրոցքիական մաքրագործման կամ Եակոտայի խայտառակութեանց հետ: Բայց Քրեմլին կատղած է որ այս պատմութիւնը առաջին անգամ կը լսուի «բարեկամ պետութենէ մը», փոխանակ իր իսկ Չեկային:

Այս դէպքէն առաջ անձնապան եղած էր տիկին Եակոտա, երբ ձերբակալուեցաւ իր ամուսինը:

Կոմկուսի Աշխատաւորը Մայիս 1ի առթիւ

Համաձայն աւանդական սովորութեան, բոլշեւիկեան կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէն երկար յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ներկայացնելով իր նշանաբանները օրուան կարեւոր հարցերու մասին: Մոսկուայի թերթերը նոյնութեամբ հրատարակեցին յայտարարութիւնը, որ կը բաղկանայ 40 նշանաբաններէ եւ կը հրաւիրէ աշխարհի չունեւորները միանալ Կոմինտէրնի դրօշին տակ, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան: Ըստ սովորութեան փաշականութիւնը կը ձաղկուի ծանր բառերով: Բոլոր երկիրներու աշխատաւորները պարտաւոր են «ընդլայնել եւ զօրացնել պայքարի ժողովրդական ճակատը փաշականութեան եւ պատերազմի դէմ, յանուն խաղաղութեան, ժողովրդապետական ազատութեան եւ ընկերվարութեան»:

Կոչը բնականաբար կը խօսի նաեւ Սպանիոյ մասին, սակայն, մինչ անցեալ հոկտեմբերին օգնութեան հրաւէր կ՚ուղղուէր, այս անգամ կը գոհանան պղատոնական խօսքերով,— «Մեր եղբայրական ողջոյնը սպանիացի բանուորներուն, իրենց հերոսական պայքարին մէջ ընդդէմ փաշականութեան եւ օտար միջամտութեան»:

Քանի մը խօսքեր ալ նուիրուած են կարմիր բանակին.— «Կեցցէ՛ մեր սիրելի եւ անպարտելի բանակը, հաւատարիմ պահակը հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութեան նուաճումներուն եւ ընկերվարական հայրենիքի սահմաններուն»:

Յայտարարութիւնը շնորհաւորելով ճարտարագործութեան եւ փոխադրութեանց բանուորները, որոնք որոշուած ժամանակէն քանի մը ամիս առաջ լրացուցին երկրորդ հնգամեակը, կը յիշեցնէ թէ շատ ետ մնացած են դաշտային աշխատաւորները եւ կը հրաւիրէ արագօրէն լրացնել զարնանացանը:

Վերջապէս, յայտարարութիւնը խանդավառ կոչ մը կ՚ուղղէ բազմանդամ ընտանիքներու եւ հայրենասիրութեան համար, անողորմաբար ձաղկելով թրոցքիականութիւնը,— «Ջախջախենք ճափոն - գերման - թրոցքիական լրտեսները եւ խափանարարները: Մա՛հ հայրենիքի դաւաճաններուն»:

Ոչ նուագախումբ, ոչ պար, ոչ ալ «խապարէ»

Երկուշաբթի օր գոց էին Փարիզի գրեթէ բոլոր կապելաները (քաֆաչէ), պարասրահները եւ գիշերային ակումբները, որպէսզի հանգիստ ընեն երաժիշտներն ու նուագածուները, համաձայն 40 ժամուան օրէնքին: Ճաշարաններն ու սրճարաններն ալ զրկուած էին իրենց նուագախումբերէն: Այնպէս որ, պարող զոյգերու ոտքերն ալ հանգստացան գոնէ մէկ գիշեր...

Անզգալաբար կը փոխուի Փարիզի ամենօրեայ կերպարանքը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Պրիւսէլէն վերադարձաւ Լոնտոն եւ առաջին առթիւ յայտարարեց թէ «չափազանց գոհ» մնացած է իր ճամբորդութենէն: Պելժիա հաւատարիմ կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ պէտք չզգար Գերմանիոյ երաշխաւորութեան:

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ» հանդպանակութեան ձեռնարկած է, մեծ եւ շքեղ տուն մը ապահովելու համար կուսակցութեան: Այս առթիւ հրատարակուած կոչը կ՚ըսէ թէ երբ ներկայ շէնքին մէջ տեղաւորուեցան (120, Rue Lafayette) կուսակցութիւնը 40.000 անդամ ունէր, իսկ այժմ կը համրէ 312.000 անդամ, որով շատ նեղ կուգայ:

ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարը Ալպանիա գնաց երէկ, չորեքշաբթի, խումբ մը պաշտօնատարներու հետ:

ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ մէջ ֆրանսական նաւագնացութիւնը, որ երեսի վրայ ձըգուած էր 1934էն ի վեր, պիտի վերահաստատուի մօտերս: Առաջին շոգենաւը Մարսէյլէն ճամբայ ելաւ ապրիլ 27ին:

ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ.— Անգլիականը՝ 111.48, տոլարը՝ 22.53, մարքը (100) 863, լէյը (100) 16, իտալական լիրան (100) 118,65:

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 1 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՕՒԼԻՆՕՅի Ջաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 30 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՊԷԼՎԻԼի Ռոստոմ խումբի ժողովը, 30 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Templeի սրճարանը: կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արմենակ Պետեանի բնակարանը, 58bis route Nationale, Վիրոֆլէյ: կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Արփիարի բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Տաւրոս խումբի ժողովը, այս շաբաթ երեկոյ, ընկեր Ճանիկեանի բնակարանը:

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Վահագն» խումբի դասախօսական ժողովը Ապրիլ 30, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ջաւարեան» ենթակոմիտէի եւ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 1 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

Վերոյիշեալ ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն պիտի դասախօսէ՝
ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Թէյասեղան Կ. Խաչի Օրուան համար

Յ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ
1 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Բանիկեանի սրճարանը,
6bis Bld. Rodin, Իսի լէ Մուլինօ:
Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Գեղարուեստական բաժին: Ծախքերու համար 2 ֆր.:

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան
եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական խումբին
2 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,
Վիէնի Սէրքլը կաթոլիկ սրահին մէջ:
Կը խօսի՝ Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻԽՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին: Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.:

Գնդախաղի մեծ մրցում Մարսէյլի մէջ

2 Մայիս, կիրակի ժամը 15,30ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պոմոնի դաշտին վրայ Հ. Մ. Ը. Մ. ընդ. դէմ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

Ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը ընդդէմ զօրաւոր խումբի մը:

Իսկ ԺԻՒՆԻՕՐ խումբը որ Ջատկուայ առթիւ U. S. R.ի կազմակերպած Tournoi de Sixteի մասնակցող 16 խումբերուն յաղթելով շքանշանները եւ M. Rodolphe Pollakի կողմէ նուիրուած բաժակին ալ ժանացած էր, մարզասէր ժողովուրդի ներկայութեան պիտի ստանայ այն նուէրները:

ՀԱՅ ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

9 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր,
Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ,
46bis **Rue Saint Didier**, մէթրօ **Boissière.**

Ընտանեկան խիստ հաճելի մ նոյոր: Գեղարուեստական անակնկալ ժամանցներ, քօթիյեօն եւ մանաւանդ «Հայկական Գեղերկութեան Մրցանակ»ի մը սարքում մը:

«Միփան-Կոմիտաս» Երգչախումբի

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ—ՀՍԻԱՔՈՅԹԸ

Տեղի կ՚ունենայ 30 Ապրիլ, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր, Երիտասարդաց Միութեան սրահներ ուն մէջ,

8 Rue Bossuet, Place Lafayette, Փարիզ

Եւրոպական պարեր, գեղարուեստական բաժին, մեներգ, արտասանութիւն, խմբական երգեր եւ անակնկալներ Միութեան անդամներուն կողմէ:

Մուտք ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Dantonne, PARIS (13)

Տարեկան պարանցիկ ցերեկոյթ

կազմակերպուած Աստաբազարի Հայր. Միութեան կողմէ
2 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15,30էն մինչեւ կէս գիշեր:
Victor Hugoի շքեղ սրահներուն մէջ, 46ter rue St. Didier
մէթրօ Victor-Hugo եւ Trocadero
Ընտիր օրքէսթր, ճաշ եւ անակնկալներ:
Gario Cantiի 8 նուագածուներու ընտիր երաժշտախումբը,
Jazz եւ Tango
Կատակերգակ ԳՐԻԳՈՐ ՀԱԶԸՐԵԱՆ իր ինքնատիպ ստեղծագործութիւններուն մէջ: Տաղը հետ ազգագրական պատկերներ Աստաբազարէն:
Դաշնակ փոքրիկն ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆի կողմէ:
Արտասանութիւն եւ հաճելի անակնկալներ:
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Աճուրդ չկայ:
Մուտք՝ 7,50 եւ 10 ֆր.:

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

Սակայն բացարձակապէս սուտ է թէ՝ զոյութիւն չունէր այն ընդհանուր սարսափը, որ կը նկարագրուէր երկրի ամբողջ բնակչութեան եւ արտաքին աշխարհին՝ այն խոստովանութիւններով, որոնք կը կատարուէին թատերական դատավարութեանց ընթացքին: Իր դատավարութենէն անմիջապէս յետոյ՝ փրոֆ. Ռամզին ազատ արձակուեցաւ եւ բոլորն դասախօսել համալսարանին մէջ:

Քանի մը ամիս «վնասարար» մասնագէտներու մօտ անցնելէ յետոյ՝ գըտայ թէ ինչ որ գոյութիւն ունէր այնտեղ ազնիւ, թէեւ անողոք, սարսափ մը չէր, այլ տխրատեսիլ սարսափ մը, միախառնուած ամենազզուելի հարստահարութեան մը: Կարծես թէ պետութիւնը կ՚ըսէր իր հակառակորդներուն.

«Ըրէ՛ ինչ որ կը պահանջենք որ ընես: Ծախէ խիղճդ ու պատիւդ: Ստանձնէ յանցանքը ոճիրներու համար, զորս դու երբեք գործած չես: Եւ իբրեւ հատուցում պիտի ստանաս աշխարհի ամենալաւ բաները»:

Եթէ հարցնէք թէ ինչ էր նպատակը այս մեթոտին, կրնամ պատասխանել քանի մը բառերով թէ՝ խնդրոյ առարկայ շրջանին սակաւ մասնաւոր գործ մըն էր այն քաղաքական պայքարին մէջ, զոր կուսակցական բիւրոկրասին կը մղէր ընդդէմ ոչ կուսակցական մասնագէտներուն: Խնդիրը բաւական կարեւոր էր: Մասնագէտները կ՚երազէին — եւ կը թուէր թէ անոնց երազը այդ ժամանակ իրականանալու պատեհութիւններ ունէր — թէ գիւղացիները, ըմբոստանալով ընդդէմ բռնի հաւաքականացման, պիտի տապալէին «կոմունիստ» բիւրոկրասիի իշխանութիւնը: Եւ կը մտածէին թէ այս փոփոխութիւնը պիտի յանգէր մասնագէտներու կառավարութեան մը: Ստալինեան իշխանութիւնը, իր կողմէ, կ՚ուզէր ոչ միայն ֆիզիքապէս ջնջել իր թշնամիները, այլ եւ բարոյապէս նուաճել զանոնք — սուտ խոստովանութիւններով եւ թատերական դատավարութիւններով: Ստալինեան կառավարութիւնը նոյն ատեն կը բաղձար իր քաղաքական հակառակորդներուն բեռցնել երկիրը ճնշող քաղաքական ու տնտեսական դժուարութեանց պատասխանատուութիւնը:

Լէնինկրատի բանտի բնակիչներուն մէջ կային խումբ մը անձեր, որոնք ձերբակալուած էին ոսկիի խնդրով: Այդ ժամանակ բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալուած էին՝ կասկածուելով որ ոսկի եւ գեղարուեստական առարկաներ ունէին: Այսպիսիներու հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը հետեւեալն էր:

Գիշերային խուզարկութեանց ընթացքին Չեկան կը գրաւէր անոնց բընակարանին մէջ գտնուած ամէն արժէքաւոր իր, սկսած դգալէն սկսած մինչեւ գեղարուեստական առարկան: Այս իրերու տէրերը բանտ կը տարուէին, խնդիր չէ թէ ինչ լինէր խուզարկութեան արդիւնքը: Անոնցմէ կը պահանջուէր որ հնգամեայ ծրագրին առիթով պետութեան նուիրուէին բոլոր արժէքաւոր իրերը, որ արդէն գրաւուած էին, ինչպէս եւ անոնք, որ կրնային պահուած ըլլալ: Պատրուակը, չքմեղանքը բաւականհամոզիչ, ընդունելի կը թուէր: Բայց, նկատի ունեցէք թէ ինչ պայմաններու ներքեւ կը կատարուէր ան:

Այս դժբախտները օրերով կանգնած կը մնային գրասենեակներու անցքերուն մէջ՝ առանց կերակուրի, առանց քունի, որպէսզի Չեկան աւելի լաւ կերպով կարենար անոնցմէ կորզել «նուէրը յօգուտ հնգամեայ ծրագրին»: Ես կրցայ տեսնել այսպիսի մարդկանց խմբեր, երբ կոչուեցայ Չեկայի քննիչին առջեւ: Երիտասարդ ատամնաբոյժ մը որ ինծի հետ կը գտնուէր նոյն խուցին մէջ, ամբողջ 48 ժամ կանգնած մնաց Չեկայի քննիչի դրան առջեւ: 48 ժամուան լրումէն յետոյ ատամնաբոյժին վարդագոյն դէմքը ստացաւ հողի եւ լեղակի գոյն: Միջանցքին մէջ կանգնած ուրիշ անձ մը խելագարեցաւ:

«Տեսէ՛ք, տեսէ՛ք, արիւն...», աղաղակել սկսաւ ան, տեղ մը ցոյց տալով միջանցքին մէջ: Չեկան թողուց զայն՝ այդ վիճակին մէջ 24 ժամ եւս, որպէսզի այդ սարսափելի տեսարանով ջախջախէր ընդդիմութիւնը, տոկունութիւնը ամէն անոնց, որոնք տակաւին պատրաստ չէին նուէրներ ընելու հնգամեայ ծրագրին:

(Շար.)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ԱՊՐԻԼ
VENDREDI 30 AVRIL 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3409

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԷՆԿԻՐԻԷՆ ՄՈՍԿՈՒԱ

Պատահաբար, թերթի մը անկիւնը կը կարդանք շատ կարեւոր տեղեկութիւն մը, այն ալ Լոնտոնի թերթերէն առնուած,— Լ. Գարախան, Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանը, ետ կանչուած է: (Փարիզի մէջ շատ չեն հետաքրքրուիր այսպիսի պզտիկ բաներով...):

Մանրամասնութիւնները կը պակսին, առ այժմ: Բայց, կը թուի թէ ճիշդ է լուրը, դատելով անոր կցուած բացատրութիւններէն, մանաւանդ «Թայմզ»ի խորհրդածութիւններէն:

Ամէն պարագայի մէջ, այս միջոցին պաղ հով մը կը փչէ Մոսկուայէն Էնկիւրի, եւ փոխադարձաբար: Թ. Ր. Արասի անընդհատ պտոյտները մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք, անոր «շրջուն բանագնաց»ի զարմանազան թափառումները, խօսակցութիւններն ու խորհրդակցութիւնները, միջամտութիւններն ու բանախօսութիւնները եւ ուրիշ կարգ մը երեւոյթներ դժուար թէ հաճոյք պատճառած ըլլան խորհրդային իշխանութեան:

Մնաց որ, դեռ 8 - 10 օր առաջ Մոսկուայի երկու պաշտօնաթերթերը, կուսակցականն ու կառավարականը, կարգ մը կծու խօսքեր գրի առած էին: Յիշեցնելով երբեմնի բարեկամութեան եւ զինակցութեան բարիքները, երկուքն ալ ցաւով դիտել կուտային թէ «Թուրքիա նոր ճամբաներ կը փնտռէ իր արտաքին քաղաքականութեան համար. ճամբաներ որոնք արմատապէս կը տարբերին մեր հասկացողութենէն»:

Այս արտայայտութիւններէն բացորոշ կ'երեւար թէ Մոսկուայի մէջ դժգոհ են շարք մը անցուդարձերէ:

Այսպէս, անոնք հաճութեամբ չեն դիտեր գերման քաղաքական եւ տնտեսական գործիչներու երթեւեկը դէպի Թուրքիա:

Դժգոհ են Էնկիւրիի եւ Հռոմի նոր մերձեցումէն, որուն յառաջբանը կազմեց Թ. Ր. Արաս - Չիանօ տեսակցութիւնը եւ որ աւելի ուշագրաւ հանգամանք մը պիտի ստանայ մօտերս, երբ Էնկիւրի այցելէ Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն Մուսոլինիի փեսան է:

Մոսկուայի տհաճութիւնը աւելի սաստկացաւ եւ բացորոշապէս արտայայտուեցաւ, երբ Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին գործավարը Պելկրատ գացին: Անոնք ամբողջ մէկ շաբաթ հիւր մնացին եւ Եուկոսլավիան վայելեցին այնպիսի մտերմութեամբ մը որ մինչեւ հիմա յատուկ էր միայն Խ. Միութեան:

Տակաւին չենք խօսիր Էնկիւրիի եւ Լոնտոնի միջեւ հաստատուած մերձեցման, որ հետզհետէ կը շեշտուի եւ որ ապահովաբար նոր գոյն մը պիտի ստանայ, երբ Իսմէթ Ինէօնիւ Լոնտոն հասնի աննախընթաց շքախումբով մը, թագադրութեան հանդէսներուն առթիւ:

Ինչ հետեւանքներ ալ ունենան այս դիւանագիտական պտոյտներն ու մարզանքները, կը թուի թէ տակաւին շատ մը տաք ու պաղ ջուրեր պիտի հոսին Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ:

Շատ մը լուրջ պատճառներ կան, այսպիսի ենթադրութեան մը յանգելու համար:

Այդ չի նշանակեր թէ Թուրքիա եւ Խ. Միութիւնը այսօր-վաղը պիտի խզուին, պիտի դառնան թշնամիներ, ինչպէս ցարական Ռուսաստանն ու սուլթանական Թուրքիան:

Պէտք է զգուշանալ այդպիսի պատրանքներէ, երեւոյթները, ստուերները չփոթելով բուն իրականութեան եւ մեր բաղձանքներուն հետ:

Մոսկուա եւ Էնկիւրի մետաքսի թելով մը կամ «պատահմունքով» չէ որ կապուած են իրարու հետ, այսքան տարիներէ ի վեր:

Եւ առաջին անգամ չէ որ անհամութիւններ կը ծագին երկուքին միջեւ, այս կամ այն պատճառով: Տարիներ առաջ, շատ աւելի սուր տագնապ մը ծագեցաւ, տնտեսական պատճառներով, երբ մէկը միւսին ապրանքը ետ կը ղրկէր կամ վար կը դնէր, երբ նոյնիսկ յարաբերութեանց խզումը անխուսափելի կը համարուէր:

Այդ բոլորը հարթուեցան եւ ապահովաբար այս մէկն ալ անուշի պիտի կապուի, քանի որ Թ. Ր. Արաս կը պատրաստուի Մոսկուա երթալու, յառաջիկայ յունիսին:

Բայց, այս նոր տագնապը անգամ մը եւս կը հաստատէ երկու երեւոյթներ, որոնք արժանի են բոլորիս ուշադրութեան:

1. Թուրքիա միշտ մտահոգ՝ իր հողային ապահովութեան մասին, գիշեր ցերեկ ծրագիրներ կ'որոճայ, նոր զինակիցներ եւ խարիսխներ ճարելու համար:

Ան շատ լաւ գիտէ որ, ինչքան ալ բազմապատկէ ազգ. պաշտպանութեան միջոցները, պիտի չկրնայ հաւասարիլ եւրոպական պետութեան մը կատարելութեան: Իսկ վտանգը աւելի շատ արեւմուտքէն՝ ծովէն կը տեսնէ, քան արեւելքէն, Կովկասէն:

2. Երկու զօրաւոր աշխարհակալները, Լոնտոն եւ Մոսկուա, նորէն մրցումի բռնուած են, իրենց ետեւէն քաշելու, գոնէ իրենց շուքին տակ պահելու համար Թուրքիան:

Այս անգամ, այդ ճամբուն վրայ կը գտնուի նոր թեկնածու մը, Փաշական Իտալիան, որ կերպով մը նախկին Աւստրիա-Հունգարիոյ տեղը կը բռնէ: Եւ բան մըն ալ աւելի, քանի որ այսօրուան Հռոմը յարաճուն դերակատարութեամբ կը գործէ ոչ միայն ցամաքի վրայ՝ Պալքաններու միջոցաւ, այլեւ ծովէն՝ Միջերկրականի ճամբով:

Ուրեմն երեք հզօր ուժեր կը դարպասեն Թուրքիոյ: Իսկ երեքէն իւրաքանչիւրը կը փորձէ անոր արեւշատութեամբ ապահովել միւսներուն, Միջերկրականի կամ Կովկասի մէջ...

Քաղաքական խաղերու այս լաբիւրինթոսին մէջ է որ կը յածի մեր ճակատագիրն ալ ինչպէս Կովկասի մէջ, նոյնպէս իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ:

Իսկ այս պարագան կը պարտադրէ լրջութիւն եւ արթնութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

30,000,000,000 ֆր.ի ֆրանսական դրամ արտասահման փոխադրուած

Ելմտական նախարար Պ. Վէնսան Օրիոլ չորեքշաբթի օր մանրամասն զեկուցում տուաւ Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնախումբին առջեւ: Դէզ մը թուանշաններ ձեռքին տակ, նախարարը բաւական յոգնեցաւ, փարատելու համար երկիւղալի լուրերը, որոնք վերջերս շրջան կ'ընեն Փարիզի սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ, ազդելով ֆրանքի եւ պետական արժեթուղթերու գիներուն վրայ:

Պ. Օրիոլ բացատրեց թէ գանձը ի վիճակի է կատարելու իր յանձնառութիւնները, յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին: Համաձայն իր տուած խոստումին, կառավարութիւնը երկարատեւ պայմանաժամով նոր փոխառութիւն պիտի չհանէ այս տարի: Կը նշանակէ թէ ընթացք պիտի չտայ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պահանջին, որ կը տրամադրէ 10 միլիառ ֆրանք ճարել փոխառութեամբ, հանրօգուտ շինութեանց համար:

Նախարարը մասնաւորապէս շեշտեց թէ պիտի չձգեն որ ֆրանքը արժեզրկման օրէնքով նախատեսուած սահմանէն վար իջնէ (տոլարը բարձրացնելով 23 ֆր. 96ի) եւ թէ ազգ. դրամը պիտի պաշտպանուի այդ սահմանէն վար իյնալու վտանգին դէմ, հաւասարեցման դրամագլխով եւ Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստով, որ 57.359.000.000 ֆրանքի գումար մը կը ներկայացնէր երկու շաբաթ առաջ: Նախարարին կարծիքով, ֆրանքին վերջին թուլութիւնը հետեւանք է եղանակին պահանջներուն եւ հում նիւթի ներածման: Գալով հոգեբանական պատճառներուն, Պ. Օրիոլ դիտել տուաւ թէ 30.000.000.000 ֆրանքի գումար մը արտասահման կը պահուի դեռ, անոնց կողմէ որ վստահութիւն չունին Ֆրանսայի վարկին վրայ: Այս առթիւ աղաղակեց.— «Ազատութիւնը անհրաժեշտ է, բայց պայմանաւ որ չվնասէ ազգին շահերուն»: Շատեր այս յայտարարութենէն կը հետեւցնեն թէ կառավարութիւնը կրնայ ի հարկին միջոցներ ձեռք առնել անոնց դէմ որ կը շարունակեն Ֆրանսայէն դուրս պահել իրենց դրամները:

Յանձնաժողովի նիստէն վերջ, որ տեւեց կէս օրէն մինչեւ իրիկունը ուշ ատեն, կարգ մը երեսփոխաններ յայտարարեցին թէ նախարարին զեկուցումը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց եւ մեծապէս պիտի նպաստէ վերահաստատելու վստահութիւնը դահլիճին դրամական քաղաքականութեան մասին: Թէեւ սակարանին մէջ նախարարին յայտարարութիւնները իմացուն փակումէն վերջը, բայց ֆրանքին գինը շտկուեցաւ եւ արժեթուղթերը ընդհանրապէս ամուր են եւ բարձրանալու հակամէտ:

Զեկուցման ատեն, Պ. Օրիոլ պատասխանեց շատ մը հարցումներու: Ի մէջ այլոց բացատրեց թէ առեւտրական կշիռը բարելաւելու համար, որ 5 միլիառ ֆրանքի բաց մը կը ցուցնէ այս տարուան առաջին եռամսեակին համար, կառավարութիւնը կարգ մը միջոցներ կը խորհի,— բարձրացնել մաքսատուրքը, վերահաստատել ջնջուած կամ զեղչուած բաժնեցուցակները եւ պետական նպաստ յատկացնել ֆրանսական ճարտարագործութեանց:

Նախարարը չծածկեց թէ երկաթուղիներու գները կրնան բարձրանալ 10—15 առ հարիւր համեմատութեամբ: Կառավարութիւնը պիտի ջանայ գանձին պէտքերը հոգալ կարճ կամ միջին պայմանաժամով փոխառութիւններով, բայց երբեք երկարատեւ փոխառութեան պիտի չդիմէ այս տարի:

Ազգային պաշտպանութեան փոխառութենէն գոյացած է 8.011.000.000 ֆր. որուն միայն 164.000.000ը արտասահմանի մէջ արձանագրուած է, իսկ մնացեալը մեծ մասով ֆրանսական դրամատուներու միջոցաւ կնքուած:

ՄԱՅԻՍ 1Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հաղորդակցութեան միջոցները պիտի բանին մինչեւ ժամը 20

Ինչպէս հաղորդած էինք, կառավարութիւնը որոշեց այս տարի ազգ. տօն նկատել Մայիս 1ը, թէեւ խորհրդարանը տակաւին օրէնք չէ քուէարկած այս մասին: Տրուած որոշման համաձայն, պետական պաշտօնեաներն ալ ստուար մեծամասնութեամբ պիտի կրնան միանալ բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն, տօնելու համար ինչպէս Աշխատանքի Օրը, նոյնպէս ժողովրդական ճակատին ընտրական յաղթանակին տարեդարձը, քանի որ այդ յաղթանակին շնորհիւ Ֆրանսա դրաւեց «առաջին տեղը ընկերային յառաջդիմութեան մէջ», ինչպէս կ'ըսէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան յայտարարութիւնը:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Մայիս 1ին, շաբաթ, աշխատանքի դադարը գրեթէ ամբողջական պիտի ըլլայ ոչ միայն Փարիզեան շրջանին, այլ եւ Ֆրանսայի ճարտարարուեստական բոլոր շրջաններուն մէջ: Միայն հանրօգուտ մեծ սպասարկութիւնները,— երկաթուղի, հեռագիր, առողջապահական վարչութիւններ են. պիտի բանին: Կիրակնօրեայ կանոնը պիտի գործադրուի կազի, ելեկտրականութեան, ջուրի սպասարկութեանց մէջ: Հանրակառքերը, ինքնաշարժները եւ Մեթրօն պիտի բանին մինչեւ ժամը 20: Այս որոշումը տրուած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան բացորոշ պահանջին վրայ, նկատելով որ սարքուած ժողովրդական մեծ տօնակատարութիւնը պիտի վնասուի, եթէ ժողովուրդը զրկուի հաղորդակցութեան սովորական միջոցներէն: Ճիշդ նշանակուած ժամուն երթեւեկը պիտի դադրի եւ անոնք որ ուշ մնացած են, պիտի հարկադրուին քալել կամ փողոցը մնալ...

Շաբաթ առտուընէ, առանց կարդացած ըլլալու իրենց թերթերը — քանի որ լոյս պիտի չտեսնեն այդ օրը— բանուորական կազմակերպութեանց անդամները նշանակուած հաւաքատեղիները պիտի երթան, արձանագրուելու համար: Կէս օրէն վերջը, Փարիզեան շրջանի աշխատաւորները պիտի համախմբուին կեդրոնական կազմակերպութեանց կողմէ նշանակուած վայրերը, միասնական ցոյց մը կատարելու համար: Այս առթիւ պիտի կազմակերպուին երկու թափօրներ: Առաջինը ճամբայ պիտի ելլէ ժամը 2ին, Պուլվար Պօմար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԷՎՐԷՔԱ՛ ...

Կար ու չկար, «Հայկական Փարիզ մը», ինքնագոհ եւ ամբարտաւան, որ պատգամներ կ'արձակէր աջ ու ձախ:

«Արեւ» մէկ հարուածով կը քանդէ զայն.

—« Հայկական Փարիզը», ուրեմն, խօսք մըն է միայն: Իրականին մէջ անիկա գոյութիւն չունի այլ եւս»: (21 ապրիլ):

Ի՞նչպէս:

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը յօդուածաշարք մը հրատարակեց վերջերս, լման 12 հատ,— «Հայկական Փարիզը երէկ եւ այսօր»:

Ես ժամանակ չունեցայ կարդալու. բայց ահա խմբագրութիւնը օգնութեան կը հասնի ամէնուն:

Խմբագրականի մը մէջ խտացնելով յօդուածաշարքին բովանդակութիւնը, կ'ըսէ թէ յօդուածագիրը տուած է Փարիզի հայկական կեանքին ամբողջական պատկերը, Բարեգործական, Գաղթ. Յանձնաժողով, եկեղեցի, դպրոց եւն.:

Ու կ'եզրակացնէ.

— «Այս պայմաններուն մէջ, դժբախտաբար, Փարիզ ոչ իսկ կրցած է ֆրանսահայ գաղութին կեդրոնը դառնալ, այլ կը մնայ իր յաւակնութեանց մէջ առանձնացած, եթէ ոչ կորուած ոչ միայն դուրսի, այլ նոյնինքն Փարիզի հայ զանգուածներէն»:

Կը պատրաստուէի ծափահարելու, երբ, շարունակութեան մէջ, աւելի յանդուգն խոստովանութիւն մը կարդացի.

— «Արդարեւ, խօսելով նախ Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին, մեր աշխատակիցը կը մեղադրէ Միութեան այժմու վարիչները, որ չկրցան բարձրանալ այն ղեկավարութեան դիրքին վրայ, ուր Միութեան հիմնադիրները ուզած էին դնել զայն, փոխադրելով անոր կեդրոնը Փարիզ: Պօղոս Նուպարի մահէն յետոյ եւ մահէն յետոյ կեդրոնի իր միւս ընկերակիցներուն, որոնք Բարեգործականի շունչ եւ տեսիլք կրցած էին տալ, Բարեգործականի կեդրոնը այժմ կը շարժի միայն Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի իր երկու կարեւոր շրջանակներուն մղումովը, որ երբեմն ցնցումի կը փոխուի Փարիզի անտարբերութեան կամ գաղութներու պայմաններուն հանդէպ ցոյց տուած յամառ անհասկացողութեան պատճառով: Որքան ալ Բարեգործականի հիմնարկութեան եւ առաջին քառորդ դարու գործունէութեան ոգին տակաւին կենդանի մնացած ըլլայ իր վարիչ պատուիրակին եւ Կեդր. Վարչութեան այժմ մաս կազմող անհատներէ ոմանց մէջ, սակայն անոնք դժբախտաբար չեն կրնար հակադրել պէտք եղած չափով՝ իրենց շրջապատի պայմաններուն եւ հոգեբանութեան, որոնք հետզհետէ աւելի կաշկանդիչ կը դառնան նոր նախաձեռնութեանց եւ Միութիւնը գործունէութեան նոր դաշտեր մղելու կամ արդէն գոյութիւն ունեցող գործունէութեան դաշտը ըստ արժանւոյն արդիւնաւորելու համար»:

Հիփ, հիփ, հուռռա՛ ...

Բայց, առ նուազն երեք անգամ:

«Արեւ» կէս ճամբան մնացողներէն չէ: Դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր կը խորհի ու կը գրէ.

— «Ու տակէ՝ ոմանց մտքին մէջ կը ծագի հարցը թէ՝ ժամանակը չէ՞ մտածելու, Փարիզը պահելով իբրեւ ուրոյն շրջանակի մը կեդրոնը, Միութեան կեդրոնը փոխադրել Եգիպտոս, նախորդ կեդրոնատեղին: Որովհետեւ, հակառակ շատ մը կորուստներու՝ այստեղ ալ Բարեգործականը իր հաւատաւոր եւ գաղութներու պահանջներուն մօտէն տեղեակ ներկայացուցիչները կը հաշուէ դեռ: Անիկա պիտի ըլլար նաեւ խնայողութիւն մը՝ վարչական ծախքերու համար: Ինչ որ ներկայ տնտեսական պայմաններու մէջ ոչ նուազ նկատի առնուելու արժանի կէտ մըն է»:

Չմեռած տեսնէինք այդ օրը— Բարեգործականը իր ամբողջ շքախումբով վերադարձուած Եգիպտոս, իբրեւ սխալ հասցէի ուղղուած մոմիա:

— Ա՛հ, այն ատեն ես կը մեռնիմ, պիտի ըսէր վարիչ - պատուիրակը:

— Բայց այն ատեն եթէ ոչ Բարեգործականը, գոնէ «Հայկական Փարիզը» կը փրկուի ...

ՎԱՀԷ

ԷՆԿԻՐԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ Լ. ԳԱՐԱԽԱՆ ԵՏ ԿԱՆՉՈՒԱԾ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Լեւոն Գարախան, Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանը, ետ կանչուած է: Պոլսոյ լաւատեղեակ շրջանակներուն մէջ այս կարգադրութիւնը ապացոյց կը համարուի Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց տեսակ մը թուլացման: Այս առթիւ նշանակալից է երկու երկիրներու մամուլին դիրքը: Գարախանի մեկնումին պատճառ կը ցուցնեն տարակարծութիւն մը՝ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան դաշինքի մեկնութեան մասին: Կ'ըսուի թէ Էնկիւրի պահանջած է ուրիշ երկիրներու վրայ եւս տարածել այս դաշինքը, բայց Մոսկուա մերժած է:

«Թայմզ»ի կարծիքով, խորհրդային դեսպանին հեռացման պատճառը պէտք է փնտռել Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան վերջին անցուդարձերուն մէջ,— մերձեցում Անգլիոյ հետ՝ Նեղուցներու խորհրդաժողովէն վերջ, համաձայնութիւններ՝ Հռոմի հետ եւ ասիական դաշինք Աֆղանիստանի, Իրանի եւ Իրաքի հետ. երեւոյթներ որոնք Թուրքիոյ նոր ձգտումները կը մատնեն:

Մոսկուա կը կասկածի Լեհաստանի ծրագիրներէն

Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային շրջանակները մեծ կասկածանքով կը հետեւին Լեհաստանի արտաքին նախարարին վերջին պտոյտներուն: «Փրավտա», Կեդր. Կոմիտէին օրկանը ուղղակի կ'ամբաստանէ զինք. Պէքը թէ կը ջանայ խախտել Ֆրանսայի զինակցութիւնները արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ուրիշ խօսքով՝ ոչնչացնել հաւաքական ապահովութիւնը: Թերթին կարծիքով, լեհ նախարարը այժմ զբաղած է հրապուրելու Ռումանիան, որ ոչինչ պիտի չահի: «Գնդ. Պէք կը ջանայ պետութեանց խմբակցութիւն մը ստեղծել Պալթիկէն Սեւ ծով, Խորհ. Միութիւնը բաժնելով Գերմանիայէն: Այս պետութիւնները յետոյ «իրենց սահմանագլուխները փոխ պիտի տան, ազատօրէն յարձակում մը կատարելու համար Խ. Միութեան դէմ», ինչպէս կ'ըսէ Սթալին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այն լուրերը թէ Եակոտայի կինը եւ տիկին Փոսթիշեւ անձնասպան եղած են, իսկ տիկին Փիաթաքով դնդակահարուած է, ինչպէս կը տեղեկացնէր Տէյլի Թելէկրաֆի թղթակիցը:

ԱԼԲԱՆԻՈՅ օրթոտոքս եկեղեցին անկախ հռչակուեցաւ, Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքին հաւանութեամբ: Հանդիսաւոր արարողութեան մը պահուն, նոր հովուապետը վարչապետին յանձնեց ինքնօրինութիւնը հաստատող կոնդակը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Նացի (հիթլէրական) կուսակցութիւնը 2 ու կէս միլիոն նոր անդամներ պիտի արձանագրէ մայիս 1ին: Կուսակցութիւնը այժմ կը հաշուէ 3 ու կէս միլիոն անդամներ, ուրեմն մայիս 1էն վերջը պիտի ունենայ վեց միլիոն: Կուսակցութիւնը առ այժմ բաժնուած է 33 շրջաններու, 760 տեսչութեանց եւ 21.345 տեղական խմբակցութեանց:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ջրաղացի քարեր պատրաստելը նոյնպէս որոշ չափով աշխատանքի աղբիւր է ծառայում Ղարաբաղում, մանաւանդ Ջրաբերդում, Գանձասարի Վանք գիւղի մօտ, ինչպէս նաեւ անտառագործութիւնը: Շահինեանը լաւ է ուսումնասիրել Ղարաբաղի անտառային հարցը: Նա ասում է, որ «Անտառն երկրի կեանքն է, նրա թոքերը: Երկիրը շնչում է անտառների միջոցով: Նրանցից է կախուած կլիման, նրանցով են ապրում գետերը. նրանք պահպանում են խոնաւութիւնը, որոշելով երկրի արգասաւորութիւնը: Կտրել անտառը, — նշանակում է երկիրը մեռցնել: Թողնել նրան ժամանակի կոյր բախտին չի կարելի: Եւ անտառը ապրում է մարդկային կեանքի նման. ունենում է մեռելներ, ծերեր, երիտասարդներ. մի սերունդ փոխարինում է ուրիշ սերունդով, մեռելները թաղւում են, երիտասարդի տեղն է բացւում: Անտառի արդիւնաբերական նշանակութիւնը կայանում է պարբերական եւ յաճախակի փայտ մատուցանելու անհրաժեշտութեան մէջ»:

Ինչպէս տեսնում էք, ընթերցող, այս պարբերութեան մէջ ե՛ւ գիտութիւն կայ, ե՛ւ բանաստեղծութիւն:

Պարզւում է, որ Ղարաբաղի անտառները բռնում են 150,000 քառակուսի դեսիատին տարածութիւն, որ իր գեղեցկութեամբ եւ արդիւնաբերական նշանակութեամբ յետ չի մնում Տիփինդենի եւ Բաղենի գովքի արժանացած անտառներից: Խաչենում, Վարանդայում, Ջրաբերդում եւ Դիզակում կան միայն երեք անտառային վարչութիւններ՝ տասը անտառային ամարանոցներով: Ազգամիջեան կռիւների եւ անիշխանութեան օրերին ժողովուրդը կտրել է անխնայ անտառները, ուստի եւ անտառների 15 - 20 առ հարիւրը ոչնչացել է: Այժմ, ի հարկէ, անտառները խիստ հսկողութեան են ենթարկուած անտառապետների եւ նրանց ենթակայ պաշտօնեաների կողմից, որոնց թիւը սակայն երկու անգամ տակաւին քիչ է նախապատերազմեան ժամանակից: Նկատի պէտք է ունենալ, որ ինչպէս համայն Անդրկովկասում, այնպէս եւ Ղարաբաղում, սայլի ճանապարհները անտառների միջով բացակայում են. այլ է կացութիւնը Ռուսաստանի եւ եւրոպական շատ երկիրների անտառներում: Վայրի պտղատու ծառեր շատ կան Ղարաբաղի անտառներում. դրանք են՝ կաղին, ընկոյզ, տանձ, խնձոր, սալոր եւ հոն, մոշ, գկեռ. վերջինները բուսնում են մանաւանդ թփերի, իսկ առաջինները՝ գլխաւորապէս ծառերի վրայ:

Բանաստեղծուհին յիշատակում է Սաղսաղանի կամ Կաչաղակաբերդի մասին. առաջ է բերում այդ բերդի անուան շուրջը հիւսուած աւանդութիւնը, սակայն ոչ մի խօսք չի ասում Գանձասարի վանքի, Խօթայ վանքի, Ամարասի, Ղոնդիկի (Ղեւոնդեանց անապատի), Ծօվկայ վանքի, Սարիբէկի, Բօուրխանի, Շզլալայի եւ այդպէս շատ ու շատ պատմական վայրերի մասին: Եւ երեւի յարգելի բանաստեղծուհին ժամանակ չի ունեցել բովանդակ Լեռնային Ղարաբաղում, կամ թէ հակայեղափոխական քայլ է համարել Գանձասարի, Ամարասի եւ Դիզափայտի մասին խօսելը...

Շատ իրաւամբ սիրահարուել է մեր բանաստեղծուհին Ղարաբաղի նժոյգի վրայ, որի շատ թռուցիկ պատմականն է տալիս, ըստ որում՝ Ղարաբաղի ընտիր նժոյգը սերած է արաբական ցեղի ձիուց, որ բերուած է եղել Արցախ՝ Բաղդադի լաւագոյն ախոռից: Բանաստեղծուհին նկատել է, որ ձիաբուծութիւնը Լեռնային Ղարաբաղում խիստ յետադիմել է հայկական մելիքութիւնների անյայտացումով, պատերազմն էլ բաւական մեծ հարուած հասցրեց, իսկ յեղափոխութիւնն ուղղակի կործանեց այդ զբաղումը Հայերի մէջ...

Ոմն Արզոյեանի յամառ ջանքերի շնորհիւ Ստեփանակերտում կազմակերպուել է երկրագործական ցուցակէտ, իսկ Թթու-Ջրում կառուցուել են ալպեան տեսակի ագարակներ, բացուել են երեք կաթնատնտեսական գործարաններ, պանրագործարան, անասնաբուծական կէտեր քոչի համար, անտառային տնկարաններ, եւայլն: Նոյն Արզոյեանը շինեց Ղարաբաղի ազնիւ նժոյգի ձիաբուծարան, որի համար որոնեց եւ գտաւ ընտիր ձիեր...

Իր գրքոյկի հինգերորդ գլխում, Մարիէտա Շահինեանը խօսում է հանգամանօրէն անասունների ժանտախտի մասին:

1925 թուին Լեռնային Ղարաբաղում ժանտախտից սատկել է 3678 գլուխ տաւար, 42 հազարի միջից. 1926 թուի ամառուայ երկու ամիսների ընթացքում խոզերի կէսից աւելին կոտորուել է. թռչնեղէնը, գլխաւորապէս հաւերը, քոլերայից կոտորուել են տասնեակ հազարներով: Սիբիրախտը բոյն է դրել դժբախտաբար Դիզակում եւ Վարանդայում: Լաւ չէ վիճակը եւ Զանգեզուրում: Այնտեղ 1926 թուին կոտորուել են 2576 գլուխ տաւարներ: Եթէ այդպէս շարունակուի, գրում էր Մ. Շ. 1927 թուին, ո՛չ թէ մեր Լեռնաստանը, այլ եւ ողջ Անդրկովկասը կը կորցնէ իր բոլոր անասուններին:

— «Ռուսական զինուորական մշակոյթը, պէտք է արդար լինել խոստովանելու, շատ աւելի բարձր էր եւ մարդկային, քան ռուսական խաղաղ քաղաքականութիւնը: Նրան ենք մենք պարտական գեղեցիկ ճանապարհներով, ինչպէս եւ Անդրկովկասեան անասնաբուծութեան համեմատական բարգաւաճմամբ»...

Համաճարակներն ո՞րտեղից են սկիզբ առնում, — հարցնում է Մ. Շ.-ն եւ աշխատում է ըստ ամենայնի լուսաբանել:

Անդրկովկասում շատ կան հրաշալի ալպեան արօտատեղիներ: Թաթարները, Քրդերը եւ մասամբ լեռնցի Հայերը տակաւին քոչուորներ են մնացել ցայսօր, անասնապահութիւնն էլ հետեւապէս քոչուորական բնոյթ է կրում. ամռան շոգերն ընկնելուն պէս տասնեակ գիւղեր պոկւում են իրենց բնակավայրերից եւ տաւարը քշում են դէպի լեռները, երբեմն հարիւրաւոր վերստեր անցնելով. ահա՛ եւ այդ քոչուոր կարաւաններն են, որ տանում - տեղափոխում են իրենց հետ հիւանդութիւններ, որոնց առաջն առնել դժուար է, քանի որ անասուններն անցնելով արօտատեղիներից, վարակում են հիւանդոտ թուքով եւ այդ արօտավայրերը դարձնում են վարակման օջախներ...

Ապրանքների փոխանակումը կատարւում եւ Իրանի հետ. առնում են եւ ծախում փոխադարձաբար. ահա հէնց այդ միջոցով էլ տարածւում է վարակիչ ախտը: Բացի դրանից, Անդրկովկասից Թաթար ուխտաւորները դիմում են հարիւրներով դէպի մահմեդական սուրբ վայրերը՝ Մեշեդ, Քերբալա եւ այլն: Այդ ուխտաւորները եւս փառաւոր կերպով տարածում են հիւանդութիւնները:

Նախ քան պատերազմը՝ Անդրկովկասում լաւ էր դրուած սահմանապահութիւնը. համաճարակի դէպքում անմիջապէս ձեռք էին առնում դրական, անգամ տրակոնական միջոցներ. սահմանի վրայ մշտական կարանտին կար, որպիսին այժմ էլ պէտք է ուժեղացնել, դնել լաւ հիմքերի վրայ, այլ եւ օգնութեան հասնել հարեւան Իրանին՝ արմատական պայքար մղելու անասունների ամէն տեսակի վարակիչ հիւանդութիւնների դէմ: Սրանք են անշուշտ արմատական միջոցները:

Վեցերորդ գլուխը կրում է Շուշուայ տեսքը խորագիրը: Այդտեղ շօշափուած է Լեռնային Ղարաբաղի նախկին կենտրոն Շուշի քաղաքի հայկական թաղամասի տխուր ողբերգութիւնը, որ տեղի ունեցաւ 1920 Մարտ 20ին, եւ ո՛չ թէ երեք օրում, ինչպէս գրում է բանաստեղծուհին: Ըստ Շահինեանի վկայութեան՝ Թթու Ջուրն ունի Կիսլավոդսկու նարզանի նման ջուր. Թթու-Ջրի բարձրութիւնն է 7500 ոտնաչափ, իսկ Շուշին բարձր է ծովի մակերեւոյթից 5000ից աւելի ոտնաչափ: Թթու-Ջուրը մեծ ապագայ է խոստանում. այժմ էլ այդտեղ գալիս են ո՛չ թէ միայն մուսուլմաններ, այլ եւ բուդդայականներ եւ քրիստոնեաներ ամենահեռաւոր անկիւններից. գալիս են բժշկուելու համար. Թթու-Ջրում կան եօթը հանքային աղբիւրներ՝ երկաթջուր, թթու եւ ծծմբային, որոնցից օրական ընդհանուր առմամբ 1500 դոյլ է ստացւում: Շուշին եւս ամարանոց է, ուր մեծ մասամբ Բաքուեցիներ են գնում, այն էլ հազարներով, չնայած բնակարանային տագնապին եւ հայկական թաղամասի աւերածութեան: Բանաստեղծուհին խօսում է ի միջի այլոց Շուշի քաղաքի պատմական անցեալի մասին, սակայն նրա գիտցածը շատ մակերեսային է, անգամ ոչ ստոյգ... օրինակ միանգամայն սխալ է Շահինեանի յիշատակութիւնը թէ Շուշում ապրում էին 35 հազար Հայեր եւ 25 հազար Թաթարներ: Շուշին իր մէջ երբեք ընդամէնը 35 հազար բնակչից աւելին չէ ունեցել, հայ եւ թուրք միասին հաշուած, չհշտում եմ իր մէջ, որովհետեւ Կովկասեան եւ Ռուսաստանի շատ քաղաքներում կային տասնեակ հազարաւոր նախկին Շուշեցիներ, որոնք երբեք Շուշի քաղաքում չէին բնակւում: Իսկ 1920ի ազգամիջեան կռիւների ընթացքում Շուշում Հայ եւ Թուրք միասին հաշուած 25000 հոգուց աւելի չէին:

Շահինեան բանաստեղծուհին ազգամիջեան կռիւների հետեւանքով աւերուած քաղաքի տեսքով եւ 2 - 3 հազար կոտորուած Հայերին դժբախտ փաստով այնքան է իրեն յուզուած ձեւացնում եւ շանթեր թափում դաշնակ-մուսավաթ կուսակցութիւնների հասցէին, որ կարծես ինքը լուսնի բնակիչ է եղել եւ իր իսկ աչքերով չի տեսել քաղաքացիական տնաքանդ կռիւների պատճառով աւերուած հարիւրաւոր գիւղերն ու տասնեակ քաղաքները իրենց գործարաններով, այլ եւ չի տեսել կամ լսել 10 - 15 միլիոն ռուսական քաղաքացիների խողխողումն ու մորթոտուիլը յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան: Բայց թող յարգելի բանաստեղծուհին սխալ չհասկնայ մեզ եւ չկարծէ թէ մենք արդարացնում ենք որ եւ է կոտորած, մանաւանդ հայկական կոտորած... Ուրախ ենք արձանագրելու, որ բանաստեղծուհին իր գրքոյկը գրի է առել Սեւանայ կղզում, «Հին Աստուածներ»ի հեղինակ Լեւոն Շանթի նկարագրած մենաստանում. այս մի հատիկ փաստը բաւական է մեզ համոզելու, որ Լեռնային Ղարաբաղը, իր Խաչենով ու Ջրաբերդով անմիջապէս կապուած է Նոր - Բայազեդին, պատմական Մելիքների ճանապարհով, Սոթք (Զօդ) գաւառով, հետեւապէս Արցախ - Ղարաբաղը իր դէմքը ուղղած է դէպի Հայաստան...

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՀԱՊԱ ԳԻ՞ՐՔԸ...

Ֆրանսերէն թերթ մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ գրօսական (սփորթիֆ) ուղղութեան մասին, որուն այնքան նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտայ արդի ընկերվարական կառավարութիւնը, «ընկերային բարեկարգութիւններու» առաջին գծին վրայ դնելով մարզանքը, արշաւները եւ մրցական վարժութիւնները.—

Արձակուրդի կամ պարապոյ ժամերուն կազմակերպութեան համար մեր կառավարութիւնը մեծամեծ բաներ կը խորհի: Շաբաթ եւ կիրակի օրերը անհամար խումբեր կ'երթան զինավարժութիւն ընել կլոր օդապարիկով եւ ձուաձեւ օդապարիկով: Հետխոտն արշաւ, երկանիւ, ձկնորսութիւն հետզհետէ իրենց հաւատացողները եւ ջերմեռանդները կ'ունենան: Ուրիշներ սկսած են աւելի հեռաւոր արշաւանները երթալ, մասնաւոր չեզչեալ եւ ձրի տոմսակներով, որոնք նախարարին անունով «Լակռանժ» կը կոչուին:

Լաւ, ըսելիք չունինք: Անշուշտ անխուսափելի հարկ մըն է ընկերութեան համար՝ քաղաքներուն փոշիներէն խուլել շարժումի ծարաւի երիտասարդութիւնը, որ ի հարկէ, աւելի կ'աճի կ'ուռճանայ բացօթեայ եւ արեւուն մէջ: Այո, մենք ալ գիտենք եւ չենք առարկեր, թէ արձակուրդի կամ պարապուրդի գրօսական շահագործումը պիտի նպաստէ դարբնելու զօրաւոր, առողջ եւ երջանիկ ցեղ մը, քանի որ այլ եւս գրեթէ սովորութիւն եղած է երեք մակդիր տալ գոյականի մը արժէքը բարձրացնելու համար:

Սակայն, ինչո՞ւ մեղքս պահեմ, շատ պիտի փափաքէի որ այս երեք ածականներուն վրայ խորհինք աւելցնել սա չորրորդն ալ — «մշակուած»: Ինչո՞ւ արձակուրդը չնպաստէ նաեւ անհրաժեշտ մշակոյթին: Ինչո՞ւ չըկազմակերպուին այցելութիւններ թանգարաններու, եւ կը վախնամ որ խելքերնիս մտքերնիս արեւուն եւ բացօդին տալով, անփոյթ գտնուինք բանի մը համար, որ ձեր բոլոր մտածումներէն աւելի կարեւոր է: Բայց, հապա, ընթերցո՞ւմը, գի՞րը, գի՞րքը...

Եւ ասոնց համար ըլլալիք կազմակերպութիւնը այնքան ալ կնճռոտ չէ: Նախ ամբողջացնել գոյութիւն ունեցող գրադարանները եւ բաւական թիւով նորեր կազմակերպել: Բայց ինչո՞ւ միեւնոյն ատեն չխորհինք բանախօսութիւններ սարքել քիչ մը ամէն կողմ ընթերցանութեան ճաշակը տարածելու համար, միայն թէ չըլլայ որ մեր նախասիրած ընթերցումները միայն պարտաւորիչ ընենք...

Որքան պոռանք, կանչենք, դարձեալ քիչ է, թէ գիրքը գործիքն է ճշմարիտ ազատութեան, մանաւանդ մտքին ազատութեան: Ամէնէն գեղեցիկ մարդ կենդանին, ամէնէն ուժովը, ամէնէն ճկունը, դժբախտ գերի մը, կալանաւոր մը կ'ըլլայ յաւէտ, եթէ խորհուրդը, միտքը պակսի անոր, եթէ չկարդայ, եթէ ներքին կեանք չունենայ: Ասոր գլխաւոր ապացոյցը այն է որ բոլոր բռնապետական վարչաձեւերը տարադրած, հալածած են գիրքը: Որովհետեւ մարդ գիրքին մէջէն կը քաղէ մտքին անկախութիւնը, ընտրութեան կարողութիւնը: Գիրքը մեծ ազատարարն է, գիրքը մխիթարիչն է նաեւ: Մեր մտերիմ բարեկամն է, միշտ ներկայ եւ միշտ հաւատարիմ: Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ զայն, այն պահուն, երբ բոլոր մեր ըրած կամ ընելիք կազմակերպութեան մէջ գիրքը պէտք է ամէնէն թանկագին օժանդակը ըլլայ:

Բայց իրար չխաբենք: Իրողութիւն է, թէ գիրքը մոռցած ենք քիչ մը: Որո՞ւն միտքէն անցաւ բնաւ նախարարական (Կռանժ) տոմսեր ստեղծել գրադարաններու համար: Որովհետեւ ամէն մարդ այնպէս կը խորհի թէ արձակուրդ ըսել չէ ճամբորդել, բացօթեայ եւ արեւուն տակ մնալ: Բայց, խնդրեմ, այս ըմբռնումը քիչ մը անձկամտութիւն չէ: Մ'ուլութեան կամ հաճոյքին նպաստելով միայն գործ չի լմննար, պէտք է նոյն իսկ ամէնէն աւելի, նկատի առնել մտքին մշակութիւնը, որ պարտականութիւն է նաեւ ամէնուն համար: Արձակուրդ եւ պարապուրդ, իրենց նշանակութենէն եւ ազնուութենէն շատ բան վրայ կուտան, եթէ մեր զաւակները ըմբիշ ընելու համար միայն պիտի պատրաստենք:

Տարակոյս չկայ թէ Ֆրանսերէն թերթին այս առողջ խորհրդածութիւնները ալ աւելի կը պատշաճին մեր նոր սերունդին որ, տեղ տեղ, կը թըւի չափազանց անձնատուր եղած գրօսական արշաւներու եւ արձակուրդներու, «արեւուն տակ», առանց գիրքին ընթերցումի եւ մտաւոր զարգացումի լաւագոյն ազդակին: Ֆրանսական Կ. Խաչի յոյժ անձնուէր եւ աշխատասէր մարմինը ի՞նչ կը խորհի արդեօք այս մասին:

**

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

MARTHE RICHARD

(MARIGNAN - MARIVAUX)

Մեծ պատերազմին ցնցող դրուագները կը շարունակեն շահագրգռել շարժանկարի բեմադիրները:

Լրտեսական գործունէութիւնը՝ իր խորհրդաւոր կողմերով այդ դրուագներուն ամէնէն հետաքրքրական մասը կը կազմէ: «2e Bureau»էն եւ «Les Loups entre eux»էն յետոյ, «Մարթ Ռիշառ»ը կուգայ հաստատել այդ շարքը:

Խաղին իսկական հերոսուհին դեռ կենդանի է:

Իր կեանքը՝ մեծ պատերազմի ամբողջ ընթացքին՝ եղաւ ամէնօրեայ պայքարի եւ վտանգի շարք մը:

Բեմադիրը՝ Ռէյմօն Պէռնառ օգտագործելով իրական դրուագները, պատկերազարդած է զանոնք աւելի կամ նուազ յաջողութեամբ, կազմելով պատմութիւն մը, որ իրական է իր էութեամբ:

Մարթ Ռիշառ եկած է իր անվերա[illegible] երբ գերմանական արշաւանքին առաջին ալիքները կուգային քայքայել իր ընտանեկան յարկը:

Գերմանացիները հրացանազարկ ըրած էին ծնողքը: Իր նշանածը բանակներու առաջին ընդհարումին անհետացած էր:

Ու զինքը կը գտնենք օր մը «Երկրորդ Գրասենեակ»ի տնօրէնին դիմացը:

Մարթ Ռիշառ եկած է իր անվերապահ ծառայութիւնը առաջարկելու, իր ծնողքին վրէժը կարենալ լուծելու համար:

Ան կ'ուզէ լրտես ըլլալ:

Երկար վարանումներէ յետոյ է միայն, որ պետը կը յօժարի Մարթին յանձնել շատ դժուարին առաքելութիւն մը:

Գերմանական ընդծովեայ կռիւը հասած է շատ սուր շրջանի մը. գերման սուզանաւերը կը սպառնան խզել դաշնակիցներուն ծովային հաղորդակցութեան գիծերը, իրենց ամենօրեայ յարձակումներով՝ պարէն կամ զօրք փոխադրող նաւերուն վրայ, եւ շատ զգալի կորուստներ պատճառելով:

Գերման սուզանաւերը ապահով եւ օգտակար կայան մը գտած են չէզոք Սպանիոյ ծովափներուն մէկ անծանօթ խորշը:

Մարթ հրահանգ ստացած է Սպանիա երթալ, Սէն-Սէպաստիէն՝ գերման լրտեսական գործունէութեան կեդրոնը, եւ հոն յարաբերութեան մէջ մտնելով անոր պետին հետ, տեղեկանալ սուզանաւերու կայանին դիրքը եւ կարեւորութիւնը:

Մարթ Ռիշառ առաքելութեան մէջ կը յաջողի, գրաւելով գերման գործակալին վստահութիւնը եւ սէրը...

Բազմաթիւ եւ անձկալից դրուագներէ յետոյ, երբ ամերիկեան միջամտութիւնը կը վճռուի, գերմանական սուզանաւերը հրաման կը ստանան ընկղմել բոլոր ամերիկեան փոխադրանաւերը:

Վայրկեանը տագնապալի է դաշնակիցներուն համար:

Մարթ Ռիշառ կը յաջողի յարձակումին օրը եւ ժամը յայտնել իր պետին:

Եւ որոշուած պահուն, երբ գերման սուզանաւերը ամերիկեան փոխադրանաւերուն ընդառաջ կը սուրան, դաշ-

ԿԱՐՕՏԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՆՈՐԷՆ ՀՐԱԺԵՇՏ

— Վաղը իրիկուն մեզի հրամէ, ըսաւ ծանօթներէս մէկը, Զաքարին վերջին օրն է:

— Ինչո՞ւ:

— Կը զրկենք հեռու, հեռու աշխարհ:

Դարձեալ «ինչու» մը կը թռի բերնէս: Պատասխանը կ'ըլլայ շատ տըխուր «չեմ գիտեր» մը, որ ինքնիրեն կը հալէր ու կ'արիւնէր:

Դուռը կը բանամ ու կը մտնեմ: Ներսը, կլոր սեղանի մը առջեւ քանի մը հիւրեր, դրացիներ եւ բարեկամներ իրենց տեղերը կը գրաւեն: Տան տիրուհին 60ը անց պառաւ մը, իրեն յարմար տեղ մը ունի: Ամէնքն ալ կը խօսին: Կը խօսի պառաւը նաեւ, յաճախ ծամելով բառերը, որ կտրուած նուաղ մը պէս կ'արիւնէին:

Պահ մը, սենեակին մէջ լռութիւն տիրեց: Ամէն մարդ իր նստարանին կռթնած, աչքերը առիքին, բան մը կը մտածէ:

Յանկարծ, հեկեկանք մը խզեց այդ լռութիւնը: Աղջիկը պառաւին, իր ամուսինին բաժանման դառնութիւնը մտաբերելով՝ կուլար: Եւ յուզեց շատեր ալ:

Հիմա, ձայներու մեղմօրօր ալիք մը սկսաւ շրջիլ սենեակին մէջ:

— Ինչո՞ւ կուլաս, քոյրս...

— Աստուած մեծ է: Օր մըն ալ դուն զաւակներուդ ձեռքէն բռնելով՝ ետեւէն կը հասնիս:

—Մենք արդէն վարժուած ենք գաղթելու, տա՞ր ալ հոդ կ'ընես:

— Բայց մինչեւ ե՞րբ գաղթականի ցուպը մեր ձեռքը պիտի մնայ,— յանկարծ ձայն տուաւ երիտասարդ մը: Գաղթել, բայց ոչ հեռաւոր տափաստաններ, ալ դէպի մեր սահմանները, մեր երկիրը...

Լացող երիտասարդ կնկան եղբայրը, որ ձեռքը ճակատին կը մտածէր, չըկրցաւ, հազաց եւ սկսաւ խօսիլ.

— Գոցեցէք այդ պատմութիւնը: Մի քըքրէք վէրքերս: Ամէնէն առաջ ուզեցի որ տունով տեղով մեր երկիրը երթանք: Հոն ապրինք եւ հոն մեռնինք: Ճամբու ծախքերէս զատ, 15 հազար ֆրանք ալ Հայաստանի շինարարութեան նուիրելու հաճութեամբ, երբ դիմեցի Հօկի Կեդր. քարտուղարութեան յայտարարեց.

— Անկարելի է:

Այս երիտասարդը, «անկարելի» բառէն յուսահատ, աչքերը սեւեռեց դէպի հեռու աշխարհ: Հաճոյքի՞ համար: Ոչ անշուշտ: Օրուան տաղտուկէն ու հոգերէն ազատելու միայն:

Հիմա ճամբորդի պայուսակը մէջտեղ, երիտասարդ կինը կը շարէ պէտք եղածները:

— Այս ճերմակեղէններդ են: Այս ալ գուլպաներդ: Ահա վերարկուդ: Թաշկինակներդ ալ հոս վրան կը դնեմ: Սա ալ մեր հարս ու փեսայութեան նկարն է...

— Աղջի, թել ու ասեղ չմոռնաս, կը խօսի ուրիշ կին մը: Փողկապները զոյգ զոյգ թող ըլլան: Օձիքները շատ շատ:

Յանկարծ, ներս կը մտնեն երկու տիկիններ: Կը բարեւեն ու կը նստին: Մէկին ձեռքը ծրար մը կայ: Աչքերուն կը նայիմ՝ կարմիր են: Դէմքը՝ խռովայոյզ: Վերջին պահուն երբ այլ եւս պիտի բաժնուէր, մօտեցաւ ճամբորդին.

— Այս ծրարը ամուսինիս կը յանձնես, ու կ'ըսես թէ կինդ գիտցածիդ պէս է: Եթէ պզտիկները հարցնելու ըլլայ, ըսէ երեսներդ կը պագնեն Մեզի թող չմոռնայ...

Տիկինը յուզուեցաւ, լացաւ: Ալ չկրցաւ խօսիլ: Միւս կողմէ քանի մը ձայներ օգնութեան կը հասնին.

— Շատ մը բաներ ըսէ: Պատմէ ինչպէս որ կը տեսնես:

Զաքար հաճոյքով լսեց: Երբ ձեռքը երկարեց «մնաս բարի» ըսելու, պայուսակը բացաւ տիկինը.

— Այս մեր վերջին նկարն է: Եթէ քեզի ձանձրոյթ չըլլար, այս նամակն ալ գրպանդ դիր...

Խեղճ կին, իր սիրտն ու հոգին անշուշտ, ծալեր տեղաւորեր էր այդ նամակին մէջ: Եւ դեռ ինչե՛ր:

Ասկէ երկու ամիս առաջ, իր ամուսինն ալ մեր Զաքարին պէս, երկու պզտիկներ իրենց մօրը հետ՝ խուցի մը չորս պատերուն յանձներ, գացեր է: Դեռ կան շատեր, որ պատրաստուած են այս ճամբան քալելու:

Հիմա, կարգը հոդ մնացողներուն է: Անոնք ալ մէկ մէկ խրատներ տալով՝ մեկնեցան: Առտուն երբ զինք ճամբու դնելու գացի, ըսաւ.

— Ինչ դժուար է, ձգել տուն տեղ եւ զաւակներ ու երթալ օտար աշխարհ: Բայց չկրցայ դիմանալ: Այս տեղի տաղտուկն ու հոգերը մաշեցին գլխս: Ալ կը բաւէ: Կ'երթամ...

Իր երկու տարեկան աղջնակն ու անկէ քիչ մը մեծ տղեկը զինքը ճամբու դնելու եկեր էին: Անոնք անգամ զգացեր էին օրուան դառնութիւնը: Երբ բաժանման ժամն հնչեց, բոլորին աչքերն ալ թաց էին: Տեղատարափ համբոյրներ: Կառաշարը տքաց, հեւաց, շարժեցաւ: Մայրը, երկու պզտիկները թեւերուն տակ, ալ չկրցաւ նայիլ ամուսինին ճերմակ թաշկինակին, որ կառաշարին պատուհանէն դեռ կը շարժէր, կը տեսնուէր հեռուէն:

Երբ կառաշարը անհետացաւ, աղջնակը Մարի, հարցուց.

— Մայրիկ, ո՞ւր գնաց հայրիկը:

— Շաքար բերելու, աղջիկս:

Պզտիկը, յօնքերը պռստեց եւ, ձեռքերը աչքերուն՝ լալով, նետուեցաւ մօր գիրկը:

Զաքար ալ չկար: Սակայն հոդ, անիւներուն տակ ճզմուող մէկու մը պէս լուռ, փափուկ, շատ փափուկ սիրտ մը կ'արիւնէր...

ՓԱՐՄԱՆԻ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԸ

Ֆրանսայի ազգ. պարգեւախաղին 6րդ շերտին վիճակահանութիւնը, որ տեղի պիտի ունենայ 6 Մայիսին, պիտի կատարուի նոր պայմաններով.—

Հրապարակ հանուած են մէկուկէս միլիոն տոմսեր 100 ֆրանքնոց, (առաջ 1.200.000 էր): Պիտի շահին՝

1 թիւ 5 միլիոննոց:
4 թիւ 1 միլիոննոց:
6 թիւ կէս միլիոննոց:
30 թիւ 120 հազարական:
150 թիւ 50 հազարական:
1500 թիւ 10 հազարական:
1500 թիւ 5 հազարական:
15.000 թիւ հազարական:
15.000 թիւ 500 ֆրանք:
150.000 թիւ 120 ֆրանք:

«Մխիթարութեան» համար պարգեւներ պիտի տրուին նախորդ ձեւով եւ նոյն քանակութեամբ, կէս միլիոն մօտիկ կամ աւելի շահող տոմսերու թիւ ունեցողներուն:

նակից օդանաւերու տորմիղ մը կը յայտնուի իրենց վրայ, ռումբերու տարափի մը տակ փշրելով անոնց սըլացքը :

Ճամբան ազատ է :

Մարթ Ռիշառ իր վրէժը լուծած է : Եւ երբ ան կուգայ գերման գործակալին ճակտին նետել ճշմարտութիւնը, իր առեւլութեան կրակէն չիկացած բառերով, գերման սպան՝ իր ցեղին եւ դասակարգին տպաւորիչ սառնութեամբ կը դիտէ Ֆրանսուհին, կը ձգէ դաշնակը եւ նուագած խորոտ եղանակը, կը մօտենայ տուփի մը, կը քանդէ շիճուկի մը սրուակը, եւ քանի մը կաթիլ առնելով ներարկումի գործիքին մէջ, մահացու ասեղը կը մխէ դանդաղօրէն բազուկին մէջ …

Մարթ արձանացած կը դիտէ :

Սպան այժմ նորէն դաշնակին առջեւ նստած է, իր դեռ աշխոյժ մատները կը սահին ստեղնաշարին վրայ, տըխուր դաշնաւորումներու հանդարտ եղերերգութեան մը մէջ :

Կեանքին անիմաստ ու ոճրալից պայքարէն հրաժարած հոգիի մը գեղեցկութիւնը կայ իր դէմքին վրայ :

Եղանակը կը դանդաղի … կ'ընդհատի … պարբերութեան մը սկիզբը դարձեալ … քանի մը ընդհատ նօթեր … եւ դաշնակը կը լռէ, կարկամած մատներու տակ …

Ցաղթական կամարին տակ պատերազմիկներու տողանցքն է հիմակ :

Ժոֆր եւ Ֆօշ կ'առաջնորդեն ազգերու բանակներուն :

Ամբոխին մէջ Մարթ Ռիշառ կը դիտէ անծանօթ այն յաղթականները, որոնց շատերուն կեանքը փրկած է [illegible] ըլլալէ …

Էմվիկ Ֆէօյէռ կրցած է ստեղծել շատ գեղեցիկ ու կենդանի Մարթ մը, ճշգրիտ խաղով եւ խորապէս տպաւորիչ :

Գերման սպայի դերը կը կատարէ յայտնի գերման արուեստագէտ Էրիք ֆօն Շթրօհէյմ, որուն բազմաթիւ ժապաւէններու վրայ յաւերժացուցած անձնաւորութիւնները ծանօթ են :

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԽԵՆԹԵՐԸ ԿԸ ՇԱՏՆԱՆ

«Մաթէն» կը գրէ թէ խենթերը կը շատնան Ֆրանսայի մէջ :

Սէն նահանգի յիմարանոցներուն բնակչութիւնը 1936ին կը հաշուուէր 20.000 : Եւ խորհիլ որ 1922ին 13.000 էին անոնք : Որով նահանգին բնակչութեան 10.000ին կ'իյնայ 38 խենթ :

Յիմարանոցները այնքան խճողուած են, որ ինչպէս անգամ մը կը գրէինք, խենթերը կը պառկին քովքովի, իրարու փակելով, ինչ որ առիթ կը դառնայ յաճախակի կռիւներու :

Եւ ահա Ռօն նահանգէն եւս կը հաղորդեն թէ մինչեւ 1 մարտ 1937 Ռօն նահանգին յիմարանոցներուն բնակչութեան թիւն է 2.593, մինչ 1924ին անոնց թիւն էր 1656, կը նշանակէ թէ խենթերուն թիւը աւելցած է կէս առ կէս 13 տարուան ընթացքին :

Եթէ այսպէս երթայ, Ֆրանսայի բնակչութեան կէսը յիմարանոց պիտի շինէ միւս կէսին համար,— կ'ըսեն Ֆրանսական թերթերը :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Բ. Ռուբէն

ՆԻՍ.— Համբաւաւոր հայ թրուպատուրը իր երկրորդ եւ վերջին նուագահանդէսը տուաւ շաբաթ գիշեր, Նիսի կոկիկ սրահներէն մէկուն մէջ, հովանաւորութեամբ Հ. Մ. Մ.ի որ այն առթիւ միաժամանակ իր հիմնադրութեան 12րդ տարեդարձը կը տօնէր : Ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ :

Ռուբէն իր քեմանչէով,— պարզ գործիք մը, համեստ իր տիրոջը պէս,— նոր կրակ մը ձգեց մեր արդէն վառած սիրտերուն մէջ, պզտիկ ճպոտովը կը քերթէր, կը մաքրէր օտարութեան մէջ մեր քոսոտած սիրտերու ժանգը, սրսկելով անոնց վրայ հայրենիքի սփոփարար ցօղը : Համակրելի վարպետը փոխն ի փոխ մեզ տարաւ Արարատի ստորոտը փռուած կանաչագեղ ու ծաղկազարդ մարգերուն վրայ, ուր հայ երիտասարդ հովիւը իրիկնամուտի սրինգը կը զարնէր, մինչ մօտակայ ձորէն կը լսուէին կարմիր գոգնոցներով, կարմիր, անխարդախ շրթներով ու չ մնացած հայ կոյսերու զուարթ պարերգները, անվերապահ քրքիջները մեր սեփական երկինքին տակ : «Ծիրանի ծառ»ով մենք արդէն կը լսէինք Գողթան անմահ այգիներու կից մեր պղպջաւոր պարտէզներու ծառերուն սօսափիւնը : «Ցուցեր Հայաստանի»ն մէկը իր բազմաթիւ հեղինակութիւններէն, որքան ալ ազդուած Սառազաթի «Ցիկայնէր վայզըն»էն, կը պահէր սակայն բնատոհմիկ դրոշմը հայրենի երգին որով գինովցուց ներկաները : Դղրդագին ծափերով կ'ընդմիջուէր այս տպաւորիչ գործը : Պ. Ռուբէն երկու ժամ տեւող իր մեղրանուշ երգերով տեսակ մը պաղատանք ուղղեց դէպի հայ ժողովուրդը որ ճամբայ մը գտնէ մոռնալու համար կարծիքի ամէն զանազանութիւն եւ կեդրոնացնէ իր ցիրուցան բոլոր ուժերը յօգուտ մեր սգաւոր եւ որդեկորոյս հայրենիքին : Տաղանդաւոր ջութակահարը իրօք յաջողեցաւ սրահին մէջ ստեղծել սիրոյ եւ միութեան զաղջ մթնոլորտ մը որ ներկաները դեռ կ'ուզէին շնչել հակառակ արագօրէն յառաջացող ժամերուն :

Տիկ. Ռուբէն դաշնակով ճարտարօրէն կ'ընկերանար իր տաղանդաւոր ամուսնոյն եզական նուագին, անթերի վարպետութեամբ հետեւելով մեր ազգային երաժշտութեան բոլոր նրբութիւններուն :

Ներկաներու մէջ կը նշմարուէին քանի մը օտարականներ, ինչպէս նաեւ բախտակից Ռուսեր, որոնք հիացումով լսեցին Ռիմսքի Կորսաքովի ռոմանսները եւ Պէլինկի «Վօլկա-Վօլկա»ն :

Ծաղկեփունջեր նուիրուեցան Հ. Մ. Մ.ի եւ Կ. Խաչի վարչութիւններէն : Երեկոյթը անթերի էր, որուն համար ջանք չէին խնայած միութեան անդամները :

Պ. Ռուբէն կը պատրաստուի Ամերիկա անցնիլ, հոն ալ սիրտերը յուզելու, յիշատակներ արթնցնելու եւ «Եղբայր ենք մենք» երգելու համար :

Սրտագին ողջերթ եւ յաջողութիւն կը մաղթենք համակրելի ժողովրդական երգիչին :

ԳԱՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԻՆ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

— . —

ՎԻԷՆՆԱ, 26 Ապրիլ (Ցառաջ).— Անցեալ օգոստոսէն ի վեր մեր յայտնի նկարիչը Լոնտոնէն Վիէննա վերադարձած էր : Ինչպէս իր սովորութիւնն է, Սեւրուկեան այս 7 — 8 ամիսները «ճգնաւորութեամբ» անցուց, ստեղծագործելու համար նկարներ, որոնք իր անուան նոր փայլ մը տալու կոչուած են : Այս անգամ նկարիչը յայտնապէս անգլիական ճաշակին ազդեցութեան տակ է, որուն շընորհիւ նկարներուն մէջ չզարչային նըրբութիւն եւ եթերային թեթեւութիւն մը կը յածի : «Դարվիշ» իր գլուխ գործոցները այս վերջին նկարներով է որ կուտայ, եւ մենք առանց դեդեւելու կրնանք ըսել, թէ նկարիչը իր մեծագոյն յաջողութիւնը հիմա պիտի գտնէ :

Նկարիչը երկու շաբաթ առաջ դարձեալ Լոնտոն մեկնեցաւ, իր վերջին ստեղծագործութիւնները ցուցադրելու համար : Հայտարապատի Թագաւորը, որ Թագադրութեան հանդիսութիւններուն առթիւ Լոնտոն պիտի գտնուի, մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ «Դարվիշի» արուեստին : Երկու տարի առաջ Թագաւորը 100 կտոր գնած էր հայ նկարչին գործերէն եւ մասնաւոր սրահներու մէջ զետեղած, «Դարվիշի կալէրի» անունով :

Արփիար

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

— . —

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ապրիլ 18ի գիշերը տեղի ունեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի երգախաղն ներկայացումը, «Ղարաբաղի Մելիքները» : Որոշեալ ժամէն շատ առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը : Ծրջագայութիւնը գրեթէ անկարելի դարձած էր : Ֆ. Կ. Խաչի վարչութեան անդամները, բոլորն ալ կարգադիր յանձնախումբի անդամներ դարձած էին կարգ կարենալ պահելու համար : Նոյն ներկայացումը կրկնուեցաւ նաեւ կիրակի գիշեր, դարձեալ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան :

Ներկայացումը անցաւ շատ յաջող, ղեկավարութեամբ դերասան Ուզունեանի, սիրողներու խումբով : Պ. Ուզունեան իր մասնակցութիւնն ալ բերած էր, ստանձնելով խեղկատակի ամենադժուարին դերը : Պ. Յակոբ Մինասեան, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, միշտ երիտասարդի ճկունութեամբ կատարեց Մելիք Շահնազարի դերը : Պ. Հրանտ Ունանեան, յաջողութեամբ կատարեց Մելիք Ալլահվերտիի դերը : Պատանի դերակատար Կարապետ Գայիշեան շատ վարժ խաղաց Շահնազարի տղուն դերը : Օր. Խաթուն Նիկողոսեան, իբրեւ առաջին անգամ բեմ ելլող՝ յաջողութեամբ կատարեց Ալլահվերտիի աղջկան դերը, միայն համարձակութիւնը քիչ մը կը պակսէր : Պ. Վահան Մանկասարեան յաջող էր երկրորդ խեղկատակի դերին մէջ : Նոյնպէս Պ. Պօղոս Ազատեան՝ իր կեղծ վարդապետի եւ Մելիքի դերին մէջ : Ցաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը տիկիններ Խոսրովուհի Ալթունեան եւ Շնորհիկ Ջէրչեան :

Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը յաճախ այս տեսակ առիթներ կը ստեղծէ, ժողովուրդին մէջ վառ պահելու համար սէրը՝ հանդէպ հայ բեմին եւ միշտ ալ յաջողութեամբ կը պսակուին իր ձեռնարկները : Կեցցէ Ֆ. Կ. Խաչը եւ կեցցեն մասնաճիւղի վարչութեան աշխատող անդամները :

Ներկաներէն մէկը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նորքի մէջ, Երեւանի մէկ թաղամասը, կը բնակին 5,000 հոգի : Այս թաղամասը ձգուած է կարծես իր բախտին, փողոցները աղտոտ են, տուները արտաքնոց չունին : Չկայ թատրոն կամ սինէմա, եւ բազմաթիւ են գրել - կարդալ չգիտցողները :

*** Երեւանի վարակիչ ախտերու հիւանդանոցին շինութիւնը կ'աւարտի շուտով : Այս հիւանդանոցը պիտի ունենայ 150 մահճակալ, 75ը մանկահասակ հիւանդներու համար :

*** Աղստաֆա գետը, որ կ'ողողէր Խաչթառակ գիւղին դաշտերն ու պարտէզները (Իջեւանի շրջան), հեղեղին զոհ տանելով ոչ միայն անասուններ, այլ եւ երբեմն մարդիկ, գիւղացիներուն ջանքերուն զսպուեցաւ վերջապէս,— գետին եզերքները ամրացուած են եւ հիմնուած նոյնպէս կամուրջ մը որ Խաչթառակ գիւղը կը միացնէ Սեւ-Քարին :

*** Երեւանի կառավարութեան նիւթական օժանդակութեամբ, 100,000 րուբլի փոխատուութեամբ՝ Թաքառլու, Ուլաշիկ, Կորչըլու, Կարակալա (Թրքական), Միխանա (յունական) եւ Խոտորջուր գիւղերու աշխատաւորները ձեռնարկած են ջրաելեկտրակայանի մը շինութեան, Միխանա գետին վրայ (Ախտայի շրջան) : Ելեկտրակայանը պիտի ունենայ 100 քիլովաթ ուժ եւ լիովին պիտի գոհացնէ յիշեալ գիւղերուն պահանջները :

*** Երեւանի ձէթ - օճառի գործարանը ձեռնարկած է, բամպակի իւղէն արհեստական ճարպ (սալամաս) պատրաստելու համար, մասնաւոր գործարանի մը շինութեան : Այս գործարանը պիտի արտադրէ տարեկան 6000 թոն սալամաս : Շինութեան համար նախատեսուած է 1,200,000 րուբլի ծախք : Շինութիւնը կ'աւարտի գալ տարուան վերջերը : Սալամասի պատրաստութեան համար անհրաժեշտ ջրածինն ու սոտան պիտի հայթայթէ Երեւանի արհեստական ձգախէժի գործարանը : Սալամասի պատրաստութեամբ կը յուսացուի աժան եւ առատ օճառ արտադրել :

*** 1935ին Հայաստանի մէջ կային 900 ինքնաշարժի վարիչներ, այսօր այդ թիւը կը հասնի 2000ի : Կան նաեւ 875 օգնական - վարիչներ : Մեծ մասը կ'ապրին եւ կ'աշխատին Երեւանի մէջ : Կազմակերպուած չեն, կը հաւաքուին Լենինեան հրապարակին վրայ, ուր կասկածելի մարդիկ կը խառնուին իրենց եւ ինքնաշարժի զանազան մասերու գողութիւն կը կատարեն յաճախակի : 1934ին ակումբ մը ունէին, որու շինութեան համար ծախսուեցաւ 300,000 րուբլի : Շինութենէն վերջ կրթ. գործավարութիւնը գրաւեց զայն եւ ինքնաշարժի վարիչները մնացին …. Լէնինեան հրապարակին վրայ :

*** Առողջապահական գործավարութիւնը 2 միլիոն 588,000 րուբլի վարկ բացաւ, բժշկական եւ առողջապահական հաստատութիւններ շինելու համար Երեւանի մէջ : Բազմաբուժարան մը պիտի հիմնուի Կիրովեան թաղամասին մէջ, (օրական սպասարկութիւն 400 հիւանդի), ուրիշ մըն ալ Ստալինեան թաղամասին մէջ (օրական սպասարկութիւն 600 հիւանդի) : Այս տարի պիտի բացուի նոր ծննդակայան մը Սպանդարեան եւ Սունդուկեան փողոցներուն վրայ 100 մահճակալով,— ասոր վրայ պիտի ծախսուի 1 միլիոն 318,000 րուբլի : Նորքի մէջ պիտի հիմնուի մանկաբարձական կայան մը, Նուպարաշէնի մէջ՝ նոր հիւանդանոց մը յարակից ծննդատունով, քաղաքին երեք թաղամասերուն մէջ՝ մսուրներ, իւրաքանչիւրը 104 մահճակալով, մսուր մըն ալ Քանաքեռի մէջ 80 երեխայի, արհեստական ձգախէժի գործարանին կից ուրիշ մը՝ 50 երեխայի համար :

ՄԱՄՈՒԼ

———

ՍՂՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (21 ապրիլ).

— «Վերջին քանի մը ամսուան ընթացքին, նախանիւթերու գիներուն կրած արտակարգ բարձրացման պատճառաւ, տեղի ունեցան բացառիկ գործառնութիւններ : Գիներու այդ յանկարծական փոփոխութիւնը այնքան արագ եւ մեծ եղաւ որ առեւտրական շատ մը հաստատութիւններ հարկադրուեցան կասեցնել իրենց վաճառումները : Ուրիշներ հսկայաքանակ ապսպրանքներ տուին, աւելի կասկածելի դարձնելով հրապարակը : Երկաթի եւ պողպատի գիներուն այսպէս աներեւակայելի համեմատութիւններով բարձրացումը արդիւնքը կը նըկատուի սպառազինման խօլական արշաւին : Զէնքի բոլոր գործարաններն ալ մեծաքանակ ապսպրանքներ ստացան : Այսօր ամէնէն անվստահելի նըկատուած զէնքի գործարանն անգամ, ապահոված է մէկ տարուան համար գործ, շատ շահաւոր պայմաններով :

Զանազան նախանիւթերու կարգին, ամէնէն աւելի մեծ համեմատութեամբ բարձրացում կրեց նաեւ թուղթի գինը : Մանաւանդ լրագրի թուղթը նմանը չտեսնուած թափով կը սըղէ, անելի մատնելով լրագրողները : Իբրեւ յարաճուն սպառում ունեցող արտադրութիւն, տպագրական թուղթը վեց ամիսէ ի վեր գինի բարձրացում կը կրէ, նախ ապսպրանքներու շատութեան եւ յետոյ նախանիւթերու տագնապին հետեւանքով : Թուղթի բոլոր գործարաններն ալ այնքան շատ ապսպրանք ստացած են որ նոյն իսկ օրուան չափազանցեալ գիներով տրուած ապսպրանքները դժուարութեամբ եւ երկար ժամանակամիջոցով կ'ընդունին : Երբեմն նոյն իսկ անկարելի կը դառնայ 7 — 8 ամիսէն առաջ ապսպրանքներ ստանալ :

Եւ պէտք չէ մոռնալ որ այսօր մեծ երկիրներու մէջ [illegible] ամբողջ պատասխանատուութիւնը յանձնուած է մամուլին : Թերթերը իրենց ծաւալը հարկադրուած են մեծցնելու օրէ օր շատցող յայտարարութեանց տեղ յատկացնելու համար : Միւս կողմէ շատցած են սպառումները, կրկնապատկելով թուղթի սպառման քանակը :

Շատ բնական է որ երբ այսքան շատ է խնդրանքը, գիներն ալ կ'ըլլան սուղ, անկախ նախանիւթերու կրած փոփոխութենէն : Հիւսիսային Ամերիկայի մեծ թերթերն անգամ մեծաքանակ ապսպրանքներ տուած են կեդրոնական Եւրոպայի գործարաններուն, պատերազմի հաւանականութեան պարագային տագնապի չմատնուելու համար :

Նախանիւթերու սղելուն պատճառները տնտեսական են : Մէկ կողմէ դըրամական փոփոխութիւններն ու ընդհանուր տագնապը, միւս կողմէ միջազգային անապահով կացութիւնը պատճառ կ'ըլլան երկաթի, պողպատի, նաւթի, քաուչուկի, բամպակի, ցորենի եւ զանազան մետաղներու սըղութեան : Նախանիւթերու գիներուն բարձրացումով, անխուսափելի կերպով կը սղին նաեւ ճարտարարուեստական, երկրագործական եւ ձեռարուեստի բոլոր արտադրութիւնները, յառաջացնելով կեանքի ընդհանուր սղութիւն :

Լրագրական թուղթի սղութեան համեմատութիւնը շատերուն գլխու պըտոյտ կրնայ պատճառել : Ասկէ հինգ վեց ամիս առաջ թոնը 9 անգլ. ոսկի արժող թուղթը այսօր կ'արժէ 17 — 18 ոսկի : Այնինչ մօտ 34 սուր. ոսկի արժող թոն մը թուղթը այսօր կ'արժէ 95 սուր. ոսկի : Այսօր, օրական տասնեակ հազար թոներով թուղթ կը սպառէ տպագրական մամուլը : Երեւակայեցէք այս հսկայ տարբերութեան պատճառած վնասը, որու հետեւանքով բազմաթիւ թերթեր պիտի ստիպուին դադրեցնել իրենց հրատարակութիւնները :

Սակայն, Եւրոպայի մէջ արդէն ըսկսած են բարձրացնել թերթի վաճառման գիները, որպէսզի գրեթէ եռապատկուած ծախքերը կարենան դիմագրաւել :

Թուղթի գինին այս աներեւակայելի համեմատութեամբ բարձրացումը, հայ թերթերու հրատարակիչներուն արդէն վտիտ պիւտճէները բոլորովին տակն ու վրայ ըրած է : Թէպէտ հայ թերթերը այնքան մեծ սպառում մը չունին, տագնապ յառաջացնելու չափ, սակայն յառաջացող տագնապէն ամէնէն շատ ազդուողները պիտի ըլլան իրենք : Եւրոպայի մէջ աւելի դիւրին է թերթի վաճառման գիներուն բարձրացումը քան մեր մէջ : Թերթի գինին վրայ կատարուած աննշան բարձրացում մը անգամ կրնայ պատճառ դառնալ հայ թերթի ընթերցողներէն շատերուն դժգոհութեան :

Մասնաւորելով մեր խօսքը մեր գաղութին համար, հրատարակչական գործը հոս կրեց ամէնէն մեծ հարուածը : Ֆրանքի արժեզրկումը բոլոր գիները բարձրացուց եւ ծախքերը կրկնապատկեց : Թերթի հասոյթները մընացին նոյնը, իսկ ծախքերը՝ թուղթ, մելան, ելեքտրականութիւն անհամեմատօրէն սղեցին, վեր ի վայր շրջելով հաշիւները :

Մտահոգիչ է ներկայ սղութիւնը եւ մեծապէս կը դժուարացնէ հրատարակչական գործը, եթէ, բացառիկ դիւրութիւններ չընծայուին հրատարակիչներուն » :

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (263)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ի՞նչ կը խօսիս … Լեւո՞նը …

— Աւելի վատը, աւելի վատը :

— Տօ, օրհնած, բերանդ չբանա՞ս :

Բայց վարդապետը, առանց պատասխանելու, հարբած մարդու նման երերալով կը քալէր, կցկտուր բառեր արտասանելով, որոնցմէ բան մըն ալ չէր հասկնար քովէն քալող Պիծան :

Երբ սենեակը մտան, մինչ Պիծան դուռը կը փակէր, վարդապետը անկողնին վրայ երկննալով երեխայի նըման հեկեկալ սկսաւ :

Աւելի տխուր երեւոյթ չկայ քան տեսնել տարիքն առած մարդու մը հեկեկալը : Պիծան, վայրկեան մը երկուք դիտելով վարդապետը, որ երեսն ի վար ինկած, ամբողջ մարմնով կը ցնցուէր, բարկացած մօտեցաւ անոր, ու ուսերէն բռնած ուժեղ մը ցնցեց զայն .

— Բաւական է, պիտի խօսի՞ս թէ չէ … — ատամներու արանքէն սուլեց Պիծան, կատաղի կերպարանք մը ըստացած :

Վարդապետի լացը յանկարծ կտրեցաւ, ելաւ ու դիւանի ծայրին նստելով անոպէս նայեցաւ Պիծային, որ կարծես առաջին անգամն էր որ զայն կը տեսնէր :

— Մարդ Աստուծոյ,— համբերութենէ ելած պոռաց Պիծան,— բերանդ չբանա՞ս :

— Պիծա, մեր տունը քանդուեցաւ :

— Ի՞նչ …

— Քանդուեցաւ, կ'ըսեմ, ամէն ինչ քանդուեցաւ, քաղաքը տակն ու վրայ վիճակի մէջ է, հարիւրաւոր ձերբակալութիւններ …

Պիծան կարծես պիտի խեղդուէր, դէմքը կարմրած, վզի երակները հաստ պարաններու նման ուռեցան, ձեռքը նետեց եւ պատռեց շապիկի օձիքը :

— Ցետո՞յ, յետո՞յ …

— Կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը վանքի մը մէջ մեծ պահեստ մը գտած է …

Պիծայի դէմքը մէկէն գունաթափուեցաւ. աչքերուն մէջ կարծես անյատակ անդունդներ բացուեցան ու կայծակնահար կաղնիի նման՝ ինկաւ թախտի վրայ, վայրենի աղաղակ մը արձակելով :

— Վանքը … վանքը … վանքը …

— Պիծա,— իր կարգին սարսափած պոռաց վարդապետը.— ուրեմն ճի՞շդ է … վանքի մէջ պահե՞ստ ունէինք ..

— Վանքը … վանքը.— ու Պիծան յուսահատօրէն ձեռքերը կը ճմլէր, անկարող բառ մը արտասանելու :

Ցանկարծ Պիծան վեր թռաւ տեղէն, ու խելագարի շարժումներով սկսաւ սենեակին մէջ վեր ու վար քալել, երբեմն սեղմած բռունցքով օդը ծեծելով, երբեմն, ըստ երեւոյթին անկապ, անիմաստ բառեր արտասանելով .

— Անիծուին … անիծուին … շատ մօտ էր քաղաքին … դիտէի որ … իմ խօսքիս մտիկ չըրին, հիմա … հիմա, ամէն ինչ կորաւ … տարիներու աշխատանքը … մէկ անգամէն … առանց կռուի …

Վարդապետը սահմռկած նստած տեղը մնաց, դեռ չէր հասկցեր կատարուածի ամբողջ ծանրութիւնը, բայց կը զգար որ անդառնալի աղէտ մը պատահած էր :

Պիծան, յանկարծ կանգ առաւ Վարդապետին առջեւ :

— Լեւոնէն ի՞նչ լուր :

— Ոչ ոք տեղեկութիւն չունի, գիւղերը իրարմէ կտրուած են … զօրքն ու ժանտարմները ամէն գիւղ գրաւած … ես հազիւ ժամանակին ինքզինքս նաւակը նետեցի ու փախայ … գրեթէ տունն ալ հսկողութեան տակ է … հա, քաղաքէն նամակ մը կայ պարոն Լեւոնին …

Պիծան յափշտակեց ու բանալով ըսկսաւ մտովի կարդալ նամակը :

Քանի նամակի ընթերցումը կը շարունակէր Պիծան, անոր դէմքը անսահման յուսահատութեամբ կը ծածկուէր : Այդ քանի մը րոպէներու մէջ կարծես Պիծան ծերացաւ տասնեակ տարիներով, դէմքը կախուեցաւ, մեռելի գոյն ստացած, ու հառաչելով ինկաւ դիւանին վրայ, դէմքը ձեռքերով ծածկած :

— Պիծա, Պիծա …

Երբեք այդ երկաթէ մարդը, այդ ինքնակորոյս վիճակին մէջ չէր տեսած վարդապետը :

— Պիծա … ի սէր Աստուծու, Պիծա …

— Հա, վարդապետ,— մեռած ձայնով սկսաւ խօսիլ Պիծան,— ամէն ինչ վերջացեր է, ազգուրաց դաւաճան մը …

— Ո՞վ, Պիծա, ո՞վ …

— Դժնեցի Դաւօն,— հազիւ լսելի ձայնով շշնջաց Պիծան :

— Դաւօ՞ն … բայց անկարելի է … խելքիս կուգամ … Դաւօ՞ն …

— Մատնիչ է, անաստուածը մատնիչ է Սուրբ Գրիգորի մեծ պահեստը … քաղաքի շատ մը պահեստները ցուցուցեր է … կառավարութեան զօրքը եւրին ձգած կ'աւերէ ինչ որ տարիներու ընթացքին արիւն քրտինքով, հարիւրաւոր զոհերու գնով ամբարած էինք …

— Հապա ընկերնե՞րը …

— Եկաւեանը, Գարեգինը, Ներսէսը բանտարկուած են հարիւրաւոր երիտասարդներու հետ …

— Վահէ՞ն, Կայծա՞կը …

— Վահէն վիրաւորուած է : Թուրք ոստիկաններ եւ զօրքեր դաւաճանի առաջնորդութեամբ առտու շատ կանուխ կը շրջապատեն անոր թաքնուած տունը : Վահէն միայն երեք ընկերներով կը լինի : Երբ կը տեսնեն որ շրջապատուած են, դուրս կուգան տանէն դէպի այգիի դուռը : Զօրքը, չորս կողմէն կրակ բանալով վրայ կուտայ : Վահէն եւ ընկերները կը հասնին այգիի դուռը, որ ինչպէս գիտես, ընդհանրապէս նեղ եւ ցած բացուածք մըն է : Վահէն,— հոս Պիծայի ձայնը ակամայ խեղդուեցաւ,— Վահէն երեք ընկերները կ'անցընէ դռնէն, ու որպէսզի ժամանակ տայ անոնց հեռանալու, ինքզինք նետելով առուի թումբի ետին, մօտեցող զօրքի եւ ոստիկանութեան վրայ կրակ կը բանայ : Քոմիսէր մը եւ երկու զինուոր կը սպաննուին, երկու ուրիշներ ալ կը վիրաւորուին :

Վարդապետը որ երկար տարիներ Վահէի հետ աշխատած էր, Պիծայի շրթունքէն կախուած սոված երեխայի նման անոր բերնէն ելած բառերը կը ծծէր :

— Երբ Վահէն ընկերներուն հասնելու համար, կը փորձէ թումբի ետեւէն դուրս ցատկել, գնդակով մը ծունկէն կը վիրաւորուի ու գետին կ'իյնայ : Կատաղած զինուորները վըրայ կը հասնին ու կ'ուզեն բզիկ-բզիկ ընել վիրաւորը : Բարեբախտաբար չէրքէզ հրամանատարը վրայ կը հասնի եւ կը փրկէ Վահէի կեանքը …

— Այո, կը փրկէ կեանքը, որպէս զի …

Վարդապետը չվերջացուց նախադասութիւնը, կարծես մէկը կոկորդը հուպ տուաւ : Ձայնը խեղդուեցաւ, ու սարսափած նայեցաւ Պիծային : Երկու ընկերները պահ մը լռեցին, ամէն մէկը իր մտքին մէջ կորած : Թերեւս երկուքն ալ միեւնոյն մտածումը ունէին : Ի՞նչ պիտի ըլլար Վահէի վախճանը :

— Ուրեմն քաղաքի մէջ ոչ ոք չէ մընացած,— խօսեցաւ վարդապետը ,— ոչ ոք, ոչ ոք …

— Ամէն մարդ ինքզինք ազատելու մասին կը մտածէ … բոլոր աչքի զարնուող երիտասարդները ձերբակալուած են … Մերոնցմէ միայն Կայծակը ազատուած է : Ան ալ փոքր խմբով մը Թիմարի կողմը գացեր է, անկարող այլեւս քաղաքի մէջ մնալու : Երէկուան ընկերը՝ այսօր դաւաճան է դարձեր, մարդ մարդու չի վստահիր …

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

չէի անկիւնէն եւ Պաստիյի հրապարակէն, Վէնսէն երթալու համար: Երկրորդը պիտի մեկնի ժամը 2.15ին, Ռօզէթ փողոցէն եւ Պուլվար Վօլթէռէն, դարձեալ Վէնսէնի ուղղութիւնը բռնելու համար: Երկու թափօրները իրարու պիտի միանան ժամը 3.30էն սկսեալ եւ յետոյ պիտի սկսին հանդիսութիւնները, որոնք պիտի հաղորդուին ամէն կողմ, պետական ձայնասփիւռներով: Ժամը ճիշդ 4ին յաջորդաբար խօսք պիտի առնեն վարչապետը՝ Լէօն Պլում, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Լէօն Ժուհօ եւ ուրիշներ: Բազմութիւնը պիտի ցրուի բանախօսութիւններէն անմիջապէս վերջը:

Այս առթիւ հրատարակուած կոչերը կատարեալ կարգապահութիւն կը պատուիրեն, որպէսզի բարեկենդանային հանդամանք մը չստանայ տօնակատարութիւնը: Համապատասխան կարգադրութիւնները եղած են նաեւ գաւառի մէջ: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ներկայացուցիչներ նշանակած է 310 գաւառական կեդրոններու համար:

Ապստամբները կը պաշտպանեն քար քարի վրայ չձգել..

Սպանիոյ ապստամբները աննկարագրելի կատաղութիւն մը կը ցուցնեն, գրաւելու համար Պիլպաօ, պասքեան շրջանի մայրաքաղաքը:

Ինչպէս հաղորդած էինք արդէն, երկու կարեւոր քաղաքներ կործանած են Պիլպաոյի ճամբուն վրայ, պահակազօրքին հրկիզումով կամ ապստամբներու ամբակոծութեան հետեւանքով: Արշաւողները քանի կը մօտենան, կացութիւնը այնքան կը ծանրանայ: Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Մոլա կը սպառնայ քարուքանդ ընել Պիլպաօ, եթէ անձնատուր չըլլայ: Պասքեան կառավարութիւնը Փարիզի ներկայացուցիչներուն միջոցաւ տրամադրութիւն յայտնած է պարպելու ոչ-ռազմիկ բնակիչները եւ քաղաքը պաշտպանելու մինչեւ վերջին փամփուշտը: Կը խորհուի 150—200.000 քաղաքացիները չոգենաւ դնել եւ Ֆրանսա, Անգլիա կամ Սքանտինաւեան երկիրները ղրկել: Այս առաջադրութեամբ, խնդրուած է Ֆրանսայէն եւ Անգլիայէն՝ իրենց մարտանաւերուն պաշտպանութիւնը տրամադրել, փոխադրութեան առթիւ:

Զօր. Մոլայի սպառնալիքը, որ իբրեւ թէ սահմանուած է «դաս մը տալու Անգլիոյ», չատ դէշ տպաւորութիւն գործեց: Ամէն կողմ կոչեր կ՚ուղղուին, բնաջնջումէ փրկելու համար պասք ժողովուրդը, որ Եւրոպայի ազատ ժողովուրդներուն ամէնէն հինը կը համարուի:

Մինչ այս մինչ այն, ապստամբները կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը, պաշարելու համար Պիլպաօն:

ԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ.

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կարգ մը ներկայացուցիչները, որոնք դժգոհ են ժողովրդական ճակատէն, առաջարկեցին արտակարգ համագումար մը հրաւիրել: Առաջարկը մերժուեցաւ, Պ. Տալատիէի մէկ բացատրութենէն վերջը: Յետոյ առաջարկուեցաւ որ կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակէ: Այս ալ մերժուեցաւ, իբրեւ թշնամական ցոյց մը ժողովրդական ճակատի կառավարութեան դէմ:

ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՐՆԹԱՑՔԸ.— Անգլիականը 110·70, տոլարը՝ 22·40, մարքը (100) 863, իտալական լիրան (100) 118.60, լէյը (100) 16:

ՊԱԼԱՔԵԱՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ԹԱՂՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլի Պալաքեան յանձնախումբը Մարսիլիոյ եւ շրջակայից հայ ժողովուրդին կը յայտարարէ թէ ողբացեալ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի թաղման համար յարմար գերեզմանատեղին արդէն գնած է, եւ յարակից պատրաստութիւններն ալ կը տեսնուին հետզհետէ:

Կաթ. Պատրիարքի կարգադրութեամբ յառաջիկայ Մայիս ամսի 16ին, տօն Հոգեգալստեան — ձեռնադրութեան օրը հանգուցեալին,— Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ սրբազան հանգուցեալին: Պիտի պատարագէ եւ խօսի պատուական սրբազանը: Ներկայ պիտի ըլլան բոլոր քահանայ հայրերը եւ պաշտօնական մարմինները:

Թաղումը պիտի կատարուի նոյն կամ յաջորդող կիրակին: Յատուկ այս մասին ալ հարկ եղած յայտարարութիւնը պիտի ըլլայ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս կարգադրութիւնը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր տիկնանց ընկերութեան հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ, Մայիս 2ին, կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15 Rue Jean Goujon փարիզ, ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն:

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ: Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ Արամ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: կը խօսի ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Աքճիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 1 մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ, 30 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՊԷԼՎԻԼԻ Ռոստոմ խումբի ժողովը, 30 Ապրիլ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 131 Fbg. du Templeի սրճարանը: կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ Արղութեան խումբի ժողովը, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արմենակ Պետեանի բնակարանը, 58bis route Nationale, վելոֆլէյ: կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ռազմիկ խումբի ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Աբփիարի բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Տաւրոս խումբի ժողովը, վաղը, շաբաթ երեկոյ, ընկեր Ճանիկեանի բնակարանը:

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի ժողովները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Վահագն» խումբի դասախօսական ժողովը Ապրիլ 30, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի եւ «Վարանդեան» խումբի դասախօսական ժողովը 1 Մայիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

Վերոյիշեալ ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն պիտի դասախօսէ՝

ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գնդախաղի մեծ մրցում Մարսէյլի մէջ

2 Մայիս, կիրակի ժամը 15,30ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պոմոնի դաշտին վրայ Հ. Մ. Ը. Մ. ընդ. դէմ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ

ժամը 2ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը ընդ. դէմ զօրաւոր խումբի մը:

Իսկ ԺԻՒՆԻՕՐ խումբը որ Զատկուան առթիւ U. S. R.ի կազմակերպած Tournoi de Sixteի մասնակցող 16 խումբերուն յաղթելով շքանշաններու եւ M. Rodolphe Pollakի կողմէ նուիրուած բաժակին արժանացած էր, մարզասէր ժողովուրդի ներկայութեան պիտի ստանայ սոյն նուէրները:

ԵՍ ԳԻՏԵՄ ԹԷ ՄՈՍԿՈՒԱ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԷ

Ցետագային, Սիպերիոյ մէջ, ես հանդիպեցայ մարդոց, մեծ մասամբ ծեր այրերու եւ կիներու, որոնք 10—20 օր պահուած էին չտաքցուած տուներու մէջ, պատուհանները բաց ձգուած էին Սիպերիոյ սառնաշունչ քամիին առջեւ: Ծեր այրեր ու կիներ, դատապարտուած սովամահ լինելու, որոնց կը մերժուէր խմելու ջուր: Եւ այս ամէնը կը գործադրուէր անոնց վրայ, որպէսզի անոնցմէ առացուէր այն ոսկին, որ կը կարծուէր թէ անոնք պահած էին:

Ինչ որ ամէնէն աւելի սոսկալի ու զզուելի թուեցաւ՝ այն վերաբերումն էր, որ կը հետեւէր պետութեան հաշուոյն այս նուէրներու խլումին: Իրենց ոսկին ու թանկարժէք իրերը յանձնելէ յետոյ՝ այդ դժբախտ մարդիկը կը ստիպուէին ստորագրելու այսպիսի յայտարարութիւն մը.

«Ինքնաբերաբար եւ կամաւորապէս կը նուիրեմ այս գումարը յօգուտ ընկերվարական շարտարարուեստականացման»:

Բանտարկեալներ ու խոշտանգեալներ, երբ ազատ կ՚արձակուէին, կը ստիպուէին ստորագրելու խոստմնագիր մը թէ՝ ոչ ոքի պիտի խօսէին այն մասին, թէ ինչ պատահած էր, ինչ տեսած ու ինչ լսած էին բանտին մէջ: Երբ ծանօթացայ գաղտնային բռնութեամբ ոսկի կորզելու ստալինեան մեթոտին, յիշեցի Սպանիացի տիրակալները, որոնք համանման մեթոտներ կը գործածէին կողոպտելու համար ամերիկեան Հնդիկները իրենց ոսկիներէն:

Ես պատահութիւն ունեցայ հանդիպելու այս տանջանքներու ենթարկուած մարդոց վրայ, որոնք ոսկի պահելու յանցանքէն տարբեր պատճառներով ձերբակալուած էին: Ես ականատես եղայ հարցաքննութեանց, որոնք առանց ընդհատումի շարունակուեցան 16—24 ժամ:

Քննիչ դատաւորները կը փոխուէին պարբերաբար, որպէսզի անոնք մըշտական թարմ եւ կարողանային աղդուկերպով յառաջ տանիլ իրենց քննութիւնները, եւ կամ ամբաստանեալները նոյն ժամանակ կը հարցաքննուէին քանի մը դատաւորներէ: Այսպիսի գործողութիւն մը վստահաբար կը ցնցէ ամբաստանեալին ջիղերը:

Կրօնական աղանդի մը պատկանող անձ մը այսպիսի քննութենէ մը յետոյ մեր խուցը վերադարձաւ: Հազիւ թէ կեանքի նշոյլ մը մնացած էր իր մէջ: Նետուեցաւ ճաշին վրայ, զոր մենք պատրաստած էինք իրեն համար: Հանեց կօշիկները: Ինկաւ մահիճի մը վրայ, զոր այլ բանտարկեալ մը հրամցուց իրեն: Բայց, տասը վայրկեան հանգստացած չէր, երբ դուռը բախեցին եւ բանտապահը դուրս հանեց զայն՝ նորէն հարցաքննելու Չեկայի քննիչներուն կողմէ:

Սարսափելի ճնշուած էի այս բաներէն: Մինչեւ այն ատեն չէի կրնար հաւատալ թէ նման բաներ կրնային տեղի ունենալ սովետ Ռուսիոյ մէջ: Նոյն իսկ լաւ կարծիք մը ունէի Չեկայի մասին: Ես այժմ ի վիճակի էի համոզելու ինքզինքս թէ նախապէս յեղափոխական սովետ պետութեան վատասերումը հասած էր կէտի մը, զոր երբեք չէի կրնար երեւակայել: Ապշահար էի: Այնքան ազդուած էի այս բաներէն, որ առաջին պատեհութեամբ իսկ (այն է՝ իմ հարցաքննութեան ժամանակ) բարձրաղաղակ բողոքեցի Չեկային՝ ընդդէմ այս անարդարութեանց, ընդդէմ այս բոլոր խոշտանգումներուն, ընդդէմ բոլոր ամբաստանութիւններուն եւ ոչ նըւազ սուտ «խոստովանութեանց»:

«Ի՞նչ է կ՚ընէք», ըսի իրենց: «Մենք միշտ կը պաշտպանենք ձեզ արտասահմանի մէջ, բայց դուք այստեղ այնպիսի բաներ կ՚ընէք, որ ես երբեք չէի մտածեր թէ կարելի են, եթէ իմ աչքերով տեսած չըլլայի զանոնք: Դուք կ՚անպատուէք թէ յեղափոխութիւնը եւ թէ ընկերվարութիւնը: Ձեր այս մեթոտներով դուք գիւղացիները եւ քաղաքներու մանր առեւտրականները եւ ոչ-կուսակցական մտաւորականները կը դարձնէք մահացու թշնամիներ յեղափոխութեան եւ ընկերվարութեան»:

Քննիչ դատաւորը չկրցաւ ուրանալ դէպքերը, որ տեղի ունեցած էին իր ներկայութեան: Բայց բացատրեց ու արդարացուց զանոնք հետեւեալ խօսքերով.

(Շար.)

(6)

ՖՈՒԹՊՈԼ

Յառաջիկայ կիրակի 2 մայիս Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը պիտի մրցի Ս. Օ. Շամպլիի Ա. խումբին դէմ: Շամպլի կը գտնուի Փարիզէն 45 քիլ. հեռու դէպի հիւսիս. ժամադրութեան ժամը 1.15 Կառ տիւ Նօռ, շոգեկառքը կը մեկնի 14.01: Պահեստին պիտի մրցի «Ս. Ամանթ»ի պահեստի խումբին դէմ: Այս քաղաքը կը գտնուի Փարիզէն 58 քիլ. հեռու դէպի արեւմուտք, ժամադրութիւն 12.45, Կառ Սէն Լազար, մեկնում 13,20:

Յանձնախումբս կը փափաքի Հոգեգալստեան տօնի առթիւ (15—16 մայիս) ուղարկել Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը, Լիոն, Վիէն, Վալանս, Մարսէյլ եւ կամ Կրընոպլ մրցելու համար տեղւոյն քոյր մասնաճիւղերուն հետ:

Կը խնդրուի հետաքրքրուողներէն թղթակցիլ յանձնախումբիս քարտուղարին՝ Միսաք Երանեան, 14, Rue Loradoux, Պուա - Քոլոմպ: Սէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութիւնը փարիզեան շրջանի ընկերները անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ այսօր, ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, 66 րիւ տը Պէլվիլի գինետան վերնայարկը: Պարտադիր ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մշակութային Միութեան հերթական դասախօսութիւնը այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան Ակումբին մէջ: Դասախօս Պ. Թ. Դ. ՈՅԵԱՆ:

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան ժողովը 2 մայիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 6, Rue des Petites Maries: Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ Վասպուրականցիները:

Կարեւոր օրակարգ:

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՍԵՐԱՍՏԱՑԻՆԵՐՈՒ

Փարիզի Սեբաստացիներու «Այգ» Երիտ. Միութեան մասնաճիւղի նախկին անդամներս կուգանք հրապարակաւ յայտարարելու թէ ժամանակին մեր ընդհ. անդամական ժողովի որոշումով մասնաճիւղիս բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը ղրկած ենք բոլոր հետաքրքրուող հայրենակիցներուն, միանգամ ընդ միշտ վերջ տալու համար անտեղի քննադատութեանց:

Մասնաճիւղի անդամներ՝ Հ. Կ. Փամպուգեան, Գ. Գարակէօզեան, Պ. Կէմճեան, Ա. Տիւրկէրեան, Մ. Պօղոսեան, Կ. Ցակոբեան, Ա. Խառխուեան, Յ. Մարտիրոսեան, Գ. Հերոնեան, Մ. Օտապաշեան, Վ. Երանոսեան, Պ. Քիւքճեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)